

KAYES 2017

**I. ULUSLARARASI KAHRAMANMARAŞ
YÖNETİM, EKONOMİ VE SİYASET KONGRESİ**

12-13-14 Ekim 2017

Kahramanmaraş/TÜRKİYE

**I. INTERNATIONAL KAHRAMANMARAŞ
MANAGEMENT, ECONOMY AND POLITICS
CONGRESS**

12-13-14 October 2017

Kahramanmaraş / TURKEY

KONGRE SEKRETARYASI

Yrd. Doç. Dr. Gülferah BOZKAYA (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Arş. Gör. Gül DERTLİ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Arş. Gör. Sena TÜRKMEN (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Dizgi

Yrd. Doç. Dr. Gülferah BOZKAYA (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

E-ISBN 978-975-6497-23-4

Kongrenin bilim ve düzenleme kurulu bildiri sahiplerinin belirtmiş olduğu görüş ve düşünceler ile doğabilecek etik ihlallerinin sorumluluğunu kabul etmekle yükümlü olmayıp tam metin kitapçığında yer alan metinlerin sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

BİLİM KURULU

- ❖ Prof. Dr. Sabri HİZMETLİ (Kazakistan Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi Rektörü)
- ❖ Prof. Dr. Mustafa Doğan KARACOŞKUN (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Rektörü)
- ❖ Prof. Dr. Muhsin KAR (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörü)
- ❖ Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK (İnönü Üniversitesi Rektör Yardımcısı)
- ❖ Prof. Dr. Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Rektör Yardımcısı)
- ❖ Prof. Dr. Ahmet GÜRBÜZ (Bingöl Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dekanı)
- ❖ Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ (İnönü Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dekanı)
- ❖ Prof. Dr. Pınar SÜRAL ÖZER (Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dekanı)
- ❖ Prof. Dr. Ahmet YATKIN (Fırat Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Anarkul URDALETOVA (Kırgızistan Manas Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Ali ÖZDEMİR (Dokuz Eylül Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Birol AKGÜN (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Erişah ARICAN (Marmara Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Fuat ERDAL (İstanbul Teknik Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Hasan TUTAR (Sakarya Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Houria YEKHLEF (Kazakistan Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Igor KRYUCHKOV (Rusya Federasyonu Kuzey Kafkasya Federal Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Kemal YILDIRIM (Anadolu Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Mahmut KARTAL (Cumhuriyet Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN (Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü)
- ❖ Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ (Mustafa Kemal Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Mohammad Kabir HASSAN (University of New Orleans- ABD)
- ❖ Prof. Dr. Nejat DOĞAN (Anadolu Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Ruhat YAŞAR (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Seyhan TAŞ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Prof. Dr. Tony ROYLE (University of York)
- ❖ Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK (İnönü Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. A.Haluk PINAR (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Aslı ÖZDEMİR (Dokuz Eylül Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Aydın KAYABAŞI (Dumlupınar Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Aydın USTA (İnönü Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Bülent ÖZ (Osmaniye Korkut ata Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Damira COPAROVA (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Gökhan TUNCEL (İnönü Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Hamza ALTIN (Bingöl Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Hüseyin AĞIR (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Mehmet Akif KİREÇÇİ (Bilkent Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Mehmet KAHRAMAN (Mustafa Kemal Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. M. Mustafa KISAKÜREK (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

- ❖ Doç. Dr. Seçil FETTAHLIOĞLU (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Selim KAYHAN (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Şaban NAZLIOĞLU (Pamukkale Üniversitesi)
- ❖ Doç. Dr. Toğrul İSMAYIL (TOBB Üniversitesi)
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Ahmet TUNÇ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Gülferah BOZKAYA (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNALAN (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Osman AĞIR (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
- ❖ Dr. Nazım CAFEROV (Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi)

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Onursal Başkan

Prof. Dr. Durmuş DEVECİ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörü)

Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. İbrahim ÖRNEK

Düzenleme Kurulu

- ❖ Doç. Dr. A. Haluk PINAR
- ❖ Doç. Dr. Hüseyin AĞIR
- ❖ Doç. Dr. Muhammet Mustafa KISAKÜREK
- ❖ Doç. Dr. Seçil FETTAHLIOĞLU
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Ahmet TUNÇ
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Gülferah BOZKAYA
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNALAN
- ❖ Yrd. Doç. Dr. Osman AĞIR
- ❖ Arş. Gör. Burak UĞUR
- ❖ Arş. Gör. Çetin ÇILDIR
- ❖ Arş. Gör. Gül DERTLİ
- ❖ Arş. Gör. Sena TÜRKMEN
- ❖ Arş. Gör. Tuğrul AVCI

OSMANLI DEVLETİ'NDE 1877-1879 GÖÇLERİ ve DARÜLACEZE

Doç. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI

*Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü*

IX. yüzyıl Osmanlı devleti için askerî, siyasî, ekonomik ve sosyal açıdan önemli gelişmelerin olduğu bir dönemi ifade eder. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar'dan gerçekleşmeye başlayan kitlesel göçler bu gelişmelerin en önemlilerinden birisidir. "93 Harbi" (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) Balkanlar bölgesinden Anadolu'ya yapılan göçe yeni bir ivme kazandırmıştır.

Şehirlere akın eden göçmenler önemli sorunlara yol açmış, devlet bu durum karşısında birtakım tedbirler almak zorunda kalmıştır. Ancak, göçlerin özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının ardından daha da artarak devam etmesi sorunları içinden çıkılmaz hale getirmiştir. İşte bu sorunları çözmek üzere İstanbul'da yeni sosyal yardım kurumları açılmıştır. Bu kurumların en önemlilerinden birisi de Darülaceze'dir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Balkanlar, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Darülaceze

1877-1879 MIGRATIONS IN THE OTTOMAN STATE AND DARULACEZE

The XIX. century was a period in which there were many significant military, political, economic and social developments in the Ottoman State. The mass migrations from the Balkans in the second half of the 19th century were among the most important developments of that period. "93 harbi" (1877-1878 Ottoman- Russian war) provided new haste with the migration from Balkans area to Anatolia.

Immigrants who flocked to the cities caused significant problems and therefore the Ottoman State had to take some measures against this situation. However, migrations that increasingly continued especially after the Ottoman- Russian War (1877-1878) made the problems worse. In order to solve these problems, new social institutions were established in İstanbul. One of the most important institutions was Darülaceze.

Key Words: Migration, Balkans ,1877-1878 Ottoman- Russian war, Darülaceze

1. GİRİŞ

Göç konusu, gün geçtikçe daha fazla küresel bir sorun haline gelen ve acil müdahale edilmesi gereken bir mesele olarak kabul edilmektedir. Çünkü göç insanları var olduğu hemen hemen her dönemde söz konusu olmuştur. Göç konusunu Devletler artık sadece ikili düzeyde değil, bölgesel ve son dönemlerde olduğu gibi de küresel ortamlarda tartışmaktadırlar. Tarihin her döneminde, bazen isteyerek bazen de çeşitli nedenlerden dolayı insanlar doğdukları, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlardır.

Osmanlı Devleti, kuruluş ve özellikle yükselme dönemlerinde fethetti topraklara Anadolu'dan yapılan göçlerle kalıcı bir iskân politikası izlemiştir. Ancak 18 ve 19 yüzyılda uğradığı yenilgiler ve toprak kayıpları nedeniyle tersine göçler başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk tersine göç dalgası 1783'de Kırım'ın Ruslar tarafından işgalinin sonucunda olmuştur. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sonrası gelenlerle birlikte ikinci dalga meydana gelmiş, göçlerin yoğunlaşmaya başlaması ise 1856 Kırım Harbinden sonra gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti, bu gelen göçmenleri genellikle Rumeli yakasına yerleştirerek hem bölgede Müslüman nüfusunu arttırmak hem de ileride gerçekleştirebilecek Rus saldırılarına karşı savunma hattı oluşturmayı amaçlamıştır.

93 Harbi ve sonrası (1877-1878) göçlerde halk, bütün maddi varlıklarını bırakıp, yaşadıkları yerleri bırakmak zorunda kalmışlardır. Adeta kaçmak şeklinde cereyan eden bu göçler, en kötü şartlar altında, Osmanlı Devleti'nin kontrol ve iradesi dışında yapıldığından, büyük sıkıntılar doğmasına sebep olmuştur. Fakat sonuçta göçmenler hangi merkezlerde toplanmış olurlarsa olsunlar, hükümetçe bunların öncelikle geçici iskânlarına çalışılmış, ancak daha sonra sürekli iskân için ciddi çalışmalara başlanılmıştır (Halaçoğlu, 2002: 1600).

2. 1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI (93 HARBİ)

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, XIX. yüzyılda gerek Osmanlı Devleti'nin gerek Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ölçüde kaderini belirlemiş olması bakımından önemli bir savaştır. "93 Harbi" olarak bilinen Osmanlı- Rus Savaşı, bu ismi Rumi takvimden almaktadır. Savaşın yaşandığı tarih, Rumi takvime göre 1293 senesidir. Miladi takvime göre bu yıl 1877-78'e karşılık gelmektedir. Osmanlı ve Rus orduları arasında 18 Nisan 1877'de başlayıp, 31 Ocak 1878'de imzalanan Edirne Mütarekesi ile son bulmuştur.

Savaş sonunda Rusya, 3 Mart 1878 yılında Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması ile Balkanlar'da tam bir hâkimiyet kurmuştur. Yeşilköy Antlaşması'na göre, merkezi ve Güney Dobruca, Tuna Vilâyeti, Pirot kazası, Makedonya, Edirne Vilâyeti'nin önemli bir kısmı ve Ege Denizi kıyısındaki Kavala dahil olmak üzere geniş bir bölge özerk bir Bulgaristan olarak şekillendiriliyor, Rusya'nın bir asırdan daha uzun bir süredir Akdeniz'e ulaşma hedefi Kavala üzerinden fiilen gerçekleşmiş oluyordu. Özerk statüdeki Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlıklarını kazanırken, Bosna-Hersek Avusturya hâkimiyetine giriyordu.

Fakat bu antlaşma, Boğazlar'ın Rus hâkimiyetine ve Hindistan'daki sömürgelerine giden yolların Rus tehdidi altına girmesinden endişe duyan İngiltere ile Balkanlarda Rus nüfuzu altında kurulan büyük bir Bulgaristan istemeyen Avusturya'nın müdahalelerine sebep olmuştur. Bunun üzerine diğer Avrupa devletlerinden destek arayan ve gerekli desteği sağlayamayan Rusya, İngiltere ve Avusturya'nın kararlı tavrı sonucu 13 Haziran 1878 de Berlin Kongresi toplanarak, 13 Temmuz 1878'de Almanya'da imzalanan Berlin Antlaşması imzalanmıştır (Halaçoğlu, 2002: 1599-1600).

93 Harbi, kuvvetlerin geniş bir alana yayılması, kumandanlar arasındaki irtibatsızlık, harekâtın İstanbul'dan idaresi, malzeme ve mühimmat noksanlığı, Karadeniz'deki donanmanın hiçbir varlık gösteremeyişi gibi sebepler yüzünden Osmanlı ordularının yenilgisiyle sonuçlanmış ve Osmanlı Devleti'ni siyasi, askeri, sosyal ve iktisadi bakımdan büyük ölçüde etkilemiştir. Zira bu savaşın sonunda özellikle Bulgaristan'daki Türk halkı, gerek katledilmek gerekse göçe zorlanmak suretiyle, yüzyıllarca vatan olarak yaşadıkları topraklarından uzaklaştırılmışlardır (Aydın, 1994: 498-499).

93 Harbi muharebeleri esnasında, Tuna ve Edirne vilâyetlerinde meskûn Müslüman Türk ahaliden 500 bini, Bulgar ve Rus zulümleri sonucunda ya katledilmiş, ya da açlıktan, hastalıktan dolayı vefat etmiştir. Katliamdan ve hastalıktan kurtulan bir milyonu aşkın Müslüman Türk ahali ise canlarını kurtarmak maksadıyla, göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu göçmen kabilelerinin Doğu Rumeli, İstanbul ve Rodop dağlarına gelmeleri buralardaki nüfusun önemli ölçüde artmasına yol açmıştır (Halaçoğlu, 2002: 1600).

3. DOKSANÜÇ MUHACERETİ

Tarihimize “Doksanüç Muhacereti” diye geçen 1877-1878 göçlerinde, 31 Ocak 1878’de imzalanan Edirne mütârekesine rağmen, büyük-küçük ayırt etmeksizin silahsız bu göçmen kabilelerine Rus ve Bulgar asker ve çetelerinin saldırısı, Türk halkı arasında büyük bir tepki doğurmuştur. 93 muhaceretinden sonra göç durmamış, hatta süreklilik kazanmıştır. 1879-1890 tarihleri arası takriben 160 bin kişi, özellikle serhat vilâyetleri olan Edirne ve Selânik’i maddî ve manevî açıdan kuvvetlendirmek maksadıyla, bu bölgeye iskân edilmişlerdir. 1891-1892 tarihleri arasında ise İstanbul’a 22.220 göçmen geldiği kayıtlarda belirtilmektedir. Bulgar istatistiklerine göre ise, 1893- 1902 yılları arasında, on yıllık barış devresinde 70.603 kişi Türkiye’ye göç etmiştir (Halaçoğlu, 2002: 1600).

Ancak 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı Rus Harbi sonrası siyasi, dini ve askeri nedenlerle (savaş) zulüm ve katliamdan kaçanlar Osmanlı Devleti’ndeki bu zamana kadar yaşanan en yoğun göç hadisesi olmuştur. Özellikle 1877-79 arasında İstanbul’a dört yüz bine yakın göçmen gelmiştir. Her türlü imkânsızlığa rağmen hayatta kalmaya çalışan bu muhacirler, Anadolu’nun çeşitli yerlerinde kurulup Sultan II. Abdülhamid’e izafeten Hamidiye olarak adlandırılan köylere yerleştirilmişlerdir (Aydın, 1994: 498-499).

Göçmenlerin nakil, geçici barınma ve iskânları gibi konularla Sultan II. Abdülhamid yakından ilgilenmiştir. “İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu” kurulmuş, bu komisyona bağlı olarak İstanbul’un birçok yerinde açılan hesap, iskân, sevk ve sıhhiye şubeleri ile muhacirlerin her türlü sorunları karşılanmaya ve iskânları yapılmaya çalışılmıştır. Bu komisyonu yeterli görmeyen Sultan II. Abdülhamid. Yıldız Sarayı’nda ve kendi başkanlığında Muhacirun Komisyonu gibi devamlı olmayan fakat ondan üst, devletin genel iskân politikasını tespit etmek üzere kendi başkanlığında “Umum Muhacirin Komisyonu” adıyla yeni bir komisyon daha teşkil etmiştir. Bu komisyonun görevleri göçmelerin iskân ve iaşeleri ile ilgili genel kararları almanın yanı sıra, Anadolu’ya sevk edilecek olan muhacirlerin iskân mahallerini tespit ederek gerekli tedbirleri almaktır (Yazıcı ve Demirel, 2006: 270-271).

1877-78 Osmanlı-Rus savaşı ile birlikte yoğunlaşan göçmen akım üzerine, 1878 başlarında yeni girişimlerde bulunulmuş, İstanbul’da biri özel, diğeri resmi Uluslararası Göçmenlere Yardım Komitesi ve Göçmenlere Yardım Komisyonu adıyla iki yeni örgüt kuruldu (Kocacık, 1980: 159).

Yaşanan ve devam eden bu göçlerle birlikte özellikle İstanbul'da sokaklarda evsiz, barksız, hasta, kimsesiz çocuk ve dilenciler artmıştır. İstanbul'daki dilencileri, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocukları, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçları bir araya toplayıp ıslah ederek sanat sahibi yapmak, kimsesizlerin son ömürlerini huzur içinde yaşamalarını sağlamak maksadıyla Sultan II. Abdülhamid, bir Darülaceze kurulmasını ferman ile emir buyurmuştur.

4. DARÜLACEZE

"Aceze" sözcüğü, Arapça "acz" kökünden gelir; "acz" bedeni veya mali yetersizlik sebebiyle dini, hukuki yükümlülükleri ve işlemleri yapamama veya eksik yapma hali demektir (İslam Ansiklopedisi, Cilt:1, s: 329). "Aceze", âcizler, zayıflar, iktidarsızlar, kuvvetsizler, beceriksizler, gevşek olanlar, elinden iş gelmeyenler, kendi işini görmekten âciz olanlar, şaşırılmışlar, ne yapacağını bilmeyenler, dermansızlar, ehliyetsizler, şaşkınlar demektir (Remzi, 1887: 820; Sami, 1900: 920; Naci,1890: 527, 533; Bahattin, : 471, 474-475; Nazıma, 1910: 569'den aktaran Yıldırım, 1996: 1).

Darülaceze ise; "dar (ev)" ve "aceze" sözcükleriyle yapılmış Arapça bir isim tamlaması olup düşkünler evi anlamındadır. Kendilerini beslemekten âciz, çaresiz ve sakat yoksulları barındırıp besleyen hayır kurumunu ifade eder (Sami, 1900: 920'den aktaran Yıldırım, 1996: 1).

Darülaceze'nin kuruluş süreci 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Bu savaşın ardından. Rumeli'de elimizden çıkan bölgelerden göçler başlamış, bu göçler ile İstanbul'daki hayat düzeni bozulmuş, sokaklar evsiz barksız, hastalar, sakatlar, kimsesiz çocuklar ve dilenciler ile dolmuştu.

Darülaceze hakkında ulaşabilen en eski belge 7 Eylül 1886 tarihini taşımaktadır. Meclis-i Mahsus-ı Vükela bu tarihte, devletin payitahtını adeta hasta ve sakat sergisine çeviren dilencilere bir çare bulmak amacıyla toplanmıştı. Görüşmeler sonunda İstanbul'da din, mezhep ve ırk ayrımı gözetilmeksizin, dilenmek zorunda kalanların barınacağı bir darülaceze yapımı tasarlanmıştı. Ancak uzunca bir süre bu kurumun hayata geçirilmesi için bir girişimde bulunulmamıştır. Yapım çalışmaları dört yıl sonra, II. Abdülhamid'in 30 Mart 1890 tarihli iradesi ile başlamıştır. Darülaceze; için, bir bölümü Hacı Raşit Ağa ve Balmumcu çiftlikleri arazisi bir bölümü de Kâğıthane köyü merası olan bugünkü arsa seçilmiş, Darülaceze Fen Komisyonu'nun belirlediği. 71.966,75 lira keşif bedeli ile ihaleye çıkarılan inşaat,

58.500 liraya Vassilaki Yanko (Vassilaki Yoannidis) üzerinde kalmıştır (Yıldırım, 1996: V) .

1895 yılında padişah II. Abdülhamit'in fermanı üzerine sosyal hayattaki bozulmaları önlemek, din, mezhep, dil, ırk, sınıf ve cinsiyet farkı gözetmeksizin İstanbul'daki dilencileri, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocukları, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçları bir araya toplayıp ıslah ederek sanat sahibi yapmak, bakıma muhtaç, kimsesiz, yaşlı ve sakat insanlarla, sokağa terk edilmiş 0-6 yaş arası çocuklar ücretsiz olarak, her türlü ihtiyaçları karşılanarak barındırılması maksadıyla kurulmuştur. Bu ferman sonrası oluşturulan komisyonun tetkikleri neticesinde, Darülaceze'nin Okmeydanı'nda kurulmasının muvafık olacağı ve inşaatının 72.000 altın liraya çıkabileceğini padişaha arz etmişlerdir. Bunun üzerine Darülaceze'nin Okmeydanı'nda inşasına başlanması Padişahın 25 Mart 1306 (6 Nisan 1890) tarihli fermanı ile emir buyrulmuş ve bu ferman 30 Mart 1306 (11 Nisan 1890) tarihli Resmî Tebliğ ile yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sultan Abdülhamid Han, Darülaceze'nin kuruluş masraflarını karşılamak üzere 7.000 altın lira kıymetindeki eşyasını hediye etmiş, 10.000 altın lira da nakit olarak bağışlamıştır (Yıldırım, 1996: V) .

Ayrıca yardım kampanyası düzenlenmiş, geniş bir katılım sağlanmış ve toplanan teberrurlarla 50.000 altın lira toplanmıştır. Böylelikle temin edilen inşaat parası ile 6 Ekim 1892 tarihinde 21 koyun kesilerek Darülaceze'nin temeli atılmış ve Sultan Abdülhamid Han'ın cülusunun sene-i devriyesi olan 19 Ağustos 1895 tarihinde binaların inşaatı tamamlanarak anahtarları Sultan Abdülhamid Han'a teslim edilmiştir. Darülaceze'nin resmî açılışı eksiklerin tamamlanması ve yönetim ile ilgili yasaların hazırlanmasından sonra Darülaceze, II. Abdülhamid'in doğum günü olarak kutlanan 31 Ocak 1896 tarihinde yapılmıştır (<http://www.darulaceze.gov.tr/Kurumsal/KurulusAmaci>).

Darülaceze Müessesesi 27/4/1984 tarihli ve 3046 sayılı Kanuna 3/6/2011 tarihli ve 643 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen 19/A maddesi uyarınca T.C. Darülaceze Başkanlığı adıyla T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıyla ilişkilendirilmiştir.

5. DARÜLACEZE'NİN FAALİYET ALANLARI VE BÖLÜMLERİ

Kurulduğu günden bu yana 29.000'i çocuk olmak üzere toplam 72.000 kişiye Şefkat Yuvası olan Darülaceze; din, dil, ırk, sınıf ve cinsiyet farkı gözetmeksizin bakıma muhtaç, yaşlı, engelli insanlara, sokağa terk edilmiş kimsesiz yavrulara hizmet vermektedir. Şu an Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren

Darülaceze’de barınan sakinlerin tüm giyinme, barınma, gıda, sağlık ve bakım ihtiyaçları kurum tarafından karşılanmakta, hizmet 24 saat aralıksız devam etmektedir. Sakinlerin muayene ve tedavi hizmetleri, koruyucu sağlık hizmetleriyle acil veya kronik rahatsızlıklar tedavi edilmeye çalışılmakta, ileri tetkik ve tedavi gerektiren durumlarda hastanelerle bağlantı kurularak her türlü tıbbi tedavileri yapılmaktadır. Rehabilitasyon merkezi ile de psikologlar ve gönüllüler eşliğinde atölye çalışmaları yapan sakinlerimizin sosyal yaşantıya adaptasyonları ve motivasyonları sağlanmaktadır (<http://www.darulaceze.gov.tr/Kurumsal/KurulusAmaci>).

Darülaceze Başkanlığı’nın yerleşim yeri yaklaşık 30 dönüm olup, yerleşkede; 1 başkanlık binası, 1 çocuk yuvası, 7 adet aceze binası, 1 poliklinik binası, iş ocakları, rehabilitasyon merkezi, soğuk hava depoları, çamaşırhane ve mutfak bulunmaktadır. Dünyanın hiçbir ülkesinde rastlanmayan ve büyük dinlerin ibadethanelerinden olan cami, kilise ve havra Darülaceze’nin bahçesinde bir aradadır.

Kurumun yatak kapasitesi çocuklar için 50, erişkinler için 504 olmak üzere toplam 554’tir. Bugüne kadar 29.000’i çocuk olmak üzere toplam 72.000 kişiyi ağırlamış ve her gün yeni sakinlere hizmet vermeye devam etmektedir.

6. DARÜLACEZE’YE KABUL ŞARTLARI

15 Nisan 1916 tarihli ve 2511 sayılı nüshası ile yayınlanan Darülaceze Nizamnamesi’ne göre kabul şartları,;

Madde 12- Darülacezeye ancak İstanbul’da doğmuş ve yerleşmiş olup da malül iş göremez durumda olan, geçinmesini temin edecek miktarda mala malik olmamakla beraber kazanabilme imkânlarından da aciz olduğu halde İstanbul’da veya taşrada kanunen kendisine bakacak kudrette ve mükellefiyette bulunmayanlar ve sokakta bulunmuşlar kabul olunurlar. Bu şartları haiz olanlardan Darülacezeye girmek için müracaatta bulunanlar Darülaceze idaresince tanzim edilecek matbu ilmühaberleri mahalleri ihtiyar heyetine yazdırıp ve Belediye idareleriyle belediye doktorlarına tasdik ettirdikten sonra ve polisçe sevk edilecek kimseler dahi ilmühabere hacet kalmaksızın kabul olunacaklardır. Gerek bu iki suretle gelecekler her halde kabulden önce Darülaceze İdaresince tıbbi muayeneye tabi tutulacaklar işbu nizamnamede kayıtlı bütün şartları haiz olup olmadıkları tetkik edilerek, bu şartları haiz olmayanlar ret edileceklerdir.

Madde 13- Darülacezeye alınacak çocukların haklarında zabıt varakası varsa bunun münderecatı ve vücutlarında görülen alamet ve ayrıca işaretler hususi defterlerince kayıt edileceklerdir.

Madde 14- Darülacezeye akıl hastası ile cüzam illetine tutulmuş olanlar kabul edilemezler. Ancak sari hastalıklar ve cilt hastalıkları ile malul olanlar kabul şartlarını haiz olmakla beraber vaki hastalıkları tedavi kabul eder ise mevcut hastanelerden birisine sevk olunurlar tedavilerinden sonra Darülacezeye kabul edilirler.

Madde 15- Malul ve hiç iş yapamaz halde olup kendini geçindirebilecek durumda olanlardan müracaat edenlerin ücret mukabili Darülacezeye kabulü caiz bulunduğu gibi kendisini iâşe etmeye yetecek derecede mallarına ölünceye kadar görüp gözetmek şartıyla Darülacezeye hibe veya ferağ edenler dahi kabul olunurlar.

Darülaceze'ye ancak, İstanbul'da doğmuş veya en az 5 seneden beri devamlı oturmakta olan çalışma gücünü kaybetmiş, bakıma ve korunmaya muhtaç kimsesiz fakir olanlarla; geçinebilecek kâfi mala malik olmakla beraber, çalışamayacak durumda olanlardan kanunen bakmakla mükellef kimsesi mevcut olmayan 18 yaşını doldurmuş engelli, güçsüz ve yaşlılar, 0-3 yaş grubu kimsesiz çocuklar ve koruma altında olan çocuklar, Çocuklarının kendilerine bakamayacak durumda olduklarını mahkeme ilanı ile belgeleyenler, Sağlık bakımından diğerine bakamayacak durumda olduklarını devlet hastanelerinden alacakları sağlık kurul raporu ile tespit ettiren evli kişiler, Herhangi bir bulaşıcı hastalığı ve akıl hastalığı olmayanlar, kuruma kabul edilir denilmektedir.

7. SONUÇ

Özellikle 1877-1878 (93 Harbi) sonrası siyasi, dini ve askeri nedenlerle (savaş) zulüm ve katliamdan kaçanlar Osmanlı Devleti'ndeki bu zamana kadar yaşanan en yoğun göç hadisesi olmuştur. Özellikle İstanbul'a doğru yapılan ve devam eden bu göçlerle birlikte İstanbul'da sokaklarda evsiz, barksız, hasta, kimsesiz çocuk ve dilenciler artmıştır. İstanbul'daki dilencileri, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocukları, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçları bir araya toplayıp ıslah ederek sanat sahibi yapmak, kimsesizlerin son ömürlerini huzur içinde yaşamalarını sağlamak maksadıyla Sultan II. Abdülhamid, bir Darülaceze kurulmasını ferman ile emir buyurmuştur.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı ve kendine özel bir nizamname ile yönetilen Darülaceze; gönüllüleri, çalışanları ve acezeleri ile büyük bir ailedir. Darülaceze kurumu başta devlet hazinesinden olmayan 7.000 altın değerindeki özel eşyaları ile 10.000 altın bağışlayarak 1895 senesinde Sultan II. Abdülhamit Han tarafından kurulması sağlanan ve kurulduğu günden bugüne 30.000'i çocuk olmak üzere toplam 72.000 kişiye Şefkat Yuvası olmuştur. Halen 600'e yakın vatandaşımıza kuruluş felsefesinden ödün vermeden barındıran Darülaceze din, dil, ırk, cinsiyet ve mezhep farkı gözetmeksizin cami, kilise ve havrasıyla dünyada eşi benzeri olmayan bir hayır kurumu olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

120 yıllık Darülaceze, kurulduğu günden bugüne tüm ihtiyaçları ile işletim giderlerinin tamamını hayırseverlerin bağışları ile karşılamış ve devlete bağlı olmasına rağmen varlığını devlete yük olmadan sürdürmüştür.

KAYNAKÇA

- Aydın, M. (1994). Doksanüç Harbi. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: 9: 498-499.
- Halaçoğlu, A. (2002). Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler. Türkler. (Ed.) H. Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 13: 1598-1614.
- Kocacık, F. (1980). Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890). Osmanlı Araştırmaları I. (Ed) H. İnalcık, N. Göyünç ve H. W. Lowry, İstanbul : 137-190.
- Yazıcı, H. ve Demirel, M.(2006). 93 Harbi" (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)'ndan Sonra Eskişehir'e Yerleştirilen Göçmenler. Erzurum: A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. 29: 267-278.
- Yıldırım, N. (1996). İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi. İstanbul: Darülaceze Vakfı Yayınları.
- <http://www.darulaceze.gov.tr>

AHISKALI TÜRKLER VE TÜRKİYE'YE 25 YILLIK GÖÇ SÜRECİ

Nilüfer MUTLU

*Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilgiler Üniversitesi,
Fen –Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Doktora Öğrencisi*

Bu çalışmanın amacı, eski SSCB coğrafyasına dağılmış Ahıskalı Türklerin 1992-2017 arasında yaklaşık 25 yılda genelde düzensiz olarak gerçekleşen Türkiye'ye göç sürecinin değişik boyutları ve özelliklerini ortaya koymaktır.

1990-2017 yılları arasında yayınlanan dergi, makale ve kitaplardan yararlanılmıştır. Konuyla ilgili iki kişiyle birebir mülakat yapılmıştır.

Bildiride göçün genel seyri ve yoğunluğu, göçmenlerin hangi ülkelerden ve hangi nedenlerle göç ettikleri incelenmiştir. Tespit edilen başlıca bulgular: Ahıskalılarının farklı 6 ülkeden göç etmiş olmaları; Ukrayna, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve bu düzensiz göçün yol açtığı olumsuz sosyo-ekonomik sorunlar (çalışma hayatı, eğitim, sağlık, sosyopiskolojik adaptasyon, yabancılaşma).

Ahıskalı Türklerde yaşanan yoğun göçmen dayanışması, kapalı camia örgütlenmesi, aile ilişkileri ve grup içinde evlilikler, geldikleri ülkelerde edinilmiş azınlık tecrübesi, etnik bilincin Türkiye'deki transformasyonun değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ahıskalı Türkler, Göç, Etnik Biliş*

MESKHETIAN TURKS AND 25-YEAR PERIOD OF IMMIGRATION TO TURKEY

The purpose of this study is to demonstrate different aspects and characteristics of the irregular immigration of Meskhetian Turks, who were living in different parts of now-defunct USSR, over approximately 25 years from 1992 through 2017, to Turkey. The paper analyzes the general course and density of their immigration and the countries of origin of the immigrants and reasons which prompted them to immigrate.

Magazines, articles, and books published in Turkish and Russian from 1990 through 2017 were used for collecting data for the study. One-on-one interviews were held with two persons who witnessed and closely followed the process in question.

According to the findings of the study, Meskhetian Turks immigrated from six countries, including Ukraine, Azerbaijan, Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Russia. In addition, it was observed that this irregular immigration led to problems in various areas such as employment, education, physical and mental health, and socio-psychological adaptation of immigrating families.

In that context, the transformation of the intense solidarity observed among the Meskhetian Turks, tightly-knit community structure, familial relationship, and marriages within the group, minority experience acquired in their countries of origin, and their ethnic awareness in Turkey.

Key words: Meskhetian Turks, Immigration, Ethnic Awareness

1.GİRİŞ

Ahıska, Türkiye'nin kuzeydoğusunda, şu an Gürcistan'a bağlı bir bölgenin tarihî merkezidir ve Ardahan ilimize sınır teşkil etmektedir. Ahıska kenti karayolu ile Batum, Tiflise'e ve Türkiye'ye, demiryoluyla sadece Tiflis'e bağlantısı bulunmaktadır.

Ahıska kenti ve ona bağlı yerler, aynı zamanda çok eski bir Türklük bölgesi olarak da bilinmektedir. Tarih kaynaklarında, bu yerlerde milâttan önceki zamanlarda da Türk varlığından bahsedilmektedir. Bu yerleşke Gürcü kaynaklarında Meskhetiya (Aydın, 2014) olarak geçmesinden dolayı Ahıskalı Türklere "Mesketi(ya) Türkleri" de denilmektedir. Bu ifade, onların sürgünden önceki daimi ikamet yerlerine işaret etmekteydi, fakat halkın kendisi bölgeyi Ahıska olarak biliyordu, çünkü Meskheti(ya)'nın Osmanlıca karşılığı olan Ahıska'dır.

Bu bölge, 1578 yılında Osmanlı ülkesine katıldı, Çıldır Eyaletinin başketi oldu (Kırzioğlu, 1998). 1829 Edirne Muahedesine göre Tuna ağzı ve Güneybatı Kafkasya'yı kaybeden Osmanlı devleti Yunanistan, Moldova, Romanya ve Sırbistan üzerinde hâkimiyetini önemli derecede yitiren Osmanlılar yaklaşık 250 yıl merkezi Ahıska kenti olmak üzere imparatorluğa ait olan Çıldır eyaletinin sekiz sancağını Ahıska kentiyle birlikte Rusya'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Ancak eyaletin on üç sancağı Osmanlı devletinde kaldı (Zeyrek, 2001), yani bugünkü sınır 1944 sürgününe kadar etnik değil, siyasi sınırdı, sınırın ötesinde de Müslüman Türk nüfus kalmıştı. Ahıska, 16.03.1921 tarihinde Moskova Antlaşması ile Sovyet yönetimine bırakılmıştır (Zeyrek 2001).

1940'lı yıllar, Sovyetler Birliği savaş durumundaydı. Stalin hükümeti, eli silah tutan Ahıskalı Türklere cepheye savaşmaya götürür. Geride köylerde ve kasabalarda kalan halkı ise Kasım 1944'te Orta Asya Cumhuriyetlerine sürgün edilmiştir. Sovyet rejimi bu halkın muhaceret eğilimi içinde olup Türkiye'ye casus sağlamak için taban teşkil ettiğini sürgün nedeni olarak göstermekteydi. Sürgün kararı 31.07.1944'te imzalanmıştı ve müttefiklerin Batıda Almanya'ya karşı ikinci cephe açmasından sadece bir hafta

geçmişti. Artık savaşın kaderi belliydi ve Stalin rejimi Ahıskalıları sürerken askeri ve stratejik açıdan gayet rahattı. Sürgüne dair gizli belgeler sadece 1991’de yayınlanabilmiştir ve buna göre ‘Gürcistan’ın Türkiye sınırındaki Türkler, devlet sınır güvenliğini sağlanması amacıyla sürülmüşler. Sovyet rejimi bu halkın muhaceret eğilimi içinde olup Türkiye’ye casus sağlamak için taban teşkil ettiğini sürgün nedeni olarak göstermekteydi. Bu gerekçelerin tutarsızlığı ve keyfiliği açıktır. Öncelikle, Kasım 1944’te Türkiye’nin artık Sovyet devletine karşı herhangi bir işgalci niyeti olamazdı, çünkü müttefikler Batı Avrupa’da İkinci cephe açmıştı, Sovyet orduları ise Doğu Avrupa’ya girmişlerdi ve Almanya’nın yenileceği kesinleşmişti. Öte yandan, erkekler savaşta olduğuna göre, Ahıska’da kalmış yaşlılar, kadınlar ve çocuklar sınır için tehlike oluşturmazlardı ve bu iddia çirkin yalandır. Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan’daki sürgün yerlerinde zorunlu iskana tabi tutulan Ahıskalılara 1956 yılına kadar serbest dolaşım hakkı tanınmamıştır.

2.AHISKA’NIN VE AHISKALI TÜRKLERİN KISA TARİHİ

Ahıska kenti, Türkiye’nin kuzeydoğusu sınırında, Ardahan ilimize sınırı olan, Gürcistan toprakları içinde bulunan, çok eski bir Türklük yurdunun merkezidir. Stratejik bölge olduğu için sürekli işgaller altında kalmıştır.

Tarihi coğrafya bağlamında Ahıska yerleşkesi Yukarı Kura ve Çoruh akarsuları arasındaki arazileri kapsamaktadır. Hirtız, Abastuban, Azgur, Adigön, Ahılkelek, Aspinza gibi ilçeleri ve bu ilçelere bağlı 200’e yakın köyü vardır.

Türkiye ve Ahıska sınırı arasında hemen hemen 15 km. mesafe vardır. Posof çayının iki kıyısına kurulan bu şehir, karayolu ile Batum, Tiflis ve Türkiye’ye bağlıdır (Kırzioğlu, 1992.) Batıda Türk sınırının çok yakınına kadar uzanan bir demiryolu, Ahıska’yı doğudan Tiflis’e bağlar. Ahıska topraklarının en önemli ve verimli akarsuyu, Kür ırmağıdır. Batıdan gelip Ahıska’ya ulaşmadan birleşen Posof ve Adigön çayları, şehrin doğusunda Kür ırmağıyla birleşir ve Hazar Denizi’ne akarlar. Ahıska toprakları sulak ve tarıma uygundur. Yer yer düzlükler görülmekle beraber dalgalı bir yapıya da sahiptir. Buralarda da Posof’ta olduğu gibi yaylacılık geleneği yaygındı. Ormanla kaplı tepelerin aralarındaki yüksek ve bol otlu alanlarda hayvancılık yapıldı.

Ahıska şehri, Türkiye'nin kuzeydoğu sınırında Kura akarsuyu şeridinde Anadolu-Kafkasya- Türkistan üçgeninin en önemli stratejik noktalarından biridir. Ahıskaya en yakın ilçemiz Posof'dur. Burası Gürcistan'ın Mesketya bölgesidir. Ahıska bölgesinin Gürcü ve Rus kaynaklarında Meskhetiya olarak geçmesi (Aydingün, 2014) zaman zaman "Misket yahut Mesket Türkleri "diye anılmalarına neden olmaktadır.

Yunus Zeyrek "Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri" adlı çalışmasında, Dede Korkut kitabında "Ak-Sıka " (Ak Kale), 481 yılında "Aksega" adıyla anılan Eski Oğuzlar beldesi olan Ahıska, Ak Kale (Yeni Kale) anlamına geldiğini vurgulamıştır (Zeyrek, 2001).

Ahıska'nın yukarıları Kafkasya bölgesidir. Türklerin Kafkasya'daki varlıklarının eskilere dayandığına dair muhtelif görüşler vardır. Hatta MÖ 6.yy. Makedonyalı İskender'in Kafkasya'ya geldiğinde burada Türklerle karşılaştığı bilinmektedir. Daha sonra ise Bulgarlar, Hazarlar, Hunlar ve Kıpçaklar bu topraklara gelmiştir (Kırzioğlu, 1992).

Ahıska şehri, 1068 yılında sultan Alparslan tarafından Selçuklu ülkesine katılmıştır (Zeyrek, 2001). Farklı dönemlerde ise bu bölge Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevi Türk devletlerinin himayesinde kalmıştır (Aydingün, 2014).

Ahıska bölgesi 1578 yılında Osmanlı Devletinin düzenlediği Kafkasya seferiyle Osmanlı topraklarına katılmıştır ve bu tarihten itibaren de Ahıska şehri Çıldır Eyaleti'nin başkenti olarak tarihe geçecektir.

Edirne Antlaşması ile sonuçlanan 1828-1829 Osmanlı - Rus savaşı sonunda yaklaşık 250 sene Osmanlı Eyaletinin kilit noktası olan Ahıska, 14 Eylül 1829 tarihinde Ruslara savaş tazminatı olarak terk edilmiştir (Aydingün, 2014).

3.AHISKALI TÜRKLERİN SÜRGÜNÜ VE ZORUNLU GÖÇ HAYATI

Osmanlı devletinden koparıldıktan sonraki tarihi süreçte Ahıska bölgesindeki Türk Müslüman nüfus oldukça çelişkili, karmaşık ve marjinal sosyokültürel ve etnik değişim geçirmiştir. 1829 Edirne Muahedesi uyarınca Rusya işgalinden sonra Çarlık idaresi altında kalan Ahıska (uyezdi) kazasında Müslüman halkın Ahıska kentinde oturması yasaklanmıştı (Kojoridze, 1968). Ayrıca memur ve ulemanın Türkiye'ye göç etmesi sonucunda geride kalan köylü halkın etnik kültürü ve milliyet bilinci modern ulus özelliklerinden tamamen yoksundu. Bölgedeki ve genel olarak Kafkasya'daki gayrimüslim halk,

siyasi, hukuksal ve ekonomik ayrıcalıklara sahip oldukları halde Ahıskalı Türkler ikinci sınıf tebaa durumundaydılar. Çarlık yönetiminin Kafkasya'ya İran ve Türkiye'den Ermeni göçmenleri getirerek iskan etmesi sonucunda Ahıska'da eskiden Türklere ait birçok emlak ve arazinin Ermeni nüfusuna devredilmesine yol açmıştı.

Uzun süre Müslümanlar Ahıska'da azınlık olarak kalmışlar ve bu durum ancak Sovyet döneminde değişmiştir. Etnik azınlık psikolojisi, Hicri tarihle 93 Harbi denen 1877-1878 Savaşındaki hezimetten sonra Kars ve çevresinin de Rusya'ya geçmesi sonucunda Ahıskalı Türklerle aynı lehçe, kültür ve geleneklere sahip Ardahan, Posof, Çıldır, Şavşat ve birçok kazanın halkıyla aynı devletin tebaası olmuşlardır. Rusya İmparatorluğu içinde bu birliktelik 40 yıl devam etmiştir (Gökdemir, 1989). Rusya esareti döneminde özellikle Posof ve Çıldır köylerinden Ahıska köylerine göç tespit edilmektedir, çünkü artık sınır kalkmıştı.

Sovyet döneminde çok daha farklı bir etnik ve milli ideolojinin egemen olduğunu biliyoruz. SSCB genelinde olduğu gibi, İttifak Cumhuriyetleri olarak Gürcistan SSC ve Azerbaycan SSCB'de de resmi politika doğrultusunda 'şeklen milli ve etnik, ancak içerik açısından sosyalist kültür' oluşturulması hedeflenmiştir. Ahıskalı Türkler SSCB'de herhangi bir siyasi etnik kurumları ve özerk teşekkülü olmayan etnik topluluktu.

Çarlık Rusya'sı döneminde başlayan zulüm ve baskılar, Sovyet Gürcistan'ı yönetimi zamanında da devam etmiştir. Ahıskalı Türkler hem Gürcü hem de Rus kıyımları ile karşı karşıya kalmıştır. Müslüman ve Türk olmanın bedeli ağırlaşmaya başlamıştır. Bu zulüm ve baskılar, Stalin yönetimi zamanında daha da artmıştır. Böyle ki Ahıskalı Türklerin önde gelen aydınları "halk düşmanı", "vatan haini" gibi çeşitli uydurma suçlarla tutuklanıp ya sürülmüş ya da kurşuna dizilmiştir.

3.1. 1944 Sürgünü

İkinci Dünya Savaşı zamanına kadar askere alınmayan Ahıskalı Türkler, savaş başladığında askere çağrılmaya başlanmıştır. 40.000 civarında Ahıskalı Türk, Almanlarla savaşmak için silâh altına alınarak cepheye gönderilmiştir. 25.000 kadar insanımız savaşta ölür, yaralanır ve ya sakatlanır (Zeyrek, 2006). Geride kalan yaşlılar ve kadınlar da, Borcom-Ahıska demiryolu inşaatında çok ağır şartlar altında çalıştırılmıştır. Bu hat 1944 Ekiminde tamamlandığında ise Ahıskalı

Türkler kendilerini vatana hasret bırakacak tren yolunu kendi elleriyle yapmış olduklarını nerden bilebilirlerdi ki.

Türk tarihine kanlı harflerle yazılan 15 Kasım 1944 yılını insanlık tarihinin de kara sayfası olarak sayabiliriz. Bu tarihte, soğuk bir kış gecesinde 200'den fazla kasaba ve köyde ikamet eden binlerce Ahıskalı Türk, birkaç saat içerisinde ocaklarından alınarak hayvan ve yük katarlarında, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a (Ağara, 2004). Sürgün edilenlerden birçok insan soğuktan, havasızlık, susuzluk, hastalık ve açlıktan yollarda hayatlarını kaybetmişlerdir (Bayraktar, 1999) .

Sürgün ve sürgün yerlerindeki şartlarla ilgili arşiv belgeleri Rus yazarı Nikolay Bugay 1994'te Rusça olarak yayınladıktan (Uravelli, 2011) sonra birçok karanlık noktalar açıklık kazanmıştır, oysa Sovyet döneminde bu konu yasaktı. Sovyetler Birliği'nin demir perdesi arkasında seneler boyunca bu sürgün belgeleri dünya gündeminden gizli tutulmuştur. Günümüzde artık bu belgelere arşiv ve internet ortamından ulaşmak mümkündür. Gürcü diktatörü İ.V.Stalin'in imzasıyla kaleme alınan Ahıskalı Türklerin sürülmesine dair 31 Temmuz 1944 tarihli Devlet Savunma Komitesi'nin kararı tamamen gizlidir ibaresiyle yayınlanmıştır.

Sovyetler Birliği diktatörü Stalin rejimi, Ahıskalı Türkleri Orta Asya kırlarına sürgüne, gönderirken, onların Türklük ve Müslümanlık bilincini yok edeceklerini umuyorlardı. Halbuki Ahıskalı Türkler her yerde yaşarsa yaşasınlar din, dil, gelenek ve kültürlerini bırakmadılar ve benliklerinin yitirmediler.

Ahıskalı Türkler oturdukları yerlerin, Rus, Kazak, Özbek, Kırgız ve Azerbaycanlı kültür ve adetlerinden etkilendiğini vurgulamak gerekiyor. Çoğu yerde iki hatta üç dilli(Rus dilini bilmeleri şarttı) olup ana dili Türkçe ile birlikte bulundukları ülkenin dilini bilir ve konuşurlar. Kendilerine ait yazılı gelenekleri hiçbir zaman olmamış ve genelde sözlü kültürleri gelişmiştir.

Yaşam tarzları ve adetleri, aksan ve lehçe özellikleri ve etnografya açısından Ahıskalıların Posof, Ardahan, Yunuseli veya Ardauç halkıyla aynıdır. Kültür ve gelenek açısından Osmanlı Türk İslam mirası, siyasal ve politik açıdan Sovyetlerin jeopolitik mirası söz konusudur. Sorun kültür, etnografya veya etnik kimlik meselesi değildir, asıl sorun Ahıskalı Türklerin vatanlarında zorla sürülmüş oldukları, sahipsizliği, vatansızlığı, dağınıklığıdır ve bu gidişle Türkiye dışında bir geleceğin olamayacağıdır.

Ahıskalı Türkler, 1956 Kararnamesine kadar Sovyetler Birliğinin tehcir politikası doğrultusunda uygulanan “özel iskan rejimi” uygulaması çerçevesinde bir yerden başka yere gitmeleri hatta bulundukları mahalleden 5km. uzağa gitmelerine izin verilmiyordu. Her gece yoklamaları alınarak Ahıskalı Türkler en temel medeni haklardan yoksun bırakılarak yıllarca sıkıyönetim altında yaşamaya mecbur edilmiştir.

1956’da Ahıskalı Türklerin hakları iade edilmiş ve onlara SSCB vatandaşlarıyla aynı haklar tanınmıştı, ancak onların eski daimi ikamet yerlerine dönmelerine izin verilmiyordu, ayrıca ilgili Kararnameye göre, onlara Ahıska’da köylerinde kalmış emlak ve başka mal varlığının karşılığı ödenmeyecekti. Sovyet anayasasına bile açıkça aykırı olan bu kararı Ahıskalılar tepkiyle karşılamış ve SSCB dağılana kadar dönüş hakkı için imkan çerçevesinde mücadele etmişlerdir.

a. Fergana Olayları ve Yeni Bir Sürgün

Tesadüf değildir ki 1991’den önce Türk Dünyası’yla ilgilenenlerin önemli kısmı, Sovyetler Birliğinde Türkiye Türkçesiyle konuşan, Ahıskalı Türklerin var olduklarından haberdar değillerdi. Oysa bu etnik grup Sovyetler Birliği coğrafyasında kendilerini “Türk” olarak tanımlıyorlardı. Hatta daha ziyade vatandaşı olmasalar bile kendi devletlerinin Türkiye devleti olduğunu kabul ediyorlardı.

SSCB’de perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) reformları ardından gelen dağılma sürecinde en ağır faturalardan birini Ahıskalılar ödemişti. Haziran 1989’da Fergana ve çevresinde Özbeklerin acımasız saldırı ve şiddet eylemlerine maruz kalan Ahıskalılar, cumhuriyeti terk etmek zorunda kaldılar.

1989 yılı nisan ayında Özbekistan’ının Kuvasay semtinde küçük bir pazar kavgasıyla başlayan bu olay, ne yazık ki günden güne büyüyerek Ahıskalı Türklerin yeni bir faciasına neden oldu. Özbeklerle aralarında geçen bu kavgada kan döküldü. Yüzlerce Ahıskalı Türkün evi yakılıp yıkıldı, insanlar tecavüz, yağma, işkence ve saldırıya maruz kaldılar. Ve bunun sonucunda çok sayıda Ahıskalı Türk yeniden anavatana dönmek veya yeni vatan arayışına başlamak için dünyanın değişik bölgelerine dağıldılar.

Ahıskalı Türkler, ana vatanları olan eski Türk topraklarını, çok sayıda kurban vererek boşaltmak zorunda kalarak Rus askerlerinin himayesinde Savaş uçaklarıyla Rusya’nın değişik bölgelerine, Kazakistan, Türkmenistan Azerbaycan, Kırgızistan’a göç ettirildiler (Zeyrek, 2001). 45 yıl öncesi yaşadıkları dehşeti tekrar yaşamak

durumunda kaldılar. Üçüncü, hatta dördüncü kez yurt değiştirmek, vatan edinmek, yeniden yuva kurup yaşamak zorunda kaldılar.

Bu büyük facia Ahıska sorununun kırılma noktası olup meselenin Ahıska değil, Ahıskalılar boyutunu ön plana çıkarmıştır. Sovyet mirasından en acı payı almış Ahıska Türkleri bugün Ukrayna, Rusya, Özbekistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkiye, hatta ABD ve nihayet çok cüzi bir sayıda Gürcistan'da dağınık bir halde yaşamaktadırlar.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsız ve özerk devletler kendi arazilerinde baskın duruma gelmişlerdir. Hal böyleyken kendi bölgesel yönetim birimleri olmayan Ahıska Türklerinin durumu daha da kötüleşmiştir. Sadece etnik ayrımcılığa değil aynı zamanda etnik şiddete de maruz kalmışlardır. Ahıska Türklerinin büyük bir kısmının gördüğü baskının ve bundan duydukları korku ve endişenin temel sebebi vatansız olmalarında görülmektedir.

1989 yılında meydana gelen Fergana olaylarından sonra bu tutum değişmiş ve Ahıska Türkleri Türk kimlikleri ile gündeme gelmişler. Onların Türkiye taraftarı oldukları fikri yaygınlaşmış ve bu nedenle yerel basında Ahıska Türkleri aleyhine birçok propaganda yapılmıştır. Böylece Gürcistan'da Türklerin istenmediği görüşü üstünlük kazanmıştır.

Gürcistan'daki bu görüş değişikliğinin Ahıska Türklerinin etnik olarak nasıl tanındıklarıyla birebir ilgili olduğunu belirtmek gerekmektedir. Başka bir deyişle, Gürcü makamlarının eski yurtlarına geri dönüşe sıcak bakmalarının sebebi, Ahıskalı Türkleri 'Meskh'ler olarak algılamaları ve Müslüman olsalar dahi, Gürcü olarak tanımladıklarından dolayı olmuştur. Ne var ki 1989 Fergana olaylarından sonra, Ahıskalı Türklerin Türklük ve Müslüman oldukları yönleri tüm Sovyet coğrafyasında gündeme gelmiş, bu durum Gürcistan'daki görüşü sarsmış ve vatana geri dönüş yoluna engel teşkil etmeye başlamıştır.

Gürcülerin Ahıskalı Türkleri eski yurtlarına geri dönüşü konusunda isteksiz tavırlarının birçok nedeni vardır. Bu nedenlerin belki de en önemlisi, Gürsü şovenizmidir ve Abhazya ile Güney Osetya sorunları yüzünden patlak veren ve iç savaş felaketine kadar uzanan 1989-1992 döneminde Gürcistan bu milliyetçiliğin bedelini çok ağır ödemiştir.

Güney Osetya ve Abhazya'da yakın dönemde yaşanan karışıklıklara ek olarak, Ahıska bölgesinin de Gürcistan devleti yönünden potansiyel bir çatışma noktası olduğunu vurgulamak

gerekir. Bölgedeki Ermeni nüfus, Ahıskalı Türklerin dönüşünden asılı olmayarak da Gürcistan devleti için önemli sorunlardan biri halindedir. Bundan dolayı olmalıdır ki, Gürcistan yönetimi, Ahıskalı Türklerin bölgeye yerleştirilmesini mevcut olan azınlık karışıklarını daha da artıracığını düşünmektedirler. Gürcistan yetkililerinin bu rahatsızlıklarının asılsız olmadığını belirtmek gerekiyor ve bu hususun önemsenmesi zaruridir. Zaten birçok sorunun yaşandığı Güney ve Kuzey Kafkasya'nın genel tablosu içinde meselenin zorluğu açıkça görülebilir.

4. 1992 SONRASI AHISKALI TÜRKLERİN TÜRKİYE'YE KABULÜ VE İSKANI

4.1. METOT

Bu makalede Ahıskalı Türklerin tarihine ilişkin kaynak taraması yapılmıştır. Geldikleri ülkeler, göç etme nedenleri, Türkiye'de karşılaştıkları sorunlar, çalışma, eğitim ve günlük yaşamlarına dair bilgi verilmiştir. Geldikleri ülkelerin toplumu ile münasibetleri ve yaşamları dikkat çekilmiştir. Konuyla ilgili literatür taraması yapılarak uygun olanları değerlendirilmiştir. İstatiksel analiz ve anket verileri internet ortamından alınmıştır.

4.2. BULGULAR

4.2.1 Geldikleri Ülkeler ve Göç Nedenleri

Türkiye'ye göç eden Ahıskalı Türkleri arasında en çok Rusya ve Azerbaycan'dan gelenler teşkil etmektedir. Bunların devamında olan devletleri sıralayacak olursak: Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan olarak sayabiliriz.

Ahıskalı Türkler için vatan, kendilerini devletiyle bütünleştirdikleri Türkiye Cumhuriyetidir diyebiliriz. Bu husus, aşağıda ele alacağımız etnik kimlik iniltidir. Ahıskalı Türkler, Türk, Müslüman ve Türkiye taraftarı olduklarından dolayı ana vatlarından sürgüne gönderilmişler. Kimliklerine Türk oldukları Sovyetler Birliği dönemi boyunca resmen yazılmasa da, onları Türk olarak görmek istemeler de, işin arka planında, Ahıskalı Türkler yaşadıkları ikinci sınıf tebaa ve azınlık muamelesini daha birçok ayrımcılığı Türk olduklarından dolayı yaşadılar.

Sovyet rejimi boyunca Türkiye'yi karalama politikaları güden ve olduğundan farklı anlatan Sovyet yöneticileri, birliğin dağılmasının ardından gerçekler anlaşıncı Ahıskalı Türkler dünyanın değişik

ülkelerine göç etmeye başladılar. Bir grup Ahıskalı Türkün Gürcistan'daki eski yurtlarına dönme arzusu bu dönemde oldukça zayıflamış. Türkiye'ye göç etme seçeneği halk arasında daha baskın bir istek halinde ortaya çıkmıştır. Bu düşünce Gürcistan'a gidiş yolu düşüncesini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu düşüncenin değişmesinde diğer bir önemli unsur da Gürcistan'ın takındığı şoven Türk Müslüman karşıtı isteksiz tavrıdır.

Ahıskalı Türklerin ekseriyeti için yaşadıkları yerlerde kendilerini güvende hissedeceklerini düşündükleri, en çok göç etmek istedikleri vatan, özellikle son dönemlerde sorunlarına yeterli ilgiyi göstermediği ve sorunlarına kalıcı çözüm getiremediği halde Türkiye devletidir. Türkiye Cumhuriyetinden vatandaşlık isteklerinin asıl nedeni bu devlete duydukları etnik, dini ve kültürel bir aidiyettir. Seneler boyunca unutturulan ve yok sayılan Türk kimliklerinin, Türkiye devleti tarafından onaylanıp tanınması çabasıdır.

Ahıskalı Türklerin Türkiye'ye göç etmelerine sebebiyet veren nedenler arasında, 1989 yılında, Fergana'da çıkan olayları sayabiliriz. Çıkan olaylardan sonra Ahıskalı Türklerden bir kısmı Sovyet yönetimi tarafından Rusya'ya götürülmüştür. Göç edenlerin bir kısmı Sovyetler Birliği cumhuriyetlerinin çeşitli bölgelerine göç ederken, en fazla göçün Azerbaycan Devleti'ne olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni ise Azerbaycan'ı kendi kültür ve geleneklerine daha yakın buldukları içindir.

Ahıskalı Türkler Türkiye'ye, çeşitli yollarla gelmektedirler. İskânî göçle gelenlere nispeten serbest yollarla göç edenler fazlalık teşkil etmektedir. Turist olarak gelenlerin yasal süreleri bittiğinde kaçak olarak kalmaya devam etmişler, daha sonra da ikamet izinlerine başvurmuşlardır.

Böylelikle, Sovyetler Birliği zamanında birçok ayrımcılık, şiddet ve hak ihlalleri yaşayan, her türlü temel haklardan yoksun bırakılan böyle bir milletin olmadığını göstermek istemeleri, onlara ait izlerin yok edilmesi için gösterilen çabalar, Türklüklerini hiçbir zaman kaybetmeyen Ahıskalı Türkler için Türkiye göç etmek istedikleri güçlü bir seçenek ortaya çıkmıştır. Türkiye kamuoyu Ahıskalı Türklerin varlığından ve onların sorunundan ancak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra haberdar olmuştur.

Ahıskalı Türklerinin ileri gelenleri, artık 1990 yılından itibaren, çeşitli makamlara Türkiye'ye göç etmek istediklerinin bildiren yazılar yazarak konuyu gündeme taşımaya başlamışlar. Bu vesileyle hem Türkiye'de bulunan ilgili makamlara hem de Türkiye'nin Moskova

Büyükelçiliğine göçle ilgili başvuruda bulunmuşlar. Bu süre içerisinde dönemin cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın talimatıyla göçle ilgili yetkili bakanlık çalışmaya başlatmıştır. Bu girişimlerle beraber Ahıskalı Türklerin Türkiye'ye kabulü ve iskânını düzenleyen 3835 sayılı, Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun (RG., 1992), 2 Temmuz 1992'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun 8 maddeden oluşmaktadır.

Kanun'un 1. maddesine göre, “ – Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan ve “Ahıska” Türkleri olarak adlandırılan soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenler, en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Bakanlar Kurulunca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskânlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulleri ve iskânları, bu Kanun ile 2510 sayılı İskân Kanunu hükümlerine göre yapılır. Gayrimenkul verilerek yapılacak iskânda vali ve kaymakamlar temlikle yetkilidir. Temlik cetvelinde, ailenin bütün fertleri eşit hisselerde belirtilir ve tapuya da temlikteki gibi tescil edilir ”.

1993'te 150 ailenin Iğdır'a kabul ve iskanından (Agara, 2010) sonra 23 yıl boyunca kanun askıda kalmıştır. Iğdır'a yerleştirilen Ahıska Türkleri şehir merkezinin doğu tarafındaki Konaklı Mahallesi'nde bulunan ve şehir merkezine 5 km mesafedeki Ahıska Konutları'nda ikamet ettirilmişlerdir.

Bu yerleştirilenler dışında Türkiye'ye kendi imkanlarıyla gelen Ahıskalı Türkler öncelikle Bursa, Antalya, İzmir, İstanbul, Kocaeli, Ankara gibi şehirlere yerleşmişlerdir.

4.2.2 Türkiye'de Yaşadıkları Sorunlar

Düzensiz göç Kanun askıya alındığı için başlamıştı. Zaten Bursa ve İnegöl'e ilk gelenlerin çoğu 1989-1990'da Özbekistan'ı terk etmek zorunda kalan ve SSCB arazisinde doğulmuş derbeder olan Ahıskalı Türklerdi. Kırımlılar, Sovyet Almanları, Sovyet Yahudileri vb. Bunlarla benzerlikten çok fark vardır. Kırım'dan sınır bölgesi uygulaması kalktığı anda dönüş yolu açılmış oluyordu. Sovyet rejimi dış göçü ve yurtdışına çıkışları davetiyeye bağladığı andan itibaren Yahudi ve Almanların SSCB'den göçü başlamıştı.

25 yıldır devam eden düzensiz göç, gelenlerin ikamet almadan kaçak durumunda yıllarca kaçak çalıştıklarını, konut, iş, eğitim, sağlık, adaptasyon sorunları yaşamaktadırlar. Belirli dönemlerde toplu şekilde ikamet tezkereleri verilmektedir. Derneklerin fırsatçılığı, göçmenlerin çaresizliğinden yararlandıkları, ayrıca geldikleri ülkelerle

uzun süre irtibatı kesince oradan getirdikleri pasaport ve diğer belgelerin süreleri bitmesi sonucu, göçmenler kimliksiz kalmışlardır.

Ahıskalı Türkler Türkiye'ye iki yolla göç etmeye başlamışlar; devlet tarafından iskan politikası esasında kabul edilerek ve de serbest göç yoluyla. Ahıskalıların devlet tarafından iskan edilmesi Türkiye'ye göçü tetiklemiştir. Bu yüzden serbest göçle gelenlerin sayısında artış gözlenmiştir. Ancak serbest göçle gelenlerin Türkiye'de yasal kalma süreleri bittiğinde ülkede kaçak durumunda kalmaya devam etmişler daha sonra da temsil edildikleri dernekler vasıtasıyla oturma izni için başvurmuşlardır.

Ahıskalı Türklerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair 3835 sayılı yasanın yürürlükte olmasına rağmen uygulanmadığını vurgulamak gerekiyor. Bu yasanın uygulanmadığına dair çeşitli nedenler gösterebiliriz. Türkiye Devletini sarsan terör olayları ve değişik ekonomik sorunlar, o dönem iktidarda bulunan partilerin siyasi kararsızlıkları bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bütün bunlara ilave olarak 1989'da Türkiye'ye göçe zorlanan Bulgaristan Türklerinin iskan edilmesi, ülkenin ekonomik sıkıntılarını etkileyerek yeni bir krize neden olmuştur.

Kısacası, Ahıskalı Türklerin Türkiye'ye göçlerini düzenleyecek ve sorunlarına çözüm getirecek kanunlar var olmakla birlikte, özellikle 2002'den beri bu kanunların uygulamasında siyasi kararlılık gösterilmemiştir. Bu nedenler arasında iktidarda bulunan hükümetlerin uyguladıkları politikalar, zamanla Türk Cumhuriyetlerine ve bu topluluklara ilginin azalması, en başlıca nedeni ise Ahıskalı Türklerin bir çatı altında örgütlenerek hareket etmedikleridir.

Türkiye'de yaşayan Ahıskalı Türklerin karşılaştıkları problemlerin başında oturma ve çalışma izinleri gelmektedir. Bu sorunların ardından vatandaşlık hakkı, diploma denkliği, iş bulma ve sağlık sorunları gelmektedir. Diğer bir sorunları ise geldikleri ülkede kalan emeklilik haklarının nakledilmesi, çocukların okullara kayıtlarının yapılmasıdır. Yıllar içerisinde karşılaşılan bazı sorunlara çözüm getirilmişse de halen devam eden sorunlar vardır.

Ahıskalı Türkler çoğunlukla meslekleri dışında buldukları işlerde çalışmaktadırlar buna sebep diploma denkliği sağlamada karşılaştıkları engellerdir. Diploma denkliği aldıkları halde vatandaş olmadıkları veya tabi tutuldukları sınavdan dil sorunundan dolayı geçemedikleri için diplomalarını kullanamıyorlar. Diploma denklikleri almak veya mesleklerini icra etmek için değişik sınavlara girmesi

gereken Ahıskalı Türklerinin dil sorunu ile karşılaşmaktadırlar. Ana dilleri Türkçe olmasına rağmen mesleklerinin gerektirdiği alanlardaki terimleri bilmemektedirler. Ahıskalı Türklerden, Türkçeyi akademik düzeyde anlayıp ve yorumlamalarını beklemek doğru değildir.

Ahıskalı Türkler arasında sürgün ve onun getirdiği zorlukları yaşayan yaşlılar dışında, Sovyetler Birliği'nin eğitim sistemin doğrultusunda eğitimi ve meslek sahibi olmayan Ahıskalıya rastlamak imkânsızdır. Birçok bilim dalında, sanat kolu ve teknik alanlarda diploma denkliğinin sağlanması kolay olmadığı için, yetenekli meslek sahibi Ahıskalı Türkün farklı işlerde çalışmalarına sebep olmaktadır. Ayrıca öğretmen, sağlık alanında çalışanlar, mühendisler gibi meslek sahiplerinin denklikleri çok daha zor alınmaktadır.

1996-1997 yıllardan sonra kitlesel göçte yaşanan sürekli artış, Türkiye'ye daha önce gelen Ahıska Türklerinin yaşam şartlarını daha da zorlaştırmıştır. Göçün bu hızlı artışı karşısında yerel ve merkezî yöneticiler, göçü önlemek için yasal düzenlemelerde bazı değişiklikler yapmaya sevk etmiştir. Daha önce birçok konuda Ahıskalı Türklere ılımlı yaklaşan, kolaylıklar sağlayan kamu yöneticiler, giderek bu kolaylıkları azaltmaya sevk etmiştir. Bu tutumun değişmesi 2003 'ten sonra daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Çünkü bu tarihten sonra gelen Ahıskalı Türkleri ikamet tezkerelerini daha önceki senelere nispeten daha zor almaya başlamışlar.

Türkiye'ye gelen Ahıskalı Türklerin büyük çoğunluğu, düzensiz göçle gelenlerdir. Her ne kadar, Türkiye, Ahıskalı Türklerin yarıya yakınına vatandaş yapmış, bir kısmının sorunlarını çözmüş ve belirli dönemlerde ayrıcalıklı bir yaklaşım sergilenmişse de hâlâ vatandaşlık, ikamet ve çalışma izinleri, diploma denklikleri gibi konularda çözüm bekleyen önemli sorunlar bulunmaktadır.

1992'den beri Türkiye'ye göç eden Ahıskalı Türklerin karşılaştıkları olumsuzluklara rağmen geleceklerini Türkiye'de gördüklerini söyleyebiliriz. Türkiye'de yeni bir yaşam ve düzen kuran Ahıskalı Türklerin tamamına yakını geldikleri ülkeye geri dönmeyi düşünmemektedirler. Vatandaşlık, oturma ve çalışma izni, diploma denkliği vb. birçok sorunla birlikte yaşamaya devam eden Ahıska Türkleri, yaşadıkları yerlere uyum gösterebilmişlerdir. Yüksek düzeyde elde edilen toplumsal bütünleşme, onların kendilerini ana vatanlarında hissetmelerini ve bir kimlik sorunu yaşamamalarını sağlamaktadır. Ahıska Türklerinin kimlik sorunu yaşamamalarındaki en büyük etken, Sovyet dönemi boyunca Sovyet kimliğini ve kültürünü kabul etmeyip kendi kimliklerini ve kültürlerini büyük

ölçüde korumalarından kaynaklanmaktadır. Bu süreçte dil, hem kimliğin ve kültürün korunmasında hem de Türkiye’de toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında en önemli araç olmuştur.

Anavatana kavuşma isteğinin yanı sıra kimliği ait olduğu güvenli bir yere taşıma amacı da Ahıska Türklerinin Türkiye’ye göç etmelerindeki en temel nedenlerden biridir. Bu açıdan, kimliğin açıkça yaşanmadığı ve korunmak zorunda kalınan yerler Ahıska Türkleri için vatan değildir.

Ahıskalı Türkler 1989 yılında meydana gelen ve Fergana olayları olarak adlandırılan çatışmalar nedeniyle bu ülkeden de sürgüne gönderilmişlerdir. Böylece, bu vatanlarından da ayrılmak zorunda kalan Ahıskalıların önemli bir kısmı, Ukrayna’ya göç etmişlerdir (Şahin, 2014) . Bu ülkede, özellikle Rusya sınırına yakın olan Donetsk, Harkov ve Luhansk Oblastlarına (Eyaletlerine) yerleştirilen Ahıskalılar, burada 25 yıl boyunca huzur içerisinde yaşamışlardır. Ancak Ukrayna hükümet güçleri ile Rus ayrılıkçılar arasında 2014 yılında patlak veren iç savaşta, savaşan iki taraf arasındaki ara bölgede kaldıkları için can ve mal güvenlikleri kalmamıştır.

Ahıska Türklerini iskânlı göç kapsamında Türkiye’ye yerleştirmek üzere yasal düzenlemeler yapılarak Ukrayna’da yaşanan çatışmalar arasında kalan Ahıska Türklerinden bir grubu (yaklaşık 300 kişi) toplamda 677 ailenin 2015’te Ukrayna’dan getirilerek Bitlis’in Ahlat ilçesine yerleştirilmiş olmakla beraber, çoğunluğu Erzincan’ın Üzümlü ve Geyikli ilçelerine iskan edilmiştir.

Üzümlü ’ye gelen Ahıskalılar, ilçede bulunan TOKİ konutlarına yerleştirilmişler. Üzümlü ilçe merkezindeki Üzümlü A, C, D ve E blokları ile Geyikli ve Bayırbağ köylerinde yer alan TOKİ konutlarının bu amaçla kullanılması planlanmıştır.

5. SONUÇ

Rusya’nın siyasi tarih politikası doğrultusunda sıcak denizlere inmek, dünya devletleri arasında söz hakkı üstünlüğüne ve hakimiyetine sahip olabilmek için savaşlar vermiştir. Akdeniz’e ulaşmak için Anadolu üzerinden yani Ahıska’dan geçmesi gerekiyordu. Rusya’nın strateji nokta olan Ahıska’yı ele geçirmesinin nedeni budur.

Ahıskalı Türkler günümüzde dünyada demokrasi ve insan hakları sıkıntısı çeken bir toplumdur. Dünyanın değişik bölgelerine dağılmış ve tarihi anavatanlarına dönüşleri yasaklanmış durumdadır.

Bütün bunları Türk ve Müslüman oldukları için yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Ahıskalı Türkler 1944 yılında stratejik nedenlerden dolayı Sovyet Birliği tarafından Orta Asya'ya sürülmüş ve Gürcistan'daki köylerine geri dönmelerine izin verilmemektedir. Ahıskalı Türklerin yaşadığı birçok ülke, Türkiye de dâhil olmak üzere, uluslararası örgüt ve düşünce kuruluşları konuyu siyasi ve stratejik açıdan ele almaya devam etmektedir. Somut bir örnek vermek gerekirse, Ahıskalı Türklerin kendi topraklarına dönüşü Gürcistan'ın Avrupa Konseyi üyeliğinin (1999) bir şartı olmasına rağmen, ne Gürcistan Devleti ne de Avrupa Konseyi dönüş sürecini planlanan şekilde yürütülmesini gerçekleştiriyor. Ahıskalı Türklerin Sovyet dönemi boyunca yaşadıkları insanlık dramına ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra devam eden baskı ve ayrımcılığa rağmen, bu sorunların bir insan hakları meselesi olarak uluslararası platformda gündeme gelmesi son derece kısıtlı kalmaktadır.

1992 yılında Ahıskalı Türklerin Türkiye devletine kabulü ile ilgili iskân kanunu birçok ülkede yaşayan Ahıskalıların Türkiye'ye göç etmelerini tetiklemiştir. 1992 yılında başlayan göç tüm zorluklara rağmen günümüzde de devam etmektedir.

Ahıska sorununun çözüme kavuşmasından bahsederken her şeyden önce 1944'de sürgüne uğradıkları, bir hak ihlali ile karşı karşıya kaldıkları için ilk önce bu hakların iade edilmesi gerektiği ve yaşadıkları neresi olursa olsun buradaki sıkıntılarının giderilmesi gerektiğinden söz etmeliyiz. Bunun için Gürcistan'ın üzerine düşen yükümlülükler, bununla birlikte Türkiye'nin yapması gerekenler, Ahıska Türklerinin dünyadaki derneklerinin faaliyet alanına giren konular, toplumsal ve bireysel olarak Ahıska Türklerinin yapması gerekenler vardır.

Yapılması gerekenler arasında vatana dönüş sorununun çözüme kavuşması için Gürcistan sorumlu ve arzulu bir şekilde hareket ederek "geri dönüş stratejisi" hazırlamalı, bilgi edinmek için sağlıklı yollar oluşturmalıdır. Gürcistan-Türkiye ilişkileri daha da geliştirilmeli ve pekiştirilmelidir. Geriye dönüş sürecinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınarak bazı sınırlamaların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ahıskalı Türklerin Türkiye'de yaşadıkları çalışma ve oturma izinlerinin, denklik sorunlarının çözülmesi için Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin en kısa sürede yasal düzenlemeler yapmalıdır. Ahıska bölgesinde yetişen ve unutulmaya yüz tutmuş pedagoğ, gazeteci ve yazarlarımızın tanıtılması amacıyla daha fazla

çalışma yapılmalı genç nesillere aktarılmalıdır. Türkiye'ye göç etmek isteyen Ahıskalı Türklere yeterli derecede her türlü destek ve kolaylık sağlanmalıdır. Ahıskalı Türklerin temsilcileri daha aktif bir şekilde kesin tutum sergileyerek süreci yönetmeli, öncelikli hedeflere göre hareket etmelidirler.

KAYNAKÇA

Agara, İ. (2004). *Ahıska Türkleri (Sürgünün 60.yılı Anısına) İnsanlık Dramı*. İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, İzmir: Karaca Matbaası Yayınları.

Aydingün A.- Aydingün İ. (2014). *Ahıska Türkleri: Uluötesi Bir Topluluk- Ulusötesi Aileler*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınevi.

Gökdemir A. (1989). *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*. Ankara: G.Ü. TÜE Yayını.

Kırzioğlu F. (1992). *Yukarı-Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2 .baskı.

Kırzioğlu F. (1998). *Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu. 2.baskı.

Kojoridze, D. (1968). *Gorod Axaltskhikhe v feodalnuyu epokhu*, Tbilisi.

Şahin, M. F. (2014). *Türk Dış Politikasında Ahıska Türkleri*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. file:///C:/Users/sevalniluferozlem/Downloads/372172.pdf. Erişim tarihi 10.09.2017

Uravelli O. (2011). *“Sovyet Resmi Belgelerinde Ahıska Sürgünü”*, Bizim Ahıska, No 16, s. 8-12

Zeyrek, Y. (2001). *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

<https://www.ahiska.net/makale/3326/66/> Erişim tarihi 01.10.2017

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150517-1.htm> Erişim tarihi 11.09.2017

<http://docplayer.biz.tr/7657169-Ahıska-turklerinin-turkiye-ye-gocleri-ve-1944-surgunu-iii.html> Erişim tarihi 10.09.2017

Mülakat

Uravelli Server Milez oğlu (2001)

Yasin Mürsel oğlu İskenderov (2001)

SURİYE KRİZİ’NİN TÜRKİYE’YE ETKİSİNİN BEYİN GÖÇÜ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Aslı ÇİLOĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Gül DEMİR

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Yunus AYDOĞDU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Göç, insanların yeni bir yere ya da ülkeye daha iyi çalışma ve yaşama koşulları bulmak üzere hareketliliğini tanımlayan bir kavramdır. Bir göç çeşidi olarak beyin göçüne bu bağlamda ayrı bir çerçeve çizilmiş ve nitelikli insan gücüne olan ihtiyacın artmasıyla da beyin göçüne ayrı bir önem atfedilmiştir. Uluslararası alandagöç çeşitleri içerisinde ayrı bir yere sahip olan beyin göçü, bedelsiz transfer olarak nitelendirilmiş ve beşeri sermaye olarak insan gücü olarak adlandırılmıştır. Gelişmiş ülkelerin nitelikli işgücünü kendilerine çekmek için uyguladıkları politikalar onların ekonomik ve siyasal veriler bağlamında nispi olarak daha iyi bir konumda yer almalarını sağlamış, aynı zamanda geliştirmekte olan ülkeler ve gelişmemiş olan ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişlik ve siyasal istikrar uçurumu arttırmıştır. Geliştirmekte olan bir ülke olarak ele alındığında Türkiye, vasıflı/nitelikli insan gücüne ihtiyaç duymakta ve Türkiye’nin bununla ilgili başarılı politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Suriye Krizi kaynaklı Suriyeli sığınmacıların içerisinde eğitilmiş olan insanların bir kısmının Türkiye’de kendi mesleklerini icra edememelerinden dolayı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine göç etmesi, beyin göçü ile ilgili politikaların oluşturulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Araştırmada beyin göçünün olumlu ve olumsuz yanları düşünüldüğünde Suriye Krizi kaynaklı göç örneği ele alınarak, Türkiye üzerindeki etkilerinin nasıl gerçekleştiği beyin göçü kapsamında ele alınmış, araştırma sonucunda Türkiye’de ikamet eden Suriyeli sığınmacıların eğitim durumu, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine göç eden Suriyeli sığınmacılarınki ile karşılaştırılarak nicel bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suriye, Göç, Beyin Göçü, Sığınmacı

EVALUATION OF SYRIAN CISIS IN TURKEY IN THE CONTEXT OF BRAIN DRAIN

Migration is a concept that defines the mobility of people at a new location or country to find better working and living conditions. As a kind of immigration, a separate framework has been drawn for brain migration, and with the increased need for qualified human power, a special importance has been attached to brain drain. Brain drain, which different from other immigration types in the international arena is described as free transfer and called human power as human capital. Policies implemented by developed countries to attract qualified labor all owed them to take a relatively better position in the context of economic and political data and at the same time they increased the gap economic development and political stability between the developing and undeveloped countries. When considered as a developing country, Turkey needs qualified human power and needs to develop successful policies related to it. The fact that some of the educated people in Syrian asylum seekers migrate to European and North American countries due to the inability to perform their profession in Turkey necessitates the establishment of policies related to brain drain. The positive and negative aspects of brain drain in the study were considered in the case of migration from the Syrian Crisis and how the effects on Turkey were evaluated within the scope of brain drain. As a result of there search, the education all status of the Syrian asylum seekers residing in Turkey was tried to be quantitatively compared with the Syrian asylum-seekers who migrated to European and North American countries.

Key Words: Turkey, Syria, Immigration, Brain Drain, Asylum Seekers.

1. GİRİŞ

2.

Yüksek düzeyde eğitim görmüş insanların, kendi ülkelerinden daha iyi olanaklar sunan diğer ülkelere göç ederek çalışmalarına orada devam etmesi olarak açıklanabilen Beyin Göçü kavramı şüphesiz teknolojik ve bilimsel çalışmaların çok büyük sıçramalar yaptığı son 15-20 yıl içerisinde üzerine çok yazılıp çizilen bir konu haline gelmiştir. Çeşitli tür ve sebepleri olan beyin göçü, bazen bilim insanının daha iyi şartlarda çalışabilmek için kendi inisiyatifi doğrultusunda gerçekleşse de kimi durumlarda ise bilim insanının hayati güvenliğini yitirmesi ve çalışmaları için gerekli olan hayati kaynaklara erişememesi durumunda gerçekleşmektedir. Kendini

güvende hissetmeyen bilim insanının çalışmaları aksamakta ve göç zaruri bir hal almaktadır.

2011 yılında Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'de patlak veren iç savaş, özellikle çatışmaların yoğun olduğu bölgeleri yaşanmaz hale getirerek göçü zorunlu kılmıştır. Açık Kapı Politikası uygulayan Türkiye Cumhuriyeti sınır kapılarını tamamen açmış, herhangi bir kriter gözetmeksizin kapılara ulaşan ve sığınma talep eden bütün Suriye vatandaşlarını kabul etmiştir.

Suriyeli sığınmacılar için oluşturulan geçici barınma merkezleri ve sığınmacıların diğer sosyal ve eğitim harcamaları göz önüne alındığında Türkiye ilk sığınmacı kafilesinin ülkeye giriş yaptığı 2011 yılından beri önemli harcamalar yapmıştır. Sığınmacıların sosyal hayata adaptasyonu, eğitimi, yapılan yüklü harcamalar gibi zorlukların yanı sıra yaklaşık 2 milyon sığınmacı içerisinde nitelikli iş gücü olarak değerlendirilebilecek kimselerin ülke içerisinde değerlendirilmesini sağlayacak politikaların yokluğu Türkiye için sonradan fark edilen ayrı bir hususu ortaya çıkarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Suriyeli akademisyen veya bilim insanlarını sınırlarında tutamamış ve bu insanlar çeşitli sebeplerden Avrupa ve Kuzey Amerika'ya sığınmıştır. Suriyeli akademisyenler ve diğer eğitilmiş ve nitelikli Suriyeli sığınmacıların özellikle batıya göç etmek istemelerinin arkasında çeşitli sebepler yatmaktadır. Ancak burada batılı özellikle Avrupalı politikacıların tam tersi görüş bildirdiğini beyan etmekte fayda vardır. Buradaki ikililik gerek Avrupa gerekse Türkiye'de bu alanda yapılan idari ve akademik çalışmaların azlığından kaynaklanmaktadır.

Beyin göçü ve Suriyeli bilim insanlarının çalışmalarına nerede ve ne şekilde devam ettiği hususunda doğrudan yapılan çalışmaların azlığı ve bu çalışmalara ulaşmanın güçlüğü sebeplerinden, bahse konu hususta çıkarımlara, Kuzey Amerika, Avrupa ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitim ve meslek durumlarından yola çıkılarak varılmaya çalışılacaktır. Kuzey Amerika, Avrupa ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların iş ve eğitim durumları hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bu çalışma, bu bölgelerdeki Suriyeli sığınmacıların nitelikleri hakkında edinilen veriler ışığında bir karşılaştırma yaparak Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların nitel durumlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların meslek grupları ve yetişkinlerin eğitim durumu üzerine aktif bir veri tabanına ulaşılamamakla birlikte yeterli akademik çalışmaya da

rastlanmamaktadır. Ancak mevcut veriler ışığında genel yargılara ulaşılmaya çalışılmıştır.

3. BEYİN GÖÇÜ

Dilimize beyin göçü olarak çevrilmiş olan “brain drain” kavramı, beşeri sermayenin tek yönlü hareketliliğini ifade etmektedir. Kavramda geçen “brain” kelimesi; potansiyel varlık olarak insanın beceri, yetkinlik ve öz nitelik özelliklerine vurgu yapmaktadır. Drain ise; normal olan ya da istenilen düzeyden daha yüksek çıkışı temsil eden bir dışa akışa karşılık gelmektedir (Davenport, 2004:618).

Beyin göçü olarak Türkçeleştirilen “brain drain” kavramı İngiliz Kraliyet Topluluğu (British Royal Society) tarafından 1950’lerde ve 1960’larda bilim adamları ve teknoloji uzmanlarının Birleşik Krallık’tan Birleşik Devletler’e ve Kanada’ya yaptıkları toplu göçler için bir araya getirilmiştir (Cervantes ve Guellec, 2002).

Beyin göçü, iyi eğitim görmüş, düşünen, üreten, kalifiye iş gücünün araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla en verimli oldukları dönemde bir başka ülkeye gidip geri dönmemeleri durumudur (Kaya, 2003). “Beyin göçü” veya “insan kapitali kaçıışı”, “eğitilmiş ve yetenekli kişilerin insan kapitali”, “anlaşmazlıklar”, “fırsat eksikliği”, “yaşadığı yerdeki yaşamsal tehlike”, “ayırım” veya diğer sebepler nedeniyle diğer uluslara veya yetki alanlarına göçüdür (ICANAS, 2007:1417).

Yüksek düzeyde eğitime ve buna bağlı olarak niteliğe sahip işgücünün, en genel anlamda daha iyi yaşam ve çalışma olanakları sunan ülkelere gitmesi olarak tanımlanabilecek beyin göçü, son yıllarda uluslararası göç hareketleri içinde payı en fazla artan göç kategorisidir. Beyin göçüne ilişkin tam ve kesin verilere ulaşma olanağımız olmamakla birlikte, yapılan çalışmalar, son on beş yıllık dönemde, beyin göçünün, önemli ölçüde arttığını göstermektedir (Gökbayrak, 2017:72).

“Beyin göçü” kavramının daha iyi ifade edilebilmesi için dört farklı kategoriye ayırabiliriz;

Beyin Bolluğu (Taşması): Bir ülkedeki nitelikli insan fazlasından yararlanılmaması ve bu elemanların nitelikli insan talebi bulunan ülkeler tarafından emilmesidir.

Beyin İhracı: Beynin başka bir ülkeye ihraç edilmesi ile oluşan beyin göçü şeklindedir. Beyin ihracı mukayeseli avantajlara sahip üretimleri gerçekleştirmek amacıyla ticari ortaklıklar yoluyla ortaya çıkabilmektedir. Barbados, Filipinler gibi bazı ülkeler bu tür beyinleri ekonomilerinde kullanma olanaklarının olmaması nedeniyle ihraç etmeye isteklidirler.

Beyin Değişimi: Bu tür bir işlem, ülkeler arasında eğitim, tecrübe, bilgi edinme açısından karşılıklı fayda elde etmek amacıyla öğrenci, araştırmacı ve bilim adamı değişimini kapsamaktadır. Bu tür beyin göçüne daha anlamlı olarak beyin değişimi de denilebilir. Uluslararası “beyin değişimi” yeni bir kavram değildir ve uluslararası ortaklıklarda, özel bilginin kamu mallarına transferinde ve fikirlerin yayılmasında önemli bir anlam ifade etmektedir. Bu uygulamalar günümüzde hızla artmaktadır.

Beyin Kurutma: Az gelişmiş ülkelerdeki (AGÜ) “beyin” göçünü yaratan önemli faktörlerden biridir. Bir bedel olmaksızın, hayati kaynakların kaybedilmesi olarak yorumlanan beyin kurutma, aslında gazeteciler ve son zamanlardaki bilimsel tartışmalarda kullanılan hileli (aldatıcı, kasıtlı) bir terimdir. Nitelikli insanın kendi ülkesinde yararlı olmayacak bir biçimde kullanılması, köretilmesi sosyal faydasının az olması şeklinde ifade edilebilir. Ayrıca, “beyin göçü” veya “kurutma” işlemi sanat alanında da sanatçının üretememesi anlamında “beyin küsmesi” olgusu ortaya çıkmaktadır (ICANAS, 2007:1418). Suriye'den dünyanın çeşitli bölgelerine daha çok bilim insanının hayatının tehlikeye girmesi sonucu yaptığı göçler bu dört grup içerisinde en çok "Beyin Kurutma" tanımına uygun gözükmektedir.

2000'li yılların başından itibaren, uluslararası göç ve göç veren ülkelerin kalkınması üzerine etkisi, önde gelen kalkınma kuruluşlarının artan ilgisi ile birlikte, önemli tartışmalara sahne olmaktadır. Son yıllarda, özellikle, göçmenlerin ülkelere gönderdikleri havalelerin yükselişe geçmesi ile birlikte, havalelerin, göç veren ülkelerin kalkınmasında önemli bir finansman kaynağı olabileceği, uluslararası kuruluşlar, akademisyenler ve politikacılar arasında ilginin artmasına neden olmuştur. Uluslararası göç ve kalkınma üzerindeki etkisi, göçmen havalelerinin yanı sıra, diaspora ve geri dönüş etkileri bağlamında da tartışılmaktadır (Gökbayrak, 2017:73).

Göç veren ülkeler ile göç alan ülkeler arasında her geçen gün artan kazanç farklılıkları, göç veren ülkelerdeki yaşam kalitesinin görece düşüklüğü, güvensizlik ve belirsizlik gibi itici faktörler, gelişmiş ülkelerde nitelikli işgücüne olan talebin artması sonucu ortaya çıkan seçici politikalar ile birleşince uluslararası göç akımları içinde beyin göçünün payı ön plana çıkmaktadır.

Dünya Çalışma Teşkilatına (İLO) göre Dünyada her 35 kişiden biri emek/beyin göçmenidir. Dünya’da yılda ortalama 300 bin kişi beyin göçmeni olmaktadır. Dünyada beyin göçünün %54’ü ABD’ye olmaktadır. Uluslararası emek göçünde “coğrafi yakınlık” beyin göçünde “eğitim” en önemli faktördür (Kaya, 2017:2).

4. Suriye Krizi ve Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Durumu

Arap Dünyası'nda yaşanan, özellikle işsizlik, gıda enflasyonu, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşulları gibi pek çok sorun sonucunda önce Tunus'ta diplomalı bir seyyar satıcı olan Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasıyla “Arap Baharı” olarak adlandırılan halk hareketi başlamıştır. Ardından benzer sorunlar yaşayan ülkelerde domino etkisi göstererek yayılmıştır. 2011 yılının Mart ayında, bu halk hareketinin Suriye’de etkilerinin görülmesiyle çıkan iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne artan sayıda Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) vatandaşı Türkiye’ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmektedir. Türkiye, bu kişilere **"geçici koruma"** sağlamaktadır. İç karışıklıkların başlamasından bu yana, Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye Cumhuriyeti bu durumdan etkilenen Suriye vatandaşları için “açık kapı” politikası izlemiştir. 2011’den bu yana Suriye’de yaşanan kriz neticesinde milyonlarca Suriyeli evini terk edip Suriye içinde veya yurt dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, bu süreçte izlediği açık kapı politikası ile yaşanan krizden en fazla etkilenen ülke olarak yaklaşık 3 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM) güncel istatistiklerine göre Türkiye’nin 10 ilinde kurulan 25 Geçici Barınma Merkezinde bulunanların sayısı 254.747 olup barınma merkezi dışında ise 2.470.190 Suriyeli bulunmaktadır. Türkiye’deki toplam Suriyeli sayısı da 2.724.927’dir. Bu nüfusun yaklaşık yarısını (1.277.018) 0-18 yaş grubu oluşturmaktadır (GİGM, 2016).

Türkiye'ye sığınan bu nüfusun eğitim durumu şüphesiz Türkiye için çok önemlidir. Suriye eğitimi İslam dünyasında uzun ve köklü bir geleneği barındırmaktadır. Emeviler döneminden itibaren önemli ilim merkezlerinin başında gelen Şam, dünyanın dört bir yanından bilim insanlarının toplandığı bir şehir olmuş ve kendine özgü bir eğitim geleneği oluşturmuştur. Çatışmalardan önce Arapça ve ilahiyat eğitimi konusundaki birikimi nedeniyle Türk öğrenciler, Şam'da Türk öğrenci mahalleleri oluşturacak kadar yoğunlaşmışlardır. Çatışmalara kadar Suriye eğitim alanındaki bu üstünlüğünü devam ettirmiş, bölge ülkelerine kıyasla eğitim seviyesi sürekli üst seviyede kalmıştır. Dünya Bankası verilerine göre Arap Dünyasında temel eğitimin en iyi verildiği ülke Suriye olmuştur (Gür, 2007:524).

Ancak yapılan akademik çalışmalar göstermektedir ki; Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların çoğunluğu ancak ilkokul seviyesinde eğitimlidir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların çoğunluğu ilkokul mezunudur. Kamplarda yaşayanlar ile kamp dışında yaşayanlar içerisinde ilkokul mezunu olan sığınmacıların yüzdesi sırasıyla yüzde 37 ve yüzde 33'tür. Orta öğretim mezunları ikinci büyük grubu oluşturmaktadır. Bu grup kamp içinde yaşayanlar ile kamp dışında yaşayanlar içinde sırasıyla yüzde 25 ve yüzde 19'dur. Özet olarak söylemek gerekirse, ilkokul mezunu ve altı eğitimliler, kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacıların yüzde 54'ü iken, kamp dışında yaşayanların yüzde 61'ini oluşturmaktadır. Bunun tersine, lise ve üstü eğitimliler kamplarda yaşayanların yüzde 21'i iken kamp dışında yaşayanların yüzde 19'unu oluşturmaktadır (AFAD, 2013).

Gaziantep, İstanbul, Ankara ve Mardin'de farklı çalıştaylar hazırlayan HUGO ve İGAM, Türkiye'de bulunan Suriyeli akademisyenler üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi-HUGO ve İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi-İGAM ve işbirliğinde gerçekleştirilen ve 8 ay süren "Elite Dialogue: Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Akademisyen ve Üniversite Öğrencilerinin Durumu, Sorunları ve Beklentileri Araştırması-2017", mülteciler içinde, "elit" olarak nitelenebilecek özel bir gruba yönelik olarak hazırlanmıştır. Proje İngiltere Büyükelçiliği-Ankara'nın da desteklediği projeler arasında yer almıştır.

Türkiye'ye 2011'den bu yana gelen Suriyeli akademik personel sayısının ne olduğunun, ne kadarının Türkiye'den ayrıldığının tam olarak bilinmediği belirtilen araştırmada 2017 itibarıyla Türkiye'de

bulunan ve 2011 öncesinde Suriye'de yükseköğretim kurumlarında görev yapmış Suriyeli akademisyen sayısının yaklaşık 600 olduğunun tahmin edildiği vurgulanmıştır. Araştırmanın sonuç raporunda, "Türkiye'deki Suriyeli akademik personelin yüzde 80'ini aşan bölümü ilahiyat ya da din alanından gelmektedir. Türkiye'de ilahiyat ve imam hatiplerde iş bulma fırsatları olan bu grubun kalıcılığı anlaşılır bir durumdur ancak diğer bilim alanlarındaki Suriyeli akademisyenlerin, Türkiye'den ayrıldıkları anlaşılmaktadır." ifadesi yer almıştır. Araştırma neticesinde Türkiye üniversitelerinde 392 öğretim elemanın olduğu fakat çalışma imkânı bulamayan çok sayıda akademisyenin olduğu da ifade edilmiştir. Raporda akademisyenlerin genel olarak karşılaştıkları sorunlar şöyle sıralanmıştır:

- Statü,
- Kendi alanlarında çalışamamak,
- Yoğun bürokrasi ve koordinasyonsuzluk,
- Dil ve denklik sorunu (Aksam Gazetesi, 2017).

Araştırma sonuçlarını ve izlenimlerini aktaran Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Murat Erdoğan, Türkiye'de Suriyeli akademisyen sayısının giderek azaldığını söylemiştir. Ayrıca Erdoğan, Türkiye'de kalan akademisyen sayısının çok büyük bir bölümünün de ilahiyatçı olduğunu belirterek, kimya, tıp, sosyoloji gibi alanlarda çalışanların Türkiye'den ayrılmış olduğunu şu sözlerle anlatmıştır: "Bu konuda şöyle bir algı var: 'Yabancılar Türkiye'ye geliyorlar, akademisyenleri alıp gidiyorlar. Tabi bizim sorunumuz bu insanları Türkiye'de neden tutamıyoruz? Çünkü biz onlar çalışabilecekleri alan yaratamıyoruz" (Bişkin, 2017).

Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin eğitim durumları da alarm verici nitelikte; Sığınmacılarda okuma yazma oranı sadece yüzde 10'dur. Kadınlarda ise oran çok daha düşüktür. Doç. Dr. Erdoğan'a göre, eğitilmiş olan Suriyeliler ise Türkiye'de kalmayıp, başka ülkelere yerleşmeyi tercih ediyorlar. Erdoğan, eğitilmiş Suriyelilerin sayılarının azlığının, onların da ülkeden ayrılmalarının, ilerde uyum konusunda "köprü görevi yapabilecek" kişilerin eksikliğini doğuracağına dikkat çekmiştir (Bişkin, 2017).

Yine aynı çalışmada, Almanya ve Türkiye'deki mültecilerin eğitim durumları irdelenmiştir. Araştırmaya göre, Almanya'da

üniversite mezunu Suriyelilerin oranı yüzde 70, okuryazar olmayanların oranı da yüzde 5 civarındayken, Türkiye’de ise okur-yazar olmayan Suriyelilerin oranının yüzde 50 civarındadır (İgamder,2016).

Ayrıca rapora göre şu an Türkiye’deki akademik kadrolar içerisinde 13 profesör, 15 doçent ve 115 yardımcı doçent yer alıyor. Raporda araştırmaları neticesinde Suriyeli akademisyenler hakkında şu bilgilere de yer verilmiştir: “Bu grup dışında doktora ve daha üstü derecelere sahip Suriyelinin çok az sayıda olduğu ve ciddi bir bölümünün de imkân bulduğunda başka ülkelere gitme eğiliminde oldukları tespit edildi. Suriye’nin diğer yetişmiş beyinleri gibi akademisyenlerin de önce Türkiye’ye gelseler de bir süre sonra üçüncü ülkelere gittikleri anlaşılmaktadır. Bu “sosyal sermaye” kaçışının önlenmesi için Suriyeli akademisyenlerin Türkiye’de kalmasını sağlayacak” (İgamder, 2017).

Suriyeli akademisyenlerin Türkiye’de iş bulamamasının arkasındaki en büyük sorun “dil” adaptasyonudur. İngilizce veya Türkçe bilenler dışında, Türkiye’de kalanların hatırı sayılır kısmı dil sorunu yaşamaktadır. Sebebi Suriye’nin tarih boyunca Sovyet Rusya ile kurduğu sıkı bağda saklıdır. Türkiye’de kalan Suriyeli akademisyenlerin çoğunun İngilizce hâkimiyeti, bir akademisyenin ihtiyacı olan seviyeyi karşılayamayacak düzeydedir. Zaten İngilizce sorunu olmayanların ilk tercihi de ABD veya Avrupa ülkelerindeki üniversiteler olmaktadır. Savaş öncesinde Suriyeli akademisyenlerin Rusya’dan sonra en çok iletişimde olduğu akademik çevreler ise Mısır, Ürdün ve Lübnan gibi ülkelerdir. Hal böyle olunca sahip oldukları bilgi birikimini Türkiye’de kullanabilecekleri üniversite sayısı hayli azdır. Türkiye’de iş bulabilenler de zaten Türkmen kökenli olanlar veya bir şekilde Türkçe öğrenmiş olanlar. Türkçesi yeterli olmayanlar daha çok İlahiyat veya Arapça bölümlerinde istihdam edilmekte, bu durum da bu kişilerin asıl uzmanlık alanlarında körelmesine sebep olmaktadır. Diğer bir sorun olarak ise, maaşlarının olmayışı veya yetersiz oluşu hem hayati ihtiyaçlarının karşılanması hem de akademik kariyerlerini etkileyen “sürekli oturum izni” almaları için ödemeleri gereken harç ve diğer masraflar önünde de ciddi bir engel teşkil etmektedir. Akademik denklik konusunda Türkiye’nin Suriye’deki çoğu üniversiteye denklik vermiyor olması, bu konuda yaşanan en önemli sorunlardan biridir. Suriyeli akademisyen ve araştırmacılar, sahip

oldukları akademik unvan ve derece ile Türkiye’de çalışmadıkları için bilimsel çalışmalarını devam ettirememektedir (UFSA, 2015).

Tüm bu sorunlara rağmen yine de atılan pek çok adım Suriyeli akademisyenler için umut verici bir nitelik taşımaktadır. Suriye’deki yönetime karşı entelektüel anlamda mücadele gayesinde olan akademisyenlerin farklı ülkelerle iş birlikleri çerçevesinde kurdukları pek çok sivil inisiyatif mevcuttur (UFSA, 2015).

Atılan adımlar sevindirici olmakla birlikte ulusal ve dünya basınına yansıyan bazı haberler de bize Türkiye'deki nitelikli Suriyelilerin durumu hakkında ipucu vermektedir. Örneğin geçtiğimiz aylarda basına yansıyan Türkiye'de yaşayan bir Suriyeli bir mimarın dramı ABD Eski Başkanı Obama'nın dahi dikkatini çekmiştir. Haberde “2 yıldır İstanbul'dayım, şu evin kirasını bile ödeyemiyorum. Hayatım, saygınlığım yok oldu. Doktoram var ama çalışmama izin verilmiyor. İstanbul'da bir üniversitede benim yazdığım kitap okutuluyor, ama orada ders veremiyorum. Geçinebilmek için tasarımlar yapıp Türklere veriyorum. Onlar da kendi isimleriyle kullanıyorlar. 270 konutluk bir projenin çizimlerini yaptım. Ama bir Türk mimarın kazanacağıнын yüzde 1'ini bile alamadım. Mide kanseri oldum. Sigortam olmadığı için tedavi göremiyorum. ABD'deki arkadaşlarım basit bir ameliyatla kurtulabileceğimi söyleyince iltica başvurusunda bulundum ve kabul edildim.” şeklindeki açıklamaları beyan ediliyor. Obama ise sosyal medya hesabından şu sözlerle cevap verdi "Bir baba ve eş olarak yaşadıklarınızı düşünemiyorum bile... Michigan'ın güzel insanların sizi merhametle kucaklayacağına ve gereken desteği vereceklerine eminim. Evet, hala dünyada bir fark yaratabilirsiniz. Hayallerinizi burada kovalayacak olmanızdan dolayı gurur duyuyoruz. Yeni evinize hoş geldiniz. Artık Amerika'yı büyük yapan şeyin siz de parçası oldunuz" (Gazetevatan, 2015).

Basına bir diğer örnek ise Adana'dan yansımıştır. "Suriye’de Arapların ‘Kimya Şeyhi’ diye isimlendirdiği kimya profesörü, iç savaş nedeniyle sığındığı Türkiye’de çalışacak üniversite bulamayınca işsiz kaldı". Çukurova Üniversitesi bünyesindeki Üniversite Sanayi Araştırma Merkezi'nde 5 yıl teknik danışmanlık yaptıktan sonra hiçbir hak tanınmadan maaşsız emekliye sevk edildiğini bu yüzden geçim sıkıntısı ile karşı karşıya kaldığını dile getiren Kakhia, "Ben böyle bir muameleyi hak etmedim" diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Tüm mal varlığını Suriye'de bıraktığını, bir maaşı olmadığı için de maddi

sıkıntılar çektiğini dile getiren Prof. Dr. Kakhia, "Bizler Türkiye Hükümetinden aş istemiyoruz. Bize çalışabileceğimiz iş imkânları sunulsun. Suriye'den gelen 2 milyon insanın içerisinde çok nitelikli kişiler var. Bunların içinde profesör, hâkim, avukat, doktor, öğretmen olanlar var. Suriye'den gelenlerin meslekleri tespit edilip kabiliyetlerine göre değerlendirilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bu birikimlerden Türkiye de istifade edebilir. Bu Suriyeliler için de Türkiye için de kazanım olur." şeklinde konuşmuştur (Kaya, 2015).

Suriye'deki mültecilerin Avrupa'ya ve Amerika'ya yönelik "beyin göçü" 2012 kadar erken bir tarihte başlamıştır. Birçok iyi eğitim almış Suriyeli Avrupa'ya göç etmekte ve göçmenlik yasaları profesyonel (eğitilmiş) göçmenlere öncelik vermektedir. Türkiye bu durumda çözüm üretmek, politikalar oluşturmak için geç kalmış olsa da, hala geri göç almak için etkili eğitim, istihdam etme, elinde tutma gibi cazip düzenlemeler oluşturabilme olanağına sahiptir (Kanat ve Üstün, 2015:25).

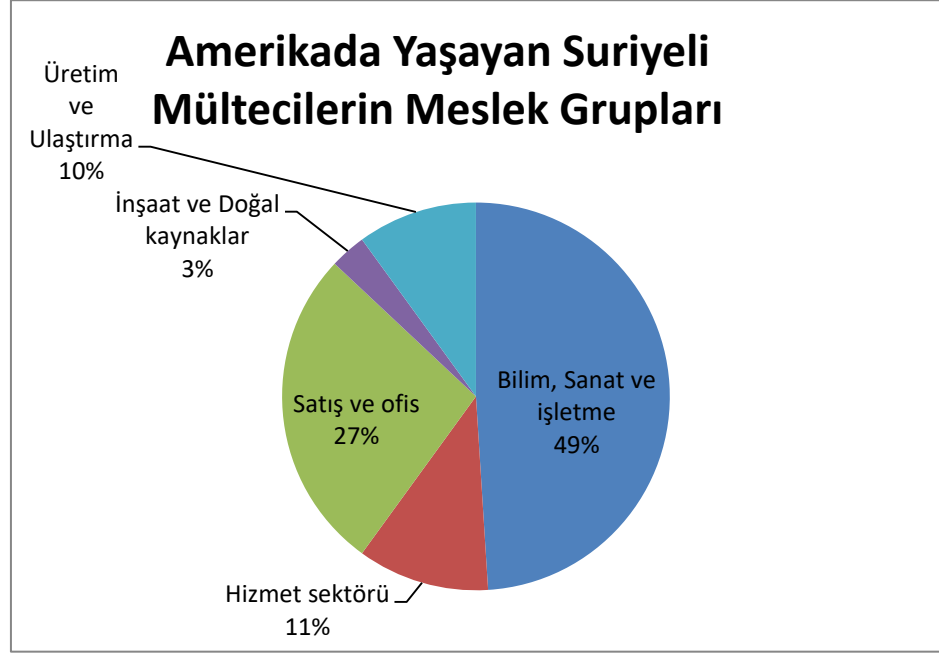
Eğitilmiş Suriyelileri yurtiçinde tutmanın diğer bir yolu olarak ise "İstisnai Vatandaşlık" gündeme getirilmiştir. İçişleri Bakanlığı, 3 ay kadar önce valiliklere iki sayfalık talimat yazısı gönderip, sorumluluk bölgelerinde vatandaşlığa geçmek için başvuranların tespitini istemiştir.

Müsteşar Selami Altınok'un imzalı yazıda, "Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen" sığınmacıların öncelikli olması vurgulanmıştır (Şardan, 2016).

5. KUZEY AMERİKA VE AVRUPA'DA SURIYELİ MÜLTECİLER

Suriye'de yaşanan krizin ardından, Amerika Birleşik Devletleri Ocak 2014 ile Ekim 2016 tarihleri arasında 15.583 Suriyeli mülteciyi kabul etmiştir. Suriyeli göçmenler genel olarak çok iyi eğitilmiş durumdadır. Suriyeli göçmenlerin çoğu sadece bir üniversite diplomasına sahip olmamakla birlikte, aynı zamanda yüksek lisans, doktora veya meslek yüksekokulu gibi gelişmiş bir dereceye de sahiptir. Suriyeli göçmen erkeklerin %27'si ileri eğitime sahipken, diğer gruplar ise-erkek ve kadınlar, Amerika doğumlu olanlar- ise % 10-13 arasındadır. Suriyeli göçmenlerin kendi işlerinin sahibi olma

oranları son derece yüksektir. Göçmenler genel olarak girişimci bir gruptur: İşgücündeki göçmenlerin yüzde 4'ü işletme sahipleri olup, ABD doğumlu insanların yüzde 3'ü ile karşılaştırılmıştır. Ancak her iki grupta da, yüzde 11'i işletme sahipleri olan Suriyeli göçmenler, göçmenlerin toplamının iki katından fazla ve doğumdan ABD vatandaşlarının oranını üç katını aşmaktadır (Kallick v.d., 2016).

Şekil.1. *Syrian Immigrants in the United States A Receiving Community for Today's Refugees.*

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Amerika'da yaşayan Suriyeli mültecilerin geniş iş olanaklarına sahip olduğu görülmektedir. Bilim, Sanat ve İşletme grubunun yüzdesi Amerika'daki Suriyelilerin eğitim ve iş durumu hakkında ipucu vermektedir. ABD'deki Suriyeli mülteci grubunun nitelikli bir grup olduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.

Suriyeli sığınmacıların çok ilgi gösterdikleri diğer bir Kuzey Amerika ülkesi ise Kanada'dır. Kanada Hükümeti 25.000'i Kasım 2015'in başından 2016 Şubatının sonu arasında olmak üzere 30.000'den fazla Suriyeli mülteciyi ağırlamıştır (Munson and Ataullahjan, 2016:8). Özellikle Trudeau'nun hükümetin başına

geçmesiyle Muhafazakâr Stephen Harper başkanlığındaki eski Kanada hükümetinin aksine Suriyeli mültecilere kapılar açılmıştır. Kanada Hükümetinin bu kararını etkileyen diğer bir olay ise 2016 yılında Türkiye'den Yunanistan'a yasa dışı yollardan iltica etmeye çalışan Kurdi ailesinden Aylan Kurdi'nin boğularak kıyıya vurması olmuştur. Aylan Kurdi'nin Kanada'da yaşayan halasının yanına yasal yollardan iltica etmesine Kanada Hükümeti tarafından izin verilmemiştir ve bu durum 3 yaşındaki Aylan bebeğin hayatına sebep olmuştur (Hürriyet, 2016).

Kanada'da özellikle Suriyeli mülteciler için oluşturulan fonlar ve mültecilerin doğrudan yararlanabilmesi eğitilmiş mültecilerin tercih sebeplerinden birisi olmuştur. Fakülte mezunu Suriyeli mülteci oranı %2 iken lise ve dengi eğitilmiş mülteci oranı %68'dir. Hiçbir diploması olmayanlar ise %3'ü oluşturmaktadır. Diğer gruplar ise henüz bu eğitimlerine devam edenlerden oluşmaktadır(Cmacan, 2016).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) göre, 1.177.914 Suriyeli Avrupa'da sığınma başvurusunda bulunmuştur ve bunların üçte ikisi, Almanya (449.770), Sırbistan ve Kosova (314.852), İsveç (109.664) ve Macaristan'a (76.116) gerçekleşmiştir (Sirkeci, 2017:22).

Bu yoğun göç hareketine karşı Avrupa'da en çok sığınmacı kabul eden ülke %60 oranıyla Almanya ve Sırbistan olurken, 2015 yılında İngiltere 150, Fransa 4 bin 500 sığınmacı kabul etmiş, Avrupa'ya gelen göçmenlerin eşit bir şekilde paylaşılmasını öngören kota önerisine İngiltere, Fransa ve Macaristan tarafından itiraz edilmiştir (Kutgi, 2017:7).

Burada Türkiye ve Avrupa arasında bir tartışma konusu olan bir hususa değinmek gerekir. Avrupa, Türkiye ve AB arasında yapılan takas anlaşması kapsamında veya Türkiye'nin bağımsız tasarruflarında; eğitilmiş sığınmacıları göndermek istemediğini, bu sığınmacıların ilticasına engel olduğunu öne süren ifadelerde bulunmuştur. Örneğin geçtiğimiz yıl İngiliz basınında "Türkiye göçmen takası anlaşmasında sadece 'hasta ve eğitimsiz' Suriyelileri Avrupa'ya gönderiyor" şeklinde bir haber yayınlanmıştır. Aynı haber metninde "Genelde kimlerin yeniden yerleşime uygun olduklarına BM mülteci kuruluşu karar verir ancak Türk yetkililerin Suriyeli doktorları,

mühendisleri ve akademisyenleri bu plandan dışladığı bildirildi". İfadelerine yer verilmiştir (Ensor ve Huggler, 2015).

Önemli sayıda Suriyeli mülteci barındıran Lübnan'ın ise benzer bir durumu Almanya'nın gerçekleştirdiği yönünde endişesi vardır. Lübnan Dışişleri Bakanı Cibran Basil ve Alman mevkidaşı Frank-Walter Steinmeier, 15 Mayıs'ta Beyrut'ta ortak bir basın toplantısı düzenlemiştir. Basil, konuşma sırası kendisine geldiğinde şöyle konuşmuştur: "Kimi ülkelerin alacakları insanları kültür ve din gibi bazı ölçütlere göre seçme yönündeki stratejisinden endişeliyiz. Kimliklerinin gizli kalması koşuluyla konuşan kaynaklara göre Lübnan Dışişleri Bakanlığı'nda Avrupalı yetkililerin Lübnan'dan ayrılmak isteyen mültecileri seçerken bazı *ölçütler* uyguladığı yönünde kanaat oluştu. Bakanlık eleme ve seçme sürecinde iki standart kriterin varlığını gözlemledi: Birincisi eğitim ve kültür düzeyi, ikincisi de dini kimlik. Avrupalılar bariz bir şekilde en yüksek eğitim düzeyine sahip Suriyeli Hristiyanları tercih ediyor". Hükümet kaynaklarına göre Avrupalı yetkililer, Lübnan Dışişleri Bakanlığı ile yaptıkları görüşmelerde böyle bir ayrımcılığı inkâr etti, mültecilerin seçiminde herhangi bir ayrımcı ölçütün uygulanmadığını ısrarla vurguladı (Evreselnet, 2015).

6. SONUÇ

Suriye'de çatışmaların henüz devam etmesi sebebiyle 2011'den bu yana mülteci akınları azalarak da olsa devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti olayların ani gelişmesi ve "Açık Kapı Politikası" gibi nedenlerle sığınmacıların eğitim durumları veya diğer spesifik özellikleri ile ilgili veri tabanları oluşturamamış daha çok insani ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmuştur. Olayların ilk şokunun atlatılmasının ardından eğitilmiş sığınmacıların durumları ile ilgili düzenlemeler yapılmış ancak bu süreçte özellikle İngilizce bilen eğitilmiş sığınmacılar Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerini tercih etmişlerdir.

Yukarıdaki çalışmalarda verilen rakamlar fikir sahibi olmamızı sağlamakla birlikte dünyada ve Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Ancak yine de verilen rakamlar incelendiğinde Türkiye'deki sığınmacıların eğitim düzeyinin Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında çok düşük olduğu görülmektedir. Örneğin Kanada'da diplomasız mülteci oranı %3 iken

Türkiye'de sadece okuma yazma bilmeyenlerin oranı %50'dir. Almanya'da ise bu oran sadece %5'tir. Türkiye'nin sığınmacı seçtiğini ve eğitimsiz olanları Avrupa'ya gönderdiğini iddia eden Avrupa ülkelerinde ise aslında durum bu iddiaların tam tersi gibi gözükmemektedir. Zira Türkiye'deki sığınmacıların yarısı okur-yazar değilken Almanya'da ise sığınmacıların %70'i üniversite mezunudur.

Kamp içinde ve dışında yaklaşık 2 milyon sığınmacı barındıran Türkiye henüz akıbeti belli olmayan bir iç savaşın yarattığı hasardan barındırdığı sığınmacılar kadar kendisi de etkilenmektedir. Savaşın kısa vadede son bulması öngörülmemektedir. Bu durumda Beyin Göçü alma fırsatını elinden kaçırmış gibi gözüken Türkiye Cumhuriyeti yeni düzenlemeler ile hala durumu tersine çevirebilecek formüller bulma şansına sahiptir. Zaten çok yüksek eğitim seviyelerine ulaşmamış olan bu sığınmacıların savaş sebebiyle yarım kalan eğitimleri desteklenmelidir.

Gelişmekte olan ülkeler arasında olan Türkiye Cumhuriyeti kendi vatandaşlarından dahi beyin göçü veren bir ülkedir. Bu durumda beyin göçüyle ilgili çalışmaların hem Suriyeli sığınmacıların hem Türk vatandaşlarının genel ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmesi zaruri bir ihtiyaç olmuştur. Suriyeli sığınmacılar sorunun öncesinde de bugüne beyin göçüne gereği kadar ilgi gösterilmediği söylenebilir. Bir taraftan göçü frenleyici tedbirler alınarak diğer taraftan olayın ekonomik, sosyal, idari, siyasî yönlerine eğilerek alınacak tedbirler bu akımı azaltabilir. Problemin gerçek çözümünün, konunun bilimsel yaklaşımla ele alınmasına ve özellikle ülkenin gelişme probleminin halline bağlı olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

AFAD, (2013). "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları" Ankara, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3925/xfiles/syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf (01.09.2017).

Akşam Gazetesi, (2017). Türkiye'de Suriyeli Akademisyen ve Öğrenci Araştırması, <http://www.aksam.com.tr/guncel/turkiyede-suriyeli-akademisyen-ve-ogrenci-arastirmasi/haber-649649> (01.09.2017).

Bişkin, H.. (2017). Suriyeli akademisyenler Türkiye'den niye kaçıyor?,

<http://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/08/09/suriyeli-akademisyenler-turkiyeden-niye-kaciyor/> (06.09.2017).

Cervantes, M., and Guellec, D. (2002). The Brain Drain: Oldmyths, Newrealities., OECD Observer, no.230, January

Cmacan, (2016). Welcoming Syrian Refugees, <https://www.cmacan.org/welcoming-syrian-refugees> (06.09.2017).

Davenport, S.. (2004). "Panican and Panacea: Brain Drain and Science and Technology Human Capital Policy", Research Policy, 33, , s. 618.

Ensor, J. and Huggler, J.. (2015). Turkey Only Sending 'Sick And ill-Educated' Syrians To Europe In Migrant Swap Deal, <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/23/turkey-only-sending-sick-and-ill-educated-syrians-to-europe-in-m/> (05.09.2017).

Evreselnet, (2015). Avrupa Mülteci Seçiyor, <https://www.evresel.net/haber/261027/avrupa-multeci-seciyor> (10.09.2017).

Gazete Vatan, (2015). Biz Kıymetini Bilemedik Obama ABD'ye Çağırdı!, <http://m.gazetevatan.com/biz-kiymetini-bilemedik-obama-abd-ye-cagirdi--893965-dunya/> (09.09.2017).

Gökbayrak, Ş.. [2017]. Uluslararası Göç Ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi 63-3, Ankara, S.72.

Gür, N.. (2017). "Suriye Eğitim sistemi", Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri, s. 524, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.

Hürriyet, (2015). Büyük dramın sembolü Aylan ve Galip, <http://www.hurriyet.com.tr/buyuk-dramin-sembolu-aylan-ve-galip-29983455> (10.09.2017).

ICANAS, (2007). Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, s.1417.

İgamder, (2016). Üniversite Mezunu Suriyeliler Almanya'da, Okur-Yazar Olmayan Suriyeliler Türkiye'de, <http://www.igamder.org/haberler/universite-mezunu-suriyeliler-almanyada-okur-yazar-olmayan-suriyeliler-turkiyede/> (01.09.2017).

İgamder, (2017). 'Elite Dialogue' Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Akademisyen Ve Öğrencilerin Durumu, Sorunları Ve Beklentileri Araştırması-2017, <http://www.igamder.org/gorusler/elite-dialogue->

[turkiyedeki-suriyeli-multeci-akademisyen-ve-ogrencilerin-durumu-sorunlari-ve-beklentileri-arastirmasi-2017/](#) (01.09.2017).

Kallick, D.D. and Roldan, C. and Mathema.. (2016). Syrian Immigrants in the United States A Receiving Communityfor Today's Refugees, December 13.

Kanat, K.B. ve Ustun, K.. (2015). "Turkey's Syrian Refugees Toward Integration", SETA, S. 25, Ankara.

Kaya, A.. (2015). Suriyeli Ünlü Profesör Onlarca Projesiyle İşsiz, <http://ilkha.com/app/index.php?Lang=tr&case=news&p=Show&no=22782> (02.09.2017).

Kaya, M.. (2003). "Beyin Göçü/Erozyonu", İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Yıl: 2003/ Cilt: 5 Sayı: 2 Sıra: 13 / No: 152.

Kaya, M.. (2017). Beyin Göçü/Entelektüel Sermaye Erozyonu Bilgi Çağının Gönüllü Göçerleri Beyin Gurbetçileri, Eskişehir-Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Teknoloji Araştırma Merkezi.

Kutgi, H.. (2017).Türkiye ve Avrupa'nın Suriyeli Sığınmacılara Karşı Yaklaşımı,Bilgi Analiz, İstanbul, Haziran 2016 Sayı:4.,<http://ilke.org.tr/sites/default/files/yayin/pdf/bilgi-analiz/turkiye-avrupanin-suriyeli-siginmacilara-karsi-yaklasimi-pdf-ilke-org-tr.pdf> (06.09.2017).

Munson, J. and Ataullahjan, S.. (2016). "Finding Refugee in Canada: A Syrian Resettlement Story" Report of the Standing Senate Committee on Human Rights, Seneta Canada, 42nd Parliament–1st Session, Canada.

Özgür Suriye Akademisyenler Birliği (UFSA), (2015). "Risk Altındaki Akademisyenler Konseyi (CARA) Ve Sürgündeki Suriyeli Akademisyenler Bunlardan Sadece Birkaçı", İnsamer Suriyeli Akademisyenler Basın Toplantısı, http://insamer.com/tr/suriyeli-akademisyenler_325.html (04.09.2017).

Sirkeci, İ.. (2017), "Bir Güvensizlik Ülkesi Olarak Türkiye'nin Mültecileri, Suriyeliler Ve Türk Mülteciler", Göç Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, sf. 21 – 40.

Şardan, T.. (2016). Suriyelilere 'istisnai vatandaşlık' formülü, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/tolga-sardan/suriyelilere--istisnai-vatandaslik--formulu-2278144/> (09.09.2017).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (2016). Göç İstatistikleri, http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-istatistikleri_363_378 (06.09.2017).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017).
“Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler İstatistiği”,
http://www.goc.gov.tr/icerik3/istatistik_558_560_8971_06.09.2017.

SİYASAL REJİMLERİN ZORUNLU GÖÇE ETKİLERİ: IRAK VE SURİYE ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Arş. Gör. Sait Nuri EM

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*

Ali ATILGAN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*

Yunus AYDOĞDU

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*

Uluslararası zorunlu göçü açıklayıcı olarak otoriter/totaliter siyasal rejim modellerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Otoriter/totaliter siyasal rejimlerle yönetilen ülkelerde meydana gelen yolsuzluk, yoksulluk, insan hakları ihlalleri, devlet içerisinde kanunsuzluğun yaygınlaşması, illegal yapıların artış göstermesi, kamusal hizmetlerin yetersizliği, etnik ve din temelli çatışmalar ve iç savaş gibi etmenler, toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle iktidarını muhafaza etme refleksi ile hareket eden ve bu toplumsal sorunları bastırmak adına kendi halklarına baskı ve şiddet temelli politikalar uygulayan otoriter/totaliter kimliğe sahip devletlerin bu tutumu, daha fazla toplumsal bir infial yaratmanın ardından zorunlu göçün meydana gelmesinde son derece önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, makro bir yaklaşımla Irak ve Suriye rejim tipi tasnif edilecek ve Irak'ın Birinci Körfez Savaşı sonrası; Suriye'nin ise Arap Baharı sonrası yaşadığı kitlesel iltica krizleri üzerinden, devletin sahip olduğu rejim tipinin kitlesel göç hareketlerine olan etkisi tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Göç, Irak, Suriye, Arap baharı

THE EFFECT OF POLITICAL REGIMES ON FORCED MIGRATION: AN EVALUATION OF IRAQI AND SYRIAN CASES

Authoritarian / totalitarian political regime models are widely used to explain international forced migration. Factors such as corruption, poverty, violations of human rights, widespread illegal activities within the state, increase in illegal structures, inadequate public services, ethnic and religious conflicts and civil war, which occur in countries governed by authoritarian / totalitarian political regimes, cause social problems. This attitude of states with authoritarian / totalitarian identities, especially those who act with the reflex of maintaining their power, and exert pressure and violence-based policies on their peoples in order to suppress

those social problems, plays a crucial role in bringing about the forced migration, after revolts.

After classifying Iraqi and Syrian regimes, according to the political models, the paper will discuss the influence of the types of the political regimes on forced migration through the mass migration that Iraq experienced after the Gulf War and the Syria's after the Arab Spring.

Key words: Migration, Iraq, Syrian, Arab Spring

1. GİRİŞ

Irak ve Suriye’de yaşanan kitlesel göçler sebepleri bakımından incelendiğinde, yaşanan her iki zorunlu göçün ortak paydasında otoriter/totaliter rejimlerin ürettiği şiddet sarmalı görülmektedir. Zira söz konusu zora dayalı rejimler, resmi ideolojinin kendisini üzerinde inşa ettiği din, mezhep, etnisite veya ideoloji haricinde kalan her türlü düşünce akımını ve toplumsal talebi iktidarına ve kurmuş olduğu meşruiyet biçimine tehdit olarak algılamaktadır. Özellikle Ortadoğu gibi iktidarın kaygan bir zeminde temellendiği ve sık sık darbelerin yaşandığı bir bölgede algılanan bu tehdit durumunda muktedir, iktidarını korumak için her türlü gayri insani tedbire başvurmaktan çekinmemektedir. Söz konusu gayri insani tedbirlerin ise otoriter/totaliter rejimler altında herhangi bir siyasal kurum engeline takılmadan rahatlıkla uygulandığı görülmektedir. Zira otoriter ve totaliter rejimlerin birbirinden farklılıkları bulunsa da her iki rejim tipinde de iktidar bir kişinin ve veya küçük bir iktidar kliğinin elinde toplanmıştır. İktidarın gücünü kısıtlayacak herhangi bir kurum bulunmamaktadır.

Şiddete dayalı zoru bir yönetme biçimi olarak ele alan bu rejimlerin benzerliklerinin yanında farklılıkları da mevcuttur. Otoriter rejimlerde iktidar darbeye yönetimi ele geçirmiş bir diktatör bulunur. Ordu, polis, yargı ve medya gibi kurumların hâkimiyeti ele geçirilmiştir. Otoriter sistemlerde seçimler yapılsa da bu seçimlerin sonucu hali hazırda belirlidir ve %100’e yakın sonuçlar elde edilir. Otoriter sistemde tek bir kişinin diktatörlüğü olabileceği gibi, sistemde herhangi bir değişiklik olmadan bu diktatörlüğün babadan oğula veya yeni bir şahsa aktarıldığı kurumsallaşmış diktatörlüğün olması da mümkündür. Totaliter sistemler de ise, devlet toplumun her alanına nüfuz etmiş veya etme çabası içerisinde. Devletin sahip olduğu resmi ideolojinin toplumun her kesimi tarafından benimsenmesi ve buna göre hareket etmesi istenir. Eğitim, medya ve

devlet kurumları gibi araçlar bu ideolojinin halka benimsetilmesinde ve tek tipleştirilmesinde kullanılan en önemli araçlardır (Yayla, 2016:132-3).

Irak ve Suriye'nin yönetim biçimlerinin otoriter veya totaliter olarak sınıflandırılmasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bozarslan (2013:91-6), Ortadoğu rejimlerinin bütünü, seçimle gelmeyen ve her türlü parlamenter ve hukuki denetimden muaf siyasal sistem üzerinde hakem görevi verilen aktörlerin bulunmasından dolayı otoriter olarak nitelendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre Ortadoğu totaliter olarak nitelendirilebilecek tek rejim 1979- 1994 yılları arasındaki Irak'ta bulunan Saddam Hüseyin rejimidir. Davutoğlu ise Ortadoğu ve Arap devletlerinde modern ideolojik temelde siyasal meşruiyet kurmaya çalışan totaliter rejimler ve geleneksel meşruiyet kalıbını kullanan krallıklar olmak üzere iki tip rejim tasnifi yapmıştır. Toplumun milliyetçi, seküler ve sosyalist ideolojiler etrafında yukarıdan aşağıya doğru şekillendirildiği Irak ve Suriye gibi rejimler totaliter niteliktedir (Davutoğlu, 2001:368). Bu çalışmada ise Irak ve Suriye rejimlerinin sahip olduğu istihbarat kapasitelerinin büyüklüğü, oluşturdukları korku imparatorluğunun ve Baas ideolojisinin hâkimiyetinin söz konusu devletleri totaliter rejimlere yaklaştırdığı savunulmaktadır. Fakat bu totaliter niteliğin tarihsel bir sürekliliğe sahip olmadığının da altı çizilmelidir. Zira her iki devletin liderleri de sahip oldukları ideolojilerde esnek davranabilmişler ve pragmatik bir politika güdebilmişlerdir.

2. IRAK VE SURİYE YÖNETİMLERİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

2.1. Saddam Hüseyin ve BAAS Partisinin İktidara Yükselişi

Saddam Hüseyin 1937 yılında Irak'ın Tikrit kasabasında doğdu. Hafız Esed'e benzer şekilde Saddam Hüseyin de fakir bir ailenin çocuğu olup kır kökenlidir. Yine Hafız Esed gibi erken yaşlarda Baas ideolojisiyle tanışmış ve Arap sosyalizmini benimsemiştir. 1959 yılında, Irak Cumhurbaşkanı Abdülkerim Kasım'a yönelik düzenlenen suikast teşebbüsünün içerisinde yer alan Saddam, suikastın başarısız olmasıyla Kahire'ye kaçarak siyasal faaliyetlerini ve öğrenim hayatını Mısır'da devam etmiştir. Daha sonra eski subay ve başbakan olan Hasan El Bekir sayesinde Baas'ın genel sekreterliğine getirilmiştir. 1968 yılında Arif rejimine karşı Hasan El Bekir'in düzenlenen darbenin başarılı olmasıyla, El Bekir'in uzaktan akrabası

olmasının avantajını da kullanan Saddam, darbe sonrası Devrim Komuta Konseyinin başkanlığına kadar yükselmiştir. Giderek Baas'ı ve istihbarat birimlerini kontrol altına alan Saddam, Hasan El Bekir'in 1979 yılında görevinden Saddam Hüseyin lehine feragat etmesiyle Irak devlet başkanı olmuştur. Saddam Hüseyin devlet gücüne tamamen hâkim olduktan sonra Parti ve subaylar arasında temizlik harekâtını başlattı. İdamlar Saddam rejimi tek kişi diktatörlüğüne dönüşüncüye kadar devam etmiştir (Cleveland, 2008:454).

Suriye'de Nusayri azınlığın iktidar olmasına benzer şekilde Irak'ta da durum benzer şekildeydi. Saddam Hüseyin'in Sünni olmasına rağmen Irak nüfusunun çoğunluğunu ülkenin güneyinde yaşayan ekonomik ve siyasal anlamda dezavantaja sahip Şiiler oluşturmaktaydı. Şiilerin bu durumdan memnuniyetsizliklerinin yanı sıra ülkenin kuzeyinde bulunan Kürtlerin siyasi talepleri de rejim tarafından tehdit olarak algılanmaktaydı. Bu bağlamda olası tehditlerin bastırılması için Şii hareketler şiddetle bastırılmış ve Şii ulemalar idam edilmiştir. Kürtler ise Saddam'ın olası isyanlarının önlenmesi amacıyla ülke içerisinde göçe zorlanmışlardır. 250 bin Kürt, ülkenin kuzeyinden orta ve güney bölgelere göç etmeye zorlanmıştır (Cleveland, 2008:456). Hama Katliamında Hafız Esed'in uyguladığı şiddet gibi, İran Savaşı sırasında iktidarına isyan eden Kürtleri düzenlediği Enfal Operasyonu ile katletmiştir (Pirinççi, 2016:47). Halepçe Katliamı olarak anılan ve konvansiyonel silahların yanı sıra kimyasal silahların kullanıldığı bu saldırıda Halepçe kentinde yaşayan beş binden fazla sivil öldürüldü ve on binlerce kişi yaralandı. İran Savaşı sırasında yaşanan bu tablo Körfez Savaşıyla beraber benzer şekilde tekrarlandı. Savaşı değerlendirmek amacıyla isyan eden Kürt liderler Saddam'ın kuzeye düzenli birliklerini sevk etmesiyle geri çekilmeye başladılar. Savaşın ortasında kalan sivil halk ise Halepçe Katliamına benzer bir kıyım maruz kala korkusuyla kitlesel bir göç hareketi başlatmıştır. Saddam'dan kaçan yaklaşık 2 milyon Kürt, Türkiye ve İran sınırına sığınmışlardır. Bu kitlesel göç sırasında da iklim koşulları, sağlık sorunları gibi çeşitli nedenlerden çoğunluğu çocuk olmak üzere 20 binden fazla göçmen hayatını kaybetmiştir.

Saddam Hüseyin de diğer totaliter rejimlerde görüldüğü üzere iktidarını korumak amacıyla her türlü önlemi almakta beis görmemiştir. İktidarına karşı en ufak bir başkaldırıyı kabul etmeyen, sadakatinden en ufak bir şüphe duyduğu herkesi cinayetler, kazalar ve intiharlar aracılığı ile ortadan kaldıran Saddam Hüseyin, fiilen iktidarda bulunduğu 1979-2003 yılları arasında tam bir korku

imparatorluğu oluşturmayı başarmıştır. Ayrıca totaliter rejimlerde görüldüğü üzere güvenlik ve istihbarat güçlerinin üzerinde tam bir kontrol sağlayarak totaliter rejimin özelliklerini yansıtır bir şekilde Irak'ta gündelik ve siyasi yaşam üzerinde mutlak bir hâkimiyet kurmayı başarmıştır.

2.2. Esad Ailesinin İktidara Yükselişi

İktidara geldikten sonra 30 yıl boyunca ülkeyi tek adam olarak yöneten Hafız Esad, 1930 yılında Suriye'nin Kuzeybatısındaki Lazkiye kentinde doğmuştur. Çiftçi bir aileye mensup olan Hafız Esad, maddi durumunun elvermemesi nedeniyle o dönemde birçok Suriyeli gencin yaptığı gibi ücretsiz eğitim veren askeri akademiye kayıt olarak havacılık kariyerine başlamıştır. Öğrencilik hayatının erken dönemlerinde özellikle Baas Partisi'nin milliyetçi ve sosyal kalkınma ideolojisiyle politize olmuştur (Cleveland, 2008:442). 1961 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin dağılmasından sonra Esad ve Baas ideolojisine bağlı subay arkadaşları Muhammed Umran ve Salih Cedit, 1963 yılında yaptıkları darbe ile Baas Partisini iktidara getirmişlerdir. 1963 darbesiyle beraber Suriye siyasetinden kentli Sünni elitlerin tasfiyesi başlamıştır (Salık, 2015:7). Hafız Esad otuz üç yaşında Hava Kuvvetleri Komutanı olarak atanmış ve diğer önemli stratejik mevkiler de Nusayri subaylar arasında paylaşılmıştır. 1966 yılında rejim içerisinde yapılan bir iç darbeye de kentli subayların tasfiyesi gerçekleşmiştir. Bu darbe sonrasında Esad Hava Kuvvetleri Komutanlığı vazifesinin yanında Savunma Bakanlığı görevini de almıştır. 1970 yılı Kasım ayında Hafız Esad hükümet üyelerini tutuklatmış ve 2000 yılındaki ölümüne kadar sürecek olan Cumhurbaşkanlığı görevine 1971 yılında yapılan seçimle gelmiştir.

Hafız Esad 1971 yılında Cumhurbaşkanı olarak iktidara geldikten sonra Suriye'de Baas Partisi temelinde totaliter bir aile diktatörlüğü oluşturmuştur (Çelikkol, 2015:42). Rejimin diktatörlüğü, siyasetten Sünni kentli ailelerin dışlanması ve rejimin Nusayri giderek kimliği kazanması ise Esad diktatörlüğüne karşı ülke içi muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle Müslüman Kardeşler önderliğinde 1982'de Hama'da başlayan muhalefet rejim tarafından acımasızca bastırılmıştır. Hama şehrinin Hafız Esad'ın kardeşi Rıfat tarafından karadan ve havadan hedef gözetmeksizin bombalanmasıyla 10 bin kişi öldürülmüş ve Hama şehri tamamen yıkılmıştır. Dolayısıyla Esad artan muhalefet karşısında iktidarını ordu,

Baas ve istihbarat örgütü Muhaberat'ı etkin bir şekilde kullanarak korumayı başarmıştır (Erhan, 2000:164).

Hafız Esad'ın 2000 yılında ölmesiyle birlikte Suriye Parlamentosu Anayasa'nın 83. Maddesinde yaptığı değişiklikle cumhurbaşkanı seçilme yaşını 40'tan 34'e indirerek büyük oğul Beşar'ın cumhurbaşkanı seçilmesinin önündeki yasal maniye ortadan kaldırmıştır. Yapılan halk oylamasıyla Beşar'ın cumhurbaşkanlığı ancak diktatörlüklerde görülecek bir hızla kesinleşmiştir (Erhan,2000:165). Yeni rejim, 2004 yılında elliden fazla kişinin öldüğü Kamışlı Olayları dışında Arap Baharı olarak nitelendirilen halk hareketlerine kadar ciddi bir muhalefetle karşılaşmamıştır. Fakat Beşar Esad'dan beklenen sosyal ve siyasi reformlar neticesiz kalmış ve yeni rejim de Baas Partisi'nin, Esad ailesinin ve iktidarın oluşturduğu kar payının dağıtıldığı Nusayri grubun elinde kalmaya devam etmiştir. Dolayısıyla Beşar döneminde de Suriye, kapalı ve totaliter bir tek parti diktatörlüğü olmaya devam etmiştir (Çelikkol, 2015:132).

3. IRAKTAN TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERE OLAN KİTLESEL GÖÇLER

Soğuk Savaş sonrası dönemde, dünyanın birçok bölgesinde büyük göç hareketleri yaşanmıştır. Bunlar arasında hem nicelik, hem nitelik açısından en çarpıcı olanlarından biri de Irak'ta yaşanmıştır. İktidara geldikten sonra Irak'ı Arap lideri ve Körfez'in en güçlü devleti yapma politikasıyla iktidarını sağlamlaştırmak isteyen Saddam Hüseyin Kürt, Şii, Türkmen muhalif örgütlerine karşı askeri ve polisiye önlemler alarak otoriter bir şekilde bastırmaya gitmiştir. Bununla birlikte Devrim çalkantıları içindeki İran, Körfez'in denetimini sağlayamadığı gibi, Irak'taki muhalif partilerle ilişki kurarak muhalifleri Bağdat'a karşı ayaklandırmaya çalışmıştır. Ayaklanmayı önlemek için, 1979'da Irak Devrim Komuta Konseyi bir karar alarak, Kürt özerk bölgesinin seçimlerinde mevcut partilerinin girişini yasaklaması ve bir güvenlik kuşağı yaratma planının parçası olarak çok sayıda Kürt ve Türkmen'in güney bölgelerinde yerleşmek üzere zorla göç ettirilmesi kararı alınmıştır (Oran, 2010:129).

Saddam Hüseyin İran'la olan ilişkilerin bozulmasıyla İran havaalanlarını bombalayıp, İran'ın petrol kaynaklarının bulunduğu alanları işgal etmiştir (22 Eylül 1980). Bu işgal, sekiz yıl sürecek ve yıpratıcı bir savaşa dönüşecek olan İran-İrak Savaşı'nın başlangıcı olmuştur. Savaşın başlaması Saddam'ı Irak'ın tek önderi durumuna

getirip diktatörlüğünü kurmasına yol açmıştır. İran-Irak savaşı ülkede yüz binlerce insan kaybına, büyük bir ekonomik krize ve düzeninin bozulmasına yol açmıştır. Sekiz sene gibi uzun bir savaş sonunda, 20 Ağustos 1988'de ateşkes imzalanmıştır. İran-Irak Savaşı'nın son yılında, 1988'de El-Enfal Operasyonu ile ülke içindeki Kürtlerin baskılardan sonra başlatmış oldukları isyana karşı kara harekâtları, havadan bombalamalar, yerleşkelerin sistematik bir şekilde yıkılması, toplu zorunlu göçler, idam mangaları ve kimyasal silah kullanımı içermiştir. Bu operasyon içinde Saddam tarihe Halepçe Katliamı olarak geçen Kürtlere karşı kimyasal silah kullanımına izin vermiştir. Operasyon ayrıca Süryanileri ve Irak Türkmenlerini de hedef almıştır.

Irak, 1988'de biten bu yıkıcı savaştan iki yıl sonra 2 Ağustos 1990'da ekonomisine canlılık kazandırmak için Kuveyt'in işgal etmiştir. ABD öncülüğündeki müttefik kuvvetler Kuveyt'i işgal eden Irak'a saldırdıktan kısa bir süre sonra, Mart 1991'de, kuzeyde Kürtler, güneyde de Şiiler Saddam Hüseyin yönetimini düşürmek üzere ayaklanmışlardır. Ancak, bu eylemleri el altından teşvik eden müttefik güçler, daha sonra Baas yönetiminin toparlanmasına seyirci kalmayı tercih edince, Irak ulusal ordusu tarafından isyancılara yönelik şiddetli bir bastırma operasyonu yürütülmüştür. Böylece, önce Şiiler, sonra da Kürtler en yakın komşu ülkelere kitlesel olarak sığınmak için yollara dökülmüştür. Irak dışına yönelik göçün en önemli durakları komşu ülkeler olmuştur. Türkiye de, Iraklı sığınmacı göçmenler için önemli bir ülke olmuştur. Irak'tan ilk büyük kitlesel göç 1991 Körfez Krizi sonrasında Göç İdaresi'nin rakamlarına göre Türkiye'ye 467.489 kişi (Göç İdaresi, 2017), yine yarım milyondan fazla kişinin Ürdün'e, bir milyona yakın kişinin de İran'a ve bir milyona yakın kişinin de Suriye'ye sığındığı büyük göç yaşanmıştır (Danış, 2010:6).

1991 yılında Türkiye'ye akın eden ve çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu, aralarında Türkmen ve Hristiyanların da bulunduğu sığınma hareketi Türkiye için ilk değildir. İran'la yapılan savaşın bitmesiyle, Mart 1988'de Halepçe'de yaşanan ve 5 bin kişinin ölümüne neden olan kimyasal saldırıya benzer bir katliama maruz kalmaktan korkan 100 bin civarında Kürt güneydoğu sınırından giriş yaparak Türkiye'ye sığınmıştır. Bu sığınmacılarla ilgili rakamları dönemin Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz tarafından Eylül 1988'de Türkiye'ye sığınan Iraklıların sayısının 62 bin 920 olarak açıklanmıştır. Daha sonra hükümet yetkilileri, bu sayının 117 bin olduğunu ve bunların 51 bin 542'sinin sınır bölgesindeki kamplara yerleştirildiğini duyurmuştur. Nisan 1991'de yarım milyon Iraklı, Türkiye sınırına

kaçmaya başladığında, 1988 sığınmacılarından 30 bin kadarı Türkiye’de bulunmaktaydı (Kaynak, 1992:45-47).

Bu ikinci göç krizinin büyüklüğü ve hızı karşısında hazırlıksız yakalanan Türkiye hükümeti bir yandan eldeki imkânların kısıtlılığı, öte yandan ülke içindeki Kürt meselesinin bir süredir alevlenmiş olmasından dolayı, çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu Iraklı sığınmacı grubuna şüpheyile yaklaşmış ve başlangıçta sınır kapılarını açmak konusunda isteksiz davranmıştır (Kirişçi, 1994). Ancak, bu durum uzun sürmemiş ve uluslararası kamuoyunun da etkisiyle, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın önerisiyle İngiltere ve ABD, 36. paralelin kuzeyinde “güvenli bölge” kurulması ve Türkiye’ye kaçan sığınmacıların Irak içindeki bu bölgede korunmasını sağlayan bir projeyi iki ay içinde hayata geçirmişlerdir. Iraklılar kısa sürede sınıra yakın bölgelerde geçici kamplara yerleştirilmişlerdir. “Güvenli Bölge” uygulaması, mülteci akımlarını azaltan ve yönünü ters çeviren bir strateji olarak görülmüştür. 1991’deki kriz sırasında, Irak içinde “güvenli bölge” yaratma projesinin de, bu açıdan bakıldığında istenen sonucu verdiğini söylemek yanlış olmaz. 1991 Mayıs sonunda yapılan araştırmaya göre, iki ay gibi bir süre içinde yüzbinlerce Iraklı geri dönmüş, Türkiye’de sadece 14 bin sığınmacı kalmıştır. Ekim ayına gelindiğinde bu sayı 5 bine düşmüştür (Kaynak, 1992:49).

36. paralelin kuzeyinde “güvenli bölge” kurulmasını öngören 688 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararıyla, 1990’lı yıllar boyunca sık sık görüleceği üzere, kitlesel mülteci krizleri ile uluslararası güvenlik arasında doğrudan bir bağ kurulmuş oldu. Bu bağ, mülteci akını durumunda yabancı güçlerin askeri müdahale yapmasına imkân tanıyan bir unsur olarak öne çıkmıştır. Bazı araştırmacılar, BM kararlarında uluslararası güvenliğe yapılan bu vurgunun, büyük güçlerin askeri müdahalelerini meşrulaştırıcı bir gerekçeye dönüştüğünü söylemektedir. Ani ve kitlesel iltica hareketleri karşısında ulus-devletlerin sınırlarını korumakta çaresiz kaldığı yönündeki yorumların aksine, Adam Roberts (1998), bu tür askeri manevraları mümkün kılması açısından, mülteci krizlerinin devletlerin egemenlik alanını korumakla kalmayıp genişletme imkânı verdiğini ifade etmektedir.

1991 ve 2003 arasındaki bu ortamda, kitlesel göçler dışında genç ve eğitilmiş nüfusta göç devam etmiştir. Bu dönemde pek çok Iraklı için göç –Iraklıların ifadesiyle “çıkış”– ülkedeki sosyal ve ekonomik kriz ortamından son kurtuluş yolu anlamına geliyordu (Lafourcade, 2001). Bu kuvvetli göç arzusuna rağmen, çeşitli

engelleyici faktörler 2003'e kadar göçün etkisinin, potansiyelinin altında kalmasına neden oldu. Bu kısıtlayıcı unsurlar arasında hem Irak yönetiminin göçü engelleme çabası, hem de göç etme hayali kurulan ülkelerin katı göç ve iltica politikaları sayılabilir. İşin bir de çağımızın ruhuna uygun olarak derinden çelişkili bir yönü var: Irak'ı terk edenlerin, ülkede sürmekte olan güvensizlik ve şiddet ortamından kaçarak başka bir ülkede iltica etmek zorunda kaldıkları, yani mecburen ülkeden göç ettikleri ortadayken, bu kişilerin çoğunun mülteci statüsüne erişememişlerdir(Danış, 2009:16).

Irak göçünün 1990-2002 arasındaki dönemi takip eden Fransız araştırmacı Geraldine Chatelard'a (2002:123) göre,1990 ve 2002 arasında 1,5 milyondan fazla Iraklı dönmek üzere ülkeyi terk etmiştir. Irak'tan ayrılanların sayısı hakkındaki tahminler, farklı görüşlere göre, 2 ila 4 milyon arasında değişiklik gösteriyor olsa da, her 6 veya 10 Iraklıdan birinin ülkeyi terk ettiği anlamına gelen bu sayıların her halükarda çok ciddi bir olguya işaret ettiğine kuşku yoktur (Danış, 2009:17).

2003'te Saddam Hüseyin'in iktidardan düşmesiyle, Irak göçü hız ve şekil değiştirdi. 2003'e kadar Irak'tan kaçanların önemli bir kısmını oluşturan Şii ve Kürt gruplar, kendileri için ekonomik ve siyasi anlamda kazanım vaat eden bölgelerde yeni bir gelecek umuduyla kalmayı tercih ettiler. Bunda elbette, Saddam Hüseyin'in düşüşünden sonra Irak'ın "barış ve demokrasi yolunda ilerleyen bir ülke" olduğunu iddia eden ABD başta olmak üzere Batı ülkelerinin, Iraklıların iltica başvurularına yönelik olumsuz tavrının da etkisi oldu. 2003-2004 bu sebeplerden dolayı genel göçün azaldığı, hatta dönemsel geri dönüşün başladığı yıllar olmuştur. Fakat 2005'ten itibaren her şey değişmeye başlamıştır. Güvenlik durumu derecede kötüleşirken, şiddet, kargaşa, adam kaçırma, tecavüz bilinmeyen bombalar gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Irak'taki işgal sonrası şiddet o derece tırmandı ki, pek çok Iraklı düzen ve asayiş uğruna, Saddam Hüseyin dönemini arar hale gelmiştir. Ancak Iraklılar ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarına rağmen, aralarında çok az kişi 1951 Cenevre Anlaşması'yla tanınan mülteci statüsü edinebilmişlerdir. Örneğin, 2003-2006 arasında sadece 1.500 kişi BMMYK tarafından mülteci olarak yerleştirilebilmiştir (Refugees International, 2007). Kuşkusuz bu sayı, pratikte mülteci nüfusun çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Örneğin, 2005'te BMMYK'ne başvuruda bulunmuş Iraklılar arasında kabul oranı yüzde 7.3'te

kalmıştır; diğer kabullerde eklendiğinde bu ancak yüzde 30,3'e çıkabilmiştir (Danış, 2009:21).

4. ARAP BAHARI ve SURİYE

4.1. Arap Baharının Ortaya Çıkışı, Nedenleri ve Sonuçları

Arap ülkelerinin devletleşme ve bağımsızlıklarını elde etme süreçleri mevcut siyasal sistemlerini şekillendirmiştir. Bölgedeki siyasal sistemler büyük ölçüde Batı tarafından oluşturulmuştur. Demokratik olmayan, Batı ile işbirliği yapan, ülke zenginliğini denetimleri altında tutan, iktidarlarını Batılı güçlerin desteği ile koruyan bu siyasal sistemler artık çözülmeye başlamıştır (Baharççek, 2011: 19). Bunun en somut örneğini ise —Arap Baharı|| olarak adlandırılan süreçte görmek mümkündür.

Arap Baharı, İşportacılık yapan Tunuslu Muhammed Buazizi isimli bir gencin iş ruhsatı olmadığı gerekçesiyle tezgâhına el konulmasına tepki olarak, 17 Aralık 2010 tarihinde kendisini yakmasının (Hook ve Spainer, 2014: 354) protestolara dönüşmesi ile başlayan, sosyal, siyasal ve ekonomik nedenleri bulunan, tarihsel bir birikime sahip sosyolojik sorunlara karşı halkın ayaklanması ile Ortadoğu ülkelerini etkisi altına toplumsal bir hareket olarak ortaya çıkmıştır.

Başta otoriter rejimler olmak üzere işsizliğe, suiistimale, siyasi yozlaşmaya ve kötü yaşam şartlarına protesto olarak gerçekleşen bu harekete 1968 Prag Baharı'na istinaden Arap Baharı ismi verilmiştir¹ (Oran, 2017: 51).

Buazizi'nin ölümü ve ardından başlayan protesto dalgası Cezayir, Lübnan, Ürdün, Moritanya, Sudan, Oman, Yemen, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye, Libya, Irak, Bahreyn, Kuveyt gibi ülkelerde de devam etmiş ve gösterilere sahne olmuştur. Bu protesto ve gösteriler Tunus, Mısır ve Libya'da yönetim değişikliklerine Suriye'de ise iç savaşa doğru sürüklenmiştir. Arap dünyasında yaşanan olaylarda ilk olarak Tunus ve Mısır devlet başkanları Zeynel Abidin Bin Ali ve Hüsnü Mübarek devrilmiştir (Sağsen, 2011: 58-59). Ardından Ağustos

¹ Bu eylemlere Arap Baharı ismini ilk olarak Aron David Miller 1989 yılındaki Prag eylemlerine yaptığı benzetme ile kullanmıştır. Aron David Miller, (2011), For America an Arab Winter, The Wilson Quarterly, <http://wilsonquarterly.com/article.cfm?AID=1967> (25.09.2017).

2011'de Libyalı muhalifler Trablus'a girerek Muammer Kaddafi iktidarını sona erdirmişlerdir (Semin, 2011: 2-4).

Arap Baharı'nın neden meydana geldiği sorulduğunda verilen aynı zamanda da hareketi meşrulaştıran ilk cevap "yıllardır baskıyla yönetilen halkların bu baskıya karşı hareketlenmesi" olmuştur (Erdoğan, 2011: 5). Gerçekten de Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan talepler; otoriter rejimlerin ve iktidarların yönetimden gitmesi, siyasi yolsuzlukların önlenmesi ve seçimlerin adil şekilde gerçekleştirilmesi gibi istekler olmuştur (Akgün ve diğ., 2011). Bu istekler hareketin siyasi nedenlerini iyi bir şekilde göz önüne sermektedir.

Arap Baharı'nı oluşturan bir diğer önemli faktör de Arap rejimlerinin ekonomik başarısızlıklarıdır. Arap Baharı'nın temel nedenleri arasında gösterilen bu ekonomik başarısızlıklar genel olarak yüksek fiyatlar, işsizlik, enflasyon, kaynakların verimli kullanılmaması, yolsuzluklar ve konut sorunu gibi problemlerle kendisini göstermiştir (Bacık, 2011: 16-18).

Son olarak Arap Baharı'nı meydana getiren sosyal nedenler bakıldığında göze çarpan en önemli unsur da, bu otoriter rejimlerin yöneticilerinin halktan kopuk ve geleneksel değerlerden uzak ithal modernitenin getirdiği imkânları kullanarak refah içinde yaşamlarını devam ettirirken, halkın devlet imkânlarından eşit bir şekilde yararlanmayan bireyler hâlinde sosyal eşitsizliklerle yaşamlarını idame ettirmekte olmasıdır. Bu nokta, hareketin sosyal olarak itici gücünü oluşturmaktadır (Karaağaçlı, 2011).

Sonuç olarak Ortadoğu'daki siyasi düzen kimi ülkelerde otoriter, kimi ülkelerde ise totaliter bir yapıya sahiptir. Bölgedeki haklar uzun süre, özgürlüklerine getirilen kısıtlamalar ve sosyal hayatın her alanında kendini hissettiren baskıcı politikalar altında ezilmişlerdir. Otoriter rejimlerin kendilerine münhasır politikaları, ekonomik, siyasal ve sosyal alandaki başarısızlıkları Ortadoğu halkları üzerinde bir birikime sebep olmuş ve 2010 yılında münferit bir olaya tepki olarak başlayan protestolar kolektif bir isyan dalgasına dönüşmüştür.

4.2. Arap Baharı'nın Suriye Yansıması: İç Savaş ve Kitlesele Göç

Arap Baharı, Tunus'tan başlayarak domino etkisi yaratarak ülkeden ülkeye yayılmış ve son durak olarak 15 Mart 2011'de Suriye'de etkileri görülmeye başlamıştır. Der'a ilinde bir grup çocuk

duvarlara “halk rejimin düşmesini istiyor” yazıları yazmış bunun üzerine Muhaberat çocukları tutuklamıştır. Bölgenin önde gelen kanaat liderleri ve çocuklarını almaya giden aileler aşağılayıcı tavırlara maruz kalmıştır. Tutuklanan çocuklara yapılan işkenceleri protesto etmek için yapılan gösteriler ile ilk tepkiler ortaya çıkmıştır (Shadid, 2011; Şen, 2016: 66). Daha sonra protestoların Şam, Halep, Hama, Lazkiye ve Banyas şehirlerine yayılması ile birlikte baskıcı Esad yönetimi güçlü bir muhalefet dalgası ile karşı karşıya kalmıştır.

Protestoların ilk başladığı günlerde Beşar Esad gösterileri ciddiye almamış ve gösteri yapan muhalif kesimi “Emperyalist güçlerin kuklası teröristler” olarak nitelemiştir (Ayhan, 2012). Esad’ın bu umursamazlığına karşı protestocuların rejim değişikliği talepleri her geçen gün daha yüksek sesle dile getirilmeye devam etmiştir (Salık, 2011: 26-27). Der’a kentindeki küçük çaplı gösteriler kitlesel eylemlere dönüşmüş ve Beşar Esad bazı reformlar gerçekleştireceğini açıklamıştır (Miş, 2013: 263). Bu açıklamanın ardından hükümet istifa etmiş, başörtüsü takma yasağı bulunan öğretmenlerin yasağı kaldırılmış, Suriye’de doğmadığı gerekçesi ile vatandaşlık verilmeyen Kürt kökenli insanlara vatandaşlık verilmiş ve 48 yıldır devam eden olağanüstü hal kaldırılmıştır (Orhan, 2011: 8). Fakat bu reformların yetersiz olduğu ve kendilerini oyalama amacı taşıdığı düşüncesinde olan halkın barışçıl gösterilerine rejimin müdahalesinde bir değişiklik olmamıştır.

Rejimin barışçıl gösterilere olan tutumunu değiştirmemesi, halkın reform taleplerinin şiddet kullanılarak bastırılması, rejime bağlı güvenlik güçlerinin insanlık dışı yöntemlerle işledikleri cinayetlerin devam etmesi sonucunda muhaliflerin barışçıl gösterileri, rejimi devirmek amacı ile silahlı mücadeleye dönüşmüştür.

Gösterilerin silahlı mücadeleye dönüşmesi rejim tarafından daha sert bir karşılık bulmuş, göstericilere karşı ağır silahlar ve Mahir Esad’ın başında bulunduğu makinize birlikler kullanılmıştır. Bütün ülkedeki protestoları aynı anda bastırmaktansa ayaklanma olan bölgelere sırayla müdahale etme yoluna giden Suriye ordusu Hama’nın dışında bir ay süreyle beklettiği tankları Ramazan ayında (Ağustos 2011) insanların camilerde toplanarak örgütlenmesini önlemek amacıyla şehre sokmuş ve iki hafta boyunca şehri kontrol altında tutmuş ve tekrar çekilmiştir (Holliday, 2011:13-23).

Keskin nişancıların gösterilere katılanları doğrudan hedef aldığı, birçok göstericinin kafalarına isabet eden mermilerle hayatlarını kaybettiği ülkede, rejime bağlı güçler yaralıların sağlık

hizmetlerinden faydalanmalarını engellemek amacı ile sağlık personeli ve hastaneleri de hedef almıştır. Tutuklanan muhalifler işkencelere maruz kalmıştır. Rejim güçleri tarafından kuşatma altında bulunan şehirlerde insanlar yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiş, toplu ibadetler yasaklanmış, iletişim araçları engellenmiş, sosyal medya engellenmiş ve manüple edilmiştir (Acar, 2013: 133).

Sonuç olarak Suriye’de meydana gelen ayaklanmaların nedenlerine baktığımızda, siyasi hayatın özgür olmaması, ekonomik durgunluk ve meydana getirdiği yoksulluk, insan hakları ihlalleri, özgürlüklerin engellenmesi, siyasi yetkinin ve yönetimin bir zümrenin elinde bulunması ve Rejimin vaad ettiği reformları yerine getirmemesi gibi faktörler göze çarpmaktadır. Uzun yıllardır otoriter bir rejimle yönetilen ve demokrasi kültürü olmayan Suriye’de, demokrasi arayışının sonuçları çok ağır olmuştur. 2011’de başlayan gösterilerin şiddet kullanılarak bastırılması ülkede iç savaşı meydana getirmiş, yüzbinlerce insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır.

Bağımsız bir Suriye araştırma organizasyonu olan Center for Policy Research’in verilerine göre, Suriye’de başlayan iç savaş sonucunda 470.000 kişi hayatını kaybetmiş, 6.1 milyon insan yerinden edilmiş, 4.8 milyon insan diğer ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (HRW, 2017: 571).

İç savaştan kaçarak ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, başta sınır ülkelere olmak üzere birçok Avrupa ülkesine doğru kitlesel iltica hareketliliğini oluşturmuştur. Bu bağlamda en uzun sınırı Suriye ile olan Türkiye bu kitlesel göç hareketinden en fazla etkilenen ülke durumundadır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün resmi verilerine göre 2017 yılı itibari ile Geçici Koruma kapsamındaki Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların sayısı 3.181.537 dir. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin 231.252 si barınma merkezlerinde bulunurken 2.950.285’i geçici barınma merkezi dışında kalmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017). Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı sığınmacılara Kamu Kurumları, STK’lar ve Halk desteği dahil yaptığı yardım 25 milyar dolardır (AFAD, 2017).

5. SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde kitlesel nüfus hareketleri değişik mekânlarda çeşitli boyutlarda ortaya çıkmıştır. Göçlerin tarihinin insanlığın varoluşuyla başladığını söylemek abartı olmayacaktır. Çünkü insanoğlu daima daha iyinin, yaşamını daha rahat sürdürebileceği olanakların arayışı içerisinde olmuştur (Ağır ve Sezik, 2015: 97). Bu bağlamda kitlesel göç hareketlerine kaynaklık eden ülkeler, ekonomik hayattaki problemler, insan hakları ihlalleri, iç politik çatışmalar, doğal kaynakların yetersizliği, doğal afetlerin sıklığı veya otoriter/totaliter rejimlere sahip olması gibi faktörlerin bir veya birkaçı açısından benzer özellikler taşımaktadır.

Bu çalışmada ele alınan Irak ve Suriye'nin siyasal sistemleri, siyasi iktidarın el değiştirmemesi, siyasal katılım açısından yetersiz olması veya siyasal katılımın hiç olmaması, muhalefetin engellenmesi gibi parametreler açısından değerlendirildiğinde otoriter özellikler gösterdiği, hatta doğrudan otoriter rejim tipolojisi içerisinde yer aldığı açıkça söylenebilir.

Irak ve Suriye kaynaklı meydana gelen göçlerin temel nedenlerine bakıldığında, otoriter rejimlerin baskıcı politikaları, fiyatlar, işsizlik, enflasyon, kaynakların verimli kullanılmaması, yolsuzluklar, halkın devlet imkânlarından eşit bir şekilde yararlanmaması gibi faktörler ortaya çıkmaktadır. Otoriter rejimlere karşı demokrasi arayışına giren halkların protestolar düzenlemesi veya bu otoriter rejimlerden demokratik reformlar talep etmesinin, rejime bağlı güvenlik güçleri tarafından şiddet yoluyla bastırılması da Irak ve Suriye kaynaklı kitlesel göç hareketleri ve siyasal rejim arasındaki ilişkisellik bakımından dikkat çeken bir husustur.

KAYNAKÇA

- ACAR, H.. (2013). "Suriye Halkının Beşar Esad'a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmecî Bakış", Uluslararası İlişkiler, 10(37): 117- 144.
- AĞIR, O. ve ATILGAN, A.. (2017). Türkiye'nin Suriye Politikasının Konstrüktivist Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1): 71-86.
- AĞIR, O. ve SEZİK, M.. (2015), Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları, Birey ve Toplum Dergisi, 5(9): 95-123.

- AKGÜN, M., ERALP, Y., ERGÜVENÇ, Ş., KOHEN, S., KÖKSAL, S.,
SANBER, Ö., TİRYAKİ, Sylvia, ve USUL, A.R.. (2011). "Ortadoğu
ve Kuzey Afrika'daki Değişimi Anlamak", Global Political Trends
Center,
http://www.gpotcenter.org/dosyalar/GPT1_OrtadoğuKuzeyAfrika_IST_11APR2011.pdf (03.10.2017).
- BACIK, G.. (2011). "Arap Baharı'ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın
Geleceğine. Bakmak" Müsiad Çerçeve Dergisi,(57): 16-20.
- BAHARÇİÇEK, A.. (2011). Arap Dünyasındaki Değişimin Anlamı, Birey
ve Toplum Dergisi, 1(1): 19-30.
- BOZARASLAN, H.. (2013), Ortadoğu'nun Siyasal Sosyolojisi, İstanbul:
İletişim Yayınları.
- CHATELARD, G.. (2002). "Jordan as a Transit Country: semi-
protectionist migration policies and their effects on Iraqi
forced migrants", Working Paper no.61, Robert Schuman Centre
for Advanced Studies European University Institute,
Florence, Italy.
- CLEVELAND, W. L.. (2008), Modern Ortadoğu Tarihi, İstanbul: Agora
Kitaplığı.
- ÇELİKKOL, O.. (2015), İçimizdeki Komşu Suriye, Ankara: Bilgesam
Yayınları.
- DANIŞ, D.. (2009). Irak'tan Uzağa: 1991 Sonrası Dışarı Göç, Ortadoğu
Analiz, 1(6): 15-22.
- DANIŞ, D.. (2010). Irak'tan Irağa: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu
Ülkelere Ve Türkiye'ye Yönelik Göçler, Ortadoğu Analiz, Rapor
No: 21, Ankara.
- DAVUTOĞLU, A.. (2001), Stratejik Derinlik, İstanbul Küre Yayınları.
- ERDOĞAN, A.. (2011). "Arap Baharı", DÜBAM
<http://www.dunyabulteni.net/file/2011/yuvarlakmasa-arap.pdf>
(15.09.2017).
- ERHAN, Ç.. (2000), Kronik: Hafız Esad'ın Ölümü ve Muhtemel
Gelişmeler, Ankara SBF Dergisi, 55(2):161-170.
- HOLLİDAY, J.. (2011). The Struggle for Syria in 2011: An Operational
and Regional Analysis, Washington, Institute for the Study of
War, Middle East Security Report 2.
- HOOK, S.W. ve SPAINER, J.. (2014). Amerikan Dış Politikası İkinci
Dünya Savaşı'ndan Günümüze. Özge Zihnioğlu Tanırlı (Çev.).
İstanbul: İnkılap Yayınları.
- HUMAN RIGHTS WATCH, World Report (2017).
<https://www.hrw.org/world-report/2017>, (25.09.2017).

- KARAAĞAÇLI, A.. (2011). Arap Baharı'na Farklı Bakış, Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi,
http://www.bilgesam.org/incele/1160/-arap-bahari%E2%80%99na-farkli-bakis/#.V13G9_mLTiU
- KAYNAK, M.. (1992), The Iraqi Asylum Seekers and Türkiye (1988-1991), Tanmak, Ankara.
- KİRİŞÇİ, K.. (1994), "Refugee Movements and Turkey in the Post Second World War Era", ISS/POLS, Boğaziçi University Research Papers, ss. 95-101, İstanbul.
- LAFOURCADE, F.. (2001). Stratégies de Survie en Irak: l'exemple de l'institution universitaire, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Institut d'Etudes Politiques de Paris.
- MİŞ, Nebi., 2013. "Suriye 2011", Kemal İnat, Muhittin Ataman et al (Ed.), Ortadoğu Yıllığı 2011. Açılım Kitap Press: 257-300, İstanbul.
- ORAN, B., 2017. Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt 3. 2001-2012), İletişim Yayınları, İstanbul.
- ORAN, B.. (2010). Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 2 1980-2001, 12. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ORHAN, O.. (2011). Suriye'de Demokrasi mi İç Savaş mı?: Toplumsal-Siyasal Yapı, Değişim Senaryoları ve Sürecin Türkiye'ye Etkisi, ORSAM, Rapor No 41., Ankara.
- PIRİNÇİ, F.. (2016), Irak'ta Saray İç Darbe: Saddam Hüseyin ve İktidara Gelişi, Ortadoğu Analiz, 8(76):44-47.
- REFUGEES INTERNATIONAL. (2007). Iraqi Refugees: Resettle the Most Vulnerable, <https://reliefweb.int/report/iraq/iraqi-refugees-resettle-most-vulnerable> (13.09.2017).
- ROBERTS, A.. (1998). "More Refugees, Less Asylum: A regime in transformation" Journal of Refugee Studies, 11 (4): 375-395.
- SAĞSEN, İ., 2011. "Arap Baharı Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması", Ortadoğu Analiz, 3(31), ss. 57-64.
- SALIK, N.. (2011). Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği, Ortadoğu Analiz 3 (35): 20-32.
- SALIK, N.. (2015), Suriye'de Hafız Esad Rejiminin Ortaya Çıkışı Üzerine Bir Değerlendirme, Ortadoğu Analiz 7(66):6-8.

- SEMİN, A., 2011. “Kaddafi Sonrası Libya’nın Geleceği”, <http://www.bilgesam.org/incele/1151/-kaddafi-sonrasi-libya'nin#.V13FhfmLTIU> (22.09.2017).
- SHADİD, A. (2011). Syria Escalates Crackdown as Tanks Go to Restive City. New York Times, http://www.nytimes.com/2011/04/26/world/middleeast/26syria.html?_r=2&hp (25.09.2017).
- T.C. BAŞBAKANLIK AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI (AFAD), 2017. Afet Raporu-Suriye, <https://www.afad.gov.tr/tr/2372/Afet-Raporu-Suriye> (25.09.2017).
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2017). Cumhuriyet Sonrası Kitlesel Akinlar, http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitleselel-akinlar_409_558_559 (19.09.2017).
- YAYLA, A.. (2016), Siyaset Bilimi, Ankara: Adres Yayınları.

DIŞ TEHDİTLERİN İÇ GÖÇLER ÜZERİNE ETKİSİ: KİLİS ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Nermin Zahide AYDIN

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rifat Eğitim Fakültesi

İç göç, ülke içerisindeki nüfusun yer değiştirmesine denir. İç göçün birçok nedeni vardır. Kilis'te yaşanan iç göçün en önemli nedeni Suriye'deki savaştır. Başlangıçta Kilis şehri göç eden Suriyelilere ev sahipliği yapmıştır. Fakat kısa bir süre sonra Suriye'deki savaştan Türkiye'deki sınır şehirleri etkilenmiştir. Günlük ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan Kilis halkı evini terk etmek zorunda kalmıştır. Kısa süren iç göçün sonucunda Kilis'te hayat durma noktasına gelmiştir. Bu çalışmanın amacı Kilis'te yaşanan iç göçün nedenleri ve sonuçlarını araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kilis, iç göç, Suriye

THE EFFECT OF EXTERNAL THREATS ON INTERNAL MIGRATIONS: FOR EXAMPLE KİLİS

Internal migration is called relocation of population in state. There are many reason of internal migration. The most important reason of internal migration occurring in Kilis is war in Syria. Initially, The city of Kilis has been home to immigrants with Syrians. But after a short while, border cities in Turkey has been effected by the war in Syria. Kilis of people unable to meet their daily have been forced to leave their homes. At the end of internal migration in Kilis, life have come to standstill. The aim of this research is reveal reasons and conclusions internal migration occurring in Kilis.

Key words: Kilis, internal migration, Syria

1.GİRİŞ

Kişilerin yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmelerine göç denir. Eğer göç ülke içinde olursa iç göç, ülkeler arasında olursa dış göç veya uluslararası göç olarak adlandırılır. İç göç, bir ülke sınırları içerisinde insanların, yaşadığı ortamı değiştirmesidir. Farklı nedenlere gerçekleşen iç göç, genellikle kırsal kesimden şehirlere doğru, kırsal kesimden kırsal kesime doğru, şehirlerden kırsal kesime doğru ve şehirlerden şehirlere doğru gerçekleşmektedir.

Göç hareketleri gönüllü veya zorunlu bir biçimde meydana gelmektedir. Göç ile birlikte mekânsal değişikliklerin yanı sıra toplumsal, kültürel ve ekonomik unsurların değişmesiyle hem göç edenler hem de göç edilen yerde yaşayan insanlar etkilenmektedir.

Göçlerin birçok nedenleri bulunmaktadır. Göçlerin nedenlerini doğal, siyasi, ekonomik ve sosyal nedenler olmak üzere dört grupta toplamak mümkündür. Doğal göçler deprem, sel, heyelan gibi doğal olaylar sonucunda gerçekleşirken, ekonomik nedenlerle gerçekleşen göçler de çoğunlukla ulaşım, turizm ve ticaret gibi unsurlar etkili olmaktadır. Siyasi göçlerin başlıca nedenleri arasında savaş, mübadele, ihtilal ve dini baskılar yer almaktadır. Sosyal göçler ise eğitim, sağlık, kültür ve güvenlik nedeni ile gerçekleşmektedir.

Suriye’de yaşanan savaş başta Kilis olmak üzere Türkiye’nin sınır bölgesinde yer alan şehirlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Savaşın başladığı ilk dönemde Suriye’den gelen sığınmacılara kapısını açan Türkiye meydana gelen olumsuzluklarla mücadele etmeye çalışırken 2016 yılında Türkiye’nin Suriye sınırında yer alan Kilis şehrine yönelen tehdit, şehirde yaşayan yerli halkın ve sığınmacıların göç etmesine neden olmuştur.

2- DIŞ TEHDİTLERİN İÇ GÖÇLER ÜZERİNE ETKİSİ: KİLİS ÖRNEĞİ

Türk uçağının 2012 yılında düşürülmesi ile Türkiye-Suriye ilişkileri bozulmuş ve Suriye’deki çatışmalar Türkiye sınırına kadar ulaşmıştır. Sınır ihlallerinin yanı sıra top mermilerinin de Türkiye topraklarına düşmesi üzerine Türkiye angajman kuralları çerçevesinde Suriye’ye sınırdaki topçu birlikleri ile karşılık vermiştir. Gerilim 2016 yılı başı itibarı ile düşmemiş ve Türkiye’nin iç siyasetinde müdahale söylemleri tartışılmaya başlanmıştır. Temel sorun Suriye’de yaşanan krizin Türkiye’yi de içine alacak bir savaş potansiyeline sahip olması ihtimalidir. Çünkü Suriye’de yaşanan iç savaşın bir neticesi olarak Esed rejimi belirli bölgelerin kontrolünü tamamen kaybetmiş ya da stratejik olarak terk etmiştir. Devlet altı grupların ve etnik azınlıkların kontrolüne geçen Suriye topraklarında Türkiye yeni aktörler ve yeni sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Altundegir, Yılmaz, 2016: 291-292).

Suriye’deki iç savaş nedeni ile ülkelerinden kaçarak gelen ve Türkiye’deki barınma merkezlerine yerleşen sığınmacıların sayısı Mayıs 2011 tarihinde 260 kişidir (Paksoy ve diğerleri, 2015: 147). Fakat Mart 2011’de başlayan ve halen devam eden Suriye’deki iç savaştan kaçarak gelen üç milyondan fazla Suriyeli, Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak gibi komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Kasım 2014 verilerine göre Suriye’deki savaştan kaçarak sığınmacı olarak Suriye dışına göç eden

insan sayısı 3,7 milyon civarındadır. Suriye dışındaki mültecilerin 1.65 milyonu Türkiye’dedir (Paksoy ve diğerleri, 2015: 145). Bazı kaynaklarda bu rakamın Kasım 2014 verilerine göre iki milyondan fazla olduğu ifade edilmektedir. Türkiye bu süreçte giriş yapmak isteyen Suriyelilerin hepsini kabul etmiş onlara “Geçici Koruma Statüsü” vermiştir. Suriyelileri de kapsamına alan “Geçici Koruma Yönetmeliği” 22.10.2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Birleşmiş Milletler’in Mayıs 2015 sonu rakamlarına göre çeşitli ülkelere dağılmış toplam 3.980.623 kayıtlı Suriyeli mülteci bulunmaktadır (Altundeğer, Yılmaz, 2016: 294).

Suriye’den gelen göçmenlerin ilk zamanlarda sınırlı sayıdaki şehirlere yerleşmelerine müsaade edilmesi Suriyelilere karşı tepkiye neden olmuştur. Kısıtlı kaynaklara sahip şehirler, Suriyelilerin yarattığı sosyoekonomik etkilerle baş etmek durumunda kalmıştır (ORSAM, Ocak 2015: 37). Kilis, bu yükü çok ağır hisseden şehirlerden biridir.

2.1.KİLİS’TE İÇ GÖÇ ÖNCESİ DURUM

Ekonomik ve sosyal göstergeleri açısından oldukça küçük ve gelişme düzeyi sınırlı olan Kilis, net göç hızı en yüksek olan illerden biridir. Sağlık göstergeleri açısından bebek ölüm oranı genelinde Türkiye’de en yüksek olan ildir. Aynı zamanda kendi yerleşik nüfusundan daha fazla göçmen barındıran yerleşim yerlerinden biridir. Sınır ve Halep kentine yakınlığı nedeni ile çok sayıda Suriyeli göçmeni barındıran Kilis’in aslında bir transit merkezi olduğu, burada kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlerin daha sonra farklı illere gittikleri bilinmektedir. İl içinde kalanların toplam geçiş yapanlara oranı yüzde 20 civarındadır. (Lordoğlu, Aslan, 2016:797).

Şehir nüfusu ile gelen sığınmacıların oranı göz önüne alındığında Kilis dikkat çekici bir özellik göstermektedir. Çünkü Suriye’den göç ederek şehre gelip yerleşen Suriyelilerin sayısı şehrin nüfusundan fazladır. Kilis merkez nüfusu 84.000, il genelindeki nüfus ise 129.000’dir. Ekim 2014 itibarı ile şehir merkezinde yaşayan toplam Suriyeli sayısı 98.000 civarındadır. Bu rakam kayıt altına alınmış olanlardır. Sivil toplum kuruluşlarının tahmini, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin toplamının 120.000’e yakın olduğu yönündedir. Bunun dışında Öncüpınar Konaklama Merkezi’nde 15 bin ve Elbeyli Konaklama Merkezi’nde 24.000 olmak üzere 40.000’e yakın Suriyeli de Kilis içine kurulmuş olan kamplarda yaşamaktadır. Sadece şehirde

yaşayanlar dikkate alındığında dahi Kilis, mevcut nüfusundan daha fazla Suriyeli ağırlamaktadır. Bu açıdan sığınmacıların etkisinin en fazla hissedildiği ve en ağır yük altında olan Kilis'in (ORSAM, Ocak 2015: 24) nüfusu Suriyeli sığınmacıların akını ile yaklaşık olarak yüzde 30 artmıştır (AFAD Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013: 18; https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2376/files/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf). 2014 yılından 2016 yılına kadar nüfusu sürekli artan Kilis'te Haziran 2015 başı itibarı barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli sayısı ise 49.000'dir (Altundeg er, Yılmaz, 2016: 294). 16 Mayıs 2017 itibarıyla Kilis Öncüpınar Konteyn rkentinde 3.184 konteyn r ve 14.976 Suriyeli, Elbeyli Be iriye Konteyn rkentinde ise 3.572 konteyner ve 19.674 Suriyeli yaşamaktadır. Her iki konteyn rkentte toplam 34.650 Suriyeli yaşamaktadır (<https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>).

Türkiye için Suriye krizinin etkileri sadece Irak ve Suriye sınırında yaşanan belirsizlik ve istikrarsızlık ortamı ile sınırlı değildir. Türkiye, krizin en ağır faturasını çeken Suriye halkının yaşadığı dramı paylaşmak ve neticede canlarını kurtarmak için kendisine sığınan insanların sorunlarıyla da ilgilenmek zorunda kalmıştır. Giderek artan Suriyeli m ltecerileri barındırmak ve ne zaman ülkelerine dönebilecekleri belli olmayan bu insanların sorunları ile u ra mak Türkiye'nin zaten sıkıntılı olan güneyinde yeni problemlere yol açmıştır (Altundeg er, Yılmaz, 2016: 293).

Kilis, Suriyeli göçmenlere "Ensar" geleneğinden hareketle yardımsever bir şekilde yaklaşmıştır. Kilis, Halep'e yakın olması nedeni ile konteyn rkentte kalan Suriyelilerin dışında birçok Suriyelilerin akraba yanında kaldığı, ev kiraladığı veya satın aldığı bir il olmuştur. Bununla birlikte Suriyelilerin Kilis ili içinde yerleşmeleri, sosyal, ekonomik, ticari hayata katılmaları, Kilis'te yaşayan insanlar için birtakım sosyal, ekonomik, ticari sonuçlara neden olmuştur (Paksoy ve diğerleri, 2015: 145).

Kilis'in toplumsal yapısına bakıldığında büyük çoğunluğu Türkmenlerden oluşan homojen bir niteliğe sahip bir şehirdir. Bu nedenle Suriyelilerin var olan bu etnik mezhepsel sorunu derinle tirmesi gibi bir durum söz konusu olmasa da Kilis halkı kendi şehirlerinde azınlık hissi yaşamaya başlamıştır. Bu nedenle Suriyeliler

ile yerel halk arasında etnik boyutu da olan bir kutuplaşma yaşanmıştır (ORSAM, Ocak 2015: 25). Bunun yanı sıra şehre yerleşen Suriyelilerin büyük çoğunluğu Arap kökenlidir. Dolayısı ile şehirde farklı dil ve kültüre sahip iki toplumun kısa süre içinde bir arada yaşamak zorunda kalmasının yarattığı sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Kilis'te esasen ticaret ve Hac yolu üzerinde yer alması nedeni ile tarihsel olarak yabancıya karşı olumlu bir bakış da söz konusudur. Suriye'deki olayların başlaması ile göçe ilk maruz kalan şehirlerden olan Kilis'te halk Suriyelilere "Ensar-Muhacir" ilişkisi çerçevesinde yaklaşmıştır. Kendi girişimleri ile yardımlar toplamış, evi olanlar ücretsiz olarak Suriyelileri barındırmıştır. Ancak şehrin ilk baştaki beklentisi Suriye olaylarının bir süre sonra biteceği ve insanların ülkelerine döneceği yönünde olmuştur. Ayrıca zaman içinde sığınmacıların kamplara yerleştirileceği düşüncesi hâkim olmuştur. Suriyelilere bakıştaki değişimin ana nedeni sayının giderek artması Suriye'deki olayların uzun süreceğinin ve Suriyelilerin bir daha ülkelerine dönmeyeceklerinin ve kamplara yerleştirilmeyeceklerinin zaman içinde anlaşılmış olmasıdır (ORSAM, Ocak 2015: 24).

Sığınmacıların önemli bir bölümü savaş nedeni ile gelse de aralarında eğitim ve sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmak için gelenler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Kilis içinde göçmen işçiler yaygın olarak inşaat ve tarım alanında çalışmakta olup kendi işyerlerini açanlar da bulunmaktadır (Lordoğlu, Aslan, 2016:797). Kamplarda yaşayan sığınmacılar daha çok ekonomik yönden bir sorun teşkil etmekle beraber, kentlere gelen sığınmacılar gerek yerel halkla olan ilişkilerde yaşanan sorunlar, gerekse göç ettikleri ülkelerdeki hukuki, siyasi, sosyal düzene uyum sağlayamamaları ile önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ekonomik durumu iyi olan Suriyeli sığınmacıların uyumu nispeten daha iyi olsa da savaşın da etkisi ile Suriyeli mültecilerin çoğunluğunun ekonomik durumu kötü durumdadır. Şehirlere gelen sığınmacıların bir bölümü akrabalarının yanına yerleşirken önemli bir kısmı çok kötü şartlarda barınmak ve yaşamak zorunda kalmaktadır (Altundeğer, Yılmaz, 2016: 295).

Kilis'te bir diğer sorun şehrin alt yapısının 80.000 nüfusa göre planlanmış olmasıdır. Mevcut altyapı 200.000 kişi tarafından kullanılmaktadır. Dolayısı ile şehir başta sağlık olmak üzere su temini, çöp toplama, trafik gibi temel belediyeçilik hizmetleri konusunda ağır bir yük altındadır. Belediye, merkezi bütçeden 80.000 nüfusa göre

pay alırken 200.000 kişiye hizmet vermek durumundadır. Hastanelerin kapasitesinin aşması ve hastanelerde tam bir savaş hastanesi görüntüsünün hâkim olması, sağlık hizmeti alamamanın ötesinde psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Kilis halkı bu açıdan Suriye iç savaşının kendi içine taşındığı hissine kapılmaktadır (ORSAM, Ocak 2015: 25). İlâveten Kilis'in sınırlı ekonomik yapısı nedeni ile gelen göçmenlerin arasında çocuk işçiliğinin yüksek olduğu, bunların çöp toplama işinde veya küçük gıda satıcılığı yaptıkları görülmektedir (Lordoğlu, Aslan, 2016:798). Şehirlerin alt yapısı yoğun nüfusu kaldıramamakta, ekonomik istihdam yeterli olmamakta ve güvenlik güçlerinin sayıca yetersiz kalması gibi problemler görülmektedir. Bu gelişmelerin hepsi zaman içinde toplumsal huzuru bozacak etmenlerdir ve sonucunda Suriyeli mültecilere karşı yerel halkta bir tepki oluşturmaktadır. Suriyelilerin şehirde sayısının artması ile yerel halkta özellikle asayiş konusunda önemli endişeler oluşmaya başlamıştır. Ekonomik durumu iyi olmayan Suriyelilerin açlık içgüdüğü ile karıştığı hırsızlık, gasp gibi asayiş olaylarının artması yerel halkta endişelere neden olmaktadır. Özellikle kadın vatandaşlar Suriyelilerin kaybedecek bir şeyi olmadığı düşüncesi ve duyulan hikâyeler sebebi ile belli saatlerden sonra dışarı çıkmamakta, belli mahallelere gitmekte çekinmektedirler. Basında Suriyelilerin karıştığı olaylar sık sık yer almaktadır (Altundeg er, Yılmaz, 2016: 295).

Bu sıkıntıların yanı sıra dilencilik, trafikte kayıtsız Suriyeli araçların yarattığı hoşnutsuzluk ve sınır ili olması nedeni ile güvenlik endişesi yaşanmaktadır. Kilis'te çok fazla kabul g ormeyen çok eşlilik, fuhuş, Suriyeli genç kadınların Türkiyeli erkeklerle evlendirilmesi gibi konulara bağlı olarak muhafazak ar aile yapısının bozulması gibi toplumsal sorunlar da yaşanmaktadır. Kiraların artması, bozuk yapılaşma, farklı yaşam tarzı ve kültürün yarattığı tepki gibi sorunların hepsi Kilis'te mevcuttur. Tüm bu nedenlerle en riskli şehrin Kilis olduğunu söylemek mümkündür. Suriyeliler ile yerel halk arasında yaşanan bazı tartışmalar Suriyelilere yönelik tepkiye dönüşmektedir. Buna karşılık Suriyeliler  oğunluk olmasına rağmen azınlık psikolojisi ile toplu şekilde hareket etmektedir (ORSAM, Ocak 2015: 25).

Yerel halkın Suriyelilerle ilgili başka bir şik yeti de çeşitli işletmelerde düşük maliyeti sebebi ile Türkçe dahi bilmeyen Suriyelilerin  alıştırılması konusudur. İşletmelerin maliyetinin düşük olması sebebi ile Suriyelilerin eleman olarak çalıştırılması zaten

bölgede olan istihdam sorununu daha da arttırmıştır. BM rakamlarına göre Türkiye’deki Suriyeli kadın ve erkeklerin %21’i 18-59 yaş arasında yani çalışma çağı dediğimiz yaş grubundadır. Suriyeli mültecilerin fazla olduğu illerde işlerini kaybeden halkın %40’ı ile %100’ü arasında değişen oranlardaki bölümü “Suriyeli mülteciler yüzünden işlerini kaybettiklerine” inanmaktadır. Bölge halkının önemli bir kısmı iş imkânlarının ellerinden alındığını düşünmektedir. Diğer problem ise Suriyeli çalışanlarla halkın iletişim kuramamasından kaynaklanmaktadır. Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmı Türkçe bilse de dile tam hâkim olamadıkları için bir diyalog problemi sık sık olmaktadır. Yaşanan diyalog problemi müşterilerin alış veriş yapmalarını zorlaştırmakta ve işverene müşteri kaybettirmektedir (Altundegger, Yılmaz, 2016: 295).

Kilis, ekonomik açıdan bakıldığında Suriye krizinden ciddi anlamda olumsuz etkilenmiştir. 2013 yılında enflasyonun Türkiye ortalaması %7.4 iken, Gaziantep, Adıyaman ve Kilis bölgesi %8.51 ile en yüksek enflasyon oranının yaşandığı bölge olmuştur (ORSAM, Ocak 2015: 22). Her şeyden önce şehrin Suriye olayları öncesi 30 milyon dolara yaklaşan ihracatı önce 10 milyon dolara düşmüş, ardından toparlanarak 20 milyon dolara çıkmışsa da kriz öncesi rakamların altında kalmıştır.

Suriye’deki iç savaş öncesinde Kilis kenti sınıra yakın oluşu nedeni ile canlı bir ticaret merkezi idi. Örneğin savaş öncesi birçok Kilisli aile geçimini kaçakçılık ile sağlarken savaşın patlak verdiği 2011 sonrası kaçakçılık faaliyetleri sadece bazı köylerde sınırlı kalmıştır (Lordoğlu, Aslan: 2016: 798). Suriye krizi öncesi bir aile Suriye tarafına geçerek arabasına topladığı bazı ürünler ve deposuna doldurduğu benzin ile Kilis’e geri dönmekte ve bu ürünleri satmaktaydı. Bunun gibi küçük çaplı kaçakçılık ile Kilis’te 6.000 ailenin geçiminin sağladığı yönünde görüşler mevcuttur. Bu rakamlar toplamda 25.000-30.000 kişinin kaçakçılık sayesinde geçimini sağladığı anlamına gelmektedir. Bu da neredeyse şehir nüfusunun üçte birine denk gelen bir rakamdır. Suriye olayları sonrasında ise kaçakçılığın boyutu inanılmaz düzeyde artmış, ancak bu gelirden sınırdaki kalan birkaç köy yararlanır hale gelmiştir. Şehir merkezindeki 6.000 aile ise gelir kaynaklarından mahrum kalmıştır. Suriyelilerin Kilis’e ekonomik açıdan olumlu katkısı ise sınırlıdır. Sığınmacılar arasında iyi imkânlarla sahip olanlar çok az sayıdadır. Kilis’e yatırım yapan çok az Suriyeli iş adamı bulunmaktadır.

Dolayısı ile şehre ekonomik katkıları yok denecek kadar azdır. Suriyelilerin bir kısmı ilk geldiklerinde bir miktar para getirmiş, ancak bu kısa sürede tükenmiştir (ORSAM, Ocak 2015: 24-25).

Şehirlerdeki ekonomik canlanma Suriyeli sığınmacıların kentlere gelmesi ile doğal olarak artmış olsa bile, ticaretle uğraşmayan yerel halkın önemli bir kısmı bundan olumsuz etkilenmiştir. Özellikle ekonomik durumu nispeten daha iyi olan Suriyeliler, barınma için çoğunlukla konut kiralama yolunu seçtikleri için emlak piyasası ev sahipleri açısından olumlu bir gelişme sağlamıştır. Ancak daha düşük ekonomik seviyedeki kiracı konumunda olan yerel halk bu gelişmeden oldukça olumsuz etkilenmiştir. Aynı şekilde zengin Suriyelilerin mal edinme yoluna gitmeleri mülk fiyatlarını önemli ölçüde arttırmıştır. 2014 yılı itibarı ile iki yıl öncesine oranla sınır kentlerinden olan Kilis'te emlak fiyatları iki, kira fiyatları ise iki üç kat artmıştır. Emlak fiyatlarının bu kadar yüksek seviyede olması zincirleme bazı başka problemlere de yol açmıştır. Bölgedeki şehirlerde sığınmacıların gelmesi sonucu arz-talep dengesi de buna bağlı değişmiştir. Talebin artmasına bağlı olarak da özellikle temel tüketim ürünlerinin fiyatlarında artışlar olmuştur (Altundeğer, Yılmaz, 2016: 295-296)

Kilis için işsizlik oranlarındaki değişme şu şekilde gerçekleşmiştir: 2010 yılında işsizlik oranı 10.1 iken 2011 yılında 12.6, 2012 yılında 10.4 ve 2013 yılında 7.7'dir (Lordoğlu, Aslan, 2016:791). Bölgesel durumun yanı sıra Suriyelilerin genel bütçe ve işsizlik rakamlarına da etkisi olmuştur. Türkiye bütçesinden Suriyeliler için harcanan para 5,6 milyar doları bulmaktadır. Bununla beraber, 2015 Şubat ayı içinde açıklanan rakamlar ile işsizlik oranı 11,2 ile çift haneye ulaşmıştır. Bu yükselişte Suriyelilerin işgücü piyasasına girişinin önemli etkisi bulunmaktadır (Altundeğer, Yılmaz, 2016: 296).

Suriye-Türkiye sınırındaki sınır kapılarını kullanan birçok lojistik firması krizin etkisi ile sınırların kapatılmasından olumsuz etkilenmiştir. Yabancı lojistik firmalarının özellikle Avrupa'dan Suriye'ye mal taşıyan tırların Türkiye'yi transit geçitte kullanmaları Türk ekonomisine gelir sağlamaktaydı. Kriz sonrasında bu gelirlerde önemli azalmalar gerçekleşmiştir. Suriye'deki krizin Türkiye'ye ekonomik olarak bir başka faturası da turizm gelirleri açısından olmuştur. Türkiye ile Suriye arasında vizelerin 2009 tarihinde karşılıklı kaldırılmasından sonra özellikle günü birlik alışveriş turları ve Türkiye'ye gelen Suriyeli turistlerin Akdeniz ve Güneydoğu

Anadolu'daki turizm gelirlerine önemli katkıları olmuştur. Krizden önce Suriyeli turistlerin ziyaret ettiği bölgelerdeki girişimciler, krizden sonra turist sayılarındaki azalmadan olumsuz etkilenmiştir. 2009 yılında 400.000 civarı olan Suriye'den gelen turist sayısı 2012 yılında 235 bin 614 kişi düzeyine kadar inmiştir (Altundeğer, Yılmaz, 2016: 296-297).

İç göç öncesi yaşanan önemli sorunlardan biri de sağlık sektöründe meydana gelmiştir. Kamplarda yaşayan erkek çocukların yaklaşık 4'te 1'i ve kız çocukların yaklaşık 3'te 1'i ve kamp dışında yaşayan erkek ve kız çocukların her birinin yaklaşık 5'te 2'si kızamık aşısı olmamıştır. Hem kamp içerisinde hem de kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacı çocuklar arasında kızamık aşısı olmayan kız çocuklarının yüzdesi, erkek çocuklarıkinden daha yüksektir. Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacı çocukların büyük bir yüzdesinin çocuk felci ve kızamık aşısı olmamıştır. Bu durum yerel nüfustaki çocuklar için ciddi bir sağlık tehdidi oluşturmaktadır. Çünkü çocuk felci ve kızamık çok bulaşıcı virüs enfeksiyonlarıdır. Çocuk felci, felç olmaya ya da ölüme neden olabilir. Kızamık ise bebek ve çocukları kolaylıkla öldürebilir. Aşılama kampanyaları sayesinde Türkiye hem çocuk felci hem de kızamık olmayan bir ülke olarak onaylanmıştır. Fakat her iki hastalığın virüsleri de komşu ülkelerde yaygındır. Suriyeli sığınmacı çocuklar arasında çocuk felci ve kızamık aşısı olmayanların bir dereceye kadar yüksek yüzdesi Türkiye'deki çocukları riske atmaktadır ve bu virüsler Türkiye'de yaygınlaşabilir. 2011 yılında Türkiye genelinde sadece 110 kızamık vakası yaşanmıştır (AFAD Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013: 42; https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2376/files/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf).

Kilis sınıra çok yakın bir kent olması nedeni ile akrabalık ilişkilerinin yol açtığı çeşitli yardım mekanizmaları, farklı kuruluşlar tarafından Suriyeli göçmenler için işletilmektedir. Kilis'te Suriyeli göçmenlerin sayıca fazla olması nedeni ile yardım yapan kuruluşlar maddi destek yerine göçmenlerin üretime katılmaları sağlamaya çalışılmaktadır. Bu sebeple çeşitli iş aletleri yardım kuruluşlarınca göçmenlere verilmektedir. Gelen göçmenlerden eğitilmiş olanları yardım kuruluşlarında 50-60 lira ücretle çalıştırılmaktadır. Bu kişiler Arapça bildikleri için Suriyeli aileler arasında değerlendirme anketi yaparak

yardım alacak aileleri belirlemektedir (Lordoğlu, Aslan, 2016:797-798).

Suriye'ye yapılan ihracat, 2000-2010 yıllarında (2005 ve 2006 yılları hariç) düzenli olarak artmıştır. 2004 yılında Suriye'ye yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı %0.62 iken bu oran 2008'de %0.84'e, 2009'da %1.39'a, 2010'da ise %1.65'e yükselmiştir. Türkiye'nin Suriye'ye yapmış olduğu ihracat, Arap Baharı sürecinden olumsuz olarak etkilenmiş ve 2010'da 1.844.605.000 dolardan 2011'de 1.609.861.000 dolara düşmüştür. Bir başka deyişle 2010'da Suriye'ye yapılan ihracatın genel ihracat içindeki payı %1.65 iken 2011'de bu oran %1.19'a gerilemiştir. 2011-2013 yılları arasında Suriye ile ihracatın azaldığı görülmektedir (Paksoy ve diğerleri: 2015: 152).

Suriye'den yapılan ithalatta da aynı durum söz konusudur. 2007 yılında Suriye'den yapılan ithalat, toplam ithalatın %0.15'ini oluştururken, bu oran 2008'de %0.16, 2009'da %0.15, 2010'da %0.24 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında Türkiye'nin Suriye'den yapmış olduğu ithalat 336.646.000 dolardır. Bir önceki yılın rakamı ile karşılaştırdığımızda (452.493.000 dolar) ithalattaki azalışı rahatlıkla gözlemlemek mümkündür (Paksoy ve diğerleri: 2015: 153).

2.2. KİLİS'TE İÇ GÖÇ SONRASI DURUM

Kendi nüfusundan daha fazlasını Suriyeliler oluşturan Kilis'te 2016 yılının Ocak ayından itibaren daha büyük sorunlar yaşanmıştır. Suriye sınırındaki Kilis, 18 Ocak 2016 tarihinden itibaren, yaklaşık 25 kilometre uzaklıktaki IŞİD denetimindeki Bab bölgesinden atılan Katyuşa roketatar mermilerinin hedefi olmuştur. Kilis'e yöneltilen tehdit, hem yerli halkın hem de Suriyelilerin kısa süreli de olsa farklı illere göç etmesine neden olmuştur.

Roketlerin isabet ettiği Kilis'te halkın büyük bölümü çevre illerdeki akrabalarının yanına gitmiş, esnafların yüzde 70'i iş yerlerini kapatırken, Kilis merkeze GSM şirketleri ile internet sağlayıcılar tarafından internet hizmeti verilememiştir. İnternet olmadığı için hasta olanlar eczanelerden ilaçlarını alamadığı gibi alışveriş yapmak isteyen vatandaşlar kredi kartı pos cihazları da çalışmadığı için ihtiyaçlarını karşılayamamıştır. Çok sayıda banka işlem yapmayarak bankaları açmazken, Kilis merkezindeki caddelerde yoğunluk eskiye göre azalma görülmüştür (Kilis Kent Gazetesi, 10 May 2016).

Suriye tarafından atılan Katyuşa roketatar mermilerinin can kaybına neden olduğu Kilis'te yaşanan korku ve panik yüzünden nüfusun yüzde 30'u yakın il ve ilçelere göç ederken, çok sayıda aile de evini satışı çıkarmak zorunda kalmıştır. Şehri terk etmeye hazırlananlar evlerini satmak istese de Kilis sokaklarında birçok evde ve hemen hemen her apartmanın bir veya daha fazla dairesinde görülen 'satılık' tabelasına rağmen evlerin büyük bölümü satılamamıştır. İnşaat sektörü durma noktasına, müteahhitler iflas noktasına gelmiştir. Roket saldırılarının ardından şehirdeki konut fiyatları yüzde 35 düşmüş, bir önceki yıl 220 bin liraya satılan bir daire için 150-160 bin liraya alıcı bulunamaz hale gelmiştir (İlkhaber, 26 Nisan 2016). Kilis'te yıllık konut satışlarını incelediğimizde 2015 yılı konut satışları Ocak ayı 188, Şubat 153, Mart 221, Nisan 236, Mayıs 154, Haziran 189, Temmuz 228, Ağustos 275, Eylül 195 iken iç göçün yaşandığı 2016 yılında Ocak ayında 173, Şubat 335, Mart 235, Nisan 182, Mayıs 200, Haziran 142, Temmuz 159, Ağustos 220, Eylül 209 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılı ile 2016 yılı konut satış sayıları dikkate alındığında 2016 yılının Ocak, Nisan, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında düşüşlerin yaşandığı görülmüştür. Kilis ilinde 2013 yılında yıllık toplam konut satışı 1881, 2014 yılında yıllık toplam konut satışı 2556, 2015 yılında yıllık toplam konut satışı 2667, 2016 yılında yıllık toplam konut satışı ise 2538 olarak gerçekleşmiştir (www.tuikgov.tr).

Kilis merkezindeki bir okula füze mermisi düşmesi üzerine okulun kazan dairesine inen ve yaklaşık bir saat orada kalan öğrenciler okula gitmek istememiş (Gaziantep27.net, 26 Nisan 2016), öğrencilerin yüzde 90'ının okula gitmemesi üzerine sınıflar da kent sokakları gibi boşalmıştır. Suriye'de IŞİD denetimindeki bölgelerden roketatar mermilerinin Kilis'e atılmasının ardından çocuklarının hedef olmasından endişelenen aileler, çocuklarını okula göndermemeye başlamış ve saldırıların artmasıyla okullar tamamen boşalmıştır. Birçok okula neredeyse hiç öğrenci gitmezken, bazı okullarda ise birkaç öğrenci okula gitmeye devam etmiştir. Kentteki öğretmenlerin üçte birine tekâmül eden yaklaşık 600'e yakın öğretmen tayin istemiş (İlkhaber, 26 Nisan 2016), ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin yanı sıra üniversite öğrencileri de kayıtlarını dondurmuştur. Öğretmenlerin haricinde diğer memurlar da tayin istemeye başlamış (Birleşik Basın, 27 Nisan 2016) şehirde çalışan devlet memurları haricinde neredeyse canlılık belirtisi yok denecek kadar azalmıştır. Suriyeli sığınmacılardan

sonra Kilis'i en çok terk edenlerin başında öğrenciler ve memurlar gelmiştir. Üniversite öğrencileri derse katılamadığı gibi öğrenci aileleri de çocuklarının şehri terk ederek yanlarına gelmesini istemiştir. Çalışan memurlar ise eş ve çocuklarını şehir dışına göndermiştir. Roketin isabet ettiği Demirciler Mahallesi'nde roketler atılmadan önce 30 aile varken roketlerden sonra ise 4 aile kalmıştır.

Resmi olarak tatil edilmemesine rağmen ilk, ortaokul ve lise öğrencilerinin okula gelmediği Kilis'te okula gitmeyen öğrenciler yaşadıkları korku ve endişe nedeniyle ailelerinin onayıyla bu kararı aldıklarını, patlama olunca sınıfta büyük korku yaşadıklarını, anne ve babalarının okula gelip, kendilerini eve götürdüklerini, her gün aynı korkuyu yaşayınca okula gitmek istemediklerini ifade etmişlerdir. 1850 öğretmenin yarısının rapor ve izin alarak kenti terk ettiği Kilis'te Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından, öğrenciler idari izinli sayılmıştır (Cumhuriyet 11 Mayıs 2016).

Suriye tarafından atılan roketatar mermisinin isabet ettiği Tekke Camisi büyük çapta hasar görmüş avludaki ağaçların kırılmış, caminin içi patlamayla darmadağın bir görünüme bürünmüştür (Cumhuriyet 25 Nisan 2016).

Psikolojik olarak çöküntüye uğrayan ve kapı tıkırtısını bile roket saldırısı sanarak paniğe kapılan halk sokağa çıkmak yerine daha güvenli gördükleri evlerinde kalmayı tercih etmiştir. Sokakların tenhalaştığı kentte birçok esnaf da iş yapamadığı için kepenk açmamış, zaruri ihtiyaçlar dışında alış veriş yapılmamıştır. Geçmişte cıvıl cıvıl olan semt pazarı boşalmış, ölüm riski ile burun buruna kalmak istemeyen halk sokağa çıkamaz hale gelmiştir. Tezgâh açan esnaflar sokağa çıkan olmadığı için iflas etme noktasına gelmiştir.

Sakin ve huzurlu bir kent olan Kilis'teki halkın yüzde otuzu saldırılar devam edince Gaziantep, Adana ve Hatay başta olmak üzere yakın şehir ve ilçelerdeki yakınlarının yanına göç etmiştir. Göç eden insanlar saldırılar devam ettiği sürece geri dönmemeye karar verse de büyük bölümü gelişmelere göre geri dönmeyi düşündüklerini ifade etmişlerdir (İlkhaber, 26 Nisan 2016). Korku ve paniğin yaşandığı, tedirginlik ve endişenin had safhaya ulaştığı Kilis'te, Suriyeli nüfusun % 15-20'si de başka şehirlere göç etmeye başlamıştır (Kilis Postası, 25 Nisan 2016). Şehri en çok terk edenler iç savaştan kaçıp Kilis'e sığınan Suriyeliler olmuştur (Birleşik Basın, 27 Nisan 2016).

Sınırdaki Kilis'in nüfusu Suriye iç savaşından önce 85 bin civarındayken savaştan sonra başta Azez ve Halep'ten kaçan Suriyelilerle kent merkezinin nüfusu 130 bine ulaşsa da yaklaşık 5 yıldır Suriyelilere ev sahipliği yapan Kilis'te hayat roket saldırılarından sonra durma noktasına gelmiştir. Psikolojisi bozulan halk aynı zamanda çaresizlik ve öfke gibi duyguları bir arada aynı anda yaşamaya başlamış ve günde 500 kişinin şehri terk etmiştir. Yolcu olmadığı için sefere çıkmayan otobüs şoförleri tehdidin artması ile birlikte bir haftada günde iki sefer yapmaya başlamıştır. Kentte çalışan 15 doktor istifa etmiş, acil durumlar hariç devlet hastanesi görevlileri tarafından hasta kabulü yapılmamış ve hastaların diğer illere sevk işlemlerini gerçekleştirilmiştir.

Kilis Barosu, Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odası ve Organize Sanayi Bölgesi başkanlarınca IŞİD tarafından yapılan roketli saldırıların Kilis'i ve kent halkının can ve mal güvenliğini tehdit etmesine ilişkin gazetelere verilen ilanda tehlikenin ciddiyetinden bahsedilmiştir.

Yaşananlar üzerine Bakanlar Kurulu'nun Kilis'i IŞİD'in roketlerinden korumak için aldığı kararların ardından, Türk Silahlı Kuvvetleri sınıra takviye güç göndermeye başlamıştır. Ağırlıklı olarak Trakya bölgesinden yapılan takviye kapsamındaki zırhlı araçlar ve ağır havanlar tırlarla bölgeye sevk edilmiştir. Her birinde 4'er havan bulunan 106 ve 120 milimetrelilik 4 takımlı yivli ağır havan ile çok sayıda zırhlı araç sınır hattına kaydırılmıştır. Kilis'te oturanlar Bakanlar Kurulu'nda roket saldırılarına karşı alınan askeri ve ekonomik kararların kendilerini mutlu ettiğini ifade etseler de halen can güvenliği noktasında endişe taşıdıklarını, psikolojilerinin düzelmesi için bir an önce bu yönde de sosyal önlemler alınmasını istemişlerdir (Gaziantep27.net, 26 Nisan 2016).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Gaziantep Bölge Müdürlüğü ADNKS 2015 yılı göç sonuçlarına göre Kilis'e 6 bin 776 kişi göçle gelirken Kilis'ten başka illere 6 bin 593 kişi göç etmiştir. Kilis için net göç artan yönde 183 kişi, net göç hızı ise binde 1,4 olarak gerçekleşmiştir. Kilis'ten bir yıllık dönemde 2 bin 378 kişi Gaziantep'e, 572 kişi İstanbul'a ve 477 kişi de Hatay'a göç etmiştir. Aynı dönemde Kilis'e Gaziantep'ten 2 bin 251, İstanbul'dan 595 ve Hatay'dan 488 kişi göçle gelmiştir (Kent Gazetesi, 15 Mart 2016). Kilis'in nüfusu 2014 yılında 128.781 iken bu rakam 2015'te 130.655'e ulaşarak artış

göstermiştir. İç göçün yaşandığı 2016 yılı nüfusuna baktığımızda Kilis'in nüfusu 130.825 olmuş ve önceki yıllarda görülen nüfus artışı gerçekleşmemiştir. Yıllara göre kentin yıllık nüfus artış hızına baktığımızda 2013-2014 yılında nüfus artış hızı 1.5, 2014-2015 yılında nüfus artış hızı 14.4 iken 2015-2016 yılında bu oran 1.3 olarak gerçekleşmiştir.(www.tuik.gov.tr).

Suriye'nin kuzeyinde IŞİD denetimindeki Bab bölgesinden atılan roketler nedeniyle 22 kişinin yaşamını yitirmiş, 80 kişinin yaralanmıştır (Cumhuriyet 11 Mayıs 2016). Yaşanan tehdidin sona ermesinden sonra Kilis'ten göç eden yerli halkın büyük çoğunluğu geri dönmüştür.

3.SONUÇ

Türkiye'nin güney sınırında yer alan ve Suriye sınırına 10km mesafede bulunan Kilis, verimli toprakları ve elverişli ikliminin yanı sıra Ortadoğu bölgesindeki zenginlik kaynaklarına yakınlığı dolayısı ile stratejik bir öneme sahiptir. Büyük çoğunluğu Türkmenlerden oluşan şehrin genel durumu Suriye'deki savaşın başlaması ile birlikte gerilemeye başlamıştır. Savaş öncesi ekonomik olarak sıkıntı çekmeyen, kaçakçılık ve turizm gibi gelirleri sayesinde rahat denebilecek bir yaşantı süren halk, savaşın başlaması ile birlikte çok farklı sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Suriye'den gelen sığınmacılara başta muhacir-ensar mantığıyla yaklaşmış, fakat savaşın devam etmesi ve gelen sığınmacı sayısının artması şehirdeki yaşantının bozulmasına neden olmuştur. Sığınmacıların düşük ücretle istihdamı yerli halk arasında işsiz kalmalarının sebebi olarak görülmüş, konut fiyatlarının ve kiralık dairelerin kira ücretlerinin artması da gelen sığınmacılarla ilişkilendirilmiştir. Şehrin yerli halkından sayıca daha fazla olan sığınmacılarla yaşanan dil problemi ve hatta alt yapı hizmetlerinin yetersiz olması yaşanan sorunun derinleşmesine neden olmuştur.

Kilisliler bütün bu sorunlarla mücadele ederken 2016 yılının Ocak ayında daha büyük bir sorunla karşı karşıya gelmiştir. Suriye'de Esed idaresi belirli bölgelerin kontrolünü tamamen kaybetmiş ya da stratejik olarak terk etmiştir. Devlet altı grupların ve etnik azınlıkların kontrolüne geçen Suriye'de Türkiye yeni aktörler ve yeni sorunlarla karşılaşmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin güney sınırının ötesinde yer alan terör örgütleri tarafından Kilis'e roket saldırıları

düzenlenmiştir. İlk başlarda saldırılar saldırı olarak değerlendirilmemiş, muhaliflerin kendi aralarındaki çatışmalardan dolayı roketlerin yanlışlıkla Kilis'e düştüğü fikri benimsenmiştir. Fakat 2016 Ocak ayından itibaren saldırıların artması üzerine zaten sıkıntılı günler geçiren Kilislilerin psikolojileri bozulmuş, kapı tıkırtısını bile patlama sesi olarak algılamaya başlamışlardır. Roketlerin okula, camiye, eczane gibi işyerlerine isabet etmesi ve ölümlerin meydana gelmesi halk arasında tedirginliğin artmasına neden olmuştur. İlk etapta çocuklarını okula göndermeyen halk, daha sonra zaruri ihtiyaçları dışında evden çıkmamaya başlamıştır. Esnafı iflas noktasına gelmiş, hastaneler acil durumlar hariç hasta kabul etmemiş, şehre verilen internet hizmeti sekteye uğramış, hastalar ilaçlarını pos cihazları çalışmadığı için alamaz hale gelmişlerdir. Okulların büyük bölümü boşalmış, öğrenciler idari izinli sayılsa da eğitim öğretim kesintiye uğramıştır. Şehirdeki öğretmenlerin üçte biri ve memurların büyük bölümü kısa vadede rapor almış, uzun vadede ise tayin istemişlerdir.

Tehdidin devam etmesi üzerine gerek yerli halk ve gerekse Suriye'den gelen sığınmacılar şehri terk etmek zorunda kalmıştır. Evini bırakıp yakın il ve ilçelere gidenler, durum düzeldiği takdirde geri dönmeyi planlamışlardır. Göçlerden sonra Kilis'te hayat sekteye uğramıştır. Fakat çok geçmeden hükümetin kararı ile Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından bölgeye askeri takviye yapılmış ve kısa bir süre sonra roketlerin atıldığı bölgeye girilmiştir. Sınır ötesine yapılan müdahaleden sonra Kilis'ten göç edenlerin büyük bölümü tekrar dönmüş, hayat normalleşmeye başlamıştır.

4.KAYNAKÇA

- AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar 2013, Saha Araştırmaları Sonuçları
(https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2376/files/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr.pdf).
- Altundöğ, N. ve Yılmaz, M.E.. (2016). İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1):289-301.
- Birleşik Basın. 27 Nisan 2016. www.birlesikbasin.com/article-category/teror/96-10.html.

- Cumhuriyet Gazetesi. 25 Nisan 2016, 11 Mayıs 2016.
www.gazetemanset.com/cumhuriyet-gazetesi/25-nisan-2016.
- Gaziantep 27 Gazetesi. 26 Nisan 2016. www.gaziantep27.net.
- İlkhaber Gazetesi. 26 Nisan 2016. www.ilkhaber.net.
- Kilis Kent Gazetesi. 10 May 2016. www.kentgazetesi.biz/sinsi-kilis-plani-bitti-mi
- Kilis Postası. 25 Nisan 2016. www.kilispostasi.com.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M.. (2016). En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi:2011-2014. Çalışma ve Toplum, (2):789-808.
- Ortadoğu Stratejik Araştırmaları Merkezi ORSAM (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. Rapor No: 195, Ankara, www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/.../Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf.
- Paksoy, H.M., Koçarslan, H., Kılınç, E., Tunç, A.. (2015). Suriyelilerin Ekonomik Etkileri:Kilis İli Örneği. Birey ve Toplum. 5(9):143-172.
- Tuik Temel İstatistikler, (2017), www.tuikgov.tr.

GÖÇ VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yrd. Doç.Dr. Nazan Şahbaz KILINÇ

Kırıkkale Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü

Arş. Gör. Mustafa KARTAL

Selçuk Üniversitesi, Beyşehir A. A. İşletme Fakültesi,

Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Efe Can YİĞİT

Kırıkkale Üniversitesi, İ.İ.B.F. Ekonometri Bölümü

İnsanlığın var olmasıyla birlikte başlayan göç hareketliliği, dünya savaşlarından sonra hız kazanmış olup; son dönemde çok ciddi seviyelere ulaşmıştır. Göç hareketliliği; sosyal etkilerinin yanı sıra başta işsizlik, ücret düzeyi, konut ve gıda fiyatları olmak üzere birçok ekonomik değişkeni etkilemekte ve bölgelerarası gelişmişlik farklarına yol açabilmektedir. Bu çalışmada il bazında göç verilerinden hareketle göç ile işsizlik arasındaki ilişki Türkiye özelinde, 2008-2016 dönemi kapsamında panel veri yöntemleri kullanılarak analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, İşsizlik, Nedensellik ilişkisi.

AN APPLICATION ON THE RELATIONSHIP BETWEEN MIGRATION AND UNEMPLOYMENT

Migration mobility, which started with the existence of mankind, gained momentum after world wars; has recently reached very serious levels. Migration mobility; besides social influences, affect many economic variables particularly such as unemployment, wage levels, housing and food prices and can lead to regional differences in development. In this study, the relation between migration and unemployment is analyzed by using panel data methods within the scope of 2008-2016 period in Turkey.

Keywords: Migration, Unemployment, Causality Relation.

1. GİRİŞ

Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçmesi veya devlet sınırları içerisinde başka bir yere gitmesi göç olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda süre, yapı ve neden faktörleri dikkate alınmaksızın insanların yer değiştirme hareketleri göç olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu hareketlilik, gönüllü ya da zorunlu

gerekçelere dayanabilmektedir. Terör, doğal afetler, siyasal ve ekonomik sebepler insanların göç etmesinde etkili olan en temel unsurlar arasında yer almaktadır. Göç hareketliliğinin en önemli nedenleri; hanedeki fertlerden birine bağlılık, eğitim, iş değişikliği ve iş aramaktır (TÜİK, 2011). Göç hareketliliği ülkelerin ekonomik, sosyal, güvenlik, siyasi, dini ve kültürel yapılarını önemli ölçüde etkilemektedir. Üstelik uluslararası göç, birden fazla ülkeyi etkileyebilmektedir (GOC, 2017: 6-7). Türkiye, sahip olduğu coğrafi konumu nedeniyle son yıllarda başta Suriyeli mülteciler olmak üzere milyonlarca yabancı insanı sınırları içerisinde barındırmaktadır. Diğer taraftan iç göç rakamları incelendiğinde; 2015-2016 döneminde Marmara bölgesi, Türkiye’de en çok göç alan bölge sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Bu bölgeyi sırasıyla Ege, Akdeniz ve Batı Anadolu bölgeleri takip etmektedir. Nitekim söz konusu bölgeler, diğer bölgelere kıyasla ekonomik gelişmişlik açısından ilk sıralarda bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye özelinde, ekonomik gelişmişlik ile göç alma arasında doğru yönlü bir ilişkinin bulunduğu belirtilebilir. Diğer yandan göç veren bölgelere baktığımızda ilk sıralarda Marmara, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Batı Anadolu bölgeleri bulunmaktadır. Bu bölgelerden gerçekleştirilen göçün nedenleri farklı nedenlere dayanabilmektedir. İl bazında değerlendirildiğinde ise en fazla göç alan ve göç veren iller sırasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir’dir (TÜİK, 2017a).

Göçün ekonomik etkilerinin en çok hissedildiği piyasalardan birisi işgücü piyasalarıdır. Göç hareketliliği, göç alan ve göç veren bölgelerin emek piyasasını ve dolayısıyla ücret seviyesini önemli ölçüde etkilemektedir. İşsizlik, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’nin de önde gelen ekonomik sorunlarından birisidir. İş olmayan, iş arayan ve bu konuda çaba sarf etmiş kişiler işsiz olarak ifade edilmektedir (TCMB, 2017). İşsiz kalan bireyler, genellikle iş alanının ve işgücü talebinin daha fazla olduğu bölgelere doğru göç edebilmektedirler (Gerşil ve Temel, 2015: 413). Türkiye’de işsizlik oranı en yüksek olan iller sırasıyla Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak’tır.

Bu çalışmada göçün işsizlik üzerindeki etkisi; Türkiye özelinde, 2008-2016 dönemi kapsamında panel veri yöntemleri kullanılarak analiz edilmektedir. Bu kapsamda birinci bölümde göç kavramı ile ilgili teorik çerçeve sunulacak olup; ikinci bölümde, göç ve işsizlik ilişkisine yönelik literatür çalışmasına yer verilecektir. Üçüncü bölümde ise illere göç hareketliliğinin 2000-2016 dönemi aralığındaki seyri ele

alınmaktadır. Göç ve işsizlik ilişkisine yönelik yapılan uygulamanın verildiği üçüncü bölümün ardından çalışma, sonuç değerlendirme tamamlanmaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Göç olgusu, temelde üç yaklaşımdan yola çıkılarak açıklanmaktadır. Bu yaklaşımlar; fayda-maliyet yaklaşımı, itici-çekici güçler yaklaşımı ve seçkinlik yaklaşımıdır. Fayda-maliyet yaklaşımında; göç hareketliliği, eğitim ve sağlık harcamaları gibi beşeri sermaye olarak değerlendirilmektedir. İnsanlar, göç etme kararı verirken, göçün fayda ve maliyetini göz önünde bulundurmaktadırlar. Dolayısıyla göçün getirisinin, maliyetinden yüksek olması insanları göç etmeye sevk etmektedir. İtici-çekici güçler yaklaşımı, göç veren bölgedeki itici faktörlere ve göç alan bölgedeki çekici faktörlere dayandırılmaktadır. Hızlı nüfus artışı, istihdam fırsatlarının az olması, düşük gelir ve güvenlik gibi faktörler itici faktörler olarak sıralanırken; refah ve eğitim çekici faktörler arasında yer almaktadır. Söz konusu yaklaşıma göre; bireyler, genellikle ekonomik fırsatların daha fazla olduğu bölgelere göç etmektedirler. Seçkinlik yaklaşımı ise; eğitim, yaş, cinsiyet ve medeni durum gibi insanların demografik özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Söz konusu yaklaşım çerçevesinde, göç eden insanların diğerlerine kıyasla daha seçkin oldukları belirtilmektedir (Bahar ve Bingöl, 2010: 46-47).

İşsizlik, göç hareketliliğinin en temel nedenleri arasında yer almaktadır. İşsiz birey, göç konusunda istihdam edilenlere göre daha hareketlidir. Diğer yandan yaşanan bölgenin yüksek işsizlik oranına sahip olması, göç olasılığı artıran bir diğer faktördür (Pissarides ve Wadsworth, 1989). İç göçün öne çıkan nedenlerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir (Gautam, 2005: 6; Çelik, 2006: 151-153):

- Tarımda makineleşme ve toprak yetersizliği,
- Nüfus artışı
- Düşük gelir seviyesi,
- İşsizlik,
- Terör ve doğal afetler,
- Sağlık ve eğitim imkanlarının azlığı,
- Evlilik ve tayin gibi etkenler.

Bu kapsamda işsiz kalan birey, genellikle işsizlik oranının düşük ve işgücü talebinin yüksek olduğu bölgelere hareket etmektedir. Fakat bu hareketlilik hem göç veren hem de göç alan bölgelerde ciddi

ekonomik etkilere sebep olabilmektedir. Söz konusu etkilere bazıları aşağıda maddeler halinde sıralanmaktadır (Markova, 2007: 2-8; Aktaş, 2015: 211; Eğilmez, 2015).

- Göç edenlerin nitelikleri dikkate alındığında; nitelikli işgücünün göç etmesi, göç veren bölge açısından olumsuz bir sonuç doğurabilecektir. Tam tersi bir durumda ise göç alan bölgede, niteliksiz emek arzı fazlalığı oluşabilecektir.

- Göç hareketliliği, ücret seviyesinin değişmesine yol açabilecektir. İnsanların ücret seviyesinin daha yüksek olduğu bölgeye göç etmesi, göç alan bölgede işgücü arzını artırırken; bu artış, ücretlerin düşmesine yol açabilecektir. Göç veren bölgede ise; işgücü arzının azalması, ücretleri yukarı doğru hareketlendirebilecektir. Bu bağlamda olası bir ücret artışı, firmaların maliyetini yükselteceğinden dolayı işsizliğin artması veya enflasyonun yükselmesiyle sonuçlanabilecektir. Üstelik söz konusu maliyet artışı, firmaların dış rekabet gücünü de olumsuz yönde etkileyebilecektir.

- Nitekim göç hareketliliği, göç alan bölgede işgücü arzını artıracığından dolayı işsizliğin artmasına neden olabilecektir.

3. GÖÇ VE İŞGÜCÜ İSTATİSTİKLERİ

Türkiye ekonomisindeki yapısal dönüşümler, 1950'li yıllardan itibaren iç göç hareketliliğinin artmasına sebep olmuştur. Kapitalizmin hız kazanması ve tarımda makineleşmenin etkisiyle toprak-nüfus dengesinin bozulmasının ardından işsiz kalan ve geçimi sağlamakta zorlanan bireyler, kentlere göç etmeye başlamışlardır. Diğer yandan 1980-1990'lı yıllardan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde güvenlik sorunlarının artması, zorunlu göçü tetiklemiş olup; bu göçler göç alan bölgenin sosyo-kültürel yapısını önemli ölçüde etkilemiştir (Tuzcu ve Bademli, 2014: 58). Türkiye'de kentsel ve kırsal nüfusun gelişimi ve toplam nüfus içerisindeki payları Tablo-1'de ortaya konmaktadır.

Tablo- 1: Türkiye’de kentsel ve kırsal nüfusun gelişimi ve toplam nüfus içerisindeki payları

Yıllar	Kentsel Nüfus	Toplam Nüfus İçerisindeki Payı (%)	Kırsal Nüfus	Toplam Nüfus İçerisindeki Payı (%)
1927	3.305.879	24,2	10.342.391	75,8
1935	3.802.642	23,5	12.355.376	76,5
1940	4.346.249	24,4	13.474.701	75,6
1945	4.687.102	24,9	14.103.072	75,1
1950	5.244.337	25	15.702.851	75
1955	6.927.343	28,8	17.137.420	71,2
1960	8.859.731	31,9	18.895.089	68,1
1965	10.805.817	34,4	20.585.604	65,6
1970	13.691.101	38,5	21.914.075	61,5
1975	16.869.068	41,8	23.478.651	58,2
1980	19.645.007	43,9	25.091.950	56,1
1985	26.865.757	53	23.798.701	47
1990	33.326.351	59	23.146.684	41
2000	44.006.274	65	23.797.653	35
2007	49.747.859	70,5	20.838.397	29,5
2008	53.611.723	75,0	17.905.377	25,0
2009	54.807.219	75,5	17.754.093	24,5
2010	56.222.356	76,3	17.500.632	23,7
2011	57.385.706	76,8	17.338.563	23,2
2012	58.448.431	77,3	17.178.953	22,7
2013	70.034.413	91,3	6.633.451	8,7
2014	71.286.182	91,8	6.409.722	8,2
2015	72.523.134	92,1	6.217.919	7,9
2016	73.671.748	92,3	6.143.123	7,7

Kaynak: TÜİK, 2017b.

Not: 2008 ve 2013 yıllarında uygulamaya konulan idari bölünüş değişiklikleri, bir önceki yıla göre nüfus rakamlarında büyük değişikliklere neden olmuştur.

Tablo-1'den de görüldüğü üzere, 1927 yılından kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı %75,8 iken; bu oran 2016'da %7,7'ye kadar gerilemiştir. Ayrıca kentsel nüfus söz konusu dönem içerisinde yaklaşık 22 kat artış göstermiştir. Nüfus rakamlarındaki bu değişikliğin en önemli nedenleri arasında idari bölünüş değişikliği ve göç hareketliliği yer almaktadır. İstatistiksel bölgelere göre bölgelerin aldığı/verdiği göçler ve net göç hızları Tablo-2'de belirtilmektedir.

Tablo-2: İstatistiksel bölgelere göre bölgelerin aldığı/verdiği göçler ve net göç hızları

	Orta Anadolu	Akdeniz	Bati Anadolu	Doğu Marmara	Ege	Bati Marmara	İstanbul	Toplam	
	16.971	32.806	23.707	44.618	30.962	31.188	-	369.582	İstanbul
	3.544	7.358	7.724	14.053	16.773	-	55.236	137.541	Bati Marmara
	9.890	35.720	27.456	24.550	-	17.037	40.466	228.339	Ege
	8.646	17.662	23.156	-	27.884	15.444	75.093	257.367	Doğu Marmara
	31.547	32.407	-	18.876	24.296	6.903	25.338	222.698	Bati Anadolu
	17.719	-	29.776	12.279	30.220	5.750	30.542	223.262	Akdeniz
	-	21.593	27.438	5.940	8.712	2.628	18.545	116.281	Orta Anadolu
	9.379	10.269	25.949	16.796	10.467	6.720	61.506	170.808	Bati Karadeniz
	3.657	6.863	9.711	18.260	6.370	3.832	60.192	137.818	Doğu Karadeniz
	3.646	6.467	7.483	9.468	7.390	3.249	20.910	82.863	Kuzeydoğu Anadolu
	4.589	13.470	7.755	6.491	8.254	3.020	21.181	97.245	Ortadoğu Anadolu
	7.064	38.941	13.798	8.045	13.961	4.383	31.880	149.022	Güneydoğu Anadolu

Net Göç Hızı	Net Göç	Güneydoğu Anadolu	Ortadoğu Anadolu	Kuzeydoğu Anadolu	Doğu Karadeniz	Batı Karadeniz
-4,8	-71.307	45.735	36.757	26.325	30.891	49.622
10,9	37.387	7.319	7.244	6.155	3.520	8.615
4,2	43.050	26.856	16.153	12.743	6.183	11.285
10,2	77.991	18.210	17.480	17.144	14.674	21.974
2,4	18.745	20.720	13.729	11.355	9.165	28.362
0,0	-294	56.171	19.265	6.944	5.751	8.845
-0,1	-371	9.351	5.527	4.637	3.451	8.459
1,4	6.307	7.480	5.171	5.056	12.015	-
15,0	39.460	4.411	3.225	7.761	-	13.536
-11,9	-26.386	6.332	6.519	-	7.096	4.303
-13,1	-50.607	20.412	-	5.823	2.507	3.743
-8,7	-73.975	-	16.782	5.306	3.105	5.757

Kaynak: TÜİK, 2017a.

Tablo-2'ye göre; 2015-2016 döneminde net göç hızının en yüksek olduğu bölge, Doğu Karadeniz'dir. Söz konusu bölgedeki net göç rakamı 39.460 kişi iken; net göç hızı %15 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan Ortadoğu Anadolu bölgesi, net göç hızının en düşük olduğu bölgedir. Göç rakamlar dikkate alındığında bu bölgenin verdiği göç, almış olduğu göçten 50.067 kişi daha fazladır. Net göçün negatif olduğu diğer bölgeler; İstanbul, Orta Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir.

Neredeyse bütün ülkelerin ortak bir sorunu olan işsizlik, ülkelere ekonomik ve sosyal açıdan ciddi maliyetler yüklemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından hazırlanan "World Employment and Social Outlook: Trends 2017" başlıklı çalışmada; küresel işsizlik oranının yükselmeye devam ettiği belirtilirken; aynı zamanda orta dönemde işsizlik oranlarının küresel kriz öncesindeki seviyenin altına düşmeyeceği ifade edilmektedir. Gelişmişlik düzeyine göre ülkeler sınıflandırıldığında; 2016 yılında gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranı, %6,3 iken; bu oranın 2017 yılında %6,2'ye düşeceği ve işsiz sayısının azalacağı beklenmektedir. Diğer yandan söz konusu

oran, yükselen ekonomilerde %5,6 ve %5,7 olarak açıklanmış olup; dolayısıyla bu ülke grubunda işsiz sayısı artacaktır. Az gelişmiş ülke grubunda ise; ele alınan dönemde işsizlik oranının düşeceği, fakat işsiz sayısının artacağı ileri sürülmektedir. Nitekim söz konusu çalışmaya göre; 2016 yılında küresel işsizlik oranı %5,7 iken; bu oranın 2017 ve 2018 yıllarında %5,8'e çıkması beklenmektedir. Bu bağlamda 2017 yılında küresel işsiz sayısının yaklaşık 3.4 milyon artarak, 201.1 milyona ulaşacağı öngörülmektedir (ILO, 2017: 6). Türkiye'de ise 15 yaş ve üstü işsizlik oranı, %10,9'dur. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 (26 alt bölge²) dikkate alınarak, işsizlik oranlarının 2014-2016 dönemindeki değişimi Tablo-3'te ortaya konmaktadır.

Tablo-3: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 Bölgesinde İşsizlik Oranları (15+)

	2014	2015	2016		2014	2015	2016
1. bölge/TR10	11,9	12,9	13,5	14.bölge/TR71	7,7	9,9	13,4
2.bölge/TR21	7,6	7,3	7,5	15. bölge/TR72	9,6	9,7	8,4
3. bölge/TR22	5,6	5,3	6,7	16. bölge/TR81	6	7	8,6
4. bölge/TR31	13,9	15	14	17. bölge/TR82	6,5	6,8	5,8
5. bölge/TR32	7,2	6,9	6,7	18. bölge/TR83	6,2	6,5	7,9
6. bölge/TR33	3,9	4,1	4,8	19. bölge/TR90	6,2	4,8	4,5
7. bölge/TR41	6,2	7,8	9,2	20. bölge/TRA1	7,4	5,9	5
8. bölge/TR42	10	10,1	10,7	21. bölge/TRA2	3,4	3,9	4,9
9. bölge/TR51	11,5	11,2	11,4	22. bölge/TRB1	7,5	8	8,9
10. bölge/TR52	5,6	6,5	6,1	23. bölge/TRB2	13,5	9,5	9,2
11. bölge/TR61	8,3	9,6	11,5	24. bölge/TRC1	8	9,9	14,3
12. bölge/TR62	10,7	9,8	10,4	25. bölge/TRC2	17,4	17,5	17,2
13. bölge/TR63	15,4	16,4	14,4	26.bölge/TRC3	24	24,8	28,3

Kaynak: TÜİK, 2017c.

² Ekonomik, sosyal ve coğrafik açıdan benzerlik gösteren komşu iller, bölgesel kalkınma planları, nüfus sayıları ve gelişmişlik düzeyleri baz alınarak 26 alt bölgede (Ek-1) gruplandırılmıştır (TÜİK, 2017d).

Tablo 3'e göre; İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 dikkate alındığında, 2016 yılında işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesidir. Diğer yandan işsizlik oranının en düşük olduğu bölge ise, TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)'dir.

3. Literatür

Literatürde göçün sosyo-ekonomik etkilerini ortaya koyan çok fazla çalışma bulunmaktadır. İç göç hareketliliği, özellikle bölgelerin ekonomik durumlarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Göçün ekonomik açıdan etkisinin en çok hissedildiği piyasalardan birisi işgücü piyasasıdır. Göç ile birlikte bölgelerin işsizlik oranları, istihdam yapıları ve ücret seviyeleri değişebilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde iç ve dış göçün işsizlik üzerindeki etkisini konu edinen çalışmaların özetine yer verilmektedir.

Kollamparambil (2017); Güney Afrika özelinde yapmış olduğu çalışmada, regresyon analizini kullanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; iç göç hareketliliği, göç alan bölgenin istihdama katılım oranını düşürmektedir.

Şahin ve Yiğit (2016); iç göç hareketliliğinin işsizlik üzerindeki etkisini Türkiye özelinde araştırmıştır. 1980-2015 dönemine ait verilerden hareketle ve Vektör Hata Düzeltme metodu kullanılarak yapılan analizlerde, göçün işsizliğin bir sebebi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Chuikina ve Fard (2012); İngiltere ve İsveç'te dış göçün işsizlik üzerinde önemli bir etkisinin olup olmadığını regresyon yöntemi yardımıyla analiz etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda söz konusu ülkelerde, göç hareketliliğinin işsizlik oranı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır. Fakat göç oranlarının bir yıl gecikmeli değerleri dikkate alındığında; %5 güven düzeyinde, sadece İsveç'te sonuçlar anlamlı çıkmıştır.

Boubtane, Coulibaly, v.d. (2011); değişkenler (dış göç ve işsizlik) arasındaki ilişkiyi, 22 OECD ülkesinde ve 1980-2005 dönemi kapsamında Granger nedensellik yaklaşımını kullanarak bulmaya çalışmışlardır. Analiz sonuçları, sadece Portekiz'de işsizliğin negatif bir şekilde göçe sebep olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan ele alanına hiçbir ülkede, göç hareketliliği işsizliği artırmaktadır.

Decaluwe and Karam (2008); Fas ekonomisinde iç göçün işsizlik oranı üzerindeki etkisini, CGE (Hesaplanabilir genel denge) çerçevesinde ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda, sahra-altı göç ve iç göçün ülke örnekleme dahilinde işsizlik oranları ile doğru orantılı; ücret seviyesiyle ise ters orantılı olduğu belirtilmektedir.

İslam (2007); 1961-2002 dönemine ait üçer aylık verilerden hareketle, Kanada’da dış göçün işsizliğe neden olup olmadığını incelemiştir. Nedensellik test sonuçları, göçün işsizlik üzerinde önemli etkisinin olmadığını göstermektedir. Eş bütünleşme analizlerine göre; göç, uzun dönemde toplam işsizlikte artışa yol açmamaktadır.

Troshchenkov (2001); göç ile toplam işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi, Danimarka ekonomisi özelinde ele almıştır. Regresyon yöntemi kullanılarak yapılan analiz sonuçları, dış göçün işsizlik oranlarında önemli bir değişikliğe yol açmadığını göstermektedir.

4. Veri, Yöntem ve Bulgular

Bu çalışmada, göç ile işsizlik arasındaki ilişki, Türkiye özelinde ve 2008-2016 dönemi kapsamında panel veri yöntemleri kullanılarak tahmin edilmektedir. Çalışma sonucunda ulaşılmak istenen nihai amaç, iç göç hareketliliğinin göç alan bölgelerin işsizlik oranlarını etkileyip etkilemediğinin tespit edilmesidir.

4.1. Veri ve Yöntem

2008-2016 yılları arasında İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 (26 alt bölge) bölgesinde, alınan göç ile işsiz sayıları arasındaki ilişki; panel birim kök, eş-bütünleşme testleri ve eş bütünleşme regresyonları (FMOLS, DOLS ve PMG) kullanılarak test edilmektedir. Analizlerde Stata-14 ve EViews-9 paket programları kullanılmaktadır.

Serilerin $I(1)$ düzeyinde eş bütünleşik olduğu durumda, serilerin uzun dönem katsayılarının yönü ve şiddeti, FMOLS ve DOLS tahmincileri kullanılarak belirlenebilmektedir. FMOLS, serilerdeki otokorelasyon ve içsellik problemlerini gidermek üzere standart en küçük kareler tahmincisini değiştirmektedir (Mehmood, Feliceo, v.d., 2014: 29). Gerek grup ortalamalı (group mean) gerekse de gruplar arası (between group) seçenekleriyle tahmini yapılabilen FMOLS, panel birimlerinde yüksek derecede heterojenliğe izin vermektedir. Bu sayede aynı zamanda panel örneklem ortalamaları için tutarlı nokta tahminleri yapabilmektedir. Böylece paneli oluşturan her birime özgü uzun dönem parametre tahminleri verebilmektedir (Liddle, 2011: 759). DOLS tahmincisi de açıklayıcı değişkenlerin birinci farklarını almak suretiyle oto korelasyon ve içsellik problemlerini düzeltmektedir (Caporale ve Škare, 2011: 9). DOLS tahmincisi, uzun dönemli parametrelerin sapmasız tahmincilerini elde etmek amacıyla, statik regresyondaki hataların parametrik uyumunu içermektedir.

Buradaki hata düzeltme işlemi, statik regresyondan elde edilen artıklar ile birinci farkları alınmış açıklayıcı değişkenlerin öncül (leads), gecikmeli (lags) ve geçici (contemporaneous) değerleri arasında bir ilişki olduğu varsayımına bağlı olarak yapılmaktadır. FMOLS tahmincisi DOLS'ye göre daha az varsayım gerektirmekte ve daha dirençli olabilmektedir. Diğer taraftan Kao ve Chiang (2000)'e göre, ağırlıklı DOLS tahmincisi FMOLS'ye göre daha küçük sapmaya sahiptir. Bu tahminçiler ile ilgili yapılan çalışmalarda bir tahminciyi diğerine tercih etmekten ziyade her ikisinin sonuçlarının da verilmesinin uygun olacağı ifade edilmektedir (Maeso-Fernandez, vd., 2004: 20). FMOLS ve DOLS tahminçileri standart OLS tahmincisi üzerine inşa edildiği için ilk önce bu tahminciye ait eşitliğin verilmesinde fayda vardır. Buna göre OLS tahmincisi şu şekilde formüle edilebilir:

$$\hat{\beta}_{OLS} = \left[\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T (x_{it} - \bar{x}_i)(x_{it} - \bar{x}_i)' \right]^{-1} \left[\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T (x_{it} - \bar{x}_i)(y_{it} - \bar{y}_i) \right] \quad (1)$$

FMOLS tahmincisinde bu eşitlik değişerek şu hali almaktadır:

$$\hat{\beta}_{FMOLS} = \left[\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T (x_{it} - \bar{x}_i)(x_{it} - \bar{x}_i)' \right]^{-1} \left[\sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T (x_{it} - \bar{x}_i) \hat{y}_{it}^* + T \hat{\Delta}_{EM}^* \right) \right] \quad (2)$$

Yukarıdaki eşitlikte $\hat{y}_{it}^*$ terimi, içsellüğün düzeltilmesi amacıyla y_{it} 'nin dönüştürülmüş halini temsil etmektedir. $\hat{\Delta}_{EM}$ ise oto korelasyonu düzeltmek amacıyla kullanılmaktadır (Dritsaki ve Dritsaki, 2014: 132). (2) numaralı eşitlikte;

$$\begin{aligned} \hat{y}_{it}^* &= y_{it} - \Omega_{EM} \hat{\Omega}_E^{-1} \Delta x_{it} \\ \hat{\Delta}_{EM}^* &= \hat{\Delta}_{EM} - \Delta_E \hat{\Omega}_E^{-1} \Delta \hat{\Omega}_{EM} \end{aligned}$$

DOLS tahmincisi ise şu eşitlikler yardımıyla formüle edilebilir:

$$y_{it} = a_i + x_{it}\beta + \sum_{j=q_1}^{j=q_2} c_{ij} \Delta x_{it+j} + v_{it}^* \quad (3)$$

(3) numaralı eşitlikte c_{ij} , birinci farkı alınmış açıklayıcı değişkenlerin öncül ya da gecikmeli değerini temsil etmektedir. Tahmin edilen DOLS katsayısı,

$$\hat{\beta}_{DOLS} = \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T z_{it} - z'_{it} \right)^{-1} \left[\sum_{t=1}^T z_{it} \hat{y}_{it}^* \right] \quad (2)$$

Yukarıdaki eşitlikte, $z_{it} = [x_{it} - \bar{x}_i, \Delta x_{i,t-q}, \dots, \Delta x_{i,t+q}]$ açıklayıcı değişkenlerin $2(q+1) \times 1$ vektörüdür (Yousef, 2013: 172).

Literatürde ayrıca değişkenler arasındaki hem uzun hem de kısa dönem ilişkilerinin ortaya konulmasında Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmincisi (PMG), Ortalama Grup Tahmincisi (MG), CCE (Ortak İlişkili Etkiler Tahmincisi), DFE (Dinamik Sabit Etkiler Tahmincisi) gibi tahmincilerden de faydalanılmaktadır. Bu çalışmada dinamik etkileri de içermesi bakımından PMG tahmincisinden de faydalanılacaktır. PMG tahmincisi, panel birimleri için uzun dönem katsayılarını aynı olacak şekilde sınırlandırmaktadır.

4.2. Bulgular

Çalışmada öncelikle değişkenler arasındaki Pairwise korelasyonları araştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo-4'te sunulmuştur. Tablodan da anlaşılabileceği gibi; işsizlik ile göç arasında, beklentilere paralel olarak anlamlı ve yüksek bir ilişki (yaklaşık 0.81) söz konusudur.

Tablo-4: Pairwise Korelasyonları

Değişkenler	LNU	LNM
LNU	1.000	0.8062**
LNM	0.8062**	1.000

** : Katsayı %5 düzeyinde anlamlıdır.

Değişkenler arasındaki ilişkilerin tahmin edilmesinden önce, değişkenlerin durağan olup-olmadıkları Levin, Lin & Chu (LLC), Im, Peseran & Shin ile PP birim kök testleri yardımıyla incelenmiştir. Tablo-5'te verilen test sonuçlarına göre LNM değişkeni sabitli durumda ve LNU değişkeni de özellikle sabitli-trendli durumlarda

durağan çıkmamıştır. Serilerin birinci farkları alındığında durağan duruma getirildikleri tespit edilmiştir.

Tablo-5: Birim Kök Testlerinin Sonuçları

Değişkenler/ Birim Kök Testleri	LNM				LNU			
	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitli		Sabitli-Trendli	
	stat	Prob.	stat	Prob.	stat	Prob.	stat	Prob.
LLC	-2.46439	0.0069	-10.6139	0.0000	-11.0716	0.0000	-7.09669	0.0000
IPS	1.16902	0.8788	-2.25168	0.0122	-3.24242	0.0006	-0.42645	0.3349
PP	49.8483	0.5590	136.175	0.000	61.5427	0.1715	55.6993	0.3374
Birinci Farklar								
LLC	-13.3907	0.0000	-13.9767	0.0000	-10.2749	0.0000	-21.1389	0.0000
IPS	-7.34194	0.0000	-1.05219	0.1464	-4.88740	0.0000	-2.62886	0.0043
PP	203.682	0.0000	156.960	0.0000	129.647	0.0000	185.465	0.0000

***: Katsayı %1 düzeyinde anlamlıdır. **: Katsayı %5 düzeyinde anlamlıdır.

Birinci farkları alınarak durağan duruma getirilen seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı Westerlund (2007) eş bütünleşme testi kullanılarak araştırılmıştır. Tablo-6'da da görülebileceği gibi, eş-bütünleşme testlerinin tümüne göre seriler arasında eş-bütünleşme vardır.

Tablo-6: Westerlund (2007) Panel Eş bütünleşme Testi

İstatistik	Değer	Z-değeri	P-değeri	Dirençli-P Değeri
Gt	-3.418	-7.042	0.000	0.000
Ga	-19.222	-10.170	0.000	0.000
Pt	-10.173	-7.403	0.000	0.000
Pa	-19.060	-18.686	0.000	0.000
H ₀ : Seriler arasında eş bütünleşme yoktur.				

Seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin derecesi ve yönü FMOLS, DOLS ve PMG tahmincileri kullanılarak araştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo-7’de sunulmuştur. Buna göre DOLS ve PMG tahmincileri, ele alınan bölgeler genelinde, göç ile işsizlik arasında uzun dönemde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. DOLS tahmincisine göre, göç eden kişi sayısındaki %1’lik artış işsiz sayısını yaklaşık olarak %1.44 oranında, PMG tahmincisine göre de %1.23 oranında artırmaktadır.

Tablo-7: FMOLS ve DOLS Sonuçları

Değişken	FMOLS	DOLS	PMG
	0.013901	1.426485***	1.231701***
LNM	(0.119580)	(0.200574)	(0.0606707)
R ²	0.9449	0.9885	

***: Katsayının %1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye ekonomisindeki yapısal dönüşümler, 1950’li yıllardan itibaren iç göç hareketliliğinin artmasına sebep olmuştur. Kapitalizmin hız kazanması ve tarımda makineleşmenin etkisiyle toprak-nüfus dengesinin bozulması iç göç hareketliliğinin tetikleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Diğer yandan 1980-1990’lı yıllardan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde güvenlik sorunlarının artması, zorunlu göç olgusunu gündeme getirmiştir. Göç hareketliliği; ülkelerin/bölgelerin ekonomik, sosyal, güvenlik, siyasi, dini ve kültürel yapılarını önemli ölçüde etkilemektedir. Göçün ekonomik açıdan etkisinin en çok hissedildiği piyasalardan birisi işgücü piyasasıdır. Göç ile birlikte bölgelerin işsizlik oranları, istihdam yapıları ve ücret seviyeleri değişebilmektedir. Bu bağlamda çalışma sonucunda ulaşılmak istenen nihai amaç, iç göç hareketliliğinin göç alan bölgelerin işsizlik oranlarını etkileyip etkilemediğinin tespit edilmesidir.

Bu çalışmada, 2008-2016 yılları arasında İstatistiki Bölge Sınıflandırması Düzey 2 (26 alt bölge) bölgesinde, alınan göç ile işsiz sayıları arasındaki ilişki; panel birim kök, eş-bütünleşme testleri ve eş bütünleşme regresyonları (FMOLS, DOLS ve PMG) kullanılarak test edilmektedir. Analiz sonuçları; ele alınan bölgeler genelinde, göç ile işsizlik arasında uzun dönemde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu

ortaya koymaktadır. DOLS tahmincisine göre, göç eden kişi sayısındaki %1'lik artış işsiz sayısını yaklaşık olarak %1.44 oranında artırırken; söz konusu artış, PMG tahmincisine göre %1.23 oranında gerçekleşmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, M. T. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkisi. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2): 197-219.
- Bahar, O. ve Bingöl, F. K. (2010). Türkiye İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2): 43-61.
- Boubtane, E., Coulibaly, D. ve Rault, C. (2011). Immigration, Unemployment and Growth in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries. *IZA Discussion Paper*, No: 5853.
- Caporale, G. M. ve Škare, M. (2011). Employment Growth, Inflation and Output growth: Was Phillips Right? Evidence from a Dynamic Panel. *Economics and Finance Working Paper Series*, No: 11-09.
- Chuikina, V. ve Fard, S. A. (2012). The Effects of Immigration on Unemployment: A Case Study of Sweden and the UK. *Malardalen University School of Sustainable Development of Society and Technology*, Spring term 2012.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 27: 149-170.
- Decaluwe, B. ve Karam, F. (2008). Migration Impact on Moroccan Unemployment: A Static Computable General Equilibrium Analysis. *CES Working Paper*, No: 52.
- Dritsaki, C. ve Dritsaki, M. (2014). Causal Relationship Between Energy Consumption, Economic Growth And CO2 Emissions: A Dynamic Panel Data Approach. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 4(2): 125.
- Eğilmez, M. (2015) Asgari Ücretin Artırılmasının Olası Sonuçları, <http://www.mahfiegilmez.com/2015/11/asgari-ucretin-artrlmasnn-olas-sonuclar.html>

- Gautam, T. R. (2005). Causes and Impact of Migration: A Sociological Study of Emigration From Kandebash, Baglung, Nepal. Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology, Vol 1.
- Gerşil, G. S. ve Temel, H. Y. (2015). Türkiye’de İşgücü Piyasaları Açısından Göç Olgusu. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 16. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Özel Sayısı: 413-428.
- International Labour Organization (2017). World Employment and Social Outlook: Trends 2017. International Labour Office.
- Islam, A. (2007). Immigration Unemployment Relationship: The Evidence From Canada. Journal Compilation, 2007 The Author, pp. 52-66.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017) Giriş-Çıkış, http://www.goc.gov.tr/icerik6/giris-cikis_363_378_4708_icerik
- Kollamparambil, U. (2017). Labour Market Impact of Internal Immigration: A District Level Analysis of South Africa. ERSA Working Paper, No: 667.
- Liddle, B. (2011). Consumption-Driven Environmental Impact And Age Structure Change in OECD Countries: A Cointegration-STIRPAT Analysis. Demographic Research, 24(30): 749-770.
- Markova, E. (2007) Economic and Social Effects of Migration on Sending Countries: The Cases of Albania and Bulgaria, <http://www.oecd.org/dev/38528396.pdf>
- Mehmood, B., Feliceo, A. ve Shahid, A. (2014). What Causes What? Aviation Demand And Economic Growth in Romania: Cointegration Estimation And Causality Analysis. Romanian Economic and Business Review, 9(1): 21.
- Pissarides, C. A. ve Wadsworth, J. (1989). Unemployment and the Inter-Regional Mobility of Labour. The Economic Journal, 99(397): 739-755.
- Şahin, A. ve Yiğit, M. (2016). Göç ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler I, (der.) Pınar Yazgan ve Fethiye Tilbe. London: Transnational Press London.
- Troshchenkov, S. (2001). Influence of Immigration on the Unemployment Rate: The Case of Denmark. UMEA Universitet, Master Thesis in Economics.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 6(1): 56-66.

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, (2017) Terimler Sözlüğü, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2011) Nüfus ve Konut Araştırması 2011, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2017a) Göç İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2017b) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2017c) İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr>
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2017d) Seçilmiş Göstergelerle Türkiye 2013, <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/index.html>
- Yousef, A. N. (2013). Demand for Oil Products in OPEC Countries: A Panel Cointegration Analysis. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 3(2): 168-177.

Ek-1: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2

1. bölge/TR10	İstanbul	14.bölge/TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
2.bölge/TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	15. bölge/TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
3. bölge/TR22	Balıkesir, Çanakkale	16. bölge/TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
4. bölge/TR31	İzmir	17. bölge/TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
5. bölge/TR32	Aydın, Denizli, Muğla	18. bölge/TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
6. bölge/TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	19. bölge/TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
7. bölge/TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	20. bölge/TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
8. bölge/TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	21. bölge/TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
9. bölge/TR51	Ankara	22. bölge/TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
10. bölge/TR52	Konya, Karaman	23. bölge/TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
11. bölge/TR61	Antalya, Isparta, Burdur	24. bölge/TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
12. bölge/TR62	Adana, Mersin	25. bölge/TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
13. bölge/TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	26.bölge/TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

Kaynak: TÜİK, 2017d.

İMALAT SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN SURİYELİ MÜLTECİLERİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİ ETKİLEYEN DAVRANIŞLAR İLE İLGİLİ BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Doç.Dr. Nusret GÖKSU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Uzm. M. Tuncer OKUMUŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Uzm. Alican AFŞAR

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Dünya’da savaş ve başka sebeplerden dolayı milyonlarca insan mülteci konumuna düşmektedir. Mülteciler yaşadıkları toplumlarda dil, din, ırkçılık ve güvenlik gibi birçok sorunla mücadele etmektedirler. Mültecilerin yaşadıkları toplumda hayatlarını devam ettirebilmek ve topluma ayak uydurabilmek için çalışmaları gerekmektedir.

Mültecilerin de diğer çalışanlar gibi hem kendi hem de beraber çalıştıkları kişilerin sağlıkları ile işveren ve ülke ekonomisi için iş yaptıkları alanla ilgili iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uymaları gerekmektedir. Mültecilerin yapacakları üretim çalışmalarında işin gerektirdiği bilgiye sahip olmaları kadar bu işlerini yaparken iş sağlığı ve güvenliği kurallarını da bilmeleri ve doğru şekilde uygulayabilmeleri de gereklidir. Böylece kendi geçimlerini sağlamış olmakla birlikte işyerinde sürekli üretken olarak çalışabileceklerdir.

Yaptığımız bu çalışmada, Kahramanmaraş’ta yaşayan ve üretim sektörlerinde çalışan mültecilerin çalıştıkları iş ortamlarında iş sağlığı ve güvenliği davranışlarını demografik ve işletme özellikleri yönüyle belirleyen bir alan araştırması yapılmıştır. Çalışma yapılırken veri toplama yöntemlerinden olan anket yöntemi kullanılmıştır. Ankete katılanlara, demografik özelliklerinden işletme özelliklerine kadar farklı alanlarda sorular yöneltilmiştir. Kahramanmaraş’ta üretim sektörlerinde çalışan 137 çalışanın işverenlerine sorularak yapılan bu çalışma sonucunda mültecilerin iş sağlığı ve güvenliğini etkileyen davranışları belirlenmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde 3.000.000’un üzerinde mültecinin yaşadığı ve farklı sektörlerde çalıştıkları göz önünde bulundurulacak olursa çalışmanın önemi ortaya çıkmış olacaktır. Çalışma sonucunda ortaya çıkmış olan veriler ışığında hem literatüre katkı sağlanacak hem de çalışma konusu araştırma bulguları paylaşılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, Mülteci, İmalat Çalışanları

OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ATTITUDES OF SYRIAN REFUGEES WORKING IN MANUFACTURING SECTOR: A FIELD STUDY

Millions of people are being refugee because of war or some different cuases. Refugees are facing many problems in the society they live in such as language, religion, racism, safety etc. Refugees must work to survive and to integrate into the society they live with.

Refugees, like other workers do, must follow the occupational health and safety rules for their safety as well as coworkers safety and for their employers' and counteries' economy. It is as important for refugees to know and correctly apply occupational health and safety rules as having proper knowledge about the job they do. Thus they will be continuously productive at the workplace while making a living.

In this study a field research was conducted to determine refugees' occupational health and safety attitudes in their workplaces in demographic and organization aspects who are living in Kahramanmaraş and working in manufacturing sector. In this study survey method is used to collect data. In the survey various questions about demographic properties and organization properties directed to the survey participants. Refugees' occupational health and safety attitudes are analyzed by conducting survey on 132 organization that work in manufacturing sector in Kahramanmaraş.

Considering that more than three million refugees are living in our country and they work in various sectors, importance of this study can be understood. At the light of the data produced from this study a contribution to the literature will be made and findings of the study will be published.

Keywords: Occupational Health and Safety, Safety Culture, Refugee, Manufacturing Employees

1. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Her toplulukta hayatı ve insanlarla kurumlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kanunlar ve çeşitli mevzuat unsurları vardır. Güvenli bir işyerinde çalışmak temel insan haklarından biridir. İş sağlığı ve güvenliği alanındaki ilk yazılı düzenleme Osmanlı döneminde, 1865 yılında yapılmıştır. 1982 Anayasasındaki Maddelerden ikisi doğrudan iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgilidir. “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz” (Madde 50). “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” (Madde 56). Anayasa genel olarak çevreye atıfta bulunur; yine de bu Maddeye dayanarak, çalışma ortamı “güvenli ve sağlıklı” olmalıdır (ÇSGB, 2016:11).

Türkiye’de son 20 yıl içinde iş sağlığı ve güvenliği alanında önemli gelişmeler olmuştur. 1971 yılından beri yürürlükte olan 1475

sayılı İş Kanunu 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu ile değiştirilmiş, 2012 yılında da 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yürürlüğe girmiştir. Yeni Kanun, kamu çalışanları ve tarım çalışanları dahil olmak üzere ve çalışan sayısına ve yapılan işin türüne bakılmaksızın bütün işyerlerini ve bütün çalışanları kapsamaktadır (ÇSGB, 2016:78). Kanun, iş sağlığı ve güvenliği konusunda, temel anlayış olarak önleyici sağlık ve güvenlik hizmetleri üzerinde durmuş, risklerin kaynağında yok edilmesini hedeflemiş, işverenlere bu konuda gerekli önlemleri alma sorumluluğu yüklemiştir. (Korkmaz ve Avsallı, 2012:166).

Türkiye’de iş kazası oranları son 40 yıl içinde ciddi oranda düşüş göstermiştir. Fakat iş kazası oranı Türkiye’de hala yüksektir. Oranlar geçen yıllarda %1’in altına düşmüştür, ancak 2014 yılında son iş kazası sıklığı %1,58 olmuştur (ÇSGB, 2016:55). Türkiye’de meslek hastalıklarının sayısı beklentilerin çok altında olagelmıştır. Meslek hastalıklarına dair dünyadaki oranlara bakıldığında (bin işçide 4-12) meslek hastalıklarında yıllık rakam 50-140 bin arasında olabilir. Fakat her yıl yalnızca birkaç yüz meslek hastalığı vakası bildirilmektedir. Ayrıca, meslek hastalıklarının sıklığı da geçen yıllarda düşüş göstermiştir. 2008 yılından önce meslek hastalığı sıklığı 100 000 işçide 15-22 arasındayken daha sonra 100 000 işçide 5’in de altına düşmüştür. 2014 yılında kimse meslek hastalığı nedeniyle hayatını kaybetmemiştir(ÇSGB, 2016:61).

İş sağlığı; sağlıklı bir yaşam ve yaşam çevresi için gereken sağlık kurallarını içerirken, iş güvenliği ise çalışanlara ve işletmeye yönelik tehlikelerin ortadan kaldırılması için gerekli teknik kuralları içermektedir. Dolayısı ile İSG’de yalnızca çalışanların değil tüm işletmenin ve üretimin güvenliği esastır (Tozkoparan ve Taşoğlu, 2011:183). İş sağlığı ve güvenliği işletmeler tarafından sadece yasal bir yaptırım olarak değil aynı zamanda toplumsal ve etik bir görev olarak ele alınmalıdır (Üngüren ve Koç, 2015 :128). Çalışanlarının sağlık ve güvenliğini sağlamak, yalnızca çalışanlara karşı değil, topluma karşı da bir sorumluluktur (Göçener,2015 :15).

Özkılıç’a (2014:14) göre; İş kazaları ve meslek hastalıklarının oluşmasında teknolojideki hızlı gelişim, makineleşme, işyerlerindeki fiziksel ve kimyasal etmenler ile üretimde kullanılan ham ve yardımcı maddelerin yanında ekonomik, sosyolojik, psikolojik, fizyolojik ve ergonomik birçok etken rol oynamaktadır. Özellikle sanayi devrimi sonrasında teknolojik gelişmeler sonucunda üretimin yapısı oldukça karmaşıklaşmış, hızlı ve kontrolsüz sanayileşme süreci ve üretimin

giderek yoğunlaşması iş kazaları ve meslek hastalıkları ile çevre kirliliği gibi sorunların önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.

İş sağlığı ve güvenliği yapılanması, iş yerlerinde işin yürütülmesi sırasında çeşitli nedenlerden (fiziksel, kimyasal, biyolojik, mekanik, ergonomik, psikososyal) kaynaklanan sağlığa ve güvenliğe zarar verebilecek koşullardan çalışanları ve bulunan diğer üçüncü tarafları korumak amacıyla yapılan sistemli ve bilimsel çalışmalar olduğu Güllü ve Sarıkaya (2009) tarafından ifade edilmiştir.

Yılmaz ve Özbaştürk (2016)'e göre; İş güvenliği çalışmalarının amacı; çalışanları korumak, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlamak, işletme güvenliğini sağlayarak tehlikeli durumları ortadan kaldırmaktır. Güvenli ve sağlıklı çalışma ortamı, ülkelerin verimli ve doğru büyümesinin de ön şartıdır. İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarına gereken önemin verilmemesi sonucunda iş kazaları meydana gelmekte ve meslek hastalıkları oluşmaktadır. İş kazaları ve meslek hastalıkları sonuçları itibarıyla işletmelere, ülkelere ve tüm insanlığa maddi ve manevi kayıpları da beraberinde getirmektedir.

“İşveren; ciddi ve yakın tehlikeye maruz kalan veya kalma riski olan bütün çalışanları, tehlikeler ile bunlardan doğan risklere karşı alınmış ve alınacak tedbirler hakkında derhal bilgilendirir, başka işyerlerinden çalışmak üzere kendi işyerine gelen çalışanların gerekli bilgileri almalarını sağlamak üzere, söz konusu çalışanların işverenlerine gerekli bilgileri verir. Risk değerlendirmesi, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili koruyucu ve önleyici tedbirler, ölçüm, analiz, teknik kontrol, kayıtlar, raporlar ve teftişten elde edilen bilgilere, destek elemanları ile çalışan temsilcilerinin ulaşmasını sağlar.” (Yılmaz, 2013:61).

İş kazaları, genellikle güvensiz ortam veya güvenli olmayan davranışlardan kaynaklanmaktadır (Dursun, 2013:62).

Şüphesiz, iş kazalarının önlenmesi sadece yasal düzenlemeler ile mümkün olmamaktadır. Yapılan bütün yasal düzenlemeler hata içerebilir ve eleştiriye açıktır. Oysa kazaların önlenmesi için yasalardan, denetim ve cezalardan daha önemli olan unsur çalışanların ve işverenlerin bilinçlenmesidir. Aksi halde, iş kazalarının neden olduğu ekonomik ve toplumsal zararların ve can kayıplarının önlenmesi mümkün görünmemektedir. O halde uzun vadede yapılması gereken, işveren ve çalışanlarda iş güvenlik kültürünü geliştirmek, bu konuda yasal zorunluluklardan öte geçerek insani ve vicdani sorumlulukları üst noktada tutmaya gayret göstermektir. (Yılmaz, 2013:69).

Camkurt (2007)'a göre; işyeri düzeni ile iş kazalarının meydana gelmesi arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır. İşyerinin çalışma düzeni ve ortamının kötü olduğu durumlarda iş kazaları daha sık meydana gelir. İşyerinin düzenli olması, çalışma ortamındaki uyum çalışanların moral ve motivasyon değerlerini olumlu yönde etkiler. İşyerinin çalışma ortamının tertipli düzenli olması, iş kazalarının meydana gelme ihtimalini ve sıklığını düşürür.

“Çalışanların, makinaların bilinen ve öngörülen tehlikelerine karşı geliştirilen makine koruyucuları kullanmamaları, çıkartmaları, kendilerine verilen kişisel koruyucu malzemeleri (eldiven, baret, lastik çizme, iş elbisesi vb.) kullanmamaları veya eksik kullanmaları, makinanın fiziksel yapısı ve çalışma şekline uymayan davranış içinde olmaları (tehlikeli şekilde eğilip-kalkma, uzanma gibi) da çalışan-makina arasındaki ilişkinin uyumunu bozan nedenler arasında sayılabilir” (Camkurt, 2007:87-88).

Kayışkan, (2016)'a göre; Güvenli davranış kültürü olmayan toplumlarda yasaların çıkartılması, yönetim sistemlerinin uygulanması, teknolojinin gelişmesi sonucu makina ekipmanlarının yenilenmesi, iş kazalarının azaltılmasında beklenen etkiyi göstermemektedir.

“Çalışma hayatında iş sağlığı ve güvenliğine önem verilmesi ve eğitimlerin uygulanması; çalışanların potansiyellerini arttırmakta, iş kazaları ve meslek hastalıklarını azaltmakta ve bu konuda işbirliğinin sağlanmasını olumlu anlamda etkilemektedir. İş sağlığı ve güvenliği bilincinin bir kültür olgusu olarak benimsenmesi gerekmektedir” (Gümüş ve Dalbay, 2016 :169).

CAMKURT M. Z., (2013) Çalışanların Kişisel Özelliklerinin iş kazalarının meydana gelmesi üzerindeki etkisi, Tühis iş hukuku dergisi 24(6), ss:72

Akalp ve Yamankaradeniz (2013)'in belirttiği şekliyle; güvenlik kültürü, işyerinde güvenliğe karşı davranışları, tutumları ve inançları kontrol etmeye yarayan önemli bir yönetim aracıdır. İşletmelerde oluşturulacak güvenlik kültürü, sağlıklı ve güvenli bir çalışma çevresi oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir.

Günümüz rekabet koşulları göz önüne alındığında işletmelerin süreklilik ve karlılık gibi unsurlardan dolayı maliyetlerini minimize etme eğilimi göstermektedirler ve iş sağlığı ve güvenliği ile beraber bu konuda alınan önlemlerin maliyeti de toplam maliyet içerisinde belirli bir yer tutmaktadır. Ancak İSG yatırımları her ne kadar maliyetleri artıran bir unsur gibi görünse de, bu önlemlerin alınmadığı durumlarda meydana gelebilecek beklenmedik olayların maddi kayıpları çoğunlukla yatırımların maliyetinden daha fazla olmaktadır (ÇSGB, 2010:24).

Ceylan (2011)'a göre; iş sağlığı ve güvenliği ekonomik boyutları bir yana sosyal boyutları itibarıyla de ülke kalkınması açısından hayati öneme haiz toplumsal bir olgudur. Sağlıklı ve güvenli bir işyeri ortamı daha verimli çalışmanın ön koşuludur ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplumsal kalkınmanın belirleyici unsurları arasında yer almaktadır.

Karacan ve Erdoğan (2011) yapmış oldukları çalışmada; iş kazası ve meslek hastalığına uğrayan bir kişinin işine devam edemediği günler işyeri için bir kayıp olacaktır. Üretim yapılamayan gün sayısı arttıkça işletmenin verimliliği düşecek, bu durum da zamanla işletmenin rekabet edebilirliğini olumsuz yönde etkileyecektir ifadesini kullanmışlardır.

Karamık ve Şeker (2015)'e göre; Çalışma hayatında ve özellikle üretim işletmelerinde öncelikle iş güvenliği ile ilgili kuralların yerine getirilmesi daha verimli ve daha etkin çıktılar elde edilmesini sağlar. İSG kurallarına uyulduğunda sadece birey ve işletme değil aynı zamanda ülke ekonomisi de olumlu etkilenecek toplumsal kalkınma yukarı yönlü ivme kazanır.

Gelişmiş ülkelerde iş sağlığı ve güvenliği açısından bir diğer kırılgan kesimi göçmen işçiler oluşturmaktadır. Kendi ülkelerindeki olumsuz sosyal ve ekonomik koşullar, savaşlar, doğal afetler vb. nedenlerle gelişmiş ülkelere yasal ya da yasal olmayan yollardan göç eden kişiler gittikleri ülkelerde, hayatlarını devam ettirebilmek amacıyla olumsuz çalışma koşullarını kabul etmekte ve ciddi mesleki risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Dünyanın farklı bölgelerinden gelen ve farklı kültürlere sahip göçmen işçiler, iş sağlığı ve güvenliği

kurallarına uyum sorunu ile karşı karşıyadır. (Schenker, 2010:329-330, Aktaran, Karadeniz, 2012:25).

Göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda yapılan çalışmalar, ölümlü ve yaralanmalı iş kazalarının göçmen işçilerde yerli işçilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Belirtilen durum kısmen göçmenlerin tarım inşaat gibi tehlikeli işlerde çalışmalarından kaynaklansa da, aynı meslek grubunda göçmen işçilerin hastalık ve yaralanma oranlarının yerli işçilere göre yüksek olduğu görülmektedir (Schenker, 2010:329, Aktaran, Karadeniz, 2012:25).

2. YÖNTEM

Araştırmada öncelikle iş sağlığı ve güvenliği, güvenli davranış, güvenlik kültürü konularında literatür incelemesi yapılmıştır. Araştırma konusunda belirtilen değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek ve sonucu ortaya koyabilmek için anket yöntemi kullanılmıştır. Anketin uygulanması için örneklem oluşturacak işletmeler belirlenmiş ve bu işletmelerin yöneticileri ile gerekli görüşmeler yapılmıştır.

Ankette;

- 6 soru Yılmaz Özkan ve Bülent Arpat'ın Mavi yakalılarda Güvenlik Kültürü Algısı: Denizli İli Kablo İmalat Endüstrisi örneği çalışmasında kullandıkları güvenlik farkındalığı ve davranışları ölçeğinden,
 - 3 soru Salih Dursun'un Güvenlik kültürünün güvenlik performansı üzerine etkisine yönelik bir uygulama isimli Doktora Tezinde kullandığı güvenlik farkındalığı ve yeterlik ile güvenlik davranışları ölçeğinden,
 - 4 soru Nilay Karasakal ve Benan Yücebalkan'ın Örgütsel güvenin oluşumunda, yasal ve etik bir zorunluluk olan iş sağlığı ve güvenliği politikalarının etkisi isimli çalışmasında da kullandığı, Daboval, Comish, Swindle ve Gaster'in (1994) geliştirdiği örgütsel güven ölçeğinin parametrelerinden,
 - 6 soru 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 18. Madde Çalışanların görüşlerinin alınması ve katılımlarının sağlanması, 19. Madde Çalışanların Yükümlülükleri maddelerinden,
- çalışma konusunu oluşturan Suriyeli çalıştıran işletmelere göre çalışmanın amacına uygun olarak uyarlanmıştır.

Anketle ilgili ilk bölümde katılımcılara ait demografik bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölümde iş sağlığı güvenliği ve güvenlik kültürü ile ilgili olarak;

7 sorudan oluşan güvenlik davranışı, 6 sorudan oluşan güvenlik farkındalığı, 2 sorudan oluşan üretime etki, 2 sorudan oluşan güvenlik eğitimi, 2 sorudan oluşan çalışan katılımı

ile ilgili sorular katılımcılara sorulmuştur.

19 sorudan oluşan ankette her bir ifade için “1.Kesinlikle Katılmıyorum”, “2.Katılmıyorum”, “3.Kararsızım”, “4.Katılıyorum” ve “5.Kesinlikle Katılıyorum” ölçeklerinden oluşan 5 aşamalı Likert ölçeği ile değerlendirme yapılmıştır.

Toplanan veriler SPSS 21 istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Öncelikle anketler güvenilirlik testine tabi tutulmuş Cronbach’s alfa güvenilirlik katsayısı bulunmuştur. Daha sonra kişiye ve kuruma ilişkin tanımlayıcı istatistikler ortaya koyulmuştur.

Korelasyon testi ile önermeler arasındaki ilişki düzeyi ve yönü belirlenmiş ve son olarak da tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile değişkenler arasında anlamlı ilişki düzeyi test edilmiştir. Bütün bu veriler, yapılan analizler neticesinde alındıktan sonra verilerin kendi içinde incelemesi yapılmış ve ortaya çıkan bulgular yorumlanarak çalışmanın sonucu ortaya konulmuştur.

2.1. Araştırmanın Hipotezleri

İş sağlığı ve güvenliği çalışanlar bakımından hayati derecede önemli olduğu ve imalat sektöründe çalışan Suriyeli mültecilerin de etkilendiği göz önünde bulundurularak, imalat sektöründe çalışan Suriyeli mültecilerin durumu incelenmiştir.

Araştırmanın hipotezleri;

Hipotez1: Vasıflı Suriyeli çalışan sayısı ile güvenlik davranışı arasında anlamlı farklılık vardır.

Hipotez2: Suriyeli çalıştırma süresi ile güvenlik davranışı arasında anlamlı farklılık vardır.

Güvenlik kültürü boyutları ile güvenlik davranışı, güvenlik farkındalığı, üretime etki, güvenlik eğitimi, çalışan katılımı olarak

inceleme yapılmış ve güvenlik davranışı ile diğer değişkenlerin arasındaki ilişki durumu ele alındığında iş sağlığı ve güvenliği için düzenlenen hipotezler;

Hipotez3: Güvenlik davranışı ile güvenlik farkındalığı arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

Hipotez4: Güvenlik davranışı ile üretime etki arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

Hipotez5: Güvenlik davranışı ile güvenlik eğitimi arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

Hipotez6: Güvenlik davranışı ile çalışan katılımı arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

Araştırmanın temel amacı, imalat sektöründe çalışan Suriyeli mültecilerin iş sağlığı ve güvenliği davranışlarını güvenlik davranışı boyutu ile tespit etmektir.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Kahramanmaraş'ta imalat sektöründe faaliyet gösteren Suriyeli mülteci çalıştıran işletmelerin yöneticileri veya sahipleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Kahramanmaraş'ta yer alan farklı imalat sektörlerinde faaliyet gösteren işletme sahip veya yöneticilerine 132 anket uygulanmış ve gerçekleştirilmiştir. Yöneltilen sorular işletme sahipleri ve yöneticilere doğrultulmuş, soruların cevapları Suriyeli mültecilerle ilgili işletme sahipleri/yöneticilerinin algılarına göre Suriyeli mültecilerin davranışlarını belirlemeye yönelik olmuştur.

2.2.1. Demografik Değişkenler İle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

<i>Genel Bilgiler</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Genel Bilgiler</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
Cinsiyet			Yaş		
Kadın	23	17,4	19-29 arası	18	13,6
Erkek	109	82,6	30-40 arası	41	31,1
			41-51 arası	45	34,1
			52 ve üzeri	28	21,2
Toplam	132	100	Toplam	132	100

Araştırmaya katılan kişilerin demografik özelliklerini ortaya koymak amacı ile katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiş ve sonuçlar Tablo 1.'de verilmiştir.

Katılımcıların %82,6'sı erkeklerden, %17,4'ü kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmuştur.

Yaş aralığı açısından; katılımcıların %13,6'sı 19-29 yaş arası, %31,1'i 30-40 yaş arası, %34,1'i 41-51 arası, %21,2'si 52 yaş ve üstündedir. Katılımcıların çoğunluğu %86,4 oranla 30 yaş üzerinde olduğu görülmüştür.

Tablo 2. İşletme istatistikleri

<i>Genel Bilgiler</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Genel Bilgiler</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
İşyerinizde kaç çalışan bulunmaktadır?			İş yerinizde kaç Suriyeli çalışıyor?		
1-50 çalışan	83	62,9	1-12 çalışan	104	78,8
51-100 çalışan	25	18,9	13-24 çalışan	20	15,2
101-150 çalışan	11	8,3	25 ve üzeri	8	6
151-200 çalışan	7	5,3			
201 ve üzeri çalışan	6	4,5			
Toplam	132	100	Toplam	132	100
Ne kadar zamandır Suriyeli çalıştırmaktasınız?			Suriyeli çalışanların kaç vıasfılı?		
1 yıl	55	41,7	Vasıfsız	66	50
2 yıl	37	28	1 - 5	49	37,1
3 yıl	25	28,9	6 ve üzeri	17	12,9
4 yıl	15	11,4			
Toplam	132	100	Toplam	132	100
İşletmeniz kaç yıllık işletmedir?			İşletmenizın ticari ünvanı nedir?		
1-5 yıl	41	31,1	Adi	36	27,3
6-10 yıl	42	31,8	Anonim	34	25,7
11-15 yıl	30	22,7	Limited	62	47,0
16 ve üzeri	19	14,4			
Toplam	132	100	Toplam	132	100

İşyerinde kaç çalışan bulunduğu sorulduğunda %62,9'u 1-50 çalışan, %18,9'u 51-100 çalışan, %8,3'ü 101-150 çalışan, %5,3'ü 151-200 çalışan, %4,5'i 201 ve üzeri çalışan olarak,

İşyerinde kaç Suriyeli çalıştığı sorulduğunda %78,8'i 1-12 çalışan, %15,2'si 13-24 çalışan, %6'sı 25 ve üzeri çalışan olarak,

Ne kadar zamandır Suriyeli çalıştırdıkları sorulduğunda %41,7'si 1 yıl, %28'i 2 yıl, %28,9'u 3 yıl, %11,4'ü 4 yıl olarak,

Çalışan Suriyelilerin kaç tanesinin vasıflı olduğu sorulduğunda %50'si vasıfsız, %37,1'i 1-5 arası, %12,9'u 6 ve üzeri olarak,

İşletmenin kaç yıldır faaliyet gösterdiği sorulduğunda %31,1'i 1-5 yıl, %31,8'i 6-10 yıl, %22,7'si 11-15 yıl, %14,4'ü 16 ve üzeri yıl olarak,

İşletmenin ticari ünvanı sorulduğunda %27,3'ü Adi, %25,7'si Anonim, %47,0'ı Limited olarak gerçekleşmiştir.

2.2.2. Araştırmanın Güvenirliği

Ölçeklerin güvenirliliğinin test edilmesinde Cronbach's Alfa kullanılmıştır. Literatüre göre alfa değeri 0,70 veya üzerinde bir değere sahip ($0,70 \leq \alpha \leq 1$) ise ölçek güvenilir kabul edilmektedir. 0,80 ile 1 aralığında çıkan alfa katsayıları yüksek derecede güvenilir kabul edilmektedir. Araştırma değişkenleri ile ilgili soru sayıları ve ölçeklerin güvenirliliğine ilişkin cronbach's alfa değerleri Tablo3'de yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere tüm araştırma değişkenlerinin cronbach's alfa değerleri 0,70'in üzerindedir ve ölçeklerin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Güvenirlik Tablosu

Değişkenler	Soru Adedi	Cronbach Alpha Değeri
Güvenlik Davranışı	7	,898
Güvenlik Farkındalığı	6	,920
Üretime Etki	2	,908
Güvenlik Eğitimi	2	,854
Çalışan Katılımı	2	,780

2.2.3. İlişki Bazında Bulgular

2.2.3.1. Tek Faktörlü Varyans Analizi

İşletme sahip/yöneticilerinin Suriyeli çalışanlara ait güvenlik kültürüne ilişkin görüşlerinin vasıflı Suriyeli çalışanlara göre farklılık gösterip göstermediği 132 işletmeden elde edilen verilere göre araştırılmıştır.

Tablo 4. Vasıflı Suriyeli çalışan sayısına göre ilişkin istatistikler

Descriptives				
Vasıflı Suriyeli çalışan Sayısı		N	Mean	Std. Deviation
Güvenlik Farkındalığı	Vasıfsız	66	2,5404	,66026
	1-5	49	2,8367	1,02486
	6 ve üzeri	17	3,0490	,87354
	Total	132	2,7159	,85425
Güvenlik Davranışı	Vasıfsız	66	2,5671	,73996
	1-5	49	2,9300	,88886
	6 ve üzeri	17	2,9832	,86290
	Total	132	2,7554	,82953

Tablo 5. Vasıflı Suriyeli çalışan sayısına göre Varyans Analizi Tablosu

ANOVA					
		Sum of Squares	df	Mean Square	F
Güvenlik Farkındalığı	Gruplar arası	4,635	2	2,317	3,286
	Grup içi	90,962	129	,705	
	Toplam	95,597	131		
Güvenlik Davranışı	Gruplar arası	4,717	2	2,358	3,561
	Grup içi	85,428	129	,662	
	Toplam	90,144	131		

Tablo 5. İncelendiğinde güvenlik davranışı ve güvenlik farkındalığı anlamlılık oranının (sig.) 0.05'ten küçük olduğu, Üretime etki, güvenlik eğitimi, çalışan katılımı anlamlılık oranının (sig.) 0.05'ten büyük olduğu görülmüştür.

Yapılan analiz sonucuna göre Vasıflı Suriyeli çalışan sayısı ile güvenlik farkındalığı, güvenlik davranışı arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Üretime etki, güvenlik eğitimi, çalışan katılımı arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır.

İşletmelerde çalışan bireylerin vasıflı olması önemlidir. Vasıfsız bireylerin yapmış oldukları çalışmalarda vasıflı olanlara göre mesleki becerilerinin daha düşük seviyede olacağı göz önüne alınarak vasıflı çalışanların iş sağlığı ve güvenliği davranışlarında daha bilinçli olacakları öngörüsü ile hazırlamış olduğumuz;

Hipotez1: Vasıflı Suriyeli çalışan sayısı ile güvenlik davranışı arasında anlamlı farklılık vardır

Hipotez 1. açısından araştırma sonucunda elde edilen Tablo 5.'teki veriler incelendiğinde **Hipotez1. doğrulanmıştır.**

Ortaya çıkan sonuca göre; Suriyeli işçi çalıştıran işletmedeki işçilerin vasıflı veya vasıfsız olmaları güvenlik davranışını etkilemektedir. Vasıflı çalışan sayısı arttıkça güvenlik davranışı da artmaktadır. Suriyeli çalıştıran işletmeler bakımından çalışanların vasıflı hale getirilmeleri işletmeler açısından olması gereken bir durum olarak görülmektedir. Mülteci konumundaki kişilerin de yaptıkları çalışmalarda iş sağlığı ve güvenliği kurallarına tam olarak uymaları gerekmektedir. Vasıflı çalışanların artması ile birlikte imalat sektöründe faaliyet gösteren araştırma yapılmış olan işletmelerde güvenlik davranışları artacağı beklenmektedir.

Tablo 6. Suriyeli çalıştırma süresine ilişkin istatistikler

Descriptives				
Suriyeli çalıştırma süresi		N	Mean	Std. Deviation
Çalışan Katılımı	1 yıl	55	2,5545	,83151
	2 yıl	37	2,6757	,85972
	3 yıl	25	2,8600	,81035
	4 yıl	15	3,4000	,92967
	Total	132	2,7424	,87694
Güvenlik Davranışı	1 yıl	55	2,6416	,80243
	2 yıl	37	2,6293	,74113
	3 yıl	25	2,8686	,82057
	4 yıl	15	3,2952	,98007
	Total	132	2,7554	,82953

Tablo 7. Suriyeli çalıştırma süresine göre Güvenlik Kültürü Varyans Analizi Tablosu

		ANOVA				
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Çalışan Katılımı	Gruplar arası	8,938	3	2,979	4,154	,008
	Grup içi	91,804	128	,717		
	Toplam	100,742	131			
Güvenlik Davranışı	Gruplar arası	5,992	3	1,997	3,038	,032
	Grup içi	84,152	128	,657		
	Toplam	90,144	131			

Tablo 7. İncelendiğinde güvenlik davranışı ve çalışan katılımı anlamlılık oranının (sig.) 0.05'ten küçük olduğu, Üretime etki, güvenlik eğitimi, çalışan katılımı anlamlılık oranının (sig.) 0.05'ten büyük olduğu görülmüştür.

Yapılan analiz sonucuna göre Suriyeli çalıştırma süresi ile güvenlik davranışı ve çalışan katılımı arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Güvenlik farkındalığı, üretime etki, güvenlik eğitimi arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır.

Çalışanların işletmedeki çalışma süreleri arttıkça işletmedeki kuralları öğrenerek daha fazla uyacakları düşünülmektedir. Suriyeli işçi çalıştıran imalat sektöründe faaliyet gösteren işletmeler için de Suriyeli çalışanların çalışma süreleri arttıkça ve işletmeler bakımından da Suriyeli işçi çalıştırdıkları süre arttıkça edindikleri tecrübeler dolayısıyla çalışanların iş sağlığı ve güvenliği davranışlarında daha bilinçli olacakları öngörüsü ile hazırlamış olduğumuz;

Hipotez2: Suriyeli çalıştırma süresi ile güvenlik davranışı arasında anlamlı farklılık vardır

Hipotez 2. açısından araştırma sonucunda elde edilen Tablo 7.'teki veriler incelendiğinde **Hipotez 2. doğrulanmıştır.**

Ortaya çıkan sonuca göre; gerek çalışan konumundaki Suriyeli mülteciler gerekse işveren konumundaki işletmelere göre çalışma süresinin artması ile birlikte elde edilen tecrübeler dayalı olarak güvenlik davranışı etkilenmektedir. Yapılmış olan çalışmada elde edilen verilerinde gösterdiği gibi Suriyeli işçi çalıştırma süresinin artması güvenlik davranışının gelişmesini sağlamaktadır. Bu da göstermektedir ki imalat sektöründe faaliyet gösteren ve Suriyeli işçi

çalıştıran araştırma yapılan işletmeler için gittikçe artan güvenli davranış ortaya çıkabilecektir.

2.2.3.2. Korelasyon Testi

Korelasyon testi değişkenlerin bağımlı veya bağımsız olması dikkate alınmaksızın aralarındaki ilişkinin şiddetini ve yönünü belirlemek amacıyla kullanılır. Pearson korelasyon katsayısı -1 ile +1 ($-1 \leq r \leq +1$) arasında değişen değerler alır. R katsayısı ilişkinin yönünü ve kuvvetini gösterir. R katsayısının eksi değerler alması değişkenler arasındaki ilişkinin ters orantılı olduğunu gösterir. R değeri ± 1 'e yaklaştıkça ilişkinin kuvveti artarken 0'a yaklaşması ilişkinin kuvvetinin az olduğuna işaret eder. Eğer iki olay arasında ilişki yoksa korelasyon katsayısının değeri sıfır olacaktır. Eğer iki olay arasındaki ilişki biri artarken, diğeri de artacak şekilde ise, korelasyon katsayısı +1'e yakın çıkacaktır. Biri artarken diğeri de bu artmaya uygun olarak azalıyorsa korelasyon katsayısı -1'e yakın olacaktır. Artma veya azalma oranları her iki olayda da birbirlerine eşit ise korelasyon katsayısı(+1) veya (-1) kıymetleri alacaktır (Eren, 2010:106). Korelasyon katsayısının mutlak değer olarak 1,00 ile 0,70 değerleri arasında olması durumunda yüksek; 0,70 ile 0,30 değerleri arasında olması durumunda orta; 0,30 ile 0 arasında olması durumunda ise düşük düzeyde bir ilişkinin var olduğu kabul edilmiştir.

Çalışmada "güvenlik davranışı " ile "güvenlik farkındalığı ", "çalışan katılımı", "güvenlik eğitimi" ve "üretime etki" arasında ve araştırma değişkenlerinin birbirleri ile kendi aralarında ilişki olup olmadığını ve ilişkinin yönünü araştırmak için pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

Tablo 8'de çalışmanın değişkenleri arasındaki ilişkileri test eden pearson korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Değişkenlere Yönelik Korelasyon Matrisi

	1	2	3	4	5
1- Güvenlik davranışı	1				
2- Güvenlik farkındalığı	,890**	1			
3- Çalışan katılımı	,838**	,735**	1		
4- Güvenlik eğitimi	,815**	,726**	,787**	1	
5- Üretime etki	,814**	,729**	,718**	,767**	1

Not: ** $p \leq 0.01$

Tablo 6. incelendiğinde güvenlik davranışı ve güvenlik farkındalığı, çalışan katılımı, eğitim, üretime etki arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Çalışanlar bakımından güvenlik farkındalığının yüksek olması çalışma alanını oluşturan imalat sektöründe iş kazası ve meslek hastalığı riskinin yüksek olduğu da göz önüne alınırsa çalışan ve işletme için önem arz etmektedir. Araştırma konusu olan güvenlik davranışı bakımından da güvenlik farkındalığının önemli bir değişken olduğu göz önüne alınarak oluşturmuş olduğumuz;

Hipotez3: Güvenlik davranışı ile güvenlik farkındalığı arasında pozitif yönlü ilişki vardır

Tablo 8.'de paylaşılan araştırma bulgularına göre de; güvenlik davranışı ile güvenlik farkındalığı arasında 0,890 katsayısı ile pozitif yönlü bir ilişki vardır ve güvenlik farkındalığı arttıkça güvenlik davranışı da artacaktır sonucu ortaya çıkmış ve **Hipotez 3. doğrulanmıştır**. Daha önce yapılmış olan çalışmalarda güvenlik farkındalığı ve güvenlik davranışının ayrı ayrı ve her ikisinin birleştirildiği çalışmalar da bulunmaktadır. Bizim yapmış olduğumuz çalışmada her iki değişken ayrı ele alınmış ve korelasyon değerinin yüksek çıkması da değişkenlerin birbirlerine çok yakın olduklarını göstermiştir.

Çalışan tarafından, kaza geçirmesinin ya da meslek hastalığına yakalanmanın kendisi ile birlikte işletmeye ve diğer çalışanlara da yük getireceği ve üretimi etkileyeceğinin farkında olunması gereken bir unsur olduğu ve çalışanın bu algısının güvenlik davranışını da etkileyeceği düşüncesi ile oluşturmuş olduğumuz;

Hipotez4: Güvenlik davranışı ile üretime etki arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

Güvenlik davranışı ile üretime etki algısı arasında 0,814 katsayısı ile pozitif yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. İşletmede çalışanın; iş sağlığı ve güvenliği davranışlarına uymama sonucu ortaya çıkabilecek durumlarla ilgili üretime etki algısının artması güvenlik davranışının da artmasını da sağlayacaktır sonucu bulunmuş olup **Hipotez 4. doğrulanmıştır**.

Çalışanların işin gerektirdiği iş sağlığı ve güvenliği kurallarını öğrenmeleri ve zaman içerisinde bu kuralların hatırlanması ve yeniliklerin öğrenilmesi için iş güvenliği eğitimleri almaları gereklidir. İş güvenliği eğitimlerinin işletmede gerçekleştirilmesi beklenen güvenlik davranışını artıracak ön görüşü ile oluşturulmuş olan;

Hipotez5: Güvenlik davranışı ile güvenlik eğitimi arasında pozitif yönlü ilişki vardır

Hipotezi ile ilgili olarak yapılmış olan Tablo 8.'deki araştırma bulgularına göre güvenlik davranışı ile güvenlik eğitimi arasında 0,815 katsayısı ile pozitif yönlü bir ilişki ortaya çıkmış olup çalışan bireylerin güvenlik eğitimine katılmaları ve güvenlik eğitimi ile ilgili algıları arttıkça güvenlik davranışı da artacaktır. Bu bulgulara göre **Hipotez 5. doğrulanmıştır.**

İşletmede uyulması gereken iş sağlığı ve güvenliği kurallarının hem işverence hem de çalışanlarca sıkı bir şekilde takip edilmesi ve uygulanması gerekmektedir. İşverenlerin alması gereken önlemlere çalışanların da yapmış oldukları çalışmalar ve gözlemlerin işverene ve çalışma arkadaşlarına aktarılmasının işletmede oluşacak olan güvenlik davranışını artıracak öngörüsü ile hazırlanmış olan;

Hipotez6: Güvenlik davranışı ile çalışan katılımı arasında pozitif yönlü ilişki vardır

Hipotez ile ilgili olarak elde edilen verilere göre; güvenlik davranışı ile çalışan katılımı arasında 0,838 katsayısı ile pozitif yönlü bir ilişki bulunmuş olup, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalara yapılacak olan çalışan katılımının artması güvenlik davranışı da artacaktır. Bu veriler ışığında **Hipotez 6. da doğrulanmıştır.**

Bu sonuçlara göre hipotezlerin durumu:

Tablo 8.'de değişkenlere yönelik olarak tüm değişkenler arasında pozitif yönlü yüksek seviyede ilişki bulunmakla birlikte, göze çarpan en yüksek ilişki düzeyi; 0,890 ile güvenlik davranışı ve güvenlik farkındalığı ve 0,838 ile çalışan katılımı arasında ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışan katılımı ile üretime etki algısı 0,718 oranla en düşük ilişki düzeyine sahip olarak bulunmuştur.

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Özellikle imalat sektörü başta olmak üzere bütün çalışmalarda iş sağlığı ve güvenliği konusu hayati derecede önem arz etmektedir. Mülteci konumunda bulunan Suriyeli çalışanlarında bu alanlarda çalıştıkları ve aynı kurallara göre tabi oldukları bilinmektedir. İşverenlerce Suriyeli çalışanların iş sağlığı güvenliği alanında davranışlarına dönük gözlemlerine dayalı olarak Suriyeli çalışanların iş sağlığı ve güvenliği davranışlarının ne olduğu araştırılmıştır. Çalışanların sağlıklı olarak işlerini yapmaya devam etmeleri üretim sürecinin önemli bir unsurudur. İş kazaları hem çalışana hem işletmeye hem de diğer çalışanlara fazladan yük getirmektedir. Bu

durumla karşılaşmamak için iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uygun çalışma davranışları geliştirmek gerekmektedir.

Suriyeli çalışanlar; dil bilmeme, vasıflı çalışan olmama, yaptığı işin gerektirdiği güvenlik kurallarını bilmeme, yabancı bir ülkede dezavantajlı konumda bulunma, yoksulluk gibi kendilerini zorlayan birçok etkenle de baş etmeleri gerekmektedir. Bu çalışmada Kahramanmaraş'ta imalat sektöründe çalışan Suriyelilerin güvenlik kültürü genelinde değişkenler ile çalışma yapılmıştır. Üretime etki, iş sağlığı ve güvenliği kurallarına uyulmaması durumunda ortaya çıkabilecek sonuçlarla ilgili olarak ele alınmıştır.

- Vasıflı Suriyeli çalışan sayısı ile güvenlik davranışı ve güvenlik farkındalığı arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Üretime etki, güvenlik eğitimi, çalışan katılımı arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır.
 - Suriyeli çalıştırma süresi ile güvenlik davranışı ve çalışan katılımı arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Güvenlik farkındalığı, üretime etki, güvenlik eğitimi arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır.
- Çalışma konusunu oluşturan güvenlik davranışı açısından;
- Güvenlik davranışı ile güvenlik farkındalığı arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.
 - Güvenlik davranışı ile çalışan katılımı arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.
 - Güvenlik davranışı ile güvenlik eğitimi arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.
 - Güvenlik davranışı ile üretime etki algısı arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.
 -

KAYNAKLAR

- AKALP G. ve YAMANKARADENİZ N., (2013). İşletmelerde Güvenlik Kültürünün Oluşumunda Yönetimin Rolü ve Önemi, Sosyal Güvenlik Dergisi, 2013(2): 96-109.
- CAMKURT, M. Z., (2013). Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazalarının Meydana Gelmesi Üzerindeki Etkisi, Tühis İş Hukuku Dergisi, 24 (6) / 25 (1-2): 70-101.
- CAMKURT, M. Z., (2007). İşyeri Çalışma Sistemi ve İşyeri Fiziksel Faktörlerinin İş Kazaları Üzerindeki Etkisi, Tühis İşhukuku ve İktisat Dergisi, 20 (6) / 21 (1): 80-106.

- CEYLAN, H., (2011). Türkiye’deki İş Kazalarının Genel Görünümü Ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması, *International Journal of Engineering Research and Development*, 3 (2): 18-24.
- ÇSBG (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı), (2010). İş Sağlığı ve Güvenliği Fayda Maliyet Analizi Proje Raporu, Ankara, 24s.
- ÇSBG (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı), (2016). İş Sağlığı ve Güvenliği Profili Türkiye, Ankara, 109s.
- DURSUN S., (2013). İş Güvenliği Kültürünün Çalışanların Güvenli Davranışları Üzerine Etkisi, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2013(2):61-75.
- GÖÇENER, M., (2015). İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- GÜLLÜ, A. ve SARIKAYA, M., (2009). İş Hayatına Yeni Başlayacak Olan gençlerin İş Sağlığı ve Güvenliğine Bakışı, *İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi*, 9 (43): 20-22.
- GÜMÜŞ, B., ve DALBAY, N., (2016). Okullarda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları ve Öğretmenlerin Bu Konudaki Bilgi Düzeylerinin İrdelenmesi, *Uluslararası İş Sağlığı Ve Güvenliği Konferansı, Sürdürülebilir İş Sağlığı ve Güvenliği*, ss. 160-169, İstanbul: Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ss.1016.
- KARACAN, E., ve ERDOĞAN, Ö.,N., (2011). İşçi Sağlığı Ve İş Güvenliğine İnsan Kaynakları Yönetimi Fonksiyonları Açısından Çözümsel Bir Yaklaşım, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (1): 102-116.
- KARADENİZ, O., (2012). Dünya’da ve Türkiye’de İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ve Sosyal Koruma Yetersizliği, *Çalışma ve Toplum*, (3):15-75.
- KARAMIK, S., ve ŞEKER, U., (2015). İşletmelerde İş Güvenliğinin Verimlilik Üzerine Etkilerinin Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C Tasarım ve Teknoloji*, 3 (4): 575-584.
- KAYIŞKAN, C., (2016). Güvenli Davranış Kültürüne Sahip Bireylerin Sayısını Arttırarak İş Kazaları Ve Meslek Hastalıklarını Önlemek İçin Bir Sistem Önerisi: “6S Modellemesi”, *Uluslararası İş Sağlığı Ve Güvenliği Konferansı, Sürdürülebilir İş Sağlığı ve Güvenliği*, ss. 237-245, İstanbul: Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ss.1016.

- KORKMAZ, A., ve AVSALLI, H., (2012). Çalışma Hayatında Yeni Bir Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26: 153-167.
- ÖZKILIÇ, Ö., (2014). Risk Değerlendirmesi, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, ss. 422.
- TOZKOPARAN, G., ve TAŞOĞLU, J., (2011). İş Sağlığı Ve Güvenliği Uygulamaları İle İlgili İşgörenlerin Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30 (1): 181-208.
- ÜNGÜREN, E., ve KOÇ, T.,S., (2015). İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları Performans Değerlendirme Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması, Sosyal Güvenlik Dergisi, 5 (2): 124-144.
- YILMAZ B., ve ÖZBAŞTÜRK, E., (2016). Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları Öğretmenlerinin İş Güvenliği Algısının Değerlendirilmesi, Uluslararası İş Sağlığı Ve Güvenliği Konferansı, Sürdürülebilir İş Sağlığı ve Güvenliği, ss. 225-231, İstanbul: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ss.1016.
- YILMAZ, F., (2013). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda Önleyici Yaklaşım ve İşverenlerin Yükümlülükleri, Tühis İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 6 (24): 44-69.

GÖÇ YÖNETİMİNDE ÖNEMLİ BİR GÜNCEL AKTÖR OLARAK İNSAN TACİRİ MAĞDURLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Burhanettin COŞKUN
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İİBF
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Göçü başlatan ve devam ettiren etkenler genel anlamda itici ve çekici faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faktörlerin çoğunda başta ekonomik olumsuzluklar kendini göstermektedir. Bölgesel koşullar düşünüldüğünde göç veren ülkelerin çoğunun yoksullukla ciddi boyutlarda mücadele ettiğini görmek mümkündür. Bu genel kabul ile birlikte toplumun sosyal bileşenlerini ve dolayısıyla kamu düzenini etkileyen oldukça karmaşık ve yasa dışı özellikleri barındıran “insan ticareti” konusu halen uluslararası karakterler taşıması ve ülkeleri olumsuz anlamda etkileyen örgütlü bir mesele olarak uzun zamandır kamu düzeni içerisinde dikkat çekmektedir. Türk kamu düzeninde de incelenmekte olan ve sıklıkla modern kölelik parametreleri anlamında da düşünülen insan tacirleri ve bu tacirlerin bir ticaret aracı olarak özne haline getirilen mağdurların kamusal önemi araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın temel amacı Türkiye’de sıklıkla karşılaşılan ve sosyal, ekonomik, küresel ve hatta siyasi sonuçlarının toplumun büyük kesimine etkisinin görüldüğü yasa dışı kanalların kullanıldığı konunun önemine dikkat çekmektir. Bunun yanında küresel, bölgesel ve yerel çaresizlik alanlarını profesyonelce istismar ederek yasa dışı şekilde hareket eden ve Türkiye’nin arzu edilmeyen kamusal olumsuzluklarına sebep olan insan tacirlerinin göç meselesi içindeki yeri ve hassasiyetini ortaya koyarak alınabilecek tedbirlere öneriler sunmaktır.

Türkiye’nin bölgesel çıkmazlardan kaynaklanarak almakta olduğu göç hareketlerinin sonuçlarının insan tacirliği ve bu konuda mağduriyet yaşayan insan akımlarının incelendiği çalışmada bu başlıklar ile elde edilen veriler ortaya konularak, betimsel ve açıklayıcı yöntem kullanılmıştır.

Sonuç modern köleliğin önlenmesi kapsamında gittikçe gelişen insan ticareti yöntemlerine giden ekonomik, siyasi ve sosyolojik yolların güçlü bir göç yönetimi hizmetinin kamu düzeninde bütünleşme imkânı bulması sağlanmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Göç Yönetimi, Modern Kölelik, İnsan Ticareti, Mağdur Destek Programı

A EVALUATION ON HUMAN TRAFFICKERS AS AN IMPORTANT CURRENT ACTOR IN MIGRATION MANAGEMENT

The factors that initiate and sustain migration are generally confronted as repulsive and attractive factors. In the majority of these factors, economic negativities manifest themselves. When regional conditions are considered, it is possible to see that most of the countries that emigrated are struggling with poverty in serious dimensions. With this general acceptance, the "human trafficking" issue, which contains the social components of the society and therefore the complex and illegal features that affect the public order, still draws attention within the public bureaucracy for a long time as a reason for negatively affecting international characteristics and countries. It is the main subject of investigating human traffickers, which are being examined in Turkish public order and also seen in the sense of modern slavery, and the public interest of the victims who are turned into subjects as a trading medium of these traders.

The main aim of the research is to draw attention to the importance of the use of illegal channels, which are frequently encountered in Turkey, where the social, economic, global and even political consequences of the society which are clearly seen. It is also to present proposals to the measures that can be taken by demonstrating the place and sensitivity of human traffickers in the immigration issue, which act illegally by professionally exploiting the spheres of global, regional and local helplessness and cause undesirable public negativities in Turkey.

Descriptive and explanatory methods have been used by revealing the results obtained by these headings in the research on human trafficking of human trafficking and the currents of human trafficking suffering from this issue.

As a result, in order to prevent modern slavery, a strong migration management service of economic, political and sociological routes to increasingly trafficked human trafficking should be able to integrate in public order.

Key Words: Migration Management, Modern Slavery, Human Trafficking, Victim Support Program.

1. GİRİŞ

Modern toplumların günümüzde en önemli ortak çözüm kümeleri haline gelen ekonomik istikrarsızlıklar ve küresel çatışma ortamları bir takım insani rahatsızlıkları ortaya çıkarmaktadır. Bu rahatsızlıkların en yaygın olanlarını sıralamak gerekirse gittikçe artan gelir dengesizlikleri, doğu batı toplumları arasındaki karşı

konulamayan asimetrik gelişme düzeyi, insanların yeni yaşam çevreleri bulma arayışları ve çaresizliklerinin tatmin edilebilmesi zorunlulukları şeklinde sıralanabilir. Tüm bu sayılanların ortak çözüm kümesi içerisinde uluslar arası çıkar gruplarının ve devletlerin beklentilerinin de bir çekişme içerisinde olduğu kolayca görülebilmektedir.

Devletler yasal yolların geliştirilmesine yönelik önlemlere başvururken, yasa dışı çıkar grupları da buna yönelik yeni yöntemler bulma telaşı içine girmektedir. Uluslar arası işbirliğinin geliştirilmesinde bu konu daha da ciddi boyutlara ulaşmış önemli bir çalışma alanı doğurmuştur. Bu çalışma alanındaki önemli aktörleri devletlerin kamu düzeni, diğer devletlerle iş birliği oluşumları, toplumsal duyarlılık ve ulusal değerlerin her bir bireye işlenmesindeki eğitsel değerler şeklinde genel olarak başlıklandırmak mümkündür. Çalışmada uluslar arası insan ticaretine yön veren bu tartışma konuları üzerinde durulacaktır. İnsan ticaretinin kamu yönetimi içerisindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin çalışılması devletlerin güçlü bir problem çözme yöntemine kavuşmalarında sonuç getirici yollar açacaktır.

Korkut (2006, 13)'a göre modern kölelik yeni biçim ve anlayışlarla tanımlanmaya başlamış ve buna bağlı olarak da insan ticareti modern köleliğin en büyük sebebi olarak görülmektedir. Bu kapsamda atılacak adımlar insanlık onurunu da doğrudan ilgilendiren konular olarak düşünülmektedir.

İnsan ticareti ile mücadele edilmesi devletlerin ekonomik, toplumsal ve psikolojik tedbir ve çözümler üretmesine giden çok boyutlu bir çalışma alanıdır. İnsan haklarının korunmasında da yerini ve önemini koruyan bu çalışma alanı insanlık suçlarının önlenmesinde ve azaltılmasında dikkat çekici büyüklükte bir konu haline gelmiştir.

2. İnsan Ticareti ve Göçmen Kaçakçılığı

İnsan ticareti kavramını açıklarken ticaret olgusunu bir kaçakçılık eylemi olarak algılamak ve buna göre düşünmek yerinde olacaktır. Birçok tanıma göre insan ticareti kaçakçılıktan ayrı düşünülmez. Dolayısıyla insan haklarının ihlal edilmesi anlamında ve yasa dışı boyutunu vurgulayarak tanım yapmak adil ve yerinde olacaktır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda karşımıza çıkan insan ticareti tanımında kavram Kocasakal (2003, 40)'a göre “insan ticareti” veya “insan kaçakçılığı” olarak kabul görmektedir. Bu

durumun üzücü bir sonucu olarak suç işleyenler tarafından insanın bir mal veya meta şeklinde görüldüğü ve ne yazık ki insanların can güvenliklerine ve onurlarına bakılmadan davranıldığı açıklanmıştır.

İnsan ticaretinin suç olarak görülmesinde bunun kaçak ve yasak yöntem ve yollardan yapılmasından çok insanlık onurunun hiçe sayılması ve insanın alçaltılarak kişiliğinin yok sayılması tıpkı bir eşya gibi alınıp satılabilmesi düşünülmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için yasa dışı yollardan göçmen kaçakçılığının gerçekleşmesi gerekmektedir. İşte tam bu noktada insan ticareti ve göç ile birlikte göçmen kaçakçılığı kavramlarının da belirtilmesi önem arz etmektedir. Kavram, mukayeseli hukukta “insan ticareti” veya insan kaçakçılığı” olarak anılmaktadır. Bu suçluluk biçiminde insanın tabir doğru ise, bir “mal” ya da “meta” olarak görüldüğü dikkat çekmektedir. Nitekim tacirler kişileri, güvenliklerine ve insan olmalarına aldırmaşızın alınıp satılabilen basit bir meta olarak görmektedirler.

Genel olarak insan ticareti ile ilgili bu açıklamalara ek olarak; 4804 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunarak, Anayasamızın 90/son maddesi gereğince kanun gücüne sahip olarak iç hukukumuzda dâhil olan ve bu nedenle de doğrudan bağlayıcı bir etkiye sahip olan "Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol" ün üçüncü maddesinde, insan ticareti şu şekilde tanımlanmakta ve açıklanmaktadır: Bu Protokol'ün amaçları bakımından: "İnsan ticareti", kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınması şeklinde tanımlanmıştır (Tezcan vd. 2007: 59).

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" ile bu sözleşmeye ek yukarıda zikredilen sözleşmenin/protokolün gereklerinin yerine getirilmesi için ilk olarak, 4771 sayılı Kanunla değişik, mülga 765 sayılı TCK'ya 201/b maddesi olarak eklenen daha

sonra 5237 sayılı TCK md. 80 de benzer yönüyle yer verilen insan ticareti suçunun tanımı yapılmıştır. Bu tanım bakımından insan ticareti suçuna, “Zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla, tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek, sevk etmek veya barındırmak” şeklinde yer verilmiştir (Artuk vd.: 2006, 66).

Birbiriyle iç içe geçmiş olan bu yasadışı tanımlamaların günümüzde birbirinden bağımsız düşünülmesi doğal olarak zor olmaktadır. Bu durumun yeniden tanımlanmasında ve yasal olarak devletin kamu gücüne etkisinin artırılmasında ayırım noktalarının çizilmesi ve yeniden oluşturulması hukuki bir zorunluluk haline gelmiştir. Türkiye bu evrensel sorumluluk anlayışı içerisinde TCK 80. Maddesinde tanımı geliştirerek insan haklarına karşı olan hassasiyetini ispat etmiştir.

2.1. İnsan Ticaretinin Sebepleri ve Ortaya Çıkış Şekilleri

İnsan ticaretinin ortaya çıkmasında göze çarpan sebepler genel olarak Gözler (2002, 90)’in vurguladığı şekliyle; “İnsan ticareti suçunun kaynağındaki ana sebepler ile klasik göç sebepleri benzerlik göstermektedir. İnsanlar, hayat kalitelerini artırmak için bazı çıkış yolları aramakta ve bunun tek yolunu, başka bir yere gitmekte bulmaktadırlar” şeklinde belirtilmiştir.

Genel olarak insan ticaretinin sebepleri genel olarak şunlardır;

- *Yoksulluk*: Tüm insan hareketlerinin olduğu gibi, insan ticaretinin temelinde fakirlik yatmaktadır. Fakirlikle, kaynak ülkeler ve insan ticareti arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kişiler, bulundukları ülkelerdeki ekonomik zorluklarla mücadele etmekte zorlanınca, çareyi başka bir yere giderek, yeni bir hayat kurmada aramaktadırlar. Bu durum, çoğunlukla, insanları insan tacirlerinin kucağına düşürmektedir (Soyaslan, 2005: 11).
- *Kamu Görevlilerinin suça iştiraki (Kamu Düzeninin bozulması)*: Bu suçun arkasındaki bir diğer sebep, yozlaşmış devlet görevlileridir. İnsan tacirleri bu suçu işlerlerken, bir takım devlet görevlilerinden yardım almaktadırlar. Gümrük görevlileri ya da polis güçleri gibi devlet görevlilerinin çeşitli

menfaatler karşılığında, suçun işlenmesine göz yummaları ya da bizzat suç gruplarının içerisinde yer almaları nedeni ile suç örgütleri, rahat hareket edebilmektedirler. Tayland'da insan ticaretinin bu denli yaygın olmasının arkasında görevlilerin olduğu ve bu görevlilerin aldıkları düşük ücretin bu işi tetiklediği ifade edilmektedir. Yine eski Doğu Bloku Ülkelerindeki yaygın rüşvet, insan ticareti yapan kişilerin işini fazlasıyla kolaylaştırmaktadır. Bu ülkelerde, görevlilerle yapılan bir araştırmaya göre, katılımcıların %95'i yaptıkları kanunsuzluğa göz yummalarını sağlamak için aldıkları rüşvetten amirlerine pay verdiklerini söylemektedirler. Çin'de insan ticareti yapan örgütlerin masraflarının büyük bir çoğunluğunu rüşvet için ödedikleri para oluşturmaktadır (Correll, 2001: 36).

- *Doğal afetler:* Doğal afetler de, gerçekleştiği bölgelerde yaşayan insanlar için hayatı imkânsız kılan olaylardır. Kişiler, hayat imkânı bulamadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmaktadırlar. En son Güneydoğu Asya'da meydana gelen deprem ve peşinden oluşan dev dalgaların, hayatı ne kadar ve nasıl imkânsız hale getirdiği herkesçe görülmüştür (Aybay, 1975: 126).
- *Cinsel ayrımcılık:* İnsan tacirlerinin kolaylıkla kurban bulabildikleri ülkelerde, kadınlar, politik, ekonomik ve sosyal ayrımcılığa uğramaktadırlar. Kadınlar iş kaybından daha fazla etkilenmektedir. Doğu Avrupa ülkelerinde, 1990'lar boyunca oluşan iş kaybından etkilenen 26 milyon kişinin, 14 milyonu kadındır (Artuk vd., 2006: 10).
- *Kadınlara yönelik olumsuz eylemler ve şiddet:* Kadınların yer almadığı bir toplumsal yaşamda son çarenin devletin ilgili kurumlarına sığınmak olduğu gerçeği karşısında bu şansını da kullanamayan kadınların ne yazık ki zorunda kaldıkları bir çıkış yolu olmuştur. Kamu düzeni içerisinde görevini yerine getiremeyen kamu görevlilerinin yol açtığı bu durum sıklıkla ekonomik açıdan gelişmesini tamamlayamamış ülkelerde gözlenebilmektedir.
- *Suçun tanımlanmasındaki ve algılanmasındaki farklar:* İnsanların elde etmek istedikleri yeni durum için var olan yaşantılarının feda edilmesi düşüncesinden doğan bu durum, fuhuş haricinde işlenen suçlar için yeterli tanım yapılmamasının somut bir sonucu olmaktadır.

- *Cinsel yolla bulaşan veya aşırı salgın hastalıklar:* Özellikle 1980 ve sonrasında yaşanan teknolojik ilerleme ve bilimsel gelişmeler birçok alanda insanlığın gelişmesine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte insanların alışkanlıklarında ve yaşam şekillerinde yaşanan değişimler AIDS gibi çağın öldürücü etkisini çoğaltan hastalıkları ve bunların yayılma hızını düşürmek durumunda kalmıştır. Her devlet kendi mücadelesini sürdürmekte aktif bir rol üstlenmektedir. Gelişmemiş ülkelerin insanların yaşadığı tehlikeler için sebep olunan göç ve insan ticareti eylemleri hastalıklara bağlı olarak gerçekleşebilmektedir.
- *Göç politikaları:* Ekonomik krizlerin baş gösterdiği, işsizliğin arttığı, savaşların veya doğal felaketlerin olduğu bölgelerdeki insanlar, hayatta kalmalarının yolunu göç etmekte görmektedirler. Ancak hedef ülkelerin gerek ekonomik ve gerekse sosyal bir takım kaygılarla, göçmen kabul politikalarını ve çalışma yasalarını değiştirerek, göçmen kabulünü zorlaştırmaları, yasal çalışma imkânlarını azaltmaları, kişilerin çareyi başka yerde aramalarına ve neticesinde insan tacirlerinin ağına düşmelerine neden olmaktadır. Esasında sıkı sınır kontrolleri veya daha zor göç kabul politikaları, insanların göç etme isteklerini ortadan kaldırmamakta, sadece göç etme niyetinde olan kişilerin, suç organizasyonlarının ağına düşmelerini kolaylaştırmaktadır (Çiçekli, 2005: 48).
- *Çatışma ortamının zorlayıcı sebepleri:* günümüzde çeşitli sebeplerle ortaya çıkan çatışma ortamları insanların hızla ana yaşam bölgelerini terk etmesine yol açmıştır. Can güvenliği konularının devlet tarafından yerine getirilememesi kamu güvenliğinin ortadan kalkması suç örgütlerinin çok daha kolay bir şekilde faaliyet alanlarını artırmaktadır. Bunun sonucunda insanlar bulundukları bölgeyi en kısa zamanda boşaltma ve yeni bir yerleşime giderek can sağlığını sürdürme eğilimindedirler.
- *Dünya pazarında oluşan iş gücü talebi:* Küreselleşmenin etkisini bu denli göstermeye başladığı uluslararası pazarlarda gelişmiş ülkelerdeki birçok alt tabaka işlerinin yapılmasında (temizlik, ağır işler vb.) ihtiyaç olunan insan gücünün temin edilmesi zorunluluğu gün yüzüne çıkmıştır. Oluşan bu sorunun ortadan kalkması için insan akışına izin verilmesi, (örneğin Schengen vizesi ile Avrupa Birliği ülkelerinde serbest dolaşım

hakkı olmakla birlikte sınırlardan geçiş zordur) insanların gettolarda yaşamaya zorlanarak bu ihtiyaçların karşılanması maksadıyla gelişlerine resmi yönetimlerce yeşil ışık yakılması don derece talihsiz olmuştur. Ülkelerin bu sorunlarını bir suç unsuruna sebep verecek şekilde zorlamaları ve imkân sağlamaları kaynak ülkelerden gelen talebi ne yazık ki artırmıştır.

- *Yüksek kar oranı ve düşük risk*: Senelik 8-10 milyar dolarlık bir piyasa oluşturan insan ticareti suçu, dünyada silah ve uyuşturucudan sonra en fazla gelir getiren suç çeşididir (USDS, 2004: 6). Fuhuş yaptırmak amacıyla, kaçırılıp ya da kandırılarak insan tacirleri hesabına çalışan her bir kadın, hesabına çalıştıkları kişilere, çalıştığı dönem boyunca çok büyük paralar kazandırmaktadır (Centel, 2001: 48).
- *İnsan ticareti mağdurlarının bilgisizliği ve suçun sonradan fark edilmesi*: Bir şekilde vaad edilenlerin yerine getirilmemesi durumu olarak da açıklanabilen bu olgu insan tacirlerinin yasa dışı yöntemleri profesyonelce işlettikleri anlamına gelmektedir. İnsanların yeni bir yaşam ortamı sağlamak istemelerini suiistimal ederek onları yanıltan ve bu durumdan faydalanan suç örgütlerinin sebep oldukları durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. İnsan Ticaretinin Kamusal ve Kişisel Anlamda Sonuçları

Türkiye’de insan ticaretinin anılması esnasında akla birbiriyle ilintili iki önemli kavram gelmektedir. Bunlardan ilki “düzensiz göç” kavramı olup son yıllarda başa çıkılması gereken sorunların en dikkat çekici olanıdır.

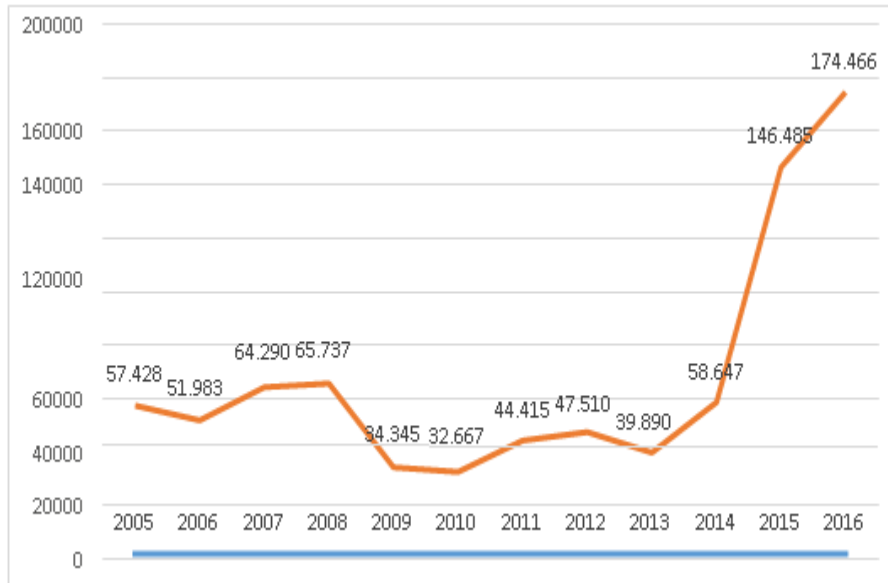
Düzensiz göç bir ülkeye yasadışı yollardan giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde konaklamak ya da bir ülkeye yasal olarak giriş yapıp, yasal süre içerisinde ülkeyi terk etmemek durumları düzensiz göç unsurlarını oluşturmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 79. maddesine göre “doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan bir yabancının ülkeye sokulmasına veya ülkede kalmasına imkân sağlanması ile birlikte Türk vatandaşlarının ya da yabancıların yurt dışına çıkmasına imkân sağlanması” şekillerinde gerçekleşen bir suçtur. Düzensiz göç; hedef ülkeler için ülkelere yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan

kişileri kapsamaktadır. Ayrıca kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişiler düzensiz göç kapsamında yer almaktadır. Transit ülkeler için; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişiler de düzensiz göç kavramı ile ifade edilmektedir (Kızılay Göç ve Mülteci Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017).

Yine Kızılay'ın resmi internet sayfasına göre; 2005-2014 yılları arasında ülkemizde yakalanan düzensiz göçmen sayısı 496.912'dir. Ülkemizde son iki yılda yapmış olduğu operasyonlar sonucunda yaklaşık 206.000 yasa dışı göçmen kurtarılmış ve 5.000'den fazla göçmen kaçakçısı yakalanmıştır.

Tablo 1: Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Dağılımı

Kaynak: www.kizilay.org.tr

Tablo 1'de görüldüğü üzere son yıllarda büyük bir artış gösteren düzensiz göç sayıları Türkiye'de transit ülke konumundan hedef ülke konumuna geçişi hızlandıran bir etki yaratmıştır. Bu durum karşısında düzensiz göçün ülkemizin hem kara hem de deniz sınırlarını yasa dışı yollardan kullanan bu insanların ülkeleri Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2: 2017 yılında aktif olarak Türkiye’de Düzensiz Göçmenlerin uyruklarına göre dağılımıKaynak: www.kizilay.org.tr

UYRU K	TOPLA M
GENEL TOPLAM	50.270
PAKİSTAN	10.498
AFGANİSTAN	14.190
SURİYE	9.907
IRAK	3.963
GÜRCİSTAN	1.162
ÖZBEKİSTAN	1.114
KONGO	950
BANGLADEŞ	804
İRAN	867
KIRGIZİSTAN	596
DİĞER	6.219

Tablo 2 incelendiğinde 2017 yılı açısından karşımıza bu ülkelerin ortak noktaları çıkmaktadır. Bu ülkeler büyük çoğunlukla dünya üzerinde süren çatışma ortamları ve ekonomik geri kalmışlık yaşayan ülkeler olmaktadır. Kayda değer en önemli konu ise fark edilen miktarın kayıt altına alınabilmesi gerçeğidir. Bu konuda elde mevcut verilerin sağlıklı işlenebilmesi açısından yeterlilik bulunmadığı resmi yetkililerce de kanıtlanmaktadır. Esas olan ise bu kadar yoğun insan grubunun yasa dışı yollarla giriş yaparak giriş yapılan ülkenin elinde bulunan imkanlardan faydalanma zorluğudur. Diğer bir deyişle asıl sorun kaçak yollardan giren ve yine kaçak bir şekilde yaşayan insanların çalışmasının, topluma ayak uydurarak varlığını sürdürmesinin ve kişisel olarak gereksinim duyduğu eğitim, sağlık ve diğer sosyal

ihtiyaçlarının yerine getirilmesinde kamu gücüne düşen sorumlulukların yeterince tanımlı olmamasıdır.

İnsan ticareti suçunun kişisel sonuçlarını, kurban ve suç organizasyonu eden kişiler açısından ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü suç, her iki taraf açısından da farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bir taraf için mağduriyet, suistimal, acı çekmek olarak özetlenebilecek sonuçlar, diğer taraf için zenginlik, lüks, para kazanma olarak biçimlenmektedir (Ersoy, 1973: 89).

Yine Ersoy (2002, 91)'a göre kişinin bu olumsuzlukların yanında kendine ve topluma yabancılaşması, ümitsizliğe düşmesi, potansiyel suçlu olarak algılanması ve neticesinde suçlu olması sonucunu doğurabilir. Hayattan beklentisi kalmayan kişinin, insan tacirlerinin elinden kurtulma ümidi de kesilirse, intihar etmesi ve başka kurtuluşlar araması muhtemeldir. İnsan ticareti kurbanlarının, içinde bulunduğu suç organizasyonuna yeni kurbanlar kazandırarak, kendilerini kurtarmaya çalışması beklenebilecek sonuçlardandır. Suç organizasyonu üyeleri için insan ticareti, para kazanmanın kolay yollarından bir olarak görülmektedir. Kişiler, kazandıkları para ile güçlerine güç katmakta, suistimal ettikleri kişilerin sırtından lüks hayatlar sürmektedirler. Bu suçtan elde ettikleri zenginliklerini, yeni kurbanlar kazanmak için ya da işledikleri suçları çeşitlendirmek için kullanabilmektedirler.

İnsan ticareti suçunun neticesinde kişisel anlamda ortaya çıkan sorunların, tüm topluma yayılması ve bir takım toplumsal olumsuzluklar meydana getirmesi kaçınılmazdır. İnsan ticareti suçunun muhtemel toplumsal sonuçları, daha kapsamlı ve karmaşıktır. Oluşabilecek sonuçları, şu şekilde sıralamak mümkündür (Evik, 2004: 63; USDS, 2004: 14; Gedik, 2001: 106):

- İnsan ticareti, öncelikle üzerinde meydana geldiği ülkenin otoritesini sarsan ve devletin gücünü zayıflatan bir etki göstermektedir.
- İnsan ticaretinin, toplumların sağlığını olumsuz etkileyen ve ciddi tehdit oluşturan sonuçlarından da bahsetmek mümkündür. İnsan ticareti, fiziki ve psikolojik rahatsızlıkları tetikler. Cinsel yolla bulaşan hastalıkları artırır. Sağlıksız ortamlarda yapılan organ nakilleri, yeni bir sağlık tehdidi olarak kendini gösterir. İnsan ticareti, kurbanları arasında korku endişe, stres, uykusuzluk, depresyon meydana getirir.

- İnsan ticaretinin toplumların insan kaynakları veya iş gücü piyasasına olumsuz birtakım etkileri vardır. Ucuz iş gücünün bu yöntemle sağlanıyor olması, ücretleri baskı altına alarak, olması gerekenden düşük seviyelerde kalmasına neden olur.

İnsan ticaretinin, toplumlar için çok büyük ekonomik maliyeti vardır. Özellikle çocukların bu sektörde kullanılmaları ve günde 18 saat kadar çalıştırılmaları, çocukların eğitim almasına engel bir durum oluşturur. Toplumsal sağlık üzerindeki olumsuz etkisi de düşünülürse, suçun engellenmesi durumunda, sağlık giderlerinin azalacağı ve toplumsal eğitim seviyesinin artacağı kesindir. Bu durum, 10'larca milyar doların tasarruf edilmesi anlamına gelir ve bu para gelecekte toplumun üretimini ve ekonomik gücünü artıracaktır (USDS, 2004: 16).

İnsan ticareti suçunun, evrakta sahtecilik, uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, silah kaçakçılığı gibi organize suçlarla ve hatta terörizm ile yakından ilgisi olduğu tespit edilmiştir. Bazen organize suç çeşitlerini finanse etmek için, insan ticareti suçundan elde edilen gelirin kullanıldığı bilinmektedir. Organize suçların artması ise, devletlerin hukuk kurallarını zayıflatır. Ayrıca insan ticaretinin karlı bir iş olması, suçtan elde edilen paranın birtakım yöntemlerle aklanmasını gerektirir (Spremann, 2001: 11).

Çok boyutlu ve çok karmaşık bir yapıya sahip olan insan ticaretinin yaygınlaşmasının, kamu görevlilerinin yozlaşmaları yönünde de olumsuz etkisinin olabileceği düşünülmelidir. Günümüzde yaygınlaşan organize suç çevriminin devamı için vazgeçilmez unsurlarından birisi, rüşvet ve yozlaşma olarak kabul edilmektedir. Kamu görevlilerin içerisinde yer almadığı ya da resmi görevlilerin bilgisinin ve gözetiminin olmadığı herhangi bir organize suç çeşidinin, uzun soluklu ve çok karlı olması beklenemez. Bu açıdan, var olan her türlü organize suç örgütü kendi bünyesinde bu çeşit görevlileri kullanmak zorundadır. Bu ağın içerisinde yer alan kamu görevlilerinin sayısının artması halinde, insanların devlete ve devletin unsurlarına olan güveni sarsılacaktır. Sonuç olarak bu durum, devletlerin gelecekleri açısından çok tehlikeli gelişmelerdendir.

3. Kamu Düzeni İçerisinde Göç Yönetimi ve İnsan Ticareti Mağdurlarının Gözetim ve Korunmasının Önemi

İnsan ticareti mağdurlarının mevcut Türk kamu düzeni içerisinde uyum ve bütünleşmelerine yönelik olarak vurgulanması

gereken konular İnsan Ticareti Mağdurlarına sunulan destek hizmetleri ve 2011 yılından itibaren üzerinde yoğun bir şekilde çalışılan İnsan Ticareti Mağdurlarının korunması ve İnsan Ticareti ve Organize suçlarla Mücadele projeleridir. Türk kamu düzeni içerisinde gerekli düzenlemelerin yapılması, uygulanması ve genişletilmesi çağdaş yaşam koşullarının sürekliliği açısından önem arz eden bir tartışma konusudur.

Bu kapsamda Kamu düzeni içerisinde öncelikli olarak karşımıza çıkan sorun, günümüze kadar çeşitli yollardan Türkiye'ye giriş yapmış olan düzensiz göçmenler ve insan ticareti mağduru olarak adlandırılan insanlar için yürütülen destek programlarıdır. Bu programlarda düşünme süresinde, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ve sonrasında mağdurun güvenliği, sağlığı ve özel durumu gözetilerek, bilgilendirme ve rıza esasına dayalı olarak mağdur destek programı sunulur Bu programda (GİGM, 2017):

- Sığınma evlerinde veya güvenli yerde barınmasını,
- Güvenli ve huzurlu bir ortam sağlanmasını,
- Sağlık hizmetlerinden yararlanmasını,
- Psiko-sosyal destek sağlanmasını,
- Hukuki yardıma erişim ve mağdurların yasal haklarına ilişkin danışmanlık hizmeti ve bilgi verilmesini,
- Eğitim ve öğretim hizmetlerine erişim konusunda rehberlik yapılmasını,
- Mesleki eğitim verilmesi ve iş gücü piyasasına erişimi konusunda destek verilmesini,
- Temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde geçici maddi destek temini amacıyla 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri uyarınca maddi destek konusunda gerekli rehberliğin sağlanmasını,
- İlgili sivil toplum kuruluşları ile uluslararası ve hükümetler arası kuruluşlar tarafından sağlanabilecek danışmanlık hizmetlerine erişimini,
- Tercümanlık hizmeti verilmesi,
- Vatandaşı olduğu ülkenin büyükelçiliği veya konsoloslughuna, rızası halinde bilgi verilmesini,
- Vatandaşı olduğu ülke büyükelçilik veya konsolosluk yetkilileriyle görüşebilme imkânı tanınmasını,
- Kimlik bilgilerine dair belgelerin edinilmesi konusunda yardım sağlanmasını kapsar.

Ayrıca gönüllü ve güvenli geri dönüş programı mağdurun, destek programından yararlanmak istemediği, destek programı uygulandığı sırada veya program bitiminde talep etmesi halinde, mağdurun kendi ülkesine veya üçüncü bir ülkeye gitmek istediği durumda, güvenli çıkış ve varışının sağlanması ve gerekli koruma önlemlerini kapsar.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce icra edilen faaliyetlerin yanı sıra gelecekte de bu organize suçların ve mağdurlarının önüne geçebilmek maksadıyla yapılan proje çalışmalarına da bakmak faydalı olacaktır. Bu çalışmalar üç başlık altında incelenmektedir. Bunlar sırasıyla aşağıda sunulmuştur (GİGM, 2017);

- *İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması Projesi*: İnsan Ticareti ile Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı'nda yer alan sektörel eylem planları doğrultusunda 2011 yılında hazırlanan ve Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) 1. Bileşeni 2011 yılı Ulusal Programına ilişkin Finansman Anlaşmasının 13 Ekim 2011 tarihinde imzalanmasıyla, "İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması" projesi hazırlanmış olup, 16/05/2014 tarihinde proje sözleşmesi imzalanmıştır. Projenin hedefi, sınır ötesi suçların azaltılması, insan ticaretinin önlenmesi ve insan ticareti mağdurlarına insan hakları temelli koruma sağlanmasıdır. Projenin genel bütçesi 1,9 milyon Avro olup, %90'ı olan 1.710.000 Avrosu AB fonlarından %10'u olan 190.000 Avrosu ise Ulusal Fondan karşılanmaktadır.

- *İnsan Ticaretiyle ve Organize Suçlarla Mücadele Projesi- /Aşama 2)*: Projenin ikinci aşaması; Avrupa Birliği'nin dünya çapında ortaya çıkan veya devam eden krizlere müdahale etme ve önlenmesine yardımcı olma konusunda teşvik sağlayan ve İstikrar Fonunun yerine geçen İstikrar ve Barışa Katkı Fonu (ICSP) çerçevesinde uygulanmaktadır. Azerbaycan, Bosna Hersek, Moldova ve Türkiye'de Ocak 2013-Eylül 2014 tarihleri arasında uygulanan projenin birinci aşaması çıktıları üzerine tasarlanan proje, katılımcı ülkelere politik, yasal ve teknik uzmanlık ve bilgi sağlayarak uluslararası organize suçlarla ve özellikle insan ticareti alanında verilen mücadeleye ve bunların önlenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

- *Türkiye'de İnsan Ticaretinin Önlenmesi, Tespiti ve Mücadelesi (PICTOR Türkiye) Projesi*: İngiltere tarafından fonlanan, ICMPD (Uluslararası Göç Politikalarını Geliştirme Merkezi) ile yürütülen Türkiye'de İnsan Ticaretinin Önlenmesi, Tespiti ve Mücadelesi (PICTOR Türkiye) projesinin amacı Türkiye'de insan ticaretiyle ve

geçici koruma altındaki Suriyeli uyruklu yabancıların ve yerinden edilmiş diğer kişilerin istismarıyla mücadele etmektir. Projenin hedefleri ise, Bir eğitim müfredatı geliştirerek ve bir dizi çok disiplinli eğitimler vererek, geçici koruma rejimi kapsamında Türkiye'ye gelen ve burada ikamet eden hassas gruplar arasındaki insan ticareti vakalarını önleme, tespit etme ve yönlendirme için ilgili Devlet kurumlarının, STK'lerin ve uluslararası kuruluşların bilgi ve kapasitelerini önemli ölçüde artırmak ve Çalışma ve diğer hakları konusunda hedefe odaklı bilgi sağlayarak Türkiye'de geçici koruma altında bulunan büyük nüfusun uzun vadede dayanıklılığına katkısıdır.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Yasa dışı organizasyonlar yüzyıllardır birçok ülkede varlıklarını sürdürmüşlerdir. Demokrasinin ve ekonominin gelişmediği toplumları hedefleyen bu organizasyonlar yakın çağ ile birlikte şekillenen dünyanın çatışmaya müsait alanlarında özellikle yoğun olarak faaliyet şansı bulmuştur. Hiçbir ülke vatandaşı doğduğu, doğduğu ve atadan miras toprakları geçerli bir sebep yaşamadıkça terk etmez. Fakat öncelikle can güvenliğinin söz konusu olduğu ve çoğu zaman geçim ve iş arama maksadıyla çaresizlik içinde bulunan insanlar ülkelerini ne bahasına olursa olsun terk etme kararlılığında görülmektedir.

Bu çeşit yasa dışı insan akışlarının sebeplerine yukarıda genel yönleriyle vurgu yapıldı. Bu vurgunun önemli tarafı insanların hedef ülkeyi neden seçme gerekliliği olmaktadır. Sadece kaynak ülkenin düzensiz göç, insan ticareti vb. konularda izlediği samimi politikalar yeterli midir? Tüm sorular cevap bulmakta zorlanılan alanları sorgulamaktadır. Batının gelişen insan kitlesi özellikle tercih edilmeyen iş kesimlerinde ayakta kalabilmek için sınır dışından göçe göz yumulan politikalar izlemektedir. İşte tam da bu noktada fuhuş başta olmak üzere, bedensel yük gerektiren işler ya da ağır işler diye tanımlayacağımız işler düzensiz biçimde göçe zorlanan bu insanlar tarafından kaçak ve yasa dışı yollar izlenerek yerine getirilmektedir. Bu insanların organları dahi alınıp satılmakta veya evlatlık edinme şeklinde birilerine satılmaktadır.

İnsan ticareti konusunda coğrafi özelliklerimizden dolayı Kafkasya, Balkanlar ve Ortadoğu bağlantı noktasında bulunan Türkiye deniz ve kara sınır kontrolleri tecrübesi yüksek bir ülke durumundadır. Türkiye 2010 yılından itibaren kamu düzenini sürdürmek ve düzensiz göç yaşamış insan ticareti mağdurlarının

toplum içerisinde mağduriyetini en aza indirmek için balkan ülkeleri be genelde insan ticaretine kaynak ülke durumunda katılan ülkelerin yönetimleriyle protokoller ve ortak çalışmalar yapmaya başlamıştır.

Türkiye insanlık onurunun ayaklar altına alındığı bu konuyla samimi bir mücadele yürütmektedir. Yapısal, hukuki ve işlevsel dönüşüm faaliyetleriyle kamu düzenini güçlü tutmaya devam etmektedir. Yasa dışı organizasyonların hedef ülke olarak seçtiği Türkiye ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda gelişmiş ülkelerdendir. Bu anlamda bu suç örgütlerinin Türkiye'yi transit ülke konumundan hedef ülke konumuna geçirmesi doğal olmaktadır.

İnsan ticareti mağdurlarının artmaması için Türkiye'nin hedef ülke konumunda olması sebebiyle kamunun toplumsal suçlar, bulaşıcı hastalıklar, ekonomi, ahlak vb. başlıklarda bilinçlendirilmesinin yanında kamu görevlilerinin de büyük sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri sağlanmalıdır. Türkiye'nin genç nüfusu kendine yeten bir sayıdadır. Kültür, inanç ve ahlak anlayışında devletin çalışma koşullarının eğitimlerle ve yasal düzenlemelerle güçlü tutulması çok önemli bir sorumluluktur. Bu çabalar vatandaşları daha bilinçli yapabilecek ve gizli suç niteliği taşıyan organizasyonlara daha az fırsat verecektir.

KAYNAKÇA

- Artuk, M. E., Gökçen A. Yenidünya, A. Caner, (2006), "Ceza Hukuku", Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aybay, R., (1975), "Amerikan, İngiliz ve Türk Hukuk Sistemlerinde Yurtdışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü", Ortadoğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi Yayınları, No.26, Ankara,
- Centel, N., (2001), "Türk Ceza Hukukuna Giriş", İstanbul: Beta Yayınevi.
- Correll, S. J., (2001), "Gender and The Career Choice Process: The Role of Biased Selfassessments." American Journal of Sociology.
- Çiçekli, B., (2005), "Yasadışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti İle Mücadele Türkiye", Polis Bilimleri Dergisi, C.:7, S.:1, s. 43-57, Ankara.
- Ersoy, Y., (2002), "Ceza Hukuku Genel Hükümler", Ankara: İmaj Yayıncılık.

- Ersoy, Y., (1973), “Çalışma Hürriyetine Karşı Suçlar (TCK. m. 201 ve 275 sayılı kanunun ilgili hükümleri)”, Ankara.
- Evik, V. S., (2004), “Çıkar Amaçlı Örgütlenme Suçu”, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Gedik, D., (2001), “Türk Ceza Hukukunda Müsadere”, Ankara: Adil Yayınevi.
- Kocasakal, Ü., (2006), “İnsan Ticareti Suçu, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S;2, Ocak 2006. Genel Hükümler, Ankara.
- Korkut, L., (2006), “Dünyada ve Türkiye’de İnsan Ticareti ile Mücadele”, Hukuk Gündemi Dergisi, Eylül-Ekim-Kasım, Sayı:6.
- Tezcan, D., Erdem, M. R., Önok, R. M, (2007), “Teorik ve Pratik Ceza Özel Hükümler”, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Soyaslan, D, (2005), “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, Üçüncü Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara.
- Spremann, K. (2001), “Money Laundering Course.” WS, Washington, DC, United States: Inter-American Development Bank.
- U.S. Department of State, (ABD Devlet Bakanlığı 2004 Raporu), US, 2004.
- https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/88360142_goc-istatistik-raporu-mayis-2017.pdf Erişim Tarihi (01.10.2017)
- http://www.goc.gov.tr/icerik3/insan-ticareti-magdurlarina-sunulan-destek-hizmetleri_409_561_3606 (01.10.2017)

GERMANY'S REFUGEE "CRISIS" AND A DISCUSSION of GERMAN COMPANIES' REFUGEE-RELATED CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY PRACTICES

Dr. Elif KOCAGÖZ³⁴

University of Erlangen

The Syrian refugee crisis has put a significant political, social, and economic strain on Germany. The country is facing many challenges, despite the fact that it has had generally high immigration rates since the mid-1960s. Recently, there is an increase in the society's social and economic concerns, multiple studies are reporting discrimination towards refugees in the labor market and in everyday life, right-wing extremism is becoming more popular, and xenophobic incidents and crimes are occurring more often in the country. Meanwhile, German actors from politics, civil society, business, and science are looking for ways to improve the country's system and searching for answers on how early participation in society can be efficiently designed to ensure long-term social integration, especially for those who may stay in the country permanently.

Literature on how German companies have been responding to refugee-related issues is very scarce, and the topic as a whole is under-researched. The aim of this study is to provide insight into the current situation in Germany from some selected aspects and discuss German private sector's response to the crisis. Taking the view that labor-market integration is the most important factor when it comes to refugees achieving full integration, this paper focuses additionally on the employment-related practices of German companies. Despite the existence of various peripheral corporate social responsibility activities, the German private sector's efforts seem to be insufficient in terms of employment. Possible external and company-related barriers leading to this situation were briefly discussed in the conclusion part.

³ This paper is a revised version of author's previous study (Kocagöz, 2017) *"Between Pragmatism and Social Responsibility: A Discussion of Business Practices in the Wake of the Refugee Crisis in Germany"*.

⁴ Dr., Research fellow by Prof. Dr. Şefik Alp Bahadır at University of Erlangen-Nuremberg, Hauptstr. 76, 91054, Erlangen Germany, elifsayin@yahoo.com

Key Words: Corporate Social Responsibility, German Companies, Refugees, Immigration, Germany

ALMANYA’NIN MÜLTECİ ‘KRİZİ’ VE ALMAN ŞİRKETLERİNİN MÜLTECİLERLE İLGİLİ KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR TARTIŞMA

Suriyeli mülteci krizi Almanya’nın üzerinde politik, sosyal ve ekonomik açılardan oldukça önemli bir yük oluşturmuştur. Her ne kadar Almanya 1960’lardan beri yüksek göç oranına sahip bir ülke olsa da birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Şuanda ülkede, toplumun sosyal ve ekonomik kaygılarında bir yükseliş görülmekte; çeşitli araştırmalar işgücü piyasasında ve günlük yaşamda mültecilere karşı ayırım yapıldığını raporlamakta; aşırı-sağ giderek popülerleşmekte ve yabancı düşmanlığıyla işlenen suçlar artmaktadır. Bu arada siyaset, sivil toplum, iş dünyası ve bilim camiasından çeşitli aktörler, ülkenin -yasal- sistemini geliştirmek için çözümler, ve özellikle -mültecilerden- kalıcı olanların uzun dönem sosyal entegrasyonunu mümkün kılacak olan topluma erken katılımın nasıl sağlanacağı sorusuna yanıtlar aramaktadır.

Alman şirketlerin mültecilerle ilgili sorunlara yaklaşımına dair güncel literatür kısıtlı olup, konu bir bütün olarak da henüz oldukça az araştırılmıştır. Bu çalışmanın amacı, Almanya’daki mevcut durumu bazı seçili konular açısından ortaya koymak ve Alman özel sektörünün oluşan krize nasıl reaksiyon verdiğini tartışmaktır. İşgücü piyasasına katılım, mültecilerin tam entegrasyonunda en önemli etken olduğundan; çalışmada şirketlerin istihdamla ilgili uygulamalarına da ilave olarak değinilmiştir. Sonuç olarak birbirinden farklı periferik kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının mevcudiyetine rağmen, özellikle istihdam açısından özel sektör uygulamalarının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun olası dışsal ve şirket-içi nedenleri sonuç bölümünde kısaca tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Alman Şirketleri, Mülteciler, Göç, Almanya

INTRODUCTION

Approximately 1.2 million humanitarian migrant⁵ came to Germany in the 20 months from January 2015 to August 2016. Since

⁵ Humanitarian migrants (refugees, asylum-seekers, people with subsidiary protection, etc.) differ in several aspects from other migrant groups (i.e. labor migrants and family migrants), in terms of demographics and skills, motivations for departing their home countries, and the likelihood that they will establish long-term residence in their destination countries. Most of them face difficulties adjusting to a new society, and need to redress personal, social,

immigration to Germany during this period was higher than ever before, the country is currently facing many challenges, despite the fact that it has had generally high immigration rates since the mid-1960s. German actors from politics, civil society, business, and science are currently looking for ways to improve the country's system and searching for answers on how early participation in society can be efficiently designed to ensure long-term social integration, especially for those who may stay in the country permanently.

Without undervaluing the importance of the contributions of the authorities, civil society actors, or a welcoming host society, the private sector may be the most powerful actor for taking on refugee challenge. The private sector can mitigate social problems and ensure a high degree of stability within society (van den Broek, 2016), and can contribute to refugee-related matters through various corporate social responsibility (CSR) programs. German companies have been addressing refugee crisis in the last years by practicing several CSR programs, and especially during 2015, when the crisis reached its most critical point, have donated millions of dollars as well as materials and services to projects from various organizations that provide humanitarian assistance. However, for a country hosting over one million refugees, it is expected that companies will utilize their core business expertise and activities to craft solutions for long-term problems with respect to refugee integration. Although full participation in the labor market is considered to be the most crucial tool for integration, German companies seem to be responding very slowly. Some research indicates that the number of fully employed refugees after the latest inflow still stood slightly more than 1000. On the other hand, German companies seem to be better in terms of offering on-the-job training programs mostly in cooperation with other institutions, although a very small proportion of the total number of refugees or asylum seekers are able to benefit from them.

and economic disadvantages they have faced as part of their flight, and require specialized support (EP, 2016). In this study, the term „refugee“ will be used most of the time.

The aim of this study is to contribute to the field by offering some evidence on business responses to the refugee crisis during the last two years, especially given that such evidence is scarce and the topic, in general, has been under-researched in this time frame. Although there are various refugee-related practices being undertaken by German companies -ranging from one-time to long-term contributions-, a systematic database representing such efforts does not exist. Most of the CSR projects of German companies were reported in the media as isolated cases. Therefore, it is difficult to provide enough information to reflect on all of these practices in their entirety. Additionally, a very small body of research is focused on Germany's private sector engagement after 2015. For example, regarding CSR, an explorative study on 53 top German companies revealed nine different types of *social private action*: financial donations; material donations; employee volunteering; human resources; education and training; advice and mentorship; social services and products; leisure activities; and establishing connections and collaborations (van den Broek, 2016). Regarding integration, a study of 132 companies, most of which were members of a refugee integration initiative including some of Germany's top companies, showed that the majority of research participants had programs offering internships and apprenticeships to refugees. The next set of responses, in order of magnitude, involved supporting refugees in their everyday lives and with German language competency, financial contributions to other projects, full-employment opportunities, and any other activities regarding work. The motives they gave for taking action were listed as diversity, social motivation, access to workforce, and the reputation of the company (Wir Zusammen, 2016).

This paper begins with providing some insight into the current situation in Germany by discussing a number of economic, social, and political aspects of the refugee topic in order to display why private sector's involvement is crucial, given that the country is at a critical juncture due to increasing economic and social concerns on the part of the German public. Second, some CSR activities practiced by German companies were exemplified to illustrate how the private sector is contributing. Operating under the assumption that labor market participation is the key factor for full integration, this paper particularly focuses on companies' employment-related efforts.

1. REFUGEE CRISIS IN GERMANY

There are approximately 25 million humanitarian migrants in the world. Less than 1% of refugees have been resettled, and 86% of them are hosted by developing countries. Refugee numbers have risen dramatically as a result of the conflict in Syria. According to United Nations (UN) reports, there are 4,597,436 registered Syrian refugees. Another 7.6 million people have been displaced, and it is estimated that an additional 12.2 million people are in need of humanitarian assistance (UNHCR, 2016). In the 20 months between January 2015 and August 2016, 2.3 million humanitarian migrants arrived in Europe. This number comprises only about 0.45% of the total population of the European Union (EU), but the economic and societal implications are more intense than this low percentage would suggest (McKinsey, 2016).

Germany has a high material standard of living, low-income inequality, and scores well in most dimensions of well being (OECD, 2017), which makes it an attractive destination for many humanitarian migrants. The German government's *"open door policy"* beginning in 2015 permitted an estimated 1.2 million refugees, mostly from Syria, to enter Germany between January 2015 and August 2016. The number of new arrivals has dropped since 2016, as the Balkan route is now closed and an agreement between the EU and Turkey to temper the flow of refugees into Europe is still functional. In 2016, 722,370 initial applications were accepted by the German Federal Office, most of which came from people from Syria, Afghanistan, and Iraq (BAMF, 2016). Of those accepted refugees, 65.4% are male, and roughly 60% of the total number are of working age. About three-quarters of new arrivals wish to stay and work in Germany (Pieper & Martensen, 2017). Furthermore, many Syrian refugees who have come to Germany are highly educated. It is estimated that almost half of them hold a high school or university degree (Lemmer, 2017). However, many of them are unable to provide proper documentation to prove their level of education or skills (OECD, 2016a) due to forced immigration, which is problematic in Germany because official recognition of foreign education is

required for many professions. This often results in overqualified individuals being forced into temporary jobs that do not match their skills (IAB Institute for Employment Research, 2014).

When discussing the standard of living for refugees, it is impossible to generalize because different policies are pursued on the regional and local levels. According to the AIDA Asylum Database Germany Country Report, although most of the refugees were placed in initial reception centers or collective accommodation centers, there are still thousands housed in emergency facilities, e.g., gyms or former airport hangers. These facilities are often isolated or in remote locations. Many temporary facilities and emergency shelters, as well as some collective accommodation centers, do not comply with basic living standards. In some facilities, asylum seekers are not allowed to prepare their own food or there are no kitchen facilities available to begin with. For children, there is often no space or equipment for recreation, nor are there separate quiet spaces available to do their homework for school. Furthermore, many facilities lack qualified staff (AIDA, 2016).

1.1.Labor-Market Integration: Slow integration, skill downgrading and discrimination

According to the IAB (2014), refugees are being integrated in the labor market more slowly than other migrants. On average in the EU, which is close to the German average, it took between five and six years to integrate about 50% of migrants into the workplace and as much as fifteen years or more to reach a 70% employment rate (EP, 2016). For some specific groups (e.g., very low-skilled workers, women, or older refugees) it takes much more time. Refugees represent one of the most vulnerable groups of migrants in the labor market, and on average it takes up to 20 years for them to have a rate of employment similar to the native population (OECD, 2016b). Based on a research findings, the probability of being unemployed is initially 7 percentage points higher for recently arrived immigrants than for natives of similar characteristics in Germany (Beyer, 2016).

On the other hand, immigrants face significant barriers in European labor markets, and many of them find themselves without alternatives to low-skilled jobs, even if they are overqualified (McKinsey, 2016). The OECD (2016b) reports that 71% of refugees in

Germany are overqualified for the jobs they are actually doing, which is a higher proportion than those living in other EU countries. This is not only the case for Germany. For example, a study in the UK showed that highly-skilled refugees who are working are not in jobs commensurate with their skills and qualifications (Bloch, 2008). Could a general societal perception that refugees belong in low-skilled jobs be the reason for this situation? A recent response from an economist at the OECD gives some context to this perspective, *"Obviously, in the low-skilled segment, mobility is low. Germans often won't go very far to find a low-skilled job. Now you have these refugees on your doorstep"* (Reuters, 14.09.2016). Some statements reflecting a similar perspective are also visible in academia. For example, Fakihi and Marrouch (2015) estimated the positive contributions of refugees to economic growth, but they did so by focusing on the shortage of *unskilled* labor. Companies' expectations also lean in the same direction. A survey conducted at over three thousand German companies found that nearly half of them saw great potential for hiring refugees as *unskilled* workers, whereas only three percent saw the possibility to hire them for managerial positions (Battisti, Felbermayr & Poutvaara, 2015).

There is, in fact, a shortage of unskilled labor in Germany, but will this result in a policy that directs refugees into low-skilled jobs, even if they are overqualified? This is a hard question. In 2016, the federal government explained a project sought to subsidize up to 100,000 so-called *"One Euro Jobs"* for refugees at the cost of 300 million Euros annually. One Euro jobs provide employers with cheap, government-subsidized labor, while at the same time aimed to allow refugees to gain practical experience, improve language skills and cultivate contacts that may lead to regular fulltime employment. The impact of the One Euro program was disappointing that -out of the desired 100,000- approximately 4500 refugees employed through this project. The program is receiving some critics by assuming that it *"parks"* refugees in low-skilled, low-income jobs without leading to integration (Trines, 2017). No matter what the answer to the previous question is, the immigrants' skill downgrading is a fact in Germany which means that immigrants do jobs that require less qualification than the job they did in their home country (Beyer, 2016). Beyer explains the possible reasons for this kind of skill downgrading as details of the labor market institutions, such as the

ease of converting educational degrees, or the role of networks, and *outright discrimination* (Beyer, 2016).

On the other hand, studies have shown that both immigrants of non-European origin and refugees face significant barriers in European labor markets. Some labor market barriers appear to be higher for people from particular regions of origin, especially for those from the Middle East and from North and sub-Saharan Africa (McKinsey, 2016). In a study from 2013 on refugee and asylum seekers in Germany, it was found that more than half of the research participants faced discrimination while searching for jobs or apprenticeships (IAB, 2014). Previous studies have also shown that this perceived discrimination had a negative impact on migrants' access to apprenticeships and employment (Bosch, Peucker & Reiter, 2008; ENAR, 2010). Those refugees who were able to find and complete apprenticeship programs also had lower chances of progressing on to full-time jobs in Germany. Even highly qualified immigrants are facing many obstacles that their German counterparts are not confronted with. In a recent study from the German Anti-Discrimination Agency, consultants and volunteers from various institutions who work closely with refugees were asked to indicate aspects of life where refugees and asylum seekers face discrimination. The results show that discrimination in the labor market (e.g., job searching) is very strong and most often based on racist attitudes aimed at refugees' ethnic backgrounds, religions, and worldviews (Antidiskriminierungsstelle, 2016).

1.2.Economic Concerns

Pragmatic interests drive business and political representatives to welcome refugees into the German social system. In general, Germany has correlative needs, as it has an ageing population with the lowest birthrate in Europe. The German labor supply is set to shrink faster than the population as a consequence of ageing (OECD, 2017). Refugees are therefore expected to compensate for labor shortages as the workforce ages. The IAB predicts an increase of 1.5% in the German labor force in the mid-term, taking into account the influx of refugees in the last two years. It is expected that by the end of 2017, 380,000 new refugees will be ready for the labor market, with an expected increase to 640,000 by 2018 (IAB, 2015). On the

other hand, as Deutsche Bank research paper indicates, *“without immigration, the country’s economic growth is predicted to drop in the next ten years from its current average of around 1.5% to just 0.5% annually. The stability of the social security systems would be put to the test”* (Deutsche Bank, 2015). Accordingly, it would be in Germany’s own self-interest to “welcome” refugees.

The current refugee cohort could also contribute €60 to €70 billion annually to overall European GDP, with the potential of up to €90 billion annually if they are fully integrated into the labor market by 2025 (McKinsey, 2016). Since Germany hosts around half of them, it will receive a large proportion of these benefits. The fiscal contributions that refugees make to their host society must be also taken into account. The sooner the refugees gain employment, the more they will support public finances by paying income tax and social security (EP, 2016). Accordingly, experts declare that the current costly investments in integration in Germany would reach a break-even point within the next years, and then increased employment and consumption by the refugees may stimulate economic growth that could create more than a one percent increase in German GDP by 2025 –in the best-case-scenario- (Fratzscher & Junker, 2015). Additionally, the positive outcomes of integration could be much higher if we consider the likelihood of migrants establishing start-ups or small businesses (McKinsey, 2016). About one- third of refugees who came to Germany between 2013 and 2016 stated that they were self-employed in their country of origin (OECD, 2017). Thus, entrepreneurial potential must also be taken into account. Syrian refugees in particular have already contributed to their host countries’ economies through increased investment. In Turkey for example, 26% of businesses registered in 2014 had Syrian ownership or capital (Del Carpio & Wagner, 2015).

Despite the expected positive outcomes outlined above, they will likely only become apparent after many years because of slow labor-market integration. Therefore, the economic burden of hosting refugees is still a great challenge. Trying to integrate refugees through the provision of housing, education, training, social and health services, and any other assistance is a costly strategy. Germany committed €12.7 billion for the admission and integration of refugees and asylum seekers (McKinsey, 2016), but has already spent more than €20 billion on refugees in 2016 (Independent,

10.03.2017) and in 2017 government allocated 21.3 billion Euros to refugee assistance (N24, 27.01.2017).

These costs are a burden for the economy and are combined with the economic and societal concerns that many Germans have in relation to refugee integration. The results of a research (ARD, 2016) on refugee politics in Germany reflects such concerns; for example more than half of the participants expressed worry about the competition for real-estate and large increases in social costs. Similarly, in another study of a total of 10,000 European citizens (Pew Global, 11.07.2016), half of the respondents said that refugees are imposing an economic burden by taking jobs and social benefits. However, for the concern regarding *“taking jobs”*, experts explain that there is no scientific evidence suggesting that locals will become unemployed because of immigration. On the contrary, unemployment would be much higher without immigration. The false assumption that there are a fixed number of jobs available is often behind the theory that immigration equates to increased unemployment among locals (Deutsche Welle, 08.09.2015a). Contrarily, the recent refugee influx created approximately 60,000 new jobs for Germans (The Local, 19.12.2016), in professions such as education and social work. On the other hand, unemployment is expected to rise in the near future when more recognized refugees enter the labor market. However, although there were 297,000 new refugees searching for jobs and 131,000 of them were registered as unemployed as of June 2016, total unemployment has fallen and the demand for new workers has reached a consistently high level in Germany (BFA Bundesagentur für Arbeit, 2016).

1.3. Social Concerns

With the large inflow of humanitarian migrants, there have been numerous new civil society initiatives in Germany and about 11% of the German population has actively supported refugees, either through donations or active engagement (OECD, 2017) especially in the years 2015 and 2016. But on the other hand, the massive influx of foreigners has created immense challenges for the society. While some German citizens welcome growing diversity and although there are only 14 incoming asylum seekers per 1,000 inhabitants; others feel a sense of anxiety or resentment that their formerly homogenous communities are changing (McKinsey, 2016). According

to Germans, immigration is currently the most important problem in the country (Statista, 2017).

Regarding the last inflow of refugees, a poll showed that almost half of the respondents think that their lives will change negatively in the future (Bild, 04.09.2016). In another poll, Germans seem to worry about the strong influence of Islam and higher crime rates. One-third openly stated that they are afraid, and more than half wanted the number of refugees restricted (ARD, 2016). Other study among over 1000 research participants displayed that a vast majority of 70 percent of respondents expect crime to rise due to a large increase in refugees (Deutsche Welle, 15.01.2016). Similarly, in a study of 10,000 European citizens, almost 60% were concerned about the higher likelihood of terrorism as a result of the increase in the numbers of refugees (Pew Global, 11.07.2016). There have been also some recent academic contributions to the field regarding the situation. For example, Jünemann (2017) discussed the fear and (non)empathy among Germans concerning the refugee crisis. Sinram (2017) looked at hate comments toward refugees, focusing on the popular justification, *"I am not a racist, but ..."*. Nguyen (2017) studied the policies and legislation in Germany related to immigration as well as current and previous governments' discourses, and concluded that immigration is indeed linked to security issues in Germany, and that immigrants are perceived as a threat to Germany's national security and identity.

In the meanwhile, several fake reports circulating on the internet about the inherent criminality of refugees have become increasingly popular, thereby increasing anger among people as the content is shared on social media sites (Deutsche Welle, 03.02.2017; Financial Times, 2017a). These fake reports are not only shared on social media platforms but also on traditional media channels. In February 2017, Germany's largest tabloid newspaper, *Bild*, was involved in disseminating a fake report stating that a number of Arabic or North African-looking men had rampaged in restaurants and bars in Frankfurt on New Year's Eve and had gone on to sexually harass women at the establishments. The case turned out to be a fabrication and *Bild* later apologized for the report (Deutsche Welle, 06.03.2017). Apart from fake news and reports, it is impossible to ignore the role of the mass media in influencing public and elite

political attitudes towards asylum and migration. Refugees and migrants have tended to be framed negatively as a problem, rather than a benefit to host societies (Berry, Garcia-Blanco & Moore, 2015). Corabatir at his column on Aljezeera claims that *“some media, especially in EU countries, are extremely hostile towards refugees and irregular migrants. Such a discriminatory media response to the largest humanitarian crisis of our era constructs negative public attitudes towards the thousands of people desperately in need of international protection. Such negative attitudes lead to more restrictive policies by political parties and governments. The consequence is the double victimisation of refugees”* (Aljazeera, 01.09.2015). Georgiou and Zaborowski (2017) in their recent study which includes a content analysis of quality press across Europe including German media concluded that *“the “sympathetic” and “empathetic” response of a large proportion of the European press in the summer and especially early autumn of 2015 was gradually replaced by “suspicion” and, in some cases, “hostility” towards refugees and migrants”* (Georgiou & Zaborowski, 2017). Backfried and Shalunts (2016) in their study of analyzing the media on the refugee crisis also indicate that in Germany and the neighboring German speaking countries a shift could be observed, from the initial hospitable *Willkommenskultur* (welcome culture), to more reserved and skeptical points of view (Backfried & Shalunts, 2016).

Furthermore, social tensions regarding refugees are also becoming increasingly apparent, as xenophobic incidents and crimes are occurring more often in Germany. Statistics show that the number of attacks in 2016 was significantly higher than the year before, including 1,578 attacks on facilities, 102 of which were arson attacks (MGRG, 2017). German authorities have recorded a total of 3,500 attacks against refugees, migrants, and their shelters over the last year, leaving at least 560 people injured, including 43 children. This averages out to roughly 10 attacks per day, and most of them were classified as racially-motivated crimes. One particular attempt to burn down a sports hall temporarily set aside to house refugees caused \$3.7 million worth of damage. In addition to them, 217 refugee organizations and volunteers have also been attacked. With tensions mounting over refugee policy, over 140 politicians who

advocated pro-refugee policies also suffered attacks by right-wing extremists in 2016, ranging from multiple types of physical attacks to non-violent incidents (Newsweek, 27.2.2017; Deutsche Welle, 03.02.2017; 10.02.2017).

On the other hand, as a result of the public debate mostly focusing on the problems associated with migration, strong anti-immigrant parties have emerged across Europe (EP, 2016). With the tensions over refugee policy, right-wing extremism is becoming more popular in Germany. Although some authors were skeptical on whether such right-wing extremist parties gain enough support to be elected (i.e. Coleman, 2016), in Germany several polls projected that the so-called anti-immigrant and right-wing extremist party AfD (Alternative für Deutschland) was not only expected to reach the five percent threshold to make it into the national parliament but about to gain approximately 10% share in the parliamentary elections in September 2017, which would make it the third largest party after the CDU/CSU (Christian Democrats) and the SPD (Social Democrats), leaving Die Linke (The Left), Grünen (the Green Party) and FDP (Liberals) behind (ARD, 2017; Trines, 2017). The result of the election showed that AfD has entered parliament as the third-largest party in Germany as polls projected but gained approximately 13% share which was beyond the expectations (The Guardian, 25.09.2017). Perhaps the most problematic part of such 'success' of right-wing extremist parties is that their influence on public opinion (Coleman, 2016) or the public opinion that resulted in this way could make the other parties reshape their policies accordingly in the near future ,which at the end multiplies the problem at a highly institutional level.

Finally, it must be noted that such social concerns or xenophobia may result in social discrimination, and according to Mestheneos and Ioannidi (2002) most of the fundamental barriers to social integration for refugees are shaped by racism and ignorance, and they have been reported at both the individual and institutional levels in Europe. Although the situation has become more obvious since 2015, social discrimination is not a new phenomenon in Germany and has been formerly studied by several academics. For example, in one study comprised of several field experiments, *the foreigner* (migrant, refugee, asylum seeker) received worse treatment than his or her German counterpart. Meta-analyses show a significant overall correlation between ethnic group membership and discrimination,

leading the authors of these studies to support the assumption of everyday ethnic discrimination in Germany (Klink & Wagner, 1999). Another study indicated that one-third of approximately 1000 Muslim migrants studied had been addressed with derogatory statements at least once in their lives, such as, “Go back to where you came from.” (Brettfield & Wetzels, 2007). Therefore, the current social tensions must not be solely approached in the context of recent events but, rather, from a broader perspective.

2. GERMAN PRIVATE SECTOR’S RESPONSE TO THE REFUGEE CRISIS: CSR PERSPECTIVE

Corporate social responsibility (CSR) is briefly creating social good within the business model, and as a concept, dates back to 1950’s. The publication by Howard R. Bowen (1953) is argued to mark the beginnings of the modern period of literature on this subject. This work proceeded from the belief that the several hundred largest businesses were vital centers of power and decision making and that the actions of these firms touched the lives of citizens at many points (Carroll, 1999; 2008). Today, CSR has become indispensable in modern business discourse and there are various positive drivers (e.g. competitiveness, profitability, brand/corporate image, reputation, customer satisfaction, employee satisfaction) that lead companies practicing CSR, but the traditional arguments why companies engaged in CSR could be listed as moral obligation, sustainability, license to operate, and reputation (Porter and Kramer, 2006)⁶. Identifying and defining what CSR means is open to contest (Okoye, 2009), many alternative and/or supplementary emphases like business ethics, stakeholder theory, corporate citizenship, corporate social responsiveness, and corporate philanthropy are visible at CSR literature.

⁶ Porter and Kramer (2006) criticize these traditional arguments since each argument “creates a generic rationale that is not tied to the strategy and operations of any specific company or the places in which it operates. Consequently, none of them is sufficient to help a company identify, prioritize, and address the social issues that matter most or the ones on which it can make the biggest impact. The result is oftentimes a hodge-podge of uncoordinated CSR and philanthropic activities disconnected from the company’s strategy that neither make any meaningful social impact nor strengthen the firm’s long-term competitiveness” (Porter and Kramer, 2006).

American Marketing Association (AMA) defines CSR as “considering the *impact* of the company's actions and operating in a way that balances short term profit needs with *society's long term needs*, thus ensuring the company's survival in a *healthy environment*” (AMA, nd). The context given at the previous section displays a complex situation and it is clear that German society need both urgent and long term solutions, and private sector's strategic involvement in this area would create the biggest meaningful impact both in social and economic terms. However, global community –and also partially German community- tend to discuss the refugee topic mostly in the frames of politics and economics, and based on the urgency of the situation from nonprofit sector perspective. In the table of discussions, business world is still mostly approached as a source of humanitarian action and it –generally- seems to react accordingly. The debates focusing solely on selected popular hot themes (e.g. security of the borders, political tensions, urgent needs in humanitarian terms,) shunt the private sector's real power; therefore the role of private sector in solving or mitigating -not all but- most of the problems is mostly being put aside. However, the complicated situation behind and beyond such themes clearly reveals the importance of the strategic involvement of the private sector since it can ensure a high degree of stability within society (van den Broek, 2016), and -in Porter and Kramer's (2006) words- “*no social program can rival the business sector when it comes to creating the jobs, wealth, and innovation that improve standards of living and social conditions over time*”. Therefore, there is a strong need for the private sector's involvement but this is only possible when companies take over the responsibility by addressing the society's long term needs.

“*Can corporate social responsibility make a difference?*” asks Forbes (02.10.2015) regarding refugees and answers “*only to the degree that companies are willing to demonstrate leadership on the scale of the crisis*” adding that “*not to act in times of crisis is no longer an option for companies*” (Forbes, 02.10.2015). Except the humanitarian efforts displayed especially in the last two years, the weak and slow responses of the private sector is open to discussion while the actual situation in Germany can not be considered purely as an urgent humanitarian crisis any more, since the topic turns into a much more complex theme: Integration. Briefly, if the humanitarian aspects represent one side of the coin, the challenge of integrating

roughly one million refugees represents its flip side. The latter requires a high level of private sector involvement and experts strongly emphasize the great role of labor market integration in the way of full integration of the refugees. Despite all other factors such as legal restrictions and other structural problems, this will ultimately possible if the companies' show interest in doing so. However, German private sector's involvement in refugee matter gives an impression that most of the effort is philanthropic, and regarding integration the result is slightly far from creating the real biggest impact, nor addressing properly and truly the society's long-term needs. Therefore, German companies seem to respond slowly in terms of labor-market integration as it is displayed at the following parts of the study, and are practicing –in Porter and Kramers (2006) words- *“a hodge-podge of uncoordinated CSR and philanthropic activities”*.

In the following parts of the study, first some selected CSR activities of German companies are exemplified by using the categorization⁷ of Business Action Plan as per the recommendation of the UN Global Compact and UN High Commissioner for Refugees (UNGC & UNHCR, 2015), which basically consists of social investment and philanthropy, advocacy and public policy engagement, partnership and collective action, and core business activities⁸ to

⁷ In terms of implementation of CSR, there are many categorizations in CSR literature. For example, there is a distinction between embedded and peripheral CSR activities. Embedded CSR relies on an organization's core competencies and integrates CSR within a firm's strategy, routines, and operations. In contrast, peripheral CSR focuses on activities that are not integrated into an organization's strategy, routines, and operations (Aguinis & Glavas, 2013). van Rekom and his colleagues (2013) approach to the CSR activities similarly by categorizing them whether they are linked to the company's core activities or to peripheral activities. Instead of categorizing German companies' activities based on such distinctions, it is preferred to use UN categorization in this paper, since it is exclusively designed for the business involvement in refugee theme.

⁸ Definitions of these categories at the following parts were taken from the aforementioned UN document. Because of the multifaceted nature of this theme, the categorizations often overlap, making it difficult to make overtly clear distinctions. For example, a language course supported by a company can be defined as both financial support and social investment, while such an initiative is also related to later steps like supporting full employment. Some

present a *general* view. The lack of data must be taken into account that this made it difficult to undertake a deep analysis at this part. Additionally, the information provided by the companies is very limited and most of the cases are reported in the media in the forms of ‘news text’ sometimes without references. Therefore, the author preferred here to draw examples from some CSR practices in order to show the wide range of actions first, then particularly focused on the employment-related practices of German companies in the last section by taking the importance of labor market integration in account.

2.1. Social Investment and Philanthropy

Social investment and philanthropy is defined as: *“Financial contributions, relief items and strategic social investment support for NGOs, UN and multilateral agencies or directly to affected communities and/or contributing functional expertise through volunteering efforts”* including some sample activities such as expanding apprenticeship opportunities⁹ by targeting refugee youth who have completed secondary or vocational training, and developing social impact bonds to leverage private investment to support of humanitarian issues (i.e., development of refugee infrastructure for electricity, housing etc.).

In terms of financial contributions, German companies have already donated millions of Euros for both short and long-term projects on specific themes. For example, Daimler committed around one million Euros for projects at four different locations in Germany where it operates (Daimler, 22.02.2016). Siemens, Mercedes, Football Club Bayern Munich, and Bayer are also examples of companies that have allocated such financial resources. Sometimes companies also allocated funds to CSR projects that are operated internally. For example, Deutsche Post DHL Group declared that, *“For the first year [2015] we have a one million euro project budget, which*

companies are taking a holistic approach that addresses many aspects of integration by providing e.g. language course, on-the-job-training, and vocational education in an all-in-one package.

⁹ Although apprenticeships are mentioned under this category at the aforementioned UN document, in this paper, apprenticeships will be categorized as core business actions, as they represent a skill formation process that is highly related to a company’s central expertise.

mainly supports concrete measures run by our employees (nationwide with a focus on local projects). We don't do pure money donations" (van den Broek, 2016).

German companies have also supported local authorities or NGOs based on their own assets and capabilities, especially when the crisis reached its peak at the end of 2015. Siemens, Deutsche Post, and Allianz are examples of companies that have provided emergency accommodation facilities. Deutsche Telekom provided free Wi-Fi for many refugee shelters (Deutsche Telekom, 08.09.2015). As an example for material donations, Bayer donated medicine to several refugee-related organizations operating in Turkey, Greece, and Austria (Bayer, 2015). Adidas provided clothing and shoes for arriving refugees. Airbus Group provided a mobile health center, Boehringer donated containers, and Daimler gave vehicles to the authorities. In terms of service donations, Lufthansa, Alltours, AirBerlin, and Germanwings delivered a multitude of materials, including relief items, to authorities both within and outside of the country (n-tv, 13.09.2015). Some German companies are also being involved in social investment, for example, TÜV Academy opened language courses designed for refugee women (TÜV Academy, 20.10.2015). A privately owned management school offered scholarships for refugee applicants (HHL Leipzig Graduate School of Management, nd).

2.2. Advocacy and Public Policy Engagement

Business leadership on social issues can extend beyond donations. German companies have taken action in terms of advocacy and public policy engagement both independently and in cooperation with others. Advocacy and public policy engagement is defined as, *"Fostering social cohesion and inter-group dialogue and relationship-building in the workplace, marketplace and community,"* and includes several different activities: increasing engagement and encouraging support; helping communicate the growing refugee crisis through digital and traditional channels; changing attitudes; and raising awareness and understanding about the situation of refugees among employees (e.g., by inviting refugee organizations and refugees for talks). Although a study on CSR activities in German companies concluded that practices regarding *advocacy and public policy engagement* were not found during the research as an overlapping kind of private action regarding refugees (van den Broek,

2016), this paper is able to define some actions falling under this category.

For example, *“Helping communicate the growing refugee crisis through digital and traditional channels—changing attitudes”*, is a recommended course of action relating to advocacy and public policy engagement prescribed to the private sector by UN. Companies in Germany were expected to be involved in improving the public perception of migrants by making their contributions public, and making statements expressing the need for engagement and emphasizing the positive aspects of the refugee crisis (Löning, 2015). It is also recommended that the companies must be prepared for the decline in public goodwill that is likely to occur as efforts to integrate the newcomers hit inevitable obstacles and therefore business leaders must help keep a clear, public focus on the long-term benefits of immigration through statements, media engagement, and direct lobbying of government officials (World Economic Forum, 2015).

Accordingly, Matthias Müller, Volkswagen’s chief executive (Porsche’s chief executive at the time), for example, called for industry leaders to, *“Take a clear stand against xenophobia and extremism.”*; Dieter Zetsche, the CEO of Daimler, indicated that the new arrivals would lead to a new *“economic miracle”* for German industry; Frank Appel, the CEO of the Deutsche Post, praised the additional value that the refugees would bring for the labor market; Klaus Engel, CEO of Evonik declared, *“We cannot pretend as though it doesn’t have anything to do with us when drowned children wash up on the shores of the Mediterranean and desperate people roam through Europe looking for a peaceful future.”* (Deutsche Welle, 08.09.2015b). Football clubs like Bayern Munich and Borussia Dortmund also commented on the matter through social media. They made their donations public and addressed the refugee crisis by sharing the popular Twitter hashtag *#refugeeswelcome*. The need for such communication was especially strong in 2015, but it is still an important theme for Germany because of the social fragility discussed at the beginning of this article. A recent report emphasized that the importance of Germany’s powerful corporate sector in integrating or assimilating migrants has become increasingly

apparent (Financial Times, 2017b). Therefore, further communication on these matters is necessary.

When it comes to “*increasing engagement and encouraging support*” regarding advocacy and public policy, “employee involvement” has emerged as an important element. Some German companies responded well to this in the last two years by supporting the authorities through: (i) directing their human resources capacity; and, (ii) promoting their employees’ social engagement. Lufthansa directed its 50 employees as translators, which also reflects one of the company’s central characteristics, as Lufthansa’s personnel includes employees with a large diversity of ethnic backgrounds and language capabilities (FAZ, 05.11.2015). Some other companies (i.e., Deutsche Post) also directed their employees to the authorities to support refugee processing in a number of ways. For the latter, namely in terms of promoting social engagement, many companies have offered their employees additional vacation time in exchange for participation in refugee-related projects with NGOs or local authorities. For example, Siemens, Henkel, Santander Bank, Carlsen Verlag, Deutsche Telekom, Deutsche Bank and some other companies offered their employees i.e. five days paid time off. Companies are also supporting a variety of employee-based projects. For example, Audi supports “*Kitchen Stories*”, where employees cook together with refugees (Audi, 10.08.2016). Adidas employees play soccer with refugees (Adidas, 18.08.2016). Companies also offer community outreach programs where employees can be involved; one prominent example is the HHL’s “*Neighbor meet Neighbor*” project (HHL, nd).

As a result of such encouragement, many employees in large German companies have assisted in welcoming, registering, and caring for incoming refugees especially in 2015. Recently, these initiatives have turned into more integration-based work. Since the volunteers often serve as vital social bridges linking refugees to the community (EP, 2016), many volunteers for projects related to coaching or language partnerships are needed. Therefore, a large number of mentorship programs have emerged on a local level in Germany, the majority of which focus on supporting refugees in everyday activities, language learning, and bureaucratic procedures. Deutsche Bank is a good example of a company with a good program in this area. Over 400 of its employees have been registered as integration coaches and 250 tandems have already been arranged

(Deutsche Bank, nd). In contrast to the others, mentoring programs *with an explicit aim to help refugees find employment* are relatively scarce and, where they exist, small-scale (OECD, 2017).

2.3. Partnership and Collective Action

Partnership and collective action is defined as, *“Joining forces with governments, civil society organizations and/or other businesses to act collectively, find solutions to the refugee crisis and forge long-term partnerships for regional economic and sustainable development.”* Partnership has been turned into a reality in many forms in Germany and a number of projects have been brought to life by the combined efforts of private, public, and nonprofit actors. Most of the company examples being displayed in this study are a result of such combined work and on the public side, the German Federal Employment Agency seems to be the most preferred partner, especially in terms of employment-related activities. Companies also build partnerships with universities. For example, Evonik, a chemicals corporation, cooperates with Bochum Ruhr University on a program at its chemistry branch designed only for refugees (Evonik, 19.10.2016).

A German industry integration initiative called *“Wir Zusammen”* (We together) is also a good example of a collective action and seems to be one of the biggest private sector initiatives in Germany. Established in 2015 by 36 companies, it now has 178 members, including more than half of the Germany’s stock market index DAX-30 companies, as well as international companies such as Google, McDonald’s, and Procter & Gamble. The participating actors present their integration projects to motivate and inspire the other companies.

2.4. Core Business

Core business is defined as, *“Addressing the refugee crisis through a company’s core business operations¹⁰, including internal*

¹⁰ These activities may also overlap with the previous categories. For example, *“paid time off for employees to volunteer their expertise in humanitarian-related organizations”* is categorized in the UN document as an example of a core

procedures, human resources hiring practices, training, sourcing policies, as well as the development of products and services appropriate for refugees.” and can include a broad range of activities reflecting a company’s central expertise. In terms of “*developing products and services appropriate for refugees*”, for example, Deutsche Bahn prepared a travelling guide (DeutscheBahn, nd), and The Ernst Klett Publishing a four-language dictionary (ErnstKlett, nd) for the free use of refugees. However, developing appropriate services is not only important for refugees but also for the institutions that work closely with refugees. HHL Graduate School of Management, for example, has provided educational services to some organizations including local authorities through which managerial topics concerning effective work and responsibility are taught. Additionally, HHL is supporting a study on opportunities and challenges for labor market inclusion for Germany, as well as a project that clarifies the responsibility of corporations and their limits regarding refugee management (HHL, nd). Considering “*human resources hiring practices*” as one of the most important core business actions regarding labor market integration, it is being addressed separately in the following section.

2.5. German Companies’ Employment-related Practices

Volkswagen’s chief executive, Matthias Müller, was asked what German industry could do to help the refugees in practical terms, and he replied, “*With new jobs!*” However, the challenge of incorporating refugees into the labor market is a significant matter in Germany. First, the extent to which refugees are allowed to work in Germany depends on their particular immigration status (see BAMF, nd). Persons with refugee status, asylum seekers, or beneficiaries of subsidiary protection have the possibility to access the labor market in Germany only under specific conditions, but the likelihood that those individuals will find work quickly is low (EP, 2016). There are also a number of additional barriers. For example, German companies in most of the federal states still verifies that there are no

business practice. Although it is certainly a core business practice, it can also be seen as a philanthropic effort or as an action related to advocacy and public policy engagement.

applicants from EU countries available for the position before they can offer it to a refugee or asylum seeker (OECD, 2017).

2.5.1. Employment

Employment of refugees surely creates a high value for both society and the private sector due to the the critical juncture the country is at. Although some research has demonstrated that the largest German companies have more experience and showing more interest in refugee employment due to their open workplace cultures and diversity management capacities (Flake, Jambo, Pierenkemper, Placke, & Werner, 2017), they are still being accused of not doing enough in terms of refugee employment. A survey found that DAX-30 companies had employed only 54 refugees in full-time jobs as of June 2016 (Bloomberg Business Week, 28.07.2016), the majority of whom were working for a single company, Deutsche Post DHL Group. These paltry numbers indicated that the response thus far has been insufficient and therefore Chancellor Angela Merkel summoned the heads of top companies, including Siemens, Daimler, and Bosch, to a summit in Berlin where she asked the business community to do more (Euronews, 15.09.2016; Reuters, 14.09.2016). Sigmar Gabriel, the German Economic Minister at the time, also wrote a letter to Germany's biggest companies in July 2016 urging them to hire more refugees. He exhorted them to, *"...Show that the biggest companies in this country are not only the best at revenues and profits... but also when it comes to integrating [refugees]..."* (Financial Times, 15.07.2016).

There are no data available, to date, regarding labor-market integration outcome in terms of employment since the refugee crisis reached its peak in 2015 (BMAS, 2017a), but it is being predicted that most hires to date have been brought on for low-skilled positions (Newsweek, 14.3.2017). There is also a limited body of research focusing on the situation. According to one survey, only 15% of respondent companies had either intern or apprenticeship positions or full-time employment opportunities specifically for refugees by the end of 2016 (IWTrends, 2017), and according to another study, only 7% of respondents had actually hired refugees (Randstad ifo-flexindex, 2015). Van den Broek (2016) found that only 5 of 53 top German companies employed refugees. Another survey of 1030 companies indicated that 33.6% of large companies and 15% of small and medium sized companies are planning to employ refugees in the

near future (Flake, Jambo, Pierenkemper, Placke, & Werner, 2017). None of these studies have provided any information on the number of refugees hired to date. But, as it is considered to be the largest German industry initiative regarding refugees, the 'Wir Zusammen' initiative's outcome can give an impression of the situation: 1064 refugees have been placed into full-time jobs in total by 178 member companies of the initiative (Wir Zusammen, 2017). Since a member of the initiative Deutsche Post DHL Group declared that they had hired 300 refugees for full-time positions (e.g. delivery and sorting positions), this company amounts to approximately one-third of that total. The initiative also conducted a survey and concluded that the absolute number of refugees employed by the 132 respondent companies is currently rather low (the exact number was not available) (Wir Zusammen, 2016).

Several obstacles have been cited by the companies as to why they are unable to take more action or why they are not taking steps to hire refugees at all, such as bureaucratic delays, uncertainty about permission to stay in the country, and the costs of human capital investment (Flake, Jambo, Pierenkemper, Placke, & Werner, 2017). Insufficient professional competencies are also frequently mentioned. For example, a spokesman for Bayer, the German pharmaceuticals group and a member of DAX-30, declared that the company had not employed a single refugee, because, *"The refugees come from countries with educational systems where science is barely taught, and that's what an applicant needs for a job at Bayer."* (Financial Times, 15.07.2016). One other important hurdle is the refugees' lack of German-language skills. Even for low-skilled jobs, German employers require at least good German language knowledge (OECD, 2017). Another problem is the inability of most refugees to provide acceptable proof of their qualifications. For example, two Syrian interns whom Reuters visited in 2016 at a Siemens power-plant construction site applied for apprenticeships but were turned down because they could not sufficiently prove their educational qualifications. One is now doing temporary work in IT and the other is taking German classes (Reuters, 14.09.2016).

2.5.2. Employment-related Practices

Apprenticeships are the most significant type of employment scheme offered by German companies because the companies

especially that are engaged in manufacturing prefer to hire through structured long-term programs whereby they train young people for up to four years for highly skilled and sometimes company-specific jobs. However, the recent arrivals are considered ill prepared for such training (Reuters, 14.09.2016). Therefore, companies are offering internship or training positions more often than apprenticeships. The previously mentioned survey of “Wir Zusammen” among 132 companies indicated that the majority of the participants who recruited refugees said that they had placed them in internship positions (Wir Zusammen, 2016). It is estimated that more than 1,800 refugees have found internships at German companies since 2015 (Bloomberg Business Week, 28.07.2016). The ‘Wir Zusammen’ initiative currently claims that 3,300 *migrants* have been placed in internships, and that 680 have been hired for trainee and/or apprenticeship positions by its participating companies (Wir Zusammen, 2017). There aren’t any further data available, and furthermore a recent study emphasizes that many of these programs are not operating at full capacity (IWTrends, 2017). Additionally, the sustainability of these programs remains uncertain (Baumann-Pauly & Ebert, 2016).

Considering that the largest companies were criticized for doing less for labor-market integration (Bloomberg Business Week, 28.07.2016; Euronews, 15.09.2016), Germany’s stock market index DAX-30 companies were studied in this paper in terms of employment-related activities in the last two years. Table 1 shows the programs from 19 DAX-30 companies¹¹ along with the capacities, as reported by the companies themselves at their own websites. Media releases at Wir Zusammen platform (Wir Zusammen, 2017) and Wiwo’s report (2016) on DAX-30 companies were also checked during the research.

¹¹ No information was available for the following DAX-30 companies: Beiersdorf, Commerzbank, Deutsche Bank, Deutsche Börse, Deutsche Lufthansa, Fresenius and Fresenius Medical, Heidelberg Cement, Infineon, Münchener RE, ProSieben Sat 1 Media. Lufthansa among them declared that because of regulatory reasons e.g. the need for detailed background checks on staff, they are not able to take any action regarding employment (Wiwo, 2016).

Table 1. Employment-related Practices of DAX-30 Companies

Company	Training	Internship	Apprenticeship	Capacity
Adidas	N/A	85	1	86
Allianz	N/A	25	3	28
BASF	150	150	N/A	250
Bayer	170	N/A	N/A	170
BMW Group	300	N/A	50 (in plan)	350
Continental	50	N/A	N/A	50
Daimler	140	600	N/A	740
Deutsche Post DHL	N/A	450	N/A	450
Deutsche Telekom	N/A	124	100 (in plan)	224
Eon	30	N/A	N/A	30
Henkel vz	N/A	75	N/A	75
Linde	N/A	54	4	58
Merck	N/A	N/A	20	20
RWE	N/A	46	2	48
SAP Software	N/A	100	14 (in plan)	114
Siemens	20	100	18	138
ThyssenKrupp	N/A	230	150	380
Volkswagen	313	240	N/A	553
Total	1173	2279	363	3815
% in total	30,75	59,74	9,51	100

Source: Author's construction based on company reports, media releases, other related documents provided at their websites, as well as the "Wir Zusammen" initiative (2017), and WirtschaftsWoche Report on DAX-30 companies (Wiwo, 2016).

According to Table 1, 60% of the total number of positions are internships ranging mostly from four weeks to six months (including

quick internships, bridge internships, etc.). 30% of the positions are training programs ranging from four weeks to one year that include pre-training, training, advanced training, support, and vocational preparation programs. Only about 10% of the positions are apprenticeships and nearly half of them are still in the planning phases. Since the data sources do not all separate the numbers clearly, some of the other positions may still be in the planning process¹².

As Table 1 includes e.g. a program that was active in 2016 but is no longer available, to get a better indication of what is currently available for refugees in the labor market, six job portals especially designed for refugees were also investigated¹³. The results are presented in Table 2. Approximately 3000 positions were available in total, with the majority advertised through Workeers¹⁴. Of these positions, 76% were full or part-time jobs including mini-jobs; the rest were apprenticeships and internships. Some of the positions (e.g. in Welcome2work.de) date back to two years earlier, but were listed under current positions.

¹² Additionally, the numbers at Table 1 do not represent the number of refugees who have benefited from them. It was only possible for a small number of companies to identify some of the positions that remain unfilled. For example, 81 of 150 trainee positions at BASF, 55 of 124 internship positions at Deutsche Telekom and 100 of 150 apprenticeship positions at ThyssenKrupp remain unfilled.

¹³ There is also a matching portal "Workforrefugees.de" which is exclusively designed for refugees and companies who are looking specifically for refugees; the positions are not open to public; hence, it was not included in this study.

¹⁴ Workeers.de includes 18 different initiatives like "jobs-fuer-fluechtlinge" (jobs for refugees), which included some start-ups like Socialbee and the REDI School for Digital Integration.

Table 2. Job Offers for Refugees on Selected Job Portals

PORTALS	FULL TIME, PART TIME, AND MINI- JOB	APRENTICES HIP	INTERNSH IP	TOTA L
WORKERS.DE	1933	203	400	2536
JOBBÖRSE.DE ¹⁵	387	13	65	465
CAREERS4REFUGEES.D E	61	3	30	94
WELCOME2WORK.DE	54	6	10	70
MYGREATJOBS.DE	10	3	1	14
EVERJOB.DE	2	-	-	2
<i>TOTAL</i>	<i>2447</i>	<i>228</i>	<i>506</i>	<i>3181</i>
<i>% IN TOTAL</i>	<i>76,92</i>	<i>7,16</i>	<i>15,90</i>	<i>100</i>

Source: Author's construction from visiting the websites above (by the date of 25.03.2017).

Although these portals present themselves as platforms for refugees, a closer look into the job descriptions indicates that many of them do not claim that the position is open only for refugees. Only

¹⁵ This portal is not established for refugees but provides a special platform for them.

a few of them emphasize refugees and/or migrants in their job descriptions. Therefore, it could be assumed that the companies advertising their jobs on these portals are presenting an opportunity for refugees, but they are not exclusively open for refugee applicants. Many of the jobs require excellent German, and sometimes even both English and German skills. The applicants must also prove their academic credentials. As previously discussed, this is a major problem for almost all refugees, since many of them are not able to prove their education or show proof of a learned profession in their home countries.

CONCLUSION

Any approach to discussing Germany's reaction to the refugee crisis must first recognize all of the efforts being made by multiple actors in the country, including the private sector. In terms of humanitarianism, Germany has received a lot of credit from the international community. Businesses have responded at a respectable level through peripheral and core business CSR activities. But, if the humanitarian aspects represent one side of the coin, the challenge of integrating roughly one million refugees represents its flip side. The latter requires a high level of private sector involvement. Considering labor-market integration as the most crucial aspect for full integration, Germany's private sector efforts appear to be insufficient when the total number of refugees waiting to enter the labor market is taken into account. Although Germany's private sector has been hailed as one of the great examples of refugee integration engagement on the part of businesses (van den Broek, 2017; OECD, 2017), this paper questions it by displaying private sector's response with addressing the paltry numbers in terms of labor market integration.

Two main reasons why German companies are only slowly taking action and/or addressing the problem could involve barriers in the *external business environment* and *company-related obstacles*. In terms of the external business environment, the refugees' deficits seem to be very important. A lack of language skills, and uncertainty about the validity of their educational and professional backgrounds are two of the most important issues causing slow integration. Companies also tend to approach refugees as an unskilled labor force, although almost 80% of adult refugees and asylum seekers had

held employment in their home countries (Rich, 2016). Thus, the matter turns on the transferability of job qualifications. Therefore, rather than relying solely on formal or standard measures for qualification recognition, additional measures that allow for the recognition and adaptation of foreign professional skills are desperately needed.

Germany's own bureaucracy is also considered by many experts and employers to be an obstacle to integration (IFO, 2016). The Federal Employment Agency lists over ten different types of residency permits for refugees and asylum seekers. For each type of permit, there are different regulations that stipulate when they are permitted to work, which assistance courses they are eligible to attend, the kinds of employment that are permitted, which authorities are responsible for the job placement, and other allowances and restrictions (BMAS, 2017b). These procedures are creating a heavy workload for both authorities and for companies who may want to hire a refugee. Most importantly, temporary or indeterminate residency status has been specifically emphasized by the companies as one of the greatest obstacles to taking action (Flake, Jambo, Pierenkemper, Placke & Werner, 2017). Germany is a country that has institutionalized skill formation through its long-term apprenticeship programs, and it is considered a model for successful training schemes among advanced industrialized countries (Thelen, 2004). Such programs for refugees, however, represent a costly and risky investment because almost all of the refugees hold only temporary residence permits. But on the other hand, German companies are having difficulties recruiting apprentices, e.g. compared to 2015, the number of open positions increased by 3%, while the number of applicants decreased by 0.6% by 2016 (OECD, 2017). As the majority of companies participated in a research have stated that they need more support from the authorities on such matters (Wir Zusammen, 2016), further improvements at the German bureaucracy seem to be a necessity.

On the other hand, discussing issues of racism and discrimination in Germany has traditionally proven to be very difficult (Tosuner, nd), but we have to ask ourselves if discrimination –a *company-related obstacle*– could be part of the explanation for the private sector's slow response to refugee labor market integration. Because, although German bureaucracy is being criticized as a crucial barrier, more than half of 132 companies surveyed said that even if

they received more support from the German authorities, they would not want to hire refugees in the near future (Wir Zusammen, 2016). Some research have already demonstrated that discrimination towards refugees in the labor market is currently very strong in Germany, with the top reasons being listed as racist attitudes based on the refugees' ethnic backgrounds and religions. Even though discrimination in employment based on such attitudes is critically discussed in academia and in the anti-discrimination circles, according to Tosuner (nd), business representatives continue not only to ignore this phenomenon but also to deny its existence with the motto, *'The problem does not exist if we do not talk about it,'*. Considering, in addition to discrimination, the likelihood at most organizations of selecting and hiring new members that are similar, e.g. in terms of values, to their existing members in order to make everyone feel comfortable (García, Posthuma & Colella, 2008), all together increases the importance of *diversity management*. Therefore, a number of paradigm shifts are required in German companies. The diversity as an entire philosophy must be deepened and internalized by all members of the company and inadequate company policies must be improved accordingly.

The multi-dimensional nature of the refugee crisis makes it difficult to make concrete recommendations. However it is certain that labor-market integration is essential not only for the refugees to become full and autonomous members of German society but also for ensuring social cohesion (OECD, 2017). In Germany, studies have shown that there is an increase in the society's social and economic concerns. Multiple studies reported discrimination in the labor market and in everyday life. Hundreds of thousands of refugees are ready to work. However, it is evident that rapid labor-market integration is not possible and even the most optimistic projections show that only a small proportion of refugees will have permanent employment in Germany anytime soon (OECD, 2017). Additionally, Beyer (2016) -based on his research findings about Germany's recent experience- underlines that the new refugees may face bigger obstacles than the average immigrant from the past. It must be emphasized that any practices ignoring or underestimating the importance of full integration could result in long-term integration failure, massive political polarization, and the rise of a semi-integrated, post-migratory underclass, high levels of government spendings (Offe, 2016; McKinsey, 2016; Deutsche Bank, 2015). Such

economic, social, and political risks caused by an integration failure will not bode well for business either. On the other hand, as part of a win-win scenario, successful integration offers Germany the opportunity to consolidate its position as Europe's economic powerhouse (Deutsche Bank, 2015). Therefore, the current situation with all its aspects reveals the significance of the role of the private sector, and a special focus on labor-market integration is strongly needed. Nevertheless, this will only be possible when employers are willing to hire refugees. If the private sector does not make this change and if they continue to be involved refugee crisis mostly with peripheral CSR activities in areas where the organization has developed less competence, as van Rekom, Berens and van Halderen (2013) emphasize, this will lead to the non-optimal use of the organization's expertise, and at the end there will be a lost opportunity for the firm as well as for society,

Finally, regarding reputation, where organizations seek *opportunistically* to associate themselves with the humanitarian response, there is a danger of a (mis)perception as if companies are seeking a “*refugee selfie*” (NewsDeeply, 2016). As in Visser's projection; defensive, minimalist business responses to social and environmental issues will be replaced by proactive strategies in the near future, and for example, reputation-conscious public-relations approaches to CSR will no longer be credible. Companies will be judged on actual social, environmental and ethical performances (Visser, 2011). Since the refugee matter for business goes far beyond that of a classical understanding of CSR, German businesses must now show that they are proactively creating solutions and must also focus more on employment-related activities by considering the *positive* outcomes. This could begin by attempting to change the attitudes and perceptions of those companies that e.g. focus on the refugees' deficits. Widespread sharing of good experiences could be a good starting point, since more positive approaches are strongly needed in Germany. As an example, one survey of over 2000 employers in Europe found that three of four participating employers who hired refugees experienced few or no difficulties with them in their daily work, and 80% were either broadly or fully satisfied with their work. Employers who hired a larger number of refugees were also more likely to be satisfied (OECD, 2017).

Limitations of the Study and Suggestions for Further Research

The lack of data made it difficult to undertake a deep analysis. Therefore, the author preferred to discuss the facts of the crisis and draw examples from current CSR and employment practices in the last two years to reflect the private sector's response. Since the largest German companies have faced the harshest criticism for doing less in terms of labor-market integration, only DAX-30 companies were studied at the related part. However, Germany has a very powerful small and medium-sized enterprise sector, and smaller companies may be better at mobilizing their resources and adapting faster to the changing environment than larger companies. However, according to a recent survey among 1030 companies, only 15% of small and medium-sized companies showed some interest in employing refugees in the near future (Flake, Jambo, Pierenkemper, Placke, & Werner, 2017). If these companies support labor-market integration of refugees more strongly, better outcomes could be gained. Therefore, studies focusing on these types of companies are also needed. Meanwhile, social entrepreneurship in relation to several refugee-related themes has also recently emerged in Germany. This largely IT-based involvement of civil-society initiatives constitutes a new development and, as the OECD (2017) emphasizes, it will be important to monitor how effectively these programs contribute to labor-market integration. Finally, it would also be interesting to compare Germany's private sector with that of another country hosting similarly a large number of refugees, such as Turkey. A study identifying differences between developed and developing countries' business approaches on the matter, also considering the varying political, legal and cultural environments, would be an excellent contribution to the field.

REFERENCES

- AIDA Asylum Information Database, (2016). *Country Report: Germany, 2016*. Retrieved 08.03.2017 from, <http://www.asylumineurope.org/reports/country/germany>
- Adidas (18.08.2016). Press reliese. Retrieved 27.03.2017 from, [http://www.adidas-group.com/de/medien/newsarchiv/pressemitteilungen/2016/adidas-gruppe-setzt-erste-massnahmen-der-wir-zusammeninitiative-/](http://www.adidas-group.com/de/medien/newsarchiv/pressemitteilungen/2016/adidas-gruppe-setzt-erste-massnahmen-der-wir-zusammeninitiative/)

Aguinis, H. & Glavas, A. (2013). Embedded Versus Peripheral Corporate Social Responsibility: Psychological Foundations. *Industrial and Organizational Psychology*, 6: 314– 332

ALJAZEERA. (01.09.2015), *WHEN IT COMES TO REFUGEES, TERMINOLOGY MATTERS*, RETRIEVED 28.03.2017 FROM, <HTTP://WWW.ALJAZEERA.COM/INDEPTH/OPINION/2015/08/REFUGEES-TERMINOLOGY-MATTERS-150831091756282.HTML>

AMA American Marketing Association, (nd), Dictionary (Definition of Corporate Social Responsibility under the term ‘Social Responsibility’), Retrieved 12.08.2017 from, <https://www.ama.org/resources/pages/dictionary.aspx?dLetter=S>

Antidiskriminierungsstelle. (2016). *Diskriminierungsrisiken für Geflüchtete in Deutschland, Eine Bestandsaufnahme der Antidiskriminierungsstelle des Bundes*. Retrieved 08.03.2017 from http://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/Expertisen/Diskriminierungsrisiken_fuer_Gefluechte_in_Deutschland.pdf?__blob=publicationFile&v=3

ARD. (2016). *DeutschlandTrend Flüchtlingspolitik*. Retrieved 25.03.2017 from, <http://wahl.tagesschau.de/wahlen/2016-09-18-LT-DE-BE/umfrage-fluechtlingspolitik.shtml>

ARD. (2017). *DeutschlandTrend Wahlmonitor 9 March 2017 Poll*. Retrieved 25.03.2017 from, <http://www.infratest-dimap.de/>

Audi. (10.08.2016). Press reliese, <http://www.audi-hilft.de/article/57aae2ecb565eff552a2f71d>

BACKFRIED, G. & SHALUNTS, G. (2016). SENTIMENT ANALYSIS OF MEDIA IN GERMAN ON THE REFUGEE CRISIS IN EUROPE, IN: DÍAZ P., BELLAMINE BEN SAOUD N., DUGDALE J., HANACHI C. (EDS) *INFORMATION SYSTEMS FOR CRISIS RESPONSE AND MANAGEMENT IN MEDITERRANEAN COUNTRIES*. SPRINGER, CHAM. RETRIEVED 27.08.2017 FROM, HTTPS://LINK.SPRINGER.COM/CHAPTER/10.1007/978-3-319-47093-1_20

BAMF, Federal Office for Migration and Refugees (2016). *Asylum Statistics December 2016*. Retrieved 22.03.2017 from, <http://www.asylumineurope.org/sites/default/files/resources/201612-statistik-anlage-asyl-geschaeftsbericht.pdf>

BAMF Federal Office for Migration and Refugees (nd). Zugang zum Arbeitsmarkt für geflüchtete Menschen, Retrieved 27.08.2017 from,

<http://www.bamf.de/DE/Infothek/FragenAntworten/ZugangArbeitFluechtlinge/zugang-arbeit-fluechtlinge-node.html>

Baumann-Pauly D. & Ebert, I. (2016). *Is German business seizing Merkel's challenge to see refugees as an "opportunity for tomorrow?"* Retrieved 22.03.2017 from,

<http://bhr.stern.nyu.edu/blogs/2016/1/27/is-german-business-seizing-merkels-challenge-to-see-refugees-as-an-opportunity-for-tomorrow>

Battisti, M., Felbermayr, G. & Poutvaara, P. (2015). Arbeitsmarktchancen von Flüchtlingen in Deutschland: Ergebnisse einer Unternehmensbefragung. *ifo Schnelldienst*, 68(22), 22–25.

Bayer. (2015). Annual Report. Retrieved 29.03.2017 from,

<http://www.annualreport2015.bayer.com/management-report-annexes/fundamental-information-about-the-group/social-commitment.html>

Berry, M., Garcia-Blanco, I. & Moore K. (2015). *Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries*, Report prepared for the United Nations High Commission for Refugees, Retrieved 27.08.2017 from,

<http://www.unhcr.org/56bb369c9.pdf>

Beyer, R. C. M. (2016). The Labor Market Performance of Immigrants in Germany, *IMF Working Paper*, Retrieved 10.07.2017 from, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1606.pdf>

BFA Bundesagentur für Arbeit. (2016). *Der Arbeitsmarkt im Jahr 2016, Presseinfo Nr. 2*. Retrieved 22.03.2017 from, <https://www.arbeitsagentur.de/presse/2017-02-der-arbeitsmarkt-im-jahr-2016>

Bild. (04.09.2016). *Flüchtlingszuzug hat Leben der wenigsten Deutschen verändert*. Retrieved 22.03.2017 from, <http://www.bild.de/politik/aktuelles/politik-inland/fluechtlingszuzug-hat-leben-der-wenigsten-47653860.bild.html>

Bloch, A. (2008). Refugees in the UK Labour Market: The conflict between economic integration and policy-led labour market restriction. *Journal of Social Policy*, 37(1), 21-36.

Bloomberg Business Week. (28.07.2016). *Germany Ramps Up Internship Programs for Refugees*. Retrieved 27.03.2017 from,

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-07-28/germany-ramps-up-internship-programs-for-refugees>

BMAS Bundesministerium für Arbeit und Soziales. (2017a). *Abschätzung von Effekten der Integration von Flüchtlingen, Forschungsbericht*. Retrieved 27.03.2017 from, http://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/37926-fluechtlinge-kundinnen-und-kunden-der-arbeitsagenturen-und-jobcenter.pdf?__blob=publicationFile&v=2

BMAS Bundesministerium für Arbeit und Soziales. (2017b). *Ein Leitfaden zu Arbeitsmarktzugang und –förderung: Flüchtlinge, Kundinnen und Kunden der Arbeitsagenturen und Jobcenter*. Retrieved 27.03.2017 from, http://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/PDF-Publikationen/37926-fluechtlinge-kundinnen-und-kunden-der-arbeitsagenturen-und-jobcenter.pdf?__blob=publicationFile&v=2

Bosch, N., Peucker, M. & Reiter, S. (2008). *Racism, xenophobia and ethnic discrimination in Germany*, Retrieved 22.03.2017 from, <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ss0ar-192461>

Brettfeld, K. & Wetzels, P. (2007). *Muslimen in Deutschland: Integration, Integrationsbarrieren, Religion sowie Einstellungen zu Demokratie, Rechtsstaat und politisch-religiös motivierter Gewalt*. Berlin: BMI.

Carroll, Archie B. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct, *Business & Society*, 38(3): 268-295, Retrieved 25.07.2017 from, http://www.academia.edu/419517/Corporate_Social_Responsibility_Evolution_of_a_Definitional_Construct

Carroll, Archie B. (2008). A History of Corporate Social Responsibility: Concepts and Practices. In Crane, A., McWilliams, A., Matten, D., Moon J. & D. Siegel (eds.) *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford University Press, 19-46.

Coleman, L. (2016). *Is Germany a Country of Immigration? Germany's Historical and Current Role in Immigration*. Retrieved 22.03.2017 from, http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/18146/1/Papkov_Be_lgorodskiy_16.pdf#page=383

Daimler. (22.02.2016). Press release. Retrieved 27.03.2017 from, <http://media.daimler.com/marsMediaSite/en/instance/ko/Daimler->

[Trucks-sends-fourth-aid-convoy-to-refugee-camps-in-s.xhtml?oid=9919473](#)

DEL CARPIO, X. V. & WAGNER, M. (2015). THE IMPACT OF SYRIAN REFUGEES ON THE TURKISH LABOR MARKET, WORLD BANK GROUP. *POLICY RESEARCH WORKING PAPER*. RETRIEVED 27.03.2017 FROM,

[HTTP://DOCUMENTS.WORLDBANK.ORG/CURATED/EN/505471468194980180/PDF/WPS7402.PDF](http://documents.worldbank.org/curated/en/505471468194980180/PDF/WPS7402.PDF)

Deutsche Bahn. (nd). *Unterwegs in Deutschland*. Retrieved 25.03.2017 from,

http://www.deutschebahn.com/file/de/11877156/XAbQNPZFv1hxnC6lrShYlq3KdvU/10123812/data/infos_fuer_fluechtlinge.pdf?hl=fl%C3%BCchtling

DEUTSCHE BANK. (ND). *ANKOMMEN IN DEUTSCHLAND: UNSER ENGAGEMENT FÜR FLÜCHTLINGE*. RETRIEVED 21.03.2017 FROM, [HTTPS://WWW.DB.COM/CR/DE/KONKRET-ENGAGEMENT-FUER-FLUECHTLINGE.HTM](https://www.db.com/cr/de/konkret-engagement-fuer-fluechtlinge.htm)

Deutsche Bank. (2015). *Influx of refugees: An opportunity for Germany*. Retrieved 08.06.2017 from,

https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD0000000000441803/Influx_of_refugees%3A_An_opportunity_for_Germany.PDF

DEUTSCHE TELEKOM. (08.09.2015). *PRESS RELIESE*, RETRIEVED 29.03.2017 FROM,

[HTTPS://WWW.TELEKOM.COM/DE/MEDIEN/MEDIENINFORMATIONEN/DETAIL/TELEKOM-SAGT-HILFE-BEI-UNTERSTUETZUNG-VON-FLUECHTLINGEN-ZU-349232](https://www.telekom.com/de/m Medien/MEDIENINFORMATIONEN/DETAIL/TELEKOM-SAGT-HILFE-BEI-UNTERSTUETZUNG-VON-FLUECHTLINGEN-ZU-349232)

DEUTSCHE WELLE. (06.03.2017). *THE GROWING PROBLEM OF AGITATION AGAINST REFUGEES ONLINE*. RETRIEVED 29.03.2017 FROM, [HTTP://WWW.DW.COM/EN/THE-GROWING-PROBLEM-OF-AGITATION-AGAINST-REFUGEES-ONLINE/A-37823274](http://www.dw.com/en/the-growing-problem-of-agitation-against-refugees-online/a-37823274)

DEUTSCHE WELLE. (10.02.2017). *MORE RIGHT-WING ATTACKS ON GERMAN POLITICIANS THAN EVER*. RETRIEVED 22.03.2017 FROM,

[HTTP://WWW.DW.COM/EN/MORE-RİHT-WİNG-ATTACKS-ON-GERMAN-POLİTİCİANS-THAN-EVER/A-37491252](http://www.dw.com/en/more-right-wing-attacks-on-german-politicians-than-ever/a-37491252)

Deutsche Welle. (08.09.2015a). *Immigration expert: 'No immigration, more unemployment'*. Retrieved 22.03.2017 from,

<http://www.dw.com/en/immigration-expert-no-immigration-more-unemployment/a-18702312>

Deutsche Welle. (08.09.2015b). *Germany's challenge: Integration of refugees*. Retrieved 26.03.2017 from, <http://www.dw.com/en/germanys-challenge-integration-of-refugees/a-18702361>

Deutsche Welle. (15.01.2016). *Poll: Germans increasingly skeptical of refugees*. Retrieved 23.07.2017 from, <http://www.dw.com/en/poll-germans-increasingly-skeptical-of-refugees/a-18982943>

Deutsche Welle. (03.02.2017). *KA: 2016 crime rates show Germany continues to be dangerous for refugees*. Retrieved 27.03.2017 from, <http://www.dw.com/en/bka-2016-crime-rates-show-germany-continues-to-be-dangerous-for-refugees/a-37394946>

ENAR European Network Against Racism. (2010). *Shadow Report Germany 2009-2010*. Retrieved 15.03.2017 from, <http://www.interkultureller-rat.de/wp-content/uploads/ENAR-German-Shadow-Report-2009-10.pdf>

EP European Parliament. (2016). *Labour Market Integration of Refugees, Strategies and Good Practices*. European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department A: Economic and Scientific Policy. Retrieved 15.03.2017 from [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578956/IPOL_STU\(2016\)578956_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578956/IPOL_STU(2016)578956_EN.pdf)

Ernst Klett Sprachen Verlag. (nd). *Refugees Guide: Refugee Welcome*, Retrieved 25.03.2017 from, <http://www.klett-sprachen.de/refugee-guide/refugees-welcome/c-1220>

Euronews. (15.09.2016). *Merkel tells German companies to speed up hiring of refugees*. Retrieved 15.03.2017 from, <http://www.euronews.com/2016/09/15/merkel-tell-german-companies-to-speed-up-hiring-of-refugees>

Evonik. (19. 10.2016). *Press Release*. Retrieved 19.03.2017 from, <https://www.evonik-stiftung.de/fluechtlinge-erhalten-stipendium-der-evonik-stiftung/>

Fakih, A. & Marrouch, W. (2015). *The Economic Impacts of Syrian Refugees: Challenges and Opportunities in Host Countries*. *Georgetown Journal of International Affairs* (Nov.10, 2015), Retrieved 15.03.2017 from, <http://journal.georgetown.edu/the-economic-impacts-of-syrian-refugees-challenges-and-opportunities-in-host-countries/>

FAZ Frankfurter Allgemeine Zeitung. (05.11.2015). *Welche Konzerne Flüchtlingen helfen – und wer nichts macht*. Retrieved

15.03.2017 from, <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/menschen-wirtschaft/was-die-dax-unternehmen-fuer-die-fluechtlinge-tun-13891531.html>

Financial Times. (2017a). *Rise of refugee 'fake news' rattles German politics*. Retrieved 21.03.2017 from <https://www.ft.com/content/11410abc-ef6e-11e6-ba01-119a44939bb6>

Financial Times, (2017b). *German billionaire rallies business to migrant cause*. Retrieved 15.03.2017 from, <https://www.ft.com/content/4264220e-c78d-11e6-9043-7e34c07b46ef>

Financial Times, (15.07.2016). *Survey reveals Germany's top companies employ just 54 refugees*. Retrieved 22.03.2017 from, <https://www.ft.com/content/d5d0bb96-49a8-11e6-8d68-72e9211e86ab>

Flake, R., Jambo, S., Pierenkemper, S., Placke, B. & Werner, D. (2017). *Engagement von Unternehmen bei der Integration von Flüchtlingen – Erfahrungen, Hemmnisse und Anreize*. KOFA-Studie, Nr. 1, Köln.

FORBES, (02.10.2015), *DO COMPANIES HAVE AN OBLIGATION TO HELP SYRIAN REFUGEES?*. RETRIEVED 23.07.2017 FROM, [HTTPS://WWW.FORBES.COM/SITES/CAUSEINTEGRATION/2015/10/02/DO-COMPANIES-HAVE-AN-OBLIGATION-TO-HELP-SYRIAN-REFUGEES/#3872BE3A2EF2](https://www.forbes.com/sites/causeintegration/2015/10/02/do-companies-have-an-obligation-to-help-syrian-refugees/#3872BE3A2EF2)

Fratzsch, M. & Junker, S. (2015). *Integration von Flüchtlingen – eine langfristig lohnende Investition*. DIW Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung Wochenbericht Nr. 45. Retrieved 11.08.2017 from, http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.518252.de/15-45-4.pdf

Garcia, M.F., Posthuma, R.A. & Colella, A. (2008). *Fit perceptions in the employment interview: The role of similarity, liking, and expectations*. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. 81(2):173-189.

Georgiou, M. & Zaborowski, R. (2017). *Media coverage of the "refugee crisis": A cross-European perspective*. *Council of Europe report DG1(2017)03*, Retrieved 01.09.2017 from, <https://rm.coe.int/1680706b00>

HHL. (nd). *Pledge in response to UN call*, Retrieved 21.03.2017 from,

https://business.un.org/en/pledge_categories/refugee_crisis?organization_type_id=1

IAB Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung. (2015). *Aktuelle Berichte: Flüchtlingseffekte auf das erwerbspersonenpotenzial*. Retrieved 19.03.2017 from, http://doku.iab.de/aktuell/2015/aktueller_bericht_1517.pdf

IAB Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung. (2014). *Kurzbericht: Leben, lernen, arbeiten – wie es Migranten in Deutschland geht*. Retrieved 22.03.2017 from, <http://doku.iab.de/kurzber/2014/kb2114.pdf>

IFO Managerbefragung. (2016). *Der Lange Marsch. WirtschaftsWoche*, Vol. 19/6.5.2016.

Independent. (10.03.2017). *Germany 'spent more than €20bn on refugees in 2016' as crisis outstrips state budgets*. Retrieved 25.03.2017 from, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-refugees-spend-20-billion-euros-2016-angela-merkel-crisis-budgets-middle-east-north-africa-a7623466.html>

IWTrends. (2017). *Beschäftigung und Qualifizierung von Flüchtlingen in Unternehmen: Die Bedeutung von Unterstützungsangeboten bei der Integration*. Retrieved 29.03.2017 from, <https://www.iwkoeln.de/presse/pressemitteilungen/beitrag/fluechtlingsintegration-unternehmen-sind-stark-engagiert-330356>

Jünemann, A. (2017). *Emotion matters: Fear and (non)empathy in German reactions to the “refugee crisis”*. In. Jünemann, A., Scherer, N., & Fromm, N. (eds.), *Fortress Europe?: Challenges and Failures of Migration and Asylum Policies*. Wiesbaden, Springer Verlag.

Klink, A. & Wagner, U. (1999). *Discrimination Against Ethnic Minorities in Germany: Going Back to the Field*. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 402–423.

Kocagöz, E. (2017). *Between Pragmatism and Social Responsibility: A Discussion of Business Practices in the Wake of the Refugee Crisis in Germany*. In. Kaynak E. & Harcar, T. (eds), *IMDA Scholarly Book of Readings: Advances in Global Business - From Globalization to Regionalization and Localization: Institutions, Processes, and Strategies*. IMDA Press, 117-130.

Lemmer, R. (2017). *Viel Geschäft*, *Personal Magazin*. Retrieved 27.03.2017 from,

<http://zeitschriften.haufe.de/ePaper/personalmagazin/2017/86E081B5/files/assets/basic-html/page30.html>

Löning, M. (2015). Was die Wirtschaft für Flüchtlinge tun kann. *Capital*. Published 26.11.2015. Retrieved 26.03.2017 from, https://www.bvmw.de/fileadmin/download/Land_Berlin_Brandenburg/Berlin_Friedrichshain-Kreuzberg/Texte/LOENING_Was_die_Wirtschaft_fuer_Fluechtlinge_tun_kann.pdf

McKinsey Global Institute. (2016). *Europe's new refugees: A road map for better integration outcomes*. Retrieved 29.03.2017 from, https://www.mckinsey.de/files/mgi_migration_in_europe.pdf

Mestheneos, E. & Ioannidi, E. (2002). Obstacles to Refugee Integration in the European Union Member States. *Journal of Refugee Studies*, 15(3), 304-320.

MGRG Mut Gegen Rechte Gewalt. (2017). *Chronik flüchtlingsfeindlicher Vorfälle*. Retrieved 27.03.2017 from, <https://www.mut-gegen-rechte-gewalt.de/service/chronik-vorfaelle>

NEWSDEEPLY. (2016). *ANALYSIS: HOW THE PRIVATE SECTOR CAN HELP TACKLE THE REFUGEE CRISIS*, RETRIEVED 27.07.2017

FROM,

[HTTPS://WWW.NEWSDEEPLY.COM/REFUGEES/ARTICLES/2016/10/03/ANALYSIS-HOW-THE-PRIVATE-SECTOR-CAN-HELP-TACKLE-THE-REFUGEE-CRISIS](https://www.newsdeeply.com/refugees/articles/2016/10/03/analysis-how-the-private-sector-can-help-tackle-the-refugee-crisis)

NEWSWEEK. (14.03.2017). *MOST GERMAN EMPLOYERS HAPPY WITH REFUGEES' WORK: SURVEY*. RETRIEVED 27.03.2017 FROM, [HTTP://EUROPE.NEWSWEEK.COM/MOST-GERMAN-EMPLOYERS-HAPPY-REFUGEES-WORK-SURVEY-567489?RM=EU](http://EUROPE.NEWSWEEK.COM/MOST-GERMAN-EMPLOYERS-HAPPY-REFUGEES-WORK-SURVEY-567489?RM=EU)

NEWSWEEK. (27.2.2017). *GERMANY REPORTS ALMOST 10 ANTI-REFUGEE ATTACKS A DAY IN 2016*. RETRIEVED 19.03.2017 FROM, [HTTP://EUROPE.NEWSWEEK.COM/GERMANY-REPORTS-ALMOST-10-ANTI-REFUGEE-ATTACKS-DAY-2016-561483](http://EUROPE.NEWSWEEK.COM/GERMANY-REPORTS-ALMOST-10-ANTI-REFUGEE-ATTACKS-DAY-2016-561483)

Nguyen, V. A. (2017). *Securitization of Immigration and Multiculturalism: The Case Study of Germany*. Thesis, Charles University, Faculty of Social Sciences, Institute of Political Sciences, Prague. Retrieved 27.03.2017 from, https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/2245/DPTX_2014_2_11230_0_416587_0_165646.pdf?sequence=1&isAllowed=y

n-tv. (13.09.2015). *Warum unternehmen flüchtlinge helfen*. Retrieved 27.03.2017 from, <http://www.n-tv.de/wirtschaft/Warum-Unternehmen-Fluechtlingen-helfen-article15919476.html>

N24. (27.01.2017). *Flüchtlingskrise kostet Deutschland jährlich 22 Milliarden Euro*, Retrieved 08.07.2017 from, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article161565378/Fluechtlingskrise-kostet-Deutschland-jaehrlich-22-Milliarden-Euro.html>

OECD. (2017). *Finding their Way: Labour market integration of refugees in Germany*. Retrieved 24.03.2017 from, <https://www.oecd.org/els/mig/Finding-their-Way-Germany.pdf>

OECD. (2016a). *Making Integration Work. Refugees and Others in Need of Protection*. Retrieved 24.03.2017 from, <http://www.oecd.org/fr/migrations/making-integration-work-humanitarian-migrants-9789264251236-en.htm>

OECD. (2016b). *How are Refugees Faring on the Labour Market in Europe? A First Evaluation Based on the 2014 EU Labour Force Survey Ad Hoc Module*. Retrieved 24.03.2017 from, <http://www.oecd.org/berlin/publikationen/Arbeitsmarktintegration-von-Fluechtlingen-EK-OECD-Arbeitspapier-092106.pdf>

Offe, K. (2016). *For A Robust Policy of Integration of Refugees*. Retrieved 24.03.2017 from, <https://www.socialeurope.eu/2016/03/robust-policy-integration-refugees/>

OKOYE, A. (2009). THEORISING CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AS AN ESSENTIALLY CONTESTED CONCEPT: IS A DEFINITION NECESSARY?. *JOURNAL OF BUSINESS ETHICS*, 89(4): 613-627.

PewGlobal. (11.07.2016). *Europeans fear wave of refugees will mean more terrorism, fewer jobs*, Retrieved 19.03.2017 from, <http://www.pewglobal.org/files/2016/07/Pew-Research-Center-EU-Refugees-and-National-Identity-Report-FINAL-July-11-2016.pdf>

Pieper, J., Martensen, M. (2017). Mammutaufgabe für Personaler. *Personal Wirtschaft*, 2017(2) Retrieved 19.03.2017 from, <https://www.personalwirtschaft.de/produkte/archiv/magazin/ausgabe-2-2017.html>

Porter M. E & Kramer M. R. (2006). *Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility*. *Harvard Business Review*, Retrieved 13.09.2017 from, <http://sharedvalue.org/sites/default/files/resource-files/Strategy and Society.pdf>

Randstad ifo-flexindex. (2015). *Ergebnisse 4. Quartal 2015*. Retrieved 19.03.2017 from,

https://www.randstad.de/polopoly_fs/1.592281!/download/download/adFile/Randstad%20Berichtsband%20Q4%202015.pdf

REUTERS. (14.09.2016). *TOP GERMAN COMPANIES SAY REFUGEES NOT READY FOR JOB MARKET*. RETRIEVED 19.03.2017 FROM, [HTTP://WWW.REUTERS.COM/ARTICLE/EUROPE-MIGRANTS-GERMANY-COMPANIES-IDUSL8N1BP49T](http://www.reuters.com/article/EUROPE-MIGRANTS-GERMANY-COMPANIES-IDUSL8N1BP49T)

Rich, A. (2016). *Asylerstantragsteller in Deutschland im Jahr 2015. Sozialstruktur, Qualifikationsniveau und Berufstätigkeit: Kurzanalyse des Forschungszentrums Migration, Integration und Asyl des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge. No. 3, Nuremberg.*

Sinram, J. (2017). 'I am not a racist, but ...': The phenomenon of hate comments on refugees in Germany and how to deal with them, In: Jünemann, A., Scherer, N. & Fromm, N. (eds.), *Fortress Europe?: Challenges and Failures of Migration and Asylum Policies*, Wiesbaden, Springer Verlag.

Statista, (2017). *Umfrage zu den wichtigsten Problemen für Deutschland 2016*. Retrieved 19.03.2017 from, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/2739/umfrage/ansicht-zu-den-wichtigsten-problemen-deutschlands/>

Thelen, K. (2004). *How Institutions Evolve: The Political Economy of Skills in Germany, Britain, The United States, and Japan*. United Kingdom, Cambridge University Press.

THE GUARDIAN. (25.09.2017). *GERMAN ELECTIONS 2017: FULL RESULTS*. RETRIEVED 25.09.2017 FROM, [HTTPS://WWW.THEGUARDIAN.COM/WORLD/NG-INTERACTIVE/2017/SEP/24/GERMAN-ELECTIONS-2017-LATEST-RESULTS-LIVE-MERKEL-BUNDESTAG-AFD](https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2017/sep/24/german-elections-2017-latest-results-live-merkel-bundestag-afd)

THE LOCAL. (19.12.2016). *SO FAR, ONLY 34,000 REFUGEES HAVE FOUND JOBS IN GERMANY*. RETRIEVED 19.03.2017 FROM, [HTTPS://WWW.THELOCAL.DE/20161219/SO-FAR-ONLY-34000-REFUGEES-HAVE-FOUND-JOBS](https://www.thelocal.de/20161219/so-far-only-34000-refugees-have-found-jobs)

Tosuner, H. (nd). *Discrimination of Muslims in employment in Germany*. Retrieved 19.03.2017 from, http://www.ces.uc.pt/projectos/tolerance/media/WP3/WorkingPapers%203_Germany.pdf

TRINES, S. (2017). LESSONS FROM GERMANY'S REFUGEE CRISIS: INTEGRATION, COSTS, AND BENEFITS, *WORLD EDUCATION NEWS & REVIEWS*. RETRIEVED 28.08.2017 FROM, [HTTP://WENR.WES.ORG/2017/05/LESSONS-GERMANYS-REFUGEE-CRISIS-INTEGRATION-COSTS-BENEFITS](http://WENR.WES.ORG/2017/05/LESSONS-GERMANYS-REFUGEE-CRISIS-INTEGRATION-COSTS-BENEFITS)

TÜV Academy. (20.10.2015). Press Reliese. Retrieved 29.03.2017 from, http://www.tuv.com/news/de/deutschland/ueber_uns/presse/meldungen/newscontentde_260362.html/Deutschkurse%20f%C3%BCr%20Asylbewerber:%20Schl%C3%BCssel%20zur%20Integration%20nutzen

UNGC & UNHCR. (2015). *BUSINESS ACTION PLEDGE IN RESPONSE TO THE REFUGEE CRISIS, ILLUSTRATIVE EXAMPLES TO INSPIRE ACTION*. RETRIEVED 19.03.2017 FROM, [HTTPS://BUSINESS.UN.ORG/DOCUMENTS/BUSINESS ACTION PLEDGE REFUGEE CRISIS ILLUSTRATIVE EXAMPLES.PDF](https://BUSINESS.UN.ORG/DOCUMENTS/BUSINESS_ACTION_PLEDGE_REFUGEE_CRISIS_ILLUSTRATIVE_EXAMPLES.PDF)

UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees. (2016). *Syria Regional Refugee Response*. Retrieved 19.03.2017 from, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

van den Broek, O. M. (2016). *Private Decisions, Public Results: The Legitimacy of German Business Action in Response to the Refugee Crisis*. MA Thesis, Utrecht University, Faculty of Humanities, Netherlands. Retrieved 18.02.2017 from, [https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/338213/Private Decisions Public Results 2016 vandenBroek.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/338213/Private_Decisions_Public_Results_2016_vandenBroek.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

VAN REKOM, J., BERENS, G. & VAN HALDEREN, M. (2013). CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: PLAYING TO WIN, OR PLAYING NOT TO LOSE? DOING GOOD BY INCREASING THE SOCIAL BENEFITS OF A COMPANY'S CORE ACTIVITIES. *JOURNAL OF BRAND MANAGEMENT*, **20(9)**, 800–814.

Visser, Wayne. (2011). *The Ages and Stages of CSR: Towards the Future with CSR 2.0*, *CSR International Paper Series*, No.3. Retrieved 23.07.2017 from, http://www.waynevisser.com/wp-content/uploads/2012/05/paper_ages_stages_csr_wvisser.pdf

Wir Zusammen. (2016). *Flüchtlinge erfolgreich integrieren: Chancen und Herausforderungen für unternehmerisches Engagement*. Retrieved 19.03.2017 from, [https://www.wir-zusammen.de/downloads/mediathek/studie/Studie Wir zusammen Einzelseiten.pdf](https://www.wir-zusammen.de/downloads/mediathek/studie/Studie_Wir_zusammen_Einelseiten.pdf)

Wir Zusammen. (2017). *Press Releases*. Retrieved 27.03.2017 from, <http://wirzusammen.de/presse>

Wiwo, (2016). Realitätscheck Wie Dax-Konzerne Flüchtlingen helfen–oder auch nicht, *WirtschaftsWoche*, Retrieved 19.03.2017 from, <http://www.wiwo.de/unternehmen/mittelstand/realitaetscheck-wie-dax-konzerne-fluechtlingen-helfen-oder-auch-nicht/13826744.html?p=21&a=false&slp=true#image>

WORLD ECONOMIC FORUM, (2015), *WHAT CAN BUSINESS DO TO HELP REFUGEES?*. RETRIEVED 26.08.2017 FROM, <HTTPS://WWW.WEFORUM.ORG/AGENDA/2015/10/WHAT-CAN-BUSINESS-DO-TO-HELP-REFUGEES/>

TÜRKİYE'YE GÖÇ VE KAYITDIŞI İSTİHDAM

Yrd. Doç.Dr. Mustafa BAYLAN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü*

Pınar PAZARCI

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek lisans Öğrencisi*

Türkiye birçok ülkeden göç almaktadır. Türkiye'ye göç iktisadi sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye ekonomisinin önemli sorunlarından birisi de kayıtdışılıktır. Bu araştırmanın amacı Türkiye'ye göç ile kayıtdışı istihdam arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Araştırmanın ana materyalinden biri olan Türkiye'ye gelen göçmen sayısı; Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden (United Nations High Commissioner for Refugees, UNCHR), Türkiye'de kayıtdışı istihdam oranı Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) sağlanacaktır. Türkiye'ye göç ile kayıtdışı istihdam arasındaki ilişki ekonometrik yöntemle ortaya konulacaktır. Son yıllarda böyle bir çalışmanın olmaması araştırmayı önemli kılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Göç, Kayıtdışı İstihdam

IMMIGRATION TO TURKEY AND INFORMAL ECONOMY

Turkey has been receiving immigration from many countries. Migration to Turkey has some economic consequences. One of the major problems of the Turkish economy is that of informality. The aim of this research is to determine the relationship between immigration to Turkey and the informal employment. One of the main data of the research, the number of immigrants, will be procured from the United Nations High Commissioner for Refugees (UNCHR) and other data size of the informal employment in Turkey is obtained from the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT). The relationship between immigration to Turkey and the informal employment will be revealed by econometric method. The absence of such a study in recent years makes this research important.

Keywords: Turkey, Immigration, Informal Employment

1. GİRİŞ

Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketlerine göç denilmektedir. Nüfus hareketliği ülke sınırlarını aşması halinde dış göç meydana gelmektedir (IOM, 2017). Uluslararası göçmen sayısı 2000 yılında dünya nüfusunun %2,8'ini oluştururken bu oran 2015 yılında %3,3'e çıkmıştır (UN, 2017). Göç iş imkanı ve gelir düzeyi gibi iktisadi nedenlere, savaş ve çatışma gibi can güvenliğini ortadan kaldıran nedenlere, yolsuzluk, kalitesiz eğitim ve sağlık hizmetleri gibi yönetim ve kamu hizmetinden kaynaklanan yönetim-kamu hizmeti nedenlerine ve ayrıca depremler, iklim değişiklikleri gibi çevresel nedenlere dayanmaktadır (IOM, 2013). Göç iktisadi, sosyal ve politik nedenlere dayandığı gibi yine iktisadi, sosyal ve politik sonuçlar yaratmaktadır.

Türkiye jeopolitik özelliğinden dolayı bugüne kadar kitlesel göçleri de içinde bulunduran göç hareketlerine maruz kalmıştır. 2016 yılı sonu itibarıyla kayıt altına alınan 2.834.441 Suriyelinin gelişi Türkiye'ye göç hareketlerin en son ve en belirgin örneğidir.

Türkiye'de 1960'lı yıllarda sosyal güvenlik kültürünün henüz oluşmaması ve köylü işçi tipinin varlığı kayıtdışılığı önemsiz kılmıştır. Türkiye'de 1980'den sonra kayıtdışı istihdam oranında bir artış yaşanmıştır. %60'lara ulaşan kayıtdışı istihdam 2005 sonrası gerileme sürecine girmiş ve Haziran 2017'de %34,7 olmuştur.

Bu çalışmada, Türkiye'ye gelen göçün işsizlik ve kayıtdışı istihdam üzerine etkisi incelenmiştir. Göçün işsizlik ve kayıtdışılık üzerinde negatif etkisi olduğu ön kabulüne karşılık farklı ülkeler için yapılmış bu konudaki çalışmalardan birbirine zıt bulgular mevcuttur.

Çalışmada, konuyla ilgili önceki araştırmalara, uluslararası göçün ne olduğuna, nedenlerine ve sonuçlarına, Türkiye'ye göç ve Türkiye'de kayıtdışı istihdam hakkında bilgi verilmiştir. Veri setleri kullanılarak Türkiye'ye gelen göçün işsizlik ve kayıtdışı istihdam arasında nedensellik ilişkisi yapılan analizler yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

2. KONUSYLA İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Göçün kaynak ve hedef ülke üzerine etkisi uzun zamandan beri önemli tartışmalara ve araştırmalara konu olmuştur. Göçün hedef ülkede işsizlik ve kayıt dışı istihdam üzerine etkisi söz konusu araştırmalar arasında önemli yer tutmaktadır. Özellikle son yıllarda

uluslararası göçün arttırması, bu araştırmaları daha da önemli kılmıştır.

Göç ve kayıtdışı ekonomi ile ilgili son çalışmalardan biri Braccoco ve Onnisz (2016)'e aittir. Çalışmada göç ile kayıtdışı ekonomik faaliyet arasında yerel düzeyde sağlam ve pozitif bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Göçmen nüfusundaki % 1'lik bir artış, düzensiz işlerde % 7'lik ve kayıtdışı ekonomide ise %5'lik bir artışa neden olmaktadır. Araştırmanın diğer bulgularına göre göçmen aflare uygulaması ile kayıtdışılık arasındaki ilişki zayıftır. Camacho ve diğerleri (2015) ise çalışmalarında, yasadışı göç ile kayıtdışı ekonomi arasında ilişkiyi belirleyebilmek için genel denge modeli oluşturmuşlardır. Kayıtdışı ekonomi ve yasadışı göç dışsal olarak tanımlanmıştır. Çalışmaya göre yasadışı göç büyüdükçe kayıtdışı ekonominin boyutu da büyümekte, kayıtdışı ekonomi büyüdükçe ülkeye yasadışı göç de artmaktadır. Çalışmada kayıtdışılığın ana belirleyicilerinin aynı zamanda yasadışı göçün de açıklayıcıları oldukları vurgulanmaktadır.

Bosh ve Farre (2013)'nin çalışmalarında 2000 ile 2009 yılları arasındaki İspanya'ya göç ile kayıtdışı ekonominin arasındaki ilişki araştırılmıştır. İspanya illeri için bölgesel varyasyonlar kullanmışlardır. Çalışmalarının bulgularına göre İspanya'ya göç ile kayıtdışı istihdam arasında oldukça güçlü korelasyon vardır. Bir bölgedeki göçmen sayısındaki yüzde 10'luk bir artışın kayıtdışı istihdamda yüzde 3 ile 8 puanlık bir artış meydana getirdiğini tahmin etmişlerdir. Ayrıca yazarlara göre göç ile yapılan yasal düzenlemeler kaçak işçi sayısını azaltmakta, ancak göçle kayıtdışılık arasındaki ilişkiyi etkilememektedir.

Bohn ve Owens (2009) U.S. Current Population Survey (CPS) verilerini kullanarak 2001-2007 yıllarında ABD'de kayıtdışı istihdam ile göç arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmalarında ABD 'ye göç ile kayıtdışı istihdam arasında ilişki tespit etmişlerdir. Özellikle düşük nitelikli erkek göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu eyaletlerde kayıtdışı istihdam oranının daha yüksek olduğunu vurgulamışlardır.

Reyneri (1998) çalışmasında İtalya'da düzensiz göç ile kayıtdışı ekonomi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yazar, kayıtdışı ekonominin İtalya'da uzun süredir kökleşmiş olduğunu ve göçmenlerin İtalya'ya göçün devam etmesine katkıda bulunduğunu kabul etmesine rağmen göçü kayıtdışı ekonominin nedeni olarak görmemektedir. Reyneri'ye göre İtalya'ya kaçak girişin kolay olması, ülkede kalış izninin sıkı takip edilmemesi, kayıtdışı çalışmanın ve para kazanmanın kolay olması

nedeniyle İtalya göçmenlere özel bir çekme etkisi yaratmaktadır. Kısaca, yazara göre İtalya'ya göç kayıtdışı ekonomiyi etkilemekte ancak nedeni değildir.

Sassen (1989)'a göre kayıtdışılık göçün bir sonucu değil, büyük şehirlerin ekonomisindeki yapısal dönüşümün bir sonucudur. Kayıtdışı çalışan göçmenlerde bu dönüşümün kendilerine sunduğu fırsatı avantaja dönüştürerek kullanmaktadırlar.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yapılan analizlerde kullanılan dönem, veri seti, ülke farklılığı, yöntem farklılıkları ve çeşitliliği farklı sonuçların elde edilmesine neden olmaktadır. Buna bağlı olarak kesin bir yargı ortaya çıkmamaktadır.

3. ULUSLARARASI GÖÇ

Göç süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Nüfus hareketliği ülke sınırlarını aşması halinde dış göç meydana gelmektedir (IOM, 2017). Uluslararası göçmen sayısı 2000 yılında dünya nüfusunün %2,8'ini oluştururken bu oran 2015 yılında %3,3'e çıkmıştır (UN, 2017).

Göçü etkileyen en önemli sebeplerden biri de ekonomik nedenlerdir. Burada temel belirleyici faktörler nüfus veren (kaynak) ülkenin itici faktörleriyle nüfus alan (hedef) ülkenin çekici faktörleridir (Kaya, 2012:75). Düşük yaşam şartları, ekonomik fırsat eşitsizliği, kötü çalışma koşulları, yüksek öğrenimli insanların ihtisas alanları dışında farklı sektörlerde istihdam edilmesi ve bunun sonucu olarak madden ve manen tatminsizlik gibi birçok ekonomik etken göçe sebep olmaktadır. İşçi ücretlerinde, eğitim standartlarında, sağlık hizmetlerinde ki ülkeler arası farklılık da diğer bir etkendir (Kaya, 2014:283).

Ekonomik nedenlerin yanında politik baskı, siyasal istikrarsızlık, rejim değişikliği, mülteci programları da göçe etki etmektedir. Bununla birlikte saygınlık kazanmak da göçün sosyal nedenleri arasında değerlendirilebilir (Park,1928:887).

Uluslararası göçü özendiren faktörler arasında göçmenler arasında ki ortak köken de etkilidir. Genç nüfusun ve ailevi bağları esnek olan nüfusun göçü daha kolay olmaktadır. Göçler ekonomik yapıyı etkilerken aynı zamanda nüfusu da etkilemektedir. Ülkelerdeki iş gücü talebi göçü çekmektir. Etkili olan diğer unsur ise emeğe ödenen ücrettir (Başel, 2007:522).

Sayılan göç nedenlerine ek olarak eğitim sistemindeki farklılık, çevresel unsurlar (küresel ısınma, toprak verimliliğinin azalması vb.), ticaret amaçlı da göçler yapılabilmektedir.

Uluslararası göçün yarattığı sonuçlar ise kaynak ve hedef ülkeler açısından farklılık göstermektedir. Göç veren ülke açısından ortaya çıkan etkileri şu şekilde sıralamak mümkündür (Kaya,2014:280).

İşçi Dövizleri: Göçün kaynak ülke üzerindeki en önemli etkisi işçi dövizleridir. İşçi dövizleri genellikle ailenin, kaynak ülkede kalmak durumunda olan diğer bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmesi için kullanılır ve GSYH içinde önemli yere sahiptir. İşçi dövizleri/GSYH oranı Tacikistan’ da %48, Kırgızistan’da %31, Moldova’da %24’dür (WB,2013:5).

Beyin Göçü: Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelişmişlik düzeyi ve gelişme sürecinde negatif etki yaratmaktadır. Ancak uzun süre yurt dışında kalıp bilgi ve becerilerini arttırdıktan sonra kendi ülkesine dönmesi sonucunda da tam tersi bir durum söz konusu olmaktadır (Gökbayrak, 2008:76).

Ulus Ötesi Ağlar: Yurt dışına yerleşen ülke vatandaşlarının bilgi, teknoloji transferinde bulunmasıdır.

İstihdam ve Ücretler: Göç veren kaynak ülkedeki iş gücü piyasaları üzerindeki baskının hafiflemesidir. İşsizliğin azalmasında ve ücretlerin yükselmesinde rol oynamaktadır. Ancak bu etki çok da büyük değildir (ILO, 2010:47).

Göç alan ülke açısından ortaya çıkan etkiler ise dört madde halinde özetlenebilir (Kaya, 2014:282):

Ekonomik Büyüme: Hedef ülkede yaratılan yeni iş gücü piyasasının talebini karşılayarak, girişimci göçmen rolüyle yeni iş gücü alanı oluşturarak ülkelerin büyümesine katkı sağlar.

İstihdam: Göçmen işçiler genellikle yerli çalışanlar tarafından tercih edilmeyen düşük ücretli, kirli, ağır, tehlikeli ve kayıt dışılığın fazla olduğu alanlarda çalışmaktadırlar (Ulutaş ve Kumaş: 2014). İş konusunda göçmenlerin ikincil konumlarının en önemli sebepleri dil yetersizliği, kültürel uyumdaki sıkıntı, sahip olunan diploma ve belgelerin tanınmamasıdır (ILO, 2010:60).

Göçmen Girişimci: Göçmenler gittikleri ülkelerde mensup oldukları etnik topluluğun kültürünü tanıtmak, ihtiyaçlarını karşılamak ve geleneksel faaliyetlerini sürdürebilmek adına kendi iş alanlarını oluştururlar (Taş ve Çitçi, 2009:379).

Ücret Düzeyi: Emeğin başka bir ülkeye göç etmesi emek arzını arttırarak ücretlerin düşmesine ya da yükselmesine etki edebilir. Burada önemli olan husus göç eden işçilerin yerli işgücünü tamamlayıcı mı yoksa ikame edicimi olarak işgücüne katılacağıdır (Kaya, 2014:285).

Görüldüğü gibi uluslararası göçün pozitif veya negatif etkisinden bahsetmek ancak kaynak ve hedef ülkenin ekonomik şartlarına bağlıdır.

4. TÜRKİYE'YE GÖÇ

Türkiye jeopolitik özelliğinden dolayı bugüne kadar kitlesel göçleri de içinde bulunduran göç hareketlerine maruz kalmıştır. Bu göçlerle Türkiye'ye gelenlerin bir bölümü ülkeye yerleşmiş diğerleri de transit göçmen olarak Avrupa ve Kuzey Amerika'ya göçmüşlerdir. Türkiye'ye göçü dört döneme ayırmak mümkündür (İçduygu, 2015:281).

Birinci dönem 1979-1987 yıllarını kapsayan Ortaya Çıkış Dönemidir. 1979 yılında gerçekleşen İran Devrimi İranlıların Türkiye'ye kitlesel olarak göçün başlangıç tarihidir (İçduygu, 2015: 281). Bu dönemde İran'dan Türkiye'ye; çoğunluğu Azeri ve Kürt kökenli olmak üzere yaklaşık 1 milyon sığınmacı göç etmiştir (Şahin ve Düzgün, 2015:171). İranlı göçmenlerin bir kısmı Türkiye' de kalmış bir kısmı da üçüncü ülkelere göç ederek transit göçmenleri oluşturmuşlardır (İçduygu, 2015: 282). Bu dönemde ortaya çıkan diğer önemli gelişme ise Sahra-altı Afrika'dan Türkiye'ye yeni bir göçün başlamasıdır. Bu yıllarda İslami Kalkınma Bankası'nın bursu ile birçok Afrikalı öğrenci Türkiye'ye gelmiştir. Bu durum daha sonraları "Zincirleme Göç" ü yaratmıştır. 1990'larda ticaret için Türkiye' ye gelen Afrikalıların bir kısmı ülkesine dönmemiştir. Türkiye'de Afrikalı mültecilerin bulunması genel itibari ile siyasi bir zorlama taşımamakta, insanların seyahat etme ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için yeni yer arama arzusu olduğu söylenebilir. Türkiye'deki en büyük göçmen grubu Senagalliler, Nijeryalılar, Sudanlılar ve Somalilerden oluşmaktadır. Afrikalı göçmenlerin Türkiye ekonomisine ihracatta, tüketimde ve işçi olarak üretimde olumlu katkıları tespit edilmiştir (Şaul, 2015:109-114).

Afgan göçü de bu dönemin diğer bir kitlesel göçünü oluşturmaktadır. 1980'li yılların başında gerçekleşen Afgan göçünün oluşumunda Sovyet-Afgan savaşı önemli bir role oynamıştır. 1982

yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi sonrası başlayan savaş nedeniyle, o bölgedeki yaklaşık 1200 kişi Türkiye'ye gelmişlerdir. Gelenler arasında Özbekler kadar, Uygurlar, Kazaklar ve Kırgızlar da bulunmaktadır(21.09.2017,www.goc.gov.tr).

İkinci dönem ise 1988-1993 yıllarını kapsayan Olgunlaşma Dönemidir. Komşu ülkelerdeki ekonomik ve politik istikrarsızlık Türkiye'ye iki göç dalgasına neden olmuştur. Birinci dalgada Irak ve Bulgaristan'dan gelen sığınmacılar ikinci dalgada da Sovyet Cumhuriyetinden gelen göçmenler yer almaktadır (İçduygu, 2015:281-282).

Irak'tan gelen göçlerin büyük bir kısmı 1988 yılında Kuzey Irak'ta yaşanan Halepçe katliamı sonrası gerçekleşmiş, 51.542 kişiyi bulmuştur. 1991 yılındaki Körfez Savaşı sonrasında da 467.489 kişi kaçarak Türkiye'ye gelmiştir (21.09.2017,www.goc.gov.tr). Irak' ta "güvenli bölge" oluşturularak Türkiye'ye göç edenlerin büyük bir kısmı evlerine dönüş yapmıştır. Kalanlar ise kurulan kamplara yerleştirilerek resmi mülteci olarak üçüncü ülkelere yerleşimi sağlanmamıştır (Kirişçi ve Karaca, 2015:305).

1989' da Bulgar Türklerinin Türkiye'ye zorunlu göçü en büyük kitlesel göçlerden biridir. Bu göç dalgası 1950 yılında yaşanan Bulgaristan'daki Komünist rejimin ülkelerinde bulunan Türkleri Türkiye' ye gönderme çabasının devamıdır. Uygulanan asimilasyonist politikalarla Bulgaristan'da yaşayan Türklerin isimleri zorla Bulgarlaştırılmaya çalışılmıştır (Ersoy ve Hacısalıhoğlu, 2012:19). Türklere yapılan baskılar arttıkça Bulgaristan-Türk sınırı açılmış ve 345 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir (21.09.2017,www.goc.gov.tr). Bu dönemde eski Sovyet Cumhuriyetleri'nden gelen göçmenler, ticari amaçla Türkiye'de sadece birkaç ay kalıp daha sonra kendi ülkelerine dönen göçmenlerdir (İçduygu, 2015:282).

Üçüncü dönem ise Doygunluk Dönemidir. 1994-2001 arası yılları kapsamaktadır. Göç akışları için yönetmeliklerin ortaya çıktığı dönemdir. Uluslararası koruma (iltica) alanında iç hukukumuzdaki ilk düzenleyici belge 1994 Yönetmeliği olarak bilinen "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"tir. Söz konusu Yönetmelik, bireysel ve kitlesel olarak sığınma amacıyla Türkiye'ye gelen yabancılara uygulanacak usul ve esasların tespit edilmesine ve görevli kuruluşların belirlenmesine ilişkin hükümlere yer vermektedir

(21.09.2017,www.goc.gov.tr). Bu dönemde göçmenlerin ve sığınmacıların sayısında artış olduğundan uluslararası düzenlemelerle uygun hedefler belirlenmiştir (İçduygu, 2015:282).

Bu dönemde Türkiye'ye Boşnak ve Kosovalı kitlesel göç hareketi olmuştur. 1989 yılında Doğu Blok'u ülkelerinde başlayan çözülme Yugoslavya'da kendini göstermiş, Boşnak Müslümanların bağımsızlık istekleri, Sırp Milislerin binlerce Müslümanı katletmesiyle başlayan Bosna dramı Hırvatların Müslümanlara saldırmasıyla devam etmiştir. 1992-1998 yılları arasında Türkiye'nin Müslüman ve güvenli ülke olması nedeniyle Türkiye'ye yaklaşık 20 bin Boşnak göç etmiştir. Savaş bitiminden sonra kendi ülkelerine dönenlerin dışındakiler Türkiye' de kalmayı ve vatandaş olmayı tercih etmişlerdir. Bosna Savaşı'nın bitiminden üç sene sonra başlayan Kosova Savaşı'ndan dolayı da Türkiye'ye 17.746 kişi göç etmiştir (21.09.2017,www.goc.gov.tr).

Kurumsallaşma Dönemi Türkiye'ye göçün dördüncü dönemidir. Türkiye'nin aldığı düzensiz göç sonucu ortaya çıkan problemlerin çözümü için uygunluk döneminde yapılan çalışmaların arttırılması, yeni projelerin hukuki yaptırımların uygulandığı dönemdir (İçduygu, 2015:282).

Beşar Esad'ın muhaliflerine uyguladığı baskı ve şiddet Suriyelilerin diğer ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Suriye'den Türkiye'ye ilk göç dalgası 2011 Nisan ayında gelmiştir. Bu göçün diğerinden farkı göç olgusunun daha uzun bir zaman zarfına yayılmış olmasıdır (Kirişçi ve Karaca, 2015:306). Gelen Suriyeliler AFAD' ın oluşturduğu barınma merkezlerine yerleştirilerek ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin insani sebeplerle Suriyelilerin ülkeye girişine izin vermiştir ve bu girişler olumlu ve olumsuz etkilerini de beraberinde getirmiştir (Neccar, 2017:185). 2016 yılı sonu itibariyle kayıt altına alınan Suriyeli yabancıların sayısı 2.834.441'e ulaşmıştır (21.09.2017, www.goc.gov.tr). Suriyeli mülteciler konusuyla ilgili yeni çalışmalar yapabilmek ve yeni politikalar oluşturmak üzere GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) AFAD' dan devralmıştır. Türkiye Suriye mültecilerine karşı sorumluluğunu üstlenmişken uluslararası kuruluşlardan da ciddi bir destek görememiştir (İçduygu, 2015:310).

Bu dönemde dikkat çeken noktalardan biri de yabancı öğrenci sayısıdır. 2016-2017 eğitim-öğretim yılında toplam 103.727 yabancı öğrencinin Türkiye'de eğitim görmektedir. Bunlardan Azerbaycan vatandaşları 15.036 kişi ile ilk sırada, Suriye vatandaşları 14.765 kişi

ile ikinci, Türkmenistan vatandaşları ise 10.642 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır (21.09.2017, www.goc.gov.tr). 2013 verilerine göre Türkiye Bursları programı çerçevesinde kamu üniversiteleri toplamda 12575 öğrenciye burs vermiştir(21.09.2017, www.kdk.gov.tr).

Sonuç olarak Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana kitlesel göçleri de içeren göç hareketleri yaşamıştır. Komşu ülkelere nazaran gerek güvenli ülke gerekse ekonomik açıdan büyüyen ülke olması Türkiye'nin göç konusunda konumunu değiştirmiştir. Türkiye 1960-1980'li yıllarda kaynak ülke olup, Avrupa'nın işgücü kaynağı konumundaydı. 1980'lerden sonra ise 1989 Bulgar Türklerinin kitlesel akını, 1991 Kuzey Iraklıların Türkiye'ye gelişi ve 2011 Suriyeli göçü ile Türkiye kaynak ülke olmaktan çıkıp hedef ülke ve transit ülke olma özelliğine sahip olmuştur (Sönmez, 2003:105-108).

5. TÜRKİYE'DE KAYITDIŞI İSTİHDAM

Kayıt dışı istihdam, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadan çalışma ve çalıştırma olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki kayıt dışı istihdamı temelde birkaç nedeni vardır. Birincisi, ülke ekonomisinin büyüme dönemine girmesi ile birlikte rekabet gücü önem kazanmış olması firmaları maliyetlerini düşürme yoluna itmiştir. Firmaların düşük maliyet çabası kendilerini kayıt dışı ekonomiye ve onun bir yansıması olan kayıt dışı istihdama yöneltmiştir. İkincisi, çalışanların iş hayatındaki hak ve yükümlülüklerini bilmemesidir. Üstelik bu konuda yapılan yasal düzenlemeler sık sık değişikliğe uğraması çalışanlar üzerinde bir bilgi kirliliğine neden olmaktadır. Bu konuda yapılan yasal düzenlemeler de yetersiz kaldığından işletmeler kayıt dışı çalıştırma eğilime girmektedir. Üçüncüsü de toplumda kayıt dışı çalışmanın zararları konusunda yeterli bilgi ve bilinç düzeyine sahip olmamasıdır (SGK, 2017).

Türkiye'de 1960'lı yıllarda sosyal güvenlik kültürünün henüz oluşmaması ve köylü işçi tipinin varlığı kayıtdışılığı önemsiz kılmıştır. Türkiye'de 1980'den sonra kayıtdışı istihdam oranında bir artış yaşanmıştır. İşsizlik oranlarının giderek yükselmesi, güneydoğudaki terör olayları nedeniyle kırsal kesimden kentlere göçün hızla artması, % 100'lere varan enflasyon oranları bu artışta önemli rol oynamıştır. Ayrıca, dönemsel de olsa özellikle 1994, 2001 ve 2008 krizlerde etkili olmuştur. Zira, ekonomik konjonktür ile kayıtdışılık ilişkisi yadsınamaz bir gerçekliktir (Mahiroğlu, 2017:551).

Ülkemizdeki kayıtdışılık oranları, 2005 sonrası gerileme sürecine girmiş; on yıl içinde % 48'lerden % 33'lere gerilemiştir (Mahiroğlu, 2017:551). Hanehalkı İşgücü Araştırması 2015 yılı sonuçlarına göre Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranı %33,6 idi. 2016 için %34,6 ve Haziran 2017 için ise %34,7 oldu. Kayıt dışı istihdamın en yüksek olduğu sektör tarım, en düşük olduğu sektör ise sanayi sektörüdür (TÜİK,2017)

6. ARAŞTIRMANIN VERİ SETİ VE EKONOMETRİK MODEL

Bu bölümde, Türkiye’ ye göç edenlerin kayıtdışı istihdam üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Bu analiz için 1986-2015 yıllarının işsizlik, kayıtdışı istihdam ve Türkiye’ye göçün yıllık serileri kullanılmıştır. Çalışmada işsizlik(İSZ) oranları Kalkınma Bakanlığı’ndan, gelen göç (GLNGOC), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(BMMYK)’dan, kayıtdışı istihdam oranları için gerekli olan işgücü ve istihdam verileri ise 1986-1987 yılları Kalkınma Bakanlığı’ndan 1988-2015 yılları ise Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) alınmıştır. Çalışmada kullanılan gelen göç verileri; sığınmacıları, mültecileri, mülteci benzerlerini ve vatansızları içermektedir. Burada kayıtdışı istihdamın ve işsizliğin seçilmesinin sebebi, birbirlerini çok etkiliyor olmalarıdır. Değişkenlerin önüne gelen “Log” değişkenlerin logaritmasının alındığını göstermektedir.

Tablo 1. Değişkenlerin Tanımı

<i>Değişkenler</i>	<i>Değişkenlerin Tanımı</i>	<i>Semboller</i>
Kayıtdışı İstihdam Oranı	Kayıtdışı İstihdam/İstihdam	LogKDİST
Gelen Göç	Gelen Göç/Toplam Nüfus	LogGLNGOC
İşsizlik	İşsizlik	LogİSZ
Net Göç	Gelen Göç- Giden Göç	LogNETGOC

6.1. Birim Kök Testi

Zaman serisi verilerinin analizinde sonuçların doğru ve tutarlı olabilmesi için durağan olması gerekmektedir. Bir serinin birim kök içermesi ise durağan olmadığını ifade eder (Göktaş, 2005:30). Durağan olmayan serilerin kullanımı da regresyon sonuçlarının gerçekçi olmasını engeller. Bu çalışmada kullanılan serilerin

durağanlığı ADF testleriyle sınanmış ve elde edilen test sonuçları Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo2. ADF Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler		ADF t istatistiği (Düzy)	ADF – t istatistiği (Birinci Fark)
		Sabit	Sabit
LogGLNGOC		0.474589	-3.657522
LogİSZ		-1.834235	-4.748526
LogKDİST		-1.592625	-4.687787
Anlamlılık Düzyi	% 1	-3.679322	-3.689194
	% 5	-2.967767	-2.971853
	% 10	-2.622989	-2.625121

Not: Gecikme Uzunluğu (Lag Length) seçmek için Schwarz Bilgi Kriteri kullanılmıştır. Maksimum gecikme uzunluğu(max.lag) 7 olarak alınmıştır.

Düzyde yapılan ADF testlerinde LogİSZ, LogGLNGOC, LogKDİST için düzyde durağanlık sağlanamadığından, Ho hipotezi(seri durağan değildir.) kabul edilmiştir. Birinci dereceden farkları alındığından 4 değişken için de durağanlık sağlanmıştır. Dolayısıyla I(1) olarak kabul edilmiştir. Tüm serilerin aynı dereceden bütünleşik olmasından dolayı bu seriler arasında koentegrasyon testi yapılması mümkün olmaktadır.

6.2. Gecikme Uzunlukları

Türkiye’ye gelen göç, kayıtdışı istihdam ve işsizlik değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı incelenmiştir. Bunun için uygun gecikme uzunluğunun belirlenmiştir. LogİSZ, LogGLNGOC, LogKDİST değişkenlerimizin gecikme uzunluğuna baktığımızda;

Tablo 3. Gecikme Uzunluğu Test Sonuçları

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	24.21171	NA	3.93e-05	-1.631670	-1.486505	-1.589867
1	84.15226	101.4379*	7.86e-07*	5.550174*	4.969514*	5.382964*
2	91.39212	10.20129	9.49e-07	-5.394776	-4.378621	-5.102160
3	95.39212	5.243113	1.49e-06	-5.030163	-3.578513	-4.612140
4	102.8377	7.445572	1.99e-06	-4.910591	-3.023447	-4.367162

* Kriterler tarafından belirlenen gecikme seviyesini göstermektedir.

Not: Bilgi Kriterleri 1 gecikmeye işaret etmesi nedeniyle analizde gecikme uzunluğunun 1 olmasına karar verilmiştir.

6.3. Engle Granger Eşbütünleşme(Koentegrasyon) Testi

Eşbütünleşme testi değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediklerini ortaya koyar. Değişkenler arasındaki uzun dönemde birlikte hareket etme eğiliminin sağlanabilmesi için ise belli bir ilişki etrafında dalgalanması gerekmektedir (Tarı, 2012:415). LogİSZ, LogGLNGOC, LogKDİST değişkenleri arasında 1 gecikme değeri için eşbütünleşme test sonuçları aşağıda verilmiştir.

Boş Hipotez: RESID01 birim köke sahiptir.			
Eksojen: Sabit			
Gecikme Uzunluğu: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=6)			
		t-istatistiği	Olasılık*
Augmented Dickey-Fuller test istatistigi		-4.951929	0.0004
Test Kritik Değerleri	1% Düzey	-3.689194	
	5% Düzey	-2.971853	
	10%Düzey	-	
		2.625121	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.			

Olasılık değerinin 0.05' den küçük olmasından dolayı değişkenler arasında eş bütünleşme vardır. Yani uzun dönemde birlikte dengeye gelmektedirler.

6.4. Var Granger Nedensellik Analizi

LogİSZ, LogGLNGOC, LogKDİST değişkenleri arasında nedenselliğin ortaya konulması ve değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla nedensellik testi yapılmıştır. Granger nedensellik test sonuçları tablo 5'de gösterilmektedir.

Tablo 4. Var Granger Nedensellik Testi Sonuçları

<i>Boş Hipotez</i>	<i>Gözlem Sayısı</i>	<i>Anlamlılık düzeyi</i>	<i>Olasılık Değerleri</i>	<i>Sonuç</i>
LogGLNGOC LogKDİST Var Granger nedeni değildir.	30	0.05	0.6899	LogGLNGOC LogKDİST nedeni değildir.
LogGLNGOC LogİSZ' ün Var Granger nedeni değildir.	30	0.05	0.7069	LogGLNGOC LogİSZ' nin nedeni değildir.
LogKDİST LogGLNGOC' ün Var Granger nedeni değildir	30	0.05	0.0021	LogKDİST LogGLNGOC' ün nedenidir.

Özetle; çalışmada VAR Granger Nedensellik Analizi bulgularına göre, Türkiye'ye gelen göç kayıtdışı istihdamın ve işsizliğin nedeni değildir. Ancak kayıtdışı istihdam Türkiye' ye göçün nedenidir. Elde edilen bu bulgular Camacho ve diğerleri (2015), Basso ve Peri (2015) ve Reyneri (1998) çalışmalarındaki bulgularla paralellik göstermektedir.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak, Türkiye'ye gelen göç kayıtdışı istihdamı etkilemekte ancak kayıtdışı istihdamın ve işsizliğin nedeni değildir. Ama kayıtdışılık Türkiye'ye göçün nedenidir. Bundan dolayı kayıtdışılığı yok edici politikalarda ısrarcı olunmalıdır. Böylelikle Türkiye'ye düzensiz göç azalabilir. Diğer yandan yabancılara kayıtlı çalışmalarında kolaylık gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Basso, G. ve Peri, G.. (2015). The Association between Immigration and Labor Market Outcomes in the United States, Discussionpaperseries, IZA DP No: 9436.
- Başel, H.. (2007). Türkiye'de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri, Sosyal Siyasal Konferanslar Dergisi, 53: 515-542.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (2017). www.unhcr.org/tr
- Bohn, S.ve Owens, E.G..(2009). Immigration and aianformal Labor. Public Policy Institute of California.
- Bosch, M. ve Farré, L.. (2013). : Immigration and the Informal Labor Market, IZA Discussion Paper, No: 7843

- Bracco, E. ve Onnis, L.. (2016). Immigration, Amnesties And The Shadow Economy, Loncaster Universty, Economics Working Paper Series, No: 2016/003.
- Braccoy, E. ve Onnisz, L.. (2016). Immigration, Amnesties and the Shadow Economy, The Department of Economics Lancaster University Management School, Economics Working Paper Series, No: 2016/003.
- Camacho, Mariani, v.d., (2015). Illegal Immigration and The Shadow Economy. The Institute for The Study of Labor, No: 9545.
- D'amuri, F. Ve Peri, G.. (2012). Immigration, Jobs And Employment Protection: Evidence From Europe Before And During The Great Recession, Working Paper, No 866.
- Erdoğan, M. ve Kaya, A.. (2015). Türkiye'nin Göç Tarihi, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, N. ve Hacısalıhoğlu, M.. (2012). 89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basın Yayım.
- Gökbayrak, Ş.. (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63 (3): 65-82.
- Göktaş, Ö.. (2005). Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi, İstanbul: Beşir Yayınları.
- Gujarati, N., ve Dawn, C. P.. (2012). Temel Ekonometri, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- International Labour Organization, (2010). International Labour Migration A Rights-Based Approach, Geneva, www.ilo.org.
- International Organization for Migration, (2013). World Migration Report 2013, Migrant Well-being and Development, www.publications.iom.int
- International Organization for Migration, (2015). World Migration Report 2015, Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility, www.publications.iom.int
- İçduygu, A.. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınlar, Türkiye Göç Tarihi, (Ed.) M. Erdoğan, Ayhan Kaya. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017). 2016 Göç Raporu, www.goc.gov.tr
- Kalkınma Bakanlığı, (2017). Gösterge ve İstatistikler, www.kalkinma.gov.tr

- Kaya, A.. (2012). Kökler, Güzergahlar ve Ulusdevletler: Değişen Göç Olgusu, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basın Yayım Merkezi.
- Kaya, A.. (2014). Uluslararası Sosyal Politika, İstanbul: Siyasal Yayınevi.
- Kirişçi, K. ve Karaca, S.. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler:1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları”, Türkiye Göç Tarihi, (Ed.) M. Erdoğan, Ayhan Kaya. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Mahiroğulları, A.. (2017). Türkiye’ de Kayıtdışı İstihdam ve Önlemeye Yönelik Stratejiler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(2) : 547-565.
- Neccar, M.. (2017). Suriye’den Türkiye’ye Göç: Nedenler, Sonuçlar ve Umutlar, (Tercüme: T. ERKUT), İlahiyat Akademisi Dergisi, 3(4): 185-198.
- Park, R. E.. (1928). Human Migration and Marginal Man, The American Journal of Sociology, 33(6): 1-13.
- Reyneri, E.. (1998). The Mass Legalization of Migrants in Italy: Permanent or Temporary Emergence From The Underground Economy?”, South European Society and Politics, Winter, 3(3): 83-104.
- Sassen, S.. (1988). New York City’s Informal Economy, Institute for Social Science Research, Volume IV. 1988-89 - Conference on Comparative Ethnicity: The Conference Papers.
- Sosyal Güvenlik Kurumu, (2017), Kayıtdışı İstihdam, www.sgk.gov.tr
- Sönmez, A.. (2003). Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm, Ankara: İmge kitabevi Yayınları.
- Şahin, İ. Ve Düzgün, O.. (2015). Türkiye’ ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası. Tesam Akademisi, 2(2). 167-195.
- Şaul, M., (2015). Geçmişten Bugüne Siyah Afrika’dan Türkiye’ye Göçler: Kölelikten Küresel Girişimcilik, Türkiye Göç Tarihi, (Ed.) A Kaya ve M. Erdoğan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Tarı, R.. (2012) Ekonometri, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Taş, A. ve Çitçi, U.. (2009). Göçmen Girişimcilerin Girişimsel Yolculukları: Türkiye’deki Girişimciler, 1. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi, 10-16 Mayıs 2009, Kosova.

The World Bank, (2013), Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook. www.worldbank.org

T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, (2017).

www.kdk.gov.tr

Türkiye İstatistik Kurumu, (2017). Konularına Göre İstatistikler, www.tuik.gov.tr

United Nations, (2015). Department of Economic and Social Affairs Population Division, International migration wallchart 2015, www.un.org

AFŞİN'DE YAŞAM, YAŞAM DOYUMU VE GÖÇ ALGISI

Öğr. Gör. Nurettin KOCA

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Afşin MYO

Öğr. Gör. Ahmet TAMBAY

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Afşin MYO

Okt. Dr. İrfan MARANGOZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Afşin MYO

Prof. Dr. Ahmet KAYA

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

Mühendislik ve mimarlık Fakültesi

Türkiye'nin dört coğrafi bölgesinin kesiştiği noktaya komşu olan Afşin'in kuruluş tarihinin Hititlere kadar uzandığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Böyle zengin bir tarihe sahip olan Afşin'de birçok tarihi eserde bulunmaktadır. Ashab-ı Kehf bu eserler arasında en önemlisidir. Önemli bir tarihe sahip olmanın yanında, ülkemizin en büyük termik santrallerinden biri olan Afşin-Elbistan termik santrali de Afşin-Elbistan ilçeleri arasındadır. Hem böyle bir tarihi zenginliği hem de büyük bir enerji sahası olan Afşin'in nüfusu 2009-2016 yılları arasında sürekli bir düşüş göstermektedir. 1944 yılından beri Kahramanmaraş'ın bir ilçesi olan Afşin'de nüfusun yıllara göre azalması, Türkiye'deki nüfus artış oranları düşünüldüğünde, ilçenin dış göç verdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, göç verme nedenleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişki irdelenmiştir. Kahramanmaraş merkezde ve İstanbul'da ikamet eden Afşinliler ile ilçe'mizde yaşayanlara uygulanan anket çalışması sonucunda elde edilen verilerin analizi neticesinde yaşam doyumu ve göç algısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afşin, Yaşam Doyumu, İç Göç

LIFE, SATISFACTION WITH LIFE AND THE PERCEPTION OF MIGRATION IN AFŞİN

It is mentioned in various sources that Afşin, which is neighbor to the intersection of four geographical regions of Turkey, dates back to the Hittites. Afşin, which has such a rich history, also has many historical monuments. Ashab-ı Kahf is the most important of these works. Apart from having an important history, Afşin-Elbistan thermal power plant, which is one of the biggest thermal power plants of our country, is among the districts of Afşin-Elbistan. The population of Afşin, which is both a historical richness and a big energy field, shows a continuous decrease between

2009-2016. The decrease in the population of Afşin, a province of Kahramanmaraş since 1944, compared to the years reveals that the county gives out migration when considering the population growth rates in Turkey. In this study, the relationship between immigration reasons and life satisfaction was examined. A significant negative relationship between life satisfaction and migration perception was found and the results were evaluated as a result of the analysis of the data obtained from the study applied to the people of Afşin residing in Kahramanmaraş center and Istanbul and the people living in our district.

Key Words: Afşin, Life satisfaction, Internal migration

1. AFŞİNDE YAŞAM, YAŞAM DOYUMU VE GÖÇ

1.1. Afşin Hakkında Umumi Bilgiler

Afşin, Türkiye'nin yedi coğrafya bölgesinde; Orta Anadolu Bölgesinin Yukarı Kızılırmak, Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Orta Fırat Bölümleriyle, Akdeniz Bölgesinin Adana Bölümünün birbirine yaklaştığı yerde, Kahramanmaraş il merkezinin kuzeyinde Elbistan ovasının batısındaki Doğu Torosların kuzeye uzandığı Binboğa Dağlarının doğu eteklerinde yer alır (Firikçi, 1994: 3).

Bu coğrafi bölgede yer alan Afşin daha önce şu isimlerle anılmıştır (Sümer, 1989: 3):

Arabissos: Şehrin en eski adı budur, bu ad daha çok Bizans kaynaklarından geçer. Eseri 1282 yılında sona eren Selçuklu tarihçisi İbni Bibi'de de adın görülmesi, şehrin bu adını Selçuklu döneminde de koruduğunu gösterir.

Efsus: İslam kaynaklarında Afşin, çoklukla veya pek az istisna ile bu adla geçer. Bunun Süryaniler tarafından söylenilen şekli olup, onlardan Araplara geçtiği tahmin edilmektedir.

Yarpuz: Bu da Türkler' in şehre verdikleri isimdir. Bu verilme 14.yüz yılda daha kuvvetli ihtimal ile 15.yüz yılda olabilir. Yarpuz Türkçe bir kelime olup Kaşgarlı Mahmud' un 11.yüz yılda yazdığı eserinde geçer. Yarpuz "güzel kokulu bir ot, kır nanesi" şeklinde tanımlanmıştır. Efsus ve Yarpuz' un Arabissos ile ilgili olduğu açıktır. Yani Arabissos'u Türkler Yarpuz yaparak Türkçeleştirmişlerdir.

Kuruluş tarihinin Hititler'e kadar (M.Ö.3000) uzandığı sanılan Afşin çevresinin M.Ö 750 yıllarından itibaren Asur egemenliğine girdiği bilinmektedir. M.Ö. 546 tarihinde Persler'in (İranlılar) daha sonra M.Ö.333 tarihinde ise Makedonyalıların egemenliğine giren

yöre, Roma çağında canlı bir ticaret merkezi olmuştur. Afşin Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, Bizans toprakları haline gelmiş, bölgede zaman zaman Araplar hâkim olmuşlardır. 1071 tarihinden Malazgirt zaferi ile Anadolu'da yerleşmeye başlayan Oğuz Türklerinin bölgeye yönelen kolu Afşin Bey komutasında, Bizans egemenliğine son vererek, bölgede Selçuklu egemenliğini tesis etmişlerdir. Dulkadir Beyliğinden sonra 1522 tarihinden itibaren Osmanlı egemenliğine giren Afşin, Elbistan ilçesine bağlı bir bucak merkezi iken, 02.08.1944 gün ve 4642 sayılı kanunla 1944 yılında ilçe merkezi olmuştur (Firikçi, 1994: 26). Bu tarihi süreç Afşin isminin seyrinde ortaya koymaktadır.

Böyle bir zengin tarihe sahip olan Afşin'de, birçok tarihi eser bulunmaktadır. Ashab-ı Kehf bu eserler arasında ön önemli olanıdır (Eyicil, 2005: 271). Türkiye'de Ashab-ı Kehf mağarasının olduğu varsayılan farklı yerler olsa da bu mağaranın Afşin'de olduğuna dair güçlü bir inanış bulunmaktadır (Ağır vd., 2013:1272). Ayrıca, ilçe merkezine 35 km uzaklıkta Kaşanlı mahallesinde Kız-Oğlan kayası olarak bilinen kaya kabartması; Kapılı, Emirilyas, Mehre ve Tılaşın hüyükleri; Hurman ve Kerevin kaleleri, Sandıklı, Göz, Yanalak, Yirmidört Basamak, Saftalar, Mağara Gözü ve Sarımağara mağaraları diğer önemli tarihi eserler arasındadır.

Önemli bir tarihe sahip olmanın yansira ülkemizde elektrik üretiminde önemli bir yeri olan Türkiye'nin en büyük termik santrallerinden biri olan Afşin-Elbistan termik santrali de Afşin-Elbistan ilçeleri arasında 1984 yılından beri katı yakıt linyit ile elektrik üretmektedir. Bu havza Türkiye'de bulunan linyit rezervinin yaklaşık %46'sını oluşturduğu da bilinmektedir (Söğüt, 2016:1). Yukarıda belirtilen tarihi değeri olan, Türkiye'nin en büyük termik santral kompleksine sahip ilçe Kahramanmaraş ili içerisinde yer alan ilçeler arasında ortalamanın üzerinde bir yüzölçümüne sahip olmasına rağmen Afşin ilçesi nüfus yoğunluğu olarak ortalamanın altında bir değere sahiptir (www.Doğaka.gov.tr, 21.06.2017).

Afşin nüfusu 2016 yılına göre 81.591 dir. Bu nüfusun 41673' ü erkek ve 39.918' i kadındır. Oransal olarak ise %51,08 erkek, %48,92 kadındır. Yıllara göre Afşin nüfusu hareketliliği ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (www.nufusu.com, 19.06.2017)

Yıllara Göre Afşin Nüfusu

Kaynak: (<http://www.nufusu.com>, 19.06.2017)

YIL	AFŞİN NÜFUSU	ERKEK NÜFUS	KADIN NÜFUS
2016	81.591	41.673	39.918
2015	81.390	41.523	39.867
2014	82.122	41.885	40.237
2013	82.662	42.222	40.440
2012	83.324	42.469	40.855
2011	84.244	42.916	41.328
2010	85.339	43.528	41.811
2009	86.207	43.993	42.214
2008	86.926	44.398	42.528
2007	84.786	43.093	41.693

DOĞAKA TR63 Bölgesel Yaşam Kalitesi Analizi (2014) Kentsel Yaşam İndeksi sonuçlarına göre Afşin ilçesi Kahramanmaraş ili içerisinde 11 ilçenin arasında ilk sırada alırken, bölgede (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) yer alan 33 ilçe arasında ise 2.sırada yer almaktadır. Yaşam kalitesi endeksi sonuçlarının böyle olmasına rağmen Afşin nüfusu yukardaki tabloda görüldüğü gibi 2009 yılından itibaren sürekli bir düşüş göstermektedir. Yaşam kalitesi analizinin yapıldığı 2014 yılında ve daha sonraki yıllarda da bu düşüş devam etmiştir.

Türkiye'deki doğum artış oranları düşünüldüğünde Afşin ilçesindeki nüfusun yıllara göre azalması ilçenin göç verdiğini ortaya koymaktadır. Afşin'in göç verme nedenleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde yaşam doyumu, göç ve göç ile yaşam doyumu arasındaki ilişki ile ilgili kavramlara yer verilecektir.

1.2. Yaşam Doyumu

Çoğu insanın yaşamında mutlu olmak için önemli bir çaba sarf etmesi nedeniyle, yaşam doyumunun yaygın olarak paylaşılan bir insanlık hedefi olduğu varsayılabilir. İnsanlar, mutluluk ve tatmini para gibi maddi değerlerin önünde bir amaç olarak sıralamaktadır (Diener ve Seligman, 2004: 2). Genel olarak, yaşam doyumu "kişinin kendi yaşam kalitesini seçtiği ölçütlere göre evrensel değerlendirmesi" (Shin ve Johnson, 1978: 478; Pavot ve ark., 1991: 150) anlamına gelen "bir bütün olarak bireyin kendi yaşamına karşı olumlu tutumu" olarak tanımlanmaktadır (Haybron, 2007: 101; Veenhoven 2012: 66). Yaşam doyumu, insanların hayatlarını şimdiki

duygularından çok bir bütün olarak nasıl değerlendirdiklerini ifade eden bilişsel/yargısal bir süreçtir (Diener, vd., 1985: 71; OECD, 2017).

Haybron'a göre yaşam doyumu, ağırlıklı olarak "kişinin yaşam kalitesini gözle görülür derecede güvenilir bir karara bağlayan" elindekilerle beklentilerini karşılaştırdığı bir değerlendirme olarak da kabul edilir (Haybron, 2007: 104). Yaşam doyumu, insan yaşamının finansal, sağlık, konut ve iş durumu (Diener ve Seligman, 2004: 3) gibi birçok yönüne bağlıdır. Eğitimin, yaşam doyumu ile pozitif ilişkili önemli bir sosyodemografik belirteç olduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte bu model genellikle yüksek eğitim seviyelerine eşlik eden yüksek gelir seviyeleri ile ilgili olabilir (Kirmanoğlu ve Başlevent, 2014: 175). Günlük hayatın bu farklı kısımları, öznel refah literatüründe yaygın olarak "yaşam alanları" olarak adlandırılır (Rojas 2004: 20).

Belirli bir yaşam doyumu alanıyla ilgili memnuniyet, bu alanda kişisel hedeflerin elde edilmesini simgeleyebilir. Yaşam doyumu ile ilişkili belirli kişisel kaynaklar, maddi kaynaklar ya da gelir, refahı doğrudan etkileyen ve yoksunluk karşısında bir tampon görevi görebilecek sosyal sermaye ve sosyal destek içerir. Ayrıca sağlık ve fiziksel hareketlilikte yaşam doyumu ile ilişkilidir (Baykara-Krumme ve Platt, 2016: 5).

1.3. Göç

"Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme" eylemine göç denir (TDK). Kavramsal açıdan göç olgusu, uluslararası göç ve iç göç olmak üzere iki boyuta ayrılmaktadır. Uluslararası göç bir ülkeden farklı bir diğer ülkeye olan hareketliliklerdir. İç göç ise "bir ülke içinde bölge, kent, köy ve kasaba gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketlerine" denir (Keleş, 1998:40-63). Bu çalışmada iç göçler üzerinde durulmuştur.

Literatürde iç göç olayları, gerçekleşme biçimi içinde bulunan duruma bağlı olarak, "zorunlu göç" ve "gönüllü göç" şeklinde iki grupta incelenmektedir. Gönüllü göçler, yüksek gelir ve istihdam fırsatı, ekonomik durum, eğitim, kentsel kamu hizmeti, sağlık, yaşam kalitesi, politik, çevresel, sosyo-kültürel faktörler ve göç edilen kentteki tanıdık ve akrabalar gibi etkenlerin ışığında bireylerin isteğine bağlı olarak gerçekleşir. Zorunlu göçler ise, bireylerin isteği dışında gerçekleşen, tarımsal alanlardaki yetersizlik, düşük gelir ve

işsizlik, terör, kan davası gibi bireyleri göçe iten olayların bir sonucudur (Çelik, 2006: 152; Şen, 2014: 238-243, Doğan ve Aslıhan, 2015: 17).

Hem ekonomik hem de demografik göç, tipik olarak, insanların, taşınmanın çeşitli parasal ve parasal olmayan yönlerini değerlendirdikleri ve faydalarını en üst düzeye çıkaracaklarına inandıkları, göç kararını vermeleri bir maliyet fayda analizinin sonucu olarak görülmektedir (Sjaastad 1962; Harris ve Todaro 1970; Speare 1974; De Jong ve Fawcett 1983; Aktaran: Switek, 2016: 193). Hicks (1932: 76) iç göçün temel nedeninin, net ekonomik avantajlardaki farklılıklar yani esasında ücret farklılıkları olduğunu ifade etmektedir. Boheim ve Taylor İngiltere’de gerçekleştirdikleri araştırmada göç eden erkeklerin gelirlerinde önemli artışlar sağlandığını bulmuştur (Boheim ve Taylor, 2007: 114). Genel olarak, işle ilgili nedenlerden ötürü taşınan genç erkekler göçten elde edebilecekleri en yüksek kazancı elde etmektedirler (Finnie 1999: 258; Guriev ve Vakulenko 2015: 647). Bununla birlikte göçle gelir arasında olumlu bir ilişki her zaman geçerli değildir (Blackburn 2009: 584; Morrison ve Clark 2011: 1955). Önceki araştırmaların sonuçları, iç göçün genellikle kısmen hareket gerekçesine bağlı olarak, iş nedeniyle taşınan göçmenler için iş ve gelir, konut nedeniyle taşınanlara konut koşulları sağlaması gibi amaçlanan koşullarda iyileşmelerin eşlik ettiğini göstermektedir (Switek, 2016: 192). Elde edilen sonuçlarda, göç ve gelir kazanımı arasındaki ilişkinin karmaşık olduğu ve yaşa, taşınma sebebine, cinsiyete ve medeni duruma bağlı olduğuna işaret edilmektedir. İstihdam iç göçün önemli bir nedeni olmaya devam etmektedir ancak bununla birlikte çalışma çağındaki gençlerin çoğunun başka amaçlarla motive olduğu görülmektedir (Morrison ve Clark, 2011: 1962).

1.4. Göç ve Yaşam Doyumu İlişkisi

Belirli bir toplumda, yaş, eğitim, sağlık, iş ve gelir gibi kişisel düzeydeki sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin yaşam doyumu ile ilişkili olduğu konuyla ilgili yazındaki çalışmalarda kanıtlamıştır (Keng ve ark., 1998: 320; Diener ve ark., 2004: 2; Sacks ve ark., 2012: 1181; Stevenson ve Wolfers 2013: 598; Zhou ve Xie: 2016: 2). Doyum yargısının oluşumu, bireyin koşullarının uygun bir standart olduğu düşünülen şartlarla karşılaştırılmasına bağlıdır. İnsanların mevcut durumlarından ne kadar memnun olduklarına dair yargısı, her bireyin kendisi için belirlediği (dışarıdan empoze

edilmemiş) bir standartla karşılaştırmaya dayandığına dikkat çekmesi açısından önemlidir (Diener ve ark., 1985: 71).

Öznel refah ve sağlıklı yaşamla yaşam doyumu arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Peck, ve Merighi: 2007: 135). Dolayısıyla yaşam doyumu yaygın olarak refahın merkezi bir unsuru olarak görülmekte ya da en azından onunla çok güçlü şekilde ilişkilendirilmektedir. Öznel refah, göç etme kararının önemli bir belirleyicisiyse, mutluluğa dayalı politika odaklı değişiklikler, bireysel göç kararlarını ve ardından gelen göç akımlarını etkileyebilir (Lvlevs, 336: 2015). Bulgular, daha yüksek seviyedeki öznel refahın insanları daha üretken, yaratıcı, sağlıklı ve katılımcı hale getirdiğini göstermektedir (Lvlevs, 352: 2015).

Göç kuramları, insan sermayesinin yerleşim yerini değiştirmek için motive edici en önemli faktörlerden birinin kişinin kazançlarını arttırmak olduğunu göstermektedir (Blackburn, 2010: 599). Bununla birlikte kişinin ikamet yerinden duyduğu hoşnutsuzluğun, göç etme kararında bir itici güç olduğunu ortaya koymaktadır (Speare ve ark., 1982: 582). Bu perspektiften, potansiyel göçmenler alternatif bir yerde algılanan tatmin seviyelerine göre mevcut tatmin seviyelerini karşılaştırmakta ve daha fazla tatmin edici bir alana yerleşmektedirler. Ayrıca konut tercihleri üzerine yapılan literatür, artan memnuniyetin toplum hizmetleri, doğal olanaklar, sosyal tesisler, eğitim vb. ile ilişkili olduğunu ve bu tür faktörlerin bazı göçmenler tarafından seçilen varış yeri ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Heida ve Gordijn , 1984; Long ve Heltman, 1978; Williams ve Sofranko, 1979, Aktaran: De Jong ve ark., 2002: 842).

Nowok ve ark. (2012: 998) İngiltere’de yaptıkları araştırmada göçmenlerin yaşam doyumunun taşınmadan önce bozulduğunu göç sonrasında ise iyileştiğini tespit etmiştir. Göçten önceki dört yıl içinde yaşam doyumundaki belirgin düşüşler, göçten sonraki beş yıl boyunca ilk seviyelerini yeniden elde ettikleri için göçten dolayı yaşam memnuniyetinde artışlarla dengelenmektedir. Doğu'dan Batı Almanya'ya göç eden kalıcı göçmenler üzerine yapılan farklı bir araştırma ise, göç ile yaşam doyumu arasında uzun vadeli olumlu bir ilişki bulmaktadır (Melzer, 2011: 73). Bir ülkenin toplumsal refahı ile vatandaşlarının ortalama mutluluğunun göç ile olan ilişkisini inceleyen Polgreen ve Simpson (2011: 838) insanların mutluluk düzeyi yükseldikçe göç niyetlerinin azaldığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte Graham ve Markowitz (2011: 9) ekonomik durumundan

memnun ve mutlu insanların, göçün gerektirdiği büyük değişikliğe uğramamak için göçten kaçındıklarını ortaya koymaktadır.

Kişisel kaynakların dağılımı göç edenler ve kalanlar arasında farklılık gösterdiği ölçüde, yaşam doyumu farklı seviyelerde sonuçlanacaktır. Bir bireyin sosyal kaynakları ve psikolojik kapasitesi gibi yaşam olayları arasındaki etkileşim, müteakip yaşam doyumu için bir sonuç doğurabilir. Bu nedenle, bu kaynakların (gelir, sağlık, sosyal kaynaklar ve dindarlık) göçmenler ve konaklayanlar arasında farklı bir yaşam doyumu derecesi ile ilişkili olduğu anlamına gelebilir (Baykara-Krumme ve Platt, 2016: 7).

Göçten sonraki yer değiştirme deneyimleri, kültürel zorluklar ve yabancı olma duygularının göçmenlerin yaşam doyumu üzerinde olumsuz bir etkisinin olması beklenebilir. Dahası, göç çoğu zaman toplumsal konumda bir kayba neden olur ve sosyal ağları koparır; ayrıca göçmenleri ayrımcılık, taciz ve marjinalleştirme riski altına sokar. Başlangıç ve varış toplulukları arasındaki değer ve kültürel uyumsuzluk da göçmenlerin yaşamlarıyla olan doyumunu etkileyebilir (Knies, 2016: 112)

2. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırmanın metodolojisi; Araştırmanın amacı, araştırmanın kapsamı ve sınırları, araştırma yöntemi ve araştırmada elde edilen bulguların analizi ve değerlendirilmesi bölümlerinden oluşmaktadır.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, tarihi ve kültürel zenginlikleri bakımından önemli bir yere sahip olan Afşin'de yaşayan insanların Afşin'de Yaşam, Yaşam Doyumu ve Göç algısını tespit etmektir.

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Çalışmanın kapsamı ve sınırlarını, Kahramanmaraş merkezde, İstanbul'da yaşayan Afşinliler ve Afşin'de yaşayan vatandaşlarımız oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada anket tekniği yöntemi kullanılmaktadır. Anketimiz; Demografik Özellikler, Göç verme nedenleri ve Afşin’de Yaşam Doyumu ’nu tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Yaşam doyumunu tespit etmeye yönelik sorularda Diener ve arkadaşları tarafından oluşturulan (1985) yaşam doyum ölçeği kullanılmıştır. Anket, Kahramanmaraş merkezde, İstanbul’da yaşayan Afşinliler ve Afşin’de yaşayan vatandaşlarımıza uygulanmıştır. Uygulamaya çalışılan anketlerde 668 adet dönüş sağlanmıştır. Elde edilen verilerin analizi için SPSS 24 paket programı kullanılmıştır.

2.4. Araştırmada Elde Edilen Bulguların Analizi ve Değerlendirilmesi

Anket yöntemi ile elde edilen verilerde iki analiz tekniği kullanılmıştır. Demografik özelliklerin ve göç verme nedenlerinin analizinde “Frekans Analizi” tekniği; Göç verme nedenleri ve Yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin ölçülmesinde ise “Korelasyon” analiz tekniği kullanılmıştır.

2.3.1. Frekans Analizi

2.3.1.1. Demografik Özellikler

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Deneklerin Cinsiyetleri

Cinsiyet	f	%
Kadın	222	33,2
Erkek	446	66,8
Toplam	668	100,0

Tablo 1’i incelediğimizde anketimize toplamda 668 kişi katılmıştır. Katılımcıların 222’si (%33,2) Kadın, 446’sı (%66,8) Erkektir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Deneklerin Medeni Durumu

Medeni Durum	f	%
Evli	412	61,7
Bekar	256	38,3
Toplam	668	100,0

Tablo 2’i incelediğimizde anketimize katılan katılımcıların 412’si (%61,7) Evli, 256’sı (%38,3) evlidir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Deneklerin Yaş Durumu

Yaş	f	%
18-29	234	35,0
30-39	223	33,4
40-49	150	22,5
50-59	52	7,8
60 ve üzeri	9	1,3
Toplam	668	100,0

Tablo 3'ü incelediğimizde katılımcıların 234'ü (%35) 18-29 yaş aralığında, 223'ü (%33,4) 30-39 yaş aralığında, 150'si (%22,5) 40-49 yaş aralığında, 52'si (%7,8) 50-59 yaş aralığında ve 9'u ise (%1,3) 60 ve üzeri yaş aralığındadır. Tablonun geneline baktığımızda katılımcılar genel itibariyle genç insanlardan oluşmaktadır.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Deneklerin Meslek Durumu

Meslek	f	%
Memur	281	42,1
İşçi	125	18,7
Esnaf	53	7,9
Çiftçi	13	1,9
Serbest Meslek	20	3,0
Öğrenci	92	13,8
Diğer	84	12,6
Toplam	668	100,0

Tablo 4 katılımcıların mesleki durumunu göstermektedir. Tabloyu incelediğimizde, katılımcıların (406'sı) %60'tan fazlası işçi ve memurlardan oluşmaktadır. Diğer katılımcılar ise; 53 esnaf, 13 çiftçi, 20 serbest meslek, 92 öğrenci ve 84'düde diğer mesleklerden oluşmaktadır.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Deneklerin Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyi	f	%
İlköğretim	63	9,4
Ortaöğretim	178	26,6
Ön lisans	144	21,6
Lisans	234	35,0
Yüksek lisans	41	6,1
Doktora	8	1,2
Toplam	668	100,0

Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde (Tablo 5), 8'i Doktora, 41'i Yüksek Lisans, 234'ü Lisans, 144'ü Ön Lisans mezunudur. Bu durumda katılımcıların eğitim seviyesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcıların sadece 178'i ortaöğretim ve 63'ü ilköğretim mezunudur.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Deneklerin Gelir Düzeyleri

Gelir Düzeyi	f	%
1-1000 TL	119	17,8
1001-1500 TL	77	11,5
1501-2000 TL	77	11,5
2001-2500 TL	98	14,7
2501 ve üstü	297	44,5
Toplam	668	100,0

Katılımcıların gelir düzeylerini ise Tablo 6 göstermektedir. Tablo incelendiğinde; katılımcıların 472'sinin geliri 1.500 TL'nin üzerindedir. 196'sının geliri ise 1.500 TL'nin altındadır.

Tablo 7. "Afşin'in Dışarıya Göç Verdiğini Düşünüyor Musunuz?" Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

	F	%
Evet	594	88,9
Hayır	74	11,1
Toplam	668	100,0

Anketi katılan 222'si kadın 446'sı erkek toplamda 668 kişi, "Afşin'in Dışarıya Göç Verdiğini Düşünüyor Musunuz? Sorusuna 594 kişi (%89,9'u) yüksek bir oranda evet demiştir. Ankete katılanların sadece 74'ü (%11,1'i) hayır cevabını vermiştir. Bu durum Afşin'in dışarıya göç verdiği algısını ortaya koymaktadır. Bu algıyı oluşturan nedenlerin analiz sonuçları ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

2.3.1.2. Göç Verme Nedenleri

Tablo 8. Göç verme nedenlerini ifade eden önermelere verilen cevapların dağılımı

	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
	%	%	%
1 Eğitim imkanları ve koşullarının yetersizliği	22,6	9	68,4
2 Termik santrallerinin de etkisi ile oluşum hava kirliliğinden kaynaklanan ciddi sağlık problemleri (kanser vb gibi)	13,3	9,1	77,6
3 Tarım alanlarının ve sulama imkanlarının yetersizliği	22,9	19,2	57,9
4 Termik santraller olmasaydı ilçemizden göç oranı çok daha fazla olurdu	26,3	14,2	59,4
5 Kentsel altyapı hizmetlerinin yetersizliği	14,4	11,8	73,8
6 Sosyal yaşam alanlarının olmaması	12,6	5,2	82,2
7 Katılımcı ve şeffaf bir yerel yönetim anlayışının olmaması	17,1	19	63,9
8 İstihdam olanaklarının yetersizliği ve büyük şehirlerde yoğunlaşmış olması	10,8	12,7	76,5
9 Yerel imkanlara oranla hızlı nüfus artışının olması	29,2	21,4	49,4
10 Devletin uyguladığı sosyal politikaların kesintili ve yetersiz olması	21,6	19,8	58,7
11 Tarımsal faaliyetleri teşvik edici politikaların yetersizliği	24,2	20,2	55,3
12 Rant odaklı kentsel gelişim/dönüşüm anlayışının hâkim olması	23,9	20,2	55,8
13 Büyük şehirlerdeki imkânların ve sosyal yaşamın çekiciliği	15,9	8,7	75,4
14 Plansız kentleşme anlayışının hâkim olması	19,2	12,9	68
15 Mevcut işlerdeki ücretlerin yetersizliği	18,9	11,7	69,5
16 Coğrafi şartlarının olumsuz etkisi	28,3	16,2	55,5
17 Sağlık imkanlarının eksikliği	24,1	11,7	64,2
18 Gelecek kuşaklara ve çocuklara daha iyi bir gelecek hazırlayıp bırakma düşüncesi ve isteği.	16,6	10,2	73,2
19 Daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği	13,3	6,3	83,3
20 Ailevi nedenler	33,7	23,8	42,6

Katılımcılar, göç verme nedenleri ile ilgili oluşturulan önermelere; Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum ve Kesinlikle Katılıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Tabloda, katılımcıların vermiş oldukları cevapların yüzdelik oranları; Katılmıyorum, Kararsızım ve Katılıyorum şeklinde yer almaktadır. Katılmıyorum yüzdelik oranları; Kesinlikle Katılmıyorum ve Katılmıyorum cevaplarının toplamından oluşmaktadır. Katılıyorum ise; Kesinlikle Katılıyorum ve Katılıyorum cevaplarının toplamından oluşmaktadır.

Tabloya baktığımızda bu 20 önermeye verilen cevapların genelinden “Katılıyorum” cevabı oran olarak tüm önermelerden yüksek çıkmıştır. Bu önermeler arasında en fazla yüzdelik oran %83,3 ile **“Daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği”** önermesine aittir. En düşük oran ise, %49,4 ile “Yerel imkanlara oranla hızlı nüfus artışının olması” önermesine verilen cevaptır.

2.3.2. Korelasyon Analizi

2.3.2.1. Yaşam Doyumu ve Göç Verne Nedenleri Arasındaki İlişki

Tablo 9. Yaşam Doyumu Ve Göç Verne Nedenleri Arasındaki İlişki

		GVN1	GVN2	GVN3	GVN4	GVN5	GVN6	GVN7	GVN8	GVN9	GVN10	GVN11	GVN12	GVN13	GVN14	GVN15	GVN16	GVN17	GVN18	GVN19	GVN20
YD1	r	-,169***	-,181***	-,079*	,049	-,152***	-,170***	-,188***	-,129**	-,093*	-,121**	-,101**	-,126**	-,127**	-,134**	-,095*	-,078*	-,118**	-,093*	-,096*	-,019
	p	,000	,000	,042	,210	,000	,000	,000	,001	,016	,002	,009	,001	,001	,001	,014	,043	,002	,017	,013	,617
YD2	r	-,064	-,120**	-,011	,068	-,146***	-,205***	-,166***	-,105**	,034	-,097*	-,063	-,139***	-,157***	-,143***	-,105**	-,054	-,121**	-,093*	-,133**	,014
	p	,098	,002	,782	,078	,000	,000	,000	,007	,376	,013	,102	,000	,000	,000	,006	,164	,002	,017	,001	,723
YD3	r	-,108**	-,093*	-,043	,075	-,175***	-,190***	-,153***	-,069	-,009	-,104**	-,041	-,102**	-,104**	-,105**	-,069	-,061	-,088*	-,043	-,134***	,017
	p	,005	,016	,262	,052	,000	,000	,000	,075	,816	,007	,288	,009	,007	,007	,077	,117	,022	,267	,000	,660
YD4	r	-,081*	-,071	-,016	,054	-,093*	-,176***	-,101**	-,050	-,023	-,103**	-,018	-,134**	-,127**	-,106**	-,077*	-,018	-,018	,027	-,001	,113**
	p	,037	,066	,685	,164	,016	,000	,009	,194	,559	,008	,648	,001	,001	,006	,047	,645	,649	,492	,982	,004
YD5	r	-,034	-,034	,013	,113**	-,122**	-,155***	-,059	-,045	,029	-,081*	-,071	-,145***	-,145**	-,118**	-,081*	,029	-,032	-,018	-,044	,055
	p	,374	,382	,739	,003	,002	,000	,128	,245	,451	,036	,066	,000	,000	,002	,036	,451	,414	,644	,258	,158

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

Tablo 9'da yaşam doyumu ve göç verme nedenleri arasındaki ilişkiye yer verilmiştir (korelasyon-spearman)

YD1 ve GV1 arasında ($r=-.169$, $p<0.001$),	YD2 ve GV2 arasında ($r=-.120$, $p<0.01$),	YD3 ve GV1 arasında ($r=-.108$, $p<0.01$),	YD4 ve GV1 arasında ($r=-.081$, $p<0.05$),	YD5 ve GV4 arasında ($r=-.113$, $p<0.01$),
YD1 ve GV2 arasında ($r=-.181$, $p<0.001$),	YD2 ve GV5 arasında ($r=-.146$, $p<0.001$),	YD3 ve GV2 arasında ($r=-.093$, $p<0.05$),	YD4 ve GV5 arasında ($r=-.093$, $p<0.05$),	YD5 ve GV5 arasında ($r=-.122$, $p<0.01$),
YD1 ve GV3 arasında ($r=-.079$, $p<0.05$),	YD2 ve GV6 arasında ($r=-.205$, $p<0.001$),	YD3 ve GV5 arasında ($r=-.175$, $p<0.001$),	YD4 ve GV6 arasında ($r=-.17$, $p<0.001$),	YD5 ve GV6 arasında ($r=-.155$, $p<0.001$),
YD1 ve GV5 arasında ($r=-.152$, $p<0.001$),	YD2 ve GV7 arasında ($r=-.166$, $p<0.001$),	YD3 ve GV6 arasında ($r=-.190$, $p<0.001$),	YD4 ve GV7 arasında ($r=-.101$, $p<0.01$),	YD5 ve GV10 arasında ($r=-.081$, $p<0.05$),
YD1 ve GV6 arasında ($r=-.170$, $p<0.001$),	YD2 ve GV8 arasında ($r=-.105$, $p<0.01$),	YD3 ve GV7 arasında ($r=-.153$, $p<0.001$),	YD4 ve GV10 arasında ($r=-.103$, $p<0.01$),	YD5 ve GV12 arasında ($r=-.145$, $p<0.001$),
YD1 ve GV7 arasında ($r=-.188$, $p<0.001$),	YD2 ve GV10 arasında ($r=-.097$, $p<0.05$),	YD3 ve GV10 arasında ($r=-.104$, $p<0.01$),	YD4 ve GV12 arasında ($r=-.134$, $p<0.01$),	YD5 ve GV13 arasında ($r=-.145$, $p<0.001$),
YD1 ve GV8 arasında ($r=-.129$, $p<0.01$),	YD2 ve GV12 arasında ($r=-.139$, $p<0.001$),	YD3 ve GV12 arasında ($r=-.102$, $p<0.01$),	YD4 ve GV13 arasında ($r=-.127$, $p<0.01$),	YD5 ve GV14 arasında ($r=-.118$, $p<0.01$),
YD1 ve GV9 arasında ($r=-.093$, $p<0.05$),	YD2 ve GV13 arasında ($r=-.157$, $p<0.01$),	YD3 ve GV13 arasında ($r=-.104$, $p<0.01$),	YD4 ve GV14 arasında ($r=-.106$, $p<0.01$),	YD5 ve GV15 arasında ($r=-.081$, $p<0.05$)
YD1 ve GV10 arasında ($r=-.121$, $p<0.01$),	YD2 ve GV14 arasında ($r=-.143$, $p<0.01$),	YD3 ve GV14 arasında ($r=-.105$, $p<0.01$),	YD4 ve GV15 arasında ($r=-.077$, $p<0.05$),	negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.
YD1 ve GV11 arasında ($r=-.101$, $p<0.01$),	YD2 ve GV15 arasında ($r=-.105$, $p<0.01$),	YD3 ve GV17 arasında ($r=-.088$, $p<0.05$),	YD4 ve GV20 arasında ($r=-.113$, $p<0.01$)	
YD1 ve GV12 arasında ($r=-.126$, $p<0.01$),	YD2 ve GV17 arasında ($r=-.121$, $p<0.01$),	YD3 ve GV19 arasında ($r=-.134$, $p<0.001$)	negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.	
YD1 ve GV13 arasında ($r=-.127$, $p<0.01$),	YD2 ve GV18 arasında ($r=-.093$, $p<0.05$),	negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.		
YD1 ve GV14 arasında ($r=-.134$, $p<0.01$),	YD2 ve GV19 arasında ($r=-.133$, $p<0.01$)			
YD1 ve GV15 arasında ($r=-.095$, $p<0.05$),	negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.			
YD1 ve GV16 arasında ($r=-.078$, $p<0.05$),				
YD1 ve GV17 arasında ($r=-.118$, $p<0.01$),				
YD1 ve GV18 arasında ($r=-.093$, $p<0.05$),				
YD1 ve GV19 arasında ($r=-.096$, $p<0.05$),				
YD1 ve GV20 arasında ($r=-.019$, $p<0.05$)				
negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.				

Tablo 9A. Yaşam Doyumu ve Göç Verme Nedenleri Arasındaki İlişki (Toplam Puanlara Göre)

		YAŞAM DOYUMU
GÖÇ VERME NEDENLERİ	r	-,170
	p	,000***

***p<0,001

Tablo 9A’de Toplam Puanlara Göre yaşam doyumu ve göç verme nedenleri arasındaki ilişkiye yer verilmiştir (korelasyon-spearman). Toplam puanlara göre göç verme nedenleri ve yaşam doyumu arasında ($r=-.170$, $p<0.001$) negatif yönlü anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Konuyla ilgili literatür incelendiğinde göç ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi irdeleyen çok az sayıda çalışmanın var olduğunu görmekteyiz. Yapılan bu araştırmaların çoğunluğu ise dış göç ve yaşam doyumu (ör. Polgreen ve Simpson 2011; Grahman ve Markowitz, 2011; Nowok vd., 2012; Baykara-Krume Platt, 2016) üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmaların çok azında iki değişken arasında bir ilişki tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Kahramanmaraş’ın Afşin İlçesinde resmi istatistiklere göre yıllar itibarıyla iç göç nedeniyle azalan nüfusun (doğum ve ölüm oranları Türkiye ortalamasında) yaşam doyum algısıyla olan ilişkisi araştırılmıştır. Yapılan anket çalışmasında elde edilen bulguların analizi neticesinde göç ve yaşam doyumu arasında negatif yönde anlamlı ($p<0,001$ düzeyinde $-0,170$) bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç, Afşin’de yaşam doyumunda 1 birimlik düşüşün göç isteğinde %17’lik bir artışa neden olacağı anlamına gelir. Dolayısıyla konuyla ilgili paydaşların (yerel yönetim, yerinden yönetim, STK vb.) Afşin yerelinde yaşam doyumunu etkileyen faktörleri daha detaylı bir inceleme yürüterek bu doğrultuda gerekli önlemleri ivedilikle alması gerekir. Bu bağlamda alınması gereken önlemleri aşağıda olduğu şekliyle önerebiliriz:

- İlçe ’de eğitim imkanları ihtiyaçları karşılayabilir hale getirilmelidir. Çalışmamıza katılanları %68,4’ü ilçede eğitim imkanlarını yetersiz görmektedir.

- Termik santrallerinin sebep olduğu hava kirliliği ortadan kaldıracak veya azaltabilecek tedbirler alınmalıdır. Katılımcıların %77,6'sı hava kirliliğini göç nedeni olarak görmektedir.
- Tarım alanlarında sınırlı olan sulama imkanları artırılmalıdır.
- Kentsel altyapı hizmetleri yeterli hale getirilmelidir. Katılımcıların %73,8'i altyapıyı yetersiz görmektedir.
- İlçede sosyal yaşam alanları oluşturulmalıdır. Katılımcıların %82,2'si sosyal yaşam alanlarının yetersizliğinin ilçenin göç vermesine neden olduğunu belirtmektedir.
- Yerel yönetimler daha katılımcı ve daha şeffaf hale getirilmelidir. Katılımcıların %63,9'u bu durumu bir göç nedeni olarak görmektedir.
- İstihdam olanakları artırılmalıdır. Santrallerin olmasına rağmen katılımcıların %76,5'i ilçede istihdam olanaklarını yetersiz olarak görmektedir. Dolayısıyla bu durum ilçede göç vermeye neden olmaktadır.
- Kentleşme daha planlı hale getirilmelidir. Plansız kentleşmeyi göç verme nedeni olarak gören katılımcıların oranı %68'dir.
- Hastanelerde her branşta uzman doktor bulundurulmalıdır. Doktor yetersizliği olduğunu belirten katılımcıların oranı %64,2'dir.

KAYNAKÇA

- Ağır, H., Koca, N., Şahbaz, A., (2013). Ashabü'l Kehf' in Afşin' in Ticari Hayatına Katkısı: Bir Alan Çalışması
- Baykara-Krumme, H., ve Platt, L. (2016). Life satisfaction of migrants, stayers and returnees: reaping the fruits of migration in old age? Cambridge University Press, Ageing & Society, ss.1-25
- Blackburn M. L. (2010). The Impact of Internal Migration on Married Couples' Earnings in Britain By Economica, 77, ss 584–603
- Boheim R, Taylor M, (2007), "From the dark end of the street to the bright side of the road? The wage returns to migration in Britain" Labour Economics, 14, ss.99 - 117
- Çelik, Fatih (2006). "İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle" Analizi Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 27. (2), ss.149-170

- De Jong, G.F., Chamrathirong, A. ve Tran G. (2002). "For Better, For Worse: Life Satisfuction Consequences of Mipution" International Migration Review, 36 (3), ss. 838-863.
- Diener, E. ve Emmons, R.A. (1985). The satisfaction with life scale, Journal of Personality Assessment 49, ss. 71-75.
- Diener, E. ve Seligman, M. (2004). Beyond money: Toward an economy of well-being, Psychological Science in the Public Interest 5(1), ss. 1-31.
- Doğan, M.G.U. ve Kabadayı, A. (2015). Determinants of Internal Migration in Turkey: A Panel Data Analysis Approach, Border Crossing, 5 (1-2), 16-24.
- Eyicil, A. (2005). Afşin Ashab-ı Kehf. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 269-287.
- Finnie, Ross. (1999), Inter-Provincial Migration in Canada: A Longitudinal Analysis of Movers and Stayers and the Associated Income Dynamics*Canadian Journal of Regional Science/Revue canadienne dessciences régionales, 22(3), ss. 227-262.
- Firikçi, A., (1994). Afşin'in Kuruluşu ve Gelişmesi, Anıl Matbaa, Ankara
- Guriev, S., ve Vakulenko, E. (2015) [Breaking out of poverty traps: Internal migration and interregional convergence in Russia](#) Journal of Comparative Economics 43 (3), 633-649.
- Graham, C. ve Markowitz, J. (2011). "Aspirations and Happiness of Potential Latin American Immigrants", Journal of Social Research & Policy, 2 (2), 1-17.
- Haybron, D. (2007). Life Satisfaction, Ethical Reflection, And The Science Of Happiness, Journal of Happiness Studies, 8, ss.99-138.
- Hicks J. (1932). The Theory of Wages. London, Macmillan.
- Ivlevs, A. (2015). Happy Moves? Assessing the Link between Life Satisfaction and Emigration Intentions, KYKLOS, 68 (3), ss. 335-356
- Keleş, Ruşen (1998). Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, 2.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kirmanoglu, H. ve Başlevent, C. (2014). Life Satisfaction of Ethnic Minority Members: An Examination of Interactions with Immigration, Discrimination, and Citizenship Soc Indic Res 116:173–184.
- Knies, G., Nandi, A., ve Platt,L. (2016). Life satisfaction, ethnicity and neighbourhoods: Is there aneffect of neighbourhood ethnic

- composition on lifesatisfaction? Social Science Research, 60, ss. 110-124
- Melzer, Silvia Maja. (2011). [Does Migration Make You Happy? The Influence of Migration on Subjective Well-Being](#) Journal of Social Research & Policy, 2 (2), ss.73-92.
- Morrison P.S., ve Clark, W.A.V. (2011). "Internal migration and employment: macro flows and micro motives" Environment and Planning A 2011, V. 43, ss 1948-1964
- Nowok B., Van Ham, M., Findlay, A.M., Gayle V. (2012). Does migration make you happy? A longitudinal study of internal migration and subjective well-being, Environment and Planning A, 45, ss.986-1002.
- Pavot, W. G., Diener, E., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction with Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. Journal of Personality Assessment, 57, ss.149-161.
- Peck, M. D., ve Merighi, J. R. (2007). The Relation of social comparison to subjective well-being and health status in older adults. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 16 (3), 121–142.
- Polgreen, L. ve Simpson, N. (2011). Happiness and International Migration, Journal of Happiness Studies, 12 (5), ss.819-840.
- Rojas Mariano. (2004). The complexity of well-being: a life satisfaction conception and a domains-of-life approach. ESRC Research Group on well-being in developing countries. Gelişmekte Olan Ülkelerde Refah Araştırması Üzerine Uluslararası Çalıştay Bildirisi. Hanse İleri Araştırmalar Enstitüsü, Delmenhorst, Almanya 1-25
- Sacks, D. W., Stevenson, B., ve Wolfers, J. (2012). The new stylized facts about income and subjective well-being. Emotion, 12 (6), ss.1181-1187.
- Sergei Guriev, Elena Vakulenko (2015). Breaking out of poverty traps: Internal Migration And Interregional Convergence In Russia, Journal of Comparative Economics, 43, ss.633–649
- Shin, D. C., and D. M. Johnson. (1978). "Avowed Happiness as an Overall Assessment of the Quality of Life", Social Indicators Research, 5 (1-4), ss.475-492.
- Söğüt, A., (2016). Afşin-Elbistan Termik Santral Sahasında Kazı-Dolgu Alanının Tarımsal Üretim Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek

- Lisan Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş
- Speare, A., Jr., Korbin, F. and Kingkade, W. (1982). "The Influence of Socioeconomic Bonds and Satisfaction on Interstate Migration," *Social Forces*, 61 (2): 551-574.
- Stevenson, B., ve Wolfers, J. (2013). Subjective well-being and income: Is there any evidence of satiation? *American Economic Review*, 103 (3), ss. 598-604.
- Sümer, F., (1989). Eshabü'l Kehf (Yedi Uyurlar), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul
- Switek, Malgorzata. (2016). Internal Migration and Life Satisfaction: Well-Being Paths of Young Adult Migrants, [Social Indicators Research - Springer](#) 125:191-241.
- Şen, Mustafa. (2014). Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi, *Çalışma ve Toplum*, 40 (1), ss.231-256.
- Veenhoven, R. (2012). Happiness: also known as 'life satisfaction' and 'subjective well-being'. Ed., Land, K. C., Michalos, A. C. ve Sirgy, M. J., *Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research*. Springer, Dordrecht, Almanya, ss. 63-67.
- Zhou, J. ve Xie Y. (2016). Does Economic Development Affect Life Satisfaction? A Spatial–Temporal Contextual Analysis in China, [Journal of Happiness Studies](#) 2, ss. 1-16.
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5938020a7d07c4.04549217
- <http://www.oecd.org/statistics/How-s-life-2015-60-second-guide.pdf>
- <https://tedmem.org/mem-notlari/hayat-nasil-2015>
- http://www.nufusu.com/ilce/afsin_kahramanmaras-nufusu (19.06.2017)
- http://www.dogaka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.dogaka.gov.tr_480_BV9J38XI_TR63-Bolgesi-Yasam-Kalitesi-Analizi.pdf (20.06.2017)

YURT DIŞINDA YAŞAYAN VEYA ÜLKESİNE GERİ DÖNÜŞ YAPAN TÜRKLERİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ, AİLE YAPISI VE YAŞADIĞI UYUM SORUNLARI: KARAKOÇAN ÖRNEĞİ¹⁶

Betül YAZICIOĞLU

Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Araştırmada, göçün beraberinde getirdiği sorunlar; uyum sorunları, işsizlik, eğitim-dil sorunu, sosyal güvenlik sorunları, akrabalık-komşuluk ilişkileri, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı araştırmanın inceleme konusu olmuştur. Araştırma genel olarak üç temel sorunsala odaklanmıştır. Birincisi, göçmenlerin demografik, sosyo-kültürel özelliklerini ortaya koymak, ikincisi göçmenlerin aile yapısını açıklamaya çalışmak, üçüncüsü ise göçmenlerin yaşadığı uyum sorunları belirlemek ve bunlara çözüm üretmektir.

Araştırmanın öncelikli amacı göç edenlerle ilgili temel verileri toplamak, demografik, sosyal ve kültürel özelliklerini ve uyum sorunlarını genel hatlarıyla incelemek ve bu süreçte etkili olan faktörleri açıklamaya çalışmaktır. Etkili faktörlerin neler olduğu saptandıktan sonra bu faktörlerin çözümlemesini yapmak araştırmanın öne çıkan önemli bir amacını oluşturmaktadır.

Bu araştırma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşan bir alan araştırmasıdır. Araştırmada bilgi ve veri toplamak için üç araştırma tekniği kombine olarak uygulanmıştır: Anket formunun uygulanması, yüz yüze görüşmeler ve kaynak tarama. Anket formunda, araştırmanın gerçekleşmesi için 50 soru sorulmuştur. Sorular aile hayatı, öğrenim durumu, medeni durum, akrabalık ilişkileri, komşuluk ilişkileri, iş hayatı, ekonomik durum, gelir durumu, uyum sorunları, kültürel yapılar ile ilgili olmuştur. Anket uygulaması Elazığ ilinin Karakoçan ilçesinde ikamet eden 50 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Anket sorularında bazı noktaları iyice aydınlatmak, daha fazla bilgi almak için yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın teorik kısmı da kaynak taraması aracılığıyla oluşturulmuştur. Makaleler, tezler, kitaplar taranarak teorik kısmı oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, demografik, sosyo-kültürel, aile yapısı, uyum sorunları

¹⁶ Bu çalışma Prof. Dr. Ömer Aytaç danışmanlığında hazırlanan "Alamancı ailenin demografik, sosyal ve kültürel özellikleri, aile yapısı ve yaşadığı uyum sorunları" konulu lisans tezinden yararlanılarak ve yeniden geliştirilerek oluşturulmuştur.

**DEMOGRAPHIC, SOCIAL AND CULTURAL CHARACTERISTICS,
FAMILY STRUCTURE AND ADAPTATION PROBLEMS OF TURKS LIVING
ABROAD OR THE ONES WHO RETURN BACK TO TURKEY: THE EXAMPLE OF
KARAKOÇAN**

The problems that come with immigration; adaptation issues, unemployment, education-language problems, social security issues, kinship-neighborhood relations, discrimination and xenophobia have been the subject of this research. The research has focused on three main problems in general. The first is to demonstrate the demographic, socio-cultural characteristics of the immigrants, the second is to try to explain the family structure of the immigrants, and third is to identify and solve the adaptation problems experienced by such immigrants.

The main objective of the research is to gather basic information regarding immigrants, examine the demographic, social and cultural characteristics and adaptation problems in general terms and to try to explain the factors that are effective in this process. Analyzing these factors after determining what the effective factors are is an important goal of the research.

This research is a two-stage field study, consisting of two phases, theoretical and practical. Three research techniques were combined to collect information and data for the research: application of the questionnaire, face-to-face interviews and literature query. In the questionnaire, 50 questions were asked to participants. The questions concerned family life, educational status, marital status, kinship relationships, neighborhood relations, work life, economic situation, income status, adaptation problems and cultural structures. The survey was conducted on 50 participants residing in Karakoçan district of Elazığ province. Face-to-face interviews were conducted to clarify some points in the survey questions and to get more information. The theoretical part of the research was carried out through literature query. Articles, theses, books were scanned and the theoretical part was created this way.

Key words: Migration, demographic, socio-cultural, family structure, adaptation problems

GİRİŞ

Göç, yüzyıllardan beri dünyanın her tarafında kendini gösteren, üzerinde sayısız araştırmanın yapıldığı, tartışıldığı, konuşulduğu, tarihsel bir geçmişe sahip bir kavramdır. Göç sosyoloji, ekonomi, siyaset, kamu yönetimi, psikoloji, sağlık, hukuk vs. gibi birçok disiplini ilgilendiren toplumsal bir sorundur. Birden fazla disiplini kapsayan göç, ayrıntılı analiz gerektiren araştırmalara ihtiyaç duymaktadır. Göçün sadece ekonomik boyutu yoktur, aynı zamanda

toplumsal, tarihsel, demografik, kültürel boyutları da bulunmaktadır. Göçün meydana getirdiği sorunları ele alan çalışmalara baktığımızda, göçün ne kadar ciddi bir problem olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Göç günümüz dünyasında sadece gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeleri ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkmıştır, artık gelişmiş ülkeleri de ilgilendiren bir olgu haline gelmiştir. Teknolojik ve ekonomik gelişmelerin yarattığı küreselleşme ile birlikte artık sınırlar ortadan kalkmış, vatan-mekân kavramları önemini yitirmiş, insanların belirli bir mekâna, coğrafyaya sıkıştırılması imkânsız bir hale gelmiştir. Bu yüzden göçün sadece yaşadığı ülkeyi ya da bölgeyi etkilemesi söz konusu olmamaktadır. Göçler de küresel bir boyut kazanmıştır. Artık göçün nedenleri, göçün gerçekleşme şekli, göçün boyutları ve amacı çeşitlilik kazanmıştır.

Göçün hem olumlu hem olumsuz etkileri bulunmaktadır. Nitelikli iş gücü kaybı, beyin göçü, ötekileştirme, ırkçılık, dışlanma, ekonomik yük, kültürel uyumsuzluk, yabancı düşmanlığı, yıpranma, ailenin parçalanması vs. gibi olumsuz yönleri bulunmaktadır. Olumlu olarak teknik bilgi ve beceri kazanma, dil öğrenme, yeni insanlar/kültürler tanıma, ülkenin ekonomisine katkıda bulunma, döviz kazandırma vs. gibi olumlu yönleri bulunmaktadır.

Bu çalışmamız da öncelikle göç kavramının tanımı, nedenleri, Türkiye’den yurt dışına göçün boyutları ele alınacaktır. Daha sonra da araştırmamızın konusu, amacı, yöntemi, evren ve örneklemi, sınırlılıkları ortaya konulacaktır. Son olarak da araştırmamızın konusu olan “Yurt dışında yaşayan veya ülkesine geri dönüş yapan Türklerin demografik, sosyal ve kültürel özellikleri, aile yapısı ve yaşadığı uyum sorunları” ile ilgili 18 yaş ve üzeri, kadın ve erkeklerden oluşan toplam 50 kişi üzerinde uygulanan anket formunun sonuçları tablolar eşliğinde işlenecektir.

Göç Kavramı

Bilindiği üzere göç kavramının birden fazla tanımı bulunmaktadır. Her disiplin, her kuram, her araştırmacı göçü farklı bir boyutta ele alarak göçün kavramsal tanımına çeşitlilik katmaktadır. Göç Ünlüer’e (2010:14) göre, insanların hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere tamamen yahut geçici bir süre için bir iskân ünitesinden (şehir, köy gibi) diğerine yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı iken; Günay’a (2003:35) göre ise göç, belli bir zaman ve coğrafi mekânda insanların fizikî hareketini ifade eden, insan topluluklarında

çok eski zamanlardan beri ortaya çıkan, hem itici hem de çekici faktörlerin rol aldığı çok farklı nedenlerden kaynaklanan, oldukça değişik şekil ve süreçlerde gerçekleşen, toplum yapısını, yaşayışını ve kültürünü çok önemli değişim ve dönüşümlere maruz bırakan ve bunların beraberinde getirdiği etkileşim ve uyum süreçleridir.

Göçün Nedenleri

Çok çeşitli boyutları ve sonuçları bulunan göçün nedenleri de şüphesiz çok çeşitli olabilmektedir. Bu nedenleri itici ve çekici faktörler olarak sınıflayabiliriz. İtici faktörlerin sebep olduğu zorunlu veya çekici faktörlerin sebep olduğu isteğe bağlı/gönüllü insan göçü, tarihin her döneminde rastlanan ve günümüzde de devam ederek sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlere neden olan yaygın bir olgudur. Çok boyutlu bir yapıya sahip olan göç olgusunu bazen tek bir nedenle açıklamak mümkün iken, çoğu zaman da iç içe geçmiş birçok sebepten bahsetmek kaçınılmaz olmaktadır (Yavuz, 2013:611). Genel olarak göçün nedenleri; siyasal baskı, doğal afetler, savaşlar, işsizlik, kaliteli yaşama arzusu, macera tutkusu, yeni yerler keşfetme isteği, eğitim, dil öğrenme, kendisini ülkesinde güvende hissetmemesi, ailesinin geçimini sağlayabilme, etnik/mezhepsel çatışmalar, mevcut gelirini ve ekonomik imkânlarını arttırma isteği olarak sıralayabiliriz.

Türkiye’den Yurt Dışına Göç

Türkiye’den Batı Avrupa’ya yönelen iş gücü göçünün yönü öncelikle Almanya olur. 1961 yılında yapılmaya başlanan Berlin Duvarı, Doğu Almanya’dan Batı’ya akan iş gücünün önüne büyük bir engel olarak çıkar. Bu yüzden ihtiyaç duyulan iş gücünün bir bölümü 1961 yılından itibaren resmi olarak Türkiye’den alınmaya başlanır. Federal Almanya ile 31 Ekim 1961 tarihinde imzalanan “İş Gücü Alımı Anlaşması”, aynı zamanda Türk işçilerinin çalışmak üzere kitlesel olarak Batı Avrupa ülkelerine gidişlerinin başlangıç tarihi olarak kabul edilmektedir (Kolaç, 2008:459). 1960 yılından sonra Türkiye’den Avrupa ülkelerine, özellikle Batı Almanya’ya çalışmak için giden ailelerin sayısında artış görülmüştür. Bu artışın nedeni, İkinci Dünya Savaşından sonra hızla sanayileşen, ekonomik büyümeye uğrayan Avrupa ülkelerinin işgücü ihtiyacını karşılamaktır. Dışarıya işçi göndermekle, Türkiye’nin çeşitli yararlar sağlayacağı düşünülmekte idi. Bu yararlar özellikle niteliksiz işçilerin eğitimini sağlamak, ülke içindeki işsizliği geçici olarak gidermek ve döviz elde etmek idi. Bu yararların bir kısmı gerçekleştirilmiştir. Ancak 1980’li yıllarda Alman

ekonomisindeki gerileme, enflasyon, artan işsizlik, yabancı işçilerin aleyhine olmuş ve onların ülkelerine geri dönmeleri için politikalar geliştirilmiştir. Dönüş primi ödenmesi, yabancı düşmanlığının artışı, çocukların eğitim durumunun sorunlu olması gibi nedenler Türk işçi ailelerinin önemli bir bölümünün Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yapmalarına neden olmuştur (Tezcan, 1993:51).

Yurt dışında yaşayan Türk nüfusu üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan birkaçını ele alırsak; TAVAK adlı kuruluşun Şubat 2010'daki araştırma sonuçlarına göre Türkiye, Çin ve Hindistan'dan sonra Dünya'da en fazla göç veren üçüncü ülkedir. Yurt dışında yaşayan 6,5 milyon Türk vatandaşı bulunmakta ve bunların 2 milyon 700 bini Almanya'da yaşamaktadır (Özmen, 2011:397). Bir başka araştırma sonucuna göre Almanya'da 2 milyon 700 bin Türk var, bunlardan 950 bini Alman vatandaşı, Hollanda'da 365 bin Türk var, bunların 266 bini Hollanda vatandaşı, Fransa'daki 380 bin Türk var, bunların 200 bini Fransa vatandaşı, Avusturya'da 233 bin Türk var ve bunların 123 bini Avusturya vatandaşıdır (Bedirhan, 2009:2). Yine bir başka araştırma sonucuna göre yurt dışında yaşayan Türk nüfusunun önemli bir kesimi, bulundukları ülkelerde kalıcı olarak yerleşmektedir. Halen yaklaşık 4 milyonu AB ülkelerinde, 300.000'i Kuzey Amerika'da, 200.000'i Orta Doğu'da, 150.000'i Avusturya da olmak üzere, yaklaşık 5 milyon Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yabancı ülkelerde yaşamaktadır (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2011:1).

Göçmen Türkler, göç ettikleri ülkeler de çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır. Göç eden vatandaşlarımız yıllarca kültürel/sosyal uyum sorunu yaşamış, gidilen ülkenin dilini yeterince bilmeme, zor işlerde çalışma, hukuki haklarını yeterince bilmeme, ayrımcılığa maruz kalma, aile birleştirme yoluyla eş ve çocuklarını yanlarına almalarıyla birlikte çocukların ve gençlerin eğitim sorunları; Türk çocukların ve gençlerin eğitim yaşantılarında karşılaştıkları sorunlar, üniversiteye gidememe, okulda ayrımcılığa maruz kalma, iki kültür arasında sıkışıp kalma ve dil sorunu şeklinde sıralayabiliriz (Aydoğu ve Karasu, ? :111).

Almanya'ya ilk işçi göçünün üzerinden yaklaşık 47 yıl geçti. Yarım asırlık bir serüven denilmesine çok fazla bir süre kalmadı. Geçen zaman zarfında işçi göçünün Türkiye'ye ve Türk insanına kazandırdıkları yanında kaybettirdikleri, göç ettikleri ülkelere katkıları, yaşadıkları sorunlar çeşitli haberlere ve yazılara konu olmuştur. Tüm bunlar üzerine çok sayıda araştırma yapılmış, türküler söylenmiştir.

Bu insanları ifade etmek için bulunan “Alamancı” terimi literatüre geçmiştir (Arslan, 2006:234-235).

Araştırmanın Konusu

Araştırmanın ilk konusunu, yurt dışında yaşayan veya ülkesine geri dönüş yapan Türklerin demografik, sosyal ve kültürel özellikleri oluşturmaktadır. Bu kısımda cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, medeni durum, çalışma durumu, yerleşme durumu, oturulan yerleşim yeri, gittikleri ülkeler, yaptıkları işler, kimin yanına gittikleri, gidiş sebepleri vb. konular ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci konusunu, yurt dışında yaşayan veya ülkesine geri dönüş yapan Türklerin aile yapıları oluşturmaktadır. Bu kısımda ise aile biçimleri, çocuk sayısı, medeni durumda değişiklik olup olmadığı, ailede çalışan bireyler, antlaşmalı evlilik durumu, aylık gelir durumu ve aile içi şiddet vb. konular kastedilmektedir.

Araştırmanın üçüncü konusunu ise yurt dışında yaşayan veya ülkesine geri dönüş yapan Türklerin yaşadığı uyum sorunları oluşturmaktadır. Bu sorunlar; eğitim sorunu, dil sorunu, işsizlik sorunu, akrabalık ilişkileri, komşuluk ilişkileri, ülkeye geri dönme isteği, saygınlık durumu, çocuğunun yurt dışı yetişmesinde duyulan endişe ve uyum sorunları gibi konuları içermektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın öncelikli amacı, yurt dışında yaşayan veya ülkesine geri dönüş yapan Türklerin demografik, sosyal ve kültürel özellikleri, aile yapısı ve yaşadığı uyum sorunlarını genel hatlarıyla incelemek ve bu süreçte etkili olan faktörleri açıklamaya çalışmaktır. Etkili olan faktörlerin neler olduğu açıklandıktan sonra bu faktörlerin çözümlemesini yapmak, araştırma sonucunda elde edilen veriler ışığında sorunların çözümüne yönelik uygulanabilir çözüm önerileri sunabilmektir.

Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu araştırma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşan bir alan araştırmasıdır. Anket, mülakat, kaynak tarama olmak üzere toplam üç araştırma tekniği, bu çalışma kapsamında gerekli olan verileri elde etmek amacıyla birlikte kullanılmıştır.

Anket formunda, araştırmanın gerçekleşmesi için 50 soru sorulmuştur. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmaların azlığından dolayı

soru hazırlanırken zorluk yaşanılmıştır. Bu yüzden anket soruları hazırlanırken Yasa (1979) “Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme” adlı kitabından ve Nuruan v.d. (2005) birlikte çalıştıkları “Federal Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları” adlı araştırmasından yararlanılmıştır.

Anket sorularında bazı noktaları iyice aydınlatmak, daha fazla bilgi almak için mülakat tekniğinden de yararlanılmıştır. Araştırmanın teorik kısmı ve anket sorularının hazırlanması, kaynak taraması aracılığıyla oluşturulmuştur. Makaleler, tezler, kitaplar taranarak çalışmanın teorik kısmı ve anket soruları oluşturulmuştur.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Bunların başında katılımcıların anket sorularını yanıtlama taleplerine olumsuz karşılık vermeleri gelmektedir. Ayrıca katılımcıların araştırmacıya güvenmedikleri, araştırmacının devlet tarafından gönderildiği hissine kapıldıkları ve bu nedenle yanlış bilgi aktarmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Örneğin; bazı katılımcılar devlet tarafından gönderildiğim hissine kapılıp aldıkları aylık geliri olduğundan daha az söyleyerek, kendilerini yardıma muhtaç birey şeklinde gösterip para yardımı talebinde bulunmuşlardır. Bazı soruların özel olması sebebiyle katılımcıların, bu sorulara cevap vermekten kaçındıkları, olumsuz bir imaj yaratmamak için “hayır” yanıtını verdikleri gözlemlenmiştir. Örneğin; “aile içi şiddet” ve “antlaşmalı evlilik” soruları ilk önce yanıtsız bırakılmak istenilmiştir, daha sonra ise bu sorulara “hayır” cevabı verilmiştir. Her soruya cevap vermeleri istenilmiş ancak bunun için bir zorlamaya gidilmemiştir. Kendilerini rahat ve güvende hissedecekleri bir ortam yaratılmaya çalışılmıştır.

Dil konusunda da sorun yaşanmıştır. Karakoçan ilçesi Türkçe, Kürtçe ve Zazaca’nın birlikte konuşulduğu bir ilçemizdir. Özellikle bazı bayan katılımcılar Türkçe dilini konuşmakta güçlük çekmekteydi, bazıları ise Türkçe dilini hiç bilmemekteydi. Bu yüzden tercüman aracılığıyla sorular bizzat araştırmacı tarafından sorulmuştur. Bir diğer zorlukta, hem dil anlaşmazlığı hem de okuryazar olunmamasından dolayı bazı anket sorularının tam olarak algılanamamasıydı. Yine sorular araştırmacı tarafından katılımcının anlayacağı seviyeye indirgenerek sorulmuştur. Bir diğer sorunda katılımcıların sıkılmasıdır ve bundan dolayı anketi yarıda bırakanlar olmuştur. 5 katılımcı anketi yarıda bırakmıştır ve yarıda bırakan 5 kişinin anketi iptal edilmiştir.

Anket formunun uygulama aşamasında, bu araştırmanın amacı ile ilgili sürekli açıklama yapma ihtiyacı hissedilmiştir. Katılımcılara sorulara doğru yanıt vermeleri konusunda gerekli olan uyarılar yapılmıştır. Sorulara doğru yanıt verme hassasiyetini gösterdikleri takdirde, ancak o zaman çalışmanın istenilen amaca ulaşılacağı anlatılmıştır.

Sorular aile hayatı, öğrenim durumu, medeni durum, akrabalık ilişkileri, komşuluk ilişkileri, iş hayatı, ekonomik durum, gelir durumu, uyum sorunları, kültürel yapılar ile ilgili olmuştur.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu Araştırmanın evrenini Elazığ ili, örneklemini ise Karakoçan ilçe merkezinde, Başyurt ve Sarıcan beldelerinde ikamet eden yurt dışında yaşayan veya geri dönüş yapan bireyler oluşturmaktadır. 50 katılımcı kartopu örnekleme yöntemi ile örnekleme dahil edilmiştir. Araştırma grubunda yer alan katılımcılarla 25.08.2011- 28.08.2011 tarihleri arasında görüşülmüştür. Bu araştırmanın uygulama aşaması 3 günlük bir süre içerisinde gerçekleştirilmiştir. Anket/mülakat sorularını, her aileden (18 yaş ve üzeri) sadece bir kişi yanıtlamıştır. Katılımcılarla görüşme bire bir olmuştur. Görüşmenin süresi 10 dakika sürmüştür. Araştırma önce ilçenin merkezinde daha sonra ilçenin beldeleri olan Başyurt ve Sarıcan da gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmanın Karakoçan ilçesinde yapılmasının nedenleri; yaz aylarında Karakoçan ilçesine, tatil amacıyla yurt dışından gelen Türk vatandaşı nüfusunun fazla olması, araştırmacının Elazığ'da bulunması, ulaşım kolaylığı, zamanın kısıtlı olması ve olanakların sınırlı olması gibi faktörler Karakoçan ilçesinin seçilmesinde etkili olmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, sadece Karakoçan ilçe merkezinde, Başyurt ve Sarıcan beldelerinde uygulanmıştır.

2. Anket/mülakat soruları, 18 yaş ve üzeri yetişkin aile bireylerinden sadece birine uygulanmıştır.

3. Araştırma kapsamındaki sorular, kadın ve erkek toplam 50 kişiye aynı sorular sorularak uygulanmıştır.

YURT DIŞINDA YAŞAYAN VEYA GERİ DÖNÜŞ YAPAN TÜRKLERİN DEMOGRAFİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ, AİLE YAPISI VE YAŞADIĞI UYUM SORUNLARI

1. Demografik, Sosyal ve Kültürel Özellikler

Bu kısımda örneklemin demografik, sosyal ve kültürel özelliklerini ortaya koyan bulgulara yer verilecektir. Bunlar cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, çalışma durumu, medeni durum, yerleşme durumu vs. gibi kategorileri kapsamaktadır.

Tablo 1.1. Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet Dağılımı	Sayı	%
Erkek	46	92,0
Kadın	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %92'si erkeklerden, %8'i kadınlardan oluşmaktadır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında erkek katılımcıların oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadın oranının bu kadar düşük olmasının temelinde kırsal kesimde, kadının tek başına yurt dışına gitme fikrine sıcak bakılmamasından kaynaklanmaktadır. Yurt dışına gitme önceliği geleneksel, ataerkil ve muhafazakâr bir kimliğe sahip Karakoçan ilçesinde erkeğe aittir. Aile birleşimi kapsamında erkek bir süre sonra eşini yanına alabilmektedir.

Tablo 1.2. Yaş Grupları

Yaş Grupları	Sayı	%
18-25	8	16,0
26-35	15	30,0
36-45	12	24,0
46-55	5	10,0
56 ve üzeri	10	20,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %16'sını 18-25 yaş grubu, %30'unu 26-35 yaş grubu, %24'nü 36-45 yaş grubu, %10'nu 46-55 yaş grubu ve %20'sini 56 ve üzeri yaş grubu oluşturmaktadır. En yüksek oran %30 ile 26-35 yaş aralığındaki kişilere aittir. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında yüzdelik oranlar arasındaki farkın çok yüksek olmadığı görülmektedir. Bu oranların birbirine yakın olması, her yaş grubundaki bireylerin yurt dışında bulunduğunu göstermektedir. Yukarıdaki tabloya baktığımızda yurtdışına daha çok genç nüfusun gittiği görülmektedir.

Tablo 1.3. Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Sayı	%
Okuryazar Değilim	6	12,0
İlkokul	25	50,0
Ortaokul	8	16,0
Lise ve dengi	5	10,0
Yüksekokul/Üniversite	6	12,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %12'si okuryazar olmayanlar, %50'si ilkokul, %16'sı ortaokul, %10'u lise ve dengi, %12'si yüksekokul/üniversite düzeyinde öğrenim görenler oluşturmaktadır. Araştırmamıza katılan katılımcıların eğitim seviyelerinin çokta yüksek bir orana sahip olmadığı görülmektedir. En yüksek oran %50 ile ilkokul düzeyinde öğrenim görenlere aittir. Tablo 1.2.'de yurt dışına giden genç nüfusun yüksek bir orana sahip olduğu bilinmektedir. Bu veriye göre genç nüfusun eğitim seviyesi oranı oldukça düşüktür. Buradan da anlaşılıyor ki eğitim amacıyla yurtdışına gitme oranı oldukça düşüktür. Eğitim seviyesinin düşük olmasının nedenleri arasında kırsal kesimde ailelerin çocuklarının eğitime yeterli önemi vermemelerini, erken yaşlarda ailenin geçimine katkıda bulunmak amacıyla iş hayatına atılmalarını, ailenin iş yükünü azaltmak için tarlada, bahçelerde çalıştırılmalarını gösterebiliriz.

Devletler ülkelerine göçmen aldıklarında alacağı kişilerin eğitilmiş, donanımlı, bazı üstün yeteneklere sahip olmalarına dikkat etmektedir. Bu yüzden vasıfsız kişiler yurt dışına gittiğinde bu onların

birçok haklardan mahrum kalmasına, sömürüye açık hale gelmesine, çok daha az ücrete ağır ve tehlikeli işlerde çalışmasına neden olabilmektedir.

Tablo 1.4. Medeni Durum

Medeni Durum	Sayı	%
Evli	43	86,0
Bekâr	7	14,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların % 86'sı evli, %14'ü bekârdır. Katılımcıların büyük çoğunluğunu evli olanlar oluşturmaktadır, bunun yanında az bir oranda olsa bekâr katılımcılarda bulunmaktadır. Evli oranın bu kadar yüksek olması hedef kitlesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu araştırmanın ikinci konusunu yurt dışına giden veya geri dönüş yapan Türklerin aile yapısı oluşturmaktadır. Bu sonuç, hedefimize uygun bir katılımcı kitlesinin olduğunu göstermektedir. Evli olmanın yurt dışına gitme konusunda engelleyici bir unsur olmadığı tam tersi teşvik edici bir unsur olduğu görülmektedir. Çünkü yüz yüze görüşmelerde katılımcılarımız ailenin bakımını, geçimini sağlamak, ekonomik olanaklarını arttırmak amacıyla yurt dışına gittiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 1.5. Çalışma Durumu

Çalışma Durumu	Sayı	%
İşsiz	3	6,0
Ev Hanımı	4	8,0
Serbest Meslek	27	54,0
Bağımsız İşyeri Sahibi	5	10,0
Öğrenci	3	6,0
Emekli	5	10,0
Diğer	3	6,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılarımızın %6'sı işsiz, %8'i ev hanımı, %54'ü serbest meslek, %10'u bağımsız işyeri sahibi, %6'sı öğrenci, %10'u emekli ve %6'sı ise diğer kategorisinde yer almaktadır. En yüksek oran

%54 ile serbest meslek grubuna aittir. Türkiye'ye geri dönüş yapan bireylerle yaptığımız görüşmelerde yurt dışında öğrendikleri işi, edindikleri mesleki tecrübeyi Türkiye'de kullandıkları bilgisini aktarmışlardır. Yurt dışında en çok uğraştıkları işin, sebzeçilik ile seracılık olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca tablo 1.1 cinsiyete göre dağılımda yer alan 4 kadının da ev hanımı olduğu görülmektedir. Bu durum gösteriyor ki kadın katılımcılarımız herhangi bir iş kolunda çalışmamıştır; bu durum kadınların eve kapanıp, ev sahibi toplumla sosyalleşmesini ve yabancı dili öğrenmesini güçleştirmektedir.

Geleneksel ataerkil aile kültüründe kadın ve erkek rolleri belirlenmiştir. Evin reisi erkek dışarıda çalışır, para kazanır, ailenin geçimini sağlarken kadın ise ev işleriyle ilgilenip, çocuklarının bakımını üstlenmektedir. Karakoçan ilçesi, geleneksel ataerkil aile unsurlarına sahip olduğundan bu verilerle uyumlu bir sonuç çıkarmıştır.

Tablo 1.6. Yurt Dışında Yerleşme Durumu

Yerleşme Durumu	Say	%
Bulunduğum Ülkenin Vatandaşım	4	8,0
Oturma İznim Var	14	28,0
Turist Vizem Var	15	30,0
Sığınmacı/Mülteci	17	34,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %8'i bulunduğu ülkenin vatandaşı, %28'nin oturma izni var, %30'nun turist vizesi var, %34'ü sığınmacı/mülteci'dir. Buna göre en yüksek oran %34 ile sığınmacı/mültecilere aittir. Bu durum yurt dışına kaçak yollardan gitme ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca yüz yüze görüşmelerimizde katılımcılarımız, ülkelerine dönme yerine yabancı ülkelere sığınma talep ettiklerini aktarmışlardır. Yurt dışına giden vatandaşlarımız da tıpkı ülkemizdeki Suriyeliler gibi gittikleri ülkeler de kalma, bulunduğu ülkenin vatandaşı olma hususunda istekli görünmektedirler. Suriyeliler de artık ülkelerine dönme yerine Türkiye'de kalıp, Türk vatandaşlığına geçmek istemektedirler. Bu durum ev sahibi ülke ile göçmenler arasında birçok uyum sorununun doğmasına neden olabilmektedir.

Tablo 1.7. Yurt Dışında Yaşam Süresi

Yaşam Süresi	Sayı	%
0-1	6	12,0
2-10	32	64,0
11-20	7	14,0
21-30	1	2,0
31 ve üzeri	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %12'si 0-1 yıl, %64'ü 2-10 yıl, %14'ü 11-20 yıl, %2'si 21-30 yıl, %8'i 31 ve üzeri sürede yurt dışında yaşamışlardır. Bu verilere göre, yurt dışında 2 ile 10 yıl arasında kalanlar %64 ile en yüksek orana sahiptirler. Tablo 1.6.'da en yüksek oran %34 ile sığınmacı/mülteci yanıtına aittir. Bu sonuç gösteriyor ki sığınmacıların birçoğu ülkesine geri gönderilmiştir, vatandaşlarımız yurt dışında kalıcı değil geçici bir göçmen niteliği taşımıştır. Yurt dışında kalma süresi ile yaş arasındaki ilişkiyi Yasa (1979:58) şu şekilde açıklamaktadır; genel olarak yurt dışında en çok kalanlar, yüksek oranlar orta yaşlara düşmekte ama yaş kümeleriyle kalış yılları arasında büyük bir bağımlılık olduğu görülmekte, genel bir eğilim olarak kalış sürelerinin artmasıyla yükselen yaş aralığı arasında daha sıkı bir ilişkinin olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 1.8. Yurt Dışında Yaşanılan Yerleşim Yeri

Yerleşim Yeri	Sayı	%
İl Merkezi	34	68,0
İlçe Merkezi	12	24,0
Köy veya Belde	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların yurt dışında yaşadıkları yerleşim yeri %68 ile il merkezi, %24 ile ilçe merkezi, %8 ile köy veya belde olmaktadır. %68'lik il merkezi cevabı gösteriyor ki vatandaşlarımızın büyük çoğunluğu yurt dışında ilde yaşamışlardır. Kırsal kesimden Avrupa'daki modern şehirlere göç etmek birtakım olası uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Gündelik hayat

alışkanlıklarının, kültürlerinin, yaşam tarzlarının, geleneklerinin farklı olması topluma uyum sağlamayı zorlaştırmaktadır.

Bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması Aldoğan (1978:159-160) tarafından yaşama ve çalışma koşullarına bağlanmaktadır; oturduğu konut rahatsız, işi güç, parası az olan işçinin içinde yaşadığı dil, kültür, gelenekler, yaşama biçimi, alışkanlıklar farklı topluma uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır; bu topluma duyulan yabancılığın da ötesinde kırsal kesimden gelenler için, köydeki yaşama biçiminden sonra kentteki yaşama biçimine duyulan yabancılıktır; geleneksel kırsal toplum ile işlevsel kent toplumu arasında biçimsel farklar değil, derin bir uçurum bulunmakta ve birinden diğerine geçiş büyük çaba ve sarsıntılar doğurmaktadır.

Tablo 1.9. İlk Gittikleri Ülkeler

Ülkeler	Sayı	%
Hollanda	10	20,0
Almanya	30	60,0
İngiltere	1	2,0
Fransa	7	14,0
Kanada	1	2,0
İspanya	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %20'si Hollanda'ya, %60'ı Almanya'ya, %2'si İngiltere'ye, %14'ü Fransa'ya, %2'si Kanada'ya ve %2'si İspanya'ya ilk gitmişlerdir. En büyük oran %60 ile Almanya yanıtına aittir. Vatandaşlarımızın yarısından fazlası Almanya'ya gitmiştir. "Türkiye nüfusunun yaklaşık %8'inin ülke dışında yaşadığı tüm dünyadaki Türklerin en kalabalık grubu Almanya'da yaşamaktadır. Almanya'da yaşayan 2,7 milyon Türk kökenli göçmen, sayıları açısından Avrupa Birliği dışından gelen en büyük göçmen grubunu oluşturmaktadır"(Kömürcü, 2011:12).

1961 yılında Türkiye-Almanya arasında işçi antlaşması yapılmıştır. 1961'den bu yana Almanya'da 2 milyonu aşan Türk nüfusu bulunmaktadır. Kişilerin yurt dışına gitmelerinde eşin dostun

etkisi bilinmektedir. İnsanlar yurt dışında oturma izni aldıktan sonra aile bireylerini, akrabalarını yanına almaktadır. Almanya yanıtının yüksek çıkmasının sebepleri arasında bu verileri gösterebiliriz.

Tablo 1.10. Yurt Dışına İlk Gidenlerin Yaş Aralığı

Yaş Aralığı	Sayı	%
15-18	26	52,0
19-25	12	24,0
26-35	9	18,0
36 ve üzeri	3	6,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %52'si yurt dışına ilk 15-18 yaş aralığında gittiklerini, %24'ü 19-25 yaş aralığında gittiklerini, %18'i 26-35 yaş aralığında gittiklerini ve %6'sı 36 ve üzeri yaş aralığında gittiklerini belirtmişlerdir. Buna göre, en yüksek oran %52 ile 15-18 yaş aralığına aittir. Bu durum gösteriyor ki yurt dışına ilk gidenlerin yarısından fazlasını çocuk yaştaki kesim oluşturmaktadır. Suğanlı (2003:2) tarafından yapılan çalışmaya göre, Almanya'daki Türk nüfusunun en önemli özelliklerinden birisi genç nüfus olmasıdır; 18-35 yaş aralığı Türk nüfusunun en büyük grubunu oluşturmaktadır.

Tablo 1.11. Yurt Dışına Gidenlerin İlk Kiminle Gittikleri

İlk Kiminle Gittikleri	Sayı	%
Tek Gittim	33	66,0
Çocuklarımla Gittim	2	4,0
Arkadaşlarımla Gittim	6	12,0
Komşularımla Gittim	1	2,0
Eşimle Gittim	2	4,0
Eşim ve Çocuklarımla Gittim	2	4,0
Akrabalarımla Gittim	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre, %66'sı yurt dışına ilk tek başına, %4'ü ilk çocuklarıyla, %12'si ilk arkadaşlarıyla, %2'si ilk komşularıyla, %4'ü ilk eşiyle, %4'ü ilk eşi ve çocuklarıyla, %8'nin ilk akrabalarıyla gittikleri görülmektedir. Bu verilere göre, yurt dışına ilk kez gidenler %66'lık en yüksek oranla tek başına gidenlere aittir. "Tek gittim" cevabını verenler yurt dışına gitme önceliği ona verildiği için tek gitmişlerdir. Ekonomik şartların aile ile gitmeye imkân vermemesi, çocukların eğitimi, yurt dışında oturmuş bir düzenin bulunmaması, işsizlik, askerlik vs. gibi nedenler kişiyi tek başına yurt dışına gitmeye itmektedir.

Tablo 1.12. Yurt Dışına Gidenlerin İlk Kimin Yanına Gittikleri

İlk Kimin Yanına Gittikleri	Sayı	%
Eşimin Yanına Gittim	2	4,0
Akrabalarımın Yanına Gittim	35	70,0
Komşularımın Yanına Gittim	2	4,0
Çocuklarımla Yanına Gittim	2	4,0
Arkadaşlarımla Yanına Gittim	8	16,0
Hiç Kimsenin Yanına Gitmedim	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre, %4'ü yurt dışına ilk eşinin yanına, %70'i ilk akrabalarının yanına, %4'ü ilk komşularının yanına, %4'ü ilk çocuklarının yanına, %16'sı ilk arkadaşlarının yanına gittiklerini ve %2'si hiç kimsenin yanına gitmediklerini belirtmişlerdir. Buna göre yurt dışına ilk kez gidenler %70 oranında en fazla akrabalarının yanına gitmişlerdir. Bu sonuç, akrabalık bağının halen kuvvetli olduğunun göstergesidir. Türkiye'deki akrabalarla, yurt dışındaki akrabalar arasındaki ilişkinin devam ettiği, yurt dışına gidişlerinde en büyük destekçilerinin akrabalar olduğu anlaşılmaktadır. Yurt dışına ilk kez gidenler için, orada yaşayan akrabaların olması önemli bir etkidir; çünkü dil bilmemek, yabancılarla iletişim kuramamak, kalacak yer sıkıntısı, iş bulma sıkıntısı vs. gibi konularda tanıdık birinin desteği önem arz etmektedir.

Tablo 1.13. Yurt Dışına Gitmelerinde İlk Etkili Olanlar

İlk Etkili Olanlar	Sayı	%
Hiç kimse	24	48,0
Eşim	3	6,0
Annem-Babam	8	16,0
Akrabalarım	8	16,0
Arkadaşlarım	7	14,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların yurt dışına gitmelerinde %48 oranıyla hiç kimse, %6 oranıyla eşi, %16 oranıyla anne-babası, %16 oranıyla akrabası ve %14 oranıyla arkadaşları ilk etkili olmuşlardır. Bu verilere göre, yurt dışına gidenlerin %48'si hiç kimsenin etkisinde kalmadan, kendi iradesiyle yurt dışına gitme kararı vermişlerdir. En düşük oran %6 oranıyla eşim cevabına aittir. %14'lük arkadaşlarım cevabı gösteriyor ki kadının eşi üzerindeki etkisi, arkadaşlarının eşi üzerindeki etkisinin gerisinde kalmıştır. Erkek katılımcıların büyük bölümü eşlerine sormadan, danışmadan bu kararı almışlardır. Burada karar verici erkek olurken, kadın ise verilen karara uyma durumunda kalmıştır. Bu sonuca göre kadınların büyük çoğunluğunun, ailede söz hakkı bulunmamaktadır.

Göçmen Türkler sanıldığı gibi radyo ve basının etkisi ile değil; tanıdık, akraba ve hemşerilerle yaptıkları kişisel temaslar sonucunda göç etme kararını vermişlerdir (Unat, 2002:98).

Tablo 1.14. Yurt Dışına Gidenlerin Gidiş Sebepleri

Gidiş Sebepleri	Sayı	%
İşsizlik	39	78,0
Tatil	4	8,0
Daha rahat/güzel bir yaşam için	1	2,0
Aile/Akraba	4	8,0
Eğitim	1	2,0
Askerlik	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların yurt dışına gitme nedenleri arasında %78 ile işsizlik, %8 ile tatil, %2 ile daha rahat/güzel bir yaşam, %8 ile aile/akraba, %2 ile eğitim ve %2 ile askerlik yanıtları yer almıştır. En yüksek oran %78 ile işsizlik olmuştur. Bu durum gösteriyor ki işsizlik ülkemizin en önemli sorunları arasında yer almakta, göçünde en önemli nedeni olarak kendini göstermektedir.

Tablo 1.15. Yurt Dışına Gidenlerin İlk Yaptıkları İşler

İlk Yaptıkları İşler	Sayı	%
Öğrenci	3	6,0
Serbest Meslek	44	88,0
İşsiz	1	2,0
Ev Hanımı	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların yurt dışında ilk yaptığınız iş sorusuna %6'sı öğrenci, %88'si serbest meslek, %2'si işsiz ve %4'ü ev hanımı yanıtı vermiştir. Bu verilere göre, en yüksek oran %88 ile serbest meslek cevabı olmuştur. Katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerde yurt dışında iş bulma konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kalıcı bir işe sahip olamadıklarını dile getirmişlerdir. Bazı katılımcılar Türkiye'deki mesleklerini yurt dışında da devam ettirdiklerini aktarmışlardır. Türklerin yurt dışında yaptıkları işlerle ilgili Suğanlı (2003:28-29), birinci ve ikinci kuşaktan Almanya'da çalışan Türk işçilerin büyük bir çoğunluğunun vasıfsız olduğunu; işçilerin genellikle ağır, kirli, bezdirici, az ücretli ve daha düşük statülü işlerde çalıştığını ve işçilerde iş vasfının artmasıyla iş bulma olanaklarının daha fazla olduğunu dile getirmiştir.

2. Aile Yapısı

Göçün ortaya çıkardığı çeşitli sonuçların ve sorunların en fazla etkilediği kurumların başında aile gelmektedir. Aynı zamanda göçmenlerin çeşitli sorunları yaşamalarına veya yaşamamalarına en çok etki eden kurum yine ailedir. Göç olgusu aileleri, ailelerinin parçalanmalarından aile bireylerinin birbirleriyle veya toplumla ilişkilerine kadar çok değişik şekillerde ve farklı boyutlarda etkilemektedir. Ancak aile içi dayanışma, ailenin yeni topluma uyum kabiliyeti, ortaya çıkan sorunlarla baş etme becerisi gibi özellikleri

güçlü olan aile bireyleri göçle birlikte ortaya çıkan bir çok sorunu atlatmaları mümkünken, bu özellikleri zayıf veya bu özelliklerden yoksun aile bireylerinin bu sorunlarla baş etmede büyük ölçüde zorlanacakları açıktır (Nuruan, Güneş, v.d., 2005:10).

Bu bölümde aile biçimi, hanede akraba veya hemşeri yaşama durumu, çocuk sayısı, aile içi şiddet, komşu ve akrabalarla ilişkiler, ailenin gelir durumu, ailede çalışan bireyler, medeni durumda değişiklik olup olmadığı, antlaşmalı evlilik durumu gibi hususlar üzerinde durulacaktır.

Tablo 2.1. Yurt Dışındaki Aile Biçimi

Aile Biçimi	Sayı	%
Tek Kişilik Aile	2	4,0
Çekirdek Aile	25	50,0
Geniş Aile	23	46,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılar ailelerini %4'ü ile tek kişilik aile, %50 ile çekirdek aile, %46 ile geniş aile olarak nitelendirmektedir. Tabloya bakıldığında ailelerin %50'sini çekirdek aile ve %46'sını geniş aile oluşturmaktadır. Bu tablodan çıkan sonucu Türkiye verileri ile karşılaştırılacak olursak, TÜİK'in araştırmasına göre, 2016 yılında Türkiye genelinde tek kişilik hane halkı %14,9 iken, çekirdek aileden oluşan hane halkı %66,4 ve geniş aileden oluşan hane halkı ise %16,3'dür (TÜİK, 2016).

Yurt dışında yaşayan Türklerin tek kişilik aile oranı-çekirdek aile oranı, TÜİK'in verilerine göre Türkiye'ye oranla daha düşük iken, geniş aile oranı ise daha yüksektir. Bu durum gösteriyor ki vatandaşlarımız geniş aile yapısını yurt dışında da devam ettirmektedir. Türklerin maddi imkânların yetersiz olması, kalacak yer sıkıntısı, gittiği ülkeyi yeterince bilmemesi, gittiği ülkenin dilini bilmemesi, gittiği ülke de yabancılık çekmesi gibi nedenler akrabalarla birlikte yaşamalarına neden olabilmektedir. Benzer durumu ülkemizdeki Suriyeli sığınmacılar da yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacılar maddi imkânsızlıklardan, kalacak yer sıkıntısından, kendilerine yöneltilen önyargılardan kurtulmak için akrabalarıyla birlikte aynı hane içinde yaşamaktadırlar.

Tablo 2.2. Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	%
Çocuğum Yok	11	22,0
1-3	20	40,0
4-6	15	30,0
7 ve üzeri	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %22'si çocuğum yok, %40'ı 1-3 aralığında %30'u 4-6 aralığında, %8'i 7 ve üzeri aralığında çocuğunun olduğunu aktarmışlardır. En yüksek oran %40 oranıyla 1 ve 3 aralığındaki çocuk sayısı olmuştur. Tablodaki %30 ve %8'lik oran ise, çocuk sayısındaki artışı göstermektedir. Çocuk sayısının fazla olması geleneksel aile yapısıyla ilişkili olabilir. Kadının eşi ve eşinin ailesi tarafından erkek çocuk istenmesi bu yüzden erkek çocuk doğana kadar çocuk yapılması, çocuk iş gücüne duyulan ihtiyaç, kadının eğitim seviyesinin düşük olması ve bu yüzden aile planlamasını bilmemesi, geride kalan kadının yalnızlık duygusunu çocuk ile gidermek istemesi gibi sebepleri çocuk sayısındaki artışın gerekçeleri arasında gösterilebiliriz.

Tablo 2.3. Medeni Durumunda Değişiklik Olup Olmadığı

Medeni Durumda Değişiklik	Sayı	%
Hayır Olmadı	45	90,0
Evlendim	5	10,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %90'nı bu soruya hayır yanıtını verirken, %10'nu evlendim yanıtını vermiştir. Görüldüğü gibi katılımcıların hiçbiri boşandım yanıtını vermemiştir. Bu sonuca göre, katılımcıların büyük çoğunluğu yurt dışına gitmeden evlenmişlerdir.

Tablo 1.4.'teki "Medeni durumunuz nedir?" sorusuna %14 oranında bekârim ve %86 oranında evliyim yanıtı verilmiştir. Bu duruma göre %10 oranında bekâr evlenirken; %4 oranında bekârın ve %86 oranında evli bireylerin medeni durumunda değişiklik olmamıştır.

Tablo 2.4. Antlaşmalı Evlilik Durumu

Antlaşmalı Evlilik Durumu	Sayı	%
Evet	3	6,0
Hayır	4	94,0
	7	
Toplam	5	100,0
	0	

Yurt dışında antlaşmalı evlilik yapanların oranı %6 iken, yapmayanların oranı %94'tür. Bu tablodaki verileri "Medeni durum" ve " Medeni durumda değişiklik olup olmadığı" tablolarından elde edilen verilerle kıyasladığımızda, evli bireylerin hiçbirinde boşanma gerçekleşmemiştir. 5 bekâr katılımcı evlenirken; 2 bekâr katılımcının medeni durumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Bu sonuca göre antlaşmalı evlilik bekâr katılımcılar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ancak evli bireylerde, antlaşmalı evlilik yapmakta ve daha çok ticari amaçla antlaşmalı evlilik yapmaktadırlar. Yurt dışında oturma alma amacıyla Türkiye'deki eşten boşanılıp, para karşılığı yabancı bir bayanla evlenilmekte. Bazıları oturma aldıktan sonra boşanıp eşini yanına alırken, bazıları yabancı kadınla evliliğini sürdürüp hayatına devam etmektedir. Hatta antlaşmalı evlilikten çocuk sahibi olanlar da bulunmaktadır. Antlaşmalı evlilik sebebiyle boşanan kadın imam nikâhıyla Türkiye'de yaşamakta, formaliteden boşandığını düşünmekte, eşinin diğer kadınla sadece formalite bir evlilik gerçekleştirdiğine inanmaktadır. Bir süre sonra Türkiye'deki kadın durumu kabullenmekte, artık eş, eş olmaktan çıkmakta sadece maddi ihtiyaçlarını karşılayan biri haline gelmektedir. Koca, sadece yaz tatillerinde ailesini görmeye gelmektedir. Bu durum geride kalan kadının ve çocukların psikolojik olarak çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır; babaya ya da kocaya hasret kalma, kadının yalnızlık duygusu, kadının psikolojik sorunlar yaşaması, evde otorite boşluğu, çocuğun söz dinlememesi, kadının evine ve çocuklarına karşı sorumluluklarının artması, kadının rolünün değişmesi, kadının yüklenilen sorumluluklar karşısında kendisini çaresiz hissetmesi ve yıpranması gibi sorunları sıralayabiliriz. Bu gibi sorunlar aile birliğinin bozulmasına, ailenin parçalanmasına neden olabilmektedir.

Tablo 2.5. Fiziksel Şiddete Maruz Kalanlar

Fiziksel Şiddet Mağdurları	Sayı	%
Sadece Eş	2	4,0
Sadece Çocuklar	1	2,0
Hiç kimse	47	94,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %4'ü eşine, %2'si çocuklarına fiziksel şiddet uyguladığını belirtirken; katılımcıların %94 gibi yüksek bir oranı, hiç kimseye fiziksel şiddet uygulamadığını dile getirmiştir.

"Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014 sonuçlarına göre; ülke genelinde yaşamının herhangi bir döneminde eşinden veya birlikte yaşadığı kişiden fiziksel şiddete maruz kalan kadın nüfus oranı %35,5'dir" (TÜİK, 2015). "Fiziksel şiddet yaşantısı konusunda, çocukların % 37'sinin en az bir kez ev içinde fiziksel şiddet yaşantıları olduğu saptanmıştır" (Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması, 2012:7).

Yukarıdaki verileri araştırmamızın sonuçlarıyla kıyasladığımızda, katılımcıların eşine veya çocuğuna fiziksel şiddet uygulama oranının düşük olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri arasında katılımcıların ya doğruyu söylemedikleri ya da şiddet ile mücadele konusunda ciddi caydırıcı yaptırımların olduğu söylenebilir. Ancak her gün gazetelerde, televizyonlarda kadına veya çocuğa yönelik şiddet haberlerini görmekteyiz. Yine "TÜİK" ile "Çocukların ev içinde yaşadıkları şiddet araştırması" sonucunu karşılaştırdığımızda çocukların, eşlere oranla daha fazla fiziksel şiddete maruz kaldığını görmekteyiz. Yaptığımız araştırmada aradaki fark çok az olsa da bunun tersi bir durum görülmektedir.

Tablo 2.6. Yurt Dışındaki Hanede Akraba veya Hemşerilerin Yaşama Durumu

Hanede Akraba veya Hemşerilerin Yaşama Durumu	Sayı	%
Yok	35	70,0
Akraba Var	14	28,0
Hemşeri Var	1	2,0
Toplam	50	100,0

Yurt dışında hanenizde yaşayan akraba veya hemşerinizi var mı? Sorusuna ailelerin %70'i yok, %28'i akraba var, %2'si hemşeri var cevabını vermişlerdir. %28'lik "akraba var" oranı katılımcıların akrabalık ilişkilerine önem verdiğinin, aralarındaki dayanışmanın, yardımlaşmanın devam ettiğinin birer kanıtı olmaktadır. Vatandaşlarımızın yurt dışında karşılaştıkları iş, konut sıkıntısı, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, ayrımcılık gibi sorunları atlattıklarında akrabaların, çevrenin önemli bir rolü bulunmaktadır. Yabancı bir ülkeye göç edildiğinde insanlar kendini ait hissettiği tanıdık mekân, yer, hemşeri aramaktadır. Vatandaşlarımızın yalnızlık duygusunu giderme, bir yere, gruba, mekâna aidiyet hissetme ihtiyacından dolayı getto, hemşehri dernekleri ortaya çıkmıştır.

%70 gibi yüksek bir oranda hanede akraba ya da hemşeri yok yanıtı verilmiştir. Ancak tablo 2.1.'de katılımcılar aile biçimini %46 oranında geniş aile olarak tanımlamışlardır. Buna göre katılımcılar nene, dede, hala, teyze, amca, kuzen vs. gibi yakınlarını akraba olarak görmemekte, aileden biri saymaktadır.

Tablo 2.7. Türkiye'deki Akraba ve Komşularla Görüşme Sıklığı

Türkiye'deki Akraba ve Komşularla Görüşme Sıklığı	Sayı	%
Haftada Birkaç Kez	2	4
	3	6,0
Haftada Bir Kez	14	28,0
Özel Günlerde (Düğün, Cenaze ve Bayram vs.)	8	16,0
Ayda Bir Kez	4	8,0
Hiç Görüşmem	1	2,0
Toplam	50	100,0

Türkiye'deki akraba ve komşularınızla görüşme sıklığınız nedir? Sorusuna katılımcıların %2'i hiç görüşmem derken, %46'sı

haftada birkaç kez, %28'i haftada bir kez, %8'i ayda bir kez, %16'sı da özel günlerde görüştüklerini belirtmişlerdir. Yurt dışında yaşayan Türklerin, Türkiye'de bulunan komşu ve akrabalarıyla %46 oranında haftada birkaç kez görüşüyor olmaları aralarındaki ilişkinin ve dayanışmanın iyi bir boyutta olduğunun göstergesidir.

Tablo 2.8. Yurt Dışındaki Akraba ve Komşularla Görüşme Sıklığı

Yurt Dışındaki Akraba ve Komşularla Görüşme Sıklığı	S ayı	%
Haftada Birkaç Kez	11	22,0
Haftada Bir Kez	13	26,0
Ayda Bir Kez	11	22,0
Özel Günlerde (Düğün, Cenaze, Bayram vs.)	11	22,0
Hiç Görüşmem	3	6,0
Burada Hiç Akrabam veya Komşum Yok	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların yurt dışında yaşayan akraba ve komşularla ilişkilerini değerlendirmek amacıyla sorulan yurt dışındaki akrabalar ve komşularla görüşme sıklığınız nedir? Sorusuna katılımcılar %22 oranında haftada birkaç kez, %26 oranında haftada bir kez, %22 oranında ayda bir kez ve %22 oranında özel günlerde görüşürüz cevabını vermişlerdir. Katılımcıların %6'sının yurt dışındaki akraba ve komşularla hiç görüşmedikleri, %2'sinin ise yurt dışında hiç akraba veya komşularının olmadığı görülmektedir. Bu cevaplara bakıldığında ilk dört cevabın oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. İlk dört cevaba göre katılımcılarımızın akraba ve komşularla bağının kopmadığı, halen sağlam olduğu görülmektedir. Akrabalık ile komşuluk bağlarının sağlam olması; vatandaşlarımızın çocuklarına kendi gelenek ve göreneklerini öğretmesine, kendi kültürel kodlarını çocuklarına aktarmasına ve böylece çocukların kendi kültürel kimliklerini korumasına yardımcı olmaktadır.

Tablo 2.9. Ailede Çalışan Bireyler

Ailede Çalışan Bireyler	Sayı	%
Sadece Ben	14	28,0
Sadece Baba	14	28,0
Sadece Çocuk	7	14,0
Anne-Baba	1	2,0
Baba-Çocuklar	11	22,0
Anne-Baba-Çocuklar	1	2,0
Kimse Çalışmıyor	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %28'i sadece kendisinin, %28'i sadece babasının, %14'ü sadece çocukların, %2'si anne-babasının, %22'si baba-çocukların ve %2'si anne-baba-çocukların çalıştığını; %4'ü ise hiç kimsenin çalışmadığını söylemektedir. Ailede ne kadar kişi çalışırsa gelir artışına katkı o denli fazla olacaktır. Bundan dolayı hem ülkemizdeki hem yurtdışındaki vatandaşlarımız çocuklarının eğitime gereken önemi vermek yerine, çocuklarının okulu bırakıp genç yaşta işe atılmalarına seyirci kalabilmektedir. Yıldırım'a (? :974) göre, çocukların eğitim problemlerinin çözümü büyük ölçüde ailelerin sosyal, uyum ve ekonomik problemlerinin çözümüne bağlıdır; çünkü kırsal aile geleneğinde çocuğun rolü ve çocuktan beklentiler, şehirde yaşayan aile yapısına göre farklılık gösterebilmektedir; kırsal kesimde genellikle okul ve eğitim, ikinci plandadır; göç ettikleri yerlerde eğitimle ilgili bir gelenek oluşmamışsa, çocuklar bunun önemini kavramakta güçlük çekmektedirler; uyumsuzluk, yoksulluk, yoksunluk ve başarısızlıklar da çocukları eğitimden uzaklaştırmaktadır.

Tablo 2.10. Ailenin Aylık Gelir Durumu

Ailenin Aylık Geliri	Sayı	%
0-300 TL	4	8,0
301-500 TL	6	12,0
501-1000 TL	23	46,0
1001-2000 TL	9	18,0
2001-3000 TL	4	8,0
3001 ve üzeri TL	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılardan “Evinize giren aylık ortalama gelir ne kadar?” Sorusuna, ailenin %8’i 0-300 TL, %12’si 301-500 TL, %46’sı 501-1000 TL, %18’i 1001-2000 TL, %8’i 2001-3000 TL, %8’i 3001 ve üzeri TL cevabını vermişlerdir. Bu sonuç, hem yurt dışındaki hem de kendi ülkesindeki şartlara göre Türklerin ne kadar düşük bir gelir grubunda yer aldığının birer göstergesidir.

Tablo 2.11. Gelirin İhtiyaçları Karşılama Durumu

Gelirin İhtiyaçları Karşılama Durumu	Sayı	%
Yeterli	19	38,0
Kısmen Yeterli	16	32,0
Yetersiz	15	30,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılara göre gelirin ihtiyaçlarını karşılama oranı %38 ile yeterli, %32 ile kısmen yeterli, %30 ile yetersiz görülmüştür. Tabloda oranların birbirine yakın olduğu gözlemlenmektedir. “Kısmen yeterli” ve “yetersiz” oranlarını topladığımızda %62’lik olumsuz bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuç, bireylerin ekonomik anlamda rahat olmadıklarının birer kanıtı olabilmektedir. Bundan dolayı ailede çalışan birey sayısında artış görülebilmekte ve özellikle de küçük yaştaki çocukların çalıştırılmasına neden olabilmektedir. Bu şartlar altında bireylerin birikim yapma ihtimali zayıf görünmektedir.

Tablo 2.12. Birikim Yapıp Yapmama Durumu

Birikim Yapma Durumu	Sayı	%
Evet	11	22,0
Hayır	39	78,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %22’si bu soruya evet yanıtını verirken, %78’i hayır yanıtını vermiştir. Yabancı para biriminin Türk para birimi karşısında değerli olması, vatandaşlarımızın kazandıkları paralarının büyük bir bölümünü Türkiye’deki ailelerine döviz olarak göndermelerine neden olmuştur. Evde biriktirilen dövizler, Türk

parası karşısında değeri arttığı dönemlerde bozdurulup ev, arsa, hayvan alınmakta ya da aile bireylerine işyeri açılmaktadır.

Tablo 2.13. Memlekete Ekonomik Katkısının Olup Olmama Durumu

Ekonomik Katkı Durumu	Sayı	%
Evet	28	56,0
Hayır	22	44,0
Toplam	50	100,0

Bu soruyu katılımcıların %56'sı evet, %44 hayır yanıtını vermiştir. Görüldüğü gibi katkı sunan ile sunmayanlar arasında çok yüksek bir fark olmasa da yurt dışına giden vatandaşlarımız ülkesi ile bağını koparmamış, ülkenin kalkınması, gelişmesi için katkı sunmuşlardır. Katılımcılarımız ile yüz yüze yaptığımız görüşmelerde bu katkıların genellikle ülkeye döviz kazandırma, ülkeye turist getirme, kendi ülkesinde ev, arsa, hayvan alma, işyeri açma, camiye yardım yapma şeklinde katkılar olduğu ifade edilmiştir.

3. Yaşadığı Uyum Sorunları

Yurt dışındaki Türklerin günümüze kadar yaşadığı farklı boyutlardaki sorunların, Türkiye ile ev sahibi ülkeler ve vatandaşlarımız ile ev sahibi ülkelerin vatandaşları açısından ele alınması gereken boyutları bulunmaktadır. Yaşanan sorunların çözümündeki gecikmişliğin, ülkemiz açısından başlangıçta göçün geçici olarak düşünülmesinden, geleceğe dönük okumaların yetersizliğinden, belli bir politikanın oluşturulmamış olmasından, ev sahibi ülkelerin de işçilerin belli bir süre sonra Türkiye'ye döneceklerini düşünmelerinden, asimilasyon politikalarından, vatandaşlarımızın yaşadıkları ülkede sosyal, ekonomik, siyasi hayata katılma ve söz sahibi olmalarındaki geç kalmışlıklarından, ev sahibi ülkelerin vatandaşlarının ise Türkleri kabul edememiş olmaları ve dışlayıcı tutumlarından kaynaklandığı söylenebilir (Demirbaş, 2014:1).

Bu bölümde ise vatandaşlarımızın yaşadığı uyum sorunları, işsiz kalma nedenleri, Türkler ile ilişkiler, yabancılar ile ilişkiler, dil sorunu, çocuklarla ilgili endişelenme nedenleri, Türklerin saygınlığı,

Türklerden beklentiler ve Türklerin ülkelerine dönme durumu gibi konular ele alınmıştır.

Tablo 3.1. Yurt Dışında Yaşadıkları Uyum Sorunları

Yaşadıkları Uyum Sorunları	Sa yı	%
Bir Sorun Yaşamadım	17	34,0
Dil Sorunu Yaşadım	12	24,0
Vize Sorunu Yaşadım	8	16,0
Yabancı Düşmanlığı/Irkçılık Konusunda Sorun Yaşadım	5	10,0
Sosyal Güvenlik Konusunda Sorun Yaşadım	4	8,0
İşsizlik Konusunda Sorun Yaşadım	3	6,0
Diğer	1	2,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların hangi konuda uyum sorunu yaşadıklarını ortaya koyabilmek için sorulan soruda; katılımcıların %24'ü dil sorunu, %16'sı vize sorunu, %10'u yabancı düşmanlığı/ırkçılık sorunu, %8'i sosyal güvenlik sorunu, %6'sı işsizlik sorunu, %2 ise diğer konularda sorun yaşadığını aktarmışlardır. Sorun yaşamadığını belirtenlerin oranı ise %34'tür. Sorun yaşamadıklarını söyleyen %34'lük oran en yüksek orana sahiptir.

Yurt dışına ilk giden kuşak yabancı topluma uyum konusunda çok zor dönemler geçirmişlerdir. Eğitim seviyelerinin düşük olması, mesleki eğitimlerinin olmaması, gittiği ülkeyi tanımamaları, yasalarını bilmemeleri, dilini bilmemeleri; vatandaşlarımızın zor ve tehlikeli işlerde haklarından mahrum bir şekilde çok az ücrete çalışmalarına, kalacak yer sıkıntısı yaşamalarına, işsiz kalmalarına, haklarını savunamamalarına, yabancı bireylerle sağlıklı iletişim kuramamalarına, karşılıklı önyargılarını yok edememelerine, ırkçılık, dışlanma, ötekileştirme problemleriyle karşılaşmalarına neden olmuştur. Birinci kuşaktan sonraki ikinci ve üçüncü kuşaklar ise ilk kuşağa nazaran topluma daha kolay entegre olmuşlardır; vatandaşlarımız yabancı ülkelerde artık doktor, öğretmen, mühendis, avukat, bilim insanı gibi alanlarda meslek sahibi olabilmekte, ekonomik girişimlerde bulunabilmekte, yurt dışında ev alma, işyeri açma gibi yatırımlarda bulunabilmekte, yabancı arkadaşlar edinebilmekte, siyasete, spora, sanata katılım gerçekleştirebilmektedirler.

Tablo 3.2. Türkiye’de Yaşanılan En Önemli Sorun

Türkiye’de Yaşanılan En Önemli Sorun	Sayı	%
İşsizlik	28	56,0
Terör	12	24,0
Gelir Dengesizliği	1	2,0
Demokrasi	1	2,0
Eğitim	5	10,0
İletişim Sorunu	1	2,0
Sorun Yok	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %56’sı işsizlik, %24’ü terör, %2’si gelir dengesizliği, %2’si demokrasi, %10’u eğitim, %2’si iletişim sorunu cevabını verirken, %4’ü sorun olmadığını belirtmişlerdir. Bu verilere göre, Türkiye’nin en önemli sorunu %56 ile işsizlik olmuştur. İşsizliği yurt dışında en önemli sorun olarak görenlerin oranı ise %6’tır. Bu verilere göre, Türkiye ve Avrupa ülkeleri arasındaki kalkınma ve gelişmişlik farkı halen devam etmektedir. İşsizlik sorununa kalıcı çözüm bulunamamıştır.

Tablo 3.3. Türklere Göre Yurt Dışında İşsiz Kalmalarının En Önemli Nedeni

İşsiz Kalmalarının En Önemli Nedeni	Sayı	%
Türklerin Meslek Sahibi Olmamaları	26	52,0
Dil bilmemeleri	8	16,0
Eğitim Eksikliği	10	20,0
Türklerle ilgili Önyargılar	2	4,0
İlgili Kurumların İlgisizliği	2	4,0
Diğer	2	4,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılarımızın %52’si yurt dışında işsiz kalmalarının en önemli nedeni olarak, Türklerin meslek sahibi olmalarını görmüştür. Bu cevabı %16 oranıyla dil bilmemeleri, %20 oranıyla eğitim eksikliği, %4 oranıyla Türklerle ilgili önyargılar, %4 oranıyla ilgili kurumların ilgisizliği ve %4 oranıyla diğer cevabı takip etmektedir.

Tablo 1.3.’teki “Öğrenim Durumunuz nedir?” Sorusuna %12 oranında okuryazar olmayan, %50 oranında ise ilköğretim mezunu cevabı verilmiştir. Ciddi oranda eğitim seviyesinde düşüş görülmüştür. Günümüzde üniversite mezunlarının bile iş bulmakta zorlandığı bilinen bir gerçektir. İnsanlar iş sahibi olabilmek için üniversite

diplomasının üzerine ek olarak eğitim seminerleri, kurs, bilgisayar veya dil sertifikaları gibi kendini geliştirici eğitimler eklemektedir. Katılımcılarımız yurt dışında işsiz kalmalarının en önemli nedeni olarak, eğitimlerindeki yetersizliği göstermektedir. Vatandaşlarımız meslek sahibi olmanın, eğitimin, dilin yurt dışında iş sahibi olma hususunda ne kadar önemli olduğunun bilincindedirler. Vatandaşlarımız bu konulara yönelik gerekli adımları attıkları takdirde, işsizlik probleminin ortadan kalkması yönünde önemli bir aşama kat etmiş olacaktırlar. Aksi takdirde iş güvenliği olmayan, çok az ücrete, daha tehlikeli işlerde, haklarından mahrum bir şekilde çalışmak durumunda kalabilirler.

Tablo 3.4. Çocukların Dil Konusunda Yaşadığı Uyum Sorunları

Çocukların Yaşadığı Dil Uyum Sorunları	Sayı	%
Türkçe de Sorun Yaşıyor	2	4,0
Yabancı Dilde Sorun Yaşıyor	14	28,0
Her İkisinde Sorun Yaşıyor	3	6,0
Hiçbirinde Sorun Yaşamıyor	21	42,0
Yurt Dışında Çocuğum Yok	10	20,0
Toplam	50	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi vatandaşlarımızın %4'ü Türkçede, %28'i yabancı dilde, %6'sı her ikisinde, %42'si ise hiçbirinde sorun yaşamadığını belirtmiştir. Vatandaşlarımızın %20'sinin ise yurt dışında çocuğu bulunmamaktadır. En yüksek oran %42 ile hiçbirinde sorun yaşamıyor yanıtına aittir. %28 oranında çocukların yabancı dilde sorun yaşadığı görülmektedir, düşük bir oranda olsa çocuk %4 oranında kendi dilinde sorun yaşamaktadır.

Dil sorunun çözümü için Can ve Can (2009:126-127); Türk vatandaşlarının yaşadıkları yabancı ülkelerin eğitim sistemlerini, imkânlarını, ailelere ve çocuklara düşen sorumlulukları bilmelerini; velilerin ve öğrencilerin görevleri, hakları konusunda bilgi sahibi olmalarını ve ev sahibi ülkenin eğitim sistemini yeterince bilmelerini, bu konularda Türk yetkililer ile ev sahibi ülkenin eğitim yetkililerinin işbirliği yapmalarını; Türkçe ve Kültür Derslerinin öğretmenler tarafından titizlikle yürütülmesinin yanında ailelerin de çocuklarını bu tür programlara aksatmadan ve ihmal etmeden göndermelerini tavsiye etmektedir.

Tablo 3.5. Ailelerin Çocuklarının Yurt Dışında Yetişmelerinde Duydukları Endişe Durumu

Çocuklarının Yurt Dışında Yetişmelerinde Duydukları Endişe Durumu	Sayı	%
Evet	15	30,0
Hayır	25	50,0
Çocuğum Yok	10	20,0
Toplam	50	100,0

Çocuklarınızın yurt dışında yetişmesinden endişe duyuyor musunuz? Sorusuna katılımcıların %30'u evet, %50'si hayır ve %20'si ise çocuğum yok cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi en yüksek oran %50 ile endişelenmiyorum yanıtına aittir. Bu sonuca göre aileler, çocuklarının yurt dışında yetişmelerinde herhangi bir sakınca görmemektedir.

Tablo 3.6. Çocuklarının Yurt Dışında Yetişmesinde Duydukları Endişenin Nedenleri

Endişenin Nedenleri	Sayı	%
Kültürümüzü Öğrenememesi	17	34,0
Dini Değerlerimizi Öğrenememesi	12	24,0
Uyuşturucu, Alkol vs. Kullanma Tehlikesi	8	16,0
Yabancı Değerler Edinmesi	5	10,0
Yabancı Düşmanı Grupların Saldırısı	1	2,0
İyi Eğitim Alamaması	3	6,0
Çocukların Aileden Uzaklaşması	4	8,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların çocuklarının yurt dışında yetişmesinde duydukları endişenin nedenleri arasında sırasıyla %34 oranıyla çocuklarının kendi kültürünü öğrenememe endişesi, %24 oranıyla çocuklarının kendi dini değerlerini öğrenememe endişesi, %16 oranıyla çocuklarının uyuşturucu ve alkol kullanma endişesi, %10 oranıyla çocuklarının yabancı değerler edinmesi endişesi, %2 oranıyla yabancı düşmanı grupların saldırısı endişesi, %6 oranıyla çocukların iyi eğitim alamaması endişesi ve %8 oranıyla çocukların aileden uzaklaşması endişesi takip etmektedir. Bu sonuçlar gösteriyor ki vatandaşlarımızın kültürlerine, dini değerlerine olan hassasiyetleri, bağları devam etmektedir. Aynı hassasiyet ve bağlı kendi çocuklarında da görmek istemektedirler. Çünkü aileler çocuklarının kendi

ülkelerinin gelenek, görenek, dini değerlerine karşı bağının kopmasından endişe duymaktadırlar.

Tablo 3.7. Çocukların Yabancılarla Evlenme Konusunda Ailenin Tutumu

Çocukların Yabancılarla Evlenme Konusunda Ailenin Tutumu	Sayı	%
Evet, Evlenebilir	7	14,0
Hayır, Evlenemez	38	76,0
Kararsızım	5	10,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların dini değerlerine olan bağlılığı öğrenmek amacıyla “Oğlunuzun ya da kızınızın Müslüman olmayan biriyle evlenmesini hoş karşılar mısınız?” Sorusuna %14’ü evet, %76’sı hayır ve %10’nu kararsızım yanıtını vermiştir. %76’lık hayır yanıtı gösteriyor ki vatandaşlarımız yurt dışında bulunsalar dahi inançlarını muhafaza etmektedirler, dinsel inanışlarında herhangi bir zayıflama görülmemektedir. Yurt dışına gitmek ya da yurt dışında yaşamak, dini ve kültürel değerlerinden taviz vereceği anlamına gelmemektedir. Ancak %14’lük düşük bir oranla aileler, çocuklarının Müslüman olmayan biriyle evlenmelerine onay vermektedir. Bu sonuca göre aileler çocuklarının kararlarına saygı duymaktadırlar. Aileler için dini değerlerin, çocuklarının Müslüman olmayan biriyle evlenmeleri hususunda herhangi bir engel teşkil etmediği görülmektedir. Para karşılığı yabancılarla yapılan antlaşmalı evlilik konusunu %14’lük izin verme oranının içinde değerlendirebiliriz.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın her ne kadar dini bilgileri zayıf olsa da ve bu yüzden bazı temel dini ibadetlerini yerine getiremeseler de büyük çoğunluğunun din ve Allah inancına sahip oldukları ve kimlik referansları arasında dinin kendine önemli bir yer bulduğu tespit edilmiştir. Aile ve yakın çevre, dini inançların aktarılmasında birinci derecede önemli rol oynarken medya ve kamuoyundaki olumsuz imajlar gençlerin İslam’a bakışını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla Türk gençleri arasında sembolik bir dindarlığın geliştiğini söylemek mümkündür (Yavuz, 2013:621).

Tablo 3.8. Türklerin Yabancılarla İlişki Durumu

Türklerin Yabancılarla İlişki Durumu	Sayı	%
Çok İyi	4	8,0
İyi	22	44,0
Orta	19	38,0
Kötü	3	6,0
Çok Kötü	2	4,0
Toplam	50	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi Türklerin yabancılarla çok iyi bir ilişkisi olduğunu düşünenlerin oranı %8, iyi olduğunu düşünenlerin oranı %44, orta olduğunu düşünenlerin oranı %38, kötü olduğunu düşünenlerin oranı %6 ve çok kötü olduğunu düşünenlerin oranı %4'tür. Dil bilmeme bundan dolayı yabancılarla iletişim kuramama önyargıları kırmayı zorlaştırmaktadır. Dinin, giyim-kuşamın, geleneğin, kültürün ve dilin ev sahibi ülkeden farklı olması yabancılar tarafından önyargıyla karşılanabilmektedir. Ancak yukarıdaki tabloda %44'lük iyi ve %38'lik orta cevabı yabancılarla ilişki durumunun geçmişe oranla daha iyi bir düzeye taşındığının kanıtı olabilmektedir.

Tablo 3.9. Türklerin Kendi Aralarındaki İlişki Durumu

Türklerin Kendi Aralarındaki İlişki Durumu	Sayı	%
Bir Dayanışma Yok	9	18,0
Birlik Beraberlik Yok	9	18,0
Derin Ayrılıklar Var	1	2,0
Küçük Gruplar Var	11	22,0
İyi Bir Dayanışma Var	20	40,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların kendi aralarındaki ilişkinin niteliğini değerlendirme sorusuna %18'lik oranla aralarında bir dayanışma olmadığı, %18'lik oranla aralarında birlik beraberlik olmadığı, %2'lik oranla aralarında derin ayrılıklar olduğu, %22'lik oranla aralarında küçük grup dayanışması olduğu ve %40'lık en yüksek oranla aralarında iyi bir dayanışma olduğu cevabını vermişlerdir. Kendi aralarındaki dayanışmayı, birlik beraberliği kaybetmemişlerdir. Bu önemli bir gösterge olabilmektedir; çünkü tanımadığımız, dil bilmediğimiz, geleneklerine yabancı olduğumuz bir ülkede vatandaşlarımızın kendi aralarında iyi bir dayanışma sergilemesi önem kazanmaktadır.

Tablo 3.10. Türkiye'ye Dönmek İsteyip İstemedikleri

Türkiye'ye Dönme İsteği	Sayı	%
İstiyorum	8	16,0
İstemiyorum	6	12,0
Kararsızım	5	10,0
Geri Dönüş Yaptım	31	62,0
Toplam	50	100,0

Tabloda da görüldüğü gibi vatandaşlarımızın %16'sı Türkiye'ye dönmek istediklerini belirtmişlerdir. %12'si dönmek istemediğini, %10'unu kararsız olduğunu, %62 ise ülkeye geri dönüş yaptıklarını söylemişlerdir. %62'lik geri dönüş oranı gösteriyor ki vatandaşlarımız yurt dışında kalıcı bir yerleşme gösterememiştir. Bu durum sadece kendi tercihleri olarak algılanmamalıdır. Tablo 1.6.'da yabancı ülkelerde %34 oranında sığınmacı/mülteci vatandaşımız olduğu bilgisi elde edilmiştir. Bu veriye dayanarak, vatandaşlarımızın sığınma talep ettikleri ülkeler tarafından iade edilme durumları da bulunabilmektedir. Artık devletlerin işçi göçmen almamaları, ev sahibi halkın göçmen nüfusu istememeleri devletleri bu konuda sert önlemler almaya itmektedir. Bu sert önlemler karşısında insanlar yurt dışına gitmenin farklı yollarını aramaktadırlar. Kimileri yurt dışındaki akrabalarının gönderdiği davetiye aracılığıyla gitmekte, kimileri antlaşmalı evlilikler yoluyla gitmekte, kimileri ise kaçak yollarla yurt dışına gidip sığınma talep etmektedirler. Devletler bazı sığınmacıların taleplerini kabul ederken, bazı sığınmacıların taleplerini ret edip ülkelerine geri göndermektedir.

Tablo 3.11. Yurtdışına Giden Türklerin Saygınlık Durumu

Saygınlık Durumu	Sayı	%
Evet	25	50,0
Hayır	25	50,0
Toplam	50	100,0

Bu tabloda katılımcıların %50'si evet, %50'si hayır yanıtını vermiştir. Evet ile hayır yanıtları aynı oranda çıkmıştır. Yüz yüze görüşmelerde evet cevabını verenler, çevrenin kendilerine ekonomik bakımda saygı gösterdiklerini düşünmektedirler. Hayır cevabını verenler ise, çevrenin eskisi gibi kendilerine saygı göstermediklerini, ekstra bir muamele görmediklerini, ekonomik farkın eskisi gibi büyük olmadığını, Türkiye'dekilerin durumunun daha iyi olduğunu

aktarmışlardır. Bu verilere göre katılımcılar çevrelerinden gördükleri saygınlık tutumunu, ekonomik nedenlerle ilişkilendirmiştir.

Göçmen Türklere gösterilen saygınlık konusunda Tezcan (1993:61-62) şunları aktarmaktadır; çevrenin, dönenleri yadırgadıkları bir gerçek; vatandaşlarımız çoğu kez soğuk davranış, dışlanma, horlanma gibi tavırlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun bir nedeni, dönenleri çevrenin çekememesidir. Yani bir tür kıskançlık görülmektedir. Onların sonradan görme oldukları, bu nedenle üç beş kuruş görünce burunlarının büyüdüğü suçlaması yaygın bir davranıştır. Onların paraları, otomobilleri, saray gibi evleri, zenginlik göstergesi olmaktadır. Çevrenin Alamancılara karşı tutumu, onların ekonomik durumlarına göre değişmektedir. Örneğin ekonomik durumları iyi ise, çevrede üstün tutulmaktadırlar. İyi değilse (iflas vs. gibi) küçük görülmektedirler. Gittiler, o kadar çalışıp geldiler, yine bir şeyleri yok diyerek alay konusu olmaktadır.

Tablo 3.12. Yurt Dışından Gelenlerden Beklenti Durumu

Beklenti Durumu	Sayı	%
Var	29	58,0
Yok	21	42,0
Toplam	50	100,0

Katılımcıların %58'si evet derken, %42'si hayır demiştir. Bu verilere göre katılımcıların yarısından fazlası çevrenin kendilerinden beklentisi olduğunu kabul etmektedirler. Yüz yüze görüşmelerde katılımcılar yurt dışında çok büyük zorluklar içerisinde çalışıp para kazandıklarını, Türkiye'de ise çevre tarafından çok zengin, paralı göründüklerini ve bu yüzden çevrenin "Alamancı" dedikleri insanlardan maddi olarak bir beklenti içine girdiklerini dile getirmişlerdir. Yine yüz yüze görüşmelerde beklenti içine giren kişilerin daha çok aile bireyleri, yakın akrabalar az da olsa komşular olduğu ifade edilmiştir.

SONUÇ

Göçmenlerin demografik, sosyal, kültürel özelliklerini, aile yapılarını, yaşadıkları uyum sorunlarının hepsini tek bir araştırmada, bütün detaylarıyla ele almak mümkün olmadığından

dolayı dar ve sınırlı bir analize gidilmiştir. Bu araştırma sonucu elde edilen bulgular, yurt dışındaki tüm Türkleri kapsayacak şekilde kapsamlı, ayrıntılı genellemelere imkân vermemektedir. Mümkün olduğunca temel özellikler, konular ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırmamız belli sınırlılıklar dahilinde hazırlanmıştır.

Araştırmamızla birlikte genç nüfusun yurt dışına gitme oranının yüksek olduğu bilgisi elde edilmiştir. Genç nüfusumuzun neden yurt dışına gitme eğilimi gösterdiği, neden yurt dışında yaşamayı tercih ettiği üzerinde önemle durulması gereken araştırma konularından biridir.

Erkek nüfusun yurt dışına gitmesi, kadının ise geride kalması beraberinde birçok sorunu getirmektedir. Geride kalan kadın babanın rolünü üstlenmekte, çocuklarına hem anne hem baba olmaktadır. Bu durum kadına ekstra görev, sorumluluk yüklemektedir. Kadının kendini yalnız ve çaresiz hissetmesine, eşlerin birbirine yabancılaşmasına, çocuğun babasız büyümesine, çocuk üzerinde otorite boşluğuna, kadının yıpranmasına, kadın ve çocuğun psikolojik olarak çöküntü yaşamasına, ailenin parçalanmasına neden olmaktadır. "Çocuklar için babalarının anlamı "sembolik"tir. Süre uzadıkça kadın için nasıl evlilik "hayali"; eş "sembolik" bir hale gelmekteyse, çocuklar için ise babaları "telefonun ucundaki adam"a dönüşmektedir"(Kalaycıoğlu, Çelik, v.d., 2010:138).

Erkek nüfus yurt dışında oturum izni alabilmek için eşleriyle resmiyette boşanıp para karşılığında ev sahibi ülkenin kadınlarıyla formalite evlilikler gerçekleştirmektedir. Bekâr erkeklerde yine aynı amaç doğrultusunda antlaşmalı evlilikler yapmaktadırlar. Bazı bekâr erkekler ise yabancı ülkelerdeki akraba ya da tanıdık vasıtasıyla yabancı ülke vatandaşı bir Türk kızı bulup onunla evlenmektedir.

Bireylerin yurt dışına gitmelerinde akrabaların, çevrenin de etkisi bulunmaktadır. Yurt dışından gelenlerin ekonomik gelirinde artış, zenginleşme görüldüğü takdirde kişilerde aynı imkânlarla kavuşmak amacıyla yurt dışına gitmek istemektedirler. Aileden ya da akrabadan bir kişinin gidişini diğerinin gidişi izlemektedir. Bu durumun yurt dışında kalış süresiyle de ilgisi bulunmaktadır. Kalış süresi uzadıkça, birey ev sahibi ülkede kalıcı bir yerleşim gerçekleştirdikçe akrabaların yurt dışına gelme oranı artmaktadır. İlk giden kişi oturum alıp gerekli alt yapıyı hazırlayıp şartları hazır hale getirdiğinde yanına eşini, çocuklarını, kardeşlerini, akrabalarını ya da

arkadaşlarını almaktadır. Bu durum aile, akrabalık bağlarının ne kadar kuvvetli olduğunun da birer göstergesi olabilmektedir.

Bazı vatandaşlarımız kendi iradeleriyle döndüklerini belirtmişlerdir. Aileye, ülkeye duyulan özlem, bulunduğu ülkeye aidiyet hissedememesi, hedeflediği gelire ulaşma, bulunduğu ülkeye uyum sağlayamama, dışlanma, yorgunluk-yıpranma, emekli olup ülkesinde yaşama isteği ülkesine dönmesine neden olmuştur. Bazı vatandaşlarımızın sığınma talepleri, ev sahibi ülkeler tarafından reddedilip Türkiye'ye geri iade edilmiştir. Kadın katılımcılarımız ise eşlerinin emekli olmasıyla ülkeye geri dönüş gerçekleştirmişlerdir; bazı kadın katılımcılarımız ise halen yurt dışında yaşamaktadırlar.

Vatandaşlarımızla yaptığımız görüşmelerde ülkelerinde tarla, araç, hayvan aldıkları, işyeri açtıkları, köyde arsa alıp ev yaptırdıkları, var olan evlerinin üzerine 2-3 kat daha inşa ettikleri, aile bireylerine para gönderdiklerini dile getirmişlerdir. Yaz aylarında Karakoçan ilçesinde ekonomik ve sosyal anlamda bir hareketlilik, canlılık gözlemlenmektedir; fiyatlarda yükselme, pahalılık görülmektedir. Yabancı para biriminin Türk parası karşısında değerli olması, vatandaşlarımızın yatırım yapmalarını kolaylaştırmıştır. Yurt dışında sahip oldukları gelirle çok zor şartlarda yaşamalarına rağmen, aynı gelirle Türkiye'de çok rahat ev, arsa, araba alabildiklerini aktarmışlardır.

Vatandaşlarımız sadece yurt dışında değil kendi ülkelerinde de zorluklar yaşamışlardır. Öncelikle çevrenin kendilerinden maddi beklenti içinde olduğunu, burnu havada, egolu olarak nitelendirildiklerini, dedikodu ve kıskançlık davranışlarıyla muhatap olduklarını yüz yüze görüşmelerde ifade etmişlerdir. Zengin olarak görüldüklerinden dolayı, esnaf tarafından kandırılma, dolandırılma, fiyatları yüksekten söyleme gibi sıkıntılarla karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. En çok çocuklar bu konuda zorluk yaşamaktadırlar. Çocuklar her iki kültür arasında sıkışıp kalmaktadır. Ne tam yabancı kültürü benimsemişlerdir ne de Türk kültürünü benimsemişlerdir. Gelenek, görenek, dini konularda, giyim-kuşam konusunda eleştirilere, dışlanmalara maruz kalmaktadırlar.

Göç ile birlikte aile yapısı da değişmektedir. Çekirdek aile parçalanmış aileye ya da geniş aileye dönüşebilmektedir. Erkek nüfus yurt dışına gittiğinde, kadın ya çocuklarıyla tek başına yaşamakta bazı durumlarda boşanma da gerçekleştirebilmekte ya da kadın çocuklarıyla birlikte eşinin ailesine (kayınvalide, kayınpeder, kayın, görümce) taşınıp birlikte yaşamaktadırlar. Burada erkeğin ailesi gelinini oğlunun

emaneti, namusu olarak görmektedir. Kırsal kesimde akrabalık bağları kuvvetli, ilişkiler daha samimi iç içe olduğundan etraftan gelecek dedikodu, kötü söze engel olabilmek amacıyla gelinler kaynana ve kayınpederle birlikte yaşama yoluna gitmektedir. Ekonomik imkânlarının yetersiz olması da yine birlikte yaşamaya neden olabilmektedir.

Kırsal kesimden göç eden vatandaşlarımız gittikleri Batı ülkelerinde modern hayata uyum konusunda zorluklar yaşamışlardır. Kültürel arası farklılık, gündelik yaşam deneyimlerinin farklı olması, dil bilmeme, karşılıklı önyargılar uyumu zorlaştırmıştır. Vatandaşlarımız yabancı düşmanlığından, yalnızlık duygusundan kurtulmak için Türklerle aynı yerde yaşamışlar, gettolaşma eğilimi göstermişlerdir. Hatta yabancı ülkelerde “Türk köyü”, “Türk mahallesi” adı verilen gettolaşmalar görülmektedir. Getto, başka bir kültürün içinde kendi kültürünü yaşamaya devam etmek demektir. Böyle bir yaşam içinde ne yeni geldikleri ortama tam uyum sağlayabilmek ne de getirdikleri kültürü koruyabilmek söz konusudur. Bu kültür dejenerasyonu giyimlere, söylemlere, Dünyaya bakışlarına, her iki dili de kullanma becerilerine dolayısıyla iletişimlerine ve en önemlisi kişiliklerine yansımıştır. Hatta kişiliklerini şekillendirmiştir de diyebiliriz (Gümüşel, 2013:240-241). Gettolaşma ile birlikte insanlar bulunduğu toplumdan soyutlanmakta, uzaklaşmaktadır.

Vatandaşlarımızın yabancı toplumla uyum yakalayabilmesi, yabancı bireylerle karşılıklı ön yargıları ortadan kaldırabilmesi, sağlıklı iletişim kurabilmesi için dile ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden Aile çocuğunun eğitimine gerekli önemi vermelidir. Ancak vatandaşlarımız için çocuklarının kendi kültüründen, dilinden kopmaması da önemlidir. Ailenin burada bilinçli davranması gerekmektedir. Yoksa çocuklar iki kültür arasında bocalayıp durmaktadır. Aileler, uzmanlar, sivil toplum örgütleri, resmi makamlar, öğretmenler işbirliği içinde olmalıdırlar. Aileler çocuklarının ev sahibi ülkenin dilini öğrenememe korkusuna kapılıp ev içinde Türkçe konuşmama yoluna gitmemelidir. Aksi durumda kendi kültürüne yabancılaşmasına, kültürel benliğini yitirmesine, asimilasyona yol açabilmektedir.

Ailelerin yaşadıkları ülkenin eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir. Yoksa çocuklarının eğitimleriyle ilgili karşılaşacakları sorunları çözmede yetersiz kalacaklardır. Aileler veli toplantılarına katılmalı, çocuklarının öğretmenleriyle sağlam bir diyalog geliştirmeli, çocuğun okulda yaşadığı sorunlar için okul rehber öğretmenleriyle işbirliğine gitmelidir.

Dil öğrenme konusunda hem yabancı hem Türk yetkililerine önemli görevler düşmektedir. Yabancı devletlerde Türk ailelerin çocuklarının Türk dilini öğrenmesi, dinini öğrenmesi, mesleki eğitim taleplerini dikkate almalı, bu talepleri görmezden gelmemelidir. Asimilasyon politikalarından uzak durmalıdır. Ev sahibi devletlerde artan ırkçılık, yabancı düşmanlığına karşı çok sert, caydırıcı önlemler alınmalıdır. Toplumun önde gelen düşünce adamları, sanatçıları, sporcuları bu konularda duyarlı paylaşımlarda bulunmalı, kitleleri olumlu anlamda yönlendirmelidir. Yabancı ülke devletleri iki dilli eğitim sistemini kabul etmelidir, bu konuda gerekli iyileştirmelere, düzenlemelere gitmelidirler. Türkçe öğretmek için merkezler kurulmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe ve Türk kültür dersi için gerekli materyalleri sağlamalıdır. Türkçe ve Türk kültürü dersi için gerekli olan kitaplar yaşanan ülkenin şartlarına, kültürüne, çocukların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, çocukların sorunları çözecek yetkinlikte hazırlanmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığının gönderdiği Türk öğretmenler Türk öğrencilerle, aileleriyle, okulla ilişkilerini geliştirmelidir; eğitim alanındaki yetersizlikleri, sorunları rapor etmeli ve Türk Milli Eğitim Bakanlığına iletmelidir. Türk çocuklarının Türkçe ve Türk kültür dersine katılımı arttırılmalıdır. Yabancı öğretmenlerin Türk öğrencilerine karşı tutumu da önemlidir. Öğrencinin öğretmeniyle yaşayacağı sorunlar, dışlanmalar çocuğun okul başarısını etkilemektedir. Vatandaşlarımız mesleki eğitimin, üniversite eğitiminin önemini kavramalıdır.

Türk devleti vatandaşlarının yaşadığı sıkıntılara duyarsız kalmamalıdır. Yabancı ülkelerdeki vatandaşları konusunda daha etkin politikalar geliştirmelidir. Yaşadıkları sorunlarda devlet vatandaşlarımıza yanında olduğu mesajını vermeli, sorunlarına çözüm aramalıdır. Yurt dışındaki vatandaşlarımızda kendi aralarında bölünmemeli, dayanışma içinde olmalıdırlar. Türkiye’de yaşadıkları bölünmenin bir benzerini yabancı ülkelerde devam ettirmemelidirler. Dinci, dinsiz, alevi, suni, kapalı, açık gibi ötekileştirmelerden uzak durmalıdırlar. Birbirinin sorunlarına duyarsız kalmamalıdırlar. Tüm Türk dernekleri, sivil toplum örgütleri aynı çatı altında toplanmalı, güç birliği yapmalıdırlar.

Yabancı ülkelerdeki bireylerde farklı ırk, din, kültürdeki bireylere karşı hoşgörülü davranmalı, empati kurmalı, birbirlerinin farklılıklarına karşılıklı anlayış göstermelidirler. Göçmenlerin toplumun bir parçası olduğu gerçeği kabul edilmeli, ayrımcı, eşitsiz politikalardan uzak durulmalı, bireylerin toplum içinde kendini

güvende hissetmesini sağlamalıdır. Kültürel farklılıkların zenginlik olduğu gerçeği kabul edilmeli, iki dilli ve çok kültürlü eğitim anlayışı uygulanmalıdır. Ev sahibi ülkeler, sosyal uyum konusunda Türklerin önündeki engelleri kaldırmalı, Türklerin uyumunu kolaylaştıracak politikalar geliştirmelidir.

KAYNAKÇA

- Aldoğan, Y.. (1978). Fransa'daki Türk İşçileri. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 3(33): 143-162.
- Arslan, M.. (2006). Almanya'daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(1): 233-245.
- Aydoğu, C. ve Karasu, G.. (Bilinmeyen). Batı Avrupa Ülkelerinde Yaşayan Türk Çocukların Eğitim Sorunları. http://tplondon.com/books/9781910781364/9781910781364_14.pdf adresinden 17 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Bedirhan, Y.. (2009). Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşayan Türk Çocuklarının Kültürel Uyum Sorunları ve Çözüm Önerileri. Akademik Bakış, 16: 1-7.
- Can, N. ve Mustafa, C.. (2009). Yurtdışında Bulunan Türk Çocuklarının Eğitimleriyle İlgili Sorunları ve Çözüm Önerileri. Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi, 1: 112-130.
- Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması, (2012) Genç Hayat Yayınları, <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf> adresinden 15 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Demirbaş, H.. (2014). Eğitim-Kültür Açısından Avrupa'daki Türk Çocukları Sorunlar ve Çözümler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim danışmanlık. <https://www.academia.edu/21720210/E%C4%9Fitim-K%C3%BClt%C3%BCr-A%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan-Avrupadaki-T%C3%BCrk-%C3%87ocuklar%C4%B1-Sorunlar-ve-%C3%87%C3%B6z%C3%BCmler> adresinden 16 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Gümüsel, O.. (2013). Yurtdışında Yaşayan Türk Gençlerinin Sosyo Kültürel Değerlendirilmesi. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 1(1): 236-251.
- Günay, Ü.. (2003). Göç, Din ve Değişme: Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği. Bilimname III, 3: 35-64.

- Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., ve Beşpınar, F. U.. (2010). "Gitmek mi Zor Kalmak mı?": Avrupa'ya Erkek Göçü ve Geride Kalan Kadının Gözünden Göç Deneyimi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1(27): 123-146.
- Kolaç, E.. (2008). Gülten Dayıoğlu'nun Yurdumu Özledim Romanında Dış Göç Sorunun Çocuk Boyutu. Turkish Studies Dergisi, 3(7): 457-479.
- Kömürcü, E.. (2011). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Sosyo-kültürel Sorunları: Bir Entegrasyon Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Nuruan, M., Güneş, T., Şen, R. B., Güneş, S., Kalaycı, A. R. ve Kaplan, M.. (2005). Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
<http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/almanya.pdf> adresinden 17 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Özmen, N.. (2011). Göçün 50. Yılında Entegrasyon ve Din İlişkisinin Dönüşen Parametreleri: Almanya'da Türkler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 19(4): 395-412.
- Suğanlı, M.. (2003). Almanya'da Yaşayan ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nda Hesabı Bulunan Türklerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve İşçi Dövizleri. Uzman Yeterlilik Tezi. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü.
- Tezcan, M.. (1993). "Alamancı Aile" Ülkemizde Yeni Bir Aile Türü. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 26(1): 51-66.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, (2011) Avrupa'da Yaşayan Türkler Yaz Tatili Döneminde Türkiye'ye Gelen Türkler Örneği Saha Araştırması,
<https://www.ytb.gov.tr/ytbadmin/assets/uploads/files/Avrupa%20yasayan%20turkleranketi.pdf> adresinden 15 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2016) İstatistiklerle Kadın 2015, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519> adresinden 16 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.

- Türkiye İstatistik Kurumu, (2017) İstatistiklerle Aile 2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24646> adresinden 16 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Unat, N. A.. (2002). Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünlüer, Ş.. (2010). Yurtdışından İşçi Geri Dönüş Göçlerinin İşleyişi, Paterni ve Etkileri: "Kırşehir Örneği". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yasa, İ.. (1979). Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Yavuz, S.. (2013). Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 26(6): 610-623.
- Yıldırım, K.. (Bilinmeyen). Göçün Aile Üzerindeki Etkisi. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILDIRIM-Kaz%C4%B1m-G%C3%96%C3%87%C3%9CN-A%C4%B0LE-%C3%9CZER%C4%BONDEK%C4%B0-ETK%C4%B0S%C4%B0.pdf> adresinden 15 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir.

TÜRKİYE'YE SİĞINAN SURIYELİ ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNE VE TÜRKİYE'YE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç.Dr. Muazzez HARUNOĞULLARI

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Zeynep HATUNOĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Yadigar POLAT

Kilis 7 Aralık Üniversitesi SHMYO

Mustafa KILIÇ

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi*

Göçler toplumların kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamını etkileyen bir süreçtir. Özellikle savaşlar nedeniyle yaşanan göçler sonucu sosyo-ekonomik ve psikolojik yönden yıpranan gençlerin hayatında eğitim faaliyetleri oldukça hayati bir önem kazanmaktadır. 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençler belirli şartlar dâhilinde veya özel öğrenci statüsünde üniversitelerde eğitimlerini sürdürebilmektedirler. Türkiye üniversitelerinde eğitim gören Suriyeli sığınmacı sayısı 12.000 olarak açıklanmıştır. Suriyeli öğrenciler daha çok İstanbul ve Ankara illeri ile sınır iller olan Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Adana ve Osmaniye'de bulunan üniversiteleri tercih etmektedirler. Bu çalışmanın amacı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde 2016-2017 eğitim öğretim yılında öğrenim gören Suriye uyruklu öğrencilerin aldıkları eğitime, sosyal ve kültürel ilişkilerine, ekonomik durumlarına ve geleceğe yönelik planlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaçla likert tipi bir anket ölçeği geliştirilmiştir. Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesinde kayıtlı toplam 658 Suriyeli öğrencinin tamamına ulaşılmaya çalışılmış, anket yapmaya gönüllü 155 öğrenci ile çalışma yapılabilmektedir. Elde edilen veriler SPSS (Standart Program for Social Sciences) for Windows 20.0 paket programı aracılığıyla işlenmiş ve veri analizi yapılmıştır. Araştırma sonucu Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi öğrenmede zorluk yaşadıkları, bir kısmının maddi sıkıntı içinde oldukları, bir kısmının okul saatler dışında part time işlerde çalıştıkları, yaklaşık %62'sinin burs aldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların yaklaşık %74'ü savaş bittiği takdirde ülkelerine dönmek istediklerini belirtmiştir. Öğrenciler Türkiye'ye yönelik olumlu duygular beslemektedirler. Türkiye'de öğrenim gören Suriyeli üniversite öğrencileri, aldıkları eğitimle savaş sonrasında Suriye'nin yeniden yapılanmasına ve kalkınmasına katkı sağlayacakları gibi ülkelerinin sosyal ve ekonomik gelişiminde en etkin bireyleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli sığınmacılar, Suriyeli öğrenci, üniversite eğitimi, uluslararası göç.

THE DETERMINATION OF THE OPINIONS OF THE SYRIAN STUDENTS WHO TAKE REFUGE IN TURKEY ON UNIVERSITY EDUCATION AND TURKEY: THE CASE OF KAHRAMANMARAS

Immigration is a process that affects the cultural, social, economic and political life of societies. Particularly in the lives of young people who have worn away from the socio-economic and psychological aspects of migrations due to wars, educational activities have vital importance. Syrian youth who escaped from the civil war that started in Syria in 2011 and took refuge in Turkey can continue their education in universities under certain conditions or with special student status. The number of Syrian asylum having education at universities in Turkey is 12.000. Syrian students mostly prefer the universities in Istanbul and Ankara cities, and Gaziantep, Kahramanamaras, Adana and Osmaniye cities which are the border of provinces. The aim of this study is to determine the opinions of the students of Syrian nationality who were educated in Kahramanmaras Sutcu Imam University in the 2016-2017 academic year on their education, social and cultural relations, their economic situation and plans for the future. For this purpose, a likert type questionnaire was developed. A total of 658 Syrian students registered at Kahramanmaras Sutcu Imam University were tried to be reached however 155 volunteer students volunteered to conduct the survey. The obtained data was analyzed using the SPSS (Standard Program for Social Sciences) for Windows 20.0 package program. As a result of the research, it has been determined that some Syrian students have Difficulty in learning Turkish, some are in financial difficulties, some of them work part-time outside school hours, and about 62% of students have received scholarship. Approximately 74% of respondents stated that they would like to return to their country if the war is over. The students have positive feelings towards Turkey. Syrian university students having education in Turkey will be the most effective individuals in the social and economic development of their contries as they wil contribute to the restructuring and development of Syria after the war with the education they have received here.

Keywords: Syrian asylum seekers, Syrian students, university education, international immigration

1. GİRİŞ

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş nedeniyle milyonlarca kişi ülke içinde ve ülke dışında yer değiştirmek zorunda kalmış, milyonlarca Suriyeli, mülteci durumuna düşmüştür. Göç etmek

zorunda kalanlar, Suriye'ye komşu olan ülkelere ve bir kısmı da Avrupa'ya gitmiştir. Suriyeli nüfusun en fazla bulunduğu ülke Türkiye'dir. Açık kapı politikasını uygulayan Türkiye 3,2 milyondan fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Suriye'den Türkiye'ye gelenlerin sayısı gün be gün artmaktadır. Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu çocuk ve gençlerin eğitim süreçleri sıkıntıya girmiştir. Savaş sonucu maddi ve manevi büyük kayıp yaşayan çocuk ve gençlerin bir kısmı özellikle ekonomik kaygılardan dolayı eğitim-öğretimlerini devam ettirememektedir. Bunun yanında Türkiye'nin eğitim ile ilgili yaptığı çalışmalar sonucu çocuk ve gençlerin büyük çoğunluğu eğitim imkânlarından yararlanmakta ülkelerinde yarım kalmış olan eğitimi Türkiye'de tamamlama fırsatı bulmaktadırlar. Özellikle üniversite eğitimine devam etmek isteyen öğrenciler için de YÖK tarafından çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

YÖK 03.09.2012 tarihli yazısında "Suriye'de ön lisans, lisans ve yüksek lisans eğitime ara vermek zorunda kalan kişilerin, Kilis 7 Aralık, Gaziantep, Harran, Mustafa Kemal, Osmaniye Korkutata, Çukurova ve Mersin üniversitelerinde özel öğrenci olarak ders alabilmelerine" karar verildiği belirtilmiştir (Paksoy ve Karadeniz, 2016:796; Akpınar, 2017: 21). Türkiye üniversitelerinde öğrenim gören Suriyeli öğrenciler çeşitli burs programlarından yararlanabilmektedirler. Ancak her başvuranın burs alma güvencesi söz konusu değildir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından Türkiye'deki öğrenciler için, Birleşmiş Milletler Burs Programı (DAFI) yürütülmektedir. Bununla birlikte Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki üniversitelerde eğitim görmek isteyen öğrenciler için uluslararası sivil toplum kuruluşlarının da burs programları bulunmaktadır (Akpınar, 2017: 21).

Türkiye'de yükseköğrenim gören Suriyeli sayısı 2016 yılında 10 bini bulmuştur (Egitimajansı.com, 2017). Mart 2017 yılı itibariyle Türkiye'de üniversite eğitimi gören Suriyeli öğrenci sayısı 14.747'ye yükselmiştir (Erdoğan vd., 2017:3). Suriyeli üniversite öğrencilerinin, Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrenciler içindeki oranı %13,64'dür. 2017 yılı itibari ile Türkiye'de öğrencisi en fazla olan ülke Azerbaycan'dır. 15.090 öğrencisi olan Azerbaycan'ı, Suriye (14.747), Türkmenistan (10.593), İran (6.201), Afganistan (5.313) ve Irak (5.244) izlemektedir (Erdoğan vd., 2017: 14). Türkiye, Suriye'de iken öğrenimini yarıda bırakmış bulunan üniversite öğrencilerinin üniversitelere girebilmesi için 2012 yılından sonra bazı önemli

düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerle Suriyeli gençler üniversite eğitimlerini sürdürme imkânı elde etmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye’deki Üniversitelerde Eğitim Gören Suriyeli Öğrencilerin Bulunduğu 10 Üniversite ve İl¹.

Üniversite	Suriyeli Öğrenci Sayısı	Devlet / Vakıf	İl
Gaziantep	1.667	Devlet	Gaziantep
İstanbul	990	Devlet	İstanbul
Karabük	927	Devlet	Karabük
Mersin	724	Devlet	Mersin
Kahramanmaraş Sütçü İmam	654	Devlet	Kahramanmaraş
İnönü (Malatya)	463	Devlet	Malatya
Çukurova (Adana)	422	Devlet	Adana
İstanbul Aydın	394	Vakıf	İstanbul
Yüzüncü Yıl (Van)	311	Devlet	Van
Sakarya	311	Devlet	Sakarya

¹YÖK’ten KDK’ya gönderilen ve 1 Şubat 2017 itibari ile üniversitelerdeki öğrenci ve öğretim elemanlarının sayıları ve dağılımı gösteren bilgi notundan derlenerek hazırlanmıştır. Kaynak: (Erdoğan vd., 2017: 35).

Savaş gibi zorunlu bir nedenden dolayı göç edenler ile göç edilen yerdeki toplum arasındaki sosyal uyum toplumun tüm kurumlarını etkilemekte ve özellikle bu süreçte eğitim kurumları daha önemli bir görev üstlenmektedir. Toplumsal kabul, sosyal yaşama uyum sağlama sürecinde üniversite eğitimi alan gençler, önemli bir toplumsallaşma sürecini deneyimlemektedirler. Bu deneyimin farklı bir coğrafyada ve kültürde göç sonucu gerçekleşiyor olması toplumsallaşma sürecindeki bireylerin karşısına farklı sorunları çıkarabilmektedir (Sezgin ve Yolcu, 2016:417).

Farklı bir kültüre, sosyal ve ekonomik yaşantıya sahip olan Suriyeli öğrencilerin eğitim geçmişleri ve tecrübeleri de farklılık arz etmektedir. Akademik ve toplumsal yaşantılarında başarılı olmak isteyen bu öğrencilerin öncelikle dil sorununu çözmeleri gerekmektedir. Yabancı ve farklı bir coğrafyaya uyum sağlamak bir süreç gerektirmektedir. Bu süreçte öğrenciler çevreye uyum sağlama, iletişimde yaşanacak zorluklar, kendini yabancı hissetme ve ifade edememe, yeni eğitim sistemine uyum sağlama, toplumsal değerlerdeki çatışmalar, yeterli maddi desteği bulamama gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya gelebilmektedir. Bu durumda Suriyeli öğrenciler sosyal, akademik, ekonomik ve duygusal yönden çeşitli

problemlerle baş etmek zorunda kalabilmektedir. Farklı bir kültürde kendi kültürünün verdiği davranış kalıplarıyla hareket eden bireylerin çevreye uyum için içine girdikleri çaba onlarda gerginliğe, duygusal ve psikolojik rahatsızlıklara neden olabilir. Yalnızlık, kaygı, çevreye karşı kayıtsız kalma gibi durumlar ortaya çıkabilir.

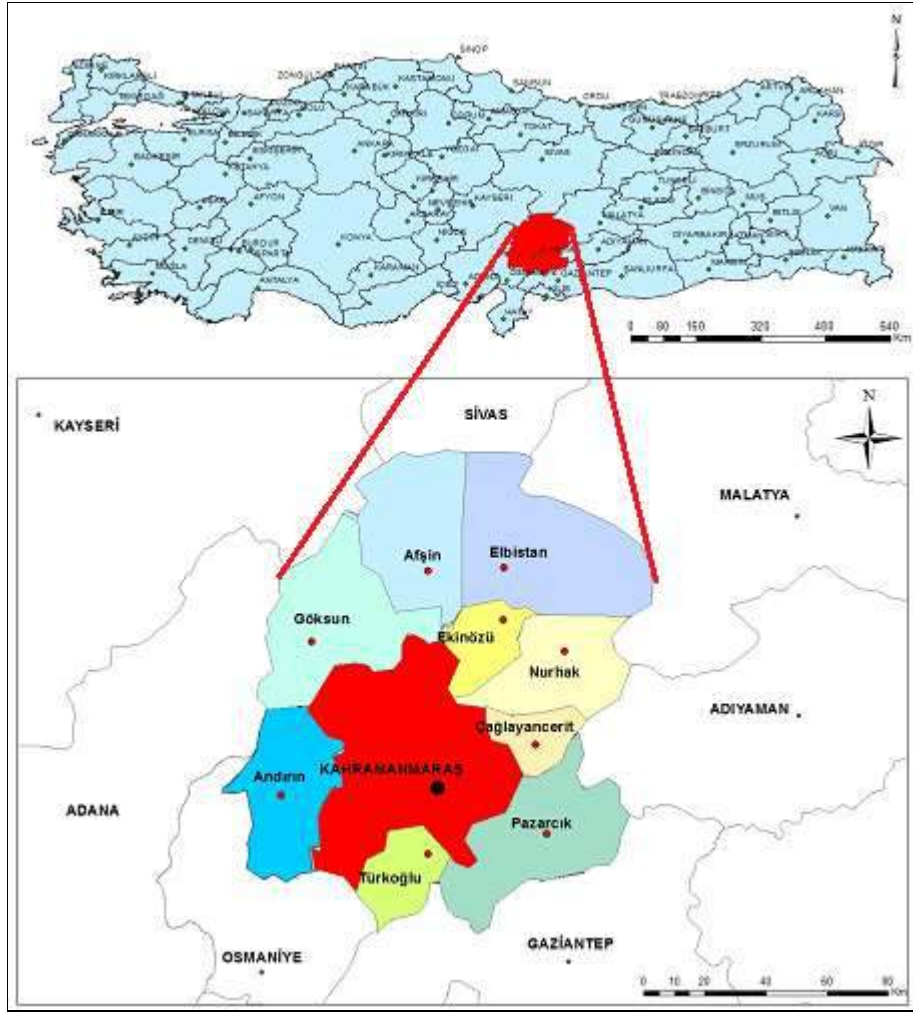
Suriye sınırına yakın iller arasında yer alan Kahramanmaraş, göçten etkilenen illerden biridir. 7 Eylül 2017 tarihi itibarıyla Kahramanmaraş'ta bulunan kayıtlı Suriyeli sığınmacı sayısı 95.018'dir. Bunun haricinde kayıtlı olmayan ancak ön kayıt aşamasında olan Suriyeli sayısı 843 kişi iken, barınma merkezinde kalan sığınmacı sayısı ise 18.028'dir.

2. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde 2016-2017 eğitim öğretim yılında öğrenim gören Suriye uyruklu öğrencilerin aldıkları eğitime, sosyal ve kültürel ilişkilerine, ekonomik durumlarına ve geleceğe yönelik planlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaçla likert tipi bir anket ölçeği geliştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde eğitim gören Suriyeli öğrenciler oluşturmaktadır. Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesinde kayıtlı toplam 658 Suriyeli öğrencinin tamamına ulaşılmaya çalışılmış, anket yapmaya gönüllü 155 öğrenci ile çalışma yapılabilmektedir. Bu sebeple örneklem sayısı 155 olmuştur. Elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla işlenmiş ve veri analizi yapılmıştır.

3. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Genel Coğrafi Özellikleri

Akdeniz Bölgesinin Adana Bölümünde yer alan Kahramanmaraş, batısında Adana ve Kayseri, doğusunda Malatya, Adıyaman ve Gaziantep, güneyinde Gaziantep, Osmaniye, kuzeyinde Sivas illeriyle komşudur (Şekil 1). Akdeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin birleştiği alanda bulunan Kahramanmaraş, birçok yolun kavşağı olan bir konuma sahiptir. Ortalama yükseltisi 650 m olan Kahramanmaraş, tektonik kökenli ve alüvyal Maraş Ovası'nın hemen kuzeyinde, Ahır Dağı'nın güney yamacında kurulmuştur.

Şekil 1. Kahramanmaraş ilinin lokasyon haritası.

Şehrin kuruluşundaki en önemli nedenler ovanın üç tarafının dağlarla çevrili olması sebebiyle savunmaya elverişli bir özellik göstermesi, su kaynaklarının elverişliliği ve verimli tarım topraklarına sahip olmasıdır. Şehrin kuruluşu MÖ 4000-5000 yıllarına kadar dayanmaktadır. Şehrin, Hititler tarafından (MÖ XIX.-XII. yy) kale çevresinde kurulduğu tahmin edilmektedir. Şehir merkezinin tarihi dönemlerde doğal, ekonomik ve siyasi nedenlerle birkaç kez yer değiştirildiği belirtilmektedir. (Atalay, 1973: 8; Canpolat, 13; Halep Vilayet Salnameleri; Yinanç, 1; Yücel, 1987: 103; Gürbüz vd. 2004: 276). Halep Vilayet Salnamesi kayıtlarına göre; Maraş'ın M.Ö. 3500 yıllarında Hititler tarafından Erkenez Çayı kenarında kurulduğu belirtilmektedir. Halid Bin Velid döneminde Müslümanlar tarafından

fethedilen şehir, Harun Reşid devrinde imar edilmiştir. İstanbul Rumları tarafından tahrip edilen şehir 959'da Seyfüddinle tarafından feth edilerek şimdiki yerinin 6 kilometre kadar doğusundaki Kara Maraş denen yerde yeniden inşa edilmiştir. Bazı salnamelere göre Kahramanmaraş şehri Dulkadirli beyleri tarafından bugünkü yerine taşınmıştır (Gürbüz vd. 2004:276).

Kuzey kesimi oldukça dağlık olan il, Güneydoğu Torosların devamı olan dağlar ve bu dağlar arasındaki depresyon alanlarından meydana gelmiştir. Alp sistemi kıvrım dağları olan Amanos (Nur), Nurhak, Kandil, Sarımsak, Döğül, Binboğa, Engizek ve Ahır dağı ilde geniş yer tutmaktadır. Neojen sonunda yükselen kırıklı ve kıvrımlı dağ sıralarının uzantıları üzerinde yükseltileri 1000-2000 m arasında olan geniş platolar bulunmaktadır (TÜİK, 2013:13). Yeryüzü şekillerinin çeşitliliği farklı iklim tiplerinin görülmesine neden olmuştur. İlin güneyinde Akdeniz iklimi görülürken, kuzeye gittikçe karasallığın etkisiyle iklim sertleşmektedir (Karademir vd., 2013:433). Hidrografik kaynaklar bakımından zengin olan ildeki en önemli akarsular Ceyhan nehri ve kollarıdır. İran-Turan ile Akdeniz fitocoğrafya bölgelerinin karşılaştığı kuşakta yer alan il bitki örtüsü bakımından da zengindir (Karademir vd., 2013: 434).

2000 yılından sonra şehir nüfusu 325 binin üzerine çıkmıştır. İlin toplam nüfusu aynı yılda 1 milyon 2 384'tür. 2010 yılı şehir nüfusu 412 bin 252, ilin toplam nüfusu ise 1 milyon 44 bin 816 olmuştur. 2016 yılı şehir nüfusu 616 bin 301'e, il toplam nüfusu 1 milyon 112 bin 634'e yükselmiştir. 1927'den bu yana nüfusu sürekli artan Kahramanmaraş'ın aldığı göç verdiği göçten daha azdır (TÜİK, 2017). Tarım ve tarımsal sanayisi gelişmiş olan ilde tekstil, metal mutfak eşyası, gıda, kâğıt sanayi ve kuyumculuk sektörleri ekonomide dinamizmi sağlamaktadır (DOĞAKA _:7).

Kahramanmaraş'ta sanayileşme, genel itibariyle tekstil sektörü alanında gerçekleşmiştir. Sektör büyüklüğü açısından, tekstil sanayinden sonra ikinci sırada çelik eşya sanayi yer almaktadır. Kentin en önemli sektörlerinden biri olan toz ve pul biberçilik de sanayileşmeye paralel olarak gelişme eğilimindedir. Kahramanmaraş'ın ün kazanmasını sağlayan dondurmacılık sektörü en hızlı gelişen sektörler arasındadır (TÜİK, 2013:15).

4. Bulgular ve Değerlendirme

Suriyeli öğrencilere ilişkin bilgiler gruplandırılarak aşağıda analize tabi tutulmuştur.

4. 1. Suriyeli Öğrenciler Hakkındaki Genel Bilgilerin Analizi

Bu başlık altında Suriyeli öğrenciler ile ilgili genel değerlendirme aşağıdaki başlıklar altında yapılmaktadır:

- Demografik Bilgiler
- Eğitime İlişkin Bilgiler
- Yaşanılan Yere İlişkin Bilgiler
- Aile bireylerine İlişkin Bilgiler
- Burs Ya Da Öğrenim Kredisi Alma Durumu İle Okul Saatleri Dışında Çalışma Durumlarına İlişkin Bilgiler

4. 1. 1. Demografik Bilgilerin Analizi

Araştırma kapsamına alınan Suriye uyruklu öğrencilere ilişkin demografik bilgilerin dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Cinsiyet	N	%	Yaş	N	%
Kadın	67	43.5	17-21	84	54.6
Erkek	87	56.5	22-26	51	33.1
			27-31	15	9.7
			32 ve Üzeri	4	2.6
Toplam	154	100	Toplam	154	100
Doğum Yeri	N	%	Doğum Yeri	N	%
Suriye	24	15.5	Humus	9	5.8
Halep	69	44.5	Hama	4	2.6
İdlib	26	16.8	Haseki	2	1.3
Lazkiye	16	10.3	Deyrizor	2	1.3
Şam	2	1.3	Malikiye	1	0.6
			Toplam	155	100

Anketimize 67 kadın ve 87 erkek öğrenci katılmıştır. KSÜ’de eğitim gören Suriyeli kadın öğrenciler toplam Suriyeli öğrencilerin %43,5’lik kısmını oluşturmaktadır. Bu da bize Suriyeli kadınların eğitime önem verdiklerini göstermektedir.

Suriyeli öğrencilerin yaş gruplarına baktığımızda, öğrencilerin %54,6'sının 17-21 yaş grubunda, %33,1'inin 22-26 yaş grubunda, %9,7'si 27-31 yaş grubunda ve %2,6'sının 32 ve üzeri yaş grubunda oldukları görülmektedir.

Katılımcıların doğum yerlerini incelediğimizde öğrencilerin, %44,5'i Halep doğumlu, %16,8'i İdlib doğumlu, 10,3'ü ise Lazkiye doğumludur.

4. 1. 2. Eğitime İlişkin Bilgilerin Analizi

Araştırma kapsamına alınan Suriye uyruklu öğrencilerin aldıkları eğitim ile ilgili bilgilerinin dağılımı Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Suriyeli Öğrencilerin Eğitime İlişkin Bilgiler

Eğitim Düzeyi	N	%	Türkiye'de Öğrenim Gördüğü Süre	N	%
Hazırlık	85	59.0	1 Yıl	59	40.7
1. Sınıf	39	27.1	2 Yıl	46	31.7
2. Sınıf	11	7.6	3 Yıl	24	16.6
3. Sınıf	4	2.8	4 Yıl	9	6.2
Yüksek Lisans	5	3.5	5 Yıl	6	4.1
			6 Yıl	1	0.7
Toplam	144	100	Toplam	145	100
Öğrenime Devam Edilen Bölüm	N	%	Öğrenime Devam Edilen Bölüm	N	%
Bilgisayar Programcılığı	1	0.8	Jeoloji Mühendisliği	4	3.1
İnşaat Mühendisliği	9	6.9	Güzel Sanatlar	1	0.8
İşletme	5	3.8	Fizik Tedavi	1	0.8
İktisat	9	6.9	Anestezi	4	3.1
İlahiyat	19	14.5	Peyzaj Mimarlığı	3	2.3
Hemşirelik	2	1.5	Orman Endüstri	2	1.5
Muhasebe	4	3.1	Mühendisliği		
Gıda Mühendisliği	1	0.8	Fizik	3	2.3
Ziraat Mühendisliği	4	3.1	Lojistik	2	1.5
Biyoloji	1	0.8	Matematik	1	0.8
Elektrik-Elektronik	3	2.3	Makine Mühendisliği	2	1.5
Mühendisliği			Kamu Yönetimi	4	3.2
Sağlık Yönetimi	4	3.1	Kontrol ve	1	0.8
Biyosistem Mühendisliği	4	3.1	Otomasyon	5	3.8
Çevre Mühendisliği	8	6.1	Teknolojileri		
Arkeoloji	4	3.1	Siyaset Bilimi ve	3	2.3
Tıp Fakültesi	2	1.5	Uluslararası İlişkiler		
Fizyoterapi	1	0.8	Türk Dili ve Edebiyatı	1	0.8

Bitki Koruma	2	1.5	Moda Tasarım	1	0.8
Tıbbi Dokümantasyon ve	4	3.1	Kimya	1	0.8
Sekreterlik			Tarih	1	0.8
Öğretmenlik	3	2.3	Acil Tıp Teknisyeni	1	0.8
			Resim Öğretmenliği	131	100
			Toplam		
Dil Eğitimi	N	%			
Evet, alıyorum	137	88.4			
Hayır, almıyorum	18	11.6			
Toplam	155	100			

Katılımcıların eğitim düzeylerine baktığımızda Suriyeli öğrencilerin, %59,0'ı hazırlık sınıfında, %27,1'i 1'nci sınıfta, %7,6'sı 2'nci sınıfta, %2.8'i 3'üncü sınıfta ve %3,5'inin ise lisansüstü eğitim aldığı görülmektedir.

Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin kaç yıldır Türkiye'de eğitim gördüğüne baktığımızda öğrencilerin, %40,7'sinin 1 yıldır, %31,7'sinin 2 yıldır, %16,6'sının 3 yıldır ve 0,7'sinin ise 6 yıldır eğitim aldığı görülmektedir. Suriyeli öğrencilerin 2011 yılından sonra ülkemize geldiği düşünüldüğünde Türkiye'de (KSÜ'de) eğitim almaya geç başladıkları söylenebilir.

Suriyeli öğrencilerin %88,4'ünün dil eğitimi aldığı, %11,6'sının ise dil eğitimi almadığı görülmektedir. Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğrenimine önem verdiği söylenebilir.

Katılımcılara Türkiye'de yaşadıkları problemlerin ne olduğu açık uçlu soru olarak sorulmuş ve verdikleri cevaplar Tablo 4'de analiz edilmiştir.

Tablo 4. Türkiye'de Eğitim Sürecinde Yaşanan Problemler

	N	%
Güven Hissetmiyorum Maddi Durumumuz Çok Zayıf, Türkçede Zorlanıyorum, Türkler Bizi Kabul Etmiyor	7	5.3
Dil Öğrenmede Çok Problem Yaşıyorum	54	41.2
Eğitimi Hiç Beğenmedim, Hiç İlilenmiyorlar	3	2.3
İş Yok, Para Yok, Dil Problemi Var	8	6.1
Okuduğum Bölümü Değiştirmek İstiyorum	2	1.5
Burs Verilmesi Çok Zaman Aldı	2	1.5
Maddi Olarak Çok Sıkıntı Çekiyor	24	18.3
Hem Okula Gidip Hem Çalışmak Çok Zor	3	2.3
Problem Yok	28	21.4
Toplam	131	100

Ankete katılan öğrenciler Türkiye’de eğitim sürecinde yaşadıkları problemleri; “Dil öğreniminde zorluk yaşadıkları” (%41,2), “maddi olarak çok sıkıntı çektikleri” (%18,3), “hiç problem yaşamadıkları” (%21,4) şeklinde belirtmişlerdir.

4. 1. 3. Yaşanılan Yere İlişkin Bilgilerin Analizi

Araştırma kapsamına alınan Suriye uyruklu öğrencilerin yaşadıkları yere ilişkin bilgilerin dağılımı Tablo 5’te yer almaktadır

Tablo 5. Suriyeli Öğrencilerin Yaşadıkları Yere İlişkin Bilgiler

Hayatlarının Büyük Kısmını Nerede Yaşadıkları	N	%	Kaç Yıldır Türkiye’de Yaşadıkları	N	%
İl	6	3.9	1 Yıl	16	13.2
İlçe	10	6.5	2 Yıl	31	25.6
Köy	46	30.1	3 Yıl	30	24.8
Kasaba	13	8.5	4 Yıl	30	24.8
Şehir	78	51.0	5 Yıl	14	11.6
Toplam	153	100	Toplam	121	100
Türkiye’de Barındıkları Yer	N	%	Türkiye’de Kimlerle Yaşadıkları	N	%
Yurt	33	21.3	Ailesiyle Birlikte	125	83.4
Kamp	12	7.7	Yurt	2	1.3
Ev	110	71.0	Tek Başına	6	4.0
			Arkadaşlarıyla	17	11.3
Toplam	155	100	Toplam	150	100
Evde Kaç Kişi Yaşadıkları	N	%	Evde Kaç Kişi Yaşadıkları	N	%
1	2	1.4	7	21	14.5
2	3	2.1	8	14	9.7
3	9	6.2	9	9	6.2
4	21	14.5	10	8	5.5
5	29	20.0	17	1	0.7
6	27	18.5	20	1	0.7
			Toplam	145	100

Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin hayatlarının büyük kısmında nerede yaşadıklarına baktığımızda öğrencilerin %51,0’ının şehirde, %30,1’inin köyde, %8,5’inin ise kasabada yaşadıkları görülmektedir.

Katılımcıların kaç yıldır Türkiye’de yaşadıkları sorulduğunda öğrencilerin %25,6’sının 2 yıldır, %24,8’inin 4 yıldır, %24,8’inin ise 3 yıldır Türkiye’de ikamet ettiği görülmektedir.

Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin barındıkları yerler baktığımızda; öğrencilerin, %71,0’ı evde, %21,3’ü yurttta, %7,7’si ise kamplarda kalmaktadır.

Katılımcıların Türkiye’de kimlerle kaldığını incelediğimizde, %83,4’ün ailesiyle birlikte yaşadığı, %11,3’nün arkadaşlarıyla kaldığı ve %4,0’ının ise tek başına yaşadığı görülmektedir.

Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları evde kaç kişi kaldığına baktığımızda öğrencilerin, %20,0’ının 5 kişi, %18,6’sının 6 kişi ve %14,5’nin ise 7 kişi kaldığı görülmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmının kalabalık evlerde ikamet ettiği söylenebilir.

4. 1. 4. Aile Bireylerine İlişkin Bilgilerin Analizi

Araştırma kapsamına alınan Suriye uyruklu öğrencilerin aile bireylerine ilişkin bilgilerin dağılımı Tablo 6’da yer almaktadır

Tablo 6. Suriyeli Öğrencilerin Ailede Çalışan Kişi Sayısı ve Kardeşlerine İlişkin Bilgiler

Kardeş Sayısı	N	%	Okuyan Kardeş Sayısı	N	%
1	3	2.0	0	8	5.4
2	6	4.0	1	18	12.2
3	24	15.9	2	26	17.6
4	28	18.5	3	29	19.6
5	29	19.2	4	25	16.9
6	20	13.2	5	19	12.8
7	19	12.6	6	7	4.7
8	11	7.3	7	7	4.7
9	4	2.6	8	5	3.4
10	2	1.3	9	3	2.0
11	2	1.3	13	1	0.7
12	1	0.7			
13	1	0.7			
14	1	0.7			
Toplam	151	100	Toplam	148	100
Ailede Kaç Kişi Çalıştığı	N	%	Ailede Kaç Kişi Çalıştığı	N	%
0	11	7.6	4	4	2.8
1	77	53.1	5	2	1.4
2	39	26.8	6	1	0.7
3	11	7.6	Toplam	145	100

Suriyeli öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde öğrencilerin, %19,2'sinin 5 kardeşi olduğu, %18,5'nin 4 kardeşi olduğu ve %15,9'nun 3 kardeşi olduğu görülmektedir.

Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin okuyan kardeş sayılarına bakıldığında öğrencilerin, %19,6'sının 3 kardeşi okuduğunu, %17,6'sının 2 kardeşi okuduğu ve %16,9'nun 4 kardeşi okuduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin ailelerindeki çalışan birey sayısı sorulduğunda öğrencilerin, %53,1'i bir kişi çalıştığını, 26,8'i iki kişinin çalıştığını ve %7,6'sının hiç kimsenin çalışmadığını ifade etmiştir

Tablo 7. Suriyeli Öğrencilerin Anne ve Babasına İlişkin Bilgiler

Annenin Hayatta Olması	N	%	Babanın Hayatta Olması	N	%
Evet	150	97.4	Evet	137	89.0
Hayır	4	2.6	Hayır	17	11.0
Toplam	154	100	Toplam	154	100
Babanın Eğitim Durumu	N	%	Annenin Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar Değil	2	2.0	Okuryazar Değil	12	7.9
Okur Yazar	12	8.0	Okur Yazar	18	11.9
İlkokul	14	9.3	İlkokul	31	20.5
Ortaokul	43	28.7	Ortaokul	30	19.9
Lise	21	14.0	Lise	28	18.5
Üniversite	48	32.0	Üniversite	30	19.9
Lisansüstü	9	6.0	Lisansüstü	2	1.3
Toplam	149	100	Toplam	151	100
Annenin Mesleği	N	%	Annenin Mesleği	N	%
Ev Hanımı	101	83.5	Psikolog	1	0.8
Terzi	1	0.8	Mimar	1	0.8
Öğretmen	9	7.4	İşçi	1	0.8
Doktor	2	1.7	Ebe	3	2.5
Mühendis	2	1.7	Toplam	121	100
Babanın Mesleği	N	%	Babanın Mesleği	N	%
Çalışmıyor	36	28.0	Maden Mühendisi	1	0.8
Esnaf	18	14.0	Mühendis	5	3.9
Tüccar	6	4.7	Görevli	4	3.1
Dış Hekimi	2	1.6	Avukat	4	3.1
Şoför	2	1.6	Veteriner	1	0.8
İmam	1	0.8	Polis	2	1.6
Öğretmen	17	13.2	İnşaat Mühendisi	1	0.8
Emekli	3	2.3	Muhasebeci	2	1.6
İşçi	6	4.7	Hemşir	2	1.6
Doktor	1	0.8	Asker	1	0.8
İnşaat Ustası	6	4.7	Makine Mühendisi	1	0.8
Araba Tamircisi	6	4.7	Toplam	128	100

Katılımcı öğrencilerin % 97,4'nün annesi yaşarken, %2,6'sının annesi vefat etmiştir. Öğrencilerin %89,0'nının babası yaşarken, %11,0'nın babası vefat etmiştir

Katılımcıların annesinin icra ettiği mesleklere baktığımızda öğrencilerin, %7,4'nün annesi terzi, %2,5'nin annesinin mesleği ebe ve %83,5'nin annesinin ev hanımı olduğu görülmektedir

Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin babaların icra ettikleri meslekleri incelediğimizde öğrencilerin, %14,1'inin babasının esnaf, %13,3'ünün babasının öğretmen ve %28,1'inin babasının ise çalışmadığı görülmektedir.

Katılımcıların annesinin eğitim durumu incelendiğinde öğrencilerin %20,9'nun annesinin okur-yazar, %19,9'nun annesinin ortaokul, %19,9'nun annesinin üniversite ve %18,5'nin annesinin lise mezunu olduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin babasının eğitim durumuna baktığımızda öğrencilerin, %32,0'inin babasının üniversite, %28,7'sinin babasının ortaokul ve %14,0'inin babasının lise mezunu olduğu görülmektedir.

4. 1. 5. Burs Ya Da Öğrenim Kredisi Alma Durumu İle Okul Saatleri Dışında Çalışma Durumlarına İlişkin Bilgilerin Analizi

Tablo 8'de görüldüğü üzere öğrencilerin %61,3'ü burs alırken, %38,7'si burs almamaktadır. Suriyeli öğrencilerin okul saatleri dışında maddi kazanç sağlamak amacıyla çalışıp çalışmadığına baktığımızda öğrencilerin, %9,8'inin okul saatleri dışında çalıştığı, %90,2'sinin ise okul saatleri dışında çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 8. Suriyeli Öğrencilerin Gelir Durumu

Burs Alıyor Musunuz?	N	%	Okul Saatleri Dışında Para Kazanmak İçin Çalışıyor Musunuz?	N	%
Evet	92	61.3	Evet	15	9.8
Hayır	58	38.7	Hayır	138	90.2
Toplam	150	100	Toplam	153	100

Suriye'deki iç savaşın ankete katılan Suriyeli öğrencilerin üzerinde bıraktığı etkiyi açık uçlu soru olarak sordüğümüzda; Tablo 9'da görüldüğü üzere öğrencilerin %44,4'ünün psikolojik olarak etkilendiğini, %28,2'sinin etkilenmediği ama her şeylerini savaşta

kaybettiklerini, %14,1’isi ise ilk geldiklerinde etkinin yüksek olduğunu, zamanla alıştıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Suriyeli Öğrencilerde Suriye’deki İç Savaşın etkileri

	N	%
İlk Geldiğimde Çok Etkilendim Ama Şimdi Alıştık	19	14.1
Hayır Ama Evimiz Gitti Her Şeyimiz Gitti	38	28.2
Evet Psikolojik Olarak Etkilendim	60	44.4
Üzgünüm, Çok Etkilendim ve Kötü Günler Yaşadım, Keşke Savaş Olmasaydı	18	13.3
Toplam	135	100

Tablo 10’da görüldüğü üzere, Suriyeli öğrencilerin Suriye iç savaşının bitmesi durumunda ülkelerine dönmek isteyip istemediklerine sorduğumuzda öğrencilerin %73,4’ü ülkesine döneceğini, %19,3’ü ülkesine dönmeyeceğini, %7,3’ü kararsız kaldığını ifade etmiştir.

Tablo 10. Suriyeli Öğrencilerin (Savaşın Bitmesi Durumunda) Gelecek Planları

	N	%
Ülkeme Döneceğim	110	73.4
Hayır, Gitmek İstemiyorum	29	19.3
Kararsızım	11	7.3
Toplam	150	100

Tablo 11’de Suriyeli öğrencilerin Türkiye’nin izlediği dış politikaya ilişkin değerlendirmeleri de yer almaktadır.

Tablo 11. Suriyeli Öğrencilerin (Savaşın Bitmesi Durumunda) Gelecek Planları

Suriyeli öğrencilerin Türkiye’nin İzlediği Dış Politikaya İlişkin Görüşleri	N	%
Yok	8	6.6
Türkiye Büyük Bir Ulus ve Güvenli	5	4.1
Türkiye’nin İzlediği Dış Politikayı Beğeniyorum	98	81.0
Türkiye’nin Dış Politikasını Beğenmiyorum	7	5.8
Kararsızım	3	2.5
Toplam	121	100

Tablo 11 incelendiğinde, Suriyeli öğrencilerin, %81,0’ının “Türkiye’nin dış politikasını beğendiklerini”, %4,1’inin “Türkiye’nin

Büyük Bir Ulus ve Güvenli bir ülke olduğunu”, %5,8’inin ise “Türkiye’nin izlediği dış politikayı beğenmediğini” ifade ettikleri görülmektedir.

4. 2. Suriyeli Öğrencilerin Türk Kültürüne İlişkin Değerlendirmeleri

Bu başlık altında Suriyeli öğrencilerin Türk yaşam şekline, Türk yemeklerine, Türk örf ve adetlerine, Türklerin giyim tarzına ve Türk aile yapısına ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 12. Suriyeli Öğrencilerin Türk Kültürüne İlişkin Görüşleri

	Sayı					Toplam
	1	2	3	4	5	
Türk yemeklerini beğeniyorum.	39 (25,2)	75 (48,4)	16 (10,3)	13 (8,4)	12 (7,7)	155 (100,0)
Türk yemeklerine alışıyorum.	26 (16,8)	93 (60,0)	22 (14,2)	10 (6,5)	4 (2,5)	155 (100,0)
Türk yemekleri kendi yemeklerimizle benzerdir.	7 (4,5)	73 (47,1)	29 (18,7)	30 (19,4)	16 (10,3)	155 (100,0)
Türk kültürü örf ve adetleri kendi örf adetlerimizle uyumaktadır.	26 (17,0)	78 (51,0)	34 (22,2)	12 (7,8)	3 (2,0)	153 (100,0)
Türk kültürüne ait çoğu şeyi biliyorum.	23 (15,2)	74 (49,0)	26 (17,2)	23 (15,2)	5 (3,3)	151 (100,0)
Türk kültürüne alışmakta zorlanıyorum.	8 (5,2)	44 (28,8)	30 (19,6)	45 (29,4)	26 (17,0)	153 (100,0)
Türk kültüründen etkileniyorum.	33 (21,7)	79 (52,0)	19 (12,5)	15 (9,9)	6 (3,9)	152 (100,0)
Türk giyim tarzı kendi giyim tarzımızdan oldukça farklıdır.	22 (14,3)	45 (29,2)	22 (14,3)	50 (32,5)	15 (9,7)	154 (100,0)
Türk giyim tarzından etkileniyorum.	31 (20,1)	55 (35,7)	32 (20,8)	28 (18,2)	8 (5,2)	154 (100,0)
Giyim tarzımdan dolayı dikkat çektiğimi düşünüyorum.	18 (11,7)	40 (26,0)	39 (25,3)	29 (18,8)	28 (18,2)	154 (100,0)
Giyim tarzımdan değiştirmek isterdim.	11 (7,2)	24 (15,7)	41 (26,8)	51 (33,3)	26 (17,0)	153 (100,0)
Türk yaşam tarzını tanıma fırsatı buluyorum.	22 (14,7)	75 (50,0)	26 (17,3)	23 (15,3)	4 (2,7)	150 (100,0)
Kendi yaşam tarzıyla Türk yaşam tarzı benzerdir.	17 (11,3)	83 (55,0)	27 (17,9)	15 (9,9)	9 (6,0)	151 (100,0)
Kendi yaşam tarzımızdan ziyade Türkiye’deki yaşam tarzını beğeniyorum.	22 (14,5)	66 (43,5)	40 (26,3)	18 (11,8)	6 (3,9)	152 (100,0)
Türk aile yapısını tanıma fırsatı buluyorum.	22 (14,3)	68 (44,2)	36 (23,4)	25 (16,2)	3 (1,9)	154 (100,0)
Türk aile yapısı ile kendi aile yapımız benzerdir.	20 (13,1)	64 (41,9)	36 (23,5)	23 (15,0)	10 (6,5)	153 (100,0)

1- Tamamen Katılıyorum 2- Katılıyorum 3- Kararsızım 4- Katılmıyorum 5- Hiç Katılmıyorum

Not: Parantez içindeki değerler oranı (%) ifade etmektedir.

Tablo 12’de görüldüğü üzere ankete katılan öğrencilerin, %68’inin “kendi kültürüne ait olan örf ve adetlerin Türk örf ve adetlerine benzediğini”, %73,7’sinin “Türk kültüründen etkilendiğini”, %58,0’inin “kendi yaşam tarzından çok Türk yaşam tarzını beğendiğini” ifade etmektedirler. Katılımcıların Türk kültürünü ve Türk yaşam tarzını beğendiği söylenebilir.

4. 3. Suriyeli Öğrencilerin Türkiye’de Yaşadıkları Çevreye (Mekâna) İlişkin Değerlendirmeleri

Bu başlık altında Suriyeli öğrencilerin yaşadığı çevredeki hareket özgürlüğüne, bulunduğu çevreden olan memnuniyet derecesine ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 13. Suriyeli öğrencilerin Yaşadıkları Çevreye Bakış Açıları

	Sayı					Toplam
	1	2	3	4	5	
Yaşadığım çevreyi tanıma fırsatı buluyorum.	27 (17,5)	85 (55,2)	19 (12,3)	17 (11,0)	6 (3,9)	154 (100,0)
Çevremde bulunan insanlardan çekinmeden rahatlıkla özgürce hareket edebiliyorum.	23 (15,0)	61 (39,9)	39 (25,5)	21 (13,7)	9 (5,9)	153 (100,0)
Bulduğum çevre her türlü imkâna sahibim	19 (12,5)	56 (36,8)	39 (25,7)	31 (20,4)	7 (4,6)	152 (100,0)
Burada bulunmaktan memnunum.	46 (29,6)	73 (47,1)	24 (15,5)	8 (5,2)	4 (2,6)	155 (100,0)
Türkiye’nin başka bir şehrinde yaşamak isterdim.	26 (16,9)	36 (23,4)	35 (22,7)	33 (21,4)	24 (15,6)	154 (100,0)
Burada mecburen bulunuyorum.	29 (18,7)	27 (17,4)	32 (26,6)	42 (27,1)	25 (16,1)	155 (100,0)

1- Tamamen Katılıyorum 2- Katılıyorum 3- Kararsızım 4- Katılmıyorum 5- Hiç Katılmıyorum

Not: Parantez içindeki değerler oranı ifade etmektedir.

Tablo 13’de görüldüğü üzere, öğrencilerin %76,7’sinin “bulundukları çevreden memnun oldukları”, %54,9’unun “çevresindeki insanlardan etkilenmeden rahatça hareket ettiklerini” ve %49,3’ünün “yaşadığı çevrede her türlü imkana sahip oldukları”

yönünde görüş bildirmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin yaşadığı çevreye uyum sağladığı söylenebilir.

4.4. Suriyeli Öğrencilerin Türkiye’deki Sosyal İlişkilere İlişkin Değerlendirmeleri

Bu başlık altında Suriyeli Öğrencilerin sosyal çevreleri ile ilişkilerine yönelik değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 14. Suriyeli Öğrencilerin Sosyal Çevreleri ile İlişkileri

	Sayı					Toplam
	1	2	3	4	5	
Türk arkadaşlarımla sağlıklı ilişki kurabiliyorum.	43 (27,7)	68 (43,9)	20 (12,9)	16 (10,3)	8 (5,2)	155 (100,0)
Okul dışında sosyal etkinlik ve programlara katılıyorum.	13 (8,4)	52 (33,8)	32 (20,8)	44 (28,6)	13 (8,4)	154 (100,0)
Öğretmenimle sağlıklı iletişim kurabiliyorum.	54 (35,5)	71 (46,7)	17 (11,2)	7 (4,6)	3 (2,0)	152 (100,0)
Türk arkadaşlarımla sağlıklı iletişim kurabiliyorum.	41 (26,8)	78 (51,0)	20 (13,1)	10 (6,5)	4 (2,6)	153 (100,0)
Türk arkadaşlarımla ilişkilerimde dil problemi yaşıyorum.	16 (10,5)	46 (30,1)	22 (14,4)	44 (28,8)	25 (16,3)	153 (100,0)
Sadece kendi ülkemden gelenlerle iletişim kuruyorum.	11 (7,3)	15 (10,0)	25 (16,7)	61 (40,7)	38 (25,3)	150 (100,0)
Türklerin bize karşı ön yargılı olduğunu düşünüyorum.	10 (6,8)	41 (28,1)	46 (31,5)	23 (15,8)	26 (17,8)	146 (100,0)
Türklerin bizlere karşı oldukça misafirperver olduklarını düşünüyorum.	27 (18,1)	68 (45,6)	35 (23,5)	14 (9,4)	5 (3,4)	149 (100,0)
Türk arkadaşlarım bana her konuda yardımcı olur.	30 (19,9)	64 (42,4)	24 (15,9)	26 (17,2)	7 (4,6)	151 (100,0)
Türkçemi daha iyi hale getirmek için çok çaba harcıyorum.	63 (42,3)	49 (32,9)	24 (16,1)	7 (4,7)	6 (4,0)	149 (100,0)

1- Tamamen Katılıyorum 2- Katılıyorum 3- Kararsızım 4- Katılmıyorum 5- Hiç Katılmıyorum

Not: Parantez içindeki değerler oranı (%) ifade etmektedir

Tablo 14’te katılımcıların %71,6’sının “Türk öğrencilerle sağlıklı ilişki kurabildiği”, %42,2’sinin “okul dışındaki sosyal aktivitelere katılabildiği”, %62,3’ünün “Türk arkadaşlarından her türlü yardım

alabildiği” ve %75,2’sinin “sosyal ilişkilerini geliştirmek amacıyla daha fazla Türkçe öğrenmeye gayret ettiği” görülmektedir. Suriyeli öğrencilerin sosyal yaşamlarında herhangi bir sorunla karşılaşmadıkları söylenebilir.

4. 5. Suriyeli Öğrencilerin Ekonomik Durumlarına İlişkin Değerlendirmeleri

Bu başlık altında Suriyeli öğrencilerin sağlık hizmetlerinden yararlanma durumu, maddiyat ve gıda ihtiyaçlarına ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 15. Suriyeli Öğrencilerin Ekonomik Durumuna ilişkin Bilgiler

	Sayı					Toplam
	1	2	3	4	5	
Ekonomik olarak her türlü ihtiyacımı sağlayabilecek durumdayım	10 (6,8)	61 (41,5)	48 (32,7)	21 (14,3)	7 (4,7)	147 (100,0)
Maddi olarak yardıma ihtiyacım var	32 (21,2)	50 (33,1)	33 (21,9)	29 (19,2)	7 (4,6)	151 (100,0)
Maddi destek görüyorum	14 (9,3)	54 (36,0)	20 (13,3)	37 (24,7)	25 (16,7)	150 (100,0)
Aldığım maddi desteği yeterli buluyorum	13 (8,9)	27 (18,5)	36 (24,7)	40 (27,4)	30 (20,5)	146 (100,0)
Türkiye’deki hayatın pahalı olduğunu düşünüyorum	35 (23,0)	75 (49,3)	25 (16,4)	13 (8,7)	4 (2,6)	152 (100,0)
Türk parasını kullanmakta zorlanıyorum.	17 (11,1)	36 (23,5)	22 (14,4)	48 (31,4)	30 (19,6)	153 (100,0)
Sosyal yaşam için para ayırabiliyorum (kafe, sinema)	13 (8,6)	25 (16,4)	35 (23,0)	41 (27,0)	38 (25,0)	152 (100,0)
Eğitim giderlerini karşılayabilecek maddi olanağa sahibim	16 (11,0)	37 (25,3)	39 (26,7)	39 (26,7)	15 (10,3)	146 (100,0)
Sağlık hizmetlerine ücretsiz erişiyorum	41 (27,2)	68 (45,0)	16 (10,6)	21 (13,9)	5 (3,3)	151 (100,0)
Sağlık hizmetlerine erişimde maddi zorluk yaşıyorum.	9 (5,9)	37 (24,3)	19 (12,5)	54 (35,5)	33 (21,7)	152 (100,0)
Gıda ihtiyacımı karşılayacak maddi imkâna sahibim.	14 (9,2)	62 (40,5)	38 (24,8)	33 (21,6)	6 (3,9)	153 (100,0)
Barınma ihtiyacımı karşılayacak maddi imkâna sahibim.	16 (10,7)	47 (31,3)	42 (28,0)	34 (22,7)	11 (7,3)	150 (100,0)

1- Tamamen Katılıyorum 2- Katılıyorum 3- Kararsızım 4- Katılmıyorum 5- Hiç Katılmıyorum

Not: Parantez içindeki değerler oranı ifade etmektedir

Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin %45,3'ü “maddi destek gördüğünü”, %27,4'ü “aldığı maddi desteği yeterli gördüğünü”, %72,3'ü “Türkiye’deki hayatın pahalı olduğunu” ve %36,3'ü “eğitim giderlerini karşılayabildiğini” dile getirmişlerdir.

4. 6. Suriyeli Öğrencilerin Türkiye’deki Eğitime İlişkin Değerlendirmeleri

Bu başlık altında Suriyeli öğrencilerin Türk okullarındaki eğitime, okullardaki aktivitelere, okullardaki güvenliğe ilişkin değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 16’da katılımcıların eğitime ilişkin değerlendirmelerini incelediğimizde öğrencilerin %74,8’i “Türk okullarının verdiği eğitimi beğendiğini”, %56,8’i “okuldaki aktivitelere rahatlıkla katılabildiğini”, %80,6’sı “okulda kendini güvenli ve huzurlu hissettiğini” ve %78,4’ü “Türkiye’de yüksek eğitim almak istediğini” ifade etmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin genel olarak Türkiye’de verilen eğitimden memnun oldukları söylenebilir.

Tablo 16. Suriyeli Öğrencilerin Eğitime İlişkin Görüşleri

	Sayı					Toplam
	1	2	3	4	5	
Suriye’deki eğitimimi burada daha rahat devam ettirebiliyorum.	33 (21,6)	55 (35,9)	29 (19,0)	22 (14,4)	14 (9,1)	153 (100,0)
Türkiye’nin okul eğitimini beğeniyorum.	40 (25,8)	76 (49,0)	19 (12,3)	17 (11,0)	3 (1,9)	155 (100,0)
Eğitsel faaliyetlerin yeterli olduğunu düşünüyorum.	13 (8,4)	73 (47,1)	47 (30,3)	17 (11,0)	5 (3,2)	155 (100,0)
Alanım için gerekli bilgiyi öğrenebiliyorum.	24 (15,6)	68 (44,2)	37 (24,0)	20 (13,0)	5 (3,2)	154 (100,0)
Okuldaki aktivitelere rahatlıkla katılabiliyorum.	19 (12,3)	69 (44,5)	40 (25,8)	21 (13,5)	6 (3,9)	155 (100,0)
Türkçeyi öğrenmek için okulun katkısının olduğunu düşünüyorum.	32 (20,0)	81 (52,9)	25 (16,4)	12 (7,8)	3 (2,9)	153 (100,0)
Dil konusunda Sivil Toplum Kuruluşlarından yardım alabiliyorum.	16 (10,6)	62 (41,1)	35 (23,1)	27 (17,9)	11 (7,3)	151 (100,0)
İhtiyaç duyduğumda öğretmenlerimle rahatça görüşebiliyorum	29 (19,1)	74 (48,7)	30 (19,7)	10 (6,6)	9 (5,9)	152 (100,0)
Sorunlarımın çözümünde öğretmenlerim bana yardımcı oluyor	46 (29,9)	68 (44,2)	25 (16,2)	9 (5,8)	6 (3,9)	154 (100,0)

Her türlü sorunumu öğretmenlerime rahatça anlatabiliyorum	21 (13,7)	70 (45,8)	27 (17,6)	28 (18,3)	7 (4,6)	153 (100,0)
Okulumdaki rehberlik servisinden yeterli destek görüyorum	19 (12,6)	49 (32,5)	55 (36,4)	19 (12,5)	9 (6,0)	151 (100,0)
Okuduğum bölümden memnunum	45 (29,2)	51 (33,1)	34 (22,1)	12 (7,8)	12 (7,8)	154 (100,0)
Okulumda kendimi güvenli ve huzurlu hissediyorum	52 (33,8)	72 (46,8)	21 (13,6)	4 (2,6)	5 (3,2)	154 (100,0)
Dersleri anlamakta zorlanıyorum	21 (13,7)	50 (32,7)	29 (19,0)	41 (26,8)	12 (7,8)	153 (100,0)
Derslerimi düzenli olarak takip edebiliyorum	35 (23,2)	76 (50,3)	25 (16,6)	11 (7,3)	4 (2,6)	151 (100,0)
Derslerdeki başarı düzeyimden memnunum	26 (17,0)	94 (61,4)	20 (13,1)	10 (6,5)	3 (2,0)	153 (100,0)
Ders çalışmak için uygun yerim var	21 (13,8)	69 (45,4)	30 (19,7)	23 (15,1)	9 (5,9)	152 (100,0)
Ülkemde aldığım eğitim buradaki eğitimimin temeli için yeterli düzeydedir	28 (18,2)	71 (46,1)	34 (22,1)	14 (9,1)	7 (4,5)	154 (100,0)
Ailem eğitimimle ilgilenir	49 (32,5)	71 (47,0)	17 (11,3)	7 (4,6)	7 (4,6)	151 (100,0)
Okul kurallarına uyarım	55 (36,2)	68 (44,7)	16 (10,5)	12 (7,9)	1 (0,7)	152 (100,0)
Okuldaki bazı kurallara uymakta zorlanıyorum	8 (5,3)	39 (25,7)	34 (22,4)	37 (24,3)	34 (22,4)	152 (100,0)
Eğitimimi tamamlayım meslek sahibi olmak isterim	74 (48,4)	56 (36,6)	12 (7,8)	6 (3,9)	5 (3,3)	153 (100,0)
Türkiye’de yüksek eğitim yapmak istiyorum	73 (47,7)	47 (30,7)	22 (14,4)	9 (5,9)	2 (1,3)	153 (100,0)
Okulda kendimi dışlanmış hissediyorum	10 (6,5)	30 (19,6)	34 (22,2)	50 (32,7)	29 (19,0)	153 (100,0)
Okulda kendimi değerli hissediyorum	25 (16,2)	58 (37,7)	47 (30,5)	19 (12,3)	5 (3,2)	154 (100,0)
Derslerde verilen ödevleri (yazılı-sözlü ödev, rapor sunma) yaparken sıkıntı yaşıyorum.	19 (12,3)	43 (27,9)	30 (19,5)	46 (19,9)	16 (10,4)	154 (100,0)

1- Tamamen Katılıyorum 2- Katılıyorum 3- Kararsızım 4- Katılmıyorum 5- Hiç Katılmıyorum

Not: Parantez içindeki değerler oranı (%) ifade etmektedir

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

İnsan hayatının en önemli süreçlerinden biri olan üniversite eğitimi dönemi, bireylere daha iyi bir gelecek oluştururken, ülkelerin de kalkınma ve gelişmelerinde büyük bir etkiye sahiptir. Savaş gibi

beşeri bir afetle karşı karşıya kalan ülkelerde toplumların yeniden yapılanması ve ülkenin barış döneminde büyümesi için eğitilmiş insan sayısı oldukça önemli olmaktadır. Bu sebeple Suriye’de 2011 yılında başlayan ve hala devam eden iç savaş sonucu eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan gençlerin Türkiye’de üniversitede eğitim görme fırsatına ve imkânına sahip olması Suriye’nin geleceğini yeniden şekillendirmesi açısından önemlidir. Savaşla birlikte zorunlu olarak göç etmek mecburiyetinde kalan kadın, çocuk ve gençler savaştan büyük oranda etkilenmişlerdir. Yaşadıkları coğrafyayı, akrabalarını, komşularını ve hatta ailelerini geride bırakmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacılar Türkiye’de geldikleri yerlerdeki yeni ve farklı yaşam şartlarına uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Yarım kalan eğitimlerini Türkiye üniversitelerinde elde etme fırsatı ve imkânı yakalayan gençler için Türkiye büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Türkiye’de üniversitelerde eğitim gören Suriyeli sayısı son verilere göre 10 bini bulmuştur. En fazla Suriyeli öğrencinin bulunduğu üniversite 1667 kişiyle Gaziantep iken, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi 654 kişiyle beşinci sırada gelmektedir. Yapılan çalışmaya KSÜ’de eğitim gören 155 Suriyeli üniversite öğrencisi katılmıştır. Veri sonuçlarına göre, KSÜ’de eğitim gören Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu Halep, İdlib, Lazkiye ve Humus’tan gelmiştir. KSÜ’de eğitim görenlerin yaşı çoğunlukla 17 ile 26 yaş grubundandır.

Ankete katılan öğrencilerin yaşadıkları problemler değerlendirildiğinde en çok dil öğrenmede problem yaşadıkları görülmektedir. Bununla birlikte karşılaştıkları en büyük ikinci problem ise maddi olarak sıkıntı çekmeleridir. Katılımcıların yaklaşık %84’ü ailesiyle birlikte yaşarken, yaklaşık %12’si arkadaşlarıyla, %54’ü ise tek başına yaşamaktadır. Üniversite okuyan öğrencilerin %61,3’ü burs alırken, %38,7’si burs almamaktadır. Bu durum burs almayan öğrenciler için maddi olarak sorun teşkil etmektedir. Burs almayan öğrencilerin bir kısmı okul saatleri dışında maddi kazanç sağlamak amacıyla çalışmak zorunda kalmaktadır.

Suriye’de yaşanan savaşın öğrenciler üzerinde psikolojik etkileri oldukça derin olmuştur. Savaşı yaşayan öğrencilerin %45’i psikolojik olarak büyük sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun haricinde aileleri bütün birikimlerini savaşta kaybetmiştir. Psikolojik olarak derinden etkilenmeleri ve maddi olarak zor şartlarda bulunmaları öğrenciler üzerinde olumsuz bir etki oluşturmuş,

zamanla bu duruma alışmışlardır. Savaşın sona ermesiyle birlikte KSÜ’de eğitim gören öğrencilerin %73,4’ü ülkesine döneceğini, %19,3’ü ülkesine dönmeyeceğini, %7,3’ü kararsız kaldığını ifade etmiştir. Türkiye ile ilgili görüşler değerlendirildiğinde öğrenciler, Türkiye’nin büyük bir ulus ve güvenli bir ülke olduğunu ayrıca Türkiye’nin Suriye’ye yönelik uyguladığı dış politikayı beğendiklerini ve desteklediklerini belirtmişlerdir.

Öğrenciler kültürel uyum konusunda sıkıntı yaşamamışlardır. Kendi kültürlerine ait örf ve adetler Türk gelenek ve görenekleriyle benzer özellik göstermektedir. Bunun yanında Türk kültüründen etkilenmiş ve Türk kültürünün yaşam tarzını da benimsemişlerdir. Yaşadıkları çevrede her türlü imkânın bulunması, çevrelerinden memnun olmaları sonucu, yaşadıkları mekânlara uyum sağlamada bir zorluk çekmemişlerdir. Suriyeli öğrenciler Türk arkadaşlarından her türlü yardımı alabilmekte, onlarla okul dışındaki sosyal aktivitelere katılabilmekte ve sağlıklı ilişki kurabilmektedirler.

Sosyal yaşamlarında herhangi bir sorunla karşılaşmamaları Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları mekâna karşı aidiyet duygusunu geliştirmiştir. Öğrencilerin %45,3’ü “maddi destek gördüğünü”, %27,4’ü “aldığı maddi desteği yeterli gördüğünü”, %72,3’ü “Türkiye’deki hayatın pahalı olduğunu” ve %36,3’ü “eğitim giderlerini karşılayabildiğini” belirtmiştir. Öğrenciler üniversitede aldıkları eğitimden büyük oranda memnuniyet duymaktadırlar. Üniversitedeki aktivitelere rahatça katılabilen öğrenciler kendilerini üniversite ortamında oldukça güvenli ve huzurlu hissetmektedirler.

Türkiye’de farklı illerde Üniversite eğitimi alan Suriyeli gençlerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere yerel öğrencilerle birlikte katılmaları, onlarla sürekli iletişim halinde olmaları, her iki ülke kültürünün kaynaşması ve savaşın bitiminde Suriye’nin savaş sonrası yapılanmasında Türkiye’de eğitim alan Suriyeli öğrencilerle birlikte Türk öğrencilerin de etkili olması yönünde katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, T. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar, Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 03 (03), 16-29.
- Atalay, B. (1973) Maraş Tarihi ve Coğrafyası, Dizerkonca Matbaası, İstanbul.
- Canpolat, S., Maraş'ta Etiler, İş Matbaası.

- DOĞAKA (T.C. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı). Kahramanmaraş İli Ekonomik Görünüm Raporu 2010-2015.
- Erdoğan, M. Murat. Erdoğan, A. Yavcan, B. Mohamad, T. H. Kavukçuer, Y. Sancı, G. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Akademisyen ve Üniversite Öğrencilerinin Durumu, Sorunları ve Beklentileri Araştırması, HUGO&IGAM Elite Dialogue.
- Gürbüz, M. Sandal. E. K. Karabulut, M. (2004). Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Mart 2004, Cilt I, ss.276-285
- Halep Vilayet Salnamesi, 1286, 1288, 1302, 1307, 1309, 1310, 1312, 1313, 1318, 1320, 1322, 1324, 1326.
- Karademir, N. Sandal, E. K. Tıraş, M. (2013). Kahramanmaraş’ın Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, 3rd International Geography Symposium - GEOMED 2013 Symposium Proceedings, ISBN: 978-605-62253-8-3, ss. 429-449.
- Paksoy, S. ve Karadeniz, M. (2016). “ Kiliste Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma ”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz-2016 Cilt:15 Sayı:58.
- TÜİK (2013). Seçilmiş Göstergelerle Kahramanmaraş.
- TÜİK (2017). Seçilmiş Göstergelerle Kahramanmaraş.
- Yinanç, M.H. “Maraş Emirleri”, Türk Tarih Encümen Mecmuası, Nu.5, s.283-289, Onbirinci Sene-1 Eylül.
- Yücel, T. (1987) Türkiye Coğrafyası, Türk Kült. Arş. Ens. Yay. No.68, Seri.VII, Ankara.
- <http://www.egitimajansi.com/haber/yuksekogrenim-goren-suriyeli-sayisi-10-bini-buldu-haberi-56457 h.html>

KAVİMLER GÖÇÜNDEN BUGÜNE GÖÇÜN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ “Göç Eden Toplum-Göç Alan Toplum: Değişim Nerede?”

Öğr. Gör. Cüneyt MUMCU

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü*

Göç, kainatla yaşıt bir olgudur. İlk canlının dünya sahnesine çıktığı günden bu yana her canlı az ya da çok, uzağa ya da yakına değişik sebeplerle göç etmiş ve yeni yaşam alanları bulmaya çalışmıştır. İnsanlar adına bilinen ilk göç aslında Adem ile Havva'nın göçüdür. Kutsal kitaplarda şeytana uyarak yasaklanan meyveden yiyen ve sonra cennetten kovulduğu ifade edilen Adem ile Havva, dünyanın farklı yerlerine sürülmüş ve diğer bir anlamda ilk zorunlu göçü yaşamışlardır. Evrim teorisi açısından bakıldığında ise özellikle Afrika'da yaşayan *Homo sapiens* önce Asya'ya sonra da diğer eski kıtalara göç ederek ve bu kıtalarda yaşayan farklı atalardan geldiği iddia edilen diğer insan ırklarını –*Homo erectus*, *Homo neanderthalensis* gibi- yok ederek kendilerine yeni yaşam alanları kurmuşlardır. Her iki örnekte de görüldüğü gibi kendi topraklarından ayrılıp başka bir yaşam alanına isteyerek ya da zorunlu olarak göç eden her canlı hem kendi yaşam tarzını hem de gittiği yerin yaşam tarzını değiştirmiştir. İnsanın kendi yaşam alanını farklı nedenlerden dolayı terk edip başka bir yere gitmesi, farklı iklimlerle, farklı bitki ve hayvan topluluklarıyla, farklı besinlerle ve hepsinden önemlisi kültürün önemli bir yaratıcısı olan farklı insanlarla ve farklı kültürlerle karşılaşması, toplumların etkileşimine ve böylece toplumsal açıdan büyük değişimlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. [Kavimler Göçü gibi spesifik bir örnekte, daha net görülmüş olmasına rağmen insanlık tarihi boyunca yaşanan farklı boyutlardaki göçler de değişimin hızlanmasına ve toplumların sosyo-kültürel açıdan etkilenmesine neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında göç, tarihsel açıdan en önemli toplumsal değişim nedenlerinden biridir. Bu bildirinin amacı göç olgusunun, insanlık tarihi boyunca büyük dönüşümleri ortaya çıkaran en önemli olgulardan biri olduğunu ifade etmektir. Bildiri literatür taraması yoluyla hazırlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Göç, Büyük Dönüşümler, Toplumsal Değişim, Sosyo-Kültürel Etkiler

SOCIO-CULTURAL EFFECTS OF MIGRATION FROM TRIBAL MIGRATION TO TODAY

“Migrant Society-Immigrant-Receiving Society: Where is the Change?”

Immigration is a phenomenon which is peer with the universe. From the day when the first creature came to the world stage until today, each creature migrated at different distances for various reasons and tried

to find new habitats. The first migration known to humans is actually the migration of Adam and Eve. In the holy books, Adam and Eve, who are said to have been expelled from heaven because of the fact that they ate the banned fruit by obeying the devil, have been driven to different parts of the world and have experienced the first forced migration in the other sense. From the point of view of the evolution, *Homo sapiens*, especially in Africa, set up new habitats for themselves by migrating firstly to Asia and then to other ancient continents and destroying other human races claimed to have come from different ancestors –such as *Homo erectus*, *Homo neanderthalensis*- in these continents. As seen in both examples, every creature that has left its land and intentionally or unintentionally migrated to another territories has changed both its own lifestyle and the lifestyle of places where they have been. Due to different reasons, human abandonment of own habitat, going another places, meeting with different climates, plant and animal communities, foods and, all important, with the other human which are creator of cultures has laid the groundwork the interaction of societies and thus has emerged of major changes in social terms. As seen in a specific example, such as Tribe Migration, migrations in different dimensions throughout human history have caused the acceleration of change and sociocultural influence of societies. From this point of view, immigration is one of the most important causes of social change in history. The purpose of this paper is to express that the phenomenon of immigration is the one of the most important fact that has brought about great transformations throughout human history. The paper will be prepared by literature review.

Keywords: Immigration, Great Transformation, Social Change, Socio-Cultural Effects

1. GİRİŞ

Göç olgusu, insanlık tarihi kadar eskidir (Adıgüzel, 2016:1). İnsan, varlık sahnesine adım ettiği günden bugüne çeşitli nedenlerle bulunduğu yerleri bırakarak, başka yaşam alanlarına doğru, bazen istekli, bazen de zorunlu olarak hareket etmiştir. Bu göçler sırasında kültürün maddi ve manevi öğeleri de taşınmış ve farklı kültürlerden insanlar karşılıklı olarak birbirlerinin hayatlarını etkilemiş, yeni icatlar ve buluşlar kadar hastalıklar da göçün farklı şekilleriyle bir yerden bir yere taşınmıştır (Yılmaz, 2014: 1685). İnsanlık tarihiyle beraber başlayan bu yer değiştirmelerle taşınan “maddi ve manevi öğelerle, farklı kültürlerden birey ve grupların, belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşimin sonunda her ikisinin de değişmesi” sonucunda kültürleşmeler meydana gelmiştir (Güvenç, 1999:122).

Tekerleğin icadından yazının bulunmasına, salgın hastalıklardan bu hastalıkların tedavisine kadar insanlık adına öğrenilen her şey dünyaya insan soyunun bir yerden başka bir yere hareketi sonucu yer değiştirmiştir.

İnsanlar; bireysel veya kitlesel bir biçimde, zorunlu veya gönüllü olarak, yaşadıkları yerin idari sınırından ayrılarak, başka bir idari sınırdaki yerleşim yerine, çeşitli sosyal sonuçlar doğuracak nitelikte göç etmektedirler (Adıgüzel, 2016:1). Göç sürecine katılanlar, göç ettikleri yerlerde farklı bir sosyal yapıya dahil olarak, tekrar bir sosyalleşmenin içine; göç alan yerlerdeki insanlar da yeni gelenlerle birlikte farklı kültürleri tanımış ve sosyo-kültürel açıdan bir değişimin içine girmişlerdir.

Bu bağlamda göç, özellikle kültürel ve toplumsal değişim noktasında ve küresel anlamda büyük dönüşümlere neden olması açısından, detaylı sosyolojik incelemeye tabi tutulması gereken önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada göçün, göç edenler üzerindeki sosyo-kültürel etkileri dışında, özellikle göç alan bölgelerde yaşanan değişimlere ve dönüşümlere odaklanılacak ve göç eden toplumun mu, göç alan toplumun mu daha fazla değişim yaşadığı sorusuna cevap verilmeye çalışılacaktır.

2. GÖÇ OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ

Her ne kadar göç olgusu toplumbilimsel bir olgu olarak yalnızca insan tarafından gerçekleştirilen yer değiştirme hareketliliği olarak düşünülse de, bir yerden bir yere gidebilme yeteneğine sahip tüm canlılar bazen her yılın belirli zaman dilimlerinde, bazen de habitatlarının tükenmesi sonucu münferit bir şekilde göç olgusunun aktörü olmaktadır. Ancak toplumbilimsel anlamda insanın bilinçli olarak göç ettiğini düşündüğümüzde göçün tanımını da insana en uygun şekilde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

En genel anlamda göç “anlamli bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9). Bu yer değiştirme uluslararası bir sınırı geçmek biçiminde olabileceği gibi, aynı devlet içinde de görülebilir (Adıgüzel, 2016: 3). Göçün türleri arasında sayılabilecek zorunlu ya da gönüllü göç, iç ya da dış göç, bireysel ya da kitlesel göç aslında tümüyle tüm nüfus hareketlerini ifade eder. Bu anlamda

insanlar çeşitli sebeplerden dolayı yer değiştirdiklerinde tüm bu hareketlilik göç tanımı içinde sayılmalıdır.

Göçü, nedenleri (zorunlu ve gönüllü göç), amaçları (çalışma, sığınma) ve hedefe varmakta kullanılan yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı kriterlere uygun olarak tanımlamak mümkün olmakla birlikte “farklı bilimsel disiplinler olarak ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve diğer bazı ilgili disiplinler göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinirler” (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249). Birçok bilim dalının çalışma alanına giren ve insanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, demografide tanımlanması çok zor olan kavramlardan biridir (Akşit, 1998: 67). Literatüre bakıldığında, ilk insanlardan günümüze kadar en genel anlamıyla, iki mekân arasında yani coğrafi alanlar arasında nüfusun yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak olgusal olarak göç ele alındığında; birçok etkenin göçe yol açabildiği, aynı etkenin farklı zaman ve mekânlarda farklı sonuçlar doğurabildiği, bu nedenle de kesin sınırları olan tek bir göç tanımı yapabilmenin mümkün olmadığı görülmektedir (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1348). Göç tanımlarının ortak özelliği yukarıda da değinildiği gibi; “bireylerin tüm gelecek yaşantılarını ya da bir sürelik bölümünü geçirmek üzere yaşamakta olduğu mekândan başka bir yerleşim birimine yerleşmek üzere coğrafi yer değiştirme hareketi” olarak karşımıza çıkmaktadır. (Çağlayan, 2008: 301-302; Gündüz ve Yetim, 1997: 110; Giddens, 2008: 570; İçduygu ve Ünal, 1998: 38; Demir, 1997: 85; Tümertekin ve Özgüç, 2002: 308; Durugönül, 1997: 95; Keleş, 1998: 58; Ünal, 1998: 91; Gül ve Ergun, 2012: 281; Karpas, 2013: 71). Mekânsal anlamda yaşanan değişikliğin göç kavramı kapsamında değerlendirilebilmesi için; yaşanan bu değişikliğin anlamlı bir uzaklık ve süreklilik içinde bulunarak etki yaratabilmesi gerekmektedir. (Erder, 2006: 23). Dolayısıyla ekonomik, siyasal, kültürel, coğrafi vb. hangi yönden ele alınırsa alınsın göç sürecinin temelinde mekânsal yer değişikliği yaşanmakta, ancak bu mekânsal değişikliğin anlamlı bir uzaklık ve değişiklik içermesi gerekmektedir. Bu bağlamda göç geniş bir bakış açısından değerlendirildiğinde; bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına doğru, bireysel ya da kitlesel olarak gerçekleşen, belirli bir süre için ya da kalıcı bir biçimde yaşanan ve genellikle daha iyi hayat koşullarına sahip olmak için gerçekleşen nüfus hareketi şeklinde değerlendirilebilir. (Tümtaş, 2007: 7; 2009: 113; Tümtaş ve Ergun, 2016: 1349).

İnsanlar zorunlu ya da gönüllü olarak doğdukları yerlerden ayrılmakta, ülke içinde veya farklı bir ülkede hayatını devam ettirmek zorunda kalabilir. Göçler sonucunda birey ya da toplumlar sadece fiziksel olarak bulundukları mekânları değiştirmekle kalmazlar, aynı zamanda bireysel ve sosyal açıdan yaşamlarını kuşatan bütün ilişkileri yeniden şekillendirmek zorunda kalırlar. Bu bağlamda insan göç ettiğinde ya da göç etmek zorunda kaldığında yalnızca maddi kültür öğelerini değil, aynı zamanda maddi olmayan kültür öğelerini –hayat tecrübelerini, yaşam biçimlerini, sosyal ve kültürel yapılarını, dillerini, hayallerini- de götürürler. Bu durum, insanlık tarihi boyunca gerçekleşen tüm bireysel veya kitlesel göçlerde yaşanmış bir realitedir.

İnsan ırkı, dünyada görülmeye başladığı günden bugüne, çok farklı nedenlerle ve yerleşik bulunduğu yerlerden yine çok farklı alanlara göç etmiş ve insanlık tarihiyle beraber başlayan bu yer değiştirmelerle taşınan “maddi ve manevi öğelerle, farklı kültürlerden birey ve grupların, belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşimin sonunda her ikisinin de değişmesi” sonucunda kültürleşmeler meydana gelmiştir. (Güvenç, 1999:122).

Göçün süresi ve göç edilen mekân fark etmeksizin, nüfusun yer değiştirmesine yol açan nedenler büyük oranda benzerlik göstermektedir. Yaşam alanını değiştirmeye karar veren bireylerin temelde yaşadıkları alandan kaynaklanan sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar genel olarak itici faktörler kavramıyla tanımlanmakta ve yoksulluk, etnik-ideolojik-dinsel ve siyasal baskılar, işsizlik, savaş vb. sorunlar bu faktörler arasında sayılmaktadır. Mekânsal yer değiştirme ile sorunların çözüleceği beklentisinden hareketle göç edilen yerlerin özellikleri ise çekici faktörler kavramıyla adlandırılmaktadır (Gül ve Ergun, 2014: 2, 16). Dolayısıyla genel olarak göç hareketlerinin gerekçelerinde iki boyut karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak kırım iticiliği ve kentin çekiciliğini ön plana çıkaran itme-çekme modeli ve bu modelle bağlantılı olarak ele alınan sosyo-ekonomik nedenler; ikinci olarak da aynı şekilde itici gerekçeler olarak belirtilen, ağırlıklı olarak ekolojik ya da politik nedenlerle ortaya çıkan, zorlayıcı unsurları barındıran ve zorunlu göçün nedenlerini oluşturan etkenler (Tümtaş, 2007: 12).

Göç olgusunu ele alan çalışmalara bakıldığında, özellikle de Türkiye gibi ülkelerde iç göç çalışmaları incelendiğinde; göçlerin kırsal alanlardan kentsel alanlara, gelişmemiş kentlerden, büyükşehirlere doğru bir seyir izlediği sonucu karşımıza çıkmaktadır. Temel göç

nedeni ne olursa olsun (ekonomik, siyasi, kültürel vb.) kırsal alanlardaki sorunların ve hoşnutsuzlukların kentsel alanlarda ortadan kaldırılabileceği/azaltılabileceği algısı kentsel alanlara yönelik göç sürecini hızlandırmaktadır (Gül ve Ergun, 2014: 2). Bu algı göçün sürekliliğini sağlayan en önemli etmenlerden biridir. Bu nedenle az gelişmiş ülke kentlerinde nüfus artışını ve kentsel sorun olarak görülen diğer olguları besleyen en önemli olgu olan kırsaldan göç hareketi, tarihsel olarak yirminci yüzyılın başında bu ülkelerde ortaya çıkan ekonomik ve toplumsal değişimler sonucu hız kazanmıştır. Üretim yapısının değişmesi ve kentsel üretimin ön plana çıkmasıyla birlikte kırsal alanlardan kentlere doğru giderek artan bir oranda göç yaşanmaya başlamıştır (Karpas, 2003: 40; Özden, 2008: 273). Kentlerdeki eğitim, sağlık, istihdam olanaklarının çok olması gibi çekici faktörlerin yanı sıra; kırsal alanlardaki yoksulluk, topraksızlaşma, sosyo-ekonomik imkânların kısıtlılığı gibi itici faktörler göç sürecine hız kazandırmakta ve göçü kaçınılmazlaştırmaktadır. (Macionis, 2012: 570; Çağlayan, 2008: 303; Thorns, 2004: 58; Tümertekin ve Özgüç, 2002: 313-314; Akkaya, 2002: 203; Keleş, 2000: 47-52; Oktik, 1997: 81-82; Özkalp, 1992: 308-311).

Gerçekleşme nedeni ne olursa olsun göç olgusu, özellikle göç alan yerleşim biriminin hemen her alanında büyük dönüşümlere yol açmaktadır. Gerek göç olgusunun yaşandığı süreçte gerekse göç sonucunda bir yandan bireylerin kendisi değişirken bir yandan da geldikleri yerlerde önemli değişimlere neden olmaktadır.

3. TARİHSEL BAKIŞLA GÖÇÜN İLK ÖRNEKLERİ

İnsan göçünün dini metinlere göre ilk örneği Hz. Adem ile Hz. Havva'nın cennetten dünyaya zorunlu göçe tabi tutulması olayıdır. Örneğin, Bakara Suresi 36. Ayet bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Derken Şeytan onların ayaklarını kaydırarak içinde bulundukları nimet yurdundan çıkardı. Biz de: "Haydi, dedik, birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin! Siz orada belirli bir süre ikamet edip yararlanacaksınız." Ayette "yurdundan çıkardı", "yeryüzüne inin" ve "orada belirli bir süre ikamet" şeklinde metaforize edilen durum aslında insanın ilk kez bir göçe Allah tarafından yönlendirildiği bir olguyu ifade etmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki insan, atası Adem ve Havva'dan başlayarak kendisini göçün bir aktörü dünya sahnesinde buluvermiştir. İslam felsefesi açısından değerlendirildiğinde Allah tarafından başlatılan göç, Adem'in neslinin, hayatının sonuna kadar önce yeryüzünde ve

belki de sonra tüm evrende sürekli göç ederek geçireceği bir yaşamı zorunlu kılmıştır.

İnsan ırkının göçünü net bir şekilde ifade eden diğer bir önemli örnek ise, farklı zaman dilimlerinde yaşadığı bilimsel açıdan kanıtlanmış farklı insan ırklarının dünyanın çeşitli bölgelerine gerçekleştirdiği göçlerdir. Yapılan araştırmalar, günümüzden yaklaşık 2,5 Milyon yıl önce insan neslinin yeryüzünün farklı bölgelerinde ve farklı bedensel ve sosyo-psikolojik özelliklere sahip olarak ortaya çıktığını göstermektedir. İnsan ırkı *Homo* cinsi diye ifade edilen çok geniş bir yelpaze içinde farklı türlerle ortaya çıkmıştır (Harari, 2017: 19).

Burada önemli olan insan, yani *Homo* cinsinin türlerinden ziyade, bu türlerin farklı yaşam alanlarında ve farklı kültürel sistemlerle yaşaması durumudur. Örneğin Doğu Asya'da yerleşik olan *Homo erectus*, Avrupa ve Batı Asya'daki insanlar *Homo neandertalensis*, Endonezya'nın Java Adası'nda yaşayanlar *Homo soloensis*, 2010 yılında Sibiry'a'da Denisova mağarasında yapılan kazılarda yaşadıkları keşfedilen *Homo denisova* bu türlerin birkaçını temsil etmektedir. Farklı insan türlerinin farklı yerlerde yaşamalarının dışında, Afrika'da yaşayan *Homo sapiens* başta olmak üzere, insanın farklı yerlere göç etmesi, türler arasında büyük etkileşimlerin oluşumuna ve tarihsel açıdan bakıldığında en önemli dönüşümlerin bu göçler sonrasında ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur (Harari, 2017: 20).

Özellikle Afrika'dan Asya'nın kuzeyine ve doğusuna gerçekleşen bu göçler, bilimsel metodolojik çalışmalarla tam anlamıyla tespit edilmiş ve dünya tarihinde önemli değişimleri de beraberinde getirmiş en önemli göç hareketleridir. Spesifik olarak bu göçü bu araştırmada dikkate almamızın en önemli nedeni, bahsi geçen göç hareketinin toplumsal yapı ve insan yaşamı üzerinde değişiklik yaratan, niceliksel olarak olmasa da niteliksel en önemli göç olmasından kaynaklanmasıdır.

Tarihteki ilk büyük kitlesel göç olayı, 4. yüzyıl ortalarında Çin devletinin egemenliğinden kurtulmak için batıya doğru hareket eden Hun'ların, Karadeniz'in kuzeyine yerleşmesi sonucunda, buradan kaçan Cermen kavimlerinin yıllar boyunca Avrupa Kıtasını istila etmesi olarak kendisini gösteren ve bugünkü Avrupa devletlerinin temelini attığı kabul edilen Kavimler Göçü'dür (Kınık, 2010). Farklı bölgeler arasında gerçekleşen kitlesel göçler yeni kentlerin ve ülkelerin kurulmasına neden olmuştur (Aksoy, 2012: 293). Kavimler Göçü

insanların yaşadıkları coğrafyayı terk etmesi noktasında önemli bir sonuç doğurmasının ötesinde, bu kavimlerin, göçle geldikleri yerlerde yaşayan yerli halkların, başka yerlere sürüklenmesi sonucuyla, sosyal açıdan en önemli değişimi beraberinde getiren bir göç olarak tarihe geçmiştir. Kavimler Göçü'nün ortaya çıkardığı sosyo-kültürel sonuçlar açısından da yer değiştiren insan sayısı açısından da tarihin bilinen en büyük göç hareketidir.

4. GÖÇÜN NEDENLERİ

A. GENEL NEDENLER

Sosyal olgu ve olayların mutlaka bir nedeni vardır. Aynı zamanda bu olgu ve olaylar başka olgu ve olaylara da neden oluşturur. Göç olgusunun toplumsal yapı üzerindeki etkileri, göçün nedenleriyle doğrudan ilgilidir. Göçün nedenleri, göçün ortaya çıkışı, insanların bir yerden başka bir yere gidişinin altında yatan etmenler, yaşanan bu hareketliliğin olası sonuçları hakkında bize bilgi verir. Bu anlamda göçün nedenlerini ve bu nedenleri inceleyen kuramları incelemek ve buradan hareketle ortaya çıkacak olan sonuçları ve göçün etkilerini anlamamız için bize yol gösterecektir.

İnsanın farklı coğrafyalar arasındaki hareketi bireysel ya da küçük topluluklar halinde olabildiği gibi, özellikle savaş durumlarında kitlesel düzeyde de olabilmektedir. Ancak göç olgusunu sadece yer değiştirme eylemi ile sınırlandırmamak gerekir. Tarihe bakıldığında kitlesel göç hareketlerinin çoğunlukla belirli bir zorunluluktan kaynaklandığı görülmektedir. Kıtalararası göç olayları Amerika kıtasının keşfi ile deniz aşırı bir boyut kazanmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'dan büyük bir insan kitlesi, yeni bir hayat umuduyla okyanus ötesinde keşfedilen Amerika kıtasına göç etmiş ve yerleşmiştir (Aksoy, 2012: 293). Bu göç hareketlerinin temelinde ekonomik etkenler itici güç olmuş; yeni kıtadaki geniş topraklarda tarım yapma olanağı ve deniz aşırı ticaretin artışı insanların kitleler halinde buraya yerleşmelerine neden olmuştur. 15. ve 18. yüzyıllar arasında Afrika'dan 15 milyon insan köle olarak çalıştırılmak üzere Amerika kıtasına taşınmış; 19. yüzyılda milyonlarca insan Çin ve Hindistan'dan Amerika ve Avrupa'ya sözleşmeli işçi olarak gönderilmiş; 20. yüzyılda meydana gelen iki büyük dünya savaşı milyonlarca insanı yurdundan etmiştir (Giddens, 2010: 522).

İkinci Dünya Savaşından sonra yeniden ayağa kalkmaya çalışan Avrupa ülkeleri, işgücü gereksinimini karşılamak üzere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göç kabul etmeye başlamıştır. Bu ülkelerin başında gelen Almanya, 1954 yılından 1970'lere kadar Yunanistan, İspanya ve Türkiye gibi ülkelere insan gücü alımı gerçekleştirmiştir. Ekonomik etkenlerle oluşan bu göç ilişkisini daha çok insanların arzularına bağlı olarak geliştiği için gönüllülük çerçevesinde değerlendirmek mümkündür (Aksoy, 2012: 294).

Göç olgusunun en önemli boyutu doğal olarak mekânsal ilişkide karşımıza çıkmaktadır. Göç, gönüllü veya zorunlu, kısa ya da uzun dönemli olsun, bireylerin yaşamını toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel olarak etkileyen başlıca unsur, yaşanan mekânın değiştirilmesidir. Bu mekân değişimi yakın ya da uzak mesafeli olabilmekte; kat edilen idari ve siyasal sınırlar göç olgusuna farklı anlamlar yükleyebilmektedir (Mutluer, 2003: 10). Göç olayları, aynı ülke içinde gerçekleşmesi durumunda 'iç göç'; farklı ülkeler arasında gerçekleşmesi durumunda ise 'dış göç', bir başka deyişle 'uluslararası göç' olarak ifade edilmektedir (Aksoy, 2012: 294). Günümüzde dünya nüfusunun büyük çoğunluğu doğduğu ülkede yaşamakla birlikte, yaşamlarının bir bölümünü çalışmak, eğitim görmek ve hatta emekliliğini geçirmek için farklı bir ülkede yerleşenlerin sayısı hızla artmaktadır.

Belirttiğimiz göçler içerisinde, gerek göç veren gerekse göç alan bölge açısından yoğun etkiye sahip olan en önemli göç tipi dış göç olarak ifade edilebilir. Kişinin kendi kültür özelliklerini taşıyan bir bölgeye, özellikle aynı ülke içinde kalmakla birlikte farklı bir alana göç etmesi şeklindeki iç göç, bireyin sosyo-kültürel yapısında büyük değişikliklere yol açmayacağı gibi, göç alan ya da göç veren bölgede de önemli dönüşümler ortaya çıkarmayacaktır. Zira birey kendi ülkesinde kısmen birbirine benzer özellikler taşıyan kültürel yapılara sahip bölgeler arasında göç etmektedir. Bu bağlamda sosyo-kültürel sonuçların yoğun olarak yaşandığı ve tarihsel süreç içerisinde büyük dönüşümlere katkı sağlayan dış göçü incelemek daha doğru olacaktır.

Uluslararası göçün dinamiklerine yönelik belirgin görüş, insanların daha yüksek gelir elde etmek ve daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak için az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere göç ettikleri gerçeğine dayanmaktadır (İçduygu, 2009: 2). Uluslararası göç olayları bugüne kadar genellikle, az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere olan hareketler bağlamında incelenmektedir. Ancak bu gerçeklik günümüzde değişime uğramış durumdadır. Gelişmiş

ülkelerin ekonomik faaliyetlerini dünyanın farklı bölgelerinde yaygınlaştırmaları ile birlikte bu ülkelerden az gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgelerde doğru da göç söz konusu olmaktadır (Aksoy, 2012: 294).

Genel olarak uluslararası göç, altı kategoride değerlendirilmektedir (de Tapia, 2002: 17).

Bunlar:

- 1) Sürekli yerleşenler,
- 2) Süreli sözleşmeli işçiler,
- 3) Süreli profesyonel çalışanlar
- 4) Gizli veya yasadışı çalışanlar
- 5) Sığınmacılar
- 6) Mültecilerdir.

Birleşmiş Milletlere göre uluslararası göçten bahsedebilmek için; ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede yaşamayı planlayan kişinin bu işlemi, bir yıldan daha fazla süre ile gerçekleştirmiş olması gerçeği aranmaktadır (Gençler, 2004: 174). İnsanları, doğdukları ve yaşadıkları ülkeyi değiştirmeye iten pek çok neden bulunmaktadır. Bu nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Aksoy, 2012: 294-296):

İklim kaynaklı göç

İnsanların iklim koşullarından ve doğa olaylarından kaynaklanan göç hareketleridir. Kuraklık, kıtlık, doğal afet gibi olaylar insanların yer değiştirmesinde önemli bir itici güç oluşturmaktadır.

Ekonomik kaynaklı göç

İnsanların iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan göç olaylarıdır. Çağdaş dünyada bölgeler ve ülkeler arasındaki göç hareketlerinin en önemli etmenini ekonomik koşullar oluşturmaktadır.

Siyasal kaynaklı göç

Ülkeler arasındaki siyasal rejim farklılıkları, savaş, terör, siyasal baskı gibi yaşamı tehdit eden olayların yol açtığı göçlerdir. Bu göçler

ülkeler arasında olabildiği gibi, bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki sorun ve dengesizliklerden de kaynaklanabilmektedir.

Eğitim kaynaklı göç

İnsanların eğitim amacıyla belirli bir süre için gerçekleştirdikleri göç olayıdır. Eğitim süresinin tamamlanmasıyla geriye göç yapılabildiği gibi eğitim alınan ülkede çalışma hayatının sürdürülmesi amacıyla yerleşik olarak kalınmaya devam edilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Beyin göçü

Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin iyi eğitim görmüş, nitelikli, alanında uzmanlaşmış bireylerinin daha iyi çalışma koşullarına, daha uygun bir statüye ve daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olmak amacıyla gelişmiş ülkelere yerleşmeleridir. Beyin göçü, eğitim kaynaklı göçün devamı niteliğinde gerçekleşebildiği gibi; sınırlı kaynakları ile uzun sürede yetiştirdiği kalifiye insan gücünü gelişmiş ülkelere kaybetme şeklinde de gerçekleşebilmektedir.

Emekli göçü

Diğer göç türlerinden farklı dinamikler ve motivasyonlar içeren uluslararası emekli göçü; ağırlıklı olarak zengin Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupalıların, ülkelerinde emekli olduktan sonra yaşamlarının geri kalanını geçirmek için Güney Amerika (Florida) ya da Güney Avrupa (Akdeniz) sahillerine olan göçünü ifade etmektedir (Balkırı vd., 2008: 8). Öncelikle tatil amacı ile gidilen sıcak iklimli yerler emekli olunduktan sonra yaşama amacıyla seçilmektedir.

B. KÜRESEL GÖÇ EĞİMLERİ

Küresel göç eğiliminin ve ülkelere göre farklılık gösteren göçün içerik ve yapısının iyi anlaşılabilmesi için, dünyada göçü tetikleyen ikili yapının çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Nerede başlayıp, nerede bittiğine bakarak göç süreçleri izlendiğinde, göçlerin yönünün güneyden kuzeye, doğudan batıya, çevreden merkeze, sömürülen ülkelere, sömüren ülkelere, küçükten büyüğe, fakirden zengine,

kırdan kente vb. gibi bir akım biçiminde olduğu görülmektedir (Adıgüzel, 2016: 21).

Dünyadaki bu ikili yapı göç hareketliliğini besleyen ve sürekli kılan temel nedendir. Dünyanın farklı bölgeleri arasındaki göç hareketliliği, göç veren özellikle az gelişmiş bölgelerde dengesiz nüfus artışına, olumsuz sağlık koşullarına, çarpık kentleşme ve ekonomik olarak geri kalmışlığa yol açarken, göç alan gelişmiş bölgelerde ise, sanayileşme, kentleşme ve buna bağlı olarak nüfus artış hızının azalmasını beraberinde getirmiştir.

Castles ve Miller'e göre çağımızdaki göç eğilimini dört başlık altında toplamak mümkündür:

Göçün Küreselleşmesi: Göç veren ülke ve bölgeler çeşitlenmekte, böylece göç alan ülke ve bölgeler de farklı yapıdaki göçmenlerle zenginleşmektedir.

Göçün Hızlanması: Göç hacmi her geçen gün büyümekte ve dünya ülkeleri de bu yeni duruma uygun yeni göç politikaları geliştirmektedir.

Göçün Farklılaşması: Göç alan ülkeler artık sadece işgücü göçü / misafir göçü ile değil, göçmen, mülteci, sığınmacı gibi birçok göç tipi ile muhatap olmaktadır.

Göçün Kadınsılaşması: Özellikle emek göçü açısından bakıldığında çağımızda kadınların geçmişe göre daha fazla göç sürecine dahil oldukları görülmektedir.

C. GÖÇ NEDENLERİNE İLİŞKİN KURAMLAR

Göç çalışmaları içinde, uluslararası göçün nedenlerine yönelik olarak çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Bugünkü çalışmalar çağdaş göç süreçlerinin tek bir kurama bağlanamayacağını, tek bir disiplinin bakış açısıyla açıklanamayacağını kabul etmektedir. Küreselleşme, ülkeler arasındaki göç ilişkisinin farklı boyutlardan değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Uluslararası göçe ilişkin geliştirilen başlıca kuramlara aşağıda kısaca yer verilmektedir (Aksoy, 2012: 295).

Ravenstein Göç Kanunları (1885)

Ravenstein'in çalışması göçle ilgili ilk çalışma niteliği olma özelliğini taşır (Yalçın, 2004: 22). Çalışmasını 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımına dayandırmış ve buna bağlı olarak yayınladığı Göç

Kanunları başlıklı iki makalesinde yedi maddelik bir göç kanunu önermiştir (Adıgüzel, 2016: 23-25).

1. Göç edenlerin çoğu yalnızca kısa mesafelerdeki yerlere göç ederler. Ortaya çıkan göç akımlarının yönü, göçmenleri içine çeken büyük ticaret ve endüstri merkezlerine doğrudur.

2. Yerleşim birimleri arasında sınırlı ancak ülke çapında genel olan bu hareketin doğal sonucu, içine çekme süreci doğrultusunda kentlere yakın bölgelerden kentlere doğru olan göçün artmasıyla, boşalan kırsal bölgelerin daha uzak mesafelerden gelenlerce doldurulması ve bunun da ülke çapında bir yayılma sürecine sebep olmasıdır.

3. Bu yayılma süreci, göçleri içine çeken sürecin tersine olsa da onunla benzerlik gösterir.

4. Her göç akımı kendisini denkleştirici bir karşı akım yaratır.

5. Uzun mesafelere giden göçmenler genellikle büyük ticaret ya da endüstri merkezlerinden birini tercih ederler.

6. Ülkenin kırsal alanlarında yaşayanların göç etme eğilimi kentsel alanlarında yaşayanlardan daha yüksektir.

7. Kadınların göç etme eğilimi kısa mesafelerde erkeklerden daha yüksektir. Erkekler uzun mesafede göç etmeye daha yatkındırlar.

İtme-Çekme Kuramı

Everett Lee'nin 1966 tarihli *A Theory of Migration* adlı makalesinde ortaya koyduğu itme-çekme kuramına göre göçün oluşmasına neden olan etmenler 4 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar: 1) yaşanılan yerle ilgili etmenler, 2) gidilmesi düşünülen yerle ilgili etmenler, 3) engeller, 4) bireysel etmenlerdir (Adıgüzel, 2016: 26; Çağlayan, 2006: 6). Kurama göre hem yaşanan yerin hem de gidilecek yerin itici ve çekici unsurları bulunmaktadır. Bireysel koşulların etkisiyle, bu unsurlar arasında seçim yapılması göç kararında etkili olmaktadır. Bu kurama göre, endüstrileşmiş ve gelir düzeyi yüksek olan ülkelerin göçmen işçilere çekici geldiği ve bu olgunun kendi ekonomik durumlarını geliştirmek amacına yönelik olduğu kabul edilmektedir (Şahin, 2001: 59).

İtme-çekme kuramında, refah düzeyi yüksek, endüstrileşmiş ülkelerin; kendi ülkelerinde iş bulamayan ya da çok düşük ücretlerle sosyal güvenlikten yoksun olarak çalışan işçilere çekici geldiği savı

kabul edilmektedir. İşgücü göçü açısından bakıldığında, yaşanan ülkenin çalışma koşulları itici etmenleri, göç edilecek ülkenin vaat ettiği çalışma koşulları çekici etmenleri oluşturmaktadır.

Merkez-Çevre Kuramı

Immanuel Wallerstein'in 1974 tarihli *The Modern World System* adlı eserine dayanan kuramın savunucuları, uluslararası göçün kökenini 16. yüzyıldan itibaren gelişen ve yayılan dünya pazarının yapısına başlamaktadır. Dünya sistemleri kuramı olarak da adlandırılan bu kuram, göç olgusunu sosyalist bakış açısı ile irdelemekte, göç sürecini sömürgecilik ile ilişkilendirmektedir (Mutluer, 2003: 20). Dünya büyük bir pazar olarak düşünüldüğünde, 16. Yüzyılda hakim olan sömürgeci düzen bugün de bir anlamda devam etmektedir. Küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkeler teknoloji, üretim, hammadde, sermaye ve emeğin denetimine ilişkin üstünlük sağlamaktadır. İşgücünün, bunun bir sonucu olarak çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru yer değiştirdiği ileri sürülmektedir.

Göç Sistemleri Kuramı

Uluslararası ilişkiler kapsamında, ekonomik ve siyasal temelli olarak geliştirilmiş kuramsal bir çerçevedir (Çağlayan, 2006: 16). Bu kurama göre, belirli nedenlerle tarihsel bir bağı ya da ilişkisi bulunan iki ya da daha fazla ülke arasında, göçmen protokolleri ile bir göç sistemi oluşturulmaktadır. Kuramdaki önemli nokta, söz konusu ülkeler arasında göç ilişkisinden önce, ekonomik, siyasal ya da askeri bir bağın bulunmuş olmasıdır. Bu anlamda, Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olarak yer almış olan Almanya ile Türkiye arasında sonradan kurulan göç sistemi bu kuram çerçevesinde değerlendirilebilir.

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Bu kuram göç olaylarını sadece nedensellik ilişkisi ile değil aynı zamanda göçmenler arasındaki iletişim açısından da değerlendirmektedir. Belirli bir ülkeye göç etmiş olup yerleşenler ile göç etmeyi düşünen ya da yeni göç eden kişiler arasında bir iletişim ve ilişki söz konusu olmaktadır. İlişkiler ağındaki akrabalar, hemşehriler ya da dostlar dayanışma içine girmekte, bu dayanışma göçü özendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Mutluer, 2003: 21).

Bu ağlar aynı zamanda yer değiştirmeden kaynaklanan maliyet ve riskleri azalttıkları için uluslararası göç olasılığını artırmaktadır. Özellikle ekonomik kaynaklı göçlerde ve bugün yoğun olarak üzerinde durulan emekli göçünde ilişkiler ağının payının olduğunu söylemek mümkündür.

Küreselleşme olgusunun günümüzde uluslararası göç hareketlerini hızlandığı bilinmektedir. Ekonomik, sosyal ve siyasal olarak genellenen göç nedenleri, az gelişmiş toplumların üyesi bireylerin gelişmiş refah ülkelerine doğru olan göç hareketlerinde doğal olarak daha fazla etkili olmaktadır. Ancak 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde küreselleşme pek çok alanda daha fazla hissedilmeye, iletişim ve ulaşım ağları ile insanlar daha fazla hareketlilik alanı kazanmaya başlamıştır. Bu durum gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylerin de farklı etmenlerle göç etmelerine ve değişik iklim ve kültürlerle sahip ülkelere yerleşmelerine olanak sağlamaktadır. İnsanların ülkeler arasındaki yerleşme amaçlı hareketi dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'nin gündeminde de daima yerini korumaktadır. Önceleri daha çok doğudan batıya doğru olarak gelişen göçler bugün artık farklı yönler içermektedir.

5. GÖÇÜN ETKİLERİ

A. GÖÇÜN KÜLTÜREL ETKİLERİ

Küresel göçler, Avrupa toplumlarını dünyanın farklı ülkelerinden gelen göçmenlerin kültürleri ile yüzleştirmiş ve ulus devletlerin kültürel homojenliği sorgulanabilir hale gelmiştir (Adıgüzel, 2016: 160). Birden fazla kültürün yüzyüze gelmesi, patolojik bir durum değil, aksine zenginleştirici ve ufuk açıcı bir gelişmedir (Canatan, 1995: 177). Sosyolojik bir olay olarak göç, hem göçmen toplulukta hem de göç edilen toplumda maddi ve manevi birtakım kültür değişimleri meydana getirmektedir.

Toplulukların farklı bölgelere göç etmesi, göç edilen bölgelerdeki toplumlarla etkileşim içine girmesine, kültürel birçok öğenin karşılıklı değişimine ve her iki toplumun da yeni birtakım kültürel değerleri zorunlu ya da istekli olarak benimsemesini sağlar. Farklı ülkelere gelen kavimler, beraberlerinde dil ve din gibi çok önemli sosyal kurumları beraberlerinde getirirler. Diğer yandan giyim, yiyecek, yaşam tarzı, müzik, resim, kullanılan eşyalar vb gibi birçok maddi kültür öğesi de göç eden toplulukların beraberinde getirdikleri kültür unsurlarıdır. Bu durum göç edilen yerdeki toplulukların

bunlardan etkilenmesini ve böylece kültürel etkileşimin ortaya çıkmasını hızlandırır.

Bunun yanı sıra göç edilen topluluğa ait maddi ve manevi kültür öğeleri de yeni gelen topluluklar tarafından içselleştirilerek, benzer bir kültürel etkileşim ve değişimin göç eden topluluklar için de oluşmasını sağlar.

Göçmenlerin kültürü ile karşılaşan refah toplum kültürünün, az veya çok birbirlerini etkilememeleri ve nihayet bir akültürasyon olmaması mümkün değildir (Adıgüzel, 2016: 160). Bu etkileşim, hem göçmenler açısından hem de göç alan toplum açısından bir “kendi kültürünü koruma” refleksi içinde ortaya çıkar. Göç alan ülke, göçmenlerin toplumsal entegrasyonunu sağlamak için politikalar geliştirirken, toplumsal yapı içinde de göçmenlere kendi toplumsal eşiklerine göre çeşitli tepkiler göstermektedir. Bu tepki hoşgörü ve kabullenme şeklinde olabileceği gibi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık şeklinde de gelişebilir.

Göçle birlikte ortaya çıkan kültürel etkileşim, maddi kültür öğelerinin hızla değişim sürecine dahil olmasıyla başlar. Özellikle göçmenler, göç ettikleri toplumun maddi değerlerine daha kolay adapte olurlar. Ancak manevi kültür öğelerindeki değişim daha fazla zaman isteyen bir durumdur.

Manevi kültür değişimleri, ekonomik adaptasyon, sosyal entegrasyon, yaşamdan zevk alma, yerli toplumun göçmenleri tanıma ve kabulüne bağlı bir süreçtir. Yerli toplum tarafından benimsenme, iş bulabilme ve tatmin edici sosyal ilişkiler kurabilme, göçmenler için hayati gereksinimlerdir (Adıgüzel, 2016: 161). Bu durum bazen birkaç nesil sonra gerçekleşebilir. Böylesi bir durumda hakim kültürle, göçmenlerin kültürü arasında gerginlikler ve çatışmalar yaşanabilmektedir (Kümbetoğlu, 1996: 274).

Kültürel değişim sürecinde, maddi kültüre uyum sağlama ile manevi kültüre uyum sağlama arasındaki hız farkına ve önemli sosyal problemlerin ortaya çıkması durumuna “kültürel gecikme” adı verilir. Ogborn’un kültürel gecikme teorisindeki sosyal problem olgusu, Merton’un sosyal yapı ile kültürel yapı arasındaki uyumsuzluk hali olan “anomi” tanımlamasına karşılık gelmektedir (Bayhan, 1995: 100). Göç edenlerin, göç edilen coğrafya ile bütünleşmeleri daha çok maddi kültür yolu ile gerçekleşmektedir. Sosyal ve davranışsal açıdan bütünleşme daha yavaş gelişmektedir (Bayhan, 1996: 184). Örneğin, göçün ilk dönemlerinde Almanya’daki Türk işçilerinin yaşadığı gettolar, çalıştıkları iş kolları ve temsil ettikleri sosyal kimlikleriyle

hakim kültür içinde bir alt-kültür alanı oluşmuştur (Türkdoğan, 1984: 44). Egemen kültürle alt kültür arasında ortaya çıkan sosyal uyumsuzluk bir çatışma ortamına meydan vermektedir.

B. GÖÇÜN SOSYAL, EKONOMİK VE POLİTİK ETKİLERİ

Rasyonel bir davranış biçimi olan göç, üzerinde düşünülmüş, artıları eksileri çıkarılmış ve bu sürecin sonucunda karar verilmiş bir olgudur. Karar verme sürecine kimlerin katıldığı, göçün türüne ve göçmenin ait olduğu toplumsal yapıya göre değişmekle birlikte, İçduygu ve Sirkeci'nin belirttiği gibi, diyebiliriz ki: Kuşkusuz, toplumların tarihsel gelişiminden çıkartacağımız en temel bulgulardan birisi de, göçün toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığıdır; bu anlamda göç; bir sonuçtur. Bu arada göçün kendisinin de toplumsal ve ekonomik dönüşümlere katkıda bulunan bir etken olduğu unutulmamalıdır; bu çerçevede göç bir nedendir (İçduygu ve Sirkeci, 1999:250).

Göç Veren Ülkedeki Etkileri

Göç ilk bakışta tek yönlü bir hareket gibi görünse de aslında ekonomik ve sosyal kapital dönüşleri göz önünde bulundurulduğunda, göçün oldukça dinamik ve çok yönlü bir hareket olduğu görülür. Bu niteliğinden dolayı göçün bazı Doğu Avrupa, Kuzey Afrika, Ortadoğu, Güney ve Güney-doğu Asya ve Latin Amerika ülke hükümetleri tarafından “işsizliği ve nüfusu azaltacak, işçi döviz (*economic remittance*) girdisi sağlayacak bir fırsat olarak görüldüğü” iddia edilmektedir (Weiner ve Munz, 1997:2). Yurtdışı işçi gelirlerinin “gelişmekte olan” birçok ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'sının % 10'una eşit olduğu düşünüldüğünde durum daha net anlaşılmaktadır (Dünya Bankası, 2011:VII).

Göç edenlerin ülkelerine aktardığı dövizlerin alt yapıyı güçlendirme, daha iyi beslenme ve daha kaliteli sağlık hizmeti alınması, kriz zamanlarında ve borçlanmalara karşı teminat görevi görme, üretime dönük sektörlerdeki yatırımlarla iş imkânları yaratılması, haneler arasındaki eşitsizliğin yoksul kesimler lehine azaltılması gibi faydalarının olduğu belirtilmektedir. Göçmenlerin ülkelerine aktardıkları ya da geri dönüşte beraberlerinde getirdikleri sadece döviz ile sınırlı değildir. Göçmenler hem göç sürecinde hem de göç edilen ülkede yeni alışkanlıklar, beceriler kazanmakta ve de

karşılaştıkları kültürlerden etkilenecek, tutum ve davranış değişiklikleri de göstermektedirler. Bu tür kültürel değişikliklerin yurda aktarılması ve taşınmasının sosyal kapitali güçlendirip sosyal gruplar ve sosyal aktivitelere katılımı sağladığı, göçmenlerin yeni beceri kazanması ve iş tecrübeleri ile işgücü sermayesinin gelişmesini ve özellikle kız çocuklarına karşı (eğitim vb.) tutum ve davranış değişiklikleri gibi konularda kültürel değişimlerin oluşmasını sağladıkları ifade edilmektedir. İşçi gelirlerinin/girdilerinin yukarıda sayılan faydalarının yanı sıra, ailelerin işçi gelirlerine bağımlı hale gelmesi, üretime yönelik olmayan yatırımlar yapılması nedeniyle kısa vadeli tüketim alışkanlığı kazanılması, yerel düzeydeki yaşam kalitesini azaltacak olumsuz kültürel edinimlerin aktarılması, başlangıç aşamasında, yurtdışından gelir alan haneler ile almayan haneler arasında eşitsizlik oluşmasına neden olması ve işçi gelirlerinin transferi yöntemiyle kara para aklanması gibi bazı olumsuz etkilerinin olduğu da belirtilmektedir.

Göç Edilen Ülkedeki Etkileri

Şüphesiz, gelişmiş ülkelerdeki iş gücü açıkları, uluslararası göçün en büyük nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu iş gücü açıklarının, yetiştirilmesine emek ve para harcanmadan elde edilen, üstelik nispeten ucuz işçilerle karşılanması, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere büyük bir avantaj sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerin bu alışkanlıklarının yeni olmadığı kölelik ve sonrasında sözleşmeli işçiliğe kadar dayandığını söylemek mümkündür. Aslında son 30 yıldır Avrupa'nın uyguladığı göç politikası iş gücü talebinden kaynaklanan göç sonucu oluşmuş iş gücü pazarının düzenlenmesinden yani iş gücü politikasından başka bir şey değildir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde işgücü arzını oluşturan bu göçmenlere Batı'nın talebi olmasa ekonomik anlamdaki bu göç hareketinin bu denli yoğun olması imkansız olurdu. Nitekim Hayter'in (2000:156) de belirttiği gibi ekonomik göç büyük anlamda Batı'nın işgücü ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Kapitalizm, ekonominin iyi gittiği dönemlerde işgücü açığını göçmenlerle kapatırken, ekonomik buhran dönemlerinde söz konusu göçmenler işten ilk çıkarılan grupları oluşturmuşlar ve bu yönleriyle "çok defa ekonomik bunalımlara karşı bir "Güvenlik Subabı (*Konjunktur Puffer*)" olarak kullanılmışlardır (Abadan-Unat, 2002:21). Abadan-Unat'a göre (2002:21) dış göç: Türkiye'de olduğu kadar başka göçmen veren ülkelerde de göçmen

kabul eden güçlü devlete ve onun merkezinde yer alan finans kapitaline önemli yararlar sağlamıştır. Gelişmiş ülkeler sınai verimlerini arttırabilmiş, kendi işçilerine yukarı doğru devingenlik sağlamışlardır. Başka bir deyişle dış göç, bağıksız (asimetrik) bir etkileşime dayandığı için merkez ve çevre devletler arasındaki uçurumu genişleten bir süreç olmuş, ortaya zamanla kıdem alan bir “global proletarya” çıkmıştır.

Batılı ülkeler 1980’li yıllarla beraber işgücü açıklarının kapandığını söyleyerek göç hareketlerine büyük kısıtlamalar getirmişler ve neredeyse imkansızlaştırmışlardır. Hayter’e göre (2000:156), Kapitalizm yıllardan beridir işgücü açığı sorunuyla mücadele etti. Amerika gibi göç ülkesi olarak bilinen ülkeler ve Avrupa ülkeleri bu iş gücü açıklarını göç yoluyla giderdiler. Bir yandan ekonomileri büyürken diğer yandan işgücü açıklarını, ilk önce Avrupa’nın en yoksul bölgelerinden ve sonra da üçüncü dünya ülkelerinden karşıladılar. Günümüzde Avrupa ülkelerindeki büyümenin yavaşlaması ve işsizliğin azalması ile beraber göç hareketi de azaldı. Ancak bu ülkeler hala yerli halkın yapmak istemediği işler için yabancı işgücüne ihtiyaç duymaktadırlar: Bu göçmenlerin ayrılmaları halinde batılı ülkelerin çok güç durumda kalacakları açıktır.

Her ne kadar ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler göçe karşı sıkı tedbirler alsalar da nüfus ve işgücü projeksiyonları tamamen farklı şeyler söylüyor. Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (BMNB)’nin 2000 yılı Mart ayında yayınladığı rapora göre Avrupa ve Japonya’nın nüfusları gelecek elli yılda azalacak (BMNB, 2000:6). Bu rapora göre örneğin İtalya’nın 2000 yılında 57 milyon olan nüfusu %28 azalarak 2050 yılında 41 milyona, İspanya’nın 2000 yılında 39 milyon olan nüfusu 2050 yılında %24 azalarak 30 milyona, Almanya’nın ki ise % 11 azalarak 82 milyondan 73 milyona düşecek (BMNB, 2000:6). Çalışan nüfusun (15-64 yaş arası), 65 yaş üstü çalışmayan nüfusa oranı da bu bağlamda artacak. Bugün çalışan nüfusun 65 yaş üstü çalışmayan nüfusa oranının 4.31 olduğu Avrupa Birliği’nde bu oranın 2050 yılında 2.42’ye düşeceği tahmin ediliyor (BMNB, 2000:24). Aynı raporda, çalışan nüfus sayısını (15-64 yaş arası) bugünkü haliyle koruyabilmek için İtalya’nın yılda 357.000, Almanya’nın 458.000, Fransa 99.000, İngiltere 114.000 ve veriler Avrupa Birliği ölçeğinde toplandığında ise, AB’nin yılda 1.447.000 göçmene ihtiyaç duyacağı belirtiliyor (BMNB, 2000:24). Bir başka kaynağa göre ise günümüzde yılda bir milyon göçmen alan Avrupa Birliği bugünkü demografik yapısını korumak için, doğum ve ölüm oranlarının değişmeyeceği farz edildiğinde, 2007

yılında dört buçuk milyon, 2024 yılında ise yedi milyon göçmene ihtiyaç duyacak (Keely, 2000:56). Bir başka deyişle gelişmiş ülkeler, bir yandan vatandaşlarının bazı işleri artık yapmak istememesi, diğer yandan da nüfuslarındaki azalma ve yaşlıların nüfustaki oranının artması sebebiyle sosyal güvenlik sistemlerinin çökme tehlikesine karşı genç insan gücüne ihtiyaç duymaktadırlar.

Göç edilen ülkelerin niteliği nedeniyle göçün bu ülkelere olan etkisi görece daha fazla araştırma konusu olmuştur. Bu doğrultuda özellikle Amerika Birleşik Devletlerine göç edenlerin varlıklarının sosyal, ekonomik ve politik etkilerini incelemek ve açıklayabilmek için bir takım teoriler geliştirilmiştir. Çalışmalarıyla Chicago Sosyoloji Okulu'na yön veren Robert E. Park "asimilasyon" teorisi ile göçmenlerin zamanla gittikleri ülkenin dilini, davranış biçimlerini, tavırlarını, geleneklerini ve dış görünüşlerini benimseyeceklerini ileri sürdü (Park, 1914:607). Park'a göre sessizce ve farkında olmadan devam eden asimilasyon süreci sayesinde oluşan homojenlik, bireyin sahip olduğu kültürden edindiği sosyal tabulardan kurtulmasını ve böylece farklı gruplara katılmasının önünü açarak sosyal hareketliliğini sağlamaktadır (Park, 1914:608,611). Asimilasyon teorisi 1960'lara kadar ana paradigma olarak kaldıysa da o yıllarda artarak gelişen etnik ve ırkçı ayrımcılıkları göz önünde bulundurmaması nedeniyle geçerliliğini yitirdi (Heisler, 2000:77). İçeriği ve bakış açısı değişse de göç üzerine araştırmalar, yeni tanımlamalar ve teoriler geliştirilmeye devam etti. Bunlardan bir tanesi Alejandro Portes'in varolan farklı kültürler içinde asimilasyonu öngören "çoklu asimilasyon (*segmented assimilation*)" teorisiydi. Portes "yeni ikinci kuşak" (*the new second generation*) olarak tanımladığı göçmen çocukları konu alan araştırmasına dayanarak, adaptasyonun birkaç farklı şekilde gerçekleştiğini ileri sürmektedir: Birincisi beyaz orta sınıfa paralel uyum; ikincisi aşağı yönde sosyal hareketliliğe (gerileme) ve yoksulluğa neden olan kentli alt sınıfa uyum; üçüncü ise göçmenin kültürel değerlerini bilinçli olarak koruyarak ekonomik yönden uyumu (Portes, 1993:82).

Farklı göçmen gruplar üzerine araştırmalarına devam eden Portes, meslektaşı Wilson ile beraber Miami'deki Kübalı göçmenlerin çalışma ekonomisinin çevresel bir aktörü mü yoksa daha farklı bir yapı içinde mi bulunduklarını anlamak amacıyla yaptığı araştırma sonucunda Kübalı göçmen yerleşimlerinin esas/birincil çalışma hayatının çevresel bir aktörü olmaktan ziyade diğer göçmen gruplara göre daha az asimile olmuş ve ekonomik alanda nispeten daha

başarılı bir model oluşturdıklarını ileri sürmektedir. (Portes ve Wilson, 1980:314). İkiliye göre bu başarının arkasında göçmenlerin dil öğrenme gibi bir zorunluluk yaşamamaları, işe alım ve iş sözleşmelerinde aynı etnik gruptan gelen göçmenlerin öncelikli olması esasına dayanan etnik dayanışma ve güvenilirlik yatmaktadır (Portes ve Wilson, 1980:315). Kübalı göçmenlere ilişkin bu verilerin diğer göçmen gruplar için de geçerli olabileceği hipotezini ileri süren Portes ve Wilson, araştırmalarının en önemli yanının göçmen yerleşimlerinin farklılığını ilk defa ampirik verilerle ispatlamış olmalarıdır (Portes ve Wilson, 1980:314).

Göçmenlerin çalışma hayatına girişindeki etnik dayanışmanın bir başka örneği de etniğe dayalı iş modelidir (*ethnic niche model*). Bu model, beyazlara göre daha düşük ücretli ve statü açısından düşük işlerde çalışmakta olan göçmenler ve Afrika kökenli Amerikalıların etnik dayanışma yoluyla iş piyasasında yukarı yönde hareket sağladıklarını öne sürmektedir (Waldinger, 1999:6). Temelini belirli bir iş sektörüne giren göçmenlerin o iş piyasasına başkalarının girişini engellerken kendi grup üyelerinin girişini kolaylaştırmaları yatan etniğe dayalı iş modeli, Waldinger'a göre iki safhada gerçekleşmektedir: Birinci safhada göçmenler beceri ve dil bilgilerine göre işe yerleştirilmekte ikinci safhada ise yeni gelenler ya da aynı etnik gruptaki diğer göçmenler o iş sektörüne alınmaya başlamaktadır (Waldinger, 1999:21).

Yukarıda sayılan tüm model ve teorilere göre göçmenlerin gittikleri yerde iki temel ihtiyaçları olduğunu ve davranışlarına yön veren güdülerin bunların giderilmesine yöneldiğini söylemek yanlış olmaz: Birincisi bir iş sahibi olmak, ikincisi kültürel yönden kabul görme. Sonuç olarak diyebiliriz ki göçmenler bulundukları ülkede daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek adına sürekli bir arayış içerisindeyler. Bu, bazen o topluma tamamen uyum sağlama şeklinde gerçekleşirken, bazen de kendi etnik grubuna daha sıkı bağlanmak şeklinde gerçekleşmektedir.

Göçün Diğer Etkileri

Ulus devletlerin kontrol ve egemenliğinin azalması, sermayenin hızlı dolaşımı, gelişen teknoloji ile birlikte hızlı iletişim ve ulaşım imkanlarının ortaya çıkması veya Apadurai'nin (1997:33) ortaya attığı gibi küresel kültürel akımın beş boyutu olan beşeri (*ethnoscape*), medya (*mediascape*), teknoloji (*technoscape*), finans

(*financescape*) ve fikir (*ideoscape*) akışkanlarının (*scapes*) birbiriyle olan ilişkileri ile anılan küreselleşme, göçmenlerin anavatanlarıyla ilişkilerini de etkiledi. Göç ettikleri ülkede asimile olacakları ve anavatanla bağlarını yavaş yavaş koparacakları düşünülen göçmenler, küreselleşmenin imkanlarından da faydalanarak anavatanlarıyla daha sıkı ilişkiler kurmaya ve anavatanlarında olup bitenlerle daha çok ilgilenmeye başladılar. Portes ve Haller'e göre (2003:1229), göçmenlerin bu ilgisi ve anavatanda politik alanda rol arayışları göçmenlerin eğitim seviyeleri yükseldikçe artmaktadır. Kaynak ülke ve göç edilen ülke arasında devam eden aktivitelerle beraber uluslararası alanda ortaya çıkan bu etkileşim sonucunda "ulusötecilik" ya da "ötede ulusçuluk" (*transnationalism*) kavramı ortaya çıktı. *Transnationalism* Türkçeye "ulusötecilik" olarak çevrilmesine karşın "ötede ulusçuluk"un kavramın özünde yatan manayı daha iyi ifade ettiğini değerlendiriyorum.

Ulusöteciliği göçün diğer etkilerinden ayıran en önemli özellik, şüphesiz, aynı anda hem kaynak hem de hedef ülkeyi etkilemesi, bir başka deyişle bu etkileşimden doğan ortamda hayat bulabilmesidir. Aynı ulusötecilik gibi göçmenlerin anavatanlarıyla olan ilişkilerinin ve algılama şekillerinin ürünü olan diaspora kavramı, küreselleşmeden önce de var olmasına rağmen küreselleşme ile klasik ve modern olmak üzere iki ayrı bölümde ele alınmaya başlandı. Günümüzde ülkelerinin dışında yaşayan Rum, Ermeni, Filistin ve Yahudiler klasik diasporalar olarak tanımlanırken modern diasporalar ekonomik göç, mültecilik, misafir işçilik, sürgün edilmiş toplumlar, etniklik gibi kavramları içine alabilmektedir (Kaya, 2001:73).

Klasik diasporaların en temel özelliğinin, "toplumsal bir kategori olarak algılanmaları ve birlikte yaşadıkları toplum ile aralarında belirgin toplumsal ve kültürel sınırların olması" olduğunu ifade eden Kaya'ya göre bu iki tür diaspora arasındaki en önemli fark "kutsal anavatana" dönmek arzusunda (mitinde) yatmaktadır (Kaya, 2001:73; Kaya, 2011:25). Bununla birlikte, günümüz siyasi yaşamını da incelediğimizde, kutsal anavatana dönüş mitinin etkisinin yanında kendi varlıklarına karşı tehdit olarak gördükleri, anavatanlarından ayrılmalarına neden olan "ötekine" karşı ancak birlik olurlarsa ayakta kalabileceklerine inanmaları ve bunun toplumsal hafızada paylaşılmasını da buna ekleyebiliriz. Diasporaların buradan kaynaklanan gücü ise anavatanlarındaki ve uluslararası alanda anavatanlarıyla ve kendi kimlikleriyle ilgili politikalara yön verme çabalarında ortaya çıkıyor.

Diasporaları “sürgün edilmiş azınlık toplumları” olarak tanımlayan Safran (1991:83-84 aktaran Kaya, 2001:74) bir topluluğun diaspora sayılabilmesi için altı kriteri taşıması gerektiğini öne sürmüştür. Bunlar:

1. Anavatanlarından en az iki farklı çevre bölgelere dağıtılmaları,
2. Anavatanlarıyla ilgili hatıra, hasret ve mitlerini muhafaza etmeleri,
3. Gittikleri ülkede tam olarak kabul görmediklerine inanmaları,
4. Anavatanlarına zamanı geldiğinde bir gün nasıl olsa geri döneceklerine inanmaları,
5. Anavatanlarının ayakta kalması ve refahını arttırması için çaba sarf etmeleri,
6. Grup ruhunun ve grup içi dayanışmanın anavatanla sürekli olarak devam eden ilişkilerle tanımlanmasıdır.

Kaya (2011:28), Safran’ın altı maddelik diaspora kriterinin Çerkes, Ermeni ve Yahudi diasporaları gibi eski diasporaları açıklamada yeterli olabileceğini ancak günümüzdeki Amerika’daki Afrikalı, Britanya’daki Güney Asyalı ya da Almanya’daki Türkler gibi “diasporik topluluklara ilişkin yapılacak tanımlamalar ile örtüşmediğini ifade etmektedir” (Kaya 2011:28). Buradan hareketle, benzer bir soruna dikkat çeken Cliford’un (1994:306) bazı grupların Safran’ın sıraladığı “ideal” diaspora kriterlerinden iki, üç veya dördüne sahip olmalarına göre az veya çok diasporik olarak tanımlanabileceği önerisinin makul olduğunu belirtmektedir.

Transit Ülkedeki Etkileri

1980’lerin başından itibaren ortaya çıkan düzenlenmemiş göç, göç veren ve göç edilen ülkede çeşitli etkiler yaratmakla kalmayıp aynı zamanda, nihai ülkedeki kadar olmasa da, transit ülkede de çeşitli izler bırakmaya başladı. Transit göçün, nihai ülkeye varmayı amaçlayan göçmenlerin, transit ülkede para biriktirinceye ya da sınırı geçmek için gerekli şartlar (para temini/transferi, belgelerin hazırlanması, sınırın yasadışı geçişi için hava, iklim ve güvenlik şartlarının düzelmesi vb.) oluşuncaya kadar beklemesi, bir başka deyişle “geçici bir süre için” o ülkede bulunmaları, etkileşimin hem süre bakımından kısa, hem de kapsadığı sosyal çevre bakımından dar olmasına yol açmaktadır. Transit göçün etkilerinin ortaya

çıkarılmasındaki en büyük güçlük de, transit göçün bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Transit göçmenlerin Türkiye'ye etkilerini değerlendiren Emniyet Genel Müdürlüğü ise terör örgütlerinin bundan fayda sağladığı, kaçak çalışma sonucu vergi kaybı olduğu, ülke dışına döviz çıkışına yol açtığı, iş bulamayan göçmenlerin çeşitli suçlara karıştığı ve yakalanan göçmenlere yapılan masraflar nedeniyle ülke hazinesinin zarar gördüğü gibi hususlara değinmektedir (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2001:21-35). Ancak "güvenlik" odaklı bu yaklaşım, bilimsel araştırmalarla desteklenmeye muhtaçtır.

Transit göçü ve onun etkilerini Türkiye örneğinde anlamak için en başta anlaşılması gereken husus, konunun hangi seviyede kimler tarafından algılandığı, kimlerle etkileşim halinde olduğu dolayısıyla transit göçün kimler üzerinde bir etki yarattığıdır. Türkiye'de transit göçmenlerle etkileşim halinde bulunan üç kesim olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar:

1. Kamu/Güvenlik kuvvetleri: Kara Kuvvetleri Komutanlığı (sınırdaki), Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü. Temelini "sorun" ve bu "sorun" ile baş etme çabasının yer aldığı güvenlik kuvvetleri ile olan ilişkiler, aynı zamanda, etkileşimin devlet tabanının da çerçevesini belirliyor. 11 Nisan 2013'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"na istinaden kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılından itibaren göç alanındaki birincil aktör olacağını söyleyebiliriz.

2. İnsan kaçakçıları: Sınır ve sahil bölgelerinin yanında İstanbul'da, gerek münferit gerekse bir organizasyona dahil olarak çalışan, bu işten para kazanan kesim. İnsan kaçakçıları, göçmenleri yürüyen dolarlar olarak değerlendirirken, göçmenler için kaçakçılar güvenilmesi çok zor olmasına rağmen içlerinden birine güvenmek zorunda oldukları bir kesimi ifade ediyor. Bir başka deyişle, kaçakçılar, göçmenler tarafından "kötü ama gerekli (*necessary evil*)" olarak nitelendiriliyorlar (Andreas, 2001:118).

3. İş ortamından kaynaklanan ilişkiler: Bu tarz bir ilişkiyi de iki ayrı kategoride ele almak gerekiyor: Birincisi iş arkadaşları veya işveren ile olan ilişkiler, ikincisi müşteri satıcı ilişkileri. Göçmenlerden bazıları işverenleri tarafından aldatıldığını, hak ettiği paranın verilmediğini veya ücretinin çok düşük olduğunu belirtirken, bazı göçmenler işverenlerinden veya çalışma arkadaşlarından destek gördüğünü ifade ediyor. Bu bağlamda, işçi-işveren ilişkisinin, yasadışı olmanın sömürülmesinin işverenin insancılığıyla sınırlandırıldığı bir

temelde yer aldığını söyleyebiliriz. Satıcı müşteri ilişkisi ise, ilk bakışta, kısa süreli ve devamlılık göstermemesiyle sınırlı bir nitelik taşıdığı düşünülse de bu ilişkilerin zamanla evlilikle sonuçlanabildiği, dolayısıyla konunun daha derin boyutlarının olduğu gözükmemektedir. Bununla birlikte bu tarz bir ilişkinin yaygınlığı ile ilgili bir şey söylemek mümkün değildir (Yılmaz, 2003:110-111).

Görüleceği üzere transit göç, bu tür göçün yoğun olarak yaşandığı Türkiye’de dahi toplum temelinde kısıtlı ve geçici sürelerle fark edilmektedir. Toplum düşüncesinin yansıması olan siyasi partiler ve siyasetçilerin konuyla ilgili olarak herhangi bir düşünce belirtmemesi veya bir politika geliştirme ihtiyacını hissetmemeleri, Türkiye’deki transit göçün toplum düzeyindeki algılanışını göstermesi açısından da oldukça dikkat çekicidir. Batı Avrupa ülkeleriyle Türkiye arasında olan fark da burada ortaya çıkıyor: Siyasi liderlerin göç ile ilgili yaptıkları açıklamalar Almanya’da, Fransa’da ve İngiltere’de seçimlerin kaderini etkilerken aynı zamanda dış politikalarına da yön vermektedir. Nitekim, 2002 Aralık ayında Türkiye’nin AB üyeliği konusunda alınan kararda, Almanya ve Fransa’nın “iç politik kaygılarının” esas belirleyici olduğu, dönemin Başbakanı Abdullah Gül tarafından dile getirilmişti. Bu noktada, “iç politik kaygılar” adı altında gerçekte Batılı toplumların kendinden olmayanları yanlarında görmek istemedikleri ve bunu önlemeye yönelik politikalara oy verecekleri gerçeği anlatılmaktadır. Türkiye’nin bu yönde yürüttüğü politikaların ise AB’ye uyum süreci içerisinde ele alındığı ve yapılan değişikliklerin Avrupa’nın belirlediği ve uyguladığı standartlara uymak çabası içerisinde yürütüldüğü görülmektedir. Bir başka deyişle transit göçün etkisinin kısa süreli ve dar kapsamlı olması nedeniyle Türkiye’nin transit göç politikalarının temelini toplumsal etkileşimden çok Avrupa ile siyasi ilişkiler belirlemektedir.

C. GÖÇÜN TOPLUMSAL VE MEKÂNSAL YAPIYA ETKİLERİ

Kavramsal ve dönemsel olarak göçün tartışıldığı bölümde vurgulandığı gibi, göç olgusu salt mekânlar arasında yer değişim süreci, yani nüfus hareketi değildir. Göç, coğrafi bir mekân değiştirme süreci olduğu kadar; ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal boyutlarıyla toplumsal yapıda önemli değişiklikler ortaya çıkaran bir nüfus hareketidir (Tümtaş ve Çelikkaleli, 2014: 41; Tümtaş, 2009: 113). Bu bağlamda toplumsal ve mekânsal yapıda ciddi bir değişim ve dönüşüm yaratmaktadır. Zira göçmenler göç hareketi ile sadece

bedensel varlıklarını değil aynı zamanda geldikleri yerleşim biriminin sosyo-kültürel etkilerini de, göç ettikleri yeni yerleşim birimine taşımakta ve kültürel etkileşim yaratmaktadırlar. Çünkü göç, kültürel ve coğrafi olarak birbirinden kopuk kişiler arasında temas sağlanmasına ve iletişim kurulmasına yol açar. Davranış örüntülerini değiş-tokuş ettirir, yeni fikirler oluşturur, kültürü zenginleştirir ve yaygınlaştırır (Doğan, 2002: 202). Bu kültürel etkileşimi belirleyen en önemli faktör, göçmenlerin, göç ettikleri yeni yerleşim biriminde yaşayanlarla sosyo-kültürel farklılıkları olup olmadığıdır. Bu farklılığın derecesi, yeni toplumsal yapı ile bütünleşmede belirleyicidir. Başka bir ifade ile sosyo-kültürel farklılığın belirgin olduğu durumlarda etkileşim ve uyum daha zor gerçekleşmektedir. Bu noktada temel belirleyici toplumsal yapının profilidir.

Dolayısıyla göç ve kültür arasında karşılıklı bir ilişkisellik vardır. Göçmenler kendi kültürel dokularını göç ettikleri yerleşim birimine taşımakta ve oranın kültüründen etkilenmektedir. Bu nedenle kültürel etkileşimlerin en temel nedenlerinden biri göçtür. Göçler toplumsal değişmelerin en güçlü ögesi olarak, farklı fiziksel yapıya, dine, kültüre ve dile sahip toplulukları karşı karşıya getirmekte, bu toplulukların bir arada yaşamalarına ve böylelikle etkileşim içinde olmalarına da ortam hazırlamaktadır (Karpas, 2013: 9). Zira göç sayesinde, gelenekleri, tutum ve davranışları birbirinden farklı olan göçmenlerle yerli halk bir arada yaşayabilmekte ve birbirlerinin gelenek ve adetlerini öğrenmektedirler (Karpas, 2013: 82). Bu bağlamda da toplumsal değişim ve dönüşümün tohumları bu etkileşim sayesinde atılmış olmaktadır. Bu etkileşimin sorunlu olduğu toplumlarda ayrışma ve asimilasyon sorunları, etkileşimin sorunsuz olduğu toplumlarda ise kültürleşme ve entegrasyon sonucu toplumsal değişme görülmektedir.

Toplumsal değişimin odak noktasında insan yer almaktadır. İnsan, toplumsal nitelikteki tüm olaylarda gerek etkileyen gerekse etkilenen konumundadır. Bu bağlamda; insan, toplumsal değişimin en önemli ögesidir denilebilir. Bunun yanında değişim başlayan ve gelişen bir süreci ifade etmektedir. Bu doğrultuda zaman boyutu da değişimde önemli bir faktördür. Ve nihayetinde her değişim belli bir coğrafik alanda gerçekleşmektedir. Bu nedenle mekân boyutu da toplumsal değişimin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde olmazsa olmaz unsurlardan biridir. Bu bağlamda toplumsal değişimin insan, zaman ve mekân olarak üç temel öznesi bulunmaktadır. (Doğan, 2002: 224). Bu üç unsurun birlikteliği toplumsal değişimin temelini

teşkil etmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi bu değişimi tetikleyen en önemli faktör, göçtür.

Göçün toplumsal ve mekânsal yapıya etkisi göçün gerekçesine göre farklılaşmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi özellikle zorunlu göçlerde, göçmenlerin kente hazırlıksız gelmesi, geldikleri yeni yerleşim biriminde sosyo-ekonomik birtakım problemler yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durumda göçmenlerin yeni toplumsal yapıya, geldikleri yeni yerleşim birimindeki toplumsal yapının da göçmenlere olumlu bir etkisi bulunmamaktadır. Bu durumun en temel sonuçlarından biri de sosyal ayrışmalardır. Göçmenlerin ve yeni toplumun ayrışmasının mekânsal yapıdaki ifadesi ise yaşam alanlarının ayrışmasıdır. Bu durumda göçmenler, güvende hissetme güdüsü ile kendi profillerine benzer insanlarla birlikte yaşama eğilimi göstermektedir. Bu nedenle mekânsal birlikteliklerde etno-kültürel ve/veya sosyo-ekonomik benzerlikler son derece etkilidir. Bu birlikteliklerin en temel sonucu ise kentlerde gecekondulaşma olarak belirlemektedir. Zira özellikle Türkiye göç hareketinde görüldüğü gibi, göç hareketleri sanayileşmeye koşut olarak gerçekleşmediği için, kentler göçlere hazırlıksız yakalanmıştır. Bu hazırlıksızlığın en temel sonucu ise istihdam ve barınma sorunlarına bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk ve yoksunluğun mekânsal yapıdaki ifadesi olan gecekondudur.

Göçmenler ve Terkedilen Yer Açısından Göç

Sosyal bir varlık olan insanın, bedeni ve sosyal gereksinimleri, içinde bulunduğu doğal ve yapay çevre aracılığıyla karşılanmaktadır. İnsan olmak ve insan kalmakla da doğrudan ilişkili olan çevresel koşullar, insana dair olan hemen her şeyin, ortaya çıkmasını sağladığı gibi, hayat bulmasını sağlayan imkânları içerisinde barındırmaktadır. İnsanın yaşadığı mekândan ayrılarak başka bir mekâna yerleşmesine karşılık gelen göç, insan üzerinde önemli etkilerde bulunma yanında insanların ayrılmak durumunda kaldıkları mekânları da birçok yönden etkilemektedir.

Göçle yeni bir mekâna yerleşen insan, bir taraftan yeni mekâna alışmaya ve bu mekânda kendisine alan açmaya ve yer tutmaya çalışırken diğer taraftan hayatta kalma, yok olmama, sahip olduklarını (maddi-manevi) kaybetmeme çabası içerisine girmektedir. İnsanı dinamik bir hayat yaşamasını zorunlu kılan bu tür süreçler, insanın ayakta kalabilme, var olma veya kazanabilmek için çok yönlü

bir iktidar savaşımına dâhil olmasını da beraberinde getirmektedir. Göçmenler, göçtükleri yerdeki toprak, şehir ve siyaset başta olmak üzere hemen her şeyi iktidar aracı veya engeli olarak görmektedir (Cengiz, 2010: 188). Göçmenlerin bu tür bir yaklaşıma sahip olması yerleştikleri yeni mekândaki doğal ve yapay çevrede büyük çaplı değişimlerin oluşumuna altyapı hazırlamaktadır.

Göçmenlerin göçtükleri yeni mekânda hayatta kalabilmesi ve güçlü olabilmesi, benzer özelliklere sahip toplumsal kesim veya kesimlerle güçlü bir dayanışma ilişkisi içerisinde birlikte hareket etmesine bağlı olmuştur. Ayrıca, kaybedecekleri çok az şeyi, buna karşın kazanabilecekleri birçok şey bulunan göçmenlerin, risk alma düzeyi yerleşik insanlara göre genellikle daha yüksek olmuştur. Dayanışma ve risk alma düzeyindeki yükseklik, göçmenlerin güçlü bir yenileme potansiyeline (devrimsel değişimlere) sahip dinamik bir yapıda olmasına ve kendilerine yeni fırsat alanları açmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

Göçmenler, yeni mekânlarında hayatlarını sürdürmeleri için sahip oldukları bu olumlu özellikler yanında kendileri ve çevreleri için orta ve uzun vadede yeni birçok karmaşık sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırlayacak bazı özellik ve durumlara da sahip olmuşlardır. Çevresel koşullara adapte olmama durumu ile kamusal hizmetlerin asgari düzeyde dahi karşılanamaması durumu göçle gelenlerin gecekondu tipi yapılaşma (Tatlıdil, 2002: 358), dolmuş tipi toplu ulaşım araçları gibi kendine özgü geçici ve çözümlere yönelmesini beraberinde getirmiştir.

Kentlileşme gibi bir değişim ve geçiş sürecine dâhil olan göçmenler, kendilerine ait olanı sürdürmede, yinelemede ve aktarımda zorlanmışlardır. Bu zorlanma arabesk tarzı ara bir kültürün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kentlileşme sürecinde göçmenler bir taraftan dönüşmüş, diğer tarafta ise dönüşürken dönüştürmüşlerdir. Dönüştürme süreci, daha çok iktidara gelme ve iktidarda yer bulma şeklinde gerçekleşmiştir. Göçmenler için çok fazla anlam ve değer taşımayan birçok doğal güzellik, kültürel değer ve tarihi eser bu dönüşüm sürecinden olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca, kitlesel göçler fiziki, ekonomik ve sosyal birçok yeni sorunun ortaya çıkmasına neden olduğu gibi, insan hakkı bağlamında yeni bir sorun ve durumun ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Kırın iticiliği ve kentin çekiciliği (Ficther, 1994: 155-156) genel yargısı üzerinden anlamlandırılmaya çalışılan göç süreci terk edilen kırsal mekânlarda yaşayan insan sayısında azalmaya neden olmuştur. Kırsaldaki nüfus

azalması bir yandan bu yerlerin fiziki açıdan viraneye dönmesine neden olurken, diğer yandan bu yerlerdeki sosyal yapı ve ilişkilerin büyük bir değişim yaşamasına da zemin hazırlamıştır. Yaşanan bu değişimin nedeni sadece nüfustaki azalma olmamış, kente göçenlerin kentlileşme sürecinde yaşadıkları değişimi kıra aktarmaları da bu değişimin ortaya çıkmasına büyük bir katkı sunmuştur. Ayrıca, ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişme ve yaygınlaşma da kırdaki değişimin farklı bir evreye girmesine neden olmuştur.

Gelinen Yer Açısından Göç

Hızlı göç hareketleri, kentlerdeki yerleşim alanlarında genişlemeye neden olmuştur. Yeni yerleşim yerine duyulan ihtiyaç, bu ihtiyaca kamu otoritesinin karşılık verememesi ve bunun sonucunda plansız yeni yerleşim yeri açılması yeni birçok durum ve sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Kıray, 1998: 92). Çarpık kentleşme ile kaçak yapılaşma gibi altyapı sorunlarının yanında yaşanan kentlileşememe durumu, süreci daha bir sorunlu hale getirmiştir. Yerleşik insanın kentle ilişkisinin göçle gelenlerden farklı olması, kentlerin fiziki yapısı yanında kimyasının da bozulmasına neden olmuştur.

Hızlı nüfus artışı, kentlerde ekonomik, sosyal ve siyasal alanda yeni bir paylaşım sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu paylaşım sorunun zemin hazırladığı rekabet ortamı, sahip olduğunu kaybetme algısı ve korkusu üzerinden yükselen mikro ve etnik düzeyli bir milliyetçilik duygusunun oluşumunu beraberinde getirmiştir. Bu tür milliyetçi duygular kentlerdeki toplumsal kutuplaşma ve gerilimleri besleyerek, gerilim ve kutuplaşma düzeyi yüksek dışlayıcı bir siyasallaşma sürecinin yaşanmasına altyapı hazırlamıştır. Bu tür bir siyasallaşma sürecinin yaşanması da kentlerde ve ülkede demokratik kültür, yapı ve işleyişin oluşum ve gelişimine engel olmuştur.

Kentlerde var olan düzen ve sistemin dönüşüm yaşamasına neden olan göç, birçok alanda istikrarsızlığı ortaya çıkarmıştır. Toplumsal alanda birçok kırılmanın yaşanmasına neden olan istikrarsızlık, kültürün oluşumunda ve gelişiminde önemli bir etkisi bulunan geleneğin yenilenememesi (yeniden üretilmemesi) sorununu beraberinde getirmiştir. Bu sorunun aşılabilmesi de toplum ve kent için hayati öneme sahip değer, kural ve kurumların işleyişini olumsuz yönde etkilemiştir. Değer yargısından uzak kalmaya, kural ve kurumlara olan bağlılığın düşüşüne neden olan göç, kentlerdeki suç

türlerinin ve oranlarının artışında büyük bir etkiye sahip olmuştur. Göçler, ülke ekonomisi yanında kentteki ekonomik yaşamı, etkisi boyutuna bağlı bir şekilde etkilemiştir. Göç, işsizlik artışına, kamusal harcamaların artmasına, harcama kalemlerinin sıralamasının değişmesine, vergi artışına, kayıt dışılığın artmasına, çalışanların ücretlerinde düşüşe, gayrimenkul fiyatları ile kiralarda artışa ve haksız rekabet koşullarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ancak, göçün ekonomiye yeni ve dinamik bir iş gücü kaynağı sağladığı (Ersoy, 1985: 8-9) ve belki bundan da önemlisi kazanma hevesi yüksek bir toplumsal kesimin ekonomik alana taşınmasına aracılık ettiği, dolayısıyla da ekonomiye önemli bir katkı yaptığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Demografik yapının değişmesini sağlayan göç, yeni bir çevrenin ve ilişkiler ağının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bireyselleşme düzeyinin arttığı kentlerde göçle birlikte yeni bir tür cemaatimsi yapılanma ve ilişki biçimi ortaya çıkmıştır. Kent ve kır arasında sıkışan bireylerde ve toplumsal yapılarda çeşitli gerilim alanları ortaya çıkmıştır. Göçle gelenlerin kentsel ortamda kira özgü bir hayat sürme istekleri, çoğu zaman, entegrasyonu geciktirmiştir. Ekonomik ve sosyal maliyeti artıran bu gecikme, yeni birçok sorunun da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kentte kendisini yabancı gören göçmenlerin toplumsal dışlanmaya maruz kalması veya dışlanma duygusuna sahip olmasının sosyal hayata olumsuz yansımaları olmuştur. Göçmenlerin asimilasyon politikaları aracılığıyla eritilerek kendisi olmaktan çıkartılması ve kendisi için değerli olana değer verilmemesi durumu da sosyal hayatı olumsuz yönde etkileyen diğer bir durum olmuştur. 2010'lı yılların başında Suriye'de ortaya çıkan iç savaş durumunun neden olduğu, bölgedeki birçok diğer ülke gibi belki de onlardan daha çok Türkiye'yi etkileyen, kitlesel göç bazı gerçeklerin yeniden ülke gündemine taşımıştır. Suriye göçü gelinen yere göçün somut etkilerinin açıklanması açısından önemli veriler ve bilgiler sunmuştur. Suriye'deki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye göçenlerin bir bölümü denetimli yığınlar olarak planlı ama geçici konaklama merkezlerinde barındırılırken, göçenlerin büyük bir bölümü ise denetimsiz yığınlar olarak ülke içerisine dağılmışlardır. Merkezi idarenin, dolaylı olarak aslında halkın, yükünü artıran bu kitlesel göçün maliyet hesabında çoğu zaman denetimli yığınlar için yapılan harcamalar dikkate alınırken, yerel yönetimler ile mukimlerin yükünü artıran denetimsiz yığınlar bu hesaba dahil edilmemiştir. Suriye'den Türkiye'ye kitleler halinde göçenlerle ilgili olarak, yükü çeken ile kararı veren arasındaki ilişki düzeyinin katılımcı demokrasi

bağlamında yeni bir sorgulamaya tabi tutulması söz konusu olmuştur. Suriye hadisesi, göçün sosyal doku, yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisinin yeni baştan gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Göçenler arasında kadın ve çocukların oranındaki yükseklik, sosyal yaşamda yeni durum ve sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suriyelilerin yoğun olarak göçtüğü ve yerleştiği kentlerde, sosyal yaşamın önemli unsurlarından komşuluk ve evliliklerde yeni gerilim alanları ortaya çıkmıştır. Bu kentlerde Suriyeli kadınlarla evliliklerin artmasına bağlı olarak boşanma sayısında artış olduğu gözlenmiştir.

Göçün Etki Boyutu

Bireyin doğduğu ve içinde bulunduğu mekânla olan bağının zedelenmesine neden olan göç, insanın moral dünyasında birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sağlıklı insan bir yönüyle, doğal veya sosyal çevresiyle uyumlu insana karşılık gelmektedir. İnsanların sahip olduğu inanç, düşünce, hayal, alışkanlıkları, tutum ve davranışlarında çevresel ortamın önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bir yönüyle çevresel ortam değişimi anlamına gelen göç, bireyi yeni bir gerilim, stres ve psikolojik travma alanına yönelimini sağlamaktadır. İnsanlar, toplumlar ve ülkeler arasındaki ilişki ve etkileşimin ortaya çıkışında ve gelişiminde göçün ayrı ve önemli bir yeri bulunmaktadır.

İnsanın bulunduğu sosyal ve doğal çevreden ayrılarak başka bir mekâna yerleşmesi, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel geçişkenliğe zemin hazırlamakta ve bu geçişkenliği hızlandırmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde savaş, ticaret ve göç geçişkenliğin asli araçları iken 1900'lu yılların ikinci yarısından itibaren iletişim araçlarındaki gelişme ve yaygınlaşma bu geçişkenliğin asli unsuru olmaya başlamıştır. İletişim araçları, daha çok gelişmiş Batı toplumlarının belirleyiciliğinde yürüyen bir sürecin aracı olarak kullanılmıştır. İki yönlü bir ilişkinin (etkileşimin) ortaya çıkmasına zemin hazırlayan göç ise, maddi ve manevi açıdan medeniyetin gelişimine çok yönlü bir katkı sağlamıştır. Toplumsal ve kültürel geçişkenlik üzerinden insanlığın gelişimine önemli bir katkı sunan göç, toplumların ve ülkelerin yaşadığı birçok sorunun yayılma ve yaygınlaşma sürecini de hızlandırmış ve derinleşmiştir. Göç, sosyal ve kültürel alandaki farklılıklar ile ekonomik alandaki menfaat çakışmalarının siyasal alana taşınarak, siyasal alanda karmaşık bir mücadele zemini oluşturmuştur. Ayrıca göç, siyasal alandaki rekabette, kutuplaşma ve

radikalleşmenin ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Tolumda uzun bir sürece yayılmış olan evrimsel değişimden hızlı devrimsel değişimlere geçişte göçün önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu yönüyle yenileyici bir özellik taşıyan göç, bir yönüyle insanlık birikimi olan geleneğin ve geleneksel olanın ortadan kalkmasını ve işlevsizleşmesini de sağlamıştır.

Uluslararası göç ile dil, din, gelenek, kültür vb. pek çok açıdan birbirinden tümüyle farklı geçmişlere sahip bireyler aynı ortamda yaşamını sürdürmek durumunda kalmaktadır. Bu durum çok çeşitli iletişim ve uyum sorunlarını beraberinde getirmekte; zamanla çözümü zorlaşan sorunlar ortaya çıkarmakta, hatta ülkelerin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel dengelerini bozmaktadır (Akkayan, 1976: 21). Bu bağlamda, küreselleşmeye paralel olarak uluslararası göçün giderek arttığı günümüz dünyası için kültürlerarası iletişim alanı daha fazla önem kazanmaktadır. Tylor, kültürü, “insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, töre ve tüm diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün” olarak tanımlamaktadır (Duverger, ty.: 74). Kültür, insanların belirli bir toplum içinde öğrendikleri, paylaştıkları ve anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzeni olarak ifade edilebilir. Anlam inşası pek çok etkinliği kapsamaktadır ve bu etkinlikler kültürün genel olarak ikiye ayrılan boyutlarını oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi, teknoloji, üretim araçları, ekonomik-finansal sosyal altyapı, sanat vb. gibi unsurları içeren maddi kültür; ikincisi ise dil, din, ahlak anlayışı, değer yargıları, adet ve gelenekleri içeren manevi kültürdür. Aslında kültür kavramı ile işaret edilen genellikle manevi kültür olmaktadır. Manevi kültür bir topluluğu, halkı ya da milleti diğerinden ayıran gelenekler, kolektif davranışlar, toplumsal kurallar, değer yargıları ve zihniyettir. Bu bağlamda kültürlerarası iletişimin konusunu daha çok manevi kültür oluşturmaktadır. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancıların algılanması, açıklanması ve kültürel farklılıkların gözetilmesi gibi konuları inceleyen disiplinler arası bir bilim dalıdır (Kartarı, 2001: 22). Günümüzde hemen her alanda etkisi hissedilen küreselleşme olgusu uluslararası göç olaylarını doğal olarak artırmakta ve farklı kültürden insanların karşılaşmalarını sıklaştırmaktadır. İletişim ve ulaşım teknolojileri, dünyanın her noktasını erişilebilir kılmaktadır. Çok uluslu işletmelerin artan faaliyetleri, uluslararası iş ve para piyasaları, sivil toplum kuruluşları ve yükselen turizm sektörü her gün milyonlarca insanın uluslararası boyutta yer değiştirmesine neden olmaktadır.

Dolayısıyla kültürel farklılıklar daha fazla ortaya çıkmakta, bu farklılıklardan kaynaklanan iletişim sorunları daha çok yaşanmaktadır. Kültürlerarası iletişim, bu sorunları ortadan kaldırmaya yönelik çözümler üretmeyi hedefleyen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası göç, farklı kültürlerin parçası olan bireylerin, grupların, örgütlerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel anlamda hızlı ve yoğun bir etkileşim içinde bulunmalarına neden olmaktadır. İnsanların birbirinden daha çok haberdar olduğu ve daha fazla etkileşim içinde bulunduğu bir dünya düzenine denk düşen küreselleşme olgusu kültürlerin bir yandan benzeşmesine, diğer yandan toplumsal refleksler ile özgün değerlerin korunması, aktarılması ve öne çıkarılması anlamında ayrışmasına yol açmaktadır. Küresel dünyanın en önemli aktörlerinden biri durumuna gelen çok uluslu şirketler, turizm etkinlikleri, çevresel ve toplumsal aktivistleri içeren sanal topluluklar farklı kültürleri aynı ortamda bir araya getiren, birlikte hareket etmeye zorlayan alanların başında gelmektedir. Farklı kültürlerde yetişmiş bireyler bir araya geldiklerinde, genellikle ilk refleks olarak kendi alışkanlıklarının doğru ve uygun olduğu düşüncesiyle hareket etme eğilimi gösterdikleri için; alışılmışın dışında yaklaşım ve tarzlar yanlış, eksik, gayri ahlâki veya ilkel olarak algılanabilmektedir (Ügeöz, 2003: 36). Dolayısıyla uluslararası göç hareketlerinin oluşturduğu çok kültürlü ortamlarda kişiler arası iletişimin sağlıklı yürütülebilmesi, kültürel uyumun sağlanması, etkili ve verimli bir işbirliğinin yaratılması ve çatışmaların önlenmesi bir gereklilik olmaktadır.

İnsanlar, içinde bulundukları çevreyle uyum içinde olmadıklarında, amaçlarına ulaşmakta zorluk çekerler (Sargut, 2001: 91). Bu bakımdan uluslararası göç olayları bireylerin önemli zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu zorlukların başında ise 'kültür şoku' olgusu gelmektedir. Kültür şoku, genel olarak bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin, yeni kültüre uyum sağlamakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntı ve bunalımlar, gösterdikleri tepkilerdir (Güvenç, 2010: 121). Yeni bir ülkeye gelişte ilk dönemde yaşanan duygusal boşluk, yabancılaşma olarak ifade edilebilir. Kültür şoku bireysel özelliklere bağlı olarak farklı düzeylerde gelişebilen bir süreçtir. Kişinin farklılıklarla baş etmeyi öğrenmesi ile zaman içinde ortadan kalkabilmekte ve uyum, aşamalı olarak artabilmektedir. Bunun tersi bir durum olarak, bireyler kültürel farklılıklarla etkileşimde başarısızlık yaşadığında, kültür şoku artarak devam etmekte ve göç yaşantısını derinden etkilemektedir.

Göçün Olumlu Etkileri

1. Köyünden, kasabasından koparak kente ya da en bilinen adres olarak gecekondü bölgelerine, varoşlara göç eden birey ya da ailelerin sosyal statü ve rollerinin değişmesi.
2. Üretim biçimin değişmesiyle aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönüşmesi ve özgürleşmesi.
3. Sosyo-kültürel değerlerin, normların, ilişkilerin geleneksellikten modernliğe doğru giden bir eğilim göstermesi.
4. Olumsuz olarak nitelenen marjinal sektörün giderek enformel bir sektöre dönüşmesi, kent ekonomisi ve iş yaşamına önemli katkılar sağlaması.
5. Köylerinde, kasabalarında öğrenim olanağı bulamayan ailelerin çocuklarının eğitimi ve öğrenimi konusuna çok özen gösterdikleri, meslek sahibi olmaları için sonuna kadar okumaları gerektiğine inanmaları.

Kısaca gecekondü kültürü ve toplum yapısı içinde olsa da iş ve çalışma olanaklarının, geçim kolaylığının, özgür ve eğlenceli bir yaşam tarzının olması göçün

olumlu sonuçları olarak saptanmıştır.

Göçün Olumsuz Etkileri:

1. Öncelikle göç veren yerleşmelerde (özellikle köyler, kasabalar, kırsal alanlarda)nüfus ve işgücünün transferi; hem kırsal nüfus artış hızını hem de toplam nüfus içindeki payını azaltmıştır.
2. Bu olumsuzluk; kırsal alanların ıssızlaşıp insan kaynağı açısından boşalmasını, üretimin düşmesini; kırsal kalkınma (köy kalkınması) ve modernleşme hamleleri sonucunda yapılan alt yapı, yol-su, elektrik, okul, cami vb. yatırımların boşa gitmesini, anlam ve önemini yitirmelerini sağlamıştır.
3. İnsan, emek, üretim ve yatırım kaybı kırsal bölgelerde göçe güdülenmeyi ve özenmeyi, toplumsal dayanışma ve güvensizliği artırmıştır.
4. İç göçler sonucunda sanayileşmiş, turizm potansiyeli yüksek, insan yaşamını kolaylaştıran koşullara ve olanaklara sahip büyük ölçekli kent merkezleri ve bunlara bağlı orta ölçekli kent merkezlerinde ortaya çıkan konut, gecekondü ve varoşlar en olumsuz oluşum olarak değerlendirilmektedir.

5. Gecekondu ve varoş bölgelerinde altyapı yetersizliği, işsizlik oranının yüksek oluşu, barınma ve yoksulluk, “geçiş ve yoksulluk kültürünün” yarattığı anomik davranışlar, çocuk suçluluğundaki yükseliş, sokakta çalışan ve yaşayan çocukların yaşam kavgaları göçün bir başka olumsuz yönünü oluşturmaktadır.

6. Farklı kültürlerden, etnik yapılardan kentlere özellikle de gecekondu ve varoş yerleşim alanlarına göç edenlerin, kendi özüne uygun kimlik arayışları, cemaatçi örgütlenmeleri, kent kültürü ile sosyal bütünleşme yerine çatışma ve kimliğini kabul ettirme savaşımı olumsuz bir süreç olarak yorumlanmaktadır.

SONUÇ YERİNE;

Tüm bunlara bakılacak olduğunda, göç, insan topluluklarının -gerek göç eden ve gerekse göç alan- sosyal, kültürel, ekonomik, politik açıdan etkileşimi ve değişimi açısından en önemli sosyolojik olgulardan başında gelir. Farklı kültürel, sosyal, ekonomik ve politik yapı ve kurumlara sahip olan insan topluluklarının mekânsal olarak kısa ya da uzun süreli yer değiştirmesi hem göç eden topluluk için hem de göç alan toplum için büyük dönüşümleri beraberinde getirecektir.

Özellikle göç edenlerin kenti geleneksel kültürlerini korumak amacıyla göç ettikleri yerlerde oluşturdukları kendilerine has sosyal kurumlar, bu toplulukların, göç edilen yerin sosyal yapısına entegre olmasını engellemesinin dışında, göçle gelen sosyal kurumlar, yerli halk tarafından daha çabuk benimsenmekte ve göç alan topluluk bu durumdan daha fazla etkilenmektedir.

Dünya üzerinde gerçekleşen, özellikle çok sayıda insanın yer değiştirmesi şeklinde gerçekleşen göç hareketleri, göç alan bölgedeki toplulukların da yer değiştirmesini, yer değiştirmeden kalanların ise sosyal yapılarının değişmesini beraberinde getirmiştir. Kavimler göçü bu manada en büyük örneği teşkil etmektedir. Kavimler göçü yalnızca doğudan batıya hareket halinde bulunan topluluklar üzerinde etkili olmuş bir hareket değildir. Kavimler göçü önüne kattığı taş ve toprağı sürükleyen sel suları gibi batıda yerleşik olan toplulukları farklı bölgelere sürüklemiştir. Bu sürükleniş günümüz Avrupa ve Ön Asya coğrafyasının hem yapısal anlamda hem de sosyo-kültürel anlamda şekillenmesine neden olmuştur.

Aynı durum, ülkemiz için de benzer şekilde cereyan etmektedir. Suriye’deki iç savaş nedeniyle Türkiye üzerinde Avrupa’ya

gitmek isteyen ve fakat yapılan “Geri Kabul Anlaşması” çerçevesinde Avrupa’ya kabul edilmeyen sığınmacılar, kendi ülkelerine dönemedikleri için ülkemizde yaşamaktadırlar. Suriye İç Savaşı ve özellikle bahsi geçen anlaşma sonrasında yapılan sosyolojik araştırmalarda, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’nin çeşitli bölgelerine yerleştiği, bu bölgelerde çoğunluğunun, yerli halkla entegre olamadığı, tam tersine kendi kültürlerini kendi içlerinde yaşamaya devam ettikleri, daha da ötesinde birçok bölgede yerli halkın sığınmacıların yaşadığı mahallelerin dışına taşındığı görülmektedir.

Tüm bunlardan hareketle göç, özellikle de dış göç, büyük dönüşümlere yol açan önemli bir sosyal olgudur.

KAYNAKÇA

i. Kitap

- Abadan-Unat, N..(2002). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y.. (2016). Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akkayan, T. .(1979). Göç ve Değişme. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 2573.
- Andreas, P.. (2001). The Transformation of Migrant Smuggling across the U.S.-Mexican Border. Global Human Smuggling. London: The John Hopkins University Press.
- Apadurai, A.. (1997). Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. Modernity at Large. Minnesota: Minnesota University Press.
- Canatan, K. (1995). Avrupa’da Müslüman Azınlıklar. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Chambers, I. (2014). Göç, Kültür, Kimlik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- CASTLES, [M. VE STEPHEN J. M.](#)..(2008). GÖÇLER ÇAĞI MODERN DÜNYADA ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİ. (ÇEV.) BAL, [B. U. VE](#) AKBULUT [İ.](#) İSTANBUL: İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
- Doğan, İ.. (2012). Sosyolojik Kavramlar ve Sorunlar. Ankara: Pagem.
- Duverger, M.. (ty). Siyaset Sosyolojisi. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Erder, S.. (2006). Refah Toplumunda Getto. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, M.. (1985). Göç ve Kentsel Bütünleşme. Ankara.

- Fichter, J..o (1994). Sosyoloji Nedir? (Çev.) Çelebi, N. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Giddens, A.. (2008). Irk, Etniklik, Göç. (Çev.) Güzel, P. Ş. Sosyoloji. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Güvenç, B.. (1999). İnsan ve Kültür. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Harari, Y. N.. (2017). Hayvanlardan Tanrılara Sapiens. (Çev.) Genç E. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Heisler, B. S.. (2000).. The Sociology of Immigration. Migration Theory Talking Across Discipline, Brettel and Hollifield (ed.). Newyork and London: Routledge.
- Hayter, T.. (2000). Open Borders. London: Pluto Press.
- Karpat, K. H.. (2003). Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm. (Çev.) Sönmez, A. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Karpat, K. H.. (2013). Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler. (Çev.) Tırnakçı, B. İstanbul: Timaş Yayınlar,.
- Kartarı, A.. (2001). Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim. Ankara: Ürün Yayınları.
- Kaya, A.. (2001). Sicher in Kreuzberg Constructing Diasporas: Turkish Hip-Hop Youth in Berlin. Bilefeld: Transcript Verlag.
- Kaya, A.. (2011). Türkiye’de Çerkesler: Diasporada Gelenegın Yeniden İcadı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, R.. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Keleş, R... (2000). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kıray, M.. (1998). Kentleşme Yazıları. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Macionis, J. J.. (2012). Nüfus, Kentleşme ve Çevre. (Çev.) Eroğlu, T. Sosyoloji, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mutluer, M.. (2003).. Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özden, P. P.. (2008). Kentsel Yenileme, Yasal-Yönetmel Boyut, Planlama Ve Uygulama. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Özkalp, E.. (1992). Sosyolojiye Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sargut, S.. (2001). Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim. Ankara: İmge Kitabevi.
- Thorns, D. C.. (2004). Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam. (Çev.) Nal, E. ve Nal, H. İstanbul: Soyak Yayınları.

- Tümertekin, E. ve Özgüç, N.. (2002). Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekân. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türkdoğan, A. (1984). İkinci Neslin Dramı (Avrupa'daki İşçilerimiz ve Çocukları). İstanbul: Orkun Yayınevi
- Ügeöz, P.. (2003). Kültürlerarası İletişim, İstanbul: Üstün Eserler Neşriyatevi
- Waldinger, R.. (1999). Still The Promised City: African Americans and New Immigrants in Postindustrial New York. New York: Harvard University Press.
- Yalçın, C.. (2004).. Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık)

ii. Derleme

- Akkaya, Y.. (2002). Göç, Yoksulluk ve Kentsel Şiddet. Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, (Ed.) Yasemin Özdek. Ankara: TODAİE Yayınları. ss: 203-215.
- Akşit, B. T.. (1998). Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi. Türkiye'de İçgöç. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları. ss: 67-77.
- Balkırı, C. Karaman, Z.T. Kırkulak, B.. (2008).. Yabancı Emekli Göçünün Sosyal ve Ekonomik Etkileri: Antalya ve Çevresi Üzerine Ampirik Bir Çalışma. Uluslararası Emekli Göçünün Sosyal ve Ekonomik Etkileri: Antalya Örneği, (Ed). Canan Balkırı. Antalya: s. 8-38.
- Çağlayan, S.. (2008). Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan Bir İlişki. Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları, (Ed.) Nurgün Oktik. İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları. ss: 301-324.
- Giddens, A.. (2010). Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi. Sosyoloji Başlangıç Okumaları, Ed. Anthony Giddens, Ankara: Say Yayınları. 522-527.
- Gül, H. ve Ergun, C.. (2012). Kent ve Göç Sosyolojisi, Sosyolojiye Giriş, Sosyolojinin Temel Tartışmaları, (Ed.) Muammer Tuna. Ankara: Detay Yayıncılık. ss: 278-298.
- İçduygu, A. ve Ünal, T.. (1998). Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri. Türkiye'de İçgöç. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları. ss: 38-55.
- İçduygu, A. ve Sirkeci İ.. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. 75 Yılda Köylerden Kentlere, (Ed.) Oya Baydar. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- Keely, C. B.. (2000). Demography and International Migration Migration Theory Talking Across Discipline. Brettel and Hollifield (ed.). Newyork and London: Routledge.
- Tatlıdil, E.. (2002). Kentleşme ve Göç. Sosyolojiye Giriş, (Ed.) İhsan Sezal. Ankara: Martı Yayınevi.
- Tümtaş, M. S. ve Çelikkaleli Ö.. (2014). Kente Göç Sosyal Dışlanmışlık ve Ergenlerdeki Psikolojik Belirtileri. Kent Çalışmaları I, (Ed.) Arif Keçeli ve Şaban Çelikoğlu. Ankara :Detay Yayıncılık. ss: 41-66.
- Ünalın, T.. (1998). Türkiye’de İçgöçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi. Türkiye’de İçgöç. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları. ss: 91-103.

iii. Dergi

- Aksoy, Z.. (2012).. Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Issn: 1307-9581 Cilt: 5 Sayı: 20: 292-303.
- Çağlayan, S.. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Dergisi. Güz. 2006. 17.
- Gençler, A..(2004). Avrupa Birliği’nin Göç Politikası. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. S: 49, 173-197. <http://iudergi.com/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/461/416>, E.T.: 22.02.2011.
- Gül, H.. ve Ergun, C.. (2014). Kentleşme ve Göç. Yerleşim Sosyolojisi, (Ed.) Muammer Tuna. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 5. Ünite, e-ISBN: 978-975-442-5.
- Park, R. E.. (1914). Racial Assimilation in Secondary Groups With Particular Reference To The Negro”, American Journal of Sociology (AJS), Vol. 19, No. 5 (Mar., 1914): 606-623.
- Portes, A. ve Zhou M.. (1993). The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants, *Annals of The American Academy of Political and Social Science*, Vol. 530: 74-96.
- Portes, A. ve Kenneth L. W.. (1980). Immigrant Enclaves: An Analysis of Labor Market Experiences of Cubans in Miami, American Journal of Sociology (AJS), Vol. 81, Number 2: 295-316.
- Şahin, B.. (2010). Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırılması: Kültürleşme. Bilig. Sayı 55: 103-134.

- Tümtaş, M. S.. (2009). Yoksulluktan Yoksunluğa Göç: Marmaris ve Mersin Örnekleri. Toplum ve Demokrasi Dergisi. 5: 111-134.
- Tümtaş, M.S. ve Ergun, C.. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y. 2016, C.21, S.4: 1347-1359.
- Weiner M. ve Rainer M.. (1997). Migrants, Refugees and Foreign Policy: Prevention and Intervention Strategies. Third World Quarterly. Mar 97, Vol. 18 Issue 1: 25-27.
- Yılmaz A..(2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri/International Migration: Its Types, Causes And Effects. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014: 1685-1704, Ankara-Turkey.

iv. Çalışma Tebliği

- Bayhan, V.. (1996). Türkiye’de iç Göçler ve Anomik Kentleşme. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Göç ve Toplum. TC Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin: 178-193
- Demir, G.. (1997). Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kırışık İlçesi Örneği. Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, DİE (Yayın No: 2046) ve Sosyoloji Derneği (Yayın No: 5) Ortak Yayını, Ankara: 85-94.
- Durugönül, E.. (1997). Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler. Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, DİE (Yayın No: 2046) ve Sosyoloji Derneği (Yayın No: 5) Ortak Yayını, Ankara: 95-100.
- Gündüz, M. ve Yetim, N.. (1997). Terör ve Göç. Toplum ve Göç. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, DİE (Yayın No: 2046) ve Sosyoloji Derneği (Yayın No: 5) Ortak Yayını, Ankara: 109-116.
- Kümbetoğlu, B.. (1996). Göçmenlik, Mültecilik, Yeni Bir Yaşam ve Sonrası. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Göç ve Toplum. TC Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin: 271-280
- Oktik, N.. (1997). Köyün Çekiciliği Kentin İticiliği Toplum ve Göç. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Sosyoloji Derneği Yay. No.5: 81-85.

- Tümtaş, M. S.. (2007). Türkiye’de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Yılmaz, A.. (2003). Edirne’den Gelişmiş Ülkelere Gitme Teşebbüsünde Bulunan Transit Göçmenler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü.

v. İnternet

- Dünya Bankası (World Bank) (2011). *Migration and Remittances Factbook* 2011, <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>, 19.07.2013.
- Dünya Bankası, (World Bank) (2013). “Migration and Development Brief 20, Migration and Remittances Unit, Development Prospects Group” <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1110315015165/MigrationandDevelopmentBrief20.pdf>, 22 Mayıs 2013,
- De tapia, S.. (2003). New Patters of Irregular Migration to Europe. Council of Europe Publishing. http://www.coe.int/t/dg3/migration/documentation/Migration%20management/53000_New_patterns_of_irregular_migration_in_Europe_en.pdf, E.T.: 22.02.2011.
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2001). *Dünyada ve Türkiye’de Yasadışı Göç*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar, Hudut, İltica Dairesi Başkanlığı.
- İçduygu, A.. (2009). International Migration and Human Development in Turkey”, *UNDP Human DevelopmentsResearch Paper 2009/52*. http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/papers/HDRP_2009_52.pdf, E.T.: 07.02.2011.
- Kınık, K.. (2010). Göç, Sürgün ve İltica. <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/1538>, E.T.: 13.05.2011

BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ TEORİSİ BAĞLAMINDA GÖÇ VE SINIR GÜVENLİĞİ: TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Yrd. Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*

Merve GÖREN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi*

Soğuk Savaş sonrası uluslararası ortam hakkında öngörüler içeren teorilerden biri de Paul Samuel Huntington'ın Medeniyetler Çatışması teziydi. Gördüğü ilgi kadar tartışmalara da yol açan bu tez, Kopenhag Ekolü akademisyenleri tarafından yetersiz görülerek Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik sorunlarının medeniyetler arası değil bölgeler arası ve/veya bölge içi çatışmalardan kaynaklanacağı ileri sürülmüştür. Bu doğrultuda geliştirilen teoriye Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (Regional Security Complex Theory/RSCT)) denilmektedir. Bu teoriye göre güvenlik açısından benzer sorunlar yaşayan ya da ortak potansiyele sahip olan coğrafi alanlar bir kompleks oluşturur. Buna göre Ortadoğu üç sub-kompleksten oluşan bir bölgesel kompleks olarak uluslararası güvenlik açısından büyük önem taşır. Türkiye ise izolatör ülke olarak bu kompleksin içinde yer almamakla birlikte İran'la birlikte, dünyanın en fazla geçişkenliğe sahip beş bölgesinden biri olan ve iki kıtayı birbirinden ayıran sınırları paylaşır. İran ise Ortadoğu Bölgesel Güvenlik Kompleksi'nin dominant bir aktörü olarak Türkiye ile ilişkilerinde politik açıdan ontolojik çelişkilere sahiptir.

Bu makalenin amacı, ilk olarak RSCT bağlamında İran-Türkiye ilişkilerini değerlendirmek ve bu ilişkilerin gerçekleştiği zemindeki ontolojik çelişkileri ortaya koymaktır. İkinci olarak; Bölgesel güvenlik sadece askeri ve siyasal sektörü değil göç gibi konuları içeren sosyal sektörü de kapsar. İran ve Türkiye ise Doğudan Batıya doğru akan en büyük göç yollarından birinin üzerinde yer alır. Bu nedenle Bölgedeki göç hareketlerinin güvenlik ekseninde ekonomi politiğinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda makalenin temel sorunsalı göç ve sınır güvenliği kapsamında Türkiye-İran ilişkileridir.

Makalenin teorik arka planı Kopenhag Ekolü tarafından ortaya atılan RSCT teorisine ve Sektörel Güvenlik yaklaşımına dayandırılmıştır. Göç ile ilgili analizler için açık resmi kaynaklardan elde edilen istatistiksel verilere başvurulmuştur. Araştırmada betimsel araştırma yöntemleri kullanılmış olup bulgular niteliksel olarak sınıflandırılarak analiz edilmektedir.

Anahtar Kavramlar: Bölgesel Güvenlik Teorisi, Göç, Ortadoğu ve Sınır Güvenliği

MIGRATION AND BORDER SECURITY IN THE CONTEXT OF REGIONAL SECURITY COMPLEX THEORY: AN EVALUATION ON TURKEY-IRAN RELATIONS

One of the most prominent theories about post Cold War Time was that P.Samuel Huntington's "The Clash of Civilizations". But, this controversial thesis was accepted as insufficient to explain reality and the Regional Security Complex Theory (RSCT) has been proposed as an alternative theory by the Copenhagen School scholars. According to this theory new security problems could arouse in regional or interregional level not between civilizations.

The concept of the Regional Complex (RC) defined as the geographic area which has common security problems or potential. So, Middle East Region consists of three sub-complexes and one regional complex that it has great importance for international security. Turkey is an insulator country by sharing one of the most transitive borders of world with Iran. This border divides two continents also. Besides, Iran as a dominant actor of the region has some ontological contradictions which feed regional insecurity in bilateral relationship with Turkey. Some of the most crucial problem is related with immigration flows, because of two countries on the main rout of the global immigration.

In this frame this essay focuses on the regional security problems in context of immigration problems and analyses contradiction between Turkey and Iran in regional level. Therefore, RSCT has been used for explain regional dynamics and problems of two countries and official statistical data has been used for descriptive analyses.

Key Words: Theory of Regional Security, Immigration, Border Security and Middle East

1- Giriş

Soğuk Savaş sonrası uluslararası ortam hakkında öngörüler içeren teorilerden biri de Paul Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması teziydi. Gördüğü ilgi kadar tartışmalara da yol açan bu tez, Kopenhag Ekolü akademisyenleri tarafından yetersiz görülerek Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik sorunlarının medeniyetler arası değil bölgeler arası ve/veya bölge içi çatışmalardan kaynaklanacağı ileri sürülmüştür. Bu doğrultuda geliştirilen teoriye Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (Regional Security Complex Theory/RSCT))

denilmektedir. Bu teoriye göre güvenlik açısından benzer sorunlar yaşayan ya da ortak potansiyele sahip olan coğrafi alanlar bir kompleks oluşturur. Buna göre Ortadoğu üç sub-kompleksten oluşan bir bölgesel kompleks olarak uluslararası güvenlik açısından büyük önem taşır. Türkiye ise izolator ülke olarak bu kompleksin içinde yer almamakla birlikte İran'la birlikte, dünyanın en fazla geçişkenliğe sahip beş bölgesinden biri olan ve iki kıtayı birbirinden ayıran sınırları paylaşır. İran ise Ortadoğu Bölgesel Kompleksinin dominant bir aktörü olarak Türkiye ile politik açıdan ontolojik çelişkilere sahiptir.

Bu makalenin amacı bölgesel güvenlik kapsamında stratejiler belirleme adına öncelikle bu çelişkileri ortaya koymaktır. İkinci olarak; Bölgesel güvenlik sadece askeri ve siyasal sektörü değil göç gibi konuları içeren sosyal sektörü de kapsamaktadır. İran ve Türkiye coğrafik olarak Doğudan Batıya doğru akan en büyük göç yollarından birinin üzerinde olması nedeniyle İran ve Türkiye arasındaki göç hareketlerinin niteliğinin saptanması ve ekonomi politiği açısından yorumlanması hedeflenmiştir.

Makalenin teorik arka planı Kopenhag Ekolü tarafından ortaya atılan Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisine ve Sektörel Güvenlik yaklaşımına dayandırılmıştır. Göç ve sınır güvenliği ile ilgili analizler için açık resmi kaynaklardan elde edilen istatistiksel verilerden yararlanılmıştır.

2. Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi

Kopenhag Ekolü'nün önde gelen teorisyenlerinden Barry Buzan'ın Bölgesel Güvenlik Yapısı Teorisi (Regional Security Complex Theory-RSCT) inşacı (constructivist) uluslararası ilişkiler teorisinde önemli yer tutmaktadır (Şir,2003:346).

Buzan'ın ilk defa *Halklar, Devletler ve Korku* isimli çalışmasında ortaya koyduğu RSCT Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni uluslararası sistemin anlaşılması açısından ciddi açılımlar sağlamaktadır. Buzan'ın bu teorisi temel olarak Samuel Huntington'ın Medeniyetler Çatışması adlı eserinde ortaya koyduğu yeni sistem algısına önemli bir alternatif geliştirmiştir (Şir,2003:346). Buzan'a göre uluslararası sistemin yeni çatışma ya da ittifakları, küresel kültürel, dinsel ve medeniyetsel (ör. İslam, Batı, Asya vs.) ayrılıklar ekseninde değil, bölgelerin oluşturduğu alt-sistemlerde gerçekleşecektir. Temel düşünce reel tehditlerin coğrafi olarak yakın

mesafelerde (bölgelerde) daha etkin olmasının, güvenlikte karşılıklı bağımlılığı bölgesel ölçekte arttırdığıdır. Buna göre güvenlik bağımlılıkları, bölgesel yapılar içinde yer alan aktörler arasında, dışında kalanlara nazaran daha yoğundur (Şir, 2003:346).

Buzan'ın önerdiği RSCT'ye göre bir güvenlik kompleksinin/sisteminin oluşmasında veya bölge ülkelerinin bir güvenlik sistemini oluşturmada rol oynayan dört faktör mevcuttur:

- a. Ülkelerin coğrafik konumları açısından bir birine yakın olması;
- b. Devletlerin güvenlik sahasındaki ilişkileri açısından bir birleriyle bağlantılı olması;
- c. Ülkeler arası güç ilişkilerin ve karşılıklı jeostratejik çıkarların mevcudiyeti;
- d. Komşuluk, savunma, destek, şüphe veya korku içeren güçlü ilişkilerin varlığı (Şilibekeova, 2007: 1320).

Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına getirdiği en önemli katkılardan birisi insan topluluklarının güvenliğinin etkilendiği beş ana sektörü güvenlikleştirme teorisine uyarlamasıdır (Miş, 2011:347). Bu beş sektör şunlardır.

- a) Askeri Güvenlik (kuvvet temelli baskı ilişkileri)
- b) Siyasi Güvenlik (iktidar, yönetim ilişkileri)
- c) Ekonomik Güvenlik (ticaret, üretim, finans ilişkileri)
- d) Sosyal Güvenlik (kimlik ile ilgili ilişkiler)
- e) Çevresel Güvenlik (insan faaliyetleri ve gezegendeki çevre konuları) etrafında toplanmıştır (Kılıçaslan, 2015:8).

Bölgesel güvenlik kompleksi anlayışına göre, bir bölgedeki her aktörün güvenliği, o bölgedeki diğer aktörlerin güvenliği ile yakından ilgilidir. Bu işleyiş doğrultusunda güç dengesi, kutuplaşma ve ittifak arayışları gibi hususlar bölge bazında anlamlandırılabilir. Güvenlik kompleksinin oluşumu noktasında beliren en önemli unsur, devletlerin/aktörlerin ortak bir tehdit unsurunda birleşmeleridir. Nitekim tehdit unsuru, devletlerarasında karşılıklı bağımlılık ilişkisinin oluşumuna hizmet edecektir. Tarihsel dostluk-düşmanlık ilişkileri, çatışmalar, ihtiyaçların paralellliği ve ortak düşman gibi faktörler güvenlik kompleksinin şekillenmesinde kurucu bir rol oynar (Tüysüzoğlu, 2013:10).

3. Sektörel Güvenlik Bağlamında Göç ve Sınır Güvenliği

Güvenlik sektörleri, o sektörün tüm birimleri arasındaki etkileşim ve ilişkinin belirli bir boyutunu vurgulayan hususlar olarak değerlendirilir. Buzan, bu sektörlerin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ve bu sektörlerin içsel olarak birbirleriyle bağlantılı ve birbirlerini tetikleyen süreçler olarak görülmesi gerektiğini kaydetmektedir (Tüyzüoğlu, 2013:100).

Bu nedenle, Buzan ve diğerleri devletin merkezi bir yerde durduğu sektör anlayışının büyük ölçüde değiştiğini, bu çerçevede güvenliğe çok-sektörlü bir yaklaşımın benimsenerek, devletten başka referans nesnelerinin de sisteme dâhil edildiğini vurgulanmaktadır (Kurt, 2015:466).

Toplumsal güvenlik gündemi, farklı dönemlerde ve bölgelerde farklı aktörler tarafından belirlenmektedir. Toplumsal sektöre yönelik kimlikle ilişkili tehditlerden biri göçtür. Göç ve iltica genel güvenlik anlayışı ile ilgili bir fenomendir. Politik ve ekonomik tartışmalarda ve gündelik konuşmalarda göç ve göçmenler daima yaşamın normal akışını bozan unsurlar olarak değerlendirilmektedirler. Ayrıca göçmenler ve mülteciler, basit bir şekilde, sadece çok sayıda kişinin sıradan yaşamını alt üst eden unsurlar olarak görülmemekte, ayrıca bir insan topluluğunun kolektif yaşam tarzını tehlikeye atan bir unsur olarak da sunulmaktadır. Bu nedenle güvenlik çalışmaları göç olayına özel bir göndermeyle toplumsal güvensizlik konusunu ele almaktadır (Kurt, 2015:470).

Göçün tarihçesi, insanlık tarihi kadar eskidir. Coğrafi koşullar, ekonomik nedenler, toplumsal, siyasal gelişmeler ve savaşlar gibi etkenler dolayısıyla nüfus hareketleri yüzyıllardır gerçekleşmeye devam etmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarla başlayan, ancak 2000'li yıllarla artarak devam eden devletlerin içerisinde gerçekleşen çatışmalar, kendisini güvende hissetmeyen yüzbinlerce insanın yaşamını sürdürebileceği güvenli bir yer arayışına girmesine neden olmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün 2015 tarihli raporuna göre, dünya üzerinde 232 milyon uluslararası göçmen yer almakta ve her geçen yıl artan bir göç olgusu dikkat çekmektedir (Gök, 2016:66).

En yalın hali ile göç bir kişinin sürekli olarak yaşadığı yerden ayrılarak coğrafya üzerinde hareket etmesidir. Bir başka anlatımla göç insanların yaşadıkları yerde geçimlerini sağlayamaması gibi şartlara bağlı veya mevcut sosyo-ekonomik politikalara bir tepki nedeniyle

bulunduğu yerden diğer alanlara taşınması olarak da tarif edilebilir. Kişilerin ülke sınırları içinde hareket etmesine iç göç, ülkeler ve kıtalar arasında yer değiştirmesine ise dış göç denilmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015:25).

Çeşitli sebep ve biçimlere bağlı olarak yaşadıkları yeri değiştiren insanlar uluslararası belgelerin ve kurumların tanımlamasına göre mülteci, sığınmacı ve göçmen gibi isimler almaktadırlar.(Demirhan ve Aslan, 2015:25). Göç ve iltica sorunları 1951 Cenevre Sözleşmesi'yle beraber uluslararası yeni bir boyut kazanmıştır. Bireylerin bir takım nedenlerle hayati tehlikesi söz konusu iken bu durumun bertarafı iltica (siyasi sığınma) hakkını doğurmuş, ekonomik sebeplerle göçü ise devletlerin iç hukukuna bırakılmış ve iltica rejimi uluslararası kurumlar vasıtasıyla düzenlenmeye çalışılmıştır (Karaca, 2016:17).

Siyaset Bilimi alanında göç çalışmalarının gelişimi aslında çok da eskilere gitmemektedir. 1990'lı yıllarla birlikte, uluslararası göçün hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde yarattığı bu değişimler ve artan eğilimi, 2000'li yıllara gelindiğinde göç alanında "güvenlik" boyutuyla yeni bir literatürün oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu anlamda Hollifed, göç akışlarını engelleme ve sınırları denetleme hususunda ulus devletlerin rolünün önemli bir konu haline geldiğini vurgulamaktadır. Bir başka deyişle, temel mesele ulus devletlerin ülkelere giriş çıkışların kurallarını belirlemedeki rolüdür (Gök, 2016:68).

Göç sorunu ve buna devletler üstü politika üreten küresel kuruluşlar içinde Türkiye'yi de doğrudan etkilemesi bakımından Avrupa Birliği(AB) önemli bir yer tutmaktadır. Temelleri 1950'li yıllarda atılan ve 1992'de Maastricht Antlaşması ile sınırların kalktığı siyasi ve ekonomik bir örgüt halini alan AB pek çok konu gibi göç alanında da düzenleme yapmış ve politikalar üretmiştir (Demirhan ve Aslan, 2015:31).

Göç hareketleri günümüzde daha çok gelişmiş batı ülkelerine yönelik görünmekle beraber Türkiye'yi de oldukça etkileyen bir sorundur. Türkiye devamı olduğu Osmanlı devletinden beri çeşitli göç hareketleri ile yüz yüze kalan ve bu kapsamda milyonlarca insana ev sahipliği yapan bir ülke olmuştur (Demirhan ve Aslan, 2015:34).

Güvenlikleştirme teorisi (*securitization*), devlet güvenliğinden ulus kimliğinin korunmasına doğru yeni bir güvenlikleştirme sürecinin olduğunu tartışmakla sınır güvenliğine yeni anlamlar katmaktadır. Bu

bağlamda, güvenlikleştirme teorisi, sınırları tanımlarken, düşmanı ve dostu ayırt eden bir çizgi olarak açıklamaktadır (Kaya, 2013:3).

Sınır, bir ülkeyi diğer ülkenin deniz veya toprak bölgesinden ayıran hat olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber coğrafik bir ayrışmanın da ötesinde siyasal boyutta sınır, bir ülkenin topraklarını ve egemenliğini sürdürdüğü yetki bölgesini ayıran ve belirleyen çizgidir. Sınır kontrolü, bir ülkenin kendi egemenlik alanına giren topraklarda kişilerin girişine ilişkin düzenlemeleri içermektedir (Kaya, 2005:8).

Sınırlar sadece ülkeler arasındaki egemenlik alanlarını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda bu egemenliğin sınırsız ve etkin bir biçimde kullanılmasında da ciddi engeller oluştururlar. Çünkü bir ülkenin hangi bölgesel güvenlik mimarisine dahil olduğu ve ne tür tehditlere maruz kaldığı, o ülkenin sınırları üzerindeki güvenlik politikalarını etkilediği gibi aynı zamanda sınırlarına yönelik bir baskı da oluşturur. Bu nedenle sınırlar ulusal güvenliğin sağlandığı ön hatlar olarak düşünülmektedir (Yeşiltaş, 2015:11).

Günümüzde göçün ulusal güvenlikle ilişkisi sınır güvenliğinin ötesindedir. Dolayısıyla ulusal güvenlikten yola çıkarak yapılan sınırlamalar da sınır kontrolleriyle kısıtlı kalmamaktadır. Radikal sağ partiler ulusal güvenliği başarılı bir şekilde seçim kampanyaları, manifestoları, yerel ve ulusal seçim programları, sloganları ve parti liderlerinin konuşmalarıyla göç karşıtı söyleme entegre etmektedirler. İltica taleplerinin kabulü, yerleşim ve vatandaşlık hakkının verilmesi, çalışma izinleri ve buna ilişkin kotalar, yabancıların kayıt usulleri ve gereklilikleri aslında tekrar düzenlenmesi ve sınırlandırılması gereken birer ulusal güvenlik tehdidi olarak sunulmaktadırlar (Özerim ve Mandacı, 2013:112).

4. Ortadoğu Güvenlik Kompleksinde Türkiye ve İran'ın Konumu

Ortadoğu ile ilgili farklı tanımlamalar yer alsa da RSCT'de Ortadoğu bölgesi Fas'tan İran'a kadar olan Arap ve Fars dünyasını içine alan coğrafyayı içermektedir. Türkiye Ortadoğu ile Avrupa arasında izolatör bir ülke konumunda iken Afganistan Ortadoğu ile Asya bölgesel kompleksi arasında izolatör bir ülkedir. Türkiye uzun süre bu coğrafyaya hükmetmiş olmasına karşın 1920'den sonra Batıcılık politikası nedeni ile yüzünü Avrupa'ya çevirmiştir. Bu nedenle

Ortadoğu ve İslam dünyası içinde laikliği bir yönetim biçimi olarak benimseyen tek ülke olarak farklılık arz ettiği söylenebilir.

Tanımlanan bu coğrafya içinde sömürge edilmemiş ülkeler Türkiye, Suudi Arabistan ve İran'dır. Günümüzde Ortadoğu dünyasının pek çok problemi bu kolonizasyon döneminin bir mirasıdır. Güney Asya bölgesi gibi Ortadoğu bölgesi de savaş ve çatışmalara dayalı gerilimden doğan bir bölgedir. Fakat Güney Asya iki büyük güç arasında cereyan eden tek bir rekabete sahne iken Ortadoğu'da güçleri birbirine yakın yirmi kadar ülke bulunmaktadır. Bölgedeki çatışma potansiyeli Suudi ve Haşimi monarşilerine dayalı Araplar arası, Arap liderliği iddiasına dayalı Irak ve Mısır arası, toprak ve egemenlik iddialarına dayalı Filistin-İsrail arası olmak üzere akut nitelikler taşır. Bu kapsamda Ortadoğu Bölgesel Kompleksi Levant, Körfez ve Mağrip merkezli olmak üzere üç alt kompleksten müteşekkildir. Somali, Cibuti ve Sudan gibi ülkeler Ortadoğu Güvenlik kompleksiyle ilişkili olmakla birlikte Afrika alt kompleksine ait olduğu düşünülmektedir. Bölgenin tarihsel uzlaşmazlık dinamiği Osmanlı'nın son dönemlerinde Türklere karşı Araplar şeklinde işlerken artık İran'a karşı Araplar şeklindedir. İkinci Dünya savaşı sonrasında yükselen Arap milliyetçiliği daha çok Araplar arasında rekabeti körüklemiştir. Bunun tek istisnası Arap-Fars rekabetini körükleyen İran-Irak savaşı ve İsrail'e karşı ortak duruşlarına rağmen Suriye/Ürdün ikilisinin Filistin'le olan anlaşmazlıklarıdır. Tüm bu dinamikler Bölgesel güvenlik kompleksinin kıvrak ve kesişen bir karaktere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Birinci Dünya savaşının ardından Türkiye ve İran'ın bağımsız olmakla birlikte yüzü Batıya dönük politikalar izlemesi bu iki ülkenin bir süreliğine bölgenin sık değişen dinamiklerinin dışında kalmalarına yardım etmiştir. İran Irak savaşı sırasında ise körfez Arap ülkeleri bu iki ülkeyi dışarıda bırakarak ortak işbirliğine gitmişlerdir. İran'da yaşanan İslam devrimi ise Suudi Arabistan-İran arasındaki ilişkiyi din temeline dayalı keskin bir rekabete dönüştürmüştür.

Türkiye'nin bölge içindeki konumu Kopenhag Ekolü tarafından yalıtıcı (insulator) ülke olarak tanımlanmaktadır. Türkiye resmi olarak bu tanıma kabul etmemekte kendisini bir Avrasya ülkesi, doğu ve batı arasında köprü ya da son zamanlarda olduğu gibi farklı kültürler arasında bir merkez ülke olarak konumlandırmaktadır. Kopenhag ekolü düşünürlerine göre Türkiye'nin bölge içinde merkez

bir ülke rolü oynayabilmesi ekonomik ve siyasal kapasitesini geliştirmesine bağlıdır (Buzan ve Waver, 394).

5-Göç ve Sınır Güvenliği Açısından Türkiye-İran İlişkileri

5.1. İran-Türkiye Sınırının Jeopolitiği

İran Türkiye sınırı 560 km. ile Türkiye'nin en uzun sınırı olup iki ülke sınırları 1639'da imzalanan Kasr-ı Şirin anlaşması ile belirlenmiştir. Bu haliyle Avrupa'nın en eski sınırını oluşturmaktadır. Türkiye'den İran Azerbaycan'ına Erzurum-Doğu Beyazıt- Tebriz karayolu ile geçilmektedir. Türkiye İran sınırının geçtiği dağlık yerler Urmiye gölü ile Aras nehrine öt yandan Van gölü ile Murat nehri ve Dicle'ye akan suların bir su bölümü alanıdır. Bu sınır Ağrı dağlarının doğusundan başlar güneye doğru 2500m. ve daha yüksek dağlardan geçer. Van'ın doğusundan olmak üzere Van-Erçek-Özalp ile İran'daki Kotur arasındaki çukurca yerler ve bu arada vadiler buradan geçit verir ki buradan Van-Özalp1-Kotur karayolu geçmektedir. Bu doğu sınırının kuzey bölümünde Doğubeyazıt-Mako arasında Gürbulak gümrük kapısının bulunduğu yerde çok işlek bir hudut kesimi vardır. Buradan uluslararası bir karayolu geçmektedir. Ayrıca daha güneyde Başkale ile İran'daki Dilman arasında da geçit yeri bulunmaktadır. Ancak bu kesimdeki karayolu Başkale-Yüksekova üzerinden Türkiye-Han hududundaki Esendere gümrük kapısına ulaşır. Buradan Han'daki Urmiye şehrine ulaşır. Yüksekova'dan uzanan dar bir yol ayrıca Şemdinli üzerinden Urmiye'ye varır. Türkiye'nin bu çok dağlık güneydoğu köşesinden sonra güneyde Türkiye-Irak sınırı başlar. Bu sınır bölgenin en yüksek geçilmesi en zor dağlarından olan Sat Dağı, Cilo Dağı ve daha batıdaki dağlık yerlerin güneyinden geçer (Ekodialog,2017).

Türkiye ve İran arasında aktif üç sınır kapısı bulunmaktadır. Bunlar: Ağrı-Doğubeyazıtta bulunan Gürbulak sınır kapısı; Van-Özalp'da bulunan Kapıköy sınır kapısı; Hakkari-Yüksekovada bulunan Esendere Sınır kapısıdır.

Harita. Türkiye İran sınırında bulunan Sınır Kapıları ve Geçiş Noktaları
(<http://www.lafsozluk.com/2013/04/turkiye-sinir-ve-gumruk-kapilari.html>)

Türkiye İran sınırını 1913 yılında İngiltere yeniden belirlemiş 1926 ve 1927 yıllarında bu sınırda yaşanan sorunları çözmek için karşılıklı çalışmalar yürütülmüştür. 1929 yılında iki ülke arasında karma bir komisyon oluşturulmuştur. 1932 yılında uzlaşmaya varılan ilk anlaşma ile Küçük Ağrı Türkiye'ye bırakılmış bunun karşılığı olarak Güneyde bir kısım toprak parçası İran'a bırakılmıştır (Özgiray,1995:687-696).

Türkiye İran arasında sınır hattının coğrafi yapısı sınır güvenliğini ve alan hakimiyetini oldukça zorlaştırmakla birlikte doğal bir koruma sağladığı da düşünülebilir. Sınır boyunca uzanan dağlar 2500-3000 metreye kadar yüksekliğe sahip olup dağlar kütleli ve birbirinden eşik ve vadilerle ayrılır. Türkiye İran sınırı genellikle dağların zirvelerini takip eder. Mevcut sınır kapıları coğrafyanın elverişli yerlerine inşa edildiğinden bölgenin doğal geçitleridir. Türk İran sınırında Aras nehri ile birkaç akarsu bulunmakta ve bunlar Türkiye'den doğup İran'a akmaktadır. Bölgede orman ise bulunmamaktadır.

Her iki ülkenin sınır civarında bulunan yerleşim yerleri arazi koşullarının elverişsizliği nedeni ile ekonomik açıdan az gelişmiş alanlardır(Deniz ve Doğu,54). Ekonomik seçeneklerin azlığı nedeniyle sınır kaçakçılığı yaygındır. Buna bağlı olarak sınır köylerinin nüfusu bölge köylerinden oldukça fazladır (Türkiye tarafında nüfus ortalaması 637 iken sınır köylerinde 869 kişidir). Bölgedeki civar köylerin güvenlik nedeniyle boşaltılmış olmasına bağlı olarak Şemdinli'nin nüfusu artmıştır.

5.2. Türkiye'de Sınır Güvenliği Sorumlulukları

Türkiye'nin İran'la olan sınır güvenliği konusunda yetki, sorumluluk ve ilgi paylaşımı da oldukça parçalıdır. Bu kapsamda sınırdaki istihbarat toplama ve genel koordinasyonla sorumlu olan kurum MIT, giriş ve çıkış yapan kişilerle ilgili kontrol ve önleme araması yapan görevliler polisler, yurda sokulan ve çıkartılan mal ve eşya ile ilgili gerekli sorumlular Gümrük Muhafaza memurları, sınır hattı boyunca 600 metre genişliğe kadar olan alanda sınırların güvenliğinden sorumlu olanlar Kara Kuvvetleri Komutanlığı, sınırdan sokulan hayvan, bitki ve gıda maddeleri ile ilgili sorunlarda sorumluluk taşıyan ise Gıda ve Tarım Bakanlığı'dır. Genel olarak sınır güvenliği ile ilgili idari sorumluluk ise sınır kapılarının bulunduğu ilin valiliklerindedir. Tüm bu sorumluluklar incelendiğinde Türkiye'de sınır güvenliği ile ilgili bürokratik kuruluşlarının sayısının 28 olduğu görülmektedir. Yakın zamanlarda (1991) sınır güvenliği ile ilgili yapılan düzenlemeler ise bu karmaşayı daha da artırmaktan öteye gitmemiştir (Al-Monitor, 2014).

Türkiye'nin sınır güvenliği ile ilgili kaygı duyanların başında Avrupa Birliği gelmektedir. Nitekim 2013'de ki ilerleme raporunda bu konuya dikkat çekilmiştir. Türkiye sınırları üzerindeki bu

yetki karmaşasına dikkat çeken raporun dayandığı bu olgu nedeniyle Türkiye Şengen vizesine dahil edilmemiştir. AB'ye katılımı sağlanırsa Türkiye'nin sınırlar aynı zamanda AB'nin sınırları olacağından mevcut durumun neden AB'yi kaygılandığı daha açık biçimde anlaşılabilir.

5. 3. Türkiye-İran Sınır Güvenliği Sorunları

5.3.1. Türkiye İran Arasında Göç ve Göçmen Sorunları

Türkiye'nin coğrafi yapısı itibarıyla tüm sınırlarının yaklaşık %65'i dağlık alanlardan geçmektedir. Özellikle doğu ve güneydoğuda bulunan sınırlarımız oldukça engebeli arazilerden ve çoğunlukla dağların zirvesinden geçmektedir. Sınır bölgelerinin bu denli yüksek alanlarda bulunması yazın bile sert iklim koşullarına sahip bölgeler olmasına neden olmaktadır. Tüm bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda sınır bölgelerinde gerekli güvenliği sağlamanın ve yeterli donanımın oluşturulmasının zorluğu açıkça görülmektedir. Bu durum sınırlarda güvenliğin sağlanmasını güçleştirdiği gibi yasa dışı geçişlere de zemin hazırlamaktadır. Türkiye-İran arasındaki mevcut kara sınırının uzunluğu 560 km.dir ve büyük oranda dağlık arazilerden oluşmaktadır. Bu bölge uzun yıllar boyunca güvenlik sıkıntılarının yaşandığı ve kaçak göçlerin meydana geldiği bir alan olmuştur (Cihangir, 2010:67).

1970'lerin sonunu ve 1980'lerin ilk yarısını kapsayan ilk dönem, 1979 yılında gerçekleşen İran Devrimi ardından İranlıların akınından oldukça etkilenmiştir. İranlı göçmenlerin çoğu, esasen ülkelerinden siyasi nedenlerle ayrılan ve Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki bir üçüncü ülkeye göç edene dek Türkiye'de kalan transit göçmenlerdi. Komşu ülkelerdeki siyasi ve ekonomik kargaşalar neticesinde yarım milyonu aşkın insan ülkeye girmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012:12).

Son on yılda ülkemize giren yabancı sayısında kademeli bir artış gözlemlenmektedir. 2006 yılında 18.916.904 olan yabancı giriş sayısı 2015 yılı sonunda 34.633.391, 2016 yılı sonunda ise bu rakam 24.686.471 olarak kaydedilmiştir. Türkiye'ye 2015 yılında en çok giriş yapan yabancıların menşe ülkelerinden ilk 5 ülke sırasıyla Almanya, Rusya, İngiltere, Gürcistan ve Bulgaristan; 2016 yılında sırasıyla Almanya, Gürcistan, Bulgaristan, İran ve İngiltere; 2017 yılı Mayıs ayında ise sırasıyla İran, Gürcistan, Almanya, Bulgaristan ve Rusya'dır (Türk Kızılayı Göç Ve Mülteciler Müdürlüğü, 2017:5).

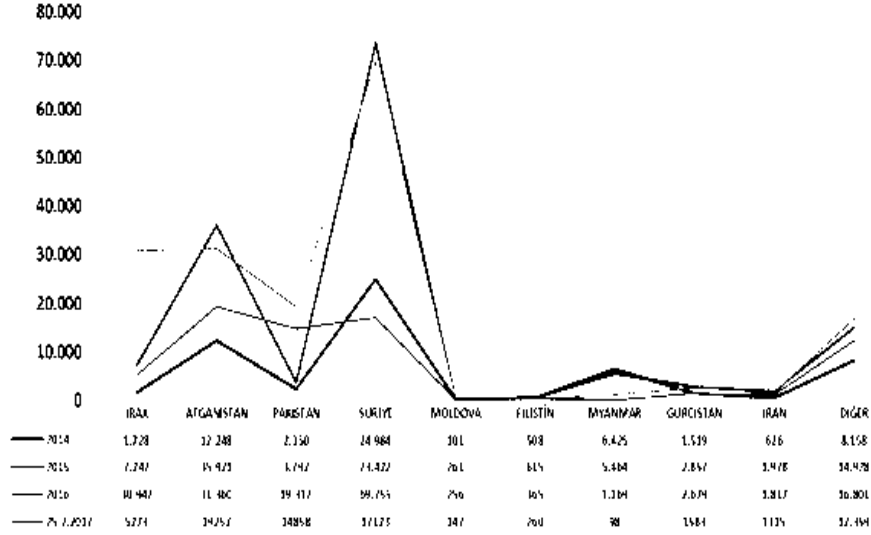
Tablo 1. 2017 Yılı Aylara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancıların Dağılımı (Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü Mayıs 2017).

UYRUK	TOPLAM (Kişi)
İran	159.445
Gürcistan	235.148
Almanya	276.577
Bulgaristan	165.359
Rusya Federasyonu	607.447
Azerbaycan	56.233
Irak	61.860
Hollanda	62.311
İngiltere	184.173
Ukrayna	155.879
Diğer	879.862
GENEL TOPLAM	2.844.289

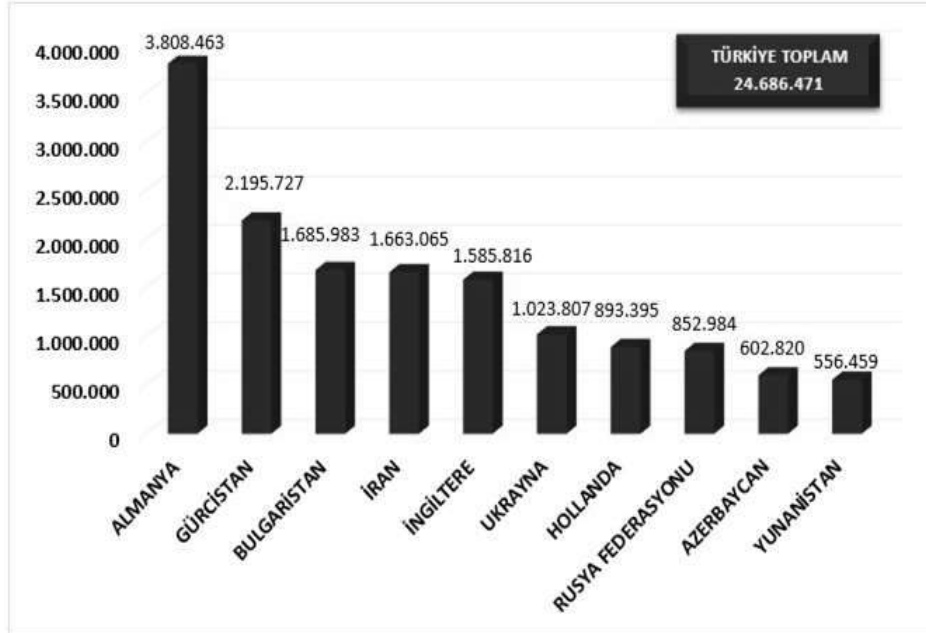
Tablo 2. 2016 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyrak) (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü Düzensiz Göç İstatistiği).

Suriye	69.755
Afganistan	31.360
Irak	30.947
Pakistan	19.317
Gürcistan	2.679
Bangladeş	2.390
İran	1.817
Özbekistan	1.648
Myanmar (Burma)	1.169
Azerbaycan	1.138
Diğer	12.246
Toplam	174.466

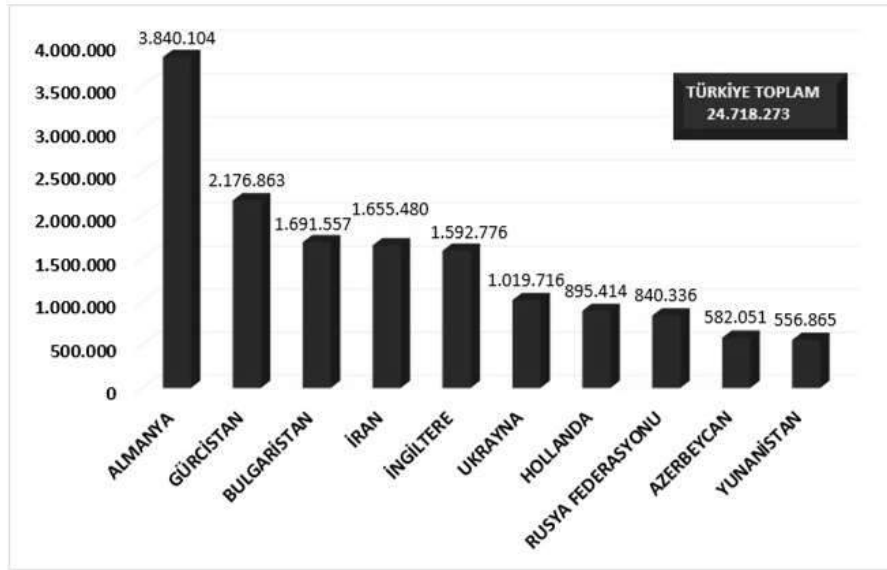
Grafik 1. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrukları (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017).

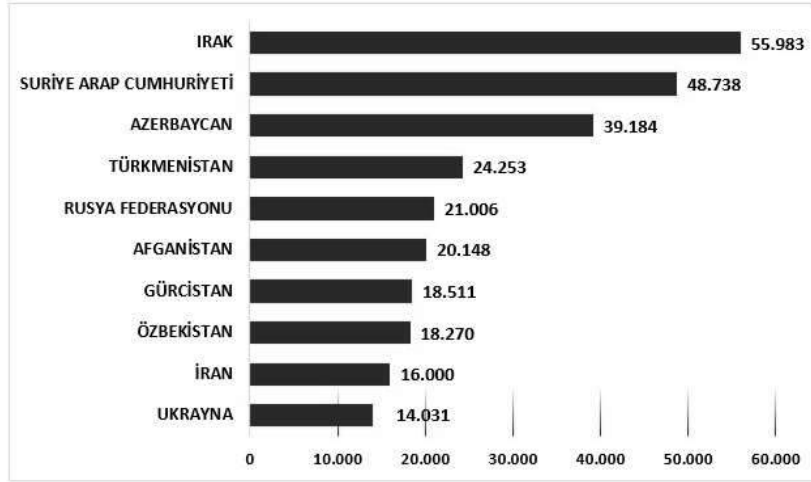
Grafik 2. 2016 Yılında Hudut kapılarında Yapılan Girişler (İlk on ülke) (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017).

Grafik 3. 2016 Yılında Hudut Kapılarında Yapılan Çıkışlar (İlk on ülke) (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü).

Grafik 4. 2016’Yılında İkamet İzni İle Türkiye’de Bulunan Yabancılar (ilk on ülke) (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü).

5.3.2. Türkiye-İran Arası Terör Faaliyetleri Bağlamında Güvenlik Sorunları

Türkiye-İran arasındaki temel sınır sorunlarından biri de her iki ülkede ayrılıkçı faaliyet yürüten PKK terör örgütünün varlığıdır. İran’da PJAK adı altında illegal faaliyet yürüten bu örgüte karşı zaman zaman iki ülke üst düzey görüşmeler gerçekleştirilerek ortak tutum belirlemeye çalışılmaktadır. Türkiye’ni PKK’ya yönelik operasyonları

kesintisiz devam ederken İran'ın PJAK'a olan operasyonları iki ülke arasındaki münasebete göre hızlanıp durağanlaşmaktadır. Ayrıca PKK'nın üst düzey yöneticilerinin zaman zaman İranlı yöneticilerle olan yakın temasları hakkında alınan bilgiler Türkiye için rahatsızlık doğurmaktadır (Weitz, 2014:70).

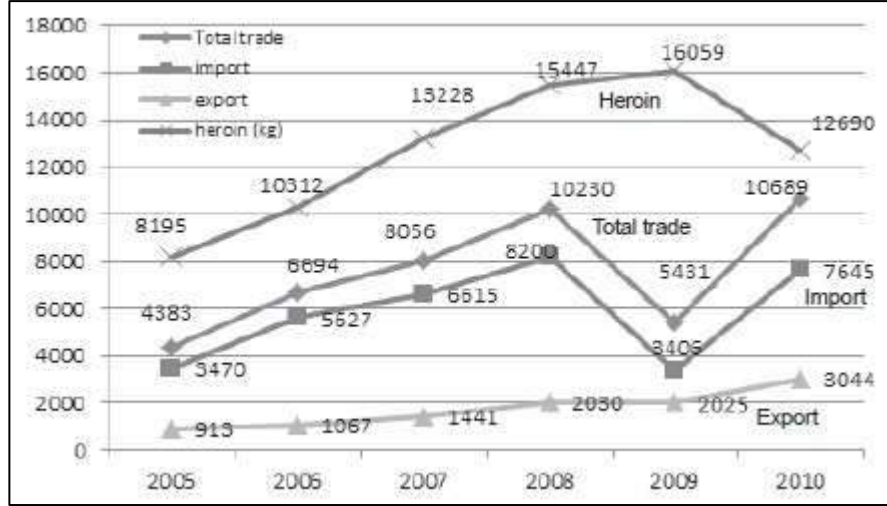
İstihbarat çalışmaları sonucu elde edilen bilgilere göre PKK'nın İran'ın Türkiye sınırında Makü, Dambat, Navur, Kotr, Keneresh, Şehidan kampları bulunmaktadır. Bu kamplarda 800-1000 civarında PKK'lı teröristin barındığı düşünülmektedir. Bu teröristlerin zaman zaman Türkiye'ye geçip eylem yaptıkları anlaşıldığından, ya da Türkiye'de Ağrı, Tendürek bölgesinde yapılan operasyonlar karşısında teröristlerin İran'daki kamplara sığındığı anlaşıldığından önlem olarak Ağrı-Iğdır sınırının 70 kilometresini duvarla, kalan kısmını ise kuleler, demir tel örgülerle kapatılmasına ve boydan boya ışıklandırılmasına başlanmıştır.

Iğdır ve Ağrı illeri civarı Türkiye-İran sınırının 144 km. kısmına 3m yüksekliğinde duvar örülmesi bekleniyor. Bu duvar üzerinde 15 kapı ve bir güvenlik devriye yolu bulunacak olup kapılarda kurşun geçirmez camlar bulunacaktır. Suriye sınırına ise 688 bin 240 metre duvar örülmüştür.

5.3.3. Türkiye-İran Arası Uyuşturucu ve Sınır Kaçakçılığı Faaliyetleri Bağlamında Güvenlik Sorunları

Türkiye-İran sınırı transnasyonel terörist ve uyuşturucu trafiği açısından da oldukça problemli görülmekte. Avrupa'ya nakledilen uyuşturucunun %20 ile 30'unun Afganistan-İran-Türkiye ve Balkanları içeren bir yol üzerinden aktığı düşünülmektedir. Orta Asya orijinli uyuşturucunun yaklaşık %50 ise Rusya ve Doğu Avrupa üzerinde Batıya akmaktadır (Bacon, 2007:82). Özellikle Afganistan orijinli metafetamin ve afyon ticaretinin uluslararası geçiş yollarından biri Türkiye-İran sınırıdır. Türkiye-İran arasında ticaret hacminin gelişmesine bağlı olarak malların, kişilerin geçişinin kolaylaştırılması uyuşturucu kaçakçılığı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Tablo'da 2005-2010 yılları arasında Türkiye ve İran arasında gerçekleşen ticaret hacmi ile uyuşturucu trafiği arasındaki ilişki gösterilmektedir. Ayrıca İran'dan Türkiye'ye giren araç sayısı arttıkça Türkiye giriş yapan insan sayısı daha da artmaktadır (Ekici ve Ünlü, 2013:41-48).

Grafik 5. 2005-2010 Yılları Arasında Türkiye-İran Ticaret Hacmi Ve Uyuşturucu Trafiği Arasındaki İlişki(Ekici ve Ünlü, 2013:41-48).

İran'dan Türkiye'ye giriş yapan bir milyona yakın kişinin tekrar ülkelerine dönmedikleri ve Türkiye'de illegal olarak bulundukları sırada çoğunlukla uyuşturucu ile ilgili suçlara karıştıkları saptanmıştır.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığının verilerine göre Türkiye'de sentetik uyuşturucu işine karışan on dokuz farklı etnik grup içinde %69 oranı ile İranlılar en geniş gruplardan birini oluşturmaktadır. Eldeki verilerden yola çıkıldığında Asya-Pasifik bölgesinde cereyan eden uyuşturucu trafiğinde daha çok İranlıların sentetik uyuşturucu trafiğini yöneten kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Uyuşturucu ticaretinin karayolu ağı ise ağırlıklı olarak İran sınırında bulunan Ağrı, Van, Iğdır ve Hakkari illerinden oluşmaktadır (Ekici ve Özbay, 2013:286-305).

İranlıların Asya-Pasifik bölgesine yönelik uluslararası uyuşturucu ticaretinde Türkiye'yi bağlantı noktası (hub) olarak kullanmaları da diğer bir ilginç durumdur. (Ekici ve Özbay, 2013:286-305)'a göre bunun nedeni THY'nin Asya-Pasifik bölgesinde Bangkok, Singapur, Jakarta, Hon Kong, Sidney, Şangay, Pekin, Seul, Osaka ve Tokyo'ya direk uçuşlarının bulunmasından kaynaklanmaktadır.

6. Sonuç ve Genel Değerlendirme

İran ve Türkiye ittifak ve çatışmalarla dolu uzun bir ortak tarihsel geçmişe sahip iki ülkedir. Her ikisi de dünyanın en fazla

geçişkenliğe sahip beş bölgesinden biri olan ve iki kıtayı birbirinden ayıran sınırların iki yanında uzanan coğrafik olarak çok opsiyonlu bir bölgede yer almaktadır. Türkiye küresel ekonomik sisteme tam entegre olmuş bir ülke iken İran politik ve ekonomik olarak kendini Batı'dan izole etmiştir.

İran'la Türkiye arasındaki güvenlik sorunlarının bir kısmını Türkiye'deki İranlı muhalifler ve İran'da faaliyet gösteren PKK uzantısı teröristlerdir. Tahran Türkiye'nin kendi topraklarında bulunan muhaliflere yeterince sıkı bir kontrol uygulamadığını ileri sürmektedir. Buna karşın İran'da topraklarında bulunan PKK mensuplarına benzer biçimde kayıtsız kalmaktadır.

Son zamanlarda İran ve Türkiye arasındaki ilişkiler daha dostane olmakla beraber karşılıklı olarak işbirliğine daha açık hale gelmiştir. Özellikle Türkiye İran'ın Nükleer faaliyetleri konusunda İran'a yapılan uluslararası baskının hafifletilmesinde etkin rol oynamıştır.

Türkiye İran arasında sınır güvenliği sorunları kaçakçılık, illegal sınır faaliyetleri ve zaman zaman PKK terör örgütü ile ilgili sorunları içermektedir. İstatistiksel verilere göre Ortadoğu Güvenlik Kompleksi içinde uyuşturucu ve illegal kaçakçılık faaliyetlerinde İran uyruklular önemli oranda rol oynamakta bu nedenle Türkiye'de yakalanan kaçakçılar ve uyuşturucu satıcılar içinde de İran uyruklular önemli yekün tutmaktadır. Bunun en önemli nedeni Türkiye İran arasındaki sınır dağların zirvelerini takip etmekte bölgenin topoğrafik özellikleri nedeniyle sınır kontrolünü sağlamak hayli güç olmaktadır. Bu nedenle İran ve Türkiye gerek İran'dan ve gerekse Orta Asya'dan gelenler için transit ülke rolü üstlenmektedir. Türkiye gerek Batı ile olan iyi ilişkileri ve gerekse AB katılım süreci nedeniyle bölgedeki diğer ülkelere kıyasla sınır kontrolü ve uyuşturucu kaçakçıları ile müdahale konusunda daha başarılı bir ülke olarak görülmektedir. Bununla birlikte Irak ve Suriye'deki istikrarsızlığın bölge güvenliğine olan olumsuz etkileri dikkate alınarak İran-Türkiye sınırına duvar inşaa edilerek sınır kontrolü ve güvenliğinin fiziken daha da artırılması hedeflenmiştir. Tüm bu olgular ve iki ülke arasındaki mevcut güvenlik sorunları dikkate alındığında dahi İran ve Türkiye arasındaki göç ve güvenlik sorunlarının iki ülke arasındaki ikili ilişkileri olumsuz etkileyecek düzeyde olmadığı, sınır bölgesine yakın vilayetlerin mülki erkanlarının mutlak zamanlarda karşılıklı olarak bir araya gelip görüş alış verişinde bulunarak koordinasyonu güçlendirdikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSEL, D., İÇDUYGU, A., (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye, Ankara, 12.
- ASLAN, S., DEMİRHAN, Y., (2015). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi, Birey Ve Toplum Dergisi, Cilt:5, Sayı:9, 25.
- BACON, E. (2007). Mayo Clinic And The Origins Of Blood Banking, 82s.
- BUZAN, B., WEAVER, O., (2000). Regions and Powers The Structure Of International Security, 394.
- CİHANGİR, İ. (2010). İkili ve Bölgesel Güvenlik Unsurları ve Türkiye-İran İlişkilerine Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 67.
- EKİCİ, B., ÖZBAY S., (2013). Iranian Methamphetamine and Turkey: An Emerging Transnational Threat. Trends in Organized Crime, Volume 16. Number 2. June 1013, 286-305.
- EKİCİ., ÜNLÜ., (2013). 2005-2010 Yılları Arasında Türkiye-İran Ticaret Hacmi ve Uyuşturucu Trafiği Arasındaki İlişki, 41-48.
- GÖK, G. O.(2016) Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü, KOSBED, Sayı:31, 68-69.
- KARACA, İ. (2016). AB’nin Entegre Sınır Yönetimi Kurumu Frontex’in Rolü ve Türkiye’nin Uyum Süreci, T.C. Beykent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 17.
- KAYA, A. (2005).Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göçle Mücadele Politikası Ve Türkiye Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi, 8.
- KAYA, A. (2013). Sınır Güvenliği Paradigmalarındaki Değişim ve Türkiye’nin Sınır Güvenliği Yapısının Analizi, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, Sayı:4, 3.
- KILIÇASLAN, E. “Kopenhag Okulu”, Trakya Üniversitesi İİBF, 8s, https://www.academia.edu/28173911/Kopenhag_Okulu.docx
- KURT, S. 2015. Toplumsal Güvenliğin Yükselişi, International Journal Of Social Science, Sayı:37,466.
- MANDACI, N., ÖZERİM, G., (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi, Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 39, 112.
- MİŞ, N. (2011). Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 347.
- ÖZGİRAY, A. (1995). İngiliz Belgeleri Işığında Türk-İran Siyasi İlişkileri (1919–1938), Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 687-696.

- ŞİLİBEKOVA, A. (2007). Orta Asya Bölgesel Güvenlik Sistemine Doğru: Perspektifler, 25.07.2017: 1320, <http://www.ayk.gov.tr>.
- ŞİR, A. Y. (2003). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi, Enerji Güvenliği ve Rusya, Uzman Global Strateji Enstitüsü, 346.
- TÜRK KIZILAYI GÖÇ VE MÜLTECİ HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ, Mayıs (2017). Göç İstatik Raporu, 5.
- TÜRSAB, 2017. "TÜRSAB 2017 Tahran Turizm FuarRaporu", 7s, www.tursab.org.tr/dosya/15825/tahran-turizm-fuar-raporu.
- TÜYSÜZOĞLU, G. (2013). Güvenlik İsteminin Dış Politika Oluşum Sürecine Etkisi: Ermenistan-İran İlişkileri'nin Güvenlikleştirme Kuramı Bağlamında Anlamlandırılması, Giresun Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, 10.
- YEŞİLTAŞ, M. (2015). İç Savaşta Komşu Olmak Türkiye'nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti, SETA Analiz, Sayı:136, 11.
- WEITZ, (2014). THROMBOSIS: A MAJOR CONTRIBUTOR TO THE GLOBAL DISEASE BURDEN, 70.

İNTERNET KAYNAKLARI

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Düzensiz Göç İstatistiği, "2016 Yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)", http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, 01.08.2017.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "2016 Yılında Hudut Kapılarından Yapılan Çıkışlar", http://www.goc.gov.tr/icerik6/giris-cikis_363_378_4708_icerik, 01.08.2017.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "2016 Yılında Hudut Kapılarından Yapılan Girişler", http://www.goc.gov.tr/icerik6/giris-cikis_363_378_4708_icerik, 01.08.2017.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "2016 Yılında İkamet İzni İle Türkiye'de Bulunan Yabancılar", http://www.goc.gov.tr/icerik3/ikamet-izinleri_363_378_4709, 01.08.2017.
- Türkiye İstatistik Kurumu, "Genel Çalışma Durumuna Göre Giriş Yapan Vatandaşlar (Türkiye'de ikamet eden), 2009 – 2017", http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072, 23.08.2017.
- Türkiye İran sınırında bulunan Sınır Kapıları ve Geçiş Noktaları (<http://www.lafsozluk.com/2013/04/turkiye-sinir-ve-gumruk-kapilari.html>)

KUR'ÂN'IN DİLİYLE "GÖÇ"ÜN "HİCRET"E DÖNÜŞÜM SERÜVENİ

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Betül ORUÇ

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana Bilim Dalı.

Son yıllarda tarih, büyük çatışma ve kaos ortamlarına, insanların telaffuz etmekte zorlandıkları yeni silahların, bombaların insanlar üzerinde denendiğine, insanların yurtlarından çıkartılıp yeni yerleşim yerleri bulmak zorunda bırakıldığına şahit olmuştur. Bu karanlık sahneler, sadece yaşayanları değil olaylara şahitlik edenleri de derinden yaralamaktadır. Elbette, insanlık onuruyla bağdaşmayan bu dehşet sahneleri karşısında, vicdan sahibi her insan hiç tereddütsüz yardım kanatlarını açmakta; bir merhamet timsali olabilmektedir. Ancak toplumsal alanda yaşanan sıkıntılar, konunun sosyolojik, siyasal, iktisâdî olarak derinlemesine ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan göç, farklı boyutları olan çok yönlü bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu çok yönlü hareket tarzının bir boyutu da göç olgusunun dinle ilişkisidir.

Dinin temel referansları çerçevesinde göç olayına bakıldığında göçün Kur'an'ın diliyle farklı bir mana kazandığı görülmektedir. Bu hareket tarzı belli ilkeler ve sınırlar içerisinde "hicret" olarak isimlendirilmiştir.

Çalışmamız, mekânsal anlamda bir yer değiştirme eyleminden çok daha derin bir boyutu olan "göç" hadisesinin Kur'an'da "hicret" bağlamında ele alınmasını, "hicret"e dönüşümün temel dinamiklerini, "hicret"in verdiği mesajları, "hicret"in muhataplarına yönelik sorumluluklarını ele almaya gayret edecektir. Araştırmada, konuyla ilgili ayetlerin tefsir kaynaklarındaki değerlendirmesi, hadis kaynaklarında yer alan rivayetler ile İslam Tarihi'nin bize sunduğu veriler eşliğinde tespitlerin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Göç, İslam tarihi

THE ADVENTURE OF TRANSITION TO THE "HIJRAH" OF THE "MIGRATION" WITH THE LANGUAGE OF THE QUR'AN

In recent years, history has seen wide spread conflict and chaos, new weapons people are forced to pronounce, bomb sare being tested on humans, people are forced to leave their home sand find new settlements. These dark scenesare deeply hurting not only those who live but also those who witness to them. Absolutely, every person who has conscience spreads his/her wings of aid with out any hesitatiton in the face of these terror scenes that are incompatible with the dignity of humanity; can become a symbol of mercy. However, the problems experienced in the social

environment reveal the necessity of dealing with the issue associologically, political and economical way. From this point of view, immigration emerges as a multiple action with different dimensions. One dimension of this versatile movement is also relation to religion of migration phenomenon.

When we look at the migration phenomenon in the frame of the basic references of religion, it seems that the migration has a different meaning with the language of the Qur'an. This movement is called "hijrah" within certain principles and boundaries.

Our work will try to deal with the fact that the process of "migration" which is a much deeper meaning than the act of displacement in a spatial sense is handled in the Qur'an in the context of "Hijrah", the fundamental dynamics of transformation to "Hijrah", the messages given by "Hijrah" and their responsibilities for interlocutors. In this study, it is aimed to evaluate verses from the Qur'an related about issue in Qur'anic sources, to reveal the narrations in the hadith sources and with the help of these sources the Islamic history presented to us.

Keywords: Qur'an, Migration, Islamic History

İslam tarihinde Allah Rasulü ve beraberindeki Müslümanların Mekke'den Medine'ye göç etmesini anlatmak üzere özel anlamda kullanılan hicret kelimesi terk etmek, ayrılmak, ilgiyi kesmek anlamında (Ezherî, 2001: "hcr" md.; Cevherî, 1990: "hcr" md.) kullanılmakta; "kişinin herhangi bir şeyden bedenen, lisânen veya kalben ayrılıp uzaklaşması" manasına gelmektedir. (İsfahânî, 2009: 833)

Hicretin kelime anlamı itibarıyla göç hadisesi ile benzerlik gösteren bir yapısının olduğu görülmektedir. Diğer yandan göçteki bedenen intikalden çok daha geniş bir anlam yelpazesine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Kur'an'ın bu konuyu göç ifadesi yerine hicret olarak isimlendirmesi ve bir değer atfetmesi dikkat çekicidir.

Kur'an'da hicret kelimesi yer almamakla birlikte otuz bir yerde "hecr" kökünden gelen çeşitli türevlerin yer aldığı görülür. Bu ifade "Kur'an'ı terketmek" (Furkân 25/30), "bir kişiden veya gruptan ayrılmak" (Nisâ 4/34; Meryem 19/46; Müzzemmil 73/10), "kötü şeyleri terketmek" (Müddessir 74/5) ve terim anlamına uygun olarak "Allah uğrunda başka bir yere göç etmek" (bkz. Bakara 2/218; Âl-i İmrân 3/195; Nisâ 4/89, 97; Tevbe 9/20) anlamlarında kullanılmaktadır.

Hz. Peygamber'in insanları İslam'a çağırmasıyla birlikte Müslüman olanların baskı ve zulme maruz kaldığı görülmektedir. Özellikle toplum içerisinde zayıf ve güçsüz insanların işkence ve

eziyetle karşı karşıya kaldığı; işkenceler altında dayanamayarak hayatlarını kayb ettikleri tarihi kaynaklarda aktarılmaktadır (Bkz. İbnu İshâk, 2004: 44; İbnu Hişâm, 1936: I, 317-320.)

Dinlerinden dönmeleri için işkenceye maruz kalan Müslümanların bu şiddet ortamında korunabilmesi için zalim inkarcıların isteklerine zahiren boyun eğmelerine izin verilmiştir: *“Kalbi imanla dopdolu olduğu hâlde baskı altında (inkar etmek zorunda) kalan kimse müstesna olmak üzere, kim iman ettikten sonra gönlünü küfre açıp Allah’ı inkar ederse işte Allah’ın gazabı onlar üzerinedir ve onlar için büyük bir azap vardır (Nahl 16/106).”*

Müslüman topluma yönelik baskı, eziyet ve işkenceden Hz. Peygamber ve etrafındaki Müslümanlar zarar görmekteydi. Bu durum gün geçtikçe artmakta ve dayanılmaz bir hale gelmekteydi (İbnu Hişâm, 1936: I, 354, 355; İbnu Abdilber, 1966: 44, 45). Mekke döneminde, bu eziyet ve baskı ortamında, Müslümanların sabretmeleri, saldırılara karşı bir misillemede bulunmaktan kaçınmaları emredilmekteydi: *“Onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellekle ayrıl (Müzzemmil 73/10).” “Sen, insan fıtratının kabule yatkın olduğu yolu tut; iyi olanı emret; bilgisiz kalmayı seçenleri kendi hallerine bırak (A’râf 7/199; ayrıca bkz. En’âm 6/106; Hicr 15/94; Zührûf 43/89; Necm 53/29, 30).” “Rahman’ın kulları, yeryüzünde vakar ve tevazu ile yürüyen kimselerdir. Cahiller onlara laf attıkları zaman, ‘Selâm!’ der (geçer)ler (Furkân 25/63; ayrıca bkz. Mü’minûn 23/3; Furkân 25/72; Kasas 28/55).”* şeklinde gelen ayetler sabretmeyi ve aldırış etmeden yola devam etmeyi emretmektedir. Medine döneminde nazil olan bir ayette ise Mekke döneminde Müslümanların savaştan el çekmelerine dair açık bir beyanın yer aldığı görülmektedir. *“Daha önce kendilerine, ‘(savaşmaktan) ellerinizi çekin, namazı kılın, zekâtı verin.’ denilenleri görmedin mi (Nisâ 4/77)?”*

İslam tebliğini kabul etmeleriyle birlikte Müslüman toplumun, maruz kaldığı zulme karşı sabır yolunu tercih etmelerinin emredilmesi, elbette belli amaçları olan bir eylem tarzıydı. Bu şekilde tevhid inancı etrafında Müslüman toplumun ilk neslinin sağlam bir yapıya bürünmesi, fertler arasındaki bağın güçlenmesi sağlanmıştı. Bu şekilde daha sonraki dönemde toplumda yeni sistemin ve düzenin kurulması kolaylaşacaktı. Diğer yandan tevhid inancının merkezde olduğu bu hareketin şiddetle birlikte anılması, belki de özdeşleştirilmesi engellenerek sahih inancın merkezde olduğu bir sistem öne çıkartılmaktaydı (Said, 2005: 90). Elbette bu meşakkatli hareket tarzı henüz Müslüman olmamış muhatapların kalplerinde bir

yankı bulmuş; daha sonraki dönemlerde de İslam inancını kabul etmeleri kolaylaşmıştır.

Hicretin bir göç hareketinden ayrılan en önemli özelliği kuşkusuz din merkezli bir hareket tarzı olmasıdır. Bulunulan mekanda dini yaşama olanağının kalmaması halinde, dini yaşayabileceği başka bir ortama intikalin sağlanması hicretle mümkün olabilmektedir. Bu bakımdan Hz. Peygamber ve beraberindeki Müslümanların Mekke'den hicret etmeye zorlanmalarında da dini yaşama isteklerinin yer aldığı açıktır.

Eziyet ve işkencelerin arttığı bu dönemde inkarcıların inananları zorlayarak hak yoldan çevirme gayretlerinin aslında bütün peygamberlerin karşılaştığı bir durum olduğu beyan edilmektedir: *"Dediler ki: 'Ey Şuayb! Dediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Hem biz seni aramızda zayıf görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı seni taşla tutardık. Zaten sen bizce itibarlı biri değilsin.'* (Hûd 11/ 91)." Hz. İbrâhim, kavminin kendisini ateşte yakma teşebbüsünün ardından, *"Doğrusu ben Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum"* demiş (Ankebût 29/26) Hz. Lût, peygamberlik görevini yaparken kâfirlerin azgınlık ve ahlâksızlıkları karşısında Allah'tan aldığı emirle bir gece vakti inananlarla birlikte yurdundan çıkmış, arkasına dönüp bakmadan gitmesi istenilen yere gitmişti (Hûd 11/80-81; Hicr 15/65). Hz. Şuayb'a kavminin ileri gelen kibirlileri, *"Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber iman edenleri memleketimizden çıkaracağız yahut dinimize döneceksiniz* (A'râf 7/88)." demişler, onu ve müminleri hicrete zorlamışlardı. Firavun: *"Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim. (Faydası olacaksa) Rabbini yardıma çağırsın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum* (Mü'min 33/23-29)." diyerek Hz. Musa'yı tehdit etmiştir. Hz. Musa, Allah'ın emriyle geceleyin Mısır'dan yola çıkardığı İsrailoğulları'nı göç ettirmeyi başarmış, peşlerine düşen Firavun ve ordusu ise denizde boğulmuştu (Yûnus 10/90; Tâhâ 20/77-78; eş-Şuarâ 26/52-67).

Dolayısıyla Hz. Peygamber ve beraberinde bulunan Müslümanların önceki peygamberler gibi eziyetlere karşı sabretmeleri emredilmektedir: *"Andolsun ki, senden önce de birçok peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihayet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç yoktur. Andolsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor* (En'âm 6/34)."

Müşriklerin inananlara yönelik eziyet ve işkencesi artınca Müslümanların dinlerini hem rahat bir şekilde yaşayabilmeleri hem de müşriklerin fitnesinden kurtulup tebliğin güvenli bir ortamda yürütülmesi için bir mekan arayışına gidilmiştir. Bu sırada Hz. Peygamber, Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin vermiştir. "Eğer isterseniz ve yapabilirsiniz Habeşistan'a sığının. Orada halkına zulmetmeyen bir hükümdar vardır. Orası bir doğruluk ve hakikat ülkesidir. Allah işlerde bir kolaylık verene kadar orada kalın." demiştir (İbnu Hişâm, 1936: I, 321; İbnu Sa'd, 1968: I, 204). Risaletin beşinci yılında bir grup Müslüman, Habeşistan'a hicret etmişlerdir. Kureyşliler Müslümanları Habeşistan'dan getirme teşebbüslerinde bulunmuş; ancak başarılı olamamışlardır (İbnu Hişâm, 1936: I, 332).

Günler ilerledikçe Mekke'de kalanlar için hayat, daha da zorlaştı. Habeşistan muhacirlerinin karşılaştıkları olumlu hava (İbnu Hişâm, 1936: I, 388) ve Mekke'de eziyet ve işkencenin artması, Habeşistan'a hicretlerin devam etmesine sebep olmuştur (Bkz. İbnu Hişâm, 1936: I, 321-330; İbnu Sa'd, 1968: I, 203, 207).

Habeşistan'da Müslümanlar adına uygun bir ortam bulunmasına karşın, Hz. Peygamber'in burayı kendisi için hicret yurdu olarak tercih etmemesi, onun Kâbe merkezli risalet görevinin bir yansıması olarak düşünülebilir. Kur'an'ın Arapça olması ve ilk muhatapların Arap olması, öncelikle Arap yarımadasında İslam'ın yerleştirilmesi amacı, bu eylem tarzında etkilidir. İlk elde Mekke'de inkârcılara karşı bir tavır alma ve zor durumdaki bazı Müslümanların kurtarılması için seçilen bir mekan olsa da Habeşistan, geçici bir hicret beldesi olarak görülmüştür. Hz. Peygamber hicret yurdu arayışında öncelikle Mekke'deki Müslümanların kolayca gidebilecekleri, Mekke'ye yakın bir yer olan Taif'e yolculuk gerçekleştirdi. Fakat aldığı tepkiler olumsuzdu (İbnu Hişâm, 1936: I, 421, 422; İbnu Sa'd, 1968: I, 210-212).

Taif'te tebliğ adına aradığı desteği bulamayan Hz. Peygamber, Mekke'ye geri döndü. Artık bu dönemden sonra Kâbe'yi ziyarete gelen insanlarla görüşmelerinde hicret yurdu arayışını dile getirdi (İbnu Hişâm, 1936: I, 422-425). Tebliğ çalışmaları çerçevesinde Allah Rasulü, Medine'den gelen heyetle de görüşmüştür. Onlar bu tebliğe olumlu yanıt vermişlerdir. Risaletin 11. yılında Medineli altı kişi Müslüman oldu (İbnu Hişâm, 1936: I, 428; İbnu Sa'd, 1968: I, 217-219). Bir yıl sonra on iki Medineli Müslüman Mekke'ye gelmiş, Hz. Peygamber onlarla ilk bey'atı yapmıştır (İbnu Hişâm, 1936: I, 429;

İbnu Sa'd, 1968: 219). Allah Rasulü onlara dinlerini öğretmek üzere Mus'ab b. Umeyr'i göndermiştir (Bkz. İbnu Hişâm, 1936: I, 434; İbnu Sa'd, 1968: I, 220).

Mus'ab'ın Medine'deki tebliğ çalışmaları meyve vermiş, ertesi yıl 75 kişilik bir kabile Hz. Peygamber'e bey'at etmişlerdir (İbnu Hişâm, 1936: I, 438). Allah Rasulü, bey'ata katılanlar arasından temsilcilerin seçilmesini istemiş; bu temsilcilerin kendi kabilelerinden sorumlu olacaklarını belirtmiştir (İbnu Hişâm, 1936: I, 442-444). Hz. Peygamber'in "Neşemizde, kederimizde, zorluğumuzda, kolaylığımızda, başkalarının bize tercih edilip üstün tutulmaları halinde dinlemek ve itaat etmek, idarede bulunan kimselerle çekişmemek" üzere söz aldığı aktarılmaktadır (İbnu Hişâm, 1936: I, 433; İbnu Sa'd, 1968: I, 222, 223). Allah Rasulü'nün beraberindeki Müslümanlarla birlikte çıktıkları hicret yolunda hicreti gerçekleştirenler ve bu olaya şahit olanların hakları bağlamında sağlam bir temele dayandığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan hicret, plansız bir yolculuk değil; belli anlam ve hedefleri bünyesinde taşıyan bir eylem tarzıdır.

Bey'at yapıldıktan kısa bir süre sonra Müslümanlar Medine'ye hicret etmeye başlamışlardır. Kaynaklarda muhacirlerin oldukça güç şartlarda yolculuğa çıktıkları anlatılmaktadır. Mekkeliler, Müslümanların hicretine engel olmaya çalışıyorlardı. Hicret etmek üzere yola çıkan Müslümanlardan kimisinin ailesini Mekke'de alıkoyuyor, (İbnu Hişâm, 1936: I, 468) kimilerine mallarını kendilerine bırakması şartıyla izin veriyorlardı (İbnu Hişâm, 1936: I, 470, 471).

Müşrikler, bu defa da Müslümanlara yönelik saldırılarında farklı bir boyuta geçmiş; Müslüman toplumun etrafında kenetlendiği Allah Rasulü'nü öldürmeye yönelmişlerdi. Kur'an, Hz. Peygamber'in hicret öncesi maruz kaldığı suikast girişimini şöyle beyan etmektedir: *"Hani kâfirler seni tutuklamak, öldürmek ya da (Mekke'den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır (Enfâl 8/30)."*

Mekke döneminde uygun bir ortamın oluşabilmesi için eziyet ve işkencelere sabretme yolunu tutan Müslümanlar, bu metodun verimli olmadığı vaktin geldiğini anladıkları zaman belli bir anlam ve hedef yükledikleri hicret yolunu tutmuşlardır. Medeniyetlerin inşasında göç hareketlerinin ne denli büyük bir öneme sahip olduğu aşikardır. Bu çerçevede hicret, Müslüman toplum için bir dönüm noktasıdır. Bu bakımdan takvimin yani tarihin başlangıcının bu olaya bağlanması dikkat çekicidir. Böylelikle yeni bir medeniyetin inşası için ilk adım atılmış olmaktadır.

Bu dönemde nazil olan Kehf suresinin Müslümanlar için önemli mesajlar içerdiği görülmektedir. Sure içerisinde yer alan “Mağara Arkadaşları” hikayesinde bir zamanlar inançları yüzünden bulundukları toprakları terk etmek zorunda kalan inananlar, uzun uykularının ardından saklamak zorunda kaldıkları inançlarının toplumda hakim din olduğunu görmüşlerdir (Bkz. Kehf 18/12-27). Bu durum görünen ile gerçekte var olacağın birbirinden farklı olabileceğini ortaya koymaktadır (Esed, 2002: 583). Surede yer alan diğer kısma ise Hz. Musa ile salih kulun hikâyesidir. Hikâyede anlatılan olayların her biri Musa’nın anlayamadığı, görünüşüne bakıp da itiraz ettiği hakikatlerden meydana gelmektedir. Bu kısma da hakikat ile görünenin her zaman için bire bir uyuşmayabileceği gerçeğini muhataplarına aktarmaktadır (Bkz. Kehf 18/60-82). Buna göre Müslümanların bugün şiddetten alıkonulması, kendilerine savaş izninin verilmeyişi, müşriklerin eziyetlerine maruz kalmaları ve bir süre sonra hicret edecek olmaları, olayların görünen tarafıyla onlara acı veriyor olabilir. Ancak hakikat yönüyle, onların bilmedikleri birtakım kazanımlar olacaktır ki; bunu çok geçmeden göreceklerdir.

Hicret, Müslüman toplum için zorlayıcı sebeplerle başvuru bir hareket tarzı olmakla birlikte kimi zamanlarda da gereklilik haline gelen ve bu bakımdan başvurulması zorunlu bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. *“Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: Ne isteydiniz! dediler. Bunlar: Biz yeryüzünde çaresizdik, diye cevap verdiler. Melekler de: Allah’ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya! dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir (Nisâ 4/97).”* şeklinde gelen ilahi buyruk, dini tercihin ötesinde Müslümanın tercih edeceği yaşam ortamının da önemli olduğunu beyan etmektedir. Bu noktada hicrete güçleri yetmesine rağmen hicret etmekten uzak duran (Zemahşerî, 2009: 255; Râzî, 1981: XI, 13) kimselere ayet içerisinde uyarı ve kınama niteliğinde bir soru yöneltilmektedir (Beğavî, 1409h.: II, 273; Kurtubî, 2006: VII, 64). Özellikle bu ayetin tefsiri bağlamında Hz. Peygamber ve beraberindeki Müslümanlarla birlikte hicret etmenin Müslüman topluma aidiyet anlamı taşıyacağına işaret edilmektedir. Bu bağlamda *“Öyleyse sizi Allah’a imandan Rasulü’ne itaatten alıkoyan bu topluluğun yanından uzaklaşsaydınız, orayı terk etseydiniz ya! Böylece Allah’a iman eder, Peygamber’ine itaat ederdiniz.”* (Taberî, 2001: VII, 379, 380; Tabersî, 2005: III, 170) söyleminin dile getirildiği görülmektedir. Bu kimselerin Müslüman olan, hicret farz kılınmasına rağmen Mekke’de kalan kimseler olduğu belirtilmektedir (Mâturîdî,

2005: III, 334; Zemahşerî, 2009: 255). Diğer yandan konuyu sadece nüzul ortamıyla sınırlandırmayıp kişinin dinini daha iyi yaşaması açısından başka bir memleketin daha elverişli olma halinde buraya hicret etmesinin gerekliliğini ortaya koyduğu (Zemahşerî, 2009: 255) üzerinde de durulmaktadır.

Hicret konusunda bu genel ifadelerden istisna edilen grupların da zikredildiği görülmektedir. *“Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır (Nisâ 4/98).”* Dolayısıyla gerçekten acziyet içerisinde bulunan, yolları bilemeyen, azık ve kuvvet olarak yoksun bulunan (Huvvarî, 1990: I, 414, 415; Taberî, 2001: VII, 380; Beğavî, 1409h.: II, 273) kimselerin hicret konusunda müsamaha ile karşılandığı görülmektedir. Söz konusu grupların dışında kalan kimselerin *“Biz yeryüzünde aciz kimselerdik”* şeklindeki cevapları zayıf bir mazeret olarak görülerek reddedilmektedir. Müslümanlıklarını tam olarak yaşayabilecekleri yerler varken geçerli bir nedenleri olmadan buraya göç etmeyip küfür diyarında ezik bir halde yaşamayı seçen kimselerin kendi kendilerine zulmettikleri belirtilmektedir (Mevdûdî, 1991: I, 395; Karaman, Çağrı, vd., 2006: II, 123). Bu kimseler dünya hayatında Müslümanların tarafına yerleşerek şerefli bir hayat yaşamayı terk etmekte; ahirette ise eziyetten korkarak uzaklaştıkları hakkın ikamesi sebebiyle azabı hak etmektedirler (Reşid Rızâ, 1947: V, 356, 357).

Hicret konusunda dikkate değer hususlardan biri de bu eylemi Allah rızası için gerçekleştirmektir. Her kim Allah yolunda hicret ederse sığınacak yerler, bol bir geçimlik bulur. Kim, şirk beldesinden ve dinine savaş açanların diyarından kaçır ve Müslümanların olduğu yere gelirse, bunu da Allah'ın dininin uğruna, koyduğu nizamı uygun olarak gerçekleştirirse gidilecek, sığınacak pek çok yer bulur (Taberî, 2001: VII, 391). Burada önemli olan niyetin sağlam olmasıdır. Kişinin istediği Allah'ın dinini O'nun istediği şekilde yaşamak için hicret etmek olunca bu tam anlamıyla bir hicret olur. (Reşid Rızâ, 1947: V, 359) Hatta yola çıkıp hicret diyarına varamayan kimse için de Allah katında mükâfat müjdelenmektedir. İhlasla birlikte niyet yeterli görülmektedir (Reşid Rızâ, 1947: V, 359). Zaten Allah Rasulü *“Ameller niyete göredir. Her kişiye ancak niyet ettiği şey vardır. Kimin hicreti Allah'a ve Rasulü'ne yönelirse onun hicreti Allah'a ve Rasulü'nedir. Kimin de hicreti nail olacağı bir dünyalık veya evleneceği bir kadından dolayısıyla onun hicreti, hicret ettiği şeye olur.”* (Buhârî, İmân 41; Müslim, İmâre 155) buyurarak hicretin din açısından muteber ve

değerli olabilmesinin ancak sağlam bir niyetle mümkün olabileceğini beyan etmektedir.

Bir başka ayette aynı konu şu şekilde beyan edilir: “*Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksınız orada) yalnız bana kulluk edin* (Ankebût 29/56).” Kâfirlerin eziyeti altında kalmanın doğru olmadığı; Allah’ın salih kullarının arasına katılarak imanını ve dinini açıkça yaşamının gerekliliği beyan edilmektedir (Kurtubî, 2006: XVI, 381). Elbette bu konuda insanları iyiliğe çağırıp onları kötülükten uzaklaştırma vazifesinin de söz konusu edildiği görülmektedir. Bu vazifenin gereği olarak çalışmak gerekiyor, ancak diğer yandan Müslüman ferdin dinini yaşamaktan men edildiği bir ortamda zamanla dinden kopabileceği uyarısı yapılmaktadır (Mâturîdî, 2005: VIII, 239). Hatta daha sonra gelen “Her nefis ölümü tadacak” ayeti hangi mekanda olurlarsa olsunlar ölümün onları bulacağını haber veriyor. Bu bakımdan “Ölümden korkarak şirk diyarında kalmayı sürdürmeyin!” uyarısına işaret edilmektedir (Tabersî, 2005: VIII, 38).

Hicretin her göç hareketinde olduğu gibi meşakkat ve zorluklarla dolu olduğu malumdur. Ancak buna rağmen sadece Allah rızası için, O’nun yolunda bulunulan mekanın terk edilmesi ve yeni yurt arayışına gidilmesi büyük değer taşıyan bir davranış olarak kabul edilir. Bu açıdan hicret edenler için hem dünya hem de ahiret hayatında birtakım nimetler vadedilir: “*Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı elbette daha büyüktür. (Onlar) sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir* (Nahl 16/41, 42; ayrıca bkz. Bakara 2/218; Âl-i İmrân 3/195; Nahl 16/110; Hacc 22/58, 59).”

Ayette söz konusu edilen kimselerin Mekkelilerin zulmettiği iman eden kimseler olduğu belirtilmektedir. Bunlardan bir grup önce Habeşistan’a hicret etmişler daha sonra Medine’ye hicretten sonra buraya gelmişlerdir (Taberî, 2001: XIV, 223; Beğavî, 1409h.: V, 20; Kurtubî, 2006: XII, 326, 327). Onlara verilen nimet olarak dünya hayatında yeni bir yurda yerleştirilmeleri (Taberî, 2001: XIV, 225), yeni topraklar fethetmeleri (Tabersî, 2005: VI, 158; Kurtubî, 2006: XII, 327), zilletten sonra izzete kavuşmaları, darlıktan sonra genişliğe ulaşmaları (Mâturîdî, 2005: VI, 507) sayılmaktadır.

Hicret, zorlu bir hareket olduğu kadar çok yönlü bir yapıya da sahiptir. Türü sıkıntıları göğüsleyerek hicrete niyetlenen kimselerin olduğu kadar bu kimselere yardımcı olacak kimselerin de bu konuda

uyarılmaları gerekmektedir. *“İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir (Enfâl 8/72).”* şeklinde gelen ilahi buyruk İslam’a göre fert ve toplumlar arasında birleştirici güce sahip velayetin temelini dine dayandığını beyan etmektedir. Bu açıdan yakın akraba bile olsa din farklılığı mirasa engel kabul edilmiştir (Karaman, Çağrı, vd.: 2006: II, 712).

Mekke’den Medine’ye hicret konusunda dile getirilen muhacir-ensar kardeşliğini bu çerçevede zikretmek mümkündür. *“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan/içtenlikle iman eden kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir (Haşr 59/9).”* buyrularak bu örnek kardeşliğe dikkat çekilmektedir.

Rivayetlerde belirtildiğine göre Nadiroğuları toprakları fethedilince Hz. Peygamber, bu toprakları muhacirlere dağıtıp onları ensara yük olmaktan kurtarmak istedi. Bu konuyu ensarla istişare etti ve onlar da buna razı oldular. Bir rivayete göre ise Allah Rasulü ensara: Dilerseniz evleriniz ve mallarınızdan alıp muhacirlere de vereyim. Ganimeti de aranızda bölüştüreyim. Dilerseniz de evleriniz ve mallarınız size kalsın, ganimeti sadece muhacirlere vereyim, dedi. Onlar da evlerimizi ve mallarımızı da bölüştür, ganimeti de tamamen onlara ver, biz bir şey almayalım, dediler (Beğavî, 1409h.: VIII, 76, 77; Zemahşerî, 2009: 1095). Bu şekilde ensar, muhacirlere feyden ve diğerlerinden verilenlere muhtaç olmalarına rağmen (Zemahşerî, 2009: 1095) kendileri aleyhine muhacirlere yardım ediyorlar (Taberî, 2001: XXII, 527), evlerini ve mallarını muhacir kardeşlerine veriyorlardı (Beğavî, 1409 h.: VIII, 76).

Allah Teâla, ensarın kardeşlerine verdiklerinden dolayı içlerinde bir huzursuzluğun bulunmadığını beyan ederek onları övmektedir (Kurtubî, 2006: XX, 359; Tabatabai, 1997: XIX, 213). Esasında hicret sonrası Allah Rasulü’nün hicret eden muhacirle,

Medine’yi yurt edinmiş ensar arasında fert olarak bir kardeşleştirme uygulamasını gerçekleştirdiğini hatırlamak gerekmektedir.

Bu ayet münasebetiyle anlatılan bir başka olay da ensarın övgü dolu durumunu ortaya koymaktadır: Bir adam Hz. Peygamber’e geldi ve aç olduğunu söyledi. Allah Rasulü’nün onu doyuracak bir şeyi yoktu. Ashabına bunu bu gece misafir edecek birisi olup olmadığını sordu. Ensardan biri kalkıp onu konuk edebileceğini söyledi. Onu alıp eve götürdü. Ailesine de “Bu, Allah Rasulü’nün konuğudur. Yarına bir şey saklama ne varsa getir.” dedi. Hanımı da yanlarında sadece çocukların azığı bulunduğunu başka da bir şey olmadığını söyledi. Adam da çocukları yedirmeden avutup uyutmasını, lambayı söndürmesini kendilerinin de bu gece bir şey yememesini söyledi. Hanımı da böyle yaptı (Taberî, 2001: XXII, 528; Beğavî, 1409 h.: VIII, 77; Kurtubî, 2006: XX, 363). Ertesi gün Allah Rasulü, geceleyin bu şekilde davranan kimselerin yaptıklarından Allah’ın razı olduğunu haber vermiştir (Beğavî, 1409h.: VIII, 77; Kurtubî, 2006: XX, 363). Dolayısıyla ensar, yeri geldiğinde kendileri aleyhine de olsa hicret eden muhacir kardeşlerine karşı oldukça müşfik bir tavır içinde olmuşlardır.

Allah Rasulü, ensarın muhacir kardeşlerine karşı eşî görülmemiş fedakârlığına işaret ederek “Eğer hicret olmasaydı ben mutlaka ensardan biri olurum. Eğer insanlar bir dere ya da dağ yoluna girseler ben ensarın gittiği dere veya dağ yoluna girerdim (Buhârî, Temennî 9; Müslim, Zekât 139).” buyurmuş; ensarın İslam kültüründeki ayrıcalıklı konumunu ortaya koymuştur.

Görüldüğü üzere özelde Hz. Peygamber ve beraberindeki Müslümanların Mekke’den Medine’ye intikalini, genel anlamda ise belli şartlarla bir gereklilik haline gelebilen ve bu bakımdan kıyamete kadar bütün Müslümanların uygulayabilecekleri bir eylem tarzını anlatmak üzere kullanılan hicret ifadesi, çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bir yerden bir başka yere intikal etme anlamında göç olgusuyla benzer bir durumu ifade etmekle birlikte; İslam kültürü içerisinde kendine has bir değer taşıdığı açıktır. Öncelikle Allah rızasını ön plana çıkartan ve bu bakımdan dinî gayelerin öncelendiği bu konuda meşakatlere karşı sabretme, aşırılıklardan kaçınma hususiyetinin dile getirilmesi önemlidir. Ayrıca gösterilen sabrın ve çekilen eziyetin karşılığının dünya ve ahirette verileceğinin beyan edilmesi bakımından değer atfedilen saygın bir davranış olarak hicretin değerlendirilmesi söz konusudur. Hz. Peygamber’in hicret öncesi ve hicret sonrası uyguladığı siyaset, hicretin haklar bağlamında sağlam

bir zemine oturtulduğunu; bu bakımdan mağduriyetlerin ve istismarların giderilmesinin ön planda tutulduğunu göstermektedir. Hiç kuşkusuz İslam medeniyetinde bir dönüm noktası olan hicret konusunun farklı açılardan değerlendirilmesi, bugün göç bağlamında yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik sorunların çözümünde önemli verilerin elde edilmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Beğavî, Ebu Muhammed Hüseyin b. Mesud. (1409h.).** Tefsîru'l-Beğavî -Meâlimu't-Tenzîl- (thk. Muhammed Abdullah en-Nemr, Osman Cum'a Damîriyye, Süleyman Müslim el-Harş). Riyad: Dâru Tayyibe.
- Cevherî, İsmâîl b. Hammâd. (1990).** es-Sıhah Tâcu'l-Lüğa ve Sıhahu'l-Arabiyye (thk. Ahmed Abdu'l-Ğafûr). Beyrut: Dâru'l-İlmi'l-Melâyîn.
- Esed, M. (2002).** *Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir* (trc. C.Koytak-A.Ertürk). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. (2001).** *Tehzîbu'l-Luğa* (thk. Reyâd Zeki Kâsım). Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Huvvârî, Hûd b. Muhakkem. (1990).** Tefsîru Kitâbillâhi'l-Azîz (thk. Belhâc b. Saîd Şerîfî). Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî.
- İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb. (2009).** Müfredâtü'l-Elfâzı'l-Kur'ân (thk. Safvân Adnân Dâvûdî). Dimeşk: Dâru'l-Kâa'.
- İbnu Abdilber, Yûsuf b. En-Nemerî. (1966).** *ed-Dürer fî İhtisâri'l-Meğâzî ve's-Siyer* (thk. Şevki Dayf). Kahire: İhyâu't-Türâsi'l-İslâmiyye.
- İbnu Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddin. (1936).** *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, , Mısır: Mustafa el-Bâbî ve Evladuhu.
- İbnu İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr. (2004).** *es-Sîratu'n-Nebeviyye* (thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî). Beyrut: Dâru'l-İlmiyye.
- İbnu Sa'd, Ebû Abdillâh ez-Zührî. (1968).** *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* (thk. İhsan Abbas). Beyrut: Dâru Sâdır.
- İbnu'l-Arabî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh el-Ma'rûf. (ts.).** Ahkâmu'l-Kur'ân (thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Karaman, Hayreddin, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş. (2006).** *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir. (2006).** el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî). Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. (2005).** Te'vîlâtü Ehli's-Sünne -Tefsîru'l-Mâturîdî- (thk. Mecdî Baslûm). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Mevdûdî, E. (1991).** Tefhîmu'l-Kur'an (trc. Muhammed Han Kayanî ve arkadaşları). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Râzî, Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. (1981).** Tefsîru'l-Fahrî'r-Râzî Tefsîru'l-Kebîr Mefâtîhu'l-Ğayb. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Reşid Rızâ, M. (1947).** Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Hakîm. Kahire: Dâru'l-Menâr.
- Said, C. (2005).** *Ademoğlunun İlk Mezhebi İslam ve Şiddet Üzerine* (trc. Halil İbrahim Kaçar), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Tabatabâî, es-Seyyid Muhammed Hüseyin. (1997).** el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'ân (thk. Fudayle eş-Şeyh Hüseyin). Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî'l-Matbûât.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. (2001).** Tefsîru't-Taberî Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî). Kahire: Dârı Hicr.
- Tabersî, Ebû Ali el-Fazl b. Hasen b. El-Fazl. (2005).** Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân. Beyrut: Dâru'l-Ulûm.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. (2009).** Tefsîru'l-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl (thk. Halîl Meymûn Şeyhâ). Beyrut: Dâru'l-Marife.

SURİYELİ MÜLTECİLER ÖZELİNDE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GÖÇ, TOLERANS VE ARTAN MİLLİYETÇİLİK

Yrd. Doç. Tuğba AYDIN AZALOV

*Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü*

Göç, özellikle Batı Avrupa ülkelerinin yoğun olarak yaşadığı bir olgudur. Göçün rotası, sadece Avrupa dışı ülkelere değil, Avrupa-İçerisi ülkeleri de içerecek şekilde geniş yelpazededir. Avrupa ülkeleri, bu zamana kadar göçün yönetimine ilişkin özellikle asimilasyondan entegrasyona yönelen politikalar geliştirmiş ve çokkültürlülük bağlamında Avrupa değerlerini yaratmışlardır. Ancak, çokkültürlülük ve devamında halen belirgin şekilde mevcut olan göç olgusu, Avrupa devletlerini 'doyma noktasına' getirmiştir. Bu durumun en belirgin örneği, Avrupa içi siyasette gündemden düşmeyen Suriyeli mültecilerin durumu ve siyasi parti liderlerinin milliyetçiliği içeren söylemleridir. Dolayısıyla bu çalışmada, Avrupa içi siyasi parti söylemlerinin göç ve milliyetçiliğe yönelik içeriği analiz edilecektir. Bu çalışmanın temel amacı, çokkültürlülüğün milliyetçiliğe darbe indirdiği tezinin aksine, özellikle Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya göçü ile birlikte çokkültürlülüğün milliyetçiliği tetiklediği görüşüne cevap bulmaktır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, göç, çokkültürlülük, tolerans, Suriye, Avrupa Birliği

MIGRATION, TOLERANCE and RISING NATIONALISM IN EU: PARTICULAR CASE OF SYRIAN REFUGEES

Migration is a common fact, especially faced by western European states. Migration route draws a large scale including inside and outside of Europe. European states have developed migration management politics as from assimilation to integration and as a result, they have created European values in the case of multiculturalism. But that ongoing process of multiculturalism and migration brought European states into 'saturation point'. Syrian refugees status in intra-Europe politics and nationalist discourse of political party leaders can be counted as a sample of saturation point. So in this study, political party discourses including migration and nationalism will be analyzed. The main idea of this study is to find out and to support the idea that of 'multiculturalism triggers nationalism by the effect of Syrian refugees immigrating to Europe', as reversing the idea that of 'multiculturalism puts nationalism off'.

Key words: nationalism, migration, multiculturalism, tolerance, Syria, European Union

GİRİŞ

Küreselleşme, toplumlararası etkileşimin rotasını her yönü ile değiştirmiş ve etkilemiştir. Ekonomik, sosyal ve siyasi olduğu kadar, kültür ve kimlik üzerinde de derin etkiler oluşturmaya devam etmektedir. Günümüze kadar yaygın kanı, kişilerin artan hareketliliği sebebi ile çokkültürlülük politikalarının işlevini giderek arttırdığı ve daha fazla kabul gördüğü şeklinde iken, son yıllardaki gelişmeler ve siyasi söylemler söz konusu kanının doğruluğunu tartışılır noktaya getirmiştir. Göç ve göçmenlere yönelik pozitif ayrımcılık kuralları, göç eden kişiler üzerinde yapıcı etki oluşturabilmekte ve göç ettiği ülkedeki siyasal, ekonomik ve kültürel sisteme daha uyumlu hale getirebilmektedir. Ancak, her ülkenin göç ve göçmenlere yönelik bir 'doyma kapasitesi' olduğu tezinden yola çıkılarak, madalyonun öteki yüzünü oluşturan halklar açısından durumun her zaman 'kabullenilebilir' şartları taşımadığı görülmektedir. Avrupa Birliği örneğinden yola çıkılarak bu çalışmada, çokkültürlülük ve milliyetçiliğin genel tanımı yapılacak, devamında ise Avrupa ülkelerinin karşı karşıya kaldığı göç sorunu ve halklar üzerindeki etkisi analiz edilecektir.

1.AVRUPA BİRLİĞİ ve GÖÇ

1.1. Göç ve Göçe İlişkin Teorik Arka Plan

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Zamanla sınırları ve içeriği genişleyen göç olgusu, yüzyıllar boyunca ekonomiden siyasete birçok alanda yapıcı veya düzenleyici etkilere temel oluşturmuştur.

En temel tanımı ile göç, nüfus hareketlerini içermesi ile birlikte sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi boyutları ile toplum yapısını değiştiren bir coğrafi mekan değiştirme sürecidir (Çam, 2014:11). Kişiler veya gruplar, içsel veya dışsal olmak üzere çeşitli nedenlerle göç ederler. Yani göç, zorunlu sebeplerden olabildiği kadar, gönüllülük esasına göre de gerçekleşebilmektedir (Çam, 2014:22). Bu yüzden tek ve kesin 'göçmen' tanımı bulunmamaktadır.

Bireyin ve grupların hem kendilerinin hem de ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak amacı ile başka bir yere kalıcı olarak yerleşmesi göçün pozitif sebebini oluşturur iken; savaş, terör, istikrarsızlık, ekonomik yoksunluk, doğal afetler, insan haklarına veya hukuka ilişkin ihlaller gibi faktörler göçe ilişkin negatif etmenleri betimler. İşte bu kapsamda, sığınmacı ve mülteci tanımına ilişkin farklılıklar da ortaya çıkmaktadır. Sığınmacı, ulusal veya uluslar arası

belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek maksadı ile başvuran ve mültecilik staüsüne ilişkin sonuç bekleyen kişidir. Mülteci ise, haklı bir 'zulüm korkusu' ile vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden göç ettiği ülkenin korumasından yararlanmak isteyen kişidir (Çam, 2014:13).

Avrupa, özellikle batı ve kuzey ülkeleri, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak isteyen bireyler açısından cazibe merkezidir. Avrupa Birliği örneğinden yola çıkıldığında, başta iktisadi ve siyasi nedenlerle Avrupa'ya göç söz konusu iken, Suriye'de yaşanan gelişmeler nedeni ile göçün sosyal boyutuna ilişkin göç hareketleri artmaya başlamıştır. Göçün sosyolojik boyutu etnik, politik ve dini baskıları içermekte ve insanları bu sebeplerle başka yerde yaşamaya zorlamaktadır (Çam, 2014:26). Dolayısıyla, Avrupa ülkelerinde son dönemlerde artan göçün sosyolojik arka planı, Avrupa halkları üzerinde baskı yaratmaktadır.

Göç ve göçmenlere yönelik çalışmaların geniş bir yelpazeden incelenmesi ve yorumlanması gerekir. Göç ve göçmene ilişkin tek bir tanımın olmaması, göçe ilişkin süreçlerin farklı paradigmalara incelenmesini gerektirir. Buna göre, göç olgusu globalist, liberal, realist ve eleştirel göç paradigmaları ile farklı şekillerde yorumlanabilir. Bunlardan realist ve eleştirel göç paradigmaları, son yıllarda Avrupa ülkelerine gerçekleşen göç ve bu göçe yönelik tepkileri anlamak hususunda daha fazla açıklayıcı özellik gösterirler. Realist paradigmaya göre birey, göç olgusunun sadece bir öznesi olarak ele alınır. Kuzey ve güney ülkeleri arasındaki negatif farklılıklar, realist argümana göre göçün temel sebebini teşkil etmekte ve göç konusunda ulus devletlerin farklılıklara yaklaşımı çoğu zaman güvenlik merkezli olmaktadır (Çam, 2014:14-16).

Eleştirel kuramcılar da göçü, güvenlik kavramı ile birlikte değerlendirmekte ve güvenlik sorunlarını genişleterek ele almaktadırlar. Buna göre kimlik, salgın hastalıklar, çevre felaketleri ve göç, güvenlik sorunu olarak betimlenir. Eleştirel kuramcılar, sosyal ilişkilerin nasıl oluştuğu, nasıl biçimlendiği, nasıl algılandığı ve nasıl değişim geçirdikleri ile ilgilendiklerinden dolayı, göç ve diğer faktörlerin sosyal yapıyı nasıl biçimlendirdiğini; ayrıca, aktörler ve kimliklerin nasıl etkilendiğini tespit etmeye çalışırlar (Çam, 2014:20).

1.2. Avrupa Göçlerinin Rotası ve Çokkültürlülük

Avrupa, özellikle gelişmiş kuzey ve batı ülkeleri, yoğun göç alan cazibe merkezleridir. Ekonomik gelişmişlik ve ileri hayat

standartları ile yoğun fırsatlar sunan bu ülkeler, yıllardır gerek Avrupa içi gerekse de Avrupa dışından gelen birçok göçmene evsahipliği yapmaktadır.

Avrupa'ya göçün rotası, Avrupa-içi ve Avrupa-dışı göçler olmak üzere iki türlüdür. Avrupa içi göçler, çoğunluğu Birliğe üye ülkeler tarafından ve genellikle doğu ülkelerinden yaşanan göç akımını ifade eder. Elbet, Birlik politikaları gereği doğu ülkelerinin yanı sıra kuzey, batı, güney ve orta Avrupa ülkelerinden birbiri içine eğitim, çalışma veya evlilik sebebi ile yoğun göç mevcuttur. Ancak, iktisadi ve sosyolojik açıdan bakıldığında daha rahat yaşama arzusu ve daha iyi ekonomik standartları yakalama isteği nedeni ile Doğu Avrupa ülkeleri, Avrupa-içi göçün temel rotasını oluşturmaktadırlar. Avrupa dışı göç ise, ya Avrupa ülkelerinin eski sömürge devletlerinden gelen veya gelişmekte olan ülkelere gelişmiş batı ve kuzey Avrupa ülkelerine yaşanan göçü ifade eder.

Yasadışı göçmenler konusunda ise, mültecilerin büyük bir çoğunluğu Asya, Afrika ve Latin ülkelerinden gelmektedir. Yani, ABD, Batı ve Kuzey Avrupa ve Kanada gibi ülkeler küresel göçün varış rotasını oluşturmaktadır (Çam, 2014:30). Avrupa'ya yasadışı göç, gerçekte tahmin edilenden fazladır ve deniz bağlantılı ulaşım yolları ile İtalya, Yunanistan, Kıbrıs ve Malta üzerinden sağlanmaktadır.

Yaşanan bu göçler, elbet bir uyum çalışmalarının gerekliliğini beraberinde getirir. Yasal göç bağlamında bakıldığında çokkültürlülük politikaları Avrupa devletleri için önem arz etmektedir. Bu politikalar, göçmenlerin uyumuna yönelik çalışmaların çok ötesindedir. Bugün çokkültürlülük, vatandaşlık kavramına ve dolayısı ile de kimlik çalışmalarına yeni bir boyut getirmiştir.

Çokkültürlülük, Çelik'in ifadesi ile toplumsal çeşitliliğin belirli biçimlerinin kamusal alana siyasi araçlar kullanılarak yansıtılmasını esas alan bir değerler ve uygulamalar bütünüdür. (Çelik, 2008:6). Çokkültürlülüğün siyasi boyutuna atıfta bulunan bir diğer tanım ise, çokkültürlülüğün kültürel yönden tanınmasının çok ötesinde, kamu politikalarının, yasal hakların ve bazı durumlarda anayasa maddelerinin kültürel farklılıkların eklemlenmesi sureti ile adapte edilmesidir (Gozdecka vd, 2014: 53). Kısacası çokkültürlülük tanımı tanınma ve çoğulluğu içerir. Bir toplumda çoğulluk, Kanada, Belçika ve İsviçre örneğinde olduğu gibi yerleşik azınlık grupların varlığı ile olabileceği gibi, Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa örneğinde olduğu gibi farklı kültürlerden bireylerin göçü ile de sağlanabilir. Demografik çokkültürlülük olarak tanımlanan bu süreç

(Bloemraad, 2011), günümüzde Suriye’de yaşanan iç savaş nedeni ile ülkesinden kaçan insanların yoğun göçü ile hem siyasi sonuçları, hem kamusal alandaki etkileri ile daha fazla sorgulanır hale gelmiştir.

Klasik göç ve çokkültürlülük uygulamalarına bakıldığında, göçmen ve vatandaşlık kavramları arasında yıllar içinde değişime uğramış ve günümüzde birbirine eklemlenmiş bir ilişki görebiliriz. Avrupa ülkelerine yoğun göçün sonucu olarak, göçmenlerin uyumuna yönelik asimilasyondan çokkültürlülüğe doğru birçok uygulama ülkelerin göç politikalarında yer bulmuş ve geline nokta günümüzde vatandaşlığa ilişkin klasik uygulamalar değişmiştir. Vatandaşlık ve uygulamalarına yönelik temel yaklaşımlar soybağı üzerinde şekillenmekte iken, günümüzde Avrupa ülkelerinde ulus devlet üyeliği, vatandaşlık anlayışında yeni bir kapı açmıştır. Yani, siyasi vatandaşlığın ortaya çıkışı ve buna yönelik politikalar, günümüz göç çalışmalarında Avrupa içi gündemde yoğun olarak tartışılmaktadır.

1.3. Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Suriye’de Yaşanan Gelişmelerin Yansıması

Göç, özellikle Suriye’de son dönemde yaşanan olumsuz gelişmelerle birlikte, politika alanında ‘güvenlik’ ile birlikte tanımlanır bir alan olmuştur. Göç politikası, her ne kadar Avrupa Birliği’nin adalet ve içişleri politikalarına dahil olsa da, dış politika ve güvenlik bağlamında Birlik çalışmalarına entegre edilmiştir.

Adalet ve içişleri politikasının temel amacı, düzensiz göçün yönetimini de kapsayacak şekilde ‘özgürlük, adalet ve güvenlik bölgesi’ oluşturmaktır ve iç güvenlik sorunlarına yöneliktir (Tuncel, 2017:980). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’nın yoğun olarak karşı karşıya kaldığı göç, ilk başta Avrupa’nın yeniden ayağa kalkması için gerekli iken, günümüz şartlarında zorlayıcı nitelik kazanmıştır. İlk başlarda düzensiz göçe yönelik bir dizi ortak önlem almaya çalışan Birlik, günümüzde halen üye devletler düzeyinde farklı uygulamalara sahne olmakta ve tek bir ses olarak ortak bir göç politikası geliştirememektedir. Özellikle son dönemde yaşanan göç dalgası ile birlikte sınır kontrollerinin artması, Avrupa Birliği’nin mevcut uygulamaları ile ‘Avrupa kalesi’ algısının (Tuncel, 2017:981) pekişmesine neden olmaktadır. Yani göç politikası, her ne kadar içişlerine yönelik olarak betimlense de, Suriye’de yaşanan gelişmeler ile birlikte dış politikanın da aktif bir unsuru haline gelmiştir.

Daha detaylandırmak gerekirse, Avrupa Birliği'nin göçe ilişkin politikaları önleyici ve kontrolcü yaklaşımı içermek üzere iki boyutludur. Yani, göçün kaynağına yapılan yardım veya ticaret ile göçün azaltılmasına yönelik girişimler ile transit ülkelerle imzalanan ikili veya çok taraflı anlaşmalar ile kontrolcü yaklaşım, göçün dış politikaya ilişkin aktif unsurlarıdır (Tuncel, 2017:981). Her ne kadar Suriye'ye yönelik yardım ve ticaret faaliyetleri gerçekleştirilemese de, Türkiye ile imzalanan 'Geri Kabul Anlaşması', göçün kontrolüne yönelik uygulamalara örnektir. Dolayısıyla, düzensiz göçün kontrolündeki sıkı uygulamalar, Avrupa'nın bütünlüğünü ve toplumsal güvenliği için alınmaktadır ve bu algı ile Avrupa surlarının daha da yükselmesine vesile olmaktadır.

Avrupa Birliği açısından bakılacak olursa göç ve iltica konusu, enerji diplomasisi, uyuşturucu kaçakçılığı ve nükleer güvenlik konuları gibi diğer aktörlerle ilişkilerinde belirleyici bir rol oynayan, birçok farklı alanı barındıran ve neredeyse iç politika ile dış politikanın sınırlarının berraklığını yitirdiği bir çalışma alanıdır. Avrupa'nın normatif değerleri olarak belirlenen özgürlük, demokrasi, barış, ayrımcılık karşıtlığı ve insan haklarına saygı gibi değerler, Avrupa Birliği'nin bütün politika ve söylemlerinde temel değerler olarak vurgulanır. Ancak, devam etmekte olan mülteci sorunu nedeni ile, Avrupa Birliği'nin ikilemde ve yetersiz kaldığı bir politika alanı olması dolayısı ile de göç ve göçe ilişkin uygulamalar yoğun olarak gündemdedir (Tuncel, 2017:976). Yani, 1950li yıllardan itibaren Avrupa'nın inşa ettiği barış projesine tehdit unsuru olarak 'göç krizi' Avrupa'nın gündemindedir (Tuncel, 2017:977). Çünkü, farklılıklara vurgu yapan Birlik politikalarının günümüzde 'ben' ve 'öteki' olarak ayrışması, birleşme ve bütünleşme söylemlerinin aksine, 'dışlama' ve 'dışlanmaya' ilişkin söylemleri gündeme getirmektedir (Tuncel, 2017:977). Yani, göç krizi ile yaşanan bu gelişmeler, Avrupa'nın kimlik kapsamında ürettiği norm ve politikalara ters düştüğünü ve normatif kimlik tanımında uzaklaştığını göstermektedir (Tuncel, 2017:978).

2. MİLLİYETÇİLİK ve AVRUPA

2.1. Mevcut Uygulamalar ve Avrupa Birliği Göç Yönetimi

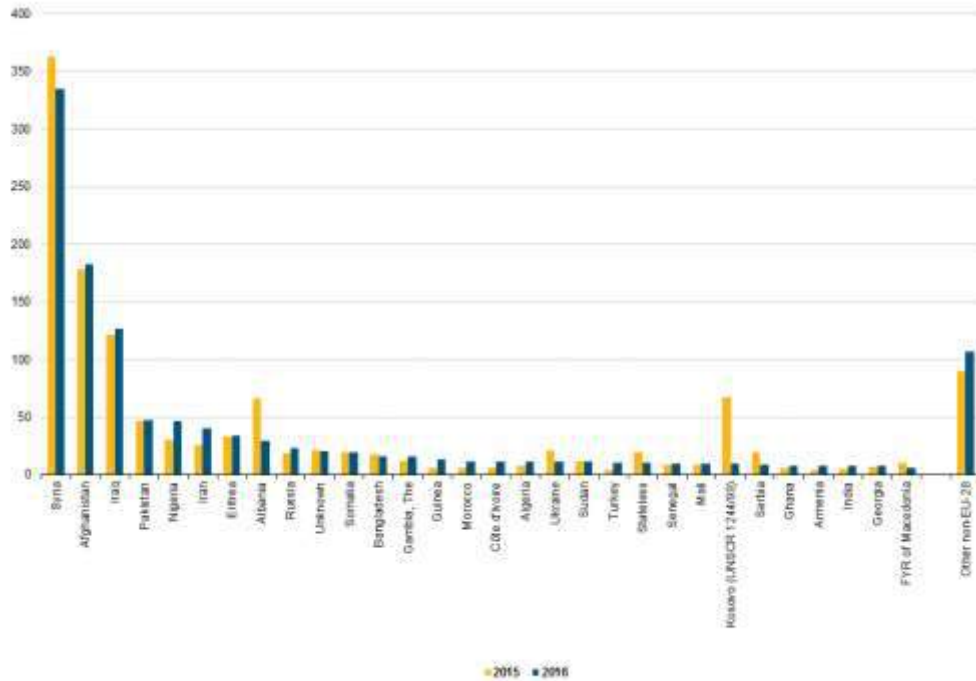
Avrupa Birliği, birçok bakımdan cazibe merkezidir. Suriye'de son dönemde yaşanan gelişmeler bir yana, Afrika ve Asya üzerinden de bugüne kadar birçok sığınma talebine evsahipliği yapmaktadır.

Eurostat tarafından 2015-2016 yılları için yayınlanan veriler, sığınma başvurularının hangi ülkelere yapıldığı ve hangi Avrupa

ülkelerinin tercih edildiği gibi hususlarda detaylı bilgi sağlamaktadır. Eurostat, henüz 2017 verilerini istatistiksel olarak aktarmadığından dolayı bu çalışma, son güncel veri tarihi olan 2016 yılının analizini içerecektir.

Bu amaçla, milliyetlere göre analiz esas alındığında, Eurostat tarafından AB-28 içerisindeki sığınma talebinde bulunanların milliyetlerine göre tasnifi aşağıdaki gibidir:

Grafik- 1: Milliyetlerine Göre AB-28 İçerisinde Sığınma Başvuruları (2015-2016)

Source: Eurostat (online data code: migr_asyappctza)

Kaynak: Asylum Statistics, Eurostat

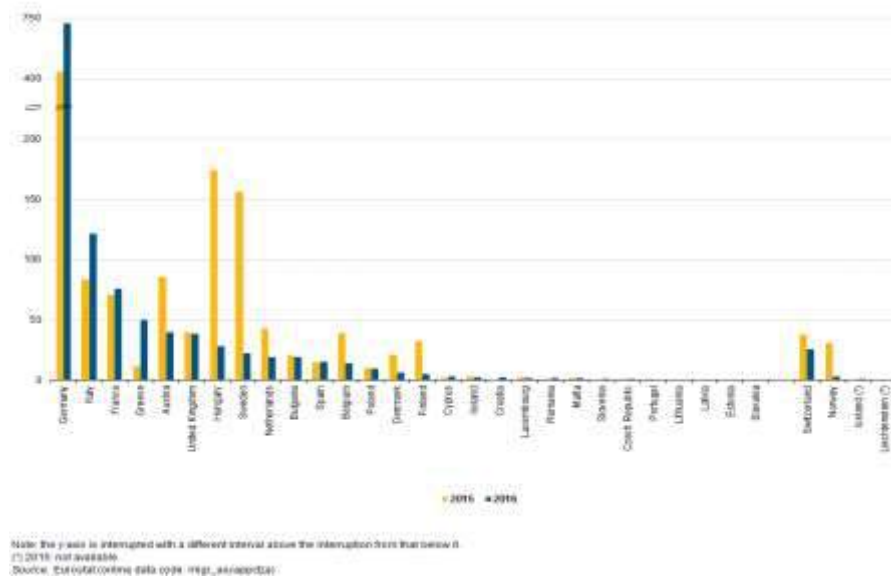
Yukarıdaki grafiğe göre Suriye, sığınma başvurularında ilk sırayı almaktadır. Buna kuşkusuz en önemli neden, Suriye’de yaşanan iç savaştan kaçan halkın, daha rahat yaşama arzusu ile İtalya ve Yunanistan gibi kıyı ülkelerinden ilerleyerek, gelişmiş batı ve kuzey ülkelerine yerleşmek istemeleridir.

Yukarıdaki grafikte dikkati çeken bir diğer husus, Suriye’den yapılan başvurularda 2016 yılında düşüş yaşandığıdır. Buna göre, 2015 yılında 363 bin olarak gerçekleşen başvuru sayısı, 2016 yılında gerileyerek 353 bin olmuştur.

Yukarıdaki grafiğe göre, Suriye’den sonra Afganistan, Irak ve Pakistan’dan yapılan başvurular, AB-28 içerisinde öncelikli sıralarda yer almaktadır. 2016 yılında yapılan başvurular 2015 yılına kıyaslandığında, bu ülkelere gelen başvuru sayısının giderek arttığı görülmektedir.

Sığınma talebinde bulunanların hangi Avrupa Birliği üye ülkelerine başvurduğu da önemli konudur. Aşağıdaki grafik, sığınma talebinde bulunanların hangi ülkelere rağbet gösterdiğini irdelemektedir.

Grafik-2: AB-28 İçerisinde Sığınma Başvurularının Sayısı (2015-2016)

Kaynak: Asylum Statistics, Eurostat

Yukarıdaki grafiğe göre Almanya, tercih açısından 2015 yılına göre daha da ilerlemiştir. 2015 yılında Almanya için 442 bin olan sığınma başvurusu sayısı, 2016 yılında daha da artarak 722 bine yükselmiştir. Almanya’ya talebin fazla olmasının sebebi, kuşkusuz izlediği açık kapı politikasıdır. Bu politika sayesinde Almanya, birçok göçmen için umut kapısı haline gelmiştir.

İtalya ve Yunanistan, sığınma başvurusu sayısında artış gösteren ülkelerdir. Çünkü İtalya ve Yunanistan, yasadışı göçün denizden ilk varış noktası olması sebebi ile birçok göçmen için bir durak noktasıdır.

Hırvatistan, karşılaştırmalı olarak Almanya, İtalya ve Yunanistan'a göre daha az sayıda sığınma başvurusunun yapıldığı ülkelerden biridir. Ancak, 2016 yılında bir önceki yıla göre başvuru sayısının 15 katı artması dikkate değer artışlardan biridir.

Diğer ülkelere bakıldığında ise, 2016 yılında sığınma talebinde bulunanların sayısında büyük düşüşler yaşandığı göze çarpmaktadır. Örneğin Avusturya, Macaristan ve İsveç, sığınma talebinde bulunanların sayısının 2016 yılında bir önceki yıla göre kıyasla iyice azaldığı ülkelerden birkaçıdır. Özellikle Norveç, en büyük düşüşün yaşandığı ülkedir. Avusturya, İsveç ve Macaristan, göçmen karşıtı politikaların hız kazandığı ülkelerden biridir. Bu ülkelerde aşırı sağ partilerin yükselişte olduğu gözönüne alınırsa, sığınma başvurusunda yaşanan büyük azalışın sebebi daha net anlaşılabilecektir.

Eurostat tarafından 2015-2016 yılı için değerlendirilmeye alınan bir diğer araştırma verisi ise, hangi ülkelere hangi milliyetten sığınma başvurusu yapıldığının analizidir. Aşağıdaki grafik, ilk beş sıralamayı analiz etmektedir.

Grafik-3: Sığınma Başvurusu Yapılan Ülkeler ve Başvuruda Bulunan İlk Beş Ülke Vatandaşlıkları

Belgium	Bulgaria	Czech Republic	Denmark
Syria 5 370	Afghanistan 5 340	Syria 4 075	Syria 4 375
Afghanistan 2 275	Syria 5 240	Syria 1 445	Afghanistan 1 110
Syria 1 700	Syria 5 000	Cyprus 80	Ukraine 1 000
Romania 720	Pakistan 1 770	Syria 60	Syria 430
Greece 530	Syria 1 400	Cyprus (excluding Hong Kong) 60	Ukraine 300
Other 7 540	Other 400	Other 400	Other 6 400
Germany	Hungary	Iceland	Germany
Syria 12 910	Syria 40	Syria 240	Syria 30 500
Afghanistan 80 110	Syria 20	Pakistan 230	Syria 4 770
Syria 20 420	Syria 10	Afghanistan 220	Pakistan 4 200
Ukraine 10 400	Pakistan 10	Afghanistan 150	Afghanistan 2 200
Other 10 510	Other 10	Syria 1 170	Ukraine 1 300
Other 10 510	Other 10	Other 1 170	Other 6 400
France	Finland	Croatia	Italy
Afghanistan 3 800	Afghanistan 6 500	Afghanistan 500	Afghanistan 20 500
Syria 2 200	Afghanistan 6 500	Syria 230	Pakistan 12 470
Ukraine 2 000	Syria 6 500	Syria 100	Ukraine 10 400
Afghanistan 740	Syria 6 500	Pakistan 100	Syria 7 000
Ukraine 6 400	Syria 6 500	Other 470	Other 3 300
Other 4 800	Other 4 800	Other 470	Other 3 300
Cyprus	Latvia	Lithuania	Luxembourg
Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Pakistan 200	Afghanistan 200	Pakistan 100	Afghanistan 200
Syria 200	Syria 200	Syria 100	Pakistan 100
Ukraine 100	Syria 200	Syria 100	Syria 100
Other 800	Other 200	Other 100	Other 100
Hungary	Malta	Malta	Malta
Afghanistan 10 400	Syria 100	Syria 100	Syria 100
Syria 4 870	Syria 100	Syria 100	Syria 100
Pakistan 3 000	Syria 100	Syria 100	Syria 100
Syria 1 000	Syria 100	Syria 100	Syria 100
Other 4 310	Other 100	Other 100	Other 100
Poland	Portugal	Portugal	Portugal
Syria 7 400	Cyprus 1 100	Cyprus 1 100	Cyprus 1 100
Pakistan 800	Cyprus 1 100	Cyprus 1 100	Cyprus 1 100
Ukraine 800	Cyprus 1 100	Cyprus 1 100	Cyprus 1 100
Other 800	Other 1 100	Other 1 100	Other 1 100
Slovakia	Turkey	Turkey	Turkey
Syria 10	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Ukraine 10	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Afghanistan 10	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Other 10	Other 1 100	Other 1 100	Other 1 100
Ukraine	Ukraine	Ukraine	Ukraine
Syria 400	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Ukraine 200	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Other 10	Other 1 100	Other 1 100	Other 1 100
Ukraine	Ukraine	Ukraine	Ukraine
Syria 400	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Ukraine 200	Syria 1 100	Syria 1 100	Syria 1 100
Other 10	Other 1 100	Other 1 100	Other 1 100

Kaynak: Asylum Statistics, Eurostat

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere Suriye vatandaşları, birçok Avrupa ülkesinde birinci sırada ya da ikinci sırada yer almaktadır. Suriye vatandaşları ağırlıklı olarak Belçika, Danimarka, Almanya, Estonya,İrlanda, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda,Romanya ve İsveç üzerinden başvuru gerçekleştirmektedirler. Polonya, Portekiz, Lihtenştayn, İtalya ve İngiltere ise Suriye vatandaşları açısından ilk beş sıralamada yer almamaktadır. Ancak bu durum, Suriye vatandaşlarının bu ülkeleri hiç tercih etmedikleri anlamına da gelmemelidir. İtalya için örnek vermek gerekirse, Afrika kökenli bireylerin İtalya'ya daha çok rağbet göstermesi, Suriyeli vatandaşların başvuru sayısının listede ilk beş sırada gösterilmemesine sebeptir.

Yine rakamsal olarak analiz edildiğinde en fazla Suriye vatandaşının başvuru yaptığı ülke, 266.250 başvuran sayısı ile Almanya'dır. Almanya'nın ağırlıklı olarak tercih edilmesinde hiç kuşkusuz uygulanan açık kapı politikasının büyük etkisi vardır. Yunanistan ise, 2016 yılında 26.630 Suriye vatandaşının sığınma başvurusundan bulunması sebebi ile ikinci sırada yer almaktadır. En az başvuru yapılan yer ise, Slovakya'dır. 10 tane sığınma başvurusu 2016 yılı resmi kayıtlarına geçmiştir.

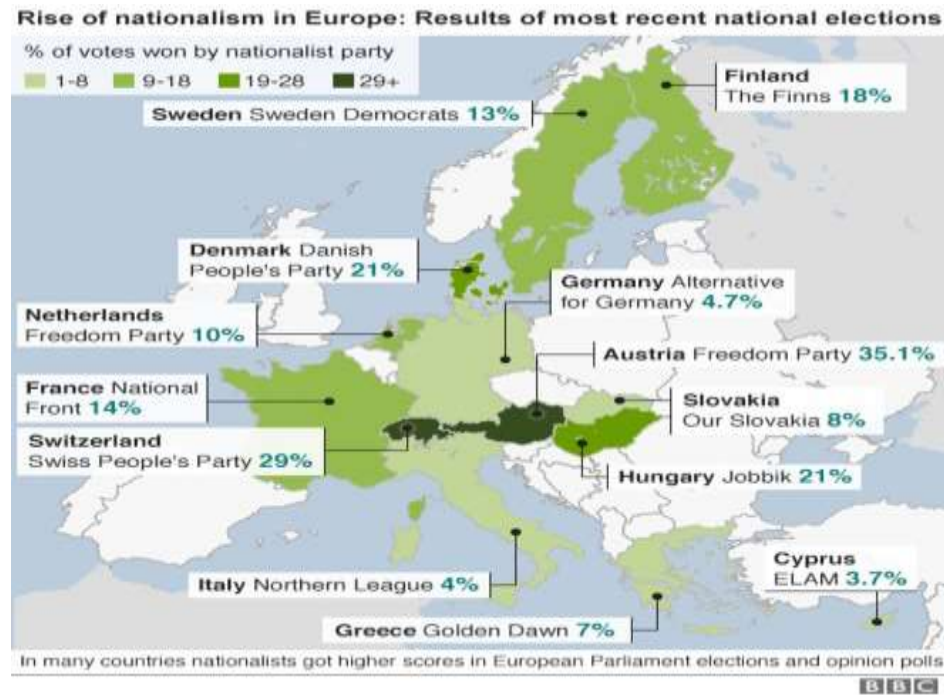
Göç yönetimine ilişkin Avrupa içi uygulamalara bakıldığında, Macaristan'ın Almanya'nın tam tersi politik vizyona sahip olduğu görülür. Macaristan, Schengen alanın kısıtlanması ve herhangi bir birlikteliği reddetmesi hususunda Almanya'dan ayrılır. Alman halkı bilindiği üzere, Suriyeli mültecileri Almanya'ya geldiklerinde kollarını açarak karşılamıştır. Almanya'nın bu vizyonundan ayrılan diğer Avrupa devletleri arasındaki uçurum, Avrupa içi başka sorunların da etkisi ile giderek artmaktadır (Postelnicescu, 2016:205). Bütün bunların devamında göç karşıtlığı ve milliyetçiliğin artan etkisi ile bunun siyasete güçlü bir şekilde yansıması, daha ileri bir aşamayı oluşturmaktadır. Bazı argümanlar, milliyetçiliğin yükseldiği noktada siyasi liderlerin korkudan ve ortak vizyona sahip olamayan Avrupa içi vizyon istikrarsızlığından beslendiğini ileri sürmektedirler (Postelnicescu, 2016:205). Milliyetçi argümanların sağlamlaşmasında hiç kuşkusuz büyük etmen, Avrupa ülkelerinde artan terörist faaliyetleri ve IŞİD'in varlığıdır. Bu korku sürecinin insanları kabuğuna kapayarak ortak düşman olarak mültecilerin işaret edilmesini ve ulusal değerler ile ulusal kimlikler üzerinden milliyetçiliğin yükselmesine neden olduğu ifade edilmektedir.

2.2 Avrupa İçi Seçimler ve Yükselen Milliyetçilik

2.2.1 Avrupa Seçimlerinin Analizi

Avrupa’da yapılan son seçimler, aşırı sağın yükselişi ile sonuçlanmıştır. BBC tarafından aşağıdaki gibi görselleştirilen bu yükseliş, Avrupa içi değerlerin yeniden sorgulanmasına neden olmuş ve milliyetçiliğin yönüne ilişkin tartışmaları da şiddetli bir şekilde alevlendirmiştir.

Grafik-4: Avrupa’da Milliyetçiliğin Yükselişi: Son Ulusal Seçim Sonuçları

Kaynak: BBC,

BBC tarafından yayınlanan bu görsel, Avrupa içi sağ partilerin yükselişini en iyi şekilde anlatmaktadır. Grafiğe göre, İsviçre’den (%29) sonra Avusturya ve Macaristan yüksek oranda aşırı sağın yükseldiği ülkelerdendir. Avusturya’da Özgürlük Partisi (Freedom Party), % 35.1 oy oranı ile Avusturya’da aşırı sağın yükseldiğinin ve göç karşıtı politikaların hız kazandığının göstergesidir. Yine, Danimarka (Danish People’s Party) ve Macaristan (Jobbik), % 21 ile ikinci sırayı paylaşmaktadırlar.

Artan mülteci krizi, ekonomik kriz, Avrupa Birliği'nin çözülmeye başlaması ve ulus-devlet kimliğinin kaybı gibi endişeler, seçimlerde aşırı sağın yükselişi olarak sonuçlanmıştır. Aisch, Pearce ve Rousseau tarafından The New York Times gazetesinde yayınlanan 'How Far is Europe Swinging to The Right?' başlıklı çalışmada, sağ partilerin dünden bugüne yükselişleri tarihsel perspektifte incelenmiştir. (Aisch vd. 2017) Söz konusu çalışmada ülke bazında analizler yapılmış ve online grafikte sonuçlar aşağıdaki gibi listelenmiştir:

Tablo-1: 1999-2017 Seçimleri Bağlamında Oy Oranları (%)- Avusturya

Yıl/Siyasi Parti	Avusturya Halkları Partisi	Sosyal Demokratlar	Özgürlük Partisi (FPÖ)	Yeşiller	NEOS	Diğer
1999	26.9	33.2	26.9	7.4	N/A	5.6
2002	42.3	36.5	10	9.5	N/A	1.7
2006	34.3	35.3	11	11.1	N/A	4.1
2008	26	29.3	17.5	10.4	N/A	6.1
2013	24	26.8	20.5	12.4	5	5.6
2016	11.1	11.3	35.1	21.3	N/A	21.2
2017	31.5	27	27	N/A	5	9.5

Kaynak: Aisch, Pearce and Rousseau: The New York Times

Tabloda görüldüğü üzere FPÖ, yıllar içerisinde artan bir grafikte karşımıza çıkmaktadır. 2016 yılında yüzde 35.1 ile en yüksek oy oranını alan FPÖ, aynı dönemde Yeşiller Partisi ile tercih edilir olmuştur.

Tablo 2: 1998-2017 Seçimleri Bağlamında Oy Oranları (%)- Almanya

Yıl/Siyasi Parti	Sosyal Demokratlar	Hristiyan Demokratik Birliği	Almanya için Alternatif
1998	40.9	35.2	N/A
2002	38.5	38.5	N/A
2005	34.3	35.2	N/A
2009	23	33.8	N/A
2013	25.7	41.6	4.7
2017	20.5	32.9	12.6

Kaynak: Aisch, Pearce and Rousseau: The New York Times

Almanya İçin Alternatif Partisi (AfD), yüzde 12.6lık oy oranı ile 2017 yılında ciddi bir temsil oranına ulaşmıştır. Sosyal Demokratlar ile Hristiyan Demokratlar Birliği'nin oyları yıllar içerisinde azalırken, aşırı sağ perspektifteki bir partinin oy oranının 3 kat artması, Almanya için oldukça farklı bir sonuçtur.

Tablo 3: Yıllara Göre Sağ Partilerin Oy Oranları-Hollanda

Yıl/Siyasi Parti	2006	2010	2012	2017
Party for Freedom	5.9	15.5	10.1	13.1

Kaynak: Aisch, Pearce and Rousseau: The New York Times

Çokkültürlülüğün yerleştiği bir ülke olarak bilinen Hollanda'da, aşırı sağ çizgide yer alan ve göçmen karşıtı politikaları ile bilinen PVV (Party for Freedom), 2010 yılındaki oy oranın gerisinde olmasına rağmen, yine de yüzde 13.1 oranında ciddi bir temsil kitlesine sahiptir.

Tablo-4: Yıllara Göre Sağ Partilerin Oy Oranları-Polonya

Yıl/Siyasi Parti	2001	2005	2007	2011	2015
Law and Justice	9.5	27	32.1	29.9	37.6

Kaynak: Aisch, Pearce and Rousseau: The New York Times

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Polonya, aşırı sağ çizgisinde yıllar içinde artan bir grafiğe sahiptir. Doğu Avrupa ülkelerinin göç yönetimine ilişkin şüpheli ve hatta sert tutumları sağ partilerin tercih edilmesinde önemli etkindir.

Tablo-5: Yıllara Göre Sağ Partilerin Oy Oranları-İsveç

Yıl/Siyasi Parti	2010	2014
Sweden Democrats	5.7	12.9

Kaynak: Aisch, Pearce and Rousseau: The New York Times

İsveç, yerleşik çokkültürlülük uygulamaları ile bilinen ve yabancılar için diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha demokratik şartlar sağlayan

bir ülkedir. Ancak, son dönem seçimler analiz edildiğinde sağ çizgideki İşveç Demokratları Partisi'nin yüzde 12.9 oranı ile temsil ediliyor olması ve 4 yıl içinde 2 katı oy oranının artması, çokkültürlülük uygulamaları bağlamında dikkatle incelenmesi gereken bir husustur.

Tablo-6: Yıllara Göre Sağ Partilerin Oy Oranları-Macaristan

Yıl/Siyasi Parti	1998	2002	2006	2010	2014
FIDESZ	28.2	41.1	42	52.7	44.8
JOBBIK	-	-	-	16.7	20.2

Kaynak: Aisch, Pearce and Rousseau: The New York Times

Macaristan'daki siyasi partilerin dağılımına bakıldığında, sağ çizgideki partilerin ağırlıklı olarak temsil edildikleri görülmektedir. Son dönemde Jobbik, yükselişe geçen partiler arasındadır. Göçe ilişkin sert söylemleri ve yoğun ulusal kimlik vurgusu halk tarafından büyük destek görmektedir.

Tablo-7: Yıllara Göre Sağ Partilerin Oy Oranları-Fransa

Yıl/Siyasi Parti	1997	2002	2007	2012	2015	2017
National Front	15.3	11.1	4.3	13.6	27.7	21.3

Kaynak: Aisch, Pearce and Rousseau: The New York Times

Ulusal Cephe (National Front), Fransa'da sağ cepheyi en iyi betimleyen partidir. Le Pen başkanlığında göç karşıtı söylemler ve İslam'a yönelik karşı duruş ile ciddi temsil oranına sahiptir. 2007 yılından 2017 yılına kadar olan 10 yıllık sürede oylarının 5 katına çıkmış olması, önemli bir husustur.

Sağ partilerin oy oranlarının yanı sıra, göçe ilişkin söylemleri de oldukça dikkat çekicidir. Örneğin, Avusturya'da FPÖ (Freedom Party), 2011 yılında internet sitesinde yayınladığı parti programının giriş paragrafında güvenlik kavramına vurgu yapılarak, 'Homeland, Identity and Environment' başlığı altında göçe ilişkin şu ifadeler yer verilmiştir:

'Austria is not an country of immigration. This is why we pursue a family policy centred around births. Legal and legitimate

immigrants who are already integrated, who can speak the German language, who fully acknowledge our values and laws and have set down cultural roots should be given the right to stay and obtain citizenship' (FPÖ Parti Programı:2017).

Söz konusu ifade, Avusturya'nın göç ülkesi olmadığıdır. Daha önceden yerleşik ve yasal yollardan ülkede yaşayan göçmenler, Avusturya'da kalma ve vatandaşlık alma hakkına sahiptir. Bu ifadeler ile FPÖ, göçe ilişkin sert bir çizgide duruş sergilemektedir. Ve göçe yönelik olarak kapılarını kapayacağını sinyallerini açık bir şekilde vermektedir. Her ne kadar, Avusturya gibi Avrupa'nın bazı ülkelerinde aşırı sağın yükselişinin hızlı bir şekilde geliştiği ifade edilse de, kimi kesimler tarafından Avrupa kıtasının geri kalanında sağ partilerinin oylarının aynı kalması veya azalması, durumun bu kadar vahim olmadığını göstermektedir (Henley vd.,2017). Ancak, Avusturya'da Özgürlük Partisi'nin yükselişe geçtiği göz önüne alındığında, göç ve göçmene ilişkin tutum ve değerlerin geleceği merak konusudur.

Almanya'da yaşanan gelişmeler ise, çokkültürlülük ve göçe ilişkin yeni bir dalganın Avrupa'yı sarsabileceğini göstermektedir. Eylül 2017'de yapılan Almanya Federal Seçimleri, açık kapı politikasını titizlikle yürüten Almanya için uyarı niteliğinde sonuçlar doğurmuştur. Almanya'nın ağır sağcı partilerinden AfD (Alternative für Deutschland), üçüncü büyük parti olarak meclise girmeyi başarmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan beri ilk defa sağcı bir partinin meclise girmesi , bu anlamda oldukça dikkat çekicidir(CNBC: 2017).

AfD parti programının 'Culture, Language and Identity' başlıklı 7. bölümünde göçe ilişkin tutum yansıtılmıştır. Söz konusu başlığın ikinci alt başlığında çokkültürlüğe ilişkin yorum getirilmiştir. Buna göre;

'... The ideology of multiculturalism is blind to history and puts on a par imported cultural trends with the indigenous culture, thereby degrading the value system of the latter. The AfD views this as a serious threat to social peace and the survival of the nation state as a cultural unit. It is the duty of the government and civil society to confidently protect German cultural identity as the predominant culture.' (AfD:46)

Yukarıda ifade edildiği üzere, çokkültürlülük tarihe aykırı ve kapalı bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Sosyal barış ve ulus-devletin devamlılığı için çokkültürlülük büyük bir engel olarak görülmektedir. Yönetimlerin görevi olarak ise, Alman kültür ve kimliğinin korunması gerektiği öne sürülmektedir.

AfD'nin meclise üçüncü parti olarak girmesi, Almanya'da bu zamana kadar uygulanagelen açık kapı politikasına ciddi bir eleştiridir. Özellikle Merkel tarafından, Avrupa'da kriz henüz devam ediyorken 2015 yılında 1 milyondan fazla mülteciye giriş hakkı tanınması seçimlerin kaderinde etkili olmuştur (CNBC: 2017). Bu durum bize, çokkültürlülük politikalarının milliyetçiliği arttırdığının en büyük örneğidir.

Avrupa'ya akın eden mültecilerin varlığı ile son dönemde yaşanan gelişmelere bakıldığında Avrupa, yükselen milliyetçilik ve aşırı sağ partilerin temelerini sağlamlaştırması, hibrid terörizm, siber saldırılar, Schengen alanının ve Avrupa entegrasyonun geleceği gündemde yer alan temel konulardır. Hatta Migration Policy Center tarafından 2016 yılında hazırlanan raporda, göç üzerine toplumun gerilim noktaları beş alt başlık halinde sıralanmıştır. Buna göre kültür ve kimliğin kaybı, hızlı sosyal değişim, ekonomi ve eşitsizlik, bağımsızlığın kaybı ve yönetime duyulan güvensizlik ile sosyal huzursuzluk toplumsal gerilimin kökleri olarak betimlenmiştir (Papademetriou ve Banulescu-Bogdan, 2016:3-15). Kısacası, göç politikalarına ilişkin uygulamaları ile Avrupa Birliği, kendini ikili bir yol ayrımında görmektedir: Bir yanda özgürlük içerisinde demokratik değerlerle refah içinde yaşama ihtiyacı, diğer yandan ise özgürlükler temelinde ama vatandaşlarını yeni terör faaliyetlerinden ve 'daha az Avrupa, daha çok ulus devlet' gücünün artmasını isteyen yükselen milliyetçilikten korumak (Postelnicescu, 2016:203).

Madalyonun diğer yüzünü oluşturan göçmenler ise, çokkültürlülük ve entegrasyon politikalarının sorgulanmasına neden olan başka bir etkidir. Özellikle yeni neslin entegre olmak istememe, aidiyet hissetmeme ve uyumlaştırılmış olmaktan duyulan rahatsızlık, çokkültürlülük ve entegrasyon politikalarının karşıt etkisini yansıtmaktadır (Postelnicescu, 2016:203). Yani tarihsel olarak analiz edildiğinde ulus-devletlerin tarih sahnesine çıkması ile başladığı iddia edilen milliyetçilik, daha sonra Avrupa kolonilerinde kendini göstermiş ve günümüzde ise göçmen neslin karmaşık kimliğinden milliyetçiliğin yol aldığı ifade edilmektedir.

2.2.2 Avrupa'da Yükselen Milliyetçilik

Avrupa'da artan aşırı sağ hareketlere bakıldığında göçmenlere ve Müslümanlara yönelik olduğu ve onlara yönelik nefret söylemlerinin ise 'güvenlik' ve 'ülke vatandaşlarını ve Hristiyanları koruma' üzerine şekillendiği göze çarpmaktadır (Postelnicescu, 2016: 206). 2008'de gerçekleşen finansal kriz ile birlikte, insanlarda korku

yükselmiş ve Avrupa karşıtlığı hız kazanmaya başlamıştır. Devamında ise bu korku göçmenlere yönelmiş ve güvensizlikle birlikte korku beslenmiştir (Massaro: 2016)

Avrupa içi seçimler analiz edildiğinde, son dönemlerde aşırı sağ hareketlerin hız kazandığını ve toplum içinde taraftar bulduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Avusturya’da aşırı sağ parti FPÖ göç karşıtı ve Avrupa karşıtı söylemler ile seçimleri kazanmıştır. Yine Polonya’da, aşırı muhafazakâr parti, ulusal kimliğin onuru ve göç karşıtı söylemler ile seçimlerde başarı elde etmiştir. Fransa’da aynı şekilde, Avrupa karşıtı ve Brüksel bürokrasisine yönelik eleştiriler devam etmektedir. Eleştirilerin ana noktası, vatandaşları yabancılardan korumak, güvenlik ve mülteci sorunudur. Çoğu Avrupa ülkesinde anti-liberal, Avrupa karşıtı ve göç karşıtı politikaların zemin kazandığı düşünüldüğünde, Avrupa içi bölünmüşlük daha belirgin hal almaktadır (Postelnicescu, 2016: 207).

Paris, Nice ve Avrupa’nın diğer şehirlerinde yaşanan terör olayları, ayrıca Suriye’den yaşanan mülteci akını göç karşıtı politikalar için zemin oluşturmıştır.” (Harvard Gazette: 2017). Washington merkezli Pew Araştırma Şirketi tarafından 2017 Ağustos ayında yayımlanan bir çalışmada, küresel tehdit unsurlarının ne olduğu sorulmuş ve Irak ve Suriye’den gelen çok sayıda mültecilerin yüzde 39’lük bir oran ile küresel problemler arasında yerini aldığı gösterilmiştir. Ve yine, güvenlik tehditi olarak ISİD, yüzde 62’lik bir oran ile listede ilk sırada yerini almaktadır. (Poushter Manevich: 2017)Aşırı sağın yükselmesinde, terörist ataklar olduğu kadar, göçmenler tarafında iş alanının daralacağı fikri zemin bulmaktadır (Massaro: 2016).

Aşırı sağın yükselmesine ilişkin bir diğer argüman ise Donald Trump’ın seçilmesinin sağ partileri cesaretlendirdiği ve Avrupa sağının seçimlere bu doğrultuda hazırlandıkları şeklindedir. Hollanda, Fransa ve Almanya bunun örneklerini teşkil etmektedir (Harvard Gazette: 2017). Örneğin, göç karşıtı politikaları ile bilinen Le Pen, Trump seçimleri kazandığında Twitter hesabı üzerinden ‘bu seçimin pozitif şeyleri getireceği’ yönünde değerlendirmiş ve Trump’u desteklemiştir (Harvard Gazette: 2017). Aynı şekilde İtalya sağ partisi Kuzey Ligi temsilcisi Matteo Salvini, Trump’a Avrupa içi desteğin yaygınlaştırılması konusunda destek vermeyi önermiştir (Harvard Gazette: 2017).

Harvard Üniversitesi’nde görevli profesör Bart Bonikowski, insanların imkânsız olarak düşündükleri şeylerin mümkün

olabildiğinin gösterildiğini Harvard Gazette’ye verdiği demeçte belirtmiştir.¹⁷ (Harvard Gazette: 2017). Yani, sağ partilerin meclise girmeleri bu durumun göstergesidir. Bonikowski, sağ partilerin henüz başkanlığı kontrol edememekte veya geniş etki alanı oluşturamadıklarından yola çıkarak, bu durumun onların hukuksallığını destekçileri arasında arttırdığını da ifade etmektedir.¹⁸ (Harvard Gazette: 2017).

Harvard Gazette’de Ekiert tarafından yapılan bir başka yorum ise, geleneksel değerler hakkında endişelenen ve Avrupa Birliği’ne karşı duruş sergileyenlerin her zaman var olduklarını ancak pek görünür olmadıkları yönündedir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler ile, Avrupa Birliği projesinin aşılamaz olmadığını fark ettiklerini ve buna karşı savaşa olanağını keşfettiklerini belirtmiştir. Bu sebeple doğudan batıya milliyetçi hareketlerin artışının görüldüğü vurgulanmıştır¹⁹ (Harvard Gazette: 2017). Ekiert’in tanımına göre Avrupa, bugün çevrede yaşanan bu oyunların merkezindedir. Avrupa Birliği’nin eski gücü olsa idi, problematik ülkelere yardım gibi düzenleyici tedbirleri alabilirdi. Ancak Avrupa Birliği yaşam mücadelesi içindedir ve AB dışındaki hiçbir maceraya atılacak durumda değildir (Harvard Gazette: 2017). Doğu Avrupa ülkelerinde ise, mültecilerin üye ülkeler arasında paylaşılmasına yönelik olarak histerik tepkiler verildiği ifade edilmektedir. Önyargıları güçlendiren agresif bir dil kullanımı ve yabancılara, ki öğrenciler ve turistler de buna dahil olmak üzere- Polonya ve Macaristan’da gösterilen şiddet bunun örnekleridir (Harvard Gazette: 2017).

Milliyetçilik, kimlik krizi olarak tanımlandığında Avrupa’daki gelişmelerin popülist söylemlerin ötesine geçemediği algısını yaratır. Yani mültecilerin Avrupa’ya gelmesi demek, korkuyu beslemiştir ve

¹⁷ “They demonstrated that what most people thought was impossible is actually possible,”

¹⁸ “They’ve certainly been present, and they have won seats in parliaments in national elections, but they have not been in control of governments, they have not been in control of presidencies, they have not made massive impacts on national policies until Brexit and Trump,” he said. “And so I think that certainly emboldens politicians on the far right across Europe, but also across the world. It also gives them some degree of increased legitimacy among their supporters.”

¹⁹ “In every country, you have always had people who didn’t like the European Union,” said Ekiert. “In every country, you had people who worried about traditional values, who worried about national sovereignty, who didn’t like the bureaucrats making some decisions, who didn’t like people in their country cooperating with the European Union. But they were lying low for years because, for them, the impetus of the EU enlargement and this liberal vision for the entire continent seemed invincible.” But the global economic crisis of 2008 and 2009 laid that notion to waste.....“Now, the crisis for the first time showed that this is not an invincible project, that there is possibility, really, to fight against it. And this was the moment when you saw in many countries in Europe, both West and East, nationalistic, populist forces emerging,”

korku ise, milliyetçi söylemlerin popülist argümanını oluşturduğu ifade edilir. Ancak bu argüman tek başına yalın ve yetersizdir.

Milliyetçilik, daha doğrusu aidiyet hissi, ilkçi yaklaşıma göre ulus devletlerin çok ötesinde, insanın bulunduğu yere bağlılığını ifade eden bir kavramdır. Yani, milliyetçiliğin doğuşunu ulus devletlere atfetmek, konuya kısıtlı bir çerçeveden bakmakla aynıdır. Milliyetçiliğin özü aidiyet hissidir ve insanın grup olarak toplu bulunduğu her yerde, farklı şekillerde karşımıza çıkar. Grup olmanın veya belli bir toplumsal yapıya mensup olmanın getirdiği kimliksel öz, bireyin kendini tanımlaması ve yaşamını kolayca sürdürmesinde temel etmendir. Bu çerçeveyi bakıldığında, milliyetçiliği sadece korku zamanlarında ortaya çıkan ve zamanla sönen bir kavram olarak betimlemek yanlış olacaktır. Milliyetçilik, elbet korkuyu da içerir: Kimliğini ve değerlerini kaybetme korkusu.

Avrupa devletleri özelinde her ne kadar kültürlerarası anlayış desteklense de, son yaşanan gelişmeler ışığında söz konusu anlayışın yerini giderek daha fazla tepki ve huzursuzluğa bıraktığını söyleyebiliriz. Göç yönetimi konusunda Avrupa kimliğine ters düşen uygulamalar ve kararlar, her ne kadar Avrupa değerlerini sorgulatsa da, halklar düzeyinde bakıldığında aidiyete ve ulus devlet kimliğine ve güvenliğine ilişkin temel kaygıları beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu ise bizi, yönetimin kurmaya çalıştığı değerler sistemi ve kimliğinin halkın beklentileri ve yerel gerçekliklerin ne derece birbiriyle örtüştüğünü sorgulatmaktadır. Yani, üst yönetim tarafından dış dünyaya sunulan farklılıklar içinde ‘birliktelik ve bütünlük’ gibi temel kavramların yapay olarak siyasete sunulduğu mu, yoksa halklar tarafından gelen talep ile mi birliktelik ve bütünlük kavramlarının siyasete eklenildiği tartışmalıdır.

Tuncel’in makalesinde alıntılandığı üzere, Christopher Hill tarafından 1990lı yıllarda geliştirilen ve Avrupa Birliği’nin dış politikasına ilişkin ‘yetenek ve beklentiler açığı’ kavramı, söz konusu tepkileri açıklamak hususunda yol gösterici olabilecektir. Hill’in kuramına göre, *Avrupa Birliği’nin uluslararası bir aktör olarak yetenekleri, kendisinden beklenen rol ile karşılaştırıldığında arada ciddi bir fark görülmektedir. Bu farkın temel nedenlerinden birisi, Birliğin kullandığı iddialı söylem ve gerçek dış politika kapasitesi arasındaki örtüşmezliktir (Tuncel, 2017: 979).*

Buna göre, çokkültürlülük politikaları ve göç olgusu ele alınırsa, mevcut politikaların ‘yukarıdan’ bir yaklaşımla ve halkın taleplerini göz ardı ederek alındığı söylenebilir. Bu süreç, göç ve

milliyetçilik özelinde tersi bir yön izleyerek, Birliğin halktan tepkileri ile halkın 'kabullenme' kapasitesi arasındaki farktan kaynaklanıyor diyebiliriz. Zaten, hâlihazırda Avrupa içi ve Avrupa dışı göçler sebebi ile ekonomik yönden korkular taşıyan halk, göçmenlerin sosyal ve kültürel hayata etkileri ile de yüzleşmektedirler. Tabanda başlayan bu hareketlenme ve bireyler arası şikâyetler, son dönemde Suriyeli mültecilerin ve yasal-yasadışı göç hareketlerinin artması ile tepe noktasına ulaşmıştır. Yani, Hill tarafından kurgulanan yetenekler ve beklentiler açığı kavramı, 'birliğin halktan beklentileri ve halkın kabullenme kapasitesi açığı' şeklinde yeniden şekillendirilebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Avrupa, göç konusunda köklü deneyime sahip ülkeleri barındırır. Tarihsel perspektiften bakıldığında gerek eski sömürge devletlerinin varlığı, gerek yaşanan iki büyük dünya savaşının etkisi ve gerekse de günümüzde ekonomik gelişmişlik sebebi ile çok fazla sayıda göç almaktadır.

Yoğun göç olgusu, Avrupa'da çokkültürlülük bilincinin yerleşmesi için kolay zemin sağlamıştır. Göç edenlerin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yönden geldikleri topluma uyumlaştırma çabaları, çokkültürlülük anlayışında asimilasyondan entegrasyona kadar çok farklı politikaların uygulanmasını gerektirmiştir. Ancak, özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş ve devamında artan yasal ve yasadışı göç hareketlerinin, Avrupa halklarını doyma noktasına getirdiğini görmekteyiz. Bu ise çokkültürlük politikalarının kabul edilebilirliği noktasında 'tepeden inme' bir yaklaşım olduğu mu, yoksa 'tabandan gelen talebe' karşılık mı içerdiği hususunda bizleri yeniden düşünmeye sevk etmektedir.

Avrupa'da çokkültürlülük ve göç politikalarının iflas eşiğine geldiğinin göstergesi, yükselen aşırı sağ partiler vesilesi ile olmaktadır. Göç karşıtı sağ partilerin gerek meclis içinde kazandıkları koltuk sayısı, gerekse de yıllara göre artan oy oranları çokkültürlülük politikalarının işlevselliğini sorgulatır hale getirmektedir. Son yıllardaki gelişmeler, AfD parti programında da belirttiği üzere çokkültürlülüğün tarihe kör ve yabancı olduğu noktasında doğruluğunu ispatlar niteliktedir.

Bu noktada yapılması gereken, milliyetçiliği 'kötü' göstermek yerine, milliyetçiliği tetikleyen dinamikleri çok iyi anlayıp yorumlamaktır. Yapılan analizler göstermektedir ki, Avrupa Birliği düzeyinde alınan kararlar halkın nabzına yeterince hitap

etmemektedir. Dolayısıyla yapılması gereken, mevcut politikaların yeniden gözden geçirilip, halka duyarlı önlemlerin alınmasıdır. Bu noktada,

*Sağ partilerin 'popülist söylemlerde bulunduğu' tezinin temelsiz olduğu gerçeğinden yola çıkılarak daha somut adımlar atılmalıdır. Bu bağlamda, sağ parti yetkilileri ile daha sıkı bir işbirliği önem arz etmektedir. Politika yapım sürecinde sağ partiler etkin bir şekilde rol almalıdır.

*Milliyetçilik ve çokkültürlülük tanımları lüteratürde yeniden gözden geçirilmelidir. Mevcut durumda yapılan analizler, milliyetçiliğin öze ilişkin boyutunu reddetmekte ve ulus-devletin kuruluş sürecine indirgenerek eksik bilgi sağlanmaktadır. Milliyetçilik daha iyi analiz edilir ise, çokkültürlülük politikalarına yeni bir soluk getirilebilecektir.

*Entegrasyon politikaları oluşturulurken, madalyonun öteki yüzünü oluşturan halkların beklenti, talep ve ihtiyaçları arka plana itilmemelidir. Göçmenlere yönelik pozitif ayrımcılık kuralları uygulanırken, halka yönelik daha duyarlı adımlar atılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AFD, Manifesto for Germany: The Political Programme of the Alternative for Germany, <http://afdkompakt.de> , Erişim Tarihi: 3 Kasım 2017
- Aisch, G & Pearce, A ve Rousseau B. (2017). How Far is Europe Swinging to the Right?, The New York Times, <https://www.nytimes.com/interactive/2016/05/22/world/europe/europe-right-wing-austria-hungary.html>, Erişim Tarihi: 25 Ekim 2017
- BBC. Guide to nationalist parties challenging Europe. <http://www.bbc.com/news/world-europe-36130006> , Erişim Tarihi 10 Eylül 2017
- Bloemraad, I. (2011). The Debate over Multiculturalism: Philosophy, Politics and Policy. <http://migrationpolicy.org/article/debate-over-multiculturalism-philosophy-politics-and-policy/>, Erişim Tarihi: 5 Kasım 2017
- CNBC, First Far Right Party to Enter Germany's Parliament in Over Half a Century, <https://www.cnn.com/2017/09/22/first-far-right-party-to-enter-germanys-parliament-in-over-half-a-century.html>, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2017

- Çam, F.(2014). Avrupa Birliği Göç Politikaları: Makedonya, Bulgaristan, Türkiye. Ankara: Alter Yayıncılık
- Çelik, H. (2008/2). Çokkültürlülük ve Türkiye'deki Görünümü. U.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:9, Sayı:15: 319-332
- Eurostat. Asylum Statistics. Erişim Tarihi: 5 Eylül 2017.
http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Asylum_statistics,
- FPÖ Parti Programı,
<https://www.fpo.at/themen/parteiprogramm/parteiprogramm-englisch/>, Erişim Tarihi: 28 Ekim 2017
- Gozdecka, D. & Ercan, S. ve Kmak, M. (2014). From Multiculturalism to Post-Multiculturalism: Trends and Paradoxes. Journal of Sociology: 50(1): 51-64
- Harvard Gazette (2017). In Europe, Nationalism Rising, <http://news.harvard.edu> , Erişim Tarihi: 23 Ekim 2017
- Henley, J. & Bengtsson, H. ve Barr, C. (2017). Across Europe, distrust of mainstream political parties is on the rise, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2016/may/25/across-europe-distrust-of-mainstream-political-parties-is-on-the-rise>, Erişim Tarihi: 23 Ekim 2017
- Massaro, C. (2016). Nationalism on the Rise as Refugees Flood Europe. Epoch Times, <http://www.theepochtimes.com/n3/2155806-nationalism-on-the-rise-as-refugees-flood-europe-2/> , Erişim Tarihi: 23 Eylül 2017
- Papademetriou, D.G. ve Banulsecu-Bogdan, N. (2016). Understanding and Addressing Public Anxiety About Immigration, <http://migrationpolicy.org>, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2017
- Postelnicescu, C. (2016). Europe's New Identity: The Refugee Crisis and The Rise of Nationalism. Europe's Journal of Psychology, 12 (2): 203-209
- Poushter, J. ve Manevich, D. (2017). Globally, People Point to ISIS and Climate Change as a Leading Security Threats, Pew Research Center, <http://www.pewglobal.org/2017/08/01/globally-people-point-to-isis-and-climate-change-as-leading-security-threats/>, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2017

Tuncel, Z.A (2017). Avrupa Birliği'nin Dış İlişkilerinde Göç ve Değişen Kimlik Anlayışı. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:31, Sayı:4:975-996

MUHACİR KOMİSYONU'NDAN GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE GÖÇ YÖNETİMİ

Doç. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI

Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi

Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

1859-1862 yılları arasındaki büyük göç dalgasıyla, yüz binlerce muhacir Osmanlı sınırına dayanınca, muhacir işlerini yapmak üzere 5 Ocak 1860'da Muhacir Komisyonu kurulmuştur. "93 Harbi" (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) Balkanlar bölgesinden Anadolu'ya yapılan göçe yeni bir ivme kazandırmıştır. 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı Rus Harbi sonrası siyasi, dini ve askeri nedenlerle (savaş) zulüm ve katliamdan kaçanlar Osmanlı Devleti'ndeki bu zamana kadar yaşanan en yoğun göç hadisesi olmuştur.

93 Harbi sonu başlayan yoğun göçlerle gelen muhacirlerin idaresinden sorumlu İdâre-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ise göç konusunda daha etkin politikalar belirleyebilmek ve uygulayabilmek için, 04.04.2013 tarihinde kabul edilen, 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, bu kanun ile kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, İdâre-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

MIGRATION MANAGEMENT FROM MIGRATION COMMISSION TO GENERAL DIRECTORATE OF MIGRATION ADMINISTRATION

With The Great Migration Wave between 1859 and 1862, when hundreds of thousands of immigrants on the Ottoman border, the Emigration Commission was established on January 5, 1860, to do the refugee affairs.

"93 Harbi" (1877-1878 Ottoman- Russian war) provided new haste with the migration from Balkans area to Anatolia. After 1877-1878 (the 93 war) the Ottoman Russian War, those who escaped from persecution and massacres due to political, religious and military reasons (war) became the most intense migrations to the Ottoman Empire.

The Commission of General Administration of Immigrants, which is responsible for the administration of the immigrants, who began at the end of 93 War, arrived with intensive immigration, was established.

In the Republic of Turkey, the Foreigners and International Protection Law No. 6458, which was enacted and published in the Official Gazette dated April 11, 2012 and numbered 28615, adopted on 04.04.2013 in order to be able to determine and implement more effective policies on

migration. The General Directorate of Immigration is established by this law.

Key Words: Migration, 1877-1878 Ottoman- Russian war, the Emigration Commission, The General Directorate of Immigration

1. GİRİŞ:

Bir kişi, grup ya da toplumun bir yerleşme alanından bir diğerine, bir ülkeden bir diğer ülkeye yönelik sürekli veya süreli olmak üzere gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketine göç denir. Sosyologlar göçleri meydana geliş gerekçesi, güzergâhı, yönü ve katılan insan sayısını dikkate alarak tasnif etmişlerdir. Göçler güzergâh, yön açısından devletin sınırları esas alınarak; bir ülke sınırları dâhilinde meydana gelen, kırdan kıra, kırdan şehre, şehirden şehre veya şehirden kıra yönelik olarak gerçekleşen yer değiştirme hareketini iç göç ve farklı sebeplerle bir ülke sınırlarını her iki yönde aşarak yapılan nüfus hareketine de dış göç diye ikiye ayrılmıştır. Dış göçler gerçekleştiği yöne göre içten dışa göç veya dıştan içe göç şeklinde tanımlanmaktadır. Kişilerin göç sebepleri birbirinden bağımsız ve farklıdır. Doğal afet, savaş veya devletin güvenlik veya başka bir gerekçeyle aldığı önlemler sonucu gerçekleşen nüfus hareketleri iç göç kapsamına girmektedir (İpek, 2013: 75).

2. OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE GERÇEKLEŞEN GÖÇLER (1750-1918)

Osmanlı'da klasik dönemde teorik olarak üretim sisteminin zarar görmemesi adına iç göç devletin planlaması ve izin verdiği ölçüde geçerli olmak durumunda olmuştur. Bununla beraber hemen her dönemde Osmanlı coğrafyasında bir iç göçten bahsetmek mümkündür. Özellikle merkezi otoritenin bozulduğu dönemlerde iç göçler kitlesel bir boyut kazanmaktadır. İç göçler bireysel ve grup göçleri şeklinde bazen kitlesel boyuta çıktığı da olmuştur. Taşrada güvenliği zedeleyen unsurlar, kamu görevlilerinin suiistimalleri, doğal afetler, yangınlar, salgın hastalıklar, savaşlar, aşırı nüfus artışı gibi olaylar kitlesel iç göç dalgalarını gündeme getirmekteydi (İpek, 2013: 97).

Uzun süren savaşlar ve neticesinde toprak kayıplarının yaşanmaya başlanmasıyla birlikte XVIII. yüzyılda kuruluş ve yükselme dönemlerinde sağlam temellere dayalı olan devlet otoritesi ve kurumları zayıflamaya başlamış, merkezi idarenin gücünün Anadolu ve Rumeli'de hissedilir derecede azalırken, özellikle Anadolu

eyaletlerinde, sancak, kaza, kasaba ve köylerinde yol kesme, soygun, rüşvet, iltimas ve yöneticilerin sebep oldukları yolsuzluklar yaygın bir hale gelmiştir.

17. yüzyılda Celali hadiseleri sonrası kitlesel boyutta bir iç göç dalgası cereyan etti. Bu süreçte köylülerin bir kısmı daha güvenli fakat tarıma daha az elverişli bölgelere yerleşirken; bir kısmı da hayvancılığa yöneldi. 18. yüzyılda güvenliğini zedeleyen ve yeni göçlere zemin hazırlayan unsurların başında kapısız levendlerin eşkıyalık hareketleri gelir. 18. yüzyılda reayanın önemli bir kısmı köyünden kalkıp yine İstanbul veya civarındaki bir başka köye yerleşir. Anadolu'dan İstanbul'a yönelik reaya göçlerinin kahir ekseriyeti İç Anadolu ve Doğu Anadolu kökenlidir(İpek, 2013: 97).

Bu gibi sebeplerden dolayı Celali ayaklanmaları ve Suhte (medreseli) isyanları gibi bir dizi olay Osmanlı taşrasını etkilemeye başlamış, ekonomik sıkıntılar yüzünden yerini-yurdunu terk edenlerin sebep olduğu huzursuzluklar ile savaştan kaçan askerlerin eşkıyalık hareketlerine girişmeleri, Anadolu'da ve Rumeli'de yaşayan halkın mal ve can güvenliğini tehlikeye attığından yoğun şikâyetlere neden olmuştur (Oğuzoğlu, 2005: 59).

17. yüzyılda Celali hadiseleri sonrası kitlesel boyutta iç göç dalgaları olmuştur. Bu süreçte köylülerin bir kısmı daha güvenli fakat tarıma daha az elverişli bölgelere yerleşirken; bir kısmı da hayvancılığa yönelmişti. 18. yüzyılda güvenliğini zedeleyen ve yeni göçlere zemin hazırlayan unsurların başında kapısız levendlerin eşkıyalık hareketleri gelmektedir. 18. yüzyılda reayanın önemli bir kısmı köyünden kalkıp yine İstanbul veya civarındaki başka köylere yerleşmiştir. Anadolu'dan İstanbul'a yönelik reaya göçlerini genellikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu kökenlidir. Bununla beraber Rumeli'den de gelenler olmuştur (İpek, 2013: 98).

Osmanlı coğrafyasına yapılan dış göçlere bakıldığında 1492 yılında on binlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtararak Osmanlı Devleti topraklarına getirilmesi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı Devleti'ne sığınması, Macar Özgürlük Savaşını kaybeden Prenş Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macar'ın 1849'da Osmanlı Devleti'ne gelmeleri, farklı istatistiki veriler bulunmakla birlikte, 1856-1864 senesinde ise Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas nüfusu Osmanlı Devleti topraklarına kabul edilerek, Balkanlar'a ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirilmeleri öne çıkmaktadır (GİGM, Türkiye Göç Raporu 2016; 24-25).

Osmanlı'nın 17. ve 18. yüzyıldan itibaren Balkanlar'da her toprak kaybedişinde, Türkler ve diğer Müslüman gruplar göçe zorlanmıştır. 18. yüzyıl sonu itibarıyla Kırım ve Kafkasya Müslüman toplulukların ezici çoğunluğu oluşturduğu bir coğrafyadır. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım Hanlığı, halkın karşı çıkmasına rağmen müstakil hale getirilmişse de Rus işgali gecikmedi. Bu gelişmelere Avrupa müdahale etmedi. Bundan cesaret alan Rusya hâkimiyet sahasını Güney Kafkasya'ya kadar yaydı. Ele geçirilen saha Slav unsur yerleştirilmek, yerli Müslüman halk göçürülmek suretiyle Hristiyanlaştırılmaya ve Ruslaştırılmaya çalışıldı (İpek, 2013: 85).

Osmanlı coğrafyasında meydana gelen dışa göçün sebeplerinden en önemlisi ikinci bir devletin göçü teşvik ve tahrik etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da iki farklı boyutta olmuştur. Birincisi daha ziyade Rusya'nın izlediği bir yöntem ve politikadır. Rusya, işgal ettiği bölgelerdeki Müslüman çoğunluğu kırmak ve ele geçirdiği yerlerdeki hâkimiyetini ebedî hâle getirmek için Müslüman halkı göçe zorlamak ve bunların terk edeceği topraklara Hristiyan nüfus bulup yerleştirmek şeklinde özetlenebilecek bir siyaset izlemekteydi (İpek, 2013: 88).

Rumlar Mora'da 1821'de isyan ettiler, isyanı, Hristiyan-Müslüman çatışması şeklinde algılayan Avrupa kamuoyu asilere maddî ve manevî yardımda bulundu, isyan 1824 yılına kadar gelişerek devam etti. Nihayet İbrahim Paşa, Mora'nın büyük bir kısmında Türk hâkimiyetini tekrar tesis etti. Ancak Rusya, İngiltere ve Fransa 4 Nisan 1826 Petersburg Protokolü ve 6 Temmuz 1827 Londra Antlaşmasıyla bağımsız Yunanistan devletinin kurulmasına, Türklerle Rumların birbirlerinden ayrılmasına karar verdiler. Buna göre, Türkler Yunanistan'dan çıkartılacak ve malları Yunanlılar tarafından satın alınacaktı. Yunanistan Attik ve Mora ile bu kara parçasının çevresindeki Eğriboz yarımadası, Kuzey Sporad ve Kiklad takımadalarından oluşan sahada kuruldu. Bu sahanın nüfusu 1821 tarihi itibarıyla 938.765 kadardı. Genel nüfusun en az %10'u (63-000 ilâ 90.830) Müslümandı. Yunanistan'da 1821-1833 devresinde Türklerin bir kısmı katledilirken, sağ kalmayı başaranlar ocaklarını terk etmek zorunda kaldılar. Bunun sonucunda Yunanistan'ın nüfusu 1838'de 752.077'ye düştü. Yerli Türklerin katledilmesi ve sürülmesi nüfustaki bu düşüşte oldukça etkilidir (İpek, 2013: 99).

1828-1829 Savaşı esnasında Rumeli, Kafkasya ve Anadolu'da cephe ve cephe gerisindeki topluluklar yerlerinden oynadı. Balkanlarda Rum ve Bulgar nüfus, Doğu Anadolu'da ise Ermeni tebaa

Rus ordularını takiben Kırım ve Kafkasya'ya göçürüldüler. Müslüman ahalinin bir kısmı da daha güvenli olduklarını düşündükleri yerlere çekildiler. Ocakları işgal edilen veya işgal tehlikesiyle karşı karşıya kalan Müslüman ahalinin bir kısmı en yakın dağlık veya ormanlık alana sığındı (İpek, 2013: 99).

3. İDARE-İ UMUMİYYE-İ MUHACİRİN KOMİSYONU

1859-1862 yılları arasındaki büyük göç dalgasıyla, yüz binlerce muhacir Osmanlı sınırına dayanınca, muhacir işlerini yapmak üzere 5 Ocak 1860'da Muhacir Komisyonu kurulmuştur. Ticaret Nezareti'ne bağlı iken Temmuz 1861'de bağımsız hale getirilen komisyonun görevlerinin bir bölümü, 1865'ten sonra muhacirlerin azalması ve tasarruf amacıyla Zaptiye Nezareti'ne bırakılmış, bir bölümü de Meclis-i Vâlâ'ya bağlı bir komisyon tarafından yürütülmüştür (Paşaoğlu, 2013: 351-352) .

Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı'nın hemen ardından en ağır şekilde yüzleşmek zorunda kaldığı muhacir meselesine hazırlıksız yakalandığı görülmektedir. Osmanlı Devleti Kırım Savaşı'ndan sonra başlayan büyük göç dalgasıyla ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda eksiklikleri giderme gayretiyle bir takım politikalar ortaya koymuştur. Söz konusu politikalar doğrultusunda ilkin muhacirler Anadolu'ya ilk girişleri nereden olursa olsun mümkün mertebe İstanbul'a alınıp, muhtelif yerlerdeki hanlara yerleştirilip, onlarla ilgili kayıtlar tutulmuş, defterler hazırlanmıştır. Boş araziler tespit edilerek, görevli memurlar rehberliğinde daimi iskân yerlerine gönderilmişlerdir. Ancak gerek muhacirlerin çok kalabalık olması ve her geçen gün yenilerinin gelmesi, gerekse kabilelerin toplu iskân taleplerine karşın, Osmanlı Devleti'nin muhacirleri üretime katma politikasından kaynaklanan ziraat ve hayvancılık yapabilecekleri büyüklükte boş arazi bulamaması İstanbul'da oldukça kalabalık bir nüfusun birikmesine neden olmuştur (Paşaoğlu, 2013: 352) .

Muhacir sayısındaki hızlı artış, yevmiyelerin ödenememesi, boş han bulunamaması, çok sayıda kadın, çocuk ve hasta bulunması, salgın hastalıkların çıkması gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Kış mevsiminde odun, kömür, mangal, hırka (giyecek) gibi ihtiyaçların karşılanması sırasında yaşanan mali sıkıntılar muhacirlerin sefaletе düşmesine neden olacağı endişesiyle, muhacirler bir an evvel iskân yerlerine gönderilmişler, keza hava muhalefetiyle iskân yerlerine ulaşamamaları durumunda en azından yollarda Anadolu halkının yardım ve destekleri ile ayakta kalabilecekleri düşünülmüştür.

Muhacirlerin İstanbul'a alınıp, kayıtlarının tutulması politikası yerine, muhacirlerin nerede olursa olsun en kısa yoldan bir an evvel daimi iskân mahallerine sevk edilip, iskân edilmeleri politikası benimsenmiştir. Karadeniz sahillerine ulaşabilen muhacirler doğrudan Anadolu'nun iç bölgelerinde tespit edilen boş yerlere iskân edilmek üzere gönderilmişlerdir. Bu durumda kayıt işleri muhacirlerin iskân edildiği yerlerdeki idari birimlerin sorumluluğuna bırakılmıştır (Paşaoğlu, 2013: 352-353) .

Osmanlı Devleti'ndeki o zamana kadar yaşanan en yoğun göç hadisesi ise 1877-79 arasında olmuştur. İstanbul'a dört yüz bine yakın göçmen gelmiştir (Aydın, 1994: 498-499). Tarihimize "Doksanüç Muhacereti" diye geçen 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı Rus Harbi ve sonrasında siyasi, dini ve askeri nedenlerle (savaş) zulüm ve katliamdan kaçan göçmen kabileleri 1879-1890 tarihleri arası yaklaşık 160 bini Edirne ve Selânik'i maddî ve manevî açıdan kuvvetlendirmek maksadıyla, bu bölgeye iskân edilmişlerdir. 1891-1892 tarihleri arasında ise İstanbul'a 22.220 göçmen geldiği kayıtlarda belirtilmektedir. Bulgar istatistiklerine göre ise, 1893- 1902 yılları arasında, on yıllık barış devresinde 70.603 kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Halaçoğlu, 2002: 1600).

Göçmenlerin nakil, geçici barınma ve iskânları gibi konularla Sultan II. Abdülhamid yakından ilgilenmiştir. "İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu" kurulmuş, bu komisyona bağlı olarak İstanbul'un birçok yerinde açılan hesap, iskân, sevk ve sıhhiye şubeleri ile muhacirlerin her türlü sorunları karşılanmaya ve iskânları yapılmaya çalışılmıştır. Bu komisyonu yeterli görmeyen Sultan II. Abdülhamid. Yıldız Sarayı'nda ve kendi başkanlığında Muhacirin Komisyonu gibi devamlı olmayan fakat ondan üst, devletin genel iskân politikasını tespit etmek üzere kendi başkanlığında "Umum Muhacirin Komisyonu" adıyla yeni bir komisyon daha teşkil etmiştir. Bu komisyonun görevleri göçmelerin iskân ve iaşeleri ile ilgili genel kararları almanın yanı sıra, Anadolu'ya sevk edilecek olan muhacirlerin iskân mahallerini tespit ederek gerekli tedbirleri almaktır (Yazıcı ve Demirel, 2006: 270-271).

İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu'na bağlı olmak üzere İdâre-i Umûr-ı Hesâbiyye ve İdâre-i Umûr-ı İskâniyye şubelerinin yanı sıra belediye daireleri dâhilinde 20 tane Devâ'ir Şubeleri açılmıştır. Komisyonun kuruluşu, şubelerin görev taksimatı ve komisyon üyeleri Dersaadet Muhâcirîn İdâresi Talimatı'nda belirtilmiştir. Şehremaneti'ne bağlı açılan Devâ'ir Şubeleri; Bayezid,

Sultan Ahmed, Fatih, Samatya, Eyüb, Beyoğlu, Hasköy, Beşiktaş, Arnavutköy, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Beykoz, Anadoluhisarı, Beylerbeyi, Üsküdar Yenimahalle, Üsküdar Doğancılar, Kadıköy, Adalar ve Bakırköy belediyeleri dâhilindedir(Paşaoğlu, 2013: 352) .

1877-78 Osmanlı-Rus savaşı ile birlikte yoğunlaşan göçmen akım üzerine, 1878 başlarında yeni girişimlerde bulunulmuş, İstanbul'da biri özel, diğeri resmi Uluslararası Göçmenlere Yardım Komitesi ve Göçmenlere Yardım Komisyonu adıyla iki yeni örgüt kuruldu (Kocacık, 1980: 159).

a) Uluslararası Göçmenlere Yardım Komitesi: Bu komitenin seksen üç üyesinden hepsi yabancı uyrukluymuştu, aralarında tek Türk yoktu. Bu özel kuruluş üyeleri arasında İstanbul'daki konsololar, büyük tüccarlar, bankerler, gazeteciler vardı. Amaç yurt içinden ve dışından yardım toplamaktı. Bu amaca erişebilmek için komite kendi içinde üç alt komite daha oluşturmuştu; Avrupa'dan Yardım Toplama Komitesi, İstanbul'dan Yardım Toplama Komitesi ve Yürütme Komitesi.

b) Göçmenlere Yardım Komisyonu: Bu komisyonun da görevi İstanbul'a gelen göçmenlere yardımı düzenlemek, göçmenlerin durumlarını inceleyerek gereksinimlerini saptamak, gelen göçmenleri ve bunların nerelere yerleştirildiklerini ayrı ayrı deftere kaydetmek, sanat sahibi olan göçmenlere iş bulmaktı. Bulundukları yerlerde bakımları sağlanamayan göçmenleri Vakıf Gureba Hastanesine gönderme yetkisine de sahip olan bu komisyon, çalışmaları hakkında İdare-i Muhacirin Komisyonu'na bilgi veriyor, tüm giderleri yine bu sonuncu komisyon tarafından karşılanıyordu.

4. TÜRKİYE CUMHURİYET DÖNEMİNDE GERÇEKLEŞEN GÖÇLER ve GÖÇÜN YÖNETİLMESİYLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişinin,
- 1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişinin,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişinin,
- 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişinin,
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişinin,
- 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişinin, 1992-1998 yılları arasında
- Bosna'dan 20 bin kişinin,

- 1999 yılında Kosova’da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişinin,
- 2001 yılında Makedonya’dan 10.500 kişinin,
- Nisan 2011- Haziran 2016 arasında Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık üç milyonu aşkın kişinin gelişi Türkiye Cumhuriyeti’nin mevcut göç tarihinin en somut örnekleri arasında yer almış, Türkiye milyonlarca kişiye ev sahipliği yapmıştır.

Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu’dur. Kanun, Türkiye’ye yönelik sığınma ve göç hareketleri ile Türkiye’ye gelenlerin ülke içinde iskânlarını düzenlemektedir. 2006 yılında 2510 sayılı Kanunun yerini 5543 sayılı aynı kanun almıştır. 5543 sayılı İskân Kanunu göçmen, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen türlerini tanımlamış ise de soydaş odaklı düzenlemelerle sınırlı bir yapı öngörmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen göçmen tanımındaki sınırlayıcı yaklaşım günümüz koşullarında düzenli düzensiz göç ve uluslararası koruma alanlarını içeren göç kavramından uzak kalmıştır. İskân Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemler ise 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlarla yürütülmüştür (Tunç, 2016: 624; GİGM, Türkiye Göç Raporu 2016: 23-25).

Türkiye’de göçün yönetilmesinde temelde uygulanan yasal düzenleme 6458 sayılı kanun olmakla birlikte bunun dışındaki yasal düzenlemelerde vardır. Bunlar ulusal mevzuat ve uluslararası mevzuat olarak ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Ulusal mevzuat çerçevesinde kanunlar, yönetmelikler ve genelgeden oluşan üçlü bir sınıflamanın olduğu görülmektedir (Tunç, 2016: 624-626).

- Kanunlar:

- (1) 1950 tarih 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun,
- (2) 1950 tarih 5682 sayılı Pasaport Kanunu,
- (3) 1964 tarih ve 492 sayılı Harçlar Kanunu,
- (4) 1964 tarih 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu,
- (5) 2003 tarih 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu,
- (6) 2003 tarih 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun,
- (7) 2006 tarih 5543 sayılı İskan Kanunu,

- Yönetmelikler:

- (1) Göç Uzmanlığı Yönetmeliği,
- (2) Sözleşmeli Yabancı Uzman Yönetmeliği,
- (3) Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği,
- (4) Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği,
- (5) Türkiye'deki Yabancı Misyon Personeli Kimlik Kartı Yönetmeliği,
- (6) Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik,
- (7) Türkiye Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik,
- (8) Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik,
- (9) Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği,
- (10) Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği,
- (11) Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği,
- (12) İl Göç Uzmanlığı Yönetmeliği,
- (13) Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri İle İlgili Yönetmelik,
- (14) Geçici Koruma Yönetmeliği.

- **Genelge:** Geri Kabul Anlaşması İle İlgili Başbakanlık Genelgesi

Uluslararası mevzuat çerçevesinde sözleşmeler ve anlaşmalardan oluşan ikili bir sınıflamanın olduğu görülmektedir (Tunç, 2016: 625-626)..

- Sözleşmeler:

- (1) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,
- (2) Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme,
- (3) Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi,
- (4) Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme,
- (5) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. Sözleşmelere bakıldığında genel hükümlerin olduğu çerçeve bir mevzuat söz konusudur.

- Anlaşmalar:

(1) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Hükümeti Arasında Kendi Vatandaşlarının ve Ülkelerinde Yasadışı Konumda Bulunan Yabancıların Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma,

(2) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Örgütü Arasında Örgütün Türkiye'deki Hukuksal Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Anlaşma,

(3) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi Arasında İşbirliği Anlaşması,

(4) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yasadışı Göçmenlerin Geri Kabulüne Dair Anlaşma,

(5) Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ve Belarus Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arasında İnsan Ticareti ve Yasadışı Göç ile Mücadele Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı,

(6) Uluslararası Göç Örgütü Kuruluş Anlaşması. Sözleşmeler ise genel olarak ikili anlaşmalar çerçevesinde bir mevzuata tabidir.

Ülkemizde, özellikle sınır dışı ve idari gözetim işlemleriyle uluslararası koruma alanlarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ülkemiz aleyhine verilen ihlal kararlarındaki artış ve Avrupa Birliği uyum sürecindeki AB ile müzakerelerde “Adalet, Özgürlük ve Güvenlik” başlıklı 24 üncü Fasılda önemli yer tutan göç ve uluslararası koruma konuları, Türkiye’nin kapsamlı bir kanun çalışması yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Başbakanlık tarafından 25 Mart 2005 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” çalışmaları çerçevesinde göç ve uluslararası koruma alanında gerekli hukuki ve kurumsal yapının oluşturulmasına yönelik çalışmaları yürütmek üzere Ekim 2008 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu kurulmuştur. Büro bünyesinde mevzuat çalışma grupları oluşturularak, ilgili bakanlıkların, kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin görüşleri alınarak, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Göç Örgütü’nün de teknik desteği sağlanarak kanun taslağı oluşturulmuştur (GiGM, Türkiye Göç Raporu 2016: 23-25).

7. GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

5 Kasım 2011 tarihinde Başbakanlığa gönderilen Kanun Tasarısı taslağı, 4 Nisan 2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş, 11 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazete’de 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) olarak yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun ile insan hakları temelinde, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunduğu, uluslararası insan hakları normlarına ve AB müktesebatına uyumlu, göç alanında ihtiyaç duyduğumuz hukuki, idari ve fiziki alt yapıya uygun, etkin ve yönetilebilir bir göç sistemi kurulmuştur. Kanunun amacı, 1 inci maddesinde “Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.” olarak ifade edilmektedir (GiGM, Türkiye Göç Raporu 2016: 25).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmekle sorumludur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri; 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 104 üncü maddesinde aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (GiGM, Faaliyet Raporu 2016: 17);

- Göç alanına ilişkin mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulunca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek,
- Göç Politikaları Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek,
- Göç ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,
- İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,

- Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek,
- Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmektir.

8. MERKEZ- TAŞRA VE YURT DIŞI TEŞKİLATI

Merkez Teşkilatını, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcıları, Hizmet Birimleri ile Sürekli Kurul ve Komisyonlar oluşturmaktadır. Hizmet Birimleri; Yabancılar Dairesi Başkanlığı, Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı, Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı, Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, İnsan Kaynakları Dairesi Başkanlığı, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı'ndan oluşmaktadır (GİGM, Faaliyet Raporu 2016: 20)

Taşra Teşkilatı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 109 uncu maddesi kapsamında 14 Kasım 2013 tarihinde Resmi Gazete'de "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" yayımlanmış, 18 Mayıs 2015 tarihinden itibaren ülkemizde bulunan yabancılara ilişkin İl Emniyet Müdürlüklerince yürütülen işlemler 81 İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Genel Müdürlük, 13/12/1983 tarihli ve 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname esaslarına uygun olarak yurt dışı teşkilatı kurmaya yetkilidir. Genel Müdürlüğün yurt dışı teşkilatı kuruluş çalışmaları devam etmektedir (GİGM, Faaliyet Raporu 2016: 20-21).

9. SONUÇ

Ülkemiz coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca kitlesel sığınma hareketleri de dâhil olmak üzere geniş anlamda göç hareketlerinin nihai durağı olmuş ve milyonlarca göçmene ev sahipliği

yapmıştır. Osmanlı’da klasik dönemde üretim sisteminin zarar görmemesi adına iç göç devletin planlaması ve izin verdiği ölçüde geçerliken, uzun süren savaşlar ve neticesinde toprak kayıplarının yaşanmaya başlanmasıyla birlikte XVIII. yüzyılda devlet otoritesi ve kurumları zayıflamaya başlamış iç göçler kitlesel bir boyut kazanmıştır.

Osmanlı’da iç göçlerin yanında 1492 yılında on binlerce Yahudi’nin, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl’ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişinin sığınması, Macar Özgürlük Savaşını kaybeden Prenş Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macar’ın 1849’da gelmeleri ile birlikte XVII. ve XVIII. yüzyıldan itibaren Balkanlar’da her toprak kaybı sonucunda ikinci bir devletin göçü teşvik ve tahrik etmesinden kaynaklanan zorunlu göçler de başlamıştır. Özellikle 1877-1878 (93 Harbi) sonrası siyasi, dini ve askeri nedenlerle (savaş) zulüm ve katliamdan kaçanlar Osmanlı Devleti’ndeki bu zamana kadar yaşanan en yoğun göç hadisesi olmuştur. Göçmenlerin nakil, geçici barınma ve iskânları gibi konularla ilgili olarak “İdare-i Umumiyye-i Muhacirin Komisyonu” kurulmuş, bu komisyona bağlı olarak İstanbul’un birçok yerinde açılan hesap, iskân, sevk ve sıhhiye şubeleri ile muhacirlerin her türlü sorunları karşılanmaya ve iskânları yapılmaya çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’ de göçlerle gelen milyonlarca kişiye ev sahipliği yapmıştır. Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu olmuştur. 2006 yılında 5543 sayılı kanun, 2510 sayılı Kanunun yerini almıştır. Türkiye’de göçün yönetilmesinde temelde uygulanan yasal düzenleme ise 6458 sayılı kanun olmuştur.

Son yıllarda Türkiye’nin düzenli ve düzensiz göç hareketleri için çekim merkezi haline gelmesi ve artan göç olayları ile göç alanına ilişkin politika ve stratejilerin uygulanması, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yabancıların Türkiye’ye giriş, kalış ve çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi amacıyla İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Dünyadaki örneklerine uygun olarak, göç ve iltica alanında stratejilerin belirlendiği, insan hakları temelli sivil bir kurumsal yapılanma olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması ile bütünsel bir yaklaşıma dayanan ve kurumlar arası etkin işbirliğine imkân sağlayan etkili bir göç yönetiminde temeli atılmış olmaktadır.

8. KAYNAKÇA

- Aydın, M. (1994). Doksanüç Harbi. İslam Ansiklopedisi. İstanbul: 9: 498-499.
- GiGM. Türkiye Göç Raporu 2016. <http://www.goc.gov.tr/icerik6/2016-turkiye-goc-raporu-yayinlandi-363-377-10625-icerik>.
- GiGM. Faaliyet Raporu 2016. <http://www.goc.gov.tr/icerik6/2016-yili-idare-faaliyet-raporu-yayinlandi-350-361-10652-icerik>
- Halaçoğlu, A. (2002). Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler. Türkler. (Ed.) H. Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 13: 1598-1614.
- İpek, N. (2013). Osmanlı'da İskan ve Göç. (Ed) Nedim İpek ve Mehmet Taştan. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2982. 1. Baskı.
- Kocacık, F. (1980). Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçler (1878-1890). Osmanlı Araştırmaları I. (Ed) H. İnalçık, N. Göyünç ve H. W. Lowry, İstanbul : 137-190.
- Oğuzoğlu, Y. (2005). Osmanlı Devlet Anlayışı. 2. Baskı. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Paşaoğlu Derin, D, (2013). Muhacir Komisyonu Maruzatı'na Göre (1877-78) 93 Harbi Sonrası Muhacir İskânı, History Studies-A Tribute to Prof. Dr. Halil İNALCIK. Volume 5 Issue 2: 347-386, March.
- Tunç, A. (2016). Türk Kamu Yönetiminde Göçün Yönetilme Süreci. II. Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu Bildiri Kitabı. 28-29 Nisan: .621-634).
- Yazıcı, H. ve Demirel, M.(2006). 93 Harbi" (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)'ndan Sonra Eskişehir'e Yerleştirilen Göçmenler.

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÖÇ YÖNETİMİ

Yrd. Doç. Dr. Enver GÜNAY

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü*

Dilek ATILGAN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek lisans
Öğrencisi*

Emine SERİN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek lisans
Öğrencisi*

Göç, insanlık tarihinde yol açtığı sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerden dolayı çok boyutlu incelenmesi gereken bir sosyal sorundur. Göç hareketleri uzun yıllar boyunca sadece göç eden bireyler ve grupları değil, aynı zamanda göç edilen yerde bulunan yerleşik toplulukları etkilediğinden dolayı dünyanın önemli siyasal, sosyal ve ekonomik konusu haline gelmiştir. Neden ve sonuçlarının yanında etkilediği ve etkilendiği toplumların yapısı bakımından ülkelerin ön gördükleri göç politikaları ve uygulamaları da tartışılması gereken bir durum halini almıştır.

Bu araştırmada göç olgusu farklı yöntemlerle ele alınarak negatif ve pozitif yönleri ortaya konulmuştur. Göçü doğuran nedenler incelenmiş, göç çeşitleri ve göçün etkileri ülkeler arasındaki farklılıklar göz ardı edilmeden analiz edilmiştir. Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi ve göçmenlere karşı tutum ve göçmen hakları, politika ve kriterler incelenerek Türkiye'deki göç yönetimi ve göçmen hakları konusunda dünya ile bir karşılaştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dünya'da göç, Göç Yönetimi

MIGRATION MANAGEMENT IN THE WORLD AND TURKEY

Migration is a social problem due to the social, political and economic reasons it has caused in the history of humanity that needs to be investigated multi-dimensionally. Migration movements have become the most important issue in the world for many years, not only because of migrating individuals and groups, but also because of the effects on immigrated settlements as well. In addition to its causes and consequences, the migration policies and practices that countries have foreseen in terms of the structure of the societies they influence have also become a matter of debate.

In this study, the migration phenomenon was discussed with negative and positive aspects were revealed via different methods. The causes of migration have been examined and the effects of immigration and immigration have been analyzed without distinction between the countries. Immigration management in the world and in Turkey, attitudes towards immigrants and immigrant rights, policies and criteria are examined. In addition, a comparison was made with the world and Turkey in terms of immigration rights.

Keywords: Migration, Migration in the World, Migration Management

GİRİŞ

Göçün sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçları nedeniyle, göç hareketlerinin yöneldiği yerlerde olumlu ya da olumsuz büyük değişim ortaya çıkmıştır. Eski çağlar da Orta Asya hem doğuya hem batıya göç verdiğinde bu göçün siyasal, ekonomik ve sosyal etkileri olmuştur. 19 yy. da Avrupa'dan Yeni Kıta Amerika'ya yönelen göç de benzer etkiler yaratmıştır. İnsanoğlunun içinde bulunduğu siyasal, ekonomik ve sosyal şartları coğrafi olarak büyük farklar içeriyorsa ve büyük toplumsal farklılıklar oluşuyorsa kaçınılmaz bir biçimde göç olgusu ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzde teknolojinin daha konforlu ve daha iyi yaşama talebini uyararak göçe başka bir boyut kattığı açıktır. Eski çağlarda kıtlık, iklim değişikliği ya da siyasal sebeplerle büyük kitlesel göçler kendisini gösterirken, günümüzde kitlesel göçler yalnızca savaş nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Dünyanın bu çağda karşı karşıya kaldığı göç, daha konforlu ve daha iyi yaşama talebinin uyardığı bireysel nitelikte bir göç olup, göçmenlerin içinde bulunduğu siyasal, ekonomik ve sosyal şartların coğrafi olarak büyük farklar içermesi nedeniyle de gelişmiş ülkelere yönelen sürekli bir akışkanlığa sahiptir. Bu çalışmada dünya tarihinde göçlerin sebepleri, sonuçları ve göçlerin özellikleri inceleneceği gibi dünya da büyük farklılıklar içeren göç yönetimi ve göçmen hakları da ele alınacak ve dünyanın şuanda çözmeye çalıştığı en önemli sorun olan göç ve göçmen sorunları bütün yönleriyle anlaşılmaaya çalışılacaktır.

1.GÖÇ KAVRAMI

Siyasal ve ekonomik yapıdaki hızlı bir değişim göç kavramının nedenleri değiştirmekte göç kavramına dinamik bir karakter

kazandırarak, göç tanımını değiştirmekte ve göçle ilgili yeni tanımların doğmasına neden olmaktadır.

İnsanların ekonomik, sosyal, siyasal, dini veya başka dış etkenler nedeniyle hayatlarının geri kalanını veya sadece bir kısmını geçirmek üzere yaşadıkları ülkeleri, şehirleri, köyleri, kasabaları vb. yerleşim alanlarını değiştirmelerine göç denir (Keçe,2016:1). Bir başka tanıma göre ise; göç bireylerin zorunlu olarak veya beklentilerine cevap verebilecek eğitim, sağlık, kültürel nedenlerden dolayı yaşam alanlarını değiştirmesi olarak da tanımlanabilmektedir. Eğitim ve çalışma amaçlı kısa süreli hareketlenme de göç sayılmaktadır. İnsanlık yaşamı süresince yaşanan göçler, mekânda eşit olmayan bir biçimde dağıtılmış olan ekonomik imkânlardan faydalanma isteğinin bir sonucu olabileceği gibi ekonomik sistemler veya devlet otoritesinin uygulamaya koyacağı savaşlar ve sürgünler sonucunda ortaya çıkması mümkündür (Kaygalak, 2009: 9). Bu hareketliliğin sonucuna baktığımızda ise gerek yaşam koşullarında gerekse kültürlerinde değişimler gerçekleşebilmektedir (Bozan, 2014:8). Yani göç ister kalıcı nedenden ister geçici sebeplerden, ulusal sınırlar içinde veya ulusal sınırları aşan bir neden veya sebepten meydana gelse de bu hareketin ana sebebi bireydir (Akan, Arslan 2008:6).

2.DÜNYADA GÖÇLER

İnsanların yaşadıkları toprakları bırakıp çeşitli nedenlerden dolayı yeni bölgelere göç etmesinin temelinde yatan birçok neden vardır. Bu nedenler; ekonomik sorunlar, çevre şartlarındaki bozulma, eğitim alanındaki yetersizlikler, siyasi sorunlar ve güvenlik sorunları olarak sıralanabilmektedir.

2.1. Dünyada Göçü Doğuran Genel Nedenler

2.1.1. Sosyo - Ekonomik Nedenler

Bölgeler ve ülkeler arasındaki göç hareketlerinin en önemli etmenini ekonomik nedenler oluşturmaktadır. Bireylerin iş, gelir ve buna bağlı olarak daha iyi bir yaşam arzusundan kaynaklanan göç süreci olarak da tanımlanabilir (Aksoy, 2012:294). Göçün seyri büyük oranda cazibe alanı oluşturan ve gelişmişlik oranı yüksek kentlere

doğru gerçekleştirmektedir (Yaylagül, 2011:4). İnsanlar ekonomik anlamda yetersiz kaldıkları zaman onları ekonomik anlamda rahatlatacak yerleri seçer ve oraya gitmek için harekete geçerler (Arwen, 2008:1). Bu anlamda göç işgücünün yer değiştirmesi sonucunda kentsel mekânlarda iş bölümüne katkı sağlayan ekonomik, sosyal ve toplumsal bir oğludur. Ekonomik gelişmenin 1960 yıllarında yavaş olduğu Avrupa Birliği ülkeleri nüfus azlığı ve işgücü talebini karşılama nedeniyle göçmen işçi almışlardır. Fakat 1970’lerde yaşanan olaylar sonucu yerel halk göç karşıtı politikaları desteklemiştir. Avrupa Birliği ekonomik ve sosyal bir değişim yaşamış ve kendi çıkarları doğrultusunda göçmenleri ülkelerine kabul etmiştir. Daha sonrasında ise sınırlara tel örgü çekip, gelen göçmenlerin tekrar göndermesi gibi durumlarla kendini göstermiştir. Düşük ücretler, yüksek vergi oranları, yatırımı engelleyecek düzeydeki gider yükü, ekonomik istikrarsızlık, gelir dağılımındaki bozulmalarda kötü çalışma şartları, düşük kalitede kentsel yaşam, işsizlik oranlarındaki artış, insanların kendi meslekleri dışında başka meslek gruplarında istihdam edilmesi ve bunun sonucunda oluşan tatminsizlik vasıflı elemanların geri planda kalması, ekonomik kriz aşamasında en fazla eğitilmiş kişilerin işten çıkarılması ve hepsine bağlı olarak yoksulluğun artması gibi çok fazla ekonomik nedenler vardır (Bayraklı, 2007:42).

2.1.2. Siyasal ve Sosyo Kültürel Nedenler

Daha iyi imkânlar, yüksek ücretler ve iyi bir refah imkânının yanı sıra gittikleri bölgelerin veya ülkelerin etnik farklılıklarının neden olduğu ayrımcılık, siyasi istikrarsızlık, rejim değişiklikleri, vatandaş mübadele politikaları vb. sosyo-kültürel ve siyasi etkenlerde göç hareketlerine neden olmaktadır. Bu durum ülkeler arasında olabileceği gibi bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki sorun ve dengesizliklerden kaynaklanabilir (Aksoy, 2012:294). Eğitime hissedilen ihtiyaç da göçe sebep olabileceği gibi, özellikle geniş ailelerin oluşturduğu kontrol mekanizması ve otoriteden kurtulma isteği, eğitilmiş gençlerin göç etmesinde bir diğer sebep olarak gösterilmektedir (Başel, 2007:523). Ayrıca yüksek eğitim kurumlarında eğitim almak amacıyla metropol kent merkezinden gelen gençler; alıştığı yaşam tarzını terk etmemesi, hem de geldikleri yerlerdeki yaşam tarzı ve iş olanakları bireylerin beklentilerini

karşılayamamaktadır. Bu olguyla göç veren iller için kalkınmanın önemli bir etmeni olan nitelikli iş gücünü kaybetmesine neden olmaktadır (Başel, 2007:522). İnsanlar genellikle yeni deneyimler kazanmak, başka ülkeleri görmek, tanımak, maceralara atılmak ve yurt dışında çalışıp tekrar dönen kişilerin kazandıkları sosyal ilgi saygıda söz konusudur (Bayraklı, 2007:44).

İnsanlar hayatlarının belli dönemlerinde yaşadıkları veya karşılaştıkları bazı siyasi ve doğa olaylarından dolayı zorunlu olarak göç etmişlerdir. 1961 yılında Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurlardan bazıları Çin'in baskısı nedeniyle vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Göç etme nedenlerinin de en önemli sebebi can güvenliklerinin olmamasıdır. Doğu Türkistan'da da Çin'in diğer bölümlerinde uygulanan zulüm, katliam ve işkencelerinin üst düzeye ulaşmasıyla halk zorunlu olarak göçe zorlanmıştır. Göçün ilk kapısı geçici olarak Afganistan olmuştur. Daha sonra Türkiye'ye göç etmişlerdir(Gül,2007:257). Siyasal koşullarda oluşan göç önemlidir. Çünkü bireylerin ya da grupların siyasal işkencelerden kaçmak, din, dil özgürlüklerini serbestçe yaşamak ve ırk ayrımından kurtulma amacı göçe neden olmaktadır(Başel,2003:48). İnsanların ülkelerini terk etmelerinin nedeni sadece ekonomik sorunlardan dolayı değil kültürel, siyasi, ülke içindeki iç savaş, baskı, iç çatışma vb. konularda ekonomik nedenler kadar etkilemiş ve göç hareketlerine neden olmuştur. Ülke de çıkan savaş ve siyasi baskılardan dolayı ülkelerini terk edenler sadece yoksul kesimle bulunan insan değil, eğitim görmüş ve çalışmakta olan kişilerde ülkelerini terk etmiştir. Sosyal ve siyasal açıdan ülkelerinden göç eden insanlar göç ettikleri yerlere kendi kültür, eğitim, dini kültür, yaşam tarzı, etnik yapıları vb. götürmektedirler.

Tarihe baktığımız zaman ilk büyük kitlesel göç 4.yy ortalarında meydana gelmiştir. Bu göç Çin devletlerinin egemenliğinden kurtulmak isteyenlerin Batıya yönelmesiyle olup bugünkü Avrupa Devletlerinin temelini oluşturduğu Kavimler göçüdür. 20. yy İkinci Dünya Savaşı birçok insanı zorunlu olarak göçe zorlamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra ise eski düzenini tekrar kurmaya çalışan Avrupa ülkeleri az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere işgücü imkânını karşılamak istemiş ve 1954 yılından 1970' lere kadar, Yunanistan, İspanya ve Türkiye'den emek gücü alımını gerçekleştirmiştir(Naz,2015:15).

Göç alan ülke de farklı iş gücü, ekonomik, kültürel çeşitlilik hem de bütün bunların ürettiği çok kültürlülük oluşmuştur. Göç eden

insanlar kendi kültürlerini götördükleri kadar asimile de olmuşlardır. Nüfus bakımından artan ülke çok kültürlü bir toplum olmanın yanı sıra kültürler arasındaki çatışmayı da engellemektedir. Göç eden bireylerin gittikleri ülkede kalma süreleri arttıkça geldikleri yerler ile bağlantıları iyice azalmaya başlayacaktır. Bu süre daha da uzun yılları alırsa geldikleri yerlerden tamamen kopma ihtimalini de göz ardı etmemeliyiz (Güllüpnar, 2012: 32).

2.1.3. Güvenlik Nedenleri

Göç hareketlerinin sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerinin yanında güvenlik boyutu açısından da incelenmesi gerekmektedir. Türkiye’de ve ülkeler arası göçe baktığımız zaman göç hareketleri genellikle, ekonomik sebeplerden kaynaklanırken, güvenlik nedenleri de göç hareketlerine yol açmaktadır. iç savaş, baskı, iç karışıklık, hayat şartları, güvensizlik ortamı, gelir düzeyinin düşük olması vb. sorunlar ana nedenleridir. Güvenlik nedenleri göç politikalarını değiştirmiştir. Bazı ülkeler ise göçü uluslara arası bir güvenlik tehdit olarak kabul etmişlerdir. Bunun sonucunda ise göç ve güvenlik kavramları birbirleri ile ilişkili olarak analiz edilmiştir. Ülke genellerinde artan nüfus eğilimleri 2000 yıllara gelindiğinde göç alanında güvenlik boyutunu daha detaylı olarak ele alınmasını sağlamıştır. Bu bağlamda ülke genellerinde güvenlik boyutunda daha çok denetleyici ve engelleme amacıyla politikalar geliştirilmektedir. Ülkemiz adına daha çok sınır güvenliği politikalarının oluşturulduğu görülmektedir (Gök,2016:65-82).

Suriye’de iç savaşın başlaması ile birlikte Ortadoğu’da yeni bir göç dalgalanması başlamıştır. Suriye’den bölgeye dağılan göçü ilk hareketlendiren ve büyüten neden güvenliğin tamamen ortadan kalmasıdır. Suriye’ de yaşanan iç savaşlar, zulümler, katliamlar giderek artan bir eğilim gösterdiğinden yerleşik nüfus önce güvenli yerlere göç etmiş daha sonra da ekonomik, sosyal ve siyasal bakımdan daha iyi şartlar aramaya ve yeniden göç etmeye çalışmışlardır. Suriye’de yaşanan krizden dolayı hiçbir mültecinin ülkeye getirilmeyeceğini ve gelenlerin geri gönderilmesini savunarak göçün etki alanını daraltmış, göç bölgesinde ve göç alanındaki etki daha büyük güvenlik sorunlarına neden olmuştur. İnsan Güvenliği ilk defa insani gelişme raporunda ele alınmıştır. Bu kapsamda sağlık güvenliği, siyasal güvenlik, gıda güvenliği, çevre güvenliği, toplum

güvenliği, birey güvenliği ve iktisadi güvenlik olarak incelenmektedir(Gök, 2016:7).

2.1.4. Doğal Nedenler

Doğal nedenler; ekonomik, siyasal ve sosyo kültürel sorunların yanında da göçe neden olmaktadır. Depremler, volkanik püskürmeler, iklim değişiklikleri, küresel ısınma, kuraklık, nükleer silahlar ve enerji kaynakları göçe neden olan olayların başında gelmektedir. IV. V. yy da Hunlar ve Moğollar Orta Asya'dan kuraklık nedeniyle göç etmek zorunda kalmıştır. Yine 1994 yılında Kırgızistan'da yaşanan bir doğa olayı olan toprak kayması sonucunda binlerce insan göç etmek zorunda bırakılmıştır. Daha önceleri dünyanın büyük gölleri arasında yer alan Aral Gölü, şimdi ise bataklık ve çöle dönüşmüş durumdadır. Gölün suları kuraklık ve küresel ısınmadan dolayı azalmıştır. Aral Gölündeki suların çekilmesiyle toprak yüzeyindeki tuzların rüzgâr ile tarım topraklarına taşınarak verimi düşürmüş ve buradaki insanları göçe itmiştir. Küresel ısınmayla birlikte birçok alanda biyolojik olarak değişimler meydana gelmektedir. Dünyanın farklı yerlerindeki hava olaylarında değişkenlik görülmekte bu değişkenlikte bölgesel iklimler arasındaki farklılıkları artırarak bazı yerlerde sert bazı yerlerde ılıman ve sıcak iklim koşullarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu iklim değişiklikleri insan hayatını oldukça etkilemiş ve göç hareketlerinin yön değiştirmesini tetiklemiştir. Kıyı bölgelerinde fazla yağışın görülmesi, yangınların artması, fırtına ve tsunami olaylarının çok fazla görülmesi, ormanların yok olması insanoğlunun yaşam alanlarını gittikçe o bölgelerde kısıtlayarak birey ve grupların göç etmesini zorunlu hale getirmiştir. Hayatlarına devam edebilecek yerlere gidebilmek için büyük çabalar göstererek çok fazla mücadele etmişlerdir. Küresel ısınmayla birlikte, bedensel ve ruhsal hastalıkların arttığı da görülmektedir. Bu durumlar karşısında insan hayatı diğer canlı türlerinde de olduğu gibi ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmaktadır.

Afrika'da her yıl milyonlarca insan ekonomik ve sosyal krizler, doğal afetler, çatışmalar ve kuraklık gibi sorunlardan dolayı yaşadığı bölgeleri evini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu ülkede iç göçün en

fazla yaşandığı ülkeler; Nijerya, Somali, Sudan, Güney Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyetidir.

3.Dünyada Göçmen Çeşitleri ve Göç Türleri

Göçler kapsam, içerik ve nitelik bakımından sıralandığında; mevsimlik göçler, sürekli- geçici göçler, zorunlu-gönüllü göçler ve emek göçü iç göçü oluştururken işçi göçü, beyin göçü, mübadele göçü, siyasal ve sosyo ekonomik göçler dış göçleri oluşturmaktadır. (Naz, 2015:19).

3.1.İç Göçler

Bir ülke sınırları içerisinde meydana gelen herhangi bir durum ya da olgu sonucu nüfusun yer değiştirmesi işlemine iç göç denilmektedir. Bölgeler, şehirler ve daha küçük yerleşim yerleri boyunca gerçekleşebilecek bu olay kısa dönemli olabileceği gibi daha uzun süreli olup kalıcılık gösterebilmektedir. Bu iç göç hareketi sonucunda bölgelerin, şehirlerin ve daha küçük yerleşim birimlerin nüfus oranında bir değişim yaşanacaktır (Eraldemir, 2013:10). İç göç hareketleri toplumsal, ekonomik, siyasal nedenlerin sonucunda olduğundan daha az gelişim göstermiş kentlerden ya da bölgelerinden daha fazla gelişim göstermiş bölgelerine doğru hareket etmesi işlemidir (Özer, 2004:24). Kırsal alanda bu durum nüfus azalmasına neden olurken kentlerde ise nüfus artışına neden olmaktadır. Bireyleri iç göçe iten nedenlerin başında; siyasal, ekonomi, sosyal yapı, hoşgörü, iş ve istihdam, fikir özgürlüğü, üretim imkânlarına ulaşma kolaylığı ve hızlı ulaşım kültürel yapı vb. bu etkenler genellikle şehirlerden şehirlere göç etmeye neden olmaktadır. İç göçü kendi arasında dörde ayrılmaktadır bunlar; Mevsimlik göçler, Sürekli- Geçici göçler, Emek göçleri, Zorunlu ve Gönüllü göçlerdir.

3.1.1. Mevsimlik Göçler

Birey ve grupların yılın belli bir dönemlerinde başka bir yerde çalışmak, tatil yapmak, gezmek, dinlenmek gibi belli bir süreyi kapsayan hareketlere mevsimlik göç denir. (Koçak, Terzi 2012:167). Mevsimlik göç hareketlerinde uzun süreli bir yerleşim amacı güdülmendiğinden dolayı sosyal değişimlere ya da nüfustaki herhangi

bir değişimin meydana gelmesi bu göç olayında rastlanmaz (Tüfekçi, 2002:15). Bu göç hareketlerinde sürecin kısa olması göç alan ve göç veren ülkelerde bazı sorunların oluşmasına engel değildir. Mevsimlik göçlerde, göç alan ve göç veren bölgelerde daha çok ekonomik anlamda olumlu ve olumsuz etkileri gözlenmektedir. Göç alan bölgelerde olumlu etkisi; daha fazla istihdam sağlanması ile birlikte daha fazla ekonomik alanların kullanıma açılması, göç eden nüfusun gittiği yerlerde sermaye olanaklarını da kullanmasıdır. Göç veren bölgelerde ise olumsuz etki; o bölgede iş yapma ve üretme becerinin azalması, sermaye miktarının azalmasıdır. Göç veren ülkelerde uzun vadeli olumlu etkisi, göç eden nüfusun daha önce yaşadığı yere dönmesi ile birlikte kazanmış olduğu sermayeyi göç etmeden önceki bölgeye kazandırmasıdır.

3.1.2. Sürekli - Geçici Göçler

İnsanların bir ülkede süresiz kalmayı, yaşadıkları yerleri terk ederek başka bölgelerde hayatlarını sürdürmeleri için yaptıkları göç hareketine sürekli göç denilmektedir. Sürekli göçler her zaman zorunlu değildir, gönüllü de yapılabilen göçlerdir. İnsanlar daha kaliteli bir eğitim alabilmek, daha iyi bir yaşam sürebilmek ve maddi yönden daha da rahat edebilmek için kendi istekleriyle yaptıkları göç hareketidir. Eğer hiç beklenilmedik zaman da oluşan doğal afetler, savaşlar ve terör olaylarından dolayı bir göç hareketi varsa bu zorunlu göçler kapsamındadır (Koçak ve Terzi, 2012:10). Geçici göçler ise; belirli bir zaman, belirli bir işte belirli bir sebepten dolayı herhangi bir ülkeye göç etmeyi amaçlayan göç hareketidir (Naz, 2015:20). Sürekli ve geçici göçün etkileri göç alan ve göç veren yerlerde farklılık göstermektedir. Sürekli göç alan bölgelerde genellikle nüfusun aşırı artması dengesizliklerin oluşmasına, işsizliğin artması ve alt yapı hizmetlerinin yetersiz görülmesine neden olmuştur. Göç veren yerlerde ise, tarım alanların boş kalması ve hayvancılığın gerilemesi sorunları ortaya çıkmıştır.

3.1.3. Emek Göçleri

Emek göçü sosyal, ekonomik nedenlerden dolayı yer değiştirmek olarak tanımlansa da; dünya nüfusunun büyük bir kısmı yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Bu durum göz önüne

alındığında, yaşamlarını daha iyi şartlarda ve koşullarda geçirmek isteyen insanların iş olanakları az olan ülkelere daha gelişmiş ve iş olanakları daha fazla olan ülkelere gerçekleştirdiği göç hareketidir (Yıldırımoglu, 2005:2). Yani; göç az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru hareket etmektedir. Emek göçleri gelişmiş ülkelere ise daha çok sanayileşen ülkelere doğru yönelmiştir. Emek göçünün sanayileşen bölgelere göç etmesiyle kırdan kente göç eden ucuz işgücü ortaya çıkmış ve genç kadınlarında çalışmasına olanak sağlanmıştır. Bu hareketlenme gönüllü olabileceği gibi zorunluda olabilir ama mecburi olan göç türüdür. Emek göçlerinin çoğu geçici olarak düşünülmesine rağmen göçmenler gittikleri yerlerde kalarak o bölgenin dini ve etnik yapısının değişmesine neden olmuştur (Aydoğanoglu, 2017). Avrupa ülkelerinde genç nüfusun azalması, ülkenin doğum oranlarıyla nüfusunu nasıl artıracığı konusunda en önemli faktörün emek göçü olduğu düşünülmektedir (Toksöz, 2006:7).

En önemli emek göçlerinden biri köle ticaretidir. Köle ticareti kapitalizmin gelişmesine olanak sağladı ve sadece mal ve sermayenin dünya pazarına bağlı olmadığını aynı zamanda işgücüne bağlı olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Köle ticaretinin başlamasıyla İngiltere’de küçük çiftçilerin ellerinden alınan topraklar insanları kırdan kentte göç ettirerek işçileşmesine neden olmuştur (Toksöz, 2006:13). Emek göçü işgücünün düşük maliyetle elde edilmesi karlı bir durum haline gelirken, zorlu işlerde yabancıların çalışmasına bırakılmıştır. Emek göçünün günümüzde azalmasının temel nedeni olarak makineleşmenin, teknolojinin ve endüstrideki gelişmelerinin üst seviyelere gelmesidir.

3.1.4. Zorunlu- Gönüllü Göçler

Zorunlu göçler savaş doğal, afet gibi durumlarda insanların isteğine bırakılmadan zorunlu olarak yapılan göç hareketleridir. Zorunlu göçler ekonomik, sosyal, politik nedenlerden dolayı devletler tarafından yapılabileceği şekilde yine bu durum ekonomik ve siyasal olarak birçok değişikliğe neden olmaktadır (Eraldemir, 2013:13). Zorunlu göçlere baktığımızda Suriye’den Türkiye’ye göç edenlerin sadece coğrafi yakınlıktan dolayı değil, Türk halkının tarihi

geleneklerinde mazluma sahip çıkma ve vicdan ülkesi olması en önemli ana etkindir. Zorunlu göç alan ülkelerde nüfus artış hızı yükselir, düzensiz kentleşme meydana gelir ve çeşitli iş alanlarında kayıtsız olarak istihdam edilmeleri o ülke toplumunda işsizlik düzeyini artıracaktır.

Gönüllü göç ise; insanların isteği doğrultusunda herhangi bir kısıtlama ya da baskıya maruz kalmadan yaptıkları göç hareketidir. Bu iki göç olgusunda da nüfus oranında değişiklikler meydana gelmektedir. Gönüllü göçler; iyi eğitim almak, çalışma şartlarını değiştirerek daha rahat koşullarda yaşamını devam ettirmek istemesi ya da sağlık imkânlarından daha fazla yararlanmak bu hareketin temelini oluşturmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012:171).

3.2. Dış Göçler

Dış göçler ülkeler arasında yapılan göç hareketleridir, bu göçler kalıcı veya geçici göçlerde olabilir. Dış göçlerin olmasındaki en büyük etkenlerden bazıları siyasi, savaş, dini baskı, işsizlik vb. etkenlerdir. Ulaşım ve haberleşme ağlarının gelişmesiyle ülkeler arası göçlerde artış göstermiştir. Bunlardan hariç en önemli diğer bir etken ise beyin göçtür. İnsanlar beyin göçünde genelde kendileri ya daha iyi geliştirmek ya da daha donanımlı ve çalıştıkları alanlarda kendilerini uzmanlaştırmak için başvurdukları göç yöntemlerinden biridir. Beyin göçü çok alan ülkelerin kalkınma oranları da yüksektir. Dış göçler kendi arasında üçe ayrılmaktadır.

3.2.1. Beyin Göçleri

Yurt içinde ve yurt dışında eğitim görmüş bireylerin, nitelikli alanlarda uzmanlaşarak, yaşam koşullarını ve çalışma alanlarını istenilen düzeye çıkartmak ve daha yüksek ücret düzeyi elde etmek amacıyla başka ülkelere yapılan göç hareketidir. Beyin göçü, yüksek eğitilmiş, bilim adamı ve mühendis gibi genelde bazı alanda uzmanlaşmış ve belli sayıda grubun, istenilen ücret düzeyine sahip olmama durumu ya da bu ihtimalin çok düşük olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere sanayisi gelişmiş ülkelere doğru göç hareketlerin gerçekleşmiştir. Böylelikle kalkınmışlık düzeyi yüksek olan ülkeler daha fazla önem kazandırmıştır (Çavuşoğlu, 2006:6).

Kıt kaynaklarla yetiştirdiği ve geliştirdiği bireyleri, kaybeden az gelişmiş ülkelerin gelişmesi gittikçe yavaşlarken, gelişmiş ülkeler ise beyin göçüyle kazandıkları bireyler sayesinde gelişmeleri hız kazanmaktadır. Beyin göçü alan ülkeler gelişmişlik düzeyleri ile diğer ülkelere fark atmaktadırlar (Koçak ve Terzi, 2102: 11). Beyin göçü veren, ülkeler açısından çok büyük kayıp olarak değerlendirilen göç türüdür. Beyin göçü 1960'lardan sonra daha da artmaya başlamıştır. Doktor, ekonomist, mühendis, eczacı, bilim adamları, sanatçılar vb. alanlar da gelişmiş ve iyi yetişmiş insanların başka ülkelere gitmesi gittikleri ülkeleri farklılaştırırken diğer az gelişmiş ülkeler için önemli bir problem haline dönüşmüştür. Gelişen ve sanayileşen ülkelerin yüksek ücret ödemeleri, gelişmiş teknolojilerden ve bilimden en iyi şekilde yararlanma imkânı, çalışma şartlarını kolaylığı ve esnekliği, göç veren ülkelerde kendini iyi yetiştirmiş insanların iş bulamaması, kendilerini daha da geliştiremedikleri için zor durumlar yaşaması, insanların kariyer yapmakta yeterli imkânlarla sahip olamamaları beyin göçünün nedenlerinden sayılmaktadır (Demirkan,2011:1). Ülkelerdeki beyin göçü alma düzeyleri farklılık göstermektedir. Güney- Kuzey daha çok teknolojik gelişmeyle ilgili öğrenci alımı yaparken, Kuzey-Güney göçü toplumsal bilim ile beyin göçü almaktadır (Bakırtaş ve Kandemir, 2010:963).

Beyin göçü alan ülkeler, ekonomik ve teknolojik açıdan geliştiğinden dolayı ekonomik açıdan kalkınmış ve o ülkenin refah seviyesi artmıştır. Teknolojik gelişimden dolayı istihdam düzeyinin artması sosyal yaşamından gelişmesini sağlayacaktır. Göç veren ülke açısından ise, üretim yapan grubun ülkeden gitmesiyle teknolojik olarak diğer ülkelerin gerisinde kalır ve üretilen ürünleri para vererek alır. Buda toplumu ekonomik açıdan güçsüzleştirerek ülkede istihdam eksikliğine neden olmaktadır.

3.2.2.İşçi Göçü

Bir ülkedeki bireylerin ya da grupların emek güçlerini satmak, yani işçi sınıfını kabul etmek suretiyle bu sınıfın gerektirdiği fonksiyonları yapmak üzere bir ülkeden başka bir ülkeye göç etme hareketi olarak tanımlanabilmektedir (Çavuşoğlu, 2006:4). İşçi

göçünün ülke içine olduğu gibi ülke dışına da olması mümkündür. Dış göçlerde insanların çalışmak amacıyla yurtdışına gitmesine dış göç denilmektedir (Yüksel ve Elvan, 2102: 12). Gelişen ülkeler artık vasıfsız işçi veya eleman almamakta, kendini geliştirmiş ve eğitim yönünden donanımlı olan kişileri almaktadırlar. Sanayileşmiş bölgeler diğer bölgelere oranla daha fazla işçi göçü almaktadırlar. İşçi göçünde diğer göçler gibi uzun süreli veya kısa süreli gönüllü ya da zorunluda olabilir(Çavuşoğlu, 2009:4-5). İşçi göçüyle giden insanlar bir süre sonra kendi ülkelerine dönmektedirler.

II. Dünya savaşına katılan ülkelerde savaş sonrası durumda önemli bir işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu durum ülkeler arasında işçi göçünün oluşmasına neden olmuştur. II. Dünya savaşından sonra Almanya, Fransa, Belçika ve Avustralya yabancı işçi çalıştırmaya başlarken, Cezayir, Tunus, Fas, Türkiye ve Yugoslavya ülke dışına işçi gönderen ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'den Avrupa ülkelerine ilk işçi göçü 1958-1961 yıllarında başlamıştır. 1961 yılında Türkiye ile Almanya arasında işçi göçü antlaşması yapılmıştır. 1960 yıllarının ortasında İngiltere nüfusunun 5% işçi göçüyle gelen yabancılar oluşturmuştur. Türkiye'den yurtdışına giden işçiler ülke ekonomisine büyük katkıda bulunmuşlardır. Yurtdışına işçi gönderme durumu sonraki yıllarda da artış göstermiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında belli başlı faktörler yer almaktadır. Hızlı nüfus artışı, kırsal kentlerdeki insanların isteklerinin çeşitlenmesi, gelir dağılımı dengesizliğinin artması, işverenlerinin işgücü maliyetlerini düşürmesi, örgütlenmeyi engellemek amacıyla yabancı iş gücüne başvurulması, işsizlik sorununun giderek artan bir boyut kazanması ve düşük ücretler en önemli neden arasında yer almaktadır.

3.2.3. Mübadele Göçü

Mübadele aslında değiş tokuş anlamına gelmektedir. Mübadele göçleri karşılıklı bir anlaşma çerçevesinde uygun olan insanların yer değiştirmesine denmektedir. Mübadele göçü yapan kişilere mübadil de denmektedir(Koçak ve Terzi,2012: 13). Mübadele göçleri insanların isteyerek yaptıkları göç türü değildir, zorunludur. Anlaşma karşılığında insanlar yer değiştirdiği için birçok insan gittiği yerlerde mağdur olmaktadır. Giden insanlar eğitim, kültür, sosyal yapı, dil ve

din gibi konularda çok sıkıntılar çekmektedirler. Ve bu durumda devlet gereken çalışmaları uzman ekipleriyle düzenlemektedirler.

3.2.4. Siyasal ve Sosyo Ekonomik Göç

Bu tür göç, en sorunlu göç türü olmakla birlikte hükümetlerin bu göç ile baş edebilmeleri için büyük ekonomik kaynaklara sahip olması gerektiğini aynı zamanda çok büyük kamuoyu itirazlarıyla karşılaştığı görülmektedir. Suriye'den Türkiye'ye yapılan göçün siyasal ve çarpık bir kentleşme fiziksel sonuç doğuracağı gibi suç oranındaki artış, topluma uyum, sağlık gibi birçok sosyal sonuçlara da neden olacaktır. Dolayısıyla göçmen kabul konusundan liberal davranan ülkelerin bile siyasal ve sosyo ekonomik nedenlerle göç eden büyük nüfus kitlelerinin etkisine girdiklerinde koruyucu ve yasakçı bir tutum aldıkları görülmektedir.

4. Göç Kabul Kriterleri, Göçmen Politikaları ve Göçün Etkileri

Ülkelerin uyguladıkları göçmen politikaları ve kriterleri farklılık göstermektedir.

4.1. Kanada Göçmen Kriterleri; Refah seviyesi, eğitim koşulları ve çalışma şartları bakımından tercih edilen ülkeler arasında yer almaktadır. Kanada vatandaşlığı şartlarında bazı koşullar vardır. Kanada göçmen kriterleri,

- Yaş sınırlaması vardır, 18 ve üstü olunmalıdır.
- Başvuru yapan kişinin göçmenlik kartına sahip olması gerekir. Aday olmak isteyenlerin ise; herhangi bir sahtekârlık sebebiyle haklarına göçmenlik soruşturması açılmamış olmalıdır.
- Kanada da göçmenlik başvurusu yapacak kişinin daha önceden altı yıl içerisinde en az 1.460 gün (4 yıl) yaşamış olmalıdır. Eğitim ve çalışma için gittiği süreler bu zaman dilimi içerisinde sayılmamaktadır.
- Başvuru yapan kişinin başvuru yapacağı günden önceki 6 yıllık süre içerisinde her yıl 183 gün (6 ay) tam ya da kısmi olarak ikamet etmelidir.
- Başvuru yapacak kişilerin verilen zaman aralığında vergi iade işlemlerini yapmış olması gerekmektedir.

- Adaylar Kanada'ya göç etmek istediği sebepleri (çalışma ya da devamlı bir iş kurma, eğitim şartları) bu durumu belgeleyerek sunmak zorundadırlar.
- Adayların 14-64 yaş arasındaki kişilerin Kanada hakkında yeterli bilgiye sahip olması, İngilizce ve Fransızca dillerinden istenilen puanı alarak bu durumu belgelemesi gerekir.

Kanada'nın göçmen politikası göçmen hakları bakımından ele alındığında pozitif yönlü bir tutum sergilerken siyasal ve sosyo ekonomik göçün sürüklediği büyük nüfus kitleleriyle karşılaştığında yasakçı bir tutum sergilemektedir. Göçmenler tarafından Kanada en çok tercih edilen ülkeler arasında gelmektedir. Bunun en önemli nedeni göçmenlere çalışma imkânı sunmak ve bu konuda destek olarak esnek koşullara sahip olmasıdır. Kanada her yıl kendi nüfusunun belli bir oranında göçmenlere ülkeye geçiş izni vermektedir. Bu oranın büyük bir kısmını ise ülkede iş bulmak için gelen göçmenler oluşturmaktadır. Kanada 1967 yılından günümüze kadar puanlama sistemine göre ülkesine göçmen almaktadır. Bu sistemin temelinde yabancı dil bilgisi ve eğitim düzeyi yer alır. Bu iki niteliğin iyi düzeyde olması toplam puanlama sisteminin üçte ikisini oluşturmaktadır. Kalan kısmı ise göçmen kişilerin yaşı sunduğu iş imkânları mesleki tecrübe ve uzmanlıkları kapsamaktadır. Kanada sadece yüksek düzeyde vasıflı insanları değil orta ve az düzeyde vasıflı insanları ülkeye kabul etmektedir. Amaç ise istihdam açığını aza indirmektedir.

Göçmenler çok yüksek güvenlik teminatı sorumluluğu isteyen bazı işyerlerinde ve meslek gruplarında çalışamazlar, Kanada vatandaşı olana kadar veya yerleşim yeri olarak Kanada'yı seçtiğimiz zaman Kanada' da oturma izin belgesi gizli kalmaktadır, Sıklıkla ve uzun süreli olarak seyahat eden kişilerin oturma izinleri iptal edilmektedir. Kanada'nın göçmen politikasının öncelikleri arasında göçmenlerin ülkeye sağlayacağı ekonomik yapı olsa da ailelerin de bir araya gelmesini ön planda tutmaktadır. Bunu yapmasındaki en önemli neden ise aileler bir araya gelince Kanada kültürüne alışma sürecinin daha kolay olduğu ortaya koymasıdır (Köylü, 2012:1-2). Kanada vatandaşı olmak için çekişme gerek yok, ama belli ücretler ve onları yatırma zorunluluğu bulunmaktadır.

4.2. Almanya Göçmen Kriterleri;

Almanya hükümetinin göçmenlik programları oldukça katı ve kısıtlı kriterlere sahiptir. Almanya da şuan iki tane göçmenlik programı vardır. Bunlardan herhangi birine başvuru yapmak isteyen birisinin Alman ekonomisine yarar sağlayacak tecrübe, eğitim, bilgi ve yeterli vasıflara sahip olması gerekmektedir. Bu programlar;

- **Mavi kart;** mavi karta başvuru yapabilmek için iyi derece de Almanca bilmek ve beyaz yakalı diye nitelendirilen(çalışan) kişiler başvuru hakkına sahiptir. Mesleği ve iş tecrübesi olan kişiler teklifi alamadan mani karta başvuru yaparsa Almanya hükümeti tarafından 6 aylık iş arama vizesi verilmektedir. Bulduğu iş sonucunda tekrar değerlendirilmeye alınmaktadır.
- **Yatırımcı vizesi;** programına başvuran kişiler ise Almanya'ya geldiğinde ülkeye yatırım yapmak zorundadır. Ekonomiye katkı yaratmak zorundadırlar.

Almanya'nın göçmen politikası göçmen hakları bakımından ele alındığında negatif yönlü bir tutum sergilemekle kalmayıp, siyasal ve sosyo ekonomik bir göç ile karşılaştıklarında yasakçı bir tutum sergilemektedir. Şartları zor ve seçicidir. İş hayatında göçmenlere olanak sağlanmadığından dolayı ekonomik ihtiyaç durumunda yeni politikalar üretmeleri oldukça zordur. Almanya sadece Avrupa Birliği ülkelerinden gelen göçmen kişi sayısına güvendiği için diğer ülke göçmenlerine göre politika üretmemektedir. Bu durum ileride büyük sorunların ortaya çıkacağına göstergesidir. Almanya'da süresiz ikamet izni veya alman vatandaşı olmak diğer ülkelere göre oldukça zor olduğu bilinmektedir (Demir, 2012:1)

4.3. Amerika Göçmen Kriterleri;

Amerika'ya göç etmek diğer ülkelere kıyasla daha zor ve uzun bir süreç gerektirmektedir.

- Eğer aile içinden birisi anne, baba, çocuk, kardeş, eş gibi Amerikan vatandaşı ise bunların aracılığı ile Amerikan vatandaşı için 3. Yılında başvuru yapabilme hakkı tanınır.

- Amerika da bir işte çalışan kişiler, oranın vatandaşı olan işveren başvuru yapacak kişiye kefil olabilmektedir. Fakat bu durum işverenlerin kabul ettiği bir durum değildir.
- Amerika da 'Özel İş Kategorileri' olarak adlandırılan ve resmi göçmenlik bürosu sitesinde ihtiyaçlara göre bir liste mevcuttur, bu listede yer alan işlerden herhangi birini yerine getirebiliyorsa göçmenlik için başvurabilir.
- Diğer bir başvuru statüsü ise ' Sığınmacı Kategorileri' ülkenizde din, dil, ırk, politik görüş gibi durumlar nedeniyle ülkenizde kalamayacağınızı kanıtlamanız halinde başvuru yapabilme hakkı tanınmaktadır.
- Bir başka kriter ise 'yatırım yapmak' 500.000-1.000.000 dolar ile yatırım yaparak 10 kişiye çalışma imkânı sağlanıyorsa göçmenlik başvurusunda bulunabilme hakkı tanınmaktadır.

Amerika'nın göçmen politikası göçmen hakları bakımından ele alındığında negatif yönlü olup, siyasal ve sosyo ekonomik göçün sürüklediği büyük nüfus kitleleriyle karşılaştıklarında yasakçı bir tutum sergilemişlerdir. Diğer ülkedeki göçmenler ekonomik göçmenler programından yararlanarak ülkeye yerleşirken ABD'de durum böyle değil, ekonomik göçmenlik programlarından sadece ABD'ye yerleşen ve yeşil kart sahibi olan göçmenlerin belli bir kısmı bu programla ülkeye kabul edilmektedir. ABD hükümetinde göçmenleri göçme sistemi bulunmakta ve bu sistem günümüzde de devam etmektedir. Göçmenlik vize programı olarak tabir edilmekte ancak özünde yeşil kart lotosu olarak bilinmektedir. Yeşil kart lotosuyla ABD göçmenlerin bilgi beceri mesleki uzmanlıkları ve tecrübeleri göz ardı ederek sadece loto şansıyla seçilen göçmenleri ülkeye yerleştirmektedir. Son yıllarda ABD'li kanun yapıcılar göçmen hareketlerini işgücü pazarını aktif hale getirecek ve dinamizm kazandıracak fırsattan çok ulusal egemenlik ve güvenlik çerçevesinde değerlendirmektedir (Kandemir, 2014:1).

4.4. Avustralya Göçmen Kriterleri;

Avustralya göç ekonomisi, devletin sunduğu yüksek hizmet imkânları, yüksek standartlı sosyal hizmetler, kişi başı düşen milli

gelirin yüksek olması, kaliteli ve iyi düzeyde eğitim seviyesi, özgürlük, yüksek düzey kalkınma ve gelişmişliğe bağlı olan kültür çeşitliliği, refah seviyesinin yüksek olması Avustralya'ya göç edilmesinin başlıca nedenlerindendir.

- Öğrenci vizesi, eğitim almak şartıyla orada yaşamaya hak kazanmakla birlikte eğitim sonrası çalışmak isteyenler için sunduğu özel vizeyle başvurabilir.
- Avustralya da bir işte çalışmaya başlarsanız, işveren aracılığı ile çalışma ve oturma iznine sahip olabilmeye hakkı
- Belirli bir işten bağımsız olarak çalışmak isterseniz, ülkenin sunduğu nitelikli göçmen programına başvuru yapabilmektedir.
- İş alanında yatırım yapmak için süreli veya kalıcı şekillerde vizeler sunulmaktadır.

Avustralya'nın göçmen politikası göçmen hakları bakımından ele alındığında pozitif bir tutum sergilerken, siyasal ve sosyo ekonomik göçün sürüklediği büyük nüfus kitleleriyle karşılaştığında yasakçı bir tutum sergilemektedir. Dünya genelinde Kanada'dan sonra en çok göç alan ülkelerden biridir. Toplam nüfusunun %44' ünü göçmen kişiler ve onların aileleri oluşturmaktadır. Avustralya'da farklı diller ve 270 farklı etnik kökenden gelen insanlar bir arada yaşamaktadır. Buda Avustralya ekonomisi için oldukça önemlidir. Avustralya'nın uyguladığı çok kültürlülük politikası eğitim, istihdam, insan kaynakları ve eşitlik alanında büyük gelişmeler göstermiş olup ülke din, dil, ırk, kültür özgürlüğü ve hoşgörünün olduğu bir toplumdur. Yasalarla da bu özgürlük ve değerler korunmaktadır. Avustralya Türkiye'den de çok fazla göç almaktadır ve Türklerin en güçlü ve pozitif entegrasyon gördüğü toplumdur. Toplam 200 bin civarında Türk bulunmaktadır (Dellal, 2016:1-2)

4.5. Norveç Göçmen Kriterleri;

Norveç'e göç etmek öyle sandığımız kadar kolay olmamaktadır. Ama buna rağmen en çok göç alan yerler arasındadır. Göç etmek kolay olmadığı gibi oturma almakta kolay değildir. Burada eğitim alabilmek için mutlaka iyi bir eğitim, kariyer ve meleğinde uzman

olmak gerekmektedir. Bunun yanında oturma izni almanın en kolay yollarından biri de diğer ülkelerde de olduğu gibi öğrenci vizesidir.

- Dönemsel işçi kategorisinde yani turizm, tarım gibi alanlarda bir iş pozisyonu olarak kısa süreli oturma izni hakkına sahip olabilir.

Norveç göçmen politikası oldukça sıkı bir politikadır. Göçmen politikası göçmen hakları bakımından ele alındığında negatif yönlü bir tutum sergileyip, siyasal ve sosyo ekonomik göçün sürüklediği büyük nüfus kitleleriyle karşılaştığında yasakçı bir tutum sergilemiştir. Nüfusunun %17'sini göçmen kişiler oluşturmaktadır. Politikasını oluştururken ABD'de göçmen politikasını örnek almaktadır ve herhangi bir suçtan yargılanmış kişileri ülkesine kabul etmemektedir.

5. Dünya'da Göç Yönetimi ve Göçmen Hakları

Bir ülkenin gelişimi ve geleceği için göç hareketleri oldukça önemlidir. Göç hareketlerinden dolayı ülkeler sürekli değişim ve gelişim içerisinde dinamik ve karmaşık olgularla karşı karşıya kalmaktadır. Ülkeler bundan dolayı özellikle savaş ve barış sosyal ve kültürel, ekonomik, kentleşme gibi birçok unsurlar nedeniyle bireyler, kitleler ve benzeri gruplar için göç hareketi bir kurtuluş olarak görülmektedir. Bu durum ise göçün yönetilmesi ihtiyacını doğurmuş ve ülkelerin bu kapsamda politika üretmesi, yasal, kurumsal düzenlemeler yaparak, sosyal yaşam, kültürel boyut, istihdam ve konut üzerindeki etkisini daha aza indirmesini sağlamaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015:24). Göç hareketlerinin çeşitli nedenler ve amaçlar ile günümüz dönemlerinde giderek artan bir durum haline gelmiş ve gündeme girmiştir. Göç hareketinin sosyal, politik, ekonomik ve kültürel yönden ele alınması ortaya konulmuştur (Taşçı, 2009:175). Ulusal göçün etkilediği tüm beşeri ve sosyal alanlar, ekonomik, siyasal yapılar bakımından ayrı ayrı göç yönetimi ele alınmıştır. Göç hareketleriyle yapılan araştırmalar günden güne artarken bunun sonuçları ise siyasal anlamda karar verme sürecini oluşturmaktadır. Göç veren ve Göç alan ülkeler iyi bir şekilde yönetilmelidir. Uluslar arası göç hareketlerinde ülkelerin göçmenlere karşı olarak yaptığı girişimler, devletin hukuk statülerinde gereken ilgiyi göstermemesi ve ulusal kamu düzeni şeklinde ortaya koyması göç ve göçmen politikalarının çözümünü zorlaştırmaktadır. Küresel

anlamda ulusal göçmen politikalarına yapılan düzenlemeler ile birlikte sağlıklı bir şekilde yürütülmesi bununla da ülkelerin ticaretinin geliştirilmesi, kamu güvenliğinin sağlanması, büyüme ve kalkınmanın sağlanması, beyin göçünün engellenmesi ve en önemlisi topluma entegre edilmesi gerekmektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016:2-3).

Göç yönetimi, aslında göçmen kişilerin gittikleri ülkeye girmeden önce birçok kural, uygulamalar ve hukuki düzenlemeler ile başlamaktadır. Göçmenlerin ülkeye girişiyle daha sonrasında ortaya çıkacak olan bir takım sorunlar ile karşılaşmamak için tedbirlerin alınması ve bu tedbirlerin kontrol altında tutulması gerekmektedir (Kabakuşak, 2014:5-6) Bu bakımdan ülkelerin ekonomik yönden, siyasal yönden ve sosyo- beşeri yönden göç yönetimini ele alırken bu durumları çok boyutlu olarak incelemesi gerekmektedir.

5.1. Ekonomik Göç Yönetimi

Göç hareketinin toplum üzerinde birçok etkisi olmaktadır. Bunlardan birisi ekonomik nedenler olmakla birlikte göç olgusunun yönetilme düşüncesini oluşturmaktadır. Gerçekleştirilecek olan yönetimler göçmenlerin ve göç eden grupların göç ettikleri ülkelerin toplum istikrarını ve ekonomik göstergelerini bozmayacak şekilde hayatlarını devam ettirmeyi amaç edinmelidir. Göç hareketleriyle insanların hali hazırdaki sahip oldukları ekonomik imkânları ve birikimleri göçmen kişilerden dolayı sarsılmayacak politikalar geliştirilmelidir (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015:4). Toplum üzerinde oluşturduğu etki bakımından birey, aile yapısı, göçün yönetilme düşüncesini tamamen destekler niteliktedir. Ekonomik göç yönetimine baktığımız zaman, göç hareketlerinde çözülmesi gereken sorunlar; büyüme, yatırım beşeri, sermaye ve refah düzeyinin yükselmesi gibi konularda göç yönetimi ve politikaları ile olumlu etkiler göstermektedir. Göç ister zorunlu ister gönüllü yapılsın, ülkelerde çok önemli ekonomik sorunlara neden olmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015:29). Ülkelerin ekonomik anlamada iki yönlü göç yönetim politikası bulunabilir. Birincisi ülke dışına göç verme yönetimi; bu yönetimin amacı sağlanan girdiler ile büyümeyi ve kalkınmayı sağlamaktır. Diğer ise; göç alma yönetimi; bu durum sürekli istenen bir olgu değildir. Çünkü ülkeler sürekli göç aldıkları zaman ülke ekonomisinde bozulmalar görülmekte, ucuz iş gücü artmakta Kişi Başına Düşen Milli gelirden azalmalar yaşanmakta, İstihdam azalmakta ve İşsizlik artmaktadır. Yani, ülke geneline bir yük

oluşturduğundan, ülkelerin gereksinimleri doğrultusunda devlet kontrol ve desteği altında sınırlı sayıda ülkeye iş gücü girişi yapılmaktadır.

Göçe etki süreçleri farklı dönemlerde olan AB ülkeleri ilk olarak ikinci dünya savaşının ardından yeniden imar ile işgücü yapılmıştır. Daha sonra bu süreç 1973 petrol krizine kadar devamlılık göstermiştir. Avrupa Birliğinde bu durumdan sonra göç yönetimi olgusu değişerek farklı bir politika izlenmiş ve 1970 yıllara kadar göç eden kişileri toplumda bir ekonomik bütünleşme sağlanmış ve yönetilmiştir (Demirhan ve Aslan, 2015:32). Bundan dolayı göç alan ülkeler ekonomi politikasını en iyi şekilde analiz ederek gelecek yılları da düşünerek hareket etmelidir.

5.2. Siyasal Göç Yönetimi

Göç alan ve göç veren ülkelerin etnik farklılıkları, ayrımcılık, siyasi istikrarsızlık ve siyasi etkenlerde göç hareketlerini etkilemektedir. Siyasi etkenler genellikle zorunlu olsa da göç alan ve göç veren ülkelerde siyasi anlamda göç yönetimi yapılması gerekmektedir. Dünya genelinde 200 milyon kişi göç etmektedir. Bu rakam dünya nüfusuna göre az olmasına rağmen etkileri ve yarattıkları sorunlar ciddi açıdan önemlidir. İletişim ve ulaşımın demokratikleşmesi ve bunun yaygınlaşmasıyla beraber grupların ve kişilerin göç etme arzusu artmıştır. Bununla birlikte sadece ekonomik nedenler değil, siyasal çatışmalar, güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır. Göç hareketlerinin artmasından dolayı uluslararası göç hareketlerini büyük oranda ulusal kamu düzeni kapsamında ele alarak göç problemine çözüm aramaktadırlar. Göçmenlere, sığınmacılara verilen haklar yasal düzenlerden tekrar geçmeli, istihdam edilen göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki yurttaşlar ile aynı ve eşit haklar tanınması, vatandaşlık yasalarında yapılan veya yapılacak olan değişikliklerde göçmen hakları göz önünde bulundurulmalıdır. Göçmenlerin o haklara daha kolay sahip olmalarına ilişkin siyasetin yaygınlaşması ve göçmen kabul eden ülkelerin buna uymasına ilişkin politikalar geliştirmektedir.

Demokratik ve insan haklarına saygı duyan devletler farklılıklarını ortaya koyarak gelişmesine imkân ve olanak sağlamıştır.

Birçok ülkede göçmenlere olan güvensizlik ve adaletsiz yaklaşımlardan dolayı göçmen kişiler her zaman geri planda bırakılmaktadırlar, ama onlara saygı duyar ve insani haklarına ulaşmak ve o haklardan yararlanmalarına olanak sunan devletler daha huzurlu ve adaletli gelişimi hızlı artan ülkelerdir. Göçmenlere güvenli bir hukuk sisteminin sunulması ve yerleştikleri ülkelerde kendilerini toplumun bir parçası gibi görmeleri çok önemlidir. En önemlisi ise yurttaşlık hukukunda göçmenlerin yurttaşlığa kabulü konusunda kanun ve kuralların uygun hale getirilmesi ve bunun sorunmuş gibi görünmesinin ortadan kaldırılması izlenecek en güzel yöntemdir. Bununla birlikte göçmenlerin kendi vatandaşlıklarını koruyarak, güvenli statüye sahip olması yurttaşlığa geçmek için devletin farklı bir anayasa politikaya başvurması gerekmemektedir.

5.3. Sosyal- Beşeri Göç Yönetimi

Ülkelerin göç hareketlerinde kendine ait göç politikalarının ve göç yönetimi konularından sosyal- beşeri yapısının en önemli özelliği entegrasyondur. Göç edilen ülkenin toplumuna uyum sürecinin ve sınıfsal farklılıklar ile değişen yapının entegrasyon kavramı ile çözülebilmesi ve göçmenlerin çoğunlukla göç ettiği topluma entegre ederek bu durum karşısında bütüncül bir yaklaşım ile ele alınması gerekmektedir. Sosyal boyutun etkisi, ailelerin karşılaştığı negatif tutumlar ve ülkelerin göç yasalarını ve uygulamadaki prosedürleri uluslararası hukuk kurallarını oldukça zorlamaktadır (Akıncı, Nergiz, Gedik; 2015: 11). Göç eden kişiler, göç ettikleri ülkelerin kültürlerinden etkilenir ve kendi kültürlerini gittikleri ülkelere götürerek kültürel etkileşime neden olmaktadır. Sosyal etkileşime en güzel örnek ise Türkiye – Suriye göç hareketidir. Suriyeli vatandaşlar en çok Türkiye’ye göç etmekte ve burada rahat ve imkânlarının kısıtlı olmadığını dile getirmektedirler. Sosyal anlaşma, kültürel etkileşim ve bütünleşme konularının yanında Türkiye’nin misafirperverliği dünyaca takdir edilmektedir. Ama sadece sosyal anlaşma yetmez bunların yanında sosyal bütünleşmenin de sürdürülebilirliği ve bunun iyi yönetilmesi oldukça çok önemli ve hassas bir konudur. Bireyler veya gruplar etkileşim sürecinden olumlu etkilenebilecekleri gibi olumsuzda etkilene bilmektedirler. Göç hareketleri sonucunda uyum süreçlerinde oldukça fazla görülen sorunlardan biride ruh sağlığı açısından benlik saygısı, kültürlenme, özgürleşme, yaşam boyu

doym gibi olgular davranışsal değişmelere yol açmaktadır (Akıncı, Nergiz, Gedik; 2015: 13-14). Göç hareketlerinden sonra üç evre ortaya çıkmaktadır. Bunlar bütünleşme, asimilasyon ve ayrışmadır. Bir gruba ve topluluğa aidiyet duygusu taşımanın önem kazandığı bütünleşme, asimilasyon(eritme), marjinalleşme ve ayrışma gibi olguların etkileri toplum üzerinde görülmektedir. Göç eden kişiler kendi kimlikleriyle içinde bulundukları topluma uyum sağlamaları süreci bütün yönüyle ortaya çıkarmaktadır. Göç alan ve göç veren ülkeler uyum sürecindeyken entegrasyon evresi çok önemlidir. Bu süreçle beraber birçok sorun ortaya çıkmaktadır.

Entegrasyon sürecindeki teşvik çalışmalarıyla aileler hem kendi paralarını kazanmakta hem de refah seviyelerini arttırmaktadırlar. Bu durumda göz ardı edemeyeceğimiz ekonomik sıkıntılar oluşmaktadır. Bunlar; gelirlerin düşmesi, işsizlik, yoksulluk, gelirden düzensizlik vb. Bu sorunlarda ekonomik ve sosyal- kültürel entegrasyonların önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Entegrasyon sürecinin sağlıklı olabilmesi için kişiler kendi üzerine düşen görev ve hakları düzgünce yerine getirmeli, kendi öz kültürlerinden kopmadan uyum sağlayabilmeleri çok önemlidir. Aksi takdirde çok kültürlü ve dil çeşitliliği fazla olan bir toplum oluşmaktadır. Bu da bu toplumlarda oluşan sosyal- kültürel bozulmalara neden olmaktadır. Ayrıca göçmenlerin çok olduğu yerlerde bulaşıcı hastalıklar, kültürel çatışma, suç oranlarının artması gibi sorunların yaşanması göçmenlere karşı güvensizliklerin oluşmasına neden olmaktadır (Tunç, 2015: 44-45). Bütünleşme sorunu sadece birey sorunu olmadığı gibi grup, toplum ve devlet sorunudur. Devletlerin bu süreç içerisinde oluşacak problemlere çözüm üretmeli ve destek olması sağlıklı kültürel kimlik süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Böyle olduğu süreçte toplumların kendilerine olan özsaygıları artmakta ve güçlü güvenilir toplumlar oluşmaktadır.

Modern toplumlarda göç eden kişiler bir süre sonra kendi kültür ve kimliklerini kaybederek özgün, geleneksel ve kültürel etkilerin etkisinde kalarak asimilasyona neden olmaktadır. Göç edilen ülkelerde egemen kültürlerin hâkimiyetlerini oluşturan tüm kültürler evrim geçirerek yeni yapıların oluşmasına neden olmaktadır. Entegrasyonun sağlanamadığı geleneksel göçün zorlaştırılması OECD ülkelerinde artışa neden olmaktadır. Bu durumdaki amaç ise göçmen kişilerin kendi entegrasyonlarının yönetiminde önemli rol oynayabilmelerinin teşvik edilmesi sağlanmaktadır(Akıncı, Nergiz,

Gedik; 2015: 16). Bu nedenle çeşitli kültürel aktiviteler, dil kursları, özel oryantasyonlar vb. programlar geliştirilmektedir. Bu süreç ise özel eğitim yöntemlerinden geçmekte, bu süreçte gençler ön planda tutulmaktadır. Gençlerin entegrasyon süreçleri ve bu sürece dâhil olmaları hassasiyetle ve önemle izlenmektedir. Bu çalışmaların uygulandığı bireylerin aile kökenler, geçmiş yıllarda yaşadığı yerleşim yerlerinin kültür ve eğitim durumu, dil yetenekleri, ülkelerin eğitim sistemleri hepsi göz önüne alınarak sonuçların olumlumu yoksa olumsuz mu olduğu ortaya konulmaktadır.

Kişilerin toplumsal olarak ve çevresiyle yaşadığı iletişim kopukluğu sonucu ortaya çıkan dışsallığa marjinalleşme denmektedir(Akıncı, Nergiz, Gedik; 2015: 17-18). Marjinalleşen birey, kendisini ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda toplumsal açıdan sosyal çevre dışına itilmiş hissetmektedir. Entegrasyon süreci geçici bir süreç değil ilk nesillerden son nesillere kadar devam edecek olan bir sorundur. Marjinalleşen bireyler, göç hareketiyle birlikte yeni yaşam şekilleri geliştirmekte bu durum ise insanların kendi geleneksel değerlerinden soyutlanmalarına neden olmaktadır (Gökçe, 1996;156-157). Toplumda dışlanan bireylerin marjinalleşmesinin bir ileri boyutu ise ayrışmadır. Bireyler yaşadıkları toplumsal yapılarda mutlu olmamakta ve sosyal çevreden uzaklaşarak kendilerini o topluma yabancı hissetmektedirler. Bu da ayrışma olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Aslında göç hareketiyle toplumsal soyutlanma gerçekleşirken öncelikli olarak toplum bir bütün halinde hareket etmelidir ki ileri ki zamanlarda göç hareketiyle birlikte karışık gruplar bir araya gelerek toplumda ayrışmalara neden olacaktır. Bu durum ise bize şunu göstermektedir; toplumun asimilasyon olmasından ziyade entegrasyon sürecine uyumu daha önemlidir.

5.4. Türkiye’de Göç Yönetimi ve Göçmen Hakları

Türkiye’nin göç yönetim politikasının gelişimi ve değişimi beş faktörden etkilenmiştir. Bu aşamalar; İlk olarak 1923-1960 yılları arasındaki göç politikası, Türkiye’nin ilk yıllarda ulus- devlet kurma ve milli kimlik ve aidiyet oluşturma yöntemleridir. Milli kimlik ve aidiyet oluşturma çabasıyla Türk soyu ve Türk kültürü taşıyan kişilerin ülkeye yerleştirilmesi ve göç politikalarıyla bir kısım yasal kuralların bu dönemlerde hayata geçirilmesi 1934 yılında 2510 sayılı İskân Kanunun’ da Türkiye’ye göç etme hakkının yalnızca Türk soyundan meskûn veya göçebe kişileri hüküm ve karar altına almıştır (Örselli ve

Babahanoğlu; 2016:4-5). İkinci faktör; Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla başlamıştır. Göç politikasını güvenlik esaslı geliştirmiştir. Böylece sosyal, siyasal, ekonomik açıdan birçok stratejiler geliştirilmiştir. Üçüncü faktör; Türkiye bu dönemde NATO 'ya ve Cenevre Sözleşmesine dayanarak göç politikası oluşturmuştur. Türkiye 1990 yıllarında küresel göçle karşı karşıya kalmıştır. Dördüncü faktör; AB üyelik sorunlarıyla göç politikaları tekrar şekillenmiştir. Türkiye Avrupa ' da yapılan uluslararası bir anlaşmaya göre değerlendirilerek göç alan, göç veren ve göç geçiş ülkesi açısından hepsini taşımasıyla farklı konumda ön plana çıkmıştır. Bundan dolayı Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde uluslararası göç hareketleri en önemli maddeler arasında konumunu almıştır (Örselli ve Babahanoğlu; 2016;6-7). Beşinci faktör ise; 2011 yılından günümüze kadar Suriye' de yaşana iç savaştan dolayı yaklaşık 3 buçuk milyon mülteci göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye de uluslararası koruma altına alınan göçmen kişilerin çalışması, topluma entegre olması, barınma maliyetleri Türkiye'nin göç politikalarını etkilemiştir(Doğan ve Çelebi; 2015:22-23). Türkiye'nin büyük kitlesel göç karşısındaki tutumunu belirleyen en önemli kriteri muhtaçlık gibi vicdani kriter olmuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi en yıkıcı ve tahrip edici göç türü siyasal ve sosyo ekonomik sebeplerden dolayı ortaya çıkan göçlerdir. Bu göç türü hem ihtiyaç duyulan kaynak bakımından hem de yarattığı güvenlik sağlık ve ekonomik sorunlar bakımından büyük ölçektedir. Suriye' den Türkiye' ye yoğun göç hareketi iyi bir teşkilatlanma ve yönetimle sağlam temelli kamu politikasının gerekliliğine ihtiyaç duymakta olduğundan, hükümetin göç yönetiminde oldukça önemli rol aldığı ve sağlam temelli kamu politikalarına büyük kaynaklar ayırarak, büyük bir insani felaketi önlediği görülmektedir. Göçten etkilenen hükümetler, göç nedeniyle oluşan toplumsal rahatsızlıktan kaçındıkları halde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, göçe karşı açık kapı politikasını göze alarak insani sorumluluktan kaçmamıştır

Türkiye göçün en tehlikeli türü olan siyasal ve güvenlik nedeniyle ortaya çıkan büyük kitlesel göçle karşı karşıya kalmıştır. Siyasal ve güvenlik nedeniyle göç hem çok hızlı hareket etmekte hem de geri çevrilemeyecek ölçüde büyük insan nüfusunu içerdiğinden hükümetleri tedirgin eden bir sosyal problem olmasına rağmen, Türkiye kendisine yönelen 3 buçuk milyon civarındaki göçmene açık sınır politikası uygulamış, büyük bir yabancı nüfus kitlesini ülkeye kabul etmiştir. Türkiye'ye taşınan bu nüfus daha Avrupa'ya gitmeden

bile göç yönetimi ve göçmen politikaları bakımından en liberal ülkelerin göçmenlere karşı yasağcı bir tutum aldıkları görülmüştür. Avrupa'nın liberal partileri bile göçmen tehdidini hissettiklerinde milliyetçi partilerle yasağcı politikalar konusunda yarıştıkları göz önüne alındığında, Türkiye'nin göçe karşı ne kadar insani bir tutum aldığı görülebilir. Türkiye cumhuriyeti hükümetlerinin AB ülkeleri siyasal ve sosyo ekonomik göçün sürüklediği büyük nüfus kitleleriyle karşılaştıklarında birçok insanın hayatını riske atan sınırda bekleten, sınırları tel örgülerle kapatan içeri girenlere de insani ihtiyaçlarını karşılayacak kamu hizmeti sunmaktan kaçınarak tamamen izole geçici barınma yerler gösteren ve göçmenlere sınır dışı politikalar uygulayan gelişmiş batı ülkeleri Sınırlarına çektiği tel örgüler ve sıkı gözetleme politikalarıyla ülkelerine göçmenlerin gelmesini durdurma çabası içine girmeye devam etmekte ve Avrupa sınırlarına ulaşmayı başaran göçmenlerin de geri göndermek için devletler arası anlaşmalar imzalayarak göç yönetimini sürdürmek istemektedirler. Gelişmiş batılı ülkeler göçmenleri geri çevirmek için insan haklarının ihlalini hiçe saymaktadırlar. Ancak Türkiye'ye muhtaçlık kriterinden hareketle siyasal ve sosyo ekonomik nedenlerle sürüklenen bu büyük insan hareketine karşı vicdanı bir tutum alarak ve açık sınır politikası uygulayarak göz ardı edilemeyecek derecede büyük bir insani fark yaratmış ve üç buçuk milyonluk yabancı topluluğa karşı büyük kaynak ayırarak kendi vatandaşlarına tanıdığı ekonomik ve sosyo haklardan göçmenleri de yararlandırmaya çaba göstermiştir.

Batı Avrupa ve dünyanın diğer gelişmiş batılı ülkelerinde göçmen hukuku ve kurumsal göç yönetimi oldukça gelişmiş olmasına rağmen büyük kitlesel göç içinde bulunan göçmenler bu haklar dışında kalmakta daha çok yasal göçmenler bu haklardan yararlanmaktadır. Ancak Türkiye'ye büyük kitlesel göç içinde gelen çok sayıda insan yasal statüye kavuşarak eğitim hakkı, çalışma hakkı, sağlık hakkı ve seyahat hakkı bakımından Batı Avrupa ve diğer gelişmiş dünyadaki ülkelerden daha fazla göçmenlere haklar verilmekte ve kaynaklar ayrılmaktadır. Türkiye'deki göçmenlere, çocuklar ve aileler kayıt altına alındıktan sonra tıpkı Türk vatandaşları gibi eğitim görmekte ve ilköğretimden, yükseköğretime kadar engelsiz yol açılmaktadır. Suriyeli çocuklara yönelik MEB 2012 yılında Arapça müfredat ile eğitimlerini desteklemiş, Suriyeli vatandaşlar arasından çocuklara eğitim vermek isteyenlerin kişilerin öğretmenlik ve gereken şartlara uygunluğu incelenerek görevlendirilmiş, Türkçe

öğrenmek isteyen Suriyeliler için tesis imkânları doğrultusunda Türkçe ve meslek eğitim kursları açılmıştır (Emin; 2016:13). Böylelikle Suriyeli çocukların eğitim ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Türk halkı göçmenleri benimseyip kendi gibi görürken Avrupa ülkelerinde daima toplum da göçmenleri dışlayarak içselleştirmemiştir. Batılı Avrupa ülkeleri ve dünyanın diğer gelişmiş batılı ülkelerine baktığımızda ülkelere alınan çok az sayıdaki büyük kitlesel göç içinde bulunan göçmenlere bile eğitim imkânlarından yararlandırmadıkları bilinmektedir. Türkiye’de göçmenlere sadece eğitim hakkı değil, çalışma hakkında da birçok imkân sunulmuştur. Bakanlar kurulunda belirli iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabilmektedirler. Çalışma izni ile birlikte göçmenler topluma entegre edilmiş olup, bulundukları toplumda kendilerini ve ailelerinin hayatlarını devam ettirebilmeleri için olanak sunmaktadır(Kaya ve Eren; 2014:60). Batı Avrupa ülkeleri ve gelişmiş diğer ülkelerde eğitim hakkında kısıtlamalar olduğu gibi çalışma hakkında da kısıtlamalar göz önündedir. Batı Avrupa ülkelerinde çalışma için izni alınması gerekmektedir. Fakat bu izin üst düzey kriterlere sahip olan kişilere verilmektedir. Türkiye’de göçmenlere son derece detaylı bir sağlık hizmeti verilmekte olup bu durum hem geçici barınma merkezlerinde hem de dışında Sağlık Bakanlığı kontrolü altında yapılmaktadır. Göçmenlerin acil sağlık hizmetleri kapsamında tedavi ve ilaçlardan katılım payı almamaktadır(Kaya ve Eren;2014:58-59). Özel durumlarda bile Türk vatandaşları gibi sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Türkiye’deki göçmenlerin seyahat hakkı da sağlanılmıştır. Yurt içinde il il gezmeleri serbest, sadece güvenliklerini koruyabilmek ve herkesin bulunduğu illerde sabit ikamet edebilmeleri için yapılan uygulamalar bulunmaktadır. Bir göçmen bulunduğu ilden başka bir ile seyahat etmek isterse göçmenlerin bulundukları illerdeki Göç İdaresi İl Müdürlüğünden ‘seyahat izin belgesi’ almaları gerekmektedir. Bu belge için hiçbir ücret talep edilmemektedir. İzin belgesinde kaç günlük seyahat edecekleri ve nereye gideceklerini belirtmeleri gerekmektedir. Bu izin belgesiyle Türkiye’nin her yerini gezmektedirler. Batı Avrupa ve dünyanın gelişmiş diğer batılı ülkelerinde böyle bir hak tanınmamaktadır. Türkiye’de izin belgesiyle gezme özgürlüğü varken Avrupa Ülkelerinde başka bir ile gidildiğinde yasal kurallara aykırı denilerek ceza verilmektedir.

Sonuç

Göç sorunu sadece ülkesini terk eden birey ve grupları etkilemediği gibi hedef aldığı ülke vatandaşlarını da etkilemiştir. Bu durumu minimize edilebilir bir hal alması için topluma entegre edilmesi gerekmektedir. Türkiye son yıllarda coğrafi ve stratejik konum nedeniyle geniş boyutta büyük kitlesel göç hareketine maruz kalmış ve birçok göçmene kapılarını açmıştır. Türkiye Cumhuriyeti büyük göç dalgalarıyla karşı karşıya kalmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına sağladığı hakları göçmenlerden esirgemeyen bir insanı göç politikası izlemiştir. Türkiye Cumhuriyeti göçmenlere yönelik hiç bir kriter belirlememiş ve bu durumda ele aldığı temel etken muhtaçlık gibi vicdani kriter olmuştur. Açık sınır politikası ile birçok göçmeni barındırmış bunun için ciddi miktarlarda kaynaklar ayırmıştır.

Batı Avrupa ve diğer gelişmiş ülkeler bu büyük kitlesel göçe karşı dışlayıcı, yasakçı ve negatif yönde bir tutum sergilemiştir. Bu ülkeler her ne kadar hukuk bakımından gelişmiş ve sağlam sistem temellerine dayansa da büyük kitlesel göçlerle karşılaştıkları durumda katı bir yasakçı politika izlemişlerdir. Göç iç politikaya alet edilemeyecek gibi ya da uluslar arası ilişkilerde “ulusal çıkarlar esastır” şeklinde soğuk ve de vicdansız dış politika soğanlarına terk edilemeyecek kadar insani bir durumdur. Göç yönetiminin insani esaslar üzerine kurulamamsı durumunda ortaya çıkacak insani felaketin sonucu bugünkü tahminlerin çok ötesinde olduğu muhakkaktır. Ancak uluslar arası toplum hala göçe karşı insani ve vicdani tutum almaktan çok uzak kalmakta kamuoyu eleştirisi oy kaybı tedirginliği içinde yasakçı ve dışlayıcı davranmakta ve Türkiye’yi göçmenlere karşı insan gibi davranan tek ülke konumuna iterek onu maliyeti çok yüksek değerli bir yalnızlığa itmektedir.

Kaynakçalar

- ABADAN-UNAT, N.. (2002). Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul: İstanbul Bilge Üniversitesi Yayınları
- AKBULUT, G.. (2008). Göçler ve Göç çeşitleri, s.1-2
<http://geograpy.blogcu.com/gocler-ve-goc-cesitleri/3060662>
- AKKAYA, T.. (1979). Göç ve Değişme. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- AKINCI, B., NERGİZ, A., Ve GEDİK, E..(2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, GÖÇ

- ARAŞTIRMALARI DERGİSİ(THE JOURNAL OF MIGRATION STUDIES), 1(2): 58-83
- ARSLAN, İ., BOZGEYİK, Y., Ve ALANCIOĞLU, E.. (2017), Göçün Ekonomik Ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği
- ARSLAN, E.. (2017). Norveç nüfusunun yüzde 17'si göçmen, www.hurriyetgazatesi.com
- ARWEN. (2008). Dünyadaki Göçlerin Nedenleri, <https://www.delinetciler.org>
- AYDOĞANOĞLU, E. (2007). Uluslararası Emek Göçü, Yasadışı Göç ve Göçmen İstihdamı1, www.emekdunyasi.net
- AKSOY, Z.. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi: 5(20): 294-295
- AKAN, Y. ve ARSLAN, E..(2008). Göç Ekonomisi. Bursa: Ekin Basım Yayın
- BAKIRTAŞ, T. ve KANDEMİR, O..(2010). Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü Türkiye Örneği, Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(3):963
- BAŞEL, H.. (2007). Türkiye'de Nüfus Hareketleri ve İç Göçün Nedenleri, 1(53): 515-542 dergipark.gov.tr/@halisbasel (01.06.2017)
- BAŞEL, H..(2003). Sosyal Politika Açısından İç Göçler Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği,1(56): 316-390 dergipark.gov.tr/@halisbasel
- BAYRAKLI, C. 2007.Dış Göçün Sosyo- Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenler Örneği, 1-174
- BÜLBÜL, S. ve KÖSE, A.. (2010). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi: 39 (1): 75-94
- BOZAN, İ.. (2014). Türkiye'de İç Göç Hareketleri ve Göçün Eğitim Üzerinde Etkisi: Bir Durum Çalışması, 8
- ÇAVUŞOĞLU, H.. (2006). Uluslar arası Göç Nedenleri, Tipleri, Türleri ve Göçmenler, www.balgoc.org
- DANIŞ, D.. (2017).Nüfus Meselelerine Demografik Bir Bakış Açısı Göçler, www.acikders.org
- DEMİR, B.. (2012). Kanada Almanya'ya örnek oldu, www.m.dw.com.tr
- DELLAL, B.. (2016). Avustralya'nın yüzde 44'ü göçmen kökenli, www.gazetevatan.com

- DEMİRHAN, Y. ve ASLAN, S.. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Göç Yönetimi, 5(9): 23-44
- DEMİRKAN, B.. (2011). Göç ve Göç Psikolojisi, www.tavsiyeediyorum.com
- DİNÇER. Z.P.. (2013). İklim Değişikliği ve Göç, www.yesilgazete.org
- DÜCAN, E.. (2016). Türkiye'de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ADANA, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(2): 3-6-8-14-17
- EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2001). Dünyada ve Türkiye'de Yasadışı Göç, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar, Hudut, İltica Dairesi Başkanlığı, www.egm.gov.tr
- ERALDEMİR, Z.. (2013). Türkiye'de Göç Sorunu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Yansımaları İskenderun- Dörtöyl Örneği Yüksek lisan Tezi
- ELİTOK, S.. (2015), 21. Yüzyılda Küresel Göç Eğilimleri, www.sabanciuniv.edu.tr
- Ekonomik, Siyasi ve İnsani Açıdan Göç ve Mültecilik, (2015), TÜSİAD, www.tusiad.org
- EMİN,N.M.. (2016).Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi, SETA, 53:13
- GÜLLÜPINAR, F.. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi- Politigi ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
- Göç alan ve Göç veren yerlerdeki oluşum, (2017).<http://cografyabilgi.blogcu.com>
- Göçlerin nedenleri ve sonuçları, (2017), www.bilgiustam.com
- Göçlerin nedenleri ve sonuçları, (2017), www.ders.net.com
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2015). Göç Tarihi, Göç İdaresi www.goc.gov.tr
- GÖK, G.O. 2016. Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü, www.kosbed.kocaeli.edu.tr
- GÖKAÇTI, M. A.. (2004). Nüfus Mübadelesi: Kayıp Bir Kuşağın Hikâyesi, İstanbul, İletişim Yayıncılık
- GÜL, K.O..(2007).Doğu Türkistan Türkiye Göç İdaresi, www.goc.gov.tr
- HOCA. K.. (2015). Doğal Afetlerin Neden Olduğu Göçler, www.kadirhoca.com
- İÇDUYGU, A.. (2015), Türkiye, Nereye Kadar Bir Göç Ülkesi, www.mirekoc.ku.edu.tr
- İltica ve Göç Mevzuatı, (2017).<http://www.goc.gov.tr>

- Kanada | Göçmenlik Politikasında Adaylara Avantaj Sağlayacak Gelişmeler
(2017), <https://www.yurtdisinayerlesmek.com/single-post/Kanada-Gocmen-Politikasinda-Genel-Gorunum>
- Kanada’da Göçmenlik , (2017).
<http://www.muratkandemir25.blogspot.com>
- KANDEMİR. M.. (2015). Kanada ve ABD göçmenlik politikalarının karşılaştırılması, www.canadaturk.org.com
- KANDEMİR. M.. (2015). Kanada’nın değişen göçmen dokusu, www.canadaturk.org.com
- KAYA, İ. ve EREN, Y.E.. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu, SETA, 55:58-59-60
- KOCA, M.. (2002). AB Ülkelerinde Göç, Mülteciler ve Yabancı Uyrukların İstihdamı Türk İdaresi Dergisi, www.tid.gov.tr
- KULA, U. 2009. Kişisel Güvenlik Bağlamında Türkiye’de Göç Sorunu ve Getirdikleri, www.umut.org.tr
- Küresel Isınma, (2017), İklim Değişikliği Ve Türkiye’ye Etkileri Kocaeli su ve kanalizasyon idaresi genel müdürlüğü, <https://www.isu.gov.tr/icerik/detay.aspx?Id=335>
- KOÇAK, Y. ve TERZİ, E.. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3):3-19
- Mevsimlik göçlerin sebep ve sonuçları, (2017), www.arsivbelge.com
- NAZ, Y. (2015). Türkiye’nin Uluslar arası Göç Politikası ve Uluslar arası Göçün Türkiye’deki Güncel Sorunları, Süleyman Demirel Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 15-19
- PARK, E.. (1914). “RacialAssimilation in SecondaryGroupsWithParticular Reference ToTheNegro”(Zenci'ye Özel Olarak Atıf Yapan İkincil Gruplarda Irksal Asimilasyon), Amerikan Sosyoloji Dergisi, 19(5):608
- ÖZER, İ.. (2004). Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişim, Ekin Kitabevi Yayınları
- ÖRSELLİ, E. ve BABAHAÑOĞLU, V.. (2016). Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göçmen Politikalarının Gelişimi Kamu Politikası Analizi. 9(43):2065 www.sosyalarastirmalar.com (07.06.2017)
- SALLİ, E.. (2008). Göçlerin Mekansal Etkileri, www.enginsalli.blogcu.com
- ŞEN, F. Ve KORAY, S.. (1993). Türkiye’den Avrupa Birliğine Göç Hareketleri, www.ata.boun.com

- TEZCAN, M.. (1987). Ülkemizde Göç ve Eğitim Sorunları, (Ankara), www.dergiler.ankara.edu.tr
- TÜFEKÇİ, S. (2002). Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler İstanbul Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi
- Türkiye'nin Portalı, (2017). www.turkiyeninportali.com
- TÜMTAŞ, M. S. ve ERGUN, C.. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Tepkileri, 21(4):1352
- T.C, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Yönetimi Uyum Çalıştay, <http://www.goc.gov.tr/files/dokuman36.pdf> (03.08.2017).
- TOKSÖZ, G.. (2006). Uluslar arası Emek Göçü, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- ÜNVER, C.. (2010). Türkiye'nin Göç Siyasetine İlişkin Yeni Yaklaşımlar www.turksam.org.tr/
- YAVAN, A. Z.. (2015), Ekonomik, Siyasi ve İnsani Açından Göç, Görüş Dergisi Tüsiad, 88:5-6
- YILMAZ, A.. (2014). Uluslararası Göç Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, www.researchgate.net
- YILDIRIMOĞLU, H..(2005). Uluslararası Emek Göçü 'Almanya Türk Emek Göçü' 8:1
- YAYLAGÜL, C.. (2011). Göç Sorunu ve Yeni Göç Politikalarının Uygulamasında Kent Konseylerinin Birleşimi, www.academia.edu.tr
- ZEUS. (2013). Göç Çeşitleri Nedir, <http://goc-cesitleri.nedir.org/> (01.06.2017)
- ZOİDO, P. 2013. Göçmen öğrenciler, eğitim sistemleri ile ilgili bize ne söyleyebilirler? www.pisa.meb.gov
[http://www.waitheblog.com\(12.07.2017\)](http://www.waitheblog.com(12.07.2017))
www.unhcr.org (26.07.2017)

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ NÜFUSA KARŞI GELİŞEN NEFRET SÖYLEMLERİ VE SOSYAL MEDYA

yrd. doç.dr. aziz belli

kahramanmaraş sütçü imam üniversitesi,

iibf, kamu yönetimi bölümü

arş. gör. dr. abdullah aydın

mustafa kemal üniversitesi, iibf, kamu yönetimi bölümü

2010 yılı sonunda başlayarak çok hızlı bir şekilde tüm arap ülkelerine yayılan ve nihayet suriye'yi de vuran arap halk hareketleri ilk çıkışı itibari ile bir demokrasi hareketi gibi başlasa da neticede milyonlarca insanı mağdur eden bir kitlesel olaylar bütününe dönüşmüştür. Bu olaylar neticesinde milyonlarca insan ülkelerinin içinde veya başka ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Özellikle konumuzun ana çatısını oluşturan öğelerden biri olan suriye de bu olaylardan en fazla etkilenen ülkelerin başında yer almıştır. Nitekim sayısının en az üç milyon olduğu ifade edilen suriyeli günümüzde Türkiye'de ikamet etmektedir. Artık Türkiye'ye yerleşen ve başta sosyal ve ekonomik alanda olmak üzere birçok farklı yerde kendilerini hissettiren suriyeliler Türkiye'nin bir gerçeğine dönüşmüşlerdir. bu bağlamda toplumsal entegrasyonun veya birlikte yaşama kültürünün gerçekleşmediği ortamlarda türkiyeli ve suriyeli nüfus arasında ciddi çatışmaların meydana gelmesi normaldir. Bu çatışmaların önünü açan en başat güç ise artık yeni bir olgu olma özelliğini kaybeden sosyal medyadır. insanların hiçbir sınırlama olmadan istediklerini paylaşmaları veya bir paylaşımına ulaşmaları sosyal medyayı en tehlikeli söylem veya içeriklere ulaşma alanı yapmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın amacı, suriyeliler konusunda sosyal medyada oluşturulan algının nasıl geliştiğini ve sonuçlarının neler olduğunu ortaya koymaktır.

Bu çalışmada son dönemde yaşanan olaylar üzerinde durularak sosyal medya etkisi araştırılarak ve nefret söylemlerinin yaygınlaşmasına neden olan anahtar niteliğindeki durumlar analiz edilmeye çalışılmıştır. sonuç olarak toplumda oluşan nefret söylemine kaynaklık eden sosyal medyanın etkisinin anlaşılması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal Ağ, Göç, Suriye, Türkiye, Algı

HATE SPEECH AND SOCIAL MEDIA AGAINST THE SYRIAN POPULATION IN TURKEY

As early as the end of 2010, the arab public movements that spread to all the arab countries very quickly and hit syria finally turned into a democracy movement as the first outcome, but eventually it turned into a mass event that victims millions of people. As a result of these events, millions of people have been forced to migrate to or within countries. Syria, which is one of the elements that make up the main roof of the locality, is at the head of the countries most affected by these events. As a matter of fact, the number of syrians who are stated to be at least three million is now living in turkey. The syrians who settled in turkey and felt themselves in many different places, especially in the social and economic area, turned into a reality of turkey. In this context, it is normal for serious conflicts between the turkish and syrian populations to occur in environments where social integration or cohabitation does not occur. The dominant power that opens these conflicts is social media, which is now a new phenomenon. sharing what people want without limitations or reaching a share makes social media the area of reaching the most dangerous discourse or content. in this context, the aim of the research is to reveal how the social media is developing about the syrians and what the consequences are.

In this study, it was tried to analyze the social media effects by focusing on the recent events and to analyze the key situations which cause the hate speech to become widespread. as a result, it is aimed to understand the influence of the social media which is the source of hate speech in society.

Key Words: Social Networking, Migration, Syria, Turkey, Perception

1. GİRİŞ

Toplumların değişimlerini sağlayan en önemli etkenlerin başında teknolojik gelişmeler yatmaktadır. Günümüz dünyasını şekillendiren teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin sunduğu iletişim olanakları da bireylerin çevrelerini algılama ve değerlendirmede yeni ufuklar açmış ve toplumları yeni bir duruma ve boyuta taşımıştır. Bu noktada en önemli araç ise medya olmuştur. Geleneksel medyadan kopuş ve farklı bir durum olarak yeni medya olarak isimlendirilen yeni teknolojilerin sunduğu iletişim olanakları, bireylerin iletişim için eski yolları bırakıp son teknoloji ürünü sabit ve çoğunlukla mobil cihazlar aracılığıyla yapmalarına olanak sağlamıştır. Diğer bir anlatımla yeni medya, (eski olana kadar yani bunun da ötesine geçilene ve bu mevcut teknolojinin de demode bir hale

gelene kadar) bilgisayar merkezli sosyal ağların karşılıklı etkileşimli haberleşme ve iletişimi anlatmak için kullanılan soyut bir kavramdır (Aydın ve Eren, 2014: 197-198).

Hiç şüphesiz ki yeni medyanın en önemli parçalarından biri de sosyal medyadır. Sosyal medya kavram olarak bilinirliği yeni medyadan önde olan bir kavramdır. Zira sosyal medya insanların günlük hayatta çok aktif bir şekilde kullandıkları özellikle Facebook ve Twitter gibi dijital sosyal ağların genel ismi olarak bilinmektedir. Bu bağlamda sosyal medyanın gücü ortaya çıktığı andan itibaren tartışma konusu olmuş ve olmaya devam edecektir. Bir takım bilim insanları sosyal medyayı bir balon olarak düşünmekte ve etkisinin bahsi geçen kadar olmadığını savunurken, bazı bilim insanları da sosyal medyanın sadece eğlence ve sosyalleşme aracı olmadığı bunun yanında sosyal hareketleri yönetmek gibi güçlerinin olduğunu savunmaktadır. Nitekim dünya tarihinde özellikle 2010-2015 döneminde yaşanan ve dünyanın her yerini saran sosyal olayların en büyük nedenini, gücünü, etkisini ve yeteneğini sosyal medyadan aldığı görüşü çok kabul gören bir görüştür.

Çalışmamızın konusunu oluşturan 2010 yılı sonunda Arap ülkelerini etkisi altına alan ve nihayet Suriye'yi de vuran Arap halk hareketlerinin en büyük tetikleyicisi de sosyal medyadır. Sosyal medyanın bu gücü birkaç diktatörün sonunu getirmesine rağmen özellikle Suriye gibi ülkelerde ciddi bir iç savaşın çıkmasının önüne geçememiştir.

Suriye'de yaşanan iç savaş Türkiye'ye ciddi bir göç akımına neden olmuş milyonlarca insan artık geçici olmayacak bir şekilde Türkiye'ye yerleşmiştir. Bu da ister istemez sosyal ve ekonomik yeni durumları beraberinde getirmiştir.

Çalışmamızda Türkiye'de yaşayan ve günlük hayatın bir parçasına dönüşmüş olan Suriyeli nüfusa karşı sosyal medya üzerinden gelişen nefret söylemlerinin ne olduğu, neden ve sonuçlarının ne olacağını ele almaktadır.

2. SOSYAL MEDYA

Sosyal medya kullanıcıların içerik oluşturup paylaşabilmelerini veya sosyal ağlara katılmalarını sağlayan web siteleri ve uygulamaların tümü şekli olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca Sosyal medya, topluluğa dayalı girdi, etkileşim, içerik paylaşımı ve işbirliği

için çalışan çevrimiçi iletişim kanallarının kümesidir (Techtarget, 2017). Bu bağlamda toplumu oluşturan bireylerin yine toplum içerisinde ortaya çıkan olay, durum ve algılar sosyal medya sayesinde çok hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu paylaşımlar sayesinde insanlar kendilerine benzer veya farklı bireylerle olayları tartışmakta değerlendirmektedir. Sosyal medyanın bir bilgiyi veya bir görüşü bu şekilde kolay erişilebilir ve paylaşılabılır kılması, bireylere yeni ve neredeyse sınırsız bir paylaşım özgürlüğü vermektedir. Ulaştıkları veya kendilerinin ulaştırdığı veriler sayesinde bireyler, yeni bir tartışma ve buluşma ve grup kurma olanağı elde etmişlerdir. Nitekim sosyal medya sadece bir eğlence veya haberleşme alanı olmaktan çoktan çıkmıştır. Artık sosyal medya bir sosyalleşme, toplanma, kendini ifade edebilme, parçası olduğu her türlü sosyal ve siyasal gruplara katılım mecraların dönüşmüştür (Aydın ve Eren, 2014: 197-198).

Sosyal medya, bir yandan bireye ciddi özgürlükler sunarken bir yandan da ucu ve bucağı kestirilemeyen bir mecraya dönüşmüştür. Bu kadar fazla özgürlük sunması bireyleri grupları kışkırtma noktasında olumsuz bir etki de yapmaktadır. Sadece kışkırtma değil art niyetliler için ise büyük imkânlar sağlamaktadır. Çünkü sosyal medya yapısı gereği çok fazla süzgeçten geçerek yayınlarını sunan geleneksel medyanın aksine ham ve yalın bilgiyi anlık ve mekândan bağımsız olarak paylaşım olanağı tanımaktadır. Bu bağlamda sosyal medyanın fikir, talep, görüş, bilgi ve haberleri çok hızlı ve özgürce bir şekilde yayabilmesi özellikle toplum ve bireyler için hassas mevzularda manipülasyonlara neden olabilmektedir. İster bilinçli ister bilinçsiz bir şekilde gerçekleşsin yapılan bir paylaşım bir anda sosyal hareketliliğe neden olabildiği gibi bir sosyal hareketin yönünü ve şiddetini bir anda değiştirebilmektedir.

3. ARAP OLAYLARINA GENEL BİR BAKIŞ VE TÜRKİYE'YE YAŞANAN SURİYELİ GÖÇÜ

İkinci dünya savaşının sonrasında dünyada başlayan demokratikleşme dalgası özellikle Arap ülkelerine uğramamıştır. Demokratikleşme dalgasının Arap ülkelerine gelişi ancak 2010'lu yıllara denk geldiği düşünülmektedir. Mevzu bahis iyimser bakış açısının neticesi olarak Arap ülkelerinde yaşanan olaylara "Arap Baharı" adı bile verildi. Arap ülkelerinin içinde bulunduğu ekonomik sosyal ve siyasal darboğaz bir sosyal patlama ortaya çıkartacağı

aşıkardı, fakat nasıl başlayacağı bilinmiyordu. Nitekim çok önemsiz addedilebilecek bir olayla Tunus'ta ilk kıvılcımları ortaya çıktı. Birçok isim ile anılsa da en çok "Arap Baharı veya Arap Uyanışı" olarak anılan olaylar çok hızlı bir şekilde tüm Arap ülkelerini sardı. Bölgenin en güçlü ülkeleri olarak görülen Mısır, Tunus ve Libya'da uzun yıllar boyunca iktidarı elinde bulunduran baskıcı rejimler tüm dünyanın gözü önünde çok kısa sürede ortadan kalkmıştır. Ancak bu olayların son döneminin yaşandığı günümüzde yaşanan bu olayların bir bahardan çok bir güz yani kışın habercisi olduğu anlaşılmıştır. Başta Mısır ve Libya olmak üzere olayların yaşandığı her ülke ciddi krizlerle mücadele etmektedir. Bu ülkeler eskisini aratmayacak kadar karışık bir devlet düzeni ve sonuçlanmasının çok zor olduğu görünen karışıklıklar bulunmaktadır. Hatta 2010 yılından beri tek sağlam kalan devlet yönetiminin Tunus olduğunu görmekteyiz (Aydın, 2017: 139-142).

Ortadoğu bölge olarak tarihin her döneminde en önemli yerlerinden biri olmuştur. Günümüz Dünyasına yön veren başta Mısır ve Mezopotamya medeniyetlerinin Ortadoğu bölgesinde yaşamış olması bunun bir göstergesidir. Fakat bölge özellikle son yüz yıllık dönemde eski gücünü ve etkisini kaybetmiştir. Dünyanın denge noktaları Ortadoğu'dan uzaklaşmıştır. Ancak bu durum zengin yeraltı kaynakları özellikle de petrol sayesinde farklı bir bakış yönünden de olsa denge noktasını yeniden buraya kaydırmıştır.

Ortadoğu birçok demokratik kültürün tam olarak gelişmediği bir bölgedir. Bunun yanında demokratik öğrenmenin gerçekleşmediğini söylemek de mümkün değildir. Özellikle medya araçlarının gelişmesi ülkeler arası etkileşimlerin artması insanları demokrasinin ne olduğunu daha iyi anlamaya itmiştir. Diğer yandan ise bölgenin içinde bulunduğu sosyal, iktisadi, siyasi şartlar da özgürlüklerin önünde önemli engeller olarak değerlendirilebilir. Geri kalmışlık psikolojisi ve güvenlik algılaması Ortadoğu'da otoriter yönetimlere yol açmaktadır. Ancak Yemen ve Suriye gibi içlerinden bir kısmı diğer ülkelere göre daha fazla içine kapanmış, dünya ile bağlantıları daha sınırlı tutmuştur. Bu tarz yönetimlerin ayakta durmasını sağlayan en önemli hususun ise Orta Doğu'nun geneli için temel belirleyici unsur olan askerî yapılar olduğu söylenebilir. Bu askerî yapılar, ülkede daha fazla demokrasi ve özgürlüklerin karşısındadır. Yani ifade edilmelidir yaşanan süreçler göstermiştir ki demokrasinin kültür olarak yerleşmesi ve askerî vesayetlerin ortadan kalkması daha çok zaman alacaktır (Tan vd., 2012: 70-78).

Konumuzun özünü oluşturan Suriye olayları ele alındığında ise uzun bir süredir Baas rejimi ve Esad ailesi tarafından yönetilen Suriye özellikle son Esad döneminde kısmen de olsa değişim ve gelişime açık olsa dahi özgürlükler bağlamında büyük sıkıntılar içerisindeydi. Arap olayları daha bir yıl bile olmadığı bir süreçte olaylar Suriye’de yaşanmaya başladı. Küçük protestolar olarak başlayan süreç ilerde büyük çatışmalara dönüşmüştür. 2011 yılının Mart ayındaki ilk protestoya katılan sayısı çok az kişiyken, aynı yılın haziran ayına gelindiğinde Hama kentindeki eylemlere katılan kişi sayısı 1 milyon limitine ulaşmıştır. Akabinde 2011 Haziran sonu itibari ile eylemlere karşı ordunun devreye girip çok ciddi müdahaleler yapması ve toplu tutuklamalara başlaması ile savaş ülke sathında ciddi bir şekilde hissedilmeye başlandı (Syria Transition Roadmap, 2013). Bu süreçten itibaren milyonlarca insan ülke içinde veya dışına doğru göç etmek zorunda kaldı. Savaşın her ulaştığı yeni yer yeni göç akınlarını beraberinde getirdi. Günümüzde başta Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelerde milyonlarca Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Özellikle Türkiye Suriyelilere karşı göstermiş olduğu açık kapı politikası sayesinde mülteciler için ilk tercih yeri oldu. Artık 2017 yılı itibari ile resmi rakamlarla 4 milyona yakın gayri resmi rakamlar 5,5 milyon Suriyeli Türkiye’de Türk toplumuna sosyal, kültürel, ekonomik ve hatta siyasal olarak katılmaya başlamıştır. Birçok noktada Suriyeliler Türk toplumuna entegre olmaya başlamıştır (Çalışkan, 2016: 253). Ancak bu durum beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Türkiye’de yaşayanlar Suriyelilerle farklı ortamlarda yerel halklarla karşılaşmaları olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir (Eren ve Aydın, 2016: 32-33). Bu yüzden farklı ortamlarda Suriyelilere karşı nefret söyleminin geliştiği görülmektedir. Geleneksel medyanın da etkisi ile özellikle sosyal medyada nefret söylemlerinin arttığını görmekteyiz. Bu bağlamda bir sonraki bölümde nefret söylemini inceleyeceğiz.

4. NEFRET SÖYLEMİ VE SURİYELİLER

Nefret söylemi bir kişi grup ya da topluluğa taşıdığı bir özellik nedeniyle hakaret etmek, rahatsız etmek veya korkutmak amacıyla yapılan konuşma ve söylemlere verilen genel addır. Bu söylemlere neden olan temel konulara bakıldığında ise ırk, din, cinsiyet, politik görüş, ulusal köken veya engellilik durumları ön plana çıkmaktadır (Merriam-webster, 2017)

Nefret söylemlerinin temelinde bu söylemleri gerçekleştiren bireylerin veya grupların taşımış oldukları her türlü hoşgörüsüzlük ve önyargılar yatmaktadır. Özellikle internet teknolojilerin yaygınlaşması ve sosyal medyanın aktif olarak kullanılmaya başlaması ile her söylediğini anlık ve mekândan bağımsız bir şekilde geniş kitlelere yayan nefret söylemi sahipleri daha görünür bir hale gelmişlerdir (Nefretehayir,2017). Mobil teknolojilerin yaygınlaşmasının yanı sıra gerçek kimlikler kullanmayan bir takım bireyler sosyal medyanın kışkırtıcılığı ile akıllarının bir köşesinde olan nefreti dillendirmekten çekinmemektedirler. Sosyal medyanın sunduğu imkânlar nefret söyleminin yaygınlaşmasına hatta söyleme maruz kalanlar için bile olsa normalleşmeye neden olmaktadır. Bu bağlamda özellikle ülkemizde görünen nefret söylemlerine bakacak olursak şu şekilde sıralanabilmektedir: politik gruplara yönelik nefret söylemi, etnik kökene yönelik nefret söylemi, cinsiyetçi nefret söylemi, dini inanç ve mezhep temelli nefret söylemi, engellilere yönelik nefret söylemi ve son olarak da konumuzun temel noktasını oluşturan yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemidir.

Politik Gruplara Yönelik Nefret Söylemi

Sosyal medyanın gücü neticesinde sosyal ve siyasal gruplar buralarda rahatlıkla örgütlenmekte bireyler kendi görüşlerine yakın bireylere kolay şekilde ulaşabilmektedirler. Bu bağlamda siyasal örgütlenmeler ve toplanmalar çok kolay bir hal almışlardır. Nitekim sosyal medya siyasal gruplar için etkili ve hızlı bir propaganda alanına dönüşmüş durumdadır Böyle pozitif durumun yanında bir takım olumsuzluklar da oluşmaktadır siyasal çevrede görüş bildirmek isteyen bireyleri hepsi iyi niyetli olmamaktadır. Nitekim normal hayatta söylenemeyen sözler ve nefret söylemlerini sanal ortamda vurgulamaktadırlar. Zira sanal kimlikler ve sanal profiller oluşturan sosyal medya kullanıcıları klasik toplumsal rollerinden sıyrılarak siyasal manada vandallaşmaktadırlar.

Etnik Kökene Yönelik Nefret Söylemi

İnsanlar toplum içerisinde beraber yaşadıkları bireylere karşı etnisite üzerinden nefret söylemi geliştirmektedir. Bireylerin toplum içerisindeki münasebetleri neticesinde yaşadıkları sorunlara karşılık herhangi bir kişiye karşı bir nefret nedeni arama çabası taşır. Bu nefreti ise temellendirecek bir öge arar. Nitekim etnik köken, hatta memleket farklılığı nefret söylemi için çok ciddi bir neden teşkil

etmektedir. Kişi nefret taşıdığı bir bireyi kendinden farklılık arz eden herhangi bir özelliği üzerinden ötekileştirebilir. Bu çerçevede sosyal medyadaki nefret söylemlerine baktığımızda bunlardan en dikkat çekenlerin başında da etnik köken gelmektedir. Sosyal medyanın denetimsizliği ve bireyin hesap sorulmayacağı düşüncesi sosyal medya kullanıcısının bu tarz söylemlere itmektedir.

Cinsiyetçi Nefret Söylemi

Cinsiyetçi nefret söyleminin birçok boyutu mevcuttur. Bunlardan birincisi kadınlara yönelik şiddet söylemleridir. Bu daha çok kadınları aşağılayıcı, onları yok sayıcı veya onlara toplumun biçmiş olduğu role vurgu yapıcı çerçevededir. Diğer nefret söylemcilerinden farklı olarak bu söylemi yapanlar genel itibarıyla takma isim yani müstear kimlik kullanmayabilmektedirler. Bu bakış açısında kadının aciziyeti, güçsüzlüğü ve doğurganlığına vurgu yapılarak bir aşağılama ve belli kalıplara hapsetme vardır.

İkinci olarak belli başlı kadın hakları savunucusu olduklarını iddia eden kişilerin geliştirdikleri nefret söylemleridir. Eşitlik ve adalet vurgusu yapan bu bireyler, kadınlara yönelik yapılan haksızlığın nedenlerini ortaya koyarken toplumun her kademesindeki yapıları, değerleri, dini argümanları, gelenek ve görenekleri aşağılayarak bir nefret söylemi geliştirmektedirler.

Üçüncü grup ise özellikle son yirmi yıllık süreçte daha görünür oldukları için tepkilerin odağı olan ve kendilerine has sert ve ağır söylemleri toplumun bazı kesimlerinden tepki alan LGBT'lerdir. Toplumda görünür olmaları çok abes olarak karşılanan bu gruplar hem nefret söylemine maruz kalmakta hem de radikal ve sert söylemleri ile nefret söylemini tetiklemekte veya uygulamaktadırlar.

Dini İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi

Sosyal medya birçok alanda sosyal, siyasal ve kültürel değişikliğe neden olduğu gibi yeni bir dindarlık da geliştirmiştir. Ülkemiz tarih boyunca günümüzdeki kadar homojen bir hale hiç gelmemiştir. Bu yüzden etrafta az miktarda kalan gayrimüslimlere karşı bir nefret söylemi gelişmektedir. Örneğin; İsrail'le olan kötü ilişkilerimiz neticesinde Türkiye'nin vatandaşı olan vergisini veren istihdam yaratan, askerliğini yapmış bir Yahudi'ye karşı nefretin gelişmesi söz konusudur. Aynı şekilde farklı mezhep ve dini grupta olanların da birbirlerine karşı geliştirdikleri sert söylemlere sosyal medyada sıkça rastlanmaktadır.

Engellilere Yönelik Nefret Söylemi

Sosyal medyayı kullanan bireyler yukarıda ifade ettiğimiz gibi en küçük bir farklılıktan bile nefret söylemi geliştirmekten çekinmemektedirler. Bu söylemlerden belki en az rastlananı da olsa ara sıra denk gelinen söylem ise engellilere karşı gelişen söylemlerdir.

Engelleri neticesinde devletin veya toplumun engellilere tanımış olduğu imkânlar veya göstermiş olduğu pozitif ayrımcılıktan herhangi bir şekilde rahatsız olan bazı bireyler bunu açıkça sosyal hayatta ifade edemedikleri için sosyal medya üzerinde bu söylemleri geliştirmektedirler.

Yabancılarla ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi

Bir konunun toplumun gündemine oturmasıyla o konu ile ilgili nefret söyleminin gelişmesi de doğru orantılıdır. Özellikle dünyanın geri kalmış ülkelerinde yaşanan insani krizler ve iç savaşlar neticesinde bu ülkelerde yaşayan insanlar Türkiye'yi geçiş veya son nokta olarak kullanmaya başlamışlardır. Ayrıca Arap ülkelerinde yaşanan olaylar ve sınır komşumuz olan Suriye'deki iç savaş da ülkemize hızlı bir göç olmasına neden olmuşlardır. Ülkemizde yaşamaya başlayan göçmenler toplumda farklı yansımalar yapmışlardır. Bu yansımalar nefret söyleminin oluşmasında etkili olmuştur. Özellikle Suriyelilere karşı oluşan nefret söylemi ile ilgili tek sorumlunun sosyal medya olmadığı aşikârdır. Zira geleneksel medyada da bu tarz söylemlere rastlamak mümkündür. Suriyeli göçmeler ile ilgili olarak nefret söylemi barındıran ve geleneksel medyada yayınlanan haberlerden bir kısmı şu şekildedir:

- Suriyeliler geldi, kiralar 3 kat arttı (NTV-2 Ağustos 2012)
- Mersin'de Suriyeliler iş yeri açtı, 3 ayda bin 250 esnafa kepenk kapattı (Hürriyet-11 Mayıs)
- Suriyeli üniversite öğrencisi olmak varmış / 400 bin öğretmen atama beklerken Suriyeliler atandı (Sözcü-18 Aralık 2015/3 Ocak 2016)
- İşsizlik artışında Suriyeliler etkili oldu (Reuters-15 Aralık 2015)
- Ege'ye turist değil mülteciler akın etti (Cumhuriyet-14 Ağustos-2015) (gazeteduvar, 2017)

Ayrıca son dönemde nefret söyleminin merkezi olan sosyal medyada birçok nefret söylemi gelişmiştir. Örneğin sosyal medyada etkin olan ve kendisini sosyal bir sanal sözlük olarak izah eden Ekşi Sözlük'te "Türkiye'de Suriyeli istemiyoruz kampanyası" isminde bir

başlık açılmış ve başlığın altında Suriyeli göçmenlere yönelik nefret söylemi içerikli paylaşımlar yapılmıştır.

Twitter'daki paylaşımlar ve hesaplar birçok nefret söylemini geliştirmektedir. Suriyelilere karşı nefret söylemi geliştirmek maksadı ile kurulmuş Twitter hesaplarına baktığımızda;

@SuriyeliHaber isimli hesap sadece Suriyelilerin oluşturduğu olumsuzlukları ve onlara hareket için kurulmuş bir Twitter hesabıdır.

@MUSTAFA_60_1969 isimli hesap aynı şekilde sürekli olarak emeklilikte yaşa takılanların sorunlarını dile getirirken neredeyse bunun sorumluluğunun Suriyelilerden kaynaklandığını söylemektedir.

@82ELBAB isimli hesap da hesap girişine "VATANSEVMEZ, VATANSIZ, "BU ÜMMET KARDEŞLİĞİ BİR HARİKA DOSTUM", BELEŞ QEYF... MÜLTECİ ACCOUNT" şeklinde tanıtıcı bilgi yazmış ve ülkedeki Suriyelilerin beleş bir şekilde yaşadıklarını ve Türklerin rızıklarına el koyduğuna vurgu yapmaktadır.

@AntiSuriyeli isimli hesap ise paylaşımı olmasa da Gaziantep şehrinde olduğunu ve Gaziantep'teki saldırıların Suriyeliler tarafından gerçekleştirildiğini savunan bir giriş fotosu taşımaktadır. Ayrıca profil fotosu olarak da bir Suriyeli mültecinin üzerinde çarpı işareti ile simgelenmiş bir foto kullanmaktadır.

Aynı şekilde @suriyelimulteci isimli Twitter hesabı nefret söylemlerini aşağıdaki gibi sergilemektedir.

Bu ve benzeri hesaplar sadece Suriyelilere nefret söylemi geliştirirken özellikle son dönemde #ÜlkemdeSuriyeliistemiyorum, #Suriyeliistemiyoruz, #SuriyeliDefol ve #Suriyelilersınırdışidedilsin gibi pek çok hashtaglar ile nefret ile ilgili kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu hashtagler sadece Suriyeli göçmenlerin ülkeden gitmesi için oluşturulmamış bunun yanında kendinden farklı bir kültür ve toplum yapısının kendileri için görünür olmasını istememektedir. Değişime kapalılık, muhafazakârlık, tutuculuk ve bağnazlık şeklinde de anlaşılabilecek bu durum nefret söyleminin temel nedenidir.

5. SONUÇ

Geleneksel Medya'nın denetlenebilir yapısına rağmen yapılan haberlerdeki nefret söylemleri bu kadar aşikârken denetlemeden uzak olan sosyal medya mecralarında bu tarz paylaşımların olması neredeyse normalleşmiş durumdadır. Zira her ne kadar sosyal medya ya da "yeni medya" şeklinde isimlendirdiğimiz bu mecralar bireylere sunduğu özgürlüklerin sınırsızlığı olsa da bunun yanında nefret ve nefret söylemlerine de sınırsızlık vermektedir.

Uzun yıllardır Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin artık göçmenliğin de önüne geçerek topluma entegre olmaya başladığını ve günümüz Türkiye'sinin bir realitesine dönüştüğü bir gerçektir. Dolayısıyla toplumda görünür olan her farklılığa karşı nefret söyleminin gelişmesi artık normal bir duruma dönüşmüştür. Suriyelilere karşı gelişen bu nefret söylemi için genelde gerçek olmayan isimlerde yani müstar isimli profiller tercih edilmektedir. Bu söylemleri için ise en kolay ortam Twitter'dır. Zira Twitter nefret söylemlerini yasaklama noktasında en azından Türkiye içinde yavaş davranmaktadır.

Sonuç olarak çalışmamızda Suriyelilere karşı gelişen ve özellikle sosyal medya üzerinde gerçekleşen nefret söylemlerini bir makalenin izin verdiği kapsamda değindiğimiz şekilde gerçekleşmektedir. Ancak bahsedemediğimiz söylemlerin büyük bir oranı da hakaret, aşağılama ve küfürlü paylaşımlardan oluşmaktadır. Sosyal medya kullanımının yani sosyal medya okur-yazarlığının gelişmediği ve en azından hukuki olarak suç sayılacak paylaşımların denetlenmediği bir ortamda sadece Suriyelilere karşı değil toplumdaki tüm farklılıklara karşı benzeri nefret söylemlerinin gelişmesi normaldir.

KAYNAKÇA

- Aydın, A. (2017), Sosyal Medya Paradigmasındaki Dönüşümün Siyasal Katılıma Yansıması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hatay.
- Çalışkan, N. (2016), Suriye’de Kur’an – Tefsir Çalışmaları ve Mülteciler Bağlamında İlmi Mirasın Günümüze Aktarımı Teklifler – Öneriler, Route Educational and Social Science Journal, 3 (10): 252-265.
- Eren V., Aydın A. (2014). Sosyal Medyanın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü ve Muhtemel Riskler. KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 1(16), 197-205.
- Eren V., Aydın A. (2016). Türkiye Deki Kentleşme Sürecinde Yeni Bir Durum Suriyeli Kentliler, Çukurova Araştırmaları Dergisi, 2(1), 31-38.
- <http://nefretedayir.org/2016/10/16/sosyal-medyada-farkli-boyutlariyla-nefret-soylemi/> , Erişim Tarihi: 13.09.2017.
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/02/10/multecilere-karsi-cinsiyetci-ve-irkci-soylem-yayiliyor/> , Erişim Tarihi: 13.09.2017.
- <http://whatis.techtarget.com/definition/social-media>, Erişim Tarihi: 13.09.2017.
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Hate%20speech>, Erişim Tarihi: 15.09.2017
- Syria Transition Roadmap, Syrian Center for Political & Strategic Studies, 2013.
- TAN, M.; BELLİ, A.; AYDIN, A. (2013); 2002 Sonrasında Arap Baharı Kapsamında Türkiye Suriye İlişkileri ve Bölgesel Yansımaları, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF 2. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 2, Şubat 2013.

SURİYE İÇ SAVAŞININ TÜRKİYE’NİN SINIR GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ**Yrd. Doç.Dr. Osman AĞIR***Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,**İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü***Merve ÇARKIT***Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,**Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler**Anabilim Dalı Yüksek lisans Öğrencisi*

Ortadoğu için büyük bir dönüşüm sürecinin başlangıcı olan Arap Baharı, 2010 yılının Ekim ayında Tunus’ta bir gencin kendisini yakması sonucu oluşan halk ayaklanmaları ile başlayarak, bir yıl gibi kısa bir sürede Ortadoğu’daki diğer ülkeleri de etkisi altına almıştır. Olayların Suriye’ye sirayet etmesi ve Esat rejiminin halk hareketlerini şiddet araçlarını kullanarak bastırmaya çalışması sonucu; sorun uluslararası boyutları olan bir iç savaşa dönüşmüştür. Süreç ilerledikçe, silahlı çatışmaların tırmanması sonucunda Suriye’de oluşan iktidar boşluğu bölgedeki istikrarsızlıkların derinleşmesine sebep olmuştur. Siyasi istikrarsızlık ve tüketim maddelerine ulaşımdaki güçlük nedeniyle çok sayıda Suriyeli çareyi başka ülkelere göç etmekte bulmuştur. Suriyelilerin göç ettikleri yerler arasında Suriye ile 911 km’lik uzun bir sınıra sahip Türkiye birinci sırayı almıştır. Bugün itibarıyla üç milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye, sürecin başlangıcından itibaren tarihsel ve kültürel nedenlerle açık kapı politikası uygulamış ve sırf insani nedenlerle sınırlarını göçmenlere açmıştır. Açık kapı politikası ve Suriye’deki iç savaştan kaynaklanan kaotik ortamı fırsat bilen terör örgütleri ve kaçakçılık faaliyetlerinde bulunanlar Türkiye’nin sınır güvenliğine önemli tehdit oluşturmaya başlamışlardır. Buradan yola çıkılarak hazırlanan ve temel amacı Türkiye’nin Suriye krizi sonucu ortaya çıkan sınır güvenliği problemlerini tartışmak olan bu çalışmada Arap Baharı ve Suriye’ye yansımalarına yer verilerek, Türkiye’nin Suriye Krizine yönelik politikalarına ve Suriye’deki iç savaşın Türkiye’nin sınır güvenliğine etkilerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Güvenlik, Sınır Güvenliği, Türkiye’nin Sınır Güvenliği

THE EFFECTS OF SYRIA CIVIL WAR ON THE BORDER SECURITY OF TURKEY

The Arab Spring, beginning of a great transition process for Middle East, started with civil commotions in consequence of that a Tunisian citizen burned himself on 2010 October and it influenced the other countries in the Middle East in a short while as one year. As a result of that the cases jumped onto Syria and the Esad regime tried to suppress civil commotions by implenting violence items, the issue transformed a civil war

that has international dimension. As long as the process continues, the power deprivation that occurred in Syria in consequence of escalation of the armed conflicts caused the deepening of instabilities in the area. A large number of Syrian obviated by migrating other countries because of political instability and hardship of accession to consumer goods. Turkey that has border 911 kilometer long with Syria took first place on the places where the Syrian migrated. Turkey that hosts as of today above 3 millions of Syrian has implemented open boundary policy because of historical and cultural ties and opened its borders to the immigrants because of the humanitarian concerns. Terrorist organizations, which take advantage of chaotic stage generating civil war in Syria and open boundary policy, and the people who smuggle started to be a threat on Turkey's border security. In the study which is prepared starting from this point of view and primary aim is discussion of Turkey's border security problems that arised as a result of Syria crisis, Turkey's policy aimed at Syria crisis and affects of the civil war in Syria on Turkey's border security are mentioned by including the Arab Spring and its reflection on Syria.

Key Words: The Arab Spring, Syria Civil War, Security, Border Security, Border Security of Turkey

1.GİRİŞ

“Ulusal güvenliğin sağlandığı ön hatlar...” (Laitinen, 2003: Akt: Yeşiltaş, 2015: 11) olarak algılanan sınırlar, ayrıca bir devletin varlık ve egemenlik alanlarını belirleyen en önemli unsurdur. Bu sebeple devletler sahip oldukları sınırların korunmasına ve meydana gelebilecek ihlallerin önlenmesine yönelik birçok önlemler hayata geçirmekte, yabancı unsurlar tarafından bu önlemlerin ihlal edilmesi durumunda ağır yaptırımlar uygulamaktadır. Bu önlemler ve yaptırımlar sınır güvenliği olarak adlandırılmaktadır. Yani sınır güvenliği, bir devletin sınır hattı boyunca terör veya kaçakçılık gibi ulusal güvenliğe yönelik tehditleri ortadan kaldırma hali olarak değerlendirilmektedir (Golunov, 2013: 1).

Türkiye, sınırlarının bulunduğu bölgelerdeki fiziki şartların oluşturduğu olumsuzluklar sebebiyle sınır güvenliğine yönelik zafiyetlerin sıkça yaşandığı bir ülkedir (Kaya, 2013: 8). Özellikle doğu ve güneydoğu sınırlarının dağınık bir yapıda bulunması gibi fiziki sorunların ve komşu ülkeler ile ilişkilerde yaşanan istikrarsızlıklar gibi siyasal sorunların sebebi ile bölgenin sınır güvenliğini sağlamak, Türkiye açısından oldukça zor olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde var olan dinamikler ile birlikte kaçakçılık, uyuşturucu ve terör ise bu bölgede birbiriyle bağlantılı olarak ortaya çıkan en önemli sorunları

oluşturmuştur (Yurtsever, 2013: 283). Yakın geçmişte ortaya çıkan Arap Baharı'nın etkisi ile Suriye'nin iç savaşa sürüklenmesi, genelde bölge ülkelerinde güvenlik sorunlarını arttırdığı gibi özelde de Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik var olan tehditler ile birlikte yeni tehditlerinde oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Ortadoğu'da 2010 yılında meydana gelen gelişmeler ve devamında yaşanan krizler başta Ortadoğu olmak üzere tüm dünyayı etkileyen istikrarsız bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Tunus merkezli başlayarak bir yıl kadar kısa bir sürede bütün Ortadoğu'ya yayılan ve Arap Baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmaları, Oğuzlu'nun da belirttiği gibi bölgede tarihin akışının hızlanmasına ve değişmez olarak görülen aktörlerin tarihe karışmalarına sebep olmuştur (Oğuzlu, 2011: 9). Ayaklanmaların son ayağı Suriye'de ise kriz durdurulamaz bir hal alarak iç savaşa dönüşmüş; bölgede yaşanan istikrarsızlıkları ve güç bunalımlarını derinleştirmiştir. Ayrıca bu durum bölgede devlet dışı silahlı aktörlerin güç kazanması sonucunu doğurmuştur. Savaşan aktörler diğerlerine karşı üstünlük sağlayabilme amacıyla dış güçlerden yardım alınmaya başlamış ve Suriye İç Savaşı uluslararası alana taşınarak, Suriye merkezli küçük bir dünya savaşına dönüşmüştür. Suriye'de meydana gelen bu kaos ortamında en ağır yükü ise siviller taşımak zorunda kalmıştır. Nüfusunun yarısını oluşturan 13 milyon insan Suriye'de orantısız şiddetin ortasında yaşam savaşı vermiş ve 7 yıl içerisinde 5 milyon insan ise ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu mevcut rakamlar Suriye'nin tahmini 18 milyonu aşkın nüfusu ile karşılaştırıldığında yaşanan insani dramın boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Bu minvalde Türkiye, Suriye İç Savaşı'na yönelik politikalarını, Esad Rejiminin gitmesi temelinde; sivillerin yaşadığı sorunlar ve derinleşen güvenlik boşlukları çerçevesinde oluşturmaktadır. Suriye ile sınırda yaşanan mevcut güvenlik sorunlarında ise krizin ilk gününden itibaren ciddi artışlar yaşanmıştır. Türkiye'nin sınırında meydana gelen yığılmaları önlemek adına uygulamaya koyduğu açık kapı politikası ile birlikte sınırlarda geçiş kontrolleri zorlaşmaya başlamıştır. Sınırdaki kaçakçılık ve terör örgütlerinin faaliyetlerinde artışlar yaşanmış ayrıca bilinçli veya kazayla Türkiye'ye yönelik birçok sınır saldırıları yaşanmıştır. Bu sebeple Türkiye sınıra yönelik yeni önlemleri hayata geçirmek ve sınırda askeri gücünü arttırmak zorunda kalmıştır. Bu sorunlar Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehditlerin yanında iç ve dış siyasetine yönelik attığı adımları önemli ölçüde etkilemektedir.

Günümüzde önemli bir sorun olan sınır güvenliğini konu edinen bu çalışma, Suriye’de 7 yıldır devam eden ve yakın zamanda da süreceği düşünülen iç savaşın, Türkiye’nin sınır güvenliğine yönelik ciddi tehlikeleri barındırdığı iddiasındadır ve bu iç savaşın ortaya çıkardığı problemleri tartışmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak Ortadoğu’nun büyük bir dönüşüm yaşamasına sahne olan Arap Baharı süreci ve bu dönüşüm sürecinin içerisinde olayların Suriye’ye sıçraması ile bu değişim sürecine meydan okuyan Esad Rejiminin önlem olarak şiddeti tercih etmesi sonucunda oluşan Suriye İç Savaşı hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin devamında Suriye’de olayların başladığı ilk günden itibaren etkisini yoğun olarak hissedilen Türkiye’nin mevcut konjonktüre yönelik aldığı önlemler ve politikalar ortaya koyulmuştur. Son olarak Suriye İç Savaşı ile birlikte Türkiye’nin 911 km’lik sınırı boyunca yaşanan sınır güvenliği sorunları tartışılmış ve alınan önlemlere değinilmiştir.

2.ARAP BAHARI VE SURİYE İÇ SAVAŞI

2010 yılında Tunus’ta baş gösteren küçük çaplı halk ayaklanmaları, Arap ülkelerindeki rejimleri ve toplumları derinden sarsacak ve sonuçları dünyayı etkileyecek çapta geniş isyanların baş göstereceği, “Arap Baharı” olarak adlandırılan süreci başlatmıştır. Halen devam etmekte olan bu süreç ile değişmesi mümkün görünmeyen otoriter rejimlerin meşrulukları sorgulanarak değişim yolu açılmış, bölgede siyasal ve güvenlik alanlarında yaşanan boşluklar beraberinde istikrarsız bir dönem getirmiş ve Suriye’de 6 yıldır devam eden bir iç savaş başlamıştır.

Bölgede hakim olan konjonktürü derinden sarsan Arap Baharı’nı daha iyi anlayabilmek için, tarihsel çizgide var olan sorunlarla birlikte, ekonomik ve siyasi nedenleri analiz etmek gerekmektedir. Bu açıdan kuzeyinde Türkiye ve İran’la başlayarak, doğuda Umman’ı, güneyde Yemen’i ve batıda Mısır’ı kapsayan Orta Doğu, birçok etnik ve dini kimliğin varlık gösterdiği bir bölgedir (Arı, 2012: 31). 1. Dünya Savaşı’na kadar, 400 yıla yakın bir süre boyunca, Ortadoğu yönetimini elinde bulunduran Osmanlı İmparatorluğu’nun savaşı kaybetmesinin ardından Fransa ve İngiltere’nin sömürgesi altında etnik ve dini bütünlük önemsenmeden yeni ulus-devletler kurulmuştur (Orhan, 2013: 21). Yıllarca sömürülen bu devletler 1940’lara gelindiğinde özgürlüklerini elde etmiş ancak soğuk savaş döneminden sonra süper güç olarak ortaya çıkan ABD’nin baskıları

altında kalmıştır. (Benli Altunışık, 2013: 77-78). Ayrı birer devlet oluşturduktan sonra bile dış müdahalelerin varlığıyla tam bağımsızlığa ulaşamayan bu devletlerde yönetim kültürü oluşturulamamış ve yeni dünya düzeninin merkezinde bulunan demokrasi kurumsallaşamamıştır. Bunların yerine yönetimler belirli bir kesimin elinde bulunan otoriter rejimlere dönüşmüştür.

Ekonomik olarak, bölge ülkelerinde başlıca var olan sorunlar ise Arap Baharı'nı tetikleyen en önemli nedenler olmuştur. Bu nedenler; gün geçtikçe bozulan iş gücü piyasalarının sebep olduğu istihdam sorunları ve ücret yapısındaki eşitsizlikler, çalışma koşullarının kötüleşmesi, refah devleti anlayışından uzaklaşmanın sonucu olarak satın alma gücünün azalması ve gelir eşitsizliğinin derinleşmesi olarak sayılmaktadır (Paciello, 2011: Akt; Öztürkler, 2014: 12). Siyasal düzlemde ise Arap Baharı'nın ortaya çıkmasında, meşruiyeti zayıflamış otoriter rejimlerin hak ve özgürlükleri kısıtlaması ve yönetim yapısını yozlaştırması gibi sebepler sonucunda vatandaşlarda artan demokrasi talepleri etkili olmuştur (Birdişli, 2016: 259). Bu doğrultuda tarihsel koşulların etkisi ile ortaya çıkan ekonomik, siyasal ve sosyolojik dinamiklerin varlığı geniş çaplı isyan hareketlerinin başlamasına zemin hazırlamıştır. Ancak gerekli demokratik kanalların oluşmaması sonucunda tepkiler, çatışma potansiyeli yüksek halk ayaklanmalarına dönüşmüştür.

Arap Baharı sürecinin kıvılcımı, 17 Aralık 2010 tarihinde Tunuslu seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin tek geçim kaynağı olan el arabasının alıkonulması üzerine hak aramak için gittiği belediye binasının önünde kendisini yakması olmuştur (Al Jazeera, 07.08.2017, www.aljazeera.com). Bu tarihten itibaren Tunus merkezli başlayan isyanlar bir yıl kadar kısa süre içerisinde sırasıyla Cezayir, Ürdün, Libya, Moritanya, Umman, Yemen, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye, Filistin, Fas, Sudan, Cibuti ve Bahreyn'e sıçramıştır (Birdişli, 2016: 261-262). İktidarları baskı altına almak amaçlı düzenlen bu gösteriler sonunda Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de uzun yıllar yönetimde bulunan diktatörler devrilmiş, diğer ülkelerde ise yönetimler siyasal ve ekonomi alanlarında reformlar yaparak dönüşüm sürecini başlatmak zorunda kalmıştır (Sandıklı ve Semin, 2012:4). Bunun yanında bu dönüşüm sürecinde iktidarından vazgeçmek istemeyen rejimler ise halkın taleplerine karşı baskı ve şiddet yollarında çözüm aramıştır (Baharççek ve Arpacı, 2014: 112). Bu yöntem Suriye'de iç savaşı beraberinde getirmiştir.

Arap Baharı ülkelerinde en yıkıcı olaylar kuşkusuz Suriye’de yaşanmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak Deraa kentinde, tutuklanarak işkenceye maruz bırakılan küçük yaşlardaki 15 çocuğun serbest bırakılması amacıyla düzenlenen gösterilerde, güvenlik güçlerinin ilk günden itibaren aşırı güç kullanması sonucunda olaylar büyümüştür (Human Rights Watch, 09.08.2017: www.hrw.org). Daha sonra Suriye’nin coğrafi açıdan önemli stratejik konumu sebebiyle yaşanan olaylara uluslararası alanda müdahalelerde bulunulması ve etnik ve dini açıdan birçok farklılığı içinde barındıran toplum yapısına sahip olması, bu sert müdahalelerin derinleşerek kanlı bir iç savaşa evrilmesine neden olmuştur (Orhan, 2014: 36). Ortaya çıkan iç savaşın devamında, savaşan kesimlerin üstünlük sağlayabilmek amacıyla dış aktörlerden destek arayışlarına girmeleri küresel aktörlerin bölgedeki çatışmalara dahil olması sonucunu doğurmuştur (Çalışkan, 2016: 2). Böylece, Rusya, İran ve Çin rejimi destekleyen taraf olurken, ABD önderliğinde aralarında Türkiye’nin de bulunduğu birçok batı ülkesi Esad rejiminin artık meşruiyetini kaybettiği gerekçesi ile muhaliflerden yana tutum sergilemiştir. Devlet dış aktörlerden ise İran desteğini elinde bulunduran Hizbullah, rejimin yanında yer almaktadır. Buna karşılık, Ceyş el Feth (Fetih Ordusu), Fetih el Şam (Şam’ın Fethi Cephesi), Ahrar el Şam (Şam’ın Hürleri) ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) muhalif aktörlerdir. Ayrıca uluslararası arenada önemli bir tehdit olarak görülen IŞİD, Suriye’deki iktidar boşluğundan faydalanarak kendisine yaşam alanı bulmuştur. Suriye’deki Kürt cephesinin savunucusu YPG (Kürt Halk Savunma Birlikleri)’ de zaman içerisinde, aldığı dış desteklerin etkisi ile birlikte, IŞİD’e karşı bir güç oluşturmuştur (Deutsche Welle, 09.08.2017, www.dw.com).

Bu minvalde çok aktörlü bir savaşın ortasında kalan siviller ise bu iç savaşın faturasını en ağır ödeyenler olmuştur. Siviller bulunduğu bölgeyi elinde bulunduran güçler tarafından silah altına alınmaya zorlanmış, çatışma bölgelerinde yaşam için gerekli maddelere ulaşmaları imkansızlaşmış ve en önemlisi güvenlik kaygıları artmıştır. Yaşanan bu savaşın sonunun muğlaklığı ise sivillere göç etmekten başka bir çare bırakmamıştır. Bu doğrultuda Suriye’de olayların patlak verdiği 2011 yılından bu yana pek çok sivil ülke içinde başka yerlere göç etmek zorunda kalmış, 5 milyonu aşkın sivil ise Suriye’den ayrılarak bölge ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Ancak hala 13 milyon sivil Suriye’de her geçen gün artan güvenlik kaygıları içerisinde yaşamakta ve bunlardan 4,5 milyon sivil ise ulaşılması güç veya

kuşatılmış bölgelerde yaşam mücadelesi vermektedir (UNHCR, 08.08.2017, www.unhcr.org).

Tablo: 1 BM Kriterlerine Göre Kayıtlı Suriyeli Sığınmacı Sayısı

S. NO	SIĞINMACILARIN BULUNDUĞU ÜLKE	SURİYELİ NÜFUS	ERKEK	KADIN
1	TÜRKİYE	3.079.914	%53,2	%46,8
2	LÜBNAN	1.001.051	%47,5	%52,5
3	ÜRDÜN	661.114	-	-
4	IRAK	242.558	%53,8	%46,2
	TOPLAM	5.106.969	%51,5	%48,5

Kaynak: UNHCR- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php#_ga=2.96537183.176540556.1500368480-784270399.1499280524 , (Erişim Tarihi: 22.07.2017)

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) yayımladığı güncel rapora göre Suriyeli sığınmacıların göç ettiği ülkeler arasında özellikle Türkiye, Lübnan ve Ürdün öne çıkmaktadır. Yine bu ülkeler arasında Türkiye 3 milyonu aşkın sığınmacıya ev sahipliği yaparak, 911 km'lik sınır komşusu olan Suriye'de yaşanan insani drama kapılarını kapatmamış ve en fazla sığınmacının barındığı ülke olmuştur. Ayrıca diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında göç eden toplam sığınmacıların yarısından daha fazlası yine Türkiye'de bulunmaktadır.

Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus; göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin çoğunluğunun erkeklerden oluşmasıdır. Bu tip durumlarda güvenli alanlara göç edenler, öncelikli kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Ancak Suriye'den göç eden 5 milyonu aşkın sivilin %51,5'ini erkekler oluşturmaktadır.

4. TÜRKİYE'NİN SURİYE İÇ SAVAŞINA YÖNELİK POLİTİKALARI

Suriye, bağımsızlığını kazandığı 1946 yılından itibaren, Türkiye ile birçok sorun yaşamış, iki ülke ilişkileri tarihsel süreç içerisinde hep iniş çıkışlı bir yapı göstermiştir. Türkiye, Suriye'nin Batı'ya açılan kapısı, Suriye Türkiye'nin en uzun sınıra sahip olduğu komşusu olmasına rağmen, ilişkilerdeki istikrarsızlık zamanla

güvensizlik ortamı oluşturmuş ve iki ülkenin başarılı diplomasi geliştirmesini ve var olan sorunları aşabilme kapasitelerini engellemiştir (Demir, 2011: 709).

Türkiye ve Suriye ilişkilerinin bu denli istikrarsız olmasına sebep olan sorunların başında, 1939 yılında Suriye topraklarında bulunan Hatay'ın Türkiye'ye katılması olmuştur. Devam eden tarihlerde, Soğuk Savaş'ın etkisi ile ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde iki ülkenin farklı bloklarda yer almaları, yaşanan gerginliklerde karşı karşıya gelmelerine ve ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. Bunlara ek olarak Fırat, Dicle ve Asi nehirlerinin neden olduğu anlaşmazlıklar çerçevesinde oluşan su sorunu ve Suriye'nin bu soruna karşılık terörü kendisine etkili bir koz olarak kullanarak, PKK terör örgütünün gelişmesine yardım etmesi sonucunda ilişkiler oldukça gerilmiştir (Duran, 2011:508-509). Yani Türkiye ve Suriye ilişkilerine yön veren temel sorunları iki ülke arasında tarihsel mirasın da etkisi ile oluşmuş paylaşım sorunu olarak düşünebiliriz.

2000'li yıllar ise Türkiye ve Suriye ilişkilerinde var olan sorunların çözümüne yönelik olumlu adımların atıldığı yeni bir dönem olmuştur. 1998 yılında iki ülkeyi savaş noktasına getiren sorunların çözülmesi adına imzalanmış Adana Protokolü, ardından 2000 yılında Hafız Esad'ın cenaze törenine dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in katılması ve devamında iki ülke arasında artan ziyaretler ilişkilerin düzelmesi ve ortak sorunlara karşı politik işbirliğinin artması sonucunu doğurmuştur (Kösebalaban, 2014: 350-351). Özellikle 2002 sonrasında Türkiye'de AKP iktidara geldiği dönemde uygulamaya koyduğu yeni dış politika stratejileri ile birlikte (özellikle komşularla sıfır sorun politikası bu noktada öne çıkmaktadır) Türkiye ve Suriye ilişkileri yükselişe geçerek zirveye ulaşmıştır (Tan, Belli ve Aydın, 2012: 68). Ancak 2011 yılında Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçraması iki ülkeyi tekrar karşı karşıya getirmiştir. İlk olarak; Türkiye, Suriye krizinde sadece devrimden sonrası için model ülke rolünde olmak istememiş, ilk günden itibaren bu süreçte daha aktif bir politika izlemeye çalışmıştır (Ertuğrul, 2012: 1-2). Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye'de karışıklıkların başladığı dönemde, tarihsel ve kültürel ortak değerlere gönderme yaparak yaşanan olayların Türkiye'nin de iç meselesi olduğunu belirterek aktif politika izleneceğinin sinyalini vermiştir (İzbul, 16.08.2017, www.amerikaninsesi.com). İki ülkenin uzun bir sınırı paylaşmaları sonucunda Suriye'de yaşanan iktidar boşluğundan en çok etkilenen

ülkelerin başında Türkiye gelmekte, bu sebeple Türkiye bölgede krizden sonra oluşacak yeni düzeni şekillendirmekte aktif bir aktör olarak rol almak istemektedir.

Türkiye yaşanan olaylara karşı ilk adımını “Suriye’nin toprak bütünlüğünün ve birliğinin korunması, ülkede akan kanın durması ve Suriye halkının meşru taleplerinin karşılanmasına yönelik siyasi dönüşüm sürecinin barışçı bir şekilde sonuçlandırılması...” (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 16.08.2017, www.mfa.gov.tr) temelinde oluşturulan politikalar doğrultusunda atmıştır. Ancak Türkiye’nin rejime yönelik çağrıları, Esad rejimi tarafından kabul edilmemiştir. Bu ise ilişkilerin kopmasına sebep olmuştur. Böylece sorunun çıkış noktası ve çözümüne yönelik uzlaşma sağlanamaması üzerine Türkiye, krize yönelik tutumlarını Eylül 2011’den itibaren “Esad rejimine tavsiye” yerine doğrudan “Esad rejiminin gitmesi” temelinde değiştirmiştir (Ertuğrul, 2012: 2).

Bu politika değişikliği ile birlikte Türkiye bu süreç sonunda, Esad Rejimi’ nin yerine daha istikrarlı ve iki ülke ilişkilerini Suriye İç Savaşı öncesindeki siyasi ve ekonomik işbirliğine dayalı seviyeye getirecek demokratik bir hükümet kurulmasını hedeflemiştir (Phillips, 2012: 9). Bu hedef doğrultusunda Türkiye, Suriye’de ki muhalefeti ve Suriye ordusundan ayrılan askerlerden oluşan Özgür Suriye Ordusu’nu açıkça desteklemeye başlamıştır. Türkiye bu hamleyi, Esad Rejimi’ nin kısa süre içerisinde yönetimi bırakacağını planlayarak yapmıştır. Ancak bu tarihten itibaren kriz derinleşerek iç savaşa dönüşmüş ve Türkiye önemli oranda artan Suriyeli sığınmacı oranıyla karşı karşıya kalmıştır (Benli Altunışık, 2016: 40-41). Bunun yanında bu politika, Türkiye’nin uluslararası alandan beklediği desteği görememesi sonucunda var olan krizde yalnız kalması ve bölgede önemli bir güç olan İran’la ilişkilerinde gerilimlerin yaşanması sonucunu doğurmuştur (Altundegir ve Yılmaz, 2016: 291-292). Bütün bu kaos ortamı Türkiye açısından önemli güvenlik sorunlarının yaşandığı yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir.

Bu yeni dönem Türkiye’nin ve bölgede aktif olan diğer küresel güçlerin politikalarını terörle mücadeleye yönelik olarak yeniden düzenlemelerini gerektirmiştir. Bu zorunluluk özellikle Ağustos 2013 yılından itibaren bölgede güç mücadelesi veren onlarca grubun ortaya çıkması ve uluslararası güvenliğe yönelik ciddi tehditleri barındıran IŞİD (Irak Şam İslam Devleti)’ in güçlenmesi ile birlikte doğmuştur (Çalışkan, 2016: 11). Bu dönemde Türkiye, Suriye sınırının güvenliğini sağlayabilmek adına “güvenli bölge” olarak

adlandırdığı tampon bölge isteğini uluslararası alanda belirtmiş ancak destek bulamamıştır (Taşçı, 29.08.2017, www.bbc.com).

2014 yılının haziran ayından günümüze kadar ise Türkiye, Suriye İç Savaşı'na yönelik politikalarının merkezinden Esad Rejimini kaldırmış, bunun yerine ulusal güvenliği tehdit eden sorunların ilk adımı olan sınır güvenliğinde yaşanan krizlerin çözümünü merkeze almıştır (Çalışkan, 2016: 12). Bu noktada Türkiye'nin Esad Rejiminin yönetimi bırakmasına yönelik politikalarından vazgeçmediği belirtilmelidir. Sadece sınırında artan güvenlik sorunları ülkenin aktif politikalar uygulamasına engel teşkil etmekte ve genel anlamda ülke içi güvenliğın sağlanabilmesi için ilk olarak sınır bölgesinin tehlikelerden temizlenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte yine bu dönemde iç savaşın durdurulması amacıyla Türkiye önemli adımlar atılmasında rol oynamıştır.

Bu dönemde Türkiye'nin Esad rejimine karşı muhalefeti devam ederken, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması ise sınır güvenliği açısından önem kazanmıştır. ABD'nin desteği ile birlikte Kuzey Suriye'de geniş bir alanda etkinlik sağlayan YPG (Halkçı Koruma Birlikleri)'nin giderek güç kazanması ve Türkiye'ye yönelik eylemlerini arttıran IŞİD, Türkiye'nin dikkatini Suriye'nin kuzeyine çekmiştir. Türkiye bu doğrultuda YPG' nin kontrolünde olan bölgeleri birleştirerek olası bir sınır komşusu ihtimalini ortadan kaldırmak ve IŞİD' i sınır bölgesinden uzaklaştırmak amacıyla 24 Temmuz 2016 tarihinde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte Fırat Kalkanı Harekatı'nı başlatmıştır (Orhan, 2016: 12). Bu harekat Türkiye'nin sınır güvenliğine öncelik verdiği bu dönemde atılan en somut adımlardan birini oluşturmaktadır. Böylece Türkiye, sınırında kendi ulusal güvenliği anlamında önemli ölçüde tehlike oluşturan iki aktörün oluşturduğu terör koridorunu engellemek amacıyla başlattığı bu operasyon sonunda, 2000 kilometrekarelik alanı ve stratejik açıdan önemi bulunan El-Bab' ı kontrol altına almıştır. Fırat Kalkanı, 30 Mart 2017 tarihinde bitirilerek, bölge Suriye'de müttefik olarak kabul edilen ÖSO yönetimine devredilmiştir (AlJazeera Türk, 20.08.2017: www.aljazeera.com.tr).

Bununla birlikte Suriye İç Savaşı'nın 6. yılında gelinen noktada Suriye'de barış adına hiçbir gelişme kaydedilememiş ve bölge küresel çapta yaşanan güvenlik sorunlarının merkezi haline gelmiştir. Bu sebeple Türkiye Rusya ve İran'ın garantör ülke olduğu, Suriye'de çatışan silahlı gruplarla Suriye hükümet yetkililerini ilk kez aynı çatı altında buluşturan ve savaşta ateşkesin teyit edilmesi amacıyla

düzenlenen Astana Görüşmeleri 23 Ocak 2017 tarihinde başlatılmıştır (Arslan, 27.08.2017, www.bbc.com). 6.sı düzenlenecek olan görüşmelerde Suriye'deki aktörlerin doğrudan görüşmelerde yer alması ve görüşmelerin bölgede aktif garantör ülkeler aracılığı ile gerçekleşmesi ateşkesin sağlanması yönündeki beklentileri arttırmaktadır (Orhan, 06.09.2017, www.orsam.org.tr).

Son olarak Türkiye'nin Suriye'deki oluşan bu krizin başından beri uyguladığı en önemli politika “açık kapı politikasıdır”. Esad rejiminin, Türkiye'nin de dahil olduğu birçok devletin, halkın isteği doğrultusunda gerçekleştirilecek dönüşüm çağrılarına uymaması bunun yanında şiddetin ve güvenlik açıklarının giderek tırmanması, sivillere kendi ülkelerinde veya başka ülkelerdeki güvenli bölgelere göç etmekten başka çare bırakmamıştır. Bu süreçte ilk olarak, 2011 yılının Nisan ayında yani sert müdahalelerin başlamasından hemen sonra, 300'e yakın Suriyelinin Türkiye'ye sığınma talebinde bulunması ile başlayan zorunlu göçler Suriye'deki çatışmaların derinleşmesi ile giderek artmıştır. Türkiye, bu artış karşısında açık kapı politikası benimsemiştir (İhlamur-Öner, 2014: 43). Bu politika doğrultusunda Türkiye'ye Suriye'den göçler artmış ve Suriyeliler geçici koruma kapsamına alınarak, ekonomik ve sosyal açıdan ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır (Akbaş, Babahanoğlu ve Yelman, 2016: 98).

Tablo 2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
—	14.237	224.655	1.519.286	2.503.549	2.834.441	3.079.914

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik , (Erişim Tarihi: 11. 08. 2017).

Benimsenen açık kapı politikası ve Suriye'de yaşamın giderek daha çok zorlaşması sonucunda Türkiye'nin geçici koruma kapsamında kabul ettiği Suriyeli sayısı her geçen yıl artış göstermiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün açıkladığı son rakamlara göre iç savaşın altıncı yılında Türkiye'de 3 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır.

Tablo 3: Türkiye’deki Toplam Suriyeli Sayısı

TOPLAM	KADIN	ERKEK	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİNDE YAŞAYAN (23 ADET)	BARINMA MERKEZİ DIŞINDA YAŞAYAN	TÜRKİYE NÜFUSUNA ORANI
3.079.914	1.432.225	1.647.689	244.609	2.835.305	%3,86

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik , (Erişim Tarihi: 11. 08. 2017).

Türkiye’de bulunan sığınmacıların 244.609’u Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Mardin, Hatay, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Malatya’da bulunan toplam 23 adet geçici barınma merkezlerine yerleştirilmiştir. “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancıların toplu olarak barınma ve yaşelerinin sağlanması amacıyla kurulan merkezler” (Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge, 2015: 1) olarak tanımlanan bu yerlerde, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere temel ihtiyaçlar çerçevesinde hizmet sunulmaktadır. Bu barınma merkezleri diğer ülkelerdeki emsallerine göre daha iyi durumda ve daha çok ihtiyaca cevap vermektedir. Ancak sığınmacıların büyük bir kısmı barınma merkezleri dışında Türkiye’de ki yaşama adapte olmaya çalışmaktadır.

Tablo 4: Türkiye’nin Suriye’ye Sınırı Olan İllerde Bulunan Kayıtlı Sığınmacı Sayıları ve Nüfusa Oranları

S. NO	SIĞINMACILARIN BULUNDUĞU SINIR İLLERİ	KAYITLI SIĞINMACI SAYISI	NÜFUS	SIĞINMACI SAYISININ NÜFUSA ORANI
1	HATAY	339,769	1,555,165	25,71 %
2	KİLİS	127,363	130,825	97,35 %
3	GAZİANTEP	338,260	1,974,244	17,13 %
4	ŞANLIURFA	436,680	1,940,627	22,50 %
5	MARDİN	96,031	796,237	12,06 %
6	ŞIRNAK	15,109	483,788	3,12 %

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik , (Erişim Tarihi: 11. 08. 2017).

Türkiye'nin Suriye ile komşu olan sınır illeri (Batıdan doğuya doğru: Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak), Türkiye'nin diğer illeri ile karşılaştırıldığında, nüfusa oranla en fazla Suriyeli sığınmacıları barındırmaktadır. Yine bu iller, Suriye İç Savaşı sebebi ile, güvenlik alanlarında en fazla sorunlar yaşayan yerlerdir. Bu sorunların başında sayıları diğer illere göre fazla olan Suriyeli göçmenler ile yerli halkın bir arada yaşamaya bir türlü entegre olamaması ve sınır güvenliği anlamında Suriye'de savaşıyan grupların sınır kentlerine yönelik saldırıları olmuştur.

4.SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN TÜRKİYE'NİN SINIR GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

Dünyada bir devletin egemenliği altında olmayan toprak parçası bulunmamaktadır ve bu toprak parçalarının tasarrufunun hangi devlet tarafından sağlandığını belirlemek için oluşturulmuş mevcut hatlar vardır (Akengin, 2015: 98). Bu hatlar devletlerin sınırlarını, yani kontrol edebilecekleri alanları belirlemeye yarar. Sınırlar; devletlerin aralarında paylaştıkları toprak parçalarının uluslararası hukuk normu haline getirilerek kesinleştirilmesi sonucunda oluşur (Davutoğlu, 2015: 18). Bu şekliyle sınırlar, devletlerin yönetim hakkını nerelerde kullanılabileceğini belirleyen önemli bir unsurdur (Taşkın, 2016: 52).

Bir ülkenin sınırlarını korumak ise o ülkenin egemenliğini korumakla eş değerdir. Bu minvalde vatan güvenliğinin sağlanması açısından önemli bir yeri olan sınır güvenliği kavramı ise kısaca; insanların, malların ve diğer somut maddelerin sınır hattı boyunca akışının yönetilmesi olarak tanımlanabilir ve bir devletin kara, hava ve denizde ki hakimiyet alanlarının korunmasını, sınırları boyunca var olan tehditlerle mücadeleyi, ülkeye giriş noktalarının güvence altına alınmasını ve kişi ve malların yasalara uygun bir şekilde giriş ve çıkışlarını denetlemeyi içerir (Nelson, Conley, vd..., 2010: 2-3). Bir ülkenin sınırlarının bulunduğu yer yani coğrafyası ise, o ülkenin dış politika adımlarını ve güvenlik algılarını şekillendirmekte önemli bir rol oynar (Özdemir, 2008: 19). Özellikle sınır güvenliği anlamında bu durum öne çıkmaktadır. Yani bir ülkenin mevcut konumu ve sınırlarını paylaştığı ülkeler, o ülkenin sınıra yönelik tehdit algısını yakından etkiler. Sınır komşularının ekonomik, siyasal ve sosyal konjonktürü, politik adımlarını etkileyen dinamikleri ve tehdit algıları, komşu ülkelerinde politikalarının belirlenmesinde önemlidir.

Türkiye'nin coğrafi ve stratejik açıdan incelendiğinde öne çıkan doğu ve güneydoğu sınırları, mevcut sınır güvenliğini korumak ve var olan veya olabilecek tehditlerin önüne geçebilmek için öncelikli olarak ele alınmaktadır (Yurtseven, 2013: 416). Bunun nedeni, doğu bölgesinde var olan ayrılıkçı terör örgütü PKK'nın Türkiye'nin sınır komşularında faaliyet alanı bulabilmesi ve bölgede her türlü kaçakçılık faaliyetlerinin yürütülmesi buna karşılık bölgenin dağlık bir alan olması nedeni ile kontrolünün zorluğu ve bölgedeki sınır komşuları ile ilişkilerde yaşanan istikrarsızlıklardır. Özellikle Ortadoğu bölgesinde Arap Baharı'nın başlaması ile birlikte yaşanan iktidar boşlukları ve ortaya çıkan bu konjonktürden faydalanarak sayılarında hızla artış yaşanan devlet dışı silahlı aktörlerin varlığı, bölgede güvenlik zafiyetlerinin artmasına sebep olmuştur (Yeşiltaş, 2015: 12). Bununla birlikte 2011 yılında başlayan Suriye'deki ayaklanmaların zamanla bir iç savaşa dönüşmesi ile bölge ülkelerinde önemli oranda güvenlik sorunları yaşanmıştır. 911 km'lik en uzun kara sınırını Suriye ile paylaşan Türkiye sınır güvenliğini sağlamada önemli sorunlar yaşamış ve bir çok önlemi hayata geçirmek zorunda kalmıştır.

İlk olarak Türkiye'nin, savaştan kaçan Suriyeli sığınmacıların her geçen gün artması ile birlikte uygulamaya koyduğu Açık kapı politikası, sınır güvenliğine yönelik önemli sorunları da beraberinde getirmiştir. Açık kapı politikasının uygulanmaya konması ile birlikte Türkiye ve Suriye sınır hattında yaşanan yığılmalar sonucu oluşan denetimsizlik ortamı, giriş çıkışların kontrolünü zorlaştırmıştır. Türkiye'nin bu sorunun önüne geçebilmek için uluslararası camiadan sınır hattında "güvenli bölge" oluşturulması talepleri yeterli destek görememiş ve Türkiye bu sorunla tek başına mücadele etmek zorunda kalmıştır (Yeşiltaş, 2015: 18-20). Açık kapı politikasıyla ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisi, sınırda kaçakçılık faaliyetlerinin artması olmuştur. Bu doğrultuda özellikle tütün mamülleri, eşya kaçakçılığı, kıymetli taş ve maden kaçakçılığı ve göçmen kaçakçılığında ciddi artışlar olmuştur. Uluslararası alanda en önemli sorun olarak nitelendirilen göçmen kaçakçılığında ise Suriyeli göçmenler hem organizatör hem de yasadışı göçmen olarak rol oynamaya başlamıştır (KOM Raporu, 2015: 27-42).

Tablo 5: Sınır Hattında Yaşanan Kaçak Geçişler

YILLAR	SAYILAR
2013	3.949
2014	6.077
2015	12.183
2016	8.531

Kaynak: Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/suriye-siniri-artik-daha-guvenli-gundem-2406201/>

Tabloda da görüldüğü gibi, Suriye İç Savaşı'nın başlayıp derinleşmesinden itibaren Türkiye'ye yönelik kaçak geçişlerin sayılarında da her geçen yıl artış yaşanmış, sınır güvenliğine yönelik önlemlerin alındığı 2016 yılına gelindiğinde ise kaçak geçişlerde azalmalar meydana gelmiştir. Ancak kontrolsüz her geçiş, Türkiye'nin güvenliğine yönelik önemli tehlike potansiyelini içerisinde barındırmaktadır. Özellikle geçişlerin kaotik bir dönem geçiren Suriye'den gerçekleşmesi mevcut tehlike potansiyelini arttırmaktadır.

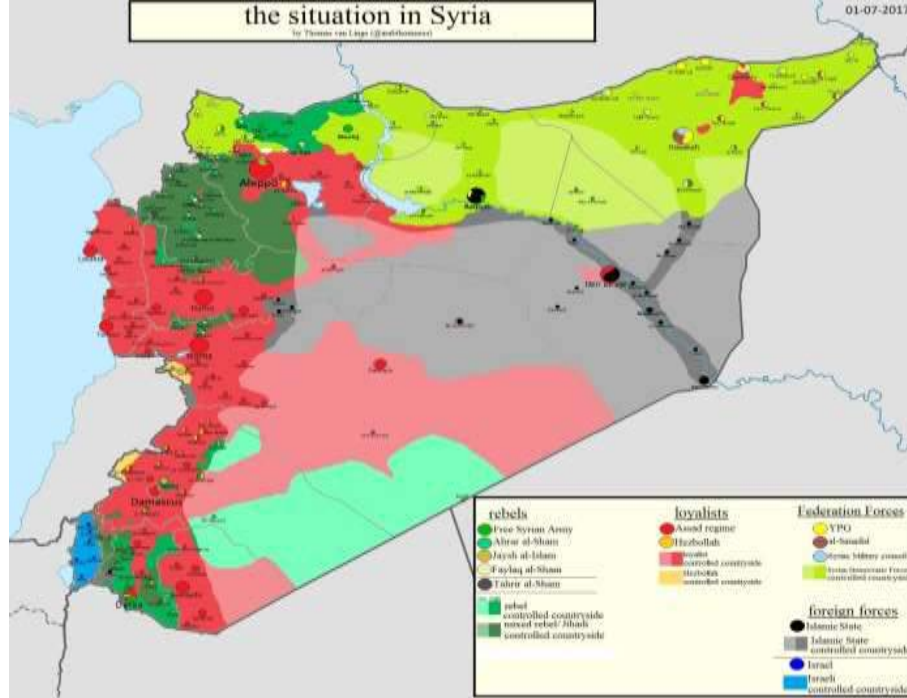
Bunun yanında Suriye sınırında ortaya çıkan denetim yetersizliği terör örgütlerinin elinde kaynak yaratabilecekleri bir fırsata dönüşmüştür. PKK ve IŞİD'in uygulanan açık kapı politikasından yararlanarak silah ve mühimmat elde etmeleri kolaylaşmıştır. Ayrıca PKK Suriye'nin kuzeyinden sağlanan lojistik destekle birlikte Türkiye'ye yönelik terör faaliyetleri artmıştır (Ağır ve Sezik, 2015: 107-108). Böylece sınırda yaşanan yığılmaları engellemek amacıyla Türkiye tarafından uygulamaya konan açık kapı politikası ülke içerisinde faaliyet gösteren terör örgütlerine para, silah ve insan kaynağı sağlama fırsatı yaratırken bölgede var olan kaçakçılık olaylarında artışlar yaşanmasına sebep olmuştur. Suriye'de yaşanan kriz ile birlikte Türkiye'de meydana gelen terör olaylarında artış gözlemlenmesi bu duruma önemli bir örnek olmuştur. Özellikle 2016 yılı, IŞİD ve PKK terör örgütlerinin Türkiye içerisinde eylemlerini ve bu eylemlerin boyutlarını arttırdığı bir dönem olarak tarihe girmiştir. Türkiye'de sadece 2016 yılı içerisinde sivillerinde hedef alındığı, 18'i PKK ve 6'sı IŞİD'e ait toplam 26 eylem gerçekleşmiştir (İndigo Dergisi, 01.09.2017, www.indigodergisi.com). Bu olaylar Türkiye'nin Suriye İç Savaşı'na yönelik politikalarında sınır güvenliğini merkeze aldığı dönemde gerçekleşmiştir. Olayların tırmanması ise Türkiye'yi daha

çok askeri önlemler çerçevesinde alınan güvenlik politikaları uygulamaya itmiştir.

Ayrıca sınırda devlet dışı silahlı aktörlerin artışı ve sınırlarının denetiminin zorlaşması, Suriye'deki terör örgütlerine katılımlarda Türkiye'nin geçiş ülkesi olarak kullanılması sonucunu doğurmuştur. Bunun yanında savaşılmayan dönemlerde teröristler tarafından Türkiye bu kişilerin konaklayacakları bir ülke olarak kullanılmıştır. Bu durum Türkiye'nin sınır güvenliğini sarsan önemli bir durumdur ancak çözüme kavuşturulması, ancak uluslararası alanda oluşturulacak işbirliği ile mümkündür (Yeşiltaş, 2015: 23-25).

İçinde bulunduğumuz bu süreçte Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik en önemli tehditlerden birisi de Suriye'nin toprak bütünlüğünün parçalanmasıdır. Suriye'nin parçalanma ihtimali en baştan itibaren Türkiye'yi tedirgin eden bir durum olmuştur (Sandıklı ve Semin, 2012: 25). Çünkü, Türkiye yaşanan iç savaştan önce var olan topraklarda sadece bir aktöre yönelik politikalar takip etmekteydi. Ancak şuan sınırda 3 farklı aktör bulunmaktadır. Bu aktörler; krizin derinleşmesinden önce fikir ayrılıklarına düşerek ilişkilerini kopardığı Esad rejimi, Suriyeli Kürtlerden oluşan PYD ve Suriye'de desteklediği muhalif güçlerden ÖSO' dur. Bununla birlikte 1987 yılından bugüne kadar topraklarında ayrılıkçı terör faaliyetleri yürüten PKK terör örgütünün bir uzantısı olarak kabul ettiği PYD' nin sınırda güçlü ve Türkiye'nin müttefikleri tarafından korunan bir aktör olarak ortaya çıkması önemli bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır.

Resim 1:Suriye’de Temmuz 2017 İtibariyle Son Durum

Kaynak: Stratejik Ortak, <https://www.stratejikortak.com/2017/07/suriye-son-durum-harita-temmuz.html>

Türkiye'nin sınırlarında fiili savaş durumunda bulunan bu aktörlerin Türkiye'nin sınırlarına yönelik saldırıları, önemli güvenlik sorunlarının yaşanmasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda Esad Rejimi Türkiye sınırları için yabancı bir aktör değildir. Hatta Arap Baharı'nın Suriye'yi etkisi altına almadan önce iki ülke önemli diplomatik ilişkileri yürütmekteydi. Ancak Suriye'de kriz ortamının oluşması ve Esad Rejimi ile Türkiye'nin politikalarının ters düşmesi ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır ve böylece Esad Rejimi Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanmasına yönelik tehditlerden birisi haline gelmiştir. Esad rejiminin sınıra yakın bölgelerde yaşanan çatışmalarda Türkiye topraklarına yönelik kaza olarak değerlendirilen saldırıları ve PKK terör örgütüne ülkenin kuzeyinde Türkiye'ye yönelik saldırılarında avantaj sağlayacak şekilde hareket alanı açması (Sandıklı ve Semin, 2012: 25) sınır güvenliğine yönelik önemli sorunlar yaratmıştır. İlişkilerinin gerildiği 2012 yılında Türkiye'ye ait uçağın, sınır ihlali yaptığı gerekçesi ile Esad Rejim güçleri tarafından düşürülmesi (Al Jazeera, 02.09.2017, www.aljazeera.com), Türkiye'nin Esad güçlerini

sınır güvenliğine yönelik tehdit olarak algılaması sonucunu doğuran ilk hamle olmuştur.

Türkiye, yukarıda da bahsedilen gerekçelerle güvenlik alanında yaşanabilecek sorunları gerekçe göstererek PYD' nin sınırda varlık göstermesine, oluşumun güç kazandığı ilk günden itibaren tepkisini koymuştur. Türkiye'nin bu oluşuma karşı verdiği bu tepkinin en önemli nedeninin PYD'yi PKK'nın uzantısı olarak görmesinin yanında sınırda yaşanan sızmalardan kaynaklanan güvenlik sorunlarını arttıracak endişesidir. Özellikle PKK'nın Türkiye'de yapılan eylemlerde son zamanlarda Suriyeli Kürtlerin dahil olması tepkileri arttırmıştır (Erkmen, 2012: 28-29). Bunun yanında PYD'nin IŞİD'le mücadele kapsamında ABD ile işbirliğinde olmasıyla bölgede güçlü bir aktör olarak öne çıkması ile Suriye'de yönetim kurma iddiası ve ihtimali bulunmaktadır. Bu durum kısa vadede Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik önemli bir tehdit oluşturmakla birlikte uzun vadede iç güvenliğine yönelik ciddi sorunları içerisinde barındırmaktadır.

Bununla birlikte uluslararası alanda olduğu gibi Türkiye'nin ulusal ve sınır güvenliğine yönelik ciddi tehlikeler barındıran terör örgütü IŞİD ile Türkiye, 24 Ağustos 2016'da başlanılan Fırat Kalkanı Operasyonu'na kadar, ortak bir sınıra sahipti. Bu dönem içerisinde IŞİD Türkiye'ye yönelik ağır kayıpların yaşandığı eylemlerde bulunmuş ve başta Kilis olmak üzere sınır illerine yönelik saldırılarını arttırmıştır (Orhan, 2016: 12). Saldırıların etkisi ile yaşanan güvensizlik artışı sonrasında Türkiye, bu aktörü sınırlarından uzaklaştırabilmek için Fırat Kalkanı operasyonunu düzenlemiştir. Bu operasyon sonucunda IŞİD' in Türkiye sınırına yönelik oluşturduğu tehditler ve sınırdaki varlığı sona erdirilmiştir (Sönmez, 2016: 56).

Türkiye'nin Suriye sınırında uzun bir süredir var olan ve ulusal güvenliğine yönelik tehditler barındıran bu sorunlar, ülkenin sınır güvenliği çerçevesinde politikalarını revize etmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması adına yeni uygulamalar koyma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle sınırda kaçak geçişleri engelleyecek ve sınıra yönelik saldırılara karşı hızla cevap verme kabiliyetini arttıracak fiziki önlemleri arttırmıştır. Bu önlemler çerçevesinde Suriye sınırını boydan boya kaplayan 3 metre uzunluğunda bir duvar örülmüş bu duvarın arkasında mayınlı alanlar arttırılmış, hendekler kazılmış ve güçlendirilmiş tel örgüler döşenmiştir (TRT Haber, 28.08.2017, www.trthaber.com). Bu yeni kurulan güvenlik sistemi ile denetim alanında başarılar sağlanmakla birlikte, Türkiye'nin karşısında işbirliği

yapabileceği meşru kabul ettiği bir devlet olmadığı için sorunun tamamen çözülmesine yönelik önemli bir sonuç alınmamıştır (Al-Monitor, 08.08.2017, www.al-monitor.com). Yani sınırların, ancak paylaşılan ülkeler tarafından ortak işbirliği geliştirildiğinde güvenliği sağlanabilmektedir. Ancak Türkiye'nin bu alanda yaşadığı sorunlara cevap verebilecek bir aktörün var olmaması Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik yaşadığı sorunların devam edeceği anlamına gelmektedir.

5.SONUÇ

Ortaya çıktığı ilk günden itibaren Ortadoğu'da tarihin akışını değiştiren ve bölgede demokrasinin kurumsallaşması adına umutları arttıran Arap Baharı'nın 2011 yılında Suriye'ye sığraması beklenmedik olayların yaşanmasına yol açtı. Rejim güçlerinin Suriye'de oluşan muhalefeti bastırmak adına aldığı sert önlemler direnişle karşılaşınca gösteriler silahlı çatışmalara dönüştü. Suriye'nin toplumsal kimliği ve sahip olduğu iç dinamiklerin etkisi ile birlikte çatışmalar bölgesel ve küresel aktörlerin güç mücadelelerinin yürütüldüğü bir yapı halini aldı (Benli Altunışık, 2013: 76-77). Böylece olaya bölgesel ve uluslararası aktörlerinde dahil olması ve terör örgütlerinin var olan güç boşluklarından faydalanarak varlık göstermesi ile birlikte çatışmalar yerini çok aktörlü bir iç savaşa bıraktı. Bu durum bölgesel ve küresel çapta önemli güvenlik sorunlarının yanında büyük bir insan hareketliliğinin ortaya çıkmasına sebep oldu. Suriye İç Savaşı ile birlikte oluşan bu iki önemli sorundan Türkiye en çok etkilenen ülkelerden birisi olmuştur. Çatışmaların şiddetlendiği ilk günlerden itibaren göç almaya başlayan Türkiye, bu durum sebebi ile özellikle Suriye sınır alanlarında önemli güvenlik zafiyetleri yaşamaya başlamıştır. Yani bölgede mevcut olan durum Türkiye açısından beklenenden çok daha ciddi güvenlik sorunlarının yaşanmasına sebep olmuştur.

Türkiye'nin bu dönemde uyguladığı açık kapı politikasının da etkisi ile sınırda denetim sorunları yaşamıştır. Ancak bir ülkenin sınırının güvenli olması ilk başta ülkeye giriş çıkışlarda denetimlerin sağlanmasına bağlıdır. Türkiye'nin sınırında meydana gelen bu güvenlik boşluğu sonucunda kaçakçılık faaliyetleri artmış ve terör örgütleri önemli hareket alanları sağlamıştır. Özellikle Türkiye'nin sınırında bulunan Esad rejimi güçleri ve PYD'nin bölgede hareket alanı açmaları ile PKK, Türkiye'ye yönelik eylemlerini arttırmıştır.

Türkiye'nin yaşadığı başta terör ve sınır saldırılarının olduğu bu sınır sorunları, özellikle 2014 yılından sonra, bölgede atılan adımları

olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bu sebeple Türkiye Suriye'ye yönelik politikalarında değişime giderek öncelikle sınır güvenliğini sağlamaya yönelik adımlar atmaya başlamıştır. Suriye sınırında fiziki güvenlik sistemi uygulamaları başlatılmış, sınıra örülen duvarlar, açılan hendekler, sayıları arttırılan gözetleme kuleleri ve mayınlar ile sınırdaki denetimsizlik ortamının kırılması hedeflenmiştir. Bunun yanında sınıra yönelik saldırıların önüne geçilmesi adına ilk başta angajman kuralları değiştirilmiştir. Daha sonra sınıra yönelik saldırılarını arttıran IŞİD' in Türkiye ile sınırını kesmek ve PYD' nin Türkiye'nin sınır hattı boyunca koridor oluşturmalarını engellemek amacıyla Fırat Kalkanı Operasyonu gerçekleştirilmiştir. Böylece Türkiye IŞİD' in sınırdaki varlığını sona erdirerek sınıra yönelik saldırılarının önüne geçmiştir. Bunun yanında küresel çapta güvenlik sorunları oluşturan Suriye İç Savaşı'nda ateşkesin sağlanması amacıyla Türkiye Rusya ve İran garantörlüğünde Astana Görüşmeleri başlatılmış, muhalifler ve Suriye hükümeti ilk defa aynı masada çözüm üretmek amacıyla toplanmıştır.

Türkiye sınır güvenliğine yönelik var olan bu sorunları engellemek adına önemli adımlar atmıştır. Ancak Türkiye'nin tek taraflı attığı bu adımlar, Suriye sınırında karşı karşıya kalınan bu sorunları tamamen engelleyememektedir. Çünkü sınır güvenliği ancak, sınırı paylaşan iki ülkenin güvenliği sağlamaya yönelik ortak hareket etmesi ile sağlanabilir. Ancak Türkiye'nin sınır güvenliğini sağlamak amaçlı ortak hareket edebilecek bir aktör bulması, Suriye İç Savaşı'nın sahada çok aktörlü bir yapıda olmasının yanında küresel çapta güçlü devletlerin soruna müdahil olması sebebi ile imkansız bir hale gelmektedir. Bu sebeple Türkiye'de sınır güvenliği adına kalıcı çözümlerin üretilebilmesi için öncelikle 6 yıldır devam eden bu iç savaşın toprak bütünlüğünün korunmasına öncelik verilerek sona erdirilmesi ve meşru temellere dayalı istikrarlı bir yönetimin oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ağır, O. Sezik M.. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum*, 5(9): 95-123.

Akbaş Z., Babahanoğlu V., Yelman E.. (2016). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik İzlediği Açık Kapı Politikasının Ulusal

Güvenliğe ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri. 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu- Elazığ, 96-108.

Akengin, H.. (2015). Siyasi Coğrafya: İnsan ve Mekan Yönetimi. PEGEM Akademi, Ankara, 4. Baskı.

Al Jazeera, (2011). The Tragic Life Of A Street Vendor, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/01/201111684242518839.html> (07.08.2017).

Al Jazeera Türk, (2012). Suriye Türk Uçağını Düşürdü, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriye-turk-ucagini-dusurdu> (02.09.2017).

Al Jazeera Türk, (2017). Fırat Kalkanı Bitti, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti> (20.08.2017).

Al-Monitor, (2014). Türkiye'nin Sınır Güvenliği Sorunu, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/11/turkey-border-security-problem.html> (08.08.2017).

Altundöğner N. Ve Yılmaz M.E.. (2016). İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1): 289-301.

Arı, T.. (2012). Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi. Bursa: MKM Yayıncılık, 5. Baskı.

Arslan, R.. (2017). Astana Suriye Görüşmeleri: Ne Oldu Bundan Sonra Ne Olacak?, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38741741> (27.08.2017).

Baharççek A. ve Arpacı I.. (2014). Arap Dünyasında "Eski Hal Muhal". Akademik Ortadoğu, 8(2): 99-114.

Benli Altunışık, M.. (2013). Ortadoğu'da Bölgesel Düzen ve Arap Baharı. Ortadoğu Analiz, 5(53): 71-78.

Benli Altunışık, M.. (2016). The Inflexibility of Turkey's Policy in Syria. IEMed. Mediterranean Yearbook: 39-44.

Birdişli, F.. (2016). Dış Politikada Yöntem ve Türk Dış Politikası. Kahramanmaraş: Sakınmaz Ofset.

Çalışkan, B.. (2016). Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası. Ortadoğu, Analiz 17, İstanbul: İNSAMER.

Davutoğlu, A.. (2015). Stratejik Derinlik. İstanbul: Küre Yayınları.

Demir, Ş.. (2011). Düünden Bugüne Türkiye'nin Suriye ve Ortadoğu Politikası. Turkish Studies, 6(3): 691-713.

Dersan Orhan, D.. (2013). Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği. Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1-2): 17-29.

Deutsche Welle, (2016). Suriye’de Kim Kiminle Savaşıyor, <http://www.dw.com/tr/suriyede-kim-kiminle-sava%C5%9F%C4%B1yor/a-19496018> (09.08.2017).

Duran, H.. (2011). Adana Protokolü Sonrası Türkiye Suriye İlişkileri, Ortadoğu Yıllığı, 501-518.

Ertuğrul, D.. (2012). Türkiye Dış Politikası İçin Bir Test: Suriye Krizi, TESEV Dış Politika Programı, 1-8.

Erkmen, S.. (2012). Türkiye ve Suriyeli Kürtler: Güven Bunalımı, Tıkanmışlık ve Bir Arada Yaşama, Ortadoğu Analiz Dergisi, 4(47): 18-29.

Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge. (2015). https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2310/files/Gecici_Barinma_Merkezlerinin_Kurulmasi_Yonetimi_ve_Isletilmesi_Hakkinda_Yonerge.pdf.

Golunov, S.. (2013). EU- Russian Border Security: Challenges, (Mis)Perceptions, and Responses. New York: Routledge.

Human Rights Watch, (2011). Suriye: Deraa’da İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar, <https://www.hrw.org/tr/news/2011/06/01/243073> (09.08.2017).

Ihlamur-Öner, S.G.. (2014). Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. Ortadoğu Analiz Dergisi, 6(61): 42-45.

İndigo Dergisi (2016). 2016 Yılında Türkiye’de 26 Terör Saldırısı Oldu, <https://indigodergisi.com/2016/12/turkiye-teror-saldirilari/> (01.09.2017).

İzbul, C.. (2011). Erdoğan: “Suriye İç Meselemiz, Gereğini Yapmak Durumundayız”, <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdogan-suriye-ic-meselemiz-geregini-yapmak-durumundayiz-127078293/898713.html> (16.08.2017).

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Raporu, (2015).

Kaya, A.. (2013). Sınır Güvenliği Paradigmalarındaki Değişim ve Türkiye’nin Sınır Güvenliği Yapısının Analizi. Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 4(2): 1-12.

Kösebalaban H.. (2014). Türk Dış Politikası: İslam, Milliyetçilik ve Küreselleşme. Ankara: BigBang Yayınları.

Nelson R., Conley H.A., Schaffer T.C., Bodurian B., Kraut J., Cipoletti T.J., Dukkipati U., Walker R.J., Rajca A.. (2010). Border Security in a Time of Transformation Two International Case

Studies—Poland and India. Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C.

Orhan, O.. (2014). Suriye İç Savaşı ve Ortadoğu’da Güvenlik. Ortadoğu Analiz, 6(63): 36-39.

Orhan, O.. (2016). Fırat Kalkanı: Hedefler, Fırsatlar ve Riskler. Ortadoğu Analiz, 8(77): 10-13.

Orhan, O.. (2017). Astana Zirvesi Kalıcı Çözümün Yol Haritası Olabilir, <http://orsam.org.tr/orsam/DPAAnaliz/12698> (06.09.2017).

Oğuzlu, T.. (2011). Arap Baharı ve Yansımaları. Ortadoğu Analiz, 3(36): 8-16.

Özdemir, H.. (2008). Türkiye’nin “Sınır-Ülke” Niteliği: Farklı Stratejik Kültürler Arasında Türk Dış Politikası. Avrasya Etüdları, 33(1): 7-46.

Öztürkler H.. (2014). Arap Baharı’nın Ekonomik Analizi. Akademik Ortadoğu, 8(2): 1-16.

Phillips C.. (2012). Into The Quagmire: Turkey’s Frustrated Syria Policy. Chatham House, 4: 1-16.

Sandıklı, A. ve Semin, A.. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.

Sönmez, G.. (2016). Şiddete Varan Aşırılıkla Mücadele Ve Türkiye’nin Yeni Güvenlik Konsepti. Ortadoğu Analiz, 8(77): 54-57.

Tan M. Belli A. ve Aydın A.. (2012).. 2002 Sonrası ve Arap Baharı Kapsamında Türkiye Suriye İlişkileri ve Bölgesel Yansımaları. 2. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, 66-74.

Taşçı, İ.. (2015). 10 Soruda Suriye Sınırında Güvenli Bölge, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/07/150728_guvenli_bolge_nedir (29.08.2017).

Taşkın, Y.. (2016). Modern Siyasal Hayat: Kurumların Doğuşu ve Küreselleşmesi, (Ed) Yüksel Taşkın. İstanbul: İletişim Yayınları.

TRT Haber.. (2017). Türkiye-Suriye Sınır Hattında Kuş Uçurtulmuyor, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-suriye-sinir-hattinda-kus-ucurtulmuyor-301830.html> (28.08.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (16.08.2017).

UNHCR, (2017) Syria Emergency, <http://www.unhcr.org/syria-emergency.html> (08.08.2017).

Yeşiltaş, M.. (2015). İç Savaşa Komşu Olmak: Türkiye’nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti. (136), SETA, İstanbul.

Yurtsever, F.. (2013). Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Sınır Güvenliği Sorunu, (Ed) Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları.

SURİYE KAYNAKLI GÖÇ'ÜN TÜRKİYE'DEKİ GÜVENLİK ETKİLERİ

Nevzat TEKNECİ

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı Yüksek lisans Öğrencisi*

Kavram olarak, “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi” olarak tanımlanan göç, sosyal hareketlilik olgusu olarak insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. İnsanlar, ilkçağlardan beri doğal afetler, din, yoksulluk, savaşlar, vb. nedenlerle bir yerden başka bir yere göç etmişlerdir. Gittikçe derinleşen Kuzey-Güney uçurumu neticesinde, az gelişmiş, siyasi istikrarsızlık ve kaosla boğuşan, baskı ve zulmün olduğu ülkelerdeki insanlar, daha iyi bir yaşantı vaat eden ülkelere gitmeye başlamıştır. Türkiye ise göç alan, veren ve geçiş güzergâhı olan bir konumdadır. 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu milyonlarca insan Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye, bu tarihten itibaren Suriyelilere yönelik “açık kapı politikası” uygulayacağını ilan etmiştir. Bu kadar yoğun bir kalabalığın Türkiye'ye giriş yapması birçok problemi de beraberinde getirmiş ve yeni güvenlik riskleri oluşturmuştur. Çoğunluğu eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan göçmenlerin, pek çok suçun kaynağını oluşturacağı olası durumdur. Göç politikası iyi yönetilmediği takdirde, bu kişiler terörizm, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti gibi suçlarla bağlantılı hale gelebilmekte ve bir güvenlik tehdidi olarak kabul edilmektedir. Sayısı milyonlarla ifade edilen Suriyeli göçmenlerin, geçmiş yaşantılarının ve suç kayıtlarının istihbarat birimlerince ve adli makamlarca net bir şekilde ortaya konulmaması ve bu sebeple terör örgütleri ile bağlantısı olan çok az sayıda kişinin tespit edilebileceği gibi birçok konuda güvenlik tehditleri mevcuttur.

2011 yılından günümüze sayıları milyonlara ulaşan Suriyeli göçmenlerin, Türkiye'nin güvenliğine tehdit oluşturabilecek durumların ele alınmasını amaçlayan bu çalışmada; gerekli literatür taraması yapılarak, Suriye kaynaklı göçün Türkiye'nin güvenliğine olan etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Göç, Türkiye, Güvenlik

SECURITY EFFECTS IN TURKEY OF MIGRATION THAT ORIGINATING FROM SYRIA

Conceptually, immigration, defined as "the passage of a person or group of people through an international border or from one place to another within a state", is as old as the history of mankind as a phenomenon of social mobility. People have migrated from one place to another due to natural disasters, religion, poverty, wars, etc. since ancient times. As a result of the ever-deepening North-South abyss, people in countries with underdeveloped, political instability and chaos, oppression

and persecution have begun to go to countries that promise a better life. Turkey, on the other hand, is a location that receives migration, emigrates and has a transition route. In 2011, millions of people who had lived in Syria after the civil war immigrated to Turkey. From this date, Turkey has announced that it will implement an "open door policy" for the Syrians. Entry of such a crowd into Turkey has brought many problems and created new security risks. Immigrants who are not educated in majority, have a low income level, and are experiencing an identity crisis in the sense of being excluded, are likely to create many criminal sources. If the immigration policy is not well managed, these people can become connected with crimes such as terrorism, smuggling of migrants, trafficking in human beings and are considered as a security threat. There are security threats in many respects, as the number of Syrian migrants, expressed in millions, is not clearly displayed in the intelligence units and criminal records of past lives and criminal records, and therefore very few people who are linked to terrorist organizations can be identified.

This study, which aims to address the situations that the Syrian immigrants reaching the daily number of millions in 2011 could threaten the security of Turkey, was examined and the effect of the Syrian originated immigration on the security of Turkey was examined.

Key Words: Syria, Immigration, Turkey, Securit

1. GİRİŞ

Suriye’de 2011 yılı Mart ayında başlayan meşru hak talepleri Esed rejimince kanlı bir şekilde bastırılmaya çalışılmış, barışçıl protestolara silahlı ve ölümcül müdahaleler yapılmıştır. Esed rejiminin göstericilere doğrudan ateşli silahlar kullanması, Suriye’de bir iç savaşın başlamasına sebep olmuştur (Yılmaz, 2013: 2). Ortaya çıkan istikrarsızlık Suriyelileri güvenli bölgeler arayışı içinde zorunlu göçe maruz bırakmıştır. Bu zorunlu göçler hem ülke içerisindeki değişik bölgelere hem de ülke dışına yönelik olarak gerçekleşmiştir (Orhan,2014: 5). Kuşkusuz yapılan göçlerin birçok nedeni ve sonucu vardır. Savaşlar, ekonomi ve daha iyi yaşam alanları bulmanın yanı sıra, göç edilen ülkenin güvenli olması, demokratik yaşam standartlarının yüksek olması da önemli olmaktadır. Göçte güvenlik sorunları başta gelmektedir (Kaypak, 2015: 21). Nitekim Suriye savaşında, en çok göçün ülkemize yapılmış olmasının bir nedeni de, sınır bölgesinde en güvenilir yer olmasıdır (Çetin ve Uzman, 2013:4-5). Göç yollarının uzaması güvenlik yönünden risklerin fazlalaşması anlamına geldiğinden Suriyeli mültecilerin güvenlik endişelerini en aza indirmek amacıyla ve kültürel-dini ortaklıklar nedeniyle

çoğunlukla Türkiye'yi hedef ülke olarak seçtikleri gözlenmektedir. Türkiye üzerinden Avrupa Birliği'ne üye ülkelere göç etmeye çalışan Suriyeli'ler ise olumsuz hava şartları, maddi imkansızlıklar, yiyecek ve içecek bulamama ve emniyetsiz ulaşım araçları(şişme botlar) gibi sorunlar ile başetmek durumunda kalmaktadır. Bu riskleri göze almak istemeyen çoğu Suriyeli Türkiye'de bulunan kamplar içerisinde veya kamplar dışında yerleşmeyi tercih etmektedir.

Ülkelerindeki iç savaştan kaçan, çoğunluğunu çocuk ve kadınların oluşturduğu Suriyeli mültecileri ne gibi bir gelecek beklediği muammadır. Savaştan kısa bir süre önce herkes Arap Baharı ile Ortadoğu ve Arap Yarımadası'nda demokrasi rüzgârı eseceğini beklerken hiç kimsenin beklemediği bir krizle karşı karşıya kalınmıştır. Gelen kişilerin toplam nüfusa oranı yüksek olduğu ve halen geliyor olmaları gelecek açısından krizlerin vahametini gösterir niteliktedir. Mülteciler, geldikleri yerlerde kendilerini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar (Apak, 2014:58). Yeni çevreye uyumda ekonomik zorluklar kadar, kültürel farklılıklar da sorun oluşturmaktadır. Ayrıca, mültecilerin göç ettikleri yerlere uyumunda, kentte yaşayanların onlara karşı tutumları da önemli olmaktadır (Deniz ve Etlan, 2009: 480). Halkın tutumu iyi ise, kenti benimseme de o oranda artmaktadır (Kaypak ve Bimay, 2016:96).

Kentsel alanlara gelenlerin kentlileşmesi için kente gelmesi, yerleşmesi, iş bulması yeterli olmamaktadır. Bu kişilerin kentsel davranış kalıplarını benimsemesi, kentin sosyo-kültürel özelliklerini sindirmesi ve kendilerini kente ait hissetmesi önemlidir. Yapılan araştırma ve incelemelere göre, Suriyeli göçmenlerin belli konularda uyum sağlamada çok fazla zorluk yaşamadıkları görünse de; mültecilerin geçici misafir olmaktan çıkıp kalıcı duruma geçmeleri nedeniyle, birçok ekonomik ve sosyo-kültürel sorunla karşı karşıya kalmasının yanında kent halkı üzerinde de benzer etkilere neden olmuşlardır (Kaypak ve Bimay, 2016:84).

Göç söz konusu olduğunda, gündeme gelen önemli konulardan biri entegrasyon ya da uyumdur. Bu konu uluslararası göçte daha çok gündeme gelirken, temel olarak göçmenlerin göç ettikleri yerlerin kültürel ve toplumsal dokusunu bozduğuna ilişkin bir algıdan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, göçmenlerin göç ettikleri toplumların yaşam tarzına uyum sağlaması beklenmektedir.

Entegrasyon ya da uyum için ortaya konan talepler genelde özgürlükler bağlamında gizli bir risk taşımaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi göçmenlerin dahil oldukları yeni toplumlara uyumu

çerçevesinde onlardan bazı yükümlülükleri yerine getirmelerini talep etmek; örneğin gittikleri yerlerin dilini öğrenmelerini ya da orada yaşayanların hayat tarzına benzer hayat tarzı benimsemelerini istemek bir yeniden kültürlenme talebinde bulunmaktadır. Bu talebin göçmenlerin hayatını kolaylaştıracağı yönündeki kabul her ne kadar güçlü olsa da bu beklentileri karşılamayan göçmenlerin açık ya da gizli bir baskıyla karşılaşması muhtemeldir (Akçiçek, 2015: 53).

Suriyelilerin eğitim olanağından yararlanmada güçlük çekmesi ve yaşam koşullarının zorluğu nedeniyle, uyum konusunda adaptasyon sağlayamaması sorunu uzun vadede suç oranlarındaki artış ile birlikte bazı sosyal sorunlara uygun zemin hazırlamaktadır. Güvenlik açısından bakıldığında en ciddi risk, birçok kentte Suriyelilere karşı tepkinin artması ve bu tepkinin, provokasyon neticesinde şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesidir. Bunun ufak örnekleri, neredeyse her sınır ilinde yaşanmaktadır (Kaypak, 2015, s. 26).

Kentlerdeki halkın tepkisinin en tehlikeli sonucu, Suriyelilerin örgütlenerek kendi adalet ve güvenliklerini sağlama ihtiyacı hissetmeleridir. Bu gibi olayların şimdi yaşanmaması yaşanmayacağı anlamına gelmez. Zira Suriyelilerin örgütlenmesi, bütünleşme sürecinde zararlı sonuçlar doğurabilir. Güvenlik açısından bir diğer etki de, Türkiye'deki halkın kendini IŞİD vb. terör saldırılarına açık hissetmesidir. Suriyeliler arasında provokasyon çıkartmak, ya da Türkiye'yi cezalandırmak isteyecek kişilerin olabileceği düşüncesi halka yerleşmiş durumdadır. Ülkemizde ve dünyada yaşanan son bombalı saldırılar, göçmenlere karşı ılımlı bakışı kritik biçimde değiştirmiştir. Bu durum, gün geçtikçe daha büyük güvenlik risklerini beraberinde getirebilecektir. Dünyanın her yerinde mültecilere dair yapılan araştırmalarda, mültecilerin yaşam koşulları ile şiddet sarmalına girmeleri arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. Yaşam koşulları iyi olan mültecilerin daha az şiddete meyilli oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, gelen mültecilerin şiddet ortamında kaybettiği bir yakını olduğu düşünülürse, rehabilitasyon konusunda acil ve kalıcı önlemlerin bir an önce alınması gerekmektedir (Kaypak ve Bimay, 2016:103).

Göçler, sonuçları açısından, siyasi ve çarpık kentleşme gibi fiziksel olabileceği gibi; suç oranlarındaki artış, uyum sorunları, psikolojik sorunlar gibi hem sağlık ve hem de sosyal sonuçlar doğurabilmektedir (Çoban İçağasıoğlu, 2011:110). Türkiye sınırına yakın Suriye tarafındaki yerleşim yerlerinin farklı terörist grupların

veya rejim taraftarlarının eline geçmesi ve insanlık dışı uygulamaların yapılması durumunda, burada yaşayan insanların Türkiye sınırına dayanmaları kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle göçün devam edeceği değerlendirilmektedir. Halen devam eden, ve ne kadar devam edeceği de kestirilemeyen, bu göçler hem Suriye içerisinde hem de Suriye'ye komşu ülkelerde sosyal, ekonomik ve siyasi birçok soruna neden olmaktadır(Ağır ve Sezik, 2015:96).

Türkiye'nin, yaşanan göç dalgası konusundaki tecrübesinin sınırlı olduğunu ve daha önce bu boyutta bir sığınmacıyı koruma altına almadığını belirtmek gerekir. Türkiye bugün dünyada en fazla sığınmacı bulunduran ülkedir. Bu kadar kısa bir sürede bir başka ülkeye bu kadar sayıda sığınmacının girmesinin hangi sonuçları yaratabileceği öngörülmemelidir. Örneğin bugün genel olarak bir karşı duruş sergileyen Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biri olan Almanya'nın dahi sığınmacı kabul etme konusunda oldukça korkak ve sınırlı davranması bu konuda bize bir ipucu verecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin böylesine kitlesel bir göçü, ciddi ve devam eden toplumsal, siyasal ya da güvenlik sorunları yaşamadan yönetmeyi başardığı söylenebilir (Akçiçek, 2015: 57). Sergilenen iyi yönetimin güvenlik açısından gelecekteki boyutu çok farklı olabilir. Bu nedenle sürekli olarak üzerinde çalışılması gerekli bir alan olarak görülmelidir. Tehdit ve fırsatların ortaya konması açısından farklı kurumların ortak çaba sergilemesi, sivil-asker işbirliği faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekmektedir.

2. SOSYO-KÜLTÜREL YAPI VE SUÇ OLGUSU

Türkiye göç alan, veren ve geçiş güzergâhı olan bir pozisyonda ulusal ve uluslararası göç hareketlerine sahne olmaktadır. Ülkemize Suriyeli sığınmacı akını Mart 2011'de Suriye'de halk ayaklanmasının başlamasından sadece bir kaç ay sonra başladı. Türkiye, bu tarihten itibaren Suriyelilere yönelik "açık kapı politikası" uygulayacağını ilan etmiştir. Türkiye'ye gelen sığınmacıların sayısı, Esad rejiminin uyguladığı şiddetle doğru orantılı olarak artmıştır. Bu kadar yoğun bir kalabalığın Türkiye'ye giriş yapması birçok problemi de beraberinde getirmiş ve yeni güvenlik riskleri oluşmuştur. Çoğunluğu eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan göçmenlerin, pek çok suçun kaynağını oluşturacağı olası durumdur. Önlem alınmaz ise yakın zamanda mafyanın, hırsızlığın kaynağını bu kayıp nesiller oluşturacaktır. Bu da şu an

hissedilmese de çok da uzun olmayan bir vadede yeni güvenlik riskleri doğması anlamına gelmektedir (Orhan ve Senyücel Gündoğar,2015:20). Göç politikası iyi yönetilmediği takdirde, bu kişiler terörizm, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti gibi suçlarla bağlantılı hale gelebilmekte ve bir güvenlik tehdidi olarak kabul edilmektedir.

Her ne şekilde engel olunursa olunsun insan, çevresindeki diğer insanlar gibi iyi ortamda hayatını devam ettirmek, çocuklarına daha güzel bir gelecek hazırlamak çabası içine girmektedir. Bu hedefini engelleyecek her şey ona engel olarak görünmekte ve bu engellerden gerek yasal, gerekirse yasal olmayan yollarla kurtulma çabasına girişmektedir. Tahmin edileceği üzere yasal yollarla çıkış bulmak ve hedefe ulaşmak pek kolay olmamaktadır. Bunun yerine isyan, şiddet, yasa dışı yolları kullanarak zengin olma ve hedefe ulaşma duyguları, çok daha sık tercih edilen yol olarak kullanılmaktadır (Farnworth ve Lieber, 1989: 263–274).

Günümüzde çeşitli türleriyle sosyal yapıları etkileyen suç olgusu, sosyal sistemin ve bireylerin korunması için giderek çok daha fazla çaba harcanmasını gerektirmektedir. Suç ve suç olgusu günümüzde toplumların çözüm bekleyen önemli sorunlarından birisidir. Bu sorun, yaklaşık olarak 19. yüzyılın başlarına kadar büyük ölçüde fizyoloji, psikoloji ve biyoloji gibi disiplinler tarafından ele alınmış ve çözümlenmeye çalışılmıştır. Suç ve suç olgusunun, sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel faktörler temelinde sosyoloji bilimi tarafından açıklanma çabaları 1930' lu yıllardan itibaren yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren suç konusunda, sosyolojide zengin bir literatür oluşmaya başlamıştır. Suç konusundaki araştırmalar, suçun nedenleri, işleniş biçimleri, suçlunun çeşitli demografik ve sosyolojik özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Suç olgusu üzerinde önemli etkisi olan konulardan biride toplumun sosyokültürel yapısıdır. Toplumsal yapı, suç olgusunun gerçekleşme zeminini teşkil etmektedir. Bu sebeple sosyo-kültürel yapı, suçun nitelik ve nicelik görünümünü vermede dominant bir faktör olarak gözükmektedir.Çünkü suç olgusu hem ortaya çıkış biçimi, nedenleri ve hem de sonuçları açısından sosyolojik olarak çözümlenmeyi gerekli kılmaktadır (Yıldırım, 2014:1).

3. GÖÇÜN TÜRKİYE GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

3.1. Terör Olayları Açısından

“Kalkınma (gelişme), ulusal gelirin ve üretimin belli bir süreç içerisinde sayısal olarak artmasını, kurumlarda köklü değişikliklerin meydana gelmesini, ekonomik ve toplumsal yapının yeniden düzenlenmesini, halkın değer yargılarında, dünya görüşünde ve davranış kalıplarında meydana gelen değişimleri de içeren çok geniş kapsamlı bir süreçtir. Dünya tarihinde, terörden fazlaca etkilenen, jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik açılardan önemli bir konuma sahip olan Türkiye, yıllarca ülkede yaşanan terör olayları, istikrarsızlıklar, üretimin artırılmasına yönelik yatırımlara ağırlık verilememesi ve bütçesinin önemli bir bölümünün terör olaylarının önlenmesi amacıyla harcanması sonucunda kalkınmasını istenilen seviyede tamamlayamamıştır.” (Uygur,2002:119)

Saddam sonrası Irak’ta meydana gelen otorite boşluğu ve Suriye’deki kaotik durumun uzaması Türkiye’nin en uzun kara sınırı olan Suriye ile Saddam sonrası bir türlü devlet otoritesinin hâkim kılınmadığı Irak sınırlarında önemli güvenlik riskleri ortaya çıkmıştır. PKK, PYD, DAİŞ gibi terör örgütlerinin faaliyetleri ile sınır kaçakçılarının faaliyetleri Türkiye’nin sınır güvenliğini ciddi manada tehdit etmektedir (Ağır ve Sezik, 2015:107). Son yıllarda sınır güvenliği kapsamında alınan fiziki güvenlik tedbirleri ve istihbarata dayalı operasyonel kabiliyetlerin artırılması güvenlik tehditlerinin azaltılması yönünde atılan ciddi adımlardır. Sınır güvenliğinin ülke sınırı üzerinde tesis edilmesi gayretleri yerine sınır ötesinde güvenlik sağlanmaya çalışılarak önemli bir stratejik değişimin temelleri atılmaktadır.

PKK terör örgütü, kuruluşundan itibaren Suriye’nin kuzeyini Orta Doğu’da planladığı bağımsız devletin sınırlarına dâhil etmeyi hedeflemiş, Hafız Esed iktidarının sağladığı himaye örgütün bu ülkede faaliyet göstermesini sağlamıştır. Örgüt, 1990’lı yıllarda özellikle finansman ve militan elde etmek için Suriyeli Kürtlere yönelik yoğun bir propaganda yürütmüş, dağ kadrosunun bir kısmını bu bölgedeki çocuk ve gençlerden oluşturmuştur. 1999’da Öcalan’ın yakalanmasının ardından yapısal değişikliklere giden PKK, 2002’deki 8. Kongresinde teröristbaşının avukatları aracılığıyla gönderdiği talimatlar doğrultusunda Suriye’de örgütlenme kararı almıştır. Örgüt bu kararın ardından 17 Ekim 2003 tarihinde PYD’nin (Parti Yekitiya Demokrat-Demokratik Birlik Partisi) kuruluşunu ilan etmiş, müteakip

günlerde örgüte müzahir medya ile örgütün Türkiye ve Avrupa'daki uzantıları PYD'nin kuruluşuyla ilgili propaganda amaçlı yayınlar yapmıştır. Bu dönemde Ankara-Şam ilişkilerindeki olumlu gelişmelere rağmen örgüt, Suriye'nin kuzeyindeki faaliyetlerini PYD adı altında sürdürmeye devam etmiştir (Sandıklı, Semin, v.d., 2015:25).

Suriye'de 2011'den bu yana süren iç savaşta Esed'e bağlı güçler, Özgür Suriye Ordusu, DAİŞ, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi, PYD-PKK, Rusya ve Amerika soruna taraftırlar ve bu sayılan yapılardan bazıları Türkiye için ciddi tehdit unsuru barındırmaktadırlar. İç savaşın meydana getirdiği denetimsizlik ortamında her türlü silahı elde edebilme fırsatını ele geçirmiş olan bu yapılardan PKK ve DAİŞ' in, açık kapı politikasının uygulanması nedeniyle, sınır güvenliğinin sağlanmasının zorlaştığı bu ortamda ülke içerisine silah ve mühimmat getirmeleri kolaylaşmıştır (Ağır ve Sezik, 2015:108).

ABD Başkanı Donald Trump'ın, Rakka operasyonu öncesi Suriye'de Kürt Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) silahlı kanadı Halk Savunma Birlikleri'ne (YPG) silah yardımı yapılmasını onayladığı ve YPG'ye gönderilen/lecek silahlar arasında ağır makinalı tüfeklerin ve zırhlı araçların bulunduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur (BBC, 2017, www.bbc.com). Bunun yanı sıra muhalif savaşçıların ve kaçak silahların Türkiye sınırı boyunca hareket ettiklerine dair iddialar da oldukça tartışmalı ve ihtilaflı bir başka konudur. Eğer bu iddialar gerçekten oluyorsa, bu durum sadece Türkiye'nin ulusal güvenliğini riske atmakla kalmayıp, aynı zamanda muhaliflerce dinlenmek ve iyileşmek için kullanıldığı iddia edilen kampların güvenliğini de topyekûn tehlikeye sokmaktadır. (Dinçer, Federici, v.d., 2013:43).

Türkiye'nin ve Kürt aydınların PYD'yle ilgili rahatsızlığına rağmen, IŞİD'in Suriye iç savaşında artan görünürlüğüyle birlikte başta ABD olmak üzere Batılı devletler bu örgüte yönelik tutum değiştirmeye başlamıştır. PYD, Batılı devletlerin kamuoylarında radikal IŞİD'e karşı savaşan seküler ve işbirliği yapılabilecek bir örgüt olarak öne çıkarılmış, IŞİD'in Kobani saldırısı sonrasında Batı medyasında PYD/YPG hakkında propaganda sayılabilecek ölçüde olumlu yayınlar yapılmıştır. Kobani çatışmalarında IŞİD'e karşı netice alınmasını mümkün kılan koalisyon güçlerinin hava harekâtı, ÖSO ve Peşmerge'nin desteği göz ardı edilerek suni biçimde PYD'nin rolü vurgulanmıştır. Batılı medya organlarında örgütün özellikle kadın militanlarının fotoğraflarına yer verilmiş, "cinsiyet ayrımı yapmayan PYD" imajı oluşturulmuş ve IŞİD'e karşı savaştığına dikkat çekilerek PYD'nin desteklenmesi gerektiği

görüşü işlenmiştir. Bu süreçte bazı Batılı uzmanlar, Türkiye'deki çözüm süreci ve PYD'nin IŞİD karşısındaki mücadelesinden dolayı ABD ve Avrupalı devletlerin PKK'yı terör örgütü listelerinden çıkarması gerektiğini dile getirmeye başlamıştır (Sandıklı, Semin, v.d., 2015:27).

Böylesine büyük bir kitlesel göçün çeşitli güvenlik sorunlarına yol açması beklenmelidir. Öncelikle açık kapı politikası sonucu sınır kontrolünün yapılamaması Türkiye sınırından terör örgütlerinin rahatlıkla giriş çıkışlarına ortam hazırlamıştır (Ağır ve Sezik, 2015:119). Türkiye içerisinde icra edilen terör operasyonlarında ele geçirilen füzeler ve bu füzeler ile düşürülen helikopter görüntüleri PKK'nın Suriye'de elde ettiği silahları Türkiye içerisine sokmayı başardığının deliliği niteliğindedir.

İç savaş ile birlikte Suriye tarafında sınır kontrolünün kaybedilmesi sonucunda özellikle PKK'nın Suriye içerisinde konuşlu gruplarla daha kolay irtibata geçmesi ve bunun sonucunda lojistik destek gücünü arttırması kaçınılmazdır. Ayrıca DAİŞ militanları tarafından güneyde yer alan yerleşim birimlerimize yönelik sınır ötesinden tacizlerde bulunmaktadır. Kimi mezhepsel, kimi etnik, kimi ise ideolojik saiklerle Suriye'deki iç savaşın içerisinde yer alan aktörler arasındaki çatışmalar her geçen gün daha da şiddetlenmektedir. Gittikçe daha içinden çıkılmaz bir hal alan bölge, tüm Türkiye için tehdit oluşturmakla birlikte en fazla güney sınırimızı tehdit etmektedir (Ağır ve Sezik, 2015:108). Hatay, Kilis ve Şanlıurfa gibi sınır illerine düşen havan ve top mühimmatlarının yanında, sınır ötesinden yapılan görerek atışlar(tüfek, keskin nişancı) sonucunda yaralanan ve hayatını kaybeden Türk vatandaşları olmuştur. Bu durum sınıra yakın yerleşim yerlerinde yaşayan çoğu insanımız açısından güvenlik tehditleri doğurmuş ve ülkemiz içerisinde küçük çaplı ikinci bir göçe zorlamıştır.

Ayrıca bazı mülteci kampları ya tam sınırda, ya da sivilleri bölgenin kontrolü için sürekli rekabet eden gruplar arasındaki çatışmalara maruz bırakacak kadar sınıra yakındır. Dahası, Türkiye sınırı boyunca zarar görmeye son derece müsait geçici kamplarda yaşayanların güvenliği oldukça riskli durumdadır (Dinçer, Federici, v.d., 2013).

Yerel halkın en büyük korkularından biri kendilerini terör saldırılarına açık hissetmesidir. Suriyeliler arasında provokasyon çıkartmak ya da Türkiye'yi cezalandırmak isteyen kişilerin olabileceği düşüncesi yerleşmiştir. Suriyeliler arasında rahatlıkla Esed'a bağlı kişiler, IŞİD üyeleri ya da PKK'lının olabileceği korkusu

hakimdir. Bu durum özellikle sınır kasabalarında ve Kilis, Şanlıurfa gibi sınıra yakın illerde daha yaygındır. Sığınmacıların karıştığı adli vakaların veya terör eylemlerinin yaşanması ise tüm Suriyelilere bakışı kritik biçimde değiştirebilecektir. Bu da daha büyük güvenlik risklerini beraberinde getirebileceğinden dikkatle izlenmesinde fayda vardır (Orhan ve Senyücel Gündoğar,2015:19). Hatay/Reyhanlı ve Ankara'daki bombalı araç saldırıları ile İstanbul'daki terör saldırıları ülkemiz genelinde insanların terör algılarını kötü yönlü olarak değiştirmiştir.

AFAD verilerine göre 19 Haziran 2017 itibariyle Türkiye'deki Barınma Merkezlerinde 246.629 Suriyeli bulunmaktadır. 2017 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce, Türkiye'de bulunan 2 milyon 957 bin 454 Suriyelinin biyometrik verileriyle kayıt altına alındığı ilan edilmiştir. Yaklaşık 3 milyon Suriyeli'nin geçmiş yaşantılarının ve suç kayıtlarının istihbarat birimlerince ve adli makamlarca net bir şekilde bilinmemesi nedeniyle terör örgütleri ile bağlantısı olan kişilerin tespitinde ve bu kişilerin sebep olabilecekleri terör eylemlerinin önlenmesinde istenilen seviyeye ulaşamayacağı değerlendirilmektedir.

3.2. Asayiş Olayları Açısından

Kamplardaki çevre güvenliği polis ve jandarma tarafından, kamp içi güvenlik ile giriş çıkışların güvenliği, genel kolluk gözetimindeki özel güvenlik görevlileri tarafından sağlanmakta; ancak bu görevlilerin kamp içerisine herhangi bir müdahalede bulunabilmesi kamp yöneticisi veya sorumlu mülki idare amirinin iznine bağlıdır. Dışarı çıktıktan sonra kampa dönüş yapan kamp sakininin kampa girişi parmak izi taraması yoluyla olmakta, dışarıdan getirilen malzemeler özel güvenlik görevlileri tarafından X-ray taramasından geçirilmektedir Kamp içerisinde huzursuzluk çıkaranlar yine kamp yöneticisi veya sorumlu mülki idare amirinin onayıyla, AFAD başkanlığı tarafından uygun görülen başka kamplara sevk edilmektedirler (Ağır ve Sezik, 2015:112).

Barınma merkezlerinde kalan bazı kişiler, özellikle Türkçe veya Kürtçe konuşabilenler bu durumu avantaja dönüştürebilmek için barınma merkezindeki genç kızların ev sahibi halktan birisiyle evlenebilmelerine para karşılığı aracılık etmeye çalışmaktadırlar (Ağır ve Sezik, 2015:112). Ayrıca ailelerini Türkiye'deki kamplara bırakarak

Suriye'deki iç savaşa katılmak için Suriye'ye geri dönen ve savaşta hayatını kaybeden aile reisleri bulunmaktadır. Kamp içerisinde bırakılan çoğu kadın ve çocuktan oluşan aile bireyleri fuhuş ve istismar gibi suçlar yönünden gerek Suriyeli diğer kamp sakinlerinin gerekse yerel halktan kişilerin hedefleri olabilmektedir.

Türkiye'deki sınır illerinde genel olarak muhafazakar bir kültür hakimdir. Bunu sarsan gelişmelere karşı yerel halk tepki geliştirmektedir. Bu doğrultuda ortaya çıkan en önemli gelişme yaşlı veya genç bekar ya da evli Türk erkeklerin genç Suriyelilerle evlenmesidir. Bu durum en yoğun olarak Kilis, Şanlıurfa ve Hatay'da yaşanmakta ve kadınlar başta olmak üzere yerel halk arasında tepkiye neden olmaktadır. Her üç ilde de Suriyeli gelin meselesi yüzünden boşanmalar artmış durumdadır. Resmi kayıtlarda Suriyelilerle evlilik yüksek gözükmesine de gerçek rakam çok daha fazladır. Zira Suriyelilerle evlilikler genelde dini nikah yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin Kilis'te boşanmaların yaklaşık %20'sinin Suriyeliler nedeniyle gerçekleştiği belirtilmektedir. Kadınlar kocalarını kaybetme korkusunun üzerlerinde baskı yarattığını ifade etmekte ve Suriyelileri kocalarının aklını çelmekle suçlamaktadırlar. En kötüsü Suriyelilerle evlendirme konusu maddi çıkar sağlama aracına dönüşmüştür. Evlenmek isteyen erkekler aracılara başvurmakta ve aracılara ücret ödenmektedir. Evliliklerde Suriyeli aileye başlık parası ödenmektedir. Kızlarını evlendirme Suriyeli aile açısından hem para kazanma hem de kızlarının hayatını kurtarmanın aracı olarak görülmektedir. Bu durum özellikle Şanlıurfa ve Kilis'te yoğun olarak yaşanmaktadır. Bu konunun bir diğer boyutu çocuk yaştaki kızların istismarıdır. Zira evlendirilen Suriyeliler arasında çocuk yaşıta olanlar da bulunmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015: 16).

Suriyelilerin yaşam koşullarının zorluğu ve eğitim imkânından yeterince faydalanmıyor olmaları uzun vadede suç oranlarındaki artış da dâhil bazı sosyal sorunlara uygun zemin hazırlamaktadır. Buna rağmen kayda değer bir asayiş sorunun yaşanmamış olması önemlidir (Orhan ve Gündoğar, 2015: 7). Neredeyse üç milyona yaklaşan sayıda Suriyeli nüfusun yaşadığı Türkiye'de beklenenden çok daha az sayıda asayiş olayı gerçekleşmiştir; ancak bu durum risk bulunmadığı anlamına gelmemektedir.

Türkiye'deki Suriyelilerin büyük çoğunluğu kayıt altına alınsa da halen kayıt altına alınamayan bir kesim bulunmaktadır. Güvenlik anlamında en riskli grup kayıt altında bulunmayan sığınmacılardır.

Bunlardan bir kısmının suça meyilli kişiler olup, bir suç işlediğinde yaşadığı yeri değiştirerek cezadan kurtulabilmek için bilinçli olarak kayıt yaptırmadıkları değerlendirilmektedir (Yazıcıoğlu, 2015). Kayıt altına alınmayan bir Suriyelinin suç işledikten sonra kaçarak ülkesine gitme ve hiçbir yaptırıma tabi tutulamama riski diğer gruptakilere oranla daha yüksektir (Ağır ve Sezik, 2015:115).

Bazı sınır illerinde yaşanan bir diğer kaygı demografik değişimin yaşanması ve bunun yarattığı güvensizlik hissidir. Bu etki her ilde olmasa da Kilis ve Hatay başta olmak üzere Şanlıurfa, Gaziantep gibi illerde söz konusudur. Kilis bu açıdan çok çarpıcı bir örnektir. Çok büyük oranda Türkmen şehri olan Kilis'te yerel halk kendi şehirlerinde azınlık durumuna düştükleri hissi içindedir. Suriyelilerin bir kısmı Türkmen olsa da büyük çoğunluğu Arap kökenlidir. Hatay'da da Arap Alevi nüfusun kaygı içinde olduğunu söylemek mümkündür. Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Sünni olması şehirdeki hassas demografik yapıyı değiştirmekte ve bu da Arap Aleviler arasında güvensizlik hissi yaratmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015:17). Bundan başka, Suriyeli mültecilerin, özellikle de kamp dışında yaşayanların varlığı ülkenin her yerinde günlük sosyal ve ekonomik yaşantıyı giderek daha fazla etkiliyor. Eğer toplumsal barış ve uyum korunacaksa bu konuda giderek artan sıkıntı ve şikâyetlerin dikkate alınması gerekir. Sınırın her iki tarafında da bulunan etnik ve mezhepsel azınlıklardan dolayı Suriye'deki çatışmanın Türkiye'ye yayılma riski nedeniyle daha büyük bir güvenlik sorunu bile çıka(bili)r. Herhangi bir etnik/mezhepsel grup mağdur edilerek toplumsal güvenliğin sarsılması tehlikesine karşı hükümetin ve politikacıların özellikle duyarlı ve uyanık olmaları gerekmektedir. (Dinçer, Federici, v.d., 2013)

Suriyelilerden kendisini geçindirecek yeterli paraya sahip olup ev kiralayarak kendi olanaklarıyla geçimini sürdürenlerin yanında, kendisini geçindirebilecek yeterli paraya sahip olmayanlar ise işin niteliğine ve ücrete bakmaksızın ülkemizdeki çoğu iş kolunda çalışmaktadırlar. Bu gurupta bulunanların düşük ücretle çalışmaları ve Suriyelilerin gelişini fırsata dönüştürerek yüksek kira isteyen mülk sahipleri nedeniyle kiralık ev ile işyerlerinin fiyatlarının yükselmesi yerel halkı rahatsız etmektedir. Az bir ihtimal olmakla birlikte bu durumun ileride Suriyelilere yönelik kitlesel bir eyleme dönüşme ihtimali bulunmaktadır(Ağır ve Sezik, 2015:113).

Şehir merkezlerinde yaşayan Suriyeliler düşük kira ödemek için genelde kenar mahalleleri tercih etmektedir. Bu durum ile

bağlantılı olarak karşılaşılan sosyal etki Suriyelilerin yaşadığı koşulların her türlü yasa dışı işe bulaşmaları açısından müsait zemin hazırlamasıdır. Suriyeli genç erkekler uyuşturucu kullanımı ve satışı açısından istismara açıkken kadınlar da fuhuş tehdidine maruz kalmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015:16). Suça karışan veya karışabilecek sığınmacıların cezalandırılmama ihtimali yüksektir. Kayıt altında olsa bile suç işleyen bir Suriyelinin ülkesine kaçtıktan sonra cezalandırılma veya geri getirilme olanağı yok denecek kadar azdır. Suçluların cezalandırılmaması durumu ev sahibi halkta infiale neden olabilecektir(Ağır ve Sezik, 2015:113).

Sığınmacıların yaratması muhtemel en ciddi güvenlik riski yerel halk arasında var olan tepkinin bir provokasyon neticesinde şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesidir. Yerel halktan gelen tepkilerin en tehlikeli sonucu ise Suriyelilerin örgütlenerek kendi adalet ve güvenliklerini sağlama ihtiyacı hissetmesidir. Son dönemde Suriyeliler arasında kendilerini korumak için ortak hareket etme ve örgütlenme konusu tartışılmaya başlanmıştır. Bu da ufak çapta adli olayların kitlesel tartışmalara dönüşmesine neden olmaktadır. Suriyelilerin örgütlenmesi ise müsamahalı kesimlerin dahi tepkisini artırmakta ve iki toplumun giderek kutuplaşmasına neden olmaktadır. Bu durum bütünleşme açısından zorluk oluşturmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015:19).

Türkiye'deki siyasi ortam da Suriyelilere bakışı belirleyen faktörlerden biridir. Siyasi tercihler kimi zaman Suriyelilere daha müsamahalı yaklaşmayı sağlamaktadır. Tersine, Suriyelilerle doğrudan muhatap olmayan halk arasında sırf siyasi tercih sebebiyle tepki ortaya çıkabilmektedir. Bu açıdan Suriyeliler meselesinin ülkede siyasi kutuplaşmayı besleyen bir unsur olduğunu da söylemek mümkündür(Orhan ve Gündoğar, 2015:19).

Ayrıca, deniz yolunu kullanarak, yasadışı bir şekilde Suriyeli'leri Avrupa'ya götürmeyi vaat eden insan tacirleri Türkiye açısından bir güvenlik sorununu da beraberinde getirmektedir. Literatürde, Sınıraşan suç ve yolsuzluğun, terörizm ile organize suçluluğun, birbirlerine hangi noktalarda yaklaşıp hangi noktalarda farklılaştığı, üzerinde sıklıkla durulan konu başlıklarındandır. Shelley ve Picarelli; bu kapsamda Sınıraşan organize suç gruplarının *ekonomik*, terör örgütlerinin ise *politik* amaçlara ulaşmak için benzer yöntemleri kullanan suç oluşumları oldukları çıkarmasında bulunmaktadır (Shelley ve Picarelli,2002: 305).

Jamieson, küreselleşme ile birlikte sadece organize suç grupları arasındaki bağların değil, aynı zamanda terör örgütleri ile organize suç gruplarının da arasında kuvvetli ittifaklar kurulduğunu ve her iki yapılanmanın da birbirlerinden etkilenmeye başladıklarını anlatmaktadır. Bu bağlamda terörist gruplarının organize suçluluğun getirdiği yüksek getiriye daha fazla kayıtsız kalamayarak organize suçluluğa yöneldiğini vurgulayan Jamieson, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, yasadışı göç ve kıymetli taş -maden kaçakçılığının terörist yapılanmaların *en iyi dostu* haline geldiğini; benzer biçimde organize suç yapılanmalarının da eylemlerinde uyguladıkları şiddet konusunda terör örgütlerinin metodolojilerini örnek almaya başladıklarını anlatmakta ve bu kapsamda İtalyan mafyasının 1990'ların ortalarında gerçekleştirdiği bombalı eylemleri örnek vermektedir (Jamieson,2001:379). Bugün için organize suçluluk, devletlerin ve toplumların güvenliği karşısında en ciddi tehlike konumunda bulunmaktadır. Aslında tarihsel olarak hemen hemen her ülke, her ne kadar ülke güvenliğini ve faaliyetlerini etkilemese de, yerel suç gruplarının değişik biçimleri ile karşılaşmıştır (Godson &Williams, 1998:67). Suriyeli mültecileri Avrupa'ya götürme karşılığında organizatörlerin yüksek gelirler elde ettiği ortadadır. Cezbedici geliri nedeniyle bu organize suç alanının terör örgütlerinin boy göstermesi kaçınılmaz bir hal almaya başlamıştır. Sınıraşan suçluluk ile ilgili tanımlamalara dikkat çeken Stanislawski, terörizmi *en sert yöntemi kullanan Sınıraşan suçluluk türü* olarak ele almakta ve terörizmle mücadelenin de organize suçlulukla birlikte ele alınması gerektiğini ifade etmektedir (Stanislawski, 2004: 157).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'deki Suriye kaynaklı göç sorununa dikkatle bakıldığında, göçün ve misafirliğin uzun sürece yayılmasından dolayı, "sorunlardan beslenen göç" olgusunun yanında "göçten beslenen sorunlar" olgusunun da oluştuğu söylenebilir. Bu sorunların başında sosyal, ekonomik ve güvenlik sorunları gelmektedir. Güvenlik, tehlikeden uzak olma hali ve yaşam için gerekli temel ihtiyaçları karşılayabilme güvencesi olarak tanımlanabilmektedir. Göç etmek zorunda kalan mültecilerin, göç yolları üzerinde tehlikeden uzak olamaması ve birtakım temel ihtiyaçlarını karşılayamaması nedeniyle güvenlik sorunları yaşadıkları ortadadır. Göçün başlangıç aşamasında

"sorunlardan beslenen göç" kavramı geçerli iken göç sürecinin ve misafirliğin uzaması durumunda "göçten beslenen sorunlar" kavramı ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu iki kavram bir bakıma sebep-sonuç ilişkisi içerisinde incelenebilir. Türkiye içerisinde bulunduğu durum itibarıyla göçün sebep olduğu sorunlar ile büyük ölçüde tek başına mücadele etmek durumundadır. Uluslararası toplumdan gerekli maddi ve manevi desteği görememekle beraber güvenlik açısından büyük riskleri karşılamak durumunda bırakılmıştır. NATO üyesi ve adeta Avrupa güvenliğinin ileri karakolu konumunda olan Türkiye'nin ekonomi ve güvenlik politikaları açısından bu denli yalnız bırakılması kabul edilemez. Türkiye'de yaşanan güvenlik sorunlarının Avrupa Birliği'nin güvenliğini yakından ilgilendirdiği unutulmayarak bu konuda gerekli desteğin birlik üyesi ülkelerce sağlanması, Türkiye üzerindeki yükleri azaltacaktır.

Ülkemizin güvenliği kapsamında sınırdaki fiziki güvenlik tedbirleri büyük önem arz etmektedir. Göç dalgası ile gelen mültecilerin belirli koridorlardan kontrollü bir şekilde ülke içerisine kabul edilmesi gerekmektedir. Bu sayede gerekli kontrol ve kayıt işlemleri yapılabilen ve ülke içerisine terörist ve silah geçişlerinin önüne geçilebilir. Sınır hattında inşa edilen duvar ve engel sistemleri bu nedenlerden dolayı hayati öneme sahiptir.

Ülkemiz içerisinde, Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde önleyici kolluk hizmetlerinin istenilen standartlarda gerçekleştirilmesi amacıyla personel, araç/gereç kaynaklarının nicelik ve nitelik olarak artırılmasının yanında insan istihbaratı çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir. Suriye sınırı içerisinde faaliyet göstermekle birlikte Türkiye'ye karşı düşmanlık besleyen terör grupları hakkında yeterli ve nitelikli bilgilere ulaşılması amacıyla sinyal istihbaratı gayretlerine ağırlık verilmelidir. Bu sayede Suriye kaynaklı sınır aşan terörün Türkiye içerisinde faaliyet alanı bulmasının önüne geçilebilecektir.

Aynı zamanda yabancı istihbarat örgütlerinin farklı görünüm ve altı altında bölgede faaliyet gösterme çabası içerisinde olabilecekleri unutulmamalıdır. Bu konu ile ilgili olarak istihbarata karşı koyma ve karşı istihbarat faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Özellikle sınır hattı ve yakın gerisinde görev yapan kamu personeli, belirli bir plan dâhilinde konu hakkında bilgilendirilerek algı seviyelerinin yükseltilmesi sağlanmalıdır.

Bugüne kadar yerel halk ile Suriyeli'ler arasında bir kaç bölgesel ve küçük çaplı olay dışında asayiş ve toplumsal barışı

bozacak çok önemli olaylar yaşanmamıştır. Toplumsal yapıların birbirlerini kabullenme seviyesi ve sorunlara ortak çözümler bulabilme kapasiteleri yüksektir. Türk toplumunun misafirperverliği ve yöneticilerin başarısı sayesinde, önümüzdeki dönem içerisinde de asayiş yönünden küçük çaplı olaylar dışında kronikleşen ve kolluk kuvvetlerinin sürekli olarak uğraşmak zorunda kalacakları olaylar beklenmemekle birlikte konuyla ilgili olarak sürekli gözlem ve değerlendirme yapma ihtiyacı bulunmaktadır. Maydana gelen olayların büyük çaplı toplumsal sorunlara dönüşme riskine karşı gerekli politikaların belirlenmesi ve müdahalelerin zamanında yapılması ile daha büyük sorunların ortaya çıkması engellenebilir.

Terör açısından bakıldığında ise durum biraz farklılaşmaktadır. Türk toplumu içerisine karışarak gündelik hayatını sürdüren Suriyeli profilinden uzak ancak bu görünüme bürünebilecek kişiler tarafından terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi muhtemeldir. Kamplarda yaşayan göçmenlerin kontrol altında tutulması ve terörist gruplar ile irtibatının ortaya konulması nispeten daha kolay olmasına karşın, kamp dışında yaşayan ve çeşitli sebepler ile Suriye'ye gidiş-geliş yapan göçmenler ile hiçbir kaydı olmayan ve kontrolden uzak yaşayan göçmenlerin, terörist gruplar veya yabancı ülke istihbarat birimleri ile irtibatlarının ortaya konulması son derece güçtür. Sınır hattından geçerken kolluk birimleri tarafından yakalanıp gerçek kimliğini gizleyerek kendisini Suriye vatandaşı bir göçmen gibi göstermek isteyen, PKK terör örgütüne mensup ve daha önceden ülkemiz içerisinde eyleme katılarak adli kayıtlara giren birçok Türk ve Suriye vatandaşının olduğu unutulmamalıdır. Bahsedilen bu yöntemle farklı ideolojik ve dini temelli terörist gruplar ile irtibatlı çok sayıda kişinin, yer değiştirmeye-ülkemize giriş yapmaya-transit geçiş yaparak Avrupa'ya geçmeye çalıştığı gerçeği yöneticilerin, terör tehditini en aza indirmek amacıyla, dikkat etmesi gereken bir konudur.

Türkiye'nin bu denli büyük çaplı bir göç dalgasını yerel küçük sorunlar dışında ekonomik, sosyal, siyasal ya da güvenlik sorunları yaşamadan başarılı bir şekilde yönetmeyi başardığı ortadadır. Ancak yukarıda bahsedilen önlemlerin alınmaması, başarılı yönetimin sekteye uğraması ve güncel değerlendirmelerin yapılamaması halinde ileri tarihlerde ülkemizin, ekonomik ve sosyal sorunların besleyeceği güvenlik riskleri ile karşı karşıya kalabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA:

- Ağır, O. ve Sezik, M.. (2015). Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. Birey ve Toplum, 5(9): 95-123.
- Akçiçek, A.. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyum. Liberal Düşünce, (80).
- Apak, H.. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. Mukaddime, 5(2): 53-70.
- BBC, (2017). <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39865038> (09.05.2017).
- Çetin, A. ve Uzman, N.. (2013). Sığınmacılar Çerçevesinde Suriye-Türkiye İlişkilerine Bir Bakış. Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, 1(1):3-18.
- Çoban İçağasıoğlu, A.. (2011). Göçmen Ailelerin Uyum Süreci: Kaynaklar ve Engeller. (Ed.) Y. Özkan. Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı, Ankara: Maya Akademi.
- Deniz, O. ve Etlan, E.. (2009). Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2): 472- 498.
- Dinçer, O. B. ve Federici, V. v.d.. (2013). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitüsü. (Dinçer, Federici, v.d., 2013)
- Farnworth, M. ve Lieber, M. J.. (1989). Strain Theory Revisited: Economic Goals, Educational Means, and Delinquency. American Sociological Review, 54(2): 263-74.
- Godson, R. ve Williams, P..(1998). Strenghtining Cooperation Against Transnational Crime. Survival, 40(3): 66-88.
- Jamison, A..(2001). Transnational Organized Crime: A European Perspective. Studies in Conflict & Terrorism, 24(): 377-387.
- Kaypak, Ş.. (2015). Güvenliğin Değişen Anlamı; Çevresel Güvenlik (Hatay Örneği). Hatay Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu 28-30 Mayıs 2015, Antakya: Powerpoint Sunu.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M..(2016). Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo Kültürel Etkileri: Batman Örneği. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 6(1):84-110.

- Orhan, O.. (2014). Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler. ORSAM Yayını, Ankara: Rapor No: 189.
- Orhan, O. ve Senyücel Gündoğar, S.. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. ORSAM-TESEV Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara: Rapor No: 195.
- Sandıklı, A. ve Semin, A. v.d.. (2015). Irak ve Suriye'deki Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Bilgesam Yayınları, Rapor No: 65.
- Shelley, L. I. ve Picarelli, J. T.. (2002). Methods Not Motives: Implications of the Convergence of International Organized Crime and Terrorism. Police Practice and Research, 3(4):305-318.
- Stanislawski, B. H..(2004). Transnational 'Bads' in The Globalized World: The Case of Transnational Organized Crime. Public Integrity, 6(2): 155-170.
- Uygur, E..(2002). Terörün Ekonomik Yapıya Etkileri. Dünyada ve Türkiye'de Terör Konferansı Bildirileri, Ankara: TCMB Yayınları, 119
- Yazıcıoğlu, N.. (2015). Görüşme Notları. Malatya: (14 Nisan 2015),
- Yıldırım, A.. (2014). Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç Olgusu Arasındaki İlişki: Malatya İli Örneği. Şırnak Kmü Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(): 1-7.
- Yılmaz, H.. (2013). Türkiye'de Suriyeli Mülteciler - İstanbul Örneği – Tespitler, ihtiyaçlar ve Öneriler. Mazlumder Yayını.

SSCB’NİN GÜVENLİK ALGISI SONUCU GERÇEKLEŞTİRMİŞ OLDUĞU GÖÇLER: AHISKA TÜRKLERİ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç.Dr. Osman AĞIR

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*

Meram TAKAR

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi*

Göç, insanlık tarihinin en unutulmaz trajik hikâyelerini belleğimize kazıyan ve tarihin her döneminde karşımıza çıkmış, bireyleri ve toplulukları şekillendiren, değişime neden olan bir olgudur. Toplumsal dağılımın neden olduğu kolektif bir eylemdir. Bu olgu insanoğlunun değişik kültürlerle etkileşimini ve değişimini sağlayan en önemli toplumsal hareketlilik olarak da görülmektedir.

20. yüzyıl, savaşlar ve ekonomik dengesizlikler nedeniyle dünyada yoğun ve kapsamlı göçlerin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. I. Dünya Savaşı eski imparatorlukların dağıldığı, yeni bağımsız devletlerin kurulduğu bir dönemi kapsamıştır. II. Dünya Savaşı dünyada bloklaşma faaliyetlerinin ortaya çıktığı ve iki kutuplu dünya düzeninin oluşması ile sonuçlanmıştır. 20.yüzyılın en önemli gelişmelerinden biri, 1917 Bolşevik ihtilali ile birlikte eski monarşik sistemden sosyalist sisteme geçen ve büyük bir coğrafyada egemen olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin kurulması olmuştur. Ahıska, Türkiye’nin kuzeydoğu sınırında, Gürcistan’a bağlı bir bölgenin tarihî merkezidir. Ahıska bölgesi 1921 yılında Sovyetler Birliğine bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren bölge için yeni dönem başlamıştır. Sovyetler Birliği Abhaz, Asetin ve Acarlara özerklik verirken Ahıska Türklerine vermemiştir. 1921’den itibaren Ahıska Türklerine Sovyetler Birliği tarafından değişik baskı ve şiddet uygulanmıştır. 1944 yılında Stalin Hükümeti tarafından Ahıska Türklerinin önemli bir kısmı Orta Asya’ya sürgün edilmiştir. Baskıcı yönetim döneminde sınırlı olarak gerçekleştirilen hareketlilikler ve göçün getirmiş olduğu dağınık yerleşimin yol açtığı belirsizlikler, Ahıskalı Türklerin yaşantıları üzerinde derin izler bırakmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası SSCB’nin güvenlik algısı sonucu oluşan göçler kapsamında örnek olarak Ahıska bölgesinin ele alınmasını amaçlayan bu çalışmada; göç ve uluslararası göç kavramının kapsamına değinilerek, Ahıska bölgesi ve SSCB’nin güvenlik algısı sonucu bu bölgede gerçekleşen zorunlu göçler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Sovyet Dönemi, Göç.

MIGRATIONS THAT ARE REALISED BY USSR IN CONSEQUENCE OF SECURITY PERCEPTION: THE CASE OF MESKHETIAN TURKS

Immigration is a phenomenon that causes our memories of human history to recollect the most unforgettable tragic stories and change at every stage of history, shaping individuals and communities. This phenomenon is seen as social mobility that allows human beings to interact and change with different cultures.

The 20th century has been a century of intense and comprehensive migration in the world due to wars and economic imbalances. World War I encompasses a period in which empires dispersed and independent states were established. II. World War has resulted in the formation of world-wide blocking activities and the formation of a bipolar world order. One of the most important developments of the 20th century was the establishment of the Union of Soviet Socialist Republics in 1917. Ahıska is the historical center of a region connected to Georgia. It was tied to the Soviet Union in 1921. From 1921 onwards the Ahıska Turks were subjected to various oppression and violence by the Soviet Union. In 1944, a significant part of the Stalin Government Ahıska Turks were deported to Central Asia. The oppressive administration period left deep traces on the Ahıska Turks.

II. In this study, which aims to address Ahıska region as an example within the scope of migration that resulted from the security perception of the USSR after World War II, the scope of the migration concept is addressed and the forced migration of the Ahıska region and the USSR in this area of the security perception is examined.

Key words: Ahıska Turks, Soviet Period, Migration.

1.GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin en unutulmaz trajik hikâyelerini belleğimize kazıyan ve tarihin her döneminde karşımıza çıkmış, bireyleri ve toplulukları şekillendiren, değişime neden olan bir olgudur. Toplumsal dağılımın neden olduğu kolektif bir eylemdir. Bu olgu insanoğlunun değişik kültürlerle etkileşimini ve değişimini sağlayan en önemli toplumsal hareketlilik olarak da görülmektedir. Göç, insanlık tarihi ile başlayan, insanlık tarihinin her döneminde var olmuş ve bundan sonra da devamlılığı sürdüren ve de özellikle sosyal etkisi olan önemli bir olgudur (Koçal, 2013). Göç, bazen keyfi olduğu gibi bazı durumlarda da zorunluluklardan dolayı gerçekleşir. İnsanları göçe iten en önemli sebepler arasında, siyasi çalkantılar, iç karışıklıklar ve savaşlar, şiddet eylemleri ve ekonomik eşitsizlikler gösterilebilir (Usanmaz, 2009).

20. yüzyıl, savaşlar ve ekonomik dengesizlikler nedeniyle dünyada yoğun ve kapsamlı göçlerin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. I. Dünya Savaşı eski imparatorlukların dağıldığı, yeni bağımsız

devletlerin kurulduğu bir dönemi kapsamıştır. II. Dünya Savaşı dünyada bloklaşma faaliyetlerinin ortaya çıktığı iki kutuplu dünya düzeninin oluşması ile sonuçlanmıştır. 20.yüzyılın en önemli gelişmelerinden birisi de 1917 Bolşevik İhtilali ile birlikte eski monarşik sistemden sosyalist sisteme geçen ve büyük bir coğrafyada egemen olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulması olmuştur. Ahıska, Türkiye'nin kuzeydoğu sınırında, Gürcistan'a bağlı bir bölgenin tarihî merkezidir. Ahıska bölgesi 1921 yılında Sovyetler Birliği'ne bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren bölge için yeni dönem başlamıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında Sovyetler Birliği'nin lideri olan Stalin tarafından verilen kararla Ahıska Türkleri 1944 yılında Orta Asya'ya zorla göç ettirilmiş ve Sovyetler döneminin son yıllarına kadar bu bölgede yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yüzyıllar boyu yaşadıkları anavatanlarından 1944 yılında sürgün edilen Ahıska Türkleri, hâlihazırda dünyanın farklı coğrafyalarına dağılmakla birlikte anavatanları hariç ağırlıklı olarak dokuz farklı ülkede yaşamaktadırlar (Qasımlı, 2013: 65). Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüş konusu, Sovyet döneminde başlayıp günümüze kadar devam eden Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından uluslararası boyut kazanmıştır. Sürgün edildikleri topraklarda huzur bulamayan Ahıska Türkleri, kimi zaman toplumsal baskılara, kimi zaman da yerel yöneticilerin baskılarına maruz kalmışlardır. Defalarca muhacerete düşmüş, Sovyet coğrafyasının ücra köşelerine savrulmuş, bazıları Türkiye'ye, bazılarıysa ABD'ye göç etmek zorunda kalmıştır (Dadayev, 2013: 132).

Temel amacı Ahıska Türklerinin yurtlarından zorla göç ettirilişlerinin ele alınması olan bu çalışmada, SSCB yönetiminin paranoyası sonucu yurtlarından zorla koparılan ve göç olgusunun her türlü biçimini yaşamış ve yaşamaya da devam eden Ahıska Türklerinin Orta Asya'ya göç ettirilişleri ele alınmıştır.

2. Göç Kavramı

Göç, ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2001: 59). Göç, bir başka deyişle, coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir (Özer, 2004: 11). Eski dilde "hicret" kelimesinin karşılığı olan göç (Zaim, 2006: 327), çok boyutlu bir kavram olarak görülmektedir (Mutluer, 2003: 9). Göç, çok etkenli ve aynı etkenin farklı zaman ve mekânlarda farklı sonuçları doğurabildiği için tanımlanması oldukça zor bir terimdir. Bu nedenle de durağan olmayan, farklı toplumsal yapılarda farklı biçim ve içerikte gerçekleşen, anakronik ve kendi bağlamında anlamlılık ifade eden bir sosyal olgu olduğundan tek bir göç tanımı yapmak da oldukça güçtür (Çağlayan, 2008: 301-302). Göç tanımlamalarında ilk vurgu yer değiştirme üzerine kurulmuştur. Göç kavramı; kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştıkları sosyal yapılarından,

ekonomik imkânlardan kısacası toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açması olarak ifade edilmektedir (Toros, 2008: 9). Sosyolojik olarak göç sadece modern toplumlara özgü bir konu olmanın ötesinde insanlığın yeryüzündeki varlığıyla ortaya çıkan bir olgudur. Yani göçün tarihini insanlığın tarihiyle başlatmak mümkündür. En basit ifade ile göç, “belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketleri” olarak tanımlanmaktadır (Çağlayan, 2011: 85). Göçün coğrafi bir yer değiştirme hareketi ve demografik boyut açısından ele alınması göçü açıklamada yetersiz kalmaktadır. Zira göç, toplumsal yapıda önemli değişikliklere neden olmasının (Özer, 2004: 11) yanı sıra içinde yaşanılan mekânın ekonomik, sosyal ve kültürel çevresinden ayrılarak başka bir mekâna ve çevresine girmeyi ve uyumu da içermektedir (Tekeli, 1998: 9).

Göç, nedenleri ve sonuçları ile birlikte değerlendirilen bir süreç olarak kabul edilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249). Bir ülke veya toplumdaki ekonomi-politik, sosyal-kültürel, iç ve dış istikrar ile bağlantılı olarak yaşanan dinamik bir süreçtir (Özyakışır, 2013: 5-6). Bu süreç geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişi temsil etmektedir (Akgür, 1997: 249). Göç olgusu ortaya çıktığı dönemlerin siyasi, ekonomik ve kültürel belirleyicileri tarafından doğrudan şekillendirilmiştir (Güllüpnar, 2012: 57). Göç kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Sosyal sistemin bozulan dengelerini tekrar sağlamak için ortaya çıkan bir mekanizma olarak ifade edilen göç, toplumun evrimi sırasında geçirdiği dönüşümlere paralel olarak ortaya çıkan tek yönlü bir uyum hareketi olarak kabul edilmektedir (Tekeli, 1975: 158–159). Tarih boyunca yaşanan göçler, ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabildiği gibi ekolojik dayatmalar ya da devlet gibi sosyal bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, iskanlar ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir (Kaygalak, 2009:9). Tarihteki ilk büyük kitlesel göç olayı, 4. yüzyıl ortalarında Çin devletinin egemenliğinden kurtulmak için batıya doğru hareket eden Hun’ların Karadeniz’in kuzeyine yerleşmesi sonucunda, buradan kaçan Cermen kavimlerinin yıllar boyunca Avrupa Kıtasını istila etmesi olarak kendisini gösteren ve bugünkü Avrupa devletlerinin temelini attığı kabul edilen Kavimler Göçü’dür (Kınık, 2010). Göç olgusu tek bir yere özgü bir durum değildir. İnsanın var olduğu her yerde gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Göçlerin ortaya çıkmasına neden olan etkenler tüm dünya ülkelerinin hemen hepsinde aynıdır (Koçak ve Terzi, 2012:165). Göç, insanın hayatını sürdürdüğü çevresel koşulları yaşanılabilir olmayı

zorlaştırdığında ortaya çıkmaktadır (Yüceşahin ve Özgür, 2006:16). Göçün değişik tanımlamalarından bir tanesi de insanların içinde yaşadıkları fiziksel, sosyal, kültürel ortamdan kopup başka bir coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye dahil olmasıdır (Durugönül, 1997:95). Göç, bireyleri ve toplumları temel insan haklarından, yaşama hakkı ve can güvenliğinden yoksun bırakma gibi kapsamlı ve insani niteliği olan bir olgudur. Göç olgusu insanların içinde bulundukları duruma göre farklı türlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur ve bu dinamik yapının gelişimi hâlâ devam etmektedir (Akıncı, Nergizv.d., 2015: 62). Göç hareketleri gönüllü veya zorunlu bir biçimde meydana gelmektedir(Sayın, Usanmaz v.d., 2016:2).İsteğe bağlı (gönüllü) göç, kişilerin kendi istek ve iradeleriyle, kırım “iticiliği” ve kentin “çekiciliği” çerçevesinde, gelir düşüklüğü sorununu ve geçim sıkıntısını gidermek, daha fazla ekonomik olanaklara, daha iyi yaşam standartlarına, istihdam imkânlarına ve çeşitli sosyal imkânlarla ulaşmak amacı ile gerçekleştirilen yer değiştirmelerdir (Tümtaş, 2007: 8;).

İsteğe bağlı olamayan göçte, belirli bir mekânın/bölgenin/çevrenin sosyal, ekonomik, kültürel ya da doğal ortamı, o bölgede yaşamayı olanaksız kılmış, insanların yaşamasına olanak sağlamayacak bir durumu ortaya çıkartmışsa, bu bölgeden dışarıya gerçekleşecek göç, isteğe bağlı olmayan göçtür (Barut, 2011: 20). Zira göç etme kararı, gayri iradi ya da yerleşim yerinde ortaya çıkan doğal, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik koşulların yaşamayı zor hale getirmesi sonucu oluşmuştur. Bu kapsamda zorunlu göç, bireylerin, kendi istek ve iradeleri dışında, ekolojik zorunluluklar veya devlete bağlı kurum ve kuruluşlar ya da devlete muhalif gruplar tarafından uygulanan baskı, zorlama ve şiddet yoluyla, bulundukları yerleşim biriminden göçe zorlanmaları veya göç ettirilmeleridir (Tümtaş, 2007: 9). Burada göçe neden olan güç ya da uygulanan baskı, doğrudan, açık-aleni ve odaklanmış ya da dolaylı, örtülü ve dağınık olabilir. Bunlardan birisinin veya birkaçının bulunması, göçün zorunlu tipte olması için yeterli kabul edilmektedir (Göktürk, 2006: 4).

Göç, temelde sosyal bir hareket olmasına karşın, ekonomik yaşamdan kültüre kadar hayatın her yönünü etkileyen temel değişim araçlarından birisi olmuştur. Göç, özünde “yer değiştirme hareketi” olarak tanımlansa da, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik yapısı ile yakından ilişkili olup, onu derinden etkileyen bir sosyal olay olarak da ortaya çıkmıştır. Temelde iki ayrı kısımda incelenmektedir. “İç göç”, ülke sınırları arasında çeşitli merkezler arasında yer değiştirme eylemi olarak tanımlanırken, “dış göç” ya da “uluslararası göç”, toplulukların ülke sınırlarını aşarak farklı ülkelere göç etmeleridir (Sayın, Usanmaz v.d., 2016:2). Sonuç olarak göç, birden

çok faktörle ortaya çıkabilen, süreç içinde niteliği değişebilen etkilediği veya etkilendiği yapı ve aktörleri itibarıyla her zaman biricikliğini ve özgünlüğünü koruyan bir olgudur (Güneş,2016:185). Göçlerin ortaya çıkışı farklı sebeplere dayanmakta olup çok farklı göç sınıflandırılmaları yapılmaktadır. Göçlerle ilgili temel yaklaşım ise itici ve çekici faktörler üzerine odaklanmaktadır. Ancak zorunlu göçler ne itici ne de çekici faktörlerin etkisine bağlı olmayıp başka bir güç tarafından yaşam alanının terk ettirilmesidir. Göç edenler açısından kabul edilmesi en zor olan durum da budur.

3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ

Yirminci yüzyıl, milyonlarca insanı yeni özgürlüklere ve daha iyi bir yaşama doğru taşıırken, aynı zamanda görülmemiş acılar ve kayıplar yaşatmıştır. İnsanlık, bu yüzyılın başında patlak veren Birinci Dünya Savaşı'yla tarihte görülmemiş yıkıntı ve acılarla karşılaşmış ve bu korkunç faciayı unutmaya imkânı bulamadan İkinci Dünya Savaşı'nda bir kez daha aynı acıyı ve felaketi yaşamak zorunda kalmıştır. Savaşların çıkma sebepleri genel olarak devlet politikaları, liderler arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve uyumsuzluklardır (Sarıkaya, 2007: 45).

1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı 1918 yılına kadar sürmüş ve sonuçları itibarıyla insanlığın o tarihe kadar yaşadığı en büyük yıkım olmuştur. Rakamlar kaynaklarda farklı geçmekle birlikte 30 milyon insan savaşta hayatını kaybetmiştir (Yalçın, 2011: 702). I. Dünya Savaşı eski imparatorlukların dağıldığı, yeni bağımsız devletlerin kurulduğu bir dönemi kapsamıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa iki ideolojinin birbirine karşı güç gösterisine tanık olmuştur. İlk ideoloji SSCB'nin başını çektiği komünizm, ikinci ideoloji ise Almanya'nın başını çektiği aşırı milliyetçilik olan faşizmdir. Pek çok ülke bu ikisi arasında bir seçim yapmış ya da yapmaya zorlanmıştır (Sander, 1989: 90).II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesindeki bu durum, dünyada bloklaşma faaliyetlerinin hız kazanmasına yol açmıştır. Farklı ideolojik idareler, birbirlerini tehlike olarak görmüşler ve bunun neticesinde kendilerine ittifak bularak varlıklarını korumaya çalışmışlardır (Sönmezoğlu, 2011: 38). II. Dünya Savaşı, Müttefikler; İngiltere, Fransa, ABD ve Rusya karşısında Almanya, İtalya ve Japonya'nın baş aktörler olarak yer aldığı, hatta pek çok başka ülkelerin de yanlarında savaşa sürüklendiği tam bir dünya ülkeleri savaşı olmuştur (Yalçın, 2008: 50).

1914-1918 yılları arasında yaşanan I. Dünya Savaşı'nda çözümsüz kalan sorunlar nedeniyle, yirmi yıl sonra başlayan ve teknolojinin ilerlemesiyle daha yıkıcı ve tahrip edici silahların hâkim olduğu II. Dünya Savaşı, Alman birliklerinin 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırısıyla başlamıştır. Bu olay üzerine İngiltere ve Fransa,

Almanya'ya savaş ilan etmiştir(Armaoğlu, 1984: 279). Almanya, Norveç ve Danimarka'yı işgal ettikten sonra, Avrupa içlerinde ilerleyerek Hollanda, Belçika ve Fransa'yı işgal ederek, bu ülkeleri kendi topraklarına katmıştır. Bununla birlikte, Almanya ve İtalya, Kuzey Afrika'da da yayılmaya çalışmıştır(Üçok, 1975: 85).Mihver Devletleri'nin yayılmacılığına karşı İngiltere, Sovyetler Birliği ve A.B.D. ittifak yapmıştır. Müttefik Devletler, gerek savaş sırasında gerçekleştirdikleri siyasal buluşmalarla gerek ordularını seferber ederek, Mihver Devletlerini yenilgiye uğratmışlardır. Mihver Devletlerinin tüm cephelerde teslim olmasıyla, dünyaya altı yıl felaket yaşatan İkinci Dünya Savaşı sona ermiştir (Yakut, 2010: 155).Altı yıl süren, 40 milyon kişinin hayatını kaybettiği, milyonlarca kişinin sakat kaldığı, beş milyondan fazla kişinin toplama kamplarında, gaz odalarında öldürüldüğü tüm dünya ülkelerini etkileyen, insanlık tarihinin en can acıtıcı savaşı olmuştur (Yavuz, 2016: 2).

II. Dünya Savaşı, dünyanın günümüze kadar gördüğü en büyük savaş olma özelliğini taşımaktadır. Savaşın ana merkezi Kıta Avrupası ve Pasifik kıyıları olmuştur. Avrupa'daki savaş, Almanya ve Fransa arasında başlayarak tüm kıtayı içine almıştır (Hobsbawn,1996: 50). Ülkelerin sınırları, yönetim biçimleri değişmiş, insanlar aç kalmış, evlerini ve sevdiklerini kaybetmiş, savaş büyük acıların nedeni olmuştur. Avrupa Kıtasında büyük bir yıkım yaşanmıştır (Artuç, 2003: 295).Savaştan en fazla hasarla çıkan ülke SSCB olmuştur. Kuzeyde Leningrad, merkezde Moskova ve güneyde de Stalingrad cephelerinin Batı'sındaki toprakları tamamen yıkılıp yakılmıştır. Kaybettiği insan sayısı bazı kaynaklara göre 20, bazı kaynaklara göre 27 milyonu bulmuştur. SSCB deyim yerindeyse yeniden inşa edilmek zorunda kalmıştır (Telal, 2013: 65). II. Dünya Savaşı sona erdiğinde, Sovyetler Birliği, pek çok ülkeyi ikna ederek, Kapitalist Avrupa'ya karşı Sosyalist Doğu Bloku'nu oluşturmuştur(Armaoğlu,1984:215). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından önce Avrupa ve sonrasında tüm dünya Batı ve Doğu olmak üzere iki bloka ayrılmış, bu iki blok arasında tüm dünyaya hâkim olmak amacıyla keskin bir mücadele başlamıştır. Bu dönem Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılır. Tarihçi Hobsbawm'ın deyişiyle "1945-90 arası dünya sisteminin en görkemli genişleme, en görkemli kurtuluş, yoğun Soğuk Savaş dönemidir". Soğuk savaş, silahlanma harcamalarının arttığı, Doğu ve Batı Bloku arasında ticaretin durma noktasına geldiği bir yapılanmaya neden olmuştur. ABD, II. Dünya Savaşı'na girmiş olmasına rağmen ülkesinde savaşın yıkıcı ve tahrip edici etkisini hissetmemiş tek ülkedir. Savaş Amerika Kıtası'na sıçramamıştır. Bu nedenle Amerikan Ekonomisi adeta savaştan güçlenerek çıkmıştır. II. Dünya Savaşı, başını ABD ve Sovyet Rusya'nın çektiği dünyayı, iki kutuplu bir yapıya dönüştürmüştür (Sariahmetoğlu ve Kemaloğlu, 2016: 103). II. Dünya Savaşı'ndan sonra milletlerarası politikanın yapısı değişmiş ve ikili bir yapı ortaya çıkmıştır.

4.AHISKA VE AHISKA TÜRKLERİ

Ahıska, Türkiye'nin kuzeydoğusunda Gürcistan toprakları içinde yer alan çok eski bir Türk yurdudur (Akpınar, 2016: 330). Bu bölge, Gürcistan'da Meskhetia veya Ahıska-Cavaheti olarak anılmaktadır (Zeyrek, 2002: 46-47). Türkiye-Ermenistan sınırının birleştiği yerin kuzeyinde, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin doğusunda, Türkiye'nin kuzeydoğusunda Ardahan iline sınır olan ve Tiflis'in güneybatısında kalan Ahıska bölgesi günümüzde Gürcistan sınırları içerisinde yer almaktadır (Arslan, 1997: 93). Ahıska Türklerinin anavatanı olan bu bölge, Adigün, Aspinza, Hirtız, Ahılkelek ve Bogdanovka gibi önemli yerleşim birimlerinin merkezi olan Ahıska şehri, Türkiye sınırına 15 km mesafede bulunmaktadır (Kırzioğlu, 1970: 87). Ahıska bölgesinin toplam yüz ölçümü 6.260 km² ve nüfusu 24.650'dir (Zeyrek, 2001: 9). Vilayette, 6 ilçenin yanında 5 kent, 7 kasaba ve 250 köy bulunmaktadır (Seferov ve Akış, 2008: 395). 1938 Sovyet Anayasasının kabulünden sonra bu bölgedeki Türkler kayıtlara Azerbaycan, dilleri ise Azerbaycan'ca olarak geçirilmiş, 1940 yılında ise resmi dilleri Gürcüce olmuştur (Aslan, 1995: 7). Posof Çayının iki yakasında yer alan şehir, karayolu ile Tiflis, Batum ve Türkiye'ye bağlıdır. Ayrıca batıda Türk sınırının çok yakınına kadar uzanan bir demiryolu, Ahıska'yı doğudan Tiflis'e bağlar. Türkiye sınırında bulunması nedeniyle jeopolitik açıdan önemlidir (Kanbolat, 2000: 47). Stratejik bakımdan, doğu-batı ekseninde sadece geçiş değil, üslenmeye açık, askeri amaçlı müstakil mevkiilerin kurulmasına elverişli bir coğrafyadır (Bayraktar, 2011: 30).

Coğrafi koşullar, Ahıska'yı ülkenin diğer bölgelerinden farklılaştırmaktadır. Bu bölgenin altı ay süren kar yağışı ve -20 dereceye varan soğuğu ile ifade edilebilecek olan sert iklimi, bölgenin, "Gürcistan Sibiryası" olarak tanınmasına yol açmıştır (Taşdemir, 2005: 18). Kür Irmagı, Posof ve Adigân Çayları ile bu çaylara karışan derelerin suladığı verimli topraklar, tarıma çok elverişlidir (Zeyrek, 2001: 9). Ahıska, karlı dağları, mermerli kayaları, sık yeşil ormanları, derin dereleri, mor yaylaları, bereketli vadileri, ovaları ile ünlüdür. Dağ âleminin zorluğu, iklimin sertliğinden kaynaklanmaktadır. Bölgede ilkbahar serindir, yaz sıcak, sonbahar ve kış ise oldukça soğuk geçmektedir (Kazakistan Cumhuriyeti, 2001: 9).

Ahıska Türkleri, Kafkasya coğrafyasından zorunlu göçe maruz kalmış Müslüman ve Türk soylu etnik bir gruptur. 'Ahıska Türkü' adlandırması, aslında 1980'li yıllardan itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Buntürk, 2007). Ahıska Türkleri, Sovyet rejimi boyunca birlikte yaşadıkları halklar tarafından 'Türk' olarak adlandırılmışlardır. Özellikle 1930'lu yıllardan itibaren Sovyet rejimi bu topluluğu 'Azerbaycanlı' olarak adlandırma yoluna gitmiştir. Grubun Müslümanlaştırılmış Gürcülerden oluştuğu görüşünü savunan Gürcistan ise 'Mesh' veya 'Mesketyalı' terimlerini kullanmakta ısrarcı olmuş, bu sayede zaman içerisinde Ahıska Türklerinin Gürcü olduğu görüşünü yaygınlaştırmayı hedeflemiştir. Günümüzde ise 'Mesketyalı Müslümanlar' adlandırmasını kullanmayı tercih etmişlerdir (Aydingün, A. ve Balım Harding Ç. vd., 2006: 2-3). Ahıska Türklerinin Misket veya

Mesket Türkleri olarak anıldığı pek çok kaynakta yer almaktadır (Gündoğan, 1996: 87). Mesheti kelimesi, Meskhlerin toprağı anlamına gelmekte; Mesh ya da Meskh ise eski bir Gürcü kavmine atıfta bulunmaktadır (A. Aydingün, İ. Aydingün, 2014: 69).Çoğunluğu Türklerden oluşan Ahıska Türkleri içerisinde az sayıda Kürt ve Terekeme etnik unsurları da bulunmaktadır(Aydingün, A. ve Aydingün, İ., 2014: 1). Ahıskalı Türkler Kafkas halklarının özelliklerini taşımakla birlikte, Anadolu Türk kültürünü bulundukları tüm coğrafyalarda yaşatmaktadırlar. Sovyet coğrafyası içerisinde yaşamakta olan Türki halklardan Rus kültüründen en az etkilenmiş olan topluluk Ahıskalı Türkler'dir.

5.AHISKA TÜRKLERİ VE ZORUNLU GÖÇLERİ

Ahıska ve çevresi. çok eski dönemlerden beri, insanların topluluk hâlinde yaşadığı bir bölgedir (Zeyrek, 2006). Bazı kaynaklarda Ahıska'da Türk varlığının milattan öncelere davandığı ifade edilmektedir (Buntürk, 2007: 1-8). Milâttan önceki çağlarda Hurriler, onları takiben Urartular, Kimmerler ve Sakalar bu bölgeye hâkim olmuşlardır (Zeyrek, 2001: 10). Ahıska coğrafyasında İslam öncesi dönemlerde Sakalar, Masagetler²⁰, Hunlar, ilk Kıpçaklar, Alanlar, Savurlar gibi çeşitli Türk topluluklarının yerleştiği yine bazı kaynaklarda belirtilmiştir (Aslan,1995: 8).Bölge ilk İslâm fetihleri sırasında Hz. Osman'ın hilâfeti döneminde (644-656) Şam Valisi Muâviye'nin kumandanlarından Habîb Mesleme tarafından, 624'te fethedilmiş, Selçuklular zamanında Sultan Alparslan (1063-1072) tarafından, 1068 ele geçirilen Ahıska, 1267-1268 yıllarında Moğollar'ın hâkimiyeti altına girmiştir. Daha sonra bölgedeki mahallî valiler yarı bağımsız olarak "atabeg" unvanını almışlardır. Ahıska, Ardahan, Artvin kesimlerinin idarecileri olan atabegler 1268-1578 tarihleri arasında bölgenin yönetimini ellerinde tutmuş ve bu dönemde İlhanlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu devletlerine bağlı kalmışlardır (Devrisheva, 2006: 206).1578'de Çıldır savaşı ile Osmanlı idaresine giren Ahıska bölgesine Anadolu'nun çeşitli kentlerinden getirilen Türkler yerleştirilmiştir. Daha sonra Safeviler'in eline geçen Ahıska, 1635'te tekrar geri alınmış (Alım, Doğanay, 2006: 307), 250 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı - Rus Savaşı sonucu Osmanlı yenilmiş, 1829 yılında yapılan Edirne anlaşmasına göre Ahıska bölgesi savaş tazminatı olarak Çarlık Rusya'sına bırakılmıştır (Dinç, 2015: 348-357). Bölgeden Anadolu'ya yönelik ilk göçler bu tarihten itibaren başlamıştır (Demiray, 2012: 879).Rusya ve Osmanlı Devleti arasında meydana gelen 1828-1829, 1853-1856 ve 1877-1878 savaşları Kafkaslardan Anadolu'ya yapılan göçün sürekli ve toplu bir hareket hâline gelmesinde etkili olmuştur (Uravelli, 2013: 25).

Osmanlı Devleti'nin bölgeyi Ruslardan geri alma mücadelesi bazı küçük başarılarla rağmen gerçekleşememiş, 1877'de başlayan

²⁰Misketler

Rusların ileri harekâtı (93 Harbi) sonunda yapılan Ayastefanos Antlaşması ile Kars, Ardahan ve Batum da Ruslara bırakılmıştır. 93 Harbi olarak bilinen bu savaş Kafkaslardan Anadolu'ya yoğun bir göç dalgasına sebep olmuş, I. Dünya Savaşı yıllarında da bölgedeki Rus Ermeni işbirliği sonucu büyük katliamlar yaşanmıştır (Demiray, 2012: 3). 1917 yılında Rusya'da çarlığın yıkılmasıyla yeniden Osmanlı Devleti'ne katılan Ahıska, Osmanlı'nın I. Dünya Savaşını yenilgiyle bitirmesinin ardından kısa bir bağımsızlık dönemi yaşadıktan sonra 1921 yılında Türkiye ile Sovyet Rusya arasında imzalanan Moskova Antlaşması sonucu Batum, Ahıska, Ahılkelek, Acar bölgeleri Rusya'ya bırakılarak Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlanmıştır. (Sürmeli,2001: 335-341).Bu dönemde Gürcistan sınırları içinde yer alan Abhazlara, Osetlere ve Acara Müslümanlarına özerklik verilirken, Ahıska ve havalisine özerklik verilmemiş, doğrudan doğruya Tiflis'e bağlanmıştır (Buntürk,2007: 179).

Rusya, Çarlık Döneminden itibaren sıcak denizlere inme stratejisi çerçevesinde kendisine engel olarak gördüğü Batı ve Güney Kafkasya'daki Müslüman toplumları asimile etme, sindirme veya Kafkasya'dan uzaklaştırma politikası gütmüştür (Cornell, 2000: 171). Sovyetler Birliği'nin temel hedeflerinden biri, ulusal ve etnik bağılıkların yerine geçecek yeni bir "Sovyet kimliği" oluşturmaktır. Bu hedefi gerçekleştirmek için, Sovyet yetkilileri, halkları kendi topraklarından sürmek, öz dillerini kullanmalarını önlemek ve gelenek, etnik tarih ve diğer bireysel kültür biçimleri yeni kuşaklara aktarmalarını engellemek üzere zora dayalı ve çoğunlukla şiddet içeren önlemlere başvurmışlardır. (Walter,2002: 872). Çarlık Rusyası ve Sovyetlerin izlediği yayılmacı politika, Kafkasya topraklarında yaşayan Müslüman Türk topluluklarını, haliyle Ahıska Türklerini de derinden etkilemiştir. Kafkasya toprakları, özellikle 19. yüzyıldan itibaren Rus yayılmacılığına maruz kalmıştır. Rusların bilinçli ve zorunlu olarak uyguladıkları göç ve sürgün programları, bu topraklar üzerindeki potansiyel Türk birliğine engel olabilmek amacını taşımıştır (Seferov ve Akış, 2008: 398). Stalin'in bütün Sovyet halkları üzerinde baskı rejimi uyguladığı 1930'lu yıllarda Ahıskalı Türkler'de bu despot rejim ile yaşamış, dinî ve kültürel baskıların yanı sıra ekonomik ve siyasî baskılara da maruz kalmışlardır (Tavkul, 2002: 80).

1921-1927 yılları arasında Ahıska Türklerinin ileri gelenleri Sovyet yönetimi tarafından hapishanelere atılmıştır. Özellikle, 1930'lu yıllarda başlatılan baskı ve şiddet döneminde binlerce aydın ve din adamı "Kemalist ve Pantürkist" suçlamasıyla evlerinden alınarak cezaevlerine konulmuş ve bu insanlardan bir daha hiçbir haber alınamamıştır. Daha sonra Stalin'in de desteği ile Gürcü şovenizmi güçlenerek, Ahıska Türklerinin büyük bölümünün soyadları Gürcüceye çevrilmiştir (Kukulov, 1999; Zeyrek, 2001). Sovyetler Birliği, içinde bulunan baskın Slav ırkın haricinde kalan toplulukları tarihinin her döneminde ikinci sınıf insan olarak görülmüş ve fırsat bulduğunda mutlaka bünyesinden atmanın yollarını aramıştır. Sovyetlerin bu politikasından nasibini en fazla alan hiç şüphesiz Türk soylu halklar ve

Ahıska Türkleri olmuştur (Tuğrul,2003: 19-20). Sovyet yöneticileri uzun yıllardan beri “Sovyet halkı” yaratma adı altında, SSCB’deki Rus olmayan unsuru, bütün millet ve halkları ve özellikle Türkleri Ruslaştırmayı (Sovyetleştirmeyi) göz önünde tutan bir kültür politikası yürütmüştür (Bal, 2002: 830). Sovyetler Birliği’nde milletler siyasetinin bir parçası haline gelen sürgüne gönderme operasyonları en yoğun şekilde II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşmiştir (Özcan, 2002: 43).

1917 Bolşevik Devrimiyle iktidara gelen Bolşevikler Rusya ve tüm dünyada insancıl bir düzen kuracaklarını vaat etmiş; ancak bunu başaramamışlardır. 1933’te Almanya’da Bolşevizm’i kökünden kazıyacağını ve Sovyetler Birliği’nin topraklarının Alman halkının yaşam alanı olacağını açıklayan Nazilerin iktidara gelmeleri SSCB üzerinde bir baskıya neden olmuştur. Bu baskılar II. Dünya Savaşı sırasında SSCB içerisindeki milletlerin topluca sürgün edilmesine kadar varmış ve ihanet ile suçlanan milletler yurtlarından sürgün edilmeye başlanmıştır. 1941’de Rus şehirlerinde yaşayan Almanlar Orta Asya ve Sibirya’ya sürgün edilmiş, savaşın sonlarına doğru ise Kırım Tatarları ve Kuzey Kafkasya halkları zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır. Bu halklar büyük baş hayvanların taşındığı kamyon ve trenlerle son derece sağlıklı koşullarda gerçekleşen göç esnasında salgın hastalıklardan dolayı çok sayıda kayıp vermiş, ölümleri bile gereği gibi defnedemeyip trenin hemen yanına, lokomotifin isinden daha kara bir karın içine gömmek zorunda kalmışlardır (Hosking, 2011, 632, 694). Ahıska Türkleri de bu milletlerle aynı acı kaderi paylaşmıştır.

II. Dünya Savaşı’nın başlaması ve savaşa Sovyetler Birliği’nin de katılmasıyla 1938-1940 yıllarında Ahıska ve çevresine, Türkiye’ye mücavir sınırın korunması adı altında, on binlerce Sovyet askeri yerleştirilmiştir (Sargın, 2006: 37). 1940 yılına kadar hiç askere alınmayan Ahıska Türklerinden 40 bin dolayında kişi Alman cephesine sevk edilmiştir. Askere sevk edilenlerin yakınları ise Borcom’da demiryolu inşaatında çalıştırılmıştır. 1944’de Borcom’danVale’ye yapılan 70 km uzunluğundaki demiryolu yapımında binlerce Ahıska Türkü kötü koşullar sebebiyle hayatını kaybetmiştir (Bayraktar, 1999). İkinci Dünya Savaşı sırasında Gürcü asıllı lider Stalin Ahıska Türklerini “tehlikeli halklar” olarak görmüştür (Seferov, 2005: 396).Bir gece vakti, köyler askerle kuşatılmış. Kapılar dövülmüş. Kapılarını açan masum insanlara: “Türkiye sınırından Alman ordularının gelme ihtimaline karşı, kendi güvenliklerini sağlamak için, buralardan içerilere doğru götürülecekleri” yalanıyla, hemen hazırlanmaları emredilmiştir. Birkaç saat içinde, küfür, tüfek ve dipçiklerle hayvan vagonlarına doldurulmuş ve haftalarca sürececek bir ölüm yolculuğuna çıkarılmışlardır. Gidecekleri yerlerde yıllarca sürececek akıl almaz zorba

yönetime mahkûm edilmişlerdir (Hacılı 1992: 25). Stalin hükümeti tarafından 1944 yılında, Devlet Savunma Komitesi kararına dayanılarak sınır güvenliği gerekçesiyle, Ahıska'nın 209 köyünden alınan 100- 120 bin dolayındaki Ahıska Türkü, kış aylarında yük vagonlarına 8-10 aile halinde doldurularak Orta Asya'ya sürgün edilmiştir. Azerbaycan'ın o dönemdeki yöneticileri, Ahıska Türklerini Azerbaycan'a yerleştirmek istemiştir. Ancak Stalin'in kararının kesin olması nedeniyle Azerbaycan yönetiminin gayretleri de bir sonuç vermemiştir. Böylece vagonlar birkaç gün Azerbaycan'da bekledikten sonra, tekrar Orta Asya istikametine hareket ettirilmiştir. Bu yolculukta, Ural dağlarının soğuk havası birçok insanın hayatının sonu olmuştur. Bir buçuk ay süren yolculuk sonunda Ahıska Türkleri Orta Asya'ya: Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan çöllerine yerleştirilmiştir. Bu dönemde Ahıska Türklerinden önemli bir kısmı soğuk vagonlarda (20.000), Rus-Alman savaşında (25.000), hastalık ve açlıktan (30.000) ölmüştür (Agara, 2004). Ahıskalılar 1944'den 1956'ya kadar 12 sene özel kamp hayatı yaşamıştır (Seferov, 2005: 409).

Ahıska Türkleri 1944'te Orta Asya'ya sürülürken onların yarısından çoğu (yaklaşık 70 bin) Özbekistan'a yerleştirilmiştir. Özbekistan'da Ahıska Türkleri daha çok Fergana Vadisi ve Taşkent şehri olmak üzere Namangan, Andican, Sırderya, Buhara ve Semerkant gibi illere de yerleştirilmiştir (Bayraktar, 2011). 1956 yılında, Stalin'in ölümünden sonra, Ahıska Türkleri üzerinden kaldırılan sıkıyönetim uygulamasının ardından Özbekistan'daki Ahıska Türklerinin %30'dan fazlası Azerbaycan'a ve Rusya'nın Kafkasya Bölgesi'ne, anayurt Ahıska'ya yaklaşmak için, göç etmiştir (Piriyeva, 2005). 1989 yılına kadar Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Özbekistan'da ikamet etmiştir. Sovyet yönetiminin "Böl, Parçala ve Yönet" politikaları Özbekler ile Ahıska Türkleri arasında husumet ve düşmanlık tohumları atmıştır. Haziran 1989 tarihinde Özbekler ile Ahıska Türkleri arasında olaylar başlamıştır (Bulut, 2016: 48). 45 yıl bir arada yaşayan bu iki toplum arasında şiddetli çatışmalar baş göstermiştir. Özbekistan'ın her tarafında Ahıska Türkleri tehdit edilmeye başlanmış, işlerinden çıkarılmış ve sevilmeyen bir toplum olarak görülmüşlerdir. 1989 yılının Haziran ayında Ahıska Türklerinin yoğun olduğu Fergana'da Ahıska Türkleriyle Özbekler arasında çıkan olaylar kısa sürede yayılmıştır (Agara, 2004). Tarih 1990'lara gelince Sovyetler Birliği dağılma sürecine girmiştir. Bu dönem Ahıska Türklerinin yeni acılar, yeni kırıgın ve sürgünlere maruz kaldığı bir dönem olmuştur. 1989 baharında Özbekistan'da Fergana Vadisinde başlayan feci olaylar onların bu ülkeden çıkması ve bütün Sovyet coğrafyasına dağılmasıyla sonuçlanmıştır (Zeyrek, 2001: 53). Özbekistan'da yüzlerce Ahıska Türkünün evinin yakılıp yıkılması, işkenceye maruz kalması, insanların ölümü ve yaralanması gibi olaylar sonucunda: 100 binden fazla (sadece Fergana'da 20-30 bin) Ahıska Türkü sürgüne tabi tutulmuştur. Böylece binlerce Ahıskalı, Sovyet askerlerinin eşliğinde Fergana'dan ayrılmıştır. Fergana vadisinde

geçen 45 yıl sürgün hayatı da böylece tamamlanmıştır. Suçsuz günahsız yere sürgün edilen Ahıskalı Türkler, çok büyük acılar yaşamışlardır. Özbekistan, Kazakistan ve Orta Asya'nın başka bölgelerine ulaştıkları zaman, sıkı yönetim altında yaşamaya başlamışlardır. Ahıskalılar yine ağır şartlarda yaşam mücadelesi vermişlerdir. Sıkı kontrollü rejimden sonra açlık ve soğuktan, 50.000 kişi (Wixman, 1987:151), bir hesaba göre ise 30. 000 kişi hayatını kaybetmiştir (Sheehy, 1980). 1944 sürgününde Asya içlerine dağıtılan, aileleri parçalanan, zorunlu iskânla yerleştirildikleri yerlerde gözetim altında tutulan; her şeye rağmen oralarda da yeni bir hayat kurmayı başaran Ahıska Türkleri bu güne kadar geçen 63 yıllık sürede büyük sıkıntılar yaşamıştır. 1989 yılında Özbekistan'ın Fergana bölgesinde yaşanan acı olaylar Ahıska Türklerini adeta ikinci bir sürgüne maruz bırakmış ve 100.000'in üzerinde Ahıska Türkü göç ettirilmiştir. İkinci toplu göçü yaşayan Ahıska Türklerinin Rusya Federasyonu içindeki Krasnodar bölgesine yerleştirilenleri, özellikle Sovyetlerin dağılmasından sonra, çok büyük baskı ve tehditler altında var olma mücadelesini sürdürmüştür (Modebadze, 2009: 117-118). Ahıska Türkleri'nin, SSCB'nin dağılmasından sonra vatanları olan Ahıska'ya dönme arzuları, Gürcistan hükûmetleri tarafından daima olumsuz karşılanmıştır. Stalin zamanında sürgüne gönderilen bütün topluluklar vatana döndüğü hâlde Gürcistan'ın ters ve katı tutumu yüzünden Ahıska Türkleri dönememiştir. Gürcistan'ın bu gayri medenî tutumu, Ahıska Türklerinde güvensizlik meydana getirmiştir (Zeyrek, 2015:12). Dokuz ayrı ülkeye dağılmış olarak yaşayan ve nüfusları konusunda 270-345 bin arasında tahminler yürütülen Ahıska Türkleri, bir taraftan "vatanlarına dönme mücadelesi" verirken, diğer taraftan kimlikleri konusunda oluşturulan baskı politikalarına dayanmaktadırlar (Sargın, 2006:92). Bu kadar geniş bir coğrafyada azınlık olarak yaşamak, her iki mücadelenin de en büyük handikabını oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında Stalin'in acımasız politikalarına kurban olan halklardan durumu hala iyileştirilmeyen, vatanlarına yerleşmelerine tam anlamıyla izin verilmeyen tek halk Ahıska Türkleridir. Ahıskalı Türklerin hayatında sürgünler-göçler ve belirsiz yaşam koşulları hep var olmuştur. Belirsiz yaşam koşulları çoğu topluluk için kendi kültürel kimliğini kaybedebilme riskini oluşturmaktadır (Bayraktar, 2012:224-225).

Günümüzde sayıları 300.00 ile 500.000 civarında oldukları tahmin edilen (Aydingün, Balım, Hoover vd. 2006: 1) Ahıska Türkleri yoğun olarak Kazakistan, Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Türkiye, Kırgızistan, Özbekistan ve Ukrayna'da yaşamaktadır. Kesinlik arz etmemekle birlikte Türkiye'de 190 bin, Kazakistan'da 170 bin, Rusya Federasyonu'nda 85 bin, Azerbaycan'da 130 bin, Kırgızistan 45 bin, Özbekistan 15 bin, Ukrayna'da 10 bin, ABD 10 bin ve diğer ülkelerde 15 bin olmak üzere dünya genelinde toplam 630 bin civarında Ahıska Türkü yaşamaktadır. (Alım, 2006: 309).

6.SONUÇ

İnsanların farklı coğrafyalar arasındaki hareketi bireysel ya da küçük topluluklar hâlinde olabildiği gibi, özellikle savaş durumlarında kitlesel düzeyde de olabilmektedir. İnsanları göçe iten en önemli sebepler arasında, siyasi çalkantılar, iç karışıklıklar ve savaşlar, şiddet eylemleri ve ekonomik eşitsizlikler gibi sebepler gösterilebilir. Yerleşik bir düzende ikamet etmekte olan pek çok insan geçmişte baskı, zulüm ve sosyal haklarının yok sayılmasından dolayı göç etmişlerdir. İnsanların sosyal refahlarını artırmak amacıyla yaşam alanlarını değiştirmeleri kabul edilebilir bir durum olmakla birlikte; çeşitli siyasi sebeplere dayalı ve silah zoruyla yaşam alanlarından zorla başka bir yerlere götürülmeleri günümüz değerleri ölçüsünde kabul edilebilir bir durum değildir. İşte Ahıska Türkleri insan vicdanının kabul edemeyeceği bu durumu en derinden yaşamış ve yaşamaya devam etmektedirler.

1917 Bolşevik Devrimiyle iktidara gelen Bolşevikler Rusya ve tüm dünyada insancıl bir düzen kuracaklarını vaat etmişlerdir. Ancak kurmuş oldukları rejim kısa süre sonra baskı ve korku üretmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında Alman Nazilerinin Sovyetler Birliği'ne yönelik tehditleri Sovyet yöneticilerinde paronoyaya sebep olmuş ve ülke içerisinde yaşamakta olan bazı halklar tehlikeli adledilerek zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır. Bu göçlerden en fazla Kırım Tatarları ve Kuzey Kafkasya halkları etkilenmişlerdir. Bu halklar büyük baş hayvanların taşındığı kamyon ve trenlerle son derece sağlıklı koşullarda Orta Asya'ya sürgün edilmiş, göç esnasında çok sayıda kişi yaşamını yitirmiş, ölümlerin defin işlemlerine dahi müsaade edilmemiştir.

İkinci Dünya Savaşı esnasında gerçekleştirilmiş olan bu göçün etkileri bugün de devam etmektedir. Ahıska Türkleri yerleştirilmiş oldukları Orta Asya ülkelerinden de zaman zaman göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Ahıska Türklerinin sürgün edilmesinin birincil sorumlusu olan Rusya ve Gürcistan'ın onların vatanlarına dönmeleri konusunda duyarsız kalmaları ve vatanlarına münferit olarak dönmek isteyenlerin de Gürcü yönetimi tarafından engellenmesi, Ahıskalıların dünyanın farklı coğrafyalarına dağılmalarına ve farklı yaşam alanları aramalarına neden olmuştur. Ağır sosyo-ekonomik durum ve her ülkedeki farklı toplumsal koşullar dağınıklığı daha da artırmakta, bu da karmaşık süreci içinden çıkılmaz hâle getirmektedir. Özellikle Müslüman ve Türk olmalarından dolayı Gürcistan tarafından vatanlarına dönüşü engellenen Ahıska Türkleri son çare olarak Türkiye'ye göç etmektedirler. Gürcistan yönetiminin Ahıskalıların anavatanlarına dönüşüne karşı olumsuz tutumunun devam etmesi durumunda, Ahıska Türklerinin göç hikâyesi hiç bitmeyecek ve

Ahıskalılar dünyanın farklı coğrafyalarına göç etmeye devam edeceklerdir.

KAYNAKÇA

- AGARA, İ. (2004). Ahıska Türkleri (Sürgününün 60. Yılı Anısına) İnsanlık Dramı. İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, İzmir: Karaca Matbaası Yayınları.
- AKGÜR, Z. G.. (1997). Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AKINCI B., Nergiz A. ve Gedik E.. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul, GÖÇ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ, 1(2): 58-83.
- AKPINAR, E.. (2016). Donetsk'ten Erzincan'a: Ahıska Sürgünlerinin Son Göçü, Ankara: TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu .
- ALIM M., Doğanay S., Şimşek O. (2006). Ülkemize Yönelik Göçlere Bir Örnek: Ahıska Türkleri, Doğu Coğrafya Dergisi, 11(15): 303-322.
- ARMAOĞLU, F.. (1993). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ARSLAN, A.. (1997). I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Döneminde Ahıska – Ahılkelek 1914-1921, İstanbul: Kafkas Araştırmaları.
- ARTUÇ, İbrahim.. (2003). İkinci Dünya Savaşı, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- ASLAN K.. (1995). Ahıska Türkleri, Ankara: Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayını.
- AYDINGÜN, A., Balım, Ç., Hoover, M.. vd. (2006). Meskhetian Turks-An Introduction to their History, Culture and Resettlement Experiences, Center of Applied Linguistics, Washington. <http://www.cal.org/CO/pdf/mturks.pdf>.
- BAL, İ.. (2002). Sovyetlerin Ulusları Kontrol Yöntemleri: Türk Kökenli veya Müslüman Uluslara Özel Referanslar. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- BARUT, M.. (2011). Zorla Yerinden Edilenler İçin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Araştırma Raporu, Akdeniz Göç-Der, Mersin: Can Matbaacılık.
- BAYRAKTAR, R.. (2011). Ahıskalı Türklerde Göçün Dinsel Yaşayışa Etkileri, Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı,
Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- BAYRAKTAR, R.. 2012. Sovyetlerin Milliyetler Politikası Ve Ahıskalı Türkler, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1 (35): 223-248.
- BİNER, E.. (2008). II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Basınının İngiltere'ye Bakışı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- BULUT, R. (2016), Eski Sovyetler Birliği Ülkelerinden Türkiye'ye Legal ve İlegal İşgücü Göçleri, 2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: Göç, Yoksulluk Ve İstihdam.
- BUNTÜRK, S..(2007). Rus Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri, Ankara: Berikan Yayınevi.
- CORNELL, S. E.. (2000). Small Nations And Great Powers: A Study Of EtnopoliticalConflictInTheCaucasus, Richmond, Surrey, Gbr: Curzon Pres Limited.
- ÇAĞLAYAN, S.. (2008). Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan Bir İlişki. (Ed.) OKTİK, N. Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları, İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- ÇAĞLAYAN, S.. (2011). Göç Kavramı ve Kuramları. Kent Sosyolojisi, (Ed.)F. Güneş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- DADAYEV A..(2013).Osmanlı Devleti-Çarlık Rusya Sınırında Ve Sovyetlerin Sürgün Politikasında Ahıskalı Türkler. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DEMİRAY, E.. (2012). Anavatanlarından Sekiz Ülkeye Dağıtılmış Bir Halk: Ahıska Türkleri, *TurkishStudies*, 3(7):877-885.
- DEVİRİSHEVA, F.. (2006),Ahıska Türkleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DİNÇ, F. T.. (2015). Batum Antlaşmasından Mondros Mütarekesine Kadar Geçen Sürede Ahıska'daki Faaliyetler, *RouteEducationalandSocialScienceJournal*, 2(1): 348-357.
- DURUGÖNÜL, E.. (1997). Sosyal Değişme Göç ve Sosyal Hareketler. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç (Mersin Kasım 1996). Ankara: DİE Yayınları.
- EMİROĞLU, H.. (2007). İkinci Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Küresel Ve Bölgesel Aktör-Devlet Davranışlarının Çözümlemesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - *Journal of SocialSciences*, 1(14): 63-89.
- GÖKTÜRK, A.. (2006). Göç , Eleştirel Sağlık Sosyolojisi Sözlüğü, NALÇACI, Erhan, HAMZAOĞLU, Onur ve ÖZALP, Erkin, Nazım Kitaplığı:34, Sol Meclis Dizisi:6, İstanbul.

- GÜLLÜPINAR, F.. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2): 53-85.
- GÜNEŞF.. Göç. Yoksulluk Ve Sosval Politika, www.iav.org.tr/yonetim/dosya/seminer/adanagoc3.pdf.
- HACILI, A. (1992). Geribem Bu Vetende (Ahıska Türklerinin Etnik Medeniyeti). Bakü: Gençlik Yayınevi.
- HOBBSAWN, E.. (2006). Kısa 20. yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı Çev: Yavuz Alogan, İstanbul: Everest Yayınevi.
- İÇDUYGU, A. ve Sirkeci İ.. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75. Yılda Köylerden Sehirlerle. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- KANBOLAT, H.. (2000). Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu, Stratejik Analiz Dergisi, 1: 42-47.
- KAYGALAK, S.. (2009). Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme. Ankara: Dipnot Yayınları.
- KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ. (2001). Ahıska Türklerin Gazetesi, "AHISKA", 9 (11): 6-7.
- KINIK, K.. (2010). Göç, Sürgün ve İltica, www.amnesty.org.tr/ai/node/1538.
- KIRZIOĞLU, M. F.. (1970). Ahıska Bölgesi ve Türklük, Türk Kültürü Dergisi VIII, 87: 203-204
- KOÇAK, Y. ve TERZİ, E.. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri, KAFKAS ÜNİVERSİTESİ, İKTİSADİ ve İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ, 3(3) : 163-184.
- MODEBADZE, V.. (2009). Historical Background Of MeskhetianTurks' Problem AndMajorObstaclesToTheRepatriationProcess, IBSU ScientificJournal, 1 (3), 113-128.
- MUTLUER, M.. (2003). Uluslararası Göçler ve Türkiye, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- ÖZCAN, K.. (2002). Vatana Dönüş; Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi (1944-1991), İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı.
- ÖZER, İ.. (2004). Kentleşme Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Bursa: Ekin Kitabevi.
- ÖZER, İ.. (2004). Kentleşme, Kentlileşme Ve Kentsel Değişme, Bursa: Ekin Kitabevi.
- ÖZYAKIŞIR, D.. (2013). Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama, Ankara: Nobel Yayınları.
- PİRİYEVA, S..(2005). Ahıska Türkleri Azerbaycanda, Azerbaycan: Elmler Yayınevi.

- QASIMLI, M.. (2013). Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği İlişkileri, Çev: Alpertunga Altaylı, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- SANDER, O.. (1989). Siyasi Tarih Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan 1980'e Kadar. Ankara: İmge Kitabevi.
- SARGIN, H.. (2006). Ahıska Türkleri İle İlgili Politikaların Stratejik Boyutu, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk tarihi Ana Bilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SARIAHMETOĞLU N. Ve Kemaloğlu İ.. (2016). İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası. İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB).
- SAYIN, Y., Usanmaz A. ve AslangiriF.. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, KMU Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18(31) : 1-13.
- SEFEROV, R. (2005). Sovyet Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Nüfusunun Etnik Yapısındaki Değişimler. Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını. Sayı:17: 395-410.
- SEFEROV, R. Ve Akış, A.. (2008). Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yasadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 24: 393-411.
- SHEEHY, A. B.. (1980). CrimeanTatars, Volga GermansandMeskhetians, London: MinorityRightsGroup Report No: 6.
- SIRAKAYA, S.. (2007). İkinci Dünya Savası Ve Azerbaycan, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı.
- SÖNMEZOĞLU, F.. (2011). İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası, İstanbul: Der Yayınları.
- SÜRMELİ, S.. (2001). Türk-Gürcü İlişkileri (1918-1921), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- ŞAHİN, C. (2001). "Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisi İlişkin Kuramsal Bir İnceleme", Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 21 (2): 57-67.
- TASDEMİR, T..(2005). Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskalılar, İstanbul: IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık.
- TAVKUL, U.. (2002). Kafkasya ve Çevresindeki Türk Toplulukları, Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- TEKELİ, İ.. (1975). Göç Teorileri Ve Politikaları Arasındaki İlişkiler, Odtü Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1(1): 153-176.
- TEKELİ, İ.. (1998). Türkiye'de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi. Türkiye'de İçgöç, İstanbul : Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

- TELLAL, E.. (2013). Savaş Sonrasında Dünya Düzeni (1945-1950), Siyasi Tarih (Ed.) İ. Ortaylı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- TOROS, A.. (2008). Sorunlu Bölgelerde Göç. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- TUĞUL, S.. (2003). SSCB’de Sürgün Edilen Halklar. İstanbul:Chiviyazıları Yayınları.
- TÜMTAŞ, M. S.. (2007). Türkiye’de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- URAVELLİ, O.. (2011). Sovyet Resmî Belgelerinde Ahıska Sürgünü, Bizim Ahıska.
- ÜÇÖK, Ç.. (1975). Siyasal Tarih (1789-1960), Ankara: Nsdir Kitap Yayınları.
- WALTER C,R.. (2002), Sovyetlerin Türk Halklarını Sürgün Etmesi, Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- WİXMAN, W.. (1987). Sovyet Orta Asya’sında Yeni Bir Seda: Mesketiya Türkleri, çev. E. Özbilen, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı 49: 151-170.
- YAKUT, K.. (2010). II. Dünya Savaşı 1939-1945, Siyasi Tarih (Ed.) Y. Özgün, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- YALÇIN, O.. (2011). İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 47: 701-731.
- YAVUZ , U. G.. (2016). II. Dünya Savaşı’nın Cumhuriyet ve Tan Gazetelerinde Temsili, Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, 3(11): 2-31.
- YÜCEŞAHİN, M. M.. ve Özgür, E. M.. (2006). Türkiye’nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü. Coğrafi Bilimler Dergisi. 4(2): 15-35.
- ZAİM, S.. (2006). IV. Oturum Değerlendirmesi: Türkiye’den Göçler. Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler; 8-11 Aralık 2005. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi. 327-330.
- ZEYREK, Y.. (2001), Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- ZEYREK, Y.. (2002). Ahıska ve Ahıska Türkleri, Türkler, XX. cilt, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- ZEYREK, Y.. (2006). Ahıska Araştırmaları, Ankara.
- ZEYREK, Y.. (2015). Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Göçleri ve 1944 Sürgünü. V, Ankara: Bizim Ahıska.

SURİYELİ SİĞINMACI ÇALIŞANLARIN İŞ GÖRME PERFORMANSLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: KAHRAMANMARAŞ İMALAT SEKTÖRÜNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Doç.Dr. Nusret GÖKSU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Arş. Gör. Çetin ÇİLDİR

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı*

Uzm. Alican AVŞAR

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı*

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri var olan göç hareketliliği günümüzde İkinci Dünya Savaşından beri en yoğun zamanını yaşamaktadır. Türkiye coğrafi konumunun yanı sıra bölgesinde yaşanan krizler karşısında göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülkelerin başında bulunmaktadır. 2011 yılında başlayan Suriye krizinden bu yana Türkiye “açık kapı politikası” izlemiş ve Suriyelileri Geçici Koruma Statüsü altında misafir etmiştir. Türkiye için bu durum; sosyo-ekonomik yönden farklı sonuçlar ortaya çıkartmaktadır.

Suriyeli sığınmacılar, hayatlarını idame ettirmek için Türkiye’deki iş hayatına adapte olmaya çalışmaktadırlar. Türkiye’deki imalat işletmelerinde iş gücü olarak yer almaya başlayan Suriyeli sığınmacılar, iş verenler açısından soru işareti olabilmekte ve bu yeni iş gücü performansının Türkiye ekonomisini ne ölçüde etkileyeceği merak konusu olmaktadır.

Çalışmanın amacı; Suriyeli sığınmacı çalışanların, iş görme performanslarının iş verenler tarafından nasıl görüldüğünü değerlendirmektir. Çalışmanın örneklemi olarak, Kahramanmaraşta imalat sektöründe çalışan Suriyeli sığınmacı çalışanların iş verenleri olarak belirlenmiştir. Çalışmanın veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi uygulanmıştır. İş yerinde Suriyeli sığınmacı çalıştıran 132 iş veren tarafından sorular cevaplandırılmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında istatistiksel analize tabi tutularak, Suriyeli sığınmacı çalışanların iş görme performanslarının, iş verenler tarafından değerlendirmeleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İş Görme Performansı, Suriyeli Sığınmacılar, Üretim

THE EVALUATION OF SYRIAN REFUGEE EMPLOYEES' WITH REGARDS TO TRANSECTION PERFORMANCE: A FIELDWORK IN KAHRAMANMARAŞ MANUFACTURING SECTOR

The immigration mobility that has existed since the beginning of human history has been the most intense time since World War II. In addition to its geographical location, Turkey is at the head of countries that are most affected by the immigration movements in the face of crises in the region. Since the Syrian crisis that started in 2011, Turkey has followed the "open door policy" and has hosted the Syrians under the Temporary Protection Status. This situation for Turkey is; Bring out different results from the socio-economic aspect.

Syrian asylum seekers are trying to adapt to the business life in Turkey to make their lives resolved. Syrian asylum seekers, who have started to take place as a business force in manufacturing enterprises in Turkey, may be a question mark in terms of employers and it is a matter of curiosity about how this new work force performance will affect the Turkish economy.

Purpose of the study; To assess how the Syrian asylum seekers see their work performance by employers. As a sample of the study, Syrian refugees working in the manufacturing sector in Kahramanmaraş were identified as employers of employees. Survey method was applied as the data collection method of the worker. Questions were answered by 132 employers working at Syrian refugees at work. The obtained data were subjected to statistical analysis in the SPSS package program and it was tried to determine the work performance of the Syrian refugee workers by employers.

Key Words: Job Performance, Syrian Asylum Seekers, Production

1.GİRİŞ

2011 yılında Ortadoğu'da "Arap Baharı" olarak ortaya çıkan süreç Tunus, Libya, Mısır gibi ülkelerle birlikte Suriye'yi de etkilemiş ve Suriye'de ortaya çıkan kriz ve iç çatışmalar, Türkiye ve bazı bölge ülkelerini önemli ölçüde etkilemiştir (Çagaptay ve Menekşe, 2014; İçduygu, 2015; Phillips, 2012). Bu süreçte yüzbinlerce Suriyeli rejimden kaçıp bölge ülkelerine (Lübnan, Ürdün ve Türkiye gibi) sığınmış ve Türkiye son beş yıl içerisinde çok büyük mülteci akınına uğramıştır.

2011 yılında başlayan Suriye krizinden bu yana dünya kamuoyunun duyarsız kalmasına karşılık "açık kapı politikası" izlemiş ve Suriyelileri Geçici Koruma Statüsü altında misafir etmiştir. İnsan

hareketliliği daha iyi yaşam koşulları gibi insancıl güdülerin yanı sıra devletler için güvenlik açısından da ele alınması gereken bir konudur. Güvenlik; ülkenin kamu düzeni ve güvenliğiyle birlikte umut yolculuğunda insanların hayatlarını kaybetmeyi önlemeye yönelik önlemleri de içermektedir. Bu açıdan yapılan çalışmalar neticesinde 2015 yılında önceki yılların ortalamasına göre üç kat artarak 150.000'e yaklaşan düzensiz göçmen yakalamaları, 2016 yılı içerisinde sürekliliğini devam ettirmiştir (Türkiye Göç Raporu, 2017).

Göç konusu sadece göç alan devletlerde değil, küreselleşmenin hissedildiği veya yoğun olarak yaşandığı tüm coğrafyalarda gündemin ilk sıralarında yer almakta, herkesi ve her yapıyı ilgilendirmektedir. Dünya genelinde hemen hemen her ülke göçten etkilenmiştir. Özellikle 20 nci yüzyılın ikinci yarısında toplu nüfus hareketlerine şahitlik edilmiş, göçmen nüfusu son yarım yüzyılda hızlı bir artış göstermiştir. Nitekim Birleşmiş Milletler verilerine göre son 20 yıldaki hızıyla artmaya devam ederse, dünyadaki uluslararası göçmenlerin sayısının 2050'de 405 milyona ulaşması beklenmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2017).

Ülkemizde hayatlarını idame ettirmeye çalışan yüzbinlerce Suriyeli sığınmacı, ekonomik ve sosyal hayata adapte olmaya çalışmaktadır. Devletimizde, Suriyelilerin sosyo-ekonomik hayata adapte etmek için belli başı yasal düzenlemelere giderek, Suriyelilere geçici koruma belgesi vermektedir. Bu önemli düzenleme ile birlikte "geçici koruma kimlik belgesi" sahibi olan Suriyeliler, belirli iş kollarında çalışma izni almaktadırlar. Genellikle emek yoğun imalat sektöründe çalışma hayatına başlayan Suriyeli sığınmacıların, iş performanslarını Türk iş verenler açısından da değerlendirmeye alınmaya başlamıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın bu bölümünde, iş performansı kavramı hakkında bilgi verilecektir.

2.1. İş Performansı

Literatürde performans ve iş performansı kavramlarının tanımlarına göz atıldığında farklı tanımlamaların olduğu göze çarpmaktadır. Bir tanımda; Belirlenmiş bir zaman içinde yürütülen tüm çalışmaların, belli bir amaca hizmet etme derecesi performans

olarak açıklanmaktadır. Performans, aynı zamanda plânlanmış bir etkinliğin, belirlenmiş hedef ya da hedeflere ulaşma derecesidir. Performans sözcük anlamında, örgütsel bakımdan belirli bir zaman diliminde üretilen mal ya da servislerin oranıdır. Bireysel olarak performans amaca ulaşmak için gösterilen kişisel çabanın “verimlilik” ve “etkinlik” düzeyi çıktılarıyla ölçülmesidir (Tutar ve Altınöz, 2010, s.203). Bir başka tanımda ise; performans, belirli bir zaman biriminde üretilen mal veya hizmetlerin toplamından oluşur ve işlevlerine göre "etkinlik", "verim", "çıktı" kavramları olarak, kişinin yetenekleri ve motivasyonu arasında oluşan etkileşim şeklinde tanımlanmaktadır (Torrington ve Hall, 1995, s.316).

İş performansı kavramı, belirli bir işin belirli bir sürede ve belirli bir kaynak kullanımı ile yerine getirilmesi ve tamamlanmasını ifade etmektedir (Eren ve Hayatoğlu, 2011). İş performansı, işgörenlerin işletme hedeflerine yönelik nicel ya da nitel katkılarıdır (Celep, 2010). Bu katkıda, işgörenin nitelik, inanç ve değerleri önem taşır (Morillo, 1990). İş performansı kavramı, ulaşılmak istenilen amacı elde etme düzeyini yani bir işgörenin performansının hedeflediği duruma göre nerede olduğunu gösterir (Kasnaklı, 2002; Benligiray, 2004:141). İş performansı, işgörenlerin görevlerini yerine getirmek için harcadığı emek karşılığında sağladığı başarı düzeyidir (Barutçugil, 2006). Diğer bir tarife göre iş performansı, işgörenden görevine ilişkin beklenenler ile elde edilen sonuçlar arasındaki ilişkinin bir fonksiyonu olarak ifade etmektedir (Başaran, 2000). İş performansı, işgörenlerin çalışmakta olduğu işletmelerden aldıkları ücret ve diğer olanaklara karşılık olarak gösterdikleri çaba olarak ifade edildiğinde ekonomik ve sosyal motivasyon araçlarının iş performansı üzerinde oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır (Turunç ve Çelik, 2010b).

İş performansı örgütsel başarının anahtarıdır. Duygusal yetkinliklerin çalışanlar üzerindeki yapıcı etkisi örgüt içi dayanışmanın da temeli olmaktadır. Takım çalışmalarında, performans yönetimi sayesinde sürdürülebilir başarı elde edilebilmektedir. Örgüt içindeki sinerjinin ortaya çıkarılması örgütsel performansı doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda ana kriter çalışanların iyi performansını oluşturan davranışlarını tanımlamaktır. Geleneksel yaklaşım, iş performansını oluşturan davranışların işin ana görevleri üzerine geliştirilen kısmını esas alır ve bu ana görevlerin yerine getirilmesindeki iş performansından bahseder. Geleneksel yaklaşım sonrasında ana görev konusundan kaynaklanmayan iş performansı da

ele alınmıştır. Bu şekilde iş performansı değerlendirmelerine görev performansı ile birlikte içeriksel performans da eklenmiştir (Motowildo, 1997, s.75).

Bir işgörenin davranışı üzerinde iki husus etkilidir. Bunlardan birincisi, belirli davranışlarının belirli sonuçlara ereştireceği hususundaki inancı, ikincisi ise bu sonuçlara atfettikleri değerdir (Koçel, 2011 :588). Bu sebeple, işgörenlerin performanslarını yükseltmek için, kendilerini işletmenin bir parçası gibi hissetmeleri ve yaptıkları işi kendi işleriymiş gibi görmeleri sağlanmalıdır (Turunç ve Çelik, 2010a). Çalışanlar örgüt içinde görev konusu dışında da bir takım davranışlar sergilemektedirler. İş performansı değerlendirilirken bu davranışlara bütün olarak bakılması gerekmektedir. İş performansı çevresel etkiler sebebiyle değişkenleri oldukça karışık ve net belirlenemeyen bir konudur (Milkovich ve diğ., 1992, ss.48-49).

İş performansı insan gücü, insanın bedensel, zihinsel, ruhsal, moral ve kültürel nitelik ve yeteneklerinden oluşmaktadır. Bu çerçevede, üretiminin en önemli parametresi işgücü verimliliğini etkileyen birçok etmen bulunmakta; örgütlerde verimlilik düzeyi bir bütünsel olarak bu etmenlerin etkileşimi neticesinde yaratılmaktadır (Yumuşak, 2008, s.242). Performansı etkileyen faktörler, daha çok demografik, soyo- ekonomik şartlarla belirlenmekte; ayrıca yönetici ve çalışan kişilerin yapılarına dayandırılmaktadır. Bu durumda, işgücü verimliliğine ve performansına etki eden değerler arasında, toplumsal, sosyal ve psikolojik etmenler, ekonomik oluşumlar, üretim sistemi ve organizasyon biçimi, üretim teknolojilerinin yapısı ve buna benzer sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyet alanları sayılabilmektedir. En genel anlamda, örgütlerde bireysel iş performansını etkileyen faktörlerin; ekonomik, fiziki ve psiko-sosyal faktörler olmak üzere üç ana grupta toplandığı belirtilebilir.

İş performansı gerek akademisyenlerin gerekse uygulayıcıların başlıca ilgi alanlarından birisidir. Uygulamacılar, özellikle ücretlendirme, terfi gibi uygulamalarında iş performansını esas almış, performansa dayalı ödüllendirmenin çalışanların motivasyonunu olumlu yönde etkileyeceğini öne sürmüştür. Performans çalışmalarına önem veren örgütlerde, performans değerlendirmelerinde çalışanların kıyaslama yapılmasını istedikleri ileri sürülmektedir. Performans yönelimli çalışanlar, başkalarıyla karşılaştırıldığında kişilik özellikleri doğrultusunda daha büyük başarı elde etme çabalarından

ötürü, kendilerini daha fazla ortaya koyabilmektedir. Bununla beraber, yüksek performans yönelimli olmak bazı durumlarda kişinin tutum, çaba ve performansı üzerinde olumsuz ya da anlamsız etki de bırakabilmektedir (Bettencourt, 2004, s.167).

3.ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın amacı, araştırmada kullanılan yöntem ve teknik, araştırmanın ana kütlesi, örneklem büyüklüğü hakkında bilgiler verilecek ve araştırma doğrultusunda toplanan verilerin analizi yapılacaktır.

3.1.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın genel amacı, yaşadıkları sorunlar neticesinde ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların ülkemizdeki çalışma ortamlarında iş görme performanslarını inceleyebilmektir. Çalışmanın, alan yazınına dayalı olarak literatür kısmı oluşturulmuş ve anket çalışması ile elde edilen veriler SPSS programı ile analize tabi tutulmuştur. Çalışma analiz sonucu elde edilen verilerin yorumlanması ile çalışma nihai sonucuna ulaşılması beklenmektedir.

3.2. Araştırmanın Ana kütlesi, Örneklem Seçimi ve Veri Toplama

Çalışmanın ana kütlesi, Kahramanmaraş'taki Suriyeli mültecilerin yoğunlukla çalıştıkları imalat sektörü işverenlerinden oluşmaktadır. Ana kütleyi temsilen 200 adet anket formu dağıtılmış bu anketlerin 143 adeti geri dönmüştür. Eksik şekilde doldurulan 11 adet anket ise analizlere dahil edilmemiştir. 132 anket formu ile analiz gerçekleştirilmiştir. Örneklem ait demografik özellikler Tablo 1'de gösterildiği gibi gibidir.

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Cinsiyet	Sayı (n:132)	%	Çalışan Suriyeli Sayısı	Sayı (n:132)	%
Bay	109	82,6	1 – 12	104	78,8
Bayan	23	17,4	13 – 24	20	15,2
Yaş	Sayı (n:132)	%	25 ve üzeri	8	6
19-29	18	13,6	Çalışan Vasıflı Suriyeli	Sayı (n:132)	%
30-40	41	31,1	Vasıfsız	66	50
41-51	45	34,1	1 – 5	49	37,1
52 ve üzeri	28	21,2	6 ve üzeri	17	12,9
Çalışan Sayısı	Sayı (n:132)	%	İşletmenin Yaşı	Sayı (n:132)	%
1 – 50	83	62,9	1 – 5	41	31,1
51 – 100	25	18,9	6 – 10	42	31,8
101 – 150	11	8,3	11 – 15	30	22,7
151 – 200	7	5,3	16 ve üzeri	19	14,4
201 ve üzeri	6	4,5	Suriyeli Çalıştırma Süre	Sayı (n:132)	%
Ticaret Ünvanı	Sayı (n:132)	%	1 yıl	55	41,7
Adi Şirket	36	27,3	2 yıl	37	28
Anonim	34	25,7	3 yıl	25	28,9
Limited	62	47	4 yıl	15	11,4

Örnekleme oluşturan işverenlerin %82,6'sı (109 kişi) bay ve %17,4'ü (23 kişi) bayarlardan oluşmaktadır. Örneklem incelendiğinde 19-29 yaş aralığında %13,6 (18 kişi), 30-40 yaş aralığında %31,1 (41 kişi), 41 – 51 yaş aralığı (45 kişi), 52 ve üzeri yaş aralığında %21,2 (28 kişi) oranında katılımcı olduğu görülmektedir. İşverenlerin %78,8'i (104 kişi) 1 – 12 aralığında, %15,2'si (20 kişi) 13 – 24 aralığında, %6'sı (8 kişi) 25 ve üzeri aralığında Suriyeli çalışan çalıştırmaktadır. Bu işverenlerin %50'si çalıştırdığı Suriyeli işçilerin yapılan işin niteliklerini karşılamayacak derecede vasıfsız olduğunu düşünmekte, %37,1'i (49 kişi) 1 – 5 arasında vasıflı mülteci çalıştırdığını, %12,9'u (17 kişi) 6 ve üzerinde vasıflı mülteci çalıştırdığını düşünmektedir. Katılımcıların %62,9'u (83 kişi) 1-50 aralığında kişi, 18,9'u (25 kişi) 51-100 aralığında kişi, %13,6'sı (18 kişi) 101 – 200 aralığında kişi ve %4,5'i (6 kişi) 201 ve

üzerinde kişi istihdam etmektedir. Katılımcıların sahip oldukları işletmelerin yaşları incelendiğinde %31,1'nin (41 kişi) 1-5 yıl aralığında, %31,8'inin (42 kişi) 6 – 10 yıl aralığında, %22,7'sinin (30 kişi) 11 – 15 yıl aralığında ve %14,4'ünün (19 kişi) 16 ve üzeri aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcılara ait veriler incelendiğinde %41,7'si (55 kişi) en az 1 yıldır, %28'i (37 kişi) en az 2 yıldır, %28,9'u (25 kişi) en az 3 yıldır ve %11,4'ü (15 kişi) en az 4 yıldır Suriyeli mülteci çalıştırmaktadır. Örneklemi oluşturan katılımcıların %27,3'ü (36 kişi) Adi şirket, %25,7'si (34 kişi) Anonim şirket ve %47'si (62 kişi) Limited şirket ünvanı ile kurulmuş işyerlerinde çalışmaktadır.

Araştırma kapsamında veri toplamak için oluşturulan anket formunda, öncelikle Suriyeli mülteci çalıştıran işverenlere cinsiyet, yaş, toplam çalışan sayısı, vasıflı Suriyeli çalışan sayısı, toplam Suriyeli çalışan sayısı, ne kadar süredir Suriyeli çalıştırdıkları, işletmelerinin yaşı ve işletmelerinin ticaret ünvanı gibi tanımlayıcı soruların yöneltildiği bir bölüm bulunmaktadır. Anket formunun devamında ise iş görme performanslarını ölçebilmek adına 5'li likert yöntemine göre düzenlenmiş bir ölçeğe yer verilmektedir. Judge ve arkadaşları (2013) tarafından geliştirilen ölçek YAĞCI (2015) tarafından Türkçeye uyarlanmış, geçerlilik ve güvenilirliği analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu faktörler “Görev Performansı”, “Kişiler Arası Yardım”, “Bireysel İnsiyatif”, “Kişisel Üretkenlik” ve “Sadık Destekleyicilik” olarak saptanmıştır. Araştırmamızda YAĞCI (2015) tarafından saptanan bu boyutlandırmaya sadık kalınarak beş alt boyut şeklinde gerçekleştirilmiştir. İş görme performansını ölçme amaçlı yöneltilen önermelerde 1-4 arası ifadeler “görev performansı” boyutunu, 5 – 9 arası ifadeler “kişiler arası yardım” boyutunu, 10 – 14 arası ifadeler “bireysel insiyatif” boyutunu, 15 – 18 arası ifadeler “kişisel üretkenlik” boyutuna, 19 – 24 arası ifadeler ise “sadık destekleyicilik” boyutuna yönelik maddeler içermektedir.

3.3. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırmanın modeli Şekil 1'deki gibidir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Araştırma modeline göre aşağıdaki hipotezler test edilmek istenmiştir:

H₁: “İşverenlerin cinsiyeti iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

H₂: “İşverenlerin yaşı iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

H₃: “Çalışan sayısı iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

H₄: “Suriyeli çalışan sayısı iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

H₅: “Vasıflı Suriyeli çalışan sayısı iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

H₆: “İşletmenin yaşı iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

H₇: “İşletmenin ticaret ünvanı iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

H₈: “Suriyeli çalıştırma süresi iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

3.4. Araştırmada Toplanan Verilerin Analizi ve Değerlendirmeler

İş görme performansı ölçeği ve alt boyutlarına ait elde edilen güvenirlik analizi sonuçları Tablo 2’de yer aldığı gibidir.

Tablo 2: Güvenirlilik ve KMO Değerleri

Ölçek	Alt Boyutlar	Güvenirlilik	Genel güvenirlilik	KMO Değeri
İş Performansı Ölçeği	Görev Performansı	0,925	0,965	0,896
	Kişiler Arası Yardım	0,891		
	Bireysel İnsiyatif	0,900		
	Kişisel Üretkenlik	0,874		
	Sadık Destekleyici	0,910		

İş görme performansı ölçeğinde yer alan 23 madde, alan yazınındaki şekli ile “Görev Performansı”, “Kişiler Arası Yardım”, “Bireysel İnsiyatif”, “Kişisel Üretkenlik” ve “Sadık Destekleyicilik” olmak üzere beş boyutta toplanmıştır. Ölçeğe ilişkin güvenirlilik katsayıları incelendiğinde en düşük değer ,874 ve en yüksek değerin ,925 olduğu görülmektedir.

Tablo 3: İş Görme Performansı Ölçeğine Ait Tanımlayıcı Bulgular

Alt Boyutlar	Min.	Mak.	X	S
1. Verilen görevleri istenilen şekilde tamamlarlar	1,00	5,00	3,1136	,99347
2. İşleri ile ilgili gereklilikleri yerine getirirler	1,00	5,00	3,0909	,96071
3. Kendilerinden beklenen görevleri eksiksiz yaparlar	1,00	5,00	3,0682	1,02781
4. İşe ait performans standartlarını karşılarlar	1,00	5,00	3,0606	1,01709
5. Çalışma arkadaşlarına işle ilgili sorunlarında yardımcı olmak için ayrıca çaba harcarlar	1,00	5,00	3,0076	1,01512
6. İşe yeni başlayan çalışanların işe alışmasına gönüllü olarak yardımcı olurlar	1,00	5,00	2,9773	,96080
7. Çalışma arkadaşlarının izin almalarına yardımcı olmak için kendi çalışma saatlerini sık sık düzenlerler	1,00	5,00	2,8712	,98388
8. İşe yeni başlayan çalışanların, kendilerini iyi hissetmeleri için çaba gösterirler	1,00	5,00	2,8333	1,00508
9. Kişisel ya da işle ilgili sıkıntılı zamanlarında, çalışma arkadaşlarıyla ilgilenirler ve nezaket gösterirler	1,00	5,00	2,9545	1,03277
10. Her konuda düşüncelerini dürüst bir şekilde dile getirirler	1,00	5,00	2,9621	,98388
11. Diğerlerini, fikir ve görüşlerini söylemeleri için motive ederler	1,00	5,00	2,9242	,96204
12. Diğer çalışanları, işlerini yapmalarının yeni ve daha etkili yollarını denemeleri için cesaretlendirirler	1,00	5,00	2,9545	1,07621
13. Çalışma arkadaşları ile birlikte yaptıkları işleri geliştirmeye yönelik görüşlerini sık sık dile getirirler	1,00	5,00	2,8182	1,03980
14. İşleri ile ilgili çok nadir hata yaparlar	1,00	5,00	2,8636	1,08264
15. Verilen işleri özen göstererek yaparlar	1,00	5,00	2,9848	,96492
16. Her zaman işlerini zamanında bitirirler	1,00	5,00	2,9242	1,03098
17. Diğer çalışanlar kurumu eleştirdiğinde, kurumu savunurlar	1,00	5,00	2,9470	1,02126
18. Dışarıdan biri kurumu eleştirdiğinde, kurumu savunurlar	1,00	5,00	2,8712	1,02194
19. Kurumlarından gururla bahsederler	1,00	5,00	2,8864	1,01626
20. Çekingin ve sessiz çalışma arkadaşlarını fikirlerini dile getirmeleri için cesaretlendirirler	1,00	5,00	2,8485	,99988
21. İşe gelmeyi engelleyecek haklı sebebi olsa bile, işlerine gelmek isterler	1,00	5,00	2,8409	1,01763
22. Kendi ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamada çalıştıkları kurumun ürünlerini almayı tercih ederler	1,00	5,00	2,8939	1,00577
23. Kurumun ürünlerini ve hizmetlerini potansiyel müşterilere etkin şekilde tanıtırlar	1,00	5,00	2,8712	,96032

Tablo 4. İş Görme Performansı Ölçeğinin Alt Boyutlarına Yönelik Tanımlayıcı Bulgular

Ölçek	Alt Boyutlar	Min.	Mak.	X	S
Üretkenlik Karşıtı Davranışlar	Görev Performansı	1,00	5,00	3,0833	,90359
	Kişiler Arası Yardım	1,00	5,00	2,9343	,81409
	Bireysel İnisiyatif	1,00	5,00	2,9091	,86998
	Kişisel Üretkenlik	1,00	5,00	2,9072	,87611
	Sadık Destekleyici	1,00	5,00	2,8636	,87281

İş görme performansı ölçeğinin alt boyutlarına yönelik tanımlayıcı bulgulara bakıldığında, “görev performansı” boyutunun ($X=3,08$, $S=,903$); “kişiler arası yardım” alt boyutunun ($X=2,934$, $S=,814$); “bireysel inisiyatif” alt boyutunun ($X=2,909$, $S=,869$), “kişisel üretkenlik” alt boyutunun ($X=2,907$, $S=,876$) ve “sadık destekleyicilik” boyutunun ($X=2,863$, $S=,872$) ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir.

Değişkenler ve alt boyutları arasındaki korelasyon ilişkilerine ait elde edilen bulgular Tablo 5’te görülebilmektedir. İş görme performansı alt boyutlarının kendi aralarındaki korelasyon değerleri incelendiğinde, $r=,539$, $p<0,01$ ile $r=,812$, $p<0,01$ değerleri aralığında değişen, pozitif yönlü yüksek düzeyde istatistiki olarak anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Korelasyon Analizi Sonuçları

		1	2	3	4	5
görev_performansı (1)	Pearson Correlation	1				
	Sig. (2-tailed)					
	N	132				
kişiler_arası_yardım (2)	Pearson Correlation	,691**	1			
	Sig. (2-tailed)	,000				
	N	132	132			
bireysel_inisiyatif (3)	Pearson Correlation	,653**	,812**	1		
	Sig. (2-tailed)	,000	,000			
	N	132	132	132		
kişisel_üretkenlik (4)	Pearson Correlation	,622**	,743**	,776**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		
	N	132	132	132	132	
sadık_destekleyici (5)	Pearson Correlation	,539**	,711**	,708**	,755**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	
	N	132	132	132	132	132

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 6. t Testi ve ANOVA sonuçları

Demografik Özellikler	Değişkenler	Sonuçlar	
	İş Görme Performansı	P	Karar
Cinsiyet	t= 0,763 (p: ,346>0,05)	P>0,05	Red
Yaş	F=1,074 (p: ,363>0,05)	p>0,05	Red
Çalışan Sayısı	F=1,500 (p: ,206>0,05)	p>0,05	Red
Çalışan Suriyeli Sayısı	F=1,787 (p: ,172>0,05)	p>0,05	Red
Vasıflı Suriyeli Çalışan Sayısı	F=1,132 (p: ,326>0,05)	P>0,05	Red
İşletmenin Yaşı	F=0,283 (p: ,838>0,05)	p>0,05	Red
Ticaret Ünvanı	F=0,210 (p: ,811>0,05)	p>0,05	Red
Suriyeli Çalıştırma Süresi	F=4,397 (p: ,006<0,05)	p<0,05	Kabul

İmalat sektöründe çalışan Suriyeli mültecilerin iş görme performanslarına yönelik işverenlerin algıları incelenmeye çalışılmış ve buna yönelik t Testi ve ANOVA analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda “cinsiyet”, “yaş”, “çalışan sayısı”, “çalışan suriyeli sayısı”, “vasıflı suriyeli çalışan sayısı”, “işletmenin yaşı”, “ticaret ünvanı”, “suriyeli çalıştırma süresi” gibi faktörlerin işverenlerin üretkenlik karşısı iş davranışlarını algılamada fark oluşturan önemli unsurlar olup olmadıkları incelenmiştir. t Testi analizi sonucunda işverenlerin cinsiyetlerinin Suriyeli çalışanların iş görme performanslarını algılamada istatistiki olarak anlamlı bir fark t= 0,763 (p: ,346>0,05) oluşturmadığı görülmektedir. Bu sebeple “İşverenlerin cinsiyeti iş görme performansını algılamada istatikselsel olarak fark yaratan bir unsurdur.” şeklinde oluşturduğumuz H₁, hipotezi kabul edilmemiştir.

ANOVA testi ile elde edilen verilerin sonucunda yaş, çalışan sayısı, çalışan Suriyeli sayısı, vasıflı Suriyeli sayısı, işletmenin yaşı, ticaret ünvanı, Suriyeli çalıştırma süresi değişkenlerinin üretkenlik karşısı iş davranışını algılamada fark yaratan birer unsur olup olmadıkları incelenmiştir.

- İşverenlerin iş görme performanslarını algılamada, yaş durumuyla farklılık oluşturan bir unsur olup olmadığı incelenmiş, F=1,074 (p: ,363>0,05) istatistiki olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.
- İş yerindeki çalışan sayısının iş görme performanslarına yönelik algılamalarda anlamlı fark yaratan bir unsur olmadığı F=1,500 (p: ,206>0,05) görülmüştür.

- Suriyeli çalışan sayısının, iş görme performanslarına yönelik algılamalarda anlamlı fark yaratan bir unsur olmadığı $F=1,787$ ($p:172>0,05$) dikkat çekmektedir.
- Vasıflı suriyeli çalışan sayısının, iş görme performanslarına yönelik algılamalarda anlamlı fark yaratan bir unsur olmadığı $F=1,132$ ($p:326>0,05$) anlaşılmaktadır.
- İşletmenin yaşının, iş görme performanslarına yönelik işverenlerin algılamalarında istatistiksel olarak $F=0,283$ ($p:838>0,05$) düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- İmalathanenin ticari ünvanının, iş görme performanslarına yönelik algılamalarda istatistiksel olarak önemli bir fark yaratmadığı $F=0,210$ ($p:811>0,05$) sonucuna ulaşılmıştır.
- Diğer yandan ise imalathanelerin Suriyeli mülteci çalıştırma süresinin iş görme performanslarına yönelik algılamada fark yaratan $F=4,397$ ($p:006<0,05$) önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Suriyeli çalışanların çalışma süreleri arttıkça iş verenlerin, suriyeli sığınmacıların iş görme performanslarına yönelik algılamaların arttığı sonucuna ulaşılabilir. Bu nedenle Suriyeli çalıştırma süresi iş görme performansını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.” şeklinde oluşturduğumuz H_8 hipotizi kabul edilmiştir.

Tablo 7. Suriyeli Sığınmacı Çalışanın İş Görme Performansları Açısından Genel Değerlendirmesi

	Frequency	Percent
karşılamaz	18	13,6
bazen karşılar	47	35,6
tam olarak karşılar	48	36,4
beklentilerimi aşar	17	12,9
her zaman aşar	2	1,5
Total	132	100,0

Tablo 7.’den de anlaşılacağı üzere, suriyeli sığınmacı çalıştırıcı iş yeri sahipleri, suriyeli sığınmacıların iş görme performanslarını genel olarak beğendikleri ve bekledikleri performansı sıklıkla yakalaya bildiklerini belirtmektedirler.

SONUÇ

Yaptığımız bu çalışma sırasında, alan yazında karşılaştığımız temel sonucun işletmeler için çalışanlarının iş görme performansı önemli bir konudur. İşletmenin, özellikle emek yoğun imalathanelerin, verimliliği ve etkinliği için çalışanın iş görme performansı birincil önceliğe sahiptir. Elbette son yıllarda ülkemizin önemli sorunlarından biri olan Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yaşama adapte olmalarında istihdama katılmalarının getirdiği sorunlar ve sonuçları ile karşılaşmaktayız. Bu nedenle yaptığımız bu çalışmada Suriyeli sığınmacıların iş görme performanslarını, iş verenlerin nasıl algıladıkları ölçülmüştür.

Gerçekleştirdiğimiz çalışmada örnekleme oluşturan işverenlerin %82,6'sı gibi yüksek bir oranını bay katılımcılar ve %17,4'ünü ise bayan katılımcılar oluşturmaktadır. Bu katılımcıların %13,6'sı 19 – 29 yaş aralığında, %31,1'i 30 – 40 yaş aralığında, 34,1'i 41 – 51 yaş aralığında ve %21,2'si ise 52 ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır. Örneklemenin yapısı incelendiğinde 41,7'si en az bir yıldır, %28'i en az iki yıldır, %28,9'u en az üç yıldır, %11,4'ü en az dört yıldır Suriyeli mültecileri çalıştırmaktadır. İşverenlerin çalıştırdıkları kişi sayıları incelendiğinde %62,9'u kadar büyük bir kısmının 1 – 50 aralığında kişi çalıştırdıkları görülmektedir. İmalat işletmelerinde çalışan Suriyeli mülteci sayıları incelendiğinde ise %78,8 oranında 1 – 12 aralığında bir yığılmanın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşverenlerin %50'si iş yerinde çalıştırdığı Suriyeli mültecilerin tamamının işin niteliklerini sağlayamayacak derecede vasıfsız olduğunu belirtmektedir. İşverenlerin %37,1'i 1 – 5 aralığında vasıfsız Suriyeli çalışana sahip olduğunu belirtmektedir. İşletmenin yaşı incelendiğinde işletmelerin %31,1'i 1 -5 yıl aralığında, %31,8'i 6 – 10 yıl aralığında, %22,7'si 11 – 15 yıl aralığında, %14,4'ü 16 ve üzeri yıl aralığında yaşa sahip işletmelerdir. İşletmelerin ticaret ünvanı incelendiğinde %47'sinin Limited, %27,3'ünün Adi şirket, %25,7'sinin Anonim şirket olarak kurulduğu görülmektedir.

Araştırmamızın ana hipotezleri; cinsiyet, yaş, çalışan sayısı, vasıflı Suriyeli çalışan sayısı, çalışan Suriyeli sayısı, Suriyeli çalıştırma süresi, işletmenin yaşı, işletmenin ticaret ünvanı gibi değişkenlerin iş görme performansına yönelik algılamaları değiştirebilen ve fark oluşturan unsurlar olduğu doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu durumu test etmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz t – Testi ve ANOVA analizleri yapılmıştır. Analizler sonucunda H_8 hipotezi dışındaki

hipotezler red edilmiştir. H₈ hipotezimiz kabul edilmesi ile birlikte suriyeli sığınmacı çalışanların iş görme performanslarının, bulundukları imalathanedeki çalışma süresi ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Sonuç olarak suriyeli sığınmacı çalıştıran iş verenler, suriyeli sığınmacı çalışanı ile ne kadar uzun süre çalışırsa hem iş verenin algısı hemde çalışanın performansı değişmektedir. Diğer bir ifade ile suriyeli sığınmacı çalışan, geldiği bu ülkedeki iş hayatına ve çalıştığı kurumun örgüt kültürüne adapte oldukça iş görme performansıda artmaktadır. Her iki taraf içinde etkileşim ve iletişimin uzun süre devam ettiği ilişki, yine her iki taraf içinde değişim yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akgül, A. ve Kaptı, A., S. Suriye Krizinin Türk Kamu Politikalarına Etkisi: Pest Analizi.
- Barutçugil, İ. (2006). İşletme Yönetimi. İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Başaran, İ. E. (2000). Yönetim. Ankara: Umut Yayım.
- Benligiray, S. (2004). İnsan Kaynakları Yönetimi. . Eskişehir: Anadolu.
- Bettencourt, L. A. (2004). Change-Oriented Organizational Citizenship Behaviors: The Direct And Moderating Influence Of Goal Orientation. *Journal Of Retailing*, 80(3), 165-180.
- Bretz Jr, R. D., Milkovich, G. T., ve Read, W. (1992). The Current State Of Performance Appraisal Research And Practice: Concerns, Directions, And Implications. *Journal Of Management*, 18(2), 321-352.
- Cagaptay, S., ve Menekse, B. (2014). The Impact Of Syria's Refugees On Southern Turkey. *Washington Institute For Near East Policy*, 1.
- Celep, H. (2010). Kamu Sektöründe Performans Yönetimi ve Ölçümü . Mesleki Yeterlilik Tezi. Ankara: Strateji Geliştirme Bakanlığı, Cilt 65, No: 02, Ss. 196-218.
- Eren, S., ve Hayatoğlu, Ö. (2011). Etik İkliminin Satış Elemanlarının İş Tutumlarına ve İş Performanslarına Etkisi: İlaç Sektöründe Bir Uygulama. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 109-128.
- İçduygu, A. (2015). *Syrian Refugees In Turkey: The Long Road Ahead*. Washington, Dc: Migration Policy Institute.
- Judge, T. A., Rodell, J. B., Klinger, R. L., Simon, L. S., ve Crawford, E. R. (2013). Hierarchical Representations Of The Five-Factor Model Of Personality In Predicting Job Performance: Integrating

Three Organizing Frameworks With Two Theoretical Perspectives.

- Kasnaklı, B. (2002). Stratejiler İle Performans Göstergelerinin Bütünlüğünü Sağlayan Bir Model: Dengeli Puan Kartı (Balanced Scorecard). *Verimlilik Dergisi*(2), 131-152.
- Koçel, T. (2010). İşletme Yöneticiliği. İstanbul Beta Yayınevi
- Morillo, C. R. (1990). The Reward Event And Motivation. *The Journal Of Philosophy*, 87(4), 270.
- Motowildo, S. (1997). Human Performans. London: Psychology Press.
- Örgütü, U. A. (2014). Hayatta Kalma Mücadelesi Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler.
- Philips, C. (2012) Turkey's Syria Problem *Public Policy Research* Ippr, Volume 19 Issue 2 Pp 137-140
- Suriye Mültecileri Sorununun Olası Ekonomik Etkileri ve Tedbir Stratejileri, (2015). www.hku.edu.tr
- Torrington D., Hall L. (1995): Personnel Management: Hrm İn Action, Prentice Hall International.
- Turunç, Ö., ve Çelik, M. (2010). Algılanan Örgütsel Desteğin Çalışanların İş-Aile, Aile-İş Çatışması, Örgütsel Özdeşleşme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Savunma Sektöründe Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1).
- Turunç, Ö., ve Çelik, M. (2010a). Çalışanların Algıladıkları Örgütsel Destek ve İş Stresinin Örgütsel Özdeşleşme ve İş Performansına Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 183-206.
- Tutar, H., ve Altınöz, M. (2010b). Örgütsel İklimin İşgören Performansı Üzerine Etkisi: Ostim İmalat İşletmeleri Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(02), 196-218.
- Türkiye Göç Raporu, (2016). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 40 Nisan 2017.
- Yağcı, H. (2015). Situational Strength Based On Culture As A Moderator Of The Personality-Job Performance Relationship (Doctoral Dissertation, Middle East Technical University).
- Yumuşak, A. G. S. (2008). İşgören Verimliliğini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3).

TÜRKİYE’DE SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUK ALGISI: SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ GÖZÜNDEN

Derya SÖNMEZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,

Suriye’de yaşanan kargaşa ve iç çatışmalar neticesinde ortaya çıkan göç hareketlerinin, Suriye’nin sınır komşusu ülkelerden Türkiye’yi de etkilediği görülmektedir. Ülkemizdeki birçok şehirde Suriyeli Mülteci Çocuklara rastlamak mümkündür. Önümüzdeki yıllarda bu çocukların eğitiminde rol alacak olan sınıf öğretmeni adaylarının Suriyeli Mülteci Çocuklara bakış açıları oldukça önemlidir. Bu nedenle çalışmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının Suriyeli Mülteci Çocuklara karşı algılarını metafor yoluyla ortaya çıkarmaktır. Metaforlar, insanın dünyayı nasıl algıladığının, nesneler, hareketler, olaylar hakkında ne düşündüklerinin görüntüleridir. Metaforların bilinçaltında gizlenmiş duygu ve düşüncelerin yansıtılmasında önemli bir yeri de vardır. Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış form kullanılmıştır. Formun birinci bölümünde öğrencilerin demografik bilgileri, ikinci bölümünde ise “Suriyeli Mülteci Çocuk gibidir/benzer, çünkü.....” ifadesinin yer aldığı araştırma sorusu kullanılmıştır. Katılımcılardan yalnızca bir metafor üzerinde düşüncelerini aktarmaları istenmiştir. Verilerin analizi amacıyla, öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforların yorumlanması süreci; (1) metaforların belirlenmesi (2) metaforların sınıflandırılması (3) kategori geliştirme olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmış, bulgular nicel olarak frekanslar halinde tablolar şeklinde sunulmuştur. Çalışmanın bulgularında 10 kavramsal kategori tespit edilmiştir. En çok “İlgiye ve Bakıma Muhtaç Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk” kategorisinde metafor belirlenmiştir. En fazla “Çiçek” metaforu üretilmiştir. Araştırma sonucu olarak sınıf öğretmeni adaylarının Suriyeli Mülteci Çocuk algılarının genel olarak olumlu yönde olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Suriyeli Mülteci Çocuk, Sınıf Öğretmeni Adayları.

PERCEPTION OF SYRIAN REFUGEE CHILD IN TURKEY: FROM THE CLASSROOM TEACHER CANDIDATES

It is seen that the migration movements that emerged as a result of the turmoil and internal conflicts in Syria affected Turkey from the border neighbor countries of Syria. It is possible to find Syrian Refugee Children in

many cities in our country. The prospects for class teacher candidates who will play a role in the education of these children in the coming years are of great importance to Syrian refugee children. For this reason, the aim of the study is to reveal the perceptions of class teacher candidates towards Syrian Refugee Children through metaphors. Metaphors are images of how people perceive the world, what they think about objects, movements, events. Metaphors also have an important role in reflecting the feelings and thoughts hidden in the subconscious. Study group of the study 2016-2017 academic year Kahramanmaraş Sütçü İmam University Faculty of Education Department of Basic Education Department of Primary Education Teacher candidates who are studying in the Department of Science have created. Semi-structured form was used as data collection tool. The first part of the form shows the demographic information of the students, the second part is "Syrian Refugee Child Is similar to, because the research question on which "..." is used is used. Participants were asked to convey their thoughts on just one metaphor. Interpretation of the metaphors developed by prospective teachers for analysis of the data; (1) identification of metaphors (2) classification of metaphors (3) category development. In the evaluation of the data, descriptive analysis technique was used and findings were presented in quantitative frequency as tables. Ten conceptual categories were identified in the findings of the study. The metaphor was most frequently categorized as "Syrian refugee children in need of sight and attention". The most "Flower" metaphor was produced. As a result of the research, it can be said that the class teacher candidates are generally positive towards the Syrian refugee child perceptions.

Keywords: Metaphor, Syrian Refugee Child, Class Teacher Candidates.

1.GİRİŞ

Göç, kişilerin ya da grupların coğrafi ya da idari sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve sosyalliklere doğru hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Göç, homojen bir yapı barındırmaz, farklı sosyallikler içerir. Sebebi, çeşidi ve sonuçlarıyla toplumun yaşamını şekillendiren en önemli olgudur (Keser, 2011).

Göç olgusu, mülteci ve sığınmacı kavramları ile sıkı bir ilişki içerisinde. Ülkesini gönüllü terk edip başka bir ülkeye o ülkenin izniyle göç eden kişiler için göçmen kavramı kullanılırken, mülteci kavramı zorla yerlerini terk etmek zorunda kalan toplulukların oransal olarak büyük bir kısmına mülteci denir. Mülteci olarak kabul edilmeyi bekleyen kişilere ise sığınmacı denmektedir (Kara ve Korkut, 2010).

Göç nedenleri arasında çevresel, demografik, ekonomik ve siyasal baskılar sayılabilir. Göçe sevk eden çevresel güçler: kuraklıklar, su baskınları, depremlerdir. Göçe zorlayan ekonomik koşullar ise yoksulluk, işsizlik gibi nedenlerdir. Savaşlar, totaliter-otoriter yönetimler, ihtilaller ve sıkıyönetim, göçe sebep olan siyasal baskılar olarak gösterilebilir (Çapar,2016).

Son yıllarda Türkiye'ye komşu olan ülkelerde meydana gelen iç çatışmalar, savaşlar ve farklı nedenlerden kaynaklanan kargaşalar nedeniyle ülkemize çok sayıda insanın göç ettiği bilinmektedir. Örneğin 1990'lı yıllarda başlayan Körfez Savaşı sırasında Irak'tan on binlerce insanın Türkiye'ye sığındıkları bilinmektedir. Günümüzde ise yine başka bir sınır komşumuz olan Suriye'de yaşanan çatışma ve iç karışıklıklar nedeniyle yüzbinlerce Suriyeli insanın sığınmacı olarak Türkiye'ye akın akın göç ettikleri görülmektedir (Topkaya ve Akdağ, 2016).

Suriyelilerin birçoğu, kendi iradeleri dışında göç etmektedir. İç savaş sebebiyle yaşadıkları yerlerden ayrılmaya zorlanmıştır. İç savaştan kaçmak ve hayatta kalabilmek için toplu olarak göç etmektedirler. Göç hareketleri, iç savaş vb. gibi zorunlu sebeplere dayanmaktadır ve ülkeye girişler yasal geçişler gibi değildir. Birçoğu kimliksiz olmasına rağmen ülkeye girişlerine izin verilmektedir. Masrafları, gittikleri ülkeler tarafından karşılanmaktadır. Geçici koruma statüsü, kendi istekleriyle ülkelerine dönmeye karar verene kadar veya koruma şartları devam edene kadar devam etmektedir. Suriyelilerin statüleri bu açıdan hem fark hem de önem arz etmektedir (Özkarslı, 2014).

Suriye'de yaşanan etnik ve mezhebi çatışmalar özellikle 2011 yılından itibaren yoğunlaşarak iç savaş ve çatışmalara dönüşmüş ve bundan dolayı yaklaşık olarak dört milyon Suriyeli ülkelerini terk ederek sınır komşuları olan Irak, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Türkiye'ye sığınmışlardır (Çetin ve Uzman, 2012). BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin ortaya koyduğu sayısal verilere göre, Suriyeli sığınmacıların diğer komşu ülkelere nazaran en fazla Türkiye'yi tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Nitekim 3 Haziran 2013 verilere göre Suriye'deki zorunlu göç hareketlerinden öncelikle Adıyaman, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay, Osmaniye ve Kilis illeri en çok etkilenmiştir (Akkaya, 2013).

Son dönemin en ağır insanlık krizlerinden biri olan Suriye krizinde özellikle çocuklar bu çatışmaların en önemli mağdurları olarak görülmektedir. UNICEF'in 2015 verilerine göre, Türkiye'ye göç

etmiş olan Suriyelilerin 1.182.261'ini çocuklar oluşturmaktadır. Bu sonuca göre Türkiye'deki Suriyelilerin yaklaşık yüzde 54'ünü 0-18 yaş aralığında yer alan çocukların meydana getirdiği ifade edilebilir. Bunlar arasında okul çağına gelmiş bulunan çocuk sayısı ise yaklaşık 746 bindir. Tüm bu bilgiler ışığında, ülkelerinde eğitimlerini yarım bırakan ve devam ettirmeleri gerekli olan yüz binlerce Suriyeli çocuğun yaşadığı söylenebilir. Hatta savaşın başladığı 2011 yılından itibaren Türkiye'de 200 bini aşkın Suriyeli bebeğin doğduğu istatistiklerle belirlenmiştir (Emin, 2015).

Çocuk sığınmacılar, yaşadıkları olumsuz deneyimlerini, yaşları dolayısıyla kendilerini koruyamamalarından ötürü büyük sorunlarla karşı karşıyadır. Bu çocukların vatandaşlık hakları ve özel koruma haklarına sahip olması gerekir. Sığınmacıları çevreleyen kompleks süreçlerde, çocuklar ve onların korunma ihtiyacı yüzünden diğer sığınma arayanlardan farklılaşırlar (Çiçekli, 2009).

Sığınmacı Çocukların Hakları Türk mülteci hukukunda iltica etmiş çocuklara özel haklar tanıyan düzenlemeler yer almasa da, yasa özelliğinde olan Çocuk Hakları Sözleşmesi, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu gibi belirli yasaların yanı sıra, ilgili yönetmelik, genelge ve diğer uluslararası yükümlülükler mülteci çocukların haklarına ilişkin kanuni çerçeveyi oluşturmaktadır (Çağlar, 2011).

Eğitim hakkının tüm haklar içerisinde özel bir yeri vardır. Eğitim hakkı, diğer hakların bilinmesinde, kullanılmasında ve korunmasında anahtar role sahiptir. Bu anlamda eğitim hakkı bireylerin hayat hakkından düşünce ve ifade özgürlüğüne kadar tüm hakların kullanılmasının ön şartıdır. Hayat hakkının varlığı ve korunması eğitime bağlıdır. Hayat hakkıyla birlikte çocuğun fiziksel, düşünsel, sosyal ve ahlaki gelişiminde eğitime gereksinimi bulunmaktadır (Akyüz, 2010).

Mültecilerin medyadaki görünümünü inceleyen uluslararası çalışmalar, tıpkı çocukların temsilde olduğu gibi bu alanda da çeşitli kalıp yargıların öne çıktığını göstermektedir. Kullanılan başlıca temsil kalıplarına bakıldığında mültecilerin medyada “yardıma muhtaç” ve “kurban” olarak sunulduklarını, “acı, üzüntü ve umutsuzluk” durumlarına hapsedildiklerini ortaya koymaktadır. Bu kalıp yargıların yanı sıra mültecilerin iltica ettikleri toplum için bir “tehdit” ya da “problem/sorun kaynağı” olarak ele alınmaları ve “suç”, “şiddet” gibi

konularla ilişkilendirilerek gündeme getirilmeleri de yaygın bir temsil şeklidir (Pandir, vd., 2015).

Türk medyasında sığınmacı çocukların temsiline yönelik çalışmalar ise oldukça azdır. Bu konuda Çobaner'in haberlerde Suriyeli çocuk sığınmacıların temsilini araştırdığı çalışması önemlidir. Çobaner farklı bakış açılarına sahip 4 ulusal gazetenin (Hürriyet, Birgün, Radikal, Yenişafak) internet sitelerinde çocuk sığınmacılarla ilgili yayınlanan haberleri analiz etmiştir. Çalışmanın bulgularına göre sığınmacı çocuklar en fazla (%85.4) yaşadıkları mağduriyetler üzerinden temsil edilmişlerdir. Haber konularına bakıldığında ise eğitimle ilgili haberlerin öne çıktığı görülürken (%46.3) bir diğer ciddi sorun olan çocuk işçiliği konusunun yeterince gündeme gelmediği (%6.3) bulunmuştur. Haberlerin yarısından fazlasında (%52.1) sığınmacı çocukların fikirlerine yer verilmemesi ve habere konu olan çocukların kişisel mahremiyetlerine dikkat edilmemesi çalışmanın diğer öne çıkan bulgularıdır (Çobaner, 2015).

Özetle Suriye'deki iç savaşın ve sebep olduğu zorunlu göçün en büyük mağdurları çocuklar olmaktadır. Sığınmacılar için koşulların kısmen daha iyi olduğu Türkiye'de dahi Suriyeli çocuklar ciddi zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Sığınmacı çocukların karşılaştıkları zorlukların başında ise yoksulluğa bağlı olarak barınma ve beslenme sıkıntısı yaşamaları, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yoksun kalmaları, zorla çalıştırılma ya da evlendirilmeleri, kültürel uyumsuzluk ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları sayılabilir (Türk Tabipler Birliği Raporu, 2016).

Türk toplumunda mültecilerin medyadaki görünümünün etkisi ile beraber Suriyeli çocukların toplumdaki algısının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Gelecekte bu çocuklarla karşılaşma ihtimali yüksek olan öğretmenlerin, günümüzde Suriyeli çocuklara karşı algılarının belirlenmesi gerekmektedir. Göçten en çok etkilenen illerden biri olan Kahramanmaraş'ta öğrenim gören sınıf öğretmeni adaylarının kentteki ve medyadaki Suriyeli çocuklara karşı görüşlerinin belirlenmesinin çocuk hakları konusunda önemli olacağı düşünülmüştür.

1.1.ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının Suriyeli Mülteci Çocuklara karşı algılarını metafor yoluyla ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşmak amacıyla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Sınıf öğretmeni adaylarının Suriyeli Mülteci Çocuk kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?

2.Sınıf öğretmeni adaylarının Suriyeli Mülteci Çocuk kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

2.YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel bilgilere yer verilmiştir.

2.1.ÇALIŞMA MODELİ

Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni; farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım, Şimşek,2013).

2.2.ÇALIŞMA GRUBU

Bu çalışmanın çalışma grubunu 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılı bahar döneminde Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalında öğrenim gören 103 öğretmen adayı oluşturmuştur.

2.3.VERİ TOPLAMA ARACI

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış form kullanılmıştır. Formun birinci bölümünde öğrencilerin demografik bilgileri, ikinci bölümünde ise “Suriyeli Mülteci Çocuk gibidir/benzer, çünkü.....” ifadesinin yer aldığı araştırma sorusu kullanılmıştır. Katılımcılardan yalnızca bir metafor üzerinde düşüncelerini aktarmaları istenmiştir.

2.4.VERİLERİN ANALİZİ

Bu çalışmada verilerin analizi için çalışmanın amacına ve çalışmanın yöntemine uygun olarak içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın ilk aşamasında 103 katılımcıya ulaşıp veriler toplanmıştır. Ancak toplanan verilerden boş bırakılan ya da metafor örneği oluşturmayan 11 katılımcının formları değerlendirilmeye alınmamıştır. Verilerin analizinde metaforların adlandırılma, tasnif edilme, yeniden organize edilme, kategori geliştirme ve geçerlilik güvenirlik sağlama aşamaları uygulanmıştır. Katılımcılardan alınan veriler dört aşamada analiz edilmiştir. Bunlar (1) verilerin kodlanması, (2) kategorilerin oluşturulması, (3) verilerin kodlara ve kategorilere göre düzenlenmesi ve (4) geçerlik ve güvenirliği sağlama aşamasıdır.

1. Aşama: Verilerin kodlanmasında, ilk olarak her grubun ürettiği metaforlar ve açıklamaları geçici bir listeye yazılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olmayan ve doğru bir doldurulmayan formlar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu aşamada sınıf öğretmeni adaylarından 11 form araştırma dışı bırakılmış ve 92 form üzerinden çalışma yürütülmüştür.

2. Aşama: Kategorilerin oluşturulmasında, içerik analiz ile elde edilen kavramlar birbiriyle ilgilerine göre oluşturulan kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Birinci aşamada oluşturulan listedeki metaforlar ve açıklamaları okunarak ortak özellikler bakımından irdelenmiş, benzerlik ve farklılıklarına göre oluşturulan kategoriler altında listelenmiştir.

3. Aşama: Verilerin kodlara ve kategorilere göre düzenlenmesinde; ortaya çıkan kod ve kategorilere göre, araştırmacı elindeki verileri belli bir sistem dahilinde düzenleme işlemi gerçekleştirmiştir. Kategorilerin adlandırılmasında; alanyazında konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelenmiş ve araştırmalarda geliştirilen kavramsal kategorilerden de yararlanılmıştır.

4. Aşama: Geçerlik ve güvenirlikte, güvenirliği sağlamak amacıyla; oluşturulan kategoriler altında toplanan metaforların bulunduğu kategoriye temsil edip etmediğini test etmek amacıyla bir Türkçe eğitimi alan uzmanının görüşüne başvurarak irdelenmiştir.

3.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Suriyeli mülteci çocuklara ilişkin geliştirdikleri metaforlara yönelik elde edilen bulgular, araştırma sorularına uygun başlıklar altında tablolarla sunulmuştur.

Tablo A: Sınıf Öğretmeni Adaylarının Suriyeli Mülteci Çocuk Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar

Metaforlar	F	%
Çiçek	10	10,8
Yavru Kedi	6	6,5
Su	6	6,5
Uzay Boşluğu	4	4,3
Solmuş Çiçek	4	4,3
Bebek	4	4,3
Kanadı Kırık Kuş	3	3,2
Yıldız	3	3,2
Uçurtma	3	3,2
Kuş	3	3,2
Koparılmış Çiçek	3	3,2

Masum İnsan	2	2,2
Kelebek	2	2,2
Gözyaşı	2	2,2
Bisiklet	2	2,2
Cam	2	2,2
Fidan	1	1,1
Solmuş Çiçek	1	1,1
Hava	1	1,1
Temiz Sayfa	1	1,1
İrmak	1	1,1
Bulut	1	1,1
Beyaz	1	1,1
Harry Potter	1	1,1
Karanlıktaki Aydınlık	1	1,1
Beyaz Tişört	1	1,1
Yağmur Suyu	1	1,1
Keşfedilmemiş Gezegen	1	1,1
Dersler	1	1,1
Dalga	1	1,1
Yolunu Kaybeden Çocuk	1	1,1
Sağır	1	1,1
Saf İnsan	1	1,1
Yalnızlık	1	1,1
Şanssız Gelecek	1	1,1
Kitap	1	1,1
Balon	1	1,1
Frodo	1	1,1
Kardelen	1	1,1
Yanan Sigara	1	1,1
Açmamış Gonca	1	1,1
Rüzgarın Savurduğu Şey	1	1,1
Kömür	1	1,1
Hamur	1	1,1
Tarla	1	1,1
Nota	1	1,1
Çırpınan Balık	1	1,1
Yaprak	1	1,1
Zıt Renkli Araba	1	1,1
Toplam	92	100

Tablo A'ya göre sınıf öğretmenleri adayları Suriyeli mülteci çocuk kavramı ile ilgili 49 farklı metafor üretmişlerdir. Tekrar eden metaforlarla birlikte 92 geçerli metafor üretilmiştir. En çok tekrar eden metafor ise "Çiçek" (10, %10,8) metaforu olmuştur.

Öğretmen adaylarının Suriyeli mülteci çocuk kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar 10 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bu kavramsal kategoriler, 1) İlgiye ve bakıma muhtaç, 2) Saflık ve sevgi kaynağı, 3) Bilinmeyen varlık, 4) Zarar görmüş varlık, 5) Geleceğe umut veren varlık, 6) Yönlendirilmesi gereken varlık, 7) Şekillendirilebilen hammadde, 8) Duygusal varlık, 9) Mücadeleci varlık, 10) Ayırt edinilebilen varlık kategori başlıkları altında toplanmıştır.

Kategori 1: İlgiye ve Bakıma Muhtaç Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Çiçek	10	10,9
Yavru Kedi	6	6,5
Bebek	4	4,3
Kanadı Kırık Kuş	3	3,2
Fidan	1	1,1
Solmuş Çiçek	1	1,1
Toplam	25	27,1

Kategori 1'e bakıldığında sınıf öğretmeni adaylarının Suriyeli mülteci çocuk kavramını "İlgiye ve Bakıma Muhtaç" olarak ele aldıklarını ve en fazla "Çiçek" (10, %10,9) metaforu kullandıklarını görmekteyiz. Birden fazla tekrarlanan metafor örnekleri aşağıda verilmiştir.

"Suriyeli Mülteci Çocuk çiçek gibidir. Çünkü bakıma muhtaçtır."

"Suriyeli Mülteci Çocuk yavru kedi gibidir. Çünkü temiz aynı zamanda korkak ve yardıma muhtaçtır."

"Suriyeli Mülteci Çocuk bebek gibidir. Çünkü ilgi ve şefkate ihtiyaç duyarlar."

"Suriyeli Mülteci Çocuk kanadı kırık kuş gibidir. Çünkü korkak, ürkek ve çaresizdir."

Kategori 2: Sağlık ve Sevgi Kaynağı Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Su	6	6,5
Masum İnsan	2	2,2
Hava	1	1,1
Temiz Sayfa	1	1,1
İrmak	1	1,1
Bulut	1	1,1
Beyaz	1	1,1
Harry Potter	1	1,1
Karanlıktaki Aydınlık	1	1,1
Beyaz Tişört	1	1,1
Toplam	16	17,5

Kategori 2'ye göre en fazla üretilen metafor "Su" (6, %6,5) metaforudur. Bu kategoride 10 farklı metafor yer almıştır. Birden fazla tekrar eden metafor örnekleri aşağıda yer almaktadır.

"Suriyeli Mülteci Çocuk su gibidir. Çünkü duru ve paktır."

"Suriyeli Mülteci Çocuk masum insan gibidir. Çünkü hiçbir şeyden haberi yoktur."

Kategori 3: Bilinmeyen Varlık Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Uzay Boşluğu	4	4,3
Kuş	3	3,2
Yağmur Suyu	1	1,1
Keşfedilmemiş Gezegen	1	1,1
Dalga	1	1,1
Dersler	1	1,1
Yolunu Kaybeden Çocuk	1	1,1
Sağır	1	1,1
Saf İnsan	1	1,1
Toplam	14	15,2

Kategori 3'te üretilen 9 farklı metafor yer almıştır. En çok tekrar eden metafor ise "Uzay Boşluğu" (4, %4,3) metaforudur. En çok tekrarlanan metafor örnekleri aşağıda verilmiştir.

"Suriyeli Mülteci Çocuk uzay boşluğu gibidir. Çünkü nereye nasıl gideceğini, nerde yaşayacağını bilmiyordur."

“Suriyeli Mülteci Çocuk kuş gibidir. Çünkü ne zaman nereye konacağını bilemezsiniz.”

Kategori 4: Zarar Görmüş Varlık Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Solmuş Çiçek	4	4,3
Koparılmış Çiçek	3	3,2
Kelebek	2	2,2
Gözyaşı	2	2,2
Yalnızlık	1	1,1
Şanssız Gelecek	1	1,1
Toplam	13	14,1

Kategori 4 incelendiğinde Suriyeli mülteci çocuk, zarar görmüş varlık olarak algılanmıştır. Bu kategoride en çok tekrar eden metafor ise “Solmuş Çiçek” (4, %4,3) metaforudur. Birden fazla tekrar eden metafor örnekleri aşağıda sunulmuştur.

“Suriyeli Mülteci Çocuk solmuş çiçek gibidir. Çünkü güneşini ve suyunu yitirmiştir.”

“Suriyeli Mülteci Çocuk koparılmış çiçek gibidir. Çünkü yaşam kaynağından koparılmıştır.”

“Suriyeli Mülteci Çocuk kelebek gibidir. Çünkü hassas ve ömürleri kısadır.”

“Suriyeli Mülteci Çocuk gözyaşı gibidir. Çünkü zarar görmenin sonucudur.”

Kategori 5: Geleceğe Umut Veren Varlık Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Yıldız	3	3,2
Kitap	1	1,1
Balon	1	1,1
Frodo	1	1,1
Kardelen	1	1,1
Yanan Sigara	1	1,1
Toplam	8	8,7

Kategori 5’te 6 farklı metafor yer almaktadır. “Geleceğe Umut Veren Varlık” olarak nitelendirilen Suriyeli mülteci çocuk için en fazla “Yıldız”

(3, %3,2) metaforu üretilmiştir. En çok tekrar eden metafor örneği aşağıda verilmiştir.

“Suriyeli Mülteci Çocuk yıldız gibidir. Çünkü her şeye rağmen parlar.”

Kategori 6: Yönlendirilmesi Gereken Varlık Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Uçurtma	3	3,2
Açmamış Gonca	1	1,1
Rüzgarın Savurduğu Şey	1	1,1
Toplam	5	5,4

Kategori 6’ya bakıldığında Suriyeli mülteci çocuk, “Yönlendirilmesi Gereken Varlık” olarak ele alınmıştır. Bu kategoride 3 farklı metafor üretilmiş olup en fazla “Uçurtma” (3, %3,2) metaforu kullanılmıştır. En çok tekrar eden metafor örneği aşağıda verilmiştir.

“Suriyeli Mülteci Çocuk uçurtma gibidir. Çünkü sürekli göç halindedirler.”

Kategori 7: Şekillendirilebilen Hammadde Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Bisiklet	2	2,2
Kömür	1	1,1
Hamur	1	1,1
Tarla	1	1,1
Toplam	5	5,5

Kategori 7’de 4 farklı metafor üretilmiştir. En fazla tekrar eden metafor ise “Bisiklet” (2, %2,2) metaforu olmuştur. En çok tekrar eden metafor örneği aşağıda sunulmuştur.

“Suriyeli Mülteci Çocuk bisiklet gibidir. Çünkü istediğin şekilde yön vererek kullanabilirsin.”

Kategori 8: Duygusal Varlık Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Cam	2	2,1
Nota	1	1,1
Toplam	3	3,2

Kategori 8'e bakıldığında Suriyeli mülteci çocuk "Duygusal Varlık Olarak" ele alınmıştır. Bu kategoride en fazla tekrar eden metafor "Cam" (2, %2,1) metaforu olmuştur. Bu kategoride yer alan metafor örnekleri aşağıda yer almaktadır.

"Suriyeli Mülteci Çocuk cam gibidir. Çünkü onun kadar net ama bir o kadar kırılmalıdır."

"Suriyeli Mülteci Çocuk nota gibidir. Çünkü insanlara insanlığın duygusunu yansıtır."

Kategori 9: Mücadeleci Varlık Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Çırpınan Balık	1	1,1
Yaprak	1	1,1
Toplam	2	2,2

Kategori 9'da sadece 2 metafor üretilmiştir. Bunlar "Çırpınan Balık" ve "Yaprak" metaforlarıdır. Bu kategoride yer alan metafor örnekleri aşağıda sunulmuştur.

"Suriyeli Mülteci Çocuk çırpınan balık gibidir. Çünkü hayatta kalmak için mücadele eder."

"Suriyeli Mülteci Çocuk yaprak gibidir. Çünkü rüzgara karşı dalına tutunur."

Kategori 10: Ayırt Edinilebilen Varlık Olarak Suriyeli Mülteci Çocuk

Metaforlar	F	%
Zıt Renkli Araba	1	1,1
Toplam	1	1,1

Kategori 10'a baktığımızda Suriyeli mülteci çocuk, "Ayırt Edinilebilen Varlık Olarak" nitelendirilmiştir. Bu kategoride 1 metafor üretilmiştir. Bu kategoride yer alan metafor örneği aşağıda yer almaktadır.

"Suriyeli Mülteci Çocuk zıt renkli araba gibidir. Çünkü diğerleri aynı iken o farklıdır ve hemen fark edilir."

4.YORUM VE SONUÇLAR

Öğretmen adaylarının Suriyeli mülteci çocuk kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar; ilgiye ve bakıma muhtaç, saflık ve sevgi

kaynağı, bilinmeyen varlık, zarar görmüş varlık, geleceğe umut veren varlık, yönlendirilmesi gereken varlık, şekillendirilebilen hammadde, duygusal varlık, mücadeleci varlık, ayırt edilebilen varlık kategorileri olmak üzere 10 kategori geliştirdikleri görülmüştür.

Öğretmen adayları Suriyeli mülteci çocuklara bakış açılarının genel olarak korumacı ve olumlu yönde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca öğretmen adaylarının geliştirmiş olduğu metaforlardan en çok tekrar eden metaforun “Çiçek” metaforu olması kanıt olarak gösterilebilir. Öğretmenlerinin algılarının oluşmasında medyada yer alan Suriyeli mülteci çocuk haberlerinin etkisi olduğu da söylenebilir.

Sonuç olarak bu çalışma öğretmen adaylarının mesleki yıllarında karşılaşabilecekleri Suriyeli mülteci öğrencilere ilişkin algı ve düşünceleri hakkında ipuçları vermesi açısından önemlidir. Henüz meslek hayatına başlamadan öğretmen adaylarının, bu çocuklara ilişkin çoğunluğun sorumluluklarının bilincinde bir bakış açısına sahip olmaları sevindiricidir. Bununla birlikte öğretmen adaylarının Suriyeli mülteci öğrencilere yönelik algı ve tutumlarını ortaya koyacak farklı nitelikteki araştırmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

5.KAYNAKLAR

- Akkaya, A..(2013). Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları. Ekev Akademi Dergisi, 17(56), 179-190.
- Akyüz, E.(2010). Çocuk Hukuku, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çağlar, A. (2011). Türkiye’de Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler ve Sosyal Uyum, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çapar, G. (2016). Suriyeli Mülteci Çocuklarda Görülen Enfeksiyon Hastalıkları ve Hastane Yönetiminin Aldığı Önlemler: Şanlıurfa İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı
- Çetin, A. ve Uzman, N. (2012). Sığınmacılar Çerçevesinde Suriye-Türkiye İlişkilerine Bir Bakış. Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi. 1(1), 3-18.
- Çiçekli, B. (2009). Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, Ankara: Seçkin Hukuk Kitapları.
- Çobaner, A. A. (2015). Çocuk Hakları Bağlamında Suriyeli Mülteci Çocukların Haberlerde Temsili/Representation of Syrian Refugee Children in News in the Context of Children Rights. Marmara İletişim Dergisi, (24), 27-54.

- Emin, M.N. (2015). "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitim: Temel Eğitim Politikaları" SETA Analiz, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyelicocuklarin-egitimi-pdf.pdf (08.06.2016).
- Kara, P. Ve Korkut, R. (2010). Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler. Türk İdare Dergisi. 153-162.
- Keser, İ. (2011). Göç ve Zorunlu Göç -Diyarbakır Örneğinde, Ütopya Yayınevi.
- Özkarslı, F. (2014). Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı, Mardin Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Mardin.
- Pandır, M., Efe, İ., & Paksoy, A. F. (2015). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi/A Content Analysis on the Representation of Syrian Asylum Seekers in the Turkish Press. Marmara İletişim Dergisi, (24), 1-26.
- Topkaya, Y. Ve Akdağ, H. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Suriyeli Sığınmacılar Hakkındaki Görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği) Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 7(1): 767-786
- Türk Tabipler Birliği. (2016). Savaş, Göç ve Sağlık. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

**TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇLERİN İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ
SINIFLANDIRMASI 1'E GÖRE İTİCİ VE ÇEKİCİ GÜÇLER YAKLAŞIMIYLA
DEĞERLENDİRİLMESİ (2008-2016)**

Yrd. Doç. Dr.Umut EVLİMOĞLU

Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli

İ.İ.B.F İktisat Bölümü

Can İNAK

Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İ.İ.B.F

İktisat Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

Göç küresel ölçekte bakıldığında dünyadaki bütün ülkeleri, ülke bazında bakıldığında ise ülke içi bölgeleri ekonomik sosyal ve kültürel açıdan etkileyen bir olaydır. Göç olgusunun temelinde birçok faktör rol oynayabilmektedir. Bu faktörlerden en önemlileri arasında ekonomik faktörler, istihdam olanakları, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesi, terör v.b güvenlik sorunları, bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları, sermaye yoğunluğu ve sosyal sebepler sayılabilir. İç göçler söz konusu olduğunda 3 temel teorik yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlar: Fayda-maliyet yaklaşımı, itici ve çekici güçler yaklaşımı ve seçkinlik yaklaşımıdır. Avrupa Birliği genelinde tek bir veri tabanı oluşturmak, bölgesel istatistikleri standartlaştırmak, bölgelerarası karşılaştırılabilir bir tablo ortaya çıkarmak için sahip oldukları benzer niteliklere göre bölgeler oluşturulmuştur. İBBS, Türkiye'de de örnek bölge birimi uygulaması olarak kabul edilmiş ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) desteği ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 2002 yılında tamamlanmıştır. İBB sınıflandırmasında; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak "Düzey 1" ve "Düzey 2" olarak gruplandırılarak, hiyerarşik İBBS oluşturulmuştur. Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de İBB sınıflandırması Düzey 1'e göre bölgeler arasında yaşanan içgöçleri ortaya koyarak, itici ve çekici güçler yaklaşımıyla değerlendirmektir. Bölgeler arasındaki itici ve çekici güçlerin ortaya konması kentten köye tersine göç gibi projelerin başarılı olması açısından da önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İç göçler, İBBS Düzey 1, İtici ve çekici güçler

**THE EVALUATION OF MIGRATION IN TURKEY THROUGH THE PUSH
AND PULL POWER APPROACH ACCORDING TO THE NOMENCLATURE OF
UNITS FOR TERRITORIAL STATISTICS (2008-2016)**

Migration is a phenomenon that affects socially and culturally all the countries in the world globally and the regions in a country domestically. Many factors may play important role in migration. Among these factors are economic factors, employment opportunities, the quality of education and health services, terrorism and other security problems, regional development differences, capital intensity and social reasons.

When migration is in question, three theoretical approaches can be mentioned: These are: returns-cost approach, push and pull approach and selective approach. Regions are formed according to common characteristics to create a single database in the European Union, to standardize regional statistics and to reveal a inter-regionally comparable table. İBBS was accepted as the sample regional unit and it was completed by Turkey Statistical Institute (TÜİK) and State Planning Organization in 2002. In İBB classification, a hierarchical İBBS is formed by taking into the account development plans and populations sizes of neighboring provinces that show geographical and social similarities and they were grouped into “Level 1” and “Level 2”. The purpose of this study is to present inter-regional migration in Turkey according to İBBS classification Level 1 by using push and pull approach. Revealing pushing and pulling forces is important for projects like remigration from cities to villages.

Key Words: Internal migrations, NUTS Level 1, Pull and push forces.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana insanların yer değiştirme hareketi devam etmektedir. Gerek sosyal gerekse ekonomik hayatın önemli öğelerinden biridir göçler. Günümüzde bu yer değiştirme hareketi küreselleşmenin artmasıyla beraber daha ileri boyutlara ulaşmıştır. İlk başlarda ülke içi yer değiştirme hareketleri daha yoğunken daha sonraları, bu hareketlilik sınır ötesine doğru evrilerek farklı siyasi, ekonomik ve sosyal anlamlar da kazanmıştır. İnsanlık tarihine etki eden en önemli unsurlardan biri olan göç; toplumların gelişimine katkıda bulunmakla birlikte, birçok kültür ve uygarlığı zenginleştirmiştir. Küreselleşme süreci içerisinde göç; dünyanın farklı bölgelerindeki toplulukları, kültürel, ekonomik ve siyasal anlamda birbirlerinden etkilenmesine yol açmaktadır. İnsanların yer değiştirme hareketi günümüzde farklı nitelikler kazansa da genel amaç insanların ihtiyaçlarını karşılamak için kaynak arayışında olmaları veya yaşam koşullarını değiştirmek için uğraşmalarıdır. Başlarda kaynak arayışı ile başlayan göçebelik zamanla bir yaşam biçimi haline dönüşmüştür.

Göç hareketi bir yer değiştirme hareketi olarak görülse de nedenleri ve sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde bireyler ve topluluklar üzerinde geniş çaplı değişiklikler yarattığı kaçınılmaz bir gerçektir. Toplumsal alanda, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda ve bu alanlarda ortaya çıkan değişiklikler sonucunda ortaya çıkan göç, yine bu alanlarda önemli dönüşümlere yol açmaktadır.

Göç kavramı ile öncelikle belli bir nüfusun bir bölgeden başka bir yere olan hareketi akla gelmektedir. Ancak göç, coğrafi olarak yer değiştirmeden çok daha kapsamlı ve köklü bir yapıya sahiptir. Göçler; coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir. Tarihsel süreç olarak göç, sanayileşme, ekonomik gelişme ve kentleşmeyle paralel giden bir olgudur. Batı toplumlarında sanayi devrimi sonucunda, endüstrileşme, modernleşme ve ekonomik gelişme ile birlikte kentleşme artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu süreç halen devam etmektedir. Kır toplumunun çözülmesi, sanayileşme süreçleri ve bu süreçlerde kentler ve bölgeler arasında ortaya çıkan gelişmişlik farkları ile doğrudan ilişki kurularak değerlendirilen göç olgusu; nüfus artışı, işsizlik, topraksızlık ve gelir yetersizliği nedeni ile az gelişmiş ülkelerde halen mevcuttur.

Göçün sonuçları olumluda olsa, olumsuzda olsa o ülke, bölge yada şehirdeki tüm toplum ve toplulukları etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlık tarihinde bu olgu ülkelerin kurulmasından yok olmasına kadar, toplumları ve toplulukları etkileyen bir unsur olmuştur. Göç olgusu temel olarak iki ayrı kısımda incelenmektedir. İçgöç olarak ayrılan kısım, ülke sınırları arasında çeşitli merkezler arasında yer değiştirme eylemi olarak tanımlanırken, dış göç ise toplulukların ülke sınırlarını aşarak farklı ülkelere göç etmeleridir.

Göç hareketliliği nedeniyle sosyal ve ekonomik alanda (sağlık, eğitim, kentleşme, sosyal güvenlik) çeşitli problemler ortaya çıkmaktadır. Nedenleri, sonuçları ve bununla beraber göçün yarattığı problemler göz önüne alındığında göç olgusunun çok yönlü bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Yine göçün toplumun, kültürel ve ekonomik yapısıyla yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Göç olgusu, ülke içerisinde olduğunda çok boyutlu olarak ele alınması gereken bir kavramdır. Türkiye’de de geçmişten günümüze iç göç hareketinin yoğun şekilde devam ettiği görülmektedir. Bu çalışmada son yıllarda yaşanan göçler bölgesel anlamda ele alınarak itici ve çekici güçler yaklaşımı bağlamında bu göç hareketliliği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1.GÖÇ KAVRAMI

Lee (1966)’ye göre göç; devamlı, sürekli ya da geçici yer değişikliği olarak tanımlanmaktadır. Ne kadar kısa ya da uzun olsun ya da ne kadar kolay ya da zor olsun her göçün bir başlangıç noktası, bir varış noktası ve çeşitli ara engelleri vardır.

Mesafede bu ara engeller içindedir. İnsan sermayesi yaklaşımına göre göç; insanların bilgi ve becerilerini kendi evleri dışında yabancı ülkede kullanabilme yatırımdır. Kurt (2006:149)'a göre göç; bireylerin ya da toplulukların içinde yaşadıkları coğrafi mekan ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi alana ve sosyo-kültürel çevreye girmesi olarak tanımlanmıştır. İçduygu ve Sirkeci (1999)'ye göre göç; insanların belli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına geçişidir. Dolayısıyla göç durağan bir olgu değil nedenleri ve sonuçları ile birlikte algılanan bir süreçtir.

Türkiye İstatistik Yıllığı (2006) sayım günündeki daimi ikametgah yeri ile sayımdan beş yıl önceki daimi ikametgah yeri farklı olan kişileri göç eden nüfus olarak tanımlamıştır. Ülke sınırları içindeki belli alanlar (il, bölge vb.) arasındaki nüfus hareketliliği ise iç göç olarak tanımlanmaktadır(Kandemir, 2010:7). Demografik bir süreç olarak coğrafi bölgeler ve/veya idari alanlar arasındaki yerleşim yeri değişiklikleri olarak tanımlanan göç; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, dini, doğal afet vb. nedenler ile gerçekleşen nüfus hareketleri olarak da tanımlanabilir(Bahar ve Bingöl, 2010:44).

Bireyler göç ettiklerinde hem kendi kültürlerini hem de sosyal yapılarını kendileri ile beraber götürmektedir. Ayrıca geldikleri yerlerde mekâna has bir sosyo-kültürel yapıyla karşılaşmaktadırlar. Göç olayının temelinde bulunan ana faktör, insanların geçimlerini sağlamak için daha uygun yerlere gitmek ve burada iş bulmak, çeşitli imkânlardan faydalanmak ve yerleşmektir. Bireyler göç hareketlerine başlamadan önce karar sürecini yaşarlar. Bu süreçte ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik etmenleri göz önünde bulundururlar. Genel itibari ile doğum yerlerinden farklı bir yere hareketlilik bireyler için oldukça zor bir karardır. Bireyleri bu karara itecek sebeplerin mevcut durumdan daha iyi bir durum vaat etmesi gerekir. Bu bağlamda zorunlu göçleri hariç tutarsak, gönüllü göçlerde kararı verme sürecinde daha iyi bir yaşam vaadi göze çarpmaktadır.

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak göç; insanların refahlarını artırmak amacıyla yaşadıkları coğrafyayı terk ederek, farklı bir coğrafyaya yerleşmeleridir. Refahlarını artırmak isteyen bu insanlar, istihdam imkânı, ücret düzeyi ve eğitim, sağlık, ulaşım gibi insani gelişme yönünden gelişmiş ülke ya da bölgelere göç etmektedirler.

1.1.Göçlerin Sebepleri

Göç, temel olarak sanayi toplumunun bir niteliğidir. İlk olarak Sanayi Devrimi sırasında kırsal alanlardan, kentlere doğru çağdaş iç göç hareketleri başlamış ve bunun sonucu olarak kırsal alanlardan

kentlere doğru büyük göç hareketleri yaşanmıştır. Buradan hareketle göçü geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına doğru yaşanan bir süreç olarak nitelendirebiliriz. Nitekim, tarım toplumlarında toprağa bağlılık görüldüğünden, göçün ortaya çıkması için toprağın terk edilmesi gerekmektedir. Toprağın terk edilmesi, sanayileşme ile birlikte başlamıştır. Toprağın terk edilmesinin nedeni olarak makineleşme, toprak mülkiyetindeki kutuplaşma ve entansif tarıma geçiş sayılabilir(Öztürk ve Altuntepe, 2008:1590).

Kişilerin bir ülkeden diğerine, bir bölgeden diğerine göçme sebepleri sayısız denecek kadar çok ve karmaşıktır. Geleneksel olarak ekonomik faktör temel etkileyici unsur olmuştur. Örneğin, göçebelerin daha iyi yiyecek, işçilerin daha iyi iş, ailelerin maddi yaşama standartlarını geliştirmek için göçtükleri söylenebilir. Kırsal kesimde tarım sektöründe, tarım işçisine duyulan gereksinimlerin azalması, kişileri kırsal alandan göçe zorlar. Öte yandan artan sanayileşme de bu kişileri geniş nüfuslu merkezlerdeki iş bulabilme fırsatlarına doğru çeker. Özellikle eğitim, sağlık kültürel faaliyetler açısından daha iyi yaşama koşullarına sahip olma isteği de kişileri kırsal alandan kentlere çeken başlıca unsurlar arasında yer almaktadır(Fichter, 1994:155-156).

Köyden veya kırdan kentlere olan göçlerin sebepleri açıklanırken, ilk olarak şehrin cazibesi, ikinci olarakta kırın iticiliği, ifadeleri kullanılmaktadır. Şehrin cazibesi, şehir hayatının ekonomi, eğitim, sağlık ve refah gibi kişiye sağlayacağı imkân ve fırsatlarla ilgilidir. Şehir göç edenlere uzun vadede fırsat ve umut sunabilmektedir. Kırın iticiliği ise, tarımda makineleşme sonucu açığa çıkan işgücü, toprağın ve aşın parçalanması, kan davaları gibi olumsuzlukların kişileri göç etmek zorunda bırakmasıdır(Sağlam, 2006:35-36).

Türkiye'deki iç göçlerin belli başlı sebepleri olarak; tarımda makineleşme, hızlı nüfus artışı, genel nüfus içinde genç yaş grubunun kalabalık oluşu, kırsal hayatının iticiliği, kent hayatının çekiciliği, bayındırlık ve ulaştırma alanında yapılan yatırımlar, eğitim yoluyla meslek edinme, güvenlik, kan davaları, siyasi sebepler, terör ve mezhepsel çekişmeler, doğal afetler, ekilecek arazinin azalması ve miras yoluyla toprağın parçalanması sayılabilir(Dayar ve Sandalcı, 2016:2045).

1.2.Göç Çeşitleri

Göç olgusu ister gelişme şekline bağlı olsun, ister yapısına veya oluşuma bağlı olsun kendi içerisinde birçok ayrıma maruz kalmıştır.

1.2.1.Oluşumuna Göre Göç Çeşitleri

Oluşumuna göçler 4'e ayrılmaktadır. Bunlar (Özdemir, 2008:20):

-İlkel Göç: İlkel kelimesi, insanların ilkel dönemi ile ilişkilendirilebilir. Burada daha çok insanlığın doğal afetler karşısında çaresizliğinden kaynaklanan göçler konu edilmiştir. İlkel göçlerde önemli bir nokta, endüstri ve sanayi devrimlerinden önceki toplumlara görülen muhafazakâr eğilimlerdir. Göç etmek zorunda kalan bir topluluk öncelikle eski yaşadığı çevreye benzer bir yerleşim bölgesi arayacak ve bu arayış kendilerine uygun bir yerleşim bölgesi buluncaya kadar devam edecektir.

-Zorlama ile Yapılan Göçler: İlkel göçlerde itici faktör, doğal yapı iken, zorlama göçlerde, daha çok sosyal yapıdır. Bu göç tipi iki gruba ayrılabilir. Birincisinde, göçe tabii topluluk göç etme konusunda az çok kontrolü elinde tutabilirken, ikinci grupta bu kontrol, tamamen topluluğun elinden alınmıştır.

-Serbest Göç: Bu göç türünde, göçerler, göç etme kararını kendileri vermektedir. Burada söz konusu olan şey, daha çok bireysel arayışlardan kaynaklanan göçlerdir. Serbest göçte belirleyici faktör, bireylerin kendi iç yapılarından ortaya çıkmakta ve göç kararı vermeleri ile sonuçlanmaktadır.

-Kitlese ve Bireysel Göçler: Kitlese göçler serbest iradenin sonucudur. Serbest göçle az sayıda öncü bireyin başka bir yere göçerek, eski yerleri ile bir çeşit bağ kurmaları sonucunda o göç edilen bölgeye göç edenlerin sayısı hızla artar ve kısa süre de çekici etkenler nedeniyle göç kitlese bir görünüm kazanır. Kitlese göçlerin öncesinde hemen her koşulda öncü grupların hedeflenen yere göçmeleri söz konusudur.

1.2.2. Ülke Sınırı Esasına Göre Göç Çeşitleri

İç Göçler: Bir ülke içerisinde, bölge, kent ve köy gibi yerleşim alanlarından, bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır Ülke içerisindeki bu nüfus hareketleri, ülkenin genel nüfus sayısını değiştirmezken, kent ve kırsal kesim nüfus oranlarını değiştirmektedir. İçgöç olgusu neticesinde, kentsel yerleşim birimlerinin nüfus oranları artarken, kırsal yerleşim birimlerinin nüfus oranları azalmaktadır(Özdemir, 2008:22)

Dış Göçler: Belirli bir süre yada devamlı şekilde kalmak üzere çalışmak veya yerleşmek amacıyla bir ülke sınırlarını aşarak başka ülkelere yapılan nüfus hareketidir(Üner, 1972:77). Dış göç olgusunun gerçekleşmesinde gelinen ülkedeki itici güçler önemli bir unsurdur. Başka bir deyişle; göç eyleminin gerçekleştirileceği ülkenin çekici faktörlerinden ziyade, göç için terk edilen ülkenin itici faktörleri daha çok önemlidir. İtici faktörler olarak sosyo-ekonomik denge, istihdam ve eğitim olanakları, iç karışıklıklar söylenebilir. İnsanlar istedikleri sosyo-ekonomik refah seviyelerinde olmadıkları veya ülkelerinde işsiz pozisyonunda olmaları nedeniyle dış ülkelere göçmektedirler. Bu durum “yurtdışına işçi akımı”, “işçi göçü” veya “beyin göçü” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber gidilmesi düşünülen ülkenin çekici faktörleri arasında, işgücü ihtiyacı olmalıdır. İşgücü göçü fiziksel göç olup, göç edenler fizik güçlerini, daha iyi şartlar karşılığında kullanmak için göçerler. Beyin göçünü dış göç olgusu içerisinde ayrı olarak incelemek gerekmektedir. Beyin göçü tanımı içine üniversite derecesine veya bir alanda geniş bilgiye sahip olan yüksek nitelikli kişiler girmektedir(Gençler ve Çolak, 2002).

2.GÖÇ OLGUSUNA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Göç olgusu literatürde üç ana yaklaşımla ele alınmaktadır: Bunlar; “fayda-maliyet yaklaşımı”, “itici ve çekici güçler yaklaşımı” ve “seçkinlik yaklaşımı”dır(Çelik, 2005:168).

2.1.FAYDA MALİYET YAKLAŞIMI

Bu yaklaşıma göre birey göç etme kararını göç ettiği yerdeki koşulların kaldığı yere göre daha iyi olması durumunda vermektedir, Bu yaklaşımın öncüsü olarak T. W. Schultz gösterilebilir.

Bu yaklaşıma göre bireyler göç kararlarını; elde edecekleri fayda ve ortaya çıkan maliyetlere bağlı olarak vermektedirler. Fayda maliyet yaklaşımına göre göçmenler göçü beşeri bir yatırım sermayesi olarak ele almaktadırlar. İyi bir ücret için göç etmek, eğitim gibi beşeri sermaye yatırımdır. Birey göç sonucu elde edeceği gelir ile bugünkü gelirini ve beşeri göç sonucundaki maliyetlerini karşılaştırarak ve göç edip etmemeye karar verecektir. Todaro modeline göre göç, beklenen kırsal ve kentsel kazançlar arasındaki farkın bir fonksiyonudur. Yani göç, kentsel ücret ve kırsal gelir arasındaki farkla pozitif; modern sektörde iş bulmanın zorluk derecesi ile negatif olarak değişmektedir.

Kentsel alanda belirlenmiş asgari ücret olduğu sürece, kentte azımsanmayacak işsizliğe rağmen göç devam edecektir. Todaro’nun modeli yeterli beşeri sermayeye sahip kişilerin kentsel modern

sektöre hareketini açıklarken, göreceli olarak daha az eğitilmiş kitlelerin düşük ücret ve verimliliğin genel özellik olduğu enformel ya da kentsel geleneksel sektör de denen “kentsel geçimlik sektörde” yer bulmasını açıklamamaktadır. Cole ve Sanders’in çalışması bu anlamda Todaro’nun çalışmasını tamamlar niteliktedir. Buna göre kırdan kente göçün ikili yapısı vardır. Yeterli beşeri sermayeye sahip olanlar kentsel modern sektörde yer bulurken, daha az donanımlı olanlar kentsel geçimlik sektörde yer bulmaktadır. Kentsel modern sektördeki yüksek bariyerlere karşın, kentsel geçimlik sektördeki bariyerlerin alçak olması, kentsel geçimlik sektör işgücü arzının direkt olarak kırsal geçimlik sektörün koşullarından etkilenmesi sonucuna yol açmaktadır. Kentsel geçimlik sektörün ücretleri kırsal geçimlik sektörün ücretlerinin üstüne çıktığı anda göç gerçekleşmektedir(Bahar ve Bingöl, 2010:46-47).

Haris-Todaro modeli göç sürecinde mevcut basit gelir farklılıkları yanında beklenen gelir farklılıklarına da bakılması gerektiğini ifade etmektedir. Gidilen yerdeki beklenen gelir düzeyi sadece fiili ya da ortalama kazanca bağlı olmayıp aynı zamanda iş bulma olanağına da bağlıdır. Gelir farklılıkları kişilerin iş bulamama riskine oranla daha ağır basarsa, kırsal göçmenler için şehirler çekici olmaktadır. Günümüzde Türkiye’de de aynı durum söz konusudur. Özellikle İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Adana gibi büyük illerimizde işsizlik oranı yüksek olmasına karşın hala bu illere yoğun olarak göçün devam etmesinin nedeni bu illerde daha iyi bir iş bularak, daha yüksek bir gelir elde etme beklentisidir(Kandemir, 2010:16).

2.2.İTİCİ ve ÇEKİCİ GÜÇLER YAKLAŞIMI

İtici ve çekici güçler yaklaşımının öncüleri, E.G. Ravenstein ve E.S. Lee’dir. Bu yaklaşımın temeli, E.G. Ravenstein’in “Göç Kanunları”(1885,1889) adlı çalışmalarına dayanmaktadır(Oberai, 1990: 37). Daha sonra S.A.Stouffer ve E.S. Lee, önemli katkılarda bulunmuştur. Stouffer, literatüre “aradaki fırsatlar” kavramını kazandırmıştır. Aradaki fırsatlar; iki bölge arasındaki bir yerde bulunan istihdam fırsatlarını ifade eder. E.S. Lee ise, Ravenstein’ından esinlenerek kurduğu modelde, göçe ilişkin başlıca faktörleri belirlemeye çalışmıştır (Parnwell,1993:76). Lee, göçü etkileyen unsurları “itici ve çekici faktörler” olarak iki gruba ayırmıştır(Oberai, 1990:37). Ravenstein’in önermelerini günün şartlarına uyarlayan Lee, kaynak ve göç edilecek yerdeki itici ve çekici unsurların göçe etkisini incelemiştir. Ayrıca, göçü azaltıcı bir etkiye sahip, iki bölge arasındaki “aradaki engeller” de dikkate almıştır(Çelik, 2006:150).

Bu modelde, insanları doğdukları yerlerden ayrılmaya zorlayan demografik büyüme, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat yoksunluğu ve siyasal baskılar itici faktörleri ifade ederken, emeğe olan talep, boş araziler, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükler çekici faktörleri ifade etmektedir (Castles ve Miller, 2008:31).

İç göçler, kırdan kıra, kırdan kentte, kentten kentte ve kentten kıra doğru gerçekleştirilebilmektedir. Köyden veya kırdan kentlere olan göçlerin sebepleri açıklanırken, ilk olarak kentin çekiciliği ve kırin iticiliği ifadeleri kullanılmaktadır. Kentin çekiciliği, kent hayatının ekonomi, eğitim, sağlık ve refah gibi kişiye sağlayacağı imkân ve fırsatların varlığıyla ilgiliyken, kırin iticiliği ise tarımda makineleşme sonucu açığa çıkan işgücü, toprağın aşırı parçalanarak küçülmesi, kan davaları vb. olumsuzluklar bireylerin göç etmelerine neden olmaktadır. İtici güçler arasında çevresel, demografik, ekonomik ve siyasal baskılar yer alırken, göçmenleri varış yerine çeken çekici göçlerde hayat şartlarını iyileştirmek için ekonomik fırsatlar, kişisel güvenlik, özgürlük, ve eğitim fırsatları gibi toplumsal imkanları sıralamak mümkündür(Tümertekin ve Özgüç, 1998: 314).

Ülkeler ve bölgeler arasında ekonomik açıdan eşitsizliklerin olduğu genel kabul görmüş bir gerçektir. Az gelişmiş ülkelerin önemli bir özelliği; sanayileşme, kentleşme ve gelir bakımından bölgeler arasında yüksek düzeyde bir eşitsizliğe sahip olmalarıdır. Ülkenin belli bir bölgesi bazen sanayi bazen turizm açısından yoğunlaşmaya sahip olup bu bölgede istihdam olanakları daha kolayken diğer bölgelerinde ise bazen sert hava şartları, bazen ulaşım olanaklarının yetersizliği veya başka faktörler sebebiyle ekonomik gelişmişlik seviyesi daha az olabilmektedir. “Bölgesel dualizm” olarak ta ifade edilen bu eşitsizlikler göçü etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Göçler, genellikle az gelişmiş yerlerden (kır) gelişmiş yerlere (kent) doğru meydana gelmektedir. İtici ve çekici güçler yaklaşımı ile bireyleri özellikle kırsal alanlardan veya bazı bölgelerden göçe zorlayıcı (itici) unsurlar ile, yine bireyleri kentlerde yada bazı bölgelerde çeken (çekici) unsurların neler olduğu incelenmektedir. Ayrıca, bu unsurlara “iletici etkenler” adında üçüncü bir unsurda eklenmiştir.

2.2.1.İTİCİ GÜÇLER

Kırsal alanlarda bireyleri itici şekilde etkileyen nedenler çok sayıdadır. İtici güçler, bölgenin dışa göç vermesine ve başka yerlerden de göç almamasına neden olmaktadır. Bu teoriyi savunanlar, kentleşme ve göçler üzerinde en etkili faktörlerin kırsal alanlardaki geçim ve hayat şartlarının zor olduğunu, kırsal alanlardaki yokluk ve

imkânsızlıkların köylüleri kırsal alanlardan kentlere doğru ittiğini, onları geçimlerini kentlerde aramaya zorladığını belirtmektedirler. Genel anlamda itici güçler şu şekilde sıralanabilir: nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağılmış toprak, gizli işsizlik, eksik istihdam, düşük verimlilik, zirai makineleşme, mevsim dışı iktisadi faaliyetin olmayışı, işsizlik, tabii afetler, eğitimle artan hareketlilik, kan davaları, tarım arazilerinin özellikleri, iklim şartları, erozyon, yabancılaşmış kişinin gerek kendi ailesi gerekse toplum içindeki yaygın inanç, adet ve davranış şekillerini onaylamaması, çeşitli arızı olaylar (Öztürk, 2006:48).

2.2.1.1.Tarımsal Toprak Yetersizliği

Bir tarımsal bölge olan kırsal alanlarda başlıca geçim kaynağı, topraktır. Toprağın yetersiz oluşu veya eşitsiz dağılımı, geçimi güçleştirmekte göçü yaratmaktadır. Ayrıca, makine kullanımı ile işsiz kalan bireylerin kentlere göç etmesi beklenmektedir. Tarımsal toprağı kıt kimi ülkelerde, “emek/toprak” oranı ile göç arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Nüfus artışıyla yükselen “emek/toprak” oranının önemli bir göç nedeni olduğu iddia edilir (Oberai, 1990:41). Tarımdaki makineleşme de göçe yol açmaktadır. Tarımsal bölgelerde, “sermaye/emek oranı” ile ekilebilir “toprak/emek oranındaki artış, bireyleri göç etmeye itecektir. Makineleşme sonucu bireyler işsiz kalacak ve bu bölgelerden ayrılmak isteyecektir.

2.2.1.2.Düşük Gelir ve İşsizlik

Ülkeler düzeyinde geçerli olan “karşılaştırmalı üstünlükler kuramının, bölgesel düzeyde de geçerli olduğu ve karşılaştırmalı ekonomik fırsatların, bölgelerarası göç modellerinde yer alan hareket ettirici bir güç olduğu iddia edilir. Bu iddiaya göre; gelir ve işsizlik, göç kararında temel neden olmaktadır. R.A. Fabricant’a (1970) göre, iktisatçılar göç olgusunu iki tür “eşitsizlik ölçüsü” yardımıyla inceler: ücret farklılığı ve işsizlik oranındaki farklılık. Gelir ve işsizliğin göçe etkisi yapılan çalışmalarla da belirlenmiştir. J. Ledent (1983), Kanada’daki göçün reel ücretlerle doğrudan, işsizlik oranıyla da ters ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Benzer eğilim başka ülkelerde de gözlenir. Göç oranlarının, Tanzanya’da, kentsel gelirle birlikte arttığı; buna karsın, Mısır’da kırsal gelirdeki artış sonucunda düştüğü gözlenmiştir. Kır ve kent arasındaki gelir farklılığı da, göçün en önemli nedenlerinden biridir. Yapılan çalışmalarda da, göçün düşük ücretli kırsal bölgelerden yüksek ücretli kentlere doğru gerçekleştiği belirtilmektedir. Kırdan göçün diğer ana sebeplerinden diğeri de işsizliktir. İşsizlerin göç etme eğilimi nispeten daha yüksektir. J. Da

Vanzo (1975), aile reisinin işsiz kalması halinde, göçe daha istekli olduğunu belirtirken; H. W. Herzog ve A. M. Schlottmann (1984) da, diğer şartlar sabitken, bireylerin işsiz kalması halinde göç etme ihtimalinin ikiye katlanacağını ifade etmektedirler(Çelik, 2006:152-153).

2.2.1.3.Arızı Olaylar

Göç olgusunu “zorunlu göç” ve “gönüllü göç” şeklinde ikiye ayırırsak zorunlu göçler genelde arızı olaylar sonucunda gerçekleşmektedir. Güvenlik sorunları, terör, kan davası, sürekli depremler veya çeşitli afetlerin ortaya çıkması gibi olaylar sonucunda göçler meydana gelebilir. Bu gibi olayların bireyleri göçe itici bir şekilde etkilemesi beklenir. Bazı bölgelerde meydana gelen bu şekildeki arızı olaylar, o bölgenin çekiciliğini azaltırken; başka bölgelerin çekiciliğini de artırmaktadır.

2.2.2.ÇEKİCİ GÜÇLER

Kentlerdeki unsurlar, bireyleri çekici olarak etkilemektedir. Kırsal alanlar birçok açıdan çeşitli yokluklar içindedir, kent koşullarının köye göre nispeten daha cazip olması çekicilik yaratmaktadır. Kentleri çekici kılan faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür: köy ile kent arasındaki gelir farklılıkları, daha iyi eğitim koşulları, iş bulma ümidinin fazlalığı, daha yüksek bir hayat standardı beklentisi, ulaşım imkânlarının çokluğu, yeni ve farklı etkinliklerin, çevrelerin ve ilişkilerin albenisi, kültürel, entelektüel ya da eğlence etkinliklerinin çekici unsuru vb. Ayrıca en temel unsurlardan biri olan istihdam fırsatı açısından bakıldığında; nüfusun kentlere yönelmesinin temel nedeni sanayinin kentlerde yoğunlaşması ve işgücü talebi yaratmasıdır. Sanayileşmeye paralel olarak kentlerde özellikle hizmet sektörü çok büyük miktarda işgücü talebi yaratmaktadır (Öztürk, 2006:50). Kentteki akraba ve tanıdıklar da çekici bir unsurdur. Çekici güçler hem bölgenin göç vermesini engellerken hem de diğer bölgelerden göç almasını kolaylaştırmaktadır.

2.2.2.1.Yüksek Gelir ve İstihdam Fırsatı

Karşılaştırmalı ekonomik fırsatın, bölgelerarası göç modellerinde başlıca unsur olduğu iddiasına göre, istihdam fırsatı ve yüksek gelir; göç kararında temel neden olmaktadır. M.P. Todaro, göç kararında geleceğe ilişkin beklentilerin; kentlerde daha yüksek gelir elde etmek ve “kentsel modern sektörde bir iş bulmanın önemini vurgulamaktadır. Göçmenlerin önemli bir kısmı “enformel sektör”de istihdam edilmektedir. Enformel sektör, nispeten çok düşük “sermaye-emek oranını” ve daha az “beşeri sermayeyi gerektiren

küçük esnaf, el isleri, ev hizmetleri gibi meslekleri kapsar. Kentlerde enformel sektörde iş olanakları daha yüksektir (Çelik, 2006:154). Ayrıca kentler kırsal kesimlere göre çok daha fazla istihdam olanağına sahiptirler. Özellikle işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde kırsal kesimdeki iş olanakları azlığıyla beraber bireyleri kente veya sanayinin yoğun olduğu bölgelere göçe iter. İstihdam olanaklarının bu bölgelerde fazla olması bu bölgeler açısından çekici bir faktördür.

2.2.2.2.Ekonomik Durum

Bölgenin ekonomik durumu çekici etkenlerin belki de başında gelmektedir. Bölgenin GSMH'dan aldığı pay yarattığı istihdam fırsatları, bölgedeki sanayi ve hizmetler sektörlerinin gelişmişliği, ekonomik aktivitenin yoğunluğu gibi unsurlar göçün çekici etkisiyle yakından ilişkilidir. Bu anlamda ülkenin belli bölgelerinde ortaya çıkan ekonomik gelişme, diğer yerlerden buralara yönelik göç hareketlerini ortaya çıkaracaktır.

Ravenstein, göçün endüstriyel ve ticari gelişmeyle arttığını iddia etmektedir. Bu iddia başka yazarlarca da ileri sürülmüştür. G. Myrdal (1957), B. Okun ve R. W. Richardson (1961), ekonomik yönden gelişen yerlerin, bireyleri çekici olarak etkileyeceğini ve net göç alacağını ifade ederler. M. J. Greenwood, G. L. Hunt ve J. M. McDowell ise, istihdam ve gelirin çekici etkisinin ekonomik gelişme döneminde daha büyük olduğunu belirtir. Ekonomik durgunluk halinde ise, göçlerde azalma olacaktır. A.A. Ogilvy (1982), İngiltere'de ekonomik durgunluk (1974) ile birlikte göçlerdeki azalışı gözlemlemiştir(Çelik, 2006: 154).

2.2.2.3.Kentsel Kamu Hizmetleri

Özellikle günümüzde görsel medya organları vasıtasıyla bir bölgede yaşayanların diğer bölgelerde yaşayanların hayat standartları v.b unsurlar hakkında bilgi edinmeleri kolaylaşmıştır. Kentlerde daha iyi eğitim, sağlık altyapı hizmeti alacağını düşünen bireyler göç kararı verirken bunları da göz önünde bulundurmaktadır. Aile bireylerinin daha iyi eğitim alacağını veya daha iyi sağlık hizmeti alacağını düşünen bireylerin göç kararı almaları kolaylaşmaktadır. Ayrıca kentlerdeki kültürel faaliyetlerin (olanakların) tiyatro, sinema v.b. kırsal kesime göre daha fazla olduğu gerçeği de diğer bir unsurdur.

2.2.2.4.Kentteki Akraba ve Tanıdıklar

Belli bir yerde akraba veya tanıdıkların olması iki açıdan önem taşımaktadır. Birincisi akrabalar göç edecek kişilere göç edilecek yer hakkında bilgi vererek onların yabancılık çekmesini azaltırlar ve gidilecek bölgeye uyumunu kolaylaştırırlar. İkincisi de, kente yeni göç

edenlere barınma, beslenme gibi hususlarda destek olarak ilk aşamada ortaya çıkabilecek çeşitli olumsuzlukları azaltırlar.

M. Parnwell (1993), kentteki akraba ve tanıdıkların göç edilecek yerin belirlenmesi hususundaki etkisini vurgular. Parnwell'e göre, kentteki yakınlar yeni göçmenlere iş bulma, barınma, finansal ve sosyal destek bakımından önemli görevler üstlenir. L. Yap (1977) ve M.J. Greenwood (1972-73) ise, arkadaş ve akrabaların göçün "fiziki maliyet"ini ve sağlanan finansal destekle iş arama maliyetini azalttığını belirtirler. Literatürde kentteki akraba ve tanıdıkların göç kararına etkisine ilişkin bulgular elde edilmiştir. J.S. Brown (1970) ABD'de, A. Girard (1970) Fransa'da bireylerin, yakınlarının yaşadığı kentlere göç ettiğini; tanıdıkların yeni göçmenlere yardımcı olduğunu belirlemiştir(Çelik, 2006:155). Başka bir deyişle daha önce o bölgeye göç eden tanıdıkların tavsiye ve telkinleri göç edilecek bölgenin seçiminde aktif rol oynamaktadır.

2.2.3.İletici Etkenler

Göçü engelleyen çeşitli unsurlar da söz konusudur. Bunlar arasında mesafe dolayısıyla göçün maliyeti, kültürel farklılıklar ve çeşitli hukuki ve fiziki engeller sayılabilir. İletici etkenler olarak adlandırılan ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler göçü engelleyen bu unsurların etkisini azaltarak göçü kolaylaştırmaktadır. Bölgeler arasındaki ulaşımın kolaylaşması göçün maliyetini azaltırken gazete ve medya alanındaki iletişimin artması da kültürel farklılıkların azalmasına yol açmaktadır. Bu da göç edenlerin o bölgeye olan uyumunu kolaylaştıracak, maliyetini azaltacak ve göçü kolaylaşmasını sağlayacaktır.

Aynı zamanda, ulaşım alanında sağlanan gelişmelerin, nüfusu harekete geçirip kentlere yönlendirmesinin iki yönlü etkisi söz konusudur. Bir yandan insanların kolayca yer değiştirebilmesini sağlarken ya da göçü kolaylaştırırken öbür yandan da ekonomik yönden kapalı kırsal ekonomilerin pazara açılmasını, ülke pazarlarıyla bütünleşmesini kolaylaştırmaktadır. Karayolların ve taşıma araçlarının gelişmesi, insanların göç etme konusunda daha kolaylıkla karar verebilmelerini sağlamış, cesaretlerini arttırmış ve dolayısıyla bir itici güç yaratarak göç nedenleri arasındaki yerini almıştır (Akgür, 1997:74). Özellikle televizyonun yaygınlaşması ve kırsal alanda da hemen hemen her eve girmiş olması, insanların başka yaşam biçimlerden haberdar olmalarını sağlamıştır. Bu durum da kentleşmenin sosyo-psikolojik nedenlerini hazırlayan ve göçe kaynaklık eden bir faktör olmuştur (Erkan, 1997:116). Günümüzde

artık televizyonun yerini internet ve daha başka iletişim araçları almıştır. Dolayısıyla iletilen etkenlerdeki artış göç olgusunu da pozitif yönde etkilemektedir.

2.3. SEÇKİNLİK YAKLAŞIMI

Göçe ilişkin gözlemlerden bu hareketin, seçkin bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Bir topluluktan göç edenlerle göç etmeyenlerin arasında fark vardır. Göçmenlerin seçkinliği öncelikle; göç olgusunun fırsatlar sağlaması, bireylerin belirsizliklerle karşı karşıya olması ve bazı maliyetlere katlanması dolayısıyla ortaya çıkar.

Seçkinlik yaklaşımı, kırsal alanlardan göç edenlerin seçkin bireylerden oluştuğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre göçmenler eğitim, yaş, cinsiyet medeni durum gibi unsurlar bakımından seçkin niteliklere sahiptir. Yani göçmenler genç, iyi eğitilmiş, erkek, bekâr gibi seçkin niteliklere sahip bireylerden oluşmaktadır (Çelik, 2005:178-17). Bu durumu, göçerin gittiği yere daha kolay uyum sağlamasını, daha uzun süre çalışabilmesini ve eğitim düzeyini daha da geliştirebilmesini sağlamaktadır. Böylece göç eden birey kendisine bir tür yatırım yapmakta, özellikle yaşının genç olmasından dolayı daha fazla çalışma süresine sahip olarak göçten karlı

çıkarmaktadır. Eğer göç uluslararası gerçeğe karşılık gerçekleşiyorsa göç katılanların seçiciliği daha belirginleşmektedir. Çünkü göç edilecek ülkeye yasal olarak kabul edilebilmek için çok daha nitelikli ve profesyonel olmak gerekmektedir. Bununla birlikte ırk, millet ve dinsel farklılıklar gibi öğeler ise güvenlik sorunlarının yoğun olarak yaşandığı dönemlerde göç edebilmeyi kısıtlayan bir faktör olarak değerlendirilebilmektedir. Göç edenlerin geride kalanlara göre seçkin bir kitleden oluşması, göç veren kaynak saha ile göç alan hedef saha arasında nüfusu demografik, kültürel, etnik ve sosyo-ekonomik özellikler açısından değiştirmektedir. Sonuçta göç veren sahalar çalışma çağındaki genç işgücünü kaybederken göç alan merkezler aldığı göçlerle daha da gelişmektedir (Yakar ve Yazıcı, 2009:157-158).

3. TÜRKİYE'DE İÇGÖÇLERİN İBBS1'e GÖRE İTİCİ ve ÇEKİCİ GÜÇLER YAKLAŞIMIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ (2008-2016)

Göçe makro düzeyde yaklaşan teorilerin temelinde, bölgeler arasındaki farklılıklar ve buna bireyin verdiği tepki yatmaktadır. Ravenstein'e göre göç, ekonomik olarak gelişmiş merkezlere doğru olmaktadır. Neoklasik teoriye göre, bölgeler arasındaki işgücü potansiyeli ve ücret farklılığına bağlı gerçekleşmektedir. Yapısalcı yaklaşıma göre ise, gelişmekte olan çevre bölgelerden gelişmiş

merkezlere (çekirdek sahalar) doğru gerçekleşmektedir (Yakar, 2012:743)

İBBS (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması), Türkiye'nin AB üyelik sürecinde yerine getirmekle yükümlü olduğu kriterlerden biridir. Uygulamanın amacı bölgesel politika çerçevesinin belirlenmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizinin yapılması ve Avrupa düzeyinde karşılaştırılabilir bölgesel istatistik verilerin üretilmesi olarak tanımlanmıştır (Bakanlar Kurulu, 2002). 3 kademeli bölge sistemi oluşturulurken, iller Düzey3 olarak tanımlanmış, "ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak" Düzey2 (26 adet) ve Düzey1 (12 adet) olarak gruplandırılarak Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) desteği ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 2002 yılında belirlenmiştir (www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html)

Tablo 1'de bu çalışmanın da temelini oluşturan, İBBS 1'e göre Türkiye'nin sınıflandırması verilmiştir. İBBS 1'e göre Türkiye 12 bölgeye ayrılmıştır. Bölgelerin hangi illeri kapsadığı da tablodan görülmektedir.

Tablo 1: Türkiye'de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması 1'e Göre Bölgeler

Sınıflandırma	Düzey 1	İller
1 (TR1)	İstanbul	İstanbul
2 (TR2)	Batı Marmara	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		Balıkesir, Çanakkale
3 (TR3)	Ege	İzmir, Aydın, Denizli, Muğla
		Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
4 (TR4)	Doğu Marmara	Bursa, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli
		Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
5 (TR5)	Batı Anadolu	Ankara, Konya, Karaman
6 (TR6)	Akdeniz	Antalya, Isparta, Burdur, Adana
		Mersin, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
7 (TR7)	Orta Anadolu	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir
		Kırşehir, Kayseri, Sivas, Yozgat
8 (TR8)	Batı Akdeniz	Zonguldak, Karabük, Bartın, Kastamonu, Çankırı
		Sinop, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
9 (TR9)	Doğu Karadeniz	Trabzon, Ordu, Giresun
		Artvin, Gümüşhane Rize
10 (TRA)	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı
		Kars, Iğdır, Ardahan
11 (TRB)	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		Van, Muş, Bitlis, Hakkari
12 (TRC)	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep, Adıyaman, Kilis, Batman
		Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Şırnak, Siirt

Bölgeler arasındaki çeşitli farklılıkların göç hareketlerini etkilemesi beklenebilir. G. Myrdal (1963), S. Amin (1974), A. Fortes (1978), C. Meillassouk (1981), E.M. Petras (1981), D.K. Forbes (1984) gibi yazarlar “merkez” ve “çevre” bağlamında farklı gelişme seviyesine sahip bölgeler arasındaki göçü belirlemişlerdir. M.P. Todaro’ya (1976) göre, göç, bölgelerarası sosyo-ekonomik eşitsizlikler sonucu ortaya çıkar. Ülkeler düzeyinde geçerli olan “karşılaştırmalı üstünlükler kuralı”, bölgesel düzeyde de geçerlidir. Karşılaştırmalı ekonomik fırsatın, bölgelerarası göç modellerinde gösterilen hareket ettirici nedensel güç olduğu iddia edilir. Bu iddiaya göre istihdam fırsatı ve yüksek gelir, göç kararında temel neden olmaktadır. Tarımsal ve tarım dışı bölgeler (veya sektörler) farklı göç oranlarına sahiptir. H. Singer ve P. Prebisch, tarım ve sanayi ürünleri arasındaki ticaret hadlerinin uzun dönemde tarım aleyhine değiştiğini ileri sürer. Uluslararası ticaret için öne sürülen ve “Singer-Prebisch tezi” olarak bilinen bu görüş, bölgeler arası ticaretle de geçerlidir. Tarımsal bölgeler net göç verme; tarım dışı bölgeler net göç alma eğilimindedir (Çelik, 2007:93).

Tablo 2’ İBBS Düzey 1 bölgelerinin 2008-2016 yılları arasında göç aldığı ve verdiği kişi sayısı ile net göç sayısını görülmektedir. Buna göre İstanbul bölgesi 3.737.739 kişiyle en fazla göç alan bölge olmuştur. Onu, Batı Anadolu, Doğu Marmara ve Akdeniz takip etmiştir. En fazla göç veren bölge ise 3.356.864 kişiyle yine İstanbul olmuş, bu bölgeyi Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Batı Anadolu takip etmiştir. Alınan ve verilen göçler sonucunda oluşan net göç rakamlarına bakıldığında ise Doğu Marmara 495.615 kişi net göç almış, İstanbul 380.875 kişi net göç almış, Batı Anadolu’da 303.586 kişi net göç almıştır. Bu süreçte en çok net göç veren bölgeler ise 471.979 kişiyle Güneydoğu Anadolu, 367.850 kişiyle Ortadoğu Anadolu 342.118 kişiyle Kuzeydoğu Anadolu olmuştur. Yani Türkiye’de bu süreçte; geçmiş yıllarda olduğu gibi doğudan batıya doğru bir göç hareketi gözlenmektedir. Diğer net göç veren bölgeler ise Orta Anadolu, Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz’dir. Özellikle ekonomik aktivitenin zayıf olduğu bölgelerde ekonomik aktivitenin kuvvetli olduğu bölgelere doğru bir göç hareketi gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Akdeniz bölgesi turizm açısından ön planda olan bir bölge olmasına rağmen aldığı ve verdiği göçün neredeyse birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Tablo 2: İBBS 1' Göre Bölgelerin Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göç 2008-2016 (Toplam)

Bölgeler	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç
İstanbul-TR1	3.737.739	3.356.864	380.875
Batı Marmara-TR2	1.061.071	839.174	221.897
Ege-TR3	1.858.935	1.642.992	215.943
Doğu Marmara-TR4	1.983.375	1.487.760	495.615
Batı Anadolu-TR5	2.011.826	1.708.240	303.586
Akdeniz-TR6	1.904.296	1.900.611	3.685
Orta Anadolu-TR7	964.099	1.172.178	-208.079
Batı Karadeniz-TR8	1.362.035	1.570.917	-208.882
Doğu Karadeniz-TR9	931.372	954.065	-22.693
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	636.617	978.735	-342.118
Ortadoğu Anadolu-TRB	894.496	1.262.346	-367.850
Güneydoğu Anadolu-TRC	1.265.986	1.737.965	-471.979

Kaynak: TÜİK Göç Verilerinden tarafımızca derlenmiştir

Konuyla ilgili araştırmalarda bulunmuş, bilgi toplamış, istatistiki sınıflandırma yapmış, söylemsel ve yazınsal olarak ifade edilmiş tüm metinlerde az gelişmişlik ifadesi, doğu batı ayrımı hep yapılmıştır. Coğrafi olarak iç göçlerin analizi konusu; mekânsal anlamda yer değiştirmenin yönünü, ekonomik olarak iç göçlerin analizi konusu ise; iç göçlerin motivasyonu olan en önemli gerekçenin bölgelerarası gelir dağılımındaki eşitsizlik olduğunu vurgulamaktadır (Sarı, 2008:4-5).

Türkiye’de illerin gelişmişlik endeksini toplamda 49 değişkenle ele alan Gül ve Çevik’in çalışmalarında: gelişmişlik sırasına göre illeri sıralamışlardır. Bu illerin bölgesel olarak dağılımı ise aşağıdaki tabloda verilmektedir. Tablo 2’deki net göç alanların çekici güçlerden belki de en temeli olan ekonomik faktörlere bağlı olduğunu destekleyen bu tabloya göre; net göç alan Doğu Marmara, İstanbul, Ege ve Batı Marmara’da yer alan illerin gelişmişlik sıralamasında da üst sıralarda olduğu görülürken, net göç veren Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan illerin ise gelişmişlik sıralamasında alt sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3: Türkiye’de Yapılan 1-81 Arasındaki İllerin Gelişmişlik Sıralamasına Göre Hangi Bölgeye Ait Olduğunu Gösteren Tablo

Bölgeler	1-7 Arasında Olan İl Sayısı	8-24 Arasında Olan İl Sayısı	25-46 Arasında Olan İl Sayısı	47-65 Arasında Olan İl Sayısı	66-81 Arasında Olan İl Sayısı
Marmara Böl.	3	4	5	----	----
Ege Bölgesi	2	3	3	----	----
Akdeniz Böl.	1	4	2	1	----
İç Anadolu Böl.	1	3	4	4	1
Kardeniz Böl.	----	2	4	9	2
G.Doğu Anadolu	----	1	1	4	3
Doğu Anadolu	----	----	3	1	10

Kaynak: Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü Şubat 2014, Erhan Gül; Bora Çevik ve Çilbant v.d 2015 s.506

Göç olgusunda rakamları daha iyi yorumlamak için bakılan diğer bir veride net göç hızıdır. Net göç hızı: alınan göç ile verilen göç arasındaki farkın toplam nüfusa oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Net göç hızı rakamlarına göre yıllar itibariye Batı Marmara, Doğu Marmara ve İstanbul’un en yüksek rakamlara sahip olduğu görülmektedir. Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ise net göç hızı rakamının en yüksek şekilde negatif olarak seyrettiği bölgeler olmuşlardır. Son yıllarda Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerindeki net göç hızı oranlarında da artış görülmektedir. Bu durumun arkasında yatan sebep itici güçlerden biri olan terör olaylarının artmasına bağlanılabilir. Ayrıca İstanbul’a olan net göç hızının da yavaşladığı görülmektedir. Hatta 2016 yılında net göç hızı negatif çıkmıştır. Bu durum İstanbul’un çekici faktörlerinin yanında özellikle son yıllarda bu bölgede yaşayanlar açısından geçim koşulları, güvenlik, kalabalıklığın getirdiği altyapı ve üstyapı sorunları v.b. itici güçlerin de ön plana çıktığı düşünülebilir.

Tablo 4: İBBS 1'e Göre Bölgelerin Net Göç Hızı Bilgileri (Ölçüm Bazında)

Bölgeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
İstanbul-TR1	2,1	3,06	7,77	8,98	2,2	4,69	1	3,45	-4,81
Batı Marmara-TR2	9,73	4,03	4,62	7,74	7,74	5,89	13,9 6	6,11	10,9 2
Ege-TR3	3,7	1,74	0,1	2,6	2,6	1,59	4,61	3,19	4,2
Doğu Marmara-TR4	12,5 7	6,37	5,51	5,27	5,27	6,56	7,69	9,67	10,2
Batı Anadolu-TR5	2,98	4,6	5,59	7,05	3,62	3,84	5,25	6,58	2,42
Akdeniz-TR6	2,15	0,52	0,58	-1,24	-1,09	-0,72	0,35	0,02	-0,03
Orta Anadolu-TR7	-9	-4,99	-8,95	-8,78	-4,11	-4,8	-6,63	-6,5	-0,09
Batı Karadeniz-TR8	-4,35	-2,4	- 11,1 6	-8,8	-3,2	-5,69	-7,72	-4,36	1,39
Doğu Karadeniz-TR9	-2,24	0,63	-8,98	-9,88	7,29	-3,61	-1,77	-5,88	15,0 3
Kuzeydoğu Anadolu- TRA	- 26,1 2	- 14,7 2	- 13,5 8	- 12,4 6	- 15,3 5	- 19,1 9	- 19,3 4	- 20,9 6	- 11,9 1
Ortadoğu Anadolu- TRB	- 10,8 9	- -9,09	- -9,08	- 16,4 9	- -7,19	- -7,12	- 12,2 3	- 12,6 3	- 13,1 3
Güneydoğu Anadolu-TRC	-7,56	-7,12	-3,8	-4,11	-7,55	-5,7	-6,12	-8,38	-8,66

Kaynak:TÜİK Göç İstatistikleri

Bölgelerarasındaki göçü çok daha net bir şekilde ortaya koyan Ek 1 ve Ek 2 tablolarında ise bölgelerin hangi bölgelerden ne kadar göç aldığı ve hangi bölgelere ne kadar göç verdiği görülmektedir. Ek 1 ve Ek 2'den oluşturulan Ek 3 ve Ek 4 tablolarında ise bölgelerin diğer bölgelerden aldıkları ve diğer bölgelere verdikleri göçler yüzdesel olarak verilmektedir. Buna göre (Ek 3) İstanbul bölgesinin diğer bölgelerden aldığı göçlere bakıldığında dengeli bir dağılım görülmektedir. Aldığı göçlerin %15.1'ini Batı Karadeniz'den, %11.3'ünü Güneydoğu Anadolu'dan, %10.9'unu Doğu Marmara, %10.3'ünü de Doğu Karadeniz'den almaktadır. Diğer bir sonuç; Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara, Ortadoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri aldıkları göçün büyük bir oranını İstanbul bölgesinden almaktadırlar. Bu durumda hem itici hem de çekici güçler rol oynamaktadır. İstanbul'daki hayat pahalılığı, iş bulamama, hayal kırıklığı sebebiyle bu bölgelere doğru tersine göç yaşandığı düşünülebilir. Özellikle Batı ve Doğu Karadeniz bölgelerine olan göçlerin yaklaşık %40'ının İstanbul'dan gerçekleştiği dikkat çekicidir. Bölgelerin diğer bölgelere verdikleri göçlere oransal olarak

bakıldığında (Ek 4); Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Marmara, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu bölgelerinden olan göçte, İstanbul bölgesine olan göç açık ara ilk sırada gelmektedir.

Kırsal göçün tarımla ilişkisi, çoğunlukla bu bölgelerdeki itici faktörlerin temel belirleyicisinin tarım olması konusunda odaklaşmaktadır. Kırsal göç teorilerinde, nedensel faktörler temelde üç ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar;

1. Bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeylerindeki farklılık,
2. Sektörler arasındaki farklılık,
3. Sanayileşme ve tarımda sanayileşmenin getirdiği sermaye kullanımının artması

Birinci faktör, bölgelerin ekonomik yapısı ile alakalı olup, kırsal bölgelerdeki ekonomik yapının tarımla doğrudan ilişkisini göstermektedir. İkinci faktör, tarımın genel dezavantajlı özelliğinden kaynaklanmakta ve diğer sektörlerle arasındaki fırsat eşitsizliğine dayanmaktadır. Üçüncü faktör ise sanayileşmenin, sanayide işgücü talebini doğurması ve tarımda kullanımı ile işgücünde arz fazlası yaratmasıyla açıklanmaktadır (Güreşçi, 2009:56). Kırsalın iticiliği ve kentin çekiciliği bağlamında konu ele alındığında şu sonuçlara ulaşmak mümkündür. Kırsalın iticiliğinin sebepleri: diğer bölgelerde sanayileşmenin gelişmesi, kırsal alanlardaki hızlı nüfus artışı, kırsal alanlarda miras yoluyla tarım alanlarının daralması, kırsal kesimde tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak tarımsal işgücünün azalması, bazı kırsal kesimlerde iklim koşullarının kötü olması, kırsal alanda olan ekonomik istikrarsızlık ve sosyal problemler, doğal afet ve savaşların olması, terör olaylarının insan güvenliğini tehdit etmesi, mevsim dışı ekonomik etkinliklerin yetersiz olması, kırsal kesimde eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği gibi durumlar şeklinde sıralanabilir. Kentin çekiciliğinin altında yatan sebepler ise: eğitim olanaklarının daha çok gelişmiş olması, şehrin cazibesi, iş bulma olanaklarının daha fazla olması, hayat standartlarının kırsala göre daha yüksek olması, kentlerdeki sosyal ve kültürel olanaklardan yararlanma isteği, hayat standartını yükseltmek isteği şeklinde sıralanabilir (Çılbant v.d, 2015:506-507)

Yukarıda sayılan argümanlar açısından 2008-2016 yılları arasındaki bölgelerarası göçlere bakıldığında bu argümanları destekleyen sonuçlar görülmektedir. Tablo 5’de Türkiye çapında istihdam edilenlerin yıllar itibariyle faaliyet kollarındaki değişim

verilmektedir. Buna göre 2008 itibariyle çalışanların %22.4'ü tarım sektöründe istihdam edilirken yıllar geçtikçe bu pay giderek azalmış ve tarımda çalışanların toplam içindeki payı %18.3'e gerilemiştir. Buna karşın hizmetler sektöründe çalışanların toplam içindeki payı %49.5'lerden %52.8 e doğru yükselmiştir.

Tablo 5: İstihdam Edilenlerin Yıllara Göre Faaliyet Kolları ve Dağılımı

Yıllar	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
2008	22,4	22	6	49,5
2009	23,1	20,3	6,3	50,4
2010	23,3	21,1	6,6	49,1
2011	23,3	20,8	7,2	48,7
2012	20,5	20,5	7,2	50,2
2013	21,2	20,7	7,2	50,9
2014	21,1	20,5	7,4	51
2015	20,6	20	7,2	52,2
2016	18,3	20,2	6,7	52,8

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri

Tablo 6'da ise İBBS Düzey 1 bölgelerinde çalışanların iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı verilmektedir. Buna göre, tarım sektöründe çalışanların payının nispeten yüksek olduğu Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu bölgelerinden, hizmetler sektöründe ve sanayi sektöründe çalışanların payının yüksek olduğu bölgelere doğru bir göç söz konusu olduğu görülmektedir.

Tablo 6: İstihdam Edilenlerin İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı 2013 (Bin Kişi)					%		
Bölgeler	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
İstanbul (TR1)	4.658	27	1.635	2.997	0,6	35,1	64,3
Batı Marmara (TR2)	1.279	331	364	584	25,9	28,5	45,6
Ege (TR3)	3.795	1.146	960	1.688	30,2	25,3	44,5
Doğu Marmara (TR4)	2.725	498	1.006	1.221	18,3	36,9	44,8
Batı Anadolu (TR5)	2.424	325	581	1.519	13,4	24,0	62,7
Akdeniz (TR6)	3.212	875	680	1.658	27,2	21,2	51,6
Orta Anadolu (TR7)	1.272	456	268	548	35,9	21,0	43,1
Batı Karadeniz (TR8)	1.619	658	327	635	40,6	20,2	39,2
Doğu Karadeniz (TR9)	958	451	137	370	47,1	14,3	38,6
Kuzeydoğu Anadolu (TRA)	698	347	93	259	49,7	13,3	37,0
Ortadoğu Anadolu (TRB)	1.138	475	220	443	41,7	19,3	38,9
Güneydoğu Anadolu (TRC)	1.745	427	467	850	24,5	26,8	48,7
TOPLAM	25.524	6.015	6.737	12.771	23,6	26,4	50,0

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Bu tablodaki sonuçlar; kırsal alandan göçü açıklamaya yönelik teorilerle paralellik göstermektedir. Bunlardan bazıları: ekonomik gelişmeyle birlikte işgücünün sektörel dağılımın tarımdan tarım dışı sektörler (sanayi-hizmetler) doğru kayacağına dayanan üç sektör teorisi, ekonomik yönden bölgelerarası farklı gelişmişlik düzeylerine sahip olan ülkelerde kırdan kente göç olacağına ve nüfusu gelişmiş bölgelerde yoğunlaştıracağını düşünen kutuplaşma teorisi, kırsal göçün bölgeler arasında değil sektörler arasındaki gelir ve istihdam fırsatı farklılığından kaynaklandığı ileri süren ikili ekonomi teorisi, bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliğin göçün temel belirleyicisi olduğunu ileri süren Todorov'un teorisidir. İtici ve çekici güçler açısından değerlendirildiğinde ise toprağın yetersiz oluşu veya eşitsiz dağılımı, geçimi güçleştirmekte göçü yaratmaktadır. Ayrıca, makine kullanımı ile işsiz kalan bireylerin kentlere göç etmesi beklenmektedir. Tarımsal toprağı kıt kimi ülkelerde, "emek/toprak" oranı ile göç arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Nüfus artışıyla yükselen "emek/toprak" oranının önemli bir göç nedeni olduğu iddia edilmektedir (Oberai, 1990:41). Tarımdaki makineleşme de göçe yol açmaktadır. Makineleşme sonucu bireyler işsiz kalarak bu bölgelerden ayrılmak istemektedirler. Tarımsal bölgelerde, "sermaye/emek oranı" ile ekilebilir "toprak/emek oranındaki artış, bireyleri göç etmeye itmektedir.

Ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi sayılan bölgelerin GSYİH'dan aldıkları pay Tablo 7'de gösterilmektedir. İstanbul ülke GSYİH'dan %30 ile en büyük payı almaktadır. GSYİH'dan aldığı payın yüksek olduğu diğer bölgeler ise Ege, Doğu Marmara ve Batı Anadolu'dur. Bu bölgeler aynı zamanda net göç hızında da yüksek orana sahiptirler. GSYİH'dan aldıkları pay en düşük olan Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu bölgeleri net göç hızında negatif en yüksek değerlere sahiptirler. Bu durum, ekonomik faktörlerin bazı bölgeler için itici bazı bölgeler için ise çekici faktör olduğunun açık bir göstergesidir. Güneydoğu Anadolu bölgesinin GSYİH'dan aldığı payın diğer 6 bölgeden daha yüksek olmasına rağmen, net göç hızının negatif yüksek değerde olması, bu bölgeden olan göçün ekonomik faktörlerin yanında itici güçlerden biri olan terör olaylarıyla ilişkili olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Bu tablo Türkiye'de göçün yönünü belirlemede çekici güçlerden biri olan ekonomik faktörlerin ön planda olduğunun bir başka göstergesi niteliğindedir.

Tablo 7: Cari Fiyatlarla Bölgesel Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ve Bölgelerin Aldıkları Pay (2014 Yılı)

Bölgeler	2014 (Bin TL)	2014 (%)
İstanbul-TR1	622.761.611	30,5
Batı Marmara-TR2	88.087.841	4,3
Ege-TR3	260.000.137	12,7
Doğu Marmara-TR4	232.915.559	11,4
Batı Anadolu-TR5	236.758.968	11,6
Akdeniz-TR6	208.338.126	10,2
Orta Anadolu-TR7	76.379.737	3,7
Batı Karadeniz-TR8	81.516.532	4,0
Doğu Karadeniz-TR9	47.554.199	2,3
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	30.567.575	1,5
Ortadoğu Anadolu-TRB	49.398.799	2,4
Güneydoğu Anadolu-TRC	110.186.791	5,4
Toplam	2.044.465.876	100,0

Kaynak: TÜİK Milli Gelir Verileri

Türkiye’de çeşitli sebeplerle tarıma verilen desteklemelerin azaltılması ve bu topraklardaki makineleşmenin artması bu bölgelerden sanayi yoğun olduğu bölgelere göçü artırmaktadır. Güreşçi (2010) çalışmasında Türkiye’de göçün sadece köyden kente olmadığını değişen birçok faktöre bağlı olarak kentinde bazı itici kırsal alanlarında bazı çekici faktörlerinin bulunduğunu söylemiş ve tersine göçün de olabileceğini belirtmiştir. Aslan ve Boz (2004) çalışmalarında, kırsal alandan kente göç eden ailelerin %19,3’ünün geldikleri yerlere geri dönmek istediklerini ve %18,7’sinin ise bu konuda kararsız olduğunu tespit etmişlerdir. Pazarlıoğlu (2007) İzmir iline göç edenlerin %60’ının beklentilerini gerçekleştiremediklerini tespit etmiştir. Dücan (2016) yaptığı ekonometrik çalışmada okullaşma oranının artmasının, işsizliğin ve terörizmin artmasının göçü artırdığını, bölgedeki istihdam olanaklarının artmasının göçü azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmalar kırsalın da çekici faktörlerinin artırılması durumunda bir tersine göç hareketinin de yaşanabileceğini bize göstermektedir. Bu anlamda bölgesel göç hareketini tersine çevirecek unsurlardan biri de cazibe merkezleri projesidir. Özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde cazibe merkezleri oluşturulmasına yönelik kaynakların arttırılması bu tersine göçü yaratabilecektir.

SONUÇ

Göç sadece bir yerleşim yerinden bir başka yerleşim yerine yerleşmek amacıyla gitme eylemi değil aynı zaman birçok sosyo-

ekonomik faktörü de bünyesinde barındıran oldukça geniş bir olgudur. Hem göç edilen yerden kaynaklanan sebepler hem de gidilen yerden kaynaklanan sebepler bu olgu üzerinde etkiye sahiptir. Kısaca itici ve çekici güçlerin göç kararı üzerindeki etkisi büyüktür. Bu çalışmada 2008-2016 yılları arasında İBBS Düzey 1 bölgeleri arasında yaşanan göçler itici ve çekici güçler açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu süreçteki göçlere bakıldığında geçmişte olduğu gibi göçün yönünün doğudan batıya doğru olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik açıdan az gelişmiş kırsal bölgelerden diğer bölgelere doğru nüfus hareketlenmektedir.

Türkiye'deki bölgeler arasında gerek ekonomik gelişmişlik açısından gerekse de sosyal-kültürel olanaklar açısından farklılıklar söz konusudur. Özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgeleriyle batı bölgeleri arasındaki fark daha fazladır. Bölgesel farklılıklar, göçün yönünün en önemli belirleyicilerinden biridir. Bu açıdan göçlerin genelde doğudan-batıya doğru olduğu görülmektedir. Özellikle sanayinin yoğun olduğu, istihdam olanaklarının daha fazla olduğu bölgelere doğru bir göç hareketi söz konusudur.

Bu süreçte İstanbul bölgesi kişiyle en fazla göç alan bölge olmuştur. Onu, Batı Anadolu, Doğu Marmara, ve Akdeniz takip etmiştir. En fazla göç veren bölge ise yine İstanbul olmuş, bu bölgeyi Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Batı Anadolu takip etmiştir. Alınan ve verilen göçler sonucunda oluşan net göç rakamlarına bakıldığında ise Doğu Marmara, İstanbul ve Batı Anadolu bölgeleri en fazla net göç alan bölgeler olmuşlardır. En çok net göç veren bölgeler ise Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri olmuştur. Diğer net göç veren bölgeler ise Orta Anadolu, Batı Karadeniz ve Doğu Karadeniz'dir. Net göç hızı rakamlarına göre yıllar itibarıyla Batı Marmara, Doğu Marmara ve İstanbul'un en yüksek rakamlara sahip olduğu görülmektedir. Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ise net göç hızı rakamının en yüksek şekilde negatif olarak seyrettiği bölgeler olmuşlardır. Son yıllarda Kuzeydoğu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerindeki net göç hızı oranlarında da artış görülmektedir. Bu durumun arkasında yatan sebep itici güçlerden biri olan terör olaylarının artmasına bağlanılabilir. Ayrıca İstanbul'a olan net göç hızının da yavaşladığı görülmektedir. Hatta 2016 yılında net göç hızı negatif çıkmıştır. Bu durum İstanbul'un çekici güçlerin yanında özellikle son yıllarda bu bölgede yaşayanlar açısından geçim koşulları, güvenlik, kalabalıklığın getirdiği altyapı ve üstyapı sorunları vb. itici

güçlerin de ön plana çıktığı düşünülebilir. Özellikle ekonomik aktivitenin zayıf olduğu bölgelerden ekonomik aktivitenin kuvvetli olduğu bölgelere ve doğudan batıya doğru bir göç hareketinin gerçekleştiği görülmektedir. Akdeniz bölgesi turizm açısından ön planda olan bir bölge olmasına rağmen aldığı ve verdiği göçün neredeyse birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Net göç alan Doğu Marmara, İstanbul, Ege ve Batı Marmara'da yer alan illerin gelişmişlik sıralamasında da üst sıralarda olduğu görülürken, net göç veren Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan illerin ise gelişmişlik sıralamasında alt sıralarda yer almaktadır. Bu sonuç; göç olgusunun çekici güçlerden belki de en temeli olan ekonomik faktörlere bağlı olduğunu destekleyen bir unsurdur. İBBS Düzey 1 bölgelerinde çalışanların iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımına bakıldığında, tarım sektöründe çalışanların payının nispeten yüksek olduğu Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu bölgelerinden, hizmetler sektöründe ve sanayi sektöründe çalışanların payının yüksek olduğu bölgelere doğru bir göç söz konusu olduğu görülmektedir. Bu da çekici güçlerden istihdam olanaklarının etkili olduğunun bir göstergesidir.

İstanbul GSYİH'dan %30 ile en büyük payı almaktadır. GSYİH'dan aldığı payın yüksek olduğu diğer bölgeler ise Ege, Doğu Marmara ve Batı Anadolu'dur. Bu bölgeler aynı zamanda net göç hızında da yüksek orana sahiptirler. GSYİH'dan aldıkları pay en düşük olan Kuzeydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu bölgeleri net göç hızında negatif en yüksek değerlere sahiptirler. Bu durum, ekonomik faktörlerin bazı bölgeler için itici bazı bölgeler için ise çekici güç olduğunun açık bir göstergesidir. Güneydoğu Anadolu bölgesinin GSYİH'dan aldığı payın diğer 6 bölgeden daha yüksek olmasına rağmen, net göç hızının negatif yüksek değerde olması, bu bölgeden olan göçün ekonomik faktörlerin yanında itici güçlerden biri olan terör olaylarıyla ilişkili olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Bu tablo Türkiye'de göçün yönünü belirlemede çekici güçlerden biri olan ekonomik faktörlerin ön planda olduğunun bir başka göstergesi niteliğindedir.

İstanbul bölgesinin diğer bölgelerden aldığı göçlere bakıldığında dengeli bir dağılım görülmektedir. Buna karşın, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara, Ortadoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu bölgeleri aldıkları göçün büyük bir oranını İstanbul bölgesinden almaktadırlar. Bu durumda hem itici

hem de çekici güçler rol oynamaktadır. İstanbul'daki hayat pahalılığı, iş bulamama, hayal kırıklığı sebebiyle bu bölgelere doğru tersine göç yaşandığı düşünülebilir. Özellikle Batı ve Doğu Karadeniz bölgelerine olan göçlerin yaklaşık %40'ının İstanbul'dan gerçekleştiği dikkat çekicidir. Bölgelerin diğer bölgelere verdikleri göçlere bakıldığında, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Marmara, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu bölgelerinden, İstanbul bölgesine olan göç büyük farkla ilk sırada gelmektedir.

Sonuç itibarıyla bu süreçte İBBS Düzey 1 bölgeleri arasındaki göçlerde çekici güçlerden yüksek gelir, istihdam olanakları, ekonomik aktivitenin yoğunluğu gibi faktörlerin; itici güçlerden de tarımsal işsizlik düşük gelir, terör gibi faktörlerin rol oynadığını söyleyebiliriz. Ancak akraba tavsiyesi, arızı olaylar ve diğer bazı faktörlerin daha net ortaya konabilmesi içinde detaylı anket çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgür, Z.G., (1997). Türkiye' de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik 1970-1993. Ankara: Kültür Bakanlığı
- Aslan, M., ve Boz, İ., (2004). Kırsal alandan kentlere göçü etkileyen faktörler: Adana örneği. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- Bahar O. Ve Bingöl K. F (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2): 43-61.
- Castles S. ve Miller, MJ., (2008) Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. Çev. Bülent Uğur Bal-İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çelik, F. (2005). İç Göçler: Teorik Bir Analiz. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2): 167-184.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27: 149-170.
- Çelik, F., (2007). Türkiye'de İç Göçler 1980-2000. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 22(1): 87-109.
- Çilbant, C., Aracı, H. ve Bilgen, U. (2015). Türkiye'de Ekonomik Kalkınmanın Bölgesel Göçlere Etkisi. Sosyal Bilimler Dergisi, 2(5): 502-511.

- Dayar, H., ve Sandalcı, U., (2016). Yatırım Teşviklerinin Göçler Üzerindeki Etkisi: TR33 Bölgesi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5 (7): 2041-2064.
- Dücan E., (2016). Türkiye’de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(2): 167-183
- ERKAN R., (2002). Kentleşme ve Sosyal Değişme. 1.Baskı, Bilimadamı Yayınları Ankara
- Friedlander, D. (1992). Occupational Structure, Wages and Migration in Late Nineteenth Century England and Wales. Economic Development and Cultural Change, 40(2): 295-319.
- Gençler A. ve Çolak A. (2002). Türkiye’den Yurtdışına Beyin Göçü: Ekonomik ve Sosyal Etkileri. Kocaeli Üniversitesi I.Ulusal Bilgi, Yönetim ve Ekonomi Kongresi, İzmit.
- Gürbüz, M. ve Karabulut, M., (2008) Kırsal Göçler İle Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. Türk Coğrafya Dergisi, 50: 37-60.
- Güreşçi, E., (2009). Kırsal Göç ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Sayı 22: 51-67
- Güreşçi, E., (2010). Türkiye’de Kentten Köye Göç Olgusu. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 11 (1): 77-86
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ., (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri. Editör: Oya Baydar, 75 Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları: 249–268.
- İTO, (2006) Düünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı İstanbul
- Kandemir, O., (2010). İktisadi Gelişme Sürecinde Göç Olgusu: Türkiye Örneği. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kurt, H., (2006) Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(1): 148-178.
- Lee, S.L., (1966). A Theory of Migration. Demography, 3(1): 47–57.
- OBERAI, A.S., (1990), Migration, Urbanisation and Development, ILO, Geneva
- Özdemir, M.,(2008). Türkiye’de İç Göç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Öztürk, M., (2006). Türkiye’de İçgöçlerin Türkiye’deki İç Göçlerin Sosyal Politika Açısından İncelenmesi: İstanbul Semt

- Pazarcıları Örneği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi
- Öztürk, M. ve Altuntepe, N., (2008). Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent Ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Journal of Yasar University*, 3(11): 1587-1625.
- Parnwell, M., (1993), *Population Movements and The Third World*, New York
- Pazarlıoğlu, V., (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1): 35-43.
- Sağlam, S. (2006), Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 5: 33-44.
- Sarı, A., (2008) Türkiye’de İçgöç: Fiziksel Sosyal ve Ekonomik Sonuçları. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 37: 1-18.
- Todaro, M.P., (1976). Urban Job Expansion, Induced Migration and Rising Unemployment. *Journal of Development Economics*, 3(3): 211-225.
- Tümertekin, E., ve Özgüç, N., *Beşeri Coğrafya; İnsan, Kültür, Mekan.*, Çantay Kitapevi: İstanbul, 1998 Yalçın, C., *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Üner, S. (1972), *Nüfusbilim Sözlüğü*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Yakar, M., (2012). Türkiye’de iç göçlerin ilçelere göre mekânsal analizi: 1995-2000 Dönemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 9(1): 741-768
- Yakar, M., ve Yazıcı, H., (2009). Afyonkarahisar Kentinde Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı İle Analizi 1990-2000. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (20): 155-172

EK 1: İBBS Düzey 1’de Bölgelerin Birbirlerinden Aldıkları Göç Sayısı 2008-2016 (Toplam Kişi Sayısı)

Bölgeler	Göç Alan Akdeniz	Göç Alan Batı Anadolu	Göç Alan Batı Karadeniz	Göç Alan Batı Marmara	Göç Alan Doğu Karadeniz	Göç Alan Doğu Marmara	Göç Alan Ege	Göç Alan Güneydoğu Anadolu	Göç Alan İstanbul	Göç Alan Kuzeydoğu Anadolu	Göç Alan Orta Anadolu	Göç Alan Ortadoğu Anadolu
İstanbul-TR1	246.891	198.338	520.211	383.787	400.069	504.669	277.369	282.517	0	160.870	173.517	208.626
Batı Marmara-TR2	50.740	63.489	50.237	0	26.105	121.952	140.425	37.816	267.457	27.100	23.862	29.991
Ege-TR3	270.957	219.002	83.711	137.322	50.155	229.192	0	132.551	292.631	69.538	73.461	84.472
Doğu Marmara-TR4	112.302	164.969	127.318	112.755	108.449	0	202.252	69.873	406.625	64.646	54.211	64.360
Batı Anadolu-TR5	259.914	0	204.172	62.603	70.089	175.529	235.372	109.631	224.347	60.829	227.323	78.431
Akdeniz-TR6	0	279.346	73.525	57.541	47.602	138.085	282.351	347.528	313.497	52.530	172.201	136.405
Orta Anadolu-TR7	162.540	341.273	71.308	34.657	26.434	86.101	100.192	51.606	228.956	30.417	0	38.694
Batı Karadeniz-TR8	77.329	291.905	0	77.303	98.914	186.323	103.437	40.666	564.657	32.720	66.050	31.613
Doğu Karadeniz-TR9	42.892	79.785	104.221	32.864	0	135.891	55.946	21.354	386.586	49.807	24.890	19.829
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	61.314	101.473	38.323	54.026	52.745	150.129	121.985	37.057	279.329	0	37.861	44.493
Ortadoğu Anadolu-TRB	172.965	118.086	38.689	54.150	24.021	135.631	138.925	135.387	352.207	46.941	45.344	0
Güneydoğu Anadolu-TRC	446.452	154.160	50.320	54.063	26.789	119.873	200.681	0	421.447	41.219	65.379	157.582

Kaynak: TÜİK Göç Verilerinden tarafımızca derlenmiştir * Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki göçler kapsamamıştır.

EK 2: İBBS Düzey 1’de Bölgelerin Diğer Bölgelere Verdikleri Göç Sayısı 2008-2016 (Toplam Kişi Sayısı)

Bölgeler	Göç Veren Akdeniz	Göç Veren Batı Anadolu	Göç Veren Batı Karadeniz	Göç Veren Batı Marmara	Göç Veren Doğu Karadeniz	Göç Veren Doğu Marmara	Göç Veren Ege	Göç Veren Güneydoğu Anadolu	Göç Veren İstanbul	Göç Veren Kuzeydoğu Anadolu	Göç Veren Orta Anadolu	Göç Veren Ortadoğu Anadolu
İstanbul-TR1	313.497	224.347	564.657	267.457	386.586	406.625	292.631	421.447	0	279.329	228.956	352.207
Batı Marmara-TR2	57.541	62.603	77.303	0	32.864	112.755	137.322	54.063	383.787	54.026	34.657	54.150
Ege-TR3	282.351	235.372	103.437	140.425	55.946	202.252	0	200.681	277.369	121.985	100.192	138.925
Doğu Marmara-TR4	138.085	175.529	186.323	121.952	135.891	0	229.192	119.873	504.669	150.129	86.101	135.631
Batı Anadolu-TR5	279.346	0	291.905	63.489	79.785	164.969	219.002	154.160	198.338	101.473	341.273	118.086
Akdeniz-TR6	0	259.914	77.329	50.740	42.892	112.302	270.957	446.452	246.891	61.314	162.540	172.965
Orta Anadolu-TR7	172.201	227.323	66.050	23.862	24.890	54.211	73.461	65.379	173.517	37.861	0	45.344

Batı Karadeniz-TR8	73.525	204.172	0	50.237	104.221	127.318	83.711	50.320	520.211	38.323	71.308	38.689
Doğu Karadeniz-TR9	47.602	70.089	98.914	26.105	0	108.449	50.155	26.789	400.069	52.745	26.434	24.021
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	52.530	60.829	32.720	27.100	49.807	64.646	69.538	41.219	160.870	0	30.417	46.941
Ortadoğu Anadolu-TRB	136.405	78.431	31.613	29.991	19.829	64.360	84.472	157.582	208.626	44.493	38.694	0
Güneydoğu Anadolu-TRC	347.528	109.631	40.666	37.816	21.354	69.873	132.551	0	282.517	37.057	51.606	135.387

Kaynak: TÜİK Göç Verilerinden tarafımızca derlenmiştir * Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki göçler kapsamamıştır.

EK 3: İBBS Düzey 1’de Bölgelerin Birbirlerinden Aldıkları Göç 2008-2016 (%)

Bölgeler	Göç Alan Akdeniz	Göç Alan Batı Anadolu	Göç Alan Batı Karadeniz	Göç Alan Batı Marmara	Göç Alan Doğu Karadeniz	Göç Alan Doğu Marmara	Göç Alan Ege	Göç Alan Güneydoğu Anadolu	Göç Alan İstanbul	Göç Alan Kuzeydoğu Anadolu	Göç Alan Orta Anadolu	Göç Alan Ortadoğu Anadolu
İstanbul-TR1	13,0	9,9	38,2	36,2	43,0	25,4	14,9	22,3	0	25,3	18	23,3
Batı Marmara-TR2	2,7	3,2	3,7	0	2,8	6,1	7,6	3,0	7,2	4,3	2,5	3,4
Ege-TR3	14,2	10,9	6,1	12,9	5,4	11,6	0	10,5	7,8	10,9	7,6	9,4
Doğu Marmara-TR4	5,9	8,2	9,3	10,6	11,6	0	10,9	5,5	10,9	10,2	5,6	7,2
Batı Anadolu-TR5	13,6	0	15,0	5,9	7,5	8,9	12,7	8,7	6,0	9,6	23,6	8,8
Akdeniz-TR6	0	13,9	5,4	5,4	5,1	7,0	15,2	27,5	8,4	8,3	17,9	15,2
Orta Anadolu-TR7	8,5	17,0	5,2	3,3	2,8	4,3	5,4	4,1	6,1	4,8	0	4,3
Batı Karadeniz-TR8	4,1	14,5	0	7,3	10,6	9,4	5,6	3,2	15,1	5,1	6,9	3,5
Doğu Karadeniz-TR9	2,3	4,0	7,7	3,1	0	6,9	3,0	1,7	10,3	7,8	2,6	2,2
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	3,2	5,0	2,8	5,1	5,7	7,6	6,6	2,9	7,5	0	3,9	5,0
Ortadoğu Anadolu-TRB	9,1	5,9	2,8	5,1	2,6	6,8	7,5	10,7	9,4	7,4	4,7	0
Güneydoğu Anadolu-TRC	23,4	7,7	3,7	5,1	2,9	6,0	10,8	0	11,3	6,5	6,8	17,6

Kaynak: TÜİK Göç Verilerinden tarafımızca derlenmiştir * Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki göçler kapsamamıştır.

EK 4: İBBS Düzey 1’de Bölgelerin Diğer Bölgelere Verdikleri Göç 2008-2016 (%)

Bölgeler	Göç Veren Akdeniz	Göç Veren Batı Anadolu	Göç Veren Batı Karadeniz	Göç Veren Batı Marmara	Göç Veren Doğu Karadeniz	Göç Veren Doğu Marmara	Göç Veren Ege	Göç Veren Güneydoğu Anadolu	Göç Veren İstanbul	Göç Veren Kuzeydoğu Anadolu	Göç Veren Orta Anadolu	Göç Veren Ortadoğu Anadolu
İstanbul-TR1	16,5	13,1	35,9	31,9	40,5	27,3	17,8	24,2	0	28,5	19,5	27,9
Batı Marmara-TR2	3,0	3,7	4,9	0	3,4	7,6	8,4	3,1	11,4	5,5	3,0	4,3
Ege-TR3	14,9	13,8	6,6	16,7	5,9	13,6	0	11,5	8,3	12,5	8,5	11,0
Doğu Marmara-TR4	7,3	10,3	11,9	14,5	14,2	0	13,9	6,9	15,0	15,3	7,3	10,7
Batı Anadolu-TR5	14,7	0	18,6	7,6	8,4	11,1	13,3	8,9	5,9	10,4	29,1	9,4
Akdeniz-TR6	0	15,2	4,9	6,0	4,5	7,5	16,5	25,7	7,4	6,3	13,9	13,7
Orta Anadolu-TR7	9,1	13,3	4,2	2,8	2,6	3,6	4,5	3,8	5,2	3,9	0	3,6
Batı Karadeniz-TR8	3,9	12,0	0	6,0	10,9	8,6	5,1	2,9	15,5	3,9	6,1	3,1
Doğu Karadeniz-TR9	2,5	4,1	6,3	3,1	0	7,3	3,1	1,5	11,9	5,4	2,3	1,9
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	2,8	3,6	2,1	3,2	5,2	4,3	4,2	2,4	4,8	0	2,6	3,7
Ortadoğu Anadolu-TRB	7,2	4,5	2,0	3,6	2,1	4,3	5,1	9,1	6,2	4,5	3,3	0
Güneydoğu Anadolu-TRC	18,3	6,4	2,6	4,5	2,2	4,7	8,1	0	8,4	3,8	4,4	10,7

Kaynak: TÜİK Göç Verilerinden tarafımızca derlenmiştir * Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki göçler kapsamamıştır.

2015 YILINDA TÜRKİYE’DE MEYDANA GELEN GÖÇLER İLE SOSYO- EKONOMİK ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Arş. Gör. Ömer KAYA

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Coğrafya ABD

Prof. Dr. Murat KARABULUT

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak., Coğrafya Böl.

Doç.Dr. Emin TOROĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak., Coğrafya Böl.

Göç, sebepleri ve sonuçları itibarı ile özellikle sanayi devriminden sonra dünyanın en büyük sosyal olgularından biri olmuştur. Bu nedenle göç, sosyal bilimlerin tüm alanlarında ayrı bir yer edinmiş ve disiplinlerarası çalışma alanı haline gelmiştir. Coğrafya bir bilim disiplini olarak, göçlerin yapısı, mekânlar arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar ve mekânlar arası hareketlilik ile neden bazı mekânların insanları belirli dönemde göç etmeye zorlarken diğer mekânların insanları çektiği gibi konularla ilgilenmektedir. Bilimsel anlamda göç, göçe neden olan faktörler ve sonuçları hakkında yapılan çalışmalar Ravenstein’in çalışmasına kadar dayandırılmaktadır. Son 50 yılda insan yaşamına dair verilerin artması ile bilimsel araştırmada tanımlama, açıklama, çıkarsama ve ön kestirimde bulunma gibi yöntemlerin gelişmesi göç üzerinde yapılan çalışmaların özellikle sosyo-ekonomik boyutta çok daha derinleşmesine neden olmuştur. Böylece insanların yaşadıkları mekânı neden terk ettikleri ve diğer mekânları ise neden tercih ettikleri üzerinde yoğunlaşan çalışmalar literatüre girmiştir.

Bu çalışmada Türkiye’de 2015 yılında meydana gelen göçlerin sosyo-ekonomik özellikler ile ilişkilerinin saptanması amaçlanmıştır. Bu amaçla 2015 yılına ait göçler ve sosyo-ekonomik faktörlere ait veriler iller bazında TÜİK ve SGK’dan elde edilmiştir. İllerin aldığı göç, verdikleri göç ve net göç hızı ile sosyo-ekonomik veriler arasında korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Böylece göç ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler ve göçü açıklayan faktörler incelenmiştir. Son olarak göç ile ilişkisi saptanan değişkenler ve göçü açıklayan değişkenler kullanılarak kümeleme analizi yapılmıştır. Böylece göçe neden olan parametreler ve göç değişkeni kullanılarak Türkiye’nin göç bölgeleri oluşturulmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, göçün sosyo-ekonomik değişkenlerden büyük ölçüde etkilendiği, bununla birlikte veri olmadığı için belirlenemeyen veya ölçülemeyen bazı sosyo-psikolojik faktörlerden, şehirlerin çekici özelliklerinden ve itici faktörlerden de etkilendiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Sosyo-Ekonomik Faktörler, İlişkiler, Göç Bölgeleri

RELATIONSHIPS BETWEEN SOCIO-ECONOMIC CHARACTERISTICS AND MIGRATION IN TURKEY DURING 2015

Migration is one of the world's greatest social phenomena, in terms of its causes and effects, especially after the industrial revolution. Therefore, migration has taken a different place in all areas of social sciences and it has become an interdisciplinary field. As a discipline of science, Geography is concerned with socio-economic difference between spaces and inter-space mobility in the structure of migration with why some places force people to migrate while other places attract people in a certain period. Initial studies on migration (causes of migration and its consequences) go back to Ravenstein's work. The increase in the number of data about human life and the development of methods in the scientific research such as identification, explanation, inference and estimation have caused led to much more deepening on migration studies, especially at the socio-economic level, in the last 50 years. Thus studies have focused on why people leaves the place they live in, and why they prefer other places have entered the scientific literature.

The aim of this study is to determine the relationships between migration and socio-economic factors in Turkey, during the year of 2015. To achieve this purpose, data on migration and socio-economic factors of provinces for 2015 obtained from TURKSTAT and Social Security Institution (SSI). Correlations and regression analyzes were made between migration and net migration rate with socio-economic variables of the provinces. Thus, the relationships between migration and socio-economic variables and the factors explaining population migration were examined. Finally, clustering analysis was carried out using the variables related with migration and variables described migration. Consequently, Immigration regions of Turkey have been established using these parameters. As a result, it can be said that migration has been controlled by several socio-economic factors along with several other factors such as socio-physiologic conditions, positive aspects of urban areas and unattractive sides of places.

1. GİRİŞ

Türkiye’de son zamanlarda sosyal bilimlerde iç göçe yönelik araştırmalar giderek azalmakta ve önemi yitirmekteyken uluslararası göç araştırmaları ise giderek artmaya başlamıştır (Yakar, 2017:374). Bu durumun temel sebepleri özellikle son 10-15 yılda meydana gelen göçlerden, Türkiye’nin Suriye ve Irak gibi ulusaşırı göç veren ülkelere sınırının olması ve ülkenin özellikle batıya göç etmek isteyen Afganistan gibi Orta Asya ülkeleri ile Ortadoğu ülkeleri göçmenlerinin gözünde Avrupa’ya giden yolda (yani kademeli göç fenomeninde ülkenin doğu-batı arasında köprü olması sebebiyle) bir durak olarak

görülmesidir. Ancak Türkiye’de iç göçün paterni son 40 yıl içerisinde değişim göstermiş ve artık kırsal alandan kentlere olan göçler önemini yitirerek yerini kentlerden kentlere olan göçlere bırakmaya başlamıştır (Tekeli, 2008:62-63). Nitekim 1995-2000 yılları arasında kentlerden kentlere olan göçlerin toplam göçlere oranı %57,8 iken, köylerden kentlere olan göç %17,46 ve kentlerden köylere olan göç ise %20 civarında gerçekleşmiştir (TÜİK, 2004). Bu anlamda Türkiye’de meydana gelen toplumsal değişimlerden söz edilebilir. Yani Türkiye toplumu büyük ölçüde kentleşerek tarım toplumu olmaktan çıkmıştır (Yakar, 2013:240). Diğer yandan unutulmamalıdır ki, günümüzde hala Türkiye’de izole kırsal alanlar ve kırsal yaşam tarzı (büyük ölçüde azalmaya rağmen) hala vardır ve geçmişte meydana gelmiş olan kırdan kente olan göçlerin sonuçları süreç açısından hala tamamlanmış değildir. Bu açıdan incelendiğinde göç kır-kent, iller, bölgeler, ülkeler, hatta kıtalar arasında devam etmektedir (Gürbüz ve Karabulut, 2008:51). Türkiye’de kentlerden kentlere olan göçlerin giderek artması iç göçlerle ilgili çalışmalarda ve bakış açılarında da değişimlerin olması gereğini zaruri hale getirmiştir. Bu nedenlerden dolayı da Türkiye’de göç sürecinin neden olduğu sorunlar yani göçün sorunsallığı yeniden ele alınmalıdır (Tekeli, 2008:171; Sirkeci ve Yücesahin, 2014:2-3). Bu bağlamda artık göçlerin neden olduğu sorunlar arasında köylü-kentli kültürleri arasındaki farklar ve sonuçları değil, bir kentten diğerine göç etmiş insanların kimlikleri göçlerin neden olduğu kültürel etkileşimler ve göç edenlerin daha çok aktif ve girişimci olması nedeniyle (Tekeli, 2008:180) bölgesel farklılıkların artışı gibi konuların ele alınması gerekir. Burada anlatılmaya çalışılan şey farklı etnik, dini, sosyal ve kültürel özelliklere sahip bir kentten diğerine göçün neden olduğu sorunların kırdan-kente olan göçün sorunlarından daha farklı olduğudur. Bu nedenle artık yapılacak çalışmaların bir yönünün de kentler arası göçler ile kentlerin kültürel, sosyal ve ekonomik karakterlerinin ilişkilendirilmesi gibi kentler arası göçlerin örüntülerini anlamaya yönelik çalışmalar şeklinde olması gereklidir. Ya da çalışmalarda hem göç verileri hem de sosyo-ekonomik veriler kullanırken kır-kent ayrımı yapılmadan iller arası göçler incelenebilir.

En basit anlamda “bir yerden diğerine bir yer değiştirme hareketi” (Yakar ve Yazıcı, 2009:156) olan göç; fonksiyonel ve idari açıdan hangi birimden diğerine olursa olsun tarih boyunca hep sosyal, ekonomik, kültürel ve politik farklılıklar ile bunların neden olduğu sosyo-ekonomik gelişmişlik farkı ve fırsat eşitsizliğinin sebep olduğu

olgudur (Gürbüz ve Karabulut, 2007:472). İç göçe neden olan faktörler arasında sadece sosyal, ekonomik, kültürel ve politik farklılıklar değil terör, güvenlik, dinsel sebepler ve psikolojik faktörler gibi birçok durum söz konusudur (Özyakışır, 2013:21). Bu nedenle göç olgusunun anlaşılması için temel belirleyicilerin yanında bu faktörlere ait mümkün olduğunca çok değişkenin kullanılması gerekmektedir. Ancak ne yazık ki ülkemiz için son on yıl içerisindeki birkaç yıl dışında bu tür veriler çalışmalar açısından tatmin edici düzeyde değildir.

Ravenstein'in 1885 yılındaki "Göç Kanunları" adlı çalışmasından Lee'nin İtme-Çekme Kuramı hatta günümüzde kullanılan göç kuramlarından modernleşme okulu ya da Marksist göç kuramına kadar göçe neden olan faktörlerin araştırması hemen tüm göç kuramlarında önemli bir yer almıştır. Buna Yakar'ın da 2017:85'te değindiği gibi ağ teorisi dâhil değildir. Ancak bu teoride bile göç sebeplerine kısaca göç maliyeti açısından değinilmektedir. Bu tür çalışmalarda temel amaç; göç sürecini başlatan ve devam ettiren mekanizmaların tespit edilmesidir. Günümüzde göç sürecini başlatan ve devam ettiren çalışmalar bireyler üzerinde (Toroğlu ve Kaya, 2014), il bazında (Toroğlu, 2007) ya da iller bazında (Dücan, 2016) yapılabilmektedir.

Bu çalışmada iller arasında meydana gelen göçler ile sosyo-ekonomik faktörler arasında var olan ilişkilerin ve örüntülerin tespiti amaçlanmıştır. Bu amaçla göç verileri ile TÜİK ve SGK'dan elde edilen sosyo-ekonomik veriler üzerinde korelasyon, regresyon ve hiyerarşik kümeleme analizleri yapılarak ilişkiler tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. VERİ VE YÖNTEM

Çalışmada göç ile sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkileri anlamak için 2015 yılına ait veriler TÜİK ve SGK'dan elde edilmiştir. Bu veriler çalışmanın yöntemleri açısından dönüştürüldükten sonra göçe yönelik önemli bir parametre olan göç etkililik/etkinlik oranı da hesap edilmiştir ve böylece toplam değişken sayısı 70'i bulmuştur (Tablo 1). Göç etkililik oranı illerin aldığı göç ve verdikleri göçten hesap edilmiştir.

Tablo 1: Çalışmada kullanılan veriler

1	İllerin Aldığı Göç	36	Net Göç
2	İllerin Verdiği Göç	37	Göç Etkililik Oranı
3	Net Göç Hızı	38	Genç Nüfus Cinsiyet Orn. %
4	Konutun kalitesinde Prob. Yaşayanların Orn. %	39	16 -17 Yaş grubunda Kız Çocuk Evlenme Say.
5	İnternet abone Say. %	40	Doğuştaki beklenen yaşam süresi (yıl)
6	Genç nüfusun toplam nüfus içindeki Orn. %	41	Hekim başına düşen müracaat Say.
7	Kız Çocuk Evlenmelerinin Toplam Evl. Orn. %	42	Kamunun eğitim hizmetlerinden Memn. Orn. %
8	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	43	PM10 istasyon değerleri ortalaması (hava kirliliği) ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
9	Siyasi partilere üyelik Orn. %	44	Sokaktan gelen gürültü problemi yaşayanların Orn. %
10	Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan Hane Orn. %	45	Cinayet Orn. (Milyonda)
11	Belediyenin temizlik hizmetlerinden Memn. Orn. %	46	Gece yalnız yürürken kendini güvende hissedenlerin Orn. %
12	Bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı	47	Kamunun asayiş hizmetlerinden Memn. Orn. %
13	Erkeğin Ortalama Evlenme Yaşı	48	Havalimanına erişim Orn.
14	Fakülte veya yüksekokul mezunlarının Orn. (%)	49	Mutluluk Düzeyi %
15	Fert başına düşen oda Say.	50	Okuma Yazma Bilmeyen Say.
16	İllerde Yaşam Endeksi	51	4/1A Sigortalıların İl içindeki Toplam Sigort. Orn.
17	Kadının Ortalama Evlenme Yaşı	52	4/1B Sigortalıların İl içindeki Toplam Sigort. Orn.
18	Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı	53	4/1C Sigortalıların İl içindeki Toplam Sigort. Orn.
19	Kişi başına düşen tasarruf mevduatı (TL)	54	4/1A Tarım+41BTarım Sigort. İl içindeki Top. Sigort. Orn.
20	Mahalli idareler seçimlerine katılım Orn. %	55	Kamunun sağlık hizmetlerinden Memn. Orn. %
21	Okur-yazar Kadın Say.nın 6+ Yaş Nüfusa Orn. %	56	Kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim Orn. %
22	Orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin Orn. %	57	Km2'ye düşen orman alanı %
23	Sendika/dernek faaliyetleri ile ilgili olanların Orn.	58	Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma Orn. %
24	Sinema ve tiyatro seyirci Say. %	59	Ort. günlük kazanç (TL)
25	TEOG sistemi yerleştirmeye esas Puan Ort. (Puan)	60	Ödünç Verilen Materyal Say. Orn. %
26	YGS puan ortalaması (Puan)	61	Ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası Say. ‰

27	Bebek ölüm hızı ‰	62	Sağlığından Memn. Orn. (%)
28	Genel Cinsiyet Orn.‰	63	Sosyal hayatından Memn. Orn. %
29	İşsizlik Orn. %	64	Toplam Aile Say.
30	Sosyal ilişkilerinden Memn. Orn. %	65	Yaşlı Cinsiyet Orn.‰
31	Atık hizmeti verilen nüfusun Orn. %	66	Yaşlı nüfusun toplam Nüfus içindeki Orn.‰
32	Belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden Memn. Orn. %	67	Boşanmaların Aile Sayısına Oranı %
33	Erkeğin Ortalama İlk Evlenme Yaşı	68	Evlenmelerin Aile Sayısına Oranı %
34	İstihdam Orn. %	69	İntihar Sayısı Oranı (1000 ölümden)
35	İşinden Memn. Orn. %	70	1000 kişiye düşen ölen sayısı

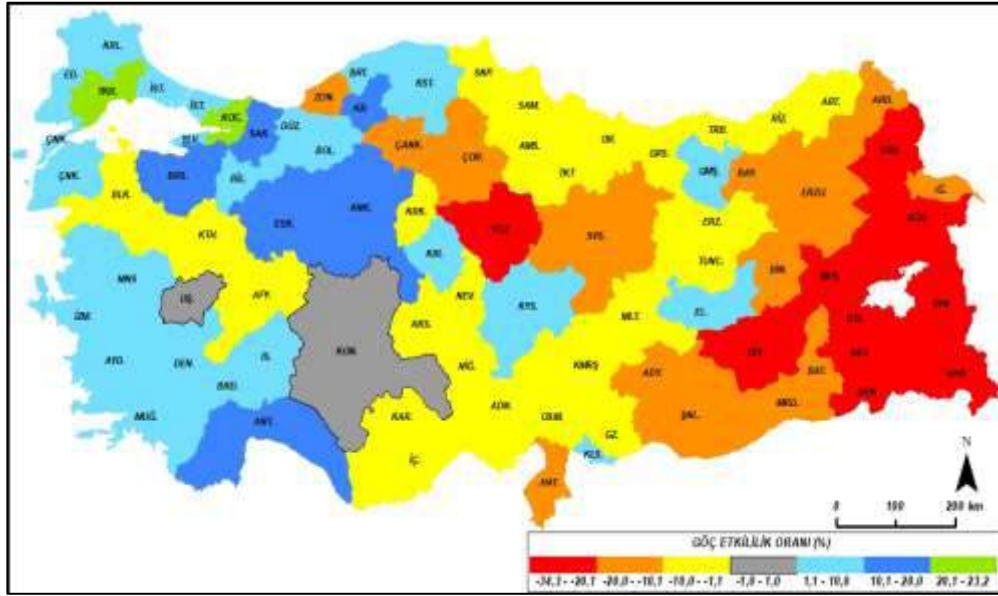
Çoğu durumda net göç ve oranı nüfusun hareketliliğini ve yeniden dağılımını ölçmede yetersiz kalabilmektedir (Yakar, 2012:746). Net göç hızı tarihi nüfus yığılmalarından etkilenirken göç etkinlik oranı bundan etkilenmez. Yani zamansal ve mekânsal varyasyonlara karşı daha hassastır (Stillwell vd., 2000:17-18). Göç etkinlik oranı net göçün toplam göçe oranlanması ile elde edilmektedir. Göç etkinlik oranının değeri -100 ile 100 arasında değişmektedir. Sonuçlar ± 100 'e yaklaştıkça net göçün yeniden dağılımında etkisi artmakta, değerler 0'a yaklaşırsa net göçün nüfusun yeniden dağılımına etkisi azalmaktadır (Yakar, 2012:746). Göç etkinlik oranı bir bölgede gerçekleşen göçün % kaçının azalma ya da artma sağladığını belirlemektedir. Dolayısıyla göçün nüfusa etkisi bölgesel olarak hesaplanabilmektedir. Böylece illerin sosyo-ekonomik faktörleri ile göç etkililik oranı arasında yapılan analizler göçün nüfus üzerinde etkililik derecesi ile nüfusun sosyo-ekonomik faktörleri arasındaki ilişkileri saptamaya yarayacaktır. Göç etkililik oranının matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir.

$$\begin{aligned}
 \text{Göç etkililik oranı} &= \frac{\text{İçeriye göç} - \text{Dışarıya göç}}{\text{İçeriye göç} + \text{Dışarıya göç}} * 100 \\
 &= \frac{\text{Net Göç}}{\text{Toplam Göç}} * 100
 \end{aligned}$$

Çalışmada göç etkinlik oranları hesap edilerek haritalandırılmıştır. Buna göre göç etkinlik oranı Şırnak ilinde (%-34,29), en yüksek göç etkinlik oranı ise Tekirdağ iline (%23,23) aittir. Mekânsal açıdan incelendiğinde Güneydoğu illeri ve Yozgat %-20 ile %-35 arasında negatif değer yüksek göç etkililik oranına sahiptir. Yani bu Türkiye'de göç en çok bu illerde nüfusa negatif olarak etki etmektedir. Göreceli olarak batıya doğru gidildikçe göç etkinlik oranları önce 0'a düşüp sonra pozitif değerler almaktadır. Ancak

Gümüşhane, Kilis ve Elazığ illeri doğuda pozitif olarak ve Balıkesir Kütahya ve Afyon batıda negatif olarak bu durumun dışındadır ve pozitif değerlerden sonra doğu batı ayrımı yok olmaktadır (Şekil 1). Uşak (%0,19) ve Konya(%-0,20) illeri ise göç etkililik oranlarının en düşük yani göçün nüfusa en az etki ettiği iller arasındadır. Tekirdağ ve Kocaeli illerinin %20'lik pozitif etkililik değerlerinden sonra nüfusa pozitif katkı sağlayan göçler en çok Bursa, Sakarya, Karabük, Eskişehir, Ankara ve Antalya illerindedir.

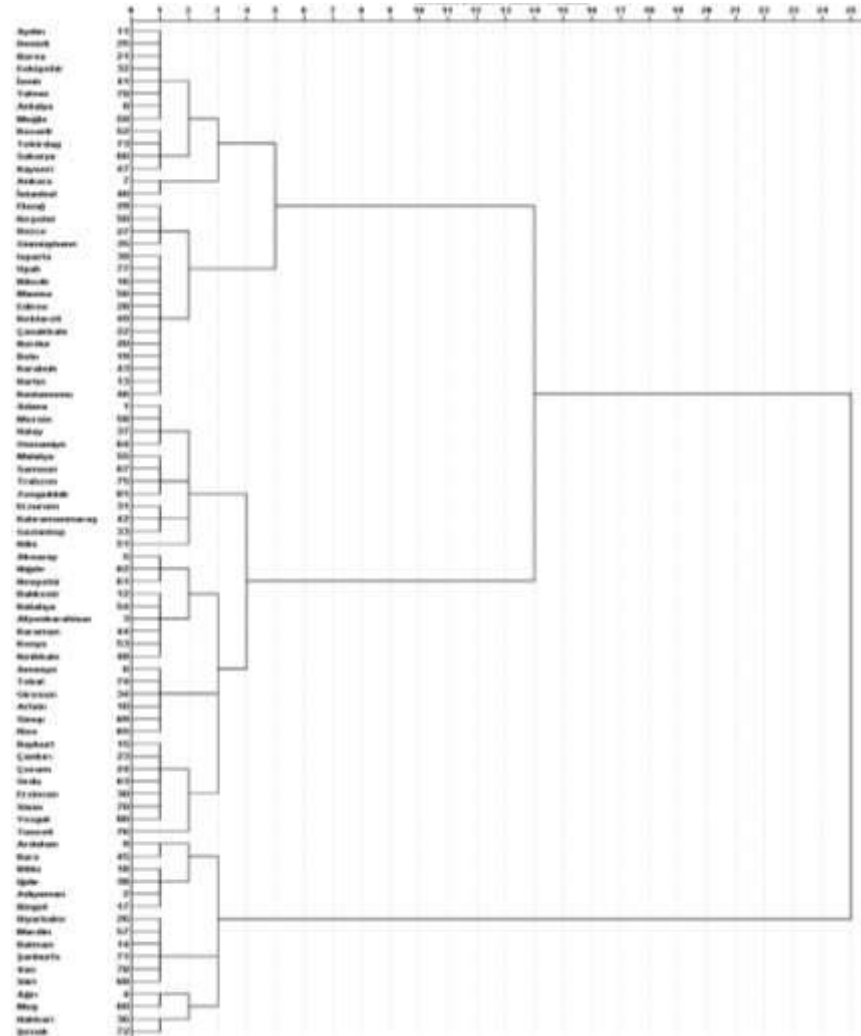
Şekil 1: Türkiye'de Göç Etkililik Oranlarının Dağılışı

Sosyo-ekonomik veriler ile net göç hızı ve göç etkililik oranı arasında doğrusal bir ilişkinin varlığını ve yönünü test etmek için pearson korelasyon analizi, ilişkinin fonksiyonel olup olmadığını anlamak için ise regresyon analizi yapılmıştır. Bu analizlerden sonra göçler ile ilişkili olan sosyo-ekonomik değişkenler ve göç değişkenleri kullanılarak hiyerarşik kümeleme yöntemi ile Türkiye'nin Göç Bölgeleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada göç ve göç ile ilgili sosyo-ekonomik değişkenlere göre illerin benzerliği ve farklılıklarının tespiti için yapılan hiyerarşik kümelemede küme içi homojenliği maksimumda tutmak amacıyla Ward metodu, mesafe analizi olarak ise kareli Öklid mesafesi kullanılmıştır. Hiyerarşik kümeleme sonucunda birinci birimde 19, ikinci birimde 10, üçüncü birimde 5, dördüncü birimde 4, beşinci birimde 3 ve ondördüncü birimde 2 küme elde edilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2: *Hiyerarşik Kümeleme sonuçları Dendogramı*

3. BULGULAR

1.1. Sosyo-Ekonomik Değişkenler İle Göçler Arasındaki ilişkiler

Çalışmada korelasyon analizleri net göç hızı ve göç etkililik oranı ile sosyo-ekonomik değişkenler üzerinden yapılmıştır. Korelasyon analizinde güven aralığı (α) 0,05 olarak kabul edilmiş ve korelasyon katsayı yorumları Sungur (2005:116)a göre yapılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Korelasyon katsayılarına göre ilişki yorumları

KORELASYON KATSAYISI	İLİŞKİ YORUMU
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Net Göç hızı il sosyo-ekonomik değişkenler arasında 44 değişken istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişkili çıkmıştır. 21 değişkenin ilişkileri ise istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu çalışmada net göç ve net göç hızı TÜİK'in formülasyonlarından elde edilmiştir. Dolayısı ile net göç hızı göç alma mantığı üzerinden hesaplanmıştır. Böylece negatif ilişkide net göç hızı artarken ilişkili değişkenlerin değerleri azalmakta, pozitif ilişkide ise net göç hızı artarken diğer değişkenlerin değerlerinin de artmaktadır. İlişkili olan değişkenlerden 10 tanesi negatif 34 tanesi ise pozitif olarak ilişkilidir (Tablo 3). Korelasyon analizine göre net göç hızı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasında 1 çok zayıf, 19 zayıf ve 24 orta düzeyde ilişki bulunmaktadır.

Tablo 3: Net göç hızı ile sosyo-ekonomik veriler arasındaki korelasyonların özeti

İlişki Derecesi	İlişkinin Yönü		Toplam
	Negatif	Pozitif	
Çok Zayıf		1	1
Zayıf	3	16	19
Orta	7	17	24
Toplam	10	34	44

Göç Etkililik oranı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasında yapılan korelasyon analizine göre; toplamda 12'si negatif 36'sı pozitif yönde ve 23'ü zayıf, 23'ü orta ve 2'si,de yüksek düzeyde olmak üzere toplamda 48 değişken göç etkililiği ile ilişkilidir. Bu ilişkiler sadece

göçün meydana geldiği yıl (2015) ile ilişkidir yani nüfusun kümülatif bir etkisi yoktur.

Tablo 4: Göç Etkililik oranı ile sosyo-ekonomik veriler arasındaki korelasyonların özeti

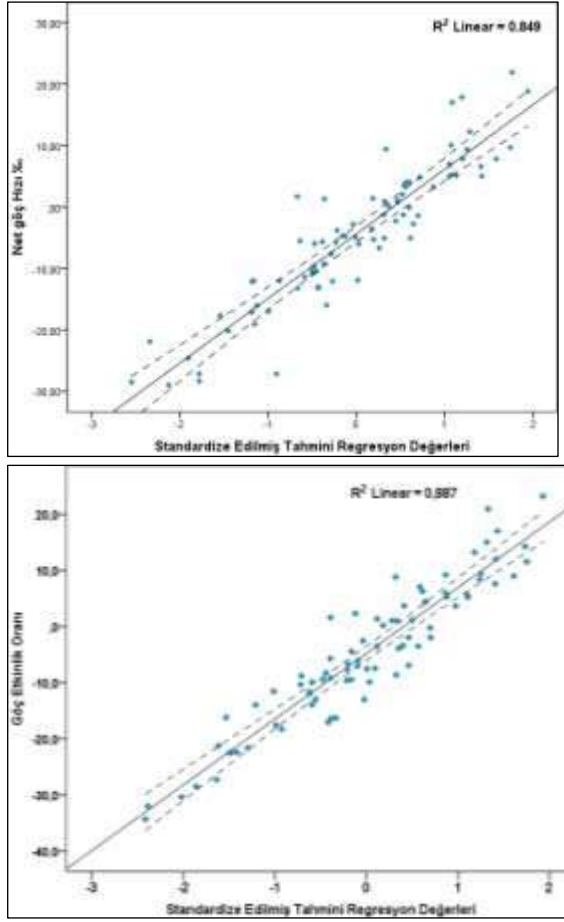
İlişki Derecesi	İlişkinin Yönü		Toplam
	Negatif	Pozitif	
Zayıf	5	18	23
Orta	6	17	23
Yüksek	1	1	2
Toplam	12	36	48

Araştırmada kullanılan iki göç değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı olan 48 değişkeni arasında çoklu fonksiyonel ilişkinin varlığını test etme amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre sosyo-ekonomik değişkenler net göç hızının %84,9'unu, göç etkililik/etkinlik oranının %88,7'sini açıklayabilmektedir. Göç etkililik oranının geçmişten etkilenen nüfus ile hesaplanmamış olması göç olayı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi daha yüksek olduğunu kanıtlamıştır (şekil 3). Çalışmada kullanılan iki göç değişkeni ile sosyo-ekonomik faktörlerin korelasyon analizi sonuçları ve tek tek her bir sosyo-ekonomik değişkenin iki göç değişkeni ile fonksiyonel ilişkilerinin tespiti için yapılan doğrusal regresyon analizi sonuçları ekler kısmında verilmiştir.

Göç etkililik oranının %12,3'lük kısmı ise hata terimi vasıtasıyla araştırmaya verilmediği ya da ölçülemediği için dâhil edilemeyen sosyo-psikolojik faktörler ve şehirlerin itici-çekici özellikleri gibi faktörlerden tarafından açıklanabilir. Örneğin bazı şehirler farklı yaşam tarzları ile bütünleşerek adeta markalaşmış olabilirler. Buna göre şu soru sorulabilir. İnsanlar sadece ekonomi, yaşam standartları, eğitim veya güvenlik sebebiyle mi göç etmektedirler? İzmir'e göç edenlerin ya da göç etmek isteyenlerin orada daha rahat toplumun otokontrolünden uzak olarak düşündükleri bir yaşam tarzı olabilir mi? Elbette bunların hepsi yeni bir araştırma sorusudur. Farklı özellikleriyle markalaşmış şehirler kavramı göç çalışmalarında ele alınması gereken önemli bir konudur. İşte tüm bu olası faktörler iç göçleri açıklamada kullanılabilecek olası faktörlerdir. Bu nedenle göç çalışmalarında kullanılabilecek tüm sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik faktörler kullanılmalı ve ulaşılabilen maksimum doğruluk

oranına ulaşılmalıdır. Ayrıca insanlar gelişen teknoloji-ekonomi-bilim ve ihtiyaçlarla daha önce hiç tespit edilmemiş ve düşünülmemeyen nedenlerle göç edebilirler ve göçü tamamen %100 oranında ilişkiye hiç rastlanmayabilir.

Şekil 3: Göç değişkenleri ile sosyo-ekonomik veriler arasındaki çoklu doğrusal regresyon sonuçları

1.2. Türkiye'nin 2015 Yılı Göç Bölgeleri

Çalışmada net göç hızı ve göç etkililik oranı ve bunlarla ilişkili bulunan 48 sosyo-ekonomik değişken kullanılarak hiyerarşik kümeleme analizi yapılmıştır. Daha sonra farklı birimlerden elde edilen farklı sayılardaki kümeler üzerinde Diskriminant analizi yapılarak iller yukarıda bahsedilen 48 değişkene göre yeniden sınıflandırılmıştır. Böylece tüm birimlerdeki kümeler tekrardan oluşturulmuş ve Diskriminant başarı puanları incelenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Hiyerarşik kümeleme analizine göre illerin Diskriminant analizinde yeniden sınıflandırma sonucu başarı puanları

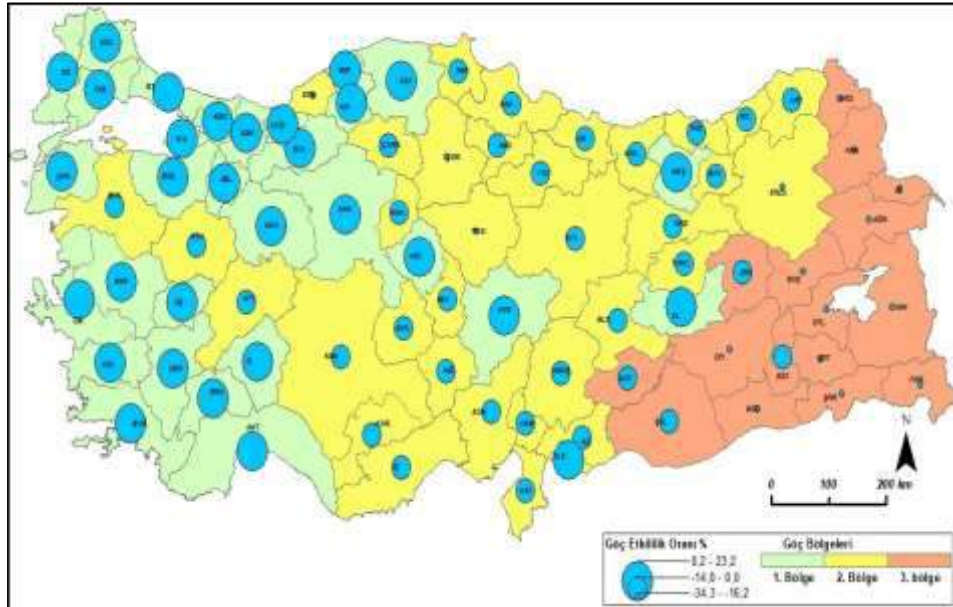
<i>KÜMELER</i>	<i>DOĞRULUK ORN.</i>
1. BİRİM SONUÇLARI	86,4
2. BİRİM SONUÇLARI	93,8
3. BİRİM SONUÇLARI	95,1
4. BİRİM SONUÇLARI	97,5
5. BİRİM SONUÇLARI	100
14. BİRİM SONUÇLARI	100

Başarı ölçütü %95 olarak alınırsa 3.,4.,5. ve 14. birimde meydana gelen kümeler, %99 olarak alınırsa 5. ve 14. birimde meydana gelen kümeler Türkiye'nin göç bölgeleri olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada 5. birimde %100 doğruluk oranıyla tekrar sınıflandırılan kümeler Türkiye'nin 2015 yılı göç bölgeleri olarak kabul edilmiştir.

Türkiye'nin 2015 yılı göç bölgeleri incelendiğinde Kilis haricinde göç etkililik oranları pozitif olan tüm illerin 1. Bölgeyi oluşturduğu görülmektedir (Şekil 4). Bu bölge Balıkesir haricinde ülkenin kuzeybatısını, Ege denizine kıyısı olan illeri ve Manisa, Uşak Denizli, Burdur, Isparta, Antalya illerini, Ankara ile kuzeybatısında koridor şeklinde Marmara denizine bağlanan Bolu, Düzce, Sakarya, Eskişehir ile Bilecik illerini ve Kastamonu, Bartın, Karabük, Kayseri, Kırşehir, Elazığ ile Gümüşhane'yi kapsamaktadır. 2. Bölge ise 1. Bölgedeki iller ve Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki iller haricindeki tüm illeri kapsamaktadır. Yani Gümüşhane, Kastamonu, Bartın ve Karabük haricinde Zonguldak ve doğusundaki tüm Karadeniz illerini, batıda Balıkesir, Kütahya ve Afyon illerini, Kayseri, Kırşehir ve Ankara haricinde tüm Orta Anadolu illerini, tüm doğu Akdeniz illerini 3. ve son bölge genelde ise göç etkililik oranının en yüksek negatif değerler gösterdiği illerdir. Görüldüğü gibi göç etkililik oranı ile 48 sosyo-ekonomik değişkene göre oluşturulmuş Türkiye'nin göç bölgeleri büyük ölçüde uyuşmaktadır. Genel anlamda ele alınacak olursa 1. bölge genel anlamda iş imkânları açısından gelişmiş ve gelişmekte olan Türkiye'nin göç alan büyükşehirleri ile metropolleridir. İkinci bölge ile üçüncü bölge ise genel anlamda göç veren illerdir. Ancak ikinci bölge daha çok sosyo-ekonomik açıdan birinci bölgeden farklıdır ve daha az negatif göç etkililik oranı daha düşüktür. Ayrıca birinci bölge ile ikinci bölge arasında coğrafi bloklaşma ve doğu-batı kuşaklanması kısmi olarak azalmışken.

Türkiye'nin doğusu ve güneydoğusunda oluşan üçüncü bölge bu iki bölgeden coğrafi bir bütünlük içerisinde ayrılmaktadır. Ancak bu bölge daha önceki çalışmalarda (Gürbüz ve Karabulut 2008:43) Kayseri'nin doğusundan başlarken günümüzde Artvin, Erzurum, Tunceli, Elazığ, Malatya, Kahramanmaraş ve Gaziantep illeri hattının doğusundadır.

Şekil 4: Hiyerarşik kümeleme sonucunda Türkiye'nin göç bölgeleri (5 birimlik mesafede)

4. SONUÇ

Çalışmada Türkiye'nin göç yapısını anlamak amacıyla göç faktörleri ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki doğrusal ve fonksiyonel ilişkiler incelenmiştir. İlişkili çıkan sosyo-ekonomik faktörler ile Hiyerarşik kümeleme analizi yapılmış farklı birimlerde farklı kümeler elde edilmiştir. Buradan sonra hangi birimden kaç kümenin kullanılacağını belirlemek amacıyla Diskriminant analizi yapılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göç etkililik oranının sadece göçün nüfusa etkisi açısından değil, sosyo-ekonomik değişkenlerle ilişkiler açısından da net göç hızına göre farklı sonuçlar ürettiği saptanmıştır. Böylece sosyo-ekonomik veriler geçmiş dönemlerde meydana gelen nüfus hareketlerinden bağımsız olarak göç ile ilişkilendirilebilecektir. Bu anlamda artık göç ile sosyo-ekonomik veriler arasındaki ilişkiler incelenirken göç etkililik oranı arasındaki ilişkilerin incelenmesi daha mantıklıdır.

Türkiye’de göç yapısı kır-kent arası olmaktan çıkıp iller ya da kentler arasında olmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu anlamda göçün yapısı değişmiştir. Ancak göçün yönü ve sosyo-ekonomik dengesizlikler hala devam etmektedir. Bunun en güzel örneği göç etkililik oranı ile konut kalitesinde problem yaşayanların oranının yüksek derecede negatif, İnternet abone sayısı oranının ise pozitif derece yüksek ilişkili çıkmasıdır. Yani bir yandan artık insanların mobilitesini ev sahibi olmaktan çok konut kalitesi gibi yaşam standartları diğer yandan ise internet erişimi gelişen teknoloji ve bilgiye ulaşma gibi faktörler etkilemektedir. Burada bilgiye doğru göç kavramı da ortaya çıkmaktadır. Yani Türkiye’de sosyo-ekonomik dengesizliğin sadece geçmiş değil geleceği de bulunmaktadır. Bazı iller dünyaya daha hızlı entegre olup sosyo-ekonomik yaşam bu illerde ilerleme ve değişme kaydederken, diğer illerin sosyo-ekonomik gelişmeleri daha çok dünyaya entegre değil gelişmiş illerin geçmişine göre meydana gelmektedir. Dolayısıyla sosyo-ekonomik gelişme ve benzerlik açısından zaman içinde meydana gelen kuşaklanmadan bahsedilebilir. Buna göre sosyo-ekonomik gelişme ve yatırımlara yönelik planlar sadece illerin günümüzdeki durumlarına göre değil illerde nasıl olabileceklerine ve ilerleyebileceklerine göre de yapılmalıdır.

Geçmişte doğruya yapılmış yatırımlar ve yatırım teşvikleri ekonomik anlamda kısmen göç bölgeleri üzerinde etkili olmuş olsa da sosyal, ekonomik ve güvenlik açısından daha çok yatırımın yapılması gerekmektedir. Böylece Türkiye’de daha dengeli göç hareketleri meydana gelecektir. Günümüzde üzerinde çalışılan cazibe merkezleri eğer başarılı olursa bahsedilen 2. ve 3. bölgede cazibe merkezleri olacak iller aynı zamanda birer nüfus çekim merkezi halini de alacaktır. Ancak bu planlarda sosyo-ekonomik olarak gelişmiş illerin sadece dünü ve bu günü değil yarını da hesaba katılmalıdır. Böylece Türkiye’nin göç bölgeleri değişecek doğu-batı kuşaklanması daha çok parçalanacak göç ve sosyo-ekonomik bölgeler açısından coğrafi kutuplaşma sona erecektir.

KAYNAKLAR

Albayrak, A. S. (2006). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Yöntemleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dücan, E. (2016). Türkiye’de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 167-183.
- E., G. R. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Gürbüz, M., & Karabulut, M. (2007). Türkiye’de iller Arası Göçler İle Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. *ICANAS38*, (s. 471-482). Ankara.
- Gürbüz, M., & Karabulut, M. (2008). Kırsal Göçler İle Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. *Türk Coğrafya Dergisi*(50), 37-60.
- İslamoğlu, H., & Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım Dağıtım A.Ş.
- Kalaycı, Ş. (2006). Ayırma (Discriminant) Analizi. Ş. Kalaycı içinde, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* (s. 335-345). Ankara: Asil Yayıncılık.
- Lee, E. S. (1966). A Theory Of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel.
- Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. (2014). Editörden: Türkiye’de Göç Çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Stillwell, J., Bell, M., Blake, M., Duke-Williams, O., & Rees, P. (2000). Net migration and migration effectiveness: a comparison between Australia and the United Kingdom, 1976–96 part 1: total migration patterns. *Journal of Population Research*, 17(1), 17-38.
- Sungur, O. (2005). Korelasyon Analizi. Ş. Kalaycı içinde, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* (s. 116-127). Asil Yayın Dağıtım.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Toroğlu, E. (2007). Niğde ilinde Göç Faktörleri ve Göçler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5(1), 75-96.
- Toroğlu, E., & Kaya, Ö. (2014). Kentleşme Sürecinde Oruçreis Mahallesi (Kocasinan-Kayseri). *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12(2), 161-186.
- Toroğlu, E., & Kaya, Ö. (2017). 2015 Yılında Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Bölgeleri. F. Arslan içinde, *Türkiye Coğrafyası Araştırmaları: Prof. Dr. Mesut Elibüyük'e Armağan* (s. 142-175). Ankara: Pegem Akademi.
- TÜİK. (2004). *Göç İstatistikleri*. Ağustos 28, 2017 tarihinde TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU. adresinden alındı
- Yakar, M. (2012). Türkiye'de İç Göçün ilçelere Göre Mekansal Analizi:1995-2000 Dönemi. *İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 741-768.
- Yakar, M. (2013). Xxi. Yüzyılın Başında Türkiye'de İller Arası Göçlerin Mekânsal ve İstatiksel Analizi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 5(3), 239-263.
- Yakar, M. (2017). "Yerlilikten""Göçmenliğe" doğru: Türkiye'de iç göçün doğum yeri verisine göre gelişimi. F. Arslan içinde, *Türkiye Coğrafyası Araştırmaları: Prof. Dr. Mesut Elibüyük'e Armağan* (s. 375-398). Ankara: Pegem Akademi.
- Yakar, M. (2017). Türkiye'de iller arası göçlerin nodexl ile sosyal ağ analizi. *Göç Dergisi*, 4(1), 82-109.
- Yakar, M., & Yazıcı, H. (2009). Afyonkarahisar Kentinde Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı İle Analizi (1990–2000). *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(20), 155-172.

EK 1: Korelasyon katsayısına göre net göç hızı ile sosyo-ekonomik veriler arasındaki istatistiksel olarak anlamlı ($\alpha < 0,05$) ilişkiler

	Pearson Kor. Kats.	Önem Der.	İlişki Der.	İlişki Yönü
Genel Cinsiyet Orn. %	-0,312	0,00	Zayıf	Negatif
Genç nüfusun toplam nüfus içindeki Orn. %	-0,537	0,00	Orta	Negatif
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	-0,531	0,00	Orta	Negatif
Kız Çocuk Evlenmelerinin Toplam Evl. içindeki Orn. %	-0,56	0,00	Orta	Negatif
Konutun kalitesinde Prob. Yaşayanların Orn. %	-0,667	0,00	Orta	Negatif
Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan Hane Orn. %	-0,515	0,00	Orta	Negatif
Bebek ölüm hızı ‰	-0,414	0,00	Orta	Negatif
Sosyal ilişkilerinden Memn. Orn. %	-0,244	0,03	Zayıf	Negatif
Evlenme Sayısının Aile Sayısına Oranı %	-0,613	0,00	Orta	Negatif
İntihar Sayısı Oranı (1000 ölümdede)	-0,331	0,00	Zayıf	Negatif
Yaşlı nüfusun toplam Nüfus içindeki Orn. %	0,233	0,04	Zayıf	Pozitif
Toplam Aile Say.	0,25	0,02	Zayıf	Pozitif
Erkeğin Ortalama Evlenme Yaşı	0,572	0,00	Orta	Pozitif
Erkeğin Ortalama İlk Evlenme Yaşı	0,32	0,00	Zayıf	Pozitif
Kadının Ortalama Evlenme Yaşı	0,636	0,00	Orta	Pozitif
Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı	0,475	0,00	Zayıf	Pozitif
İllerde Yaşam Endeksi	0,582	0,00	Orta	Pozitif
Fert başına düşen oda Say.	0,523	0,00	Orta	Pozitif
İstihdam Orn. %	0,229	0,04	Zayıf	Pozitif
Ort. günlük kazanç (TL)	0,263	0,02	Zayıf	Pozitif
İşinden Memn. Orn. %	0,419	0,00	Zayıf	Pozitif
Kişi başına düşen tasarruf mevduatı (TL)	0,509	0,00	Orta	Pozitif
Orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin Orn. %	0,594	0,00	Orta	Pozitif
Sağlığından Memn. Orn. (%)	0,351	0,00	Zayıf	Pozitif
Kamunun sağlık hizmetlerinden Memn. Orn. %	0,326	0,00	Zayıf	Pozitif
Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma Orn. %	0,285	0,01	Zayıf	Pozitif
TEOG sistemi yerleştirmeye esas Puan Ort. (Puan)	0,557	0,00	Orta	Pozitif
YGS puan ortalaması (Puan)	0,533	0,00	Orta	Pozitif
Fakülte veya yüksekokul mezunlarının Orn. (%)	0,518	0,00	Orta	Pozitif

Km2'ye düşen orman alanı %	0,461	0,00	Zayıf	Pozitif
Atık hizmeti verilen nüfusun Orn. %	0,495	0,00	Zayıf	Pozitif
Belediyenin temizlik hizmetlerinden Memn. Orn. %	0,587	0,00	Orta	Pozitif
Ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası Say. ‰	0,39	0,00	Zayıf	Pozitif
Mahalli idareler seçimlerine katılım Orn. %	0,612	0,00	Orta	Pozitif
İnternet abone Say. %	0,696	0,00	Orta	Pozitif
Kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim Orn. %	0,503	0,00	Orta	Pozitif
Belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden Memn. Orn. %	0,462	0,00	Zayıf	Pozitif
Sinema ve tiyatro seyirci Say. %	0,595	0,00	Orta	Pozitif
Bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı	0,528	0,00	Orta	Pozitif
Sosyal hayatından Memn. Orn. %	0,334	0,00	Zayıf	Pozitif
Ödünç Verilen Materyal Say. Orn. %	0,351	0,00	Zayıf	Pozitif
Okur-yazar Kadın Say.nın 6+ Yaş Nüfusa Orn. %	0,644	0,00	Orta	Pozitif
Boşanmaların Aile Sayısına Oranı %	0,511	0,00	Orta	Pozitif
1000 kişiye düşe ölen sayısı	0,238	0,03	Çok Zayıf	Pozitif

EK 2: Korelasyon katsayısına göre göç etkililik oranı ile sosyo-ekonomik veriler arasındaki istatistiksel olarak anlamlı ($\alpha < 0,05$) ilişkiler

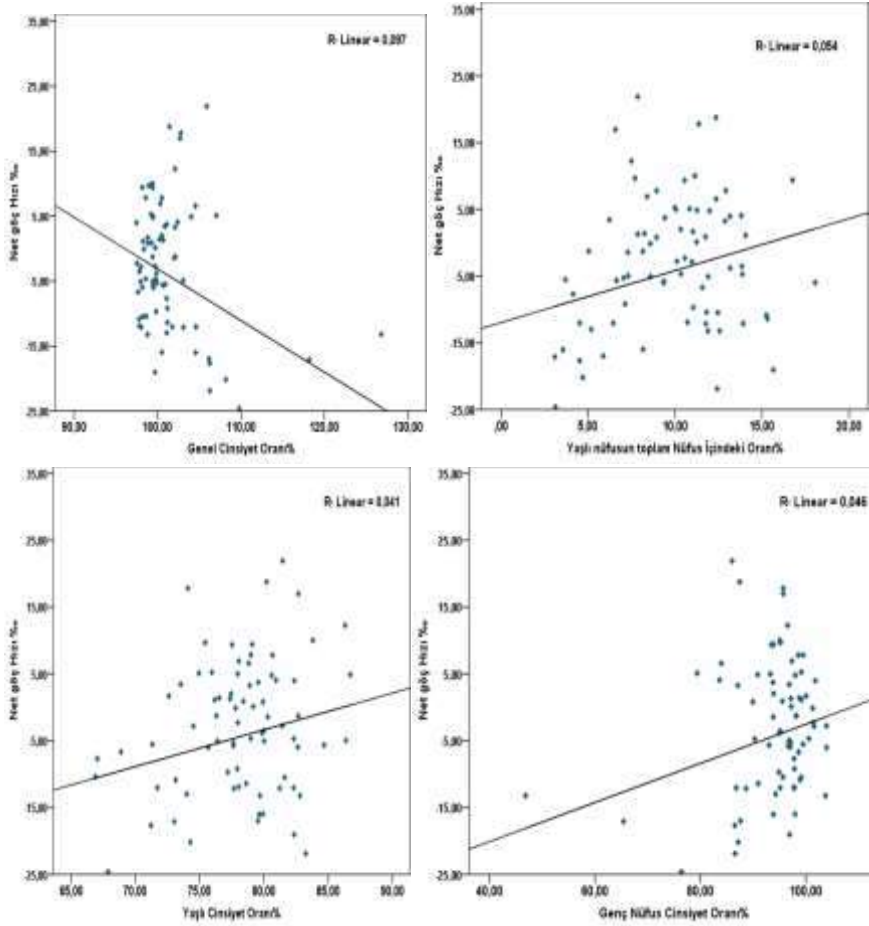
	Pearson Kor. Kats.	Önem Der.	İlişki Der.	İlişki Yönü
Konutun kalitesinde Prob. Yaşayanların Orn. %	-0,712	0,000	Yüksek	Negatif
Genç nüfusun toplam nüfus içindeki Orn.%	-0,618	0,000	Orta	Negatif
Kız Çocuk Evl. Toplam Evl. İçindeki Orn. %	-0,602	0,000	Orta	Negatif
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	-0,649	0,000	Orta	Negatif
Siyasi partilere üyelik Orn. %	-0,037	0,744	Orta	Negatif
Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan Hane Orn. %	-0,597	0,000	Orta	Negatif
Bebek ölüm hızı ‰	-0,495	0,000	Zayıf	Negatif
Genel Cinsiyet Orn.%	-0,294	0,008	Zayıf	Negatif
İşsizlik Orn. %	-0,262	0,018	Zayıf	Negatif
Sosyal ilişkilerinden Memn. Orn. %	-0,234	0,035	Zayıf	Negatif
Evlenmelerin Aile Sayısına Oranı %	-0,628	0,000	Orta	Negatif

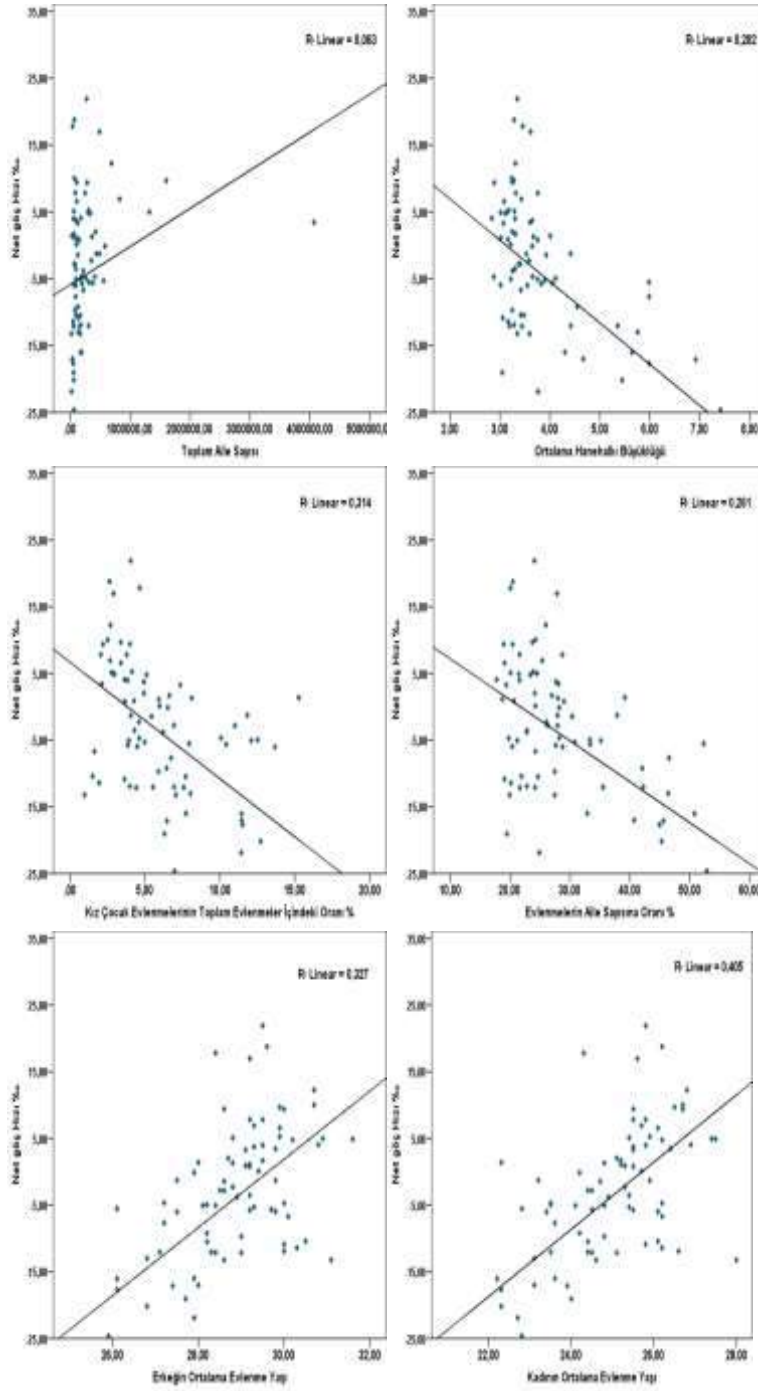
İntihar Sayısı Oranı (1000 ölümdede)	-0,394	0,000	Zayıf	Negatif
İnternet abone Say. %	0,782	0,000	Yüksek	Pozitif
Belediyenin temizlik hizmetlerinden Memn. Orn. %	0,618	0,000	Orta	Pozitif
Bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı	0,545	0,000	Orta	Pozitif
Erkeğin Ortalama Evlenme Yaşı	0,660	0,000	Orta	Pozitif
Fakülte veya yüksekokul mezunlarının Orn. (%)	0,595	0,000	Orta	Pozitif
Fert başına düşen oda Say.	0,621	0,000	Orta	Pozitif
İllerde Yaşam Endeksi	0,669	0,000	Orta	Pozitif
Kadının Ortalama Evlenme Yaşı	0,698	0,000	Orta	Pozitif
Kadının Ortalama İlk Evlenme Yaşı	0,513	0,000	Orta	Pozitif
Kişi başına düşen tasarruf mevduatı (TL)	0,583	0,000	Orta	Pozitif
Mahalli idareler seçimlerine katılım Orn. %	0,674	0,000	Orta	Pozitif
Okur-yazar Kadın Say.nın 6+ Yaş Nüfusa Orn. %	0,691	0,000	Orta	Pozitif
Orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin Orn. %	0,681	0,000	Orta	Pozitif
Sendika/dernek faaliyetleri ile ilgili olanların Orn. %	0,211	0,059	Orta	Pozitif
Sinema ve tiyatro seyirci Say. %	0,635	0,000	Orta	Pozitif
TEOG sistemi yerleştirmeye esas Puan Ort. (Puan)	0,652	0,000	Orta	Pozitif
YGS puan ortalaması (Puan)	0,555	0,000	Orta	Pozitif
Atık hizmeti verilen nüfusun Orn. %	0,457	0,000	Zayıf	Pozitif
Belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden Memn. Orn. %	0,482	0,000	Zayıf	Pozitif
Erkeğin Ortalama İlk Evlenme Yaşı	0,402	0,000	Zayıf	Pozitif
İstihdam Orn. %	0,357	0,001	Zayıf	Pozitif
İşinden Memn. Orn. %	0,467	0,000	Zayıf	Pozitif
Kamunun sağlık hizmetlerinden Memn. Orn. %	0,344	0,002	Zayıf	Pozitif
Kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim Orn. %	0,473	0,000	Zayıf	Pozitif
Km2'ye düşen orman alanı %	0,438	0,000	Zayıf	Pozitif
Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma Orn. %	0,383	0,000	Zayıf	Pozitif
Ort. günlük kazanç (TL)	0,303	0,006	Zayıf	Pozitif
Ödünç Verilen Materyal Say. Orn. %	0,331	0,003	Zayıf	Pozitif
Ölümlü ve yaralanmalı trafik	0,474	0,000	Zayıf	Pozitif

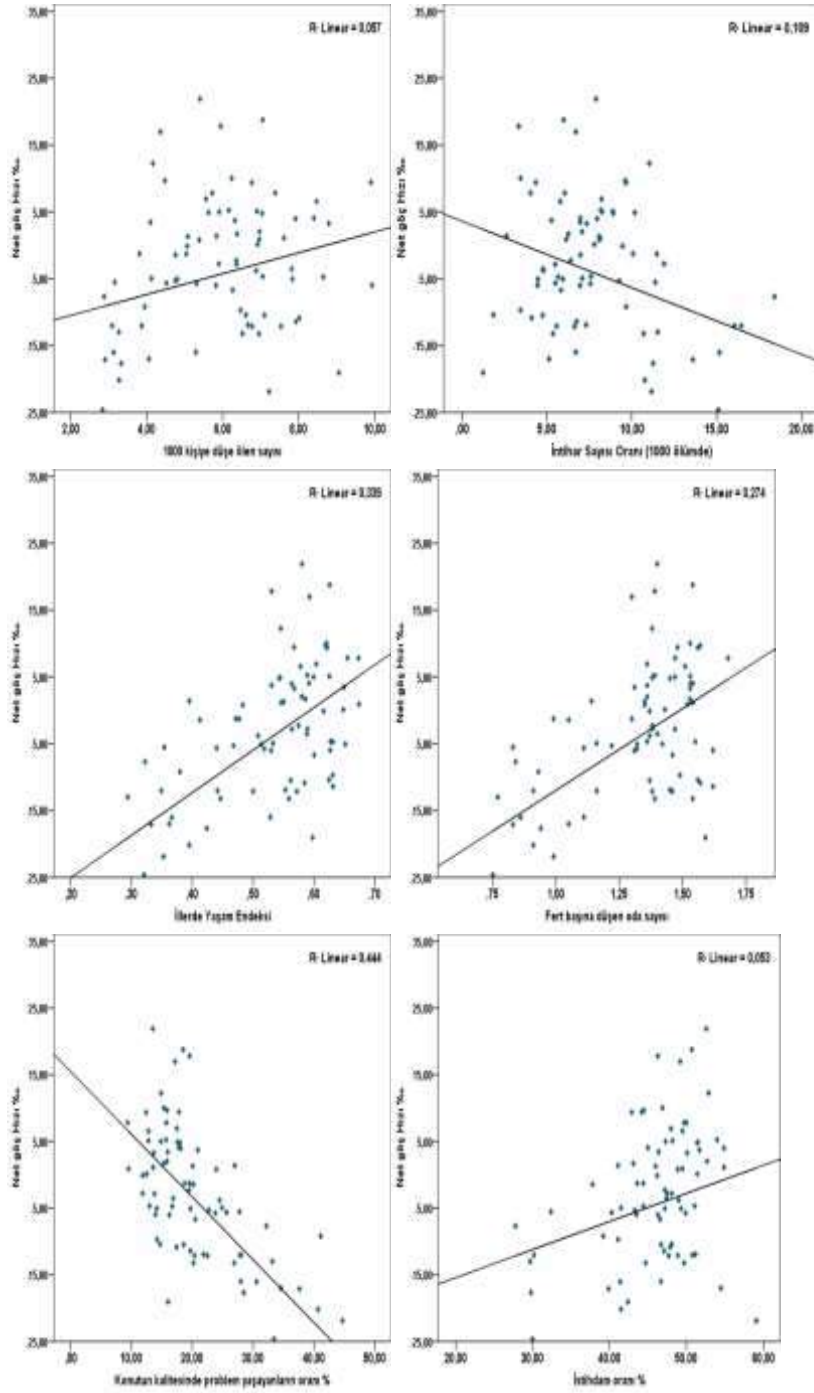
kazası Say. %

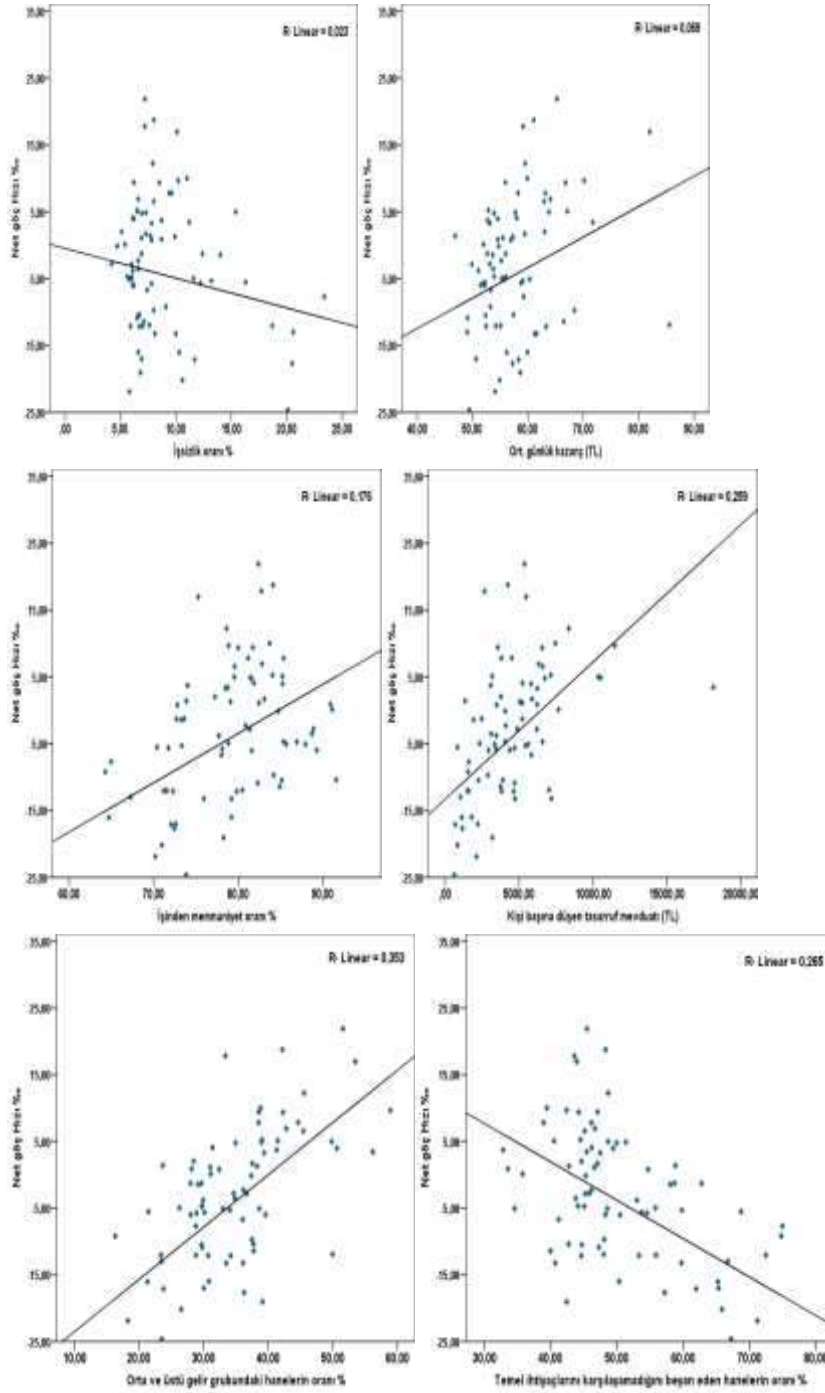
Sağlığından Memn. Orn. (%)	0,395	0,000	Zayıf	Pozitif
Sosyal hayatından Memn. Orn. %	0,357	0,001	Zayıf	Pozitif
Toplam Aile Say.	0,284	0,010	Zayıf	Pozitif
Yaşlı Cinsiyet Orn. %	0,287	0,009	Zayıf	Pozitif
Yaşlı nüfusun toplam Nüfus içindeki Orn. %	0,334	0,002	Zayıf	Pozitif
Boşanmaların Aile Sayısına Oranı %	0,660	0,000	Orta	Pozitif
1000 kişiye düşen ölen sayısı	0,338	0,002	Zayıf	Pozitif

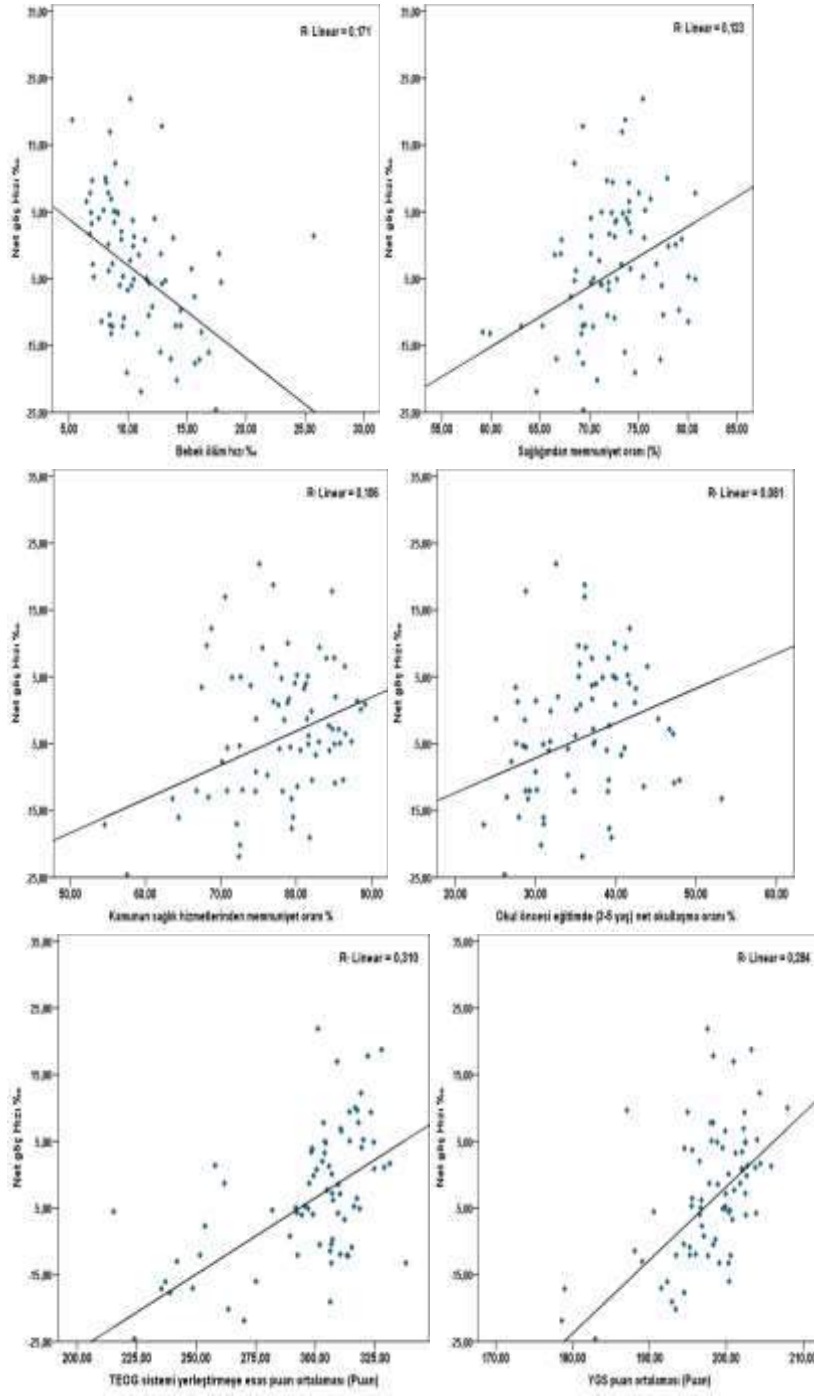
EK 3: Doğrusal regresyona göre net göç hızı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki fonksiyonel ilişkiler

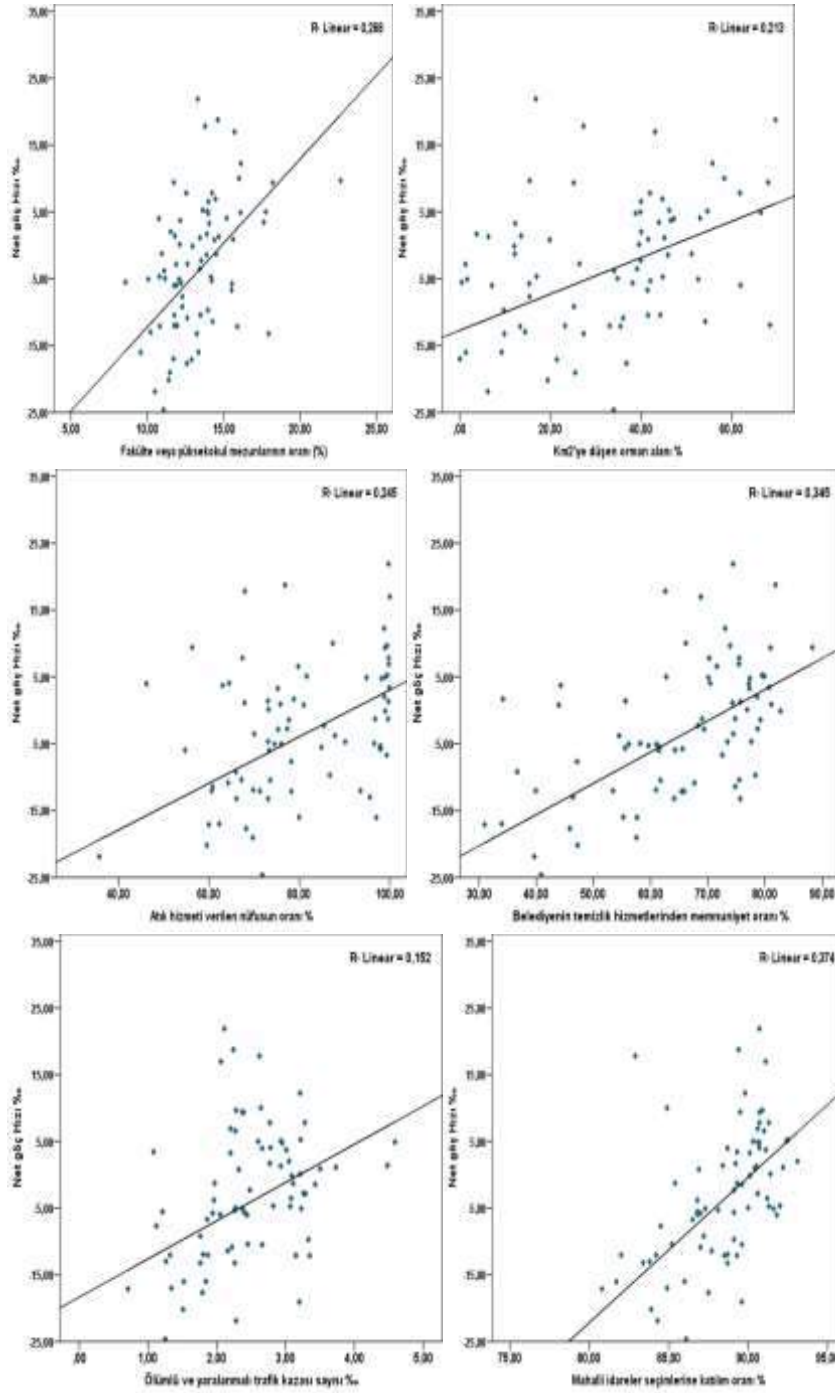

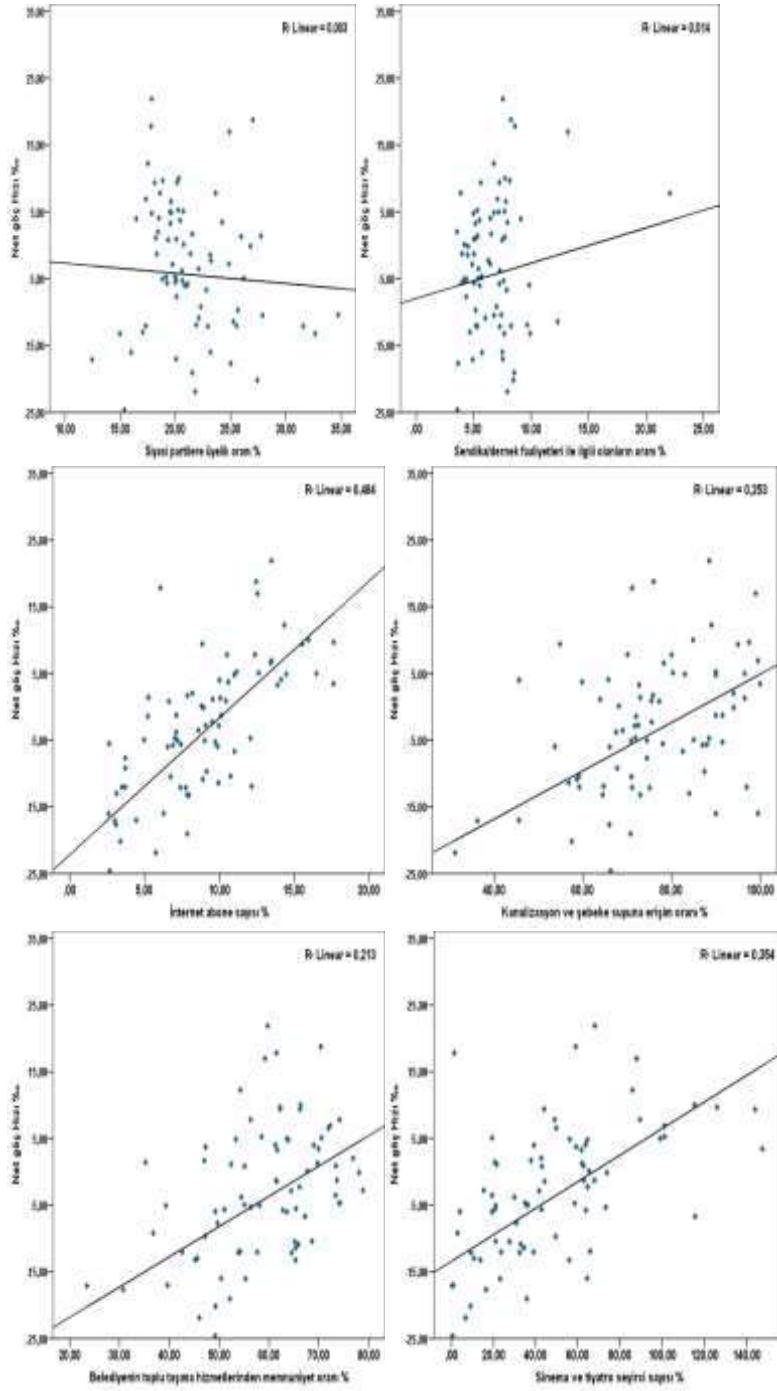

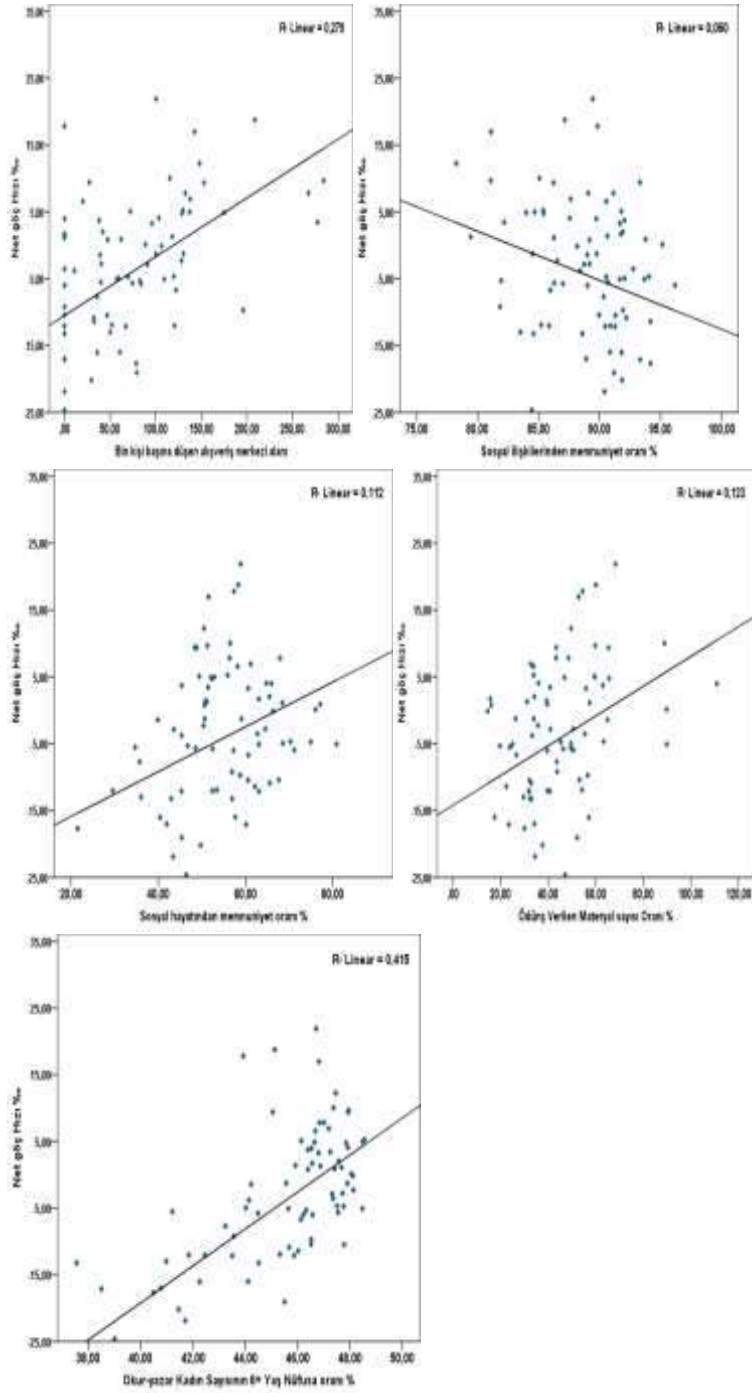

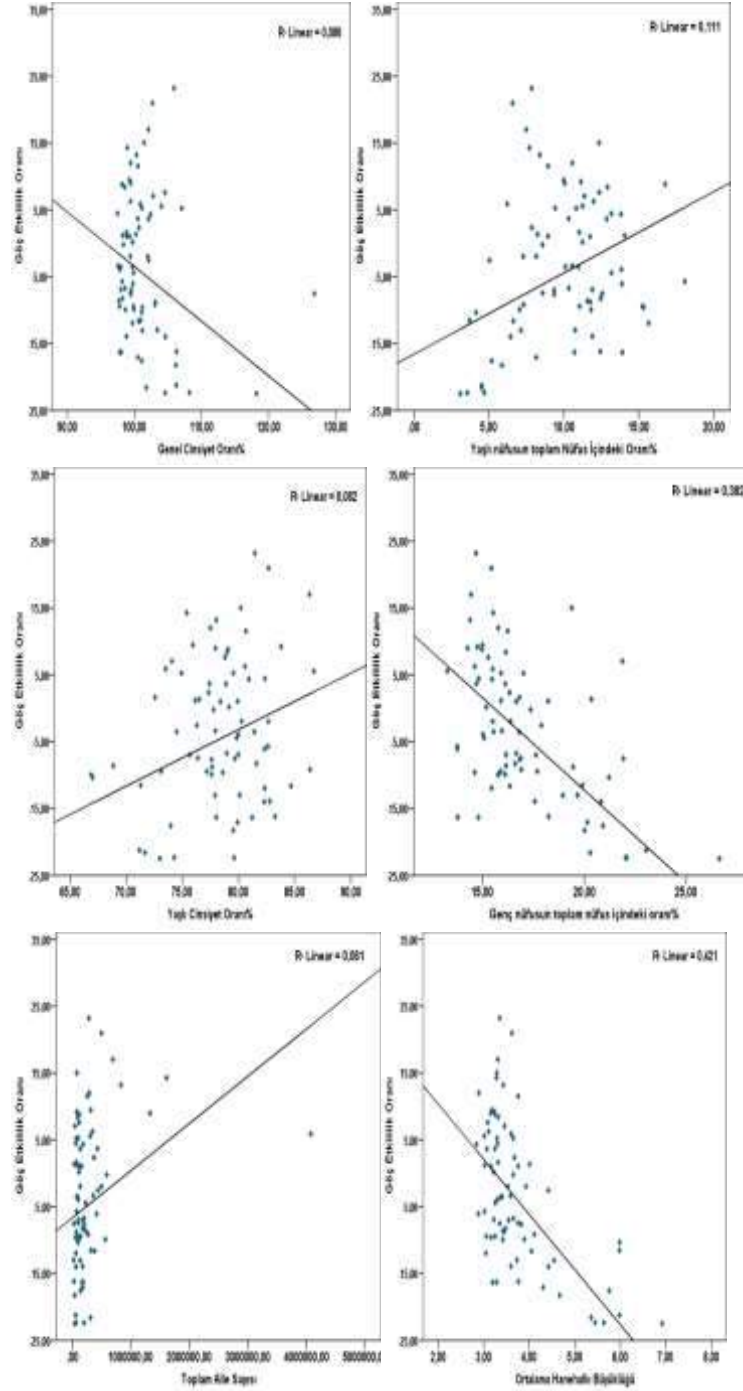

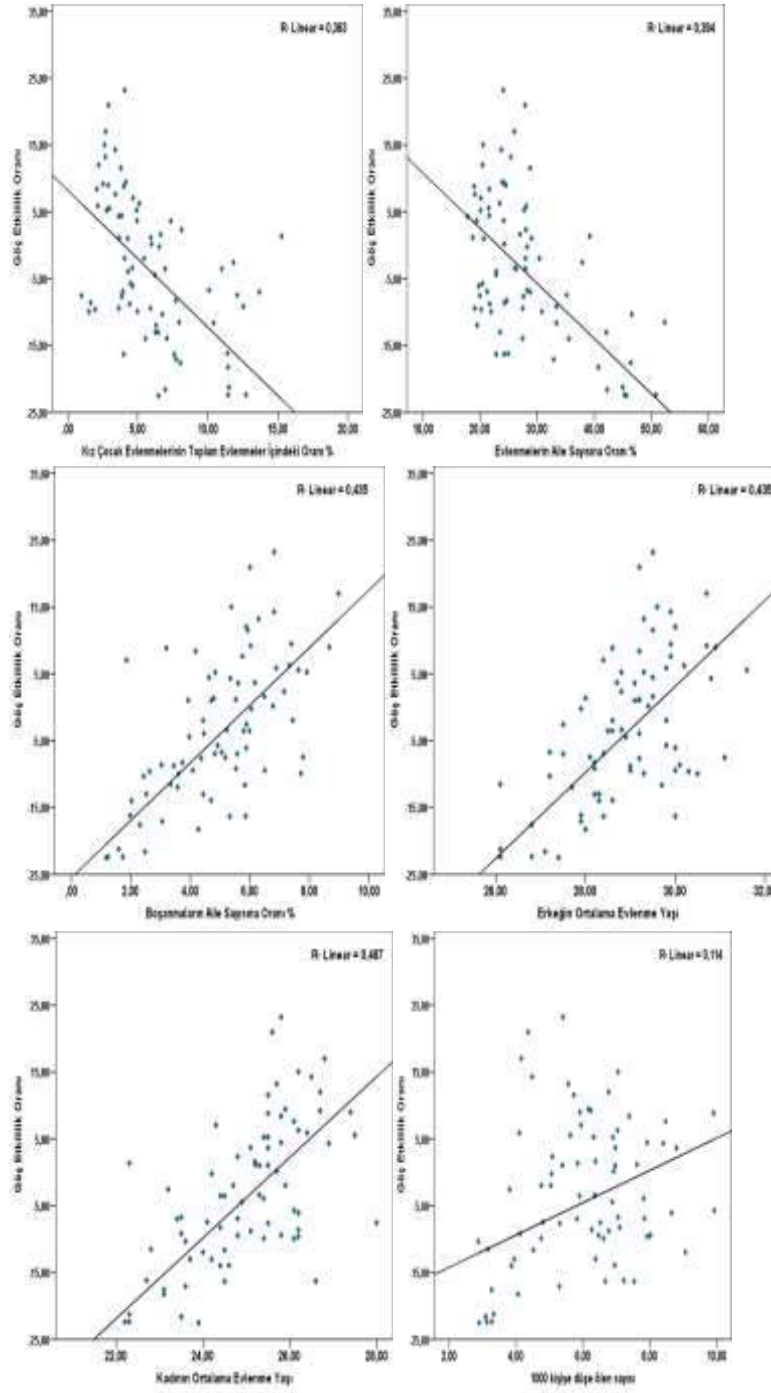

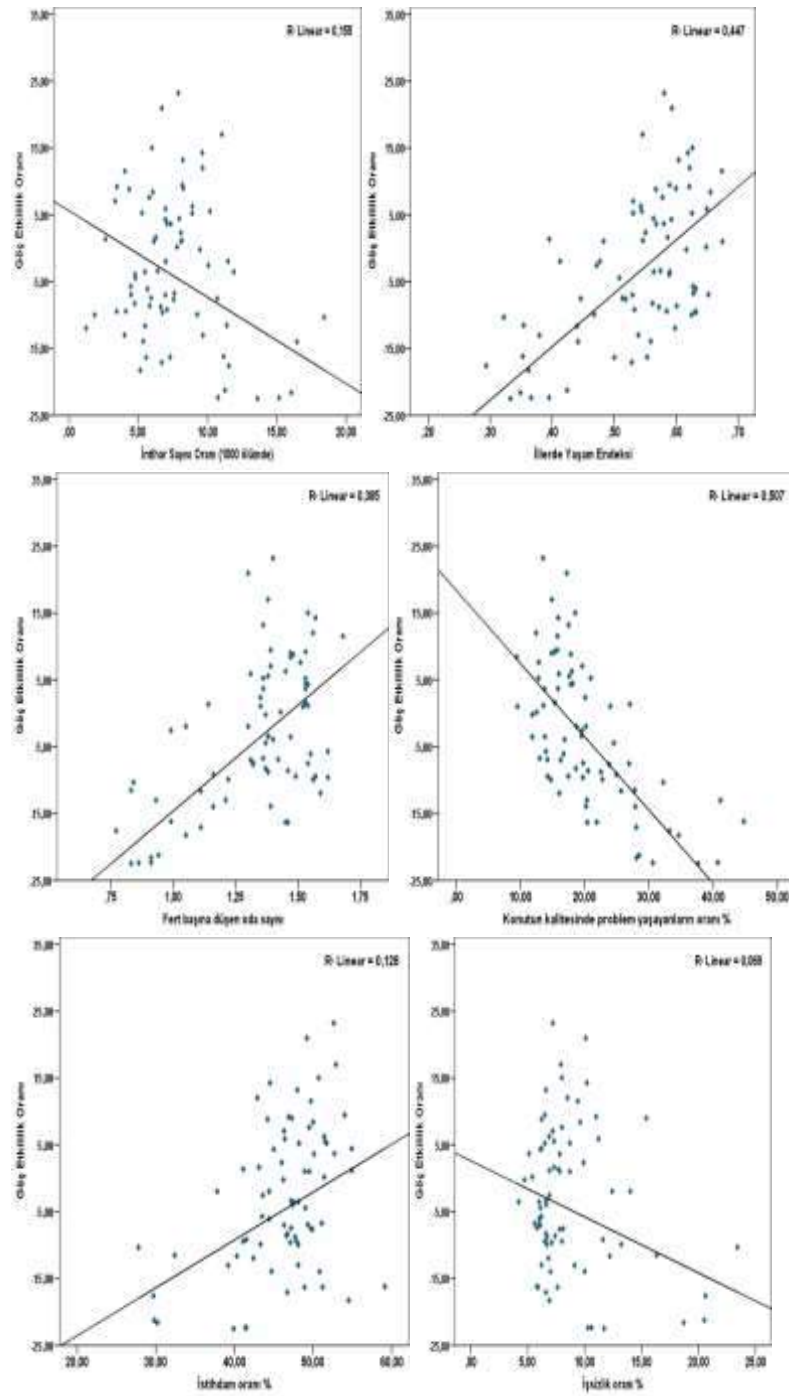

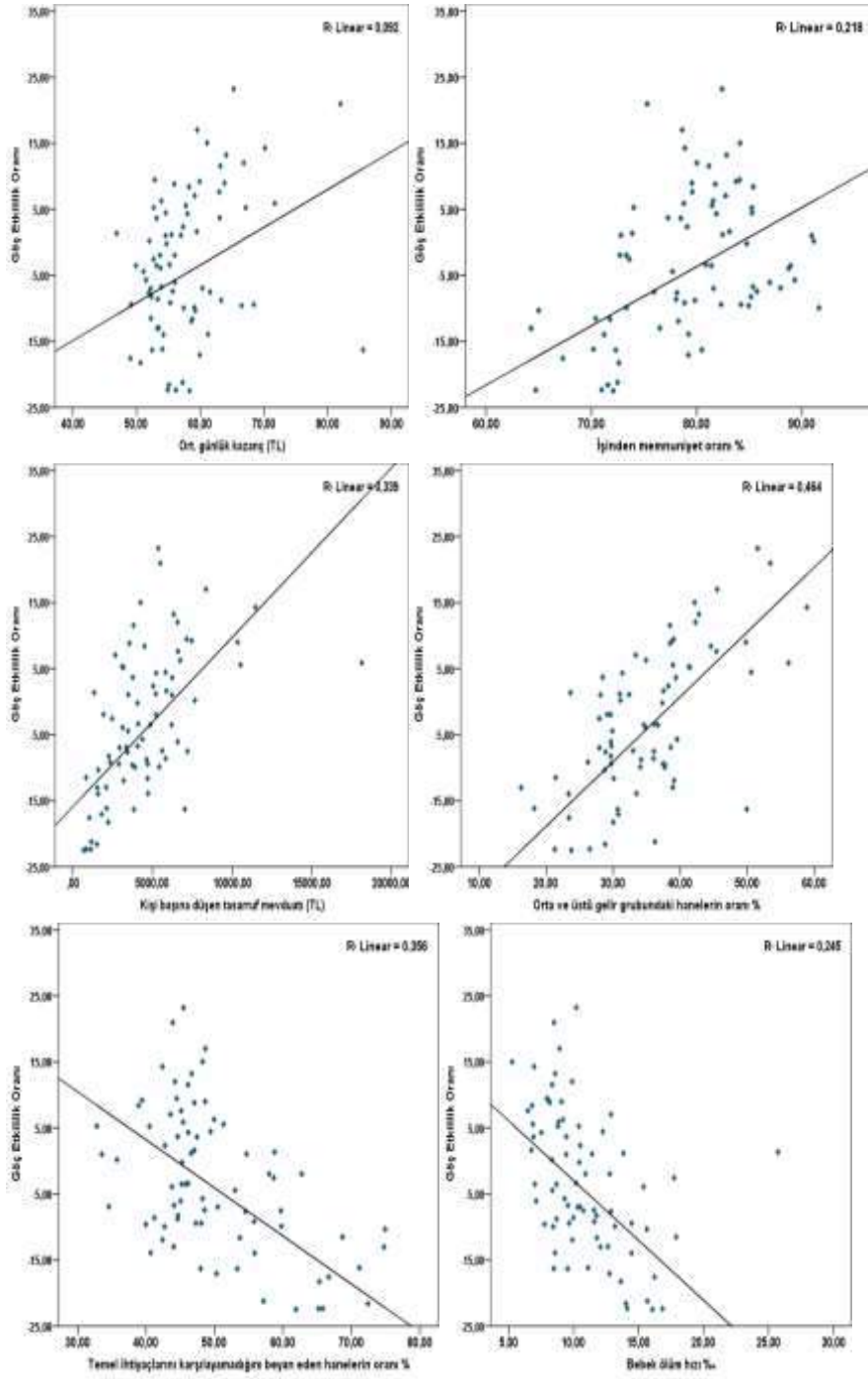

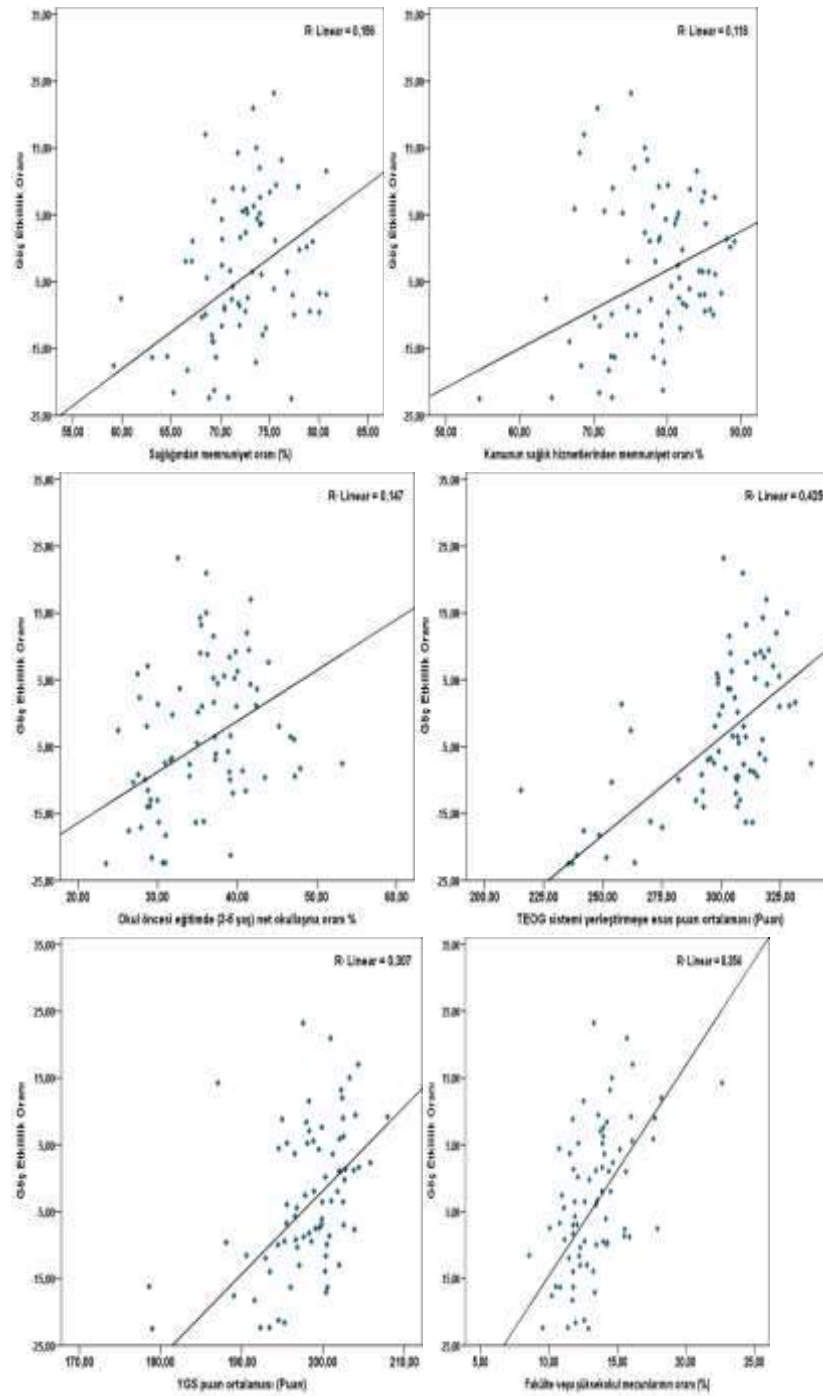
EK 4: Doğrusal regresyona göre göç etkililik oranı ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki fonksiyonel ilişkiler

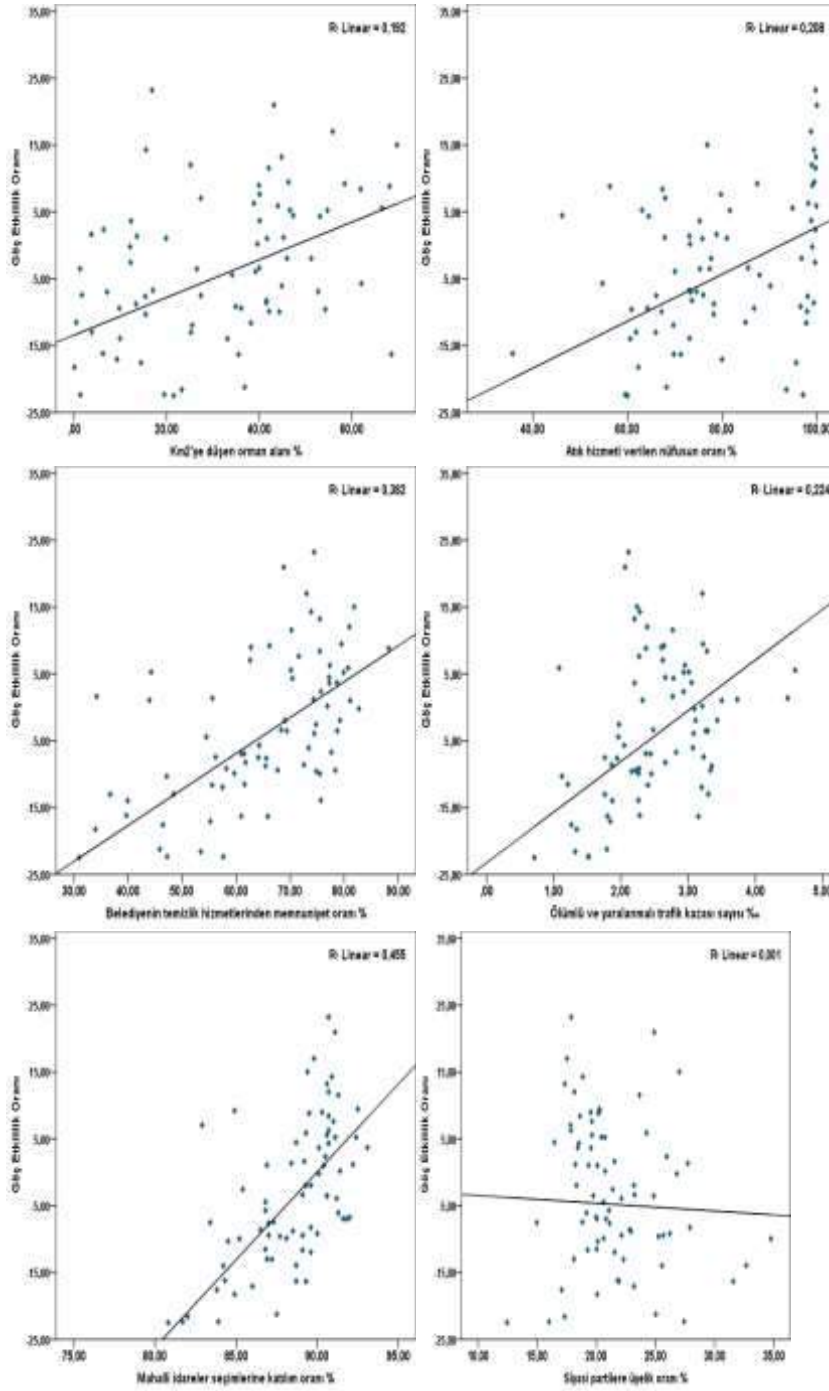

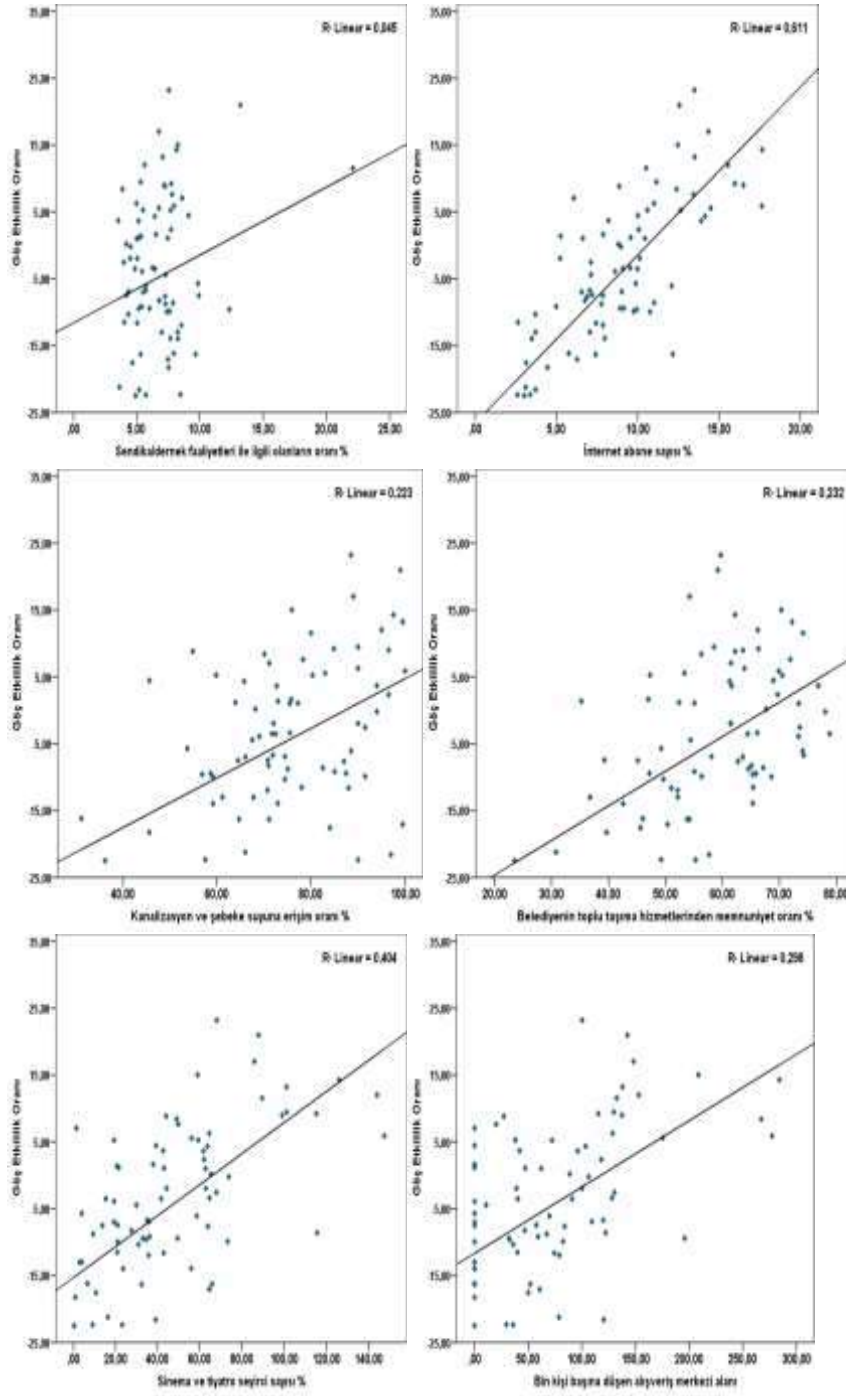

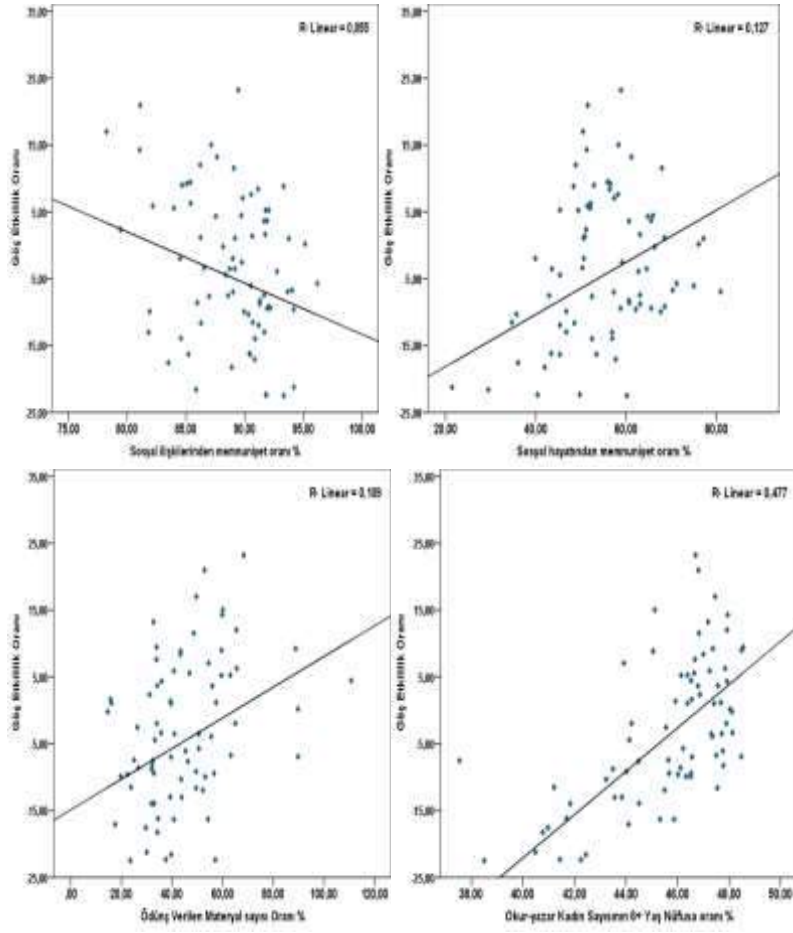

ULUSLAR ÖTESİ GÖÇÜN TÜRKİYE'DE FİNANSAL PİYASALARA ETKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME VE SURİYE ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Sedat AYYILDIZ

Aksaray Üniversitesi,
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetim Bölümü

Çalışmada ulaşılmak istenen amaç, uluslararası göçün finansal piyasalar üzerinde yarattığı etkileri literatürde yer alan çalışmalar ışığında açıklayabilmektir. Bu amaç doğrultusunda uluslararası göçün finansal piyasalar üzerine etkileri, ampirik çalışma yardımı ile araştırılmıştır. 2011 yılından başlayarak Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye yerleşmeye başlamışlardır. O günden bugüne kadar Suriyelilerin Türkiye finansal piyasalarına etkisini belirlemek için ikincil veriler kullanılmıştır. Yapılan çalışmada, işsizlik oranı, ücret düzeyi, gıda fiyatları ve kira enflasyonu, konut satışları, eğitim hizmetleri ve sağlık hizmetleridir incelenmiştir. Suriyeli mültecilerin finansal piyasalara orta ve uzun vadede etkileri önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, piyasa koşulları, Suriyeli mülteciler

AN EVALUATION OF INTERNATIONAL IMMIGRATION'S EFFECTS ON TURKISH FINANCIAL MARKETS AND THE SYRIAN CASE STUDY

The aim of the study is to explain the effects of international immigration on financial markets, with using existing studies. In that regard, these effects were investigated in an empirical study. Starting from 2011, Syrian immigrants have been settling in Turkey. Secondary data was used to identify their effects on Turkish financial markets. In this study; unemployment rate, pay levels, food prices and rent inflation, sales of residences, education and health cares were investigated. The effects of Syrian immigrants on financial markets in the intermediate and long term are important.

Key Words: International migration, market conditions, Syrian refugees

1. GİRİŞ

Göç, mekân değişim süreci olarak görülmekle birlikte, nedenleri ve yarattığı sonuçları bireylerin ve toplumun yapılarını derinden etkileyerek büyük değişiklikler yaratabilme kudretine sahip karmaşık bir süreci doğasında barındırır. Göç, insan topluluklarının ekonomik, dini, siyasi, sosyal ve pek çok farklı nedenlerden dolayı hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere, yaşadıkları

yerleri terk ederek, bir başka bölgeye yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketi olarak literatürdeki yerini almıştır. Göç, nedenleri ve yarattığı sonuçlar itibariyle bireylerin ve toplumun yapılarını derinden etkiler.

Sınır ötesi gerçekleşen göçler ve literatürde “dış göç” olarak kavramsallaştırılmıştır. Uluslararası göç sürecinde, gerek göç veren gerekse göç alan ülke bu süreçten farklı etkilenir. Göçün piyasalar üzerindeki etkileri ülkeden ülkeye, piyasa koşullarına, dövizin ülkeye çekilmesi için yapılan kolaylıklar gibi birçok faktöre bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Uluslararası göçün ortaya çıkış sorunsalı ile ilgili birden çok teori bulunmaktadır. Bunlar Neoklasik yaklaşım modelinde göç, emek göçünün ekonomik kalkınmadaki süreci açıklanırken, emeğin arz ve talebindeki coğrafi farklılıklardan ortaya çıkan durumdur. Bu hareketin sonucu olarak emek yoğun ülkede emek arzı azalırken, sermaye yoğun ülkede emek arzının artması nedeni ile ücretlerde düşme görülmesi normal bir seyirdir. Yeni göç ekonomisi teorisine ise, net geliri arttırmak, riskleri azaltmak ve piyasalar nedeniyle oluşan kayıpları azaltmak için hareket eden aile bireyleri tarafından alınan göç kararıdır. Parçalı emek piyasası teorisine göre, bireylerin göç kararlarında, göç kabul eden ülkelerin çekici faktörleri, göç veren ülkelerin itici faktörlerinden çok daha önemlidir. İtici faktörle kastedilen bireyin bulunduğu durumda yaşam standartlarından tatmin olmaması, çekici faktörler uzaktaki yerlerde amaçlanan yaşam koşulların gerçekleşebileceği düşüncesi üzerine kuruludur. Dünya sistemleri teorisinde ise; uluslararası göç kapitalist sistemin dinamikleri ile açıklanmaktadır. Teoride karı maksimize etme güdüsü kapitalist firmaların sahipleri ve yöneticileri toprak, hammadde, emek ve yeni tüketim piyasaları için yoksul ülkelere yönelirler. Çok uluslu şirketler geliştirmekte olan ülkelere yatırım yaparlar ve sermaye aktarırken bulundukları ülkede ulaşım, altyapıları kurarak bulundukları bölgelerdeki yapıyı değiştirirler. Bu bölgelerde emek fazlası yaratılır. Dolayısıyla insanlar göç etmek durumunda kalırlar. Emeğin uluslararası akımı sermaye akımının ters yönünde ilerler. Bir diğer teori olan Ağ (Network) teorisine göre ise; Göç edilen bölgeye ilk giden göçmenler için göçün maliyeti yüksektir. Bunun için göçmen ağları ile yasal ve yasadışı göçmenlerin bulundukları yer ile geldikleri yeri birbirine bağlayan akrabalık, arkadaşlık veya ortak toplum kökeni ilişkileridir. Bu ilişkiler göç etmenin maliyetini ve risklerini azaltarak uluslararası hareketliliği artırır.

Göç nedeni ister ekonomik, ister siyasi baskı isterse de dini olsun. Özünde zorunluluğu barındırır. İnsanların hep daha iyi yaşam arzusu ile göç etmelerine rağmen göç nedeniyle bir başka ülkede yaşama yeniden başlama durumunda olmanın öncelikli pozisyonu, asgari yaşam standartlarını kabul ederek dar bütçe ile yaşamları idame ettirmektir. Bu kabullenişle göçmen işçiler istihdam edilebilecek işgücü sayısında arz fazlası oluşturlar. Bunun sonucu olarak piyasalarda iş gücünü ücretlendirme politikaları da değişir. Göçmen işçiler göreceli olarak düşük ücretlerle istihdam şartlarını aza kanat etme prensibi çerçevesinde kabul etmektedirler. Bu durum ile yerli iş gücü ile göçmen iş gücü arasında bir rekabetle sonuçlanır. Göçmenler genellikle sayısal olarak fazla aile bireyine sahiptirler ve aileler birlikte hareket etme eğiliminde oldukları için, barınma ihtiyaçlarını karşılamaları da zorunludur. Bu durum emlak sektöründen sadece canlanma değil fiyat artışlarına da neden olan unsur yaratır. Gelir düzeyi düşmek zorunda kalan yerli halk emlak fiyatlarının artmasıyla birlikte göçmenlere nefret hissi geliştirmeye başlarlar.

Göçleri küreselleşirken, emek göçü, mülteci ya da kalıcı yerleşimci unsurların birleşimini de içinde barındırır. Dünyada göç hacim olarak büyümekte ve hızlanmaktadır. Artık göç, emek göçü mülteci ya da kalıcı yerleşim gibi tek bir boyutu ile kalmayıp, tüm unsurları içinde barındırır bir hal almıştır. Göç hareketlerinde kadın ve çocuk sayısı da giderek artmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 14).

Suriyeliler politik istikrarsızlıkların, iç savaş, etnik temizlik hareketlerinin yarattığı tehditler nedeni ile kendi ülkelerini terk ederek Türkiye de ve diğer ülkelerde yaşama olanağı aramaya başladılar. 9 Eylül 2015 itibarıyla UNHCR raporlarında yer alan rakamlarına göre Türkiye kayıtlı Suriyeli sayısı 1.938.999 kişidir ve toplam Suriyeli sayısının %54'ü çocuklardan oluşmaktadır (unicef.org.e.t.2015). Resmi olmayan rakamlarda ise bu sayı 4 milyonu aştı. Resmi rakamlar temel alınsa bile, dünyada en fazla mülteciye sahip ülkeler sıralamasında Türkiye ilk sıradadır. Türkiye başbakan yardımcısının açıklamasına göre, Türkiye'nin sığınmacılara şimdiye kadar yaptığı harcama 7 milyar 158 milyon Amerikan Dolarıdır (ekonomi.millet.com, 2015). 2015 yılının son çeyreği itibarıyla resmi verilere göre Türkiye 2 milyona yakın Suriyeli mülteciye kapılarını açarak, "dünyada en fazla" mülteci barındıran ülke konumundadır. Ancak mültecilerin barınma, eğitim ve iş bulma gibi konulardaki

sorunları mülteci sayısının artışına orantılı olarak artmaya devam etmektedir ve bu durum olgunun doğası ile de örtüşmektedir.

2. LİTARATÜR ÇALIŞMASI

1619-1776 yıllarında, dünyadaki ilk kitlesel göç hareketi ekonomik nedenlerle başlamış. Amerika'daki tarımsal işgücü talebini karşılamak üzere gerçekleşmiştir. Bu dönemde milyonlarca zenci işgücü Amerika'ya getirilmiştir. 1846-1932 yılları arasında sanayi devrimi ile birlikte Avrupa'nın işgücü açığı 52 milyon insanın büyük göç hareketine neden olmuştur. İkinci Dünya savaşı sonrası da çöken Avrupa ekonomisini düzlüğe çıkarmak amacıyla pek çok Avrupa ülkesine Kuzey Afrika'dan ve Türkiye gibi pek çok ülkeden binlerce işgücü bu bölgelere göçmüştür (Mutluer, 2003:12).

Göçler etki alanları, sanayileşme, tarım politikaları, ekonomik açıdan bölgesel dağılım stratejilerinin belirlenmesi, lojistik alt yapısının daha güçlü hale gelebilmesi gibi pek çok faktörü içinde barındırır. Uluslararası göçün ekonomik açıdan neden olduğu sonuçlarla ilgili literatürde pek çok çalışma yer almaktadır. Göç kararında ekonomik unsurlar önemlidir (Parasız, 2002:102). Ekonomik gerekçeler, hem iç göçlere hem de ülkelerarası göçleri tetiklemektedir (Unat, 2002:8). Küreselleşme boyutundan göç ekonomik, sosyal ve siyasal alanda yeniden yapılanma sürecinin, toplumların farklı biçimlerde etkilemesine neden olurken, göçmenlerin durumunu kötüleştirmektedir. Bu süreç, tüm engel ve yasaklara karşın, göçün artmasına neden olan unsurlardan biridir. Küreselleşme olgusu ile "İhracatın azalması, ithalatın artması, ödemeler dengesindeki açık, hızla artan dış borçlar, yoksulluğun artması ve yaygınlaşması ve tüm bu gelişmelerin ışığında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından dayatılan yapısal uyum politikaları ve liberalizasyon süreci" iş alanlarında daralma yaratırken uluslararası göç baskısını daha da arttırmaktadır (Temiz, 2004:36-41).

Ekonomik boyut değerlendirildiğinde göçün olumlu etkilerinden bahseden çalışmaların yanı sıra ekonomik değişkenleri olumsuz etkilediği fikri öne çıkan çalışmalarda yer almaktadır (Güney vd. 2013:42; Papademetriou ve Martin, 1991). Bu konunun paralelinde ise göç gönderen ülkeler üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Bu tartışmaların iki dayanağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi dengeli büyüme teorileri iken diğeri asimetric büyüme teorileridir. Bu noktadan çıkarak tartışmanın taraflarını göç iyimsercileri (optimist

yaklaşım) ve göç kötümserleri tabirleri kullanılmıştır (HAAS, 2008:23). Göçle ilgili kötümserlik tablosu oluşumu tarihsel yapısalci yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşımı özetlemek son derece zordur. Bunun sebeplerinden ilki bu yaklaşımın bağımlılık, iç sömürgecilik, merkez çevre ve küresel yığılma yaklaşımlarını kapsamaması oluşudur (Wood, 1982:301). Yapısalcılar İnsan göçlerin olumsuz etkilerini; sermaye kaybı ve beyin göçü, gelir dağılımını adaletsiz hale getirmesi, işçi havalelerinin enflasyonu yükselterek, ekonomiyi zayıflatması ve dışa bağımlılığı artırmasına neden olmaktadır (Haas, 2007:4–5). Apak, Oğuzhan ve Aytaç, iş gücü ithalatı, ev sahibi ülkelerin büyümelerine sağladığı faydaları sıralamıştır. Bu durumda göçmenlerin yerleştikleri ülkede; üretim darboğazının aşılmasına katkı sağlarlar. Düşük ücretlerin üretim maliyetlerini düşürmesi sonucu ihracat artar. Ayrıca Ekonomik depresyon dönemlerinde sağlanan işgücünü ülke içinde tutmak yerine, geldikleri ülkelere geri gönderip genel üretkenliği artırabilme. Göçmenler sayesinde sermaye birikimini artır (Apak vd., 2002: 153). Purkis'e göre ise, göçmenler genellikle sermayeye avantaj sağlamayan inşaat, turizm, ev içi hizmetler, yaşlı, hasta ve çocuk bakımı, giyim sanayisi düşük ücretli ve niteliksiz emek gerektiren sektörlerde, iş deneyimleri ve eğitimleri göz önüne alınmaksızın kötü koşullarda çalıştırılmaktadır (Purkis, 2007: 48).

Türkiye'ye göçen Suriyeliler; ülkelerinde yaşadıkları iç savaş nedeni ile insanlık tarihinin tanık olduğu en büyük zorunlu iç ve dış göçe başlamışlardır. Suriye'den dış göçten en büyük paylardan birisini Türkiye almıştır (Karakaş, 2014:5). Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından hazırlanan 2014 tarihli rapora göre kayıtlı göçmenlerin sayısı 2 milyonken bunların yarıdan fazla oranı çocuktur. Yine rapor Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin birçok özelliği ve Türkiye'deki yaşamları hakkında bilgiler verilmektedir. Hazırlanan raporda ayrıca Suriyeli misafirlerin demografik ve eğitimsel özellikleri ile Türkiye'deki konut koşulları konusuna da açıklık getirilmiştir. Son olarak da Suriyeli çocukların, kadınların eğitim, sağlık konularına da gönderme yapılmıştır (Afad,2014: 20-150). Yine Öztürkler ve Göksel, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye ekonomik etkileri konulu yaptıkları çalışmada mültecilerin iş bulma problemi ve iş bulabilenlerin önemli bir bölümünün asgari ücret düzeyinden düşük olduğu, ayrıca mültecilerin yarısının çocuk olup bu oranın da yarısının eğitim almadığı eğitim, beslenme ve barınma gibi problemler üzerinde durmuşlardır. Sonuç olarak da çalışma alanı gibi, eğitim alanında da yasal düzenleme eksikliğine de vurgu yapmışlardır (Öztürkler ve

Göksel, 2015: 33-35). Suriyeli mültecilerle ilgili AFAD'ın saha araştırmalarını derlediği raporlarda konuyla ilgili veriler sunmaktadır.

3. ULUSLARARASI GÖÇ KAVRAMI

“Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmalarıdır” (IOM, 2009:59). Uluslararası göç siyaseti ve toplumu yeniden şekillendirmektedir. Ekonomide yaşanan değişmelerde göç şekillerine yeni formlar kazandırmaktadır. Birleşmiş Milletler ya da Avrupa Birliği gibi uluslararası oluşumlar, uluslararası göç kavramlarının farklı ülkeler arasında ortak dil oluşturabilmek amacıyla uygulama çalışması yapmaktadırlar. Göçmenleri, sığınmacı ve mültecileri birbirlerinden ayırmaktadırlar (İçduygu vd., 2014:26-27). Bir ülkeden bir başka ülkeye yerleşmek amacıyla giden kişi, aile ya da toplumsal gruplara göçmen (muhacir) denilmektedir. Kendi ülkesine olan güvenini kaybeden ve ülkesini terk edip, başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi yeni geldiği ülke tarafından 'kabul' edilen kişilere mülteci denirken, henüz sığınma başvurusu 'soruşturma' safhasında olan kişilere sığınmacı denmektedir.

Göç nedenlerden bir tanesi; Coğrafi ve doğa şartları bölgede yaşamı olumsuz etkilediği durumlarda oluşur. Bir diğer neden kişilerin kendilerini güvensiz hissettikleri ve tehdit algısı yaşadıkları durumlarda göçe yönelmektedirler. Özellikle son yüzeli yılda Türkiye'ye yönelen göçlerin temel nedenleri arasında güvenlik faktörü ön plana çıkmaktadır. Sosyal kültürel nedenlere bağlı zorunlu göçler içeriğinde insanların; dini, etnik ve azınlık gibi problemlerini çözülebilecekleri yerlere yönelmeleri yer almaktadır. Savaşlar, siyasi baskılar, uluslararası anlaşmalar nedeniyle yapılan göçler 1980'li yıllardan itibaren dünyada göçmen ve sığınmacıların sayısını dramatik olarak artırmıştır. Kadın göçmen sayısının kayda değer artışı da bu tarihe denk düşmektedir. Bir diğer göç sebebi de devletin bazı grup veya toplulukların varlığını yok edebilmek amacıyla izlediği etnik arındırma politikaları sonucu oluşan göçlerdir.

Göçlerin demografik yapıda heterojen ve genişleyen nüfus tipleri yaratma özelliği bulunmaktadır. Karışan nüfus grubu, nüfus artışı çok fakat gelir düzeyi açısından fakir olan gruba zengin ve göreceli olarak daha az nüfus artışına sahip grubun karışmasına neden olur. Bu da göçmen çeken ülkenin farklı kültürel, gelenek ve/veya siyasi anlayışa sahip insanlarla kaynaştığı bir yapı oluşur. Artık homojen yapı yerine heterojen bir toplum oluşur (Saydam, 1997:9).

Ülkeler, göç nedeni ile etnik farklılaşmış toplumlar oluşturmayı amaçlamaz. Ancak finansal piyasalarda oluşan politikalar, toplumda oluşan ilişkiler, kamu politikası, ulusal kimlik ve uluslararası ilişkiler gibi nedenlerle etnik azınlıklar oluşmasına neden olabilir (Castles ve Miller, 2008: 29).

4. GÖÇ VE GELİŞİM BAĞLANTISI

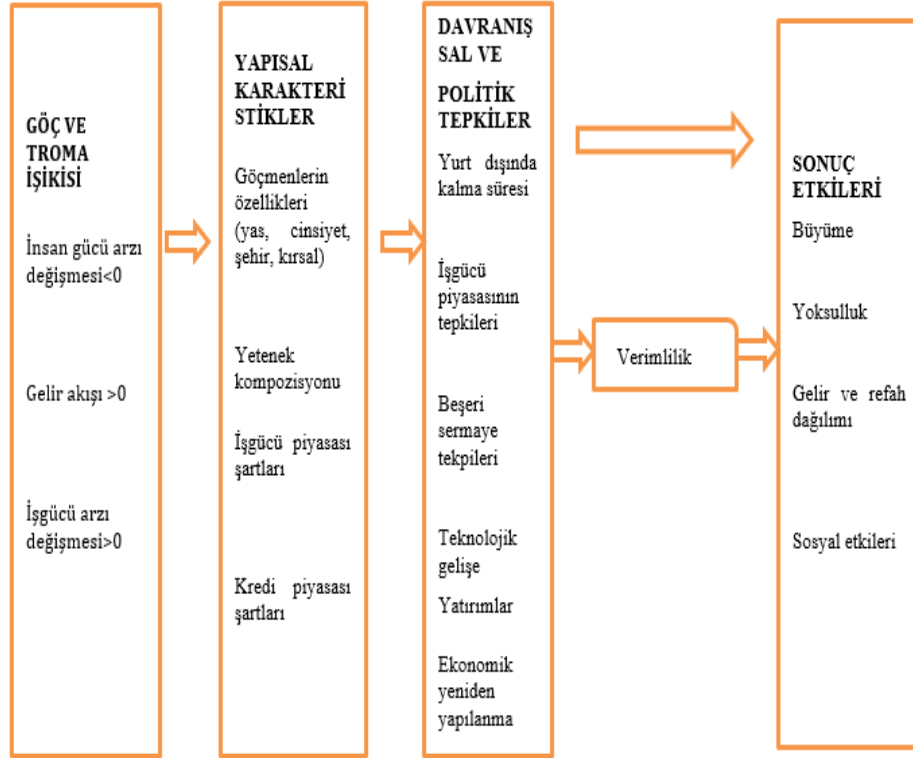
Göçün gelişim üzerindeki etkileri, öncelikle göç veren ve göç alan ülkeler bağlamında incelenmektedir. Göç teorileri göç sürecine yoğunlaşmışlardır. Göçle ilgili iyimser düşünceye sahip araştırmacılar neo-klasik göç teorisinden ve gelişmeci modernizasyon teorisinden etkilenmişlerdir. Göç, göç gönderen ülkeler üzerinde iyimser bir etkiye sahip olup üç kazanımlı bir sonuca yol açmaktadır. Göç veren ülke vasıfsız iş gücünü yurt dışındaki istihdam imkânları, iş gücünün ülkelerine geri döndüklerinde getirdikleri yurt dışı yetenek ve deneyim kazanımları ile işgücü gelirleridir (Martin, 2006:12–13).

Göçle ilgili kötümser bakış açısı yapısalci yaklaşıma dayanmaktadır. Göç veren ülkelerin kayıplarına vurgu yapan bir yaklaşımdır. Yapısalcılar göçün gelişme üzerindeki olumsuz etkilerinin en başında, insan sermayesi kaybı ve beyin göçü gelmektedir. Özellikle beyin göçü yetenek fiyatlarının yüksek olduğu gelişmiş ülkelere kaymaktadır. Bir diğer olumsuz etki ise sosyal dayanışmayı azaltmakta ve sosyo kültürel bütünlüğün bozulması ile sonuçlanmasıdır. Göç kötümsercileri hedef ülkeden kazanılan gelirlerin ana vatana döndüğünde genellikle gösteriş tüketimine, ev gibi tüketime yönelik yatırımlara gittiğini ancak çok küçük miktarın yatırıma dönüştüğünü savunmaktadır. Yapısalcı yaklaşıma göre göç süreci, göç veren ülkeyi göç alan ülkeye bağımlı hale getirmektedir. Bu göç sürecinin sonucunda göç alan hedef ülkeye dünyadaki ekonomi merkezlerine çevresel bölgelerden sermaye ve iş gücü akmaktadır.

20 yüzyılın son çeyreğinde işgücü göçünün yeni ekonomisi çoğunlukla Amerikalı araştırmacılar tarafından, neo-klasik teoriye (göç iyimsercileri) ve yapısalci teoriye (göç kötümsercileri) cevap olarak ortaya atılmıştır (Haas, 2007:6). Göçün göç gönderen ülkeye etkisi farklı şekillerde kendini gösterir. Özellikle büyük taramalarla gelişen göç süreci, iş gücü verimliliğini de etkilemektedir. . Göç süreci aynı zamanda büyük politik yansımalarla neden olmaktadır. Sonuçta hem toplum içerisinde hem de işgücü kaynaklarının verimliliğini etkilemektedir (Katseli ve diğ., 2006:25-26). Tablo 1’de göçün, göç

veren bölgelerin gelişmesi üzerindeki etkisi çeşitli faktörlere bağlı olarak değiştiği gösterilmiştir.

TABLO 1: Göçün Gelişmeyi Etkileme Kanalları

Kaynak: Katseli ve diğ. (2006:26).

5. ULUSLARARASI GÖÇÜN DEĞİŞİM SÜRECİ

Ulus devletlerin kurulması ile uluslararası göçün temellerine zemin hazırlanmıştır. Sınırların oluşması ve bu sınırların aşılması özellikle Dünya savaşları ile belirginleşmiştir. Uluslararası göç eğilimi ile birlikte sınır güvenliği artırılmaya başlamıştır. Yasal yollardan giriş yapamayan, üretken çağlarda olan iş gücünün sayıca aşırı giriş yapması, kayıt dışı çalışmaya neden olmakta ve bu durum ucuz işgücünün finansmanını sağlayan bir mekanizma işlevi görmektedir.

Özellikle buharlı gemi icadı ile seyyahın kolaylaşması ile birlikte 16. Yüzyılda Avrupa'ya büyük göç dalgaları olmuştur. 19. Yüzyılda özellikle İngiltere ve Almanya'da yabancı emek göçü sanayinin tetikleyici unsuru olmuştur. Göçmen işçiler genellikle tarım, madencilik ve çelik sektörlerinde çalışan nitelsiz erkekler olmuştur (Castles ve Miller, 1998: 59–61). Küreselleşmenin ve buna bağlı uluslararası göçün ilk dalgasını temsil eden 19. yüzyılın ikinci yarısında

Avrupa'dan yaklaşık 60 milyon insan Kuzey Amerika'ya Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmeyi tercih etmiştir. Bu durum 1973 yılında yaşanan petrol krizine kadar devam etmiştir (Çuhadar, 2014:2).

Güney Avrupa ve Akdeniz ülkelerinden diğer büyük grup göçmen, düşük ücretli emek ihtiyacı olan Batı Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir. 1970 öncesi göçler genellikle emeği özel program dahilinde kullanmak için olup Avrupa ülkelerindeki kitle üretim yapan fabrikalarda kullanılmıştır. ABD'de ise Bracero Programı ile Meksika'dan alınan göçmen işgücü, özellikle tarım kesiminde istihdam edilmiştir. Göçmenler sermayeye avantaj sağlamayan ev içi hizmetler, yaşlı, hasta ve çocuk bakımı, giyim sanayisi gibi düşük ücretli ve niteliksiz emek gerektiren sektörlerde, önceki iş deneyimleri ve eğitimleri göz önüne alınmaksızın kısıtlı şartlarda çalıştırılmaktadırlar (Purkıs, 2007: 48).

Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Afrika'da ortaya çıkan anlaşmazlıklar (Yugoslavya-1990 başı, Kosova-1990 sonu, I. Körfez Savaşı-1991, Ruanda-1994, Liberya-1989/2003, II. Körfez Savaşı-2003) iç savaşlara dönüşmüş, bunun sonucunda da milyonlarca insan göç etmişlerdir (Çuhadar, 2014:2). Dünya Bankası'nın 2005 yılı verilerine göre göç veren ülke sıralamasında ilk sıraları paylaşan ülkeler; Meksika, Rusya, Hindistan, Çin, Ukrayna, Banglades, Türkiye, Kazakistan, Filipinler ve Pakistan'ıdır.

2012 yılı içerisinde Kongo, Mali, Suriye ve Güney Sudan ile Sudan arasındaki sınır bölgelerinde yaşanan çatışmalar sonucu 1,1 milyondan fazla kişi başka ülkelere iltica etmiştir. Tüm dünyada 2012 yılı itibarıyla 45,2 milyon kişi yer değiştirmiştir (Çuhadar, 2014:3). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Dünya İstihdam Piyasası Raporu'na göre, 2013 yıl sonuna gelindiğinde kendi ülkesi dışında yaşayan insan sayısı 231 milyondur. Göçmen sayısı 2000 yılından bu yana 57 milyon arttı. Tüm göçmenlerin %51'i Avrupa Birliği'nde ve diğer gelişmiş ülkelerde yaşıyor. (Deutsche Welle, 2014). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yaptığı yazılı açıklamaya göre, 1.3 milyon kişi sığınma başvurusu yaptı. Bu rakam son 15 yılın en büyük rakamı olarak kayıtlara geçti (unhcr.org.tr, 2015).

Günümüzde, Türkiye'de her bin kişiye 11 göçmen düşmektedir. Bu rakamlarla Türkiye dünyada bin kişi başına düşen göçmen sayısı açısından 10'uncu sıraya yerleşmiştir (unhcr.org.tr, 2015). Geçmişte göç veren ve göçmenler için transit ülke olarak

bilinen Türkiye artık geçmişinin tam tersi bir konuma yerleşerek son yıllarda artan bir şekilde göç alan bir ülke haline dönüşmüştür.

6. ULUSLARARASI GÖÇ NEDENLERİ

Küreselleşmenin etkisi ile ülkeler arası iletişim ve etkileşimin hızlanarak artması iş, can güvenliği, sağlık, turizm ve eğitim amaçlı seyahat eden, sürekli hareketli bir nüfusun oluşmasına insanın önündeki engelleri kaldırarak, göç sürecine dahil olmalarının yolunu açmıştır. Apadurai'nin (1997: 33) iddiasında küresel göç akımını etkileyen beş boyutlu unsurdur. Beşeri medya teknoloji, finans ve fikir akışkanlarının birbiriyle olan ilişkileri ile anılan küreselleşme göçmenlerin anavatanlarıyla ilişkilerini de etkiledi (Yılmaz, 2014:1696).

Göç hem anavatan hem de yerleşilen ülkeyi etkileyen unsurdur. İnsanlar kararlarında göç kabul eden ülkenin çekici faktörleri ana vatlarda mevcut itici faktörden daha etkili olabilmektedir. Uluslararası göçün itici ve çekici unsurları Tablo 2'de verilmiştir.

TABLO 2: Uluslararası Göçün İtici Unsurları

	İTİCİ FAKTÖRLER	ÇEKİCİ FAKTÖRLER
EKONOMİK ve DEMOĞRAFİK	•Yoksulluk •İşsizlik •Düşük ücretler •Yüksek doğum oranı •Temel eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk	•Yüksek gelir beklentisi •Yasam standardının yükselmesi potansiyeli •Kişisel ve mesleki gelişim
POLİTİK	•Şiddet, güvenliksiz ortam •Zayıf hükümet •İnsan hakları ihlali	•Güvenlik •Politik özgürlük
SOSYAL VE KÜLTÜREL	•Etnik, cinsiyet, dinsel gibi ayrımcılıklar	•Aile birleşmesi •Etnik olarak bağlı olunan ülke •Özgürlük

Kaynak: Mansoor ve Quillin, (2006:8)

Uluslararası göçün başlıca nedenlerinden biri gelişmiş ülkelerdeki iş gücü açıklarının göreceli ucuz işgücüyle karşılanması ekonomik boyutu ile bu ülkelere avantaj sağlamasıdır. Avrupa'da iş gücü pazarının düzenlenmesinde bu politikayı kullanmıştır. Gelişmiş

ekonomilerde sermaye yoğun sektörler ve buna bağlı işler ile emek yoğun sektörler ve işlerin varlığına bağlı işgücü piyasası yapısı oluşmuştur. Sermaye yoğun sektörlerde işgücü teknoloji donanımıyla ve bilgi birikimine ihtiyaç duyan vasıflı işçilerden oluşur. Emek yoğun sektör ise vasıfsız işgücüne imkân sağlayan bir sektördür (Toksöz, 2006: 18).

7. SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Türkiye’de sığınan Suriyelilerin ekonomik alandaki etkileri incelendiğinde, riskler ve fırsatlar iç içe girmiş bir tabloyla karşı karşıyayız. Kiralarda meydana gelen artış emlak sektöründe iki boyutlu durum yaratmıştır. Mülk sahibi olanlar durumu pozitif karşılarken kiracı durumunda olan yerli halk ise durumdan rahatsızdır. İşsizlik oranının yükselmesi ise yerli hane halkında duyarlılık yaratmaktadır. Tüm dünyadan Suriye’ye yapılan yardımlar Türkiye’nin Suriye’ye sınırı olan illerdeki firmalar aracılığı ile yapılmaktadır. Yine Türkiye’nin yaptığı insani yardımlarda yine yerel firmalar aracılığı ile yapılmaktadır. ORSAM 2015 yılı raporunda; Suriyelilerin finansal piyasalarda bazı açılardan sağladıkları ekonomik katkıları da belirtmiştir. Rapor örnek olarak 2011 ile 2013 yılları arasında Gaziantep ilinden Suriye’ye ihracatın iki kattan daha fazla arttığını rakamlarla vermiştir. Bununla birlikte Suriye’den Türkiye’ye yerleşen yatırımcı ve tüccarların sayısı da küçümsenmeyecek oranlardadır. Ancak bunlarla birlikte bazı yatırım fırsatları Türkiye’den kaçmıştır. “Gaziantep Sanayi Odası’na göre Suriye’den yaklaşık 25 milyar dolar Kıbrıs Rum Kesimi bankaları üzerinden Avrupa’ya gitmiştir”. Ayrıca ülkemizde yerleşmiş Suriyeliler aracılığı ile Halepli tüccarlar Türkiye ile iş yapmakta ve bu tüccarların ticari bağlantıları aracılığı ile Türk malları Ortadoğu piyasalarında yerini almaktadır. Bunlarla birlikte, Suriyeli çalışabilir iş gücü arzı nedeni ile bulundukları bölgede yatırımların atmasına fırsat yaratabilecek bir unsurdur. Yine Suriyeliler küçük çaplıda olsa açtıkları işletmeler ile ekonomiye katkı sağlamaktadırlar. Ancak burada şöyle bir paradoks gündeme gelmektedir: Yerel halk bu işletmelerin kaçak olduğunu ve haksız rekabet doğurduğunu dillendirmektedirler. Sınır illerimizde kaçakçılık her daim olagelen bir durumdur. Oluşan krizle birlikte kaçakçılığın boyutları da artmıştır. Bu durumun özellikle Killisi ekonomisine etkisi

vardır. Kaçakçılık kriz öncesi “dumansız fabrika” diye adlandırılmaktaydı. İç savaş öncesi sınır kapılarını kullanarak insanlar bir nevi bavul ticareti yaparken güvenlik nedeniyle bu durum ortadan kalkınca sınır köylüleri büyük çaplı kaçakçılık yapmaya başlamışlardır. “Böylece geniş kesimin düşük miktarda gelir ettiği kaçakçılığın yerini sınırlı bir kesimin büyük miktarda gelir elde etmesi almıştır”. (orsam.org.tr, 2015: 17-19). Türkiye bütçesinden Suriyeliler için harcanan para yaklaşık 7,6 milyar doları buldu (finans.mynet.com, 2015). 2015 yılının son çeyreğinde açıklanan işsizlik oranı 11.59 ile çift haneleri ulaşmıştır. Bu artışın sebeplerinden biride Suriyeli işgücünün piyasadaki var oluşudur. Ancak istihdam konusunun bir başka boyutuna iş dünyası açısından bakıldığında Suriyeli sığınmacılar genelde yerli halkın çalışmayı kabul etmedikleri iş kollarında istihdam edilerek vasıfsız işgücü gerektiren çalışma alanlarında eksikliği tamamlamaktadırlar. Bu boyutuyla sığınmacılar bulundukları bölgelerde yatırım olanaklarını gelişimine katkı sağlıyorlar.

İşgücüne katılan Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisini direk olarak etki edebilme kapasitesi bulunan unsurlar; eğitim durumları, çalışma oranları ve elde ettikleri gelirler incelendiğin Tablo 2-3-4’de yer alan rakamlara ulaşılmıştır.

Türkiye’de kamp içerisinde ve kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin Temmuz 2013 tarihli eğitim durumları tablo 2’de gösterilmiştir. Eğitim durumları vasıflı iş gücünde yansıtacağı için önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu yapılan çalışma örneklemi 12.067 kişidir. Tabloya 6 yaş altı çocuklar dâhil edilmemiştir.

TABLO 3: EĞİTİM DURUMU

Eğitim Durumu	Kamp İçi		Kamp Dışı		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okuryazar Değil	764	%12,3	1.099	%18,8	1.863	%15,4
Okuryazar	342	%5,5	552	%9,5	894	%7,4
İlkokul	2.278	%36,6	1.925	%33,0	4.203	%34,8
Ortaokul	1.537	%24,7	1.134	%19,4	2.671	%22,1
Lise	822	%13,2	560	%9,6	1.382	%11,5
Üniversite ve Üzeri	487	%7,8	567	%9,7	1.054	%8,7
TOPLAM	6.230	%100,0	5.837	%100,0	12.067	%100,0

KAYNAK: AFAD (2014: 63)

Tablo 3’de de izlenebildiği üzere Suriyeli mültecilerin büyük bir oranı ilkokul mezunudur. Yüksek eğitim oranı en düşük rakamlardadır. Ayrıca okuma yazma bilmeyenlerin genel dağımda %15,4 bulması düşündürücüdür.

Tablo 4’de Suriyeli çalışan oranları verilmiştir. Örneklem grubu 15.183 kişiden oluşmaktadır. Ancak hatırlanması gereken bir diğer unsur ise Suriyeli erkeklerin yüzde 18’inin ve kadınların yüzde 87’sinin mesleği olmamasıdır. Yine yapılan incelemede Erkeklerin yüzde 13’ü kadınların ise sadece yüzde 1’den azı mesleğinin el işçiliği olduğunu beyan etmişlerdir. Erkeklerin yüzde 8’i kadınların ise yüzde 5’i devlet memuru olduklarını söylemişlerdir. Bu örneklem sahasında ki erkeklerin yüzde 6’sı tarım ve hayvancılıkla uğraştıklarını, yaklaşık yüzde 4’ü ofis çalışanı ve yüzde 6’sı da operatör olduğunu belirtmiştir. Aynı kategoride kadınların yüzde 1’in altında kaldığı tespit edilmiştir. Mimar, mühendis veya hukukçu meslek grubundan olan erkekler yüzde 4, kadınlar ise yüzde 1’in altında kaldığı izlenmektedir. Sonuçta erkeklerin yüzde 40’ının ve kadınların yüzde 60’nının herhangi bir uzmanlık ve mesleği bulunmamaktadır (Afad, 2014: 65-66).

TABLO 4: Suriyelilerin Son Bir Ayda Çalışma Durumu

Kamp Dışı Çalışma Durumu	Kamp İçi		Kamp Dışı		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Son Bir Ayda Çalışan	629	%8,1	194	%2,6	823	%5,4
Son Bir Ayda Çalışmayan	7.174	%91,9	7.186	%97,4	14.360	%94,6
TOPLAM	7.803	%100,0	7.380	%100,0	15.183	%100,0

KAYNAK: AFAD (2014: 72)

Tablo 5’de Suriyeli mültecilerin çalışma durumlarının incelenmektedir. 15.183 kişilik örneklem üzerinde yapılan anket sonuçları açıkça göstermektedir ki son ayda iş gücüne katılma sayısı hem kamp içi hem kamp dışı mültecilerde düşük seviyede kalmıştır. Yine Afad verilerine göre erkeklerin yaklaşık yüzde 92’si ve kadınların ise yaklaşık yüzde 97’si son bir ay içerisinde piyasalarda iş gücü olarak yer almamışlardır. Bunun sebebi Suriyeli mültecilerin çalışmak istememelerinden ziyade bulundukları bölgelerde iş gücü piyasası ve

iş bulma koşulları ile ilgili sıkıntılar olduğu yorumu yapılabilir (Afad, 2014:72).

Türkiye’de kamp içerisinde ve kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin Temmuz 2013 tarihli verilerine göre çalıştıkları işlerden elde ettikleri gelir tablo 4’ de ABD Doları çininden verilmiştir.

TABLO 5: Suriyeli Hane halklarının Son Bir Ayda Türkiye’de Çalıştıkları İşten Elde Ettikleri Gelir (ABD Doları),

Son Bir Ay İçerisinde Türkiye’de Elde Ettikleri Gelir (ABD Doları)	Kamp İçi	Kamp Dışı	Toplam
249 ve Daha Az	% 55,9	%57,7	%56,0
250 - 499	%40,4	%42,3	%40,5
500 - 999	% 3,1	%0,0	%2,9
1.000 ve Daha Fazla	% 0,6	%0,0	%0,6
TOPLAM SAYI	485	26	511
ORTALAMA GELİR	231,6 3	218,	230,9
ORTANCA GELİR	271,9	156,1	271,5

KAYNAK: AFAD (2014: 74)

Tablo 4’de verilen rıkalara göre kadın ve erkek ortalama gelir 230,9 ABD Dolarıdır. Yine Afad’ın yaptığı açıklamaya göre bu rakamların erkek ve kadın olarak dağılımı şöyledir; erkeklerin ortalama kazancı 232 ABD Doları iken kadınların ortalama kazancı 218 ABD Dolarıdır. Sonuçta, erkeklerin ortalama kazancı 160 ABD doları iken kadınların ortalama kazancı 181 ABD Dolarıdır (Afad, 2014: 74).

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Her yıl düzenli olarak yayımlanan İnsan Gelişme Raporu 2009 yılı ana konusu, engelleri aşmak: göç ve insani gelişme üzerine hazırlanmıştır. Bu raporun özü iyi bir yaşam sürme olanaklarını arttırmak için insanların doğduğu ülkeden göç ettiği ve ailelerinin gelirini, eğitimini ve sosyal koşullarını iyileştirmek için çaba harcadıkları vurgusudur. Göçmenlerin hedef ülkede refah artırmak için daha iyi iş, gelir, eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel unsurlarının var olması gereklidir. Ancak göçmenlerin işgücü piyasasındaki konumlarına bakıldığında sanayi devrimi ile birlikte başlayan ilk göçlerle kıyasla çok fazla değişimin olmadığını izlenmektedir. İşgücü piyasasındaki katmanlaşma biçim değiştirerek de olsa sürmektedir.

Göçmenler genellikle yerli işgücünün yapmak istemediği işleri yapmakta ve emek yoğun sektörlerin ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Günümüzde uluslararası göçün, en önemli konusu ekonomidir. Uluslararası göçlerin yol açtığı ekonomik etkiler birbirlerinden farklıdırlar. Büyük ölçekli uluslararası hareketlerde üretici unsurları ve bilgi birikiminin ülkeyi terk ettiği durumlarda göç alan ülke için büyük fayda sağlarken göç veren ülke için ise büyük bir kayıptır. Ekonomik atılımın itici gücü olan teknoloji, bilgi, beceri ve vasıflı olma durumu hem göçmene hem de gittiği ülkenin ekonomik kalkınmasına ve bireylerin varlık göstermesine büyük katkı sağlar. Göçmen gruplar değişime açık ve ekonomik gelişme konusunda yatkındırlar. Yanlarında anavatanlarından getirdikleri bilgi birikimi ve üretim özelliklerinin getirirler. Karşılaştıkları yeni kaynaklar ve imkânları kaynaştırarak faydalı gelişmemelere öncülük ederler. Burada yaşanabilecek en önemli sıkıntı ise yerli halkın arasında işsizlik oranlarının artması gibi sorunsalla karşı karşıya kalınması yerli halkta rahatsızlık hissini yaratması kaçınılmazdır. Ayrıca, uluslararası işgücü göçlerinin istihdam koşulları, ücret düzeyleri ve işsizlik oranları üzerindeki etkisi gelişmiş ülkeleri daha da zenginleştirirken, gelişmekte olan ülkeleri, tam tersine ekonomik sıkıntılara sokmakta hata gelişemez duruma düşürmektedir.

Uluslararası göçün diğer etkilerinden ayıran en önemli özellik şüphesiz, aynı anda hem kaynak hem de hedef ülkeyi etkilemesidir. Günümüzde yaşanan mülteci sorunu hedef ülkelerin tek başına çözebilecekleri bir sorun olmayı çoktan aşmıştır. Tüm dünyanın gözü önünde kıyılara cansız küçük Suriyeli mülteci bebek bedeni vurmuştur. Artık bu durum tüm dünyanın sorunudur, insanlık sorunudur.

Büyük akınlarla gelen göçlerin farklı ekonomik sonuçlar oluşturur. Hızlı bir şekilde ortaya çıkan büyük dalgalar halinde geline hedef ülkenin ekonomisine negatif etki olmaktadır. Türkiye'nin de yaşadığı tamda budur. Türkiye ekonomik konjonktür açısından böyle bir göçü tek başına bertaraf edebilme gücü olmadığından bu durum hem Türkiye hem de sığınmacı Suriyeliler için kısa vade zorluklara neden olmuştur. Kitle göçleri ancak uzun vadede yatırım çeşitlenmesi ve emek yoğun işgücünün istihdamı ile Türkiye'ye fayda sağlayabilir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler (BM) dünya barışını, güvenliğini korumak,

insan hakları, toplumsal ve kültürel ortaklıklar sağlamanın yanı sıra uluslararası ekonomik iş birliğini oluşturmak için kurulan uluslararası bir örgüttür. BM bağlı ve Türkiye'nin de üyesi olduğu finansal kuruluşlardan biri olan Ekonomik ve Sosyal Konseyi de uluslararası göçün ekonomik ve sosyal konuların konuşulduğu ve geliştirildiği merkez forum olarak Suriyeli göçmenlerin sorunları bağlamında Türkiye'ye hizmet vermelidir (Keskin Köylü, 2015: 154-155). Bu çalışmaların tam olarak yapılması ile ayrıca Suriyeli mültecilerin uyum süreçlerinin sancılarının azaltılması ile birlikte iki toplumun ayrışması azalacak ve uzun vadede iki ülke arasında ekonomik işbirliği artacaktır.

Türkiye İstatistik Kurumunu dış ticaret istatistikleri göstermiştir ki Gaziantep, Adana, Kahramanmaraş ve Mardin ilerinde ihracat ve ithalat arasındaki olumlu fark Suriyeli mülteciler geldikten sonra belirginleşmiştir.

Eğitim Türkiye'de ilk, orta ve lise seviyesinde ücretsiz olması eğitim araçlarının devletçe karşılanmasına rağmen 600 bin okul çağındaki Suriyeli çocuğun 385 bini okula gitmemektedir. Bu çocukların "kayıp kuşak" olmalarının önüne geçilmesi için Türk hükümeti ve UNICEF çalışmalarına devam etmektedir. Üniversite seviyesinde mülteci gençlere burs imkânları sağlanmalıdır. Yine Suriyeli mültecilerin yerleştikleri bölgelerin istihdam olanakları ve piyasa koşulları dikkate alınarak Türkiye devleti tarafında verilmekte olan mesleki kurslara talebin yaygınlaşması ilginin artırılması sağlanmalıdır.

Kalifiye, eğitilmiş Suriyeli mülteciler uzmanlık alanları ile ilgili istihdam edilmesini sağlayacak önlemler alınarak bu nitelikli işgücü değerlendirilerek ülke ekonomisine ve kendi vatandaşlarına katkı sağlamalarına imkân tanınabilmelidir. Vasıflı işgücünü ve sermayeyi batı ülkelerine kaçırmamanın önlemlerini almalıyız. Vasıfsız işgücünün kayıt altına alınarak ucuz işgücü potansiyeli olarak kullanılmasının önüne geçilecek ve böylece yerel halkla aralarında oluşabilecek haksız işgücü rekabetin önüne geçecektir. Bununla birlikte, ülke ekonomilerinin ve kalkınma süreçlerinin aktörleri biri olan göçmenler, girişimci olarak da kendilerini konumlandırabilmelidirler. Bu bağlamda geliştirebilecekleri eğitim faaliyetlerine katılmaları ve özellikle vergi, bürokrasiye ilişkin pozitif ayrımcılıktan yararlanmaları, hem göçmenlerin kendilerine, hem de Türkiye ekonomisine katkılarını

artıracak unsurlar olarak tespit edilmektedir. Ayrıca, göçmen girişimcilerin hem ulusal ve hem de uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini uyumlu bir şekilde devam ettirmeleri gerekmektedir (Keskin Köylü, 2015: 318-322).

Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları şehirlerde artan emlak bedelleri yerli halkı rahatsız etmektedir. Ayrıca emlak arzının yetersiz kalması sonucu insan onuruna yakışmayacak yerlerin bile yüksek fiyatlarla Suriyeli mültecilere kiralanmasına neden olmaktadır. Bu durumu önleyebilmenin bir yolluda toplu konut projeleridir. Bu projelerin gerçekleştirilmesi sadece Türk hükümetinden beklenmesi doğru değildir. Dünyadaki diğer ülkeler, uluslararası dernek ve kuruluşlar problemin çözümünde maddi ve manevi çalışmalıdırlar.

Avrupa'da bazı ülkelerin özellikle Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik dar boğaz sebebinin etkisiyle de Türkiye göçmenlere transit geçiş noktası olmaktan ziyade göçmenler için hedef ülke olarak dikkati çekmektedir.

Doğru istatistiki sonuçlara ulaşabilmemiz adına Suriyeli mültecilerin tümünün kayıt altına alınması sağlanmalıdır. 2.949 km olan kara sınırlarımızda, uzun vadede güvenlik tedbirlerinin artırılması gerekmektedir. ABD, Meksika arasında ki 3.169 km sınır güvenlik önlemleri örnek alınması da olasıdır. Ayrıca, mültecilerle ilgili yapılan tüm çalışmalar hem kurumun kendi iç ve bununla birlikte dış denetim ile denetlenmelidir. Süreçlerinin uyumlu olarak birbirlerini destekleyen bir anlayış içinde sürdürmeleri evrensel kabuldür. Göçmen konusu ile ilgili kurumlar bu evrensel anlayışı ve kabulü benimsemekle birlikte, uygulamada eksiklikleri bulundurdıkları düşünülmektedir (Köylü vd., 2016: 143).

Suriyeli mültecilerin belirli bir oranı ülkelerindeki problemler çözülsün bile ana vatanlarına dönmeyecekleri gerçeği bilinerek uzun vadeli plan yapılması ve kalanların ekonomik sistemde verimli olmalarının sağlanması gerekmektedir.

Türkiye'de yerleşen Suriyeli mültecilerin, kültürel farklılıklarından dolayı iş piyasasında pazarlık kabiliyetleri oldukça düşüktür. Göçmenlerin çoğunlukla tekstil, inşaat, gıda ve eğlence sektörü gibi genel olarak düşük ücretli, sosyal güvenceden yoksun ve ağır şartlar barındıran enformel sektörlerde çalışıyor oldukları görülmektedir. Bu

durum onları işsizlik, çeşitli meslek hastalıkları gibi risklerle de karşı karşıya bırakmaktadır.

Kim doğdukları toprakları terk ederek bir daha dönmek üzere her şeyini geride bırakarak bir araba camından uzattığı elleriyle çaresizlik içinde dilenmek ister. Artık tüm insanlık, bir çocuğun daha bedeni kıylara vurmasına izin vermesin. Tüm dünya elini bu kocaman kayalaşmış Suriyeli mülteciler problemin altına koymalı ki kıyılarda deniz kabukları yerine cansız bedenler olmasın.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, Nermin (2002). **Bitmeyen Göç**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 30, 1.Baskı, İstanbul.

AFAD, (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). (2014). Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri Raporu.

AFAD, (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı). (2014). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar. Erişim: <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadinlar,-2014.pdf> e.t.10.10.2015)

Apak Sudi, Oğuzhan Adil - AYTAÇ Ayhan. (2002). Yurtdışına İşçi Göçü ve Türkiye Ekonomisine Etkileri, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, İmaj Yayıncılık, Ankara,

Castles, Stephan- Miller Mark J. (2008). Göçler Çağı. (Çev. B. Uğur Bal ve İbrahim Akbulut. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çuhadar Erbaşı. A. Aslıhan, (2014). İnsanoğlunun bitmeyen çilesi: Göç ve Mültecilik. (Erişim: <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/10/30/insanoglunun-bitmeyen-cilesi-goc-ve-multecilik?paging=3> e.t. 23.10.2015).

Deutsche, Welle. (2014). Dünyada 231 Milyon Göçmen. EKONOMİ. 27.05.2014 (Erişim: <http://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-231-milyon-g%C3%B6%C3%A7men/a-17665939> e.t.23.10.2015).

Ekonomi Milliyet (2015). Suriyeliler için 7.6 milyar dolar harcadık. (Erişim: <http://ekonomi.millet.com.tr/suriyeliler-icin-7-6-milyar-dolar-harcadik-haberi/1274280> 19 Eylül 2015. e.t. 19.10.2015)

Güçer Mehmet - Karaca Sema- Dinçer O. Bahadır (2013). Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı SURİYELİ MÜLTECİLER. Alan Araştırması USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi. USAK Raporları No: 13-04.

Güney, Taner – Tuncer, Güner – Kılıç, Ramazan (2013). Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Sayı 35 – Ocak 2013. Ss. 41-53.

Haas, Hein De (2007). “Remittances, Migration and Social Development, A Conceptual Review of the Literature”, Social Policy and Development Programme Paper Number 34, October, (Erişim: [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/8B7D005E37FFC77EC12573A600439846/\\$file/deHaaspaper.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/8B7D005E37FFC77EC12573A600439846/$file/deHaaspaper.pdf), 21.10.2015)

Haas, Hein De (2008), “Migration and Development A Theoretical Perspective”, International Migration Institute, James Martin 21st Century School University of Oxford, Working Papers, Paper 9. (Erişim: <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/WP9%20Migration%20and%20development%20theory%20HdH.pdf>, 21.10.2015).

IOM (Uluslararası Göç Örgütü), (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. Uluslararası Göç Hukuku. No:18. (Çev., Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri). İsviçre. (Erişim: http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf e.t. 2015).

İçduygu, Ahmet- Erder ,Sema -Gençkaya, Ö.Faruk, (2015). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. MiReKoç Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. İstanbul.

Katseli, T. Lucas- Robert E.B. -Theodora Xenogiani (2006), “Effects of Migration on Sending Countries: What Do We Know?”, OECD Development Centre, Working Paper No. 250. Erişim: (http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Symposium_Turin_files/P11_Katseli.pdf e.t. 02.9.2015).

Keskin Köylü, M. (2015). Türkiye Ekonomisinde Kadın Girişimciliğinin Yeri ve Etkisi. Türkiye’de ve Dünyada Kadın

Araştırmaları Çukurova Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Uygulama Merkezi. Adana. Ss.318-322.

Keskin Köylü, M. (2015).Uluslararası Bankacılık ve Finans Sistemi. Astana Yayınları. Ankara.

Keskin Köylü, M., Tellioğlu, T., Gökçe, N. (2016). Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Sayıştay Denetimi. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi. Yıl:3 Sayı:6 Aralık 2016. Ss.131-146.

Mansoor Ali - Quillin Bryce, (2006). Migration and Remittances Eastern Europe and the Former Soviet Union. (Erişim: http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-1167856389505/Migration_FullReport.pdf e.t.15.10.2015)

MARTIN, Philip (2006), "The Trade, Migration and Development Nexus", Edited by HOLLDFELD, James F., Pia M. Orrenius ve Thomas Osang, Migration, Trade, and Development, Proceedings of a Conference Hosted by the Federal Reserve Bank of Dallas, October 6, 2006, Published December 2007. s.11-34, Erişim: <http://www.dallasfed.org/assets/documents/research/pubs/migration/martin.pdf>, 27.09.2015.

Mutlu, Kahya. (2003). Yasadışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri, Avrasya Dosyası, , Cilt:9,2. ss: 195-205.

Mynet Finans (2015). Suriyelilere 7,6 milyar dolar harcadık, 18 Eylül 2015. (Erişim: <http://finans.mynet.com/haber/detay/ekonomi/suriyelilere-76-milyar-dolar-harcadik/103322> e.t.03.10.2015).

ORSAM, (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi). (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme. (Erişim: http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201519_rapor196tur.pdf e.t. 03.10.2015

Öztürkler Harun ve Göksel, Türkmen (2015). , Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme. Ankara.

Parasız, İlker. 2002.Modern Emek Ekonomisi, Ezgi Yayınları, Bursa.

Purkıs, Semra, (2007). Merkez Ülkelerde Ekonomide Enformelleşme ve Göçmen İşgücü. İktisat Dergisi, Dosya: Küreselleşme, Göç, Sosyal Politika, Sayı 491.

Saydam, Abdullah. (1997). Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876). Türk Tarih Kurumu. Yay Yayınları 16. Dizi. Sayı 75. Ankara.

Temiz, Hasan Ejder. 2004. Eğreti İstihdam: İşgücü Piyasasında Güvencesizliğin ve İstikrarsızlığın Yeni Yapılanması, Çalışma ve Toplum Dergisi.

Toksöz Gülay, (2006). Uluslararası Emek Göçü, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

UNDP (2009), HDR 2009 Engelleri Aşmak: Göç ve İnsani Gelişme. Erişim: (http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/human_development_report_2009.html e.t. 20.09.2015)

UNHCR, (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği). (2015). Suriyeli Mülteciler Toplam Sayısı 4 Milyonu Geçti. 2015/07/09/. (Erişim: <http://www.unhcr.org.tr/?content=648> e.t. 20.09.2015)

UNİCEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu). (2015). Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar. Eylül 2015 Erişim: (http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20C3%87ocuklar_Bilgi_%20Notu%206%20Ekim%202015.pdf e.t. 01.10.2015)

Wood, Charles H. (1982), "Equilibrium and Historical-Structural Perspectives on Migration", International Migration Review, Vol. 16, No. 2, s. 298–319.

Yılmaz, Abdurrahman (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/2 Winter 2014, p. 1685-1704, Ankara-Turkey. (Erişim: http://www.turkishstudies.net/Makaleler/93138298_95Y%C4%B1lmaz_Abdurrahman-sos-1685-1704.pdf e.t.15.10.2015)

SURİYE'DEKİ İÇ SAVAŞ NEDENİ İLE TÜRKİYE'YE GELEN SIĞINMACILARIN PAZARLAMA KARMASI ELEMANLARINA ETKİSİ

Arş. Gör. Erkan GÜLTER

Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Öğr. Gör. YAVUZ ATLI

Fırat Üniversitesi, Kovancılar MYO

Ekonomilerdeki hızlı değişim ve gelişim küreselleşme olgusu sermayenin kişiler arası değişimini daha hızlı ve etkin hale gelmesini gerekli kılmıştır. Kısa ve uzun vadeli fonların kişiler, şehirler ve ülkeler arasındaki etkin değişiminin yaratılabilmesi için bankacılık sektörünün ekonomilerdeki önemini yenilemektedir. Bankacılık sektörünün temel işlevi atıl bulunan kısa ve uzun vadeli fonların ekonomilere belirli bir bedel karşılığında aktarmasıdır. Tarihte ilk bankacılık hizmetleri Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzanmaktadır. Bu dönemlerde bankacılık ile ilgili hizmetler dini yapıların çevresinde ve rahipler yardımıyla başlamıştır. Bireyler fonlarını diğer bireylerden koruyabilmek adına, mabetlerin güvenilirliğinden ve rahiplerin dürüstlüğünden faydalanarak bu fonları buralara emanet etmişlerdir. Dolayısıyla tarihte ilk bankalar tapınaklar ilk bankacılar ise rahipler olmuştur. Milattan önce ikibinli yıllarda ünlü Hammurabi Kanunları'nda bankacılığa ilişkin bir çok kuralların yazılı olması bu kurallarda geçen rehin, ipotek, kefalet, borçlanma faizi vs. gibi ifadelerin olması neredeyse insanlığın var olduğundan beri bankacılık faaliyetlerinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Türk Bankacılık Sektörünün de değişen ve gelişen Dünya ekonomilerine uyum sağladığı, güçlü sermaye yapısına sahip, özerk ve etkin düzenleyici ve denetleyici kurum ve üst kurumlar gözetiminde, her geçen gün gelişimini devam ettirmektedir.

Suriye'de son beş yıldır devam eden iç savaş nedeniyle ülke içinden ve ülke dışından yaklaşık 13 milyon Suriyelinin göç etmek zorunda kaldığı çeşitli kaynaklarda ve ulusal medyada yankılanmaktadır. Suriyeli mültecileri kabul eden ülkeler arasında ilk sırada Türkiye'nin yer aldığını işaret eden Göç İdaresi Başkanlığı 450 bini çocuk, 270 bini kadın, 1milyon 900 bin mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Göç hareketinin çok hızlı bir şekilde gelişmesi ve göç eden nüfusun yüksek olması ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında birçok değişikliği beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmamızda bankacılık sektörü, ülkemizdeki göç hareketleri ve bu göç hareketlerinin Kahramanmaraş ilindeki bankacılık sektörü üzerindeki etkileri incelemeye çalışılmıştır. Çalışmanın birçok verisi BDDK verilerinden elde edilmiştir. Kahramanmaraş ilinin bankacılık verileri doğrudan ilin ekonomik ve finansal yapısını ortaya koyacağından, şehrin ekonomik göstergeleri ile ilgili teknik analizler yapılarak, son dönemde yaşanan göç

hareketlerinin, bankacılık sektörü üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Bankacılık Sektörü; Kahramanmaraş İlinde Bankacılık; Göç; Göç Hareketlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri.

THE EFFECTS OF IMMIGRATION MOVEMENTS IN KAHRAMANMARAŞ BANKING SECTOR

Abstract

Rapid change and development in the economy has necessitated the transformation of capital into a more rapid and efficient exchange of people. It is replacing the importance of the banking sector in the economy in order to enable the effective exchange of short and long term funds between people, cities and countries. The main function of the banking sector is to transfer short and long term funds, which are idle, to the economies at a certain price. The first banking services in history date back to the Sumerian and Babylonian civilizations. During these periods, banking related services started around the religious buildings and with the help of priests. In order to protect individual funds from other individuals, they have entrusted these funds to the provinces with the trust of the temples and the honesty of the priors. Hence, the first banks in history were the temples and the first bankers were the priests. The fact that many of the rules concerning banking are written in the famous Hammurabi Laws of Milton in the twenty-first years, such as pledge, mortgage, surety, borrowing interest etc. Have been found to be necessary for banking activities since humanity is almost there. The Turkish Banking Sector continues its development day by day, under the supervision of autonomous and effective regulatory and supervisory institutions and senior institutions which have adapted to changing and developing world economies, have a strong capital structure. The banking sector is a sector that directly reveals the economic and financial structures of the regions.

Syria is experiencing a civil war that has been going on for the last five years, and about 13 million Syrians from outside the country have been forced to emigrate from various sources and the national media are echoing. The Migration Administration, which points out that Turkey is the first among the countries that accept recurring refugees, 270 children, 270 women, 1 million and 900 thousand refugees. The rapid development of the migration movement and the high population of immigrants brought with it many changes in the social, cultural and economic structure of the country.

In this study, the banking sector tried to examine the migration movements in our country and the effects of these migration movements on the banking sector in Kahramanmaraş. Most of the data from the study was obtained from BRSA data. Since Kahramanmaraş province banking data

will reveal the economic and financial structure of the province directly, technical analyzes related to the economic indicators of the city will be made and the effects of the recent immigration movements on the banking sector will be tried to be examined.

Key Words: Banking Sector; Banking in Kahramanmaraş; Migration; The Effects of Migration Movements on the Banking Sector.

1.GİRİŞ

Göç, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir. Göç, bir başka deyişle, coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir (Özer, 2004:11). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçü, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği hareketler olarak tanımlamaktadır. Sosyal ve ekonomik bir hareket olan göç, insanlığın var olduğu süreden beri doğal afetler, din, yoksulluk, savaşlar çatışmalar vb. nedenler ile bir yerden başka bir yere göç etmişlerdir. Türkiye bu anlamda Asya ve Avrupa'yı bağlayan geçiş güzergahında olması bir çok Ortadoğu ülkesi ile komşu olması nedeniyle ulusal/uluslar arası göç hareketlerine ev sahipliği yapmasına neden olmaktadır.

Göç tüm dünyada milyonlarca insanı ve pek çok ülkeyi ilgilendiren bir kavram olarak bir çok bilimci tarafından incelenmiş, sosyal ve psikolojik bakımdan çok yönlü karmaşık yapıya sahip bir kavramdır. Göçlerin temel nedenleri kıtlık, iç savaşlar, dinsel ve diğer şiddet olayları soy kırım ve siyasi sürgünler olduğu için genellikle göçe konu mültecilerin ekonomik ve sosyal yönünün zayıf olmasına bu da göçe konu ülkelerin gelişmişlik düzeylerini olumsuz açıdan etkilemesine neden olmaktadır. Göçün nedenleri, nereye göç edildiği, göç edilen yerde yaşanacak süre, göç ederken yaşanan duygular ve terk edilen yerde geride kalanlar, göç edilen yere uyum süreçleri ve orada yaşayanlar mültecilerin psikolojik sağlığı için oldukça önemli bir yere sahiptir. Kişiler bu dönemde duyarlı bir dönem yaşarlar, terk ettiği geride bıraktığı her şeyi en iyi yönleriyle anımsaması ve özlemesi yeni sosyal ilişkiler kurmaktan çekinmesi hem göçe konu ülkedeki sosyal dengenin zarar görmesine hem de göçe konu mültecilerin uzun bir süre toplum dışı yaşamasına neden olmaktadır.

Göç hareketleri ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal yapılarında köklü değişimleri de beraberinde getirmektedir. Ülkelerin göç alma veya göç verme miktarları göçe konu olan mültecilerin ekonomik ve sosyal yapıları göç ettikleri ülkelerin yapılarındaki değişikliğin derecesini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada iki bölümden oluşacak olup ilk bölümde göç ve göç ile ilgili kavramlara yer verilirken ikinci bölümde Kahramanmaraş ilinin bankacılık rakamları değerlendirilerek bu rakamların son yıllarda yaşanan Suriye göçünden etkilenip etkilenmediği konusunda tespitler yapılmaya çalışılacaktır.

2.GÖÇ, GÖÇ TÜRLERİ, MÜLTECİLİK

2.1.Göç

Göç, kişilerin ekonomik, dini, siyasi ve sosyal sebeplerden dolayı yerleşmek amacıyla bir yerden başka bir yere gitmeleri hareketine verilen addır. Bu hareket, ülke içinde olursa 'iç göç', ülkeler arasında olursa 'dış göç' veya 'uluslararası göç' olarak adlandırılır. Göç, bireylerin ya da grupların bir yerden başka bir yere gitmeleri ve gidilen yerde yaşamlarını belli bir süre sürdürmeleri olarak ifade edilebilir (Çakır, 2011, s. 210). Sosyal sistemin bozulan dengelerini tekrar sağlamak için ortaya çıkan bir mekanizma olarak ifade edilen göç, toplumun evrimi sırasında geçirdiği dönüşümlere paralel olarak ortaya çıkan tek yönlü bir uyum hareketi olarak kabul edilmektedir. Göç, nüfusu mekânda yeniden dağıtarak ve iş gücünün, üretimi daha etkin kılacak şekilde dağılımını sağlayarak mekân organizasyonunun yeni şartlara uyumunda en etken mekanizmalardan birisi olmaktadır (Tekeli, 1975: 158–159). Göç olgusunun yüzyıllardan beri süregelen mevcudiyeti içinde "yer değiştirme" eylemlerini görmek mümkündür. Ancak yer değiştirme hareketini kabul etmekle beraber, göç olgusunun zaman içinde gelişip farklı anlamlar ve nitelikler kazanmış; çeşitli kavramlar üretmiştir. Ekonomik, sosyal ve kültürel bazı faktörlerin etkisiyle gerçekleşen göç olgusu, yol açtığı sonuçlar neticesinde göç veren ve göç alan merkezleri/ülkeleri etkisi altına almıştır. Bu etkileşim neticesinde göç, kavramsal olarak varlığını sürdürmüş ve neticede her ülkede var olan bir olgu haline gelmiştir (Kaypak, 2016,92).

Göçmen; göç eden kişiyi ifade etmektedir. Genelde yurt dışına gidenler kastedilir. Çoğu zaman karma sebeplerle göç ederler. Bunlar; ekonomik, dini, siyasi, sosyal veya kültürel faktörler olabilir. Yüksek vasıflı, transit, kaçak, mülteci, kadın, öğrenci, emekli göçmenler gibi çeşitliliktedirler (Danış, 2011, s. 7-8). Göçmenler, vatandaşı olduğu

ülkenin korumasından yararlanmaya devam ederler ve bu yolculuğa kendi istek ve arzuları ile çıkarlar. Göçmen kabul eden ülkeler, göçmen politikalarına bağlı olarak başvuruları kabul veya reddedebilir. Bu ülkelerin, bu anlamda temel bir insan haklarından kaynaklanan sorumlulukları yoktur. Ülkeler, yabancı turistleri, geçici göçmen işçileri, daimi oturma izni olanları ve sığınmacı ve mültecileri birbirlerinden ayırmaktadır (İçduygu vd., 2014, s. 27).

Mülteci; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs(lar)” olarak tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme, md.1).

Uluslararası bir sorun olan göç mültecilerin statüsüne ilişkin 1951 tarihli Cenevre sözleşmesi ve 1967 tarihli ek protokol taraf devletlerin, uluslar arası hukuk belgelerinden doğan somut yükümlülükleri bulunmaktadır. Cenevre Sözleşmesi’ni imzalayan ülkeler, mülteci statüsü kazanmış olan bireylere oturma izni, çalışma izni hatta vatandaşlık iznine kadar geniş haklar vermiştir. Cenevre Sözleşmesi’ne göre, bir kişinin mülteci sayılabilmesi için beş ölçüte bakılmaktadır: ırk, din, tabiiyet ve siyasi düşünceleriyle belli bir toplumsal gruba mensup olma; zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkma; vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunma; ülkesinin korumasından yararlanamama veya korku nedeniyle yararlanmak istememe; vatansız olma ve yaşadığı ikamet ülkesine dönememe veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istememedir. Ancak bu niteliklere sahip olmanın dışında, coğrafi bakımdan da uyumlu olması gerekmektedir. Adı geçen sözleşme bağlamında Türkiye, ülkelere bırakılan bazı şerh haklarından ‘coğrafi sınırlama hakkını’ kullanarak sadece Avrupa’dan gelen insanları mülteci olarak kabul ettiğini beyan etmiştir (Buz, 2008, s. 120).

2.2. Göç Türleri

Göçler otoriter ya da doğal bir zorlanmadan ötürü “zorunlu göç” veya kişilerin kendi iradesiyle serbestçe gerçekleştirdikleri “gönüllü göç” niteliğinde olabilirler (Gökdere, 1978: 11, Akt: Şahin, 2001: 59). Göç çeşitlerini, “iç göçler” ve “dış göçler” olmak üzere iki ana başlıkta toplamak mümkündür.

2.2.1. İç Göçler

Bir ülkenin, ülke sınırları içinde nüfusun yer değiştirmesine iç göç denir. Göçler, bir bölgeden başka bir bölgeye, bir kentten başka bir kente, kırsal bölgelerden kente vb şekillerde iç göç gerçekleşebilir. İç göçlerde ülke nüfusları etkilenmez iken bölgelerin ya da kentlerin nüfus yoğunluğu değişebilmektedir.

1. Mevsimlik göçler: Geçici olarak çalışmak veya gezmek için yapılan göçlerdir.
2. Sürekli göçler: Kalıcı olarak yerleşmek için yapılan göçlerdir.
3. Emek göçleri: Tayin nedeniyle veya çalışmak için yapılan göçlerdir.
4. Zorunlu-gönüllü göçler: Devlet tarafından veya bireylerin kendi isteği ile yapılan göçlerdir (terör, doğal felaket vb. nedenlerle). İstemediği halde zorlanarak yapılan yer değişikliklerinde kriz potansiyeli daha yüksektir (Sayıl ve diğerleri, 2000: 30).

2.2.2. Dış Göçler

Bir ülke vatandaşlarının bir başka ülkeye kalıcı olarak gidip yerleşmesi dış göç olarak tanımlanmaktadır. Bu göçler gönüllü olabileceği gibi zorunlu bir şekilde de yapılabilmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ülkeler arasındaki göçleri artırmaktadır. Dış göçler, “beyin göçleri, işçi göçleri ve mübadele göçleri” diye kendi içinde ayrılabilir (Koçak ve Terzi, 2012: 169).

1. Beyin göçü: İyi eğitim almış yetenekli işgücünün yetiştiği az gelişmiş bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye göçüne denilmektedir.
2. İşçi göçü: Çalışmak amacıyla insanların yurt dışına giderek yapmış oldukları göçlerdir.
3. Mübadele göçü: Mübadelenin kelime anlamı değiş-tokuştur. Bir antlaşmanın esaslarına dayanılarak yapılan, ülke nüfuslarının karşılıklı olarak yer değiştirmesiyle olan göçlere mübadele göçleri denilmektedir.

2.3. Suriye Göçü Bilançosu

Suriye’de 2011 yılı Mart ayında başlayan meşru hak talepleri Esed rejimince kanlı bir şekilde bastırılmaya çalışılmış, barışçıl protestolara silahlı ve ölümcül müdahaleler yapılmıştır. Esed rejiminin göstericilere doğrudan ateşli silahlar kullanması, Suriye’de bir iç savaşın başlamasına sebep olmuştur (Yılmaz, 2013, 2). Ortaya çıkan istikrarsızlık Suriyelileri güvenli bölgeler arayışı içinde zorunlu göçe

maruz bırakmıştır. Bu zorunlu göçler hem ülke içerisindeki değişik bölgelere hem de ülke dışına yönelik olarak gerçekleşmiştir (Sayın ve diğ.,2016, 8). Halen devam eden, ve ne kadar devam edeceği de kestirilemeyen, bu göçler hem Suriye içerisinde hem de Suriye'ye komşu ülkelerde sosyal, ekonomik ve siyasi bir- çok soruna neden olmaktadır.

Suriye'nin nüfusu 2010 yılında 22 milyon civarındayken, 2017 itibariyle bu nüfus 17 milyon olduğu ve yaklaşık olarak 5 milyon kişinin dış göçe zorlandığı, bu göçün büyük bir kısmının ise Türkiye'ye yapıldığı bilinmektedir. Türkiye Göç İdaresinin açıkladığı rakamlara göre 2 milyon 957 bin 454 Suriye' linin 2011 yılından bu yana Türkiye' ye göç ettiği kayıt altına alınmıştır (Yonca, 2014, 26). Yine göç idaresi verilerine dayanılarak Kahramanmaraş ilinin 2017 verilerine göre 90.129 Suriyelinin olduğu ilin nüfusu 1.112.634 olduğu, nüfusun yaklaşık %8.11'nin Suriyeli olduğu belirtilmektedir. Kahramanmaraş ilinin bu verilerinden yola çıkılarak bir sonraki bölümde Suriye göçünden sonra ilin finansal yapısında meydana gelen değişim ve etkileri incelenmeye çalışılacaktır.

Ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyeli sayısındaki artışa paralel olarak Suriyelilerin Türkiye'deki yatırımları da artırmaktadır. Paralarını güvence altına almak isteyen Suriyelilerin bir bölümü de bu dönemde Türk bankalarını tercih etmişlerdir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerinden derlediği bilgilere göre, Suriyelilerin Türk bankalarındaki mevduat tutarı 2012'de 311 milyon 258 bin lira iken, 2013'te 694 milyon 369 bin lira, 2014'te 733 milyon 875 bin lira ve 2015 yılında % 63,8'lik artışla 1 milyar 201 milyon 987 bin liraya yükseldi (www.hürriyet.com).

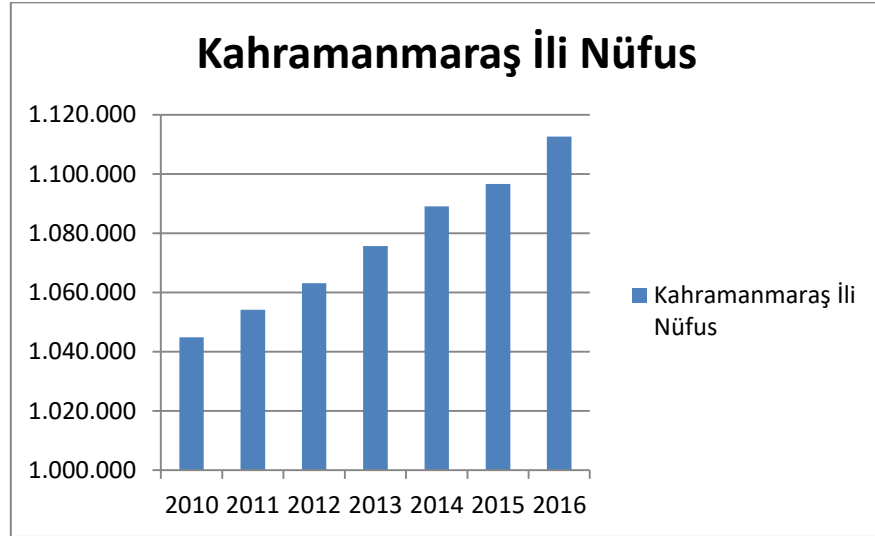
3.KAHRAMANMARAŞ İLİNDEKİ BANKACILIK

Bankacılık sektörü; doğrudan bölgelerin ekonomik ve finansal yapılarını ortaya koyan bir sektördür. Sektörün temel işlevi; atıl bulunan kısa ve uzun vadeli fonları ekonomilere belirli bir bedel karşılığında aktarmasıdır. Tarihte ilk bankacılık hizmetleri Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzanmaktadır. Bu dönemlerde bankacılık ile ilgili hizmetler dini yapıların çevresinde ve rahipler yardımıyla başlamıştır. Bireyleri, diğer bireylerden koruyabilmek adına, mabetlerin güvenilirliğinden ve rahiplerin dürüstlüğünden faydalanarak fonlarını buralara emanet etmişlerdir. Dolayısıyla tarihte

ilk bankalar tapınaklar, ilk bankacılar ise rahipler olmuştur. Milattan önce iki binli yıllarda ünlü Hammurabi Kanunları'nda bankacılığa ilişkin birçok kuralın yazılı olduğu bilinmektedir. Bu kurallarda geçen rehin, ipotek, kefalet, borçlanma faizi vs. gibi ifadelerin olması insanlığın var olduğundan beri bankacılık faaliyetlerinin gerekli olduğunu ortaya koyulmaktadır. Osmanlı döneminden günümüze kadar birçok değişim ve gelişim yaşayan sektör, günümüzde ticari hayatın devam ettirilebilmesi için vazgeçilmez temel sektörlerden biridir. Türk Bankacılık Sektörünün değişen, gelişen Dünya ekonomilerine uyum sağladığı, güçlü sermaye yapısına sahip, özerk ve etkin düzenleyici, denetleyici kurum ve üst kurumlar gözetiminde, her geçen gün gelişimini devam ettirmektedir.

Bu bölümde Kahramanmaraş ilinin BDDK verilerinden elde edilen rakamlar ile Suriye göçü öncesi 2010 yılı ve izleyen yıllar 2016 yılına kadar bankacılık verileri incelenerek Suriye göçünün ilin bankacılık verileri ile ilişkisi araştırılmaya çalışılacaktır.

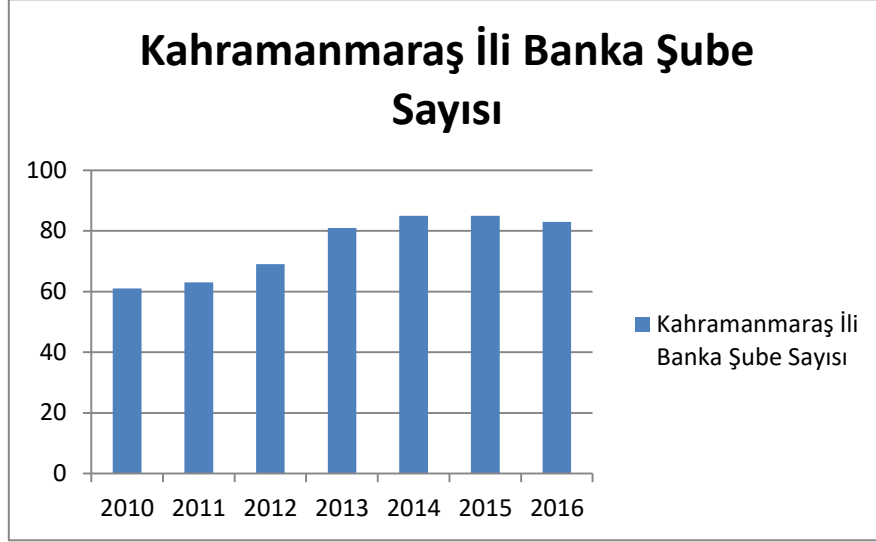
Grafik 1: Kahramanmaraş İli Nüfus

Kaynak: www.bddk.org.tr

Kahramanmaraş ilinin 2011 yılı nüfus artış hızı % 0,90 2012 yılında % 0,85 2013 yılında % 1,18 2014 yılında % 1,24 2015 yılında % 0,70 olarak gerçekleşmiştir. Grafik 1'de görüldüğü üzere ile göçün yoğun yaşandığı yıllar 2013 ve 2014 yılları olmuştur.

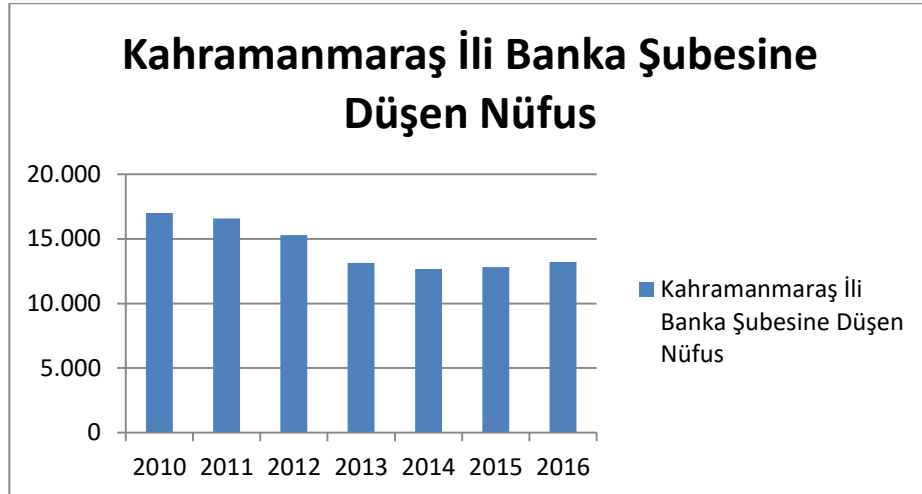
Grafik 2: Kahramanmaraş İli Banka Şube Sayısı

Kaynak: www.bddk.org.tr

Kahramanmaraş ilinde 2010 ilinde banka şube sayısı 61 iken, 2014 yılına kadar artış göstererek, 2014 yılında 85 banka şubesine ulaşmıştır. Grafik 1 deki ilin nüfus artış hızı ile doğru orantılı artış gösteren banka şubesi sayısı 2013 ve 2014 yıllarında yüksek artış göstermiştir. Kahramanmaraş ilinde 2016 yılı sonu itibariyle yaklaşık 90bin Suriyeli göçmenin olduğu ve bu nüfusun büyük bir kısmının 2013 ve 2014 yılında Kahramanmaraş'a göç ettiği bilinmektedir.

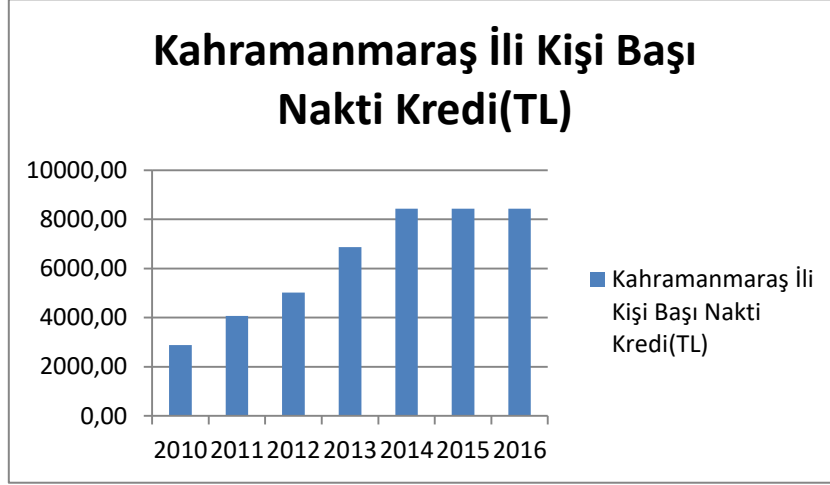
Grafik 3: Kahramanmaraş İli Banka Şubesine Düşen Nüfus

Kaynak: www.bddk.org.tr

Kahramanmaraş ili 2010-2016 yılları arası banka şubesine düşen nüfus yıllar itibariyle sürekli azalmaktadır. Bu azalış ilin banka şube sayısının nüfus artış hızından daha yüksek olduğunu göstermektedir. 2010 yılında bir banka şubesine düşen nüfus 17.008 kişi iken 2016 yılında bu rakam 13.212 kişiye gerilemiştir. Bu da bankaların nüfus artış hızından daha yüksek bir hızda şube açtıklarını ve son 7 yılda ilde her banka şubesinin ortalama 4.000 müşterisinin azaldığını görmekteyiz. Bankaların hızlı bir şekilde şube açmasını bir sonraki mevduat grafiklerinde daha ayrıntılı açıklanacaktır.

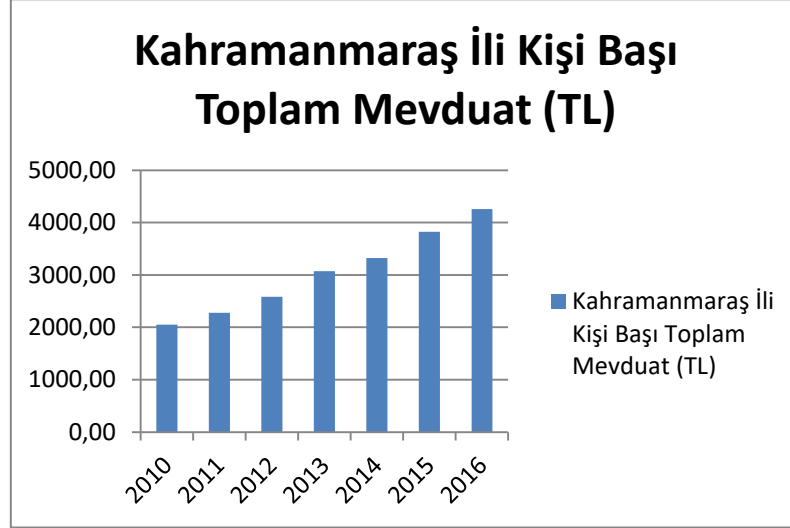
Grafik 4: Kahramanmaraş İli Kişi Başı Nakdi Kredi

Kaynak: www.bddk.org.tr

Grafik 4’de görüldüğü gibi Kahramanmaraş ilinde 2010 yılında kişi başı nakdi kredi tutarı 2.887 TL iken yıllar itibariyle 2016 yılına kadar her yıl yüksek bir artış trendi göstererek 2016 yılında 11.385 TL’ye ulaşmıştır. Grafik 3’te ilde banka şubesine düşen kişi sayısının azalmasını yani bankaların çok hızlı bir şekilde şube açmasının nedenini il bazında kullanılan nakdi kredilerin çok fazlaca talep olmasından kaynaklandığını ortaya çıkarmaktadır. Türkiye kişi başı nakdi kredi tutarının 11.000 TL olduğu BDDK verilerinden bilinmektedir. Kahramanmaraş’ da Türkiye ortalamasının üzerinde bir kredi kullanımı olduğunu görmektedir.

Grafik 5: Kahramanmaraş İli Kişi Başı Toplam Mevduat

Kaynak: www.bddk.org.tr

Grafik 5'te görüldüğü gibi ilin kişi başı toplam mevduatı 2010 yılında 2.053 TL olarak gerçekleşmiş ve aynı yıl itibariyle grafik 4'te kişi başı nakdi kredi 2.887 TL olmuştur. Kahramanmaraş ilinin 2010 yılı kişi başı toplam mevduatın aynı yıl itibariyle kişi başı toplam nakdi krediyi karşılamadığını 2010 yılı kişi başı toplam nakdi mevduat/ kişi başı nakdi kredi oranı %71 düzeyinde olduğunu vurgulamak gerekir. Finansal açıdan bireylerin 2010 yılında il bazında bir çok ilden daha fazla oranda borçlandıklarını ve bireylerin bu borçlarını karşılayabilecekleri mevduatlarının olmadığını görmekteyiz.

2016 yılında kişi başı toplam mevduat 4.258 TL olduğunu yine 2010 yılında kişi başı nakdi kredi miktarının 8.428 TL olduğu, 2016 yılı kişi başı toplam nakdi mevduat/ kişi başı nakdi kredi oranının %50 seviyesine gerilediğini göstermektedir. Kahramanmaraş ilinde 2016 yılı itibariyle toplam mevduatların, toplam nakdi kredileri karşılama oranının %50 olduğunu bu da ilin finansal açıdan son altı yıl içinde daha fazla borçlandığını ve bu borçu ödeyebilecek mevduatlarının aynı artış oranı ile seyretilmediğini göstermektedir.

Grafik 5 ve grafik 4'de anlaşıldığı gibi 2011 yılı Nisan ayından itibaren Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle göç alan Kahramanmaraş ilinin mevduatlarında olağanüstü bir artış görülmemektedir. Keza göçün yoğun olarak yaşandığı 2012 2013 yıllarında grafik 4'de görüleceği üzere nakdi kredilerde ani olağanüstü

artış yaşanmıştır. Bu sebeple Kahramanmaraş iline göç eden Suriye nüfusunun daha çok gelir düzeyi düşük bireylerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Aksi takdirde 2016 yılı itibariyle ilin nüfusunun %10'nu oluşturan Suriyeli göçmenlerin mevduat konusunda ile herhangi bir değer katmadıkları görülür. Yine Grafik 2'de görülen banka şube sayısında olağanüstü artış ve grafik 3'te görülen her bir banka şubesine düşen nüfusun azalma nedeni il bazında bireylerin kredi taleplerinin artmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

2011 yılı Nisan ayında Türkiye sınır komşusu Suriye'de meydana gelen iç savaş 5 yıl içinde yaklaşık 5 milyon kişinin dış göç yaptığı, bu göçün yaklaşık 3 milyonun Türkiye yapıldığı bilinmektedir. Türkiye yapılan bu göçün ülkenin siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan birçok değişiklik neden olmuştur. Türkiye'ye göç eden göçmenler beraberinde alışık oldukları kültürel ve siyasal kimliklerini de beraberinde ülkemize taşımışlardır. Bu çalışmada bu göçmenlerin ülke ekonomisinin katkılarına genel bir bakış ile mevduat konusundaki değerlerini incelemeye çalıştık. 2015 yılı itibariyle yapılan bu göçmenler ülkemize BDDK verilerine göre yaklaşık 1 milyar 200 milyon mevduat getirmişlerdir. Gelen mevduatı ülkemize göç eden nüfus ile karşılaştırdığımızda kişi başı yaklaşık 400 TL mevduat gelmiştir. Bu rakamı ülkemizin 2016 yılı kişi başı toplam mevduat tutarının 7.500 TL olduğu yine BDDK verilerinden bilinmesi gerçeği ile ülkemize göç eden Suriyeli göçmenlerin daha çok alt gelir düzeyindeki bireylerden oluştuğu söylenebilir. Her gelen bireyin ortalama cebinde 400 TL mevduat ile ülkemize sığındığı ve bu tasarrufun 3 bireyli bir ailenin yaklaşık 15 günlük bir zorunlu ihtiyacını karşıladığı bilinmektedir. Ülkemizin finansal yapısı açısından böyle bir göçün ekonomik dengeleri olumsuz etkileyeceğini belirtmek gerekir.

Kahramanmaraş ili ile ilgili yukarda paylaşılan banka verilerinden yola çıkılarak ile göç eden Suriyeli göçmenlerin ilin mevduatına bir değer katmadıkları aksi yönde ilin daha fazla borçlanmasına neden olmuştur. Suriye göçü başlamadan önce ilin mevduatlarının borçlarını karşılama oranı %70 seviyelerinde iken göçün tamamlandığı 2016 sonu itibariyle bireylerin mevduatlarının borçlarını karşılama oranı %30 seviyelerine gerilemiştir. Bu da Türkiye yapılan Suriye göçünün mevduat istatistikleri gibi Kahramanmaraş iline yapılan göçün ilin finansal yapısını olumsuz yönde etkilemiştir.

Ülkemize göç eden bu nüfus asgari ücretin de altında bir fiyat ile emek sektöründe çalışmaya razı insanlar olması ülkemiz emek

piyasasının olumsuz etkilenmesine, işsiz nüfusunun artmasına ve iş gücü fiyatlarının daha alt seviyelerine gerilemesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *TBB Dergisi*, (76), 120-130.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Danış, D. (2011). Demografi: Sosyolojik Bakış, Göç, Powerpoint Sunu, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi.
- Gökdere, A.Y. (1978). Yabancı ülkelerde işgücü akımı ve Türk ekonomisi üzerindeki etkileri. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. Faruk (2014). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923- 2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayını.
- Kaypak, Ş.ve Bimay, M. (2016). **Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği**, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi; Cilt 6 Sayı 1 92.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Özer, İ. (2004). Kentleşme, kentleşme ve kentsel değişim. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Sayı, I., Berksun, E. O, Palabıyıkoglu, R., Devrimci-Özgüven, H., Soykan, Ç. ve Haran, S. (2000). Kriz ve krize müdahale. Ankara: Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., Aslangiri, F., (2016), **Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği** *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 18 (31): 1-13, 2016
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57-67.
- Tekeli, İlhan (1975), “Göç Teorileri Ve Politikaları Arasındaki İlişkiler”, *Odtü Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, [Http://Jfa.Arch.Metu.Edu.Tr/Archive/0258-](http://jfa.Arch.Metu.Edu.Tr/Archive/0258-)

- 5316/1975/Cilt01/Sayi_1/153-176.Pdf, Erişim Tarihi:
12.12.2016. The New York Times
- Yılmaz, H. (2013). Türkiye’de Suriyeli Mülteciler-İstanbul Örneği-.
İstanbul: MazlumDer.
- Yonca, A. V. (2014), “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler”, Ed. Servet
Karaca ve Uğur Doğan, Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı
Sonuç Raporu, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama
Araştırma Merkezi.

<http://www.hurriyet.com.tr/suriyelilerin-2-milyar-liraya-yakin-parasi-turkiyede-40117389> Erişim Tarihi 21.08.2017

<http://ebulten.bddk.org.tr/finturk> erişim tarihi 20.08.2017

SURİYELİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARA İLİŞKİN OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Doç.Dr. Necdet KONAN

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı*

Durdu ÇAVUŞOĞLU

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi*

Feyzi OĞUZ

MEB, Pazarcık Cengiz Topel İlkokulu Okul Müdürü

Bu araştırmanın temel amacı, Suriyeli mülteci çocukların eğitiminde yaşanan sorunlara ve bu sorunların olası çözüm yollarına ilişkin okul yöneticilerinin görüşlerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için olgu bilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma evrenini Kahramanmaraş ilindeki Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördükleri okulların yöneticileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu ise Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ilçesindeki Suriyeli mültecilerin çocuklarının öğrenci olarak bulunduğu okullarda müdür, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcısı olarak görev yapan okul yöneticilerinden amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Araştırmada verilerin toplanması amacıyla uzman görüşleri de alınarak iki bölümden oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Birinci bölümde katılımcı okul yöneticilerine ilişkin demografik bilgileri içeren sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise Suriyeli mültecilerin çocuklarının öğrenci olarak bulunduğu okullarda müdür, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcısı olarak görev yapan okul yöneticilerin, Suriyeli mülteci çocukların eğitiminde yaşanan sorunların neler olduğu ve bu sorunların çözümü için neler yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerini, gözlem ve deneyimlerine dayalı olarak belirlemek amacıyla hazırlanan açık uçlu sorular yer almaktadır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. Araştırma kapsamında, Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördükleri okullarda karşılaşılan problemlerin *ekonomik durum, eğitim öğretim, insani ilişkiler* temalarında yoğunlaştığı görülürken, çözüm önerilerinin ise *yalnız eğitim öğretim* temasında yoğunlaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Suriyeli mülteci, mültecilerin eğitimi, Suriyeli öğrencilerin eğitimi, okul yöneticisi, okul yöneticisi görüşleri

The views of the school administrators on the problems faced in the education of Syrian refugee Students

The main objective of this research is to determine the views of school administrators on the problems experienced in the education of Syrian refugee children and the possible remedies for these problems. In order to achieve this purpose, a qualitative research has been carried out in phenomenological design. The universe of the study constitutes the administrators of the schools where the Syrian refugee children study in Kahramanmaraş. The working sample of the research, which is determined by purposive sampling, consists of school administrators serving as principals, chief principals and vice principals in the schools where children of Syrian refugees study in Kahramanmaraş, Pazarcık. A semi-structured interview form consisting of two parts was developed by taking expert opinions for the purpose of gathering data in the research. In the first part, there are questions aiming to determine the demographic information of the participating school administrators. In the second part of the interview form, there are open – ended questions aiming to reveal the opinions of school administrators serving as principals, chief principals and vice principals in schools where Syrian refugees' children study about the problems in educating them and about solution proposals to the problems encountered by basing on their observations and experiences. The data obtained in the research were analyzed by content- analysis technique. Within the scope of the research, while the problems encountered in the schools where Syrian refugee students study are in the *education and training, economic situation, and human relations* themes, solution proposals for the problems encountered in these schools are only in *education and training* themes.

Key words: Refugee, Syrian refugee, education of refugees, education of Syrian students, administrator

1. GİRİŞ

Göç ve göçmenlik, tarihin ilk dönemlerinden beri var olsa da, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla artmış ve günümüzde zirve yapmıştır. İnsanlar, savaşlar ve güvenlik tehditleri nedeniyle, ekonomik kaygılarla, kıtlıklar ve felaketler gibi nedenlerle bulundukları yerlerden başka yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır (Bülbül ve Köse, 2010; Yılmaz, 2014). Alan yazın incelendiğinde, *göç kavramına* ilişkin birçok tanımın yapıldığı görülecektir. Göç, bireylerin ya da grupların bir yerden başka bir yere gitmeleri ve gidilen yerde yaşamlarını belli bir süre devam ettirmeleri olarak ifade edilebilir (Çakır, 2011). Türk Dil Kurumu'na göre ise *göç* ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir

ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2016). Göç, isteğe bağlı olabileceği gibi, zorunlu da olabilir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere zorunlu göçün çeşitli nedenleri olabilir, bu nedenlerden bir tanesi savaş veya şiddet nedeniyle olanıdır ki bu, göç türleri arasındaki en travmatik olanıdır (Özkarslı, 2014; Sezgin ve Yolcu, 2016).

Literatür incelendiğinde, göç kavramıyla ilgili *iç- dış göç veya uluslararası göç, gizli göç, isteğe bağlı göç, zorunlu göç, düzenli ve düzensiz göç, göçmen, zorunlu göçmen, mülteci* vb. gibi birçok kavramın olduğu göze çarpmaktadır. Bu kavramların hepsinin anlamı üzerinde durulabilir, ancak üzerinde durulması gereken en önemli kavramlar zorunlu göç, zorunlu göçmen ve mülteci kavramlarıdır. Turton (2003) “zorunlu göçmen” kavramını, ülkesinden göç etmek zorunda bırakılan insanlar için kullanmaktadır. Ona göre, zorunlu göçmenler, aşırı baskı, şiddet, terör ve savaş gibi nedenlerle bulundukları yerden göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Zorunlu göçmenler kendi ülkesi içinde yer değiştirdikleri zaman, *zorunlu göçmen* olarak tanınırken, ülke sınırlarını aşarak farklı bir ülkeye iltica ettiklerinde ise *mülteci* olma hakkını elde edebilirler. *Mülteci*, dini, milliyeti, bir gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm gören veya görme korkusu ve endişesi taşıyan, bu sebeple ülkesinden ayrılmak zorunda bırakılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen, iltica ettiği ülke tarafından korunan kişidir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

Son zamanlarda ise zorunlu göçe maruz kalan komşumuz Suriyeli insanlarıdır. 2011 yılındaki Arap baharı dalgası, Mısır, Libya ve Yemen’den sonra Suriye’yi de vurmuştur. 2011’de ülkede başlayan iç savaş milyonlarca insanın, güvenlik nedeniyle ya ülke içinde yer değiştirmesine ya da Ürdün, Lübnan, Irak ve Türkiye gibi komşu ülkeler başta olmak üzere farklı ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Suriye özelinde Ortadoğu’da yaşanan bu olumsuz baharın etkisiyle Türkiye, diğer komşularına nazaran çok daha ciddi bir göç dalgasına maruz kalmıştır. Türkiye, hem coğrafi konumu nedeniyle hem de coğrafyasında yaşanan krizler karşısında mazluma kucak açan “açık kapı” politikasıyla söz konusu göç hareketinden en fazla etkilenen ülkedir. Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası ile sınırdan giriş yapan her Suriyeliye *geçici koruma statüsü* verilmektedir (Kap, 2014). Dahası, ülkemiz benimsediği politikalar ve sağladığı ekonomik ve siyasi istikrar neticesinde çoğu göçmen için hedef ülke

olurken bazı göçmeler için de AB ülkelerine geçiş güzergâhında bulunan transit ülke konumundadır.

Türkiye, özellikle Suriye'ye sınır bölgelerdeki illerde, Suriyeli mültecilerin barınmalarını sağlamak ve temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kamplar kurmuştur. Ancak, yine de Suriyelilerin çoğunluğu, yine sınır bölgesindeki iller başta olmak üzere Türkiye'nin farklı illerine kendi imkânlarıyla giderek yerleşmişlerdir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre çatışma ve savaş nedeniyle 2011 yılından itibaren yaşadığı yeri ve ülkesini terk ederek komşu devletlere veya bu devletler üzerinden başta AB ülkeleri olmak üzere farklı ülkelere sığınarak mülteci durumunda yaşayan milyonlarca Suriyeli vardır. Tablo 1, hangi ülkede kaç kayıtlı Suriyeli mültecinin olduğu göstermektedir.

Tablo 1. Ülkelere Göre Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayıları

Ülke	Mülteci sayısı	UNHCR veri güncelleme tarihi
Türkiye	3.106.932	27.07.2017
Lübnan	1.001.051	30.06.2017
Ürdün	660.422	20.08.2017
Irak	244.605	31.07.2017
Mısır	122.203	31.07.2017
Kuzey Afrika	30.104	30.04.2017
Avrupa ülkeleri	866.831	15.02.2017
Toplam	6.032.148	

(Kaynak, Unhcr)

Tablo 1'deki veriler dikkate alındığında, en fazla Suriyeli mültecinin Türkiye'de olduğu görülmektedir. Türkiye'yi sırasıyla Lübnan ve Ürdün izlemektedir. Tablo 1'deki sayılara ilaveten hemen her ülkede kayıt dışı olan azımsanmayacak sayıda da Suriyeli Mülteci bulunmaktadır. Aynı kaynaktaki verilere göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin 1.388.798'i çocuk, 789.161'i kadın, 928.973'ü erkek olmak üzere toplam 3.106.932 kişi geçici koruma altına alınmıştır (UNHCR, 2017).

Türkiye dâhil Suriye'ye komşu ülkelere zorunlu göç yapmış Suriyeli mültecilerin bir kısmı söz konusu ülkelerde inşa edilen/düzenlenen kamplarda kalırken, büyük çoğunluğu ise şehir merkezleri başta olmak üzere illere, ilçelere, kasabalara ve hatta köylere yerleşmişlerdir. Türkiye'deki söz konusu bu kamplar, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sevk ve idare edilmektedir. AFAD verilerine göre Türkiye'de bu amaçla çeşitli şehirlerde toplam 12 kamp/çadırkent, kabul merkezi ve konteynerkent kurulmuştur. Geçici koruma altına alınan Suriyeli yabancıların illere (kamplar ve şehirler bazında) göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir (Tablo 2'de tüm iller yerine en fazla ve en az Suriyeli mültecinin bulunduğu illerden birkaçı verilecektir.)

Tablo 2 Geçici koruma altına alınan Suriyeli yabancıların illere göre dağılımı

Sıra no	il adı	il nüfusu	Suriyeli Mülteci Sayısı			yüzde
			Toplam	Yerleşim	Barınma	
1	Kilis	130.825	122.327	85.857	36.470	93,50
2	Hatay	1.555.165	379.141	359.919	19.222	24,38
3	Şanlıurfa	1.940.627	405.511	291.293	114.218	20,90
4	Gaziantep	1.974.244	318.078	278.991	39.087	16,11
5	Mardin	796.237	93.504	89391	4.113	11,74
8	Kahramanmaraş	1.112.634	86.964	68996	17.968	7,82
16	İstanbul	14.804.116	438.861	438.861	----	2,96
78	İğdır	192.785	81	81	----	0,04
79	Sinop	205.478	71	71	----	0,03
80	Artvin	168.068	40	40	----	0,02
81	Bartın	192.389	31	31	----	0,02
70 il		56.742.303	989.832	962365	27.467	34,93
81 il toplamı		79.814.871*	2.834.441	2575896	258.545	100

(Kaynak, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Nisan-2017 ***TUİK, 31 Aralık 2016**)

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde, Nisan 2017 itibariyle kayıt altına alınan Suriyeli yabancılar il nüfusuna oranla en fazla Kilis (%93.50) ve Hatay (%24.38)'da bulunurken, bu illeri Şanlıurfa (%20.90) ve Gaziantep (%16,11) izlemiştir. 81 il içinde Mardin 5. sıradayken Kahramanmaraş ise 8. sırada bulunmaktadır. İl nüfusuna oran dikkate alınmadan en fazla Suriyeli yabancıların bulunduğu iller ise sırasıyla İstanbul (438.861), Şanlıurfa (405.511) ve Hatay (379.141)'dir. Hem nüfusa oran bakımından hem de ilde yaşayan

toplam Suriyeli bakımından en az Suriyeli yabancıların yaşadığı iller ise Iğdır, Sinop, Artvin ve Bartın'dır. Ülkemizin tamamı dikkate alındığında 258.545'i kamp ve barınma merkezlerinde olmak üzere toplam 2.834.441 Suriyeli mülteci ülkemizde yaşamaktadır.

Bu sayılar, ancak *kitle* kelimesiyle tarif edilebilir. Zira *kitle*, belirli işleviyle özellik gösteren büyük insan kalabalığı, insan yığını anlamına gelmektedir (TDK, 2016). Suriye'deki savaş kaynaklı kitlesel göç nedeniyle oluşan bu sayılar, Tablo 2'deki iller başta olmak üzere tüm Türkiye açısından güvenlik, ekonomi, sosyal, kamu, sağlık ve eğitim başlıklarında birçok sorun anlamına gelmektedir. Bu problemlerin elbette göç eden herkesi etkilediği gibi göç edilen yerdeki herkesi ve her kurumu da etkilediği söylenebilir. Ancak, söz konusu durumdan en çok yerli ve mülteci çocuklar ile eğitim kurumları etkilenmektedir.

Eğitim, yerli / öz veya mülteci ayrımı olmaksızın bütün çocukların faydalanması gereken bir haktır. Türkiye, eğitim hakkını koruma altına alan birçok uluslararası sözleşmeye taraftır. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi , Çocuk Hakları Sözleşmesi , Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bu sözleşmelerden birkaçıdır (İnsan Haklarını İzleme Örgütü, 2015). Ülkedeki mülteci çocuklar dahil tüm çocuklara eğitim verme sorumluluğu Türkiye'nin 1995 yılında taraf olduğu *Çocuk Hakları Sözleşmesi* çerçevesinde ele alınmaktadır (Seydi, 2014). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2. Maddesi: "*Taraf Devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.*" şeklindedir. Bu madde ile, vatandaşlık hakkına sahip olmasalar bile Suriyeli çocuklar, ülkemiz sınırları içerisinde bulundukları için eğitim hakkından faydalanabilirler ve bu bir gerekliliktir. Suriyeli çocuklar eğitim hizmetlerine kamp içi ve dışı, geçici eğitim merkezleri ve Suriyelilerin bulunduğu yerlerdeki devlet okulları aracılığıyla ulaşmaktadır. Devlet okullarına Suriyeli öğrencilerin alınmasıyla birlikte, okulların birçoğunda var olan problemlere bazı yeni problemler eklenmiştir. Sakız'a (2016) göre bu problemler, dil, fiziki alanların yetersizliği, Türk öğrenci ailelerinden gelen bazı tepkiler, finansal sorunlar ve Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında yaşanan sıkıntılardır.

Suriye’de savaş nedeniyle gelen mülteciler gerek yetkili kişilerce olsun gerekse de halk tarafından olsun öncelikle “misafir” olarak düşünülmüş ve kısa süre sonra tekrar ülkelerine dönecekleri umulmuştur. Ancak, zaman geçtikçe savaşın uzadığı ve daha da karmaşılaştığı anlaşılmıştır. Mültecilerin kalış süresinin uzaması mülteci çocukların eğitim ihtiyacının önemini arttırmıştır (Seydi, 2014; Sirin ve Rogers-Sirin, 2015). Literatür incelendiğinde, mülteci çocukların eğitimiyle ilgili birçok araştırmaya rastlanmaktadır, ancak eğitim kurumlarında gerek Türk öğrencilere gerekse de mülteci öğrencilere eğitim hizmetlerinin sağlanmasında çok önemli rolü olan okul yöneticilerinin konuya ilişkin görüşlerinin incelendiği çalışmaların çok sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmayla, bu eksikliğin bir nebze olsun giderileceği ve araştırmanın bu alandaki alan yazına katkıda bulunacağı düşünüldüğünden, araştırmanın okul yöneticilerinin görüşleri üzerine temellendirilmesi de bu bağlamda anlamlı ve önemli görülmüştür.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesindeki Suriyeli mülteci öğrencilerin bulunduğu okullarda karşılaşılan problemlere ilişkin okul yöneticilerinin görüşlerinin alınması ve problemlere ilişkin olası çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda, araştırmada yanıtı aranan sorular şunlardır:

1. Suriyeli öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlara ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri nelerdir?
2. Suriyeli öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada derinlemesine bilgi elde edebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi esas alınmış olup uygulamaya ilişkin ayrıntılı ve kapsamlı bir incelenme ve değerlendirmenin yapılabilmesi amacıyla araştırma olgu bilim deseninde tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. *Nitel araştırma*, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya

konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). *Olgu bilim* ise, bize tümüyle yabancı olmayan, ama aynı zamanda da tam olarak kavrayamadığımız olguların araştırıldığı çalışmalar için uygun bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.2 Çalışma Grubu

Araştırma Pazarcık İlçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Suriyeli Mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullardaki okul yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme (Yıldırım ve Şimşek, 2013) tercih edilmiştir. Bu amaçla, Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü her okuldan bir yönetici araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda veriler, 6 okul yöneticisinden (K1, K2, K3.....) toplanmıştır. Çalışma grubuna ait kişisel bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3
Çalışma Grubuna Ait Kişisel Bilgiler

Katılım	Cinsiyet	Yaş	Görev unvanı	Okul	Branşı	Kıdem	Suriyeli
K1	Erkek	45	Okul müdürü	Ortaoku	Matematik	23	15
K2	Erkek	55	Okul müdürü	Ortaoku	Türkçe	33	8
K3	Erkek	40	Okul müdürü	Ortaoku	Sosyal	15	7
K4	Erkek	52	Okul müdürü	İlkokul	Sınıf Öğrt.	28	18
K5	Erkek	41	Okul müdürü	İlkokul	Sınıf Öğrt.	17	4
K6	Kadın	41	Okul müdürü	İlkokul	İngilizce	17	7

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların üçü ilkokul, üçü de ortaokulda çalışmakta ve biri hariç hepsinin okul müdürü olduğu görülmektedir. Yine beşi erkek iken yalnız bir tanesi kadındır. Branşları çeşitlilik arz ederken, kıdemleri 15 ile 28 arasında, yaşları da 40 ile 55 arasında değişmektedir.

2.3 Veri toplama araçları

Araştırma sürecinde, nitel veri toplama tekniği olan *yarı yapılandırılmış görüşme formundan* yararlanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken alan yazındaki benzer çalışmalar incelendikten sonra araştırmanın amaçları doğrultusunda taslak görüşme soruları

belirlenmiştir. Bu taslak, Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında uzman öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuş ve onun kapsam, dil ve anlaşılabilirlik açısından görüşleri temel alınarak 12 sorudan oluşan soru formu şeklinde yeniden düzenlenmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

2.4 Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri 2016-‘17 eğitim öğretim yılının yaz döneminde toplanmıştır. Öncelikle, ilgili kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. İkinci olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formlarının hangi okul yöneticilerine uygulanacağını belirlemek amacıyla, ilçedeki Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördükleri okullar tespit edilmiştir. Katılımcılar (okul yöneticileri) telefonla aranmış ve onlardan kendilerine uygun tarih ve saati belirtmeleri rica edilmiştir. Belirtilen tarih ve saatte mülakatlar, genelde okul yöneticisinin kendi odasında gerçekleştirilmiştir. Ses kaydının alınmasına izin veren katılımcılar ile yapılan görüşmeler, ses kayıt cihazına alınarak sonrasında deşifre edilirken, ses kaydına izin vermeyen katılımcılarla yapılan görüşmeler ise, görüşme esnasında notların alınmasıyla elde edilmiştir. Görüşmelerin süresi yarım saat ile 45 dakika arası sürmüştür.

2.5 Verilerin Analizi

Yarı-yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler, *içerik analizi* yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi aşamalar halinde yapılmıştır: (a) yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular ve katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar ses kaydına alınmış ve bu ham veriler iki kez dinlenmiş, (b) verilerin tamamı bilgisayar ortamına deşifre edilerek aktarılmış, yazım ve dilbilgisi açısından kontrol edilmiş ve cümlelerin anlamını değiştirmeyecek şekilde yazım ve dilbilgisi hataları düzeltilmiş, (c) verilen cevaplardan yola çıkarak ortak noktalar bulunmuş ve ayrı ayrı kodlar oluşturulmuş, (d) kod ve temalar organize edilmiş ve temalar, bulguların daha kolay anlaşılabilmesi için tablolaştırılmış, (e) oluşturulan kodlar ve temalar İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünden bir öğretim üyesiyle birlikte yeniden kontrol edilmiş ve (f) katılımcıların düşüncelerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek raporlaştırılmıştır.

2.6 Geçerlik ve Güvenirlik

Öncelikle, alanyazın taraması yapılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye bağlı kalarak sorular hazırlanmıştır.

Görüşme formunun hazırlanma sürecinde İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde görev yapan öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Çalışma grubunda maksimum çeşitliliğin sağlanması amacıyla farklı özelliklere sahip (ilkokul, ortaokul yöneticileri) katılımcılar araştırmaya dâhil edilmişlerdir. İkinci olarak, görüşme formuna geçilmiş ve içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulguların daha önce oluşturulan kavramsal çerçeve ve ilgili alanyazınla ne kadar örtüştüğüne bakılmıştır. Bulgular iki okul yöneticisinin görüşlerine sunulmuş ve onlara göre bulguların araştırma ortamından elde edilebilecek bulgular oldukları anlaşılmıştır. Üçüncü olarak, araştırma sürecinde yapılanlar (araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması) ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Son olarak, katılımcıların ifadeleri herhangi bir yorum yapılmadan veya yorum eklemekten doğrudan verilmiştir. Ayrıca, araştırmaya ait ham veri olarak tüm yarı yapılandırılmış görüşme formları, ses kayıtları ve deşifreler saklanmaktadır.

3. BULGULAR

3.1 Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Okullarda Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda karşılaştıkları sorunlara ilişkin okul yöneticilerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4.

Suriyeli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullarda Karşılaşılan Sorunlar

Tema	Kodlar	Katılımcılar	f
Eğitim öğretimi	Ders/leri başaramama	K1, K2, K4, K6	4
	Sınırlı Türkçe/ Türkçe bilmeme	K1, K2, K4, K5	4
	Sınıf mevcutlarının artması	K1, K4, K6	3
	Müfredat	K2, K3, K5	3
	Okul/sınıf düzenini bozma,	K3, K4	2
	Guruplaşma	K1, K2	2
	Dil becerilerindeki yetersizlikler (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)	K3, K4	2
	Materyal eksikliği	K3, K6	2
	Öğrencilere uyum gösterememe	K1, K2	2

	Devamsızlık (Çalışma zorunluluğu)	K1, K2	2
	Devamsızlık (diğer nedenler)	K3, K4	2
	Servisin olmaması	K2	1
	Türk öğrencilerle aynı sınıfta olması	K6	1
Ekonomik durum	Geçim zorluğu, yoksulluk, fakirlik	K1, K2, K3, K4, K5,	6
	Barınma, beslenme	K1, K2, K4, K5, K6	5
	Çalışma zorunluluğu	K5	1
İnsani ilişkiler	Ayrımcılık, dışlama, olumsuz bakış	K1, K2, K3, K4, K6	5
	Kötü-kaba davranış, kavga	K1, K2, K4, K5	4
	Velinin okula gelmemesi	K1, K3, K4	3
	Öğrenciler arası sınırlı iletişim	K1, K6	2
	Velilerle iletişim	K1, K3	2
	Yaramazlık	K4	1
	Ayrı oynama	K3	1
Diğer	Travmalar (korku, üzüntü vb.)	K2, K5, K6	3
	Suriye'ye özlem duyma	K3	1
	Saldırganlık	K1	1

Tablo 4 incelendiğinde, *eğitim öğretim, ekonomik durum, insani ilişkiler* ve *diğer* şeklinde dört alt temanın oluştuğu görülmektedir. En fazla kodun (13 kod) çıktığı tema, *eğitim öğretim* temasıyken, bunu 7 kodla *insani ilişkiler* teması izlemiştir. Sonrasında ise üçer kodlu, iki tema vardır.

Tablo 4, *eğitim öğretim* alt teması bakımından incelendiğinde, 13 kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, *ders/leri başaramama* (K1, K2, K4, K6) ve *sınırlı Türkçe/ Türkçe bilmeme* (K1, K2, K4, K5) kodları dörder kez tekrarlanmıştır. Bu iki kod için öğrencinin *ders/leri başaramamasının* nedeninin Suriyeli öğrencilerin *Türkçe bilmemesi* veya *Türkçeyi sınırlı bilmesinden* kaynaklandığı söylenebilir. Bu sorun, tüm diğer sorunlardan daha önce üstesinden gelinmesi gereken bir sorundur. Zira ne olup bittiğini anlamayan öğrenciden ders başarısı da beklenemez. Bu durumun diğer olası nedenleri olarak sonraki kodlarda geçen *sınıf mevcutlarının artması* (K1, K4, K6) ve *müfredat* (K2, K3, K5) kodları olabilir. Her ne kadar ikişer kez tekrarlansa da *devamsızlık* kodunun toplamda 4 frekansa ulaşması, üzerinde durulması gereken bir önem arz ettirmektedir. Gerek *çalışma zorunluluğu* nedeniyle olan, gerekse de *diğer* nedenlerden dolayı olan devamsızlık kodları K1, K2, K3 ve K4 rumuzlu katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bu durumda katılımcıların, nedeni ne olursa olsun devamsızlığı eğitim öğretimi olumsuz etkileyen bir

problem olarak gördükleri söylenebilir. *Eğitim öğretim* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Önceleri en çok zorlandıkları ders Türkçeydi, ama şimdi bu durum biraz daha düzeldi.” (K4)

“Suriyeli öğrencilerin gelmesi yalnız sınıf mevcudunu arttırdı, başka bir olumsuzluk yaratmadı” .(K6)

“Suriyeli öğrencilerin bir ikisi hariç hepsi devam ediyor. Devam etmeyenler ise genelde çalışan öğrenciler. Hatta bazen Suriyeli öğrenci veya babası gelip bugün erken çıkabilir miyim şeklinde izin istiyorlar. Geçimini sağlamak için çalışmak zorundadır.” (K2)

Tablo 4, *ekonomik durum* alt teması bakımından incelendiğinde, üç kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, *geçim zorluğu, yoksulluk, fakirlik* kodu tüm katılımcılar (n=6) tarafından tekrarlanırken, onu 5 frekansla *barınma, beslenme* ve bir frekansla *çalışma zorunluluğu* kodları izlemiştir. *Geçim zorluğu, yoksulluk, fakirlik* kodu (K1, K2, K3, K4, K5, K6) ile *barınma, beslenme* kodunun (K1, K2, K4, K5, K6) hemen hemen tüm katılımcılar tarafından dillendirilmesi, bu noktalarda bir problemin varlığına işaret etmektedir. Tek frekanslı *çalışma zorunluluğu* kodunun da aslında ilk iki kodun bir sonucu olduğu söylenebilir. *Ekonomik durum* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Öğrenciler açısından en büyük sıkıntı dil sıkıntısı ancak aile bazında bakıldığında ekonomik sıkıntılardır. Aile iş bulma derdinde.” (K5)

“Suriyelilerin ekonomik durumları zayıftır, yani yoksul diyebiliriz. Genelde kiralık ve kötü evlerde yaşıyorlar. Kötü şartlarda yaşıyorlar. Beslenme bakımından da yeterince beslenebildiklerini sanmıyorum.” (K6)

Tablo 4, *insani ilişkiler* alt teması bakımından incelendiğinde, 7 kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan 5 frekans ile en çok vurgulanan kodun *ayrımcılık, dışlama, olumsuz bakış* kodu olduğu görülmektedir. Bu kodu K1, K2, K3, K4 ve K6 rumuzlu katılımcılar dile getirmiştir. Türk velilerin bazılarındaki Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz bakış açısının, okulda bazı Türk öğrencilere ayrımcılık ve dışlama şeklinde yansıdığı söylenebilir. Bu kod üzerinde durulması gereken kodlardan bir tanesidir. Zira ayrımcılık, dışlama gibi davranışlar önü alınamazsa, K2, K4 ve K5 rumuzlu katılımcıların ifade

ettikleri bir sonraki kod olan *şiddete ve kavgaya* hatta daha sonraları *ırkçılığa* kadar ilerleyebilir. Tüm bu olumsuzlukların öncülünün ise gerek öğrenciler arasındaki (K1, K6) gerekse de velilerdeki (K1, K3) *iletişimsizlik* veya *sınırlı iletişimin* olduğu söylenebilir. İnsan, insan olmasının ayrıcalıklarından biri olan dil ve iletişimi kullanmazsa, karşısındakini anlayamayacak ve neticesinde ona dair olumsuz düşüncelere sahip olabilecektir. *İnsani ilişkiler* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Türk ve Suriyeli öğrencilerle iletişim problemleri görülüyor. Bazen Suriyeli öğrencileri dışlıyorlar. Türk öğrenci ve velilerinden bazıları Suriyelileri misafir olarak görmekteyken bazıları da onları baş belası olarak görmektedir. Yani onları kabullenen de var kabullenmeyen de.” (K1)

“Türk ve Suriyeli öğrencilerin bazen birbirleriyle didiştiklerini, hatta kavga ettiklerini dahi görmüşüzdür. Kız öğrenciler biraz daha hareketli ve sorunlular. İlk zamanlar Türk veliler Suriyelilere olumsuz bakıyorlardı ama bu gittikçe azalmaktadır.” (K4)

Tablo 4 son olarak, *diğer* alt teması bakımından incelendiğinde, üç kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu alt temada, 3 frekans ile en çok vurgulanan kodun *travmalar* kodu olduğu görülmektedir. Bu kodu birer frekansla *Suriye’ye özlem duyma* ve *saldırganlık* kodları izlemektedir. Bu kod, K2, K5 ve K6 rumuzlu katılımcılar tarafından belirtilirken *Suriye’ye özlem duymayı* K3 ve *saldırganlık* ise K1 rumuzlu katılımcı tarafından belirtilmiştir. Savaşın Suriyeli çocuk olsun büyük olsun farklı travmalara neden olduğu bu alt temadan anlaşılabilir. *Diğer* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Savaşın Suriyeli öğrenciler üzerinde etkisi görülmektedir. Sonuçta onlar ülkesini toprağını bırakıp gelmiş kişiler, ama onların bir vatanları var ve özlem duymaktadırlar.” (K3)

“Türk, Suriyeli guruplaşması olabiliyor. Savaşın Suriyelileri biraz daha saldırgan ve acımasız yaptığını düşünüyorum.” (K1)

3.2 Okul yöneticilerinin görüşleri çerçevesinde Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin okul yöneticilerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin öneriler Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Suriyeli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullarda Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Tema	Kodlar	Katılımcılar	f
Eğitim öğretimi	Suriyeli öğrencilere ayrı müfredat uygulanmalı	K2, K3, K5, K6	
	Türkçe öğrenmeli /Dil eğitimi almalı	K1, K4, K5	
	Ara eğitimler verilmeli	K5	
	Kaynaştırma eğitimi devam etmeli	K6	
Diğer	Tercüme yapılmalı-tercüman olmalı	K1, K3, K4, K5,	
	Suriyelilere yardım edilmeli	K1, K4, K5, K6	
	Kabullenme olmalı, onlarla ilgilenilmeli	K1, K2, K6	
	Suriyelileri iş-işleyiş açısından yönlendirecek bir birim oluşturulmalı ülkelerine dönmeli	K4, K5	
	Konut verilmeli	K2	
	İşleri olmalı	K3	
	Suriyeliler çatışmasızlık bölgesine gönderilmeli	K1	

Tablo 5 incelendiğinde, *eğitim öğretimi* ve *diğer* şeklinde iki alt temanın oluştuğu görülmektedir. *Eğitim öğretimi* temasında 4 kod varken, *diğer* temasında 7 kod vardır. *Eğitim öğretimi* alt temasında, Suriyeli öğrencilere *ayrı müfredat uygulanmalı* kodu K2, K3, K5 ve K6 rumuzlu katılımcılar tarafından belirtilirken, Suriyeli öğrenciler için *Türkçe öğrenmeli /dil eğitimi almalı* kodu K1, K4 ve K5 rumuzlu üç katılımcı tarafından belirtilmiştir. MEB’e bağlı okullarda uygulanan müfredat MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmaktadır. Suriyeli öğrencilerin bu müfredata uymaları için çok zamana ve çabaya ihtiyaç vardır. Bunun için Suriyeli öğrencilerin öncelikle *dil edinimini (Türkçeyi)* tam anlamıyla gerçekleştirmeleri gerekir. Dil edinimi için de Suriyeli öğrencilere *kaynaştırma eğitimi* ile *ara eğitimlerin verilmesinin* isabetli olacağı söylenebilir. *Eğitim öğretimi* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Müfredat bizim yaşıyışımıza, tarihimize uygun olarak hazırlanmıştır. Bu müfredatın Suriyelilere uygun olduğunu söyleyemem. Özel olarak Suriyelilere has bir ikinci müfredat hazırlanmalıdır.” (K3)

“Çoğu problemleri halk tarafından zaten hallediliyor. Her okulda bir Suriyeli öğretmenin olması lazım. Müfredat ara sınıflardaki Suriyeliler için değiştirilmelidir. Dil problemlerinin çözülmesi lazım. Ara eğitimler verilmesi lazım. Suriyelilere danışmanlık yapacak kişilerin olması lazım.” (K5)

Tablo 5, diğer alt teması bakımından incelendiğinde, 7 kodun ortaya çıktığı görülmektedir. *Tercüme yapılmalı-tercüman olmalı* kodunu K1, K3, K4, K5 ve K6 rumuzlu 5 katılımcı ifade ederken, onu K1, K4, K5 ve K6 rumuzlu 4 katılımcının ifade ettiği *Suriyelilere yardım edilmeli* kodu izlemiştir. *Konut verilmeli ve işleri olmalı* kodlarının da aslında Suriyelilere yardım edilmeli koduyla ilgisi olduğu söylenebilir. Bu temada yalnız K1 rumuzlu katılımcı tarafından ifade edilmesine rağmen dikkat çeken kod ise *Suriyeliler çatışmasızlık bölgesine gönderilmeli* kodudur. Diğer alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Açık kapı politikası yerine çatışmasızlık bölgelerinde Suriyeliler ağırlanırsa yine yardım ve geçinme bakımından gerek ülkemiz gerekse de BM yardım etsin. İnsanı yardımlar yapılabilir.” (K1)

“Devletimiz bunlara mutlaka bir konut vermeli, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmeli. Müfredatı değiştirmeli”(K2)

“Suriyeli velilerin sosyal yardımlaşmadan faydalanabilmesi lazım. İlçede Suriyelilerin sorunlarını yetkili kurumlara aktarabilecek kaymakamlık bünyesinde en az bir kişinin Arapça bildiği bir birim oluşturulabilir.” (K4)

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Konuya ilişkin ilgili alan yazın tarandığında, araştırma verilerinden elde edilen bulgularla örtüşen birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Katılımcıların Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlara ilişkin ifade ettikleri görüşlerin *ekonomik durum, eğitim öğretim, insani ilişkiler* ve *diğer* şeklinde dört alt temada yoğunlaştığı görülmektedir.

Suriyeli öğrencilerin ekonomik durum açısından karşılaştıkları sorunlar geçim zorluğu, yoksulluk ve fakirlik, çalışma zorunluluğu, barınma ve beslenme bağlamında ele alınabilir. Araştırmanın bu bulgusu, Akgül, Kaptı ve Demir'in (2015) yaptığı araştırmayla

benzerlik göstermektedir. Söz konusu araştırmada az da olsa ekonomik yönden iyi durumda olan mültecilerin kent merkezlerinde ev tuttukları ve kendi sosyal çevrelerini oluşturdukları, ancak ekonomik durumları iyi olmayan mültecilerin yoksulluk ve fakirlik içinde oldukları ve toplumda dilencilik yaptıklarına dair bir algının oluştuğu belirtilmiştir. Benzer bulgulara, Özçetin (2013) ve Dorman (2014) tarafından yapılan araştırmalarda da rastlamak mümkündür.

Suriyeli öğrencilerin eğitim öğretim alt teması açısından karşılaştıkları sorunlar ders/leri başaramama, sınırlı Türkçe veya Türkçe bilmeme, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, müfredat ve hem çalışma zorunluluğu nedeniyle hem de diğer nedenlerden dolayı yapılan devamsızlık bağlamında ele alınabilir. Ülkemizde Suriyeli mülteciler bağlamında yürütülen eğitim hizmetleri kapsamında kamplarda ve kamp dışında 330.000'den fazla çocuğa eğitim hizmeti verilmektedir. Ancak, halen 500 bini aşkın Suriyeli çocuk eğitime dahil edilememiştir. Bununla birlikte Suriyeli çocukların hangi müfredatla, hangi kitapları okuyacakları önemli sorun alanları olarak karşımızda durmaktadır (UNICEF, 2016). Akgül ve diğ. (2015) göre MEB okullarına devam eden Suriyeli çocuklar öncelikle dil sorunu yaşamaktadırlar. Korkmaz (2016) ise çalışmasında mültecilerin eğitime katılamama nedenlerini iki dilli eğitimden kaynaklanan sorunlar, Suriyeli çocukların okula gönderilmemesi, ekonomik kaygılar ve çocuk işçilik şeklinde sıralamıştır. Özçetin (2013) tarafından yapılan araştırmada da yabancı öğrencilerin Türkçe konusunda oldukça zorlandıkları belirtilmektedir.

Suriyeli öğrencilerin insani ilişkiler alt teması açısından karşılaştıkları sorunlar ayrımcılık, dışlama, olumsuz bakış, şiddet ve kavga, sınırlı iletişim veya iletişimsizlik bağlamında ele alınabilir. Bu araştırmanın bulgularının aksine Kiroğlu Kesten ve Elma (2010) yaptıkları araştırmada yabancı öğrencilerin Türkiye'de herhangi bir ön yargı ve dışlamaya maruz kalmadıkları bulgusunu vurgulamışlardır. Başka bir araştırmada ise Suriyeli mültecilerin Türkiye'de ayrımcılığa maruz kalmadıkları ve Türkiye'de olmaktan memnun ve mutlu oldukları belirtilmiştir (Apak, 2014).

Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin ifade edilen görüşlerin eğitim öğretim ve diğer şeklinde iki alt temada yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda Suriyeli öğrencilere ayrı müfredatın uygulanması, Türkçe öğrenilmesi / dil eğitimi alınması, öğrencilere kaynaştırma eğitimi ile ara eğitimlerin verilmesi gibi öneriler sunulmuştur.

UNESCO'ya (2015) göre, eğitim sistemleri Türkiye'deki Geçici Eğitim Merkezlerinde uygulandığı üzere ayrıştırılmış ortamlar yerine çocukların hep beraber eğitim görmelerini, azami derecede eğitime katılımlarını, öğrenmelerini hedeflemelidir. Sakız'a (2016) göre ise farklı anadilleri olan göçmen çocukların Türkçe öğrenmeleri, ayrıştırılmış ortamlarda değil devlet okullarında gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, göçmen çocuklara destekleyici dil dersleri verilmeli ve onlar için ya yeni öğretmenler görevlendirilmeli ya da mevcut öğretmenlerin yeterlilikleri arttırılmalıdır.

Sonuç olarak, Suriyeli mülteciler ve mülteci öğrenciler sorunu tüm yönleriyle ele alınmalı ve çalıştaylarda sorunlara ve sorunların çözümlerine yönelik çok yönlü çalışmalar yapılmalıdır. Süreçte rol alan tüm paydaşların katılımı ile bilim adamları, akademisyenler ve uzman kişilerle yapılacak işbirliğiyle problemlerin asıl kaynaklarının neler olduğu belirlenmeli ve durumun artışı eksisi sosyolojik, politik ve ekonomik açılardan değerlendirilmeli ve üretilen en işe yarar çözümler hayata geçirilmelidir. Mevcut durumun geçici olduğunu düşünerek kısa vadeli çözümler üretmekten çok, uzun vadeli projeksiyonlar yapılarak çözülmesine odaklanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akgül, A., Kaptı, A., ve Demir, O. Ö. (2015). Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz. *The Global: A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22.
- Apak, H. (2014). Suriyeli göçmenlerin kente uyumları: Mardin örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.
- Bülbül, S. ve Köse, A. (2010). Türkiye'de bölgelerarası iç göç hareketlerinin çok boyutlu ölçekleme yöntemi ile incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.
- Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondü Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Dorman S. (2014). Educational Needs Assessment For Urban Syrian Refugees In Turkey, Duke University. <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=7898> (Erişim tarihi 15.08.2017)

- İnsan Hakları İzleme Örgütü. (2015). “Türkiye’deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller-kayıp nesil olmalarını önlemek”.
https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Kıroğlu, K., Kesten, A. ve Elma, C. (2010). Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu lisans öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2). 26-39.
- Korkmaz, A. (2016). Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(6), 83-116.
- Özçetin, S. (2013). *Yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal uyumlarını etkileyen etmenler*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkarslı F. (2014). “Suriye’den Türkiye’ye Göç Ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65- 81.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Sezgin, A. A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci. *Humanitas*, 4 (7), 417-436.
- Sirin, S. R., ve Rogers-Sirin, L. (2015). *The educational and mental health needs of Syrian refugee children*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Turton, D. (2003). Refugees and Other Forced Migrants, Refugees Studies Center Working Paper No. 13.
- Türk Dil Kurumu. (2016). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56716e8a191219.92550216 Erişim tarihi: 10.08.2017
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf) (Erişim tarihi 12.08.2017)

- UNESCO (2015). *EFA global monitoring report: Education for all 2000-2015 achievements and challenges*. Paris: UNESCO Publishing.
- UNHCR. (2017). *Syria regional refugee response*. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi 20.08.2017)
- UNICEF. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocuklar. UNICEF Türkiye Komitesi Bilgilendirme Notu. [http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiye%27deki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar%20Bilgi%20Notu Temmuz 2016.pdf](http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiye%27deki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar%20Bilgi%20Notu%20Temmuz%202016.pdf)
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9.Baskı). Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.

GÖÇ VE EĞİTİM

Yrd. Doç. Dr. Sinan YAZICI

Bayburt Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Kamu Yönetimi Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Nikolin AGALLIJA

Bayburt Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Kamu Yönetimi Bölümü

Ülkemizin en önemli sorunlarından biri göçtür. Göç sorunu çözülmeden önce, iyi bir şekilde anlaşılmalıdır. Bu sorunda anlaşılmayı bekleyen konulardan biri eğitim ile göç arasındaki ilişkidir.

Bu çalışma eğitim ile göç arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Çalışma bireylerin aldıkları eğitimin mesleki hayatlarını biçimlendirdiği kabulünden hareketle kişinin aldığı eğitim sonucu edindiği mesleki yaklaşım yaşadığı yerleşim biriminde icra edecek bir ortam bulamıyorsa bu durum bireyin göç kararında etkili olduğunu savlamaktadır.

Bu çerçevede göç-eğitim arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması için hem göç alan hem de göç veren yerleşim birimlerinde tarama araştırması yapılmaktadır. Yapılan tarama araştırması ülkemizin en fazla göç veren illerinden Bayburt merkezde ve Aydıntepe ilçesinde gerçekleştirilmektedir. Yapılan tarama araştırmasına göre denekler açısından eğitim-öğretim, iş olanakları elde etme ve dolayısıyla daha iyi gelir elde etmenin bir aracıdır. Hem ilçe hem de il merkezinde göçün en önemli nedenlerinden biri, eğitim sisteminin bölge şartlarıyla uyumlu olmamasıdır. Eğitim sistemi ile bölgenin sunabileceği iş olanakları arasında doğrudan irtibat sağlanırsa insanların göç etme düşüncesinin azalabileceği anlaşılmaktadır.

Bu çalışma ile göç ile eğitim arasındaki ilişki ortaya konulmak suretiyle literatüre önemli katkılar yapmak amaçındadır.

Anahtar Kelimeler: Göç veren kentler, göç, eğitim, istihdam,

EDUCATION IN IMMIGRANT CITIES: BAYBURT SAMPLE

One of the most important problems of our country is migration. Before the immigration problem is solved, it must be understood in a good way. One of the issues that need to be understood in this question is the relationship between education and migration.

This study addresses the relationship between education and migration. The study argues that individuals are influential in the decision to migrate if they can not find a place to live in a settlement where the occupational approach to which the individual is taking is based on the assumption that it shapes the professional life of the individual.

In order to reveal the relationship between immigration and education in this framework, it conducts a screening survey on both immigrated and immigrant settlements. Survey conducted is carried out in the Bayburt center and Aydıntepe county, which is one of the most emigrating provinces of our country. According to the screening survey conducted, education and training in terms of subjects is a means of obtaining job opportunities and thus better income. One of the most important causes of migration in both county and province centers is that the education system is not in line with the regional conditions. It is understood that if the education system is directly linked to the business opportunities that the region can offer, it may reduce people's thinking about migration.

This study aims to make significant contributions to the literature by showing the relation between migration and education.

Key words: Migrant cities, migration, education, employment,

1. GİRİŞ

Göç ülkemizin en önemli sorunlarından biridir. Bu sorun hem göç alan hem de göç veren yerleşim birimlerini etkilemektedir. Bu nedenle de çift yönlü bir etkiye sahiptir. Göç alan kentler, göç nedeniyle aşırı nüfus artışına maruz kalmaktadır. Bunun sonucunda altyapı, imar, ulaşım ve çevre sorunları gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Göç veren kentler nüfus kaybı nedeniyle kentler küçülmektedir. Bunun sonucunda kentin başta tarım ve hayvancılık olmak üzere ülke ekonomisine muhtemel katkıları azalmakta ve ülke ekonomisinin zarar görmesine neden olmaktadır.

Göç ile eğitim arasındaki ilişkilerin ele alındığı bu çalışma, ülkemizin en fazla göç veren illerinden Bayburt merkez ilçe ve Aydıntepe ilçesinde gerçekleştirilmektedir. İlçede daha önce yapılan ve yayınlanma aşamasında olan çalışmaya göre ilçede 2003-2013 yılları arasında göçenlerin meslekleri göç öncesi % 23 olan memur oranı göç sonrası %37'ye, yine göç öncesi % 2,85 olan özel güvenlik görevlisi/taşeron personel oranı göç sonrası % 50 olarak bulunmuştu (Diğer sonuçlar için Yazıcı, 2017). Göçte memuriyet nedeniyle % 14, taşeron personel ya da özel güvenlik görevlisi % 48 oranında artmıştır. Bu oran diğer meslek gruplarında sadece % 13'tür.

Taşeronlaşma olarak da ifade edilen bu durum 1980 sonrası dünya çapında yaygınlaşan neoliberal politikaların neticesidir. Taşeronlaşma, kamu hizmetlerinin kamu görevlileri eliyle değil de hizmet satın alma yoluyla yaptırılmasıdır (Aslan, 2004). Bu mesleki kategoriler memurluk rejimine göre daha az güvenceli mesleklerdir.

Ancak diğer mesleklerle karşılaştırıldığında sigorta güvencesine tabi, aylık düzenli bir gelir olması yönüyle memurluk benzeri meslekler olarak ifade edilebilir.

Bu çalışma göç veren kentlerde devlet memurluğu ve taşeron personel, özel güvenlik görevlisi gibi memurluk benzeri mesleklerin tercih edilmesinde alınan eğitimin bir etkisinin olup olmadığını anlamayı hedeflemektedir.

Bu kapsamda ülkemizin en fazla göç veren ili olan Bayburt merkez ilçe ile Aydıntepe ilçesinde göç ile eğitim ilişkisini incelemek amacıyla tarama araştırması gerçekleştirilmektedir. Rastgele örneklem yöntemi ile Aydıntepe’de 100, Bayburt merkezde 150 deneğe tarama araştırması yapılmaktadır. Ayrıca ilde bulunan ortaöğretim kurumlarının öğrenci sayıları da tespit edilerek genel orta öğretim kurumlarına giden öğrenci sayısı ile mesleki ortaöğretim kurumlarına giden öğrenci sayısı arasında karşılaştırma yapılmaktadır. Yapılan çalışma, Bayburt ilini kapsamı nedeniyle il dışından gelen öğrenci sayısı da önem kazanmaktadır. Ancak İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerinden edinilen bilgiye göre diğer illerden Bayburt’taki ortaöğretim kurumlarına gelen öğrenci sayısı ile Bayburt’tan giden öğrenci sayısı yaklaşık % 5’tir. Gelen ve giden öğrenciler de genellikle Fen ve Anadolu liseleri gibi genel liseler arasında gerçekleşmektedir. Bu nedenle de öğrenci değişimi yapılan karşılaştırmaya önemli bir etkide bulunmamaktadır.

Tarama araştırmasının gerçekleştirildiği Doğu Karadeniz Bölgesinde bulunan Bayburt ili, Doğu Karadeniz’in en önemli iki ovasına sahiptir. Ayrıca hayvancılık için oldukça elverişli olan dağlarla birlikte düşünüldüğünde ilin tarım ve hayvancılık yönünden ülke ekonomisine katkı yapabileceği düşünülmektedir. Aydıntepe ilçesinin belirtilen iki ovadın biri üzerinde olması bu ilçeyi tarım ve hayvancılık açısından önemli bir konuma getirmektedir. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bknz.Yazıcı, 2017). Ancak eğitimle istihdam arasında bağ kurulmadığının en önemli göstergelerinden biri, önemli tarım ve hayvancılık potansiyellerine sahip olmasına rağmen ilde tarım ve hayvancılıkla ilgili meslek lisesi bulunmamaktadır.

Yapılan literatür incelemesinde göç ile ilgili gerek Türkçe ve gerekse yabancı literatürde önemli miktarda çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak göç ile eğitim arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmaların yeterli değildir. Kayısı (2014) çalışmasında Afyon ili

Emirdağ ilçesinden yurtdışına göç olgusunun eğitime etkisini ele almıştır. Yaptığı incelemede deneklerin başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine göç düşüncesinde olmaları nedeniyle eğitim-öğretime yeterince önem vermemeleri sonucu yurtdışına göç olgusunun çocukların eğitime olumsuz etkide bulunduğunu tespit etmiştir. Bir başka çalışmayı İnce (2016) gerçekleştirmiştir. İnce çalışmasında yurt dışındaki Türk göçmenlerin eğitim sorunlarını incelemiştir. Atlı ve Balay (2016), ülkemize sığınan Suriyeli öğrencilere yönelik açılan “Geçici Eğitim Merkezleri”nde çalışan “Suriyeli öğretmenlerin eğitim ve öğretimden Beklentileri ile bu beklentilerin gerçekleştirilme düzeylerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmalarıdır. Kaştan ve Bozan (2016), Antalya’nın Kepez ilçesindeki okullarda görevli yöneticiler üzerine yaptıkları araştırmada göç eden çocukların eğitim üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik çalışmalarıdır.

Yukarıda kısaca ele alınan çalışmalarla bu çalışma karşılaştırıldığında önemli bir farklılığı içerisinde barındırdığı söylenebilir. Bu çalışma göç veren kentlerde bireylerin aldığı eğitimin göç düşüncesine etkisini anlamaya yönelik bir çalışma olması yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın yöntemi ve materyal konusu ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde elde edilen bulgular ortaya konulmakta ve yorumlanmaktadır. Dördüncü ve son bölümde ise gerek birincil ve gerekse ikincil kaynaklardan elde edilen veriler çalışmanın hedefi doğrultusunda tartışılmaktadır.

2. ARAŞTIRMA BULGULARININ ANALİZİ ve YORUM

Araştırma iki farklı çalışmadan oluşmaktadır. Birincisi Bayburt merkez ile Aydıntepe ilçe merkezinde yapılan tarama araştırması verilerini kapsarken diğer çalışma da Bayburt’taki ortaöğretim kurumlarının genel ve mesleki eğitim durumları OECD ve Türkiye’deki mesleki eğitim verilerinden hareketle ele alınmaktadır.

2.1. Tarama Araştırması Bulguları

Çalışma sonucu elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur. Bu bölümde demografik veriler, eğitim durumu ve deneklerin eğitime bakışlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşan veriler tablolar halinde sunulmuştur. Verilerle ilgili değerlendirmeler ise tabloların

hemen altında yapılmıştır. Ayrıca araştırma bölgesindeki orta öğretim kurumları mesleki eğitim açısından değerlendirilecektir.

Tablo 1. Deneklerin Yaş ve Cinsiyetleri

Yaş Aralığı	Aydıntepe			Bayburt		
	Cinsiyet		Toplam	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek		Kadın	Erkek	
15-19 Arası	2	2	4	2	4	6
20-29 Arası	8	24	32	11	23	34
30-39 Arası	11	22	33	22	29	51
40-49 Arası	7	14	21	13	27	40
50-59 Arası	2	5	7	2	16	18
60 Yukarısı		3	3		1	1
Toplam	30	70	100	50	100	150

Tablo 1’de deneklerin yaş ve cinsiyet dağılımı verilmiştir. Buna göre Aydıntepe’deki deneklerin % 30’u kadın % 70’i erkektir. Bayburt merkez ilçedeki deneklerin % 33,3’ü kadın, % 66,6’sı erkektir. Aydıntepe’deki deneklerin % 86’sı 20-50 yaşları arasında bulunmaktadır. Bayburt’ta da benzer bir şekilde 20-50 yaş arasındaki deneklerin oranı % 86,6’dır. Yani her iki örnekleme de deneklerin büyük bir kısmı çalışma yaşında bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmanın konusunu teşkil eden göç istihdam ve eğitim arasındaki ilişkiyi belirlemede uygun bir örneklem olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ayrıca çalışmada Aydıntepe’de % 30 Bayburt merkez ilçede % 33,3 oranında kadın deneklere yer verilmiştir. Çalışmada kadın deneklerin bulunması çalışmaya kapsam yönünde de önemli katkılar sağlamaktadır.

Tablo 2. Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Aydıntepe		Bayburt	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Okuryazar	2,0	2,0	5,0	3,3
İlkokul	24,0	24,0	35,0	23,3
Ortaokul	18,0	18,0	29,0	19,3
Lise	33,0	33,0	32,0	21,3
Meslek Lisesi	4,0	4,0	9,0	6,0
Yüksek Okul/ Üniversite	19,0	19,0	40,0	26,7
Toplam	100	100	150	100

Tablo 2’de deneklerin öğrenim durumları görülmektedir. Buna göre Aydıntepe’deki deneklerin % 2’si okuryazardır. Sadece ilkokulu

bitirenlerin oranı % 24, ortaokulu bitirenlerin oranı % 18, lise mezunu olanların oranı % 33, meslek lisesini bitirenlerin oranı % 4 ve yüksekokul/üniversite mezunu olanların oranı % 19'dur. Bayburt'ta okuryazar olanların oranı % 3,3, ilkokulu bitirenlerin oranı % 23,3, ortaokulu bitirenlerin oranı % 19,3, lise mezunlarının oranı % 21,3 meslek lisesini bitirenlerin oranı % 6 ve Yüksekokul üniversiteyi bitirenlerin oranı % 26,7'dir.

Tablo 3. Mesleki Durum

Meslek Adı	Aydıntepe Merkez		Bayburt Merkez	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Memur	15	15	25	16,7
Esnaf-Zanaatkâr	10	10	20	13,3
İşçi	5	5	10	6,7
Taşeron Şirkette Temizlik Elemanı-Özel Güvenlik Görevlisi	10	10	30	20,0
İşsiz	26	26	12	8,0
Çiftçi	8	8	0	0,0
Tüccar-Sanayici	0	0	4	2,7
Ev Hanımı	17	17	30	20,0
Emekli	3	3	10	6,7
Diğer	6	6	9	6,0
Toplam	100	100	150	100,0

Tablo 3'e göre Aydıntepe merkezde deneklerin % 26'sı işsiz, % 17'si ev hanımı, %15'i memur, %10'u esnaf-zanaatkar, % 10'u taşeron şirkette temizlik elemanı ve özel güvenlik görevlisi, % 8'i çiftçi, % 5'i işçi, % 3'ü emekli ve % 6'sı diğer mesleklerden olduğunu belirtmiştir. Bayburt merkezde deneklerin % 20'si Taşeron şirkette temizlik elemanı/ özel güvenlik görevlisi, % 20'si ev hanımı, % 16,7'si memur, % 13,3'ü esnaf-zanaatkar, % 8'i işsiz, % 6,7'si işçi, % 6,7'si emekli, % 27'si tüccar ve sanayici ve % 6'sı diğer mesleklerden olduğunu belirtmiştir.

Deneklerde işsizlik oranı ilçe merkezinde % 26, il merkezinde % 8'dir. Ayrıca kendisini ev hanımı olarak belirtenlerin oranı ilçede % 17, il merkezinde % 20'dir. Kadınların oranı ilçede % 30, il merkezinde % 33,3'tür. Buna göre kadınlarda ev hanımlığı dışında mesleklerde bulunan bayanlar da önemli oranda bulunmaktadır.

Tablo 4. Eğitim-Öğretim Hayatına Devam İsteği

Yanıt	Aydıntepe		Bayburt	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Evet	76,0	76,0	101,0	67,3
Kısmen	13,0	13,0	28,0	18,7
Hayır	11,0	11,0	21,0	14,0
Total	100,0	100,0	150,0	100,0

Tablo 4’e göre Aydıntepe’deki deneklerin % 76’sı eğitim öğretime devam etmek istemektedirler. Bu oran Bayburt il merkezinde % 67,3’tür. Kısmen devam etmek isteyenlerin oranı ilçede % 13, il merkezinde % 14’tür. “Hayır” yanıtını verenlerin oranı ilçede % 11 il merkezinde % 14’tür. “Kısmen” yanıtını verenler de dikkate alındığında deneklerin ilçede % 89’u il merkezinde % 86’sı eğitim öğretime devam etmek istemektedirler.

Deneklerin yaşları ile karşılaştırma yapıldığında ortaöğretime devam edebilecek durumda olan deneklerin yaşı 15-19 yaş aralığıdır. Yüksek okul/üniversiteye devam edebilecek yaş aralığı 20-29’dur. Bu durumda ilçe merkezinde % 36, il merkezinde ise 26,6’lık bir kesim bu soruya evet yanıtı vermesi beklenebilir. Görevde yükselmek için eğitim hayatına devam etmek isteyen % 15 civarında memurlar da dikkate alındığında ilçe merkezinde % 50 il merkezinde % 42’lik bir orana ulaşılır ki, bu oranlar da maksimum değerdendir. Maksimum düzeyde tutulmaya çalışılmasına karşın “evet” yanıtı beklenenin oldukça üzerindedir.

Tablo 5. Eğitim-Öğretim Hayatına Devam Etme Gerekçesi

Maddeler	Aydıntepe		Bayburt	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Daha İyi Ekonomik İmkânlara Sahip Olmak	68	77,3	71	64,55
Bilgi ve Kültür	13	14,8	31	28,18
İtibar	1	1,1	4	3,64
Daha Kolay İletişim	6	6,8	4	3,64
Toplam	88	100,0	110	100,00

Eğitim-öğretim hayatına devam etme gerekçelerinin sunulduğu Tablo 5’e göre ilçede deneklerin % 77,3’ü Daha iyi ekonomik imkânlarla sahip olmak için eğitime devam etmek istiyor. İl merkezinde bu oran % 64,5’e düşmektedir. Bilgi ve kültür için devam

etmek isteyenlerin oranı ilçede % 14.8 il merkezinde bu oran % 28.18'dir. itibar ve daha kolay iletişim yanıtını verenlerin oranı il merkezinde % 3,64 ile aynı oranlardayken bu oranlar ilçe merkezinde birincisi için % 1,1 ikincisi için 5 6.8'dir.

Tablo 3'te ilçe merkezinde % 36 memurlar dahil edildiğinde % 50, il merkezinde ise 26,6'lık bir oranın, memurlar dahil edildiğinde % 42'lik bir oranın evet yanıtını vermesinin uygun olacağı sonucuna ulaşılmıştı. Kısmenler birlikte düşünüldüğünde her iki merkezde de % 85'in üzerinde bir kesim, eğitim-öğretime devam etme düşüncesindedir. Evet yanıtı beklenenin oldukça üzerindedir. Tablo 4 ile birlikte değerlendirildiğinde deneklerin il merkezinde % 77,3'ü, ilçe merkezinde deneklerin % 64,5'i daha iyi ekonomik koşullara sahip olabilmek için eğitim öğretime devam düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu çerçevede deneklerin eğitimle istihdam arasında bağ kurdukları sonucuna ulaşmak mümkündür.

Bilgi ve kültürünü artırmak için eğitim öğretime devam etmek istediklerini belirtenlerin il merkezinde ilçe merkezine göre yaklaşık iki kat daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Cinsiyet * Eğer Yanıt Evet İse Crosstabulation

Yerleşim Birimi	Cinsiyet	Kadın		Erkek		Toplam	Yüzde
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde		
AYDINTEPE	Daha İyi Ekonomik İmkanlara Sahip Olmak	15,0	17,0	53,0	60,2	68,0	77,3
	Bilgi ve Kültür	4,0	4,5	9,0	10,2	13,0	14,8
	Daha Kolay İletişim	2,0	2,3	4,0	4,5	6,0	6,8
	İtibar	0,0	0,0	1,0	1,1	1,0	1,1
	Toplam	21,0	23,9	67,0	76,1	88,0	100,0
BAYBURT	Daha İyi Ekonomik İmkanlara Sahip Olmak	20,0	18,2	54,0	49,1	71,0	64,5
	Bilgi ve Kültür	17,0	15,5	11,0	10,0	31,0	28,2
	Daha Kolay İletişim	2,0	1,8	2,0	1,8	4,0	3,6
	İtibar	2,0	1,8	2,0	1,8	4,0	3,6
	Toplam	41,0	37,3	69,0	62,7	110,0	100,0

Cinsiyetlere göre eğitim hayatına devam gerekçesinin değerlendirildiği Tablo 5'e göre, ilçe merkezinde kadınlarla erkekler karşılaştırıldığında toplam % 23,9 olan kadın oranında kadınların % 17'si daha iyi ekonomik imkanlara sahip olmak için eğitim hayatına devam etmek istediklerini belirtmişlerdir. Erkeklerde toplam % 76,1'lik oran içerisinde % 60'lık bir oran daha iyi ekonomik koşullara sahip olmak için yanıtını verdikleri gözlenmektedir. Yani kadınları % 71,4'ü daha iyi ekonomik koşullar için eğitim öğretime devam etmek istedikleri anlaşılmaktadır. Erkekler incelendiğinde erkeklerin % 79'u daha iyi ekonomik imkanlara sahip olabilmek için eğitim-öğretim hayatına devam etmek istediklerini belirtmişlerdir.

İl merkezinde ise kadınların % 48'i daha iyi ekonomik koşullar için eğitim-öğretim hayatına devam etmek istediklerini belirtirlerken bilgi ve kültür için eğitim öğretim hayatına devam etmek istediklerini belirtenlerin oranı % 41 ile birinciye yakın bir orandadır. Erkeklerde eğitim öğretime devam etmek isteyenlerin oranı % 79 ile daha iyi ekonomik imkanlara sahip olmak yanıtı büyük bir oranı oluşturmaktadır. İl merkezinde daha iyi ekonomik imkanlara sahip olmak için yanıtını veren kadınların oranının diğerlerine göre düşük çıkma nedeni il merkezindeki işsizlik oranının ilçe merkezine göre düşük çıkması ve ildeki sosyo-kültürel aktivitelerin ilçe merkezine göre daha yüksek olmasında aranmalıdır.

Tablo 6. Çocuğunuza veya Yakınına Meslek Tavsiyesi

Yanıtlar	Aydıntepe		Bayburt	
	Sıklık	Yüzde	Sıklık	Yüzde
Yeteneğine Göre	18	18,4	30	20,7
Doktor	15	15,3	28	19,3
Öğretmen	19	19,4	35	24,1
Hakim-Savcı	8	8,2	6	4,1
Mimar-Mühendis	8	8,2	8	5,5
İmam-Hatip	9	9,2	10	6,9
Vali-Kaymakam	5	5,1	5	3,4
Bilişim Sektörü	3	3,1	9	6,2
Esnaf-Zanaatkâr	4	4,1	7	4,8
Tüccar-İşadamı	1	1,0	4	2,8
Milletvekili-bakan	2	2,0	0	0,0
Futbolcu-Şarkıcı	6	6,1	3	2,1
Toplam	98	100,0	145	100,0

Tablo 6'da sunulan "meslek tavsiyesi" sorusu açık uçlu bir şekilde sorulmuştur. Ayrıca verilen yanıtın da açıklanması istenmiştir.

Böylece verilen yanıtların gerekçesi öğrenilmeye çalışılmıştır. Deneklerin bu soruya kendi tercihlerine, yeteneklerine uygun bir meslek tavsiye etmeleri beklenmektedir (Korkut, 2007, s. 188). Çünkü birey eğer kendi yeteneğine göre ve kendi sevdiği mesleği yaparsa yaşamını daha mutlu ve huzurlu bir şekilde devam ettirir. Ancak Tablo 6'a bakıldığında "yeteneğine göre" yanıtının ilçe merkezinde % 18,4- il merkezinde % 20,7 ile beklenenin oldukça altındadır. Deneklerin yaklaşık % 80'i yeteneğine göre yanıtını vermemişlerdir.

Tarama araştırmasında denekler tarafından tavsiye edilen meslekler denekler tarafından doğrudan mesleğin kendisi belirtilmiştir. İlçe merkezinde öğretmenlik % 19.4, doktorluk % 15.3, imam-hatiplik % 9.2, mühendis-mimar % 8.2, hâkim-savcı % 8.2, futbolcu-şarkıcı % 6.1, vali gibi üst düzey yöneticilikler % 5.1, esnaf zanaatkârlık % 4.1, bilgisayar mühendisliği % 3.1, milletvekili-bakan % 2.0, tüccar iş adamı % 1.0 gibi meslekleri tavsiye etmek istediklerini belirtmişlerdir. İl merkezinde de benzer tablo ile karşılaşılmaktadır. Öğretmenlik % 24.1, doktorluk % 19.3, imam-hatiplik % 6.9, mühendis-mimar % 5.5, hakim-savcı % 4.1, vali-kaymakam % 3.4, esnaf zanaatkarlık % 4.8, bilgisayar mühendisliği % 6.2, tüccar iş adamı % 2.8, futbolcu % 2.1 şeklinde tavsiyede bulunmak istediklerini belirtmişlerdir.

Tavsiye edilen meslekler dikkat edilirse fakülte okumayı gerektiren mesleklerdir. Ayrıca bu mesleklerin önemli bir kısmı devlet memurluğudur. Deneklerin büyük oranda devlet memurluğunu tavsiye etmeleri, devlet memurluğunun güvenceli meslek olması ve aylık sabit bir gelirin olması gerekçelerine dayandırılmaktadır. Özellikle esnaf denekler, yaşadıkları ekonomik sıkıntıları gerekçe göstererek çocuklarının ve yakınlarının kendi yaşadıkları sıkıntıları yaşamamaları için devlet memurluğunu tavsiye ettiklerini beyan etmişlerdir. Milletvekili, ses sanatçısı futbolculuk gibi meslekleri tavsiye etmelerini de bu mesleklerde yüksek gelir elde edilmesi nedenine dayandırmışlardır.

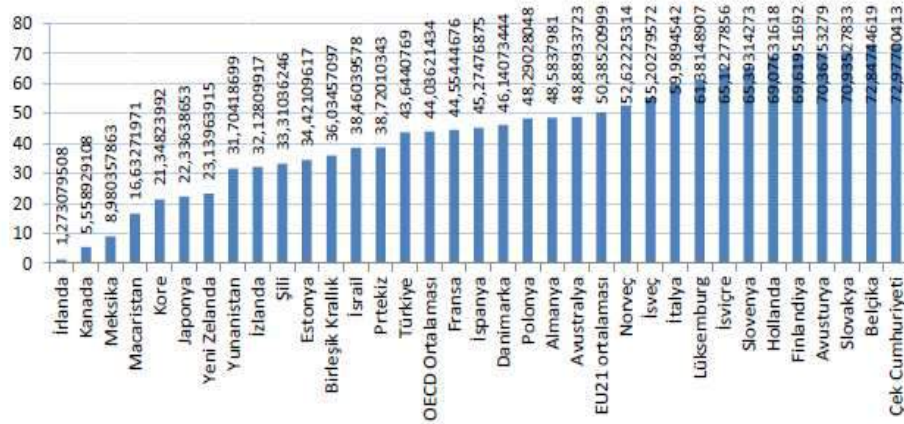
Bu çerçevede deneklerin meslek tercihlerinde bireylerin ilgi ve yeteneklerini dikkate alınmamakta, yetişkinler kendi deneyimlerini ön plana alarak tavsiyede bulunmaktadırlar. Sonuçların bu şekilde ortaya çıkmasında göç nedeniyle nüfusta meydana gelen azalma sonucunda yaşanan ekonomik sorunların önemli bir payı vardır. Ayrıca mesleki eğitimin ülkemizde ihmal edilmesinin bu duruma katkısı olduğu bu satırların yazarının 17 yıllık öğretmenlik ve okul yöneticilik deneyimi

ile sabittir. Fakat katkı oranını tespit etmek için bu alanla ilgili yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

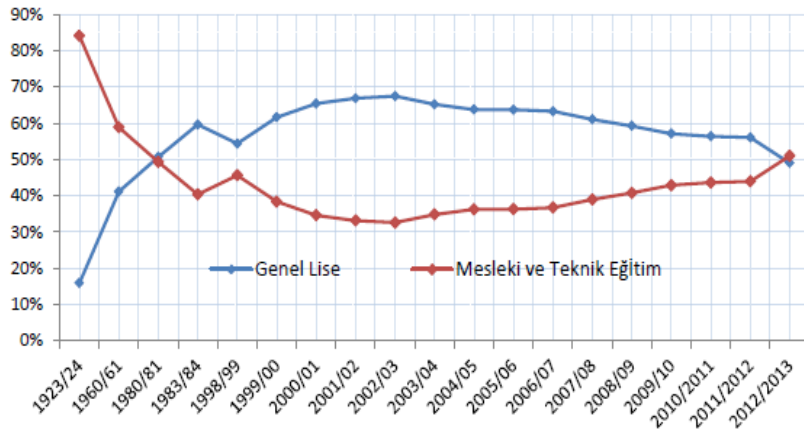
2.2. Bayburt İlinde Ortaöğretim Kurumlarının Genel ve Mesleki Eğitim Durumu

Bu kısımda Bayburt il genelinde genel ve mesleki eğitimin Türkiye ve OECD ortalamaları ile karşılaştırılmaktadır.

Grafik 1*. OECD Ülkelerinde Ortaöğretim Düzeyinde Mesleki Eğitimin Payı (%)

Grafik 2²¹. Türkiye’de Ortaöğretimde Genel-Mesleki ve teknik Lise Öğrenci Dağılımı (%)

Kaynak: (Türkiye Mesleki Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) s.20-21)

²¹ Grafik 1 ve 2’deki bilgiler (Türkiye Mesleki Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018)) kaynağından alınmıştır.

Grafik 1’de OECD ülkelerinde ortaöğretim düzeyinde mesleki eğitimin payı görülmektedir. Buna göre ülkemiz mesleki eğitimde 35 ülke içinde 15. sırada bulunmaktadır. Mesleki eğitimde % 43.6’lık ortalama ile % 44’lük OECD ortalamasının hemen altında bulunmaktadır. Grafik 2’de ise ülkemizin yıllara göre akademik eğitimin mesleki eğitime oranları yüzde olarak sunulmaktadır. Buna göre Cumhuriyetin ilk yıllarında mesleki eğitim genel eğitime oranla açık ara öndedir. 1980’li yıllarda genel eğitimle mesleki eğitim eşit oranları paylaşmıştır. 1990’lı yıllarda mesleki eğitimin düşüşü devam etmiş 2002 yılında yaklaşık % 30’la en düşük düzeyine geriledikten sonra 2012-2013 eğitim-öğretim yılında yeniden akademik eğitimle mesleki eğitim eşit oranları paylaşmaya başlamıştır. Buna göre politika yapıcılar da mesleki eğitimin öneminin farkındadırlar.

Tablo 7. Bayburt Ortaöğretim Kurumları

LİSE TÜRLERİ	ÖĞRENCİ SAYISI	YÜZDE
GENEL LİSELER	3339,00	71,16
MESLEK LİSELERİ	1353,00	28,84
TOPLAM	4692,00	100,00

Kaynak: <https://bayburt.meb.gov.tr/www/liseler/icerik/377> (Okulların internet sitelerinden derlenmiştir (erişim tarihi 10.08.2017))

Bayburt’ta bulunan 14 tane ortaöğretim kurumundaki öğrenci bilgileri esas alınarak oluşturulan Tablo 7’ye göre genel liselerdeki öğrenci yüzdesi % 71.16, mesleki liselerdeki öğrenci yüzdesi ise % 28.84’tür. Tarım ve Hayvancılıkla ilgili mesleki orta öğretim kurumunun bulunmadığı Bayburt ilinde genel liselerin meslek liselerine oranları ülke ortalamasının oldukça altındadır. Bu rakamlar gelecek yıllarda da ilin göç vermeye devam edeceğini göstermektedir.

3. TARTIŞMA-SONUÇ

Ülkemizin en fazla göç veren illerinden biri olan Bayburt’ta gerçekleştirilen tarama araştırmasında, bireylerin aldığı eğitimle istihdam arasında bir bağ kurdukları görülmektedir. Buna göre eğitim yaşı dışında olmalarına rağmen deneklerin % 85’ten fazlası eğitim hayatına devam etmek istemektedirler. Deneklerin eğitim hayatına devam etme gerekçeleri de büyük oranda “daha iyi ekonomik

imkanlara sahip olmak” olarak görülmektedir. Bu oran ilçe merkezinde % 77.3, il merkezinde % 64.5 şeklindedir. İl merkezindeki oranların ilçe merkezine göre düşük olmasında il merkezindeki işsizlik oranlarının ilçe merkezine göre düşük olmasıdır. Bu soruya “bilgi ve kültür”, “itibar” ve “daha kolay iletişim” gibi sosyal gerekçelerle eğitim hayatına devam etmek isteyenlerin yüzdeleri ilçe merkezinde % 22.7, il merkezinde % 35.5’tir.

Deneklerin çocuklarına ve yakınlarına meslek tavsiyesi sorusuna yanıtları yine büyük oranda üniversite eğitimi ile bağlantılı olan doktorluk, öğretmenlik, hakim-savcılık, vali-kaymakam gibi devlet memurluğu ile ilişkili olan meslekler ilçe merkezinde % 65, il merkezinde % 65 şeklindedir. Bu mesleklerin dışında mimar-mühendis, bilişim sektörü gibi meslekler dahil edildiğinde devlet memurluğu ile yakından ilişkili olan meslekler dahil edildiğinde yüzde oranı daha yukarılara tırmanmaktadır. Esnaf- zanaatkar, tüccar sanayici, çiftçi, gibi meslekleri tavsiye eden deneklerin oranı yaklaşık % 10’dur. Dikkati çeken “Yeteneğine göre meslek seçsin.” Şeklinde cevap veren deneklerin oranı ilçe merkezinde % 18.4, il merkezinde % 20.7’dir. Yani denekler bireysel farklılıkları dikkate almamakta kendi yaşadıkları deneyimlere göre yakınlarına meslek tavsiyesinde bulunmak istemektedirler. deneklerin tavsiye ettiği

Yani bu çalışmanın I. hipotezi olan eğitimle meslek arasındaki doğrudan ilişki denekler tarafından kurulmaktadır. Geleneksel yöntemlerle edinilen mesleklere denekler itibar etmemektedir. Deneklerin öğretmenlik, doktorluk, hakim-savcılık gibi akademik eğitim sonucu edinilen mesleklere niçin yöneldiklerini anlamak için Araştırma sahasındaki ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci sayıları ele alınmıştır. Buna göre Bayburt’ta bulunan ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin % 71.6’sının genel/akademik liselere kalan % 28.84’ünün de meslek liselerine devam ettikleri gerçeği deneklerin akademik eğitimi tercihlerini etkileyen nedeni ortaya koymaktadır. Ülke genelinde mesleki eğitim ortalaması 2013 yılında % 50 düzeyine doğru yükselirken araştırma sahasında mesleki eğitimin zayıf kaldığı görülmektedir.

Bayburt’taki ortaöğretim kurumlarında genel liselerde eğitim alan denekler eğer başarılı olup kendi eğitimlerine göre meslekler edindiklerinde bunların büyük çoğunluğu Bayburt’ta iş olanaklarına sahip olamayacakları için bunların göç etmeye aday yeni kitleler olduklarını görmek gerekmektedir. Bu kişiler mesleklerine uygun iş olanaklarına sahip olmadıklarında aldıkları eğitimin mesleki olarak

onlara verdiği zihinsel tutum nedeniyle kentin sunduğu diğer iş olanaklarını değerlendirmeyeceklerdir.

Bayburt gibi göç veren kentin sunabileceği başta tarım ve hayvancılık olmak üzere iş olanaklarına uygun olan yeni ortaöğretim kurumları açılması ve var olan ortaöğretim kurumlarının güçlendirilmelidir. Böylece göç veren illerin sunabileceği iş olanaklarına göre eğitim alan bireyler çevrelerinde bulunan iş fırsatlarını değerlendirebilecektir.

KAYNAKÇA

- Aslan, O. E. (2004). *Kamu Personel Rejimi*. Ankara: TODAİE Yayıncılık.
- Atlı, H., & Balay, R. (2016). Suriyeli Öğretmenlerin Eğitim ve Öğretimden beklentileri ile Bu Beklentilerin Gerçekleştirilme Düzeylerinin Belirlenmesi . *International Journal Of Eurasia Social*, 118-132.
- İnce, C. (2016). Türkiye Bağlamında Dış Göçler, Eğitim Sorunu ve Toplumsal Konumun Yeniden Üretimi. *KARADENİZ*, 2016; (32), 8(32), 293-306.
- Kaştan, Y., & Bozan, İ. (2016). Yöneticiler Açısından Göçün Eğitim Üzerindeki Etkisi: Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(5), 105-129.
- Kayısıllı, A. (2014). Emirdağ'da Göç Olgusu ve Eğitim İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(2), 267-286.
- Komisyon. (2014). *Türkiye Mesleki Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018)*. Ankara: KALKINMA BAKANLIĞI . 08 10, 2017 tarihinde alındı
- Korkut, F. (2007). Psikolojik Danışmanların Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık İle İlgili Düşünceleri ve Uygulamaları . *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 187-197.
- Yazıcı, S. (2017). Büyümenin Eşiğinden Küçülmeye: Bayburt'un Aydıntepe İlçesi Örneği.

1945 SONRASI ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİNİN MEKÂNSAL DAĞILIMININ, TÜRÜNÜN VE NEDENLERİNİN SAPTANMASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Emre Baran PAK

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*

Yusuf Zakir BASKIN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı*

Kayıt altına alınabilen modern uluslararası göç hareketleri Avrupa kolonyalizminin başlangıcına kadar dayanmaktadır. Fakat uluslararası göç hareketlerinde dönüm noktasını 1945 sonrası şekillenmeye başlayan yeni uluslararası sistem oluşturmaktadır. Zira bu dönemden sonra, dünyanın hemen her kıtasında, uluslararası göç hareketlerinde artış gözlemlenmiş, günümüzdeki küreselleşme mefhumunun ortaya çıkmasında iki kutuplu dünya düzeninin getirdiği uluslararası sistem önemli bir rol oynamıştır.

1945 yılından itibaren uluslararası göç hareketleri, Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla beraber uluslararası göçle ilgili veri artışının sağlanması ile küresel çapta bilimsel olarak araştırılabilir bir alan haline gelmiştir. Uluslararası göç hareketlerinin 1945'ten itibaren ele alınması, uluslararası göç hareketleri ile ilgili trendlerin karşılaştırılmasını sağlayarak buna yönelik politikaların geliştirilmesinde önemli bir role sahip olabilecektir.

Sorunsalını 1945 sonrası uluslararası göç hareketlerinde uluslararası göçün mekansal dağılımının, türünün ve nedenlerinin ortaya konulmasının oluşturduğu bu çalışmada, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinin yanı sıra, nicel analiz metodu kullanılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: 1945 sonrası uluslararası göç trendlerinin oluşumunda, komünist ülkelerin göç ile ilgili kısıtlamalarını kaldırması ve SSCB'nin çöküşü, Avrupa'ya göçün artmasında belirleyici rol oynamıştır. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki iyileşme ile daha fazla uluslararası göç gerçekleşmiştir. 1970'li yıllara kadar devam eden klasik uluslararası göç trendi değişerek, Kuzey Amerika ve Avrupa dışında, yoğun olarak Körfez ve Asya-Pasifik Bölgelerini içermeye başlamıştır. Uluslararası göç trendlerinin oluşumunda, makro seviyede göç alan ve göç veren ülkelerdeki emek arz-talep dengesi, mikro seviyede ise ekonomik, bilişsel ve aileyi içeren sosyal faktörler bireyler üzerinde etkili olmaktadır.

Anahtar kavramlar: Uluslararası göç, uluslararası göç hareketleri, uluslararası göç trendleri.

A RESEARCH ON THE DETERMINATION OF THE SPATIAL DISTRIBUTION, VARIETY AND CAUSES OF INTERNATIONAL MIGRATION MOVEMENTS AFTER 1945

ABSTRACT

Recordable modern international migration movements date back to the beginning of European colonialism. However the new international system which began shaping after 1945 constitutes the turning point in international migration movements. Likewise, after this period, an increase in international migration movements was observed in almost every continent of the world, the international system which has been brought about by the bipolar world has played a crucial role in the emergence of the current globalization concept.

Since 1945, international migration movements have become an area, which is scientifically researchable in global spectrum, with the establishment of the United Nations and increased data on international migration. The handling of international migration movements from 1945 will be able to have an important role in making of policies towards this by providing a comparison of trends regarding international migration movements.

In this study, the problematique is shaped by demonstration of spatial distribution, type and causes of international migration movements after 1945, quantitative analysis method alongside historical and descriptive research methods were used and following results were obtained: In the emergence of international migration trends after 1945, the removal of restrictions on immigration of communist regimes and the collapse of the USSR played a determining role in the increase of international immigration to Europe. With the improvement in communication and transportation technologies, more international migration took place. By means of change of the trend of international migration which continued until the 1970s, international migration intensely started including migration to Gulf and Asia-Pacific regions, apart from North America and Europe. In the formation of international migration trends, labor supply-demand balance in the countries of immigration and emigration in the macro level and economic, cognitive and social factors including families in the micro level have an effect on individuals.

Key words: International migration, international migration movements, international migration trends.

1. Giriş

Modern tarihte kayıt altına alınabilen uluslararası göç, Avrupa kolonyalizminin başlangıcına kadar dayanmaktadır. Günümüze kadar

etkisini sürdüren uluslararası göç trendlerinin ortaya çıkmasında İkinci Dünya Savaşı sonrası, Post-Endüstrileşme Dönemi oluşmaya başlayan sosyo-politik çevre belirleyici olmuştur.

1945'ten itibaren dünyanın hemen her kıtasında uluslararası net göç stoku artış göstermiştir. Bu durum bu araştırmanın zaman çerçevesi olan 1945-2015 arasında da sürmüştür. Birleşmiş Milletler'in kurulmasından itibaren 1945 yılından başlayarak uluslararası göç ile ilgili veri üretmeye başlaması ise uluslararası göçün bilimsel anlamda araştırılabilir bir alan haline gelmesinde önemli bir oynamıştır.

Bu araştırma, bahse konu bu çerçevede 1945 sonrası uluslararası göç hareketlerindeki trendleri, bu göçlerin mekansal dağılımını, nedenlerini ve türlerini, hem kuramsal bazda hem de elde edilen veriler ışığında ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmada ilk olarak, uluslararası göçün tanımlaması yapılmış ve modern tarihteki uluslararası göçün geçmişi ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci olarak, uluslararası göçün türleri incelenmiştir. Üçüncü olarak ise, uluslararası göçün nedenleri öncelikle daha önce yapılmış kuramsal çalışmalar dahilinde tartışılmış ve ardından 1945 sonrası uluslararası göç hareketlerinin çeşitli veriler dahilinde değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden de faydalanılan çalışmada, nicel analiz tekniklerine yer verilmiş olup, elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuştur.

2. Uluslararası Göç

Birleşmiş Milletler'e göre uluslararası göç, göçmen olan kişi bulunduğu mutlak ülke meskenini bir yıl veya daha fazla süreyle değiştirdiğinde ortaya çıkmaktadır (The United Nations, 1998). Uluslararası göç, insanların bulunduğu ülkelerden ekonomik, siyasal ve kültürel sebeplerden ayrılması sonucu ortaya çıkıp, çeşitli trendler ile şekillenmektedir.

Bu çerçevede, uluslararası göçün modern tarihini üç periyotta incelemek mümkündür. İlk dönem uluslararası göç, 1500-1800 yılları arasında gerçekleşmiştir ve bu dönem uluslararası göçüne şeklini, temel olarak Avrupalıların kolonyalist faaliyetler sonucu dünyanın farklı bölgelerine göç etmesi vermiştir. İkinci dönem ise 19.yy'da başlamıştır. 1800-1915 yılları arasını kapsayan bu dönemde Avrupa'nın endüstrileşmesi tamamlanmış ve eski kolonyal ülkelerin bazıları bağımsızlık elde ederek, ekonomik gelişme göstermeye

başlamışlardır (Massey, 1990:61). Uluslararası göçün üçüncü dönemini ise İkinci Dünya Savaşı sonrası Post-Endüstrileşme Dönemi'nde ortaya çıkan uluslararası göç oluşturmaktadır. Bu dönemde dünyanın her kıtasında uluslararası net göç stoku artmış ve uluslararası göç, günümüze kadar küreselleşme mefhumuna paralellik gösteren bir trend ortaya çıkarmıştır.

2.1. Uluslararası Göç Türleri

Uluslararası göçü tür bakımından geçici ve kalıcı göç olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Geçici göç, kendi arasında ise dönüş göçü ve dairesel göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Donglin, 2009:11). Göç türleri bakımından başka bir sınıflandırma ise, zorunlu göç ve gönüllü göç olarak ortaya çıkmaktadır. Zorunlu göçte, insanlar can güvenlikleri tehlikede olduğu ve kendilerini devlet otoritelerinin baskısı altında hissettiği için ülke değiştirirken, gönüllü göç can güvenliği tehlike altında olmadan ve devlet otoritelerinin baskısı altında olmadan gerçekleştirilen göçe işaret etmektedir. Fakat bu noktada, kişinin kendisini baskı altında hissetmesi hususu çoğunlukla algısal olarak ortaya çıktığı için bu konuda yapılan sınıflandırmalar araştırmacıların bakış açısı çerçevesinde şekillenmektedir.

2.2. Uluslararası Göçün Nedenleri ve İlgili Kuramsal Açıklamalar

Uluslararası göçün ortaya çıkışı ile ilgili olarak, farklı modeller ve teoriler bağlamında uluslararası göçün nedenleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, makro ve mikro göç teori, yaklaşım ve modellerinden bahsetmek mümkündür. Uluslararası göçün nedenlerini Neoklasik Makro Göç Teorisi, İkili Emek Piyasası Modeli, Dünya Sistemleri Teorisi ve Devingenlik Geçiş Hipotezi gibi teori ve hipotezler makro seviyede ele alırken, İtme-çekme Modeli, Beşeri Sermaye Yaklaşımı, Stres Eşiği Modeli, Değer-Beklenti Modeli ve Sosyal Sistemler Teorisi gibi model ve yaklaşımlar mikro seviyede uluslararası göçün nedenlerini ortaya koymaya çalışmışlardır.

Neoklasik Makro Göç Teorisi'ne göre göç, ekonomik gelişmişliğin bir parçası olarak ortaya konulmaktadır. Lewis (1954) tarafından ilk olarak ortaya atılan teoriye göre göç, emek arz ve talebindeki coğrafi farklılıklar dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Ücretlerin yüksek olduğu yerlere göç artarken, emek arzının görece olarak fazla olduğu ülke dışarıya göç vermektedir.

İkili Emek Piyasası Modeli de emek piyasasının farklı coğrafyalarda ortaya çıkardığı sonuçlara odaklanmaktadır. Bu kapsamda Piore

(1979), gelişmiş ülkelerin emek piyasasında ikili bir yapı ortaya çıktığını ve ücretlerin aynı zamanda statü ve prestiji beraberinde getirdiğini iddia etmiştir. Bu noktada, birincil ve ikincil sektördeki işler ile ilgili bir sınıflandırma yapılmakta, birincil sektördeki işler yüksek ücretli iken, ikincil sektördeki işler düşük ücretlidir. Gelişmiş ülkelerdeki yapısal enflasyonun sonucu olarak, yüksek ücretli işlerin ücret oranında sürekli artış yaşanmakta ve gelişmiş ülkelerdeki yerli insanlar bu işlere yönelmektedir. Bu durumun sonucunda ise, ikincil sektörde yer alan işlerde çoğunlukla düşük ücretli işlerde çalışmaya gönüllü olan göçmenler yer almakta ve ikili bir emek piyasası modeli ortaya çıkmaktadır.

Wallerstein'in (1974) ortaya attığı Dünya Sistemleri Teorisi, uluslararası göçe yönelik açıklama getiren teorilerden birisidir. Buna göre, kırsal alan düzenlemeleri, yeni kapitalist üretim yöntemleri ve üretim tesisleri nedeniyle topraklarından koparılan perifer ülkelerin vatandaşlarının kendi doğduğu ülke toprakları ile bağları azalmakta ve bunlar kolonyalist geçmişe sahip merkez ülkelere doğru göç etmektedir. Küresel şehirlerdeki emek talebi ise, uluslararası göçe yönelik bir çekme etkisi yaratmaktadır. Küreselleşme mefhumuna değinilen bu çalışmada, uluslararası göçün pazar yaratma faaliyetlerinin ve küresel ekonominin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ortaya konulmaktadır.

Uluslararası göçü açıklamaya çalışan bir başka çalışma Zelinsky (1971) tarafından Devingenlik Geçiş Hipotezi adıyla ortaya atılmıştır. Buna göre, uluslararası göç sanayileşme sürecinin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal değişimler sonucu şekillenmektedir. Uluslararası göçün miktarı, şekli ve yönü, bu bağlamda, göç alan ve göç veren ülkelerin sanayileşme aşamasının neresinde olduklarına göre değişmektedir.

Makro analiz seviyesinde uluslararası göçü açıklamaya çalışan teori ve hipotezler haricinde, mikro seviyede aynı hususu ele alan yaklaşım ve modeller bulunmaktadır. Lee (1966) ortaya koyduğu yaklaşımla göç etmeye ve göç etmemeye neden olan bireysel seviyedeki faktörlere İtme ve Çekme Modeli kapsamında değinmiştir. Buna göre, göç etmede bireysel algılamaların oynadığı rol bu çalışmada ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Uluslararası göçü mikro seviyede ele alan bir başka yaklaşım ise, Beşeri Sermaye Yaklaşımı'dır. Sjaastad (1962) tarafından ortaya konulan bu yaklaşıma göre, bireyler göç etmekle ilgili olarak fayda-zarar analizi yaparak karar vermektedirler. Eğer yaptıkları analize

göre, göç etmenin faydalarına olduğunu düşünüyorlarsa göç etmektedirler. Bu kapsamda, bu yaklaşımda, bireyler elde edecekleri ekonomik getirilere odaklanmaktadır.

Wolpert (1965) tarafından ortaya atılan Stres Eşiği Modeli ise bireylerin ekonomik getirilere yönelik tavırlarını belli bir eşik üzerinden değerlendirmektedir. Bireyler göç etmeyi planladıkları ülkede elde edecekleri fırsatları, bulundukları ülkede mevcut koşullar altında sahip olduklarına kıyaslamakta ve belirlenen eşiği, göç edilen ülkelerdeki fırsatların geçtiği düşündüklerinde göç kararı almaktadırlar.

Başka bir mikro göç teorisi olan Değer-Beklenti Modeli göç etmedeki bilişsel faktörlere odaklanmaktadır. Crawford (1973) tarafından ortaya konulan modelde göç kararı yalnızca ekonomik faktörlere bağlı olarak değil aynı zamanda kişisel ve aile karakteristiği çerçevesinde, ailenin etkisi altında ortaya çıkmaktadır.

Değer-Beklenti Modeli'ne benzer bir çalışma da Hoffmann-Novotny (1981) tarafından ortaya konulmuştur. Sosyal Sistemler Teorisi olarak adlandırılan bu teoride, göçmenler göç ettikleri ülkede hedefledikleri statüye ulaşmayı çalışmaktadırlar. Fakat statü çizgileri göç edilen ülkeye göre değişkenlik göstermekte ve göçmenlerin bulundukları ülke ile ilgili memnuniyetini ortaya koymaktadır. Zira kişi başına düşen milli geliri seviyesi yüksek olan ülkeden nispeten daha düşük olan ülkeye göç eden bir bireyin göç ile ilgili statü çizgisine ilişkin beklentilerini karşılaması olası iken, tersi durumda göç eden kişi göç ettiği ülke ile ilgili beklentilerine muhtemelen ulaşamayacaktır.

Uluslararası göçün nedenleri de zorunlu göçün nedenleri ve gönüllü göçün nedenleri çerçevesinde ele alınabilir. Bu kapsamda, zorunlu göçte temel sebepler ve kısmî sebepler ön plana çıkmaktadır. Temel sebepler olarak; az gelişmişliğin dış etkileri, devletlerin kötü yönetimi, devlet içerisinde gücün dar bir kitlede toplanması, meşruluğun eksik olması, tartışmalı sınırlar ve istikrar bozucu komşu ülkeler, temel ihtiyaçların karşılanamaması, hakların ve kaynakların adaletsiz dağıtımı, bir etnik gruba devlet organlarınca destek verilmesi görülmektedir. Zorunlu göçü ortaya çıkaran kısmî sebepler ise şöyle sıralanmaktadır; sert devlet baskısı ve şiddetli çatışma. Zorunlu göçü mümkün kılan faktörler ise; göç eden kitlelerin kaynağı ve bilgisi, göç edilen yerdeki mevzuatın ve göç kontrollerinin bu duruma izin vermesi, seyahat olanakları ve göç ağları oluşturmaktadır (Boswell, 2002:7).

Gönüllü göç, zorunlu göçten şu şekilde farklılaşmaktadır: Gönüllü göçte de temel sebeplerden, kısmî sebeplerden, mümkün hale getiren ve kısıtlayan durumlardan ve destekleyici koşullardan bahsetmek mümkündür. Temel sebep olarak bu göç çeşidinde ekonomik yapı, ekonomik kötü yönetim, çevresel bozulma, nüfus artışı sayılabilir. Kısmî sebepler ise; işsizlik, düşük gelir, göç edilen ülkedeki emek talebi, göç edilen ülkedeki göç mevzuatı ve göç sistemleri önem kazanmaktadır. Uluslararası gönüllü göçü, finansal kaynaklar ve nasıl göç edileceği ile ilgili bilgi sahibi olunması, göç yolları, göç edilen ülkedeki göç kontrolleri ve göç ağları duruma göre uluslararası göçü kolaylaştırabildiği gibi zorlaştırabilmektedir. Uluslararası göçü destekleyici koşullar olarak, göç edilen ülkede aile birleşimi ile ilgili mevzuatın bulunması, göç ağları ve göçün menşe yerinde göç kültürünün bulunması gibi sebepler sıralanabilir (Boswell, 2002:10).

2.3. 1945 Sonrası Uluslararası Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi

Birleşmiş Milletler'in 1945'ten itibaren nüfus sayımına dayalı veriler oluşturmaya başlaması ile uluslararası göçle ilgili bilimsel verilerde artış olmuştur. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler, ilk olarak çeşitli kıta ve bölgeleri içeren ve uluslararası net göç stokunu gösteren veriler yayımlamıştır. Aşağıdaki tablo 1960-2015 yılları arasında kıtalara göre uluslararası net göç stokunu göstermektedir.

Tablo 1. Milyonluk Ölçekte Kıtalara Göre Uluslararası Net Göç Stoku (The United Nations, 2002:6; 2015).

	Afrika	Asya	Avrupa	Amerika	Okyanusya	Toplam
1960	8,977	32,223	16,957	18,292	2,134	78,583
1970	9,863	31,197	21,798	18,736	3,028	84,442
1980	14,076	35,564	25,415	24,226	3,755	103,036
1990	16,221	49,985	48,438	34,611	4,751	154,006
2000	14,800	49,340	56,271	52,253	5,360	178,024
2005	15,191	53,371	64,086	58,500	6,023	197,171
2010	16,840	65,914	72,374	66,352	7,125	228,605
2015	20,649	75,081	76,145	71,589	8,100	251,564

Tabloya göre, 1960 yılında yaklaşık 80 milyon kişi düzeyinde olan uluslararası net göç stoku sürekli artış göstermiş ve 2015 yılında 250 milyon kişi barajını aşmıştır. 1960 yılında Asya uluslararası net göç stoku bakımından değerlendirildiğinde ilk sırada yer alırken, 2015 yılında Avrupa kıtası birinci sırada yer almıştır.

Bununla birlikte, kıtaların, uluslararası göç stokundaki payının da uluslararası göçün mekansal dağılımı çerçevesinde ortaya konulması mümkündür. Aşağıdaki tabloda uluslararası net göç stokunun kıtalara göre payına yer verilmiştir.

Tablo 2. Kıtaların 1960-2015 Yılları Arasında Uluslararası Net Göç Stoku Payının Yüzdelik Gösterimi.

	Afrika	Asya	Avrupa	Amerika	Okyanusya	Toplam
1960	11,42	41	21,57	23,27	2,71	~100
1970	11,68	36,94	25,81	22,18	3,58	~100
1980	13,66	34,51	24,66	23,51	3,64	~100
1990	10,53	32,45	31,45	22,47	3,08	~100
2000	8,31	27,71	31,60	29,35	3,01	~100
2005	7,70	27,06	32,50	29,66	3,05	~100
2010	7,36	28,83	31,65	29,02	3,11	~100
2015	8,20	29,84	30,26	28,45	3,21	~100

Tabloya göre Afrika'nın net uluslararası göç stokundaki payı 1980 hariç olmak üzere, 2015 yılına kadar sürekli azalmış fakat 2015 yılında bir artış kaydetmiştir. Asya kıtasının payına bakıldığında ise, 2010 yılına kadar net göç stoku payının sürekli azaldığı, bu tarihten sonra artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Avrupa ve Amerika kıtaları 2005 yılına kadar dalgalı olarak da olsa uluslararası net göç stokundaki payı sürekli artan kıtalardandır. Okyanusya kıtası her ne kadar yüzde olarak küçük bir paya sahip olsa da, 1990 yılındaki düşüşün ardından uluslararası net göç stokundaki payını artıran kıtalardan biridir.

1960 yılına bakıldığında, Asya kıtası uluslararası göç stoku payında birinci sırada yer alırken, Amerika ikinci, Avrupa üçüncü, Afrika dördüncü ve Okyanusya beşinci sırada yer almaktadır. 2015 yılında ise Avrupa göç stokundaki payı ile birinci sıraya yükselmiş durumdadır. Avrupa'yı, sırasıyla Asya, Amerika, Afrika ve Okyanusya kıtaları takip etmektedir.

Bununla birlikte uluslararası göç hareketlerindeki trendlerin doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için uluslararası göç stokunun dünya nüfusuna oranına değinmek gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda bu orana yer verilmiştir.

Tablo 3. Dünya Bankası Verilerinden Derlenerek Oluşturulan Net Uluslararası Göç Stokunun Dünya Nüfusuna Oranının Yıllara Göre Değişimi (The World Bank, 2017).

	1960	1970	1980	1990	2000
Küresel Uluslararası Göç Oranı	%2,59	%2,29	%2,32	%2,91	%2,90

Buna göre; uluslararası göç stokunun dünya nüfusuna oranına bakıldığında oranın önce azalan sonra artan ve daha sonra tekrar az bir düşüş gösteren bir oran izlediği görülmektedir. 1990-2000 yılları arasındaki azalışa, dünya nüfusundaki artış oranının, uluslararası net göç stoku oranındaki artıştan daha fazla olması hususunun neden olduğu görülmektedir.

Uluslararası göç trendleri, göç alan ve göç veren ülkeler bakımından değerlendirildiğinde ise aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4. Uluslararası Net Göç Stokuna Göre Göç Alan ve Göç Veren Ülkelerin Yıllara Göre Değişimi (Özden, Parsons, v.d., 2011).

	1960	1970	1980	1990	2000
Net göç veren ülkeler	124	129	140	141	148
Net göç alan ülkeler	102	97	86	85	78
Göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçenler		11	12	13	10
Göç alan ülke konumundan göç veren ülke konumuna geçenler		16	23	14	17

Buna göre, uluslararası net göç stoku bakımından değerlendirildiğinde, net göç veren ülkeler sürekli artarken, net göç alan ülkeler sürekli azalmaktadır. Bu nedenle, göç veren ülkelerin mekansal dağılımı artarken, göç alan ülkelerin mekansal dağılımının azaldığı görülmektedir.

Net göç alan ve net göç veren ülkeler ile birlikte, uluslararası göç stokunun mekansal dağılımının saptanması için aşağıda 1960 ve 2000 yılları arasında en çok göç alan ve en çok göç veren 15 ülkeye yer verilmiştir.

Tablo 5. 1960 ve 2000 Yılları Arasında En Çok Uluslararası Net Göç Alan ve Göç Veren Ülkelerin Karşılaştırılması (Czaika ve De Haas, 2014:295).

En Çok Göç Alan Ülkeler	Net stok	Net oran	En Çok Göç Alan Ülkeler	Net Stok	Net oran
ABD	9,847	5,29	ABD	32,631	11,55
Arjantin	2,445	11,85	Almanya	7,532	9,16
Fransa	2,307	5,05	Suudi Arabistan	4,918	24,53
Almanya	1,662	2,29	Fransa	4,512	7,65
Kanada	1,635	9,14	Kanada	4,300	14,03
Hong Kong	1,576	51,25	Avustralya	3,566	18,62
Endonezya	1,548	1,68	BAE	2,213	72,94
Avustralya	1,533	14,92	Hong Kong	1,942	28,67
Brezilya	1,253	1,72	Fildişi Sahili	1,675	10,00
İsrail	0,969	46,36	İsrail	1,658	25,64
Sri Lanka	0,936	9,34	Rusya	1,542	0,88
Kazakistan	0,836	8,36	İsviçre	1,232	17,19
Güney Afrika	0,748	4,31	Kuveyt	1,134	58,43
Uganda	0,684	10,08	Singapur	1,065	27,18
Kongo	0,678	4,41	Arjantin	0,961	2,60

En Çok Göç Veren Ülkeler			En Çok Göç Veren Ülkeler		
Porto Riko	-0,607	-25,72	Cezayir	-1,268	-4,15
Mozambik	-0,641	-8,38	Güney Kore	-1,329	-2,89
Güney Kore	-0,701	-2,80	Kolombiya	-1,424	-3,58
Belarus	-0,883	-10,78	Sırbistan/ Karadağ	-1,558	-14,48
Portekiz	-0,897	10,09	Fas	-1,560	-5,43
Yunanistan	-0,913	-10,96	Endonezya	-1,687	-0,79
Çek Cumhuriyeti	-1,138	-11,95	Vietnam	-1,708	-2,17
İspanya	-1,554	-5,11	Türkiye	-1,741	-2,74
Birleşik Krallık	-1,790	-3,51	Mısır	-2,105	-3,11
Ukrayna	-2,236	-5,23	Filipinler	-2,761	-3,57
Rusya	-2,251	-1,88	Hindistan	-3,281	-0,31
Pakistan	-2,494	-5,43	Bangladeş	-4,022	-3,10
Polonya	-3,260	-11,21	Polonya	-4,325	-11,28
İtalya	-4,044	-8,16	Çin	-5,600	-0,44
Çin	-4,558	-0,69	Meksika	-9,051	-9,06

Buna göre, 1960-2000 yılları arası değerlendirildiğinde, ABD, Almanya, Fransa, Kanada, Avustralya ve İsrail net uluslararası göç alma durumlarını sürdürmektedir. Fakat göç trendlerindeki değişim, zamanla Körfez ülkelerinin ve Asya-Pasifik bölgesinin daha fazla uluslararası göç aldığını göstermektedir.

Uluslararası göç trendlerindeki değişimin nedenleri olarak şu hususlar ortaya çıkmaktadır: Uluslararası göç kalıbının 1945-1973 yılları arasında Avrupa periferinden, merkezi Avrupa ülkelerine doğru işçi göçü sistemleri ile, eski sömürge ülkelerinden, sömürgeci devletlere ve Kuzey Amerika ile Avustralya'ya ilk önce Avrupa'dan daha sonra ise Asya ve Latin Amerika'dan göç ile şekillendiği

görülmektedir. Fakat 1973 Petrol Krizi ve yine 1970’li yıllarda Asya Kaplanları olarak adlandırılan başta Singapur ve Hong Kong gibi ülkelerin kalkınması klasik göç trendlerinde değişime sebep olmuştur (Castles ve Miller, 1998:67–68).

Uluslararası göç hareketlerindeki trendler karşılaştırıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır. Buna göre. 1970-1980 ve 1980-1990 yılları arasında büyük farklılıklar olduğu dikkati çekmektedir. 1970-1980 yılları arasındaki artış Petrol Krizi ve Körfez ülkelerinin ve Asya Kaplanları’nın kalkınması ile ilişkili iken, 1980-1990 arasındaki artış Soğuk Savaş döneminde 1980’li yıllarda Doğu ve Batı blokları arasında gerçekleşen yaklaşık 50 milyon kişiyi kapsayan göçe işaret etmektedir (Thränhardt, 1996:228).

Tablo 6. Uluslararası Net Göç Stokunun Milyonluk Ölçekte Belirli Yıllar Arasındaki Farkı.

Tarih	Fark
1960-1970	5,589
1970-1980	18,594
1980-1990	50,970
1990-2000	24,018
2000-2005	19,147
2005-2010	31,434
2010-2015	22,959

1945-2015 yılları arasındaki göç trendlerine bakıldığında şu hususlar dikkati çekmektedir (Czaika ve De Haas, 2014:315–319):

- Geçmişte komünist rejimlerin yer aldığı ülkelerin göç kısıtlamalarını kaldırması ve Sovyetler Birliği’nin çöküşü Avrupa’ya yoğun bir uluslararası göç dalgası başlatmıştır.
- Altyapı, eğitim ve yaşam standartları arttıkça daha çok insan göç etme imkanı bulmuştur. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişimi de bu durumu etkilemiştir.
- 1970’li yıllara kadar devam eden göç kalıbı değişmiştir. Eski kolonyal ülkelere kolonyalist ülkelere göç şekli değişim

göstermiş ve göç alan bölgeler coğrafi farklılık göstermeye başlamıştır. Ulus, ırk ve etnisiteye dayalı göç kabul politikaları, yerini beceri odaklı göç kabul politikalarına bırakmıştır.

- d) Uluslararası göç giderek daha uzun mesafelerde gerçekleşmektedir. Göç edilen ülkelerin sayısı azalırken, göç veren ülkelerin sayısı ve coğrafi çeşitliliği artış göstermektedir.
- e) Ekonomik gelişimin ve insan kaynaklarının dünyada belli bölgelerde toplanması, küreselleşmenin dengeli şekilde gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır.

3. Bulguların Değerlendirilmesi ve Sonuç

Uluslararası göç trendlerinin ortaya çıktığı modern tarihteki uluslararası göç hareketlerine bakıldığında üç dönemden bahsetmek mümkündür. İlk dönem uluslararası göç, 1500-1800 yılları arasında gerçekleşen ve Avrupalı kolonyalistlerin Avrupa dışındaki farklı bölgelere göç etmeleri ile şekillenirken, ikinci dönem, 1800-1915 yılları arasında Avrupa kıtasındaki endüstrileşmesinin tamamlandığı ve eski kolonyal ülkelerinin bazılarının bağımsızlık kazandığı ve ekonomik gelişme gösterdiği periyodu kapsamaktadır. Uluslararası göç hareketlerinde üçüncü dönemi 1945 sonrası Post-Endüstrileşme Dönemi olarak adlandırılan periyot oluşturmaktadır. Günümüze kadar devam eden bu dönemde dünyanın hemen her kıtasında uluslararası net göç stoku artmış ve zamanla küreselleşme mefhumuna paralellik arz eden bir uluslararası göç trendi ortaya çıkmıştır.

Uluslararası göçe neyin neden olduğu sorusuna yönelik hem kuramsal hem de verisel çalışmalar yapılmıştır. Buna göre, uluslararası göçü, göç türleri üzerinden açıklamaya çalışan araştırmalar mevcuttur. Bu kapsamda, uluslararası göç zorunlu ve gönüllü göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu iki göç arasındaki ayrımı ise göç eden kimselerin can güvenliklerinin tehlikede olması ve yaşadıkları ülkedeki devlet otoritelerinin baskısı altında olmaları durumu ayırtmaktadır.

Uluslararası göçü, kuramsal olarak, makro ve mikro seviyede ele alan çalışmalar mevcuttur. Makro seviyedeki çalışmalar çoğunlukla göç alan ve göç veren ülkelerdeki emek arz ve talebi ile bu arz-talep dengesinin nasıl bir ülkeler arası ekonomik ilişki ortaya çıkardığına odaklanmıştır.

Mikro seviyede uluslararası göçü ele alan çalışmalar ise genellikle göçe karar vermedeki bireysel faktörlere odaklanmıştır. Bu

göç çalışmaları, göç kararı alan bireyin etkisi altında olduğu ekonomik şartlar ve bilişsel faktörler üzerinde durmaktadır.

1945 yılı sonrası nüfus sayımları sonucu elde edilen verilere dayalı olarak oluşan uluslararası göç trendlerine bakıldığında dünyadaki uluslararası net göç stokunun sürekli arttığı gözlemlenmektedir. 1960 yılında dünya uluslararası net göç stoku yaklaşık 80 milyon iken, bu sayı 2015 yılında 250 milyonu geçmiş durumdadır. Kıtalar, uluslararası net göç stokundaki payları bakımından karşılaştırıldığında, 1960 yılında payı bakımından birinci sırada yer alan Afrika kıtası, 2015 yılında ikinci en çok pay alan kıta durumuna gerilemiştir. 2015 yılında en çok uluslararası net göç stoku oranına sahip kıtalar sırasıyla Avrupa, Asya, Amerika, Afrika ve Okyanusya olarak ortaya çıkmaktadır.

Dünya uluslararası net göç stokunun dünya nüfusuna oranına bakıldığında ise doğrusal bir çizgi takip etmediği görülmektedir. Bu hususa, uluslararası net göç stokundaki artış oranının, dünya nüfus artış oranının gerisinde kalması neden olmaktadır.

Uluslararası göç, net göç alan ve net göç veren ülkeler bakımından değerlendirildiğinde, net göç veren ülkelerin sayısının ve dolayısıyla coğrafi dağılımının artarken, göç alan ülkelerin sayısı ve coğrafi dağılımı zamanla azalmıştır.

1960-2000 yılı arasında karşılaştırıldığında ABD, Almanya, Fransa, Kanada, Avustralya ve İsrail net göç alan ülke durumlarını sürdürürken, Avrupa kıtası dışında, Körfez ve Asya-Pasifik Bölgeleri'nin yoğun bir şekilde yeni uluslararası göç varış noktaları olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleri ile birlikte, nicel analiz metodundan yararlanılan bu çalışmada, 1945 sonrası uluslararası göç hareketlerindeki trendlerin oluşumunda geçmişteki komünist rejimlerin göç ile ilgili kısıtlamalarını ortadan kaldırması ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile Avrupa'ya uluslararası göçün arttığı, altyapı, eğitim ve yaşam standartları yükseldikçe iletişim ve ulaşım olanaklarının artmasıyla daha fazla göçmenin göç etme imkanı bulduğu, 1970'li yıllara kadar devam eden klasik göç trendinin değiştiği ve göçün Kuzey Amerika ve Avrupa haricinde, Körfez ve Asya-Pasifik bölgelerini yoğun bir biçimde içerecek şekilde değişiklik gösterdiği, uluslararası göçün giderek daha uzun mesafelerde gerçekleştiği ve ekonomik gelişim ile insan kaynaklarının yine belli bölgelerde toplanmasının "çarpık" bir küreselleşme ortaya çıkardığı sonucuna varılmıştır. Uluslararası göçün nedenleri ve türleri

incelendiğinde ise, uluslararası göçte göç alan ve göç veren ülkelerdeki emek arz-talep dengesinin önemini koruduğu, buna karşın uluslararası göç kararı alınmasında ekonomik, bilişsel ve aileyi içeren sosyal faktörlerin bireyler üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Boswell, C. (2002). Addressing the Causes of Migratory and Refugee Movements: The Role of the European Union. UNHCR Working Paper, No. 73. Hamburg.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (1998). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. London: Macmillan Press.
- Crawford, T. (1973). Beliefs about Birth Control: A Consistency Theory Analysis. Representative Research in Social Psychology, 4: 53–65.
- Czaika, M., ve De Haas, H. (2014). The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory? International Migration Review, 48(2): 283–323.
- Donglin, H. (2009). International Migration and Domestic Politics: Perspectives from Overseas Return Migration in China , 1920-2007. The Hong Kong University of Science and Technology (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Hoffman-Nowotny, H. J. (1981). A Sociological Approach Toward A General Theory of Migration. Global Trends in Migration: Theory and Reserach on International Population Movements, (Ed.) M. M. Kritz, C. B. Keely ve S. M. Tomasi. New York: Center for Migration Studies.
- Lee, E. (1966). A Theory of Migration. Demography, 3(1): 47–57.
- Lewis, W. A. (1954). Economic Development with Unlimited Supply of Labour. The Manchester School, 22(2): 139–191.
- Massey, D. S. (1990). The Social and Economic Origins of Immigration. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 510(July 1990): 60–72.
- Özden, Ç., Parsons, C. R., Schiff, M., & Walmsley, T. L. (2011). Where on Earth Is Everybody? The Evolution of Global Bilateral Migration 1960-2000. World Bank Economic Review, 25(1): 12–56.
- Piore, M. J. (1979). Birds of Passage: Migrant Labour and Industrial Societies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sjaastad, L. (1962). The Costs and Returns of Human Migration.

- Journal of Political Economy, 70(5): 80–93.
- The United Nations. (1998). Recommendations on Statistics of International Migration Revision 1. New York.
- The United Nations. (2002). International Migration Report 2002. New York.
- The United Nations, (2015) UN Migrant Stock Total, [www.un.org \(http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/data/UN_MigrantStockTotal_2015.xlsx\)](http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/data/UN_MigrantStockTotal_2015.xlsx)
- The World Bank, (2017) Population, Total, [www.worldbank.org \(https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?page=2\)](https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?page=2)
- Thränhardt, D. (1996). European Migration from East to West: Present Patterns and Future Decisions. *New Community*, 22: 227–242.
- Wallerstein, I. (1974). *The Modern World System*. New York: Academic Press.
- Wolpert, J. (1965). Behavioural Aspects of the Decision to Migrate. *Papers of the Regional Science Association*, 15: 159–169.
- Zelinsky, W. (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review*, 61(2): 219–249.

SURİYELİ MÜLTECİLERİN MEKÂNSAL ANALİZİ

Yrd. Doç.Dr. M. AKİF KARA

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Avşar Yerleşkesi, İ.İ.B.F,
İktisat Bölümü*

Uzm. OĞUZ CİĞERLİOĞLU

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Avşar Yerleşkesi,
Teknokent*

Suriye iç savaşı nedeniyle 2011’de başlayan Türkiye’ye yönelik Suriyeli mülteci sayısı yıllar itibariyle artış göstermiş ve 81 ile yayılmış kayıtlı mülteci sayısı 2016 yılında 3 milyon civarına ulaşmıştır. Türkiye’de bulunan bu mültecilerin sosyal, siyasal ve ekonomik boyutu olan bir uyum ve güvenlik sorunu da gündeme gelmiştir. Diğer yandan Türkiye’nin tüm kentleri bu mülteci akımından eşit pay almazken, Suriye sınırına yakın kentler büyük mülteci akımıyla karşı karşıya kalmışlar ve bunun ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal sonuçları çok daha ağır biçimde yaşamak zorunda kalmışlardır.

Bu çerçevede çalışmada genel olarak Türkiye’ye yönelik Suriyeli mültecilerin mekânsal analizi GeoDa paket programı yardımıyla il bazında incelenmiştir. Açıklayıcı Mekânsal Veri Analizi (ESDA) yöntemi kullanılarak mekânsal ağırlık matrisi, Moran’s I test istatistiği ve LISA analizi yardımıyla Suriyelilerin mekânsal dağılımının çıkarılması amaçlanmıştır ve yapılan analiz sonucu Suriyeli mülteciler açısından bir komşuluk ilişkisinin varlığı dikkat çekmektedir. Diğer yandan Suriyeli mültecilerin yoğunlukla bulunduğu illerde enflasyon, işsizlik, konut satışı, net göç, boşanma ve suç işleme göstergeleri açısından Suriyeli mültecilerin mekânsal durumu analiz edilmiştir. Bu göstergelerde, Suriyeli mülteciler öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı dönem için 2007-2011 yılı ve 2012-2016 dönemi yıllık ortalama verileri dikkate alınmıştır. Serpme dağılım haritalarına göre enflasyon, işsizlik, konut satışları ve boşanma oranlarında Suriyeli mülteciler öncesi ve sonrası döneme göre önemli değişimlerin olmadığı gözlemlenmektedir. Diğer yandan Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı bazı illere yönelik net göçlerin azaldığı ve bazı illerde ise suç oranlarının arttığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Mülteciler, Mekânsal Analiz, ESDA, Moran’s I, LISA

SPATIAL ANALYSIS OF SYRIAN REFUGEES

The number of Syrian refugees coming to Turkey since 2011 due to the Syrian civil war, has increased over the years and the number of the registered refugees spread over 81 provinces reached around to 3 million as of 2016. Harmonious integration of these refugees in Turkey and the

related security issues, which have social, political and economic dimensions in Turkey, have also come to the fore. On the other hand, while not all cities of Turkey have received an equal share of this refugee movement, cities near the Syrian border are faced with a massive refugee movement, and they have had to experience the economic and social consequences much more seriously.

Within this framework, mostly the spatial analysis of Syrian refugees in Turkey was investigated in this study on a provincial basis using the GeoDa package program. In the study, we aimed to determine the spatial distribution of Syrian refugees by spatial weights matrix, Moran's I test statistics and the LISA analysis using the Exploratory Spatial Data Analysis (ESDA) and as a result of the analysis, the existence of a neighborhood relationship among the Syrian refugees was noticed. In addition, a spatial analysis of Syrian refugees was made in the provinces where the refugees are concentrated with regard to inflation, unemployment, housing sales, net immigration, divorce and crime indicators. In these indicators, the average annual data of two different periods--2007-2011 and 2012-2016--was used for two terms as before and after Syrian refugees. According to the scatter map, no significant change was observed in the rates of inflation, unemployment, housing sales and divorce in the period before and after the migration of Syrian refugees. On the other hand, we see that the net immigration towards some provinces that the Syrian refugees are concentrated has decreased and the crime rates have increased in some provinces.

Keywords: Syrian Refugees, Spatial Analysis, ESDA, Moran's I, LISA

1. Giriş

Ortadoğu'da Arap Baharı olarak adlandırılan demokrasi hareketlerinin etkisi 2011 yılında Suriye'de görülmeye başlamıştır. Ancak bu hareketin devlet yönetimi tarafından bastırılmak istenmesi ülkede iç karışıklara neden olarak beraberinde Suriye'den göç hareketlerine sebep olmuştur. Göç olgusu bugün birçok ülkenin yaşadığı bir kavram olmakla birlikte mülteci hareketleri göç kavramından farklılık arz etmektedir. Genel anlamda göç bireysel ya da toplu olarak bulunulan ikametden ayrılma ve kalıcı olarak başka yerde yaşama veya oraya yerleşme olarak tanımlanabilir. Bu duruma birtakım ekonomik unsurlar, siyasi sebepler ve toplumsal faktörler neden olabilmektedir. Mültecilik ise daha çok zorunlu olan göç hareketini içermektedir ve insanlar yaşadıkları çeşitli sebeplerle ve gördükleri baskı karşında ülkelerinden uzaklaşmak zorunda kalmaktadırlar. Mültecilik durumunda bir ülke vatandaşının

ülkesinden kaçışına neden olan durumlar ve bunların meydana getirdiği etki sonucunda o kişi, zorunlu olarak ülkesinden ayrılmakta ayrıca yardıma ve korunma altına alınma ihtiyacı duymaktadır (Ergül, 2012:219).

Birleşmiş Milletler Örgütü verileri (<http://www.unhcr.org/tr>) kapsamında bugün dünya genelinde 65,6 milyon kişi evlerinden ayrılarak yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu rakamın 22,5 milyonunu mülteciler oluşturmaktadır. Küresel olarak mültecilerin dünyaya yayıldığı üç ülke Güney Sudan (1,4 milyon), Afganistan (2,5 milyon) ve Suriye'dir (5,5 milyon). Dünya üzerinde bir günde çatışma ve zulüm nedeniyle 28.300 kişi evlerini tek etmek zorunda kalmaktadır. En fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler değerlendirildiğinde ise Etiyopya (791.600), Uganda (940.800), İran İslam Cumhuriyeti (979.400), Lübnan (1,0 milyon), Pakistan (1,4 milyon) ve Türkiye (3,0 milyon üzeri) ön plana çıkmaktadır. Türkiye'deki mültecilerin çoğunluğunu Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır ve bu mültecilerinde özellikle sınıra yakın illere yerleştiği görülmektedir. Bunun nedeni bölgesel yakınlık etkilerinden ve Suriye'nin Türkiye'yle olan geçmişe yönelik ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki Suriyeli mülteci sayısının bu derecede artması konunun ayrıca toplumsal, sosyal ve ekonomik açılardan incelenmesini gerektirmekte ve Suriyeli mültecilerin Türkiye'de özellikle sınır illerde yoğunlaşması mekânsal etkileşim kavramlarına dikkat çekmektedir.

Mekânsal etkileşim kavramı mekânsal veri analizleri sayesinde günümüzde sosyal bilimler alanında da yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu durum verilerin görsel haritalama yoluyla mekânsal etkileşim analizlerinin yapılmasına olanak sağlayarak bölgesel anlamda değerlendirmelerin yapılmasına imkân tanımıştır. Araştırmalarda özellikle açıklayıcı mekânsal veri analizlerinden faydalanılmakta bu anlamda verilerin ilişki durumlarını tanımlamak amacıyla mekânsal ağırlık matrisleri oluşturulmakta, özel test istatistikleriyle global anlamda mekânsal etkinin varlığı tespit edilebilmekte ve yerel lokasyonlardaki anlamlı kümelenmelerin varlığı incelenebilmektedir.

Bu bağlamda çalışmada öncelikle Suriyeli mülteci sorunu ve Türkiye'ye yönelik Suriyeli mültecilerin durumu değerlendirilmiştir. Sonrasında mekânsal veri analizi hakkında bilgi verilerek Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki mekânsal analizi yapılmıştır. Son bölümde ise dağılım haritalarından faydalanılarak Suriyeli mültecilerin

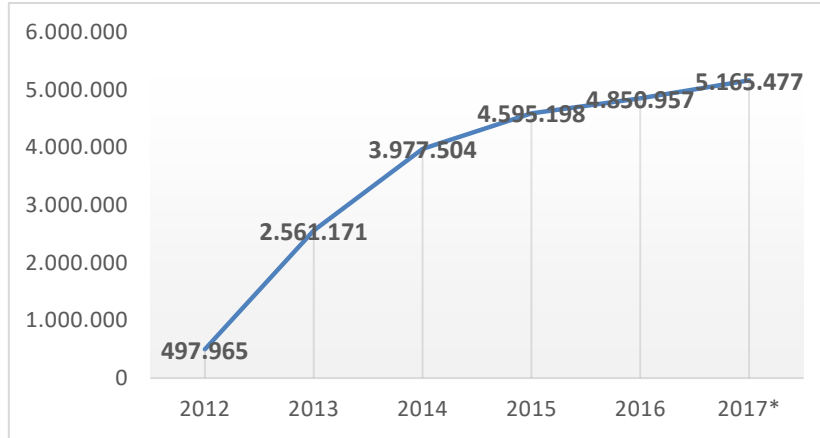
yoğunlaştığı sınıra yakın illerin, ekonomik ve sosyal analizi; enflasyon, işsizlik, konut satışı, net göç, boşanma ve suç işleme göstergeleri açısından incelenmiştir. Bu bölümdeki değerlendirmede Suriyeli mülteci öncesi dönem için 2007-2011 yılı ortalama verileri ve Suriyeli mülteci sonrası dönem için 2012-2016 yılı ortalama verileri kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada yapılan tüm mekânsal analizlerde GeoDa paket programı kullanılarak il bazında bölgesel göstergeler kullanılmıştır.

2. Suriyeli Mülteci Sorunu ve Türkiye’ye Yönelik Suriyeli Mülteciler

Göç sorunu ulusal ve uluslararası düzeyde birçok ülkeyi etkileyen bir kavram haline gelmiştir. Suriye’nin jeopolitik açıdan önemi dikkate alındığında Suriyeli mülteci sorununun sadece bulunduğu bölgedeki ülkeleri etkilediğini düşünmek bu ülkeden kaynaklanan sorunların değerlendirilmesinde sınırlandırıcı bir yaklaşım olmaktadır. Ülkedeki duruma Suriyeli mülteci sorunu öncesinde bakıldığında Suriye’nin özellikle ABD, Rusya, İsrail, Irak, Lübnan ve ülkemizle de etkileşim içerisinde olan siyasi, ekonomik ve toplumsal ilişkileri söz konusudur. Bu açıdan Suriye o dönemde bulunduğu bölgede dengeleyici özelliğe sahip bir ülke olarak kabul edilmektedir. Siyasi açıdan Lübnan’ı yönlendirici olabilmekte, İran’la olan ilişkileriyle İsrail’in karşısında yer alabilmekte, Rusya’yla Akdeniz’de imkân tanıdığı limanların kullanımıyla ticari ve askeri ilişkiler geliştirmekte, ABD açısından; İsrail’in güvenliğini sağlama, İran’ın etrafında yer alma, Irak’tan Akdeniz’e uzanan alanların kontrol edilmesini sağlama açısından bölgede ve dünyada takip edilen bir ülke olarak hatırlanmaktadır (Doster,2013:24-25). Bu sebeple Suriyeli mülteci sorunu 2011 yılında Arap ülkelerinde başlayan ve demokratik talepleri içermesi nedeniyle Arap Baharı olarak adlandırılan hareketin etkisiyle ortaya çıkan bölgesel ve küresel etkileri olan bir sorun olarak kabul edilmelidir. Suriyeli mültecilerin diğer ülkelere dağılımı ve Türkiye’ye yönelen mülteci hareketleri, ağırlıklı olarak Baas rejimiyle Beşar Esad tarafından yönetilen iktidarın kitlesel halk yürüyüşlerini bastırmak istemesiyle başlamıştır. Yönetim tarafından demokratikleşme ve reform taleplerinde bulunan halka karşı şiddet gösterilmesi ve yerleşim alanlarının bombalanması şeklindeki süreçlerle artan kargaşalar neticesinde ortaya çıkan iç savaşla birlikte Suriye’den göç hareketleri başlamış ve bu durum ülke sınırlarının dışına yayılan bir sorun haline gelmiştir (Sandıklı ve Semin, 2012:199).

2011 yılında başlayan iç savaş sonrasında Suriye’den göç eden mültecilerin toplam sayısı yıllar itibariyle önemli artış göstermiştir. Grafik 1 bu dağılımı göstermektedir. 2017 yılı Ağustos ayı verilerine göre dünya genelinde kayıtlı toplam Suriyeli mülteci sayısı 5.165.477’dir.

Grafik 1: Yıllara Göre Suriyeli Mültecilerin Dağılımı

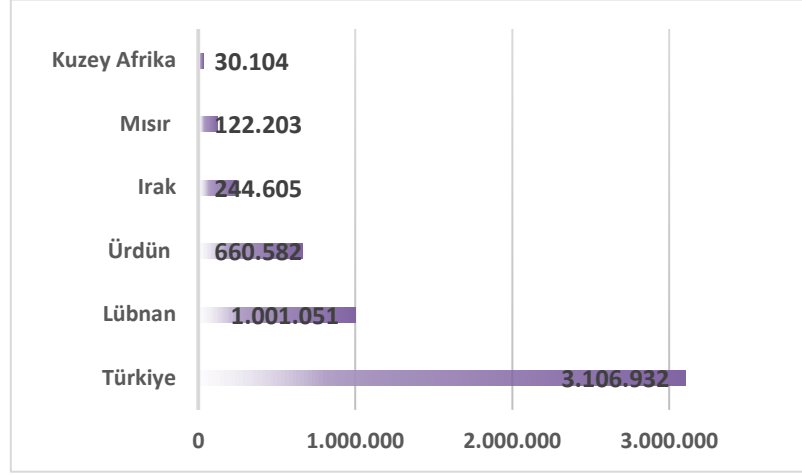
Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

*2017 yılı Ağustos ayı verileri kullanılmıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre 2017 yılı Ağustos ayı sonu itibariyle Türkiye’de 3.106.932, Lübnan’da 1.001.051, Ürdün’de 660.582, Irak’ta 244.605, Mısır’da 122.203, ve Kuzey Afrika’da 30.104 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. 2017 yılında ülkelere göre Suriyeli mültecilerin dağılımı Grafik 2’de özetlenmiştir.

Suriye’nin geçmişte Türkiye’yle olan ekonomik, siyasi, toplumsal, coğrafi bağlantılarından kaynaklanan etkilerle ve sınır illerdeki akrabalık ilişkilerinden kaynaklanan nedenlerle Suriyeli mültecilerin göç hareketlerinde Türkiye odak ülke olmuştur. Kayıtlı Suriyeli mültecilerin %60’ı Türkiye’de yer almaktadır.

Grafik 2: Ülkelere Göre Suriyeli Mülteci Sayısı (2017-Ağustos)

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

Türkiye 2009 yılında Suriye ile ülkeye giriş çıkışlar konusunda vizelerin kaldırılması yönünde ortak karara varmıştır. Bu durum Suriye krizi sonrasında Türkiye'nin açık kapı uygulamasını kullanmasında yön verici olmuştur. Suriye'den Türkiye'ye mültecilerin gelmesi 2011 yılı Nisan döneminde iç savaştan kaçan 300'e yakın mültecinin ülkemize yerleşmek istemesiyle başlamıştır. Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin (1967 tarihli ek protokole coğrafi sınırlamayla katılmıştır) taraflarındandır bu sebepten dolayı sadece Avrupa'dan iltica isteğiyle ülkeye yerleşmek isteyenleri mülteci olarak tanımlamaktadır ve Avrupa dışındaki ülkelere başvuru yapanların mültecilik durumu UNHCR ile birlikte sonuçlandırılmaktadır (İhlamur-Öner, 2014:43-44). Bu açıdan Türkiye Suriyelileri mülteci olmaktan çok misafir statüsüyle kabullenmiştir. 2011 yılı Ekim ayında İçişleri Bakanlığı Suriyelileri geçici koruma rejimi altına almıştır. Böylelikle Suriyelilerin geri dönmeme, belirli bir zaman süresince Türkiye'de kalabilme ve başka bir ülke tarafından mülteci statüsünde uygun görülene kadar geçici sığınma hakkına sahip olabilmeleri sağlanmış ve 2014 yılında düzenlenen Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeli mültecilerin yasal ve sosyal hakları netleştirilmiştir (Kap, 2014:32).

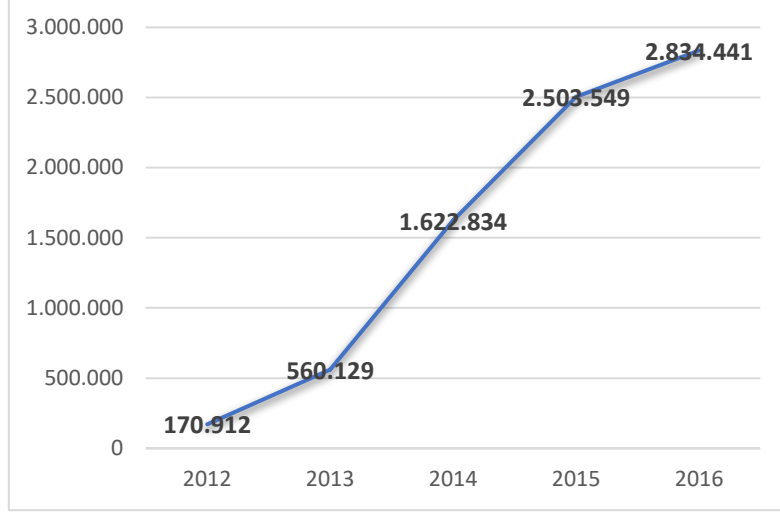
Suriye'deki sorunun kriz haline dönüşmesiyle ülkelere geri dönme yönünde umudunu kaybeden birçok Suriyeli Avrupa ülkelerinden de sığınma talebinde bulunmuştur. Kara ve deniz gibi ulaşım yollarıyla Avrupa'ya erişebilenlerin sayısı 2016 Mart ayında 1.221.000 olmuş ve Avrupa ülkelerinin güvenlik önlemleri

uygulayarak Suriyeli mültecileri engelleme politikası devam etmiştir. Avrupa ülkelerinden sığınmacıları kabul eden ülkelere bakıldığında Almanya ile Sırbistan %60 kabul oranıyla ilk sırada yer alırken 2015’de İngiltere sadece 150 ve Fransa ise 4.500 sığınmacıyı ülke sınırlarına almış ve göçmenlerin eşit dağıtılmasını öngören kota paylaşımına özellikle İngiltere, Fransa ve Macaristan tarafından karşı çıkmıştır (Kutgi, 2016:7).

Genel olarak Avrupa ülkelerinin ve diğer gelişmiş ülkelerin tutumları incelendiğinde bu ülkelerin Suriye mülteci akınını hafifletmek adına yaptıklarının yeterli olmadığı görülmektedir ve Suriyeli mültecilerin bu ülkelere sığınma arzuları son derece zor ve tehlikeli koşullarda gerçekleşebilmektedir açıkçası zorlu yolculuk şartları, sıkı kontrol edilen sınırlar ve coğrafi konum nedeniyle, Avrupa ve Kuzey Amerika’da sığınma yoluyla koruma arayışına girecek pek az Suriyeli bulunmaktadır (Ostrand, 2015:273).

UNHCR verilerine göre Türkiye’ye yönelik Suriyeli mültecilerin sayısı 2012 yılında 170.912, 2013 yılında 560.129, 2014 yılında 1.622.834, 2015 yılında 2.503.549 ve 2016 yılında 2.834.441 olmuştur. 2017 yılında Türkiye 3.000.000’den fazla mülteciyi barındırarak dünyada en fazla mülteci bulunduran ülkeler arasında ilk sıradadır. Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin %10’u kamplarda yaşarken %90’ı kentlerde hayatlarına devam etmektedir. Ayrıca mültecilerin çoğunluğu kadın ve çocuklardan ibarettir. Türkiye’nin tüm kentleri bu mülteci akımından eşit pay almazken, Suriye sınırına yakın kentler büyük mülteci akımıyla karşı karşıya kalmışlar ve bunun ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal etkilerle birlikte yaşamak zorunda kalmışlardır. Örneğin barınma merkezleri ağırlıklı olarak bu kentlerde kurulmuştur. Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Adıyaman, Osmaniye, Mardin ve Adana’da sadece barınma merkezlerinde 258.545 adet Suriyeli mülteci (Tablo 1) bulunmaktadır. Ulaşım kolaylığı ve sınıra yakınlık nedeniyle Türkiye’deki bazı illerin kentsel analizi ise Suriyeli mülteciler yoğunluğu nedeniyle önem arz edebilmektedir.

Grafik 3: Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Sayısı

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

Tablo 1: Geçici Barınma Merkezlerinde Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Mülteciler (2016)

İL	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ	ÇADIR SAYISI	MEVCUT SURIYELİ	İL MEVCUDU
ŞANLIURFA	Ceylanpınar	4551	21727	114218
	Akçakale	5129	31593	
	Harran	2000 (Konteyner)	13926	
	Suruç	7028	31347	
	Viranşehir	3938	15625	
GAZİANTEP	İslahiye (1)	1586	7384	39087
	İslahiye (2)	4446 (Bölme)	10363	
	Karkamış	1718	67333	
	Nizip (1)	1873	10086	
	Nizip (2)	908 (Konteyner)	4521	
KİLİS	Öncüpınar	3184	16017	36470

		(Konteyner)		
	Elbeyli Beşiriye	3592 (Konteyner)	20453	
HATAY	Altınözü	1323(Konteyner)	4772	19222
	Güveçci	824	2780	
	Yayladağı (1)	255, 310 (Bölme)	2780	
	Yayladağı (2)	776 (Konteyner)	3662	
	Apaydın	1181 (Konteyner)	5228	
MARDİN	Midyat	1335	4113	4113
KAHRAMANMARAŞ	Merkez	5008 (Konteyner)	17968	17968
ADANA	Sarıçam	91	341	341
ADIYAMAN	Merkez	2302	9607	9607
OSMANİYE	Cevdetiye	-	7250	7250
MALATYA	Beydağı	1977 (Konteyner)	10269	10269
TOPLAM		35.386 Çadır ve Bölme		258545
		19.949 Konteyner		
		Toplam:55.335		

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016 Türkiye Göç Raporu)

Diğer yandan Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye yönelik etkilerini inceleyen bazı çalışmalarda örneğin; Reçber ve Ayhan (2013), Del Carpio ve Wagner (2015); Akgündüz, Van Der Beng ve Hassink (2015); Arslan, Bozgeyik ve Alancioğlu (2017), Orhan ve Gündoğar (2015), Altundeğer ve Yılmaz (2016) bu göç hareketinin yoğun olduğu illerde özellikle enflasyon, işsizlik, güvenlik, net göç rakamları, konut talepleri, boşanma oranları üzerinde etkiler meydana geldiğini tespit etmişlerdir.

3. Suriyeli Mültecilerin Açıklayıcı Mekânsal Veri Analizi

Son yıllarda mekânsal veri analizlerine olan ilgi sosyal bilimler alanında önemli bir ilerleme kaydetmiş ve mekânsal etkilere verilen önem ampirik uygulamaların bir parçası haline gelmiştir. Mekânsal düşüncenin ortaya çıkmasında özellikle mekânsal dışsallıklar merkezi bir rol oynamakta ve bir sistemde yer alan aktörler arasında bağımlılık etkisi meydana getiren etkileşim modelleri üzerinde durulmaktadır. Komşuluk ilişkisi süreçleri, mekânsal yayılma ve mekânsal bağımlılığa dair resmi kavramların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mekânsal dışsallıkların doğrulanması ise beraberinde mekânsal analiz modellerinin tanımlanmasını ve tahmin edilmesini gündeme getirmektedir (Anselin, 2003:153). Mekânsal etkiler, mekânsal bağımlılık ve mekânsal heterojenlikten oluşmaktadır.

Mekânsal bağımlılık (otokorelasyon) kavramı, genellikle kesitsel veri setlerindeki gözlemler arasında bulunan bağımlılığı ifade etmektedir ve Tobler'in Coğrafyanın Birinci Kanunu olarak tanımladığı "Her şey her şeyle ilişkilidir fakat yakındakiler uzaktakilere göre birbiriyle daha çok ilişki içerisindedir." ilkesine dayanmaktadır (Anselin, 1988:8). Bu durumda bir parametrenin benzer değerleri genellikle yakın lokasyonlarda ortaya çıkar ve mekânsal kümelenme oluşturur; başka bir deyişle mekânsal bağımlılık (otokorelasyon) değer benzerliklerinin bölgesel benzerlikler şeklinde ifade edilmesidir (Yılmaz ve Durman, 2015:235).

Uygulanan bölgesel ampirik çalışmalarda mekanla ve zamanla ilişkili gözlemler için veriler elde edilmektedir. Bu durumlarda gözlemler, bir koordinat sistemi kullanarak veya belirli bir mesafe uzaklığına dayanan konumlarıyla tanımlanmaktadır. Genel anlamda verilerin herhangi bir yerdeki mesafeye veya ölçüye göre yapılandırıldığı düşünülmektedir. Bu tür veriler sosyo-ekonomi etki analizi yapmak için ihtiyaç duyulan yerel ve bölgesel planlamalarda kullanılmaktadır (Anselin, 1988:11).

Mekânsal heterojenlik terimi ise mekânsal ilişkilerdeki değişimi ifade etmektedir. Genel anlamda gözlemlerin mekânsal alandaki her noktada farklılık göstermesi ve sabit kalmamasıdır. Mekânsal heterojenlikte analiz fonksiyonu ve parametreler veri setinde sabit olmamakta ve lokasyona, mesafeye veya bölgeye göre değişmektedir (Tuzcu, 2016:405).

Açıklayıcı Mekânsal Veri Analizi (Exploratory Spatial Data Analysis-ESDA) mekânsal dağılımları tanımlamak ve görselleştirmek,

mekânsal kümelenmeleri ve aykırılıkları keşfetmek, farklı mekânsal uygulamaları ve mekânsal istikrarsızlıkları göstermek amacıyla kullanılan tekniklerin tamamı olarak tanımlanmaktadır (Anselin, 1999:258). ESDA analizi; komşuluk ilişkilerine bağlı mekânsal ağırlık matrisinin oluşturulması, Moran's I test istatistiğiyle mekânsal otokorelasyonun belirlenmesi ve bir bölgedeki anlamlı kümelenme veya ayrışma ilişkilerini tespit etmek amacıyla kullanılan Mekânsal Birlikteliğin Lokal Göstergeleri (Local Indicators of Spatial Association-LISA) analizi süreçlerini içermektedir. Ayrıca bu analiz teknikleriyle oluşturulan kutu diyagramları sayesinde mekânsal veriler hakkında ön bilgilere ulaşılabilmekte ve verilerin görselleştirilmesi amacıyla mekânsal verilerin dağılım haritaları oluşturulabilmektedir.

ESDA uygulamalarında, modeldeki değişkenlerin komşuluk ilişkilerinin mekânsal yapısını ifade etmek amacıyla mekânsal ağırlık matrisi (W) kullanılmaktadır ve mekânsal ağırlık matrisi modele dışsal olarak eklenmekte ayrıca konumları, birbirlerine olan komşuluk ilişkilerine göre ağırlıklandırmaktadır (Zeren, 2010:22). Bu süreçte ağırlık matrisinin komşuluk ilişkilerine uygun olarak düzenlenmesi önem taşımaktadır.

Analizlerde modelde yer alan bir gözlemin diğerini nasıl etkilediğini yansıtmak amacıyla $N \times N$ boyutlu pozitif ağırlık matrisinden (W_{ij}) faydalanılmaktadır. Bu matriste, i ve j gözlemleri yer almaktadır. i ve j gözlemleri arasında ilişkinin varlığı halinde matristeki değer 1 olarak kabul edilmekte ve ilişki olmaması halinde bu değer 0 olmaktadır (Özcan ve Zeren, 2013:21-22). Veri setinde yer alan konumlar fiziksel bir alanda yer alırken iki konumun bir sınırı paylaşması, sınırların belirlenebildiği bir haritanın varlığını ortaya koymaktadır. Bu durumda uzaklığa bağlı komşuluk ilişkileri farklı şekillerde ortaya çıkmakta ve ilişkiler satranç oyununa benzer şekilde vezir, kale ve fil komşuluğu şeklinde tanımlanmaktadır (Anselin, 1988:18). Mekânsal ağırlık matrisinin düzenlenmesi sonrasında komşuluk ve kümelenme etkilerini ölçümlenmektedir.

Mekânsal otokorelasyonun tespit edilmesinde -1 ile +1 arasında değerler alan Moran's I test istatistiği kullanılmaktadır ve bu test istatistiği değerlerinin +1 yönünde olması pozitif otokorelasyona işaret ederken, -1'e yakın değerler negatif otokorelasyonu göstermektedir (Fu vd., 2014:2403). Pozitif mekânsal otokorelasyonda birbirine yakın değerlerin birlikte ilişkilmesi ve birbirlerine benzer özellikler göstererek komşuluk ilişkisi çerçevesinde

konumlandığı izlenmektedir. Negatif mekânsal otokorelasyonda birbirine benzemeyen değere sahip değişkenlerin komşuluk ilişkisi meydana gelmektedir. Sonucun 0'a yakın olması komşuluk ilişkilerinin olmadığı rassal bir dağılımı açıklamaktadır.

Moran's I test istatistikleri ile global anlamda mekânsal otokorelasyonun test edilmesine imkân sağlarken, LISA analizi mekânsal analizde yer alan her bir lokasyonun anlamlılığa sahip mekânsal kümelenme ilişkilerinin ayrıntılarını vermektedir. Moran's I istatistiği global açıdan değerlendirme sağladığından alanın tamamında verilerin ve dağılımın mekâna bağlılık derecesini ölçümlemekte ancak alanda yer alan dağılımın nasıl ve nerelerde kümelendiğini lokal açıdan belirleyememektedir (Kervankıran, 2015:233). LISA analizinde ise her bir bölgedeki anlamlı bir mekânsal yakınsama veya ayrışma değerlendirilmektedir.

LISA analizleri mekânsal otokorelasyondaki değer benzerliğini yerel lokasyon bazında araştırmaktadır ve mekânsal otokorelasyonun pozitif olması, yüksek değerlere sahip olan bölgelerin yüksek komşuluk değerleri ile (High-High, HH) kümelenmesini ya da düşük değerlere sahip olan bölgelerin düşük komşuluk değerleri ile kümelendiğini (Low-Low, LL); mekânsal otokorelasyonun negatif olması ise, düşük-yüksek (Low-High, LW) ya da yüksek-düşük (High-Low, HL) değerli mekânsal ayrılıkları göstermektedir (Altay ve Çelebioğlu, 2011:228-229).

Bu kapsamda yapılan açıklamalar çerçevesinde Suriyeli mültecilerin açıklayıcı mekânsal veri analizinde, 2016 Türkiye Göç Raporu verilerinden faydalanılarak 2016 yıl sonu itibariyle geçici koruma altına alınan Suriyeli mültecilerin sayısının illere göre dağılımı kullanılmıştır. ESDA uygulamalarının gerçekleştirilmesi amacıyla GeoDa programından faydalanılmıştır. İlk aşamada kutu diyagramıyla mekânsal verilere ait ön bilgiler verilerek, mekânsal ağırlık matrisi oluşturulmuş ve Moran's I test istatistiği ile global anlamda bir mekânsal otokorelasyon ilişkisinin olup olmadığı belirlendikten sonra LISA analizi yapılarak Suriyeli mültecilerin illerdeki anlamlı mekânsal kümelenmesi gösterilmiştir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli mültecilerin il bazındaki dağılımına (Tablo 2) göre 2016 yılında en fazla Suriyeli İstanbul (438.861), Şanlıurfa (405.511) ve Hatay (379.141) illerinde bulunmaktadır. İl bazı nüfus içerisinde mülteci payı yüksek olan iller incelendiğinde ise birinci sırada olan Kilis (%93,50) ilini Hatay (%24,38) ve Şanlıurfa (%20,90) takip etmektedir. En az Suriyeli sayısı

ise Bartın (31), Bayburt (39) ve Artvin’de (40) barınmaktadır. Suriyelilerin il nüfuslarına göre pay aldığı iller arasında %0,02 oranla Antalya, Artvin ve Bartın; %0,03 oranla Giresun ve Sinop; %0,004 oranla Bayburt, Gümüşhane ve Iğdır il nüfusuna göre Suriyeli mülteci oranının en düşük olduğu illerdir.

ESDA analizinde kutu diyagramı kullanılarak veri setine ilişkin ön bilgiler verilebilmektedir. GeoDA programında kutu diyagramındaki noktaların her biri illeri temsil etmektedir. Bu diyagram bir veri örneklemine ilişkin beş önemli bilgiyi içermektedir (Celebioglu ve Dall’erba, 2010:386); bunlar en düşük değer, dağılımın daha düşük çeyreği (Kümülatif dağılımın %25’i, Q1), medyan (Q2), üst kısım (kümülatif dağılımın %75’i, Q3) ve en yüksek değerlerdir.

Diyagramdaki yeşil daire ortalama değeri temsil etmektedir, turuncu çizgi medyandır ve taralı kırmızı alan ise örneklemdaki veri setinin %25 ile %75 aralığı değerleridir ayrıca siyah çizgiler örneklemin normal dağılım aralığı olarak kabul edilir (Stieve, 2012:4). Bu çizgilerin dışında kalan noktalar aykırı değerlerdir. Yani kutu diyagramı aynı zamanda birinci ve üçüncü çeyrek arasındaki farkın çoklu verilen aşağı veya yukarı değerleri (GeoDa tarafından rastgele 1.5 veya 3 katsayısı kullanılır) olarak tanımlanan aykırı değerleri de göstermektedir; örneğin daha düşük bir aykırı değer alt bir değere tekabül etmektedir $[Q1-1.5*(Q3-Q1)]$ ve daha üst aykırı değer yukarı değer $[Q3+1.5*(Q3-Q1)]$ olarak tanımlanmaktadır (Celebioglu ve Dall’erba, 2010:386). Kutu diyagramının üst kısmında yer alan ince çizgi menteşe veya dayanak noktası olarak ifade edilmektedir.

Tablo 2: Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Mültecilerin İl Bazındaki Dağılımı (2016)

İl	Suriyeli Mülteci Sayısı	İl Nüfusu	Mülteci Payı (%)	İl	Suriyeli Mülteci Sayısı	İl Nüfusu	Mülteci Payı (%)
ADANA	149738	2201670	6,80	K.MARAŞ	86964	1112634	7,82
ADIYAMAN	24797	610484	4,06	KARABÜK	375	242347	0,15
AFYON	4181	714523	0,59	KARAMAN	508	245610	0,21
AĞRI	857	542255	0,16	KARS	164	289786	0,06
AKSARAY	1180	396673	0,30	KASTAMONU	741	376945	0,20
AMASYA	217	326351	0,07	KAYSERİ	55430	1358980	4,08
ANKARA	67141	5346518	1,26	KIRIKKALE	688	277984	0,25

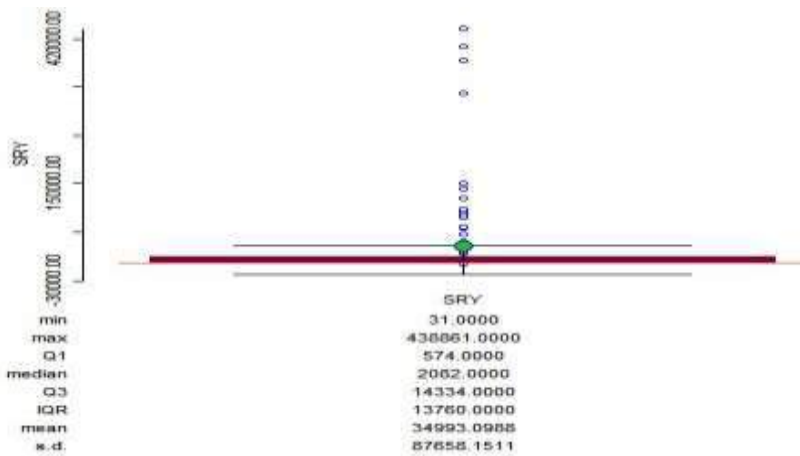
ANTALYA	366	2328555	0,02	KIRKLARELİ	2082	351684	0,59
ARDAHAN	80	98335	0,08	KIRŞEHİR	690	229975	0,30
ARTVİN	40	168068	0,02	KİLİS	122327	130825	93,50
AYDIN	7400	1068260	0,69	KOCAELİ	27570	1830772	1,51
BALIKESİR	1877	1196176	0,16	KONYA	70226	2161303	3,25
BARTIN	31	192389	0,02	KÜTAHYA	347	573642	0,06
BATMAN	19404	576899	3,36	MALATYA	20756	781305	2,66
BAYBURT	39	90154	0,04	MANİSA	5883	1396945	0,42
BİLECİK	511	218297	0,23	MARDİN	93504	796237	11,74
BİNGÖL	722	269560	0,27	MERSİN	139953	1773852	7,89
BİTLİS	659	341225	0,19	MUĞLA	8536	923773	0,92
BOLU	1034	299896	0,34	MUŞ	842	406501	0,21
BURDUR	7823	261401	2,99	NEVŞEHİR	5706	290895	1,96
BURSA	103049	2901396	3,55	NİĞDE	3216	351468	0,92
ÇANAKKALE	3438	519793	0,66	ORDU	617	750588	0,08
ÇANKIRI	339	183880	0,18	OSMANİYE	41610	522175	7,97
ÇORUM	1510	527863	0,29	RİZE	628	331048	0,19
DENİZLİ	7338	1005687	0,73	SAKARYA	6904	976948	0,71
DIYARBAKIR	29216	1673119	1,75	SAMSUN	4011	1295927	0,31
DÜZCE	574	370371	0,15	SİİRT	3173	322664	0,98
EDİRNE	6488	401701	1,62	SİNOP	71	205478	0,03
ELAZIĞ	5136	578789	0,89	SİVAS	2184	621224	0,35
ERZİNCAN	174	226032	0,08	ŞANLIURFA	405511	1940627	20,90
ERZURUM	512	762021	0,07	ŞIRNAK	14334	483788	2,96
ESKİŞEHİR	2082	844842	0,25	TEKİRDAĞ	5937	972875	0,61
GAZİANTEP	318078	1974244	16,11	TOKAT	810	602662	0,13
GİRESUN	146	444467	0,03	TRABZON	2060	779379	0,26
GÜMÜŞHANE	67	172034	0,04	TUNCELİ	89	82193	0,11
HAKKARİ	874	267813	0,33	UŞAK	1202	358736	0,34
HATAY	379141	1555165	24,38	VAN	1641	1100190	0,15

İĞDIR	81	192785	0,04	YALOVA	2706	241665	1,12
ISPARTA	6213	427324	1,45	YOZGAT	3027	421041	0,72
İSTANBUL	438861	14804116	2,96	ZONGULDAK	303	597524	0,05
İZMİR	99701	4223545	2,36	İLLER TOPLAMI	2.834.441	79.814.871	3,55

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016 Türkiye Göç Raporu)

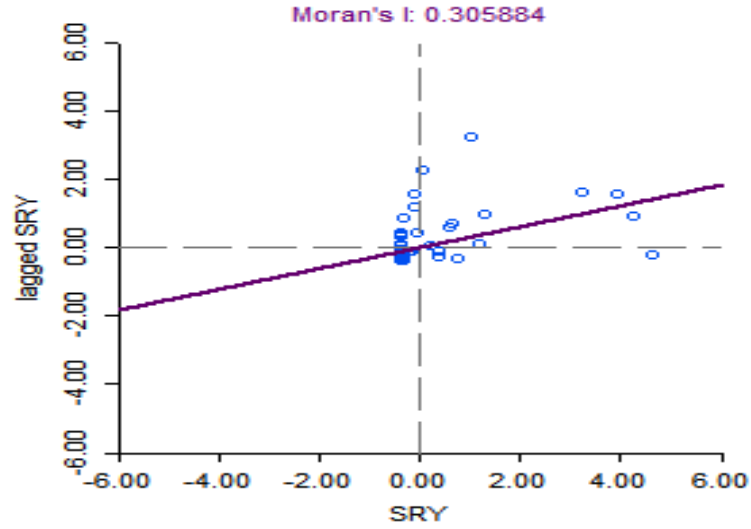
Kutu diyagramında (Grafik 4) sergilendiği üzere minimum Suriyeli mülteci sayısı 31’dir ve en alttaki noktayla Bartın ilini temsil etmektedir. Üstteki siyah çizgiyi aşan noktalar aykırı değerlere sahip olan iller olup en üstteki ilk üç nokta İstanbul, Şanlıurfa ve Hatay illerini temsil etmektedir. Maximum Suriyeli mülteci sayısı 438.861 ile İstanbul ilindedir. Veri setinde dağılımın %25’ine tekabül eden Q1 düzeyi 574 Suriyeli mültecinin bulunduğu Düzce ilidir. Bilindiği gibi bir örneklem veri grubunda küçükten büyüğe sıralama yapıldığında ortada bulunan veri medyandır ve örneklem veri grubunun sayısı tek ise medyan en ortada bulunan sayıdır eğer terim sayısı çift ise ortadaki iki sayının toplamının yarısıdır. Örneklem veri sayısının tek olduğu medyan değeri 2082 mülteci sayısı ile Kırklareli iliyle veri seti dağılımının %75 dağılım sınırında olan Q3 düzeyi ile 14.334 Suriyeli mülteci bulunan Şırnak’tır. Çeyrekler arası farklılık ($IQR=Q3-Q1$) 13.760 iken veri setinin ortalaması 34.993 ve standart sapması 87.658’dir.

Grafik 4: Suriyeli Mülteci Sayısının Kutu Diyagramı (2016)

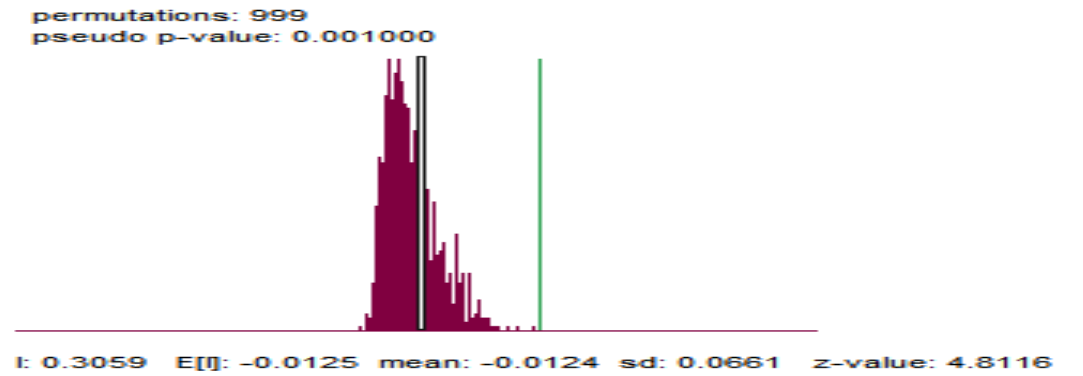

Suriyeli mülteci sayıları Türkiye’deki bütün iller için değerlendirildiğinde genel anlamda bir mekânsal otokorelasyon ilişkisinin varlığı tespit edebilmek amacıyla global Moran’s I istatistiği yapılmış ve aşağıdaki grafik elde edilmiştir. Moran’s I serpmeye diyagramında sonuç 0,305884 çıkmıştır ve pozitif mekânsal otokorelasyonu göstermektedir. Moran’s I istatistiği elde edilirken veriler 999 defa permütasyona tabi tutulmuştur.

Grafik 5: Suriyeli Mültecilerin Moran’s I Serpmeye Diyagramı (2016)

Grafik 6: Moran’s I Diyagramı Veri Permütasyon Sonucu (2016)

Suriyeli mülteci verilerinden hareketle oluşturulan örneklemin 999 defa permütasyona tabi tutulmasında permütasyon işleminin p olasılık değeri 0.001’dir ve sonuç anlamlı çıkmıştır.

Suriyeli mültecilerin anlamlı kümelenme ilişkilerini ve mekânsal ayrışmalarını tespit etmek amacıyla LISA analizi yapılmıştır.

LISA analizi dağılım haritası Türkiye’de 2016 yıl sonu itibariyle Suriyeli mültecilerin farklı bölgelerde yoğunlaştıklarını göstermektedir.

Harita 1: Suriyeli Mültecilerin LISA Analizi Harita Dağılımı (2016)

Lokal Moran’s I sonuçları global Moran’s I sonuçlarıyla orantısaldır ve analizde pozitif otokorelasyon geçerlidir. Kırmızı renkli iller High-High (HH) bölgesindedir ve bu iller Suriyeli mülteci sayısı açısından pozitif otokorelasyona sahip olan Türkiye ortalaması ve komşu illerin ortalamalarına göre yüksek değerli illerdir ve bu açıdan birbirini pozitif etkilemektedir. Mavi renkli iller Low-Low (LL) bölgesindedir ve yine pozitif otokorelasyona sahip olmakla birlikte Suriyeli mülteciler sayısı bakımından Türkiye ortalaması ve komşu illerin ortalamalarına göre düşük değerli illerdir ve birbirini negatif etkileyerek düşük değerli Suriyeli mülteci sayılarının kümelenme oluşturduğu bilgisini vermektedir. Ayrıca Suriyeli mülteci sayısının düşük olduğu ve yüksek Suriyeli mülteci sayısına sahip illerle etkileşim içerisinde bulunan negatif otokorelasyona sahip iki il haritada açık mavi renkle Low-High (LH) ilişkisiyle yer almaktadır. Bu iller Suriyeli mülteciler açısından Türkiye ortalaması ve komşu illerin ortalamasına göre düşük değerli illerdir ve çevresindeki komşu illerin yüksek Suriyeli mülteci sayısına sahip olmasından olumlu etkilenmektedir. Türkiye’de Suriyeli mültecilerin pozitif otokorelasyonla HH ve LL bölgelerinde kümelendiği ve Türkiye genelinde ayrışma olduğu çok net görülmektedir. LISA analizi sonuçları il bazında Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Suriyeli Mültecilerin LISA Analizi İl Dağılımı

HH- 7 İL	LL-16 İL	HL-0 İL	LH-2 İL
Adana Gaziantep Hatay Kahramanmaraş Kilis Osmaniye Şanlıurfa	Ağrı Ardahan Artvin Bartın Bayburt Çorum Erzurum Giresun Gümüşhane Karabük Kars Kastamonu Rize Samsun Trabzon Zonguldak	-	Adıyaman Kocaeli

4. Suriyeli Mültecilerin Ekonomik ve Sosyal Açidan Değerlendirilmesi

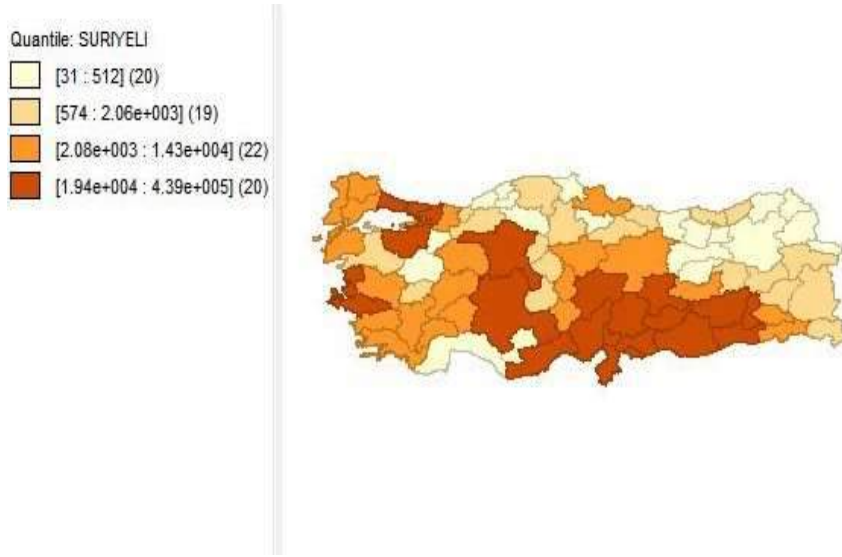
Bu bölümde ise Suriyeli mültecilerin bulunduğu illerin ekonomik ve sosyal analizi; enflasyon, işsizlik, konut satışı, net göç, boşanma ve suç işleme verileri dikkate alınarak dağılım haritalarıyla değerlendirilecektir. Suriyeli mülteci sayısı 2016 Türkiye Göç Raporu'ndan ve diğer veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) resmi internet sitesinden alınmıştır. Konut satışı sayısı, net göç rakamları, boşanma hızı oranı ve suç işleyen hükümlü sayısına ilişkin veriler İstatistik Bölge Birimi Sınıflandırması Düzey 3 seviyesi olarak tanımlanan 81 il bazında kullanılmıştır. Enflasyon ve işsizlik oranı verilerine İstatistik Bölge Birimi Sınıflandırması'nda 26 alt bölgeden oluşan Düzey-2 seviyesinde ulaşılabilmektedir. Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri, ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu illerin gruplandırılması sonucu oluşmaktadır. 2016 Türkiye Göç Raporu'nda Suriyeli mülteci sayısı Düzey-3 (81 il) seviyesinde verilmiş ve ihtiyaç duyulan karşılaştırmaların yapılması amacıyla mültecilerin Düzey-2 verileri tarafımızdan oluşturulmuştur.

Ayrıca Suriyeli mülteci problemi öncesi ve sonrası gelişmeleri değerlendirmek amacıyla zaman aralığı yıllık ortalama veriler kullanılarak iki döneme ayrılmıştır. Mülteci sorunu öncesi dönemde enflasyon, işsizlik ve boşanma hızı oranlarında 2007-2011 yıllarına ait verilerin ortalaması ile konut satışı, net göç rakamları ve suç işleyen hükümlü sayısında verilerin 2008 yılında başlaması nedeniyle 2008-2011 yılı verilerinin ortalama değerleri kullanılmıştır. Mülteci sorunu sonrasındaki dönemin değerlendirilmesinde ise cezaevine giren hükümlü sayısında 2012-2015 yılı verilerinin ortalama değerleri kullanılırken enflasyon oranı, işsizlik oranı, konut satışı sayısı, net göç rakamı ve boşanma hızı oranlarında 2012-2016 yıllarının ortalaması hesaplanmıştır.

Kentsel analiz çerçevesinde GeoDa paket programıyla verilerin Türkiye dağılım haritaları çıkarılmıştır. Haritalarda dört farklı renk kategorisi uygulanmaktadır. Renklerin açıktan koyuya doğru gitmesi veri setindeki değerlerin yükseldiğini göstermektedir.

2016 yılında Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin 81 il bazında dağılım haritaları incelendiğinde Suriye sınırına yakın illerde mülteci sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Bu alanlar Harita 2’deki koyu renkli alanlardır. Sınra yakın olmamakla birlikte İstanbul, Bursa, İzmir, Ankara ve Konya’da da Suriyeli mülteci sayısı yüksektir. Özellikle ülkenin Kuzeydoğu bölgesindeki iller ile Karadeniz Bölgesi’ndeki illerin haritadaki renklerinin açık hale gelmesi buralarda Suriyeli mülteci sayısının düşük değerlerde olmasından kaynaklanmaktadır.

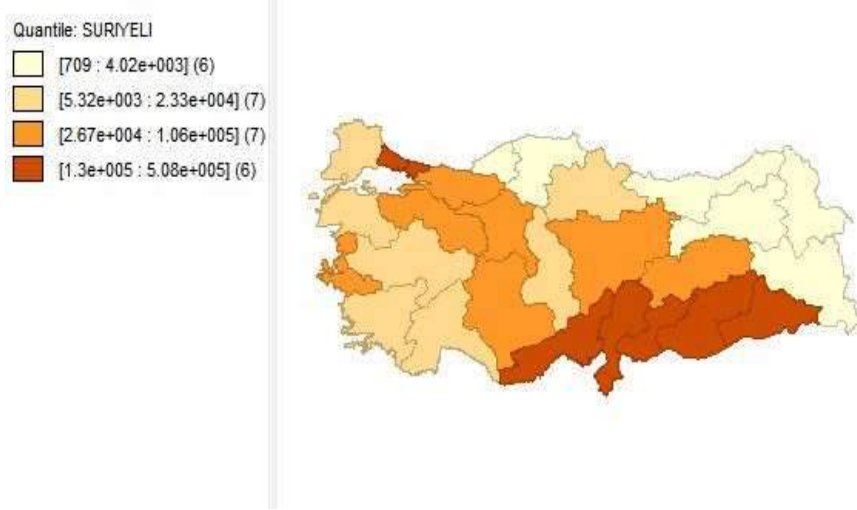
Harita 2: Suriyeli Mültecilerin Dağılım Haritası (2016-Düzey 3-81 İl)

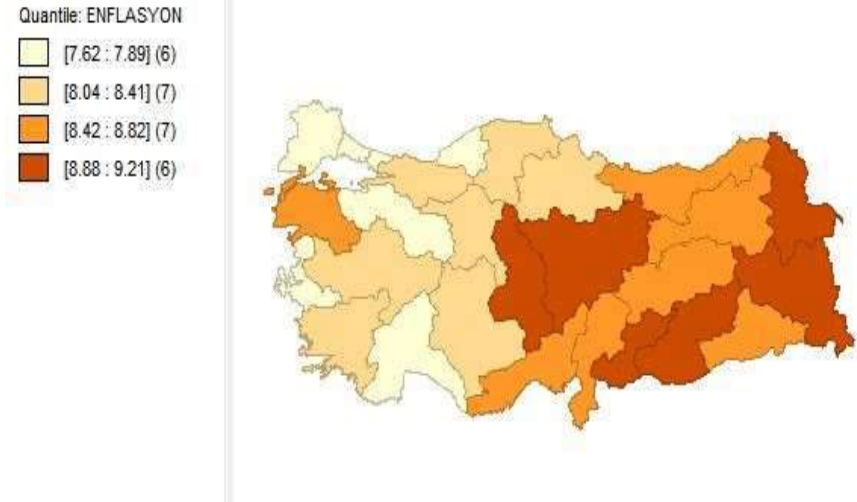
Enflasyon oranı ve işsizlik oranı verilerine Düzey-2 seviyesinde ulaşılabildiğinden ihtiyaç duyulan karşılaştırmanın yapılması amacıyla Suriyeli mültecilerin Düzey-2 verileri tarafımızdan oluşturulmuş ve 26 alt bölgenin yer aldığı Suriyeli mülteci dağılım haritası (Harita 3) elde edilmiştir. Harita 3’te TR10 (İstanbul), TR62 (Adana, Mersin), TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) alt bölgelerinde (koyu renkli alanlar) Suriyeli mülteci sayısı diğer bölgelere göre en yoğun alanlardır. Bu haritada da Karadeniz ve

Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan alt bölgeler açık renkli ve düşük değerlere sahiptir.

Harita 3: Suriyeli Mültecilerin Dağılım Haritası (2016-Düzyer 2-26 Alt Bölge)

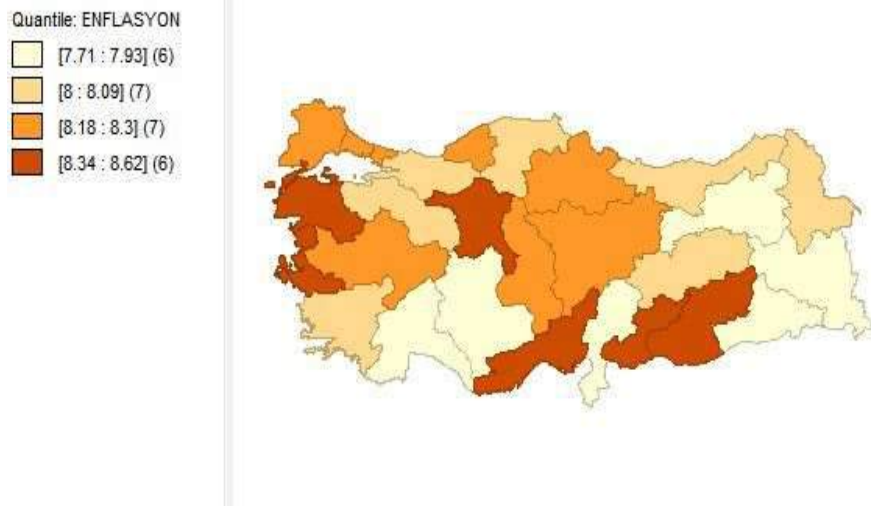

Harita 4: Enflasyon Oranı (%) Dağılım Haritası (2007-2011 Düzey-2 26 Alt Bölge)

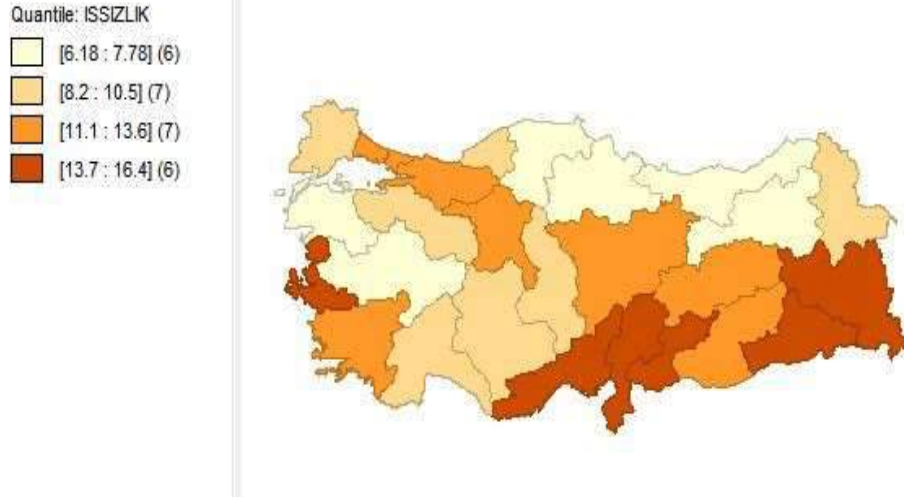
2007-2011 döneminde TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) ve TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) gibi Suriye sınırına yakın illerde enflasyon oranları yüksek renk aralığında iken yine bazı iller o renk aralığından bir derece düşük olsa da TR62(Adana, Mersin), TR63 (Hatay, Osmaniye, Kahramanmaraş) alt bölgesinde ve TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt) alt bölgelerinde enflasyon oranlarının yüksek değerler aldığı görülmektedir.

Harita 5: Enflasyon Oranı (%) Dağılım Haritası (2012-2016 Düzey-2 26 Alt Bölge)

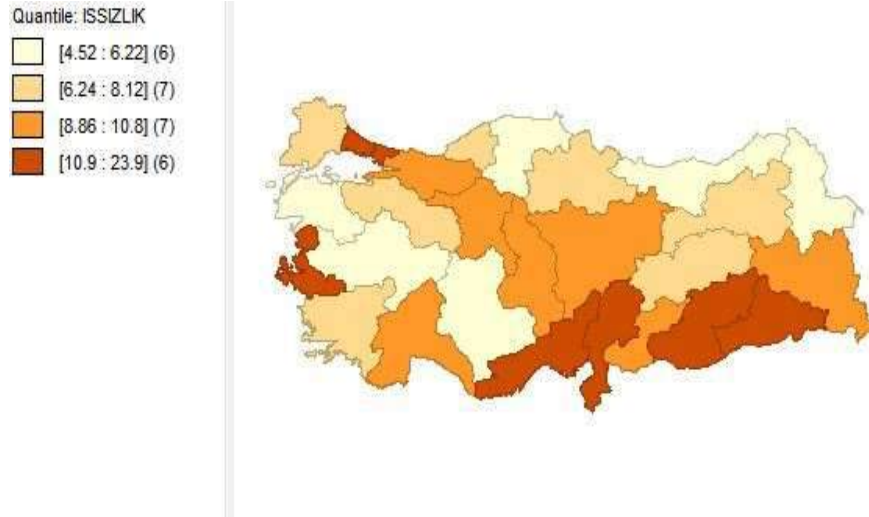
Harita 5 incelendiğinde Suriyeli mülteci sorununun devam ettiği 2012-2016 döneminde Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı bazı bölgelerde enflasyon oranları koyu renkli hale dönüşmüş iken bazı bölgelerde de açık renkli hale gelmiş, bazı bölgelerde ise değişim olmamıştır. Bu çerçevede Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı sınır bölgelerinde enflasyon oranlarının arttığını ifade etmek doğru bir yaklaşım olmayabilecektir. Örneğin TR62(Adana, Mersin) alt bölgesinde Suriyeli mülteci sorunu sonrası dönemde enflasyon oranları koyu renkli hale gelirken TRC1(Gaziantep, Adıyaman, Kilis) ve TRC2(Şanlıurfa, Diyarbakır) alt bölgelerinde enflasyon oranlarını ifade eden renk düzeyi değişmemiştir. Hatay, Osmaniye ve Kahramanmaraş illerinin yer aldığı TR63 alt bölgesi ile Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinin yer aldığı TRC3 alt bölgesi açık renkli alana dönüşerek enflasyon oranları bu illerde düşük değer aralığına inmiştir. Sonuçlarımızın aksine bazı çalışmalarda Orhan ve Gündoğar (2015) ve Arslan vd. (2017) Suriyeli mültecilerin yoğun olduğu sınır illerinde enflasyonun arttığı vurgulanmaktadır.

Harita 6: İşsizlik Oranı (%) Dağılım Haritası (2007-2011 Düzey-2 26 Alt Bölge)

2007-2011 yılı döneminde işsizlik oranlarının, aynı zamanda Suriyeli mültecilerinde yoğun olduğu TR62 (Adana, Mersin), TR63 (Hatay, Osmaniye, Kahramanmaraş), TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) ve TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) alt bölgelerinde yüksek olduğu ve koyu renkteki değer aralığında bulunduğu görülmektedir.

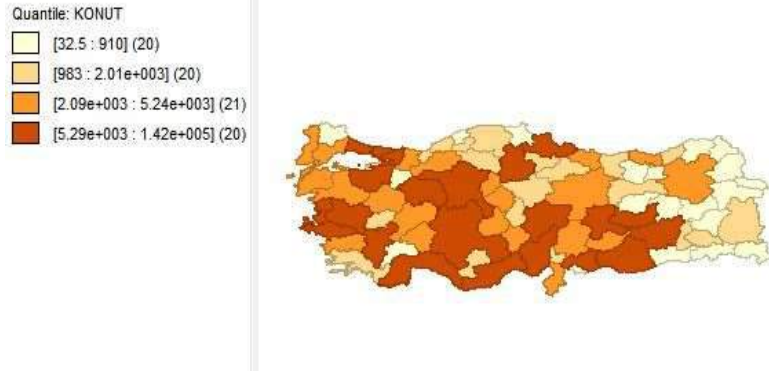
Harita 7: İşsizlik Oranı (%) Dağılım Haritası (2012-2016 Düzey-2 26 Alt Bölge)

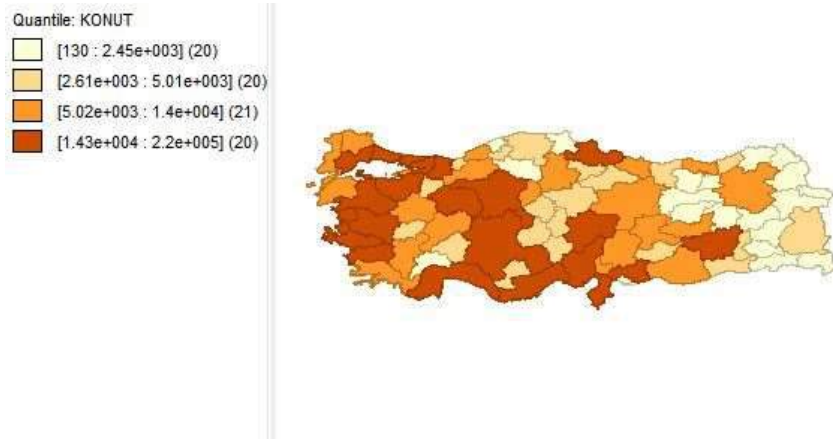
Suriyeli mülteci sorununun olduğu 2012-2016 döneminde, TR62 (Adana, Mersin), TR63 (Hatay, Osmaniye, Kahramanmaraş) ve TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) alt bölgelerinin işsizlik oranı renk

değer aralığı da önceki döneme göre değişmeyerek koyu renk aralığında kalmıştır. TR62, TR63 ve TRC3 bölgeleri aynı zamanda Suriyeli mültecilerin yoğun olarak bulunduğu alt bölgelerdir. Ancak yine Suriyelilerin yoğun bulunduğu TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) alt bölgesinde işsizlik oranları düşerken TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) alt bölgesinde ise işsizlik oranları yüksek değerler almıştır. Dolayısıyla bu analiz Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı yerlerde işsizlik oranlarının arttığına yönelik bir yaklaşımı desteklememektedir. Del Carpio ve Wagner (2015) Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki işgücü piyasasına olan etkilerini inceledikleri çalışmada Suriyeli mültecilerin resmi istihdam üzerindeki etkilerinin karmaşık bir yapıda olduğunu ifade etmiştir bundan dolayı önemli olan mültecilerin Türk iş piyasasına ve topluma nasıl entegre olmaya devam edeceğinin belirlenmesidir.

Harita 8: Konut Satışı Dağılım Haritası (2008-2011 Düzey-3 81 il)

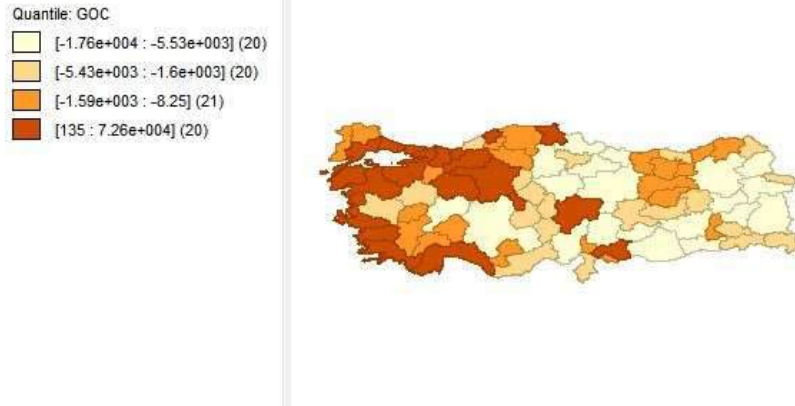

Harita 9: Konut Satışı Dağılım Haritası (2012-2016 Düzey-3 81 il)

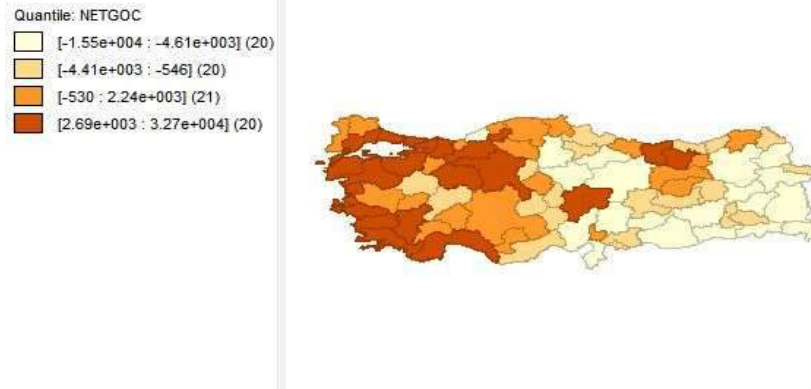

Suriyeli mültecilerin sayısının az olduğu iller konut satışları bazında incelendiğinde 2012-2016 döneminde, 2008-2011 dönemindeki konut satışlarına göre bu illerde önemli değişiklikler meydana gelmediği harita dağılımlarından belirlenmektedir. Suriyeli mültecilerin yoğun olarak bulunduğu iller ile konut satışları karşılaştırıldığında 2012-2016 dönemi ortalama konut satışlarının Hatay, Osmaniye ve Mardin ilinde bir miktar arttığı görülürken Şanlıurfa ve Adıyaman illerinde konut satışlarının azaldığı görülmektedir.

Harita 10: Net Göç Rakamı Dağılım Haritası (2008-2011 Düzey-3 81 İl)

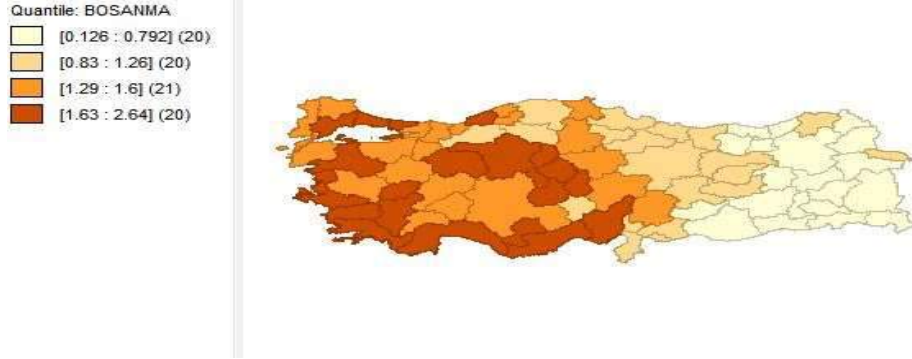
Harita 11: Net Göç Rakamı Dağılım Haritası (2012-2016 Düzey-3 81 İl)

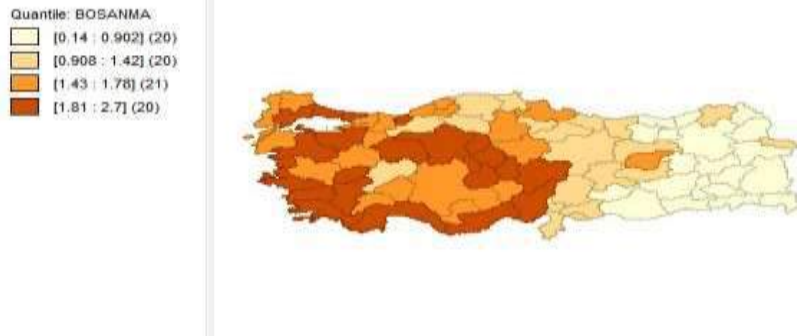
Türkiye'nin genellikle doğu bölgelerindeki iller göç vermekte ve batı bölgelerindeki iller göç almaktadır. Suriyeli mülteci sorunu öncesinde net göç alan Gaziantep, Kilis, Hatay, Batman ve Şırnak illeri daha koyu renklerle harita dağılımında yer alırken Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı bu illerde son dönemde net göç

rakamlarının azaldığı ve bu değerleri temsil eden renklerin daha açık hale geldiği görülmektedir. Akgündüz vd. (2015)'ne göre sınıra yakın illerde bölge halkı kalmaya devam ediyor gibi görünse de mültecilere ev sahipliği yapan bölgelere göç konusunda önemli bir düşüş vardır. Ayrıca bu iller 2012-2016 ortalama değerlerine göre göç vermeye devam etmektedir.

Harita 12: Boşanma Hızı Oranı (%) Dağılım Haritası (2007-2011 Düzey-3 81 İl)

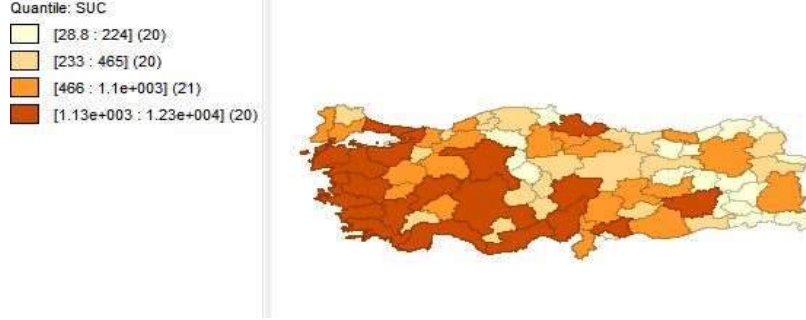
Harita 13: Boşanma Hızı Oranı (%) Dağılım Haritası (2012-2016 Düzey-3 81 İl)

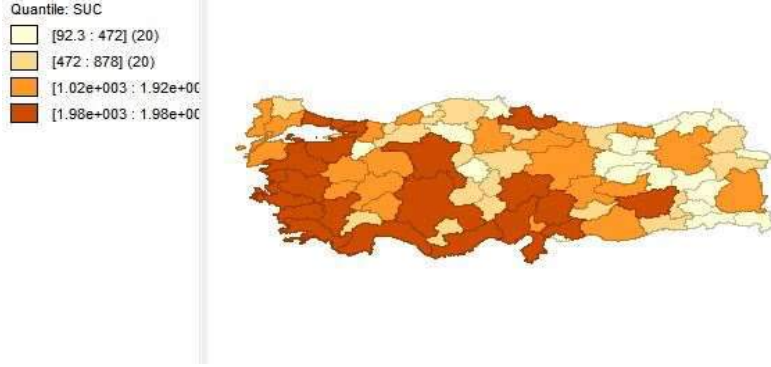
Boşanma hızı oranı incelendiğinde her iki dönemde de Türkiye'nin doğusundaki illerde daha düşük oranlarda boşanma gerçekleşirken, batı illerinde boşanma hızının yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda Örneğin Orhan ve Gündoğar (2015) OSRAM raporunda sınıra yakın illerde Suriyeli mültecilerin boşanmalarda atışa neden olduğu belirtilmektedir ve sonuç yapılan saha çalışmasıyla elde edilen verilerden derlenmiştir. Ancak bizim çalışmamızda Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı Kahramanmaraş ilinde 2012-2016 dönemi boşanma oranı önceki dönemle kıyaslandığında azalırken, renk dağılım haritasına göre

Adana, Gaziantep, Hatay, Kilis, Şanlıurfa ve Osmaniye illerinde önemli değişiklikler meydana gelmemiştir.

Harita 14: Suç İşleyen Hükümlü Sayısı Dağılım Haritası (2008-2011 Düzey-3 81 İl)

Harita 15: Suç İşleyen Hükümlü Sayısı Dağılım Haritası (2012-2016 Düzey-3 81 İl)

Harita 14 ve 15 karşılaştırıldığında Türkiye'nin Batı bölgeleri ve Doğu Akdeniz Bölgesi suç işleme oranları yüksek olan bölge ve illerdir. 2012-2016 dönemi suç işleyen hükümlü sayısının değer aralıkları dikkate alındığında Suriyeli mültecilerin bulunduğu illerin renklerinde büyük değişiklikler olmasa da özellikle Kahramanmaraş, Hatay ve Batman gibi Suriyeli mültecilerin yoğun olduğu illerde 2008-2012 döneminin ortalama suç işleme oranları önceki döneme göre yüksek değer aralığında gerçekleşmiştir. Diğer yandan Suriyeli mülteci sorunu öncesi ve sonrası dönemde Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı Adana, Mersin, Gaziantep gibi illerin ise suç oranları yüksek renk aralığında olduğu görülmektedir. Reçber ve Ayhan (2013)'ın yaptığı çalışmada Suriye krizinin toplumsal ve ekonomik etkilerini incelerken özellikle Hatay ilini değerlendirmiş ve özellikle bu ilde yaşanan toplumsal ötekileştirme ve ayrışma nedeniyle yaşanan sıkıntıların

giderilmesinde toplumsal barışı sağlayıcı acil önceliklere yer verilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

5. Sonuç

2011 yılından itibaren ülkemize yönelmeye başlayan ve yıllar itibariyle artan Suriyeli mültecilerin mekânsal analizinin yapıldığı ve kentsel bazda ekonomik ve sosyal etkileşiminin incelendiği çalışmamızda öncelikle Suriyeli mülteciler açısından bir mekânsal etkileşimin varlığı tespit edilmiştir. Örneğin Suriyeli mültecilerin kümелendiği Adana, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Osmaniye ve Şanlıurfa gibi illerde Suriyeli mültecilerin birbirini pozitif yönde etkiledikleri bazı Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu illerinde ise Suriyeli mültecilerin birbirlerini negatif yönde etkiledikleri görülmektedir.

Diğer yandan çalışmada Suriyeli mültecilerin yöneldiği illerde ortaya çıktığı ifade edilen bazı ekonomik ve sosyal etkilerde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sürecinde enflasyon, işsizlik, net göç, konut satışı, boşanma ve suç işleme gibi göstergeler dikkate alınmıştır. Bu göstergeler 2007-2011 dönemi ve 2012-2016 dönemi yıllık ortalama veriler şeklinde Suriye mülteciler öncesi ve Suriyeli mülteciler sonrası olmak üzere iki dönemde analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ise literatürde ifade edilen bazı etkilerin ortaya çıktığı bazılarının ise çıkmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde genellikle Suriyeli mültecilerin yoğunlukla olduğu bölgelerde enflasyonun, işsizliğin, konut satışlarının, boşanmaların ve suç işleme oranlarının arttığı yine Suriyeli mültecilerin yoğunlukta olduğu illere göçlerin azaldığına yönelik yaklaşımların varlığından bahsedilmektedir. Çalışmada yararlanılan serpmme dağılım haritalarına göre enflasyon, işsizlik, konut satışı ve boşanma oranları göstergelerinde Suriyeli mülteciler öncesi ve sonrası döneme göre artış yönünde net değişimlerin olmadığı gözlemlenmektedir. Hatta Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı bazı bölgelerde enflasyon, işsizlik, konut satışı ve boşanma oranlarının Suriyeli mülteciler sonrası dönemde serpmme haritalarında açık renkli hale gelerek düşük değer aralığında olduğu görülmektedir. Ayrıca literatüre uygun biçimde Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı bazı illere yönelik net göçlerin azaldığı ve suç oranlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Akgündüz, Y., Van Den Berg, M. ve Hassink, W. H.. (2015). The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey. IZA Discussion Papers, No:8841.
- Altay, H. ve Çelebioğlu, F.. (2011). Spatial Analysis of Relations Among Democracy, Economic Freedom and Economic Growth: A Research on The European Countries. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2):219-234.
- Altundeg er, N. ve Yılmaz, M. E.. (2016). İ  Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1):289-301.
- Anselin, L. (1988).. Spatial Econometrics: Methods and Models. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers Available from <http://www.springer.com/gp/book/9789024737352>.
- Anselin, L.. (1999). Interactive Techniques and Exploratory Spatial Data Analysis. Geographical Information Systems: Principles, Techniques, Management And Applications, 1:251-264.
- Anselin, L.. (2003). Spatial Externalities, Spatial Multipliers, and Spatial Econometrics. International Regional Science Review, 26(2):153-166.
- Arslan, İ., Bozgeyik, Y. ve Alancioğlu, E.. (2017). G   n Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler  rneği. İlahiyat Akademi Dergisi, 3(4):129-148.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR).. (2017). <http://www.unhcr.org/tr/>. (18.08.2017)
-  elebioglu, F. ve Dall'erba, S.. (2010). Spatial Disparities Across The Regions of Turkey: An Exploratory Spatial Data Analysis. The Annals of Regional Science, 45(2):379-400.
- Del Carpio, X. V. ve Wagner, M.. (2015). The Impact of Syrians Refugees on The Turkish Labor Market. World Bank Policy Research Working Paper, No: 7402.
- Doster, B.. (2013). Suriye Satrancındaki Son D n ş mler. Ortadoğu Analiz, 5(59):23-30.
- Ergül, E.. (2012). Uluslararası Hukuk ve Türk Mevzuatında Yabancı Kavramı ve Türleri. Türk İdare Dergisi, Sayı 475:213-228.

- Fu, W. J., Jiang, P. K., Zhou, G. M., Ve Zhao, K. L.. (2014). Using Moran's I and GIS to Study The Spatial Pattern Of Forest Litter Carbon Density In A Subtropical Region of Southeastern China. *Biogeosciences*, 11(8):2401-2409.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.. (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:40.
- Ihlamur-Öner, S. G.. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 6, 61:42-45.
- Kap, D.. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Kervankıran, İ.. (2015). Turizmde Mekânsal Veri Analizi Tekniklerinin Kullanımı: Türkiye'de İlçelere Göre Konaklama Örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal Of World Of Turks*, 7(2):217-241.
- Kutgi, H.. (2016). Türkiye ve Avrupa'nın Suriyeli Sığınmacılara Karşı Yaklaşımı. *Bilgi Analiz*, Haziran 2016, 4:1-15
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. S.. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu, ORSAM- TESEV, Rapor No: 195, Ankara.
- Ostrand, N.. (2015). The Syrian Refugee Crisis: A Comparison of Responses by Germany, Sweden, The United Kingdom, and The United States. *Journal on Migration and Human Security*, 3(3): 255-279.
- Özcan, B. ve Zeren, F.. (2013). Sosyal Güven ve Ekonomik Kalkınma: Avrupa Ülkeleri Üzerine Mekânsal Ekonometri Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1):7-36.
- Reçber, K. ve Ayhan, V.. (2013). Türkiye İle Suriye Arasındaki Krizin Hatay Bölgesi Üzerindeki Etkileri. *Alternatif Politika*, 5(3):324-340.
- Sandıklı, A. ve Semin, A.. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye. *Bilgesam Rapor*, No:52.
- Stieve, T.. (2012). Moran's I and Spatial Regression. <http://sites.tufts.edu/gis/files/2013/11/Morans-I-and-Spatial-Regression.docx>. (25.08.2017)
- Tuzcu, S. E.. (2016). Mekânsal Ekonometri ve Sosyal Bilimlerde Kullanım Alanları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2):401-436.

- Yılmaz, A. ve Durman, M.. (2015). Türkiye'de Doğalgaz Kullanımı Ve Kalkınmanın Mekânsal Analizi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (43):233-252.
- Zeren, F. (2010).. Mekânsal Etkileşim Analizi. İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, (12):18-39.

ZORUNLU GÖÇLERİN TÜRKİYE KENTLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Murat SEZİK

Adıyaman Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü

Türkiye göç hareketliliğinin yoğun olduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Bu göç hareketliliğini emek göçleri, zorunlu göçler, mübadele göçleri olmak üzere çeşitlendirmek mümkündür. Bu göçler gerek iç gerekse dış kaynaklı olsun Türkiye'yi belli dönemlerde ciddi boyutlarda uğraştıran sorun alanlarından birisi olmuştur.

Evrensel bir olay olarak değerlendirebileceğimiz göçler fakir bölgelerden daha zengin bölgelere, savaş ve kargaşanın yaşandığı yerlerden barış ve düzenin bulunduğu yerlere, sağlık ve eğitimi imkânlarının çok sınırlı olduğu yerlerden bu imkânların görece daha iyi olduğu yerlere doğru gerçekleşen bir olaydır.

İnsanlık tarihinde ortaya çıkan göç hareketlerinden en zor ve acı olanı doğal afetler, devletin zorlaması veya savaşlar nedeniyle yaşanan göçlerdir. Kişilerin kitleler halinde bulundukları yaşam yerlerini terk etmek zorunda kalması ve bilinmedik yeni yaşam alanlarına doğru göç edilmesi sosyolojik ve psikolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Zira kişiler zorlama, savaş veya kargaşa durumları olmadığında yaşadığı mekânla olan bağını koparmayacak, tarihini, mimarisini, kültürünü geride bırakmak zorunda kalmayacaktır.

Bu çalışmanın kapsamını yurt içi kaynaklı zorunlu göçlerin ve özellikle Suriye kaynaklı yurt dışı zorunlu göçlerin kentler üzerindeki etkileri oluşturmaktadır. Bunlar, göçün istihdam ve kentsel işgücü, kentin fiziki dokusu ve kentin sosyo-kültürel yapısı üzerindeki etkileri olarak sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu Göç, Kentler, İstihdam, Gecekondu, Ayrışma

THE EFFECTS OF FORCED MIGRATION ON THE CITIES OF TURKEY AND SOLUTION OFFERS

Turkey is located in a geographical region where migration movements are concentrated. It is possible to diversify this immigration mobility into labor migrations, forced migrations, and population exchange migrations. These immigrants, both internal and external, have been one of the problem areas of Turkey that have been seriously challenged in certain periods.

Migrations, which we can consider as a universal event, head towards from poor regions to richer parts, to places where peace and order are located from war and turmoil are happening, from places where health

and education opportunities are very limited, to where these possibilities are better.

The most difficult and painful migratory movements in the history of mankind are migrations due to natural disasters, forced by state or wars. The fact that people have to leave the places where they live as masses and migrate to new living spaces that are not known brings with it sociological and psychological problems. Because without compulsion, war or turmoil, people would not break their bonds with the place they lived and leave history, architecture, and culture behind.

The scope of this study is the effects of compulsory migration from Turkey and compulsory migrations abroad, especially from Syria, on the cities. These include immigration employment and urban labor, the physical texture of the city, and the effects on the socio-cultural structure of the city.

Key Words: Forced Migration, Cities, Employment, Shanty House, Disintegration

1.Giriş

Göç, ekonomik, toplumsal, siyasal veya doğal nedenlerle insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi olarak tanımlanmaktadır. Fakat göç olgusu sadece yer değiştirme eylemi olarak sınırlandırmamak gerekir. Daha kapsamlı bir tanıma göre göç, emeğini veya yeteneklerini kullanabileceği ve bu sayede daha iyi yaşama olanakları bulacağını düşündüğü/umduğu yerlere gitmeleridir. Bunun dışında öncelikli olarak hayatta kalmayı daha sonraki safhalarda ise kendi ayakları üzerinde durabilmek için çalışmayı hedeflemek de göçlerin sebeplerinden sayılmalıdır.

Göç literatüründe göç hareketleri gönüllü veya zorunlu göçler şeklinde bir ayrıma tabii tutulmaktadır. İnsanlık tarihinde göçler her zaman göç edene de arkada kalana da zor gelmiştir. Hatta buna ilişkin önemli bir edebiyat külliyatı da oluşmuştur. Örneğin; Nazım Hikmet Ran'ın göç konulu şiirleri yanında Yaşar Kemal'in "Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana" romanında Yunanistan'a göç eden Rumlar konu edilmiş, "Karıncanın Su İçtiği" romanında ise Yunanistan'dan göç eden muadil Türklerin durumu işlenmiştir. Günümüzde yeni kuşak olarak adlandırılan Ahmet Yorulmaz, Osman Çelik, Selma Fındıklı, Necati Cumalı, Mehmet Niyazi, Kemal Yalçın gibi göç romanı yazarları da göç edebiyatına katkılar sunmaktadır.

Göçün gönüllü olması halinde acıları bir miktar hafifletse de yine de zorluluklarla dolu bir süreç olarak görülmüştür. Zorunlu

göçlerde durum daha da zordur. Zira savaş hali, siyasal veya doğal afet gibi nedenler olmasa insanlar bulundukları yerlerde yaşamaya devam edecekken, bir anda ortaya çıkan bu durumlardan herhangi biri insanları kitleler halinde yaşadıkları yerden koparıp bir bilinmeze doğru sürüklemektedir. Bunun insanlık tarihinde azımsanmayacak sayıda örneği bulunmaktadır. Bu nedenle göçe ilişkin yapılan çalışmalarda Göç; toplumu sosyal, kültürel, ekonomik, politik, sağlık gibi tüm bileşenleriyle etkileyen, kişileri yeni bir topluluğa götüren, dolayısıyla yeniden uyum sağlama sorunlarıyla karşı karşıya bırakan bir yer değiştirme” hareketi (Uguz vd., 2004: 387) olarak ifade edilmektedir.

Bireylerin zorunlu olarak ülkelerini terk ederek gittikleri ülkede kabul görmeleri, yeni yerleşim yerlerine uyum sağlamaları oldukça güçtür. Aileden, memleket toprağından, statü ve servetten yoksunluk; bir tarafa atılmış olma duygusu; kimliğe, değerlere, rollere bakışta karmaşa, göçmenlerin ruh sağlığını etkileyen önemli faktörlerdir.

Bu çalışmada yurt dışı zorunlu göçlerin Türkiye kentleri ve yaşam tarzları üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Bunlar, göçün istihdam ve kentsel işgücü üzerindeki etkisi, kentin fiziki dokusu üzerindeki etkileri ve kentin sosyo-kültürel yapısı üzerindeki etkileri olarak sayılabilir.

2. Türkiye’nin Karşılaştığı Zorunlu Göçler

Tarihteki ilk büyük kitlesel göç olayı, 4. yüzyıl ortalarında Çin devletinin egemenliğinden kurtulmak için batıya doru hareket eden Hunların Karadeniz’in kuzeyine yerleşmesi sonucunda, buradan kaçan Cermen kavimlerinin yıllar boyunca Avrupa Kıtasını istila etmesi olarak kendisini gösteren ve bugünkü Avrupa devletlerinin temelini attığı kabul edilen Kavimler Göç’üdür (Aksoy, 2012: 293).

Tarihsel süreç içerisinde sonraki devirlerde de çeşitli kitlesel göç hareketleri gerçekleşmiştir. Bunları 5 dalga şeklinde el alan çalışmalarda ilk dalga 17. Yüzyıldan, 1. Dünya savaşı sonuna kadarki dönemi kapsarken, İngiltere, Portekiz, Hollanda, Fransa, İspanya nüfus fazlalarını kolonilerine yönlendirerek toplumları üzerindeki yükten büyük ölçüde kurtulmuşlardır (Yalçın, 2004:100).

Birinci göç dalgası şeklinde ele alınan bu süreç batının diğer halkları sömürgeleştirme sürecidir. İkinci dalga 17 ve 18. Yüzyıllarda Avrupalı tüccarların batı Afrika’dan Amerika’nın güneyine, Brezilya ya

köle taşımalarından kölelik sona erdikten sonra da İngilizlerin güney Asya'dan sömürgelerine uşak ve işçi götürmelerinden oluşmaktadır (Durugönül, 1997: 96).

Üçüncü dalga birinci dünya savaşı sonrasında Osmanlı devletinin ve Avusturya Macaristan imparatorluğunun dağılması homojen nüfusa sahip olmayan yeni devletlerin kurulmasına yol açmış, nüfusun homojenleştirilmesi çalışmaları baskın grup dışındakilerin göçleri ile sonuçlanmıştır. Dördüncü dalga II dünya savaşından sonra sömürge ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları münasebeti ile sömürgeci güçlerin bu ülkelere çekilmesini kapsayan göçler olarak kayıtlara geçmiştir. Beşinci dalga ise ikinci dünya savaşı sonrası başlayan uluslararası işçi göçlerini kapsamaktadır. Bu dönem Batı Avrupa ülkelerine, Körfez ülkelerine ve ABD'ne bu ülkelerdeki iş gücü açığını kapatmak üzere Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkelere işçi akını gerçekleşmiştir.

Bu göç dalgalarına altıncı göç dalgası olarak da 1980'lerden sonra yeniden şekillendirilmek istenilen Ortadoğu, Afganistan ve Arap yarımadasından çıkan iç çatışmalar ve savaşlar nedeniyle yapılan göçlerin katılması gerekir.

Türkiye, içinde bulunduğu coğrafya ve imparatorluk mirası nedeniyle yakın bölgesinde meydana gelen iç çatışmalar, savaşlar, siyasal kararlar ve doğal afetlere maruz kalan insanların ilk durağı haline gelmiştir. Bu durum geçmişten günümüze değişmemiş olmakla birlikte son mülteci akımına neden olan Suriye iç savaşı ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Anadolu coğrafyasının maruz kaldığı en kalabalık kitlesel göç hareketlerinden birisi 1850 yılında başlayan ve 1870'lere kadar 2,5 milyonu bulan Kırım Tatarları, Gürcü ve Çerkezlerin gerçekleştirdiği göç hareketidir. 19. Yüzyılın başlarından itibaren Azerbaycan'dan da çok sayıda göçmen gelmiştir. Özellikle 1877-1878 yılları arasında göçlerin yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, sadece Birinci Dünya Savaşı sırasında da yaklaşık 10.000 kişi daha Anadolu'ya göç etmiştir (Bilgi, 2006: 93).

Cumhuriyet döneminin ilk göç hareketi, 1923 yılında esasları belirlenen Türk – Yunan mübadelesi ile gerçekleşmiştir. Bu göç hareketiyle, anlaşma isminden de anlaşılacağı üzere karşılıklı gerçekleşmiştir. 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 456.720 kişi gelmiştir. Cumhuriyet döneminde Anadolu'ya gerçekleşen büyük göç dalgalarından bir diğeri de diğer balkan ülkelerinden gelen göç

dalgasıdır. Yugoslavya, Romanya ve Makedonya'dan 1923-1945 yılları arasında 800 binden fazla kişi göç ettirilmiştir.

Balkanlardan, Türkiye'ye en yoğun göç dalgası ise Bulgaristan'daki baskı ve şiddet ortamından kaçan Türklerin yaptığı göçlerdir. Dönemin Bulgar yönetiminin uyguladığı *"Tek bir ulusun yaratılması"* siyasetine en büyük engel olarak Bulgaristan'da yaşayan en büyük azınlık olan Türkler görülmüş ve yaklaşık 200.000 Türk vatandaşı bir anda zorunlu göçe tabii tutulmuştur (Çolak,2013:113). Bulgaristan'dan göçler aralıklarla 1989 yılına kadar sürmüş, dört aşamada gerçekleşen bu göçlerde yaklaşık 800 bin kişi Türkiye'ye sığınmıştır.

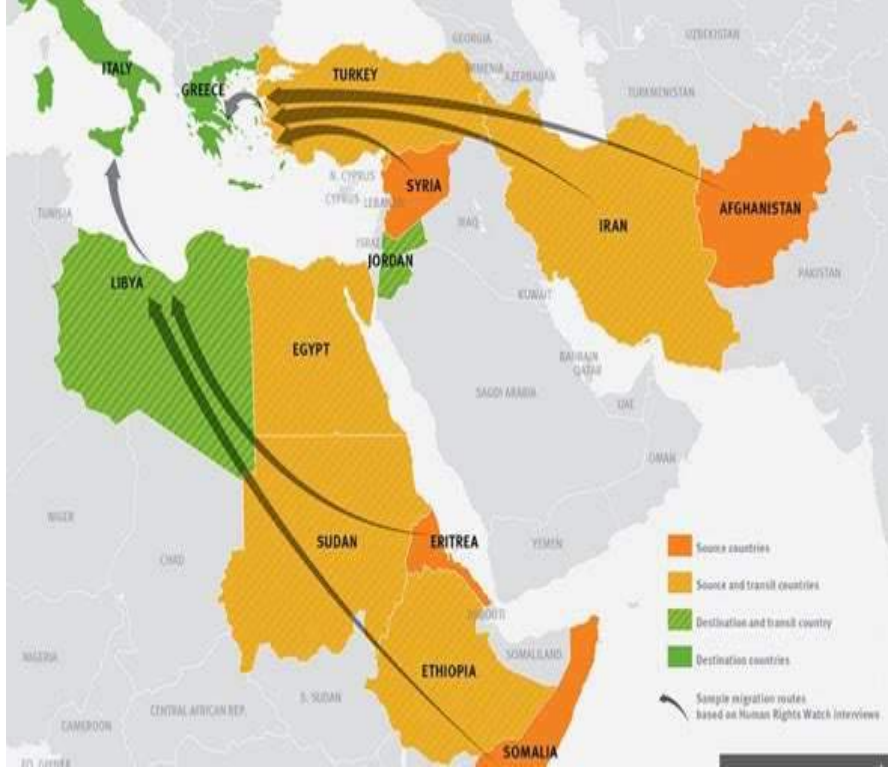
1979'da yaşanan İran İslam Devrimi sonrasında, İran'dan Türkiye'ye bir milyona yakın insan göç etmiş, 1980'li yılların başında ise Afganistan'ın Ruslar tarafından işgali neticesinde o bölgedeki birçok Türk kökenli Türkiye'ye gelmiştir. Gelenler arasında Özbekler, Uygurlar, Kazaklar ve Kırgızlar bulunmaktadır (www.goc.gov.tr.21.07.2017).

1988 yılında Kuzey Irak'ta yaşanan Halepçe katliamı sonrası 51.542 kişi Türkiye'ye göç etmiş, 1991 yılındaki Körfez Savaşı sonrasında ise 467.489 kişi kaçarak Türkiye'ye gelmiştir. 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi, 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi Türkiye'yi sığınacak liman olarak görmüştür (www.goc.gov.tr.21.07.2017).

2011 yılının Mart ayında, Suriye'de başlayan iç savaş neticesinde ortaya çıkan kitlesel göç hareketi dünya tarihinde çok az sayıda görülebilecek büyüklükte bir göç hareketidir. Arap baharının (!) etkisi ile Suriye'de başlayan gösterilerin hükümet güçleri tarafından sert bir şekilde bastırılması isteği, sert uygulamalar ve şiddet politikaları iç savaşı ortaya çıkarmış, sivil halk kitleleri halinde bulundukları coğrafyayı terk ederek komşu ülkelere sığınmaya başlamışlardır.

Türkiye 911 km'lik sınır komşusu olan Suriye'den gelen sığınmacılara açık kapı politikası uygulamış ve ilk olarak Nisan 2011 tarihinde sığınmacıları ülkeye girişleri başlamıştır. İlk açıklamalarda 100.000 kişinin kritik eşik olduğu ifade edilmiş fakat Suriye'den gelen göç dalgası beklentilerin çok ötesine geçmiştir (Ağır ve Sezik, 2015: 96). Sonuç olarak 10 şehirde kurulan (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa) 26 geçici barınma merkezinde 256.971 Suriyeli yabancıya

ev sahipliği yapmakla beraber geçici barınma merkezleri dışındaki 2.521.907 Suriyeli yabancıya sağlık, eğitim ve gıda yardımı sağlanmaktadır (www.goc.gov.tr.31.05.2017). Şekil 1’de son dönem uluslararası göç hareketleri ve geçiş ülkeleri görülmektedir. Şekil 1: Çeşitli ülkelerden gelen mültecilerin geçiş güzergahları

Kaynak: Wox Maps

3.Zorunlu Göçlerin Türkiye Kentleri Üzerindeki Etkileri

Türkiye göç güzergâhının kavşak noktalarından birisi olmakla beraber, Türkiye'ye yönelen göçü belirleyen dört ana unsurdan söz edilebilir. İlk olarak; komşu ülkelerde artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar bu ülke halklarının daha güvenli, zulümden uzak ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme arzusunu arttırmış olması. İkincisi; Türkiye'nin Doğu - Batı ile Kuzey - Güney arasında bulunan coğrafi yapısı, gelişmiş Batı ve Kuzey ülkelerine geçiş yapmak isteyen transit göçmenler için ülkeyi çekici kılmaktadır. Üçüncüsü; Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen göçmenler, Avrupa'nın sınırlarında uyguladığı sıkı kontroller ve artan göç kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa'nın çevre ülkelerine yönelmişlerdir. Dördüncü neden ise Türkiye'nin

komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması sebebiyle çalışmak isteyen göçmenler için çekici olmasıdır (Deniz, 2014:185). Bütün bu nedenlerden dolayı Türkiye ve kentleri zorunlu göçlerin doğurduğu sonuçların etkisi altında kalmıştır.

Zorunlu göçler, göç edenler açısından da azımsanamayacak ölçüde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bunlar; geçim kaynaklarından kopma ve bu kaynaklara ulaşamama, sosyal yurttaşlık haklarından yararlanamama, konut sıkıntısı, yoksulluk, çocuk emeğinin istismarı, eğitim hakkı ve fırsatlarından yararlanamama, kent ortamında ayrımcılığa uğrama ve sosyal dışlanma (Yükseker, 2015: 234) olarak sayılabilir.

Konu kentsel sistemde göçün oluşturduğu etkiler bağlamında değerlendirildiğinde göçe farklı birkaç parametre üzerinden bakmak gerekir. Bunlardan birisi işgücüdür. Göçmenlerin kentsel işgücüne etkisi göç edenlerin tipolojisine bağlı olarak çeşitli farklılıklar gösterebilmektedir. Göç eden grup içerisinde genç ve üretken nüfus fazlaysa göçü alan yere olumlu katkıları olacağı varsayılır. Yine, göç edenlerin belli niteliklere sahip olmasının da kentsel ekonomi açısından bir kazanım sağlayacağı söylenebilir (Kaygalak, 2009: 20). Fakat genç nüfusu zaten fazla olan ve işsizlik sorunları yaşanan Türkiye’de işgücü piyasasına eklenen her yeni emek, işçi sınıfının aleyhine işverenlerin ise lehine sonuçlar doğuracaktır.

Göçlerin kentler üzerindeki en önemli etkilerinden biriside kentlerin dağınık büyümesine yol açması ve mekânsal ayrışmaların boyutunu derinleştirmesidir. Bunun yanında yoksulluğun yoğunlaştığı alanlar olarak da görülen bu yerlerin gecekondu mahallelerine dönüşmesinin temelinde bu alanların hazine arazileri olması, kent merkezlerine yakın yerler olması, ulaşım açısından karayolu bağlantısının kolayca sağlanabiliyor olması gibi nedenler sayılabilir. Kentsel sistemi olumsuz etkileyen gecekondu yapılanması kentsel altyapı hizmetlerinin de ulaşmadığı yerler olarak belirmektedir.

Zorunlu göçlerle Türkiye’ye gelen göçmenlerin ekonomik alandaki etkilerine genel olarak bakıldığında risk ve fırsatların iç içe geçtiği bir tabloda söz edilebilir. Hatta bu göçmenlerin genelde Türkiye ekonomisine özeldir yerel ekonomiye belli açılardan katkı sunduğu da söylenebilir. Göçmenlerin veya son dönemdeki Suriyeli sığınmacıların ekonomik olarak bütün şehirlerde yol açtığı ekonomik

ortak etki, genellikle konut kiralarda artış yaşanmasıdır. Bu durum ev sahipleri açısından fırsatlara yol açarken, kiracılar ve o bölgede kirada oturan yerel halk için sıkıntı doğurmaktadır.

Göçmenlerin yerleştikleri kentlerde ekonomi üzerindeki bir diğer önemli etkisi emek piyasası üzerinde görülmektedir. Göçmenlerin işgücü piyasalarında yer alma durumları, çalışma konusundaki tutum ve düşünceleri, cinsiyet ve eğitimin çalışma yaşamına etkileri de kent ekonomisini etkiler özelliklerdir. Örneğin 1960 öncesindeki zorunlu göçler sanayileşmenin yer seçimini etkilerken, gelişen sanayide 1970'lerden itibaren göçleri kendine çekmeye başlamıştır. Geçmişte olduğu gibi bu gün de nitelikli göçmenler göç ettikleri coğrafyada daha rahat istihdam olanakları bulabilirken niteliksiz olan göçmenler kentlerdeki enformel işlere yönelmektedir. Enformel alanlar kurumsal sınırlamalara ve belli standartlara tabi tutulmadığından göçmenlerin en yoğun ilgi gösterdikleri çalışma alanlarıdır. İnşaat işçiliği başta olmak üzere, seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı, hamallık gibi işler göçmenlere çalışma fırsatları sağlamaktadır.

Zorunlu göçe maruz kalan insanların karşılaştığı önemli sorunlardan birisi de yeni ve tanımadıkları bir kentin çeşitli kültürel öğeleriyle karşılaşmaları ve bunun yarattığı sıkıntıları yaşamak zorunda kalmalarıdır. Hatta kent deneyimi göçmenlerin bir kısmı için travmatik sonuçlar doğurarak, yaşadıkları hayal kırıklıkları sonucunda geri dönmeleri sonucunu dahi doğurabilmektedir (Genç,1996:314).

Bütün göç hareketlerinde göçün yönü devletlerin büyük kentlerine doğru olmaktadır. Türkiye'nin sanayi ve hizmet sektörünün en önemli merkezi olan Marmara bölgesi ve İstanbul özellikle, 1990'lardan itibaren artan oranlarda uluslararası göçmen çekmeye başlamıştır. 2012 yılında Toksöz vd. tarafından yapılan bir araştırmada, göçmenlerin gündelik hayatı ve kent hayatı ile etkileşimleri incelenmiştir. Göçmenlerin İstanbul ve diğer büyük şehirlerde yoğun olarak çalıştıkları işler arasında çöplerden kağıt ve plastik toplama işçiliği, otel ve lokantalarda bulaşıkçılık, komilik, tezgahçılık, küçük çaplı ticaret (Hediyelik eşya, enstrüman ve saat satışı vb.), uyuşturucu satışı, fuhuş, bavul ticareti, tekstil atölyelerinde işçilik, halı dokuma işçiliği gibi alanlarda faaliyet gösterdikleri tespit edilmiştir (Toksöz vd.,2012: 93).

Kentsel alanlarda yeni karşılaşılan toplumun bireyleri ile sağlıklı iletişim kurabilmenin en etkili yolu o toplumun dilini bilmekten geçmektedir. Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularda dil bilme ile bilmeme açısından göçmenler arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Dil bilen göçmenlerin dil bilmeyen göçmenlere göre ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve psikolojik açılardan daha iyi konumda oldukları söylenebilir (Dil,2015: 168). Bu ve benzeri araştırmalarda dikkat çeken konulardan birisi de göçmenlerin kentlerde, temel haklarına erişimde ayrımcılığa uğradıkları ve haklara erişimin yetersizliği sorunudur. Bunların en başında ise ikamet etme hakkı, sağlık, eğitim, aile hayatı, asgari geçim, adil çalışma koşullarına erişim gibi konular gelmektedir (Özcan,2015: 33).

Kentlerde İnşaat, tarım ve tekstil gibi sektörlerde istihdam edilen göçmenlerin eşleri ise birçok orta ve üst sınıf ailenin ev işlerinde çalıştırılmaktadırlar. Sayıları çok olmasa da eğlence ve fuhuş sektörlerine de bu göçmenlerin yoğun şekilde katıldığı gözlenmektedir (Deniz, 2014:185).

3.1. Nüfus Mübadelesi Anlaşması Sonucu Türkiye'ye Gelen Göçmenler ve Kentlere Etkileri

30 Ocak 1923'te Türk ve Yunan heyetleri arasında imzalanan "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi 'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile Yunanistan'da yaşayan Müslüman nüfusla (Batı Trakya'dakiler hariç), Türkiye'de yaşayan Rum Ortodoks nüfusun (İstanbul'daki Rumlar hariç) mübadelesi kararlaştırılmıştır. Bu sözleşmede, kimin mübadeleye tabi tutulacağı, kimin hariç tutulacağı, mülklerin tasfiyesi, göçü denetlemek gibi konular üzerine ayrıntılı tarifler ve şartlar konulmuştur (Emgili, 2017: 30). Mübadele kararının sonucu olarak 1923 ile 1927 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye 456.720 Müslüman gelmiş ve çoğunluğu Ekim 1923'te kurulan Mübadele İskân ve İmar Vekâleti tarafından önceden belirlenmiş olan köy ve şehirlere yerleştirilmiştir.

Tablo 1. 1923 ile 1927 yılları arasında bazı illere iskân edilmiş mübadil sayıları (Tabloda 10.000 ve üzerindeki Muadillerin iskân edildiği illere yer verilmiştir)

İL	MÜBADİL SAYISI	İL	MÜBADİL SAYISI
Balıkesir	34.174	Kırklareli	33.119
Bursa	34.543	Kocaeli	27.682
Çanakkale	11.638	Manisa	13.829
Edirne	49.441	Niğde	15.702
İstanbul	36.487	Samsun	22.668
İzmir	31.502	Tekirdağ	33.728

Kaynak: (Behar: 1996)

İskân faaliyetlerinin sonuçlarına baktığımızda, Türkiye’de mübadil iskânının en yoğun olduğu yerlerin genel olarak eski Rum yerleşimleri olduğunu görmekteyiz. Köy iskânı açısından ele aldığımızda, mübadiller çoğunlukla mübadele öncesi ya da mübadeleyle Rumların terk ettiği boş köylere iskân edilmişlerdir. Bu nedenle en çok mübadil iskanı Batı Anadolu ve Trakya’ya olmuştur. Diğer mübadiller ise yerli halkın yaşadığı köylere ya da kendilerinden önce iskan edilmiş olan muhacirlerin köylere iskân edilmişlerdir (Goularas, 2012 :131).

Mübadele ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda zorunlu göçün getirdiği iki önemli iktisadî sonuç yer almaktadır. Bunlardan birincisi mübadelenin değiş tokuş edilen kişiler üzerinde doğrudan etkisi, bu kişiler çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir. İkincisi ise mübadelenin her iki ülkede çoğunluğu teşkil eden nüfus üzerindeki etkisidir. Bu etkinin iki yönü vardır. Bunların birincisi göçün kendisinin ve göçmen iskânının maliyetinin tüm halk tarafından toplu olarak yüklenilmiş olması, diğeri ise göçün söz konusu her iki ülkede de iktisadî uyum sorunları yaratmış olmasıdır.

Türkiye mübadeleyle çok önemli bir iktisadî gücü elinde tutan nüfusun bir bölümünü kaybetmiştir. Bunun gözle görülür sonuçlarından biri, Anadolu’nun ve Trakya’nın her yerinde göze çarpan, her biri bir zamanlar zengin ticaret merkezleri olan hayalet

şehir ve kasabalardır (Emgili, 2017: 37). Buna karşın mübadillerin gelişinin Türk millî iktisadı üzerinde, özellikle tarım üzerinde, olumlu etkisi olduğu yönündeki görüş vardır. Bu göçmenlerin Anadolu köylüsüne oranla teknik konularda daha çok bilgi sahibi oluşları, tarım ürünlerinin türleri ve nitelikleri konusunda ise bilinç düzeylerinin yüksek oluşu, modern bir Türkiye yaratma çabasında önemliydi. Yunanistan'dan gelen mübadiller yeni tarım tekniklerini Türkiye'ye aktardılar. Fakat bu durum mübadillerin yerleştirildikleri birçok ilde yerli halk ile birtakım çatışmalara girmesini önlemeye yetmedi (Emgili, 2017: 39)

Yaşanmakta olan çatışmalar hem ekonomik, hem mülkiyet hem de kültürel temelliydi. Yerli halkın gözünde mübadiller, ana akım Müslüman geleneğinden ve Türk dilinden sapmışlardı. Bu bakış açısı, kültürel farklılıkları belirgin hale getiriyordu. Daha da önemlisi, Türk Hükümeti'nin ülkede etnik ve dilsel türdeşliğin sağlanması yönündeki politikaları hem yerel düzeyde hem de toplumsal ilişkiler bağlamında etkiliydi. Şöyle ki, yerli halk, Türkçe konuşmayan veya farklı kültürel pratikleri bulunan mübadillere karşı dışlayıcı ve ayrımcı bir söylem kullanıyordu. Örneğin, Giritli mübadillerin büyük bölümünün Yunanca konuşuyor olması, hem yerli halk hem de diğer göçmenler tarafından pek de hoş karşılanmıyordu. Bu nedenle Giritliler, "yarım gavur", "gavur tohumu" gibi aşağılayıcı ifadelerle maruz kalıyorlardı (Şenışık, 2016: 102).

Bu olumsuzluklara rağmen mübadele ile gelenler ile yerli halk arasındaki ayrışma daha fazla derinleşmemiş ve süreç içerisinde mübadiller bulundukları kentlerin kültürel yaşantısını olumlu yönde etkilemişlerdir. Mübadillerin sosyal hayattaki önemli etkilerinden biri şehir hayatı olmuştur. Geldiklerinde yerleştirildikleri toprak damlı evleri benimseyemeyen mübadiller kiremitli evlere taşınmaya, evlerine bahçe yapmaya ve daha önce Rumların kullandığını ve yerlilerin bilmediğini söyledikleri fırınları kullanmışlardır. Büyük İstanbul, İzmir gibi büyük merkezlere giderek çalışanlar geri dönerek bulundukları kentlerde küçük esnaf sınıfının temellerini atmışlardır (Erdal, 2007: 1273).

3.2. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenler ve Kentlere Etkileri

Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye gerçekleşen zorunlu göçlerin en önemlisi Bulgaristan'da baskılara maruz kalan Türklerin gerçekleştirdikleri göçtür. 1944 yılında Bulgaristan'da Komünistler iktidara gelince, Bulgaristan Türklerinin ileri gelenlerini ve eğitim görmüş aydınlarını hiç yoktan sebeplerle tutuklayarak, Türklerin tarlalarını kooperatifleştirme gerekçesiyle ellerinden alarak, okullarını ve vakıflarını devletleştirip eğitim haklarını engelleyerek baskılar oluşturmıştı (Kamil, 2016: 41).

Bulgar yönetimi tarafından, bir toprak reformu olarak nitelenen çiftliklerin kooperatifleştirme süreciyle birlikte, çoğunluğu çiftçi olan Türk nüfus kendi topraklarında ücretli işçiye dönüşmüştü. 10 Ağustos 1950'de Bulgar Hükümeti bir nota ile Türkiye'ye göç etmek isteyen 250.000 Türk'ün üç ay içerisinde Türkiye'ye kabul edilmesini istedi. Neticede 1951'in sonuna kadar Bulgaristan'dan 154.393 göçmen Türkiye'ye gelmişti (Pınar, 2014: 73).

Tablo 2. 1950-1951 Bulgaristan Göçmenlerinin Yerleştirildikleri İller

İL	KİŞİ SAYISI	İL	KİŞİ SAYISI
Bursa	14.616	Kırklareli	7.230
İstanbul	11.644	Manisa	7.961
İzmir	10.141	Ankara	6.016
Tekirdağ	7.719	Kocaeli	3478
Eskişehir	7.009	Diğer iller	69.459

Kaynak: (Şehirli, 2016:351)

Ağırlıklı olarak Marmara Bölgesine yerleştirilen Bulgar göçmenleri yerleştikleri kentlerde istihdam ve kentsel yaşam üzerinde birtakım etkiler bırakmıştır. Örneğin, Bursa'ya gelen Balkan göçmenleri çoğunlukla vasıflı işgücü özelliği taşıyordu. Özellikle 1951 ve 1968 yıllarındaki yoğun göçler, büyük ölçekli endüstri kuruluşlarının yer seçimi için Bursa'nın tercih edilmesinde etkili

olmuştur. Ancak esas sorun Balkanlardan gelen bu nüfus kütlesinin doğurduğu istihdam gereksinimini karşılayabilecek iş alanlarının oluşturulmasıydı. Otomotiv endüstrisi ile bu sorunun aşılması öngörülmüştür. Böylece 1960 öncesindeki göçler sanayileşmenin yer seçimini etkilerken, gelişen sanayi de 1970'lerden itibaren göçleri kendine çekmeye başlamıştır. Göçlerin sürekliliği, kentin nüfuslanma sürecinde bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bu tarihlerden sonra Bursa'da kentsel gelişimin kontrolü büyük ölçüde zayıflamıştır (Çalışkan Vedat, Cengiz Akbulak, 2010: 120).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye bir diğer önemli göç hareketi, 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından göçe zorlanmaları ile başlatılmıştır. Göçmenler kitleler halinde trenlerle Türk sınırına bırakılmışlardır. Böylece Türkiye, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da görülen en yoğun ve zorunlu göç akımını yaklaşık üç aylık bir süre içinde kabul etmek durumunda kalmıştır.

Göçmenlerin yerleşim yeri tercihlerinde İstanbul, Bursa ve İzmir ilk sıralarda yer almış, onu Tekirdağ ve Eskişehir izlemiştir. Bu tercihin altında daha önce gelmiş olan akrabaların yanına yerleşme isteği, gelişmiş yörelerin sağladığı iş olanakları ve iklim benzerlikleri gibi nedenlerin yattığı söylenebilir. Genel tabloya bakıldığında göçmenlerin %49'u İstanbul ve Bursa'da yaşamaktadır ve Marmara Bölgesi'nde yaşayan göçmenlerin oranı %74'tür. Bunun böyle olmasının gerekçelerinden birisi ve belki de en önemlisi önceki dönemlerde göç etmiş olan akraba ve tanıdıkların buralarda yaşıyor olmasıdır. Eski göçmenler yeni gelenler için son derece önem taşımaktadır zira onlara evlerini açmışlar ve iş bulmalarında yardımcı olmuşlardır (Şirin, 2014: 363).

Akrabalarının ve komşularının yoğun olduğu bölgelere yerleştirilen göçmenlerden arta kalanlar ise devlet tarafından 14 il merkezi ile 23 ilçe ve beldede göçmen ailelerin parasal katkısı ve borçlandırılması esasına dayalı bir yöntemle yapılan toplam 21.438 konuta 5 yıllık süreç içinde yerleşmişlerdir. Kentlerin dışında siteler şeklinde planlanan söz konusu konutların bir örneği, 10000'e yaklaşan nüfusu ile İzmir ilindeki "Görece Göçmen Konutlarıdır". 640 hanelik bir köy olan Görece, Bulgaristan'dan zorunlu göçle gelenler için

yapılan 2040 konutluk göçmen konutlarının inşa edilmesi ile Belediye haline gelmiştir (Bayraklı, 2007: 73).

Gerek 1950-52 göçleri ile gerekse 1989 yılında gerçekleşen göçlerle çeşitli kentlere yerleştirilen Bulgar göçmenler kent halkları ile ayrışma düzeyine varacak anlaşmazlıklar yaşamadan uyum süreçlerini geçirmişlerdir. Bunun temel nedenlerine bakıldığında; Göçmenlerin Türk ve Müslüman kimliğine sahip olması (Soydaşlık), döndükleri toprakların anavatanları olması, eğitilmiş olmaları, ailede çalışabilecek durumda olan tüm fertlerin çalışması ve göçmenlere ev sahibi olma imkânlarının tanınmış olması gibi nedenler sayılabilir. Konu uyum açısından değerlendirildiğinde özellikle Balkan ülkelerinden Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç hareketlerinde kültürel etkileşimin ve entegrasyonun gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

3.3. Ahıska ve Afganistan Türkmenlerinin Türkiye'ye Göçleri ve Kentlere Etkileri

Eski Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan Ahıska Türkleri, Türkiye'ye gelmek isteyenlerden en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskânlı göçmen olarak kabul edilmiştir. Bu kanuna göre yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile 1992 yılında 150, 1993 yılında ise 350 aile olmak üzere ilk planda 500 ailenin Türkiye'ye göçü planlanmıştır. İlk 150 ailenin iskân işlemleri 1994 yılının Mayıs ayında tamamlanarak anılan aileler Iğdır'daki geçici iskân merkezlerine yerleştirilmiştir (İnan, 2016: 22). Türk asıllı Afgan mülteciler ise 1979 yılında Rusya (SSCB)'nın Afganistan'ı işgale başlaması ile Pakistan'a sığınmış olanların Türkiye'ye kabulü ile gerçekleşmiştir. Dönemin devlet adamı Kenan Evren, daha önce bir grup Türk asıllı mültecinin Türkiye'ye kabul başvurusuna olumsuz yaklaşan Türk makamlarının aksine, *"soydaşlara bağrımızı açacağız"* mülahazası ile bu kişilerin mülteci statüsünde kabulü için, çalışma yapılmasını istemiştir. Bu çalışmanın başlatılmasında, mülteciler konusunda zor durumda olan Pakistan'a bir jest yapma düşüncesinin olduğu ileri sürülmüştür (Öztürk, 2014:7). Evren, gazetelere verdiği beyanatta; *"Türk halıcılığına yeni bir eğitim getireceğine inandığım mülteci Afganların, Türkiye'ye ilticalarının Ankara'da görüşüleceğini"* belirtmiştir.

Yürürlükteki 2510 sayılı iskân yasası ve ekleri, göçmenlerin iskânlı olarak Türkiye'ye getirilmesine müsaade etmediği için, 1982 yılında özel bir yasa çıkarılmıştır; çıkarılan 2641 sayılı yasa, Türk asıllı Afgan göçmenlerinin iskânını ve istihdamını sağlamıştır. Afganistan'dan 1.006 ailede 4.163 nüfus iskânlı göçmen olarak gelmiş ve özellikle İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kırsal ve kentsel kesimde yerleştirilmişlerdir. Türkiye'ye iskân ettirilecek olan mültecilerin aile reisleri arasında 538 çiftçi, 289 çoban, 65 tüccar, 49 halıcı, 27 terzi, 21 din adamı, 17 küçük el sanatkarı, 13 şoför, 17 memur, 2 mühendis, 1 doktor, 3 işçi ve 47 mesleksiz kişi olduğu belirtilmiştir. II. Grubun gelişi, 17 Ağustos 1983 tarihinde 69 aile de 329 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu kişiler, istekleri, meslekleri, akrabalık durumları göz önünde bulundurularak, I. Grupta getirilen yakınlarının iskân edildikleri yerlere yerleştirilmiştir (Öztürk, 2014: 96).

3.4. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Kentlerine Etkileri

Türkiye ve Suriye toplumu arasında tarihsel bir bağın olduğu ve bu bağın ortak siyasi geçmiş, kültürel benzerlikler, etnik ve dini birlik gibi sıkı ve kaybolması pek de mümkün olmayan bağlarla çevrili olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet dönemin de de Türkiye ve Suriye arasındaki sınır ilişkisinin kaçakçılık, sınır ticareti, akrabalık ilişkileri, turistik ziyaretler ve kız alıp verme üzerinden canlı tutulduğu düşünüldüğünde, Türkiye ye yerleşen ve kısa sürede kısmi uyum gösteren grupların geriye göç edeceğini beklemek ciddi bir yanılgı olacaktır (Çağlayan, 2015: 201)

Suriyeli mültecilerin etkileri, en fazla toplumsal alanda hissediliyor. Sığınmacılar ile yerel halk arasında, farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yaşanmakta. Sığınmacılardan dolayı çok eşliliğin ortaya çıkması ve buna bağlı boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarı, çarpık yapılaşma gibi problemler de giderek artmaktadır. Suriyelilerin yoğun yaşadıkları illerde demografik yapıyı değiştirmeleri, en ciddi toplumsal etkilerden biridir. Bu durum, kimi zaman etnik ve mezhepsel boyutlu kutuplaşmaların doğmasına ya da var olan gerginliklerin körüklenmesine yol açabiliyor.

Konu ekonomik açıdan ele alındığında, çift yönlü bir resim ortaya çıkıyor. Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımlar, kiralara yükselmesi, işsizlik oranının artması gibi argümanlar üzerinden Türkiye ekonomisinin olumsuz etkilendiği ifade edilmekte diğer

yandan Suriyelilerin, küçük çaplı da olsa, açtıkları işletmeler ile ekonomiye katkı sundukları da değerlendirilmektedir.

Suriyelilerin işgücü piyasasına girmeleri, yerel işçi sınıfı arasında iş fırsatlarının ellerinden alındığı gerekçesiyle tepki çekmekte fakat sığınmacıların, Gaziantep başta olmak üzere, sınır illerinin çoğunda işgücü açığını kapattığı da görülmektedir. Ayrıca Suriye'den çok sayıda yatırımcı, sermayelerini Türkiye'ye taşımıştır. Gaziantep'te faaliyet gösteren Suriyeli firma sayısı, iç savaş öncesinde 60 iken 2014'te 209'a, Mersin'de faaliyet gösteren Suriyeli firma sayısı ise 2009'da 25 iken 2014'te 279'a yükselmiştir. Suriyeli tüccarların Türk mallarını, kendi iş bağlantıları üzerinden Ortadoğu pazarına ulaştırmaları, Suriye krizinin sınır illerinin ihracatı üzerinde yarattığı olumsuz etkinin azalmasını sağlamıştır (Orhan, 2015).

Suriyeli Göçmen kadınların hizmet sektöründe çalıştırılması konusu da Türkiye'nin gündemine girmiştir. Göçmen kadınların göç ettikleri ülkelerde kendilerini ve hanelerini ayakta tutabilmek amacıyla tekstil, bakım ve ev hizmetleri gibi sektörlerde yoğunlaşmaya başlamışlardır. Ucuz ve uysal işgücü olarak nitelendirilen göçmen kadınların ev işlerinde daha yoğun bir şekilde istihdam edildikleri yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur. Örneğin Akalın'ın İLO verilerinden hareketle yaptığı değerlendirmeye göre, dünya da 52,3 milyon ev işçisi bulunmaktadır (2004: 36).

Konuya ilişkin Sakarya ilinde gerçekleştirilen bir araştırmada ev hizmeti satın alan çeşitli meslek gruplarından kadınlar ile görüşülmüş ve Suriyeli kadın çalıştırıp çalıştırmadığı, çalıştırmıyorsa nedeni? Çalıştırıyorsa nedeni ayrı ayrı sorgulanmıştır.

Suriyeli göçmen kadınları çalıştırmaya olumsuz bakanların gerekçeleri; güven duymama, yaşam tarzı ve temizlik anlayışlarındaki farklılıklar, dil konusundaki yetersizlik, kültürel yapı farklılığı, eğitim seviyesindeki düşüklük, mağdur psikolojisi ile kendilerini acındırmaya dönük tutum ve davranışları olarak belirtilmiştir. Suriyeli göçmen kadınları çalıştırmaya olumlu bakanların nedenleri ise; düşük gündeliklerle çalışmaları, daha itaatkâr davranış sergilemeleri ve çalıştıracak yerli kadın bulamamaları gibi nedenler sayılmıştır (Yıldırım alp ve İslamoğlu, 2016: 457-459). Olumlu ve olumsuz bakış açılarına sahip işverenlerin açıklamalardan da anlaşılacağı gibi hizmet sektöründe bir işgören olarak Suriyelilere karşı olumsuz bir algı oluşmuş durumda.

Konu toplumsal kabul ve uyum açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'nin batısında yer alan birçok kentinde Suriyelilere bakış

açısından sorunlar olduğu ifade edilebilir. Gerek bu bakış açısının değiştirilmesi gerekse Suriyeli göçmenlerin istismarının önlenmesi için bir takım düzenlemelerin zaman geçirilmeden yapılması gerekmektedir. Vatandaşlık hakkı vermek gibi bir yolla resmî entegrasyon sağlamak zor ve çetrefilli bir seçenek olsa da 900 binden fazla Suriyeli hâlihazırda ülke içinde serbest dolaştığı da bilinen bir gerçektir. Suriyeliler kalıcı bir konut, iş ve çocukları için eğitim imkânı ararken yeni çevrelerine uyum sağlamaya çalıştıkça gayrı resmî bir entegrasyon süreci işlemektedir. Çok sayıda belediye ve sivil toplum kuruluşu gibi hükümet de Türkçe dil kurslarını da kapsayan bir dizi hizmetin süresini artırarak ve bu kursları yaygınlaştırarak sorunların çözümünde önemli mesafeler alınabilecektir.

Mülteciler de uzun bir süre daha Türkiye’de olacaklarının farkındalar ve bu dil kurslarını talep ediyorlar. AFAD tarafından 2013’te gerçekleştirilen bir çalışmaya göre kamp dışı mültecilerin yüzde 86’sı Türkçe öğrenmek istiyor. Ancak, resmî entegrasyonun ötesinde hükümetin, hem resmî hem de gayrı resmî entegrasyon açısından hassas olan, İstihdam ve mülteci çocukların eğitimi alanlarına öncelik vermesi gerekecektir (Krişçi, 2014:29).

4.Sonuç Olarak

Göç, Türkiye’yi etkileyen toplumsal olgulardan biridir ve bu durum Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafya ve tarihsel birikimlerin bir sonucudur. Başka bir ifadeyle Türkiye’nin bir göç ülkesi haline gelmesi, Osmanlı Devleti’nin mirasçısı olması nedeniyledir.

Cumhuriyet tarihinde çeşitli anlaşmalar, baskılar, savaşlar gibi çeşitli gerekçelerle Türkiye’ye gelen göçmenler Türkiye Cumhuriyeti hükûmetleri tarafından uygun görülen illere yerleştirilmişlerdir. Bu yerleştirmelerde göçmenlerin tercihleri önem arz etmekle beraber kültürel benzerlikler ve akraba- komşuluk ilişkileri de önem taşımıştır.

Bunlara rağmen göçmenlerin bulundukları kentlere uyumları çok kolay olmamıştır. Çünkü kente uyumu engelleyen birçok sebep vardır. Genel olarak bu sebepler üç ana başlık altında toplanabilir. Birincisi, kente göç edenlerin sosyo-kültürel yapısı, ikincisi, kentin yapısı ve kuralları, üçüncüsü ise kentin sahip olduğu kültürel yapıdır. Kente Göçle Gelenlerin Sosyo-Kültürel yapısı ile geline yerin yapısı uyuşmadığında önemli sorunlar yaşanabilmektedir. Başka bir

ifadeyle, ferдин sahip olduğu kültürel değęerler, sanat, ilim, teknoloji, felsefe, din gibi sahalar ve bunun şekil ve kaideleri, kısacası bütün hayat tarzı gelinen yerinki ile uyumlu olmadığında dikkate değęer sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yani; Zorunlu göçe maruz kalan kitlelerin kültürü ve değęerleri, iskân edilen kentin değęerleriyle çatışabilir.

Kente iskân politikaları neticesinde veya kendi tercihleri ile yerleşen göçmenlerin kültürel bütünleşmeyi ve uyumu sağlayacak önemli bir husus ise kentteki gönüllü ve resmi kuruluşların faaliyetleridir. Bu kuruluşlar kentin yapısı, kuralları ve kentin kültürel yapısı hakkında göçmenleri bilgilendirici çeşitli çalışmalar yürütmeleri onların hayata tutunmalarını kolaylaştıracaktır. Kentte bulunan dernek, vakıf vb. gibi kuruluşlar kente uyuma yardım edebilirler. Ayrıca, kentlere göçle gelen nüfus için en büyük sorun konut kıtlığıdır. Bu nüfus enformel sektörde çalıştıklarından konut edinmeleri zorlaşmaktadır. Bu da şahısların kentleşememelerinde en büyük sebeplerden biridir.

Farklı yönetim sistemlerinden, dolayısıyla farklı bürokratik yapılardan Türkiye'nin çeşitli kentlerine gelen göçmenler, kamu kurumlarında güçlölkle karşılaştıkları zaman ne yapılacağı hususunda geçmişte önemli zorluklar yaşamışlardır. Günümüzde bürokratik yapı göçmene karşı kısmi bir olumlu yaklaşım geliştirmiş olmasına rağmen yine de zorluklar yaşanmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Ağır, Osman ve Sezik, M.,(2015), "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(9), ss.95-122
- Akalın, Ayşe E. (2014), "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen kadınların Toplumsal ve İktisadi varoluş Stratejileri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi
- Aksoy, Zeynep (2012), "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5.5(20),s.292-303
- Bayraklı, Cemile (2007), Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Behar, Cem (1996), Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927), Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.
- Bilgi, Levent (2006) "Türk Romanında Savaş Sonrası Anadolu'ya Zorunlu Göçler" **Doktora Tezi**, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul
- Çağlayan, Savaş (2015), Suriye Savaşı ve Suriyeli Göçmenler, Sosyoloji Divanı Dergisi, S.3(6), s.193-208
- Çalışkan Vedat, Cengiz Akbulak (2010), Bursa Kentine Yönelik Göçlerin Gecekondulaşma Sürecine Etkileri: Uludağ Yamaçlarındaki Gecekonducular, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research Volume: 3 Issue: 12.s.115-122.
- Çolak, Filiz (2013), "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç hareketi", Tarih Okulu Dergisi, S.14,s.113-145
- Deniz, taşkın (2014), "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.18. ss.175-204.
- Dil, Kemal (2015), "Göç Olgusuna Göçmenlerin deneyimleri üzerinden Bakmak", İdeal kent, Kent Araştırmaları Dergisi, s.15,s.150-169
- Durugönül, Esmâ (1997), "Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler", Toplum ve Göç,2. Ulusal Sosyoloji Kongresi, s. 95-100, Ankara: DİE
- Emgili, Fahriye (2017), "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Hakkındaki Araştırmalara Bir Bakış", Tarih ve Günce, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic I/1, ss. 29-54.
- Erdal, İbrahim, (2007), " Nüfus Değişiminde Mübadillerin Uyum Süreci Ve Sosyo- Ekonomik Değişimdeki Rollerini", International Congress of Asian and North African Studies, (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), 10-15 Eylül 2007 Ankara.

- Genç, E., (1996), Kentlileşme, Geleneksel-Modern Geriliminde Kimlikler, Uluslararası Sosyoji Kongresi, s.308-317, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları
- Goularas, Gökçe Bayındır (2012), Alternatif Politika, Cilt. 4, Sayı. 2, ss,129-146 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,
- İçduygu, Ahmet, (2005), Transit Migration of Turkey: Trends, Patterns and Issues, Research Report, European University Institute, Florence.
- İnan, Canan Emek (2016) “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, Göç Araştırmaları Dergisi, S.2(3),s.10-33
- Orhan, Oytun (2015), “Suriye’li Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, El Cezire Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/suriyeli-siginmacilarin-turkiyeye-etkileri>
- Özcan, Nazlı Şenses (2015), “Düzensiz göç üzerine Bir İnceleme”, İdeal Kent, Kent Araştırmaları Dergisi, S.15,s.22-39
- Öztürk, Emrullah (2014), “Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi’nde İskân Ve İstihdamı” T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Pınar, Mehmet (2014), “1950-1951 Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göçler Ve Demokrat Parti’nin Göçmen Politikası”, www.atam.gov.tr.23.08.2017
- Kamil, İbrahim (2016), “ Bulgaristan’dan Türkiye’ye Gerçekleşen 1950-1951 Göçünün Nedenleri”, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, S.5(2), s.31-65.
- Kaygalak, Sevilay (2009), Kentin Mültecileri, Ankara: Dipnot Yayınevi
- Şenışık, Pınar (2016), “1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Devlet Pratikleri Ve Dönüşen Kimlikler”, Studies Of The Ottoman Domain, S. 6(10), s.84-120.
- Krişçi, Kemal (2014) “ Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınavı”,Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
- Şirin, N.Aslı (2014), “ 1989 Zorunlu Göçü ve Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Tekirdağ’daki Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Çalışma”, Uluslararası Balkan Kongresi, Kocaeli Üniversitesi, 28 – 29 Nisan

- Toksöz,G.,vd.(2012), Irregular Labour Migration in Turkey and Situation of Migrant Workers in the Labour Market, Ankara: IOM
- Tümtaş, Mim Sertaç, Cem Ergun (2016), “Göçün Toplumsal Ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S..21(4), S.1347-1359.
- Uguz, S., Bilgen,İ., vd., (2004) “Göç ve Göçün Ruhsal Sonuçları”, Ç.Ü. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, c:13, s: 3, ss. 383–391
- Yalçın, Cemal (2004), Göç Sosyolojisi, Ankara: Anı Yayıncılık
- Yıldırım alp Sinem ve İslamoğlu Emel (2016), “İstihdamda Suriyeli Göçmen Kadın Olmak”,1.
- Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu, Amasya, 1. Cilt, s.449-463
- Yükseker, Deniz (2015), “Kürtlerin Yerinden Edilmesi ve Sosyal Dışlanma:1990’lardaki Zorla Göçün Sonuçları”, Küreselleşme Çağında Göç, İstanbul: İletişim yayınları

**TÜRKİYE’DE FİZİKSEL ALTYAPIYA DAYALI KÖYDEN KENTE GÖÇLERİN
YORDANMASINDA ETKİLİ UNSURLARIN SAPTANMASI VE BİR ARAŞTIRMA**

Prof. Dr. Lutfiye ÖZDEMİR

İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Orhan POLAT

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Bu çalışma, fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçleri etkileyen unsurları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Uluslararası Göç Örgütü’ne göre göç; bir devletin sınırları içinde veya uluslararası sınırlar arasında grupların veya bireylerin hareketidir (IOM: 2017). Fiziksel altyapı; yol, kanalizasyon, su, kaliteli ve nitelikli ulaşım, sağlık, eğitim, sosyal hayat, ekonomik alt yapı, işgücü, know-how bilgisi, binalar, ihtiyaçlar ve gereçleri kapsamaktadır. Bu araştırmada fiziksel altyapıya dayalı göçleri araştırmak için gerekli olan veri anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma, köyden kente göçün yoğun olarak yaşandığı İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgeleri’nde seçilmiş bazı köylerde yapılmıştır. Örneklem 141 köy insanının doldurduğu anketten oluşmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde Cronbach Alpha testi, faktör analizi, çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği .785’tir. Faktör analizi sonucunda köyden kente göçler; fiziksel altyapıya dayalı göçler ile ekonomik ve eğitim kaynaklı göçler olarak sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde yaşın, ulaşımın, fizyolojik gereksinimlerin, tarım işçilerine ödenen ücretlerin, tarımsal faaliyetlerden sağlanan kazançların ve danışmanlık hizmetlerinin etkili oldukları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köyden Kente Göç, Fiziksel Altyapıya Dayalı Göç, Kırsal Kalkınma

ABSTRACT

This study was conducted to determine the factors that affect migration from village to city-based physical infrastructure. Migration is the movement of individuals or groups within the borders of a state or between international borders according to the International Migration Organization (IOM: 2017). The physical infrastructure includes road, sewerage, water, quality and qualified transportation, health, education, social life, economic infrastructure, labor force, know-how knowledge, buildings, needs and equipment. In this study, the data needed to investigate migrations based the physical infrastructure were collected by the survey method. The

research was carried out in selected villages in Central Anatolia, Eastern Anatolia, Black Sea, Mediterranean, Aegean and Marmara regions where is occurred intensely the migration from the village to the city. The sample consists of the questionnaire filled by 141 village people. Cronbach Alpha test, factor analysis, multiple linear regression analysis were utilized in the evaluation of the data. The reliability of scale is .785. According to the results of factor analysis, migrations from the village to the city were classified as migration based on physical infrastructure and migration based on economic and education. As a result, age, transportation, physiological needs, wages paid to agricultural workers, earnings from agricultural activities and counseling services were found to be influential on migrations based on physical infrastructure.

Keywords: Migration from Village to City, Migrations based on Physical Infrastructure, Rural Development

1. GİRİŞ

Dünyada yaşanan değişme ve gelişmelerden biri olarak küreselleşme, uluslararası göç hareketlerine ivme kazandırmaktadır. Göçler özellikle savaş sonrasında (Suriye gibi) yaşanmaktaysa, göç hareketleri bir insanlık trajedisine dönüşebilmektedir. Çünkü savaş nedeniyle göç eden insanlar, önceki istikrarlı ve varlıklı yaşamlarını ülkelerinde bırakarak başka ülkelerde hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Bunun doğal sonucu olarak işsizlik, yoksulluk ve sefalet onları beklemektedir. Kitle halinde yaşanan göç olayları sonucunda göç alan ülkeler de büyük sorunlarla karşılaşabilmekte ve savaşa dayalı olarak yaşanan bu zorunlu göçlerin getirdiği sorunlara çözümler üretebilmek zorunda kalmaktadırlar.

Göçler sadece uluslararası arenada yaşanmayıp, ülkenin içinde de bir bölgeden başka bir bölgeye, bir kentten başka bir kente veya köyden kentlere hareketler biçiminde de gerçekleşebilmektedir. Ülkelerde yaşanan göçler her ne şekilde olursa olsun genellikle az gelişmiş olan yerlerden gelişmiş olan mekânlara hareket şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Yaşanan göç hareketlerinde gelişmişlik farklılıkları nedeniyle bazen önemli sorunlar yaşanabilmektedir. Oldukça önemli sorunlara neden olabilen göç hareketlerinden biri de kuşkusuz ki köyden kente doğru yaşanan göçlerdir. Çünkü köyden kente göç ile birlikte kırsal alanlar boşaltılmakta, köylerde tarımsal ve hayvansal üretim faaliyetleri neredeyse durma noktasına gelmekte ve kırsal kesimin gelişimi önemli ölçüde sekteye uğrayabilmektedir. Köyden kente göçe sebep olan pekçok unsurlar bulunmaktadır. İşte bu sebeplerden birisi de kuşkusuz ki köylerdeki fiziksel altyapı

yetersizliğinden kaynaklanan göçlerdir. Bu bağlamda araştırma, Türkiye’de fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçleri yordayan etkenleri bulabilmek amacıyla yapılmıştır. Fiziksel altyapıya dayalı göçler kapsamında, gerek yurtiçi gerekse yurtdışında yapılan bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda literatürde fiziksel altyapıya dayalı göçlere yönelik ayrıntılı bir çalışma bulunamamıştır. Göçe yönelik yapılan bazı araştırmalarda fiziksel altyapıya dayalı göçlere kısmen değinildiği tespit edilmiştir. Ayrıca göç ile ilgili araştırmaların, çoğunlukla kırsal alanlarda ayrıntılı anketler yapılarak gerçekleştirilmediği bunun yerine kamudan elde edilen istatistiklerden veya kentlere göç etmiş bireylere uygulanan anket sonuçlarından yararlanarak gerçekleştirildiği saptanmıştır. Bu nedenle kırsal kalkınma ve gelişmenin öneminden dolayı ve literatürde var olan açık nedeniyle bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir.

Göç, gerek ulusal gerekse uluslararası sınırlar içinde çeşitli sebeplerden dolayı bireylerin veya grupların hareket eylemine verilen isimdir. Bu araştırmada göç olgusu Türkiye sınırları veya ulusal sınırlar içinde kırsal alanlardan kentlere olan eylemi ifade etmektedir. Fiziksel altyapı ise kırsal alanlardaki “yol, kanalizasyon, su, temel iş görü (kaliteli ve nitelikli ulaşım, sağlık, eğitim, sosyal hayat, ekonomik alt yapı, işgücü, know-how bilgisi, vb.), kolaylık sağlayan bina, unsur, ihtiyaç ve gereçlere” işaret ederek bu alanlarda yaşanan eksikliklere değinmektedir.

Araştırmada kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiş ve kırsal alanlarda yaşayan köy insanlarıyla yüzyüze görüşmeler yapılarak bir yıl devam eden bir anket çalışması yapılmıştır. 93 sorudan oluşan anket, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgeleri’nde uygulanmıştır. Bu bölgelerden elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirmeleri sonucunda Cronbach Alpha değerinin .785 olduğu saptanmıştır. Faktör analiz sonucunda göçler; “fiziksel altyapıya dayalı göçler” ve “ekonomik ve eğitim kaynaklı göçler” olarak iki grup altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma bağlamında “fiziksel altyapıya dayalı göçler” ele alınarak bu göçlerin yordanmasında etkili olan unsurlar saptanmıştır. Sonuç olarak fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçler üzerinde yaşın, ulaşımın, fizyolojik gereksinimlerin, tarım işçilerine ödenen ücretlerin, tarımsal faaliyetlerden sağlanan kazançların ve danışmanlık hizmetlerinin etkili oldukları saptanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre göç; bir devletin sınırları içinde veya uluslararası sınırlar arasında grupların veya bireylerin hareketidir (IOM: 2017). İç göç ise; bir devletin sınırları içinde bireylerin yer değiştirme hareketidir. Altyapı; bir yerleşim yeri veya bir yapı için gerekli olan yol, kanalizasyon, su, elektrik vb. tesisatın tümü ve bir kentin işlevlerini görebilmesi, büyümesi ve gelişmesi için gerekli olan temel işgörü ve kolaylıklarla gereçlerdir (Büyük Türkçe Sözlük: 2017). Belirtilen tanımda “kent” ifadesini “yerleşim yeri” ifadesi ile değiştirerek “altyapı”nın tanımını; ‘bir yerleşim yerinin işlevlerini görebilmesi, büyümesi ve gelişmesi için gerekli temel işgörü, kolaylıklar ve gereçlerdir’ şeklinde yapabiliriz. Göçün sebepleri ülkelere, bölgelere, illere, zamana ve toplumda meydana gelen ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi gelişmelere, yöneticilerin uyguladıkları politikalara göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenlerle literatürde göç hareketlerini açıklayacak tek ve kapsamlı bir kuram henüz mevcut bulunmamaktadır (Tavas, 2015: 11). Kırsal alanlarla kentler arasında “altyapısal” olarak büyük eşitsizlikler bulunduğu söylenebilir. Ayrıca kırsal alanlardan kentlere yaşanan göçler, kırsal alanlar için kayba neden olurken, kentler için de bir takım olumsuzluklara yol açtığı belirtilebilir. Göçle birlikte kırsal alanlarda yaşanan kayıplar sonucu oluşan eşitsizlikler öncelikle ekonomide, eğitimde, sosyal hayatta ve altyapıda kendini hissettirmektedir (Lipton, 1980: 1-24). Geçmişten günümüze göç sebepleri ile yapılan çalışmalar sonucunda oluşturulan kuramları şöyle özetleyebiliriz (Tavas, 2015: 11);

1. Ravensttein Kuramı: Ravenstein; Birleşik Krallık'ta 1885 ve 1889 yıllarında yaptığı araştırmada; göçün sebeplerini başta ekonomik sebepler olmak üzere, siyasi sebepler ve uygun olmayan sıkıcı sosyal çevreye bağlı sebepler olarak tanımlamaktadır (Ravenstein, 1885: 199; Ravenstein, 1889: 286-288; Lee, 1966: 49).

2. Kesişen Fırsatlar (Intervening Opportunities) Kuramı: Stouffer'in 1940 yılında Amerika'da yaptığı bir araştırma sonucunda göç ile tercih edilen yerin/mesafenin, fırsat ve fırsatların çokluğu ile doğru orantılı olduğunu tespit etmiştir (Tavas, 2015: 30-31).

3. İtme-Çekme (Push-Pull) Kuramı: Everett Lee, 1966 yılında yayınladığı “Göç Teorisi” adlı makalesinde göç davranışı faktörlerini; yaşanan yer (itici nedenler), göç edilecek yer (çekici nedenler), araya giren engeller ve kişisel faktörler olarak ifade etmiştir. Genel olarak; itici faktörler bireylerin bulunduğu yerlerden ayrılmalarına neden olan ekonomik, sosyal, siyasi vb. sorunları; çekici faktörler ise, göç sonucu gidilen yerin çekici-cezbedici özelliklerini içermektedir (Lee, 1966: 47-51; IOM, 2017).

4. Peterson Göç Kuramı: Peterson 1958 yılında Kolorado Üniversitesi’nde yaptığı “Göçün Genel Tipolojisi” isimli çalışmada genel olarak göçün oluşmasında en büyük etkinin ekonomik faktörler olduğunu belirtmiştir. Ekonomideki yükseliş ve düşüşlerin toplumdaki sınıfları etkilediğini ve bireylerin ve toplumdaki sınıfların ekonomideki değişikliklere tepkilerinin farklı olduğunu ifade etmiştir (Petersen, 1958: 256-266).

5. Göç Sistemleri ve Göç İlişkileri Kuramı: Bu kuramda göç, devletlerarası, kültürler arası, bireysel-ailesel ve göç ajansları arasındaki ilişkilere göre incelenmektedir (Tavas, 2015: 35). Fawcett, göç sistemini genel olarak bağlantılar ve ilişkiler üzerine kurmuştur. Bu bağlantıların tiplerini, somut, düzenleyici ve ilişkisel bağlantılar olarak ifade etmiştir. Çalışma sonucunda ise göçün sadece ekonomik boyutunun değil kültürel boyutunun da incelenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır (Fawcett, 1989: 671-680).

BM’de yapılan çalışmalarda göçlere; çevresel faktörler, yoksulluğun azaltılması, güvenlik ihtiyacı, sağlık, kaliteli yaşam, gelir seviyesini artırma isteği, okula erişim/gitme, mesleki eğitim, kişisel istekler ve kendini güçlendirme/gerçekleştirme gibi ihtiyaçların neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (UNCED, 1992). Todaro (1980: 377), insanların ekonomik sebeplere ek olarak; 1) eğitim ve becerilerini geliştirmek, 2) aynı özelliklerden oluşan ‘kırsal alan sosyal ve kültürel hapishanesi’nden kaçmak, 3) politik istikrarsızlık ve kırsal şiddetten kaçmak, 4) kentlere taşınmış aile ve arkadaşlarına katılmak amacıyla göç ettiklerini belirtmektedir. Deshingkar ve Grimm (2005: 25-34) ise; göçün nedenlerini itici ve çekici faktörler olarak incelerken, itici faktörleri tarım sektöründeki fırsatların azalması, çekici faktörleri ise kentlerdeki sanayi ve hizmet sektörlerinde yeni fırsatların doğması

olarak tanımlamakta ve iç göçte aktif olarak göç edenlerin gençler olduğunu belirtmektedir. Latin Amerika ve Karayipler’de iç göçte en önemli sebeplerin başında geleneksel olarak yaşam koşullarının önemli bir parçası olan “ekonomik kazanç” gelirken, eğitim ve barınma da diğer önemli sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgelerde yapılan araştırmalarda ise; yerleşim yerinin, yaşanan ev ve yaşam kalitesinin, ulaşım ve altyapının göçte etkili unsurlar olduğu belirtilmektedir (UNDESAPD, 2011: 62; ECLAC, 2007: 14-232). Genel olarak incelendiğinde; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı kapsamında oluşturulan “İnsanı Gelişim Endeksi” ile yaşanan göç arasında anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir (UNDESAPD, 2011: 62). İnsani Yaşam Endeksi, ‘uzun ve sağlıklı hayat’, ‘bilgi’ ve ‘iyi bir yaşam standardı’ olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Human Development Index, 2017). Ackah ve Medvedev (2012: 764-784) da Gana’da göçmenlerin göç nedenlerini daha iyi eğitim, sağlık hizmetleri ve su gibi daha iyi yaşam koşulları olduğunu belirtmektedir. Ali vd., (2015: 5-6); Pakistan (Kiber) Khyber-Paktunva (Pakhtunkhwa) kırsalında yaşanan iç göç sonucunda, göç edenlerin daha iyi yaşam koşullarına (daha yüksek gelir, daha iyi sağlık hizmetleri, eğitim ve altyapı ‘su, telefon, gaz vb.’) sahip olduğunu belirtmekte ve kırsal alanlarda olumlu değişiklikler yapılmasını sağlayacak kalkınma programlarının gerçekleştirilmesini tavsiye etmektedir. Günşen (2012: 34) ise Kastamonu ve Bartın’ın orman köylerinde yaşanan iç göçlerin sebeplerini; köyün dağ sırtında olması, il merkezine uzaklığının fazla olması, köylünün eğitim düzeyinin düşük olması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kısıtlı olması, gelirlerinin düşüklüğü, destek kredilerinin düşüklüğü, köyün etrafında istihdam için sanayi tesisinin bulunmaması, odun üretim miktarının az olması ve yakmak için verilen odunun kısıtlı olması olarak belirlemiştir. Aynı çalışmada köylerden göçler sonucunda okur-yazar oranının azaldığı, genellikle gençlerin göç etmesi nedeniyle aktif çalışan kişi sayısının düştüğü gözlemlenmiştir. Son olarak Özyakışır (2012: 101), TRA2 Bölgesinde (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) gerçekleşen göçün ekonomik sebeplere (yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, tarım ve hayvancılığın istikrarsız seyri vb.), eğitim, sağlık, yetersiz altyapı, ulaşım, sosyal yaşamın yetersizliği, iklim koşullarının getirdiği zorluklar ve güvenlik gibi faktörlere dayandığını belirtmektedir.

Kırsal alanlardan kentlere yaşanan göçler sadece ülke açısından değil dünyadaki tüm ülkeler için bir sorun oluşturmaktadır. Çünkü 2010 yılında dünya tarihinde ilk kez kırsal alanlarda yaşayan insan sayısı, kentlerde yaşayan insan sayısından daha az olmuştur. Aynı yıl; dünya nüfusunun yüzde 50.5'i, diğer bir deyişle 3,5 milyar insan kentlerde yaşar hale gelmiştir. 2050 yılında ise kentlerde yaşayan insan sayısının 5,2 milyar olması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kırsalında yaşayan insan sayısı 2010 yılında 0,9 milyar iken 2050 yılında 1,1 milyara ulaşması beklenilmektedir. Aynı dönemlerde ise dünyada kırsal alan nüfusunun 0,6 milyar azalması tahmin edilmektedir (UNDESAPD, 2011: 1). Ülkemizde 81 il, 919 ilçe ve 18.331 köy bulunmaktadır (Türkiye Mülki İdare Bölümler Envanteri, 2017). Ülke nüfusumuz 79.814.871 ve belde/köy nüfusumuz ise 6.143.123'tür (TÜİK, 2017). Ülke nüfusumuzun yüzde 7,7'si belde ve köylerde yaşamaktadır. Ülkemizde 2011 yılı verilerine göre; 23.630.000 hektar tarım arazisi ve 14.617.000 hektar çayır ve mera arazisi olmak üzere toplam 38.247.000 hektar tarım arazisi bulunmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 8). Ülkemizde belde/köy nüfusu ile tarım arazilerini oranladığımızda kişi başına 6,2 hektar (62 dekar) tarım arazisi düşmektedir. Kırsal alanlarda yaşayanların çoğunluğunun yaşlı nüfus olduğu göz önüne alındığında, tarım arazilerinin etkin olarak kullanılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum önümüzdeki yıllarda ülkemiz tarımının sürdürülebilirliği açısından sıkıntı oluşturacağı öngörülmektedir. Bu olumsuzluğun giderilmesi için kırsal alanlarda yaşanan iç göçün sebeplerinin günümüz koşullarına göre belirlenmesi ve göçün önlenmesi önem kazanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde iç göçlerle ilgili olarak tahmin geliştirmek için toplanmış ve dokümente edilmiş bilgi eksiliği bulunmaktadır (UNDESAPD, 2011: 2). Bu kapsamda ülkemizde iç göçle ilgili yapılacak çalışmalar önem kazanmaktadır. Kırsal alanlardan kentlere yaşanan iç göçleri önlemek maksadıyla pekçok ülkede farklı politikalar uygulanmaktadır. Bunlardan en farklı olanı Çin'de uygulanan "Hukou Sistemi"dir. Hukou sisteminde iç göç, devlet yetkililerinin 'izni ile' gerçekleştirilmektedir. Genel olarak göç izni, kendi yaşadıkları bölge özelliğine sahip bölgeler (kırsal alanlardan kırsal alanlara; kentlerden kentlere gibi) arasında olmak şartıyla verilmektedir. Sistemin etkin olarak devam ettirilmesi

için; emekli olabilmek için 15 yıl aynı eyalette ikamet etme şartı, eğitim ve sağlık hizmetleri için kalıcı ikamet etme şartı gibi uygulamalar mevcuttur. Bu ve benzeri katı kurallar olmasına rağmen Çin’de iç göçe engel olunamamaktadır; insanlar geçici veya kayıt dışı olarak göç etmektedir (UNDESAPD, 2011: 81-109). Çin’de insanlar büyük kentlere daha iyi yaşam, hızlı zenginleşme ve çocuklarına daha iyi bir yaşam sunmak amacıyla göç etmek istemektedirler. Çünkü kırsal alanlarda ‘temel sosyal hizmetler’ bulunmamaktadır (Li, 2017). Bu örnekten anlaşılacağı gibi kamu gücü ile hukuksal yaptırımlarla kurulan sistemlerde dahi iç göç engellenememektedir. Lucas’a (2015: 9-11) göre kırsal alanlarda daha iyi eğitimin verilmesi, sağlık imkânlarının geliştirilmesi, sosyal tesislerin yapılması veya iyileştirilmesinin göçmek isteyen insanlar üzerinde ‘göç etmeme’ yönünde düşüncelerini değiştirmelerine neden olabilmektedir. Diğer bir deyişle “altyapı”ların yapılması ve iyileştirilmesi insanlarda göç etme düşüncesini değiştirebilmektedir. Özdemir ve Polat’a (2016: 452) göre ise kırsal alanlardan kentlere olan göçlerin nedenleri sırasıyla şunlardır: 1) Bilinçsiz tarım ile gelecek nesillerin yaşayabilmeleri için gerekli olan doğal kaynakların (toprak, su, orman ve çevre) yok edilmesi, 2) Tarımsal mesleki eğitim verilmediğinden verimli/kazançlı bir tarımın yapılamaması, 3) Köylerde ilkokullar kapatıldıktan sonra çocukların eğitimi için kentlere göçlerin artması, 4) Verimli tarım yapılamadığından insanların yoksulluktan/işsizlikten göç etmeleri, 5) Gençlerin küçük yaşlardan itibaren ilçe merkezlerinde okuduğu için kırsalda yaşamayı tercih etmemeleridir. Kırsal alanlarda yaşanan göçleri bu sebeplere dayandıran Özdemir ve Polat’a (2016: 452) göre göçü önlemeye katkıda bulunabilecek olan öneriler şunlardır: 1) Kırsal alanlarda tarımsal eğitimlerin (formal-informal) verilmesi, 2) Kırsal alanlarda sosyal hayatın geliştirilmesi, 3) Gençlerin küçük yaşlardan itibaren tarımsal faaliyetlerden uzaklaştırılmaması, 4) Köy ilkokullarının açılması ve kaliteli eğitimin verilmesidir. Kağıtçıbaşı’na (2010: 319-339) göre de öncelikli olarak ‘göçün kişisel nedenlerden mi, durumsal nedenlerden mi?’ kaynaklandığının belirlenmesi önemlidir. Göçün hangi nedenlerden kaynaklandığının insanlarda oluşan algı düzeyi ile belirlenmesi, tabandan tavana yaklaşım metodu ile çözümler üretilmesi açısından önemlidir. Çünkü tavandan tabana yaklaşımla üretilen çözümler, yerel halkın ve

insanların önceliğinden çok yönetenlerin önceliğinden oluştuğu bilinmektedir. Bu nedenle göçle ilgili araştırmalar kırsal alanlarda gerçekleştirilmelidir.

3. ARAŞTIRMANIN SORULARI VE AMACI

Bu çalışmanın üç temel sorusu vardır: 1) Köyden kente göçlerin nedenleri nelerdir? 2) Fiziksel altyapı imkânları köyden kente göçte etkili midir? 3) Fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçlerin yordanmasında etkili olan unsurlar nelerdir? Oluşturulan bu temel sorular bağlamında araştırmanın amacı: Fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçlerin yordanmasında etkili olan unsurları saptamak ve bu nedene dayalı göçlerin önlenmesi için önerilerde bulunmaktır.

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Örnekleme ve Veri Toplama Yöntemi

93 sorudan oluşan araştırma anketi; İç Anadolu Bölgesi'nde Eskişehir-Çifteler-Yıldızören köyünde, Karadeniz Bölgesi'nde Amasya-Taşova-Andıran Köyünde ve Artvin-Şavşat-Düzenli Köyünde, Ege Bölgesi'nde Manisa-Selendi-Terziler Köyünde, Marmara Bölgesi'nde Çanakkale-Ayvacık-Tuzla Köyünde, Akdeniz Bölgesi'nde Mersin-Silifke-Ovacık Köyünde ve Doğu Anadolu Bölgesinde Malatya-Yeşilyurt-Kırlangıç Köyünde uygulanmıştır. Söz konusu bölgelere 200 anket gönderilmiş olup, 153 anket geri dönmüştür. Geri gelen anketlerin 141 adedinin değerlendirilebilir nitelikte olduğu kabul edilmiştir. Analiz sonucunda 0,856 değer aldığı saptanan ölçeğin Cronbach's Alpha'sının oldukça güvenilir olduğu bulunmuştur. Araştırmada veri ve bilgi toplamada anketörler vasıtasıyla yüzyüze anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu araştırmacıların kendileri tarafından kapsamlı literatür taraması sonucunda edindikleri bilgiler bağlamında hazırlanmış olup, toplam 93 sorudan oluşmaktadır.

4.2. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemi

Anketlerin istatistiksel açıdan yorumlanmasında Excel ve SPSS 22 paket programlarından yararlanılmıştır. Fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçlerin yordanmasında etkili unsurları saptamaya yönelik anket çalışması bağlamında ulaşılan verilerin analizinde öncelikle anketi dolduran köylülerin demografik nitelikleri frekans

dağılımları ile sınıflandırılmış, daha sonra köyden kente göçlerin boyutları faktör analizi ile belirlenmiş ve son olarak fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçleri yordayan etkili unsurların saptanması için çoklu doğrusal regresyon analizlerinden faydalanılmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN HPOTEZLERİ

H1: Demografik nitelikler fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H2: 'Binek aracın varlığı', 'yaşanan yerin il merkezine uzaklığı', 'yaşanan yerin ilçe merkezine uzaklığı', 'yaşanan yere belediyenin toplu taşıma araçlarının gelme sıklığı' ve 'kışın köyün il ve ilçe ulaşım yollarının kar nedeniyle kapalı kalma süresi' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H3: 'İlçe Tarım Müdürlüğü, Tarım Kredi Kooperatifi veya Ziraat Odası'ndan görevlilerin tarım ile ilgili bilgi vermek üzere düzenli olarak köye gelme durumu', 'köyde içme sularının sağlandığı kuyu ve depoların kontrolünün düzenli olarak yapılma durumu' ve 'tarlaların toprak analizinin yıllık olarak yapılma durumu' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H4: 'Yaşanan evde suyun varlığı', 'musluklardan suyun kesintisiz olarak akması', 'yaşanan evde elektriğin sürekli olarak varlığı', 'yaşanan evde doğalgaz veya merkezi/kaloriferli ısıtma sisteminin varlığı', 'yaşanan yerde günlük ekmek satışının varlığı', 'yaşanan yerde marketin varlığı', 'yaşanan yerden kargo gönderilip alınma durumu' ve 'yaşanan yere günlük olarak gazetenin gelmesi' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H5: 'Yaşanan yerde elektrik ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde inşaat ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde motor/kaynak ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde tesisat ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde veteriner bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde meslek erbaplarına ödenen ücretler', 'yaşanan yerde tarım işçilerine ödenen günlük ücretler' ve 'sürekli tarım işçisi bulma kolaylığı' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H6: 'Tarımsal faaliyetlerden (hayvancılık dâhil) yıllık olarak elde edilen kazanç', 'yaşanan yerde meslek erbaplarına ödenen

ücret', 'yıllık kullanılan yapay gübre miktarı', 'yıllık kullanılan hayvansal gübre miktarı', 'yıllık kendi tarlalarınızdan elde ederek kullandığınız yem miktarı' ve 'yıllık hazır olarak satın aldığınız yem miktarı' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H7: 'Yaşanan yerde veya ilçede tarım ile ilgili konuları veya tarımsal/hayvansal hibeleri/destekleri danışmak üzere danışmanların varlığı', 'danışmanlara danışılan her konuda ücret ödemenin ek yük getirmesi', 'danışmanlara veya tarım ile ilgili bilgi alınan insanlara güven', 'yaşanan yerde kırsal kalkınma projesi gerçekleştiren proje yöneticilerine olan güven' 'yaşanan yere gezici benzin/akaryakıt istasyonunun gelme durumu' ve 'tarım ile ilgili destek ve hibeler açıklanır açıklanmaz haberdar olabilme durumu' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

H8: 'Sahip olunan tarla miktarı', 'sahip olunan sulanabilir tarla miktarı', 'yıllık işlenen ortalama tarla miktarı', 'sahip olunan büyükbaş hayvan miktarı', 'sahip olunan küçükbaş hayvan sayısı', 'traktör sahipliği' ve 'hayvancılık yapabilmek için yeterli miktarda mera veya otlağın varlığı' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırma; sosyo-demografik değişkenler, köyden kente göçlerin boyutları ve hipotezlere ilişkin bulgular bağlamında irdelenmiştir.

6.1. Sosyo-Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde ankete katılan köylüler; yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları, medeni durumları ve çiftçilik deneyimleri açısından sınıflandırılmışlardır. Bu değişkenlere ilişkin frekans dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Demografik Değişkenlere İlişkin Dağılımlar

Yaş	Frekans	Yüzde	Cinsiyet	Frekans	Yüzde
40 yaş ve altı	39	27.7	Erkek	130	92.2
41-55 yaş arası	57	40.4	Kadın	11	7.8
56 yaş ve üstü	45	31.9	Toplam	141	100.0
Toplam	141	100.0	Medeni Durum	Frekans	Yüzde
			Evli	119	84.4
			Bekar	22	15.6
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde	Toplam	141	100.0
İlkokul	65	46.1	Çift. Deneyimi	Frekans	Yüzde
Ortaokul	16	11.3	1-15 yıl arası	70	49.6
Lise	53	37.6	16-30 yıl arası	47	33.3
Lisans ve önlisans	7	5.0	31 yıl ve üzeri	21	14.9
Toplam	141	100.0	Cevapsız	3	2.1
			Toplam	141	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi, yaşları açısından köylülerin %40.4’ünün 41-55 yaş grubu arasında bulundukları görülmüştür. Çoğunluğu erkek (%92.2) olan katılımcıların %46.1’i ilkokul mezunu, azınlık bir grup (%5) ise lisans ve önlisans mezunudur. Son olarak çiftçilik deneyimleri açısından köylülerin %49.6’sının 1-15 yıl arasında deneyimleri bulunurken, 31 yıl veya daha fazla deneyim sahibi olan çiftçilerin oranı ise %14.9’dur.

6.2. Köyden Kente Göçlerin Boyutlarının Saptanması: Açıklayıcı Faktör Analizi

Köylerden kentlere olan göçlerin nedenlerini belirleyebilmek ve sınıflandırabilmek amacıyla yapı geçerliği istatistiki analizinden yararlanılmıştır. Yapı geçerliği kapsamında, ölçeğin faktör yapısını belirleyebilmek için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi, 2017 yılında İç Anadolu, Karadeniz, Ege, Marmara, Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri’nden seçilmiş köylerdeki 141 çiftçiden elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veriler üzerinde faktör analizi yapılmadan önce verilerin dağılım özellikleri Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiş ve dağılımın normale yakın olduğu saptanmıştır (Kalaycı, 2009: 54). Çünkü tanımlayıcı istatistiki analiz sonucunda değişkenlerin ortalaması, medyanı ve modunun yakın değerler aldığı görülmüştür. Bu aşamadan sonra yapılan Kaiser-Mayer-Olkin ve Bartlett Testleri sonucunda (Kaiser Meyer Olkin= .708, Bartlett's Test of Sphericity= 387.284, df= 55, p=.000) verilerin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Açıklayıcı faktör

analizinde şu ölçütler esas alınmıştır: Her bir faktörün özdeğerinin en az 1 olması, her bir faktördeki maddelerin faktör yüklerinin en az .50 değerine sahip olması, her bir faktöre yüklenen maddelerin anlam ve içerik olarak tutarlı olması, bulundukları faktördeki yük değerleri ile diğer faktördeki yük değerleri arasındaki farkın en az .10 ve daha yukarı olması (binişik olmaması) dır. Ölçeği geliştirmek üzere anketteki değişkenler arasından toplam 11 madde belirlenmiştir. Ölçeğin boyutlarını belirleyebilmek amacıyla temel bileşenler analizi (principal component analysis), Kaiser kriteri (özdeğeri 1’den büyük olan faktörler) ve her faktöre düşen yüksek ağırlıklı değişkenleri minimize etmek için de Varimax dik döndürme tekniği uygulanmıştır. Belirlenen ölçütlere uymayan maddelerin (89, 86, 91, 73) elenmesi ve yinelenen analizler sonucunda ölçeğin iki boyutlu, yedi maddeden oluşan bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Analizler sonucunda elde edilen aritmetik ortalama, standart sapma, faktör yükleri, özdeğerler, açıklanan toplam varyans yüzdesi ve iç tutarlık katsayıları, Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Köyden Kente Göçlerin Nedenlerinin Gruplandırılması

Maddeler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	Faktör Yükleri	Özdeğerler	Varyanslar	Cronbach’ s Alpha
1. Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçler				1.378	23.698	.758
78) İnsanlar hastalıklarının tedavisi için göç ediyorlar	2.9078	1.4137 1	.89 1			
79) Şehirde yaşamanın kolaylıkları (su, elektrik, doğalgaz, ulaşım, telefon, market, fırın, İnternet vb.) insanları göç ettiriyor	3.0638	1.4551 0	.88 4			
2. Ekonomik ve Eğitim Kaynaklı Göçler				2.948	38.109	.785
75) Verimli tarım yapılamadığından insanlar yoksulluktan/işsizlikten göç ediyor	4.1277	1.2121 5	.82 3			
74) Tarımsal mesleki eğitim verilmediğinden verimli/kazançlı bir tarım yapılamıyor	3.9929	1.1680 0	.73 0			
77) Gençler küçük yaşlardan itibaren ilçe merkezlerinde okuduğu için kırsalda yaşamak istemiyorlar	3.8298	1.2870 6	.71 7			
76) Bilinçsiz tarım ile gelecek nesillerin yaşayabilmesi için gerekli olan doğal kaynaklar (toprak, yeraltı suları, orman ve çevre) yok ediliyor	4.1560	1.0575 2	.71 1			
87) Okullarda tarım ile ilgili mesleki eğitim alan öğrencilerin uygulamalı eğitimlerinin köylerde verilmesi faydalı olur	3.9645	1.1489 8	.64 0			
Açıklanan Toplam Varyans					61.807	

Tablo 2’de görüldüğü gibi, analiz sonucunda, ölçekte öz değeri (eigen value) 1’den büyük iki faktör saptanmıştır. Bu iki faktörün açıkladıkları toplam varyans, %61.807’dir. Kline (1994) toplam varyansı açıklama düzeyinin %40’ın üzerinde olmasını, yapı geçerliği için önemli göstergelerden biri olarak kabul etmektedir. Birinci faktörde yük değerlerinin .891 ile .884 arasında, ikinci faktörde ise yük değerlerinin .823 ile .640 arasında değiştiği görülmüştür. Ayrıca maddenin ölçekten çıkarılıp/çıkarılmayacağını saptamak amacıyla, madde silindiğinde, alpha katsayılarındaki değişmelere ve ortalamalardaki değişime bakılmıştır. Her bir madde ölçekten çıkarıldığında, alpha katsayısının yükselmediği görülmüştür. Bu maddelerin güvenilirliği değiştirmeyen, ölçeği destekleyen maddeler olduğuna ve ölçekten çıkarılmamaları gerektiğine karar verilmiştir. Varimax eksen döndürme tekniği sonucunda birinci faktörün iki maddeden (78 ve 79) ve ikinci faktörün ise beş (75, 74, 77, 76 ve 87) maddeden oluştuğu bulunmuştur. Maddelerin içerikleri incelendiğinde, birinci faktöre “Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçler (FAYDAG)” ve ikinci faktöre “Ekonomik ve Eğitim Kaynaklı Göçler (EKAG)” isimleri verilmiştir. Köyden kente göçlerin boyutlarını belirlemede güvenilirlik çalışması için iç tutarlılık katsayıları (Cronbach alpha) da hesaplanmıştır. Köyden kente göçlerin nedenlerinden biri olan fiziksel altyapıya dayalı göç boyutunun alpha katsayısı .758 ve ekonomik ve eğitim kaynaklı göç boyutunun iç tutarlılık katsayısı alpha: .785 bulunmuştur. Kalaycı’ya (2009: 405; Can, 2013: 343) göre, alpha katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği şu şekilde yorumlanır; “ $0 \leq \alpha < .40$ ise ölçek güvenilir değildir”, “ $.40 \leq \alpha < .60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük”, “ $.60 \leq \alpha < .80$ ise ölçek oldukça güvenilir” ve “ $.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir”. Bu bağlamda ölçeğin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir. Köyden kente göçlerin nedenleri iki temel boyut altında toplanmış olmasına karşın, bu çalışmada odaklanılan nokta; fiziksel altyapıya dayalı göç boyutu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çünkü araştırmanın amacı fiziksel altyapıya dayalı göçleri etkileyen etmenleri belirlemektir.

6.3. Hipotezlerin Testine İlişkin Bulgular

Belirtilen yedi araştırma hipotezi yapılan çoklu regresyon analizleri ile elde edilen bulgular doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda FAYDAG'ın yordanmasında demografik niteliklerin etkisine ilişkin bulgular Tablo 3'te görülebilir.

Tablo 3: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Demografik Niteliklerin Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	3.002	.717		4.186	.000		
Yaş	.488	.157	.293	3.106	.002	.259	.258
Cinsiyet	-.064	.402	-.013	-.160	.873	-.048	-.014
Eğitim Durumu	.018	.111	.014	.159	.874	-.027	.014
Medeni Durum	-.536	.301	-.152	-1.782	.077	-.193	-.152
Çiftçilik Deneyimi	-.211	.159	-.132	-1.333	.185	.027	-.114
R= .319	R ² = .102		F (5, 135)= 3.064		P= .012		

Yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda demografik niteliklerle fiziksel altyapıya dayalı göçlerin anlamlı bir ilişki ($R = .319$, $R^2 = .102$) sergiledikleri ($F(5, 135) = 3.064$, $p < .05$) saptanmıştır. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden sadece yaş ($p < .01$, $\beta = .293$) değişkeninin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir yordayı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenle fiziksel altyapıya dayalı göçler arasındaki ilişkilere bakıldığında, yaş ile olan ikili ilişkide $r = .259$ iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide $r = .258$ düzeyindedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, fiziksel altyapıya dayalı göçleri yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Fiziksel altyapıya dayalı göçler= $(3.002) + (.488 \times \text{yaş}) - (.064 \times \text{cinsiyet}) + (.018 \times \text{eğitim durumu}) - (.536 \times \text{medeni durum}) - (.211 \times \text{çiftçilik deneyimi})$.

Bu bağlamda H1 (Demografik nitelikler fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir) doğrulanmıştır. FAYDAG'ın yordanmasında aracın, uzaklığın, toplu taşıma araçlarının ve kışın etkisine ilişkin bulgular, Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Aracın, Uzaklığın, Toplu Taşıma Araçlarının ve Kışın Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	.594	.473		1.256	.211		
Binek Aracın Varlığı	.513	.203	.199	2.530	.013	.306	.213
İl Merkezine Uzaklık	.000	.172	.000	.003	.998	.033	.000
İlçe Merkezine Uzaklık	.479	.107	.388	4.494	.000	.308	.361
Toplu Taşıma Aracının Gelme Sıklığı	.520	.153	.282	3.396	.001	.152	.281
Kışın Yolların Kapalı Olması	.283	.186	.130	1.524	.130	.088	.130
R= .485		R ² = .235		F (5, 135)= 8.285		P= .000	

Tablo 4'te görüldüğü gibi, yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda: 'Binek aracın varlığı', 'yaşanan yerin il merkezine uzaklığı', 'yaşanan yerin ilçe merkezine uzaklığı', 'yaşanan yere belediyenin toplu taşıma araçlarının varma sıklığı' ve 'kışın köyün il ve ilçe ulaşım yollarının kar nedeni ile kapalı kalma süresi' değişkenleri ile **fiziksel altyapıya dayalı göçlerin anlamlı bir ilişki (R= .485, R²= .235) sergiledikleri (F (5, 135)= 8.285, p< .001) bulunmuştur.** Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden **ilçe merkezine uzaklık** (p< .001, β = .388), **belediyenin toplu taşıma araçlarının köye gelme sıklığı** (p< .01, β = .282) ve **binek aracın varlığı** (p< .05, β =.199) değişkenlerinin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı yordayıcılar oldukları görülmektedir. Ayrıca bu sıralama standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerindeki görece önem sırasını göstermektedir. Yordayıcı değişkenlerle fiziksel altyapıya dayalı göçler arasındaki ilişkilere bakıldığında, ilçe merkezine uzaklık ile olan ikili ilişkide r= .308, diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide r= .361; belediyenin toplu taşıma araçlarının köye varma sıklığı ile olan ikili ilişkide r= .152 iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide r= .281; son olarak binek aracın varlığı ile olan ikili ilişkide r=.306 iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde r= .213 düzeyindedir. Regresyon analizi

sonuçlarına göre, fiziksel altyapıya dayalı göçleri yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Fiziksel altyapıya dayalı göçler= (.594) + (.513 x binek aracın varlığı) + (.000 x il merkezine uzaklık) + (.479 x ilçe merkezine uzaklık) + (.520 x toplu taşıma araçlarının gelme sıklığı) + (.283 x kışın yolların kapalı kalma süresi).

Bu bağlamda H2 (**‘Binek aracın varlığı’, ‘yaşanan yerin il merkezine uzaklığı’, ‘yaşanan yerin ilçe merkezine uzaklığı’, ‘yaşanan yere belediyenin toplu taşıma araçlarının gelme sıklığı’** ve **‘kışın köyün il ve ilçe ulaşım yollarının kar nedeniyle kapalı kalma süresi’** birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir) doğrulanmıştır.

FAYDAG’ın yordanmasında görevlilerin bilgi vermesi, kuyu-depoların kontrolü ve toprak analizinin yapılması değişkenlerinin etkisine ilişkin bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Görevlilerin Bilgilendirmesinin, Kuyu Depo Kontrolünün ve Toprak Analizinin Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	2.668	.839		3.179	.002		
Tarım Görevlilerinin Bilgi Vermesi	-.169	.246	-.059	-.687	.493	-.050	-.059
Kuyu ve Depoların Kontrolü	.200	.219	.078	.912	.364	.077	.078
Toprak Analizinin Yapılması	.162	.381	.037	.426	.671	.035	.036
R= .101		R ² = .010		F (3, 137)= .473		P= .702	

Tablo 5’te görüldüğü gibi, yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda: “İlçe Tarım Müdürlüğü, Tarım Kredi Kooperatifi veya Ziraat Odası’ndan görevlilerin tarım ile ilgili bilgi vermek üzere düzenli olarak köye gelme durumu”, “köyde içme sularının sağlandığı kuyu ve depoların kontrolünün düzenli olarak yapılma durumu” ve “tarlaların toprak analizinin yıllık olarak yapılma durumu” değişkenleri ile fiziksel altyapıya dayalı göçlerin **anlamlı bir ilişki (R= .101, R²= .010) sergilemedikleri (F (3, 137)=.473, p> .05) bulunmuştur.** Bu bağlamda H3 (**‘İlçe Tarım Müdürlüğü, Tarım Kredi Kooperatifi veya Ziraat Odası’ndan görevlilerin tarım ile ilgili bilgi vermek üzere düzenli olarak köye gelme durumu’, ‘köyde içme sularının sağlandığı kuyu ve**

depoların kontrolünün düzenli olarak yapılma durumu' ve 'tarlaların toprak analizinin yıllık olarak yapılma durumu' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir) reddedilmiştir.

FAYDAG'ın yordanmasında; 'su', 'doğalgaz/kaloriferli ısıtma sistemi', 'PTT ve İnternet hattı', 'ekmek satışı', 'market', 'kargo imkanı', 'yem/un değirmeni', 'gazete', 'cep telefonu ile haberleşebilme', 'hızlı İnternet bağlantısı', 'gezici benzin/akaryakıt istasyonu' ve 'köyde süt toplama, depolama ve işleme tesisinin varlığı' gibi temel değişkenlerin etkisine ilişkin bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Temel Değişkenlerin Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	2.731	1.840		1.485	.140		
Su	-.258	.446	-.044	-.579	.564	.092	-.051
Doğalgaz/kaloriferli ısıtma sistemi	.551	.384	.110	1.434	.154	.148	.126
PTT ve İnternet Hattı	-.079	.268	-.031	-.294	.769	.132	-.026
Ekmek Satışı	.755	.295	.288	2.558	.012	.393	.220
Market	1.583	.314	.579	5.046	.000	.415	.407
Kargo İmkani	.158	.309	.043	.510	.611	.186	.045
Yem/Un Değirmeni	-1.181	.367	-.357	-3.215	.002	.009	-.273
Gazete	-.074	.520	-.011	-.142	.887	-.017	-.013
Cep Telefonu ile Haberleşebilme	-.238	.222	-.084	-1.076	.284	-.036	-.095
Hızlı İnternet Bağlantısı	.229	.277	.062	.827	.410	.091	.073
Gezici Benzin/Akaryakıt İstasyonu	-1.230	.293	-.450	-4.202	.000	.022	-.348
Toplama, Depolama, İşleme Tesisi	.191	.333	.047	.574	.567	-.004	.051
R= .604		R ² = .365		F (12, 128)= 6.131		P= .000	

Tablo 6'da görüldüğü gibi, yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda: "yaşanan evde suyun varlığı", "yaşanan evde doğalgaz veya merkezi/kaloriferli ısıtma sisteminin varlığı", "yaşanan yerde PTT telefon hattı ve İnternet hattının varlığı", "yaşanan yerde günlük ekmek satışının yapılması", "yaşanan yerde marketin varlığı", "yaşanan yerden kargo gönderilip alınma durumu", "yaşanan yerde yem/un değirmeninin varlığı", "yaşanan yerde günlük gazetelerin

gelme durumu”, “evde cep telefonları ile kaliteli iletişim kurabilme”, “evde cep telefonları ile hızlı İnternet bağlantısı sağlayabilme”, “gezici benzin/akaryakıt istasyonunun köye gelme durumu” ve “köyde süt toplama, depolama veya işleme tesisinin varlığı” değişkenleri ile fiziksel altyapı kaynaklı göçlerin **anlamlı bir ilişki ($R = .604$, $R^2 = .365$) sergiledikleri ($F(12, 128) = 6.131$, $p < .001$) bulunmuştur.** Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden **yaşanan yerde marketin varlığı** ($p < .001$, $\beta = .579$), **gezici benzin/akaryakıt istasyonunun köye gelme durumu** ($p < .001$, $\beta = -.450$), **yaşanan yerde yem/un değirmeninin varlığı** ($p < .01$, $\beta = -.357$) ve **yaşanan yerde günlük ekmek satışının yapılması** ($p < .05$, $\beta = .288$) değişkenlerinin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı yordayıcılar oldukları görülmektedir. Ayrıca bu sıralama standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerindeki görece önem sırasını göstermektedir. Yordayıcı değişkenlerle fiziksel altyapıya dayalı göçler arasındaki ilişkilere bakıldığında, yaşanan yerde marketin varlığı ile olan ikili ilişkide $r = .415$, diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide $r = .407$; gezici benzin/akaryakıt istasyonunun köye gelme durumu ile olan ikili ilişkide $r = .022$ iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide $r = .348$; yaşanan yerde yem/un değirmeninin varlığı ile olan ikili ilişkide $r = .009$ iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide $r = -.273$; son olarak yaşanan yerde günlük ekmek satışının yapılması ile olan ikili ilişkide $r = .393$ iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde $r = .220$ düzeyindedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, fiziksel altyapıya dayalı göçleri yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Fiziksel altyapıya dayalı göçler= $(2.731) - (.258 \times su) + (.551 \times ısıtma \text{ sistemi}) - (.079 \times PTT \text{ ve İnternet hattı}) + (.755 \times ekmek \text{ satışı}) + (1.583 \times market) + (.158 \times kargo \text{ imkanı}) - (1.181 \times yem/un \text{ değirmeni}) - (.074 \times gazete) - (.238 \times cep \text{ telefonu ile haberleşebilme}) + (.229 \times hızlı \text{ İnternet bağlantısı}) - (1.230 \times gezici \text{ benzin/akaryakıt istasyon}) + (.191 \times süt \text{ toplama, depolama işleme tesisi})$. Bu durumda H4 (‘Yaşanan evde suyun varlığı’, ‘musluklardan suyun kesintisiz olarak akması’, ‘yaşanan evde elektrikliğin sürekli olarak varlığı’, ‘yaşanan evde doğalgaz veya merkezi/kaloriferli ısıtma sisteminin

varlığı', 'yaşanan yerde günlük ekmek satışının varlığı', 'yaşanan yerde marketin varlığı', 'yaşanan yerden kargo gönderilip alınma durumu' ve 'yaşanan yere günlük olarak gazetenin gelmesi' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir) doğrulanmıştır.

FAYDAG'ın yordanmasında; ustalık ve işçilere ödenen ücretlerin etkisine ilişkin bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Ustalık ve İşçilere Ödenen Ücretlerin Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	1.220	.972		1.255	.212		
Elektrik Ustası	.271	.385	.079	.704	.483	.120	.061
İnşaat Ustası	.153	.349	.058	.438	.662	.180	.038
Motor/kaynak vb. Ustası	.381	.355	.126	1.075	.284	.144	.093
Tesisat Ustası	.006	.367	.002	.016	.987	.161	.001
Veteriner vb.	.116	.275	.040	.423	.673	.119	.037
Meslek Erbablarına Ödenen Ücret	-.280	.179	-.150	-1.558	.122	-.277	-.134
Tarım İşçilerine Ödenen Ücret	.353	.117	.281	3.026	.003	.306	.255
Sürekli Tarım İşçisi	-.022	.301	-.007	-.073	.942	.107	-.006
R= .412		R ² = .170		F (8, 132)= 3.380		P= .001	

Tablo 7'de görüldüğü gibi, yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda: "yaşanan yerde elektrik ustası bulmanın kolaylığı", "yaşanan yerde inşaat ustası bulmanın kolaylığı", "yaşanan yerde motor/kaynak ustası bulmanın kolaylığı", "yaşanan yerde tesisat ustası bulmanın kolaylığı", "yaşanan yerde veteriner bulmanın kolaylığı", "yaşanan yerde meslek erbaplarına ödenen ücretler", "yaşanan yerde tarım işçilerine ödenen günlük ücretler" ve "sürekli tarım işçisi bulma kolaylığı" değişkenleri ile fiziksel altyapıya dayalı göçlerin **anlamlı bir ilişki (R= .412, R²= .170) sergiledikleri (F (8, 132)= 3.380, p< .01) bulunmuştur.** Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden **sadece yaşanan yerde tarım işçilerine ödenen günlük ücretler** (p< .01, β = .281) değişkeninin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir yordayı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenle fiziksel altyapıya

dayalı göçler arasındaki ilişkilere bakıldığında, yaşanan yerde tarım işçilerine ödenen günlük ücretler ile olan ikili ilişkide $r = .306$ iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide $r = .255$ düzeyindedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, fiziksel altyapıya dayalı göçleri yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Fiziksel altyapıya dayalı göçler = $(1.220) + (.271 \times \text{elektrik ustası}) + (.153 \times \text{inşaat ustası}) + (.381 \times \text{motor/kaynak vb. ustası}) + (.006 \times \text{tesisat ustası}) + (.116 \times \text{veteriner vb.}) - (.280 \times \text{meslek erbaplarına ödenen ücretler}) + (.353 \times \text{tarım işçilerine ödenen ücretler}) - (.022 \times \text{sürekli tarım işçisi})$. Bu durumda H5 ('Yaşanan yerde elektrik ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde inşaat ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde motor/kaynak ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde tesisat ustası bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde veteriner bulmanın kolaylığı', 'yaşanan yerde meslek erbaplarına ödenen ücretler', 'yaşanan yerde tarım işçilerine ödenen günlük ücretler' ve 'sürekli tarım işçisi bulma kolaylığı' varlığı' birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir) kabul edilmiştir. FAYDAG'ın yordanmasında gelir ile giderin etkisine ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Gelir/Giderin Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	4.405	.644		6.840	.000		
Tarımsal Faaliyetlerin Kazancı	-.182	.073	-.224	-2.498	.014	-.264	-.211
Kullanılan Yapay Gübre Miktarı	-.105	.080	-.119	-1.306	.194	-.185	-.112
Kullanılan Hayvansal Gübre Miktarı	-.443	.298	-.134	-1.486	.140	-.226	-.127
Tarladan Sağlanan Yıllık Yem Miktarı	.051	.130	.039	.390	.697	.054	.034
Satın Alınan Yem Miktarı	.008	.134	.007	.061	.952	.025	.005
Üretilen Aylık Süt Miktarı	.098	.131	.080	.746	.457	.014	.064
R= .339		R ² = .115		F (6, 134)= 2.898		P= .011	

Tablo 8'de görüldüğü gibi, yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda: "Tarımsal faaliyetlerden (hayvancılık dâhil) sağlanan yıllık kazanç", "yıllık kullanılan yapay gübre miktarı", "yıllık kullanılan hayvansal gübre miktarı", "tarlalardan sağlanan yıllık yem

miktarı”, “satın alınan yıllık yem miktarı” ve “üretilen aylık süt miktarı” değişkenleri ile fiziksel altyapıya dayalı göçlerin **anlamli bir ilişki** ($R = .339$, $R^2 = .115$) **sergiledikleri** ($F(6, 134) = 2.898$, $p < .05$) **bulunmuştur**. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden **sadece tarımsal faaliyetlerden (hayvancılık dâhil) sağlanan yıllık kazançlar** ($p < .05$, $\beta = -.224$) değişkeninin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir yordayı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenle fiziksel altyapıya dayalı göçler arasındaki ilişkilere bakıldığında, tarımsal faaliyetlerden (hayvancılık dâhil) sağlanan yıllık kazançlar ile olan ikili ilişkide $r = -.264$ iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide $r = -.211$ düzeyindedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, fiziksel altyapıya dayalı göçleri yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Fiziksel altyapıya dayalı göçler = $(4.405) - (.182 \times \text{tarımsal faaliyet kazançları}) - (.105 \times \text{kullanılan yapay gübre miktarı}) - (.443 \times \text{kullanılan hayvansal gübre miktarı}) + (.051 \times \text{tarlalardan sağlanan yıllık yem miktarı}) + (.008 \times \text{satın alınan yem miktarı}) + (.098 \times \text{üretilen aylık süt miktarı})$. Bu bağlamda H6 (‘Tarımsal faaliyetlerden (hayvancılık dâhil) yıllık olarak elde edilen kazanç’, ‘yaşanan yerde meslek erbaplarına ödenen ücret’, ‘yıllık kullanılan yapay gübre miktarı’, ‘yıllık kullanılan hayvansal gübre miktarı’, ‘yıllık kendi tarlalarınızdan elde ederek kullandığınız yem miktarı’ ve ‘yıllık hazır olarak satın aldığınız yem miktarı’ birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir) doğrulanmıştır. FAYDAG’ın yordanmasında danışmanlığın etkisine ilişkin bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Danışmanlığın Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	.609	.552		1.103	.272		
Tarımsal/Hayvansal Danışmanlık	1.051	.203	.408	5.178	.000	.429	.406
Danışmanlık Ücretleri	.192	.234	.066	.819	.414	.151	.070
Danışmanlara Olan Güven	.263	.207	.103	1.270	.206	.138	.108
Tarımsal Hibelerle İlgili Anlık Bilgi	.075	.211	.029	.357	.722	.044	.031
R = .448		$R^2 = .200$		$F(4, 136) = 8.514$		$P = .000$	

Tablo 9’da görüldüğü gibi, yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda: “Yaşanan yerde tarımsal/hayvansal danışmanların varlığı”, “danışmanlık ücretleri”, “danışmanların sağladıkları güven” ve “tarımsal destek ve hibelerle ilgili anlık bilgi” değişkenleri ile fiziksel altyapıya dayalı göçlerin **anlamli bir ilişki ($R = .448$, $R^2 = .200$) sergiledikleri ($F(4, 136) = 8.514$, $p < .001$) bulunmuştur.** Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden **sadece yaşanan yerde tarımsal/hayvansal danışmanların varlığı** ($p < .001$, $\beta = .408$) değişkeninin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenle fiziksel altyapıya dayalı göçler arasındaki ilişkilere bakıldığında, tarımsal/hayvansal danışmanların varlığı ile olan ikili ilişkide $r = .429$ iken diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde kısmi ilişkide $r = .406$ düzeyindedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre, fiziksel altyapıya dayalı göçleri yordayan regresyon denklemi şu şekildedir:

Fiziksel altyapıya dayalı göçler = $(.609) + (1.051 \times \text{tarımsal/hayvansal danışmanlık}) + (.192 \times \text{danışmanlık ücretleri}) + (.263 \times \text{danışmanlara olan güven}) + (.075 \times \text{tarımsal hibelerle ilgili anlık bilgi})$. Bu bağlamda H7 (‘Yaşanan yerde veya ilçede tarım ile ilgili konuları veya tarımsal/hayvansal hibeleri/destekleri danışmak üzere danışmanların varlığı’, ‘danışmanlara danışılan her konuda ücret ödemenin ek yük getirmesi’, ‘danışmanlara veya tarım ile ilgili bilgi alınan insanlara güven’, ‘yaşanan yerde kırsal kalkınma projesi gerçekleştiren proje yöneticilerine olan güven’ ‘yaşanan yere gezici benzin/akaryakıt istasyonunun gelme durumu’ ve ‘tarım ile ilgili destek ve hibeler açıklanır açıklanmaz haberdar olabilme durumu’ birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir) doğrulanmıştır.

FAYDAG’ın yordanmasında sahip olunan tarla, hayvan sayısı, traktör ve meranın etkisine ilişkin bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: Fiziksel Altyapıya Dayalı Göçlerin Yordanmasında Sahip Olunan Tarla, Hayvan Sayısı, Traktör ve Meranın Etkisi

Değişken	B	Standart Hata	β	T	P	İkili r	Kısmi r
Sabit	2.240	.726		3.084	.002		
Sahip Olunan (Sah. Ol.) Tarla Miktarı	-.215	.163	-.190	-1.321	.189	-.088	-.114
Sah. Ol. Sulanabilir Tarla Miktarı	.238	.104	.244	2.294	.023	.095	.195
İşlenen Tarla Miktarı	-.116	.154	-.103	-.753	.453	-.092	-.065
Sah. OL. Büyükbaş Hayvan Sayısı	.160	.095	.150	1.684	.094	.117	.145
Sah. Ol. Küçükbaş Hayvan Sayısı	-.030	.118	-.022	-.257	.797	-.034	-.022
Traktör Sahipliği	.342	.221	.133	1.545	.125	.182	.133
Yeterli Mera/Otlağın Varlığı	.003	.224	.001	.015	.988	.021	.001
R= .303	R ² = .092		F (7, 133)= 1.925			P= .070	

Tablo 10’da görüldüğü gibi, yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda: “Sahip olunan tarla miktarı”, “sahip olunan sulanabilir tarla miktarı”, “yıllık işlenen tarla miktarı”, “sahip olunan büyükbaş hayvan sayısı”, “sahip olunan küçükbaş hayvan sayısı”, “traktör sahipliği” ve “hayvancılık yapabilmek için yeterli miktarda mera/otlağın varlığı” değişkenleri ile fiziksel altyapıya dayalı göçlerin **anlamli bir ilişki (R= .303, R²= .092) sergilemedikleri (F (7, 133)= 1.925, p> .05) bulunmuştur.** Bu bağlamda H8 (‘sahip olunan tarla miktarı’, ‘sahip olunan sulanabilir tarla miktarı’, ‘yıllık işlenen ortalama tarla miktarı’, ‘sahip olunan büyükbaş hayvan sayısı’, ‘sahip olunan küçükbaş hayvan sayısı’, ‘traktör sahipliği’ ve ‘hayvancılık yapabilmek için yeterli miktarda mera veya otlanın varlığı’ birlikte fiziksel alt yapıya dayalı göçler üzerinde anlamli bir etkiye sahiptir) reddedilmiştir.

7. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel bağlamda istikrarlı ülkelerden kaosun var olduğu ülkelere kadar tüm ulusları ilgilendiren önemli sorunlardan biri kuşkusuz ki dünyada yaşanan göçlerdir. Göçler sadece uluslararası sınırlar arasında yaşandığında bir sorun olmamakta aynı zamanda ulusal sınırlar içinde yaşanan göçler de ilgili ülke açısından bir problem oluşturmaktadır.

Bu çalışmada uluslararası sınırlarda yaşanan göçler değil, ulusal

sınırlar içinde yaşanan göçler araştırma konusu olarak ele alınmış; ayrıca fiziksel altyapıya dayanan göçler (FAYDAG) üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Türkiye’de fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göçlerin yordanmasında etkili olan unsurları saptamaktır. Ayrıntılı olarak yapılan literatür taraması sonucunda göçler, farklı açılardan ele alınmış olup, fiziksel alt yapıya dayanan göçler üzerinde bir araştırma yapılmamıştır. Araştırmacıların bu konu üzerinde çalışmalarının en önemli nedeni, ulusal sınırlar içinde yaşanan bir göç olarak köyden kente göçün nedenlerini araştırırken iki boyutun (1- ekonomik ve eğitim kaynaklı göçler ve 2- fiziksel altyapıya dayalı göçler) ortaya çıkmış olması ve bu boyutlardan fiziksel altyapıya dayalı göçlerin ampirik araştırmaya dayalı olarak henüz kapsamlı bir araştırmanın yapılmamış olmasıdır. Bilindiği gibi, kentlerle köyler arasında ilk bakışta göze çarpan unsurlar fiziksel altyapıdaki eşitsizliklerdir. Fiziksel altyapı; yol, kanalizasyon, su, temel iş görüler (kaliteli ve nitelikli ulaşım, sağlık, eğitim, sosyal hayat, ekonomik alt yapı, işgücü, know-how bilgisi, vb.), kolaylık sağlayan binalar, unsurlar, ihtiyaçlar ve gereçleri kapsamaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırma sonucunda ulaşılan bulgular ve yorumları şunlardır:

1) FAYDAG’ın yordanmasında ilgili olabileceği düşüncesi ile pekçok değişken ele alınmıştır. Bunlardan birincisi demografik niteliklerin FAYDAG üzerindeki etkisini yordamaktır. Analiz sonucunda demografik nitelikler bağlamında yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum ve çiftçilik deneyiminin birlikte FAYDAG’ı yordadıkları bulunmuştur. Demografik niteliklerin FAYDAG’daki değişmelerin %10.2’sini açıkladıkları görülmüştür. Ancak demografik değişkenlerden sadece yaşın FAYDAG üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu da saptanmıştır. Gözlem yoluyla elde edilen bilgiler doğrultusunda, köylerden kentlere doğru yaşanan göçler sonucunda kırsal kesimlerde daha çok orta ya da yaşlı kesimin kaldıkları gözlemlenmiştir. Genç köylülerin ise eğitim düzeylerinin yükselmesi ve sonucunda daha bilinçlenmeleri, kırsal kesimdeki imkansızlıkları görebilmeleri, il ve ilçe merkezlerinin cazibesini fark edebilmeleri, teknolojik değişme ve gelişmeler, taşınmalı eğitim bağlamında dış dünyaya daha hakim olmaları vb. sebeplerle kent merkezlerinde yaşamayı tercih ettikleri bilinen bir gerçektir.

2) Binek aracın varlığının, yaşanan yerin il merkezine uzaklığının, yaşanan yerin ilçe merkezine uzaklığının, yaşanan yere belediyenin toplu taşıma araçlarının ulaşım sıklığının ve kışın köyün il ve ilçe

ulaşım yollarının kar nedeni ile kapalı kalma süresinin birlikte FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunduğu saptanmıştır. Ulaşımla ilgili bu değişkenlerin FAYDAG'daki değişmelerin %23.5'ini açıkladıkları bulunmuştur. Bağımsız değişkenlerden yaşanan yerin ilçe merkezine uzaklığı, yaşanan yere belediyenin toplu taşıma araçlarının gelme sıklığının ve binek aracın var olmasının FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları görülmüştür. Bu bağlamda köy insanı için göçte öncelik daha yakın olması nedeniyle ilçe merkeze uzaklık önem arz etmektedir. Çünkü pekçok iş, merkezden yürütülmektedir. Hastalık durumunda halihazırda merkeze gitmek gerekmektedir. Bu açıdan merkeze yakınlık ihtiyaçların daha kısa sürede yürütülmesi açısından önemlidir. Bu durumda merkezden köylere gelip giden belediyenin toplu taşıma araçlarının hizmet sunması gerekli olup; maalesef ki, bu hizmet henüz köylünün günlük olarak merkeze gidip gelebileceği kadar kısa sürede gerçekleşmemekte ya da sunulmamaktadır. Yeni belediye yasası ile mahalle konumuna gelen köylere belediyenin bu hizmeti tam olarak sunması beklenmektedir. Hatta günümüzde henüz yolların tam olarak yapılmadığı ve dolayısıyla toplu taşıma hizmetlerinin yürütülemediği köyler dahi mevcuttur. Toplu taşıma araçlarının iyi bir ulaşım hizmeti sağlamada yetersiz kalması köylü insanını hiç kuşkusuz araba sahibi olmaya yöneltmektedir. Çünkü toplu taşıma araçları ile ihtiyaçlarını gideremeyen köylüler, kendi binek araçlarına yönelmektedirler. Bu bağlamda köylerin merkeze yakınlığı ve ulaşım imkanlarının durumu FAYDAG'la doğrudan ilgilidir.

3) Yaşamsal açıdan çok temel gereksinimlerin (su, ısıtma sistemi, PTT, ekmek, market, kargo imkanı, yem/un değirmeni, gazete, cep telefonu ile haberleşebilme, hızlı İnternet bağlantısı, gezici benzin/akaryakıt istasyonu, süt toplama, depolama ve işleme tesisi) karşılanmasının birlikte FAYDAG'ın yordanmasında anlamlı bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Fiziksel altyapıya dayalı göçlerdeki değişmelerin %36.5'ini bu temel değişkenler açıklamaktadır. Bu bağımsız değişkenlerden yaşanan yerde marketin varlığı, gezici benzin/akaryakıt istasyonunun köye gelme durumu ve yaşanan yerde yem/un değirmeninin varlığının FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları bulunmuştur. Ulaşılan bu bulgudan da görüldüğü gibi, yeme ve ulaşım FAYDAG için önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi doğrultusunda köylerde fizyolojik ihtiyaçların henüz tam olarak karşılanamamasından dolayı fiziksel altyapıya dayalı göçlerin yaşanmakta olduğu söylenebilir.

4) Köy insanının il veya ilçe merkezine bağımlı olmaksızın tarımsal/hayvansal işleri, inşaat işlemlerini yapabilecek ve dolayısıyla kendi mekanında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri diğer bir ifadeyle köylerde küçük çaplı sanayinin oluşturulabilmesi için gerekli olan çeşitli ustalar (elektrik, inşaat, kaynak, tesisat, veteriner, tarım işçisi) ve onlara ödenen ücretlerin birlikte FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları görülmüştür. Ustalar ve işçiler ile onlara ödenen ücretlerin fiziksel alt yapıya dayalı göçlerin %17'sini oluşturdukları da saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle FAYDAG'ın %17'sini usta ve işçi bulamama ve mevcut olanlara ödenen ücretlerin yüksek olması neden olmaktadır. Bağımsız değişkenlerden sadece tarım işçilerine ödenen ücretlerin fiziksel altyapıya dayalı göçler üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları bulunmuştur. Eskiden köylülerin çocukları ustaların yapmakta oldukları işleri gerçekleştirebilmekteydi. Ancak bugün çocukların taşınmalı eğitim almaları, teknolojiye bağlı değişme ve gelişmeler nedeniyle il ve ilçe merkezlerini daha iyi tanımaları onların kent merkezlerinde yaşamayı tercih etmelerine yol açmıştır. Ayrıca şehir merkezinin var olan imkanlarını görüp köyün imkansızlıklarının farkına varmaları da gençleri kentlere göç etmeye sevk etmiştir. Bu nedenle köyde kalan orta ya da yaşlı çiftçi kesimi artık inşaat, elektrik, kaynak, tesisat, veteriner ve tarım işçilerine öncesinden daha fazla gereksinim duyar hale gelmişlerdir. Üstelik usta bulma zorluğu nedeniyle fiyatlar da yükselmiştir. Hatta bugün çiftçiler köyde bulunmalarının temel nedeni olan tarımsal ve hayvansal faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için gereksinim duydukları tarım işçilerini ve çobanı bulmakta dahi büyük güçlükler çektiklerini belirtmişlerdir. Çok cazip ücretler vermelerine karşın (bugün neredeyse şehir merkezinde çalışan bir öğretmenin almış olduğu maaş kadar) hayvanlara çobanlık yapabilecek bir kişi bulamadıklarını belirtmişlerdir.

5) Tarımsal faaliyetlerden sağlanan yıllık kazanç, tarlalardan sağlanan yıllık yem miktarı, üretilen aylık süt miktarı, yıllık kullanılan yapay gübre miktarı, yıllık kullanılan hayvansal gübre miktarı ve satın alınan yıllık yem miktarı birlikte FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup; bu değişkenler birlikte fiziksel altyapıya dayalı göçlerdeki değişimlerin %11.5'ini açıklamaktadır. Bağımsız değişkenlerden sadece tarımsal faaliyetlerden elde edilen kazançların FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu da saptanmıştır. Yıllık tarımsal faaliyetlerden elde edilen kazançlar ile FAYDAG arasında negatif yönlü bir ilişkinin bulunduğu da ortaya çıkmıştır. Tarımsal

faaliyetlerden elde edilen kazançlar arttığında, fiziksel altyapıya dayalı göçlerde azalmanın meydana geldiği söylenebilir. Sonuç olarak tarımsal faaliyetlerden elde edilen kazançların yeterli olmaması da köylü insanını kentlere göç etmeye yöneltmektedir.

6) Yaşanan yerde tarımsal/hayvansal danışmanlığın varlığı, danışmanlık ücretleri, danışmanların sağladıkları güven ve tarımsal destek ve hibelerle ilgili anlık bilgi değişkenlerinin birlikte FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu bağımsız değişkenlerin fiziksel altyapıya dayalı göçlerdeki değişimlerin %20'sini açıkladıkları görülmüştür. Diğer bir ifadeyle FAYDAG'ın %20'si danışmanlık hizmetleri ile ilgilidir. Ayrıca bu bağımsız değişkenlerden sadece tarımsal/hayvansal danışmanlığın FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunduğu saptanmıştır.

7) Günümüzde çiftçilerin mal varlıklarının miras yolu ile sürekli olarak çocuklarına aktarılması sonucunda sahip olunan tarım alanlarının küçülmesi nedeniyle de şehir merkezlerine göçlerin yaşanmakta olduğu gözlenen bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle sahip olunan tarla, hayvan sayısı, traktör sahipliği ve meranın varlığının da FAYDAG üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Ancak sahip olunan tarla miktarının, sahip olunan büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısının, traktör sahipliğinin ve hayvancılık yapabilmek için mera/otlağın varlığının birlikte FAYDAG üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı saptanmıştır.

Ulaşılan bu bulgular doğrultusunda araştırmacıların yapabileceği öneriler şunlardır:

Ö1: FAYDAG üzerinde etkili olan yaş bağlamında başta eğitim olmak üzere gençlerin çeşitli sebeplerle kent merkezlerine göç ettikleri söylenebilir. Aynı şekilde çocuklar da taşınmalı eğitim ile kent merkezlerinin cazibeli imkanlarını görebilmekte ve tanımaktadırlar. Bu nedenle köylerde yetersizlik içinde yaşamaktansa, kentlerde kalmayı tercih etmektedirler. Ancak bilinen bir gerçek var ki, artık eğitilmiş işsiz sayısında giderek bir artışın yaşanmakta olduğudur. Bu durumda okumak için kentlere gitmiş olan ancak mezuniyet sonrası işsiz kalan köylü gençlerin tekrar köylerine geri dönüş sağlamaları ancak köylerde kendilerine sunulan iş imkanları vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda köylerin gelişimi ve kırsal kalkınmanın sağlanmasına imkan sunabilecek olan tarıma dayalı sanayi ortamının oluşturulması önemlidir. Kırsal alanlarda var olan doğal üstünlüğün yapısına uygun olarak küçük işletmeler kurulabilir. Örneğin ağaçların bol olduğu köylerde mobilya işletmelerinin

kurulması gibi. Aynı şekilde dericilik üzerinde çalışılması, arıcılık faaliyetlerinin yapılması ve organik tarım ürünlerinin üretilerek satışlarının e-ticaret vasıtasıyla gerçekleştirilmesi.

Ö2: Ulaşılan sonuçlardan biri de köy yollarının kışın kapalı olması, merkeze olan uzaklık ve ulaşım imkanlarının FAYDAG üzerinde etkili olmasıdır. Bu bağlamda Kara Yolları'na ve Belediye'lere önemli görevler düşmekte olup; Kara Yolları'nın köy yollarını ulaşım sağlanabilir bir şekle dönüştürmeleri, yolların olmadığı köylere yol yapmaları, sıkıntıların bulunduğu köylerin yollarının iyileştirilmesi önem arz etmektedir. Yeni belediye yasası kapsamında köylerin mahalle olması nedeniyle artık belediyelerin köylere toplu taşımacılık hizmetleri sunmaları gerekmekte olup, ancak belediyelerin bu hizmeti henüz tam olarak tüm köylere götürdüğü söylenemez. Belediye'lerin köylere ulaşım hizmeti sunabilme konusunda gerekli çalışmaları yapmaları FAYDAG'ı azaltabilir.

Ö3: Maslow'ın İhtiyaçlar Hiyerarşisi bağlamında köy insanların da karşılanması zorunlu en temel gereksinimleri fizyolojik ihtiyaçlarıdır. Bugün köylü insanı da fizyolojik ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü marketlerden karşılamaktadırlar. Çünkü köy insanları artık ekmek dahil pekçok besin maddelerini marketlerden satın almaktadırlar. Bu yüzden kent merkezlerinde olduğu gibi köylerde de insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek marketlerin bulunması gerekmektedir. Diplomalı işsiz konumunda olan genç köylüler, köylerinde market açıp işletmeleri yönünde özendirilebilir. Hatta tek bir market değil birbirleriyle rekabet edebilen pekçok market açılabilir.

Tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin gerçekleştirildiği köylerde yem/un değirmeninin olmaması da çiftçilerin emeklerinin karşılıklarını tam olarak alamamaları anlamına gelmektedir. Büyük çaba ve emek karşılığında elde edilen ham yem ve buğday düşük fiyatlardan toptan olarak satılmakta ve araçlar nedeniyle çiftçiler büyük karlar elde edememektedirler. Bu durumda eğer köylere yem/un değirmeleri kurulursa (bu imkansız bir iş değil) ve hatta bir sanayi ortamı oluşturulursa, çiftçiler hammaddeyi nihai ürüne dönüştürebilme şansını yakalayarak hak ettikleri kazancı elde edebilirler. Aynı şekilde köylerde bir gezici benzin/akaryakıt istasyonunun kurulması da hem sanayinin gelişimine hem de ulaşım imkanlarının daha kolay sağlanabilmesine imkan sunarak, böylece belediyelerin toplu taşımacılık hizmetlerinin sunumu da kolaylaşabilir.

Ö4: Tarım işçisi bulabilmenin güçlüğü ve onlara ödenen

ücretlerin yüksekliği de FAYDAG üzerinde etkili olan önemli hususlardan biridir. Kent merkezlerine göç eden gençlerin köylere geri-dönüşümü sağlandığında, onlar ailelerinin tarımsal/hayvansal faaliyetlerine katkıda bulunmak suretiyle işçilere olan gereksinim azalabilecek; ayrıca geri dönen işsiz gençler için tarımsal/hayvansal faaliyetler bir iş fırsatı haline dönüşebilecektir.

Ö5: FAYDAG üzerinde etkili olan önemli bir değişken de tarımsal faaliyetlerden elde edilen yıllık kazançtır. Köylü insanları köylerinde tutabilmenin en önemli teşvik edici unsuru, belki de tarımsal faaliyetlerden elde edilen kazancın yükseltilmesidir. Bunun sağlanabilmesi için daha önceki önerilerimizle birlikte kuşkusuz ki, çiftçilerin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi ve bilinçlendirilmesi, teknolojiyi daha iyi kullanabilir duruma gelmeleri ve hatta köydeki işletmecilik faaliyetlerinin teknoloji kullanımıyla nasıl gerçekleştirilebileceğinin öğretilmesi gereklidir. Kuşkusuz ki, teknolojiyi en iyi şekilde kullanabilecek olan kesim, genç nesildir.

Ö6: Tarımsal/hayvansal faaliyetlerin daha iyi ve daha bilinçli gerçekleştirilebilmesi konusunda danışmanlık hizmetlerinin önemi yadsınamaz. Bu bağlamda köylerde çiftçilere alanında uzman olan kişilerce tarımsal/hayvansal faaliyetlerle ilgili danışmanlık hizmetlerinin sunulması önerilebilir.

Sonuç olarak, 1) Yol, kanalizasyon, su, temel iş görü (kaliteli ve nitelikli ulaşım, sağlık, eğitim, sosyal hayat, ekonomik alt yapı, işgücü, know-how bilgisi, vb.), kolaylık sağlayan bina, unsur, ihtiyaç ve gereç eksiklikleri; kamu, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve yerel halkın katılımı ve işbirliği ile giderilmelidir. 2) Belediyeler, tüm köyleri kapsayacak şekilde günlük toplu taşıma araçları planlamalı ve uygulamalıdır. 3) Köylerde sosyal amaçlı tesislerin yapılması (kültür merkezi, okuma salonu, çocuk bakım evi, anne eğitim merkezi, bayanlar toplantı salonu vb.) ve etkinliklerin (festival, kurtuluş günü, anma etkinlikleri vb.) düzenlenmesi için hazırlanan projeler ilgili bakanlıklar (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı vb. veya yeni oluşturulacak Kırsal Kalkınma Bakanlığı) tarafından desteklenmelidir. 4) Ziraat Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları, Hayvancılık (Koyun-Keçi; Damızlık Sığır vb.) Birlikleri, Sulama Birlikleri, Kalkınma Kooperatifleri, Tarım Kredi Kooperatifleri, Esnaf Kefalet ve Kredi Kooperatifleri, Arıcılık Birlikleri gibi sivil toplum kuruluşlarının bölgedeki ekonomik ve sosyal faaliyetlerde, kamu kurum ve kuruluşları ile; köylerin ihtiyaç duydukları sabit veya gezici bakkal/market, gezici benzin istasyonu,

seyyar toprak analiz laboratuvarları, küçük ölçekli yem ve un üretim yerleri, küçük ölçekli ürünleri işleme tesislerinin kurulması-işletilmesi ve kırsalda yaşayanlara tarımsal, hayvansal ve pazarlama faaliyetlerinde danışmanlık hizmetinin verilmesi konularında işbirliğini geliştirmelidir. 5) Yaşanan yerde tarım işçilerine ödenen ücretlerin, yaşanan göç ile ilişkisinin azaltılması için kırsal alanlardaki paydaşlarla (kamu destekli primler, destekler gibi) çözümler üretilmesi gerekmektedir. 6) Kırsal alanlarda yaşayanların, “tarımsal faaliyetlerden (hayvancılık dâhil) sağlanan yıllık kazanca” dayalı göçte etkisini azaltmak için “sürdürülebilir kırsal kalkınma” tek tek tüm hane halkının gelir düzeyinde artış sağlayacak şekilde bireysel olarak planlanarak gerçekleştirilmelidir.

Bu araştırmanın sonuçları Türkiye’deki tüm fiziksel altyapıya dayalı köyden kente göç sorunları için genelleştirilemez. Ulaşılan sonuçlar sadece araştırmanın yapıldığı bölge, il, ilçe ve köy ile sınırlıdır. Bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, kırsal kalkınma açısından önemli olan köyden kente göçün fiziksel altyapıya dayanan sebeplerinin dışında başka nedenlerinin de araştırılmasıdır.

KAYNAKÇA

- Ackah, C. ve Medvedev, D.. (2012). "Internal Migration in Ghana: Determinants and Welfare Impacts", International Journal of Social Economics, Vol. 39 Issue: 10, pp.764-784,
- Ali, H.; Shafi, MM. Rehman, MU. ve Jadoon, MA.. (2015). Causes and Effects of Rural-Urban Migration in Rural Areas of Khyber Pakhtunkhwa-Pakistan. Arts Social Sci J 6: 144.
- Büyük Türkçe Sözlük.. (2017). Altyapı. www.tdk.gov.tr.
- Can, A.. (2013). SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi. Pegem Akademi: Ankara.
- Deshingkar, P. ve Grimm, S.. (2005). Internal Migration and Development: A Global Perspective
- ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean). (2007). Social Panorama of Latin America 2007. (LC/G.2351-P/E):Santiago, Chile.
- Fawcett, J. T.. (1989). “Networks, Linkages and Migration Systems”, International Migration Review, Vol. 23, No. 3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's (Autumn, 1989) pp.671-680. The Center for Migration Studies of New York, Inc.
- GÜNŞEN, H. B.. (2012). “Orman Köylerinde İç Göçleri Etkileyen Faktörler (Bartın-Kastamonu Örneği)”. Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi:Bartın.

- Human Development Index. (2017). United Nations Development Programme Human Development Reports. www.hdr.undp.org.
- International Organization for Migration (IOM), (2017). 'Key Migration Term', www.iom.int.
- International Organization for Migration (IOM). 2017. Overseas Development Institute: Geneva
- Kağıtçıbaşı, Ç.. (2012). Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikoloji. Koç Üniversitesi Yayınları:İstanbul.
- Kalaycı, Ş.. (2009). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.:Ankara.
- Kline, P.. (1994). An Easy Guide to Factor Analysis. Routledge. New York.
- Lee, E. S.. (1966). "A Theory of Migration," Demography, Vol:3.pp:47-57.
- Li, B. (2017). China Going Nowhere on Hukou Reform. www.eastasiaforum.org
- Lipton, M.. (1980). Migration from rural areas of poor countries: The impact on rural productivity and income distribution. World Development, 8, issue 1, p. 1-24.
- Lucas, R. E.B.. (2015). Internal Migration in Developing Economies: An Overview, KNOMAD Working Paper 6, p. 1-31.
- Özdemir, L.; Polat, O.. (2016). "Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma İçin Göçün Önlenmesinde Yaygın Formal Eğitim Önerisi: Bir Pilot Araştırma", International Conference on Eurasian Economies. s. 445-454, Kaposvar, Hungary. www.avekon.org
- Özyakışır, D.. (2012). İç Göç Hareketleri ve Geriye (Tersine) Göçün Belirleyicileri: TRA 2 Bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul'a Gerçekleşen Göç Üzerine Bir Saha Araştırması. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Petersen, W.. (1958). "A General Typology of Migration." American Sociological Review. (23). pp. 256-266.
- Ravenstein, E.G.. (1885). "The Laws of Migration." Journal of the Statistical Society of London, vol. 48, no. 2, pp. 167-235.
- Ravenstein, E.G.. (1889). "The laws of migration," Journal of the Royal Statistical Society, Parts 2, Vol. 52, pp. 241-301.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). Tarım Arazilerinin Sürdürülebilir Kullanımı Çalışma Grubu Raporu. Tarım Özel İhtisas Komisyonu. 2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı. Ankara.
- Tavas, O.E.. (2015).. "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde uluslararası göç yönetimi stratejisi (Bir model önerisi)". Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Todaro, M.. (1980). Internal Migration in Developing Countries: A Survey, Editor Richard A. Easterlin., Population and Economic Change in Developing Countries, University of Chicago Press.

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017). “İstatistiksel Tablolar ve Dinamik Sorgulama, Yıllara ve cinsiyete göre il/ilçe merkezleri ve belde/köyler nüfusu, Genel Nüfus Sayıları 1927-2016”. www.tuik.gov.tr.
- Türkiye Mülki İdare Bölümler Envanteri. (2017). “Mülki idare birimleri”. www.e-icisleri.gov.tr.
- United Nation Department of Economic and Social Affairs Population Division (UNDESAPD). (2011). Population Distribution, Urbanization, Internal Migration and Development: An International Perspective. United Nations publication.
- United Nations Conference on Environment & Development (UNCED). (1992). “Sustainable Development Agenda 21, 1992”. Rio de Janerio, Brazil.

TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI GÖÇ VE KENT(Lİ)LEŞME: SURİYELİ GÖÇMENLER ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Berkan DEMİRAL

Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç.Dr. Hakan EVİN

Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ABD'de Chicago okulunun 20. yüzyılın başlarında yayınladığı "The City" (Kent) isimli kitapta Richard E. Park "Asimilasyon Kuramı" isimli çalışmasında kente dışardan gelen kitlelerin uyumu konusunda uzun süre geçerliliğini koruyan bir iddia ortaya atıyor ve bu kitlelerin süreç içerisinde hem toplumsal ve hem de ekonomik açıdan uyumu yakalayacaklarını sonrasında ise bu kitlelerin ikinci ve üçüncü kuşak devamlarının da tam anlamıyla bir uyum yakalayacaklarını iddia ediyordu.

Park'ın bu iddiası çok uzunca bir süre doğru olarak kabul edildi ve kent sosyolojisinde bu konu çoğunlukla kitlelerin geçirdiği bu uyum sürecinin nasıl işlediğine ilişkin olarak incelendi. Ancak yüzyılın sonlarına doğru özellikle metropolitan alanlarda ve yine özellikle uluslararası göçle gelen kitlelere ilişkin bir kent(lî)leşme sorunu olabileceği fikri Alman Frankfurt okulunun da desteğiyle başını Richard E. Soha'nın çektiği L.A. Okulu tarafından ortaya atıldı. Başlangıçta çok kabul görmeyen bu yaklaşım özellikle yirminci yüzyılın son çeyreği ve yirmibirinci yüzyılın ilk çeyreğinde önce ABD'deki Rodney King vakasıyla başlayan sonrasında Londra'daki bombalı saldırılarla devam eden ve nihayetinde Paris'te Kuzey Afrikalı göçmenlerin ayaklanmasıyla zirve yapan süreçte yeniden ve daha dikkatli gözlerle incelenmeye başladı. Bugün uluslararası arenada en çok konuşulan konulardan bir tanesi de uluslararası göçle çeşitli nedenlerle kente gelen bu kitlelerin uyum sorunlarının boyutları ve bunlara ilişkin çözümlerin ne olacağı konusudur.

Bu çalışmada son yıllarda yaşanan çeşitli olumsuzluklar sonucunda Türkiye'ye gelen ve ülkenin çeşitli kentlerine dağılan Suriyeli göçmenlerin Kent(lî)leşme süreci içerisindeki durumları incelenecektir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında yaşanan ve gelecekte yaşanması muhtemel sorunlar tartışılarak çözüm önerileri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, Kentleşme, Kentleşmeye ilişkin yaşanan sorunlar.

INTERNATIONAL MIGRATION AND URBAN(IZATION): THE CASE OF SYRIAN IMMIGRANTS IN TURKEY

In his work titled "Melting Pot" Theory published in the book titled "The City " by the Chicago School in USA in the early 20th century, Richard E. Park claimed that the masses coming out of the city will reach the economic and social cohesion in process the second and third generations will the reach the full harmony in the meantime.

Parks claim was estimated as true for a long time the USA examined as an example of cohesion process working. But by the end of the century, the idea that there may be an urbanization problem of the international immigrants especially in metropolitan areas was put forward by the LA School leading Edward Soha with the support of German Frankfurt School. Although it was not generally acknowledged at the beginning with the Rodney King event in USA, the bomb attacks in London and the rebellion if Northern African immigrants in Paris, the mentioned was taken more seriously one of the most popular subject in literature and international agenda today is the dimensions of cohesion problems of masses who came to the cities by international migration and what the solution will be.

In this study, the situation of Syrian immigrants in Turkey in the process of urbanization process will be examined and the solutions of potential problems will be put forward.

Keywords: International migration, Urbanization, Urbanization problems.

1. Giriş

Kentler var oldukları zamandan itibaren birer cazibe merkezi haline gelmişlerdir. Kentlerin neden ve nasıl ortaya çıktıklarına dair çok sayıda iddia ortaya atılmıştır. Hemen şunu söylemek gerekir ki kentler hangi gerekçe ya da gerekçelerle ortaya çıkmış olurlarsa olsunlar çok farklı gerekçelerle birer göç merkezi haline gelmişlerdir.

İnsanoğlunun karasabanın icadıyla birlikte gerçek anlamda yerleşik bir yaşama geçtiği bunun sonrasında da kentlerin ortaya çıkmaya ve sayılarının giderek artmaya başladığı görülmektedir. İlk çağlarda görkemli kalabalıkların ve medeniyetlerin merkezleri olamaya başaran kentler (ör; Babil ve Ninova) aynı şeyleri ortaçağda pek gerçekleştirememişlerdir. Bir milyon nüfusu ilk geçmeyi başaran kent olan Roma aşırı göç ve kalabalıklaşmanın olumsuz sonuçlarını yaşamaya başlayıp yıkılınca kentler bir süreliğine duraklamaya ve cazibe merkezi olmaktan çıkmaya başlamışlardır. Avrupa'nın savaş ve hastalıklarla dolu karanlık çağa girmesiyle batıda kapalı küçük mekânlar haline dönüşen kentler doğuda da daha farklı gerekçelerle

(ör; Osmanlı'da kontrol altında tutmak amacıyla vb.) çok büyümemişlerdir.

Kentlerin yeniden canlanması yine batıda merkantilist hareketlerin başlaması ve ardından sanayileşmenin ortaya çıkmasıyla başlamış tüm dünyaya da yayılmıştır. Ancak bu göç hareketleri benzer özellikler göstermez. Örneğin sanayileşmenin ilk çıkış noktası kabul edilen İngiltere'de kente göç ve kentlileşme süreci yüz yılı aşan uzun bir sürece yayılarak yönetilirken az gelişmiş ülkelerde bu çok daha kısa zaman aralıklarında yönetilemez olarak yaşanmıştır.

Sanayii için yeni kaynak ve ucuz işgücü arayışı göçü iç göçten çıkarıp uluslararası göç haline getirmiştir. Uluslararası göç elbette ki ilk kez sanayii devrimiyle ortaya çıkan bir durum değildir. Örneğin Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya geçişi de bir uluslararası göç hareketi kabul edilir. Keza tarihteki kavimler göçü de bu anlamda yıkıcı etkisi en yüksek olan uluslararası göç hareketlerinden bir tanesidir. Ancak dünyanın dört bir yanına bu boyutta bir göç hareketi sanayii devrimi sonrasına rastlar.

Avrupa'dan Asya, Afrika ve Amerika'ya doğru yaşanan göçler buralarda koloni kentlerinin oluşmasına ve daha sonra adına bağımlı kentleşme denilecek olan bir olgunun oluşmasına da olanak sağlayacaktır. Birer doğal kaynak merkezi, geçiş noktası ya da liman kenti özelliği taşıyan bu kentlerde yerli halktan çok daha fazla yabancı nüfus bulunacaktır. Cazibelerini kaybettiklerinde de bu kentler hızlı bir biçimde terkedilmiş yerlerini o ülkenin kırsalında yaşayan yoksul kesimler hızlı bir biçimde doldurmuşlardır. Hızla yoksullaşan ve yetersiz altyapılarla yüz yüze kalan bu kentler birer sorun yumağı ve kaynağı haline gelmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri de bu göç merkezlerinden biridir. Avrupa'nın Amerika'yı öğrenmesiyle beraber başlayan göç hareketleriyle karşı karşıya kaldığı uluslararası göç hareketleri günümüzde de devam etmektedir. Göç alma ve alınan göçü yönetme ABD'nin ulusal politikalarından biri haline gelmiştir. Kuzeyindeki Kanada'da aynı düzeyde olmasa da benzer bir yaklaşımdan söz etmek mümkündür.

Amerika Birleşik Devletleri bu nedenle kuruluş süreci ve hemen sonrasında büyük göçlere maruz kalmıştır. Bu süreçte ABD'nin dört bir yanında kısa sürede büyük nüfuslu kentler ortaya çıkmıştır (New York, Chicago, Los Angeles, San Fransisco, Boston vb.). Bu kentlerin içinde göç açısından en dikkati çeken kentlerden biri ve belki de en önemlisi Chicago kentidir. Kısa bir süre içerisinde 700

kişilik bir köyden devasa bir metropole dönüşen kent göçün her türlü olumsuz etkisini derinden yaşamıştır. O dönemde çoğu gazeteci kökenli olmakla birlikte Chicago Üniversitesinde toplanan bir grup bilim insanı bu hızlı kentleşmenin kente yansımalarını çok boyutlu olarak derinlemesine araştırmış ve bu araştırmalarının sonucunu da 1925 yılında “The City” isimli bir kitapta toplamışlardır. Bu kitabın girişinde Richard E. Park tarafından ileri sürülen “Asimilasyon Kuramı” yıllar boyunca kent ve ülke yöneticilerinin en temel başvuru kaynağı ve kabulü olmuştur. Park’a göre kentler birer erime potası (melting pot) durumundadırlar.

Chicago okulunun temsilcisi olan R. Park ekoloji kuramını kent yaşamına uygularken kente göç edenlerin nasıl asimilasyona uğradıklarını açıklayan kuramlar geliştirdi. Onun kuramına “Bağlantı Kuramı” denmektedir ve bu asimilasyon kuramlarından biri olan erime potası (melting pot) kuramıyla bağlantılıdır. Park’a göre “erime potası” birlikte potaya atılan farklı grupların bir arada erimeleri yani asimile olmalarıdır.

Park asimilasyon sürecini adımlar halinde açıklar. Birinci adımda, egemen kültüre yakın olmayan yeni gelenler, güvenli bir yer için mücadele ederler. Ancak bu aşamada genellikle en verimsiz topraklar gibi başkalarının istemediklerini elde edebilirler. Kendilerini güvenli hissedebilmek için ayrı, etnik açıdan kuşatılmış bölgelere çekilirler. İkinci adımda, onlar ya da daha çok onların çocukları ve torunları, egemen grubun dilini ve değerlerini öğrenmeye başlar. Yukarı doğru hareketlilik içerisinde olan bu gruplar, egemen grupla evlilik yapabilir duruma gelirler. Geleneksel kültürleri zayıflar ya da yok olur, artık asimilasyon tamamlanmıştır.

Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren uluslararası göç süreci yeniden hızlanmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yoksul ülke vatandaşları çeşitli nedenlerle (iklim, güvenlik, ekonomi vb.) ülkelerini terk ederek gelişmiş zengin ülkelere göç etmeye başlamışlardır. Bu süreçte başlangıçta akıllarda hep Chicago Okulu’nun uyum (asimilasyon) kuramı olmuştur. Gelenler bir süreç içerisinde başlangıçta daha geniş sonrasında ise daha sınırlı da olsa bir hoşgörüyle karşılanmışlardır. Yeni gelenler süreç içerisinde (belki 2. belki 3. Kuşakta) ekonomik ve toplumsal yönden uyum sağlayacaklar ve önemli katkılarda bulunacaklardır.

Ancak 7 Temmuz 2005 tarihindeki İngiltere’nin başkenti Londra’da meydana gelen bombalı saldırı (sonucunda 50 ölü 700 yaralı vardı) bu kabulün sorgulanmasına yol açacaktı. Benzer biçimde

Paris'te Kuzey Afrika kökenli Müslüman Fransızların çıkardığı olaylar, ABD'de Rodney King vakasında sonra ortaya çıkan ABD'nin pek çok büyük şehrine (Los Angeles, New York, Chicago vb) sığınan siyahilerin çıkardıkları olaylar özellikle metropolitan kentlerde göçmenlerin sanıldığı gibi uyum sağlamadıkları tam tersine kentleri olumsuz anlamda bir dönüşüme ittikleri düşüncesinin ağırlık kazanmasına yol açtı. Edward J. Soha'nın "Post Metropolis Üzerine Altı Söylem" isimli çalışması Chicago Okulu'ndan farklı olarak Los Angeles Okulu diye bilinen bu yaklaşımla göçe olumlu bakışı sonlandırıyordu. Bugün Avrupa Birliği'nin başta Suriyeli göçmenler olmak üzere yabancı göçmenlere olumsuz bakması birazda bu bakış açısının Avrupa'da yuvalanmaya başlamasıyla açıklanabilir.

2. Türkiye ve Uluslararası Göç

Türkiye büyük çaplı bir uluslararası göçle Osmanlı-Rus Savaşının sonrasında karşılaştı. Kaybedilen topraklardan büyük bir göç furyası İstanbul'a akmaya başlayınca bu konuda çıkarılan düzenlemelerle bu göçmenler farklı yerlerde iskâna tabi tutuldular. Bu iskânda belirleyici unsur bu kişilerle aynı yerlerden daha önce gelenlerin bulunduğu yerler olmuştur. Şunu hemen belirtmek gerekir ki Osmanlı süreci içerisinde 19. yüzyılda Macar ve Polonyalılara, 20. yüzyılın başlarında ise Beyaz Ruslara kucak açmıştır. Sonrasında Lozan anlaşmasıyla bir mübadele söz konusu olmuş yine Yunanistan'dan belli bir göç alınmıştır.

Bu süreçteki en önemli göçlerden bir tanesi Türkiye adına tersine bir göç durumudur. İsrail devleti kurulunca Türkiye'den yaklaşık 35 bin civarında Yahudi İsrail devletine göç etmiştir. Yine Bulgaristan'dan dönem dönem yaşanan göçlerde önemli etkilere sahip olmuştur. Türk kökenli olmayan göçler de ülkemizde görülmektedir. Bu konuda akla ilk gelecek olan göç İspanya'dan gelen Yahudi kökenli göçmenlerdir.

Türkiye'nin gelişmekte olan ülke sıfatıyla cazip olmaması ve kapalı göçmen politikaları onu yabancı kökenli göçmenlerden önemli ölçüde uzak tutmuştur. 1980li yıllardaki Afganlı göçmenler sonrasında çeşitli nedenlerle dünyanın çeşitli yerlerinden Türkiye'ye göçler devam etmiştir.

Son dönemlerdeki açık kapı politikası Türkiye'ye dünyanın dört bir yanından göçmen gelmesinin de önünü açmıştır. Bu göçmenler yalnızca yakın komşu ülkelerden değil dünyanın dört bir yanından özellikle de Afrika'dan gelmektedirler. Bugün Konya'daki en büyük

yabancı göçmen grubunun Asya değil Afrika kökenlilerden oluşması bu yüzdendir. Ancak bunların hiçbirisi 2011 yılında yaşanan ve bugün sayıları 3.1 milyon sınırına dayanan Suriyeli göçü kadar ülke üzerinde etkili olmamıştır (Çağaptay vd: 2016). İlk geldikleri dönemde 100 bin ile sınırlı olacakları varsayılan; hem kontrol altında tutulup hem de kısa bir süre sonra geri gönderileceği varsayılan bu grubun artık kalıcı olduğu hemen herkes tarafından kabul edilmektedir (Kirişçi: 2014, Erdoğan: 2015, Mazlum-Der: 2013).

3. Suriyeli Göçmenler ve Türkiye’deki Kentlerdeki Durumları

Türkiye 1960’lardan itibaren nüfus sayımlarında etnisite sorusunu çıkardığı için son dönemlerde ne kadarlık bir nüfusun ana dili Arapça olan kişilerden oluştuğunu söylemek güçtür. Ancak az sayıda da olsa konuya ilişkin kimi araştırmalar mevcuttur. Örneğin KONDA’nın 2007 genel seçimleri için yapmış olduğu bir araştırmaya göre bu oran o dönemlerde %1,38 civarındadır (Çağaptay vd: 2016).

Suriye’den 2011 bahar aylarından bu yana yaklaşık 5 milyon kişi ülkelerini terk ederek başka ülkelere sığınmışlardır. Bu konuda 3,6 milyon kişiyle Türkiye başı çekmektedir. Bu nüfus miktarıyla Türkiye Ortadoğu’daki kimi Arap çoğunluklu ülkeden daha fazla Arap nüfus barındırmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye’nin güneyinde yer alan sınır kentlerinde de nüfus bileşenlerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Örneğin Kilis kentinde şu anda mevcut nüfusundan daha fazla (130.000) Suriyeli nüfus barındırmaya başlamıştır. 1960 sayımına göre Kilis’te Arapların oranı %1’in altındayken bugün bu oran %49,2’ye yükselmiştir (AFAD: 2013). Bir başka önemli değişim göstergesi olarak Hatay ili verilebilir. Hatay Türkiye’ye katıldığından beri önemli bir oranda anadili Arapça olan nüfus barındırmaktaydı. Bu oranın yaklaşık %35’lerde olduğu söylenebilir. Suriyelilerin 2011 göçünden sonra bu oran %47’ye çıkmıştır. Buradaki asıl ilginç gelişme ise başlangıçta çok büyük kısmı Sünni Arap olan bu kitlenin şimdi yarı yarıya Sünni ve Alevilerden oluşmasıdır (AFAD: 2013).

Açık kapı politikasıyla Türkiye ilk günden beri kapılarını Suriye’deki iç savaştan kaçan göçmenlere sonuna kadar açmıştır. Bunu yaparken de geldikleri yer, etnik köken, dini inanç veya neden ayırımı yapmamıştır. Tablo.1. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye geliş nedenlerini ortaya koymaktadır. Görüleceği üzere savaşın getirdiği güvensizlik ortamı ve siyasal belirsizlikler göçün ana nedenlerini oluşturmaktadır.

Tablo 1. Suriyeli Sığınmacıların Suriye’den Ayrılış Nedenleri

Ayrılış Nedeni	Yüzde (%)
Güvenlik	69,00
Siyasi	15,75
Ekonomik	8,85
Sağlık	5,1
Diğer	1,30

Kaynak: AFAD, 2013, s.23’den elde edilen verilerle düzenlenmiştir

Suriye’de Esad rejiminin yaşattığı iç savaştan kaçan Suriyeli göçmenler ilk dönemlerde tutuldukları kamplardan hemen kısa bir süre sonra tüm Türkiye’ye hızlı bir biçimde yayıldılar. Bugün Türkiye’nin 81 ilinin tamamında çeşitli sayılarda da olsa Suriyeli göçmenler bulunmaktadır. Bu göçmenler bir tek Kilis’te kentteki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşından daha fazla sayıda bir topluluk oluşturmaktadırlar. Suriyeli Göçmenlerin birincil tercihleri anakentler gibi görülmektedir. Tablo.2’ye bakıldığında yalnızca 3 yıl içerisinde neredeyse tüm ana kentsel alanlarda Suriyeli nüfusunun ikiye katlandığı görülecektir. Suriyelilerin bu süreçte anakent tercihleri daha liberal ya da sosyal demokrat eğilimli kişilerin yaşadığı sahil anakentleri yerine daha muhafazakâr eğilimli kişilerin yaşadığı anakentleri tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 2. Türkiye Anakentlerdeki Suriyeli Sığınmacılar ve Toplam Sayıya Oranı

Anakent	Suriyeli Sığınmacı Sayısı (2013)	Suriyeli Sığınmacı Sayısı (2016)	Kent Nüfusuna Oranı (%)	Tüm Suriyeli Sığınmacılara Oranı (2016) (%)
Adana	120.573	149.738	6,80	5,28
Ankara	42.208	67.141	1,26	2,36
Antalya	44	366	0,02	0,01
Aydın	5.239	7.400	0,69	0,26
Balıkesir	1.140	1.877	0,16	0,06
Bursa	69.757	103.049	3,55	3,63
Denizli	3.773	7.338	0,73	0,25
Diyarbakır	25.282	29.216	1,75	1,03
Erzurum	226	512	0,07	0,02
Eskişehir	380	2.082	0,25	0,07
G. Antep	266.660	318.078	16,11	11,22
Hatay	336.663	379.141	24,38	13,37
İstanbul	300.987	438.861	2,96	15,48

İzmir	72.409	99.701	2,36	3,51
K.Maraş	71.981	86.964	7,82	3,06
Kayseri	29.893	55.430	4,08	1,95
Kocaeli	12.937	27.570	1,51	0,97
Konya	36.724	70.226	3,25	2,47
Malatya	15.143	20.756	2,66	0,73
Manisa	3.785	5.883	0,42	0,20
Mardin	86.933	93.504	11,74	3,29
Mersin	113.236	139.95	7,89	4,93
		3		
Muğla	6.464	8.536	0,92	0,30
Ordu	218	617	0,08	0,02
Sakarya	1.971	6.904	0,71	0,25
Samsun	1.945	4.011	0,31	0,14
Sivas	635	2.184	0,35	0,07
Ş.Urfa	353.200	405.51	20,90	14,30
		1		
Tekirdağ	3.275	5.937	0,61	0,21
Trabzon	819	2.060	0,26	0,08
Van	1.298	1.641	0,15	0,06

Kaynak: AFAD (2013) ve Göç idaresi (2016) verilerinden tarafımızca düzenlenmiştir.

Tablonun en sağındaki sütundaki veriler yaklaşık değerlerdir. Virgülden sonra iki basamak alınmış ve rakamlar yuvarlanmıştır

Aslında göçmelerin anakentlerde yoğunlaşması onlara önemli fırsatlar yaratabilmektedir. Anakentler ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin merkezleri durumundadır. Bu sayede kente yeni gelen bu kişiler için yeteneklerini ortaya koyabilecekleri ve geliştirebilecekleri geniş iş olanakları sunarlar. Bu iş olanakları yeni gelenlerin aidiyet hissettikleri ve o kente daha önceden gelmiş aynı dinden, dilden kişilerin oluşturdukları ağlar sayesinde sağlanmaktadır. Anakent yönetimleri de bu kişilere burada karşılaşacakları ya da neden olacakları kimi sorun ve ihtiyaçların karşılanması konusunda yardımcı olurlar. Nüfusun anakentsel alanlarda yoğunlaşması kentsel hizmetlerin verimliliğinin artmasına, maliyetlerinin düşmesine neden olmakla birlikte kimi sorun ve ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunları yedi ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar sırasıyla; konut, eğitim, istihdam, sağlık, dil kursları, güvenlik ve spor, sanat ve kültürel etkinliklerdir (Katz vd: 2016; Lee vd: 2015).

Türkiye’de kamplar ne kadar iyi olursa olsun bu ihtiyaç ve sorunların çözümünü tek başına gerçekleştirmesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle Türkiye’ye gelen göçmenler kısa sürede anakentlere dağılmaktadır. Türkiye’de anakentlere yönelen

göçmenler yasal ve düzenli göç yol ve yöntemlerini kullanabildikleri gibi yasal olmayan yollardan kayıt dışı olarak da bu kentlere gelebilmektedir. Bunun sonucu olarak bu kitlelerin kentin sunduğu kimi hizmet ve olanaklardan yararlanmak konusunda kimi sorunlar yaşaması da doğaldır.

Suriyeli göçmenlere ilişkin ilk sorun noktası Türkiye'nin göçmen statüsünü kabul etmemesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye Suriye'den gelen sığınmacılara geçici koruma statüsü vererek onların her türlü zaruri ihtiyaçlarını karşılamayı taahhüt etmiştir. Türk hukukunda geçici koruma kanun düzeyinde 4.4.2013 tarih ve 6548 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. Konuya ilişkin ülkemizde kabul edilen bu yasa yurtdışından Türkiye'ye göç edenleri 4 farklı sınıfta tanımlamaktadır. Türkiye'ye gelen Suriye'liler başka olumsuz sonuçlara neden olmamak adına göçmen olarak değil geçici koruma altındakiler sınıfına dahil edilmektedirler. İlgili yasanın 91. maddesi geçici korumaya ilişkin tanımı da yaparak konuya ilişkin düzenlemeleri göstermektedir. Aynı kanunun 63 ve 91. maddeleri mülteci ya da şartlı mülteci kapsamında değerlendirilmeyen bu sığınmacılar için ikincil ve/veya geçici koruma uygulanacağını belirtmektedir. Bu durumda bu kişilerin göçmen statüsünde tanımlanmamasını ve bunlara ilişkin düzenlemeleri zorlaştırmaktadır.

Bu zorluk ilk olarak 1924 tarihli bir düzenlemeyle Suriye ve Yunanlıların Türkiye'de toprak sahibi olmalarını engellemek olarak ortaya çıkmaktadır. Anılan yasal düzenleme yüzünden bu kişiler arasında maddi durumu iyi olanların dahi ev ve iş yeri sahibi olabilmelerini zorlaştırmaktadır. Tablo.3 ve Tablo.4 Suriyeli sığınmacılar ve ülkemizde kaldıkları konutların durumu hakkında bir gösterge niteliğindedir.

Tablo 3. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'de Yaşadığı Konut Tipi

<i>Türkiye'de Yaşadığı Konut Tipi</i>	<i>Erkek</i>	<i>Kadın</i>	<i>Toplam (%)</i>
Ev/Apartman Dairesi	74,5	72,7	74,1
Harabe Bina	13,4	16,1	14,0
Kamu Binası	0,7	0,4	0,6
Çadır	0,8	0,8	0,8
Geçici Barınak	10,1	10,0	10,1
Sokakta/açık alanda	0,6	0,0	0,4

Kaynak: AFAD 2014'ten elde edilen verilerle düzenlenmiştir.

Tablo 4. Suriyeli Sığınmacıların Kaldıkları Konutlarda Kalan Kişi Sayısı

<i>Kalan kişi sayısı</i>	<i>Yüzde (%)</i>
1-3	7,3
4-6	30,7
7-10	36,5
11-15	19,3
16 ve üzeri	6,1

Kaynak: AFAD 2014'ten elde edilen verilerle düzenlenmiştir.

Suriyelilerin kalabalık nüfuslarla kente gelişleri kentteki mevcut kentlilerde bir şüphecilğe ve dışlamaya neden olmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki Suriyelilerin Türkiye içerisinde ikinci bir göç dalgası oluşturacakları öngörülmemiştir. Ancak kamplara gelen sığınmacılar bir süre sonra sosyal ağlar aracılığıyla ya da ekonomik gerekçelerle bu kampları terk ederek başka kentlere dağılmışlardır. Bu kişiler birbirlerine destek olmak amacıyla yakın mekânlara yerleşmektedir. Bu yerler de genellikle kentin yaşama olanakları ve alt yapının en düşük olduğu yerlerdir. Barınma her insanın ihtiyaç duyduğu önemli bir ihtiyaçtır ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışı ve kentleşme yüzünden kentlerde yüksek konut açığı söz konusudur. Bu durum Türkiye açısından da aynen geçerlidir. 2014-2018 yıllarını içeren X. Beş Yıllık Kalkınma Planında Türkiye'deki konut açığının yaklaşık 4.1 milyon olduğu tahmin edilmiştir (Kalkınma Bakanlığı: 2014). Türkiye'de aynı dönem içerisinde tahmini olarak da 12 milyon gecekondlu olduğu varsayılabilir.

Türkiye'ye bir anda gelen ve sayıları 3,6 milyon civarında olan Suriyeli sığınmacılar için gerekecek olan konut sayısı da 600 bin civarında olacaktır. Bu durumun mevcut konut açığının 5 milyon civarına ulaştıracak sonuçlar üreteceği açıktır. Beş milyon konut açığının kısa ve orta vadede çözülmesi pek mümkün görünmediğinden bu süreçte gecekondlu sorunu patlayacaktır. Hal böyle olunca Suriyelilerin kümелendikleri alanlarda ev kiralari olması gereken rakamların çok üzerine çıkmaktadır. Bu konuda Ş. Urfa'da yapılan bir araştırmada Suriyelilerden önce 600-700 lira arasında değişen kiralara sahip olan yerlerde ev kiralariinin 1300-1400 liralara çıktığı görülmüştür (Oytun ve Gündoğar: 2015).

Yine Türkiye'ye gelen Suriyelilerde çok yüksek bir doğurganlık oranı görünmektedir. Çok yakın zamanda Türkiye'deki Suriyeli sayısı 5 milyona yükselecek gibi görünmektedir. Bu da kentlerini nüfusları

üzerine ciddi bir yük binmesine neden olacaktır. Kırdan gelen göçle zaten baş edemeyen kent yönetimlerinin bu yeni durumla baş edebilmesi çok da mümkün görünmemektedir. Bu durum öncelikle mevcut sorun alanlarının daha da sorunlu hale gelmesine neden olacaktır.

İkinci sorun alanı çalışma olanaklarına ilişkindir. Türkiye’de son derece yüksek olan işsizlik oranı Suriyelilerin gelmesiyle beraber daha da derinleşmeye başlamıştır. Resmi olarak mülteci olmadıkları için yasal çalışma olanaklarına tam anlamıyla kavuşamayan bu işçiler şu anda niteliksiz işlerde ucuz iş gücü yükünü çekmektedirler. Bu durum aynı zamanda işsiz statüsündeki Türkiye cumhuriyeti vatandaşlarının da tepkisini çekmektedir. Çünkü bu kişiler Suriyelilerin zaten az olan iş bulma olanaklarını ellerinden aldıkları düşüncesiyle düşmanca eğilimlere yönelmektedirler. Yine iş olanaklarının azlığı çocuk işçi sorununu da gündeme getirmektedir. Eğitim olanağı bulamayan ve geçim güclüğü içerisindeki kalabalık ailelerde yaşayan çocuklar kentlerde çocuk işçi sorununun ana aktörleri haline gelmektedirler.

Üçüncü sorun alanı eğitime ilişkindir. Okuma çağında çok yüksek oranda bir Suriyeli göçmen mevcuttur ve Türkiye’ye gelenlerin büyük bir kısmı yaklaşık %33’ü okuma yazma bilmeyen kişilerden oluşmaktadır. Okuma yazma bilen ve belli düzeyde eğitim almış olanlarında Arapça ve Suriye’de Türk müfredatından farklı bir eğitim aldığına da dikkat edilmelidir. Şimdi bu kişiler için Türkçe ve Türkiye müfredatında bir eğitim ve bunun için okul ve öğretmenlere ihtiyaç vardır. Ancak mevcut derslik ve öğretmen sayısı Türk vatandaşlara yetmezken Suriyelilere bu konuda ne kadar bir olanak sağlanacağı bir bilinmezlik durumudur.

Dördüncü sorun alanı sağlık hizmetlerine ilişkindir. Tıbbi geçmişleri konusunda hiçbir bilgi sahibi olunmayan bu kişilere yeterli ve doyurucu sağlık hizmeti tanımakta çok kolay görünmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının da nitelikli sağlık hizmetlerinden yararlanacak kuruluş ve sağlık ekibi sayısının çoğu yerde yetersiz olduğu düşünülürse bu durum iyice görünür hale gelmektedir. Türkiye Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanmalarına ilişkin önemli düzenlemeler getirmiştir ancak bu durum yerli halkla sığınmacıları karşı karşıya getirmektedir.

Tablo 5. Suriyeli Sığınmacıların Geldikleri Suriye Kentleri

<i>Geldiği Kent</i>	<i>Toplam Sığınmacı içerisindeki Oranı (%)</i>
Halep	35,7
İdlip	20,9
Rakka	10,9
Lazkiye	9,2
Hama	7,5
Hasiçi	5,4
Deyrizor	3,9
Şam	3,8
Humus	1,7
Süveyde	0,4
Dera	0,3
Kuneytire	0,2

Kaynak: AFAD, 2013, s.19

Suriyeli göçmenlerin çok büyük bir kısmı kır olarak kabul edilebilecek yerlerden gelmiş görünmektedirler. Ancak bugün Türkiye’de yaşamak istedikleri yerler ise anakent alanlarıdır. Aynı ülke içerisinde bile kırdan kente gelen insanların uyum sorunu yaşadığı düşünüldüğünde farklı bir ülkeye gelenlerin bu büyük anakentsel alanlara ne kadar uyum sağlayacakları da ayrı bir sorun olarak görünmektedir. Nitelikli ve eğitilmiş olanların genelde başka ülkelere gittiği kalanların da ilk fırsatta başka ülkelere gitmeye niyetlendikleri yapılan araştırmalarda görünmektedir. Tablo.5. Suriyeli sığınmacıların geldikleri ülkede yaşadıkları kentleri göstermektedir.

Türkiye’de vatandaşların Suriyelilere ilişkin bakış açıları da çok olumlu olarak görülmemektedir. Arap sıfatının Türkiye’de çok da kabul edilen bir karşılığı olmadığı yapılan araştırmalarda görülmektedir. Yine yapılan araştırmalar Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye karşı büyük bir minnettarlık hissetmediklerini de göstermektedir. Bu durumda orta ve uzun vadede şu anda hissedilmeyen bazı sorunların daha kapısının açılacağı anlamına gelmektedir. Bunlardan ilki yeterli eğitim ve iş olanaklarına sahip olamayan ve çok kötü koşullarda barınmak zorunda kalanların yarı suç örgütlerinin ve olası kentsel suçların potansiyel uygulayıcısı ve müşterisi olacağı açıktır. Şu anda bu suç oranlarının son derece düşük olmasının nedeni Suriyelilerin Türkiye’de yeni olmalarından kaynaklanmaktadır. Almanya’ya giden Türklerde de ilk dönemlerde suç işleme oranları son derece düşük ve sınırlı alanlarda gerçekleşirken süreç içerisinde suç oranları da, çeşitleri de artmıştır.

Avrupa Birliği'nin Suriyeli göçmenleri kabul etmeyişi gerekçelerinden biri de budur. ABD'de yakın zamanlarda yapılan ve önde gelen gazetelerde de yayınlanan bir araştırmada bu konuda yapılan araştırmaların yersiz olduğu iddia edilmiştir. Bu araştırmaya göre ABD'de son dönemde işlenen suçların yalnızca %7'si göçmenler tarafından işlenmiştir. Ancak AB'de yapılan bir başka araştırma ise tersine bulgulara sahiptir. Mantıken gelişmiş ülke olmayan gelecekte de o kişilere umut olacak çözümler üretebilecek bir durumda olmayan bir ülke olan Türkiye'de bu kişilerin illegal ve informal yapılanmalara yönelmeleri kaçınılmaz olacaktır.

İkinci olarak suç dışında da bu kişilerin barınma sorunlarını çözebilmek için gecekondulaşmaya yönelecekleri kaçınılmazdır. Kentlerin sağlıklı yaşamaya uygun olmayan alanların da yeni ve çok güçlü bir gecekondulaşma sürecinin Türkiye'yi saracağını söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

Kırdan gelen ve niteliksiz iş gücünün ana kaynağını oluşturan bu kişilerin zaman içerisinde kentlere kentsel olmayan iş biçimlerini getirecekleri ve marjinal mesleklere kayacakları da hayali bir senaryo olarak görülmemelidir. Evlerindeki gecekondularda oluşturdukları bostan ve ahırlar da sebze ve hayvansal ürünler üretip satarak geçimlerini sağlamaya çalışacakların sayısının giderek artacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu da bu kişilerin kente uyumlarını son derece zorlaştıracaktır.

Kentlerde birbirlerine yakın alanlarda birlikte yaşayan Suriyeli sayısının çokluğu kentlerde Suriyeli ve Arapça konuşanlar adaları oluşturacak bu kişilerin yeterli eğitim alamamaları ve kente özgü iş üretememeleri durumunda uyumu da zorlaştıracaktır. Bu durum kentin ve ülkenin değerlerini benimsemekte zorlanacak toplulukların oluşmasına yol açacaktır. Örneğin İstanbul'un göbeğinde denizi hiç görmemiş, tek kelime Türkçe bilmeyen ve Türkleri düşman olarak gören kişilerle karşılaşmak sıradan bir durum olabilecektir.

Bu kişilerin kente uyumu zorlaştıkça ve uzadıkça kentin eski sakinleriyle bu yeni sakinleri arasında uyum ve kaynaşma zorlaşacak gerginlikler artacaktır. Bu durum Suriyelilerin kentleşme sürecini de uzatacaktır. Bu konuda daha şimdiden önemli sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu konudaki en önemli gelişme belki de Suriyelilerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin süreçtir. Konuya ilişkin olumlu görüş açıklayan hükümet öyle şiddetli tepkiler almıştır ki bu durumdan bilinmez bir süreye değin vazgeçmiştir.

Mevcut araştırmalar Suriyeli göçmenlerin örgütlenme konusunda da çok aktif olmadıklarını göstermektedir. Hemşeri dernekleri ve birlikleri yardımıyla bireylerin kente uyumlarını artırmak ve kolaylaştırmak mümkündür. Bu anlamda bu tür dernek ve birliklerin teşvik edilmesi önemli olacaktır. Bugün Türkiye’de kimi Suriyeliler tarafından kurulan STK niteliğinde dayanışma dernekleri mevcuttur. Ancak büyük çoğunluğu daha önceki dönemlerde Türkiye’ye gelen Suriyeliler tarafından kurulmuştur.

Eğitim de kişilerin kentleşmeleri konusunda önemli yardımcı unsurlardan bir tanesidir. Bu nedenle Suriyeli göçmenlere Türkiye’de mevcut okullarda ortak bir eğitim verme çabası şu ana kadar olumlu sonuç vermemiştir. Bu okullara kabul edilen Suriyeli öğrencilere ayrı sınıflar oluşturulmuş ve kaynaşma sağlanmamıştır. Daha da ilginç bu öğrencilere tahsis edilen öğretmenler de diğer öğretmenler tarafından ayrımcılığa tutulmaya başlanmıştır.

Suriyeli göçmenlere yönelik olarak AB’den yapılan yardımlar da yerli yoksul halkın onlara karşı tutumlarını olumsuzlaştırmakta; hatta onlara karşı bir tepki oluşturmaktadır. Bir Şanlıurfa’lının “biz Kürtler Suriyeli Arapları sevmeyiz” sözü bunun bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Yine bir Suriyelinin “biz sizi sizin bizi sevdiğiniz kadar sevmeyiz” sözü bu uyum sürecinin kısa zamanda gerçekleşmeyeceğini göstermektedir.

4. Türkiye’de Belediyelerin Suriyeli Göçmenlerin Neden Olduğu ve Yaşadığı Sorunların Çözümü Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar

Türkiye’de genelde yerel yönetimler özel de ise belediyelerin göçmen/sığınmacılar konusunda yaşadığı ilk önemli sorun bu konuda yapılması gerekenleri düzenleyen yasal düzenlemelere ilişkindir. Mültecilere ilişkin ilk ve en önemli düzenleme İnsan Hakları Evrensel Beyannamesidir. Beyannamenin 14. maddesi yeryüzünde var olan herkesin beyannamede belirtilen koşulların gerçekleşmesi durumunda mülteci olma hakkının varlığını kabul etmektedir. Kişi gittiği ülkede bu durumu kanıtlayabilirse mülteci statüsü almaya da hak kazanabilmektedir. Mültecilerin uluslararası hukukta bugünde geçerli olan yasal düzenlemeleri 1951 Cenevre Sözleşmesi” ve “1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol” çerçevesinde belirlenmiştir. Bu düzenlemeler taraf olan ülkelere biri coğrafi diğeri de tarihi olmak üzere iki istisna yapma olanağı vermiştir. Bunun üzerine Türkiye 1961 yılında yayınladığı bir deklarasyonla coğrafi

sınırlama uygulamasına gideceğini ve Avrupa dışından Türkiye'ye gelenlere mülteci statüsü tanımayacağını açıkça belirtmiştir. Başlangıçta çok sayıda ülke de Türkiye ile benzer kısıtlamalara gitmişse de süreç içerisinde bu sınırlamaları kaldırarak gelenlerin nereden değil ne için geldiğini önemsemeye başlamışlardır. Ancak Türkiye hala bu görüşünden vaz geçmiş değildir.

Bu durum Türkiye'ye gelen göçmenlerin uzunca bir süre yasal bir düzenlemeye karşılık gelmeden ülkede konuk edilmelerine neden olmuştur. Ancak süreç içerisinde gelenlerin kalma süresi uzadıkça konuya ilişkin yasal düzenlemeler yapma ihtiyacı da artmıştır. 2013 (6548 sayılı yasa) ve 2014 tarihli (uygulamaya ilişkin yönetmelik) düzenlemeleri bu çerçevede değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Ne yazık ki bunların hiçbirisi belediyelere Suriyelilere ilişkin sunacakları hizmetler ve yardımlar konusunda yasal bir dayanak olmaktan çok uzaktır. Bu konuda temel yasa olan 5393 sayılı Kanunda ise konuya ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamaktadır. Bundan dolayı belediyeler Suriyelilere yardım ederken yasanın kimi maddelerinden dolayı bir biçimde yararlanmaktadırlar. Bu maddelerden ilki anılan yasanın 13. maddesinde düzenlenen "hemşehrilik hukukudur". "Herkesin ikamet ettiği beldenin hemşehrisi olduğu ve tüm hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediyenin yardımlarından yararlanma hakkına sahip olduğunu" belirten bu madde ile yine aynı yasanın 38. maddesinin (n) bendinde belirtilen "belediye başkanının sosyal yardım için ayrılan yardım bütçesini ilçedeki yoksul ve muhtaçlar için kullanabileceğini" belirten hükümleri yardımda kullanılan iki önemli dayanaktır. Ancak özellikle harcamaların yasal karşılığı konusunda bu yasa maddelerinin Sayıştay denetiminde sıkıntıya neden olacağını düşünen çok sayıda belediye mevcuttur. Zaten bu maddeler de zorunlu bir harcamayı emretmediğinden belediyeler arasında kafa karışıklığı ve uygulama farklılıkları da devam etmektedir. Bu nedenle bir an önce yapılacak yasal düzenlemelerle ya da belediye kanuna yapılacak ekleme ve çıkarmalarla bu çok başlılığın ve kafa karışıklığının sona erdirilmesi gerekir.

Yasal düzenlemedeki boşluğun en önemli nedenlerinden biri de Türkiye'de yerel yönetimlerin sürece ve süreçle ilgili düzenlemelere müdahil kılınmamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye elbette ki bir ABD, Avusturalya, Kanada vb. gibi bir göç ülkesi değildir. Bu nedenle

de geçmişte yerel yönetimlerin sürece dahil edilmesine ihtiyaç duyulmamış olabilir. Oysa bu yeni dönemde yerel yönetimler sorunun tam göbeğinde yer almaktadırlar. Bu nedenle de belediyelerin Suriyelilere yönelik yardımları sadece kışlık yardım (kömür, battaniye ve soba), gıda/erzak paketleri, sıcak yemek, giysi, ev eşyaları ve öğrenciler için kırtasiye yardımı ile sınırlı olmaktadır. Zaten bu yardımlar da son derece sınırlıdır. Çünkü belediyelerin bu konudaki mali olanakları da son derece sınırlıdır. Çünkü Türkiye’de belediyelerin kaynak yaratma olanakları da son derece kısıtlıdır. Belediyelerin en önemli gelir kalemi olan genel vergi gelirlerinden kendilerine ayrılan pay nüfus esaslı olarak verilmektedir. Suriyeliler ise bu kentlerde yasal hemşehri olmadıklarından dolayı bu paya dahil olamamaktadırlar.

Belediyelerin Suriyelilere yönelik olarak yanıt vermesi gereken pek çok konuya ilişkin yeterli uzman ve iş gücü de yoktur. Bu yüzden başta psikolojik danışmanlık olmak üzere pek çok konuda yeterli hizmet verememektedirler. Anakentlere dahil olan belediyelerde bu konuya ilişkin olarak bir koordinasyon birimi ve anlayışı olmaması da verilen hizmetlere ilişkin bir standart ve düzenleme yapılamamasına neden olmaktadır.

Yine belediyelerde Arapça bilen yeterli sayıda uzman personel bulunmaması da sığınmacılarla anlaşma, onları kayıt altına alma vb. gibi konularda önemli sorunlar teşkil etmektedir.

Belediyelerin Suriyelilere yönelik olarak sağladıkları yardımların Türk vatandaşlarına yönelik olarak sağlanması planlanan sosyal yardımlar içerisinde gerçekleştirilmesi de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı hemşerilerin tepkisini çekmektedir. Bu durumun ciddi boyutlara ulaştığı belediyelerde yönetimlerin yeni yardımlar konusunda çekingen davranmaya başladıkları gözlemlenmektedir (MBB: 2015).

Suriyeli çocuklar arasındaki düşük aşılama oranı, geçici aşı yetersizliği problemine yol açmakta ve bu durum çocukları riske atmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de son yıllarda yapılan aşı kampanyaları sayesinde ortadan kalkmış olan hastalıkların, tekrar baş gösterme riski bulunmaktadır. Belediyelerin bu konuda yeterli donanımına sahip olmaması Sağlık Bakanlığı müdahalesinin az sayıda geçmişteki örneklerde olduğu gibi zamanında ve yeterli olamaması belediyeler de ve hemşehrilerde tedirginliklere neden olmaktadır.

Suriyeliler için açılması planlanan Türkçe dil kursları için yer ve kaynağa ve buralarda görev yapacak öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Belediyelerin bu noktada en temel sıkıntısı, alfabe farkının etkisiyle, ana dili Arapça olan kişilere Türkçe öğretmenin her öğretmen tarafından başarıyla uygulanamaması ve özel bir formasyon gerektirmesidir. Öğretmenlere formasyonun kim tarafından ve nasıl sağlanacağına ek olarak öğretmenlere nasıl ödeme yapılacağı da belirsizdir (MBB: 2015).

99 ile başlayan yabancı kimlik numarası bulunmayan Suriyeliler devlet hizmetlerinden yararlanma konusunda sıkıntı yaşamaktadır. Belediyeler de ise ne kadar süreyle ülkede ve dolayısıyla da kentte kalacağı belli olmayan bu kitlelere kısa vadede yardım yapmak konusunda tereddütler oluşmaktadır.

Çocuklar ve zabıta arasında, çoğunlukla dil engelinden kaynaklanan güven sorunu yaşanmaktadır. Bu nedenle zabıta personeli, birçok durumda çocukları istismarcı kimselerden koruyamamaktadır. Ayrıca, zabıtalara sokakta dilenen çocukları sokaktan geri alma talimatı verilmiş olsa da zabıta aile birliğini tespit etme ve refakatsiz çocukları kaydetme noktasında yeterli kapasiteye sahip değildir (Erdoğan: 2016).

Belediyeler, mültecileri hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek ve hem hukuki hem de diğer sorunları için gerekli yer ve kurumlara yönlendirmek için yeterli bilgiye sahip değildir. Bu konuda kısa vadede kapasite arttırıcı çözümler üretebilecek bir durumda da değildirler.

5. Sonuç

Kentlerin yerel ekonomik dinamiklerini anlamak açısından göç son derece önemli bir olgudur. Kentin ekonomi politığının anlaşılması onun göç ve kentsel kalkınma arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koyacaktır. Öyle ki bu durum göçe ilişkin bakış açısının da değişmesine yardımcı olacaktır. Başlangıçta odak noktası niye geliyorlar sorusundan geldikleri yerlerde nasıl yaşıyorlar, ne iş yapıyorlar ve geldikleri yerlerde yaşam alanlarıyla nasıl bir ilişki içerisindeydiler sorusuna dönüşmektedir. Büyümekte olan kentler yoğun bir nüfus hareketliliğini yönetmek zorunda kalmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerde göçün kaynağı uluslararası göçken gelişmekte olan ülkelerde iç göç olmaktadır.

Göçmenler kentlerin büyüme, gelişme, uyum ve sürdürülebilirlik gibi temel sorun alanlarında anahtar çözüm unsurları olabilirler. Bu anlamda gelişimin mimarları, istihdam yaratıcıları, yapı taşları, girişimcileri hatta yenilikçileri dahi olabilirler. Kentlerin gelişimi ve küresel arenanın bir parçası olabilmesi için o kentin kendi ülkeleri ve uluslararası arenadaki pek çok yapının bir parçası olmasında aracı olabilirler.

Göçmenler özellikle içinde yaşadıkları kentlerin değişime karşı dayanıklılıklarını artırır. Çünkü göçmenlerin çok büyük bir kısmı her türlü güçlüğe ve zorluğa karşı sürekli bir hazır olma durumuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu da göçmen kitlelerinin değişim ve getirdiği zorluklara karşı son derece sağlıklı ve hazırlıklı topluluklar haline getirmiştir. Dolayısıyla kendi aralarında oluşturdukları ya da oluşturacakları ağlar sayesinde kentleri daha sürdürülebilir yapılar haline getirebilirler.

Göçmenler yerel kalkınma unsurları olarak da önemli yararlar sağlayabilirler. Özellikle kentsel kalkınma planlamasında önemli rol oynayabildikleri gibi geldikleri yerle yaşadıkları kent arasında çeşitli bağlantı ve ortaklıkların kurulmasına yardımcı olarak ya da geldikleri kentin ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri ona sunarak gelişmesine önemli katkılar yapabilmektedirler.

Göçmenler yaşadıkları kentlerin politik hiyerarşi ve küresel ekonomideki yerlerini yükseltebilirler. Göçmenler kendilerine fırsat tanınırsa sahip oldukları tarihi, kültürel, dini ve sosyo-ekonomik değerler sayesinde yaşadıkları kente büyük katkılar sağlayabilmektedirler.

Türkiye'nin jeostratejik yapısı onun göç olgusuna dünyadaki diğer pek çok ülkeden daha farklı bakmasına neden olmaktadır. Türkiye, göçmenler açısından tam bir geçiş noktası özelliği taşımaktadır. Bu nedenle aslında göç konusunda kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üç aşamalı bir göç politikasına sahip olması gerekirken ne yazık ki "kervan yolda düzülür" mantığı içerisinde günlük gelişmeler üzerinden refleksive (yansıtmacı) çözümler üzerinden hareket etme eğilimi ağır basmaktadır. Bunun sonucu olarak kısa bir süre için geçici olarak geldikleri düşünülen Suriyeli göçmenlere yönelik göç politikası da bu bakış açısının yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüz bin Suriyeli göçmenle ve en çok 6 ay – 1 yıllık bir süre için geçerli olacağı düşünülen süreç 3.1 milyona ve geri dönüşsüz bir sürece yönelmiştir.

Dar bir alanda ve özellikle sınıra yakın bir yerde tutulabilmeleri başarlrsa ve kalma süreleri kısa olsa belki başarılı olabilecek bu politika ne yazık ki hüsrana uğramıştır. Bu nedenle bundan sonra bu göçmenlerin Türkiye’den ayrılmalarını beklemek anlamlı değildir. Üstelik bu kişiler Türkiye’nin 81 iline yayıldığı düşünülürse bu daha da olanaksız hale gelmektedir. O halde bundan sonra yapılması gereken şey bu göçmenlerin bulunduğu kentlere uyumlarının sağlanmasıdır.

Türkiye Suriyelilerden önce bu kadar büyüklükte bir göç dalgası ile hiç karşılaşmamıştı. Bu nedenle önünde iki seçenek var gibi görünmektedir. Ya bu göç dalgasını bir fırsata çevirecek ya da hatalı tercihlerle bu dalganın yarattığı sorunların içerisinde boğulup gidecektir. Bu dalganın yaratacağı sorunlar en fazla kentlerde hissedilecek gibi görünmektedir.

İşte tam da bu noktada “bu işlerden sorumlu kim olmalıdır?” sorusu önemli bir sorudur. Şu anda bu konuda sorumlu olan kurum olarak AFAD görünmektedir. Ancak AFAD’ın bütün bu sorunların çözümüne ilişkin sorumlu kurum olması; neredeyse her sorunda sorumlu olmasından dolayı obezleşmesinden dolayı mümkün görünmemektedir. Öncelikle söylenmesi gereken şey Türkiye’de her kentin farklı bir toplumsal ve ekonomik yapısı olduğudur. Bu nedenle her kente ortak bir çözüm üretilebileceği düşüncesi anlamlı değildir. Öyleyse farklı bir kurumun bu konuda çözüm noktası olması gerekmektedir. Kanaatimizce bu kurum yerel yönetimlerden çıkmalıdır ve o da belediyeler olmalıdır. Ancak belediyelere bu konuda yalnız sorumluluk vermek yetmez ayrıca bu sorumlulukla orantılı gelir sağlanmalıdır. Ancak konuya ilişkin belediyeler arasında koordinasyonu sağlayacak, gerektiğinde eğitim vb. yardımıyla bulunacak bir merkezi yönetim organına da ihtiyaç vardır. İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi bu konu için uygun görülmektedir.

Kentleşmenin en önemli ilk boyutu toplumsal olarak kentleşmedir. Göçmenlerin kente uyumunu sağlamanın en önemli yollarından biri onlara gerekli eğitim olanaklarının sağlanmasıdır. Suriyeli göçmenlerin ayrı eğitim kurumlarında Arapça bir eğitimden Suriye müfredatıyla eğitilmeleri bu saatten sonra anlamsızdır. Onun yerine ortak okullarda birlikte eğitim bir gerekliliktir. Eğitim çağındaki çocukları ve gençleri sokakta marjinal mesleklere yönelmelerini engellemek ancak onları okullarda tutmakla mümkün olur. “Kırık Camlar Kuramı” olarak bilinen kuram kentlerde toplumsal uyum ve

güvenliğin ancak bu tür ayrıntılara dikkat etmekle mümkün olacağını iddia etmektedir.

Suriyelilerin eğitimi nüfusu nerdeyse 1 milyona yakın olan çocukların eğitiminden ibaret olmamalıdır. Öncelikle yetişkinlerin de Türk dilini öğrenerek uyumun en önemli ilk adımının atılması sağlanmalıdır. Brooking Enstitüsünün Almanya için hazırladığı 2016 tarihli raporda Alman dilinin ikinci dil olarak öğretilmesinin göçmenlere yönelik yapılması gereken birinci faaliyet olması gerektiğinden bahsedilmektedir (Katz vd: 2016).

Bu konuda yapılması gereken bir başka faaliyette belediyeler aracılığıyla bu kişilere bir takım beceriler kazandırılarak onların sadece birer tüketici değil topluma katkı sağlayacak üreticiler olmasını sağlamaktır. Bu konuda mesleki bilgi ve becerilerine dönük belediyeler tarafından kurslar açılmalı ve bunlar desteklenmelidir.

Kentlerde Suriyeli sığınmacılara ilişkin olarak belediyelerde görülen bir önemli eksiklikte bir koordinasyon ve korelasyondan eksik hareket etme durumudur. Bu nedenle en kısa zamanda anakent belediyeleri ile ilçe belediyeleri ve merkezi kurumlar arasında bu konuda tam bir koordinasyon oluşmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır. Bu sayede hem yeterli yardım yapılabilecek hem de mükerrer yardım engellenebilecektir. Bu konuda oluşturulacak veri tabanları ve bu tabanların ortak kullanıma açılması öneli olacaktır.

Bu yeni durumda ortaya çıkacak olan kent(li)leşme sorunlarının çözümü konusunda kent konseyleri önemli kuruluşlar olarak ön plana çıkarılmalıdır. Konseyler bu konuya ilişkin olarak sorunların tespiti ve çözümü konusunda uygun mekanizmalar olarak değerlendirilmelidir.

Belediyelerin mali kaynak konusundaki sorunlarını çözmek hususunda temin edecekleri her türlü ulusal ve uluslararası fon son derece önemlidir. Bu kaynakların belediyelere çekilebilmesi için gereken önlemler alınmalıdır. Özellikle konuya ilişkin proje yazımı konusunda eğitimler verilmeli ve belediyeler bünyesinde elemanlar yetiştirilmelidir. Bu konuda belediyelere destek verebilecek konumdaki STK'larla da işbirliği artırılmalıdır.

Kaynakça

Cagaptay, S, Aktaş O. ve Ç. Özdemir (2016). The Impact Of Syrian Refugees on Turkey, The Washington Instute for Near East Policy, Policy Watch 2681: Washington.

- Erdoğan, M. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Uyum ve Kabul Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Araştırma Merkezi. Ankara: HUGO Yayınları.
- Erdoğan, M. (2017). Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri- Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları: İstanbul.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 40: Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). X. Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2014-2018, Kalkınma Bakanlığı Yayını: Ankara.
- Katz, B, Noring, L. ve N. Garrelts (2016). Cities and Refugees: The German Experiment, Cities and refugees: The European Response" Brooking Institute Forum 2016: Washington.
- Kirişçi, K. (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin Suriyeli Mülteciler Sınavı (çev: S. Karaca) Brooking Enstitüsü ve Uluslararası araştırmalar Kurumu (USAK) Ortak Yayını: Ankara.
- Lee, J. H, Guadagno, L., Wagner A-C., Cho, S. ve Y. Takehana (2015). Migrants and Cities: New Partnership to Manage Mobility, World Migration Report 2015, International Organization for Migration: France.
- Marmara Belediyeler Birliği (MBB) (2015). Kent Mültecilerine Hizmette Belediyelerin Rolü, Çalıştay Raporu: İstanbul.
- Mazlum Der (2013). Türkiye'de Suriyeli Göçmenler: İstanbul Örneği, Mazlum-Der Yayınları: İstanbul.
- Oytun, O ve Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)-Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı Yayınları: Ankara.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) (2014). Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarındaki Misafirlik, AFAD yayınları: Ankara.

1934 YILI İSKÂN KANUNU VE İSKÂN FAALİYETLERİ

Okt. Ali AKYILDIZ

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Bölümü*

Kurtuluş Savaşından sonra Anadolu'ya doğru yoğun muhacir akını olmuştur. Göçmenler ağırlıklı olarak Balkan coğrafyasından gelmekteydi. Türkiye Cumhuriyeti göç hareketlerini kontrol altına almak için 1934 yılında 2510 sayılı iskân kanununu hazırlamıştır. Bu kanunla göçmenlerin planlı şekilde iskânı hedeflenmiştir. İskân kanunu iç ve dış göç hareketlerinin düzenlenmesini kapsamaktaydı. Muhacirlerin ülkeye kabulünde Türk soyundan olanlara veya Türk kültürüne bağlı olanlara öncelik tanınıyordu. Amaç, birbiriyle uyumlu kültür bütünlüğü olan sağlam bir toplum yapısı oluşturmaktır. Makalenin hedefi 1934 yılı iskân kanununu ele alarak kaynak eserler ışığında değerlendirmeler yapmaktır. İskân Kanununun Anadolu'da nasıl uygulandığı ortayı konmaya çalışılmıştır.

1934 yılı iskân kanunu Anadolu nüfusunun gençleşmesine önemli katkı yapmıştır. Kanun sayesinde iskân faaliyetleri daha düzenli gerçekleşmiştir. Anadolu'nun ihtiyaç duyduğu çiftçi, zanaatkâr gibi meslek gurupları muhacirlerin gelmesiyle güçlenmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyet, iskân kanunu sayesinde yoğun göç hareketlerini kontrol etmeyi başarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhacir, Anadolu, İskân Kanunu

1934 IMMIGRATION LAW AND IMMIGRATIONS

After the National Struggle, there was intense refugee flow towards Anatolia. Immigrants mostly come from Balkan geography. In 1934, the government of the Republic of Turkey prepared the law of immigration numbered with 2510 to control the migration movements. Immigration law included the order of internal and external migration movements. Refugees had the right of priority to those who are accepted into the country and those belonging to Turkish culture or Turkish descendants. The aim was to create society structure with harmonious cultural integrity. The objective of the study is to make evaluations on the 1934 immigration law with source works. It is also aimed to reveal how the immigrants law was applied in Anatolia.

The law of immigration has made an important contribution to the growth of the Anatolian population. With the contribution of Immigration law, inhabiting procedures was realized more regularly. Groups like farmers, merchants that Anatolia needed were strengthened by the arrival of refugees. Newly established republic had begun to control mass migration movements with law immigrants.

Key Words: Immigrant, Anatolia, Immigration Law

Türk tarihinin en önemli olgularından biri göç kavramıdır. Göç ve iskân birbirini tamamlayan iki önemli kavramdır. Osmanlı Devletinin yıkılış süreci Kafkas ve Balkanlar²² gibi coğrafyalardan Anadolu'ya yoğun göçler yaşanmasına neden olmuştur. Gelen göçmenlerin yerleştirilmesi ve iâşesi devlete ciddi sıkıntılar yaşatmıştır. Kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göç, Cumhuriyetin ilk yıllarında devam etmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyet yoğunlaşan göç hareketlerini kontrol etmek için çıkardığı kanunlarla iskân politikası oluşturmaya çalışmıştır. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşında nüfusunun önemli kısmını yitirmiş olan Anadolu'da muhacirlerin iskânı hayati öneme sahiptir.

Lozan Antlaşmasıyla²³ dünya nazarında bağımsızlığını kabul ettiren Türkiye Cumhuriyeti yine bu antlaşmadaki mübadeleyle Yunanistan'daki Türklerle Anadolu'daki Rumların yer değiştirmesini hedeflemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan iskân politikası Türk kültürüne bağlı muhacir getirmeyi Türk nüfusunun yoğunlaşmasını ve Türk kültürünü hâkim kılmayı amaçlamıştır. Mübadele sözleşmesinin uygulanması Muhacerat ve İskân İşleri Sıhhat ve İctimai Muavenat Vekaleti tarafından yürütülüyordu. Ancak göç ve iskân işlerinin daha düzenli işlemesi için 13 Ekim 1923'de Mübadele ve İskân Vekâleti kuruldu. Bu vekâlet Mübadele ve İskân Müdüriyeti Umumiyesi ile İmar Müdüriyeti Umumiyesi olmak üzere iki genel müdürlükten oluşturuldu. Bu müdürlükler gelen mübadillerin işlemlerini yapmak onları üretici konuma getirmek için her türlü araç gereç donanımı sağlamakla görevliydi (Duman, 2010: 17). Müdüriyet askeri mülki birimlerle de koordineli çalışarak muhacirlerin sorunlarını çözmeye çalışmıştır. TBMM de bu konuda çalışarak muhacirlerin iskânı konusunda kanuni düzenleme yapmıştır.

TBMM 31 Mayıs 1926'da 885 sayılı iskân kanunu kabul etmiştir. 13 maddeden oluşan iskân kanunu TBMM'nin muhacir ve iskân konusunda çıkardığı geniş kapsamlı ilk kanundur. 885 sayılı

²² Osmanlı yıkılış sürecinde Kafkaslardan 1800.000 Kırım Tatarı, 2.000.000 Çerkez, 500.000 Kazan Ural Müslümanları Anadolu'ya göç etmiştir(Karpat. 2003: 103). Balkan coğrafyasından ise 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sonucunda 15000.000, 1912-1913 Balkan Savaşı nedeniyle ise 640.000 muhacir Anadolu'ya doğru göç etmek zorunda kalmıştır(Özbay ve Yücel.2001:67)

²³ Lozan Konferansında Türk tarafı Batı Trakya konusunda taviz vermek istemdi zira bölgede Türkler çoğunlukta idi. Batı Trakya'da toplam nüfus yaklaşık 190 bin civarındaydı Türklerin nüfusu ise yaklaşık 120 bin civarındaydı. Ayrıca taşınmaz malların %84'ü Türklere aitti. TBMM, Batı Trakya'da halk oylaması olmasını istiyordu. Buna rağmen konferansta Batı Trakya konusunda istenen sonuç alınamadı (Öksüz.2006:6)

kanun yalnızca dışardan gelen muhacirleri değil ülke içindeki göçebe aşiretlerin hatta köylerin dahi iskân işlerini öngörmekteydi. Kanuna göre memleketteki göçebe aşiretlerin iskân edilmesi, dağınık köy yerleşmelerinin uygun yerlere iskânı hedeflenmişti. Türk tabiiyetinde olan çingenelerin uygun yerlere iskânına izin tanınırken yabancı tabiiyetindeki çingenelerin ve casusluk yapan şahısların yurt dışına çıkarılması kanunlaştırılmıştı. İskân kanunu altıncı maddesine göre iskân edilenlerden çiftçi olanlara arazi, çift havanı; zanaat erbabına ise dükkân, alet edevat verilmesi kararı alınmıştı. Yedinci madde de dışardan gelen yardıma muhtaç kimselere iâşe yardımı yapılacağı fakat bu sürenin uzaması durumunda borçlandırma kanununa göre yardım yapılacağı öngörülmüştür. İskân edilen bölgelerdeki köylerin cami hamam karakol okul harman kabristan gibi sosyal hizmet alanlarının kurulması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 1926: 1725) 885 sayılı kanunun diğer iskân kanunlarına temel oluşturduğunu söyleyebiliriz. TBMM'nin çıkardığı iskân kanunları bu minvalde daha teferruatlı hale getirilerek hazırlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti mübadele antlaşmasından sonra yoğun göç dalgasıyla karşılaşmıştır. Ancak mübadele hükümlerinin uygulanmasında Yunan Hükümetinin tavrı iki devleti savaşın eşiğine getirmiştir. 1930'da yapılan Etabli Antlaşmasıyla²⁴ sorun çözülmeye çalışılmıştır. 1930'lu yıllar Balkanlardan Anadolu'ya göç hareketlerini hızlandırmıştır. Zira dünya ekonomik buhranı, Balkanlarda totaliter aşırı milliyetçi yönetimlerin iktidara gelmesi Türk azınlığın yaşantısını olumsuz etkilemiştir. Böylece Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya gibi Balkan ülkelerinden iltica hareketlerinin artması yeni göç dalgalarını hızlandırmıştır. 1923 ile 1938 arasındaki dönemde Bulgaristan'dan 180.979, Yugoslavya'dan 111.273 ve Romanya'dan 113.760 göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Gelen göçmenlerin iskânı için Anadolu on bölgeye ayrılmıştır (İpek, 2000: 43).

Alan	Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Amasya
Alan	Edirne, Tekfurdağı, Gelibolu, Kırkkilise, Çanakkale
Alan	Balıkesir

²⁴ Rumlar mübadelede Lozan antlaşmasına aykırı olduğu halde İstanbul'da mümkün olduğu kadar Rum bırakmak istiyordu. TBMM buna karşı çıkınca ilişkiler gerildi. İngiltere'nin araya girmesiyle 1930 yılında Etabli Antlaşması yapıldı. İki ülke birbirinin azınlık haklarına ve mübadil uygulamalarında daha dikkatli olma konusunda mutabık kaldılar.(Akbiyık, Yaşar.2004:388)

Alan	İzmir, Manisa, Aydın, Menteşe, Afyon
Alan	Bursa
Alan	İstanbul, Çatalca, Zonguldak
Alan	İzmit, Bolu, Bilecik, Eskişehir, Kütahya
Alan	Antalya, Isparta, Burdur
Alan	Konya, Niğde, Kayseri, Aksaray, Kırşehir
Alan	Adana, Mersin, Silifke, Kozan, Ayıntab, Maraş

Anadolu'ya 1923-1933 arasında gelen göçmenler serbest göçmen statüsündedir. Yani hükümetten yardım talep etmemek şartıyla istediği yere yerleşme hakkı verilen kimselerdir. 1934-1938 arasında gelen göçmenler ise iskânlı statüde muamele görmüşlerdir. Bu gruptaki muhacirler Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkeleri ile yaptığı ikili antlaşmalara göre iskânlı statüde muamele görmüşlerdir (Duman, 2009: 475). Giderek göçmen sayısının artması yeni iskân kanununu gerekli kılmıştır. Dış göçler ve ülke içindeki iç göç hareketlerini kontrol etmek için 1934 yılında 2510 sayılı iskân kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu kanunla göç hareketleri kültürel ekonomik sosyal politik bakımdan şekillendirilmeye çalışılmıştır. 52 maddelik kanuna göre Anadolu üç bölgeye ayrılmıştı: Türk nüfusunun yoğunlaşması istenen yerler; Türk Kültürünün temsili ve iskânına uygun yerler; İskâna yasak olan yerler olarak sınıflanmıştır. Muhacir veya zaruri olarak ülkeye sığınan mültecilerin kabulü için Türk soyundan olması veya Türk Kültürüne bağlı olması gerekiyordu. Türk Kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, casuslar ve göçebe çingenelerin ülke dışına çıkarılmasının öngörülüyordu (Resmi Gazete, 1934: 4003). Amaç birbiriyle uyumlu kültür bütünlüğü olan sağlam bir toplum oluşturmaktı.

2510 sayılı iskân kanunu 6. Maddesi muhacirlerin ülkeye kabulü için muhacir sevk kâğıdının alınmasını ve muhacirliğe giriş beyannamesinin imzalanmasını şart koşmaktaydı. Muhacir kâğıdının alındığı andan itibaren bir yıl süresince nüfus kâğıdı yerine kullanılabilmekteydi. Muhacir sevk kâğıdında kişinin soyu konuştuğu dili aile bireyleri tek tek tanımlanmaktadır. Ayrıca kişinin memleketi, nereden geldiği, yolculuk şekli ve yanında getirdiği eşyaları varsa hayvanları muhacir sevk kâğıdına kayıt edilmekteydi²⁵. Muhacir sevk

²⁵ Muhacir sevk kâğıdı örneği için bkz. Ek 1, B.C.A. 272-0-0-14_78-46-2

kâğıdında kişinin varacağı yer ve nakdi yardım almışsa miktarı da kayıt edilmekteydi. Muhacirlerin yolculuğu içinde ayrıntılı rapor tutulmaktadı. Yolculuk gemi ile ya da kara vasıtalarıyla gerçekleştirilmekteydi. Deniz taşımacılığın için ihale açılmış, yabancı şirketler ihaleyi kazanmıştı. Bu durum itirazlar üzerine düzeltilerek taşıma işlemi Türk vapur şirketlerine bırakılmıştı. Deniz taşımacılığı yapan şirketlerden biride Kalkavan oğulları şirketine ait Hisar Vapurudur. Hisar Vapuru Romanya ile İzmir arasında muhacir taşımacılığı yapmıştır. Geminin 11.11.1936'daki yolculuk raporunda Romanya'nın Köstence Limanından alınan 758 göçmen ve onlara ait eşyalar İzmir'in Urla limanına gitmek üzere gemiye yüklenmişti. Yolculuk raporu konsolos, iskân memuru ve şirket temsilcisi tarafından imzalanmıştır (B.C.A. 272-0-0-14_78-46-2). Türkiye Cumhuriyeti detaylı raporlar tutarak iskân işlerinde oluşabilecek düzensizlikleri önlemeye çalışmıştır. Zira 1923-1933 arasında gelen serbest göçmen statüsündeki muhacirler yardım almayacaklarını belirterek ülkenin muhtelif bölgelerine göç etmişlerdir.

Muhacirleri ülkeye göç etmek adına yardım istememeleri daha sonra ekonomik zorluklarla pençeleşmesine neden oldu. Muhacirlerin sağlık hizmetlerinin yürütülmesine de önem verilmiştir. Muhacirlerin geldikleri yerde Hial-i Ahmer Cemiyeti sıhhiye heyetleri kurmuştur. Muhacirlerin ilaç, aşı, bakım gibi sağlık meseleleri çözüme kavuşturulmaya çalışıldı (ipek,2000:45). Ayrıca muhacirler için göçmen evleri yapılmış, göçmen köyleri kurulmuştur (Kaplanoğlu, 2014: 192). Hükümet, Cumhuriyeti ilk on yılında göç hareketlerinden ders çıkartarak göçmenleri daha organize iskân etmeye özen göstermiştir. İskân edilen muhacirlere ihtiyaca göre ev yapımı yapılmış, arsa verilmiştir. Amaç muhacirleri kısa sürede üretici sınıfa geçirmek kendi ayakları üzerinde duran bireyler oluşturmaktır.

İskân edilen muhacir, mülteci ve göçebelere toprak dağıtılmıştır. Toprak dağıtımı hibe ya da borçlandırma usulüyle gerçekleşmekteydi. Maddi durumu olmayan ailelere hibe şeklinde toprak dağıtılmıştır. Dağıtılan toprağın orman vasfını yitirmiş arazi olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca ev yapımı için maddi yardım yapılması tüccar kişiler içinde dükkân açılması öngörülmüştür. Kanun yalnızca dışardan gelen muhacirleri değil ülke içindeki iskân faaliyetlerini de kapsamaktaydı. İskân Kanununun 8. Maddesine göre Türkiye içinde toprağı dar veya yaşamaya elverişli olmayan yerlerde doğal afete maruz kalmış kişilerin başka yerlere nakillerinde Dâhiliye Vekâleti tavsiye edeceği yerlere İcra Vekilleri Heyeti kararı ile izin

verilmektedir. Nitekim Trabzon ilinin Ali Tinos köyünde topraksızlık yüzünden sıkıntı çeken Abdülhamit oğlu Mehmet ve ailesinin kanun gereğince Tercan kazasına iskânı İcra Vekilleri Heyetince uygun görülmüştür (B.C.A.030_0_18_01_02_56_60_003). Doğal afetlere maruz kalmış ailelerinde kanun çerçevesinde koruma altındadır. Of'ta 1930 yılında heyelan ve sel felaketiyle evleri yıkılan 32 hanedeki 177 nüfusun Erzurum iline bağlı Tercan ilçesinin Pulk köyüne yerleştirilmesi İskân kanunu çerçevesinde gerçekleşmiştir (B.C.A. 030_0_18_01_02_56_60_003). Şunu da belirtmek gerekir ki Doğu Karadeniz'de nüfus yoğunluğunun fazla olmasının arazi darlığı heyelan ve sel gibi doğal afetlere sık maruz kalınması gibi sebepler bölgenin mübadele için az tercih edilmesine sebep olmuştur.

Coğrafi Bölgelere Göre Göçmen Sayısının Nüfus Artışındaki Payı (Geray, 1990: 21)

BÖLGELER	Nüfus Artışı 1927-1960	Göçmen Sayısının nüfus artışı içindeki oranı%
Marmara	2,637	19,25
Ege	1,386	5,37
Kuzey Anadolu	2,507	3,11
Güney Anadolu	1,773	2,55
Orta Anadolu	2,215	5,8
Doğu Anadolu	1,941	2,17
Güney Doğu	985	1,08
Toplam	14,162	100

Tabloda da görüldüğü üzere Kuzey Anadolu olarak tanımlanan Karadeniz Bölgesi ile Doğu Ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine iskân edilen muhacir sayısı sınırlıdır. Zira bu bölgeler hem belli bir nüfus yoğunluğuna sahipti hem de arazi şartları mübadiller için çok uygun değildi. Buna rağmen 1935 ile 1938 arasında Iğdır'a 1300, Muş'a 700, Van' 212 Diyarbakır'a 1.369 göçmen yerleştirildi. Muş'a sevk edilen 700 göçmen bir yıl dolmadan iskân yerlerini ter ederek Çorum'a gelmişlerdir. İskân hakkından vazgeçip doğudan batıya göç eden bu göçmenler serbest göçmen statüsünde işlem görmüş yapılan iskân

masrafları da geri alınmıştır (Duman, 2009: 480-481). Muhacir yerleşmesinin en yoğun yaşandığı bölge Marmara bölgesi olmuştur. İklimin tarıma uygun olması Balkan göçmenleri için tercih sebebidir. Ayrıca Balkan göçmenleri daha az mesafe kat ederek yerleşme imkânına sahip olmaları Marmara Bölgesinde muhacir yoğunluğunun artmasına etki etti

İskân edilen muhacirlere toprak dağıtımında belli usuller kabul edilmiştir. Toprağın verimliliği ve nüfus sayısı dağıtımda önemli ölçüdür. İki nüfuslu aileye iyi verimli topraklardan en az 30 dekar en fazla 45 dekarlık arazi verilmekteydi. Bu durum aile nüfusun artması ya da toprak verimine göre değişken ölçüleri vardır (Resmi Gazete, 1934: 4009). Muhacirlerin topraklara yerleştikten sonra azami üç ay içinde arazilerinin dağıtımı gerçekleşmesi ve kalacak evlerin dahi tapuca tescili öngörülmekteydi. İzinsiz olarak yerleştiği yeri terk edenler geri döndürülmektedir. Dâhiliye Vekilliğinin izni olmadan muhacirler başka yerleri yurt tutamazlar. İskân edilen mübadil yerleştiği yerde en az on yıl kalmak zorundadır. Gayrimenkuller on yılı müddetçe satılamaz bağışlanamaz, haciz olunamaz. Hükümet bu kararla toprak dağıtımında olabilecek haksızlıkları önlemeye çalışmıştır. Toprakları borçlanma usulüne göre dağıtılmış ise taksitlerin 20 yılda 40 taksitle ödenmesi öngörülmekteydi (Resmi Gazete.1934:4008). Peşin ödeme yapanlarda ise borcun yarısı silinmekteydi. Borçlandırma usulü iç göç yaptırımlarında da uygulanmıştır. Toprak darlığından ötürü Artvin Rize, Trabzon'dan 69 hane toplam 419 kişilik nüfusun Samsun vilayetine bağlı Sinemeteş köyüne gelerek yerleştikleri anlaşıldığında iskân edilen toprakların borçlandırılarak tahsil edilmesine İcra Vekilleri Heyeti 2510 nolu kanuna göre onaylamıştır (B.C.A.030_0_18_01_02_56_60_003).

İskân kanunu, aşiret reisliği, ağalık, şeyhlik gibi ayrıcalık ifade eden her türlü sosyal ayrıcalığı kaldırmayı hedeflemişti. Reis, ağa, bey, şeyh gibi kişilere ait kayıtlı kayıtsız bütün gayrimenkuller devlete geçmiştir (Resmi Gazete.1934:4004). Ayrıca göçebe aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesinde kanun kapsamındadır. Aksaray vilayetinde uzun yıllardır göçebe olarak koyunculukla uğraşan yörük aşireti iskân kanunu çerçevesinde yerleşik hayata geçirilmiştir. Yörük aşireti Aksaray vilayetine bağlı Amarat köyüne yerleştirilmesi Dâhiliye Vekaleti teklifi İcra Vekilleri Heyeti kabulü ile gerçekleşmiştir (B.C.A.030_0_18_01_02_26_12_015) Türkiye Cumhuriyeti aşiretleri yerleşik hayata geçirerek güvenlik, sağlık, üretim gibi birçok meselenin çözümünde en önemli adım atmış oluyordu. Aynı zamanda

şeyhlik, aşiret beyliği, ağalık güdümündeki topraklara el konulması ayrıcalıksız kaynaşmış toplum yaratma düşüncesinin sonucudur. Fakat doğuda etnik gruba dayalı aşiret yapısı kanunun bu maddelerini uygulanmasını zorlaştırdı. Köylülerin beylerinden ayrılarak yerleştirilmek istenmesi nedeniyle sorunlar çıkmıştır. Aşiret sistemindeki hiyerarşiyi bozacak uygulamalar yerel isyanların çıkmasına etki etmiştir. (Erder, 2014: 120) Bazı araştırmacılar bunun asimilasyon politikası olduğunu iddia etmektedir. Oysaki iskân kanunun bu maddesi Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde de uygulanmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da aşiret yapısı güçlü olduğundan iskân kanunu uygulamalarında güçlüklerle karşılandı. Doğu bölgesinde Şeyh Sait isyanı gibi büyük isyanlarda yaşanmıştı. İsyân kültürü, feodal toprak ağalarının ve aşiret reislerinin ayrıcalıklarını kaybedecekleri korkusu ile canlı kalmıştır. Buna mukabil Türkiye Cumhuriyetinin amacı eşit homojen bir toplum oluşturmaktır. Nitekim ilerleyen tarihlerde köylüyü topraklandırma kanunu da çıkartılarak iskân faaliyetleri daha da genişletilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti iç iskândan ziyade, dış göçlerin iskânında daha başarılı olmuştur. Anadolu şehirlerinde muhacir iskân faaliyetlerinin başarıyla uygulandığını söyleyebiliriz. Kahramanmaraş'taki iskân faaliyetleri buna güzel örnek oluşturmaktadır. Maraş merkezde 367 nüfuslu 82 aile iskân edilmiştir. Göçmenlerden 36 aile Kılılı köyüne, 19 aile Eloğluna, 22 aile Şekeroba köyüne, 5 ailede Kuyucular köyüne yerleştirilmiştir. Aileler için göçmen evi yapılmış, 180 dönüm tarla verilmiştir. 1170 lira donatım kredisıyla her aileye birer çift at, birer çift araba ve koşum takımı bunlara ilaveten birer pulluk tırmık gibi tarım aletleri tedarik edilmiştir. 82 aileye 11116 lira değerinde tohum ve zaire verilmiş böylece "Maraş merkezde iskân edilmemiş aile kalmamıştır" (*Demokrasiye Hizmet*, 13.3.1953). Türkiye Cumhuriyeti yeni bir devlet kurmanın bütün zorluklarını yaşamasına rağmen muhacirler üzerinde olabildiğince şeffaf olmaya çalışmıştır. İskân edilen muhacirler iki sene müddetle vergilerden muaf tutulmuşlardır. Mübadiller üzerindeki ekonomik yükümlülükler azaltılmaya çalışılmıştır.

Nüfus Artışı ve Göç Hareketleri (Geray, 1990: 17)

Yıllar	Nüfus Türkiye	İki sayım farkı	Gelen göç	Giden göç	fark	Nüfus artış payı
1923	12,339,093					
1927	13,648,270	1,559,177	504,964	149,851	335,113	22.8
1935	16,158,018	2,259,748	207,350	-	207,350	9.2
1940	17,820,950	1,622,932	124,281	-	124,281	7.7
1945	18,790,174	969,224	21,813	-	21,813	2.1
1950	20,947,188	2,157,014	70,986	30,352	40,634	1.9
1955	24,064,763	3,117,575	138,889	1,243	137,646	4.4
1960	27,754,820	3.690.057	135,922	1,139	134,783	3.6
1965	31,391,421	3,6,6,601	17,808	7,226	10,582	0.2
1970	35,666,549	4,275,128	27,454	1,909	25,545	0.5
Toplam		22,018,279	1,248,758	194720	1,054,038	4.7

Tablo Türkiye'deki göç hareketlerinin yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Türkiye Cumhuriyeti iskân kanunu ile dış ve iç göç hareketlerini kontrol altına almaya çalışmıştır. Göç hareketleri sosyal, kültürel, ekonomik, bakımdan önemli sonuçlar doğurmuştur. En sonuçlardan biri nüfusunun küçümsenemeyecek kısmını savaşlarda kaybetmiş Anadolu insanı göçler sayesinde nüfus artışı sağlamıştır. Dışardan gelen ve Türk kültürüyle uyumlu dinamik nüfus, Anadolu'ya önemli katkı yapmıştır. Çiftçi zanaatkâr meslek erbabı kişiler Türkiye Cumhuriyetinin ihtiyaç duyduğu üretici sınıfın canlanmasını sağlamıştır. Hükümet de göçmenlere sermaye yardımı yapmıştı. 1936 yılında 11.241,90 1937 ise 7.454,50 lira para dağıtıldı. Çiftçilere 1937 yılı sonunda 15 bin civarında çift hayvanı ve pulluk dağıtıldı. Arıcılıkla uğraşan göçmenlere 700 kovan tedarik edildi (Duman, 2009: 485). Böylelikle Anadolu'da göçmenlerin üretici sınıfa geçişi için büyük adım atılmış oldu

2510 sayılı iskân kanunu süreç içerisinde değişikliklere uğramıştır. 1947 yılında iskân kanununda önemli değişikliklere gidilmiştir. Kanunun bazı maddeleri değiştirildi bazı maddeleri ise

tamamıyla yürürlükten kaldırıldı. 2006 yılında ise iskân kanununa eklemeler yapılmıştır. Neticede 2510 sayılı iskân kanunu zamanın gereklerine göre değişikliklere uğramıştır. Şunu da vurgulamak gerekir ki 1934 yılı iskân kanununu tek parti döneminin disiplini içinde uygulanmaya çalışılmıştır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi Demokrat partinin iktidara gelmesi gibi nedenler kanun maddelerinin yumuşatılmasını sağladı. Yine de iç ve dış göçün süreç içerisinde devam etmesi kanunun yürürlükte kalmasını kolaylaştırmıştır.

Yakın tarihte çok uluslu olmanın acı tecrübelerini yaşayan Türkiye Cumhuriyeti kurucuları millet bütünlüğüne büyük önem vermişlerdir. İkinci dünya savaşının kutuplaşmasının başladığı otuzlu yıllarda sınır güvenliğini sağlamak, iç huzuru tesis etmek önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti, iskân kanunu ile birbiriyle kaynaşmış toplum oluşturma gayreti içerisindeydi. Kanunun iç iskâna yönelik maddelerinin uygulanmasında belli güçlüklerle karşılaşmıştır. Zira uzun yıllardır varlığını koruyan feodal yapının ortadan kaldırılması kolay değildir. Türkiye Cumhuriyeti, bireylerin eşitliğine dayanan homojen toplum yapısı oluşturmaya hedeflemekteydi. 1934 yılı iskân kanunu bu süreç içinde değerlendirmek daha doğru sonuçlar elde etmemizi katkı yapacaktır.

[illegible]

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

030_0_18_01_02_26_12_015, 2/3/1932

030_0_018_01_02_31_65_019, 9/10/1932

030_0_18_01_02_56_60_003, 4/7/1935

030_0_18_01_02_56_60_003, 6/8/1935

030_0_18_01_02_56_60_003, 22/7/1936

272-0-0-14_78-46-2, 11/11/1936

Gazete

Resmi Gazete 1 Temmuz 1926

Resmi Gazete 21 Haziran 1934

Demokrasiye Hizmet Gazetesi 13.3.1953

Araştırma Eserleri

Akbıyık Yaşar.(2004). “Zaferin Tescili Lozan Antlaşması” Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay

Beşikci, İsmail. (1997). Kürtlerin Mecburi İskanı. İstanbul: İsmail Beşikci Vakfı Yayınları

Duman, Önder. (2009). “Atatürk Döneminde Balkan Göçmenlerinin İskan Çalışmaları(1923-1938)”. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi

Duman, Önder.(2010). Rumeli’den Samsun’a Göç(1923-1970). Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayını

Geray, Cevat. (1990).“Türkiye’de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi”

İçduygu, Ahmet, Erder,Sema, Gençkaya Faruk.(2014) Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumunda Ulus Ötesi Dönüşümlere. İstanbul: Koç Araştırma Merkezi

İpek, Nedim. (2000). Mübadele ve Samsun. Ankara: Türk Tarih Kurumu
Kaplanoğlu, Raif ve Kaplanoğlu, Ozan(2013). Bursa’nın Göç Tarihi. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayını

KARPAT, K.(2003).Osmanlı Nüfusu (1830-1914), çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Öksüz Hikmet.(2006). Batı Trakya Türkleri. Çorum: Karam Yayınları

ÖZBAY, F. ve YÜCEL B., Türkiye’de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı, der.: ÖZBAY F. ve diğerleri, Nüfus, Kalkınma, Göç, Eğitim, Demokrasi ve Yaşam Kalitesi. Hacettepe Nüfus Etüdleri Enstitüsü, Ankara, (2001), 1-68.

İMALAT SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN SURIYELİ MÜLTECİLERİN ÜRETKENLİK KARŞITI DAVRANIŞLARI: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Doç.Dr. Nusret GÖKSU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Uzm. Alican AFŞAR

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Arş. Gör. Çetin ÇİLDİR

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı

Uzm. M. Tuncer OKUMUŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Kıt kaynakların bölüşümü sorunu nedeniyle dünyanın birçok bölgesinde farklı zamanlarda çatışmalar meydana gelmektedir. Bu çatışmaların en belirgin örneklerinin yaşandığı yerlerden biride Suriye'dir. Bu nedenle ülkemiz bugüne kadarki en büyük göç hareketini yaşamaktadır. Bu durumun ülkemize ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan birçok etkisi bulunmaktadır. Toplumun yapısında meydana gelen değişimler günümüzde olduğu gibi geleceğe yönelik de birçok etkeni barındırmaktadır. Ülkemizde artık istihdam içerisinde önemli bir yere sahip olan Suriyeli mültecilerin üretim içerisindeki payı ilgi çekici bir konu haline gelmektedir.

Üretimi engelleyen ve işletmelere telafi edilemeyecek zararlar veren davranışlar olarak açıklanan üretim karşıtı davranışlar fiziksel, sözel, yapma veya yapmamayı içeren bir ve bilinçli bir şekilde gerçekleştiren hareketleri içermektedir. Ülke ekonomisine yararlı olup olmadıkları tartışılan Suriyeli mültecilerin üretkenlik karşıtı davranış gerçekleştirme potansiyellerinin belirlenmesi oldukça gerekli görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ülkelerinde meydana gelen iç savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan Suriyeli mültecilerin imalat sektöründe gerçekleştirdikleri üretim karşıtı davranışları açıklayabilmektir. Bu doğrultuda çalışmamızın örneklemini Kahramanmaraş'ta yer alan imalat sektöründe Suriyeli mülteci çalıştıran 132 işveren oluşturmaktadır. Veri toplamada anket yöntemi kullanılmış olup, elde edilen veriler SPSS paket programı aracılığıyla Frekans, t-Testi ve ANOVA analizlerine tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre; Suriyeli çalışanların üretkenlik dışı davranışlarında örgütün sahip olduğu demografik unsurlara göre belirgin farklılıklar oluşturduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Üretkenlik Karşısı, Mülteci, İmalat Çalışanları

ABSTRACT

Due to the problem of the distribution of scarce resources, conflicts occur at different times in many parts of the world. One of the most prominent examples of these conflicts is Syria. For this reason, our country has survived the greatest migration up to now. This situation has many effects on our country in economic, social and cultural terms. The changes

that take place in the structure of the society are as present as today and they have many influences for the future. The share of Syrian refugees in production, which has an important place in employment in our country, is becoming an interesting subject.

Anti-production behaviors, which are described as behaviors that hinder production and damage that can not be compensated by businesses, include movements that consciously and physically, verbally, or non-actively. It is necessary to determine the potential for anti-productivity behavior of Syrian refugees, who are debated whether they are beneficial to the national economy.

The aim of this study is to be able to explain the anti-production behavior of the Syrian refugees in the manufacturing sector that had to migrate due to the civil war in their countries. In this direction, the sample of our work constitutes 132 employers in the manufacturing sector in Kahramanmaras who works with Syrian refugees . Survey method was used in total data and the obtained data were subjected to Frequency, t-Test and ANOVA analyzes through SPSS packet program. According to the results obtained; it has been seen that the demographic factors of the organizations have produced significant differences in the non-productive behaviors of Syrian employees..

Keywords: Anti-Productivity, Refugee, Manufacturing Employees

1. GİRİŞ

Üretim fonksiyonu nihai tüketiciye ulaştırılacak kullanılabilir ürünler elde edebilmek için yoğun bir şekilde insan gücüne ve emeğine ihtiyaç duymaktadır. Endüstri 4.0 anlayışının hakim olduğu günümüzde insan unsurunun fiziksel katkılarına olan ihtiyaç azalmakta ancak insan halen üretimin gerçekleşmesi için vazgeçilemez bir unsur olarak görülmektedir. Bu nedenle işgücünü oluşturan insan sermayesi günümüzde halen davranış bilimi ve örgüt psikolojisi gibi alanların odaklandığı ana konuların başında gelmektedir.

Kaynakların hızla tükendiği ve kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında yeşil ürünlerin üretiminin yaygınlaşması ile israfa olan yönelimden uzak bir şekilde tüm hammaddelerin etkin olarak kullanıldığı ve yalın üretim tekniklerine olan ihtiyacın giderek arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda ekonomik ve kaliteli ürünlerin ortaya çıkarılması üretime adanmış hammadde ve işgücü gibi girdilerin etkin kullanımına bağlı görülmektedir.

Bireysel eylemden yayılım ile örgütün tamamına etki edebilecek davranışlar üretimi sekteye uğratabilecek birtakım

nitelikler içerebilmektedir. Bu olumsuz davranışlar örgütlerin gün yüzüne çıkmamış, karanlık yönlerinin artmasına neden olarak örgütün iç tutarlılığında sağlıksız bir üretim ortamı oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu tür davranışlar bireysel olarak çalışanların motivasyon düzeylerini düşüren sonuçlar oluşturmakla beraber, örgüt bazında işletmeleri amaçlarından saptırarak, verimliliği azaltabildiği gibi büyük çapta maddi zararların oluşmasına da neden olabilmektedir (Varoğlu ve Sığırı, 2013:624).

Vardi ve Wiener, kasıta bağlı istenmeyen örgütsel davranışları üç grupta sınıflandırmışlardır. Bu üç tür istenmeyen davranış şu şekilde belirtmişlerdir: (1) kendine fayda sağlama amaçlayan istenmeyen davranış, (2) örgüte fayda sağlamayı amaçlayan istenmeyen davranış ve (3) zarar vermeyi amaçlayan istenmeyen davranış. Kasıtlı olarak gerçekleştirilmeyen davranışlar veya hata, yanlışlık ve farkında olmadan ihmal ile gerçekleşen iş ile ilgili davranışlar, istenmeyen örgütsel davranış olarak kabul edilmektedir. (Vardi ve Wiener, 1996:155). Üretkenlik karşıtı davranış olarak adlandırılan davranışlar çalışma kalitesini ve üretim verimliliğini azaltan çalışan davranışlarını içermektedir. Bu tür davranışlar örgütleri büyük oranda zarara uğratan bireysel isteklerle gerçekleştirilen birtakım eylemleri içermektedir. Günlük yaşantıda ortaya çıkabilen birçok sorun iş hayatında da çeşitli şekillerde kendilerini gösterebilmektedir. Özellikle ülkesinden ayrılarak başka bir ülkenin çalışma hayatında yer edinmeye çalışan bireylerin karşılaşacakları sorunlar ve bu sorunlara bağlı olarak geliştirdikleri olumsuz davranışlar üretimde verimliliği düşüren etkenlerden biri olarak görülebilmektedir. Göçmen olarak nitelendirilen bu kişilerin gerçekleştirdiği olumsuz davranışların temelinde yerli çalışanların sahip olduğu birtakım haklara sahip olamamakla birlikte birçok farklı etkende yer alabilmektedir.

Ülkemizde 2017 yılı itibariyle üç milyona yakın Suriye’li mülteci bulunmaktadır. Ülkelerindeki siyasi baskılar ve sosyal kimliklerinden kaynaklı, özgürlükleri kesintiye uğramış ve sığınma talebinde bulunmuş olan bu bireylerin, büyük çoğunluğu bugün farklı sektörlerdeki işgücünü oluşturmaktadır.

2. ÜRETKENLİK KARŞITI DAVRANIŞLAR

Üretkenlik karşıtı iş davranışları, örgüte ve üyelerine zarar verici yönelimleri içerir. Bu davranışlar, saldırganlık ve hırsızlık gibi aktif davranışlar ile talimatlara bilerek ve isteyerek uymama veya işi düzgün yapmama gibi pasif davranışları kapsamaktadır. Üretkenlik

karşıtı iş davranışları, saldırganlık, asosyal davranış, suç işleme, sapkınlık, misilleme, intikam ve psikolojik tacizi de içeren birkaç farklı şekilde kavramlaştırılabilmektedir. Bu konudaki ana düşünce davranışların örgütün işlevlerini veya mülkiyetini doğrudan etkileyerek ya da çalışanları inciterek ve etkinliklerini azaltarak zarar vermesidir (Fox vd., 2001:292).

Üretkenlik karşıtı olarak adlandırdığımız bu iş davranışları, iradeli olarak örgüte, müşterilere, çalışanlar ve yöneticiler gibi örgüt paydaşlarına zarar veren ya da zarar verme niyetiyle gerçekleştirilen bilinçli olarak gerçekleştirilen belirgin davranışların tamamıdır (Spector vd., 2006:447). Üretkenlik karşıtı davranışlar zarar verme eğilimi temelinde gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen bilinçli davranışlar aktif veya pasif bir şekilde örgüt çıkarlarına zarar vermekle kalmamakta aynı zamanda örgütün birincil ve ikincil paydaşlarına da zarar vermektedir. Neuman ve Baron (2005: 18) üretkenlik karşıtı iş davranışlarını, “örgüt içinde bir ya da daha fazla kişinin, kendilerine zarar verdiğini düşündükleri ve hedef olarak gördükleri, bir ya da daha fazla kişiye karşı (ya da örgüte yönelik olarak) zarar vermek düşüncesiyle gerçekleştirmiş oldukları her türlü eylem” olarak tanımlanmaktadır.

Bilinçli ve planlı bir şekilde örgüt ve örgüt elemanlarına zarar vermeyi kapsayan bu davranışlar (Le Roy vd., 2012: 1342) hırsızlık, sabotaj, çatışma, iş yavaşlatma, zaman/kaynakların savurgan kullanılması ve dedikoduların yaygınlaşması şeklinde de olabilmektedir (Kesler, 2007:6). Bu nedenle çalışanların iş yerindeyken çalma, bozma, zarar verme, israf etme, alkol ya da uyuşturucu kullanma davranışları, üretkenlik karşıtı olarak tarif edilmektedir. Bütün bu davranışlar, örgütlerin büyük miktarda mali zarar görmesine neden olmaktadır (Moretti, 1986: 134).

Üretkenlik karşıtı iş davranışlarının literatürde yer alan tanımlarına bakıldığında, üç farklı bakış açısına sahip olduğu görülür (Sackett ve De Vore, 2009: 179-180). Bunlardan ilki, güvenlik tedbirlerinin kasıtlı ihlali gibi üretkenliği azaltıcı davranışlar, ikincisi örgütün içinde bulunduğu çevreyle ilgili yasa dışı ya da ahlak dışı davranışlar ve üçüncüsü de birçok çalışan tarafından sergilenebilen (örneğin, gerçekten olmadığı halde hastalık izninin alınması gibi) davranışlardır. Üretkenlik karşıtı iş davranışları kavramı her ne kadar değişik şekillerde ifade edilse de var olan tanımların tümünde doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak örgütün zarar görmesiyle

sonuçlanabilecek olumsuz bir çalışan davranışının anlaşılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Literatürün geneli incelendiğinde, üretkenlik karşıtı iş davranışlarının Robinson ve Bennett (1995) tarafından örgüte karşı ve bireylerarası olmak üzere iki farklı biçimde sınıflandırıldığı görülmektedir (Kanten ve Ülker, 2014: 23). Örgüte yönelik üretkenlik karşıtı iş davranışları, örgütün işleyişine sekte vuran ve örgütün sağlığına zarar veren davranışlardır. Aynı zamanda, üretkenlik karşıtı iş davranışlarının örgütlerin etkinliğini ve kârlılığını da negatif bir şekilde etkilediği düşünülmektedir (Kozako vd., 2013: 182). Ayrıca bunlar dışında bireyin kuralara uymamasından ve işini gerektiği gibi yapmamasından kaynaklanan molaları çok fazla uzatması, işe geç gelmesi, çok fazla rapor alması gibi durumlarda üretkenlik karşıtı davranışları oluşturmaktadır (Fox vd., 2001: 292). Çalma gibi suç niteliğindeki eylemleri gerçekleştirebilen bireylerin, diğer üretkenlik karşıtı iş davranışlarını yapmaya daha eğilimli olabilecekleri iddia edilmektedir (Hogan ve Hogan, 1989: 273). Bu davranış eğilimine yatkın olabilecek çalışanların örgütlerde yaşanabilecek potansiyel krizler öncesinden belirlenmesi ve bu çalışanlara özel önlemlerin alınması, örgüt çıkarları açısından faydalı olabilmektedir.

Örgütsel davranış literatüründe ise, örgütsel ve durumsal unsurlara daha yoğun bir şekilde değinilmektedir. Örgütsel davranış literatüründe, kullanılan kavramlar işyeri sapkınlığı, asosyal davranış, istenmeyen örgütsel davranış, saldırganlık, misilleme davranışları ve itaatsizlik şeklinde belirtilebilir (Seçer ve B. Seçer, 2007:148). Tanımlamaların geneline bakıldığında üretkenlik karşıtı davranışlar, işyerinde sapkın davranışlar olarak da belirtilebilmektedir. Bu davranışlar temelde örgütün işleyişine, amaç ve hedeflerine engel teşkil edecek tutum ve davranışlardır (Varoğlu ve Sığrı, 2013:643). Bireylerin bilinçli bir şekilde işi için daha az çaba göstermesi, iş arkadaşlarına karşı kaba davranışlar ve şakalar, işyerindeki arkadaşlarına asılsız suçlar yöneltme ve herkesin içinde arkadaşlarını utandırmak, dini ve ırkçı söylemlerde bulunması gibi davranışlar bireyler arasında meydana gelen üretkenlik karşıtı davranışlara örnek olarak verilebilir (Mount vd., 2006: 594).

Örgütlerin sağlıklı bir yapıda olabilmesi için üretkenlik karşıtı davranışların neler olduğunun belirlenmesi; bu davranışlara neden olan faktörlerin belirlenerek önlenmesi ve bu davranışların tekrarlanmaması için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir (Girgin Köse ve Aksu, 2013: 376).

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1. Amaç ve Yöntem

Araştırmanın genel amacı, yaşadıkları sorunlar neticesinde ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların ülkemizdeki çalışma ortamlarında üretkenlik karşıtı davranışlarını inceleyebilmektir. Çalışmanın, alan yazınına dayalı olarak literatür kısmı oluşturulmuş ve anket çalışması ile elde edilen veriler SPSS programı ile analize tabi tutulmuştur. Çalışma analiz sonucu elde edilen verilerin yorumlanması ile çalışma nihai sonucuna ulaşılması beklenmektedir.

3.2. Ana Külte ve Örneklem

Çalışmanın ana kültesi, Kahramanmaraş'taki Suriyeli mültecilerin yoğunlukla çalıştıkları imalat sektörü işverenlerinden oluşmaktadır. Ana kültelyi temsilen 200 adet anket formu dağıtılmış bu anketlerin 143 adeti geri dönmüştür. Eksik şekilde doldurulan 11 adet anket ise analizlere dahil edilmemiştir. 132 anket formu ile analiz gerçekleştirilmiştir. Örneklemeye ait demografik özellikler tablo 1'de gösterildiği gibi gibidir.

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

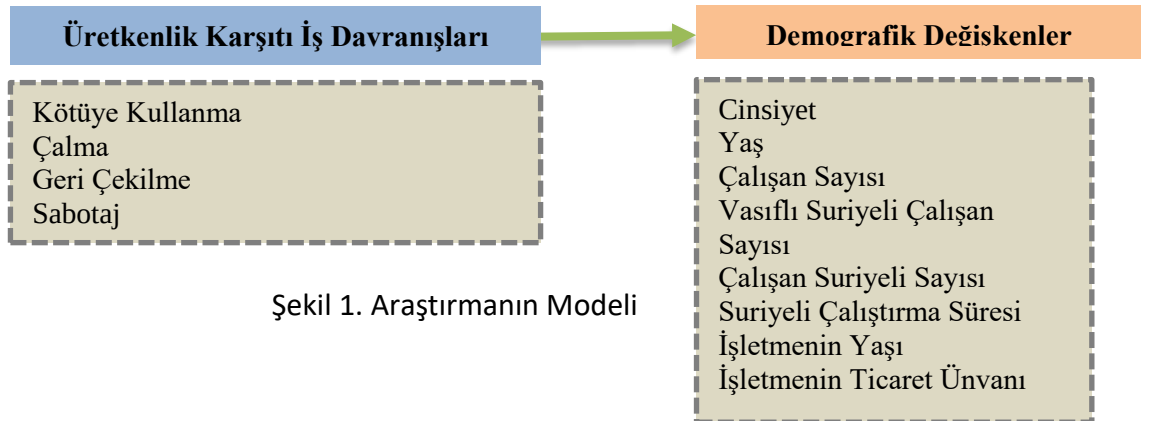
Cinsiyet	Sayı (n:132)	%	Çalışan Suriyeli Sayısı	Sayı (n:132)	%
Bay	109	82,6	1 – 12	104	78,8
Bayan	23	17,4	13 – 24	20	15,2
Yaş	Sayı (n:132)	%	25 ve üzeri	8	6
19-29	18	13,6	Çalışan Vasıflı Suriyeli	Sayı (n:132)	%
30-40	41	31,1	Vasıfsız	66	50
41-51	45	34,1	1 – 5	49	37,1
52 ve üzeri	28	21,2	6 ve üzeri	17	12,9
Çalışan Sayısı	Sayı (n:132)	%	İşletmenin Yaşı	Sayı (n:132)	%
1 – 50	83	62,9	1 – 5	41	31,1
51 – 100	25	18,9	6 – 10	42	31,8
101 – 150	11	8,3	11 – 15	30	22,7
151 – 200	7	5,3	16 ve üzeri	19	14,4
201 ve üzeri	6	4,5	Suriyeli Çalıştırma Süre	Sayı (n:132)	%
Ticaret	Sayı (n:132)	%	1 yıl	55	41,7

Ünvanı					
Adi Şirket	36	27,3	2 yıl	37	28
Anonim	34	25,7	3 yıl	25	28,9
Limited	62	47	4 yıl	15	11,4

Örnekleme oluşturan işverenlerin %82,6'sı (109 kişi) bay ve %17,4'ü (23 kişi) bayanlardan oluşmaktadır. Örneklem incelendiğinde 19-29 yaş aralığında %13,6 (18 kişi), 30-40 yaş aralığında %31,1 (41 kişi), 41 – 51 yaş aralığı (45 kişi), 52 ve üzeri yaş aralığında %21,2 (28 kişi) oranında katılımcı olduğu görülmektedir. İşverenlerin %78,8'i (104 kişi) 1 – 12 aralığında, %15,2'si (20 kişi) 13 – 24 aralığında, %6'sı (8 kişi) 25 ve üzeri aralığında Suriyeli çalışan çalıştırmaktadır. Bu işverenlerin %50'si çalıştırdığı Suriyeli işçilerin yapılan işin niteliklerini karşılamayacak derecede vasıfsız olduğunu düşünmekte, %37,1'i (49 kişi) 1 – 5 arasında vasıflı mülteci çalıştırdığını, %12,9'u (17 kişi) 6 ve üzerinde vasıflı mülteci çalıştırdığını düşünmektedir. Katılımcıların %62,9'u (83 kişi) 1-50 aralığında kişi, 18,9'u (25 kişi) 51-100 aralığında kişi, %13,6'sı (18 kişi) 101 – 200 aralığında kişi ve %4,5'i (6 kişi) 201 ve üzerinde kişi istihdam etmektedir. Katılımcıların sahip oldukları işletmelerin yaşları incelendiğinde %31,1'nin (41 kişi) 1-5 yıl aralığında, %31,8'inin (42 kişi) 6 – 10 yıl aralığında, %22,7'sinin (30 kişi) 11 – 15 yıl aralığında ve %14,4'ünün (19 kişi) 16 ve üzeri aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcılara ait veriler incelendiğinde %41,7'si (55 kişi) en az 1 yıldır, %28'i (37 kişi) en az 2 yıldır, %28,9'u (25 kişi) en az 3 yıldır ve %11,4'ü (15 kişi) en az 4 yıldır Suriyeli mülteci çalıştırmaktadır. Örnekleme oluşturan katılımcıların %27,3'ü (36 kişi) Adi şirket, %25,7'si (34 kişi) Anonim şirket ve %47'si (62 kişi) Limited şirket ünvanı ile kurulmuş işyerlerinde çalışmaktadır.

3.3. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırmanın modeli şekil 1'deki gibidir.

Araştırma modeline göre aşağıdaki hipotezler test edilmek istenmiştir:

Hipotez₁: “İşverenlerin cinsiyeti üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

Hipotez₂: “İşverenlerin yaşı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

Hipotez₃: “Çalışan sayısı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

Hipotez₄: “Suriyeli çalışan sayısı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

Hipotez₅: “Vasıflı Suriyeli çalışan sayısı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

Hipotez₆: “İşletmenin yaşı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

Hipotez₇: “İşletmenin ticaret ünvanı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

Hipotez₈: “Suriyeli çalıştırma süresi üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.”

3.4. Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak için oluşturulan anket formunda, öncelikle Suriyeli mülteci çalıştıran işverenlere cinsiyet, yaş, toplam çalışan sayısı, vasıflı Suriyeli çalışan sayısı, toplam Suriyeli çalışan sayısı, ne kadar süredir Suriyeli çalıştırdıkları, işletmelerinin yaşı ve işletmelerinin ticaret ünvanı gibi tanımlayıcı soruların yöneltildiği bir bölüm bulunmaktadır. Anket formunun devamında ise üretkenlik karşıtı davranışları ölçebilmek adına 5’li likert yöntemine göre düzenlenmiş bir ölçeğe yer verilmektedir. Spector ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilen ölçek Öcel (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmış, geçerlilik ve güvenilirliği analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda dört faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu faktörler “kötüye kullanma”, “çalma”, “geri çekilme”, “sabotaj” olarak saptanmıştır. Araştırmamızda Öcel (2010) tarafından saptanan bu boyutlandırmaya sadık kalınarak dört alt boyut şeklinde gerçekleştirilmiştir. Üretkenlik karşıtı davranış ölçme amaçlı yöneltilecek önermelerde 1-14 arası ifadeler “kötüye kullanma” boyutuna, 15 – 19 arası ifadeler “çalma” boyutuna, 20 – 25 arası ifadeler “geri çekilme” boyutuna, 26 – 30 arası ifadeler “sabotaj” boyutuna yönelik maddeler içermektedir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Güvenirlilik ve Doğrulayıcı Faktör Bulguları

Üretkenlik karşıtı davranışlar ölçeği ve alt boyutlarına ait elde edilen güvenirlilik analizi sonuçları tablo 2’de yer aldığı gibidir.

Tablo 2: Güvenirlilik ve KMO Değerleri

Ölçek	Alt Boyutlar	Güvenirlilik	Genel güvenirlilik	KMO Değeri
Üretkenlik Karşıtı Davranışlar	Kötüye Kullanma	0,959	0,978	0,952
	Çalma	0,920		
	Geri Çekilme	0,898		
	Sabotaj	0,903		

Üretkenlik karşıtı iş davranışı ölçeğinde yer alan 30 madde, alan yazınındaki şekli ile “kötüye kullanma”, “çalma”, “geri çekilme”, “sabotaj” olmak üzere dört boyutta toplanmıştır. Ölçeğe ilişkin güvenirlilik katsayıları incelendiğinde en düşük değerin ,898 ve en yüksek değerin ,959 olduğu görülmektedir.

4.2. Tanımlayıcı Bulgular

Öğrencilerin duygusal zeka ve girişimcilik özellikleri alt boyutları algılarına yönelik tanımlayıcı bulgular tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3: Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı Ölçeğine Ait Tanımlayıcı Bulgular

Alt Boyutlar	Min.	Mak.	X	S
1. İzin almadan herhangi birinin özel eşyalarını (mektup, çekmece) karıştırırlar.	1,00	5,00	2,0758	1,03098
2. İşyerinde çalışma arkadaşlarını utandıracak şakaları yaparlar.	1,00	5,00	2,1364	,99443
3. İşyerindeki biriyle dalga geçme ya da ona hakaret etme eğilimindedirler.	1,00	5,00	2,2121	,99641
4. İnsanların özel hayatlarıyla alay etmektedirler.	1,00	5,00	2,2424	1,07093
5. İşyerindeki birini itme ya da vurma gibi davranış gösterirler.	1,00	5,00	2,3636	1,12754
6. İşyerindeki herhangi birini sözle olarak aşağılamaktadırlar.	1,00	5,00	2,3030	,98026
7. İşyerine zarar verici söylentiler çıkarmaktadırlar.	1,00	5,00	2,3258	1,06646
8. İşyerindeki insanlarla tartışma çıkarmaktadırlar.	1,00	5,00	2,3712	1,03677
9. İşyerindeki birinin kötü duruma düşmesine yol açacak davranışlar sergilerler.	1,00	5,00	2,3939	,95516
10. İşyerindeki diğer çalışanları yok sayma gibi davranışlar sergilerler.	1,00	5,00	2,3939	1,07546
11. İşyerindekileri performanslarından dolayı üretkenliği düşürürler.	1,00	5,00	2,4091	1,09094
12. Müşterilere ya da tüketicilere karşı kaba ya da çirkin davranmaktadırlar.	1,00	5,00	2,3712	1,07295
13. Kendi yaptıkları bir hatadan dolayı bir başkasını suçlayabilirler.	1,00	5,00	2,4621	1,05863
14. İşyerindeki birine uygunsuz el kol hareketleri yaparlar.	1,00	5,00	2,4167	1,06321
15. 15.İşi bilerek yanlış yapma durumu söz konusudur	1,00	5,00	2,4015	1,06190
16. İşyerine ait bazı araç-gereçleri izin almadan eve götürmektedirler.	1,00	5,00	2,3106	,98176
17. İşyerindeki birine ait bir şeyi izinsiz alma/yürütme gibi davranışta bulunurlar.	1,00	5,00	2,3712	1,03677
18. İzin almadan işyerine ait parayı alma davranışı gösterirler.	1,00	5,00	2,3258	,99997
19. Gerçekte çalıştıklarından daha fazla saat için mesai ücreti almaya çalışırlar.	1,00	5,00	2,5379	1,05139
20. İzin almadan işe geç gelmektedirler.	1,00	5,00	2,5303	1,02219
21. Mola saatlerini izin verileden daha uzun tutmaktadırlar.	1,00	5,00	2,5985	1,09725
22. Mesai bitiminden önce işten ayrılmaktadırlar.	1,00	5,00	2,5152	1,02997
23. Dışarıdaki insanlara çalıştıkları yer hakkında kötü şeyler söylemektedirler.	1,00	5,00	2,4848	1,00749
24. Hasta olduklarını bahane ederek işe gelmeme gibi davranışlar sergilerler.	1,00	5,00	2,5379	1,04411
25. İş yerinde uygulanması gereken kuralları bilerek göz ardı ederler.	1,00	5,00	2,5682	1,02781
26. Çalışma ortamını bilerek kirletirler.	1,00	5,00	2,5379	1,05863
27. Örgüt mallarına bilerek zarar verirler.	1,00	5,00	2,4697	1,02219
28. İşverine ait araç/gereçleri kasıtlı bir şekilde boşa harcamaktadırlar.	1,00	5,00	2,5000	1,08775

29. İş arkadaşlarını işi durdurma ya da yavaşlatma konusunda örgütlerler.	1,00	5,00	2,4924	,99231
30. İş ile ilgili araç gereçleri bilerek hatalı kullanır.	1,00	5,00	2,4621	1,06581

Tablo 4. Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı Ölçeğinin Alt Boyutlarına Yönelik Tanımlayıcı Bulgular

Ölçek	Alt Boyutlar	Min.	Mak.	X	S
Üretkenlik Karşıtı İş Davranışlar	Kötüye Kullanma	1,00	5,00	2,3198	,84356
	Çalma	1,00	5,00	2,3894	,89351
	Geri Çekilme	1,00	5,00	2,5391	,84555
	Sabotaj	1,00	5,00	2,4924	,88771

Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı ölçeğinin alt boyutlarına yönelik tanımlayıcı bulgulara bakıldığında, “kötüye kullanma” boyutunun (X=2,31, S=,843); “çalma” alt boyutunun (X=2,389, S=,893); “geri çekilme” alt boyutunun (X=2,539, S=,845), “sabotaj” alt boyutunun (X=2,49, S=,887) ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir.

4.3. Korelasyon Bulguları

Değişkenler ve alt boyutları arasındaki korelasyon ilişkilerine ait elde edilen bulgular tablo 4’te görülebilmektedir.

Tablo 5. Korelasyon Analizi Sonuçları

Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı		Kötüye Kullanma	Çalma	Geri Çekilme	Sabotaj
Kötüye Kullanma	Pearson Correlation	1			
	Sig. (2-tailed)				
	N	132			
Çalma	Pearson Correlation	,881**	1		
	Sig. (2-tailed)	,000			
	N	132	132		
Geri Çekilme	Pearson Correlation	,843**	,819**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		
	N	132	132	132	
Sabotaj	Pearson Correlation	,871**	,820**	,858**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	
	N	132	132	132	132
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).					

Üretkenlik karşıtı iş davranışı alt boyutlarının kendi aralarındaki korelasyon değerleri incelendiğinde, $r=,819$, $p<0,01$ ile $r=,881$, $p<0,01$ değerleri aralığında değişen, pozitif yönlü yüksek düzeyde istatistiki olarak anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir.

Demografik Özellikler	Değişkenler	Sonuçlar	
	Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı	P	Karar
Cinsiyet	$t= 2,731$ ($p:0,007<0,05$)	$P<0,05$	Kabul
Yaş	$F=0,644$ ($p:0,588>0,05$)	$p>0,05$	Red
Çalışan Sayısı	$F=1,447$ ($p:0,222>0,05$)	$p>0,05$	Red
Çalışan Suriyeli Sayısı	$F=4,551$ ($p:0,012<0,05$)	$p<0,05$	Kabul
Vasıflı Suriyeli Çalışan Sayısı	$F=3,062$ ($p:0,049<0,05$)	$P<0,05$	Kabul
İşletmenin Yaşı	$F=1,712$ ($p:0,168>0,05$)	$p>0,05$	Red
Ticaret Ünvanı	$F=0,429$ ($p:0,652>0,05$)	$p>0,05$	Red
Suriyeli Çalıştırma Süresi	$F=1,713$ ($p:0,168>0,05$)	$p>0,05$	Red

İmalat sektöründe çalışan Suriyeli mültecilerin üretkenlik karşıtı davranışlarını incelemeye yönelik işverenlerin algıları incelenmeye çalışılmış ve buna yönelik t Testi ve ANOVA analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda “cinsiyet”, “yaş”, “çalışan sayısı”, “çalışan Suriyeli sayısı”, “vasıflı Suriyeli çalışan sayısı”, “işletmenin yaşı”, “ticaret ünvanı”, “Suriyeli çalıştırma süresi” gibi faktörlerin işverenlerin üretkenlik karşıtı iş davranışlarını algılamada fark oluşturan önemli unsurlar olup olmadıkları incelenmiştir. t Testi analizi sonucunda işverenlerin cinsiyetlerinin Suriyeli çalışanların üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiki olarak anlamlı bir fark ($t= 2,731$ ($p:0,007<0,05$)) oluşturduğu görülmektedir. Bu sebeple “İşverenlerin cinsiyeti üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.” şeklinde oluşturduğumuz Hipotez₁ kabul edilmiştir.

ANOVA testi ile elde edilen verilerin sonucunda yaş, çalışan sayısı, çalışan Suriyeli sayısı, vasıflı Suriyeli sayısı, işletmenin yaşı, ticaret ünvanı, Suriyeli çalıştırma süresi değişkenlerinin üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada fark yaratan birer unsur olup olmadıkları incelenmiştir.

- İşverenlerin yaş durumunun üretkenlik karşıtı iş davranışlarını algılamada farklılık oluşturan bir unsur olup olmadığı incelenmiş, ($F=0,644$ ($p:0,588>0,05$) istatistiki olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.
- İş yerindeki çalışan sayısının üretkenlik karşıtı iş davranışına yönelik algılamalarda anlamlı fark yaratan bir unsur olmadığı ($F=1,447$ ($p:0,222>0,05$) görülmüştür.
- Ancak bunun yanı sıra Suriyeli çalışan sayısının üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada ($F=4,551$ ($p:0,012<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı fark yaratan bir unsur olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak Suriyeli çalışan sayısı arttıkça üretkenlik karşıtı iş davranışına yönelik algılamaların arttığı sonucuna ulaşılabilir. Bu nedenle oluşturduğumuz “Suriyeli çalışan sayısı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.” şeklindeki Hipotez₄ kabul edilmiştir.
- ANOVA analizi sonucunda Suriyeli çalışanların vasıflı olması katılımcıların üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada fark yaratan ($F=3,062$ ($p:0,049<0,05$) önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Çalışan vasıflı Suriyeli çalışanların sayısı arttıkça iş verenlerin üretkenlik karşıtı iş davranışına yönelik verdikleri yanıtlardaki ortalamalarda değişmektedir. Bu nedenle “Vasıflı Suriyeli çalışan sayısı üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiksel olarak fark yaratan bir unsurdur.” şeklinde oluşturduğumuz Hipotez₅ kabul edilmiştir.
- İşletmenin yaşının üretkenlik karşıtı iş davranışlarına yönelik, işverenlerin algılamalarında istatistiksel olarak ($F=1,712$ ($p:0,168>0,05$) düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- İmalathanenin ticaret ünvanının üretkenlik karşıtı iş davranışına yönelik algılamalarda istatistiksel olarak önemli bir fark yaratmadığı ($F=0,429$ ($p:0,652>0,05$) sonucuna ulaşılmıştır.
- İmalathanelerin Suriyeli mülteci çalıştırma süresi üretkenlik karşıtı iş davranışını algılamada istatistiki olarak anlamlı fark yaratan bir unsur olmadığı sonucuna ($F=1,713$ ($p:0,168>0,05$) ulaşılmıştır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsan davranışları ve bu davranışların çevreye olan yansımaları uzun yıllardır ilgi çeken bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Birey tek başına gerçekleştirdiği olumsuz davranışlar, topluma dahil olduğunda çok farklı boyutlar kazanabilmektedir. Örgüt yapıları kar odaklı olsun veya olmasın gerçekleştirdikleri çabaların sonucunda fayda elde etmeyi planlamaktadır. Bu nedenle çalışanların örgüt yararına gerçekleştirdikleri davranışlar toplumsal boyutta daha farklı

boyutlar kazanmaktadır. Bireyin örgüt içerisinde gerçekleştirdiği olumsuz davranışlar üretim sonucunda olumsuz birtakım sonuçlara ulaşılmasına neden olabilmektedir. Özellikle istenilen nitelikte çıktı alamama ve üretkenlikten uzak kalma bu davranışların birer sonucu olabilmektedir.

Bu gibi benzer düşüncelerle yola çıktığımız araştırmamızda Suriyeli mültecileri istihdam eden İmalat işletmelerinde işveren pozisyonundaki kişiler üzerinde inceleme gerçekleştirmenin doğru olacağını düşünmekteyiz. Gerçekleştirdiğimiz çalışmada örneklemini oluşturan işverenlerin %82,6'sı gibi yüksek bir oranını bay katılımcılar ve %17,4'ünü ise bayan katılımcılar oluşturmaktadır. Bu katılımcıların %13,6'sı 19 – 29 yaş aralığında, %31,1'i 30 – 40 yaş aralığında, 34,1'i 41 – 51 yaş aralığında ve %21,2'si ise 52 ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır. Örneklemin yapısı incelendiğinde 41,7'si en az bir yıldır, %28'i en az iki yıldır, %28,9'u en az üç yıldır, %11,4'ü en az dört yıldır Suriyeli mültecileri çalıştırmaktadır. İşverenlerin çalıştırdıkları kişi sayıları incelendiğinde %62,9'u kadar büyük bir kısmının 1 – 50 aralığında kişi çalıştırdıkları görülmektedir. İmalat işletmelerinde çalışan Suriyeli mülteci sayıları incelendiğinde ise %78,8 oranında 1 – 12 aralığında bir yığılmanın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşverenlerin %50'si iş yerinde çalıştırdığı Suriyeli mültecilerin tamamının işin niteliklerini sağlayamayacak derecede vasıfsız olduğunu belirtmektedir. İşverenlerin %37,1'i 1 – 5 aralığında vasıfsız Suriyeli çalışana sahip olduğunu belirtmektedir. İşletmenin yaşı incelendiğinde işletmelerin %31,1'i 1 -5 yıl aralığında, %31,8'i 6 – 10 yıl aralığında, %22,7'si 11 – 15 yıl aralığında, %14,4'ü 16 ve üzeri yıl aralığında yaşa sahip işletmelerdir. İşletmelerin ticaret ünvanı incelendiğinde %47'sinin Limited, %27,3'ünün Adi şirket, %25,7'sinin Anonim şirket olarak kurulduğu görülmektedir.

Suriyeli mültecilerin üretkenlik karşıtı davranışları üzerinde gerçekleştirdiğimiz çalışmamızda üretkenlik karşıtı davranışları ölçeğinin alt boyutları olan “Kötüye Kullanma”, “Çalma”, “Geri Çekilme”, “Sabotaj” arasındaki ilişkileri anlayabilmek için korelasyon analizine başvurulmuş ve bu alt boyutların birbirleri arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızın ana hipotezleri doğrultusunda cinsiyet, yaş, çalışan sayısı, vasıflı Suriyeli çalışan sayısı, çalışan Suriyeli sayısı, Suriyeli çalıştırma süresi, işletmenin yaşı, işletmenin ticaret ünvanı

gibi değişkenlerin üretkenlik karşıtı davranışlara yönelik algılamaları değiştirebilen ve fark oluşturan unsurlar olabileceği düşünülmektedir. Bu durumu test etmek amacıyla gerçekleştirdiğimiz t – Testi ve ANOVA analizleri yapılmıştır. Bu doğrultuda Hipotez₁, Hipotez₄, Hipotez₅ kabul edilmiş cinsiyet, Suriyeli çalışan sayısı, vasıflı Suriyeli çalışan sayısı gibi değişkenlerin üretkenlik karşıtı davranış algılamada istatistiksel olarak fark oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suriyeli çalışan sayısı arttıkça üretkenlik karşıtı davranışlara yönelik algılamalara ait ortalamaların arttığı görülmektedir. Ayrıca vasıflı Suriyeli çalışan sayısının artması da bu ortalamayı arttıran bir diğer etken olarak saptanmıştır. Bunun yanı sıra araştırmaya dahil olan bayan katılımcılara ait ortalamaların bay katılımcılara oranla daha yüksek olduğu da analiz sonuçları arasında yer almaktadır.

Ülkemizde giderek artan Suriyeli mülteci sayısı, üretim tesislerinde istihdam edilen Suriyeli sayısında da artışların yaşanacağını göstermektedir. Suriyeli mültecilerin ekonomiye olumlu bir kazanç olarak entegre edilmeleri ülkemizin sosyo-ekonomik politikaları amaçlanan seviyelerde gerçekleştirmesi açısından oldukça önemli görülmektedir. Bu nedenle Suriyeli mültecilerin ekonomik bir yük olmasının önüne geçilmesi ve her iki milletin de gelişimine fayda sağlayacak davranışlarda bulunması beklenmektedir. İşletmelerde gerçekleşen üretkenlik karşıtı davranışların belirlenmesi ve üretkenlik karşıtı davranışa neden olan durumların önüne geçilebilmesi oldukça faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- ÖCEL, H. (2010). Üretim Karşıtı İş Davranışları Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26):18-26.
- FOX, S., SPECTOR, P. E., ve MILES, D. (2001). Counterproductive Work Behavior (CWB) in Response to Job Stressors and Organizational Justice: Some Mediator and Moderator Tests for Autonomy and Emotions. *Journal of Vocational Behavior*, 59(3):291-309.
- GİRGİN KÖSE, S. ve AKSU, A. (2013). “Okullar için Örgütsel Sapma Ölçeği,” *NWSA Education Sciences*, 8(3):375-389.
- HOGAN, J. ve HOGAN , R. (1989). How to Measure Employee Reliability. *Journal of Applied Psychology*, 74(2):273-279.
- KANTEN, P. ve ÜLKER, F. (2014). “Yönetim Tarzının Üretkenlik Karşıtı İş Davranışlarına Etkisinde İşe Yabancılaşmanın Aracılık Rolü”,

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32:16-40.

- KESLER, S.R. (2007). The Effects of Organizational Structure on Faculty Job Performance, Job Satisfaction, and Counterproductive Work Behavior, Doktora Tezi, University of South Florida.
- KOZAKO, I.N.A.M.F., SAFIN, S.Z. ve RAHIM, A.R.A. (2013). "The Relationship of Big Five Personality Traits on Counterproductive Work Behaviour among Hotel Employees: An Exploratory Study", *Procedia Economics and Finance*, 7:181-187.
- LE ROY, J., BASTOUNIS, M. ve MINIBAS-POUSSARD, J. (2012). Interactional Justice and Counterproductive Work Behaviors: The Mediating Role of Negative Emotions, Social Behavior and Personality, 40(8):1341-1356.
- MORETTI, D. M. (1986). "The Prediction of Employee Counterproductivity through Attitude Assessment", *Journal of Business and Psychology*, 1(2):134-147.
- MOUNT, M., ILIES, R., ve JOHNSON, E. (2006). Relationship of Personality Traits and Counterproductive Work Behaviors: The Mediating Effects of Job Satisfaction, *Personnel Psychology*, 59(12):591-622.
- NEUMAN, J.H. ve BARON, R.A. (2005). "Aggression in the Workplace: A Social- Psychological Perspective", İçinde Fox, S., P.E. Spector (Ed), *Counterproductive Work Behavior: Investigations of Actors and Targets* (13-40), Washington, DC, US: American Psychological Association.
- SACKETT, P. ve DE VORE, C. (2009), "İşyerinde Amaç Karşıtı Davranışlar", N. Anderson, D. S. Öneş, H. K. Sinangil, C. Viswesvaran (ed.), *Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi El Kitabı*, Cilt 1, Literatür Yayınları, İstanbul.
- SEÇER, H.Ş. ve SEÇER, B. (2007). "Örgütlerde Üretkenlik Karşıtı İş Davranışları: Belirleyicileri ve Önlenmesi, TİSK Akademi, 2007(II):147-175.
- SPECTOR, P. E., FOX, S., PENNEY, L. M., BRUURSEMA, K., GOH, A., ve KESSLER, S. (2006). The Dimensionality of Counterproductivity: Are All Counterproductive Behaviors Created Equal?. *Journal of Vocational Behavior*, 68(3):446-460.

- VARDI, Y., ve WIENER, Y. (1996). Misbehavior in organizations: A motivational framework. *Organization science*, 7(2):151-165.
- VAROĞLU, D. ve SİĞRI, Ü. (2013). "Örgütsel Davranışın Karanlık Yüzü: İşyerinde Üretkenlik Karşısı Davranışlar," S. Gürbüz ve Ü. Sığrı (Derl.). *Örgütsel Davranış içinde*, Beta Yayınları, İstanbul, 623-654.

KENTSEL YOKSULLUK VE GÖÇ OLGUSU: SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

Yrd. Doç.Dr. Ömer Şükrü YUSUFOĞLU

Fırat Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü

Yoksulluk ve göç olguları birbiriyle karşılıklı etkileşim içerisinde olan iki temel sosyal problemdir. Neden-sonuç ilkesiyle ele alındığında göçün mü yoksulluğa sebep olduğu yoksa yoksulluğun mu göçü doğurduğu hep tartışma konusudur. Ancak bunu kırsal ve kentsel yoksulluk olmak üzere iki temel yoksulluk türüyle açıklayabiliriz. Kırsal yoksulluk açısından bakıldığında daha çok yoksulluk göçe neden olmaktadır. Köyde yaşamını sürdürmek için yeterli kaynağa ve imkânlarla sahip olmayan bireyler kente göç etmektedirler. Türkiye’de cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun dörtte biri kentlerde yaşarken bugün tam tersi olmuş ve hatta kırsal nüfus çeyreğin de altına düşmüştür. Meseleye kent yoksulluğu açısından bakıldığında ise daha çok göç olgusunun yoksulluğa neden olduğu görülmektedir. Örneğin Elazığ kent merkezinde ikamet eden yoksulların %37’si göç edenlerden oluşmaktadır.

Kent yoksulluğu ile birlikte yoksulluk daha da kronikleşen bir hale bürünmektedir. Özellikle köyden kente yeni bir yaşam umuduyla göç eden bireyler kimi zaman iş bulamamışlar, kimi zaman da vasıfsız işlerde düşük ücretle çalışarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardır. Buna bağlı olarak “çalışan yoksullar” kavramı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yeni kent yoksulları çoğu zaman gecekondu gibi imara uygun olmayan yapılar içerisinde ve sağlıksız ortamlarda yaşamını sürdürmüşlerdir. Kentte yaşayan ancak kentli gibi olamayan bu bireyler alt kültür oluşturmuşlardır. Bu kültüre ise yoksulluk kültürü denilmektedir. Yoksulluk kültürü yoksullukla mücadele konusunda faaliyet yürüten tüm kurum ve kuruluşlar için en önemli problem haline gelmiştir.

Bu çalışmada genel olarak göç ve yoksulluk ilişkisi ele alınarak, kırdan kente göç edenlerin kentlerde yoksullukla birlikte başka ne gibi sorunlarla karşılaştıkları, düzensiz ve zorunlu göçlerin kentlerde meydana getirdiği problemler ve tüm bunlara bağlı olarak zorunlu göçlerin ve kentsel yoksulluğun nasıl önlenebileceği gibi konular tartışılacaktır. Ayrıca yoksulluk ve göç olgusunun birleşimi sonucu ortaya çıkan, “nöbetleşe yoksulluk”, “mekânsal yarıлма”, “yoksulluk kültürü” ve “alt sınıf” gibi kavramlar ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Kentsel yoksulluk, göç, çalışan yoksullar, yoksulluk kültürü, alt sınıf

Urban Poverty and Phenomenon of Migration: A Sociological View

Poverty and migration are two basic social problems that interact with each other. When the cause-effect principle is taken into account, it is always a matter of debate whether immigration causes poverty or poverty leads to immigration. We can explain this with two types of poverty, rural

and urban poverty. From the perspective of rural poverty, poverty cause migration. Individuals who do not have enough resources and facility to survive in the village migrate to the city. In Turkey, in the first years of the republic, one quarter of the population has been living in cities, today it is the opposite, even the rural population has fallen below quarter of the population. When we look at urban poverty, it is seen that migration is mostly caused by poverty. For example, 37% of the poor living in the city center of Elazığ consist of immigrants.

Together with urban poverty, poverty is becoming more and more chronic. Especially the people who migrated in the hope of a new life to the city, sometimes they could not find a job, and sometimes they tried to maintain their lives by working with low wages in unskilled works. Accordingly, the concept of "working poor" has emerged. Nevertheless, the new urban poor have often lived in unfavourable constructions, such as slums, and in unhealthy environments. These people who live in the city but cannot be urbanized, have created a subculture. This culture is called culture of poverty. Poverty culture has become the most important problem for all institutions and organizations active in the fight against poverty.

In this study, the problems related to migration and poverty in general, migrated from the village to the city met with poverty and other problems while living in the cities, problems caused by irregular and forced migration in urban areas and depending on all these, issues such as forced migration and how to prevent urban poverty will be discussed. In addition, concepts such as "alternately poverty," "spatial segregation," "culture of poverty," and "underclass" will be discussed, resulting in a combination of poverty and immigration.

Key Words: Urban poverty, migration, working poor, culture of poverty, underclass

1. Giriş

Tarih boyunca insanlar en uygun yaşam koşullarına ulaşabilmek amacıyla sürekli yer değiştirmişler ve ideal yaşam alanını bulmak için yoğun çaba göstermişlerdir. Özellikle günümüzden oldukça eski zamanlarda göçebe topluluklar daha fazla yaygındı. Bunun nedeni doğa karşısında insanoğlunun yapabilirliklerinin sınırlı olmasıydı. Geçimini daha çok hayvancılıkla sağlayan insanlar hayvanları için hangi şartlar uygunsa orada yaşıyorlardı. Öte yandan deprem, sel, kuraklık, kıtlık gibi olumsuz durumlar karşısında çaresiz kalan insanlar yaşamak için başka yerleri tercih ediyorlardı. Tarımla birlikte yerleşik hayata geçildiğinde ise durum daha farklı bir boyuta taşındı. İnsanlar mecbur kalmadıkça artık göç etmez hale geldiler.

Sadece ekilebilir alanları çeşitli nedenlerden dolayı kaybettiklerinde veya ekim için daha cazip olan yerler bulduklarında göç ettiler.

18. yüzyılda Sanayi Devrimiyle birlikte hammaddenin işlenmesi ve yeni ürünler elde edilmesi mümkün olmuştur. Bu amaçla insanlar ekip biçtikleri kırsal hayatı bırakarak kentlerde yaşamaya başlamışlardır. Bunun en önemli nedeni insanoğlunun hep daha iyiyi ve refahı arayışıdır. Diğer yandan sömürgeci ülkeler koloni kurdukları bölgelerden köleler getirmişler ve onları çeşitli işlerde çalıştırmışlardır. Böylelikle başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde kent yaşamı daha yoğun ve cazip bir hale gelmiştir. Hatta gelişmişliğin ölçütü kentleşme ve kentlileşme olmuştur. Ancak artan nüfus, savaşlar ve ekonomik krizler kent yaşamını da olumsuzlaştırmıştır. Özellikle kent hayatına sonradan dahil olan göçmenler bazı sorunlar yaşamışlardır. Kente tutunamayanlar köylerine geri dönmek yerine kent hayatını köydekine benzeterek farklı yaşam yerleri ve biçimleri meydana getirmişleridir. Gecekondu, banliyö ve gettolarda yaşamak zorunda kalan bireyler farklı bir kültür meydana getirmişlerdir. Bunların çoğu da yoksul olarak yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır.

Günümüz kent yoksulları birtakım temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi toplumsal faaliyetlere de yeterince katılım sağlayamamaktadırlar. Bunun sonucunda hem yoksullar kendilerini toplumdan soyutlamışlar hem de toplum onları dışlamıştır. Böylelikle ortaya farklı bir kesim çıkmış ve kent yoksulları adı verilen bu kesim farklı bir yoksulluk kültürü meydana getirmiştir. Ancak bu yoksulluk kültürü her yoksulu içeren bir kavram değildir. Ayrıca kent yaşamında ücretlerin düşük olması ve ayrımcılık gibi nedenlerle çalışan yoksullar ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada göçle birlikte oluşan yoksulluğun analizi yapılarak bunun sonucunda ortaya çıkan kavramlar irdelenecektir. Bu kavramlar yoksulluk kültürü, mekânsal yarıma, sosyal dışlanma, alt sınıf, nöbetleşe yoksulluk gibi kavramlardır.

2. Göç ve Yoksulluğa İlişkin Bazı Veriler

2.1. Göç

Dünya geneline bakıldığında göçler genellikle kırdan kente ve refah düzeyi düşük olan kentlerden başka kentlere doğru gerçekleşmektedir. Kırdan kente doğru gerçekleşen göçler genellikle ekonomik temelli olurken, uluslararası göçler, yani kentten kente doğru gerçekleşen göçler daha çok güvenlik temellidir. Savaşlar, iç

çatışmalar gibi nedenlerden dolayı her yıl yüz binlerce insan mülteci durumuna düşerek yaşadıkları ülkeleri terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Ülkelerindeki savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınan yaklaşık üç milyon Suriyeli mülteci bunun en çarpıcı örneklerinden biridir. Bunun yanı sıra ülkemizdeki iç göçlerin az bir kısmı güvenlik nedeniyle gerçekleşirken, önemli bir kısmı ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Aşağıdaki tabloda bir yıllık göç nedeni görülmektedir:

Tablo 1: Türkiye’de Göç Etme Nedeni (2011)

Göç etme nedeni	Göç eden nüfus	Göç eden nüfus oranı %
İş aramak/Bulmak	268 400	12,2
Tayin/iş değişikliği	295 906	13,4
Eğitim	498 137	22,6
Evlilik/Boşanma	166 284	7,5
Sağlık	22 649	1
Hanedeki fertlerden birine bağımlı göç	916 761	41,5
Diğer	39 115	1,8
Bilinmeyen	593	0,03
Toplam	2 207 844	100

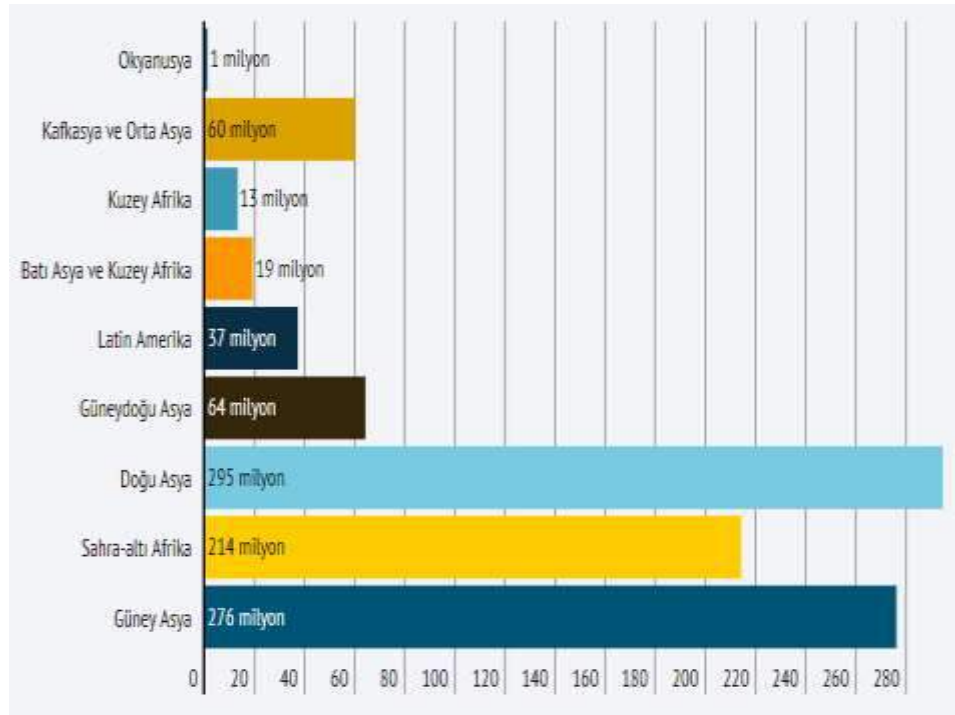
Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=1492

Tabloya göre birinci sırada hane fertlerinin birine bağımlı olarak gerçekleşen göç vardır. Bunun oranı %41,5’tir. Aslında bu madde diğerlerinin tamamını kapsayan bir maddedir. Ancak burada kastedilen şey bireyin kendi iradesiyle değil başkalarına bağlı olarak göç etmesidir. Yapılan araştırma genellikle gündüz saatlerinde yapıldığı için ev hanımlarının cevap verme ihtimali kuvvetle muhtemeldir. Diğer nedenlere baktığımızda en önemli göç nedeni eğitimidir. Göç edenlerin %22,6’sı eğitim nedeniyle yer değiştirmişlerdir. Bu göçlerin ise kalıcı olduğunu söylemek zordur. Genellikle eğitim süresiyle sınırlı olan geçici göçlerdir. Bir diğer önemli göç nedeni %13,4’lük oranla iş değişikliği veya tayindir. İş aramak ve bulmak nedeniyle göç edenlerin oranı ise %12,2’dir. Geri kalan nedenler ise evlilik/boşanma, sağlık ve diğer nedenler olarak sıralanmaktadır. Türkiye’de son yirmi yıl dikkate alındığında ise, 1986-2005 döneminde, göç eden nüfusun yaklaşık yüzde 4’ünün güvenlik nedenleriyle göç ettiği görülmektedir (http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tgyona/TGYONA_rapor.pdf).

2.2. Yoksulluk

Genel anlamıyla yoksulluk ihtiyaçlarını karşılayamamak, istediğini alamamak ve diğer insanların sahip oldukları şeylere sahip olamamaktır. Yoksulluğun açlık boyutuna mutlak veya kronik yoksulluk, açlık dışındaki ihtiyaçların karşılanamamasına ve başkalarıyla kıyaslandığında toplumsal faaliyetlere asgari ölçüde de olsa katılamama durumuna görece yoksulluk adı verilmektedir. Bugün dünya üzerinde özellikle az gelişmiş ülkelerde günlük 1 veya 2 doların altında bir gelire yaşayan ve kısacası aç olan yaklaşık 842 milyon insan bulunmaktadır (<http://www.fao.org/3/a-i4040e.pdf>). Buna karşın 1 buçuk milyar insan ise aşırı kilolu olmaktan mustarıptır.

Şekil 1: 2014-Dünyadaki Aç İnsanların Yoğun Olduğu Bölgeler ve Aç Nüfus Sayısı

Kaynak: <http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/bm-gida-ve-tarim-orgutunun-aclik-raporu>

Türkiye’de ise yoksulluğun daha çok kentsel boyutunu ifade eden görece yoksulluk olgusu görülmektedir. Tuik güncel verilerine göre yoksulluk oranı %14,7’dir. 2014 yılında sürekli yoksulluk oranı %15,1 iken 2015 yılında bu oran %15,8 olmuştur. Sürekli yoksulluk son üç yılın en az ikisinde yoksul olanı kapsamaktadır. Ayrıca nüfusun %68,5’i yıpranmış ve eskimiş mobilyalarını yenileme ihtiyacını

ekonomik nedenlerle karşılayamadığını, %67,9'u konut alımı ve konut masrafları dışında taksit ödemeleri veya borçları olduğunu ve %23,2'si konut masraflarının hanelerine çok yük getirdiğini beyan etmiştir.

Finansal sıkıntıda olma durumunu ifade eden maddi yoksunluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon, otomobil sahipliği, beklenmedik harcamalar, evden uzakta bir haftalık tatil, kira, konut kredisi, borç ödemeleri, iki günde bir et, tavuk, balık içeren (veya vejetaryenler için eşdeğer yiyecekler) yemek ve evin ısınma ihtiyacının ekonomik olarak karşılanamaması şeklinde tanımlanmaktadır. Yukarıda belirtilen dokuz maddenin en az dördünü karşılayamayanların oranı olarak tanımlanan ciddi maddi yoksunluk oranı 2014 yılında %29,4 iken 2015 yılında %30,3'e yükselmiştir. Bu göstergelerden, evden uzakta bir haftalık tatili karşılayamayanların oranı %71,4, iki günde bir et, tavuk ya da balık içeren (veya vejetaryenler için eşdeğer yiyecekler) yemek masrafını karşılayamayanların oranı %35,8 ve beklenmedik harcamaları karşılayamayanların oranı %32,6 olmuştur (www.tuik.gov.tr).

3. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, yoksulluğun açlık ve sürekli işsizlik gibi daha katı formuna sahiptir. Bu yoksulluk türü günümüzde Afrika, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya gibi bölgelerde yaygındır. Bununla birlikte kentleşmenin baskın olduğu günümüz gelişmiş toplumlarında da halen varlığını ciddi bir şekilde devam ettirmektedir. Öte yandan kent yoksulluğu da daha çok kırsal yoksulluğa bağlıdır. Çoğu zaman kırsal yoksulluğun göçle birlikte kente taşındığı düşünülmektedir. Bu açıdan göçle yoksulluk arasındaki ilişkinin döngüsel olduğu söylenebilir. Çağlayan'a göre, iki olgu arasındaki ilişki dört eksen üzerinde şekillenmektedir.

1. Yoksulluğun göç için itici bir etmen olması;
2. Yoksulluğun potansiyel göçmenlerin göç hareketlerini kısıtlaması
3. Göçün yoksulluğa yol açması ve göç sonrasında göç edenlerin çeşitli nedenlerle yaşadıkları yoksullaşma
4. Göç yolu ile yoksulluğun azaltılmasıdır (Çağlayan, 2008: 302-303).

İlk madde incelendiğinde, özellikle kırsal yoksulluğun göçle neden olduğu söylenebilir. Kırsal yoksulluk konusunda görüş belirten Alderman'a göre kırsal yoksulluğun insan kaynağı üç kaynağa dayanmaktadır; bunlardan birincisi ve ağırlıklı olanı, tarıma dayalı faaliyetlerle uğraşan küçük çiftçiler ile topraksız ve herhangi bir mesleğe yönelik becerisi olmayan işçilerdir. İkincisi, tarım dışı

faaliyetlerde çalışan maden işçileri ile köylerdeki küçük esnaflardır. Üçüncüsü ise, çalışamayacak kadar düşkün olan yaşlılar, kadınların hane reisi olduğu aileler ve dışlananlardır (Alderman vd akt. Kan, 2014: 214).

İkinci maddede göçün önündeki engelin yoksulluk olduğu vurgulamaktadır. Yeterli birikimi veya sermayesi olmayan yoksul bireyler isteseler dahi göç edememektedirler. Bu nedenle şehre göç edip daha büyük mağduriyetlerle karşılaşmak yerine köydeki kısıtlı hayatı tercih etmektedirler. Üçüncü maddeye bakıldığında bu madde, göç edenlerin kent hayatından umduklarını bulamamaları, kente adapte olamamaları ve sosyal dışlanma gibi durumlarla karşılaşmalarını ifade etmektedir. Son maddede ise şanslı veya imkân ve yetenekleri daha iyi olan göçmenlerin kente tutunabilmeleri anlatılmaktadır.

Kentsel yoksulluk, kırdan gelen göçlere dayandığı kadar, kentteki sosyo-ekonomik yapıdan da kaynaklanmaktadır. Göç ile birlikte kırdaki yoksulluğun kentlere taşındığı genel kabul görmüştür. Ancak kentsel yoksulluk sadece göç olgusuyla açıklanamamaktadır. Her ne kadar kentlerdeki yoksulların çoğu kırsal kesimden gelenlerden oluşuyorsa da, kentlerdeki yoksulluk yapısal bir soruna dönüştüğü için kent yerlileri de yoksulluktan etkilenmektedirler (Yusufoğlu 2015: 41).

Kent yoksulluğu veya kentsel yoksulluk, yoksul kesimlerin güçsüzlüğünü, sessizliğini, dışlanmışlığını ve genel olarak korunaksızlığını simgelemektedir. İşsizlik, sürekli artan hayat pahalılığı ve çeşitlenen harcama kalemleri karşısında ücretlerin sabit kalması, ücretsiz izinler/geçici işten çıkarmalar, düzenli gelir/ kaynak yokluğu, sürekli bir meskende ikamet edememe, eğitim ve sağlık imkânlarından mahrumiyet, aile geçimsizliği, psikolojik sorunların artması vs. ile birbirini destekleyip pekiştirmekte ve bütün riskleri artan bir trendde kitlelere yaymaktadır. (İlhan, 2013: 170-171). Bununla birlikte Türkiye'deki kent yoksulluğu olgusu Batı'dakinden farklıdır. Batılı ülkelerde kent yoksulları her türlü toplumsal ilişki ve süreçlerden dışlanan, kapitalizmin bile sömürmeye gerek görmediği sınıf altı kitleler olarak kabul edilirken, Türkiye'de kent yoksulları sistem içerisinde kalan sadece imkânları kısıtlı olan ve bu nedenle yaşam mücadelesinde zorlanan kesimlerdir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 97). Ersoy ve Şengül'ün belirttiğine göre Türkiye de diğer ülkeler gibi küreselleşmeden etkilenmiş özelleştirmeye dayalı liberal politikalar sonucu, özellikle köyden kente gelenler için yoksulluk ve buna bağlı olan dışlanma artmıştır. Ancak bu durum batıdaki alt sınıf kavramıyla

örtüşmemektedir. Bunun en önemli nedeni bireyler arasında korunan bağlar ve dayanışma yetisidir (Ersoy ve Şengül, 2002: 53).

Tablo 2: Türkiye’de Kırsal ve Kentsel Yoksulluğun, Mutlak ve Göreli Yoksulluk Kriterine Göre Dağılımı

Yerleşim yeri	Yıllar				
Kent	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06
Harcama esaslı göreli yoksulluk	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59
Kır					
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42
Harcama esaslı göreli yoksulluk	26,35	27,06	29,16	31	34,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tabloya bakıldığında oransal açıdan kırsal alanda hem mutlak yoksulluk hem de göreli yoksulluk oranı oldukça yüksek düzeydedir. Ancak unutulmamalıdır ki bu oranlar daha çok parasal gelire dayalıdır. Köydeki yaşam açısından paranın önemi şehirlere nazaran daha azdır. Ancak yine de köyde birtakım imkânların kısıtlı olması köy nüfusunu şehirlere kaydırmaktadır.

Kentsel yoksulluğun incelendiği çalışmalara örnek olarak Elazığ’da yoksullara yönelik olarak yardım yapan Mamuretül Aziz Vakfı’nın 2007 yılında gerçekleştirmiş olduğu yoksulluk haritası projesi gösterilebilir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Elazığ kent yoksullarının %37’si kırdan veya kentten kente gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Özellikle yoksul nüfusun fazla olduğu yerler kentin kenar mahalleleridir. Bu mahalleler işsizliğin yüksek, eğitim düzeyinin düşük olduğu, evlerin sağlıksız ve yetersiz olduğu mahallelerdir. Ayrıca evlerin önemli bir kısmı kiradır. Evi kendine ait olanların oranı %41,48, ücretsiz olanların oranı %17,16 ve kira olanların oranı %41,36’dır (www.maziz.net).

4. Gecekondulaşma ve Nöbetleşe Yoksulluk

Kent yoksulluğunun temel göstergelerinden biri imara uygun olmayan yapılardır. Köyden kente göç edenlerin başvurdukları ilk yöntemlerden birisi barınak ihtiyacını karşılamak amacıyla kaçak veya imara uygun olmayan evler inşa etmektir. Bunun adı gecekondu. Bu evlerin temel özelliği, adından da anlaşılacağı gibi kısa sürede ve gizli bir şekilde yapılmasıdır. Türkiye’de gecekonduların tarihi 1930’lara kadar uzansa da asıl gelişimi 1950’lerden sonra gerçekleşmiştir. Bunun nedeni Türkiye’de sanayinin bu tarihten

itibaren gelişmeye başlamasıdır. Gecekondu kavramı esas itibariyle Türkiye'ye özgü bir kavramdır. Her ne kadar Batıda slum, banliyö, getto gibi yerleşim alanlarıyla benzerlikler gösterse de oluşum itibariyle bunlardan daha farklı bir profil arz etmektedir (Karaman, 2003: 113). Slum ve gettolar şehrin içinde yer alırken gecekondu şehir çevrelerinde bulunmaktadır. Öte yandan banliyöler de kimi zaman orta sınıfın yaşadığı yerler olarak bilinmektedir. Banliyölerde dıştan içe değil içten dışa bir hareketlilik söz konusudur.

Türkiye'de gecekondu daha çok büyük şehirlerde inşa edilmişlerdir. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir başta olmak üzere gecekondu sayıları şehirlerin gelişimi ile doğru orantılıdır. Hâlihazırda gecekondu inşası pek mümkün olmasa da geçmişte yapılan ancak halen ruhsatı olmayan pek çok yapı söz konusudur. Türkiye genelinde nüfusun yüzde 30 kadarı kaçak inşa edilmiş binalarda yaşamaktadır. Büyükşehirlerde iskân veya imar izni olmayan yapıların oranı %60-70'lere varmaktadır. Bununla birlikte imara uygun olmadığı gibi o kadar da sağlıksız ve kötü koşullara sahip gecekondu eski ve yeni göçmen-yoksullar arasında sürekli el değiştirmektedir. Buna nöbetleşe yoksulluk adı verilmektedir.

Nöbetleşe yoksulluk, yoksulluğun stabil olmadığını yarı kentli olan eski göçmenlerle kente yeni gelen göçmenler arasındaki ilişkiyi tanımlayan bir kavramdır. Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu tarafından kullanılan bu kavram İstanbul-Sultanbeyli örneğinde yoksulluğun durağan olmadığını ve eskilerle yeniler arasında sürekli el değiştiren dinamik bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedir. Ancak onlar 1980 öncesi ve 80 sonrası olmak üzere iki dönemden bahsetmektedirler. 1980 öncesi İstanbul'a gelenler toprak ve ev sahibi olduktan sonra orta sınıfa dahil olabilmişlerdir. Daha sonra gelenler ise bu fırsatlardan yeterince yararlanamamışlar ve önce gelenlerin yoksulluğunu devralmışlardır.

Işık ve Pınarcıoğlu'nun belirttiğine göre nöbetleşe yoksulluk, kente göç dalgalarına katılan çeşitli grupların kendi aralarında kurdukları bir ortaklıktır. Bu ortaklık, kente önceden gelmiş göçmen grupları ile kentte imtiyazlı konumda olan bazı grupların, kente daha sonradan gelen kesimler ile diğer imtiyazsız gruplar üzerinden zenginleşmeleri, bir anlamda yoksulluklarını bu gruplara devredebilmeleri sonucunu doğuran bir ilişkiler ağıdır. Bu anlamda nöbetleşe yoksulluk, toplumun özellikle enformel kesimlerinin kendi aralarında kurdukları ve birbirlerinin üzerinden zenginleşebilmelerini sağlayan eşitsiz güç ilişkileridir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 155-156).

Geleneksel refah rejimi içerisinde anlam bulan güven ilişkilerinin değişen yapısı, kent mekânında birlikte yaşama deneyiminin var olan yapısı ve geleceğinin, izole edilmiş mekânlarda, dışarıda bırakılmışlık duygusu içerisinde oluşumunu sağlamaktadır. Terör ve güvenlik kaynaklı nedenlerle göç edenlerin kırla ilişkileri zayıflamıştır. Bu değişim kent mekânında eşitsiz ilişki biçimlerinin yapısı derinleşmektedir (Yılmaz, 2008: 165-166). Nöbetleşe yoksulluk olgusu yalnızca kentin dış çevrelerinde değil, aynı zamanda kentin içinde de görülebilen bir yapıya sahiptir. Örneğin Meksika kentindeki enformel konut alanlarında yapılan bir araştırmaya göre gençler, kentin dış çevrelerine gidip yeni konut alanları oluşturmak yerine ailelerinin mülkleri üzerinde kalmayı tercih etmektedirler. Böylece pek çok aile kendi mülkiyetinde çok aileli kiralık birimler oluşturmuştur. Ancak daha sonra kira yasalarındaki değişimler enformel konutların satışına neden olmuş, konut ve arazi fiyatları enflasyona tabi olmuştur. Böylece enformel konut alanlarında sınıfsal bölünmeler yaşanmaya başlamıştır. Kimi bölgelerde himayeci ilişkiler yeni eşitsizliklerin oluşumu ile sonuçlanırken, kimi bölgelerde ise kentsel yenileme projelerine bağlı olarak alt ve orta sınıfların biraradalığı geçmişte var olan sınıfsal dayanışma ilişkilerinin zayıflamasına neden olmuştur (Özbek Sönmez, 2002: 250, 252).

Karpat'a göre köyden kente göç birden bire alınan bir kararın sonucu değildir. Ancak köyden kente göç sonrasında barınacak yer bulunması ve bir işe sahip olmak göçmenler için oldukça zorlu ve yavaş gerçekleşen bir süreci ifade etmektedir. Buna bağlı olarak yeni gelenler köy kültürünü en azından geçici olarak sürdüren yeni bir cemaat oluşturmuşlardır ve böylece göçmenin geçmişle bağını birdenbire kesmeksizin kentle tedrici olarak bütünleşmesine yardımcı olmuşlardır. Bunun asıl nedeni, erkekler, eşlerini ve çocuklarını gecekonduya taşımadan önce, onların kent hayatına aşinalık kazanmaları için kentteki akrabalarıyla bir süre daha yaşamalarını tercih etmeleridir (Karpat, 2003: 144).

5. Mekânsal Yarıлма

Kent yoksulları gelir azlığından dolayı arsa ve konut fiyatlarının ucuz olduğu alanlarda ya da gecekondulaşmaya uygun kent çeperlerinde yoğunlaşmaktadır. Mekânsal ayrışma veya yarıлма hemşeriliğe ya da etnisiteye dayalı toplumsal grupların belirli mekanlarda yoğunlaşmaları olarak tanımlanabilir. Bu ayrışmanın en temel özelliği bu bölgelerde yaşayan insanların başka bölgelerde yaşayabilme olanaklarının olmamasıdır. Bu şekilde ortaya çıkan

mekânsal eşitsizlikler sınıflar arası çatışmaların bir sonucu olarak üretilmektedir (Ersoy ve Şengül, 2002: 69).

Mekansal yarıma/ayrışma (spatial segregation) yoksulluk kültürüyle eşdeğer olmasa da kent yoksullarının ayrı bir yaşam tarzına sahip olmaları açısından yoksulluk kültürüne işaret etmektedir. Modern kentlerde endüstriyel ve küresel etkilere bağlı olarak sosyal, kültürel ve coğrafi açıdan bir bölünme ve ayrışma yaşanmaktadır. Özellikle kentin yerlileri ile kent hayatına sonradan dahil olanlar mekansal açıdan da birbirlerinden farklılaşmaktadır. Yoksul, göçmen, sahipsiz olma, sosyal dışlanmaya maruz kalma ve kadın hane reisi olma gibi birtakım dezavantajlara sahip olan bazı gruplar, kentteki varıl ve elit kesimden mekansal olarak da ayrılmaktadır. Bu gruplar kentlerin büyük nüfusu arasında kenarda veya şehrin içindeki karanlık bölgelerde kalarak kaybolmakta ve böylelikle marjinalleşmektedirler. Bir yanda lüks ve korunaklı yerlerde oturan ve gösterişli alışveriş mekanlarının olduğu üst sınıf semtleri, diğer yanda ise zenginlerin hiç uğramadığı, yoksulların yaşam alanı olan kenar mahalleler tam bir mekansal ayrışmayı ve ötekileşmeyi göstermektedir (Aytaç, 2013: 87-91). Bu mekansal farklılık aynı zamanda suç ve sosyal dışlanma gibi sosyolojik açıdan tehlikeli olarak ifade edilebilecek yeni durumlar yaratmaktadır.

Mekansal yarıma köyden kente göçün önemli bir yansımasıdır. Kentlere göç eden ve bu göç sonucunda yeni mekanlar edinen geniş kitlelerin eğitim düzeyi düşük iken, ortalama aile büyüklüğü yüksektir. Özellikle dikey göçlerle oluşan yeni kentsel alanların, alışıldık yüzü olan akrabalık ve hemşerilik, yeni süreçte kente yeni gelen kitlelerin kente eklemlenme, kente ait olma ilişkilerini sürdürecekt nitelikleri taşımamaktadır. Bu nedenle kentte karşılaşılan risk durumları güvensizlik ortamını yaratmaktadır. Kendisini güven içerisinde hissetmeyen bu gruplar, sürekli bir belirsizlik duygusu içerisinde kalmaktadırlar (Yılmaz, 2008: 165-166).

6. Alt Sınıf (Underclass) ve Yoksulluk Kültürü

Yoksulluğun önemli bir boyutu sınıf-altı veya alt sınıftır. Alt sınıf kavramı daha çok Amerika'nın slum bölgelerinde yaşayan siyahileri ve hispanikleri açıklamak için kullanılmaktadır. Bu kavram ayrıca kente sonradan gelip kentin imkanlarından tam olarak yararlanamayan, hayat beklentisi düşük ve toplumdaki izole edilmiş, çoğunluğu yoksullardan oluşan kesimi ifade etmektedir. Myrdal'a göre alt sınıf; "işsiz, iş bulamayan, düşük ücretli işlerde çalışan, ulustan büyük oranda dışlanmış, hayatını, isteklerini ve başarısını paylaşmayan-

imtiyazsız bir sınıftır (Ersoy ve Şengül, 2000: 53). Bu sınıf aynı zamanda kendi kaderine terk edilmiş olan yoksullar için bir yoksulluk kültürü meydana getirmekte ve geliştirmiş oldukları tutum ve davranışlarıyla toplumun diğer kesimlerinden farklılaşmaktadırlar. Bu nedenle alt sınıf olgusu yoksulluk kültürünün oluşumunda son derece önemli bir paya sahiptir.

Lewis, *The Children of Sanchez* (Sanchez'in Çocukları) adlı kitabın giriş kısmında, yoksulluk kültürünü karakterize eden pek çok eğilim sıralamıştır. Bunlardan bazıları: düşük hayat beklentisi, eğitimsizlik, işsizlik, suça eğilim, evlilik dışı doğumlar; sendika/politik parti üyesi olmama; banka, müze, hastane vb. kamusal kurumlardan yararlanmamadır. Sayılan özellikler, bir yandan, sosyal katılımsızlığı; diğer yandan, kötü yaşam kalitesini ve moral değer farklılıklarını işaret etmektedir (Bıçkı, 2013: 149-150). Öte yandan yoksulluk kültürü, yoksulların tamamını içeren bir üst çerçeve değildir. Yoksulların mevcut sistemle bütünleşmeye çalışmaları, yoksulluktan kurtulmak için çaba göstermeleri, örneğin bir sendikaya üye olmaları, sınıf bilicine sahip olmaları, evrensel bir bakış açısına sahip olmaları onları yoksulluk kültüründen ayırmaktadır. Bu nedenle yoksulluk kültürünün üyesi olmak yoksulların hayatı algılama biçimleri ve olaylara karşı verdikleri tepkilerle ilgilidir. Lewis'e göre herhangi bir yoksul kendisini çaresiz, yurtsuz ve tarih bilincinden yoksun olarak hissediyorsa gerçek manada yoksulluk kültürünü yaşıyor demektir (Bıçkı, 2013: 150).

Lewis'e göre yoksulluk kültürünün oluşmasını ve gelişmesini sağlayan birtakım faktörler vardır. Bu faktörler:

- 1) Para ekonomisi, ücretli işçilik ve kar amacıyla üretim,
- 2) Devamlı ve büyük ölçüde işsizlik,
- 3) Düşük ücretler
- 4) Ya hükümet baskısı ya da isteyerek sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmenin dar gelirli için sağlanmaması,
- 5) Tek taraflı yerine çift taraflı bir akrabalık sisteminin varlığı,
- 6) Hâkim sınıfta servet birikimine yönelen, alt tabakaya mensup olmanın kişisel yeteneksizlikten ileri geldiğini savunan bir değer yargısı (Lewis, 1979: LI).

Yoksulluk kültürü, yoksulların kurumlar tarafından kendilerine sunulmayan imkanların eksikliğini gidermek için geliştirdikleri yöntemlerin bütünüdür. Yoksulluk kültürü kapitalist sistemin egemen olduğu gelişmiş ülkelerde bir altkültür olarak kendisini göstermektedir. Yoksul mekanlarda ekonomi içe kapanıktır, kişisel malların rehin alınıp verilmesi yaygındır. Yüksek faizli borç

mekanizmaları aktif ı-olarak işler ve özellikle giyim ve mobilya gibi malların ikinci el pazarına olan talep artar. Kısacası örgütlenmenin yüksek olduğu toplumlarda yoksulluk kültürü marjinal bir yapı olarak karşımıza çıkar (Ersoy ve Şengül, 2002: 54-55). Bu marjinal yapı aynı zamanda suçun üretildiği bir yapıya da dönüşebilmektedir. Aidiyet bağlarını kaybetmiş olan birey, yasalara ve onların uygulayıcılarına karşı tepkiler geliştirir ve bunun sonucunda düzen tanımaz bir hale gelir. Böylelikle anomi, sapma ve suç gibi olgular yaygınlaşabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi yoksulluk kültürü yoksulların tamamını içine alabilecek kadar büyük bir teori değildir. Bu nedenle yoksulluk kültürü bazı noktalarda eleştirilmektedir. Gül & Sallan Gül (2008: 86-87)'ün belirttiğine göre Yoksulluk Kültürüne yönelik eleştiriler şunlardır:

- Kültürün değişebilir olma özelliği yoksulluk kültürü için de geçerlidir. Bu nedenle Açlık ve yoksulluk gibi durumlarda bir değişme olduğu takdirde yoksulluk kültürü de değişim gösterebilecektir.
- Kişilerin davranışı yalnızca kişilerin sahip olduğu değerlerle açıklanamaz. Örneğin, kız kaçırma davranışı, yoksulun bu davranışı doğru ve geçerli kabul ettiği anlamına gelmemektedir. Ekonomik koşullar onun bu davranışı göstermesinde oldukça etkili olmaktadır.
- Suçun sadece yoksullar arasında görülen bir olgu olduğu yargısı, yoksullara yönelik bir etiketlemedir. Orta ya da üst sınıf üyesi gruplarda da değerlerin ihlali yaygındır.
- Türkiye özelinde, yeni yoksulların özellikleri nöbetleşe yoksulluk ve kültür tanımları dikkate alındığında, gecekonducular ile yoksulların eşanlamlı kullanılması da geçerli bir kullanım değildir. Ayrıca, Türkiye'deki gecekonducular ile gelişmiş Batı ülkelerindeki gettoların önemli farklılıkları olduğu da dikkate alınmalıdır.
-

8. Çalışan Yoksullar

Yoksulluğun önemli boyutu işsizliktir. Çalışmayan, çalışamayan veya düzenli bir işi olmayan bireyler doğrudan yoksulluğun pençesine düşmektedirler. Bununla birlikte çalıştığı halde kendisini ve ailesini geçindiremeyen insanların sayısı oldukça fazladır.

Herhangi bir işte çalıştığı halde kendisini ve ailesini geçindirmek için yeterli gelire sahip olamayan kişiler, çalışan yoksul olarak nitelendirilmektedir. “Bir işte çalıştığı halde, ücret/geliri yoksulluk çizgisinin altında olan ve dolayısıyla hayatını sürdürmede

asgari ekonomik ve sosyal faydadan yararlanamayan kişiler çalışan yoksullardır” (Zengingönül, 2004: 107). Rahnema’nın belirttiği üzere tarih boyunca çalışan veya çalışabilir durumda olan insanlar hiçbir zaman yoksul olarak adlandırılmazken, bugün çalışmak isteyen ve çalışabilecek durumda olan yüz milyonlarca kadın ve erkek, yoksul olarak değerlendirilmektedir (Rahnema, 2009: 244). Bunun en önemli nedeni kapitalizmle birlikte emeğe verilen değerin azalmasıdır.

ILO verilerine göre dünyada günde 1,25 ABD Dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşayan 456 milyon işçi vardır. Günde 2 ABD Dolarlık yoksulluk sınırı ölçütü kullanıldığında ise, çalışan yoksul sayısı iki katına, yani 910 milyona çıkmakta; tüm işçiler içinde çalışan yoksul oranı yüzde 30 olmaktadır (Erdoğan ve Kutlu: 2014: 73-74).

Çalışan yoksulların bir diğer boyutu göçmen yoksullardır. Özellikle gecekondu bölgelerinde yaşayanlar, işsizlikle birlikte çalışan yoksullar sınıfına uygun düşmektedirler. Bu bölgelerde yaşayanlar sürekli olmasa bile bir işte çalışırken temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırken, haliyle yoksulluk sınırının altına düşmektedirler. Düşük ücretler, kayıtdışı istihdam, düzensiz gelir ve sosyal güvenlik imkânlarından mahrum olma gibi nedenler çalışan yoksulluk olgusunu güçlendirmektedir (Aytaç, 2013: 110).

8. Sonuç

Yoksulluğun kentsel boyutu dünyada son üç yüz yıl, Türkiye’de ise son yüzyıl içerisinde kendisini göstermiştir. Bunun en önemli sebebi kırdan kente doğru gelişen göç hareketleridir. Sosyolojik açıdan kent yoksulluğu kırsal yoksulluktan daha önemlidir. Çünkü kırsal yoksulluk oluşum itibarıyla daha basit, yani sadece iktisadi yetersizlik olarak görülürken, kentsel yoksulluk daha komplike bir nitelik arz etmektedir. Özellikle kent yoksulluğu ile birlikte ortaya çıkan yoksulluk kültürü, sosyal dışlanma ve alt sınıf gibi olgular kent yoksulluğunu üzerinde düşünülmesi ve tartışılması gereken bir kavram haline getirmiştir.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde kentsel yoksulluk daha çok yoksulların kendi kaderine terk edilmeleri, ayrımcılığa maruz kalmaları ve bu nedenle toplumsal hayata dahil olamamaları şeklinde tezahür etmektedir. Türkiye’de ise bu etkiler görülmekle birlikte gelişmekte olan dünya ülkeleri ile kıyaslandığında nispeten daha azdır. Bunda bireycilik duygusunun diğer modern ülkelere nazaran daha az olmasının etkisi olduğu kadar, gelişen sosyal devlet anlayışının yoksulların ihtiyaçlarını azaltmasının da önemi söz

konusudur. Ancak yine de yoksulların bir dışlanma yaşadığı öngörülebilir. Bunun en önemli sebebi modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan tüketim kültürüdür. Yoksullar yeteri kadar tüketim yapamadıklarında, yani göreceli yoksulluk problemini yaşadıklarında kendi kendilerini yabancı hissedebilmekte ve ayna benlik olgusunun bir yansıması olarak kendilerini dışlanmış hissederek toplumdan soyutlayabilmektedirler.

Kentsel yoksulluğun önlenmesi öncelikle zorunlu göçlerin engellenmesi gerekmektedir. Bunun için gerek kırsal gerekse gelişmişliği az olan kentlerdeki yaşam kalitesi iyileştirilmelidir. Özellikle işsizlik ve güvenlik nedeniyle oluşan göçler ciddi bir problem yaratmaktadır. Bu problemler giderildiği takdirde, özellikle büyük kentlerde oluşan nüfus yoğunluğu azalacaktır. Ayrıca tarımla ilgili ciddi çalışmalar yapılarak çiftçinin ürettiği malın değeri artırılmalıdır. Bu noktada kırsal sanayinin gelişmesi oldukça önemlidir. Eğer insanlar kendi ürettikleri hammaddeleri yerinde dönüştürebilme imkanına sahip olurlarsa kalkınma daha kolay gerçekleşir ve böylelikle onlar yeni yerler aramak zorunda kalmazlar.

Kentsel yoksulluğun yerinde çözümü noktasında ise yapılan yardımlar son derece önemlidir. Bu noktada son yıllarda ülkemizde yoksullara yönelik olarak ciddi yardımlar yapılmaktadır. Barınma, sağlık, eğitim, gıda, yakacak gibi yardımlar, yaşlılık, engellilik maaşları, eşi vefat etmiş kadınlara verilen maaş v.b. yardımlar yoksulların yükünü oldukça hafifletmektedir. Bununla birlikte yoksulluk sorununun kalıcı olarak çözülmesi için konut edindirme ile ilgili çalışmalar hızlandırılmalı, işsizlik ve düşük ücretle istihdam gibi sorunlar azaltılmalıdır. Böylelikle hem yoksullar yaşadıkları çeşitli sorunları unutarak yaşama dahil olabilirler hem de toplum onları ideal bir şekilde kabullenebilir.

Kaynakça

- Aytaç, Ömer (2013), “Yoksulluk, Kentsel Sınıf-altı ve Sosyal Dışlanma: Modern Kentlerde Sınıfsal/Mekansal Yarılma ve Suçlaştırılma Mekanizmaları” *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek* (Ed. Ö. Aytaç & S. İlhan), Ankara: Birleşik Kitabevi s.65-124
- Bıçkı, Doğan (2013), “Kentsel Yoksulluğun Kültüralist Okumaları” *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek* (Ed. Ö. Aytaç & S. İlhan), Ankara: Birleşik Kitabevi, s.144-166

- Çağlayan, Savaş (2008), "Göç ve Yoksulluk: Mutlak ve Doğrusal Olmayan Bir İlişki" *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*, (Der. N. Oktik) İzmir: Yakın Kitabevi s.301-326
- Erdoğan, Seyhan ve Kutlu, Denizcan (2014), Dünyada ve Türkiye'de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme <http://www.calismatoplum.org/sayi41/erdogdu.pdf>, Son Erişim Tarihi: 01.09.2017
- Ersoy, Melih ve Şengül, Tarık (2000), Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri- Ankara Örneği, Ankara: ODTÜ Yayınları
- Ersoy, Melih ve Şengül, Tarık (2002), Kente Göç ve Yoksulluk- Diyarbakır Örneği, Ankara: ODTÜ Yayınları
- Gül, Hüseyin ve Sallan-Gül, Songül (2008), "Türkiye'de Yoksulluk, Yoksulluk Yardımları ve İstihdam", *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları*, (Derleyen: N. Oktik) İzmir: Yakın Kitabevi s. 361-396
- Işık, Oğuz ve Pınarcıoğlu M. Melih (2001), *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları
- İlhan, Süleyman (2013), "Kentsel Yoksulluğun Anlam Dünyası" *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek* (Ed. Ö. Aytaç&S. İlhan), Ankara: Birleşik Kitabevi,s.169-220
- Kan, Arzu (2014), "Kırsal Yoksulluğun Tarım ve Kadın Boyutu" *Yoksulluk ve Kadın* (Ed. A.Topçuoğlu vd.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.211-227
- Karaman, Kasım (2013), "Türkiye'de Şehirleşme Olgusu ve Gecekondu Sorunu" Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları <http://web.firat.edu.tr/daum/docs/21/22%20TR'de%20C5%9Eehirle%20C5%9Fme%20Olgusu%20ve%20Gecek%20C4%B1ndu%20Sorunu%2020--Kas%20C4%B1m%20KARAMAN%20108-117%20C3%B6dendi.doc> Son Erişim Tarihi: 03.09.2017
- Karpat, Kemal H. (2003), Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm (Çev. A Sönmez), Ankara: İmge Kitabevi
- Lewis, Oscar (1979), *İşte Hayat-1* (Çev. Vahit Çelikbaş), İstanbul: E Yayınları
- Özbek Sönmez İpek (2002), "Yoksulluğu Sürekli Kılan Faktörler Üzerine Gözlemler: İzmir Kent Merkezi Tarihi Konut Alanı Örneği" Kentleşme, Göç ve Yoksulluk (7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi) Ankara: İmaj Yayıncılık
- Rahnema, Macit (2009), Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya, (Çev. Şule Ünsaldı), Ankara: Özgür Üniversite Yayınları

- Yılmaz, Cevdet (2008), “Kentsel Yoksulluk: Dayanışma, Güven ve Risk İlişkisinin Dönüşümü” *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, (Der. N. Oktik) İzmir: Yakın Kitabevi s.163-206
- Yusufoğlu, Ömer Şükrü (2015), Parçalanmış Ailelerin Yoksulluğu ve Geçinme Stratejileri, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Zengingönül, Oğul (2004), *Küreselleşme - Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde*, Ankara: Adres Yayınları
- http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tgyona/TGYONA_rapor.pdf Son Erişim Tarihi: 23.08.2017
- <http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/bm-gida-ve-tarim-orgutunun-aclik-raporu> Son Erişim Tarihi: 25.08.2017
- <http://www.fao.org/3/a-i4040e.pdf> Son Erişim Tarihi: 25.08.2017
- http://www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=1492 Son Erişim Tarihi: 18.08.2017
- www.maziz.net Son Erişim Tarihi: 09.09.2017
- www.tuik.gov.tr Son Erişim Tarihi: 23.08.2017

DÜNYADAKİ GÖÇ HAREKETLERİ; TÜRKİYE VE ALMANYA GÖÇMEN POLİTİKALARI MUKAYESESİ

Öğr. Gör. Erhan AKARDENİZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Göksun MYO

Yrd. Doç.Dr. Cem ENGİN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü*

Tarihsel süreç içerisinde göç olgusunun ister sosyo-ekonomik, isterse siyasi nedenlerle gerçekleşmiş olsun dünya üzerinde varlığından her zaman söz etmek mümkündür. Günümüzde göç kavramı özellikle Türkiye'nin sınır ülkeleri ve Ortadoğu başta olmak üzere dünyada yaşanan olası sıcak çatışma bölgelerinden diğer ülkelere düzensiz ve kitlesel göçü de beraberinde getirmektedir. Tanımsal olarak baktığımızda göç kavramı, çalışmak ve daha iyi yaşam olanakları bulmak umuduyla, insanların oturdukları yeri bırakıp başka yerlere yerleşmesi (Aksoy, 2012;293) hareketi olarak ifade edilse de göçlerin etkisi sadece bireylerin coğrafi değişikliği ile sınırlı kalmamakta göç eden ve göç alan toplumlarda zaman içerisinde toplumsal yapı üzerinde yeni toplumsal davranış biçimlerinin oluşmasına ve uygulanan politikaların gerçekleşen göç olgusuna göre yeniden düzenlenmesi ve değiştirilmesi gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda dünya genelindeki göç hareketi ve uluslararası göçmen sayısı son on beş yılda hızla büyümeye devam etmiştir. 2000 yılında 173 milyon olan göçmen sayısı 2010 yılında 222 milyona ve 2015 yılında 244 milyona ulaştığı ifade edilebilir. (www.un.org).

Çalışmada, son 10 yılda Dünyadaki mevcut göçmen sayıları, demografik durumları ile göç hareketlerinin kıtalar arası dağılımı hakkında istatistiki veriler ortaya konulmuştur. Bu veriler değerlendirildikten sonra da Almanya'da II.Dünya Savaşı sonrası uygulanan göçmen politikaları ile Türkiye'de 2011 yılından itibaren Suriyelilere yönelik yapılan uygulamalar mukayese edilerek, göç politikalarının oluşturulması hususunda alternatif politika önermeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dünya Göç Hareketleri, Göç Politikaları

MIGRATION MOVEMENTS AT WORLD: THE COMPARISON OF IMMIGRANT POLICIES OF TURKEY AND GERMANY

In the historical process, it is possible to talk about the existence of immigration all over the world whether it is socio-economic or political. Today, the concept of immigration is accompanied by irregular and massive migration, especially from the border regions of Turkey and possible hot conflict regions in the world, especially in the Middle East. While the definition of migration is explained as the movement of people leaving the

place they live in and hoping to find better opportunities for life (Aksoy, 2012; 293), the impact of migration is not limited only to the geographical change of individuals, reveals the fact that new forms of social behavior are formed on the social structure and that the applied policies are rearranged and changed according to the actual migration phenomenon. In this context, the migration movements and the number of international migrants throughout the world have continued to grow rapidly over the last fifteen years. It can be stated that the number of immigrants, which was 173 million in 2000, reached 222 million in 2010 and 244 million in 2015. (www.un.org).

In this study, the statistics of the number of immigrants in the world, the demographic conditions and the distribution of migratory flows among the continents in the last 10 years are presented. After evaluating this data, comparing alternative immigration policies implemented in Germany after World War II and the applications made in Turkey to Syrians since 2011, it is presented alternative policy proposals for the establishment of immigration policies.

Key words: Migration, World Migration Movements, Immigration Policies

1.GİRİŞ

Çalışmada vurgu yapılmak istenen en önemli husus mevcut veriler ışığında göç ve göçmen olgusuna dikkat çekmek ve bu olgunun tüm dünya devletleri nezdinde çözüme kavuşturulması gereken önemli bir uluslararası konu olduğunu ifade etmektir. Bu kapsamda konu değerlendirildiğinde de göç olgusuna ilişkin ortaya konulacak politika önermelerinin belirlenmesinde ortak hareket etmenin tüm ülkeler için önem taşıdığını belirtmek gerekmektedir. Bu hususta ortaya konacak politika önermelerinin belirlenmesi ve uygulanması noktasında başta Birleşmiş Milletler olmak üzere tüm uluslararası platformlarda göçün kaynağını teşkil eden unsurların belirlenmesi ve uygulamada etkin ve etkili çözüm önerilerinin ortaya konması dünya siyasetinin şekillenmesi açısından da önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında Türkiye'deki göç ile ilgili temel sorun alanlarını ortaya koymak ve çözüme yönelik öneriler sıralamaktır. Bu çalışmanın ilk ayrımında kavramsal olarak göç ile ilgili açıklamalar yapılacaktır. Bu noktadan hareketle ikinci ayrımda Almanya göç politikaları değerlendirilecektir. Üçüncü ayrımda ise Türkiye'de yaşayan göçmenlerin demografik özelliklerinden bahsedilmektedir. Yazının temel iddiası, bir çok ülke tarafından sorun olarak görülen göç olayı

gerekli politikalarla yönetildiği takdirde göç alan ülkeye katkıya dönüşmesi gerektirir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Kavramsal boyutta göç olgusuna ilişkin kullanılan mülteci, sığınmacı gibi farklı terimlerin neyi ifade ettiklerinin belirlenmesi göç kavramının açıklığa kavuşturulması açısından önem taşımaktadır. Göçün artan önemine istinaden göç konusu gün geçtikçe daha fazla küresel bir yaklaşım ile eşgüdümlü müdahale gerektiren bir mesele olarak kabul edilmektedir. Göç konusunu Devletler artık sadece ikili düzeyde değil, bölgesel ve son dönemlerde olduğu gibi de küresel ortamlarda tartışmaktadırlar. Bu tür uluslararası işbirliğinin başarılı olabilmesi için herkesin ortak bir şekilde anladığı bir dil oluşturulması gerekmektedir (www.goc.gov.tr,2016a:5). Öncelikle bu konudaki temel kavramları genel kabul görmüş tanımları ile ele almak lazım. Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütüne göre; kişinin yasal statüsünden bağımsız olarak, taşınmakta olan veya uluslararası bir sınırdan veya bir Devlette yaşadığı alışılmış ikametgâhından uzaklaşan herhangi bir kişiyi **göçmen** olarak tanımlar. **Göç**; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir(www.iom.int). Bazı politika yapıcılar, uluslararası örgütler ve medya organları göçmen ve mültecileri kapsayan "göçmen" kelimesini çatı terimi olarak anlıyor ve kullanıyor. Örneğin, uluslararası göçle ilgili küresel istatistikler, genellikle birçok sığınmacı ve mülteci hareketini içerecek "uluslararası göç" tanımını kullanmaktadır(www.unhcr.org).

Mülteci; “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve, söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (www.goc.gov.tr,2016a:13). Ülkesini terk ederek, mülteci olduğu iddiasıyla bir başka ülkeye sığınan fakat henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili merciler tarafından karar verilmemiş kimseler ise **sığınmacı** (asylum seeker, defector) şeklinde ifade edilmektedir (Deniz,2014:178).

Göç konusu, gönderen ve alan ülkelerdeki, polis, sınır yetkilileri, hükümet ve hükümet-dışı örgütler ve göçmenlerin kendileri için de olmak üzere, pek çok kurumu ilgilendiren bir konudur. Genel anlamda uluslararası alanda kabul edilmiş tanımlar bulunmadığında, resmi ya da gayriresmi bir şekilde, her bir grubun kendi bakış açısına göre kendi tanımına karar verme olasılığı ortaya

çıkacaktır. Örnek vermek gerekirse, “insan ticareti” terimi için farklı tanımlardan oluşan geniş bir yelpaze var iken, yakın bir geçmişte resmi uluslararası bir sözleşme ile getirilen tanım kapsamında bu tanımlar birleştirilmiştir. Ancak, halen üzerinde bir anlaşmaya varılmamış pek çok terim tanımı da bulunmaktadır(www.goc.gov.tr,2016a:5).

2. DÜNYA ÜZERİNDEKİ GÖÇ HAREKETLERİNE GENEL BAKIŞ

Uluslararası göçmenlerin sayısı Dünya genelinde hızla büyümeye devam etmektedir. 2000 yılında 173 milyon, 2010 yılında 222 milyon ve 2015'te 244 milyona ulaşmıştır. Uluslararası göçmenlerin yaklaşık üçte ikisi Avrupa'da (76 milyon) ya da Asya'da (75 milyon) yaşamaktadır. Kuzey Amerika ise üçüncü sırada(54 milyon) bulunmakta, ardından Afrika (21 milyon), Latin Amerika ve Karayipler (9 milyon) ve Okyanusya (8 milyon)gelmektedir(www.un.org,2016b:1).

Tablo-1:Göçmenlerin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı ve Demografik Özellikleri

	Uluslararası Göçmenler		Uluslararası Göçmenlerin Ülke Nüfuslarına Oranı		Kadınların Oranı		Yaş Gruplarının Oranı		
	2000	2015	2000	2015	2000	2015	0-19	20-64	65+
Dünya	172.703	243.700	2,8	3,3	49,1	48,2	15,0	72,5	12,5
Gelişmiş Ülkeler	103.375	140.482	8,7	11,2	51,1	51,9	10,1	74,6	15,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	69.327	103.218	1,4	1,7	46,1	43,3	21,8	69,6	8,6

Kaynak: www.un.org, 2016a

Tablo 1'e bakıldığında göçmenlerin çoğunluğunun gelişmiş ülkelere göç ettiği görülmektedir. 243.700 göçmenin 140.482'si (yüzde 58) gelişmiş ülkelere göç etmiştir. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki göçmenlerin ülke nüfusları içindeki paylarında artış görülmektedir. 2000 yılında yüzde 8,7 olan göçmen nüfusu 2015 yılına gelindiğinde 11,2'ye yükselmiştir. Bu oranları daha da detaylandırmak gerekirse göçmenlerin gittiği ülkelerdeki yaşadıkları şehirlere bakıldığında durum daha da netleşmektedir.

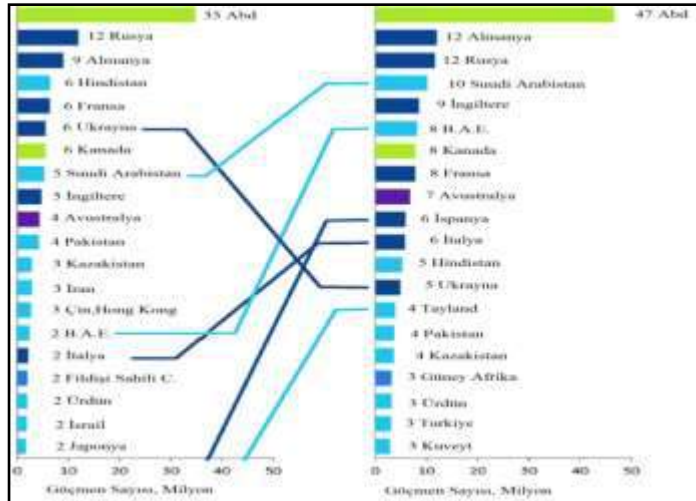
Tablo-2: Dünya Geneline Büyük Kentlerdeki Göçmen Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı

Şehir Adı	Ülke	Göçmen Nüfusun Şehir Nüfusuna Oranı	Şehir Adı	Ülke	Göçmen Nüfusun Şehir Nüfusuna Oranı
Auckland	Yeni Zelanda	39%	Frankfurt	Almanya	27%
Sidney	Avustralya	39%	Paris	Fransa	25%
Miami	Amerika	39%	San Diego	Amerika	23%
Singapur	Singapur	38%	Stockholm	İsveç	23%
London	İngiltere	37%	Houston	Amerika	22%
San Jose	Amerika	37%	Rotterdam	Hollanda	22%
Melborn	Avustralya	35%	Las Vegas	Amerika	22%
Los Angeles	Amerika	34%	Washington D.C.	Amerika	22%
San Francisco	Amerika	30%	Riverside	Amerika	21%
New York	Amerika	29%	Madrid	İspanya	20%
Amsterdam	Hollanda	28%	Milano	Amerika	19%

Kaynaklar: www.gmdac.iom.int, 2015 Global Migration Trends:7;

www.citylab.com

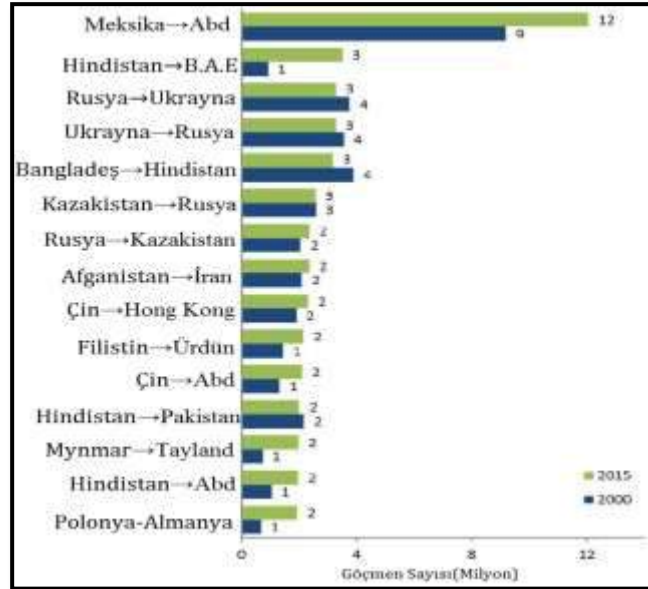
2015'te tüm uluslararası göçmenlerin üçte ikisi (yüzde 67) sadece 20 ülkede yaşamaktadır. Uluslararası alanda göçmenler en fazla Amerika'ya(47 milyon) gitmektedir. Dünya göçmenlerinin yaklaşık beşte biri (yüzde 19) burada yaşamaktadır. Almanya ve Rusya ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. 2015 yılında dünyadaki göçmenlerin 104 milyonu (yüzde 43) Asya kökenli, 62 milyonu (yüzde 25) Avrupa kökenli, 37 milyonu Latin Amerika ve Karayipler'den (yüzde 15) ve 34 milyonu Afrika (yüzde 14) ülkelerinden hareket eden göçmenlerden oluşmaktadır. (www.un.org,2016b:1).

Grafik 1: 2000-2015 Yıllarında En Fazla Göç Alan İlk 20 Ülke (Milyon)

Kaynak: www.un.org,2016b:7

2015 yılında İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana 28 Avrupa ülkesinde ilk defa ölümler doğumlardan daha fazla gerçekleştiği vurgulanmaktadır. 21. yüzyılın ortasına doğru Avrupa nüfusunun 510 milyondan 529 milyona çıkması beklenmektedir. Bunun nedeni de Avrupa'ya gelen göçmenler olarak gösterilmektedir. Avrupa kıtasının en büyük sorunlarından biri gittikçe yaşlanan bir nüfusa sahip olmasıdır. Avrupa'ya başarılı bir şekilde uyum sağlamış göçmenlerin Avrupa'nın demografik ihtiyaçları için bir çare olabileceği görülmektedir(www.gocvakfi.org.tr,2017). Bu göçmenlerin nereden geldiklerine baktığımızda; en fazla göç alan ülke ABD'ye 2015 yılında Meksika'dan 12 milyon göçmen geldiğini söylemek mümkündür.

Grafik-2: 2000 ve 2015 Yıllarında En Fazla Göçün Yaşandığı 15 Ülke

Kaynak:www.un.org, International Migration Report 2015: 20

İlgili verilerden anlaşılacağı üzere 28 üyesi bulunan Avrupa Birliği'nin 20 üyesinin nüfusundan daha fazla sayıda göçmen ABD'ye giriş yaptığı söylenebilir.

Tablo-3:Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerden Nüfusu 12 Milyondan Az Olanlar

1	Malta	434,400	11	Finlandiya	5,487,300
2	Lüksemburg	576,200	12	Danimarka	5,707,300
3	Kıbrıs Rum Kesimi	854,800	13	Bulgaristan	7,153,800
4	Estonya	1,315,900	14	Avusturya	8,690,100
5	Letonya	1,969,000	15	Macaristan	9,830,500
6	Slovenya	2,064,200	16	İsveç	9,851,000
7	Litvanya	2,888,600	17	Portekiz	10,341,300
8	Hırvatistan	4,190,700	18	Çek Cumhuriyeti	10,553,800
9	İrlanda	4,724,700	19	Yunanistan	10,783,700
10	Slovakya	5,426,300	20	Belçika	11,311,100

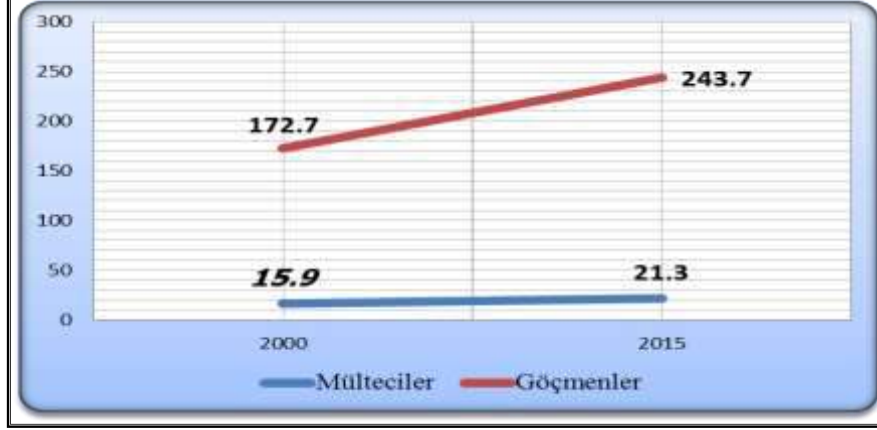
Kaynak:www.eurostat.eu,2017:4

En fazla göçün yaşandığı ülkeler tablosunda Ukrayna ve Rusya’daki göçmenlerin karşılıklı olarak diğer ülkeye göç ettiği görülmektedir.

Uluslararası göçmenlerin yaş ortalaması 2000 yılında 38 iken küçük bir artışla 2015 yılında 39 olmuştur. Bazı önemli bölgelerde göçmenler daha genç hale gelmektedir. 2000-2015 yılları arasında Asya, Latin Amerika, Karayipler ve Okyanusya’ya göç edenlerin ortalama yaşları düşmüştür(www.un.org,2016a:1).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK, UNHCR) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) verilerine göre dünyadaki toplam mülteci sayısı -kayıt altına alınmış olan- 1974 yılında 2.4 milyon, 1984 yılında 10.5 milyon ve 1994 yılında 25 milyondur. Bu sayı 2003 yılında 20.6 milyona düşmüştür. 2014 yılında 19,5 milyon olan sayı 2015 itibariyle 21,3 milyon civarındadır. 2015 yılında Dünyanın en büyük mülteci barındıran ülkesi 1,6 milyon mülteci ile Türkiye olduğu söylenebilir.(www.un.org,2016b:1). 2016 yılı aralık ayı itibariyle bu sayı 3,1 milyonu Suriyeli olmak üzere 3,5 milyona ulaşmıştır (Erdoğan,2017:8).

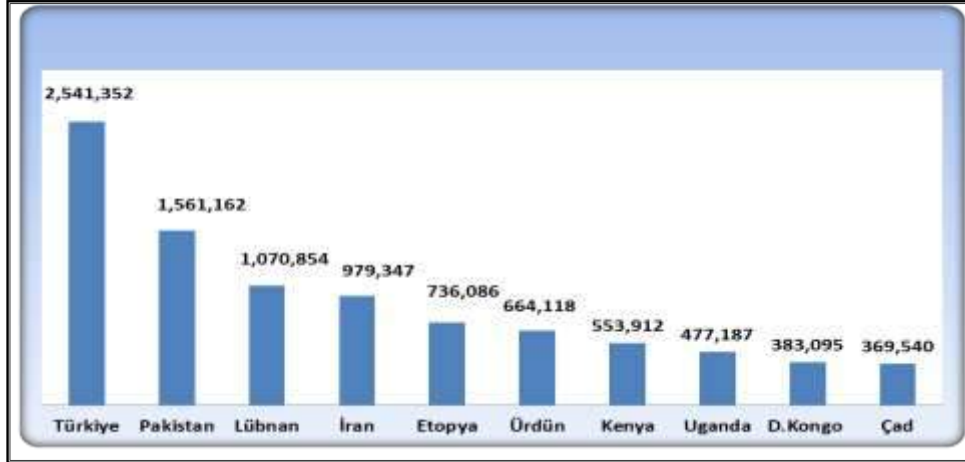
Grafik-3:2000-2015 Yıllarındaki Mülteci ve Göçmen Sayıları (Milyon)

Kaynak: www.refugeesmigrants.un.org

2015 yılında dünyadaki mültecilerin ülkeler itibariyle dağılımına baktığımızda grafik 4'te görüldüğü üzere Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Tabii olarak Türkiye'nin yakın çevresindeki siyasi gelişmeler bu hususta önem taşımaktadır.

Grafik-4:2015 Yılında En Fazla Mülteci Barındıran Ülkeler (Milyon)

Kaynak: www.refugeesmigrants.un.org

Dünyadaki göçmen hareketleri tek bir rota veya yönelim göstermemektedir. Bulunan yer ve kıtaya göre farklı yönlerde olabilmektedir. Amerika kıtasında; güneyden kuzeye, Asya kıtasında; doğudan batıya ve güneye, Afrika kıtasında ise güneyden kuzeye doğru olabilmektedir (www.weforum.org).

Grafik-5:Avrupa'ya Giden Başlıca Mülteci Güzergâhları

Kaynak: Hopyar,2017:61

3.ALMANYA GÖÇMEN POLİTİKALARI

Almanya göç politikalarını değerlendirirken iki yönlü analiz yapmak gerekmektedir. İlk olarak ulus devletin izlediği politikalar, ikinci olarak ise Avrupa Birliği üyeliği nedeniyle birliğin izlemiş olduğu göç politikalarını değerlendirmek gerekmektedir. Öncelikle Avrupa Birliği politikalarına bakacak olursak; bu hususta 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, uluslararası hukuk bağlamında AB üyesi ülkeleri bağlayan ve sığınma hakkını temel bir hak olarak tanıyan ilk metin olması nedeniyle önemlidir. Sözleşme mülteciyi "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi" (Aldırmaz,2017:85) olarak tanımlayarak mültecilerin geri gönderilmeme ilkesine vurgu yapması yönünden önem taşımaktadır. İkinci olarak AB, 1967'te New York Protokolü'nü onaylamıştır. AB ülkeleri 1985'te Schengen sistemiyle siyasi bütünleşme ve birlikte sorun çözme politikasını benimsemeye çalışmasına rağmen göç temelli sorunlarda ortak hareket edememiştir. 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile AB vatandaşlığına vurgu yapılmıştır. Ortak dışişleri ve güvenlik politikasıyla birlikte üye ülkeler arasında sınır kontrollerini kaldırmak amacıyla Schengen, AB hukukunun parçası haline getirilmiştir(Hopyar,2017:62).

Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde 1990'lara kadar göç olgusu ülkeler tarafından belirlenmiştir(Özerim,2014:13). 1999'dan bu yana Avrupa Ortak Sığınma Sistemi'ni kurmaya çalışan AB, mültecilerle ilgili üzerinde uzlaşmış ve tüm birlik ülkeleri için geçerli olacak bir politika oluşturmayı amaçlamıştır. Avrupa Topluluğu üyesi beş ülke (Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda) tarafından iç sınır kontrollerinin kaldırılması ve serbest dolaşımın sağlanmasını amaç edinen Schengen Anlaşması imzalanmıştır. Schengen Sözleşmesiyle birlikte üye devlet vatandaşlarının Topluluk içerisinde serbest dolaşım hakkı sağlanmıştır(Özge,2010:52). Böylece iç sınırların kaldırılması ve dış sınırlar konusunda bir birliktelik oluşmuştur. Ulus devletinin üzerinde politikaların başlangıcı sayılabilecek olan Schengen Anlaşmasını 1992 yılındaki Maastricht antlaşması izlemiş ve topluluk ekonomik amaçların yanında siyasi olarak ta amaç birlikteliğini ortaya koymuştur. Antlaşmanın AB'nin göç politikası açısından en önemli noktası ise, Antlaşmadan önce devletler arası koordine edilen Trevi ve Göç Grubu gibi oluşumları kurumsal olarak birleştirmesi ve Trevi Grubunu "Adalet ve İçişleri" alanına entegre etmesidir (ORSAM, 2012:13). 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile göç ve iltica konusu ilk kez ortak bir mesele olarak ele alınmıştır. Söz konusu anlaşmayla vize, ikamet ve iltica alanında ortak yaklaşımlar benimsenmiş ayrıca üye ülkeler nezdinde iltica politikaları ve uygulamaları uyumlu hale getirilmeye çalışılmıştır (Şen ve Özkurul,2015:98). 1999 yılında gerçekleştirilen Tampere Zirvesi'nde Amsterdam Antlaşmasında göç ve sığınma konularında belirlenen hedeflere ulaşmak için eylem planı oluşturulmuştur. Göçmenler ile ilgili olarak yaşanan sorunların artması sebebiyle göçmenlerin entegrasyonuna daha fazla önem vermeye başlanmıştır. Zirvede belirtilen önemli hususlardan birisi de birlik topraklarının üye olmayan kişilere de açık olduğu konusudur (Ultan, 2016: 125). 2003 yılında Lahey Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve sonucunda 2010 yılına kadar sürececek bir plan ortaya çıkmış; kaynak ve transit ülkelerin iltica sistemlerinin güçlendirilmesi, üçüncü ülkeler ile işbirliği geliştirilmesi, düzensiz göçle mücadele, yeniden yerleştirme programlarının geliştirilmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması kapsamında çalışmaların arttırılması öngörülmüştür(Şen ve Özkurul,2015:98).

Avrupa Birliği'nin serbestleşme ve güvenlik adına attığı hukuksal adımları Özcüre'ye (2016) göre 3 temel başlıkta toplanmaktadır.Bunlar;

“Giriş ve Sınır kontrolleri ile ilgili olanlar;

1. Schengen Sınır Kuralları Tüzüğü (Code) 562/2006/EC,
2. Vize Kuralları Tüzüğü 810/2009/EC,
3. FRONTEX Tüzüğü 2007/2004/EC,
4. Deniz Sınırları Tüzüğü 656/214/EU.

Göç ile ilgili olanlar;

1. Aile Birleştirme Yönergesi 2003/86/EC,
2. Uzun Süreli İkamet (Oturma) Edenler Yönergesi 2003/109/EC,
3. İnsan Kaçakçılığı Yönergesi 2004/81/EC,
4. Öğrenciler Yönergesi 2004/114/EC,
5. Araştırmacılar Yönergesi 2005/71/EC,
6. Geri Gönderme Yönergesi 2008/115/EC,
7. Mavi Kart Yönergesi 2009/50/EC,
8. İşverenler İçin Yaptırımlar Yönergesi 2009/52/EC,
9. Tek İzin Yönergesi 2011/98/EU,
10. Mevsimlik İşçiler Yönergesi 2014/36/EU,
11. Şirket-içi Ödünç İşçileik (taransfer) Yönergesi 2014/66/EU.

Sığınma ile ilgili olanlar;

1. Geçici Koruma Yönergesi 2001/55/EC,
2. Sığınmacıların Nitelikleri Yönergesi 2011/95/EU,
3. Sığınma Yöntemleri Yönergesi 2013/32/EU,
4. Sığınma Tespit Koşulları Yönergesi 2013/33/EU
5. AB Dublin III Tüzüğü 604/2013’dür.”

Avrupa tarihsel süreçte uygulanacak sosyal ve siyasal politikalara önceleri ulus devletler olarak karar verirken şuan birlikte politika ve perspektif oluşturmaktadırlar. Göç ile ilgili olarak da uzun vadeli ekonomik ve sosyal entegrasyona önem verilmektedir. Burada yerel yönetimlerin entegrasyondaki sorumlulukları çok fazla arttırılmıştır. Farklı kültürlerden, farklı eğitim seviyelerinden bireylerin genellikle acil olarak barınma ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi daha sonra da eğitilerek entegre edilmesi gerekmektedir. Avrupa'daki Paris, Brüksel ve Nice'deki son terör saldırılarından dolayı büyük sosyal huzursuzlukla karşı karşıya kalan Avrupa günlük yaşamda kültürel ve dini farklılıklar etrafında artan gerilim; yerel düzeyde , devlet düzeyinde ve ulusal politikada oynaklığın artmasına neden olmuştur. Birçok açıdan, bu karmaşık ve çekişmeli ortam, şehirlerin başarılı entegrasyon stratejileri tasarlama ve sunma biçimleri üzerinde büyük önem taşımaktadır.(Katz vd,2016:2) Yaklaşık

20 yıldır Batı toplumlarında göçmenler, mülteciler ve sığınmacılara karşı önyargılar, korkular artmış olmasının yanısıra ırkçı söylemlerinde yaygınlaştığını görmekteyiz. Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren Doğu Avrupa ve Afrika'dan Avrupa ülkelerine olan mülteci akını, belirli bir kesim tarafından 'yoksulların işgali', 'Avrupa'nın saldırıya uğraması' şeklinde değerlendirilmektedir. Böylesine tanımlamalara "Göçmenler ücretleri düşürür, yerli nüfus arasında işsizliği yükseltir, doğurganlıklarıyla sosyal sistemi çökertir ve ulusal kimliği tehlikeye düşürürler gibi ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yeni argümanlar da ilave edilmektedir (Özekmekçi, 2010:44). Burada batı ile doğu arasındaki kutuplaşma ister ekonomik ister siyasi isterse de terör algısı nedenleriyle artması batının hem göç politikalarını etkilemekte hem de göçmenlere olan bakış açılarını toplum nezdinde değiştirmektedir.

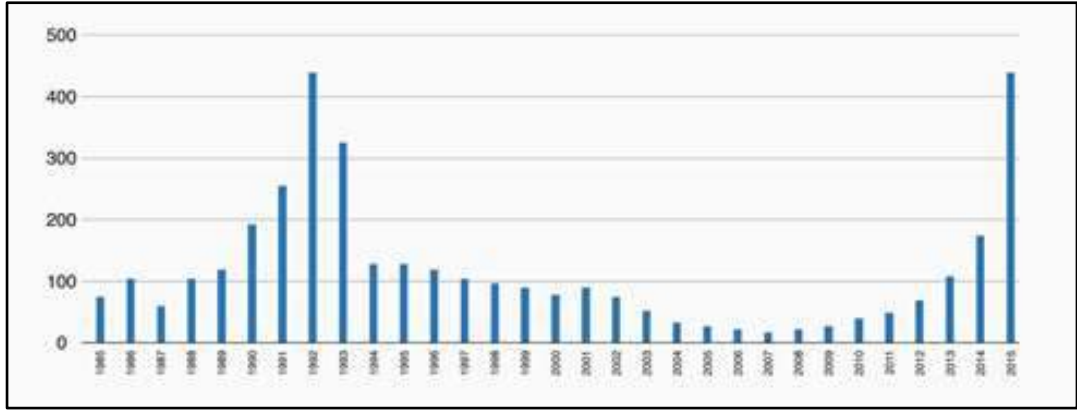
Avrupa üye ülkelerinin göç politikalarına göz attıktan sonra Almanya'nın izlediği politikalara bakacak olursak; İkinci Dünya Savaşından sonra yeniden ayağa kalkmaya çalışan Almanya işgücü gereksinimini karşılamak üzere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere işçi göçü kabul etmeye başlamıştır. 1954 yılından 1970'lere kadar Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Türkiye'den insan gücü alımı gerçekleştirmiştir. (Aksoy, 2012:294). Alınan göçlerin kalıcılığı açısından baktığımızda 1961-1976 yılları arasında Almanya'ya giriş yapan göçmen işçilerin üçte ikisinin ülkeyi terk ettiği belirtilmekte geri dönüş yapan göçmenlerin ise daha çok AB üyesi ülke vatandaşları olduğu ifade edilmektedir. Öyle ki bu dönemde, her 10 İtalyan'dan 9'u, her 10 İspanyol'dan 8'i ve her 10 Yunan'dan 7'si Almanya'yı terk ederken, bu oran Yugoslav göçmenlerde 5'e, Türk göçmenlerde ise her 10 göçmenden 3'üne kadar düşmüştür (Constant ve Massey,2003:632).

1990'lı yıllardan itibaren göç konusunda artan tartışmalar ile Almanya, göç politikasında birtakım değişikliklere gitme ihtiyacı hissetmiş, bu kapsamda hem vatandaşlık yasası hem de göç yasası konusunda yeni düzenlemeler yapmıştır. 2000 yılında vatandaşlık yasasının yenilenmiş, yabancı ailelerin Almanya'da doğan çocuklarına belirli koşulları taşımaları şartı ile vatandaşlık tanınması mümkün kılınmıştır. Söz konusu çocukların 18-23 yaş arasında ailelerinin vatandaşlığı veya Alman vatandaşlığı arasında tercih yapması mecburi kılınmıştır. Bunun yanı sıra, 1993 yılı öncesinde ülkeye giriş yapmış etnik Almanlara otomatik olarak vatandaşlık tanınmıştır. Ayrıca daha önce yürürlükte olan kurallara göre vatandaşlık elde edilmesi için

gerekli olan 15 yıldır ülkede yaşıyor olma şartı değiştirilerek 8 yıla düşürülmüş, ancak vatandaşlık kazanılması için kişinin **yeterli Almanca bilgisine** sahip olması ve **kendi geçimini sağlayabilecek** durumda olması şart koşulmuştur (www.auswaertiges-amt.de)

Almanya'ya 1992'de 438.190 iltica başvurusu yapılmış bu sayı 2015'te 441.800'e yaklaşmıştır. Aynı yıl 390.000 "resettler" (yani 18. yüzyıldan beri eski Sovyet devletlerine göç etmiş etnik Almanlar) Almanya'ya döndüğü ifade edilmektedir. Bu muazzam göç baskısı, ekonomik ve sosyal zorluklarıyla birleştiğinde, ulusal hükümeti, mutlak bir sığınma hakkını garanti altına alan Alman Anayasası'nın 16. maddesini değiştirmeye zorlamıştır. 1992 yılında yapılan değişiklik, iltica başvurularında izleyen yıllarda dramatik bir düşüş olmuştur.(Katz vd,2016:6).

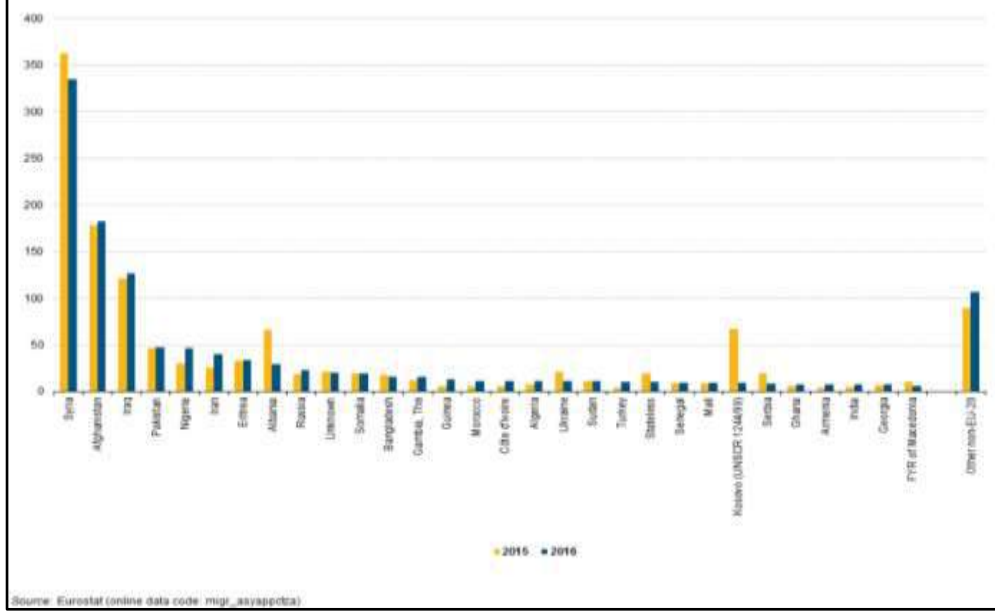
Grafik-6:1985-2015 Almanya'ya Yapılan İltica Başvuruları (100.000 Kişi)

Kaynak:www.ec.europa.eu/eurostat.

Almanya'ya başvuru yapan ülkelere baktığımızda; ilk sırada Suriyeliler olduğu görülmektedir.

Grafik-7:2015-2016 Almanya'ya İltica Başvurusu Yapılan Ülkeleri (100.000 Kişi)

Kaynak: www.ec.europa.eu/eurostat.

Göçmenlerin ülkedeki dağılımlarına baktığımızda 2015 yılı itibariyle en fazla büyük şehirlerde olduklarını görmekteyiz. Bu dağılımın federal şehir nüfusuyla barındırdığı göçmen sayısının paralel olduğu görülmektedir. Bu durumu sağlayan husus göçmen kabulü esnasında uyguladıkları “Königstein kota sistemi” ile sağlanmaktadır.

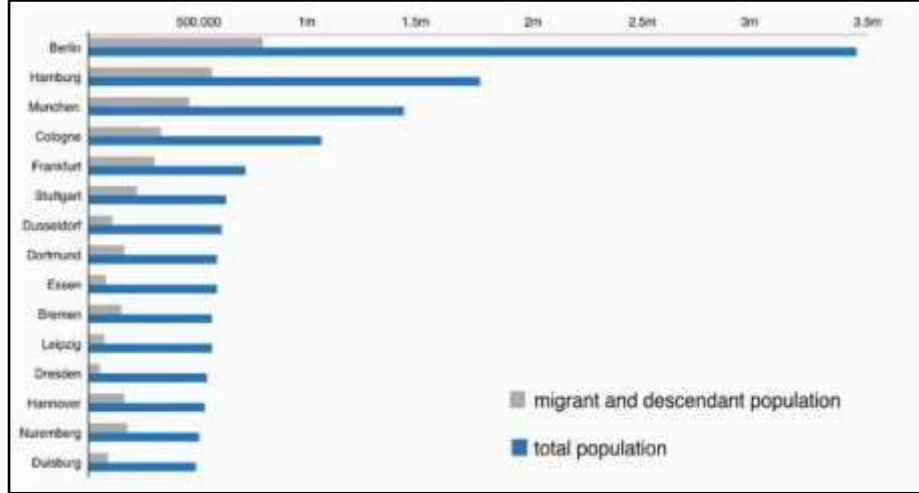
Grafik-8:2015 yılında Königstein Kota Sistemine Göre İltica Başvurularının Dağılımı

Kaynak: www.bamf.de

Bu sistem 1949 yılında geliştirildi ve daha sonra iltica prosedürlerine de uygulanmaya başlandı. Almanya'da 2015 yılında iltica başvurusunda bulunan 64.540 mülteci, Königstein kontenjanı uyarınca eyaletler arasında dağıtıldı. Bu sistemde kısa vadede mültecileri, toplam nüfus ve vergi gelirlerine orantılı olarak dağılımını sağlamaktadır. Buradaki amaç federal kaynakların adil, hakkaniyetli kullanılmasıdır. Königstein Kontenjan Sistemi, federal şehrin toplam nüfus içerisindeki oranının 1/3 ile yine o federal şehirden elde edilen vergi gelirlerinin toplam vergi gelirine oranının 2/3'nün toplanması ile bulunan oran ile o şehre, gelen mültecilerden ne kadarının dağıtılması gerektiğini ortaya koyan bir hesaplama (Katz vd, 2016:8).

Grafik-9:2015 yılındaki Almanya'nın Şehir Nüfusları ile Göçmen Nüfusları

Kaynak: www.destatis.de

Almanya Şansölyesi Schröder 2000 Şubatında bilgisayar uzmanı ihtiyacını karşılamak için teknoloji alanındaki meslek sahiplerine "Green Card" (Yeşil Kart) uygulamasına geçmiştir. AB ülkeleri dışından üçüncü ülke vatandaşlarının green card düzenlemesinden yararlanabilmek için; enformasyon veya iletişim teknolojisi alanlarında üniversite veya sanat/fen kolu (polytechnic) derecesi veya bu alanlarda yeterli birikime sahip olup da onları istihdam eden işverenlerinden yıllık en az 100.000 DM geliri gibi şartlar istenmektedir (Werner, 2002: 321). Alman yeşil kart sistemi, Amerika'da mevcut olan ve kişiye belirsiz süreli oturma ve çalışma izni tanıyan yeşil kart sisteminden farklı olmuştur. Bunun yanı sıra, program kapsamında istihdam edilen üçüncü ülke vatandaşlarının iş

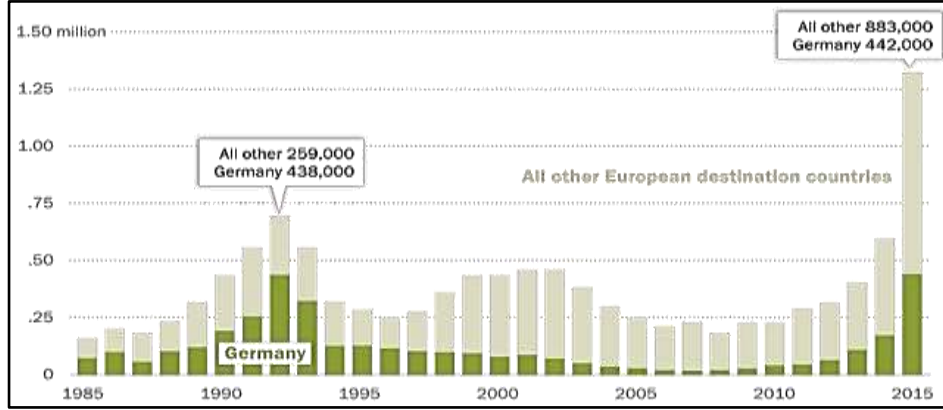
değişebilmeleri ve aile birleşiminden yararlanabilmeleri mümkün kılınmış, aile birleşimi ile ülkeye gelen eşlerin bir yıllık bekleme süresi sonrasında çalışma izni elde edebilmesine izin verilmiştir(Kolb,2005:1). Programın hayata geçirildiği 2000 yılı Ağustos ayından 2003 yılı Haziran ayına kadar 14.876 kişiye yeşil kart düzenlemesi kapsamında çalışma izni çıkartılmıştır.

Almanya'nın son dönem göç politikası ise diğer AB ülkelerinden daha farklı bir şekilde seyretmiştir. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birçok AB üyesi ülkede vasıflı göçmenlere dahi kapıların kapanmasına rağmen, Alman ekonomisi kriz karşısında daha güçlü durabilmiş ve ekonomisi büyük yara almamıştır. Almanya kriz sonrası dönemde işgücü piyasasında ihtiyaç duyduğu vasıflı işgücünü temin edebilmek ve kalkınmasını sürdürebilmek amacıyla göçmenlere karşı kapılarını kapatmamıştır. Bu çerçevede, 2009 yılı Mayıs ayında, en iyi beyinleri Alman işgücü piyasasına kazandırmak amacıyla İşgücü Göçü Kontrol Yasası çıkartılmıştır(Kim,2011:98).

Almanya'daki mültecilerin entegrasyon sürecini anlamak için mülteci olma yolunun bilinmesi gerekmektedir. Almanya'ya gelen bir sığınmacı, öncelikle yetkililerle iletişime geçmelidir. Bu, doğrudan sınırda veya ülkenin herhangi bir yerinde olabilir. Her iki durumda da, mülteci en yakın ilk resepsiyon merkezine (Erstaufnahmerichtung) gönderilir. Burada kişi EASY kayıt sistemi aracılığıyla kayıt altına alınarak sağlık durumu değerlendirilmektedir. 5 adet bulunan ilk alım merkezi kayıt, tıbbi değerlendirme ve sığınma başvurularının sunulması için "**tek durak**" olarak işlev görmesi için çalışmalar sürmektedir. İkinci adım olarak mülteci, 16 eyaletten birine Königstein kota sistemine göre tahsis edilecek. Mülteci, bir bilet alacak ve atandığı federal şehre bağımsız olarak seyahat edecek veya toplu taşıma araçları ile seyahat edecektir. Bazı federal devletler genelde merkezi bir başlangıç resepsiyon merkezi işletirken, bazıları 2015'te ilk alım tesislerinin aşırı yüklenmesinden dolayı yeni şubeler açmıştır. Bu merkezlere kayıt olduktan sonra, mülteciler kota sistemlerine göre eyaletteki belediyelere dağıtılmaktadır. Şehir devletlerinde, ilk alış merkezleri, alan kıtlığı nedeniyle birkaç ay boyunca konaklama görevi görebilir. Sığınmacılar genellikle altı ay kadar süreyle resepsiyon merkezinde kalmalıdır. Bununla birlikte, Göç ve Mülteciler Federal Ajansı'nın aşırı yüklenmesinden dolayı sığınma başvurularını kabul etme ve karar verme sorumluluğu bulunan kurum, sığınmacılar başvurularını yapmak için birkaç ay beklemek zorunda kalabilirler. Başvuru yapılmadan önce bile,

sığınmacı tarafından çalışılmayacakları **üç aylık bir sokağa** çıkma yasağı başlatılıyor. Sığınmacılar sığınma hakkını 15 ay boyunca almaya hak kazanırlar ve bundan sonra biraz daha yüksek sosyal yardım alırlar. Bir resepsiyon merkezinde barındırılıyorsa, yiyecek ve barınmalara ek olarak ayda 135 euro para almaktadırlar. Özel bir konutta kalıyorsa,, yaşam masraflarını karşılamak için 354 aeuro alırlar ve ayrıca kira bedeli ödenir. Bir sığınmacı, mülteci veya iltica statüsüne kavuşması durumunda, Federal İş Ajansı'na üye olabilir ve işsizlik parası alma hakkına sahip olabilmektedir(Katz vd,2016:9) .

Grafik-10: Avrupa Ülkeleri ile Almanya'daki Göçmen Sayıları Karşılaştırması

Kaynak:www.pewglobal.org

4. TÜRKİYE'DE UYGULANAN GÖÇMEN POLİTİKALARI

Osmanlıdan günümüze kadar tarihsel süreç içerisinde bir çok kitlesel ve düzensiz göçe maruz kaldığımız görülmektedir. Bunun tarihte yaşanmış pek çok örnekleri vardır. 1492 yılında on binlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmesi,1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğuna sığınması, Macar Özgürlük Savaşını kaybeden Prens Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macar'ın 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na gelmeleri, 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Vrangeli'nin yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğundan koruma talep etmesi, Cumhuriyet döneminde 1922-1945 yılları arasında Yunanistan, Balkanlar ve Almanya'dan yaklaşık 1 milyon 185 bin kişinin Türkiye'ye gelmesi, 1988-2000 yılları arasında Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova'dan yaklaşık 900 bin kişinin gelmesi yaşanan büyük göç hareketlerinin en somutlarından biridir(www.goc.gov.tr,2016b:23). 1980'lerden itibaren çoğunlukla çevre ülkelerde gelişen siyasi

istikrarsızlıklardan kaynaklanan yoğun uluslararası göç hareketleri yaşanmıştır. Bu dönemde özellikle sınır komşularımızda yaşanan siyasi gelişmeler ve silahlı çatışmalar ile Türkiye'ye yönelik uluslararası göç hareketleri, sığınmacılar, mülteciler gibi farklı göçmen gruplarını içerecek şekilde gerçekleşmiştir(www.goc.gov.tr,2015).

Türkiye'ye yönelik son büyük göç olgusu 2011 yılında Suriye'deki yönetimin baskısından kaçan Suriyelilerin gelmesi ile yaşanmıştır. 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişiden oluşan Suriyelinin sınırdan geçişi ile başlayan mülteci akını süreç içerisinde 2014 Ocak ayı itibari ile 600.000'i aştığı yetkililerce açıklanmaktadır. 2017 yılı Ocak ayı itibariyle, Türkiye'de yaşayan mülteci sayısı 3 milyonu geçmiş ve bu durum Türkiye'yi dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkesi haline getirmiştir. Gelen mültecilere Türkiye'nin yapmış olduğu harcama miktarı 11.4 milyar euronun üzerindedir. Ülkede yaşayan yaklaşık 3 milyon Suriyeli mülteciiden yaklaşık 260 bini T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yönetilen 26 kampta yaşamaktadır(Akpınar,2017:17).

Tablo-4:- Göçmenlerin Sayı ve Oransal Olarak En Fazla Olduğu İller

S.N.	İl Adı	Göçmen Nüfusu	Şehir Nüfusu	Göçmenlerin Yerli Nüfusa Oranı	S.N.	İl Adı	Göçmen Nüfusu	Şehir Nüfusu	Göçmenlerin Yerli Nüfusa Oranı
1	İSTANBUL	438,861	14,804,116	2.96	1	KİLİS	122,327	130,825	93.50
2	ŞANLIURFA	405,511	1,940,627	20.90	2	HATAY	379,141	1,555,165	24.38
3	HATAY	379,141	1,555,165	24.38	3	ŞANLIURFA	405,511	1,940,627	20.90
4	GAZİANTEP	318,078	1,974,244	16.11	4	GAZİANTEP	318,078	1,974,244	16.11
5	ADANA	149,738	2,201,670	6.80	5	MARDİN	93,504	796,237	11.74
6	MERSİN	139,953	1,773,852	7.89	6	OSMANİYE	41,610	522,175	7.97
7	KİLİS	122,327	130,825	93.50	7	MERSİN	139,953	1,773,852	7.89
8	BURSA	103,049	2,901,396	3.55	8	KAHRAMANMARAŞ	86,964	1,112,634	7.82
9	İZMİR	99,701	4,223,545	2.36	9	ADANA	149,738	2,201,670	6.80
10	MARDİN	93,504	796,237	11.74	10	KAYSERİ	55,430	1,358,980	4.08
11	KAHRAMANMARAŞ	86,964	1,112,634	7.82	11	ADIYAMAN	24,797	610,484	4.06

Kaynak:www.goc.gov.tr,2016b:78-79

Kayıtlı göçmen sayısı olarak baktığımızda 2016 yılı Göç İdaresi verilerine göre Türkiye'de 2.834.441 kayıtlı göçmen bulunmaktadır. Bunların %82,44'ü tablo 4'te görüldüğü gibi 11 ilde ikamet etmektedir. En fazla İstanbul'da 438.861 göçmen ikamet etmektedir. Yine ilgili tablodan da anlaşılacağı üzere göçmenlerin yaşadıkları il ile nüfuslarını karşılaştırdığımızda Kilis oransal olarak en fazla (%93,50) göçmen barındıran şehir olarak karşımıza çıkmaktadır.

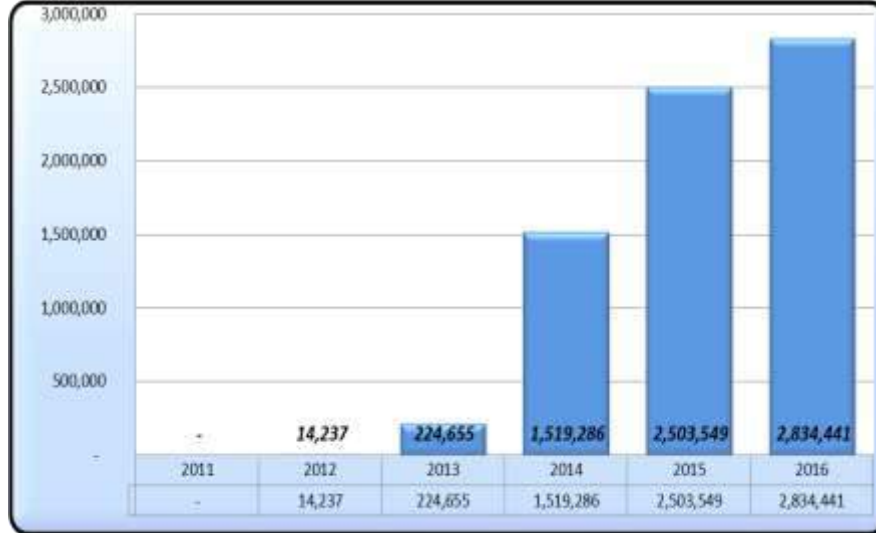
Tablo-5-: Göçmenlerin Gruplarına Göre Nüfus Dağılımı

Yaş Grubu	Çalışma Çağındaki Nüfus	Nüfus Sayısı	Toplam Göçmenler İçindeki Yüzdesi
0-4		321,460	11.34
5-9		411,046	14.50
10-14		308,862	10.90
15-18	1.793.073 kişi %61	274,353	9.68
19-24		308,974	10.90
25-29		349,064	12.32
30-34		233,456	8.24
35-39		170,272	6.01
40-44		127,139	4.49
45-49		97,257	3.43
50-54		80,012	2.82
55-59		54,927	1.94
60-64		38,781	1.37
65+		58,838	2.08
Toplam		2,834,441	100.00

Kaynak:www.goc.gov.tr,2016b:76

Ülkemizdeki geçici koruma altına alınmış 2.834.441 göçmenin demografik özelliklerine baktığımızda %61 çalışma çağında yer almaktadır. Bunların 1.323.054 (%46,68) kadın,1.511.387 (%53,32) erkek olduğu görülmektedir. Bu göçmenlerin 166.482 devlet okullarında, 293.039'u geçici eğitim merkezlerinde olmak üzere toplam 459.521'i eğitim görmektedir(www.goc.gov.tr,2016b:81).

Grafik-11:Son 5 Yıl İçerisinde Kayıt Altına Alınan Suriyeli Sayısı

Kaynak:www.goc.gov.tr,2016b:76

Türkiye göçmenlere karşı ülke içi kanunlar ve taraf olduğu uluslararası anlaşmalara göre hareket etmektedir. Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 Protokolü'ne taraf olan Türkiye, BM Sınır Aşan Örgütlü Suçlar İle Mücadele Sözleşmesi ve Göçmen Kaçakçılığı İle İnsan Ticareti'ne İlişkin Ek Protokolleri'ni 2000 yılında imzalamıştır. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Yasa Tasarısı 27 Mart 2003 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ve 6 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu iki anlaşma çerçevesinde gerekli yasal düzenlemeler yapılmış ve ilgili birimlerce önlemler alınmaya başlanmıştır. Aynı zamanda 4 Haziran 2003 tarihinde 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda değişiklik yapılarak Türk ile evlenen bir yabancı kadının Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için en az 3 yıl evli kalması ve evliliğinin devam etmesi şartı getirilmiştir. Uluslararası koruma hükümlerinden yararlanarak prosedüre dâhil olan sığınmacıların, zorunlu ikamete tabi tutulduğu uydu kentlerin sayısı 51'e yükseltilmiştir. İltica mevzuatı ile ilgili 2011 yılında gerçekleşen ilerlemelerden biri de, İçişleri Bakanlığı'nın "1994/6169 Sayılı Yönetmeliğin Yetki Devri" konulu genelgesidir. 13 Temmuz 2011 tarihinde yayınlanan genelgeye göre, 'mülteci ve sığınmacı statü belirleme yetkisi' 7 ilde valiliklere devredilmektedir. Böylece Adana, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Kırklareli ve Kayseri valilikleri, sığınma başvurularına ilişkin karar verme yetkisine sahip olmaktadır. Bunun yanı sıra, 1 Ekim 2011 tarihinde başlayan pilot uygulamayla, Atatürk Havalimanı Sınır Geçiş Noktasında yapılacak sığınma başvurularında İstanbul Valiliği karar verici olacaktır.

Ülkemiz, 16 Aralık 2013 tarihinde AB ile "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma"yı imzalamıştır. Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması mütekabiliyet temelinde, Türkiye'de veya AB'ye üye ülkelerden birinde, son beş yıl içinde ülkeye giriş, ülkede bulunma veya ikamet etme koşullarını sağlamayan veya sağlayamaz duruma düşen kişilerin talepte bulunulan ülkeye geri gönderilmesini amaçlamaktadır(Nas,2015:170).

Ülkemizin 7 Mart'ta Ege'de göçmen ölümlerinin önlenmesi, insan kaçakçılığı zincirinin kırılması ve yasadışı göçün yasal göçle ikame edilmesi amacıyla 18 Mart 2016 tarihinde Avrupa Birliği ile mutabakata varmıştır. Üçüncü Türkiye-AB Zirvesi'nde önerinin hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Mutabakatın etkin şekilde uygulanması halinde, ülkemizin özellikle 2015 yılında doruk noktaya ulaşan, AB'ye

yönelik yasadışı geçişlerdeki “transit” konumu ortadan kalkacaktır. Öte yandan, mutabakat sonucunda Ege’de düzensiz göçün kontrol altına alınmasıyla bu güzergâh insan kaçakçıları bakımından caydırıcı olacaktır. Mutabakatın bir unsuru da “1’e 1” formülü uyarınca, Yunan adalarından 4 Nisan itibarıyla alınacak her bir Suriyeli için, yine 4 Nisan’da başlamak üzere ülkemizde geçici koruma altındaki bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesidir. AB Konseyince “yeniden yerleştirme” ve “yer değiştirme” kotalarına ilişkin olarak 20 Temmuz 2015 ve 22 Eylül 2015 tarihlerinde üye ülkelerin taahhütleri ışığında 72.000 kişilik bir kota belirlenmiştir (www.mfa.gov.tr).

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç olgusu yaşadığımız coğrafyanın bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirttiğimiz üzere Osmanlıdan günümüze kadar geçen süre boyunca Türkiye hem düzensiz hem de kitlesel göç akımlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Göç unsuru Türkiye’yi iki farklı yönden etkilemektedir. Birincisi göç alan bir ülke olması, ikincisi de göçün geçiş güzergahı olmasıdır. Son zamanlarda Türkiye’ye yönelen düzensiz ve kitlesel göçün nedenleri olarak; komşu ülkelerdeki çatışmalar ve siyasi sorunlar ile birlikte ekonomik nedenler ve coğrafi yapı belirtilebilir . Batı için bir geçiş güzergahı konumunda olan Türkiye Avrupa’ya ulaşmayı hedefleyen göçmenler açısından önemli hale gelmiştir. Ayrıca, Avrupa’nın sınırlarında uyguladığı sıkı kontroller ve artan göç kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa’nın çevre ülkelerine yönelmişlerdir. Türkiye’nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlara sahip olması çalışmak isteyen göçmenler için çekici olmaktadır. Türkiye bunların yanında eğitim ile ilgili olarak da göç almaya başlamıştır. Göç eden ülke halkları daha güvenli, zulümden uzak ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme arzusu ile Türkiye’ye gelmektedir.

Günümüzde ise Suriye Savaşı nedeniyle Türkiye tarihinin gördüğü en büyük göç ile karşı karşıya bulunmaktadır. Üstelik bu göç 2011 yılı sonrası aniden başlamış; Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin ve İstanbul illerinde yoğunlaşmıştır. Göçün beraberinde getirdiği plansız nüfus artışı temel kamu hizmetlerini sekteye uğratmaktadır. Kaldı ki, bu büyüklükte bir göçü yerel unsurlarla karşılamak mümkün değildir. Ülkemizde yaklaşık 3 milyon göçmenden 248.660’ı barınma merkezlerinde kalmaktadır. Diğerleri ise farklı illerde toplum içerisinde yaşamını sürdürmektedir.

Almanya’da Königstein Kota sistemi ile **göçmenlerin şehirlerarasında dağılımını** gerçekleştirmektedir. Almanya şehir düzenini ani değişiklikler yapmadan mevcut göçmenlerin ülkeye entegrasyonunu ve ülke genelinde adil dağılımını amaçlamaktadır. Türkiye’de bazı illerde yoğunlaşan göçmen dağılımını da Königstein Kota sistemiyle veya benzer sistemlerle ülke geneline dağıtmak gerekmektedir.

Almanya’ya yapılan göçleri; emek (iş) göçü, aile birleşmeleri için yapılan göçler ve zorunlu/düzensiz göçler olarak sınıflayabiliriz. Almanya genelde dinamik bir göç politikası izlemiş vasıflı-vasıfsız göçmen ayırımına ve istediği kriterlere uygun göçmenleri ülkeye almıştır. Türkiye’deki göçmenler aniden gelmiş, her ne kadar geri dönecekleri düşünülse de Suriye’deki savaşın ve diğer terör örgütlerinin varlıklarının devam etmesi gelen göçmenlerin geri dönmesi mümkün olmamıştır. 2011 yılından bu yana ülkede yaşamını sürdüren göçmenlerin buradaki yaşantıya alışmaları ve iş, aile düzenlerini kurmaları geri dönüşlerin azalacağını göstermektedir. Bu göçmenlerin topluma uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Kamu kurumlarının yanı sıra yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, gönüllü kuruluşlar ile bu göçmenlerin adaptasyon süreçleri hızlandırılmaya çalışılsa da bu işbirliklerinin artırılması ve yaygınlaştırılması süreci olumlu yönde etkileyecektir.

Göçmenlerin kayıt altına alınması ve kayıt altına alınan göçmenlerin başta barınma, eğitim ve sağlık gibi gereksinimlerinin karşılanması noktasında göç idaresinin ve yerel yönetimlerin önemli katkıları olduğu ifade edilebilir. Bu cihetle özellikle göç idaresi başkanlığının sorumluluk alanının genişletilmesinin hem göçmenlerin kayıt altına alınması hem de iller bazında adil bir göçmen dağılımının belirli bir kota sistemine göre gerçekleştirilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizdeki göçmenlerin birçoğu (yüzde 61) çalışma çağındaki nüfustan oluşmaktadır. Özellikle nitelikli işgücü açısından, sınırlı sayıda göçün çalışma hayatına olumlu katkısı olabilir. Bundan dolayı, göç kriterlerinden biri de işgücü açısından eğitilmiş ve nitelikli olan göçmenlerin kabul edilmesidir.

Bir diğer husus ülkemizde göçmenlerin sayı olarak en fazla bulunduğu 10 ilin 6’sı Büyükşehir statüsündeki illerdir. Buraların fazla olan nüfus yoğunluğu göçmenler ile daha da artmıştır. Bu da hem eğitim alanında hem de sağlık alanında verilen hizmetlerin aksamasına yol açmıştır. Bu kapsamda da Almanya’daki kota

sistemine benzer bir düzenleme ile göç dağılımının adil yapılması sorunların çözümünü büyük ölçüde kolaylaştıracaktır.

Her şeyden önemlisi göç sorununun yerinde çözüme kavuşturulabilmesi için var olan küresel eşitsizliklerin azaltılması gerekmektedir. Buna bağlı olarak dünyanın gelişmemiş bölgelerindeki iç savaşların sonlandırılması, bölge halklarının adil bir gelir dağılımına kavuşması ve insanca yaşam standartlarına ulaşması gerekmektedir. Ülkelerin ve insanların sahip oldukları olanaklar, fırsatlar arttıkça göç olgusu da kaçınılmaz olarak azalacaktır.

KAYNAKÇA

- Aldırmaz,Y.,(2017). Değerler Avrupası'ndan Duvarlar Avrupası'na Göç, Sığınmacılar ve Mülteci Krizi Çerçevesinde Ab Hukuku ve Politikaları. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi – 16(2).83-103
- Aksoy, Z., (2012). Uluslar arası Göç ve Kültürlerarası İletişim, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 20, s: 292–303.
- CITYLAB,2015. America's Leading Immigrant Cities, www.citylab.com
<https://www.citylab.com/equity/2015/09/americas-leading-immigrant-cities/406438/>
- Constant, A., ve Massey, D. S. (2003). Self-Selection, Earnings, And Out-Migration: A Longitudinal Study Of Immigrants To Germany. Journal of population Economics, 16(4), 631-653.
- Çakmak, Z., (2008). Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878 – 1938), A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 36, 201–223
- Destatis Statistisches Bundesemant,(2016). Local municipal agencies of the 15 cities; Destatis
<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/CountriesRegions/RegionalStatistics/RegionalStatistics.html>
- Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 81(181), 175-204.
- Erdoğan, M. (2017). “Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği,Marmara Belediyeler Birliği Kütür Yayınları, 6-

- EUROSTAT,(2017) EU population up to almost 512 million at 1 January 2017,
www.eurostat.eu
<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8102195/3-10072017-AP-EN.pdf/a61ce1ca-1efd-41df-86a2-bb495daabdab>
- Eurstat Statistics Explained ,(2017). Number of (non-EU) asylum seekers in the EU and EFTA Member States, 2015 and 2016 (thousands of first time applicants) [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Number of \(non-EU\) asylum seekers in the EU and EFTA Member States, 2015 and 2016 \(thousands of first time applicants\) YB17.png#filehistory](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Number_of_(non-EU)_asylum_seekers_in_the_EU_and_EFTA_Member_States,_2015_and_2016_(thousands_of_first_time_applicants)_YB17.png#filehistory)
- Federal Foreign Office, Law on Nationality, 16.02.2006
[http://www.auswaertiges-amt.de/EN/EinreiseUndAufenthalt/04 Recht/Staatsangehoerigkeitsrecht_node.html#doc480780bodyText2](http://www.auswaertiges-amt.de/EN/EinreiseUndAufenthalt/04_Recht/Staatsangehoerigkeitsrecht_node.html#doc480780bodyText2)
- Göç Araştırma Vakfı, (2017) Yaşlanan Avrupa'nın Göçlere İhtiyacı Var,
[www.gocvakfi.org.tr](http://gocvakfi.org.tr)
<http://gocvakfi.org/yaslanan-avrupanin-gocmene-ihciyacivar/>
- Güleç, C.(2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. Tesam Akademi Dergisi, 2(2).
- Home Addressing Large Movements of Refugees and Migrants, (2016) Un Summit For Refugees And Migrants: What's Next,
[www.refugeesmigrants.un.org/infographics](http://refugeesmigrants.un.org/infographics)
<http://refugeesmigrants.un.org/infographics>
- Hopyar, Z. (2017). Avrupa'nın Mülteci Politikası. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 2(3).
- International Organization For Migration, (2011) Key Migration Terms,
www.iom.net <http://www.iom.int/key-migration-terms>
- International Organization For Migration, (2015) Global Migration Trends Factsheet, www.iom.net <http://gmdac.iom.int/global-migration-trends-factsheet>
- Katz, B., Noring, L., ve Garrelts, N. (2016). Cities and refugees: The German experience. Centennial Scholar Initiative.ISO 690
<https://www.brookings.edu/research/cities-and-refugees-the-german-experience/>
- ORSAM (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. No:22, 2012.
- Özcüre, G. (2016). Avrupa Birliği-Türkiye Vize Serbestisi Diyalogu, Geri Kabul Anlaşması ve Suriyeli Sığınmacıların Türk İşgücü Piyasasında Çalışma

- Hakları. Ataturk University Journal Of Economics & Administrative Sciences, 30(5), 1415-1435.
- Özekmekçi, , M. İnanç, (2010), Tehdit Sınırını Geçemeyen Göçmen, Hayat Sağlık Dergisi, Temmuz, Sayı: 2, s: 44–48.
- Kolb, H. “The German Green Card”, Focus Migration Policy Brief, No:3, <http://focus-migration.hwwi.de/index.php?id=1198&L=1> , 2012, s. 1.
- Kim, A.M.,(2010). “Country Case Studies: Germany”, Migration and the Economic Crisis: Implications for Policy in the European Union, IOM, 2010, s.98
[http://publications.iom.int/bookstore/free/Migration and the Economic Crisis.pdf](http://publications.iom.int/bookstore/free/Migration_and_the_Economic_Crisis.pdf).
- Kirişçi, K., (1999), Türkiye’ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi: Bilanço: 1923–1998, Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış, Tarih Vakıfları Yayını, İstanbul, (1), 111–121.
- Nas, Ç. (2015). Türkiye-Ab İlişkilerinde Geri Kabul Ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi. Marmara Journal Of European Studies, 23(2).169-186.
- Özerim, G. (2014). Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve bir güvenlik Konusunda Dönüşü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi?. Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 5(1), 11-48.
- Özge Özgen,A.,(2010). Avrupa Birliği Göçmenlik Politikaları: Tarihsel Geçmiş ve Mevcut Durum, Yüksek Lisans Tezi, S.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.52.
- Pew Research Center,(2016). Germany again the leading destination of Europe’s asylum seekers
http://www.pewglobal.org/2016/08/02/number-of-refugees-to-europe-surges-to-record-1-3-million-in-2015/pgm_2016-08-02_europe-asylum-05/
- Sallan G. S., (2002), Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Yardımlar, İnsan Hakları Yıllığı, Cilt: 23–24, s: 79–93.
- Türkiye İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2015) Kitlemel Akınlar,www.goc.gov.tr
http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlemel-akinlar_409_558_559
- Türkiye İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2016a) Göç Terimleri Sözlüğü,www.goc.gov.tr
[http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf)
- _____, (2016b) Türkiye Göç Raporu 2016, www.goc.gov.tr
http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf

- United National, (2016a) International Migration 2015, [www.un.org
http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationWallChart2015.pdf](http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationWallChart2015.pdf)
- _____, (2016b) International Migration Report 2015, [www.un.org
http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf](http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf)
- United National Refugee Agency, (2016) 'Refugees' and 'Migrants' Frequently Asked Questions,
[www.unchr.org
http://www.unhcr.org/en-us/news/latest/2016/3/56e95c676/refugees-migrants-frequently-asked-questions-faqs.html](http://www.unhcr.org/en-us/news/latest/2016/3/56e95c676/refugees-migrants-frequently-asked-questions-faqs.html)
- Ultan, M. Ö. (2016). Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Werner, H. (2002), "The Current "Green Card" Initiative For Foreign IT Specialist In Germany", International Mobility Of The Highly Skilled, OECD Proceedings: Paris
- World Economic Forum, 2016. The 3 biggest risks facing East Asia, [www.weforum.org
https://www.weforum.org/agenda/2016/06/east-asia-global%20risks-report/2015](https://www.weforum.org/agenda/2016/06/east-asia-global%20risks-report/2015) Königstein Kota ,Federal Agency for Migration and Refugees (BAMF), 2016
<http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Publikationen/Migrationsberichte/migrationsbericht-2015.html?nn=2006704>

GÖÇ OLGUSUNUN DİL İLİŞKİLERİNE ETKİSİ: KAHRAMANMARAŞ'TA ARAPÇA TABELALAR

Yrd. Doç. Dr. Sadi GEDİK

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi TDE Bölümü*

Arş. Gör. Murat ÖZGAN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölüm*

Göçler toplumların sosyo-kültürel yapısı üzerinde önemli izler bırakır. Bu durum hem göç edenler için hem de göç edilen şehirler için geçerlidir. İnsanın yaşadığı toplumda her türlü ihtiyacını ifade edebilmesi ve karşılayabilmesi dil yoluyla mümkün olmaktadır. Göçler yoluyla insanlar bir taraftan kendi dillerini göç ettikleri ülkelere taşıırken diğer yandan da gittikleri ülkenin dillerini öğrenerek o dillerden etkilenirler. Türkçe ile Arapça tarih boyunca birbirinden en fazla etkileşimde bulunmuş iki dildir. Bugün Türkçedeki Arapça kelimeler hayatımızın her boyutunda kendini hemen göstermektedir. Aynı zamanda Arapçada Türkçeden geçmiş ciddi miktarda Türkçe kelime bulunmaktadır.

Bu bildiride Suriyelilerin en yoğun bulunduğu şehirlerden biri olan Kahramanmaraş'ta Suriyeliler tarafından açılan ticari işletmeler ile diğer dükkân ve mağazalarda karşılaştığımız Arapça tabelalar ve bildirişime yönelik diğer Arapça yazılar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dil ilişkileri, Arapça Tabelalar.

EFFECT OF IMMIGRATION PHENOMENON ON LANGUAGE RELATIONS: ARABIC SIGNBOARDS IN KAHRAMANMARAŞ

Immigrations leave important traces on the socio-cultural structure of societies. This situation applies to both immigrants and immigrated cities. By means of language, it is possible to express and meet all kinds of needs in the society the person lives. Through immigrations, people carry their languages to the country where they immigrated. On the other side, they learned languages of countries they went to and they are influenced by those languages. Turkish and Arabic have had the most interaction with each other throughout history. Today, Arabic words in Turkish show themselves in every dimension of our life. At the same time, there is a serious number of Turkish word in Arabic.

In this paper, the commercial enterprises opened by Syrians in Kahramanmaraş which is one of the cities where Syrians are most concentrated, the Arabic signboards we encountered in other shops and stores and other Arabic texts for the paper will be examined.

Key Words: Immigration, Language Relations, Arabic Signboards

1. DİL, İNSAN VE TOPLUM

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdaki ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur. İnsanın dünyadaki yerini ve değeri belirleyen, düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlık olarak tanımladığımız dil, kullanıldığı toplumun da pek çok özelliklerini, yaşayışını, geleneklerini, dünya görüşünü, yaşam felsefesini, inançlarını, bilim, sanat ve tekniğe katkılarını yansıtır (Aksan, 1995:11).

İnsanın en büyük gücü dilidir. Nesneler karşısında gücünü diline borçludur insan. Doğaya söz geçirirken sözcüklerine dayanır. Sözcüklerse her zaman ortaklaşadır. Dil tek kişinin değil topluluğun dilidir. Konuşma birden fazla insanı gerektirir. Birbirlerinin dilini bilmeyenler birlikte yaşarlarsa ortaklaşa bir dil bulup yaratacaklardır. Dil böylece insanla nesneden başka insanla insanı da bir arada tutan ortamdır. Hiç kimse topluluk dışında, değil bazı kültür gereksemelerini doyurmak, daha çıplak varlığını sürdüremez. İnsan deyince zaten bir çoğunluğun, birlikteliğin üyesi olarak insan akla gelmelidir. İnsanları bir arada tutan en belli başlı etmen konuştukları dildir. Nesnelere ilişkin ortak davranışları hep dille belirtip yönetirler de ondan. Nesneler üzerinde hesaplaşıp anlaşma insanlar arası bir olaydır. Bu olay dilin aracılığında kök salar. Her “ben”i görünmez bağlarla sayısız “sen”lere bağlayan aracıdır dil. Tek “ben” bile kendini, kendisine “ben” diyebilen bir başka “ben”in “sen”i olarak kavramadıkça gerektiği gibi tanıyamaz. İşte dil “ben”i “ben” “sen”i “sen” kılan öncedir (Uygur, 1997: 94-95).

Dil insana mahsus bir özelliktir. İnsanın diğer varlıklardan farklı olduğunu gösteren en belirgin yetenektir. İnsan dil yoluyla iletişimde bulunur. Dil ile hayata düzen verir. Kurallar koyar, kültür ve medeniyet oluşturur. Hayvanların da iletişimde bulunabilme özelliği bilinmektedir. Ancak onların iletişimi oldukça sınırlıdır. İnsanoğlunun dil yoluyla ifade edemeyeceği neredeyse hiçbir şey yoktur.

Dil, toplulukları millet haline dönüştürür. Ortak bir kültür oluşturur, duygu birlikteliği meydana getirir. *Dilin harikulade gücü tek tek insanların bilinçleri arasındaki duvarları yıkıp birisine başkasının bilinç içeriği hakkında bilgi vermesidir* (Porzig, 1985:65). Bu sayede duygu, sevinç ve birlikte yaşama kültürü oluşur.

Dil dinamik bir olgudur. Sabit ve donuk değildir. Bütün dillerin ortak özellikleri olduğu gibi her dilin de kendine özgü kuralları ve özellikleri vardır. İnsanlık tarihi boyunca idrak edenler dil üzerine hep düşünmüşler ve dil mucizesini anlamaya çalışmışlardır. Diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi dili farklı farklı yönlerden inceleyen dilbilim ve dil bilgisi ile beraber pek çok yeni bilim dalları ortaya çıkmıştır. Bu alanlardan birisi de toplumdilbilimdir.

Toplumdilbilim, “dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle bu iki tür olgu arasındaki eşdeğişirliği inceleyen karma dal” (Vardar, 1980:144) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın anahtarı eşdeğişirlik kavramıdır. Eş değişirlik, toplumsal olgular ile dilsel verilerin birbirine koşut olarak değişmesini anlatmaktadır. Toplumsal özelliklerin dile yansması sonucunda ortaya çıkan değişik dil kullanımlarının betimlenmesi ve değerlendirilmesi toplumdilbilim alanına girmektedir (İmer, 1990: 15).

Bu bildiride toplumsal bir olgu olan Kahramanmaraş’taki Suriyeliler ile bunlar vesilesiyle yaygınlaşmaya başlayan Arapça tabelalar söz konusu edilecektir. Ancak Türkçe ile Arapça arasındaki dil ilişkilerinin tarihi seyri çok eskilere dayandığı için önce dil ilişkisi kavramı ve Türkçe-Arapça dil ilişkilerinin tarihi seyrine değinilecektir.

2. DİL İLİŞKİLERİ, TÜRKÇE-ARAPÇA DİL İLİŞKİLERİ

Bugün dünya üzerinde konuşulan dillerin hemen hemen hiçbirinin söz varlığı ve gramer özelliklerinin başka dillerle ilişkisiz olduğu söylenemez. Her dil şöyle veya böyle başka dillere ait söz varlığını veya dilbilgisi unsurlarını bünyesine katmış kimi zaman aynen kullanmış kimi zaman da bir takım değişikliklerle kullanmıştır.

Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türkçe, günümüz dünyasının en yaşlı üç-beş dilinden biridir. Bu coğrafya genişliği ve tarih derinliği, onun birçok dil ile ilişkiye girmesine yol açmıştır. Diğer yandan, Türkçe konuşan halklar, insanlık tarihinin akışında büyük roller üstlenmiştir. Son iki bin yıllık insanlık tarihinin yarısından çoğunda hep Türkçe konuşan, ana dilleri Türkçe olan halklar vardır. Bu yüzdendir ki Türkçenin başka dillere etkisi konusu son yüz elli yıl içinde hakkında yüzün üzerinde kitap ve on binlerce makalenin yazıldığı geniş bir alanı ifade etmektedir (Karaağaç, 2008: III).

Dillerin karşı karşıya gelmeleri halinde birbirlerine etkileri, dilbiliminin üzerinde uzun zamandır yoğun tartışmalar yapılmış konularından biridir. Neler değişebilir, etki hangi dereceye ulaşabilir,

ilişkiye bağlı değişimleri neler teşvik eder, neler engeller? Dil ilişkisi araştırmaları, bu türden genel soruları cevaplamaktan henüz epeyce uzaktır. Şimdiye kadar ilişkiye bağlı değişimlerin tespit ve tasvirle sınırlı kalınmakla birlikte son yıllarda yine de bazı ilerlemeler kaydedilmiştir (Johansen, 2007: 23).

Türklerin ve dolayısıyla Türkçenin geniş bir coğrafyada yaşanmış ve yaşanmakta olan komşuluk ilişkilerine bağlı olarak Çince, Farsça, Urduca, Arapça, Rusça, Ukranca, Ermenice, Macarca, Fince, Romence, Bulgarca, Sırp-Hırvatça, Çekçe, İtalyanca, Arnavutça, Yunanca, Lehçe, Fransızca, Almanca, İngilizce vs. gibi dillerle ilişkilerinden söz etmek mümkündür (Karaağaç, 2008: VI).

Ancak şurası bir hakikat ki bütün bu dillerin içerisinde Türkçenin en uzun süreli ve en fazla ilişki içerisinde bulunduğu iki dil Arapça ve Farsçadır. Farsça ile Türkçenin ilişkileri daha çok edebiyat yoluyla gelişmiş ve daha sonra günlük dile kadar yayılmıştır. Ancak Arapça ile Türkçenin ilişkisi din ve ilim dili yoluyla başlamış ve gelişmiştir.

Arapça ile Türkçenin ilişkilerinin tarihi seyrini ve özellikle de Arapçadaki Türkçe söz varlığını şöyle anlatmak mümkündür:

Türklerin İslamiyeti kabul etmesi Türk kültürü açısından yepyeni bir dönemin başlangıcı idi. Yeni din, onların hayatını her yönüyle etkilemiş ve yeni bir heyecan oluşturmuştu. İnanmış oldukları bu yeni dini her yönüyle öğrenmek istiyorlar ve bu dini bütün boyutlarıyla yaşamak istiyorlardı. İmandıkları bu dinin ana kaynağı ise Kuran ve Hazreti Peygamber (SAV)'in hadisleri idi. Bu kaynakların dili ise Arapça idi.

X. yüzyıldan itibaren Türk dili ve kültürü işte yukarıda belirtilen amil ile gelişmeye başladı. Türkler Kuran-ı Kerim'i önce ayetlerin altına kelime kelime veya cümle cümle tercüme etmek suretiyle öğrenmeye çalıştılar. Karahanlı, Harezmi ve Çağatay Türkçesiyle yapılmış pek çok satır altı Kuran tercümelerinin yanı sıra Eski Anadolu Türkçesiyle yapılmış Kuran tercümelemleri ile de karşılaşmaktayız. İslam'ı öğrenmek üzere pek çok Arapça eser Türkçeye tercüme edildi. Türk şairler kendilerinden önce İslam dinini kabul etmiş ve bu kültür içerisinde bir edebiyat oluşturmuş olan İranlıların edebiyatını okumaya ve etkilenmeye başladılar. Bu kültür içerisinde Türkler Karahanlı döneminde ilk edebi eserleri vermeye başladılar. Kutadgu Bilig ve Atabetü'l-Hakayık bu çerçevede yazılan ilk edebi eserlerdir.

XI. yüzyıldan itibaren Türkler İslam dini vesilesiyle Arapça kaynaklarla ve dolayısıyla Arapça ile yoğun bir şekilde muhatap olmaya başladılar. Her geçen yüzyıl Türkçe-Arapça dil ilişkileri artarak devam etti. Arapçadan Türkçeye başta dinî terimler olmak üzere her alanda ödünçlemeler yapıldı. Özellikle XVII. yüzyıl eserlerinde bu ödünçlemelerin zirveye çıktığını görürüz. Arapçadan Türkçeye girmiş kelimeler ve gramer unsurları konusunda pek çok araştırma yapılmıştır. Türkçedeki Arapça unsurlar hakkında ilk çalışma A. Tietze tarafından yapılmıştır. Tietze'nin bu çalışması 1958 yılında "Anadolu Türkçesine Doğrudan Doğruya Arapçadan Alınmış Kelimeler" adıyla yayımlanmıştır (Karaağaç, 2008:XIX). Türkçe Verintiler Sözlüğü'nü hazırlayan Günay Karaağaç, Tietze'nin bu çalışmasıyla ilgili olarak "Bu çalışmada Türkçedeki Arapça unsurlar gibi oldukça hacimli bir konunun yalnızca bir alanı incelenmiş ve 216 söze yer verilmiştir. Oysa Arapça köklerden Türkçede türetilmiş yeni sözlerin var olduğunu düşünürsek, bu sayının eksikliğini, dolayısıyla bu konuda daha çok iş yapılması gerektiğini ve Türkçe sözlüklerdeki işaretlemelerin de yeterli olmadığını görürüz." (Karaağaç, 2008: XIX) diyerek yeni çalışmaların gerekliliğine işaret etmiştir.

Öğrenme ve öğretmeler sürecinin bir sonucu olan diller arası alışverişler, dillerin konuşurlarının türlü düzlemlerdeki karşılıklı ilişkilerinden ortaya çıkar. Dillerin dünya üzerinde kapladığı coğrafya ile bu coğrafyada yaşayanların ilişkiler süreci olan tarih, bu konunun ana eksenleridir; çünkü her kişi veya topluluk, kendisinininkinden farklı coğrafyalarda yaşayan ve farklı bilgilenme yollarından geçmiş başka kişi ya da topluluklardan yeni şeyler öğrenir ve öğrendiklerinin adını da kendi diline taşır (Karaağaç, 2008:V).

Türkçe-Arapça dil ilişkilerinin temelini oluşturan Türk-Arap ilişkileri, Bedrettin Aytaç (1994) tarafından hazırlanan **Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler** isimli eserinin giriş bölümünde özetlenir: Türklerle Arapların ilk temasları Hz. Muhammed (SAV)'in vefatından sonra Hz. Ömer devrinde fetih hareketleriyle Sasani devletini yıkarak Ceyhun nehrine kadar ulaşmalarıyla olmuş ve bu iki millet birbirlerini daha çok savaşlarla tanımıştır. Dalgalar halinde hızlı bir şekilde İslamiyet'i kabul eden Türkler, ilk aşamada kendileri Müslüman bir devlet kurmamışlarsa da İslam devletinde roller üstlenmeye başlamışlardır (Aytaç, 1994:12).

Türk-Arap ilişkileri Arap olmayanlara fazla itibar etmeyen Emeviler döneminde bile kendini göstermiştir. Türklerin savaşçı kişiliğinden yararlanmak isteyen halife Abdulmelik Bin

Mervan(685-705), Fergana Türklerinden oluşan bir muhafız alayı kurmuştur. Emeviler devrinde devlet yönetiminde dikkat çekmeye başlayan Türklerin Abbasiler zamanında önem ve etkileri artmıştır. Katı Arap asabiyetçiliğinin bir ölçüde ortadan kalkmasıyla Türkler bu dönemde varlıklarını daha çok hissettirmişlerdir (Aytaç, 1994:12-13).

Karahanlılar (940-1040) dönemi Türklerin İslam kültürü içerisinde kurdukları ilk devlet dönemidir. Karahanlı Devleti Orta Asya'da kurulmadan hemen önce Mısır'da Türk varlığının etkili olduğu görülür. Aslen bir Türk olan Ahmet Bin Tolun tarafından kurulan Tolunoğulları Devleti (868-905)'nden sonra yine bir Türk devleti olan İhşidlerin (935-999) Mısır'da hüküm sürdüklerini görürüz.

Türk-Arap kültürel ilişkileri ve etkileşiminde Arap ülkelerinin Memluk ve Osmanlı yönetiminde kaldığı devirler önemli rol oynamıştır. Mısır ve Suriye'de etkili olan Memluklar (1259-1517), Kıpçak ve Çerkez soyundan gelen kölelerdi. Ancak zayıf hükümdarlar üzerinde kısa zamanda etkili olmuşlar ve hakimiyet kurmuşlardır. (Aytaç, 1994:14-15) 1250'den itibaren Türk Memlukların tamamen hakim duruma gelmesinden sonra Arapların Türkçeye olan ilgilerinin daha da arttığı ve bu çerçevede Araplara Türkçe öğretmek için pek çok sözlük ve dil bilgisi kitabının yazıldığı bilinmektedir.

Mısır ve Suriye lehçelerine Türkçe kelimelerin geçişinde Memluklar dönemi bir temel teşkil etmektedir (Aytaç, 1994: 16).

Arap ülkelerinin Osmanlı yönetiminde kaldığı XVI. yy. ile XX. yy. başı arasındaki dönem Türkçe-Arapça dil ilişkilerinde ve Türkçeden Arapçaya kelimelerin geçişinde, hem tüm Arap dünyasını kapsaması hem de uzun bir süreyi içermesi bakımından değer taşımaktadır. (Aytaç, 1994: 16).

Bu dönemde Yavuz Sultan Selim tarafından Memluklar ortadan kaldırılmış (1517) ve devamında hemen hemen Arap dünyası tamamen Osmanlı yönetimi altına girmiştir. Bu dönem yaklaşık 400 yıllık bir dönemdir. Dolayısıyla Türk-Arap kültürel etkileşimin ve Türkçe-Arapça dil ilişkilerinin en üst düzeyde olduğu dönem olarak söylemek mümkündür.

Osmanlılar, fethettikleri diğer ülkelerde olduğu gibi Arap ülkelerinde de dil ve kültürel açıdan büyük bir serbesti tanımışlardır. Yönetim dili olarak Osmanlıca, ilim dili olarak Arapçanın kullanıldığı Osmanlı Devleti'nde Arapça özellikle din dili oluşu sebebiyle büyük itibar görmüş, Arapça eğitime büyük önem verilmiştir (Aytaç, 1994: 17).

Bu yüzyıllarda Türkçe-Arapça dil ilişkilerinde Türkçe daha çok alıcı dil olmakla beraber önemli ölçüde de verici dil konumuna geçmiştir. Türkçe, bilim ve edebiyat dilinde alıcı dil, günlük pratik dilde ise verici konumunda olmuştur.

Arapçanın Türkçe üzerindeki etkisini bugün de çok açık bir şekilde görmek mümkündür. Bu konuda fazla bir şey söylemeye gerek bulunmamaktadır. Ancak Türkçenin Arapça üzerindeki etkisi de konunun ehli tarafından çeşitli araştırmalara konu edilmiş ve tespitlerde bulunulmuştur. Bu çerçevede Bedrettin Aytaç (1994), **Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler** adlı kitabında 941 adet kelimenin Türkçeden Arapçanın çeşitli lehçelerini geçmiş olduğunu belirtir. Şamil Fahri Yahya (1984), **Arapçanın Muhtelif Lehçelerinde Türkçe Unsurlar** adlı doktora tezinde, çeşitli Arap lehçelerine Türkçeden geçmiş 1981 sözü aktarmakta ve incelemektedir. Mohammed Ben Cheneb (1967), “Cezayir Konuşma Dilinde Muhafaza Edilen Türkçe ve (Türkçe Aracılığı ile Gelen) Farsça Kelimeler” (Çev. Ahmet Ateş) başlıklı çalışmasında, Cezayir Arapçasında geçen 634 Türkçe sözü incelemiştir.

Tarafımızdan yürütülen bir yüksek lisans tezi çalışmasında ise Suriyeli Shaze Al Berro, Halep Arapçasındaki 360 Türkçe kökenli kelimeyi (Berro, 2017) işlemiştir.

Arapçaya Türkçe gramer unsurları da girmiştir. Bunlar içerisinde en fazla meslek yapma eki olarak isimlendirdiğimiz +Cl/+CU ekinin Arap lehçelerinde kullanıldığı görülmektedir (Karaağaç, 2008:XXI; Aytaç, 1994:142) Buna örnek, kumaşçı, kanuncu, matbaacı, saatçi söylenebilir.

Diğer bir gramer unsuru ise +lIk/+lUK isimden isim yapma ekidir (Karaağaç, 2008:XXI). Buna örnek ise tozluk, seferberlik, haremlik (Aytaç, 1994:150-151) verilebilir.

Ayrıca Arap lehçelerinde karşılaşılan Türkçe gramer unsurlarından diğer ikisi ise isimden sıfat yapma ekleri olan +slz / +sUz ile +lI /+lU ekleridir (Karaağaç, 2008:XXI). Bunlara örnek ise uğurlı, kimetli kelimeleri verilebilir. Dinsiz, ahlaksız kelimeleri ise diğer eke örnektir.

3. KAHRAMANMARAŞ ŞEHİR MERKEZİNDE ARAPÇA

TABELALAR

2011 yılında Suriye’de iç savaşın başlamasından sonra 2012 yılından itibaren Kahramanmaraş’a Suriyeli sığınmacılar gelmeye başladı. 2017 yılına kadar artarak bu sayı devam etti. Bugün Kahramanmaraş il merkezinde Suriyeli sığınmacı sayısının yaklaşık

100 bin civarında olduğunu tahmin ediyoruz. Şehir merkezinde ve AFAD tarafından kurulan çadır kent ve konteyner kentlerde barınmaya başladılar. Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyeliler bir zaman sonra şehrin ekonomik ve ticari hayatına katılmaya başladılar ve kendi iş yerlerini açmaya başladılar. Bugün Suriyelilere ait dükkan, iş yeri vb.nin ne kadar olduğu konusunda kesin bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak her geçen gün cadde ve sokaklarda Suriyelilere ait iş yerlerinin çoğaldığını söyleyebiliriz. Onların şehirdeki varlığını gösteren en önemli dil göstergesi dükkan ve işyerlerinde gördüğümüz çift dilli tabelalardır.

Dilbilimini de içine alan bir bilim dalı olan göstergebilim, anlam içeren, mesaj veren her türlü sembol, işaret, belirti vb. her şeyi gösterge terimiyle karşılar. Şehir merkezinde dolaştığımız zaman Suriyelileri genellikle kılık kıyafetleri ve konuşmalarıyla tanıyabilmekteyiz. Ancak onların şehirdeki varlığını ve şehirle bütünleşmeye başladıklarını, hatta bu şehirdeki serüvenlerinin başlamasından itibaren üç beş yıl geçtiğini bize tahmin ettirecek olan çift dilli tabela göstergeleridir. Bu tabelalar aynı zamanda Türkçe-Arapça dil ilişkilerinin yeni boyutunu da göstermektedir.

Kahramanmaraş il merkezinde Suriyelilere ait iş yerlerinden derlediğimiz on iki işyerinin tabelasını gösteren fotoğraflar aşağıdadır: (Murat Özgan'ın kamerasından)

1 Numaralı Tabela

2 Numaralı Tabela

3 Numaralı Tabela

4 Numaralı Tabela

5 Numaralı Tabela

6 Numaralı Tabela

7 Numaralı Tabela

8 Numaralı Tabela

9 Numaralı Tabela

10 Numaralı Tabela

11 Numaralı Tabela

SONUÇ

BU TABELALAR BİZE NELER ANLATIYOR?

TESPİTLER, ÖNERİLER

1. Bir numaralı tabelada Türkçe isim “**Maraş Çiçek Lokantası**” var. Arapça isim yok. Altında aynı hizada lokantadaki yemek çeşitleri hem Arapça hem de Türkçe olarak verilmiş. Burada iki ilginç durum bulunmaktadır. Birincisi **patates** ve **sandviç** kelimeleri her iki dilde de ortak olup köken itibarıyla Arapça da değil Türkçe de değil. Döner Türkçe kökenli bir kelime olup Arapçada döner yerine yine Türkçe kökenli bir kelime kullanılmaktadır: çevirme > şavurma.
2. İki numaralı tabelada da sadece Türkçe isim bulunmaktadır. **Saray Döner Marmara Lokantası**. Lokantanın Türkçe olarak yazılmış olan isminin altına sadece Arapça olarak lokantada sunulan yemeklerin adları yazılmış ve bu yemekler birinci tabeladaki yemeklerle aynıdır.
3. Üç numaralı tabelada market adı, **Mecit Market**. Hem Türkçe hem de Arapça olarak yazılmış. Türkçe büyük puntolarla, Arapça ise Türkçe yazının yan taraflarına daha küçük puntolarla yazılmıştır. Yine tabelanın altına ve marketin camlarına markette satılan ürünlerin Arapça isimleri yazılmıştır. Burada ilginç olan durum, Mecid kelimesi köken olarak Arapçadır ve kelimenin son harfi Arapçada “d”dir. Ancak Türkçede kelime sonlarında d sesi yerine t sesinin tercih edilmesi burada da kendini göstermektedir. Kelime Arapça yazılırken d’li, Türkçe yazılırken t’li yazılarak her iki dilin de imlasına uygun yazılmıştır.
4. Dördüncü tabela bir berber tabelası olup resimde sadece Arapça bir açıklama bulunmaktadır. Dükkan adı görünmemektedir.
5. Beşinci tabela da bir berber tabelası, **Berber Şam**. İsim hem Türkçe hem de Arapça olarak yazılmıştır. Berberin erkekler için olduğunu ifade eden Arapça bir açıklama sözü bulunmaktadır. Bunun Türkçesi yoktur.
6. Altıncı tabela bir kebabçı olup dükkan adı görülmemektedir. Kebabçının adı olan **Ebu Omar** isminin Arapça olarak yazıldığını görüyoruz. Ancak bu isim dükkan adı olarak da düşünülmüş olabilir. Sadece yapılan kebab çeşitleri hakkında Arapça ifadeler vardır.
7. Yedinci fotoğrafta bir bakkalın ön yüzü görünmektedir. Bakkalın adı sadece Türkçe olarak **Suriye Bakkal**. Arapça isim bulunmamaktadır. Ancak satılan ürünler Arapça olarak cam üzerine yazılmıştır.
8. Sekizinci fotoğrafta aslında iki dükkan tabelası bulunmaktadır. Birisinde dükkan adı sadece Arapça olarak yazılmış. **Marketü’l-Muhabbet**. Hiç Türkçe kelime görünmemektedir. Camın üzerinde,

- satılan ürünlerle ilgili yine Arapça olarak ifadeler bulunmaktadır. Aynı fotoğrafta ikinci dükkan ise lokantadır. Burada da lokanta adı Türkçe, yemekler ise Arapça olarak yazılmıştır.
9. Dokuzuncu fotoğraf ise bir ayakkabı mağazası fotoğrafıdır. Türklere ait olup maalesef ismi İngilizcedir: Ayakkabı City. Ancak Suriyelilere hitap etmek üzere hem Arapça hem de Türkçe olarak **“İndirimli satışlar başlamıştır.”** ifadesi bulunmaktadır.
10. Onuncu fotoğraf bir elektronik ürünlerin satıldığı bir dükkandır. Her şey Arapçadır.
11. Onbirinci fotoğraf bir iletişim dükkanıdır. **Şam İletişim** adını taşımaktadır. Hem isim hem de satılan ürünler hem Arapça hem Türkçe olarak yazılmıştır.
12. Kahramanmaraş’taki Suriyeliler yoluyla Türkçe ve Arapça yan yana kullanılmak suretiyle canlı bir dil ilişkisi oluşmuştur. Bu özellikle günlük hayatta kendisini hissettirmektedir.
13. Tabelalarda bir standart bulunmamaktadır. Tabelalarda genellikle büyük puntolarla iş yerinin ismi Türkçe olarak yazılmıştır.
14. Dört iş yerinin adı hem Türkçe hem de Arapça olarak yazılmıştır. Üç iş yerinde sadece Arapça isimler ve ifadeler kullanılmıştır. İki iş yerinin sadece Türkçe adı bulunmaktadır. Ancak ürünler ve açıklamalar Arapçadır.
15. Netice olarak Kahramanmaraş’taki Suriyelilerin açmış olduğu iş yerlerinde iş yeri adları ve diğer ifadeler tamamen Arapça Türkçe karışık kullanılmaktadır. Yani iki dilli bir durum söz konusudur.
16. Adana, Hatay gibi bazı illerde Suriyelilerin açmış olduğu iş yerlerindeki Arapça tabelalar belediyeler tarafından problem olarak görülmüştür. Geçici bir süre için iki dilli olması, Türkçe ifadelerin büyük puntolarla, Arapça isimlerin ve ifadelerin daha küçük puntolarla yazılması makul görülmelidir.
17. Suriyelilerin Türkiye ile uyum sağlayabilmeleri için Türkçe öğrenmeleri teşvik edilmelidir.
18. Suriyelilerin Kahramanmaraş’a gelmeye başlamalarından sonra yabancılara Türkçe öğretimi konusunda hızlı bir potansiyel oluşmuş ve gerek Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda, gerekse Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde bu konuda önemli gelişmeler olmuştur. TÖMER kurulmuştur. Okullarda Suriyelilere yönelik Türkçe öğrenme programları geliştirilmiş ve gönüllü kuruluşlar da faaliyetlerini artırmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D.. (1995). Her Yönüyle Dil. Ankara: TDK Yayınları.
- Al Berro, Shaza (2016). Muhammed Hayruddin el Esedî'nin Mevsû'atü'l-Halep el-Mukârene Adlı Eseri Esasında Türkçe Arapça Dil İlişkileri Üzerine Bir Araştırma. Kahramanmaraş: KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Aytaç, B.. (1994). Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.
- İmer, K.. (1990). Dil ve Toplum. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Johansen, L.. (2007). Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler, (Çev.) Nurettin Demir. Ankara: TDK Yayınları.
- Karaağaç, G.. (2008). Türkçe Verintiler Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Mohammed B. C.. (1967). Cezayir Konuşma Dilinde Muhafaza Edilen Türkçe ve (Türkçe Aracılığı ile Gelen) Farsça Kelimeler, (Çev.) Ahmet Ateş. Ankara: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1966, s. 157-213.
- Porzig, W.. (1985). Dil Denen Mucize, (Çev.) Vural Ülkü. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Uygur, M..(1997). Dilin Gücü. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yahya, Ş. F.. (1984). Arapçanın Muhtelif Lehçelerinde Türkçe Unsurlar. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

SURİYELİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLARA İLİŞKİN TÜRK ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞLERİ

Doç.Dr. Necdet KONAN

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı*

Büşra BOZANOĞLU

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi
ve Denetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi*

Remzi Burçin ÇETİN

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi
ve Denetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi*

Bu araştırmanın amacı, Suriyeli mülteci çocukların eğitimi, eğitim sürecinde yaşadıkları sorunları Türk öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda belirlemektir. Bu çalışma ile mülteci çocukların, eğitim ihtiyaçlarına, yaşadıkları eğitimsel sorunlara dikkat çekilerek, bu konunun önemi hakkında farkındalık yaratılması; mülteci çocukların öğreniminde görevli öğretmenlerin yaşadığı sorunlara ışık tutularak konu ile ilgili çözüm önerileri sunulması, bu sayede az sayıda olan yerli çalışmalara katkı sağlanması da amaçlanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için olgu bilim deseniyle nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen; 2015-2016 öğretim yılında Malatya İlinde yer alan Beydağı Konteyner Kent ve Ali Fevzi Ağan Geçici Eğitim Merkezinde görevli 3 Türk öğretmen ile Türk okullarında Suriyeli mülteci öğrencisi olan 26 Türk öğretmen olmak üzere toplam 29 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri, Suriyeli mülteci çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan sorunların tespiti ve çözümüne ilişkin katılımcıların önerilerini belirlemeyi amaçlayan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın genel sonucu; Malatya’da öğrenim gören Suriyeli mülteci öğrencilerin en fazla karşılaştığı problemler: uyum, ekonomik yetersizlikler ve yoksulluk, dil problemi, savaşın yol açtığı travmalar olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin yaşadığı dil problemleri, uyum sorunu ve uzun süre okuldan ayrı kalmaları akademik olarak başarısız olmalarına da sebep olmuştur. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu ise yabancılara Türkçe öğretimi konusunda karşılaşılan problemlerdir. Araştırma bulgularına dayanarak; öğrencilere yönelik takviye eğitim kursları ve sosyal faaliyetler düzenlenebileceği, psikolojik destek sağlanabileceği ve yabancılara Türkçe öğretimi eksiklerinin alanın uzmanları tarafından giderilebileceği söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Suriyeli mülteci çocuklar, mülteci çocuklarının eğitimi, yabancılara Türkçe öğretimi

THE VIEWS OF TURKISH TEACHERS ON THE PROBLEMS ON SYRIAN REFUGEE CHILDREN'S EDUCATION

The main motivation for this study is to reveal the real life problems for the education of Syrian Refugee Children prior to the views of Turkish teachers. With the findings of this study, enough attention will be drawn to the refugee children, their educational needs and then an awareness will be build in order to reveal the problems with which the teachers have to face and so possible solutions will be suggested. So that, our study will prove the field in which few studies are being realized. In order to achieve our goals, we have designed a qualitative research with phenomenological bounds. The study group consists of 29 teachers selected through purposeful sampling method of whom 3 are teaching at Beydağı Refugee Camp and Ali Fevzi Ağan Temporary Training Centre located in Malatya province of Turkey and the remaining 26 teachers are teaching in different schools with refugee children at their classes during 2015-2016 academic year. Almost all the data were collected by means of a semi structured interviewing form and the data collected were analyzed with thanks to descriptive analysis. The main finding of this study is that the most frequent problems for the refugee children in Malatya are; adaptation, economic causes, poverty, language, post war trauma and etc. Especially their adaptation, language and long-term absenteeism problems have also caused them to fail academically. Teaching Turkish to foreigners is also another difficult problem area. It can be suggested that extra classes will be created whereas psychological support will be taken and experts will be called for teaching Turkish.

Key Words: Syrian Refugee Children, Refugee Education, Teaching Foreigners Turkish

GİRİŞ

İnsanlık tarihi; günümüze kadar gerçekleşen bilimsel gelişmelerin, uygarlığın, ilerlemenin tarihi olduğu kadar olumsuzlukların, savaşın, yıkımın, ölümün de tarihidir. Tarihi boyunca medeniyet anlamında yaşanan olumlu gelişmeler savaş ve silah teknolojisine de yansımış bunun sonucunda da savaşların yol açtığı yıkım ve tahribat da artmıştır. Savaş anında ölen ya da yaralananların yanı sıra asıl tahribat ve dram cephe gerisinde yaşanır. Yaşlılar, çocuklar ve kadınlar hiçbir suçu yokken cephe gerisinde büyük bir acı, korku ve psikolojik gerilim yaşamak durumunda kalmıştır. Bu insanlar hem sevdiklerini yitirme korkusu yaşamış hem de savaş anında

korumasız durumda kalmıştır. Ruhsal yıkım yerini fiziksel korkulara bıraktığında bu insanların tek bir çıkışı vardır; yaşamlarını güven içinde sürdürebilecekleri yeni bir yurt bulmak. İnsanlar savaş döneminde sahip oldukları her şeyi geride bırakarak yeni bir yaşam için umut yolculuğuna çıkarlar. Bu uzun yolculuk süresince canlı kalmayı başarıp bir ülkenin kabulünü beklemek ve sığındığı bu yeni ülkeye uyum sağlamak onlar için yeni zorluklara yelken açmak demektir. Özellikle çocuk olmanın dezavantajıyla mülteci olabilmek için çabalamanın dezavantajının birleşmesiyle oldukça yıpranan çocuklar her konuda birincil öncelikler arasında olmalıdır.

Suriye’de 2011 yılında başlayan yönetim karşıtı protestolar, zamanla iç savaşa dönüşmüştür. Devam eden çatışmalar, binlerce kişinin yaşamını yitirmesine, milyonlarca kişinin başta Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi komşu ülkelere sığınmasına veya ülke içinde yer değiştirmesine yol açmıştır (Akgül ve Kaptı, 2015: 51; Yavuz, 2015: 266). Türkiye üç milyona yakın Suriyeliye kapılarını açmıştır. Tarihi boyunca hem göç alan, hem göç veren bir ülke olan Türkiye, aynı zamanda jeostratejik konumu ve önemli göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle uluslararası göç bakımından çok önemli bir transit ülke konumundadır (Goularas ve Sunata, 2015: 34). Suriye krizi, uzun sınır komşuluğu, iki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağlar, karşılıklı ekonomik bağımlılık ve de sığınmacılar gibi nedenlerle Türkiye’yi yakından ilgilendirmektedir (Sandıklı ve Semin, 2012: 3). Göç ve sığınma olayları tarihsel süreçte coğrafyamızda sık karşılaşılan bir olgudur. Türkiye tarihi ve coğrafi konumu gereği göç alan, göç veren ve transit ülke özelliği taşıyan bir yerdedir. Türkiye’de, 20. yüzyıl başından bu yana pek çok farklı göç olgusu ile karşılaşmış ve dönemin ve şartların özelliklerini yansıtan göç siyasetleri uygulanmıştır. Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, Avrupa Birliği (AB) uyum süreci ve Türkiye’nin dış politikası günümüz göç politikalarını şekillendiren unsurlardır (Goularas ve Sunata, 2015: 12).

Mülteci ve sığınmacı kavramlarının Türk mevzuatında ayrı ayrı düzenlenmesi, Türkiye’nin Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’ne ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’ne koyduğu coğrafi çekince ve son yıllarda artan mülteci akınları, Türkiye’nin mülteci hareketleri ve mülteci hakları konusunda yeni düzenlemelere ve politikalara ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile mültecilerin korunması hususunda önemli

hukuksal ve idarî değişiklikler yapılmıştır. Bu Kanun ve Yönetmelik hem uzun bir süredir iç hukukunda konu hakkında genel bir düzenleme bulundurmeyen Türkiye, hem de Türkiye’deki mülteciler için son derece önemlidir (Bozbeyoğlu, 2015: 60).

Mülteciler; barınma, geçinme, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçların yanında ciddi anlamda sosyal ve psikolojik desteğe de ihtiyaç duymaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 14. Maddesinin birinci bölümü mültecilerin en temel haklarını şöyle düzenler:

Madde 14

1. *Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.*

Suriyelilerin toplumsal ve kültürel bütünleşmesinin, eğitimle doğrudan ilişkisi göz önüne alındığında eğitim konusunun da çözüm bekleyen konuların başında yer alması beklenen bir durumdur. Özellikle kamp dışında yaşayan çocukların sadece yüzde 14’ünün okula devam etmesi, özel birtakım hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılmasının zorunluluğunu göstermektedir (Basın bülteni, 2013).

Yaşanan süreçte savaşın, yakınlarını kaybetmenin ve göçün kötü sonuçlarının travmalarını yaşayan çocuklar için ağır ve öngörülemez sonuçlar doğurabilecektir. Bu çocuklar okullandırılmaz ve eğitim sistemine katılmazsa sorunlar çıkabilecek ve gittikçe artacaktır. Bunun yanında mültecilerin hukuki ve temel haklardan mahrum kalmaları onları yasal olmayan yollara sapma ve suç işleme riskiyle karşı karşıya getirebilmektedir. Bu da yerli halkın mültecilere olumsuz bakmasına neden olmaktadır. Eğitim sistemine alınmayan her Suriyeli çocuk ve gencin yaşamın olumsuzlarıyla karşılaşma, zararlı alışkanlıklara başlama, organ mafyası tarafından kaçırılma ve kötü yola düşme ihtimali çok yüksektir. Bunun yanı sıra dilencilik veya hırsızlık gibi olaylara karışma riski olan kayıt dışı çocukların korunmaya alınması ve eğitilmesi bu riskleri ortadan kaldırmada yardımcı olacaktır.

Sığınmacı sayısının ve sığınma süresinin ön görüleri fazlasıyla aşması ve sürecin büyük bir belirsizlik içine girmesi sorunun eğitim boyutuna daha fazla önem vermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik gelişmeler bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Akgül ve Kaptı (2015: 58), Suriyelilere yönelik yerel düzeyde yapılmaya çalışılan çalışmaların uzun soluklu olamayacağını, Türkiye’nin mülteci politikalarını yeniden gözden geçirmesinin Ortadoğu’daki çatışmalar

ve karışıklıklar (Suriye, Irak, İran, Afganistan, Filistin, Mısır gibi) göz önüne alındığında öncelikli politika alanlarından birisi olması gerektiği belirtilmiştir.

Bu araştırmada zorlu ve travmatik bir süreç olan göç sonrasında mülteci çocukların en temel ihtiyaçlarından biri olarak ifade edilen eğitim ihtiyacına ve sorunlarına dikkat çekilmektedir. Bu nedenle çalışmada ülkelerindeki tasviri imkânsız acı olaylardan dolayı Türkiye'ye sığınan Suriyeli mülteci çocukların yaşamında eğitimin ve okullaşmanın önemi; çocukların ve öğretmenlerinin bu süreçte yaşadıkları sorunlar değerlendirilerek incelenmiştir. Aynı zamanda çalışmada öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda eğitim konusundaki sorun, beklenti ve önerileri ile ilgili gelişmeleri ortaya koymak ve bu bağlamda eksikliklerin giderilmesine katkı sağlamak ve çözüm önerileri geliştirilmek öngörülmüştür. Malatya'da bulunan Suriyeli mülteci çocukların ve öğretmenlerinin eğitim alanında yaşadığı sorunlara ışık tutan bu çalışma aynı zamanda Türkiye geneline örnek olabilecek veriler elde edilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Suriyeli mülteci çocukların eğitimi, eğitim sürecinde yaşadıkları sorunları Türk öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türk öğretmenlerin görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin karşılaştığı problemler nelerdir?
2. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğretmenliğini yapan Türk Öğretmenlerin karşılaştığı problemler nelerdir?
3. Öğretmen görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin akademik başarıları ne düzeydedir?
4. Suriyeli mülteci öğrencilere uygulanan öğretim programına ilişkin Türk öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
5. Yaşanılan probleme yönelik Türk öğretmenlerin çözüm önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinde çok kullanılan fenomenolojik/olgu bilim desenine göre düzenlenmiştir. Fenomenolojik çalışmalar, bireylerin yaşadıkları evren içinde karşılaştıkları olaylarla ilgili olarak ne algıladıkları ve deneyimlerinin neler olduğu ile ilgilenir. Algıların anlaşılmasını sağlama, olguyu daha

derinlemesine inceleme ve bütüncül bir yaklaşım sunma nitel araştırmanın temel özellikleri olarak görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada da Türk öğretmenlerin görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik algıları ortaya koyabilmek için fenomenolojik desen tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 öğretim yılında Malatya ilinde yer alan Konteyner Kent ve Geçici Eğitim Merkezinde görevli 3 Türk öğretmen ile Türk okullarında Suriyeli mülteci öğrencisi olan 26 Türk öğretmen olmak üzere toplam 29 öğretmenden oluşmaktadır.

Çalışma Grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Diğer bir ifadeyle bu örnekleme yer alan katılımcılar, araştırmacının keşfetmek istediği olgu hakkında bilgi verici kişilerdir (McMillan ve Schumacher, 2006). Maksimum çeşitlilik örnekleme ise; göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturarak bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu bağlamda, araştırmanın veri toplama aracını gönüllü olarak yanıtlayan, kamp ve geçici eğitim merkezinde görevli 3 Türk öğretmen ile Türk okullarında Suriyeli mülteci öğrencisi olan 26 Türk öğretmen olmak üzere toplam 29 katılımcı çalışma grubunu oluşturmaktadır. Katılımcılar kodlama esasına göre Türk okullarında görevli öğretmenler T1, T2, T3..., kampta ve geçici eğitim merkezinde görevli öğretmenler S1, S2, S3 şeklinde kodlanmıştır. Örnekleme alınacak katılımcılar belirlenirken ilköğretim ve ortaokulda görev yapmaları; hem sınıf hem de branş öğretmenlerinden olmaları dikkate alınmıştır. Katılımcıların sayısı belirlenirken derinlemesine analiz yapılabilmesi, görüşme yapmayı kabul etme ve katılmaya istekli olma durumları göz önünde bulundurulmuştur.

Veri toplama aracı ve uygulama

Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen “Malatya’ daki Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Eğitim Sorunları (Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu)” aracılığı ile toplanmıştır. Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilmiş bir yöntemdir

(Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu görüşme tekniğinde araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla (sonda) görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000: 547). Ayrıca bu görüşme biçiminde, araştırmacı konuları önceden seçer fakat görüşme esnasında soruların anlatım biçimine ve sırasına karar verebilir. Görüşmelerde kullanılan sondalar ile araştırmanın kapsamı artırılabilir (McMillan ve Schumacher, 2006). Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile belirlenen sorulara görüşme esnasında ortaya çıkan duruma ilişkin ek sorular da yöneltilmiştir.

Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcı öğretmenlerin cinsiyet, kıdem, öğrenim düzeyi, branşı, görev yaptığı okul türü, Suriyeli öğrenciler için görevde olma süresi, kaç aydır/yıldır belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci Bölüm de ise katılımcıların görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin karşılaştığı sorunlar, öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar, eğitim verilen okulların fiziki koşulları, eğitim programı ve müfredatı ve yaşanan sorunlar karşısında ne tür önlemler alınması gerektiğine yönelik sorular bulunmaktadır. Bu bölümdeki maddelerin belirlenmesinde, konu ile ilgili alan yazın taranmış ve esas olarak alınmıştır.

Görüşme yapılan öğretmenlerden bu sorulara açık ve ayrıntılı cevaplar vermeleri istenmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları cevapların altında yatan nedenleri belirlemek amacıyla sondalara yer verilmiştir. Sondalar ve takip eden sorular katılımcının ne söylediği hakkında daha çok açıklama ve bilgi elde etmek için yapılır (Merriam, 2013).

Görüşme formunun geçerliliği için Eğitim Yönetimi ve Denetimi bilim dalında görev yapan dört öğretim üyesinin ve iki Türkçe öğretmenin uzman görüşü alınmıştır. Gerekli düzeltmeler yapılarak 2 öğretmen ile ön uygulama gerçekleştirilmiştir. Soruların görüşmecinin anlayabileceği açıklıkta olması görüşme süresinde elde edilecek verinin güvenilirliğini arttıracaktır (Merriam, 2013). Ön uygulamada soruların açık ve anlaşılır olduğu görülmüştür. Bu aşamadan sonra görüşme soruları katılımcılara yöneltilmiştir.

Araştırmaya ilişkin veriler, 2015-2016 öğretim yılında, katılımcıların okullarında yapılan görüşmelerle elde edilmiştir. Görüşmeler her bir katılımcıyla ayrı ayrı, birebir ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılmadan önce okullar aranarak

görüşme için randevu alınmıştır. Görüşmeye geçmeden önce katılımcılara araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydedileceği katılımcılara belirtilmiş ve izinleri alınmıştır. İzin veren katılımcıların ses kayıtları alınmıştır. Ses kaydı vermek istemeyen katılımcıların görüşme verileri araştırmacı tarafından not edilmiştir. Her bir görüşme ortalama 10-15 dakika sürmüştür. Görüşme sonunda veri kaybını önlemek ve güvenilirliği sağlamak amacıyla alınan kayıtlar ve tutulan notlar katılımcılara tekrar dinletilerek onayları alınmıştır, ekleme veya çıkarma yapabilecekleri belirtilmiştir. Katılımcıların onayından sonra veriler analiz edilmek üzere bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden belirlenmiş temalar çerçevesinde yorumlanır ve neden-sonuç ilişkisi kurularak bazı sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Analizler için öncelikle, görüşmeler esnasında alınan notlardan da faydalanarak ses kayıtları çözümlenerek metin haline getirilmiştir. Çözümleme yapıldıktan sonra, ses kayıtları diğer araştırmacı tarafından da ikinci kez dinlenmiş ve yapılan çözümlemeler kontrol edilmiştir. Analiz sürecinde katılımcıların isimleri gizlenmiş ve bunun yerine kodlamalar yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda ve araştırma soruları çerçevesinde elde edilen veriler, belirlenen temalar doğrultusunda araştırmanın bulguları olarak sunulmuştur. Ayrıca doğrudan alıntılarının kişilerin düşüncelerini belirtmede daha etkili olduğuna inanıldığından bazı görüşler yorum yapılmadan aktarılmıştır.

Bulgular

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular aşağıda sırayla sunulmuştur.

1. Türk öğretmenlerin görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin karşılaştığı problemlere ilişkin bulgular

Türk öğretmenlerin görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin karşılaştığı problemlerin neler olduğunu belirlemek amacıyla, katılımcılara Suriyeli mülteci öğrencilerin karşılaştığı problemlerin neler olduğu sorulmuştur. Ayrıca Suriyeli ve Türk öğrencilerin birbirleri ile ilişkisi ve uyumu; Türk öğrencilerin ve ailelerinin Suriyeli öğrencilere ve ailelerine bakış açısı hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Ulaşılan bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Türk Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Karşılaştığı Problemler

Kod	Problem	Frekans
T1, T2, T3, T10, T12, T13, T16, T17, T19, T20, T21, T23, T26 S1,S2,S3	Uyum	16
T1, T2, T3, T4, T6, T12, T13, T14, T16, T17, T22, T23, S1,S2, S3	Dil	15
T1, T2, T3, T6, T7, T14, T15, T17, T21, T24	Ekonomik Yetersizlikler / Yoksulluk / Materyal Eksiklikleri	10
T2, T3, T12, T13, T15, T16, T20, S1,S2	Savaşın olumsuz etkileri/Travma	9
T2, T17, T20, T21, T23	Barınma	5
T2, T3, T12, T13	Yaramazlık/Hırçınlık	4
T2, T3, T7, T14	Sosyal Dışlanma/Yok Sayılma	4
T22, T24, T25, S3	Çekingenlik/Özgüven Eksikliği/Ürkeklik	4
T7, T8, T19,S1	Şefkat	4
T2, T18	Hırsızlık	2

Tablo 1 incelendiğinde Türk öğretmenlerin görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin en çok karşılaştığı problemler; *uyum, ekonomik yetersizlikler ve yoksulluk, dil problemi ve savaşın yol açtığı travmalar* olarak belirmiştir.

Konu ile ilgili bazı katılımcıların görüşü şöyledir:

“Öncelikle dil problemi. Çocuklar kendilerini yabancı hissediyor. Kime yakın hissediyorsa onla iletişime geçiyor. Mesela ben bazen tahtaya kaldırıyorum ve yapabileceği bir soru soruyorum. Yapınca çok mutlu oluyorlar.” (T4)

“4. Sınıfta öğrenci var Türkçe anlamıyor, matematik anlamıyor. Konteyner kente yönlendirmek gerek. Kiralar ucuz diye buraya geliyorlar. Onları mutlu eden hiçbir şey yok. Sosyal, kültürel, yeme-içme, öz bakım... Karınlarını da doyursan, en güzel okula bile gitse mutlu değil öğrenci. Dışarıdan görünmese bile içlerinde çok kötü durumda olanlar var.” (T5)

“Türkçeyi yeterli düzeyde bilmedikleri için zorlanıyorlar. Kendilerini misafir gibi hissettikleri için ortama adapte olamıyorlar.” (S2)

“Dilin olumsuz etkileri tabii ki ağır basıyor. Zaten fakirler yokluk çekiyorlar. Dil yetersiz olduğu için de uyum sağlayamıyorlar.” (T16)

“Hiçbir zaman Türkiye’yi kendi vatanları gibi görmüyorlar. En çok burada “ötekileşme” gibi duygular onları olumsuz etkilemiş. Ayrıca çok ürkek ve çekingen davranıyorlar kimseye güvenleri kalmamış.” (S3)

Türk halkı her ne kadar Suriyeli mültecilere elinden geldiği kadar yardım sever ve misafirperver davranıyor olsa da hala onlara karşı olumsuz duygular besleyenler de vardır. Suriyelileri vatanlarını savunmadıkları için hain olarak gören ve kendilerine dezavantajı olduğunu (ekonomik zarar verdiğini düşünmesi veya kötü örnek olması açısından) düşünen halk kavgı duymaktadır. Bu konu ile ilgili olumsuz düşünen bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Çok sıkıntı yok. Başlarda veliler şikâyet ediyordu. Öğrencileriyle aynı sınıfta istemiyordu. Öğrencilerden de “Sizin babanız Esat” şeklinde dalga geçildiğini ve aşağılandığını duyduk. Ama şimdi alıştılar, anlaşıyorlar.” (T5)

“Suriyeliler vatanlarını savunmadıkları için biraz da olsa vatan haini gibi izlenim bırakıyorlar. Tabii bu konuda öğrencilerin yapabileceği bir şey yok. Bu izlenim onları rahatsız edebilir.” (T11)

“Veliler de kötü örnek olur ve öğrenciler olumsuz etkilenir diye tedirgin oluyor ama yardımda da bulunuyorlar.” (T12)

Suriyeli ve Türk öğrencilerin birbirleri ile ilişkisi ve uyumu ile ilgili bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Öğrenciler arasında herhangi bir uyum problemine rastlamadım.” (T11)

“Suriyeli öğrencinin cinsiyetine göre Türklerle iletişimleri değişiyor. Kızlar kendi aralarında erkekler kendi aralarında uyumlu.” (T15)

“Öğrenciler dil problemi yaşasalar da benim gözlemlediğim onlar daha çabuk uyum sağlıyorlar. Hem Türk veliler hem de Türk öğrenciler Suriyelilere karşı paylaşım ve yardımlaşma temelli bir yaklaşım sergiliyorlar.” (T17)

2. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğretmenliğini yapan Türk Öğretmenlerin karşılaştığı problemlere ilişkin bulgular

Katılımcılara Suriyeli mülteci öğrencilerin öğretmenliğini yapan Türk öğretmenlerin karşılaştığı problemlerin neler olduğu sorulmuştur. Ayrıca katılımcılara Suriyeli öğrenciler ve velileri ile uyum, iletişim veya dil problemi yaşıyorsa bu problemi nasıl çözdüğü sorulmuştur.

Konteyner kent veya geçici eğitim merkezinde görevli 3 Türk öğretmen, yabancı öğrencilere Türkçe öğretimi, iletişim, ders materyallerinin eksikliği ve öğrencilerin derse olan ilgisizliği konularında sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Konu ile ilgili bir katılımcının görüşü şöyledir:

“Hiç Türkçe bilmeyen kişilere Türkçe öğretmek gerçekten zor. İletişimde sıkıntı yaşıyorum. Ders materyalleri eksik.” (S1)

Türk öğretmenlerin büyük çoğunluğu (24/29) Suriyeli mülteci öğrenciler ile uyum, iletişim, dil açısından sorun yaşadığını belirtmiştir. Türk öğretmenler uzun yıllardır Türkiye’de yaşayan ve Türkçe bilen, Türkmen veya Kürt (öğretmen Kürtçe biliyorsa) öğrenciler dışındaki öğrencilerin büyük çoğunluğu ile (15/29) dil problemi yaşamaktadır. Öğrencilerin temizlik, derse ilgi, materyal temini konularında problemleri olduğunu belirtmiştir. Türk katılımcılardan çok az bir kısmı (5/29) ise herhangi bir problem yaşamadığını belirtmiştir.

Konu ile ilgili bazı öğretmenlerin görüşü şöyledir:

“Veli-öğretmen işbirliği yok. Temizlik hiç yok. Defalarca uyardımıza rağmen hala aynılar. Sınıfımızda bulunan Suriyeli öğrenciler sınıf başarısını olumsuz etkiliyor. Zaman kaybına neden oluyor. Kafalarına göre gelip gidiyorlar. Okulu benimseyemedikleri için devamsızlık yapıyorlar. Öğrencilerin araç-gereç eksikliğini öğretmen olarak biz karşılamaya çalışıyoruz. Ama yardımlarla nereye kadar? Öğrencilerimizin velileri de yardımda bulunuyorlar.” (T1)

“Ben de iletişim kurarken sıkıntı yaşıyorum. Dil problemi yaşıyorum. Bu öğrencilerin mağdur durumu da beni üzüyor. Hem maddi hem manevi olarak o kadar sıkıntılı durumda olan öğrenciler var ki...” (S2)

“Biz öğretmenlerin de en çok yaşadığı sorun dil sorunu. Onlar için ekstra zaman harcamak bizi de yoruyor. Psikolojik olarak da etkileniyoruz. Bir kere bir öğrenci geldi ve yatacak yataklarının olmadığını söyledi. Bu öğrenci Suriye’de iken durumları çok iyi olan bir

aileymiş. Utana sıkıla yanıma gelip yatacak yer istemesi beni çok etkiledi. Alış veriş merkezine gidip bunlara yatak ayarladım ve gönderdim. Ama işte bizim de ulaşabileceğimiz ve yardım edebileceğimiz kesim çok dar. İnsan duygusal olarak etkileniyor ve üzülüyor. Belli zaman sonra onlar yok gibi davranıyor çoğumuz yani çünkü iletişim yok, faydalı olamıyoruz ve farkında olmadan görmezden geliyoruz. Allah kimseyi yerinden yurdundan etmesin. Çok zor.” (T16)

“Ben onlara kendi çocuğuma nasıl davranıyorsam öyle davranıyorum. Onları hiç bir zaman ötekileştirmedim o yüzden bir sorun yaşamadım. Çok mutluyuz.” (T22)

Ayrıca araştırmanın dikkat çeken bir bulgusu da Türk öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle iletişim sorunu yaşadığı için anlaşılmadıkları veya zaman sıkıntısı yaşadıkları için ilgilenemediklerinde kendilerini yetersiz ve faydasız hissettiklerini ve bu durumun da onları üzdüğünü belirtmişlerdir.

Konu ile bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Dillerini bilmediğimiz için anlaşılamıyoruz. Ayrıca öğrencilerden ders için gerekli araç gereçleri temin etmelerinde sıkıntı yaşıyoruz. Yokluk, alamıyorlar. Biz yardım etmeye çalışıyoruz ancak yeterli olamayınca da üzülüyoruz.” (T15)

“Ben bir öğretmen olarak eksik ve yetersiz hissediyorum. Bunlar için farklı bir eğitim gerekir. Hafta sonu dil kursuna geliyorlar ama başarı düşük.” (T4)

“Mesleki açıdan sıkıntı yaşıyoruz. Öğrencilerin başarısı için çaba gösteremiyoruz. Onlar çok büyük sıkıntılarla buraya geldiler ve burada farklı bir ortamda bizim okullarımızda eğitime entegre oldular. Bu hem bizim açımızdan hem onların açısından sıkıntılı bir süreç.” (T18)

Katılımcıların hepsi Suriyeli öğrencilerin velilerinin okula nadiren geldiklerini ve ilgisiz olduklarını belirtmişlerdir. Çağırıldıklarında veya yardım yapılacağını duyduklarında ancak okula geldiklerini vurgulamışlardır.

3. Suriyeli mülteci öğrencilerin akademik başarıları hakkında Türk öğretmenlerin görüşlerine ilişkin bulgular

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda Türk öğretmenlerin görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin akademik başarılarının ne düzeyde olduğu ve başarısızlık nedenlerinin neler olabileceği sorulmuştur. Bunlara ek olarak katılımcılara öğrencilerin devamsızlık yapıp yapmadığı, devamsızlık sebepleri; kız ve erkek öğrencilerin

devam durumları; başarılı olduğu ve zorlandığı ders/dersler, etkinlikler, durumların neler olduğu ve nedenleri; kız ve erkek öğrencilerin başarı durumları sorulmuştur.

Konteyner kent veya geçici eğitim merkezinde görevli öğretmenler, konteyner kent veya geçici eğitim merkezine devam eden öğrencilerinin çok fazla devamsızlık yapmadığını belirtmiştir. Sadece çalışmak zorunda kalan bazı öğrencilerin devamsızlık yaptığı belirtilmiştir. Katılımcılardan hemen hepsi erkek öğrencilerin daha çok devamsızlık yaptığını belirtmiştir.

Konu hakkında bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Devamsızlık çok yok. Öğrenciler okulu bir kaçış yeri olarak görüyor. Bir an dahi olsa kafaları başka şeyle meşgul oluyor. Sınav dönemlerinde gelmeme oluyor. Erkekler daha çok aksatıyor.” (S1)

“Öğrenciler okula her gün geliyor. Sınav zamanı sınavdan kaçanlar oluyor. Yaşça büyük öğrenciler daha çok devamsız. Erkeklerden bazıları işe gittiği için gelmeyebiliyor.” (S2)

“Devam eden öğrenciler genellikle okulu aksatmıyor. Servisi kaçırmışsa ya da hasta ise gelmediği oluyor. Bazen duyuyoruz başka yere taşınmışlar. Ama takiplerini yapmak çok zor çünkü iletişim kuracağımız telefonda ulaşamıyoruz.” (S3)

“Devamsızlık var. Veliler ilgisiz. Çalışan öğrenci de var. Kızlar değil de erkek öğrenciler daha devamsız.” (S2)

Konteyner kent veya geçici eğitim merkezinde görevli öğretmenler, öğrencilerin genel başarı seviyesinin düşük olduğunu belirtmiş; Arapça ve resim dersleri dışında matematik, fen, İngilizce ve Türkçe derslerinde öğrenci başarısının düşük olduğunu söylemiştir. Özellikle İngilizce ve Türkçe derslerinde Latin harfler kullanıldığı için yazmakta zorlandıklarını ve başarının diğer derslere nazaran daha düşük olduğunu vurgulamışlardır.

Kız ve erkek öğrencilerin başarı seviyeleri karşılaştırıldığında tüm katılımcılar kız öğrencilerin daha başarılı olduğunu belirtmiştir. Kız öğrencilerin evde oturup ders çalıştıklarını ancak erkek öğrencilerin çalışmak durumunda kalması veya dışarıda daha fazla vakit geçirmesi başarı seviyelerinin düşmesinin nedeni olarak gösterilmiştir.

Konu ile ilgili bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Matematik, fen ve Türkçe derslerinde zorlanıyorlar. Arapça, resim, beden gibi derslerde daha başarılı ve istekliler.” (S1)

“Bazı öğrenciler 4 yıldır okuldan uzak olduğu için unutmuş her şeyi. Biz burada ilk aşamada okuma-yazma veriyoruz. Kızlar daha başarılılar.” (S2)

“Vasat durumdalar. Öğrenciler 2-3 yıl okul yüzü görmemiş. Eğitimden uzak kalmış. Ama 1. Aya göre şuan daha iyi düzeydeler.” (S2)

“Suriyeli öğretmen sayısı ve yeterliliği sorunu yaşıyoruz. Sahte belge düzenlenme oranı çok fazla. Burada Öğretmenlik yapan kişilerin asıl mesleği öğretmenlik olmayabiliyor. Kesinlikle yetersizler. Sınıflarda savaş psikolojisi yüzünden çok eğitim vermiyorlar ancak birbirleri arasında iletişim ağları çok iyi, sosyal medyada çok iyi organize oluyorlar.” (S3)

Türk öğretmenlerin bir kısmı (10/26) öğrencilerin devamsızlık yaptığını, kafalarına göre okula gelip gittiğini belirtmiştir. Suriyeli ailelerin sürekli adres değişikliği yapmaları veya yurt dışına gitmeleri devamsızlık sebebi olarak gösterilmiştir. Ailelere ulaşamadığı ve iletişime geçilemediği vurgulanmıştır. Erkek öğrencilerin çalışmak zorunda kalması, daha fazla devamsızlık yapmalarına neden olarak gösterilmiştir.

Konu ile ilgili bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Devam durumları kafalarına göre. Başarılı olan, iyi olan öğrenciler başka okula geçiyor. Yeni gelenle biz sıfırdan başlıyoruz.” (T1)

“Kız öğrenci devam ediyor ama 7. sınıfa giden erkek öğrenci çalıştığı için devamsızlık yapıyor. Birinin yanında usta-çırak ilişkisi ile tespih yapmayı öğreniyormuş.” (T4)

“Devamsızlık yapıyorlar arada, okulu pek ciddiye almıyorlar. Kız erkek fark etmez.” (T16)

Türk öğretmenler Suriyeli mülteci öğrencilerin genel başarı seviyesinin düşük olduğunu belirtmiştir. Başarısızlık sebeplerini de kendi dillerinde eğitim almamalarına, uzun yıllar okuldan uzak kalmalarına, çalışmak zorunda kaldıkları için devamsız olmalarına ve Sosyal ve Tarih gibi Türk kültürüne özgü derslerin ilgisini çekememesine bağlamışlardır. Görsel sanatlar ve beden eğitimi gibi yetenek derslerine giren öğretmenler (5/26) mülteci öğrencilerin kendi derslerinde başarılı olduğunu belirtmiştir. Türkmen öğrencisi olan bir katılımcı ise bu öğrencisinin Türk öğrencileri ile aynı seviyede başarılı olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin en çok matematik, fen, İngilizce ve Türkçe derslerinde zorlandığı vurgulanmıştır.

Konu ile ilgili bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Derslerde çok iyi değiller başarıları düşük. Çocukların ufku daralmış. Resim yap diyorum, çocuk sadece masayı ve beni çizmiş başka bir şey yok. Çocuk tasvir edemiyor.” (T1)

“Sözel derslerde dil problemine dayalı sıkıntı çektikleri için daha başarısızlar. Matematik dersinde başarılı olanlar var.” (T3)

“Doğal olarak anlamadığı için sayısal dersler de ve sosyal dersinde başarı düşük ilgi az. Resim ve beden gibi derslerde daha başarılılar. Öğrenci Türkçe dersi alsın tamam ama İnkılap Tarihi gibi dersler ilgisini çekmiyor. Bunun sonucunda da başarı düşük oluyor.” (T5)

4. Suriyeli mülteci öğrencilere uygulanan öğretim programına ilişkin Türk öğretmenlerin görüşlerine ilişkin bulgular

Suriyeli mülteci öğrencilere uygulanan öğretim programına ilişkin Türk öğretmenlerin görüşlerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla katılımcılara görüşleri sorulmuştur. Suriyeli mülteci öğrencilere uygulanan öğretim programı ve ders kitapları Geçici Suriye Hükümeti tarafından hazırlanmıştır. Konteyner kent veya geçici eğitim merkezinde katılımcıların hemen hepsi (2/3) programı yeterli bulduğunu ve sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir.

Konu ile ilgili bir katılımcının görüşü şöyledir:

“Suriye müfredatı. Kitaplar Suriye’den geldi. Yeterli buluyorum.” (S2)

Mülteci öğrencilere Türkçe eğitimi veren Türk öğretmenler, Türkçe öğretiminde kullanabilecekleri materyal eksiklerinin olduğunu, standart bir öğretim programlarının olmamasının eksikliğini vurgulamışlardır. Derste öncelikli olarak okuma-yazma öğrettiklerini belirtmişlerdir.

Konu ile ilgili bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Derslerde içerik problemi ve niteliksiz yetişen öğrenci sorunu görülmekte. Öğrencilerin öğrenme motivasyonu çok düşük. Arapça öğretiminden Türkçeye geçildiği için mezun öğrenciler üniversiteye gittiği zaman problem yaşıyorlar.” (T14)

“Bize dil öğretimi ile ilgili bir kitap verildi ancak yetersiz. Materyal eksikimiz çok. Ben ilk olarak okuma ve yazma öğretmeye çalışıyorum. Bu konuda belli bir standart olmaması sıkıntı.” (T17)

5. Yaşanılan probleme yönelik Türk öğretmenlerin çözüm önerilerine ilişkin bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara yaşanan problemlere yönelik çözüm önerilerinin neler olduğu sorulmuştur. Türk öğretmenlerin, yaşanan problemlerin çözümüne yönelik önerileri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Çözüm Önerileri

Kod	Öneri
T1, T2, T3, T4, T5, T8, T15, T14, T16, T18, T23, T24, T25	<i>Kendi dillerinde eğitim alabilecekleri bir okulda okumaları daha iyi olacaktır. Türkçe ise yabancı dil gibi öğretilmeli. Topluma ayak uydurmak ve uyum sağlamak için Türkçe öğrenmeliler.</i>
T7, T9, T10, T19, T22	<i>Onları misafir olarak değil, bu ülkenin vatandaşı olarak görmeli ve her konuda yardımcı olmalıyız. Onları biran önce Türk toplumuna kazandırmalıyız. Türkiye'deler, Türk vatandaşı gibi hissettirilmeliler. Kendilerini buraya ait hissetmelerini sağlamalıyız. Onlara sevgiyle ve özveri ile yaklaşmalıyız.</i>
T6, T11, T14, T17, T26	<i>Bence uzun bir rehabilitasyondan geçmeliler. Psikolojik olarak destek görmeliler. Bu öğrenciler hiçbir şey olmamış gibi bizim eğitim sistemimize direkt alındılar. Bu hem onlar için zor hem de bizim için.</i>
T1, T4, T21, T23, T26	<i>Türkçe dersleri için destekleyici eğitimlerin verilmesi ve öğretim materyallerinin arttırılması, büyük problem olan dil sorununun çözümüne katkı sağlayacaktır. Uyum sorununu çözecektir.</i>
S1, S3	<i>Ortak çalışmalar verip, heterojen gruplar oluşturup akran eğitimi sağlanırsa yararlı olabilir ve bu öğrenciler daha çabuk kaynaşıp uyum sağlarlar.</i>
T20	<i>Savaş bitsin!</i>

Türk öğretmenlerin yaklaşık yarısı (13/29) Suriyeli mülteci öğrencilerin kendi dillerinde ve bir arada eğitim almalarını önerdiği görülmektedir. Türkçenin bu öğrencilere yabancı dil eğitimi verilir gibi öğretilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun için de yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili materyal eksiklerinin giderilmesi gerektiği belirtilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk öğretmenlerin görüşlerine göre Suriyeli mülteci öğrencilerin karşılaştığı problemler sırasıyla; uyum, ekonomik yetersizlikler ve yoksulluk, dil problemi, savaşın yol açtığı travmalar, barınma, yaramazlık/hırçınlık, sosyal dışlanma/yok sayılma, çekingenlik/özgüven eksikliği/ürkeklik, şefkat eksikliği ve hırsızlık olarak belirlenmiştir. Fiziksel işkence, şiddet, yoksulluk, yetersiz beslenme, aile ayrımı, yaşayan ve/veya tanık olan mülteci çocuklar

sıklıkla pek çok travma deneyimini bir arada yaşadıkları için çoklu dezavantajlı grup olarak değerlendirilir. Yaşanan olumsuz deneyimler çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel süreçlerini etkilemektedir (Şeker ve Aslan, 20015: 95).

Türk öğretmenlerin görüşlerine göre; Türk halkı genel olarak Suriyeli mültecilere misafirperver ve yardımsever yaklaşmış olsa da bazı kesim onları hain olarak görmekte ve kendilerine zararları (kötü örnek olma veya ekonomik zarara uğratma) olduğunu düşünmektedir. Suriyeli ve Türk öğrencilerin birbirleri ile ilişkisi ve uyumu konusunda ise her hangi bir sıkıntı yaşamadığı, paylaşımcı ve yardımsever bir ilişki olduğunu belirtilmiştir.

Türk öğretmenlerin yabancı öğrencilere Türkçe öğretimi, iletişim, ders materyallerinin eksikliği ve öğrencilerin derse olan ilgisizliği konularında sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin özellikle temizlik, derse ilgi, materyal temini konularında yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Velilerin ise çağırılmadığı sürece okula gelmemesi öğrencilerin akademik olarak da başarısız olmasına yol açmaktadır. Roxas (2011; Akt. Şeker ve Aslan, 2015: 95) araştırmasında mülteci ailelerin yeni yerleştikleri yerlerde uzun süreler çalışmak zorunda kaldıkları için çocukları ile ilgilenmeye zamanlarının kalmadığını belirtmiştir. Buna rağmen çocuklarının iyi derecede dil öğrenmesini, okul ve öğretmenler tarafından desteklemesini istemekte ancak dil yetersizlikleri ve okuldan, eğitimden ne bekleyeceklerini bilemedikleri için okuldaki faaliyetlere katılamadıklarını ifade etmiştir.

Araştırmanın bir başka dikkat çeken sonucu da Türk öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle iletişim sorunu yaşadığı için anlaşılamadıklarında veya zaman sıkıntısı yaşadıkları için ilgilenemediklerinde kendilerini yetersiz ve faydasız hissetmeleri ve bu durumun da onları oldukça üzmesidir.

Araştırmada kamp veya geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören Suriyeli mülteci öğrencilerin zorunlu olmadıkça devamsızlık yapmadığı ancak Türk okullarına giden öğrencilerin daha çok devamsızlık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun sebebi geçici eğitim merkezine giden öğrencilerin servisle taşınması ve kamptaki öğrencilerin de okula daha rahat ulaşması olabilir. Kampta bir arada olan öğrencilere ulaşılması ve kontrol edilmesi daha kolay olmaktadır. Türk okullarına giden öğrencilerin ise uyum sağlamada sıkıntı yaşaması ve çalışmak zorunda kalması devamsızlık yapmalarına neden olabilmektedir.

Kamp veya geçici eğitim merkezindeki öğretmenler öğrencilerin genel başarı seviyesinin düşük olduğunu belirtmiş; Arapça ve resim dersleri dışında matematik, fen, İngilizce ve Türkçe derslerinde öğrenci başarısının düşük olduğunu söylemişlerdir. Özellikle İngilizce ve Türkçe derslerinde Latin harfler kullanıldığı için yazmakta zorlandıklarını ve bu derslerdeki başarının diğer derslere nazaran daha düşük olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca kız öğrencilerin başarı düzeyinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Kız öğrencilerin evde daha çok vakit geçirmesi ve ders çalışmak için daha çok zamanının olması bu durumun nedeni olarak gösterilebilir.

Araştırma sonucunda en önemli sorunlardan biri de farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin bir arada ders alması olarak gösterilmiştir. Türkçe okuma yazma bilmeyen öğrencilerin Türk okullarında daha alt sınıflara gönderilmesi hem Türk ve Suriyeli öğrenciler için hem de öğretmen için sıkıntı yaratmıştır. Kamp veya geçici eğitim merkezinde de öğrencilerin uzun süre okula ara verdiği için dersleri unutması sebebiyle farklı yaş gruplarının bir arada olması uyum sorunlarının oluşmasına neden olmuştur. Seydi (2013: 238), çalışmasında Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimle ilgili en büyük sorun alanının kamplar dışındaki eğitim olduğunu; bu alanda eğitim adına önemli bir karmaşa ve boşluğun yaşandığını belirlemiştir.

Araştırmanın önemli sonuçlarından biri de Mülteci öğrencilere Türkçe eğitimi veren Türk öğretmenler, Türkçe öğretiminde kullanabilecekleri materyal eksiklerinin olduğunu, standart bir öğretim programlarının olmamasının eksikliğidir. Seymen ve Tok (2015: 1210-1211), çalışmasında Türkçenin ikinci dil olarak öğretiminin, sosyal bağlamdan hareketle planlanmasını; bu alanda kullanılacak ders kitapları ya da ders materyallerinin buna benzer çalışmaların verilerinden yararlanılarak oluşturulmasını önermiştir. Seydi (2015: 231), araştırmasında akademisyen ve eğitimcilerin de Türkçe dil merkezlerinin kurulmasını talep ettiklerini belirtmiştir. Araştırma sonunda, öğrencilerin en çok uyum problemi yaşadığı sonucuna varılmıştır. Şeker ve Aslan (2015: 95) yapılan farklı çalışmalarda mülteci çocukların okul ortamındaki uyumlarının zor olduğu, dil ve kültürel farklılıklar nedeniyle ayrımcılık gibi sorunlar yaşandığını ortaya koymuştur (Kirova, 2001; Suarez-Orozco, 2000). Bu çocukların bulundukları ülkede yaşama uyumda da sorunlar yaşadığı (Suarez-Orozco, 2000), ayrıca öğretmenlerinin, arkadaşlarının ve yerleşik topluluğun tutarsız/değişken davranışları ile de karşı karşıya

kaldığı belirtilmiştir (Gitlin, Buendia, Crosland ve Doumbia, 2003). Şahin ve Düzgün (2015: 191) ise olaya farklı bir açıdan bakarak, çeşitli meslek dallarında ustalaşmış, eğitilmiş, akademik çalışmaları olan ve alanlarında uzmanlaşmış sığınmacıları, Türkiye'nin kalkınması adına faydalı hale getirmenin akılcı bir çözüm olduğuna dikkat çekmiştir.

Katılımcı görüşlerinden hareketle elde edilen bulgulara göre Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitiminde yaşanan problemlere çözüm getirmek amacıyla uygulamacılara yönelik olarak geliştirilen öneriler aşağıda sunulmuştur.

1. Uyum sorununu çözebilmek için sosyal faaliyetler arttırılabilir, kültürel entegrasyon ile ilgili şenlikler, geziler ve etkinliklerin düzenlenmesi gerçekleştirilebilir.
2. Öğrencilerin yaşadığı travmayı ve savaşın olumsuz etkilerini telafi edebilecekleri rehberlik, uyum ve psikolojik destek sağlayan rehabilitasyon merkezi veya gezici mobil merkezler açılabilir.
3. Barınma, sağlık ve eğitim sorunlarına yönelik uygun alanlar oluşturulabilir, AFAD gibi STK'ların yardım kampanyalarına yönelik etkinliğinin arttırılması sağlanabilir, BM'nin gıda ve sağlık malzemesi tedarik edilmesi hususunda desteklerinin arttırılması yönünde çaba gösterilmelidir.
4. Dil problemini çözmeye yönelik Halk Eğitim Merkezleri tarafından sunulan dil kursları verilebilir.
5. Çekingen, ürkek ve öz güveni eksik öğrencilerin sosyalleşmesini sağlayacak beceri, hobi ve mesleki kurslara ücretsiz olarak katılması sağlanabilir ve bu kurslarda diğer öğrencilerle kaynaşması sağlanabilir.
6. Yetiştirici Sınıf Öğretim Programının (YSÖP) tekrar güncellenerek uyarlanması sağlanabilir, öğrencilerin okuldan uzak kaldığı yılların telafisi yapılarak ve öğrencilerin akademik başarıları arttırılarak uyum probleminin önüne geçilebilir.
7. UNICEF tarafından gönderilecek olan fon veya BM desteği ile öğrencilerin ders materyal eksiklikleri giderilebilir ve maddi olarak destek sağlanabilir.
8. Yerli halk tarafından sosyal dışlama ve ötekileştirmeyi önlemeye yönelik çalışmalar için, ilgili kurumlar (valilik, üniversite, belediye, aile ve sosyal politikalar il müdürlüğü) tarafından projeler yapılabilir.
9. Türk okullarındaki Suriyeli öğrencilere yönelik olarak Türkçe eğitimi verilmesi ile ilgili öğretmenlere nasıl eğitim verecekleri

ile ilgili çalışmalar yapılabilir; bu konu üniversite eğitim programlarına entegre edilebilir.

10. TÖMER'in desteği ile alanın uzmanları tarafından, yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili daha nitelikli ve kapsamlı Türkçe ders kitapları ve ders materyalleri geliştirilebilir.

11. Türk okullarda okuyan Suriyeli öğrencilere Suriyeli eğitim koordinatörü bir öğretmen görevlendirilerek Türk öğretmenlerin öğrencilerle iletişimi ve koordinasyonu sağlanabilir.

12. Aynı yaş grubu öğrencilerin bir arada eğitim alabilmesi için geçici eğitim merkezlerinde takviye eğitim verilebilir.

13. Suriyeli mülteci öğrencilerin Türkçeyi öğrenme konusundaki taleplerine yardımcı olunarak, Türkiye'deki eğitim imkânlarından faydalanmaları ve Türkiye'ye uyum sağlamaları kolaylaştırılabilir.

14. Eğitim merkezlerinde görevlendirilen Suriyeli mültecilerin sahte belgelerle öğretmenlik yapmasının önüne geçilebilir. Bu sayede verilen eğitimin niteliği arttırılarak akademik başarı sağlanabilir.

15. Suriyeli öğrencilerin YOBİS'e kayıtlarının kontrolü yapılarak mağdur olmaları önlenabilir.

16. Okullaşma oranını arttırmaya yönelik eylem planları hazırlanabilir.

17. Fiziki alt yapı sağlandıktan sonra Suriyeli öğrencileri okul öncesi ve 1. sınıftan Türk eğitim sistemine katarak uyum probleminin önüne geçilebilir.

Araştırma sonucu ulaşılan bulgulara dayalı olarak araştırmacılara yönelik olarak da şu öneriler geliştirilmiştir:

1. Benzer araştırmalar diğer kentlerde de gerçekleştirilebilir.

2. Benzer araştırmalar katımlı gözlem yoluyla da gerçekleştirilebilir.

3. Suriyeli mültecilerin çocuklarının eğitim sorunlarına ilişkin, anne babalarının görüşlerinin alındığı araştırma yapılabilir.

4. Suriyeli mültecilerin çocuklarının eğitim sorunlarına ilişkin, öğrencilerin görüşlerinin alındığı araştırma yapılabilir.

5. Kamp veya geçici eğitim merkezi dışındaki öğrencilerin neden daha fazla devamsızlık yaptıkları saha araştırması yapılarak belirlenebilir.

Kaynakça

- Akgül, A. ve Kaptı, A. (2015). Suriye krizinin Türk kamu politikalarına etkisi: Pest Analizi.
http://sbf.sakarya.edu.tr/sites/sbf.sakarya.edu.tr/file/6Arif_AKGULAlıcn_KATI.pdf (Erişim tarihi: 15/12/2015).
- Basın Bülteni Ekim 2013 Entegrasyon Çalışma Kitabı:
<http://www.poiproject.org/> (Erişim tarihi: 10/12/2015)
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1948) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim Tarihi: 10/12/2015)
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve İnsan Hakları. *Moment Dergi*, 2(1), 60-80.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çiçekli, B. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü* (Cilt 18). Cenevre, İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlug_u.pdf (Erişim tarihi: 10/12/2015).
- Goularas, G. B. ve Sunata, U. (2015). Türk dış politikasında göç ve mülteci rejimi. *Moment Dergi*, 2(1), 12-40.
- Malatya İlinde Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranlarının Arttırılması İçin Eylem Planı Hazırlık Çalıştayı (19/01/2016).
- McMillan, J. H. ve Schumacher, S. (2006). *Research in education: Evidence-based inquiry* (6th Ed.). Boston: Pearson Education.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*, (Çev. Ed.: S. Turan), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Lmt. Şti.
- Sandıklı, A., Semin, A. (2012). Bütün boyutlarıyla Suriye krizi ve Türkiye BİLGESAM Rapor, No:52.
www.bilgesam.org/tr/index.php?option (Erişim tarihi: 16/12/2015).
- Seydi, A. R. (2013). Türkiye'deki Suriyeli akademisyen ve eğitimcilerin görüşlerine göre Suriye'deki çatışmaların Suriyelilerin eğitim sürecine yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30).

- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 267-305.
- Seymen, H. ve Mehmet, T. O. K. (2015). İleri düzey yabancı uyruklu öğrencilerin zorlandıkları kültürel dilunsurlarının tespiti ve sınıflandırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(3), 1188-1212.
- Şahin, İ. ve Düzgün, O. (2015). Türkiye'ye gerçekleştirilen Ortadoğu kaynaklı zorunlu göçlerin sosyo ekonomik etkileri: 1979-2014 Arası. *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2), 167-195.
- Şeker, B. D. ve Aslan, Z. (2015). Refugee children in the educational process: An social psychological assessment. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 86-105.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(4), 543-559.
- Yavuz, Ö. (2015). Türkiye 'ki Suriyeli mültecilere yapılan sağlık yardımların yasal ve etik temelleri/The legal and ethical foundations of health assistances to Syrian refugees in Turkey. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 265-280.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

SURİYELİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ OKULLARDA KARŞILAŞILAN SORUNLARA İLİŞKİN TÜRK VE SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Doç.Dr. Necdet KONAN

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı*

Durdu ÇAVUŞOĞLU

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi*

Feyzi OĞUZ

MEB, Pazarcık Cengiz Topel İlkokulu Okul Müdürü

Bu araştırmada, Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördüğü okullarda yaşanan sorunlar, bunların nedenleri ve bu sorunların olası çözüm yollarına ilişkin Türk ve Suriyeli öğrencilerin görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim desende gerçekleştirilmiştir. Kahramanmaraş ilinde Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördükleri okullardaki Türk ve Suriyeli öğrenciler, araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu ise, Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ilçesindeki Suriyeli mültecilerin çocuklarının öğrenci olarak bulunduğu okullarda öğrenim gören öğrencilerden, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle belirlenen 6 Türk ve 6 Suriyeli öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada verilerin toplanması amacıyla uzman görüşleri de alınarak iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formunun birinci bölümü, Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördükleri okullardaki, araştırmanın çalışma gurubunda yer alan Türk ve Suriyeli öğrencilerin demografik bilgilerini belirlemeyi amaçlayan sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise Suriyeli mültecilerin çocuklarının öğrenci olarak bulunduğu okullarda öğrenim gören Türk ve Suriyeli öğrencilerin, Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördükleri okullarda yaşanan sorunların neler olduğu ve bu sorunların çözümü için neler yapılması gerektiğine ilişkin görüşlerini, gözlem ve yaşantılarına dayalı olarak belirlemek amacıyla hazırlanan açık uçlu sorular yer almaktadır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. Araştırma kapsamında sekiz problem alanı ortaya çıkmıştır. En çarpıcı problem alanlarının *öğrenci-öğrenci ilişkisinde, sosyo - ekonomik durumda ve dil ve iletişim alanlarında olduğu görülmüştür*. Katılımcılar, bu problemlerin çözümüne yönelik olarak, Suriyeli öğrencilerin *Türkçeyi öğrenerek* bunu mümkün olduğunca *Türk öğrencilerle iletişim kurma yoluyla geliştirmelerini* önermişlerdir. Sosyo- ekonomik bakımdan ise, Suriyeli mültecilere / öğrencilere *“insanların / devletin yardım etmesi* önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Suriyeli mülteci, mültecilerin eğitimi, Suriyeli öğrenci

**THE OPINIONS OF TURKISH AND SYRIAN STUDENTS ABOUT THE
PROBLEMS ENCOUNTERED IN SCHOOLS WHERE SYRIAN REFUGEE
STUDENTS STUDY**

In this research, it is aimed to determine the opinions of Turkish and Syrian students on the problems experienced in the schools where Syrian refugee children are educated, their reasons and possible solutions of these problems. The research was conducted in phenomenological model which is one of the qualitative methods. The universe of the research is the Turkish and Syrian students in the schools where Syrian refugee children are studying in Kahramanmaraş. The working sample of the research, which is determined by the method of maximum diversity sampling, consists of six Turkish and six Syrian students in the schools in Kahramanmaraş, Pazarcık where Syrian Refugees' children are studying. A semi-structured interview form consisting of two parts was developed by taking expert opinions for the purpose of gathering data in the research. The first part of the interview form consists of questions aiming to determine the demographic information of the Turkish and Syrian students, who are in the study group of the research. In the second part of the interview form, there are open – ended questions aiming to reveal the opinions of Turkish and Syrian students about the problems encountered in schools where Syrian refugees' children are studying and solution proposals to those of the problems encountered by basing on their observations and experiences. The data obtained in the research were analyzed by content-analysis technique. Within the scope of the research, eight problem areas have emerged. The most striking problem areas have been found to be *student-student relations, socio-economic status, and language and communication* areas. In order to solve these problems, participants have proposed that *Syrian students should learn Turkish and develop it through communication with Turkish students as much as possible*. For socio-economic problems, *it was proposed that people / state help Syrian refugees - students*.

Key words: Refugee, Syrian refugee, education of refugees, Syrian student

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte başladığı varsayılan göç, yalnız bireyleri değil aynı zamanda toplumları, devletleri ve coğrafyaları da etkileyen sosyal bir olgu olarak kabul görmektedir. İnsanlar, tarihi çağların başlangıcından günümüze değin gerek doğal afetler, gerek yoksulluk ve ekonomik nedenler, gerekse de çatışma ve savaşlar gibi çeşitli nedenlerle bulunduğu yerden

koşulları daha iyi olan başka yerlere göç etmişlerdir (Kaypak ve Bimay, 2016). Uluslararası Göç Örgütü (2009), *göç* kavramını “uluslararası bir sınırı geçmek veya bir devlet içinde yer değiştirmek” olarak tanımlamıştır. Chomsky’e (2007) göre göç, insanların bir bölge ya da yerden bir başka bölge ya da yere geçici ya da kalıcı olarak yerleşmek amacıyla yer değiştirmesi anlamına gelir. Literatür incelendiğinde, *göç* kavramıyla ilgili iç göç, dış göç veya uluslararası göç, gizli göç, isteğe bağlı göç, zorunlu göç, düzenli ve düzensiz göç, göçmen, mülteci vb. gibi birçok kavramın olduğu görülmektedir.

Göç, zaman zaman bazı insanların daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak istemesi şeklinde isteğe bağlı gerçekleşirken bazı zamanlarda da bir zorunluluk sonucu gerçekleşmektedir. Zorunlu göç, özellikle son yıllarda artan çatışma ve iç savaşlar nedeniyle dünya kamuoyunu meşgul etmektedir. Zorunlu göçün, isteğe bağlı göçten ayrılan yönü onun kitlesel olmasıdır (Tunç, 2015). Göç tarihi incelendiğinde, kitlesel göçlerin tarihin farklı dönemlerinde farklı ülkelerde birçok kez yaşandığı görülecektir. Daha öncesinde de örnekleri bulunabilecek bu tür kitlesel göçlerin en önemlilerinden birisi hiç şüphesiz ki kavimler göçüdür. Kavimler göçü gibi kıtaları etkileyen göçlerin yanında bir coğrafyayı ya da bir veya birkaç devleti etkileyen göçler de vardır. Örneğin, 1492 yılında on binlerce Yahudi İspanyadaki soykırımdan kurtarılarak gemilerle Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmiştir. 15. yy’dan sonra 15 milyonu aşkın köle iş gücü olarak Afrika kıtasından Amerika kıtasına götürülmüştür. II. Dünya savaşı esnasında ve sonrasında Yahudiler Filistin’e getirilmiştir. Bunun gibi örnekler daha da çoğaltılabilir.

Türkiye hem göç alan hem de göç veren ülke olması bakımından göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülkelerin başında bulunmaktadır. Türkiye, stratejik ve coğrafi konumu yönüyle çağında çatışma ve istikrarsızlıkların yaşandığı Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle, refah düzeyi ve standartları daha yüksek Avrupa ülkeleri arasında köprü konumundadır. Özellikle komşu ülkeler ağırlıklı olmak üzere Orta Doğu’daki çatışma, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların varlığı, son yıllarda artan ekonomik ve bölgesel gücüyle öne çıkan Türkiye’yi düzenli ve düzensiz göç hareketleri için bir hedef ülke konumuna getirmiştir. Türkiye, aynı zamanda Avrupa Birliği ülkelerine geçmeye çalışan göçmenler ve mülteciler için de geçiş güzergâhında bulunan bir transit ülke olmuştur. Dolayısıyla Türkiye için göç konusu, önemi günden güne daha da artan, göz ardı edilemeyecek bir olgudur.

Türkiye’de göç olayı, farklı zamanlarda gerçekleşmiş bir geçmişe sahiptir. Örneğin, 1917 Bolşevik İhtilali sırasında (henüz cumhuriyetin kurulmadığı yıllarda) yaklaşık 135 bin kişi ülkemizden koruma talep etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1940’lı yılların ortalarına kadar Yunanistan, Balkanlar ve Almanya’dan 1 milyonu aşkın kişi Türkiye’ye gelmiştir (Karpas, 2003). Yine, 1980’lerin sonundan 2000’li yıllara kadar Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova’dan 900 bine yakın kişinin ülkemize gelmesi Türkiye’nin mevcut göç tarihinin en somut örnekleri olarak gösterilebilir. Türkiye aktarılan bu örneklerdeki milyonlarca kişiye ev sahipliği yaptığı gibi, özellikle de Arap baharı süreciyle 2011 yılında en geniş kara sınırlarımızın bulunduğu komşumuz Suriye’nin de karışması sonucu sayıları milyonları bulan birçok Suriyeliye de hali hazırda ev sahipliği yapmaktadır. Suriye’deki mülteci krizine dünya kamuoyunun duyarsız kalmasına rağmen, Türkiye, Suriyelileri “açık kapı” politikası gereği Geçici Koruma Statüsü altında misafir etmiş ve etmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre çatışma ve savaş nedeniyle 2011 yılından itibaren yaşadığı yeri terk ederek ülke içinde yer değiştiren (12 milyonu aşkın) ve ülkesini terk ederek komşu devletlere veya bu devletler üzerinden başta AB ülkeleri olmak üzere farklı ülkelere sığınarak mülteci durumunda yaşayan milyonlarca Suriyeli vardır. Tablo 1, hangi ülkede kaç kayıtlı Suriyeli mültecinin olduğu göstermektedir.

Tablo 1. Ülkelere Göre Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayıları

Ülke	Mülteci sayısı	UNHCR veri güncelleme tarihi
Türkiye	3.106.932	27.07.2017
Lübnan	1.001.051	30.06.2017
Ürdün	660.422	20.08.2017
Irak	244.605	31.07.2017
Mısır	122.203	31.07.2017
Kuzey Afrika	30.104	30.04.2017
Avrupa ülkeleri	866.831	15.02.2017
Toplam	6.032.148	

(Kaynak, UNHCR, 2017)

Tablo 1'deki veriler dikkate alındığında, en fazla Suriyeli mültecinin Türkiye'de olduğu görülmektedir. Türkiye'yi sırasıyla Lübnan ve Ürdün izlemektedir. Tablo 1'deki sayılara ilaveten hemen her ülkede kayıt dışı olan azımsanmayacak sayıda da Suriyeli Mülteci bulunmaktadır. Aynı kaynaktaki verilere göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin 1.388.798'i çocuk, 789.161'i kadın, 928.973'ü erkek olmak üzere toplam 3.106.932 kişi geçici koruma altına alınmıştır (UNHCR, 2017).

Türkiye dâhil Suriye'ye komşu ülkelere zorunlu göç yapmış Suriyeli mültecilerin bir kısmı söz konusu ülkelerde inşa edilen/düzenlenen kamplarda kalırken, büyük çoğunluğu ise şehir merkezleri başta olmak üzere illere, ilçelere, kasabalara ve hatta köylere yerleşmişlerdir. Türkiye'deki söz konusu bu kamplar, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sevk ve idare edilmektedir. AFAD verilerine göre Türkiye'de bu amaçla çeşitli şehirlerde toplam 14 kamp/bölme - çadırkent, kabul merkezi ve 9 konteynerkent kurulmuştur. Geçici koruma altına alınan Suriyeli yabancıların illere göre dağılımı Tablo 2'de verilmiştir (Tablo 2'de tüm iller yerine en fazla ve en az Suriyeli mültecinin bulunduğu illerden birkaçı verilmiştir.)

Tablo 2 Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Yabancıların İllere Göre Dağılımı

Sıra no	il adı	İl nüfusu	Suriyeli Mülteci Sayısı			yüzde
			Toplam	Yerleşim yerlerinde	Barınma Merkezlerinde	
1	Kilis	130.825	22.327	85.857	36.470	93,50
2	Hatay	1.555.165	79.141	359.919	19.222	24,38
3	Şanlıurfa	1.940.627	105.511	291.293	114.218	20,90
4	Gaziantep	1.974.244	118.078	278.991	39.087	16,11
5	Mardin	796.237	93.504	89391	4.113	11,74
8	Kahramanmaraş	1.112.634	86.964	68996	17.968	7,82
16	İstanbul	14.804.116	138.861	438.861	----	2,96
78	Iğdır	192.785	81	81	----	0,04
79	Sinop	205.478	71	71	----	0,03
80	Artvin	168.068	40	40	----	0,02
81	Bartın	192.389	31	31	----	0,02

	70 il	56.742.303	89.832	962365	27.467	34,93
81 il toplamı		79.814.871*	34.441	2575896	258.545	100

(Kaynak, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Nisan[GİGM], 2017)

(*TÜİK, 31 Aralık 2016)

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde, Nisan 2017 itibariyle kayıt altına alınan Suriyeli yabancılar il nüfusuna oranla en fazla Kilis (%93.50) ve Hatay (24.38%)'da bulunurken, bu illeri Şanlıurfa (%20.90) ve Gaziantep (%16,11) izlemiştir. 81 il içinde Mardin 5. sıradayken Kahramanmaraş ise 8. sırada bulunmaktadır. İl nüfusuna oran dikkate alınmadan en fazla Suriyeli yabancıların bulunduğu iller ise sırasıyla İstanbul (438.861), Şanlıurfa (405.511) ve Hatay (379.141)'dir. Hem nüfusa oran bakımından hem de ilde yaşayan toplam Suriyeli bakımından en az Suriyeli yabancıların yaşadığı iller ise Iğdır, Sinop, Artvin ve Bartın'dır. Ülkemizin tamamı dikkate alındığında 258.545'i kamp ve barınma merkezlerinde olmak üzere toplam 2.834.441 Suriyeli mülteci ülkemizde yaşamaktadır.

Bu tablo savaş nedeniyle Suriye'deki canların heba olması sorununu elbette ortadan kaldırmıştır ama Türkiye ve Tablo 2'deki iller açısından birçok yeni sorunu da beraberinde getirmiştir. Aksoy'a (2012) göre, göç farklı kültürlerin karşılaşmasına ve neticesinde bu kültürlerdeki insanların bir arada yaşama, uyum ve çatışma gibi sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sayılan bu sorunların en çok etkilediği grup ise çocuklardır. Çocukları doğrudan etkileyen sorunlar genel olarak *göç esnası* ve *göç sonrası* şeklinde iki başlık altında incelenebilir. Ailelerin ayrılması, hastalık, yeterli beslenememe, insan kaçırma ve ticareti, tecavüz, eğitimden yoksun olma çocukların göç esnasında karşılaşabileceği sorunlar arasındadır (Erdem, 2017). Yerleşilen ülkede olabilecek ayrımcılık, dışlanma, sosyal hizmetlere erişememe, vatandaşlık ve kimlik hakları, ebeveynin ekonomik belirsizliği, sosyal ve kültürel bocalama, eğitimden yoksun kalma çocukların karşılaşabileceği göç sonrası sorunlardan bazılarıdır (UNICEF Araştırma Ofisi, 2015). Sayılan bunca sorundan en önemlisinin ise okul çağındaki çocukların yerleştikleri ülkelerdeki eğitimleri olduğu söylenebilir.

Gerek taraf olduğu uluslararası antlaşmalar gerekse de anayasada ifadesini bulan eğitim hakkı ve ödevi çerçevesinde, Türkiye cumhuriyeti devleti kendi vatandaşlarının çocuklarına sağladığı eğitim hizmetini mülteci ailelerin çocuklarına da sağlamaya çalışmaktadır.

Ancak, mülteci ailelerinin çocuklarının da eğitime katılmasıyla bir takım yeni problemlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Göç eden çocukların eğitimi açısından yerleşilen ülkenin dili, eğitim sistemi, kültürel farklılıkları gibi problemlere ilaveten göçle gelen öğrencilerin dil engelleri, kültürleri, belli bir dönem okuldan ve eğitimden uzak kalmaları gibi durumlarına ilişkin problemlerin de ev sahibi ülkenin okullarını, öğrencilerini, öğretmenlerini ve eğitim sistemini olumsuz etkileyeceği aşîkârdır. Ülke geneli eğitimin sağlıklı yürütülmesi için bu etkilerin neler olduğunun araştırılarak ortaya çıkarılması önemlidir. Bu sayede, eldeki bulgulara dayalı olarak sorun yaşanan noktaların iyileştirilmesi noktasında bu çalışma, yeni araştırmalara ön ayak olması bakımından önemli ve anlamlıdır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesindeki Suriyeli mülteci öğrencilerin bulunduğu okullarda öğrenim gören Suriyeli ve Türk öğrencilerin bu okullarda karşılaşılan problemlere ilişkin görüşlerinin alınması ve problemlere ilişkin olası çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda, araştırmada yanıtı aranan sorular şunlardır:

1. Pazarcık'taki Suriyeli mülteciler ve mülteci öğrencilerle ilgili sayısal veriler nelerdir?
2. Pazarcık'ta Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
3. Pazarcık'ta Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlar için çözüm önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada derinlemesine bilgi elde edebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi esas alınmış olup uygulamaya ilişkin ayrıntılı ve kapsamlı bir incelenme ve değerlendirmenin yapılabilmesi amacıyla da araştırma olgu bilim deseninde tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Olgu bilim ise, bize tümüyle yabancı olmayan, ama

aynı zamanda da tam olarak kavrayamadığımız olguların araştırıldığı çalışmalar için uygun bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.2 Çalışma Grubu

Araştırma Pazarcık İlçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Suriyeli Mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü resmi okullardaki Suriyeli Mülteci öğrenciler ve Türk öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tercih edilmiştir. Bu amaçla, Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü her okuldan bir Suriyeli mülteci öğrenci ve Suriyeli mülteci öğrencinin bulunduğu sınıftan bir Türk öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda veriler, 6 Suriyeli mülteci öğrenci (SÖ1, SÖ2, SÖ3..... şeklinde kodlanmış) ile 6 Türk öğrenci (TÖ1, TÖ2, TÖ3) olmak üzere toplam 12 katılımcıdan toplanmıştır. Çalışma grubuna ait kişisel bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 Çalışma Grubuna Ait Kişisel Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Okul kademesi	Sınıf	Kaç yıldır birlikte eğitim görüldüğü
TÖ1	Kadın	12	Ortaokul	6	2
TÖ2	Kadın	12	Ortaokul	6	2
TÖ3	Erkek	12	Ortaokul	6	2
TÖ4	Erkek	9	İlkokul	3	2
TÖ5	Kadın	10	İlkokul	4	2
TÖ6	Erkek	9	İlkokul	3	2
SÖ1	Kadın	10	İlkokul	3	2
SÖ2	Kadın	9	İlkokul	2	2
SÖ3	Erkek	10	İlkokul	2	2
SÖ4	Kadın	12	Ortaokul	6	2
SÖ5	Kadın	11	Ortaokul	6	2
SÖ6	Erkek	12	Ortaokul	6	2

Tablo 3 incelendiğinde, Türk katılımcılarda erkek ve kadın sayısının eşit olduğu; Suriyeli katılımcılardan 2'sinin erkek 4'ünün ise kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 9 ile 12 arasında değişmekle birlikte en fazla katılımcı 12 yaş gurubundadır. İlkokul kademesinde katılımcılar 2, 3 ve 4. sınıf seviyesindeyken ortaokul kademesinde Türk olsun Suriyeli olsun katılımcıların hepsi 6. Sınıf seviyesidir.

2.3 Veri toplama araçları

Araştırma sürecinde, nitel veri toplama tekniği olan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken alan yazındaki benzer çalışmalar incelendikten sonra araştırmanın amaçları doğrultusunda taslak görüşme soruları belirlenmiştir. Bu taslak, Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında uzman öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuş ve onun kapsam, dil ve anlaşılabilirlik açısından görüşleri temel alınarak her bir katılımcı grup için 11 sorudan oluşan soru formları şeklinde yeniden düzenlenmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

2.4 Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri 2016-'17 eğitim öğretim yılının yaz döneminde toplanmıştır. Öncelikle, ilgili kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. İkinci olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formları katılımcılara uygulanmadan önce okul yönetimleriyle birlikte görüşmelerin yapılacağı katılımcılar telefonla aranmış ve onlardan kendilerine uygun tarih ve saatte okulda bulunmaları rica edilmiştir. Suriyeli mülteci öğrenciler, bu araştırmayı yapan araştırmacılardan Arapça bilen tarafından aranmıştır. Ses kaydının alınmasına izin veren katılımcılar ile yapılan görüşmeler, ses kayıt cihazına alınmış ve sonrasında Suriyeli mülteci öğrencininkiler Arapça bilen araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilerek deşifre edilirken, Türk öğrencilerininki de diğer araştırmacı tarafından deşifre edilerek yazıya aktarılmıştır. Ses kaydına izin vermeyen katılımcılarla yapılan görüşmeler ise, görüşme esnasında notların alınmasıyla elde edilmiştir. Görüşmeler genellikle okul müdürünün odasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında okullara birkaç kez gidilmiştir. Görüşmelerin süresi Suriyeli mülteci öğrencilerde 20 ile 45 dakika arası sürerken, Türk öğrencilerde 15 ile 35 dakika arası sürmüştür.

2.5 Verilerin Analizi

Yarı-yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizi aşamalar halinde yapılmıştır: (a) yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular ve katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar ses kaydına alınmış ve bu ham veriler iki kez dinlenmiş, (b) Arapça olanların Türkçeye çevrilmesi sonrasında, verilerin tamamı bilgisayar ortamına deşifre edilerek aktarılmış, yazım ve dilbilgisi açısından kontrol edilmiş ve cümlelerin anlamını değiştirmeyecek şekilde yazım ve dilbilgisi hataları düzeltilmiş, (c) verilen cevaplardan yola çıkarak ortak noktalar bulunmuş ve ayrı ayrı kodlar oluşturulmuş, (d) kod ve temalar düzenlenmiş ve temalar, bulguların daha kolay anlaşılabilmesi için tablolastırılmış, (e) oluşturulan kodlar ve temalar İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünden bir öğretim üyesiyle birlikte yeniden kontrol edilmiş ve (f) katılımcıların düşüncelerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek raporlaştırılmıştır.

2.6 Geçerlik ve Güvenirlik

Öncelikle, literatür taraması yapılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye bağlı kalarak açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Görüşme formunun hazırlanma sürecinde İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünden bir öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Çalışma grubunda maksimum çeşitliliğin sağlanması amacıyla farklı özelliklere sahip (ilkokul, ortaokul; Türk ve Suriyeli) katılımcılar araştırmaya dâhil edilmişlerdir. İkinci olarak, görüşme formundan elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulguların daha önce oluşturulan kavramsal çerçeve ve ilgili literatürle ne kadar örtüştüğüne bakılmıştır. Bulgular üç okul yöneticisinin görüşlerine sunulmuş ve onlara göre bulguların araştırma ortamından elde edilebilecek bulgular oldukları anlaşılmıştır. Üçüncü olarak, araştırma sürecinde yapılanlar (araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması) ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Son olarak, katılımcıların ifadeleri herhangi bir yorum yapılmadan veya yorum eklenmeden doğrudan verilmiştir. Ayrıca,

araştırmaya ait ham veri olarak tüm yarı yapılandırılmış görüşme formları, ses kayıtları ve deşifreler saklanmaktadır.

3. BULGULAR

3.1 Pazarcık'taki Suriyeli Mülteciler ve Mülteci Öğrencilerle İlgili Sayısal Verilere İlişkin Bulgular

2011'de başlayan Suriye iç savaşının ilk günlerinden itibaren Suriye'ye yakınlığı nedeniyle Pazarcık'a Suriyeli mülteciler gelmeye başlamıştır. 2011'de başlayan savaşın ilk günlerinde 4'ü kadın 2'si erkek altı kişilik bir aileyle başlayan Pazarcık'a Suriyeli mülteci akını, yıldan yıla artarak devam etmiştir. Tablo 4 Pazarcık ilçesine gelen Suriyeli mültecilerin yıllar bazında sayılarını göstermektedir.

Tablo 4 Yıllar Bazında Pazarcık İlçesindeki Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Sayıları

Yıllar	Gelen aile sayısı	Suriyeli Mülteci Sayısı			Suriye'den çıktığı bölge / Şehir
		Toplam	Kadın	Erkek	
2011	7	37	23	14	Halep, Azez
2012	Bu yıla ait verilere ulaşılamamıştır.				
2013	26	86	44	42	Halep, Azez, Rakka
2014	114	431	203	228	Halep, Hama, Cerablus, Şam,
2015	102	381	183	198	Halep, Lazkiye, Şam, Kobane
2016	98	310	154	156	Halep, Şam, Haseeke, Humus,
2017	56	244	114	130	Halep, Azez, Şam, Kobane, Hama,
Toplam*	403*	1489*	721*	768*	*Pazarcık'tan ayrılanlar

(Kaynak, Pazarcık İlçe Emniyet Müdürlüğü, Eylül, 2017)

Tablo 4'deki veriler incelendiğinde, 2011'de başlayan Pazarcık'a mülteci akımının özellikle Suriye'de savaşın şiddetlendiği 2014 ve 2015'de katlanarak arttığı görülmektedir. 2017'de gelen mülteci sayısı Türkiye genelinde olduğu gibi Pazarcık'ta da önceki yıllara göre dikkat çeker oranda azalmıştır. Toplamda 403 ailenin geldiği ilçeyi 768'i erkek, 721'i kadın 1489 Suriyeli mülteci yurt edinmiştir. Tablo 5'te Pazarcık ilçesindeki Suriyeli mültecilere ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 5 Pazarcık İlçesindeki Kayıtlı Suriyeli Mültecilere Ait Bilgiler

Yıllar	Suriyeli Mülteci Sayısı		
	Toplam	Kadın	Erkek
0 -18 yaş	723	321	402
19-65 yaş	705	372	333
65 yaş üzeri	35	18	17
Pazarcık'ta doğan	23	10	13
Farklı illerden gelen	94	40	54
Suriye'den gelen	1489	721	768
Pazarcık'tan giden	143	60	83
Toplam	1463	711	752

(Kaynak, Pazarcık İlçe Emniyet Müdürlüğü, Eylül, 2017)

Tablo 5'deki veriler incelendiğinde, Pazarcık ilçesine 2011 yılından günümüze kadar doğrudan Suriye'den gelen mülteci sayısı 1489 iken, bu sayıya bu süre zarfında ilçede doğan ve ilçeye Türkiye'nin farklı illerinden gelen mültecilerin eklenmesiyle birlikte 1606 olmuştur. Ancak yine bu zaman zarfında 143 mülteci Pazarcık'tan Türkiye'nin farklı illerine gitmiş ve/veya Suriye'ye dönüş yapmıştır. Eylül 2017 itibarıyla Pazarcık'ta yaşayan Suriyeli mülteci sayısı 1463'tür. Tablo 5'te bir diğer dikkat çeken nokta ise, ilçede bulunan 0-18 yaş arası mülteci sayısıdır. 321'i kadın, 402'si erkek, toplam 723 kişiden oluşan bu yaş gurubu mülteciler, eğitim çağında olmaları nedeniyle normal şartlar altında eğitim görüyor olmaları gerekmektedir. Ancak, söz konusu sayının bir kısmı eğitime devam etmektedir. Tablo 6, Pazarcık ilçesinde yaşayan okul çağındaki Suriyeli mültecilerin okula gitme durumlarını göstermektedir.

Tablo 6 Okul Çağındaki Suriyeli Mültecilerin Eğitimine İlişkin Sayılar

Eğitim Öğretim Yılı	Okul tipi	Suriyeli öğrenci Sayısı			Okula devam etmeyen sayıları
		Toplam	Kadın	Erkek	
2014-'15	Geçici eğitim merkezi	-	-	-	437
	Devlet okulu (ilkokul)	42	15	27	
	Devlet okulu (ortaokul)	-	-	-	
	<i>Toplam</i>	42	15	27	
2015-'16	Geçici eğitim merkezi	328	152	176	114
	Devlet okulu (ilkokul)	8	3	6	
	Devlet okulu (ortaokul)	4	1	3	
	<i>Toplam</i>	340	156	185	
2016-'17	Geçici eğitim merkezi	84	35	49	339

	Devlet okulu (ilkokul)	52	22	30	
	Devlet okulu (ortaokul)	27	11	16	
	<i>Toplam</i>	163	68	95	

(Kaynak, Pazarcık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Eylül, 2017)

Tablo 6'deki veriler incelendiğinde, özellikle 2014-'15 eğitim öğretim yılında Suriyeli öğrencilerin büyük çoğunluğunun okula gitmediği görülmektedir. Sonraki yılda geçici eğitim merkezinin eğitim faaliyetine başlamasıyla bu sayı büyük oranda azalsa da 114 öğrenci yine de eğitim alamamıştır. 2016-'17 eğitim öğretim yılında ise okula devam etmeyen sayısı tekrar katlanarak artmış ve 339'u bulmuştur. Bu durumun nedeni, geçici eğitim merkezi okulda eğitim veren Suriyeli öğretmenlerin (üniversite mezunu kişiler) detaylı inceleme yapılmadan öğretmen olarak kabul edilmesi ve öğretmenlik yeterliliğine sahip olmamaları nedeniyle öğrencileri okuldan soğutmuş olabilirler. İlçe milli eğitim müdürlüğü, buradaki eğitimden istendik verimin alınmadığı düşüncesiyle sonraki yıl geçici eğitim merkezindeki eğitimi sonlandırma kararı almıştır.

3.2 Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Okullarda Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda karşılaştıkları sorunlara ilişkin Suriyeli ve Türk öğrenci katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan /yaşanan sorunlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. *Suriyeli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullarda Yaşadıkları/Karşılaştıkları Sorunlar*

Tema	Kodlar	Katılımcılar	f
Sosyo - ekonomik durum	Kötü ev, yetersiz ev eşyası	TÖ1, TÖ4, TÖ6, SÖ4, SÖ5	5
	Yetersiz beslenme	TÖ4, TÖ6, SÖ4	3
	Yoksulluk, fakirlik	TÖ3, TÖ4, SÖ1	3
	Çalışma zorunluluğu	SÖ4, SÖ5	2
	Türk öğrencilere uyum gösterememe	TÖ1, TÖ4	2
	Türk kültürüne uyum gösterememe	TÖ1	1
	Niteliksiz ve yetersiz giyim/giysi	TÖ1	1
Travmalar	Korku	TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ5, SÖ3, SÖ4, SÖ6	7

	Üzüntü	TÖ2, SÖ3, SÖ5	3
	Ölüm	SÖ1, SÖ4	2
	Sessizlik	TÖ3	1
	Hastalık, sakatlık	SÖ1	1
Ders durumu	Ders/leri başaramama	TÖ1,TÖ2,TÖ3,TÖ4,TÖ6,SÖ1,SÖ3,SÖ4,SÖ5	10
	Materyal eksikliği	SÖ1, SÖ4, SÖ5, SÖ6	4
	Ders işlenişini bozma	TÖ2	1
	Ders işlenişini geciktirme	TÖ3	1
	Öğretmenin ders anlatmaması	SÖ1	1
Devamsızlık	Çalışmak zorunluluğu	TÖ3, SÖ1, SÖ2, SÖ3, SÖ4, SÖ5,SÖ6	7
	Okula gelmek istememe, okulu sevmememe	SÖ2, SÖ3, SÖ6	3
	Dil bilmeme, konuşamama	SÖ1, SÖ4	2
	Hastalanma	SÖ4	1
	Ailesinin göndermemesi	SÖ6	1
Disiplin ve uyum	Gürültü, konuşma, yaramazlık	TÖ1,TÖ2,TÖ3,TÖ4, TÖ5,TÖ6,SÖ1,SÖ2,SÖ6	9
	Okul/sınıf düzenini bozma, uyumsuzluk	TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ3, SÖ6	7
	Kötü, kaba davranış, kavga	TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ1	5
	Küfür, sarkıntılık	TÖ1, TÖ3	2
Dil ve iletişim	Sınırlı Türkçe/ Türkçe bilmeme	TÖ1,TÖ2,TÖ3,TÖ4,TÖ6,SÖ1,SÖ2,SÖ5,SÖ6	9
	Dil becerilerindeki yetersizlikler (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)	TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ5, TÖ6	5
	Sınırlı iletişim/ İletişimsizlik / Okul harici iletişimin olmaması	TÖ1, TÖ2, TÖ3, SÖ3	4
	Anadil (Arapça) kullanımı	TÖ1, TÖ2, TÖ3,	3
Öğrenci – öğrenci ilişkisi	Yaramazlık	TÖ1,TÖ4,TÖ5,TÖ6,SÖ2,SÖ3,SÖ4,SÖ5,SÖ6	9
	Kötü-kaba davranış, kavga	TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ1, SÖ3, SÖ4	8
	İletişim, dil sıkıntısı	TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ6, SÖ5, SÖ6	6
	Türk öğrencinin ayrımcılık yapması	TÖ1, SÖ4, SÖ5, SÖ6	4
	Okul harici ilişki ve iletişimin olmaması	TÖ1, TÖ2, TÖ3,SÖ3	4
	Ayrı oynama	TÖ3, TÖ4, TÖ5, TÖ6	4
	Küfür, Sarkıntılık	TÖ1, TÖ3, SÖ4	3
	Kız – erkek ayrımı yapma	TÖ4, TÖ6, SÖ1	3
	Guruplaşma	TÖ6	1
	Alay etme	TÖ2	1
	Suriyeli öğrencinin ayrımcılık yapması	SÖ4	1

Öğrenci – öğretmen ilişkisi	Dil problemi, anlaşılamama	SÖ5	1
	Kızma	SÖ4	1
	Küfür	SÖ6	1
	Dayak	SÖ4	1

Tablo 7 incelendiğinde, *sosyo - ekonomik durum, travmalar, ders durumu, devamsızlık, disiplin ve uyum, dil ve iletişim, öğrenci-öğrenci ilişkisi ve öğrenci-öğretmen ilişkisi* şeklinde sekiz temanın olduğu görülmektedir. En fazla kodun (12 kod) çıktığı tema, *öğrenci-öğrenci ilişkisi temasıyken, bunu 7 kodla Sosyo - ekonomik durum teması izlemiştir*. Sonrasında üç tane beşer, üç tane de dörder kodlu temalar gelmiştir.

Tablo 7, *sosyo- ekonomik durum* teması bakımından incelendiğinde, yedi kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, *kötü ev, yetersiz ev eşyası* kodu 5 kez tekrarlanırken, *yetersiz beslenme ve yoksulluk, fakirlik* kodları üçer, *çalışma zorunluluğu ve Türk öğrencilere uyum gösterememe* ikişer ve *nitelsiz ve yetersiz giyim/giysi ile Türk kültürüne uyum gösterememe* kodları da birer kez ifade edilmiştir. *Kötü ev, yetersiz ev eşyası* kodunun hem Suriyeli hem de Türk katılımcılar tarafından dillendirilmesi, bu problemin kuvvetle muhtemel yaşandığı/var olduğu anlamına geldiği söylenebilir. TÖ4, TÖ6, SÖ4 rumuzlu katılımcılar Suriyelilerin yeterince *beslenemediklerini* belirtirken, farklı üç katılımcı (TÖ3, TÖ4, SÖ1) da Suriyelilerin *yoksul ve fakir* olduklarına dair görüş belirtmişlerdir. Ayrıca TÖ1 rumuzlu katılımcı da Suriyelilerin nispeten *kötü giysiler giydiklerini* belirtmiştir. *Türk öğrencilere uyum gösterememe ve Türk kültürüne uyum gösterememe* kodları, yalnız TÖ1 ve TÖ4 rumuzlu iki Türk katılımcının ifadelerinde vardır. Her ne kadar Suriyeli katılımcılar bu noktada bir problemin varlığından bahsetmeseler de, bu onların Türk öğrencilere ve Türk kültürüne uyum gösterdikleri anlamına gelir diyemeyiz. Bu temada 17 frekansın olması, Suriyeliler için sosyo - ekonomik durumlarında bir takım sorunların olduğu çıkarımında bulunmamıza olanak tanımaktadır. *Sosyo-ekonomik durum* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Çok yemek yemiyorlar çünkü fakirler. Bazılarının evi olmadığı için çadırda kalıyorlar. Evleri de kötü.” (TÖ4)

“Bazı Suriyeli öğrenciler bize uyuyor bazıları ise uymuyor. Çoğunluğu kültürümüze yabancı.” (TÖ1)

“Ben de çalışmak zorundayım ama okul harici ve hafta sonları çalışıyorum, bazı arkadaşlarımız sürekli çalışmak zorunda. Özellikle erkek öğrenciler.” (SÖ4)

Tablo 7, *travmalar* teması bakımından incelendiğinde, bu temada da 5 kodun bulunduğu; bunlardan *korku* kodunda yedi, *üzüntü* kodunda üç, *ölüm* kodunda iki ve *hastalık, sakatlık ve sessizlik* kodlarında birer görüşün olduğu görülmektedir. *Korku* kodundaki 7 katılımcı (TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ5, SÖ3, SÖ4, SÖ6) görüşünün varlığı, Suriye’deki savaşın öğrencilerde ne denli bir travmaya neden olduğunu gözler önüne sermektedir. *Ölüm* kodunun iki kez belirtilmiş olması, bu kodun önemsiz bir şeymiş gibi bir sonucu doğursa da, bunun böyle olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira bu kodun az ifade edilmesi acıların tekrar depreşmesini istemediklerinden olabilir. Bu temada TÖ2, SÖ3, SÖ5 rumuzlu katılımcılar, savaşın Suriyelilerde *üzüntüye* neden olduğunu belirtirlerken, TÖ3 *sessizliğe* SÖ1 ise *hastalık veya sakatlığa* neden olduğunu belirtmişlerdir. *Travmalar* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“Savaş onlarda korkuya, üzüntüye neden olmuştur, çünkü Vele (Suriyeli kız öğrencinin adı) bize Suriye’den bazen bahsederken ağlıyor. Onların orda evleri varmış, yıkılmış.”(TÖ2)

“Savaş bizi kötü etti, hasta durumuna soktu. Bazıları sakatlandı, hatta bazı akrabalarım öldü.” (SÖ1)

Tablo 7, *ders durumu* teması bakımından incelendiğinde, bu temada da 5 kodun bulunduğu; bunlardan *ders/leri başaramama* kodunda on, *materyal eksikliği* kodunda üç, *ders işlenişini bozma, ders işlenişini geciktirme ve öğretmenin ders anlatmaması* kodlarında ise birer görüşün olduğu görülmektedir. *Ders/leri başaramama* kodunda, 10 katılımcı (TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ1, SÖ3, SÖ4, SÖ5, SÖ6) dersleri başarma noktasında sorunlar yaşandığına ilişkin görüş belirtmişlerdir. Bu durum, Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi tam bilmedikleri için öğretmenin derste anlattıklarını anlamadıklarından kaynaklanıyor olabilir. Zira katılımcılarla görüşmeler esnasında, Suriyeli mülteci öğrencilerin hangi derslerde daha başarılı olduklarına dair sorulan soruya cevap olarak genellikle, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi verilmiştir. Bu derslerin biraz daha uygulamaya dönük olduğu ve öğretmenin çok şey anlatmasını gerektirmeyen dersler

olduğu göz önünde tutulursa, öğrencilerin diğer derslerde neden başarılı olamadıkları anlaşılabilir. *Materyal eksikliği* kodunda 4 katılımcı (SÖ1, SÖ4, SÖ5, SÖ6) görüş belirtmiştir. Bu kodun ortaya çıkması Suriyeli öğrencilerin ailelerinin nispeten daha yoksul olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Diğer kodlar ise yalnız Suriyeli öğrencilere bağlanmamalıdır, çünkü Türk öğrenciler de bir takım olumsuz davranışlarıyla, *ders işlenişini bozabilir ve ders işlenişini geciktirebilirler*. Öğretmenin *ders anlatmaması*, Suriyeli katılımcı (SÖ1) tarafından ifade edilmiştir. Ancak bu durumun geçici eğitim merkezinde yaşandığı belirtilmiştir. Pazarcık ilçesindeki geçici eğitim merkezinde, Suriye’de herhangi bir alanda üniversite bitirmiş Suriyeli -öncelik öğretmenler- üniversite mezunları görev yapmaktaydı. Pedagojik formasyon eğitimi almamış kişilerin, bir öğretmen kadar ders anlatamayacağı gerçeğinden hareketle, bu kodun ortaya çıkmasının doğal olduğu söylenebilir. *Ders durumu* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Türkçe bilmiyorlar, anlaşıyoruz. Derslerde okuma yazma yapamadıkları için ders gecikiyor.” (TÖ3)

“Onlar derste bazen yaramazlık yapıyorlar, ayağa kalkıp geziyorlar dersin işlenişini bozuyorlar. Bu da dersin gecikmesine neden oluyor. Ama öğretmenler yine de kızıyor.” (TÖ2)

“Resim ve din dersini çok seviyor. Özellikle Türkçede zorlanıyor, diğer derslerin çoğunda da zorlanıyor. Öğretmeni tam anlamıyor, anlamadıkları için de başaramıyorlar.” (TÖ3)

“Dil açısından yetersizlik yaşıyoruz ama uyum sorunu yaşamıyoruz. Ders materyalim yetersiz ve eksiklerim çok. ... Suriyeli öğretmenler bize hiç ders anlatmıyorlardı, ödev vermiyorlardı.” (SÖ1)

Tablo 7, *devamsızlık* teması bakımından incelendiğinde, bu temada 5 kodun bulunduğu; bunlardan *çalışmak zorunluluğu* kodunda yedi, *okula gelmek istememe*, *okulu sevmeme* kodunda üç, *dil bilmeme*, *konusamama* kodunda iki ve *hastalanma* ve *ailesinin göndermemesi* kodlarında da birer görüşün olduğu görülmektedir. *Çalışmak zorunluluğu* kodundaki 7 katılımcı (TÖ3, SÖ1, SÖ2, SÖ3, SÖ4, SÖ5, SÖ6) görüşünün varlığı, Suriyeli öğrencilerin ve ailelerinin geçinebilmesi için çalıştıkları gerçeğini ve bu nedenle de devamsızlık

yaptıklarını net olarak ortaya koymaktadır. *Okula gelmek istememe, okulu sevmeme* kodu üç katılımcı (SÖ2, SÖ3, SÖ6) tarafından belirtilmiştir. Öğrencinin okulu sevmemesinin nedeni Türkçeyi iyi anlamadıkları için okulda sıkılmaları olabilir, kendilerini Türk öğrencilerden izole edilmiş hissetmeleri olabilir veya sokakta kendi mülteci arkadaşlarıyla daha fazla oynamak veya zaman geçirmek olabilir. *Dil bilmeme, konuşamama* kodu, SÖ1 ve SÖ4 rumuzlu iki katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Öğrenci Türkçeyi bilmediği için konuşamıyor ve anlamıyor. Öğrenci, sınıfta konuşurken bir hata yapabilirim ve belki de diğer öğrenciler bana gülebilir korkusu yaşıyor olabilir. Hastalanma, hemen her öğrencinin karşılaşabileceği bir durumdur. Bu temada, son olarak SÖ6 rumuzlu katılımcının belirttiği *ailesinin göndermemesi* kodu göze çarpmaktadır. Aile, ya geçim derdiyle, öğrenciyi çalıştırıyor olabilir, ya da “biz Türkiye’de kalıcı değiliz tekrar ülkemize döneceğiz, dolayısıyla okula gitmesine gerek yok” şeklinde düşünüyor olabilir. *Devamsızlık* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Ben de çalışmak zorundayım ama okul harici ve hafta sonları çalışıyorum, bazı arkadaşlarımız sürekli çalışmak zorunda. Özellikle erkek öğrenciler.” (SÖ4)

“Ben kendim devam ediyorum ama bazı Suriyeli öğrenciler devam etmiyor. Bazı Suriyeli aileler göndermiyor. Çalışmak zorunda olan öğrenciler var. Erkek öğrenciler daha fazla devamsızlık yapıyorlar çünkü arkadaşlarına uyuyorlar veya okula gelmek istemiyorlar.” (SÖ6)

“Okula sürekli geldim. Yalnız hasta olduğumda gelmedim. Ben de çalışmak zorundayım ama ... bazıları Türkçe konuşamadıkları için okulu sevmiyorlar, bu yüzden gelmiyorlar.” (SÖ4)

Tablo 7, *disiplin ve uyum* teması bakımından incelendiğinde, bu temada 4 kodun bulunduğu; bunlardan *gürültü, konuşma, yaramazlık* kodunda dokuz, *okul/sınıf düzenini bozma, uyum gösterememe* kodunda yedi, *kötü, kaba davranış, kavga* kodunda beş ve *küfür, sarkıntılık* kodunda da birer görüşün olduğu görülmektedir. *Gürültü, konuşma, yaramazlık* kodunda 9 katılımcı (TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ5, TÖ6, SÖ1, SÖ3, SÖ6) görüş belirtmiştir. Bu koda ilişkin hem Türk hem de Suriyeli katılımcılar görüş belirtmişlerdir. Gürültü, kendi

aralarında konuşma ve küçük – zararsız yaramazlıklar öğrenci olsun olmasın veya ister Türk ister Suriyeli olsun bu çağdaki her çocukta görülebilecek davranışlardır. *Okul/sınıf düzenini bozma, uyum gösterememe* kodu yedi katılımcı (TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ3, SÖ6) tarafından belirtilmiştir. Öğrencinin okula / sınıfa uyum gösterememesi veya sınıf düzenini bozmasının nedeni yine Türkçeyi iyi anlamadıkları için okul/sınıf kurallarını anlamamaları olabilir veya Suriyeli öğrencilerin “ben istediğimi yaparım” tarzındaki kendilerine aşırı özgüvenleri veya serbest yetiştirilmeleri olabilir. Son iki kod için toplamda 7 katılımcı (TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ1 / TÖ1, TÖ3) görüş belirtmiştir. Bu kodlarda, görüş belirtenlerin biri hariç hepsinin Türk öğrenciler olması dikkat çekmektedir. Bu sayı, Suriyeli öğrencilerin bu tür davranışlarda bulunduklarını vurgulamaktadır. Suriyeli öğrencilerin bu davranışlarda bulunmaları, onların geçici koruma altında olmaları dolayısıyla, bize kimse bir şey diyemez düşünceleri olabileceği gibi bir önceki kodda söylenen kendilerine olan aşırı özgüvenlerinden veya serbest yetiştirmelerinden olabilir. *Disiplin ve uyum* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Kızlar kızlarla oynuyorlar. Bazı Suriyeli öğrenciler okula uyum göstermiyorlar. Bazıları dışarıda bağırıyorlar, bazıları yaramazlık yapıyorlar.”(TÖ4)

“Benim sınıfımda bulunan Suriyeli sınıftaki düzeni bozmuyor ama okulda bir tanesinden tüm Türk öğrenciler şikâyetçi. Onda küfür, kavga, yaramazlık her şey var.” (TÖ3)

“Sınıfımızdaki erkek Suriyeli öğrenciler sınıfta yaramazlık yapıyorlar, gürültü yapıyorlar ve sınıfın uyumunu bozuyorlar.” (TÖ1)

Tablo 7, *dil ve iletişim* teması bakımından incelendiğinde, bu temada 4 kodun bulunduğu; bunlardan *sınırlı Türkçe/ Türkçe bilmeme* kodunda dokuz, *dil becerilerindeki yetersizlikler (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)* kodunda beş, *sınırlı iletişim/ iletişimsizlik / okul harici iletişimin olmaması* kodunda dört ve *anadil (Arapça) kullanımı* kodunda da üç görüşün olduğu görülmektedir. *Sınırlı Türkçe/ Türkçe bilmeme* kodunda 9 katılımcı (TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ1, SÖ2, SÖ5, SÖ6) görüş belirtmiştir. Bu koda ilişkin hem Türk hem de Suriyeli katılımcılar görüş belirtmişlerdir. Yalnız bu koddaki frekansa bakarak Suriyeli öğrencilerin dil bilmeme/Türkçeyi bilmeme sorunlarının

olduğu net bir şekilde söylenebilir. Bu sorun, tüm diğer sorunlardan daha önce üstesinden gelinmesi gereken bir sorundur. Zira ne olup bittiğini anlamayan öğrenciden başarı da beklenemez, olumlu insani ilişkiler de beklenemez. Ayrıca bu kod, *anadil (Arapça) kullanımı* koduyla da birlikte değerlendirilebilir, çünkü hedef dili anlamayan öğrenci zorunlu olarak anadilini kullanacaktır. Bu durum da Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında dil ve iletişim problemine yol açacaktır. *Dil becerilerindeki yetersizlikler (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)* kodunda beş katılımcı (TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ5, TÖ6) görüş belirtmiştir. Dört katılımcı (TÖ1, TÖ2, TÖ3, SÖ3) da *sınırlı iletişim / iletişimsizlik / okul harici iletişimin olmaması* kodunda görüş belirtmiştir. Bu kodlarda, görüş belirtenlerin biri hariç yine hepsinin Türk öğrenciler olması dikkat çekmektedir. Suriyeli öğrenciler, öğrendikleri Türkçenin kendilerine yeterli olduğunu düşünüyor olabilirler, ama okuma, yazma, anlama gibi temel becerilerin iletişimi ilerlettiğini bilmiyorlardır. Zira okul dışında iletişimin olmaması da bunu destekler niteliktedir. Okul dışında iletişimin olmamasının nedeni Suriyeli öğrencilerin okul dışındaki zamanlarda ya çalışmak zorunda kalmalarından ya da yine kendi aralarında oynamalarından kaynaklanıyor olabilir. Toplamda 21 frekansın olduğu dil ve iletişim temasında ciddi sorunların olduğu söylenebilir. *Dil ve iletişim* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Matematik dersinde biraz daha başarılı, Türkçe dersinde okuması kötü ama yazısı gittikçe düzeliyor.”(TÖ5)

“Ben dil problemi yaşadım, arkadaşlarım da yaşamıştır. Mesela ilk zamanlar onlar Türkçe bilmiyorlardı. Arapça konuşuyorlardı biz de anlamıyorduk.”(TÖ1)

“Derse katılıyorlar, hem beden dersinde hem de teneffüslerde birlikte oynuyoruz. Ancak okul harici zamanlarda pek iletişimimiz yok, evlerine gitmiyoruz onlar da bizim evlere gelmiyorlar.” (TÖ2)

Tablo 7, *öğrenci – öğrenci* ilişkisi teması bakımından incelendiğinde, bu temada 11 kodla, en fazla kodun ve 44 frekansla en fazla frekansın bu temada olduğu görülmektedir. Bu temada en fazla frekansa sahip kodlar sırasıyla *yaramazlık* (N=9; TÖ1, TÖ4, TÖ5, TÖ6, SÖ2, SÖ3, SÖ4, SÖ5, SÖ6), *kötü-kaba davranış, kavga* (N=8; TÖ1,

TÖ2, TÖ3, TÖ4, TÖ6, SÖ1, SÖ2, SÖ4) ve *iletişim ve dil sıkıntısı* (N=6; TÖ1, TÖ2, TÖ3, TÖ6, SÖ5, SÖ6) kodlarıdır. Bu kodları dörder frekansla *Türk öğrencinin ayrımcılık yapması* (TÖ1, SÖ4, SÖ5, SÖ6), *okul harici ilişki ve iletişimin olmaması* (TÖ1, TÖ2, TÖ3, SÖ3) ve *ayrı oynama* (TÖ3, TÖ4, TÖ5, TÖ6) kodları izlerken, üçer frekanslı *küfür, sarkıntılık* (TÖ1, TÖ3, SÖ4) ve *kız – erkek ayrımı yapma* (TÖ4, TÖ6, SÖ1) kodları da bu kodları izlemiştir. Son olarak, *guruplaşma, alay etme* ve *Suriyeli öğrencinin ayrımcılık yapması* kodları da birer kez ifade edilmiştir.

Öğrenci – öğrenci ilişkisi teması, ilk iki kod açısından incelendiğinde, *yaramazlık* ve *kötü-kaba davranış, kavga* kodlarında hem Türk hem de Suriyeli 12 farklı katılımcının görüş belirttiği görülmektedir. İnsan ilişkilerini mütakabiliyet çerçevesinde değerlendirdiğimizde, bu tür davranışların hem Suriyeli mülteci öğrencilerin hem de Türk öğrencilerin birbirine karşı yaptıklarını söyleyebiliriz. Özellikle yaramazlık kodu, çocuksu bir davranış olduğu için, bu yaş gurubu arasında karşılaşılması olağandır. Ancak bu, kaba davranış ve kavga boyutuna taşınmamalıdır; taşınması durumunda ciddi sorunlar vardır denilebilir ki bu koddaki 8 frekansın olması da bunun bir sorun oluşturduğu yorumunu bize vermektedir. Bu temadaki üçüncü kod olan *iletişim ve dil sıkıntısının* Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında görüldüğünü belirten altı katılımcı vardır. Bu kodla, bir önceki tema olan *dil ve iletişim* teması kapsamındaki nedenlerden dolayı karşılaşıldığı/yaşandığı söylenebilir. Bu temada dikkat çeken noktalardan bir tanesi *Türk öğrencinin ayrımcılık yapması* kodudur. Bunu üçü Suriyeli olmak üzere 4 katılımcı dile getirmiştir. Böylesi bir davranışın açıkçası Türk misafirperverliğiyle bağdaşmadığı özellikle belirtilmelidir. Bu yaş gurubu, bu tür davranışları çevrelerindeki yaşça kendinden daha büyük abi ve ablalarından veya tanıdıklarından görerek/duyarak öğrenebilirler. Yine bu kodla alakalı olarak *alay etme* kodu göze çarpmaktadır. Son olarak bu temada *Suriyeli öğrencinin ayrımcılık yapması* kodu dikkat çekmektedir. Katılımcı ifadesi incelendiğinde, ayırım yapanın Arap, yapılanın ise Suriyeli Kürt olduğu görülmektedir. Bu durum aslında ırkçılık olarak da yorumlanabilir. Ayırım yapan öğrenci bu davranışı yine büyüklerinden öğrenmiş olabilir. Bu durum için ayrımcılığa maruz kalan kişinin yapılan hareketi bu şekilde yorumlamış olabileceği de söylenebilir. Hatta kendi ülkelerindeki bir durumu buraya yansıtıyor da olabilirler. *Öğrenci – öğrenci ilişkisi* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Benim sınıfımda bulunan Suriyeli sınıftaki düzeni bozmuyor ama okulda bir tanesinden tüm Türk öğrenciler şikâyetçi. Onda küfür, kavga, yaramazlık her şey var.” (TÖ3)

“Türk öğrencilerden bazıları onlarla “ekmek Suriy” şeklinde dalga geçiyorlar.” (TÖ2)

“Türkçe bilenlerle anlaşabiliyoruz ama bilmeyenlerle iletişim kuramıyoruz. Bizimle bazen birlikte oynuyorlar, çoğu zaman ayrı oynuyorlar. Kızlar kızlarla oynuyor, ama erkekler bizimle maç yapıyorlar.” (TÖ6)

“Ancak okul harici zamanlarda pek iletişimimiz yok, evlerine gitmiyoruz onlar da bizim evlere gelmiyorlar.” (TÖ2)

“Türk öğrenciler bazen bizi dışlayıp ayrımcılık yapıyorlar.” (SÖ6)

Tablo 7, son olarak *öğrenci – öğretmen ilişkisi* bakımından incelendiğinde, bu temada 4 kodun olduğu görülmektedir. Her bir kod bir katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Bu kodların *dil problemi, anlaşamama* (SÖ5) *kızma* (SÖ4), *küfür* (SÖ6) ve *dayak* (SÖ4) olduğu görülmektedir. Kodların dördü de Suriyeli katılımcılarca ifade edilmiştir. Katılımcı ifadeleri incelendiğinde *dil problemi, anlaşamama* kodu için Suriyeli öğrencinin Türkçeyi tam anlamamasından kaynaklandığı söylenebileceği gibi öğretmenin bireysel özelliği gereği hızlı konuşuyor da olabilir. Diğer üç kod için ise yine katılımcı ifadelerinde bu tür davranışların geçici eğitim merkezindeki Suriyeli öğretmenlerce yapıldığı ifade edilmiştir. Bunun nedeni olarak ya bu öğretmenler pedagojik formasyon eğitiminden yoksundurlar, ya da Suriye’de öğretmenler öğrencilere dayak atabiliyorlar çıkarımı yapılabilir. *Öğrenci – öğretmen ilişkisi* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Suriyeli öğretmenlerle problem yaşıyorduk, onlar bizi dövüyorlardı, bize bağırıyorlardı, biz de korktuğumuz için okula bazen gitmiyorduk.” (SÖ4)

“Dil problemi yaşadığımız için Türk öğretmenlerle birbirimizi anlamıyoruz. Dili öğrenirsek bu problemi aşarız.” (SÖ5)

3.3 Suriyeli Mülteci Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Okullarda Karşılaşılan /Yaşanan Sorunlara Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda karşılaştıkları sorunların çözümlerine ilişkin Suriyeli ve Türk öğrenci katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan /yaşanan sorunlara ilişkin katılımcıların sundukları çözüm önerileri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8.

Suriyeli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullarda Karşılaşılan / Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Tema	Kodlar	Katılımcılar	f
Sosyo - ekonomik durum	İnsanlar / Devlet yardım etmeli	TÖ1, TÖ3, SÖ4, SÖ5	4
	Türk kültürüne uyum göstermeli	TÖ3,	1
	Öğrencinin babası daimi iş bulmalı	TÖ5	1
	Savaş durdurulmalı	SÖ1	1
Ders durumu	Ders/leri başarmaya çalışma, isteme	TÖ2, SÖ5, SÖ1, SÖ6	4
	Türk öğrenciler yardım etmeli	TÖ3, SÖ4	2
	Öğretmenler yardım etmeli	TÖ1, SÖ4	2
Disiplin	Sınıf / Nöbetçi Öğretmen sağlamalı	TÖ1, TÖ2, TÖ4, TÖ5,	6
	Okul idaresi çözmeli	TÖ1, TÖ2, SÖ3, SÖ6	4
	Sınıf başkanı/öğrenciler kendi	TÖ1, TÖ4, SÖ3	3
	Okul / sınıf kurallarına uymalı	TÖ2, TÖ6	2
Dil ve iletişim	Türkçe öğrenme/öğrenmeye çalışma	TÖ1, TÖ3, TÖ6, SÖ2,SÖ5	5
	Dil becerilerini geliştirme (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)	SÖ4, SÖ5, SÖ6	3
	Çeviri yapılmalı	TÖ2, TÖ5,	2

Tablo 8 incelendiğinde, *sosyo - ekonomik durum*, *ders durumu*, *disiplin* ve *dil ve iletişim* şeklinde dört temanın oluştuğu görülmektedir. *Sosyo - ekonomik durum* ve *disiplin* temalarında dörder kod varken, *ders durumu* ile *dil ve iletişim* temalarında üçer kodun olduğu görülmektedir.

Tablo 8, *sosyo- ekonomik durum* teması bakımından incelendiğinde, dört kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, Suriyeli mültecilere – öğrencilere “*insanlar / devlet yardım etmeli*” kodu 4 kez tekrarlanırken, Suriyeli mülteciler “*Türk kültürüne uyum göstermeli*” ile “*öğrencinin babası daimi iş bulmalı*” ve Suriye’de “*savaş durdurulmalı*” kodları birer kez ifade edilmiştir.

Suriyeli mültecilere – öğrencilere *“insanlar / devlet yardım etmeli”* koduna ilişkin hem Türk hem de Suriyeli katılımcılar (TÖ1, TÖ3, SÖ4, SÖ5) görüş belirtmişlerdir. Yaşanan süreçte Suriye ve Suriyeli mülteciler özellikle AB ülkeleri başta olmak üzere tüm dünyada kendi kaderine bırakılmış görünüyor. Dolayısıyla, bu kodun bir yardım çağlığı olduğu söylenebilir. *“Türk kültürüne uyum göstermeli”* kodu ile *“öğrencinin babası daimi iş bulmalı”* kodları Türk katılımcılar (TÖ2, TÖ5) tarafından dile getirilirken, *“savaş durdurulmalı”* kodu SÖ1 rumuzlu Suriyeli katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Aslında son kod her şeyi özetliyor. Şayet bu gerçekleşse, Suriyeli mültecilerin yaşadıkları / karşılaştıkları sorunların son bulacağı kuvvetle muhtemeldir. *Sosyo - ekonomik durum* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Biz Suriyelilere bazen yardım ediliyor. O zamanlar biraz rahatlıyoruz. Daha fazla yardım edilerek sorunlarımız çözülebilir.” (SÖ5)

“Savaşın durdurulması lazım. Ülkemize başka ülkeler karışmasın.” (SÖ1)

“Öncelikle kültürümüze uymalılar, ona da yavaş yavaş alıştıklarını düşünüyorum.” (TÖ3)

“Suriyeli öğrencinin babası iyi bir iş bulabilirse, problemler çözülebilir.” (TÖ5)

Tablo 8, *ders durumu* teması bakımından incelendiğinde, üç kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, *ders/leri başarmaya çalışma, isteme* kodu 4 kez ifade edilirken, Suriyeli mülteci öğrencilere *Türk öğrenciler yardım etmeli ve öğretmenler yardım etmeli* kodları ikişer kez ifade edilmiştir. *ders/leri başarmaya çalışma, isteme* kodunu üçü Suriyeli dört katılımcı (TÖ2, SÖ5, SÖ1, SÖ6) ifade etmiştir. Yalnız Pazarcık'ta değil Türkiye'nin diğer illerinde-şehirlerinde bulunan diğer Suriyeli öğrenciler de, bu katılımcılar gibi düşündükleri zaman, dil problemini aşabileceklerini ve birçok alanda başarılı olabileceklerini söylemek mümkündür. Ders başarısı için öğretmenlerin ve Türk öğrencilerin Suriyeli mültecilere yardım etmesi önemlidir, ancak bunun kalıcı bir çözüm olmadığı da söylenebilir. *Ders durumu* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Türkçe ve matematik derslerini seviyorum, diğer dersleri o kadar çok sevmiyorum. Suriyeli öğrencilerin daha başarılı olması için hem arkadaşlarımız hem de öğretmenlerimiz biz Suriyelilere daha fazla yardım etmeliler.” (SÖ4)

“İngilizce dersinde zorlanıyorum. Diğer derslerde çok zorlanmıyorum. Kız erkek arasında başarı bakımından bence fark yok, kim daha çok çalışırsa o daha başarılı olur.” (SÖ6)

“Resim dersinde iyiler. Diğer derslerde o kadar iyi değiller, çünkü bazen anlamıyorlar, anlamadıkları için de başaramıyorlar. Benim sınıftaki kız öğrenci daha başarılı çünkü daha çok öğrenmek istiyor ve daha çok çaballıyor.” (TÖ2)

Tablo 8, *disiplin* teması bakımından incelendiğinde, dört kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, okulda / sınıfta disiplini *sınıf öğretmeni / nöbetçi öğretmen sağlamalı* kodu 6 kez ifade edilirken, *okul idaresi çözmeli* kodu 4 kez ifade edilmiştir. Her iki kodda da hem Türk hem de Suriyeli öğrenciler bulunmaktadır. Yaşanan tatsız bir durumu öğrencilerin öncelikle bir sonraki kodda ifade edildiği üzere ya *sınıf başkanı* tarafından ya da *öğrenciler kendi aralarında çözmeyi* denedikleri anlaşılmaktadır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda, öğretmenlerden ve okul yönetiminden yardım istedikleri söylenebilir. TÖ2 ve TÖ6 rumuzlu katılımcıların ifade ettikleri kod olan Suriyeli öğrenciler okul / sınıf kurallarına uymalı kodu gerçekleştiğinde, Suriyeli öğrencilerin kültürümüze uydukları ve bize uyum sağladıkları söylenebilir. *Disiplin* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Okulda karşılaştığımız problemleri okul idaresi çözmeli.” (SÖ6)

“Bazen Suriyeli öğrenciler yaramazlık yapıyorlar, öğretmen bizi ya disipline ediyor, ya da notumuzu düşürüyor.” (SÖ6)

“Bence öğrenciler problemleri kendi aralarında konuşarak çözebilirler.” (SÖ3)

“Türk öğrencilerle ben sorun yaşamadım ama kız kardeşim yaşadı. İdareye söyledik ve sorun çözüldü. Sorunları okul idaresi çözmeli.” (SÖ3)

“Öncelikle bu okulun kurallarına uymaları lazım. .” (TÖ2)

“Davranış problemleri olabiliyor, örneğin bazen kötü veya kaba davranıyorlar, bazen küfür oluyor. Bazen konuşarak bu problemleri çözüyoruz. Çoğu zaman da öğretmenlere söylüyoruz, öğretmenler çözüyor.” (TÖ1)

Tablo 8, son tema olan *dil ve iletişim* teması bakımından incelendiğinde, üç kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, Suriyeli öğrenciler için Türkçe öğrenme/öğrenmeye çalışma kodu 5

kez ifade edilirken, *dil becerilerini geliştirme (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)* kodu 3, *çeviri yapılmalı* kodu ise iki kez ifade edilmiştir. İlk iki kodda hem Türk hem de Suriyeli katılımcılar (TÖ1, TÖ3, TÖ6, SÖ5, SÖ4, SÖ6) bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin bunu bir problem olarak gördükleri ve Türkiye’de kaldıkları müddetçe Türkçenin kendilerine lazım olacağını, dolayısıyla öğrenmeleri ve kullanmaları gerektiği bilincine vardıkları söylenebilir. Son kod olan *çeviri yapılmalı* kodunu ifade eden katılımcılar (TÖ2, TÖ5) incelendiğinde, bu katılımcıların okullarında hem Türkçeyi hem de Arapçayı bilen kişilerin var olduğu görülmektedir. Bu katılımcıların okullarında süreç böyle işlediği için, katılımcılar durumun böyle devam etmesi gerektiğini düşünüyor olabilirler. *Dil ve iletişim* temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“İlk geldiğimde dil sorunu yaşadım ama duyarak, konuşarak, iletişimde bulunarak çözüyoruz.” (SÖ5)

“Dil ve iletişim problemi yaşıyorum. Dili öğrenmek suretiyle aşılabılır.” (SÖ5)

“Türkçeyi seviyorum çünkü evde Türkçeye çalışıyorum.” (SÖ2)

“Onlarla iyi anlaşıyoruz. Kendisi biraz Türkçe biliyor. İlk zamanlar, müdür Arapça bildiği için o bize anlatıyordu. Halen anlamadığımızda bize çeviri yapıyor.” (TÖ5)

“Ben dil problemi yaşadım, arkadaşlarım da yaşamıştır. Mesela ilk zamanlar onlar Arapça konuşuyorlardı biz anlamıyorduk. Daha sonra Türkçe öğrenmeye başladılar ve biraz daha iyi anlıyoruz şimdi.” (TÖ1)

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma verilerinden elde edilen bulgular ilgili literatürle karşılaştırıldığında yapılan araştırma sonuçlarıyla örtüşen birçok araştırmaya rastlanmaktadır. İlk olarak, katılımcıların Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlara ilişkin ifade ettikleri görüşlerin *sosyo - ekonomik durum, travmalar, ders durumu, devamsızlık, disiplin ve uyum, dil ve iletişim, öğrenci-öğrenci ilişkisi ve öğrenci-öğretmen ilişkisi* şeklinde sekiz temada yoğunlaştığı görülmektedir.

Suriyeli öğrencilerin *Sosyo-ekonomik durum* açısından karşılaştıkları sorunlar genel olarak yoksulluk ve Türk kültürüne uyum sağlayamama başlıkları altında toplanabilir. Yoksulluk nedeniyle, Suriyeli mülteci öğrenciler ve aileleri yeterli beslenememekte, küçük, kötü, bakımsız ve yetersiz ev eşyası olan evlerde kalmak/yaşamak

zorunda kalmaktadırlar. Araştırmının bu bulgusu, Akgül, Kaptı ve Demir'in (2015), mültecilerin zengin olanlarının büyük şehirlerde rahat içinde yaşarken, büyük çoğunluğunun ekonomik olarak yetersiz olduğu ve toplumda Suriyelilerin dilencilik yaptıklarına yönelik bir algının olduğu bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Aynı benzerliğe, Özer, Komşuoğlu ve Ateşok (2016) da vurgu yapmışlardır. Onlara göre mülteci ailelerin birçoğu yoksuldur ve yaşadığı maddi sıkıntılar ve yoksulluk mülteci öğrencilerin eğitime erişiminin önündeki en önemli engeldir.

Araştırmadaki katılımcı görüşlerinden, mültecilerin *Türk kültürüne ve toplumuna tam olarak uyum gösteremedikleri* anlaşılmaktadır. Benzer bulguya Çopur ve Demirel'in (2016) çalışmasında da rastlanmaktadır. Onlara göre, mülteciler toplumsal uyum sorunlarıyla karşılaşmaktalar ve bu durum onların günlük hayatlarını ve eğitim yaşantılarını olumsuz etkilemektedir. Özoğlu, Gür ve Coşkun (2012) raporunda da sosyo-kültürel uyumsuzluğun uluslararası öğrencilerin en fazla karşılaştıkları sorunlardan biri olduğu ifade edilmektedir.

Araştırmadaki bir başka bulgu, mülteci öğrencilerin Suriye'deki savaş nedeniyle yaşadıkları *travmalardır*. Mültecilerin hem kendilerinin hem de akrabaları ve dostlarının korku başta olmak üzere, üzüntü, sakatlık, hastalık hatta ölüm benzeri olumsuzluklar yaşadıkları belirtilmiştir. Şirin ve Rogers (2015), yapılan çalışmalarda ilginç sonuçlara ulaşmışlardır. Buna göre, savaş mağduru Suriyeli öğrencilerin, % 79'u ailelerinden birilerini kaybetmiş, % 60'ı birilerinin öldürüldüğüne tanık olmuş, % 30'u bir şekilde yaralanarak sakat kalmıştır.

Mülteci öğrencilerin dersleri başaramama veya *derslerde başarısız olmaları* araştırmanın bir diğer bulgusudur. Öğrencilerin çoğu Türkçeyi tam bilmedikleri için öğretmeni anlamadıklarını ve durumun da derslerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Yüksel, Bulut ve Mor (2014) yaptıkları çalışmada Suriyeli mültecilerin Türk diline uyum sağlamakta zorlandıklarını ve Türkiye'nin eğitim sistemiyle bütünleşemediklerini, neticesinde mülteci öğrencilerin akademik başarılarının bu durumdan olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir. Kaştan (2015), ders başarısının düşüklüğünü, hem mülteci öğrenci velilerinin eğitime gereken önemi vermemesine hem de göçün çocuklar üzerinde bir takım travmatik ve psikolojik etkiler bırakmasına bağlamıştır. Hedef dili anlamayan öğrencinin, derste ya geri planda veya sessiz kalmayı tercih etmesi, ya da kendisini fark

ettirmek amacıyla yaramazlık veya gürültü yaparak dersin işlenişini bozması olasıdır. Hangisini tercih ederse etsin her iki durumun da öğrencinin akademik başarısını olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir.

Araştırmada, mülteci öğrencilerin farklı nedenlerle *devamsızlık yaptıkları* tespit edilmiştir. Bu nedenler, başta kendileri olmak üzere ailelerinin geçimlerini sağlamak amacıyla çalışmak zorunda olmaları, Türkçe konuşamamaları, ailesinin göndermemesi, okula gelmek istememeleri, okulu sevmemeleri şeklinde sıralanabilir. Benzer bulgular Emin (2016) analizinde de görülmektedir. Analizde, bu araştırmada bulunan çocuklarını okutmayıp çalıştırmaları, dil engeli, ailesinin göndermemesi gibi nedenlere ilaveten, Suriyeli öğrencilerin, çocuğun kendi yaş grubu ve kademesinde okuyamaması, Türk akranları tarafından dışlanması, öğretmen ve okul yöneticileri ile iletişimsizlik, erken yaşta evlendirilmeleri, ailelerin sürekli ikametlerini değiştirmeleri, ulaşım, güvenlik gibi nedenlerle devamsızlık yaptıkları belirtilmiştir. Belirtilen nedenlerin dışında daha birçok neden olabilir, ama neden her ne olursa ve her ne önemde olursa olsun, bireyin belki de tüm hayatını şekillendirecek eğitimden daha önemli olmadığına bilinmesi gerekir.

Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda karşılaşılan bir diğer sorun ise öğrencilerin yapmış oldukları gürültü, konuşma, yaramazlık, sınıf düzenini bozma ve kavga benzeri *disiplin bozucu davranışlardır*. Benzer bir bulguya, Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş (2016) da çalışmalarında yer vermişlerdir. Söz konusu araştırmada görüş belirten öğretmenler, Suriyeli öğrencilerin okula ve sınıf kurallarına uyum noktasında problem yaşadıklarını, savaştan kaçmak amacıyla Türkiye'ye geldiklerini, savaş görmeleri nedeniyle şiddet eğilimli, saldırgan ve cinsel içerikli davranışlar sergilediklerini ve netice itibarıyla bu davranışların da okul ve sınıf disiplini, düzenini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Güngör (2015) ve Polat'ın (2012) araştırma sonuçları arasında da disiplin bozucu davranışlar bulgusuna yer verilmiştir.

Araştırmanın en çok dikkat çeken ve vurgulanan bulgusu ise *dil ve iletişim* sorunudur. Hem Türk hem de Suriyeli mülteci katılımcılar dil ve iletişim sorunu yaşadığını belirtmişlerdir. Hedef dili bilmeme, bilse dahi hedef dilde okuma, yazma, konuşma ve anlama gibi dil becerilerindeki sınırlılıklar yüzünden Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında iletişim sıkıntısı yaşanmaktadır. Hedef dil, okul dışındaki zamanlarda da hemen hiç kullanılmadığı için iletişim sıkıntısının daha

da arttığı söylenebilir. Alan yazında mültecilerin sorunlarıyla ilgili yapılan neredeyse tüm araştırmalarda dil ve iletişim sorunu, karşılaşılan sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarıtaş, ve diğ. (2016), öğretmenlerin ve yöneticilerin yabancı öğrencilerle yaşadıkları ilk sorunun dil sorunu olduğunu vurgulayarak öğretmenlerin ve yöneticilerin, yabancı öğrencilerin Türkçe okuma-yazma bilmemeleri nedeniyle, onlarla iletişim kurmakta, anlamakta ve konuşmakta zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Galloway ve Jankins (2005) de Kalifornia ve Teksas'da yaşayan yabancı öğrencilerin en büyük sorunlarının dil sorunu olduğunu ifade etmişlerdir. Yohani (2010) ise dil engelinin, yabancı öğrencilerin okulda diğer çocuklardan izole olmalarına neden olabileceğini, bu çocukların kendilerini ifade edemedikleri için ya içlerine kapanacaklarını ya da ya da küfür, kavga ve saldırganlık gibi bir takım istenmeyen davranışlar sergilemelerine neden olabileceğini belirtmiştir (akt. Uzun ve Bütün, 2016). Özer, Komşuoğlu ve Ateşok (2016), Uzun ve Bütün (2016), Güngör (2015), Sarıkaya (2014), Yüksel, Bulut ve Mor (2014), Polat (2012) ve Kirmayer ve diğ. (2011) gibi çalışmalarda da dil sorunu en önemli sorunlardan biri olarak vurgulanmıştır.

Türk ve Suriyeli mülteci öğrenciler arası ilişkide de yine bazı istenmeyen davranışsal sorunlara rastlanmaktadır. Suriyeli mülteci öğrencinin Türkçeyi bilmemesinin yol açtığı iletişim sorununun zamanla davranışsal sorunlara evrilebileceği söylenebilir. Nitekim araştırmada Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında küçük çaplı yaramazlıklardan, çok daha ciddi olan kavgaya kadar veya ayrımcılığa kadar varan sorunlar dile getirilmiştir. Çocuksu bir davranış olarak görülebilecek yaramazlığın bu yaş gurubu insanlar arasında karşılaşılmasının olağan olduğu söylenebilecekken, bu davranışların daha sonraları ayrımcılık ve kavga boyutuna taşınması durumunda bir sorun oluşturabileceği yorumu yapılabilir. İlgili alan yazın incelendiğinde, söz konusu duruma rastlanmaktadır. Bu konuda Kirmayer ve diğ. (2011) araştırmalarında, mülteci çocuğun göç sonrası yerleşilen yerde yerli halk tarafından okulda da diğer öğrenciler tarafından ayrımcılıkla ve dışlanmayla karşılaşabileceğini belirtmektedirler. Sarıtaş, ve diğ. (2016) da çalışmalarında Suriyeli öğrencilerin davranışlarının kendisinin ve arkadaşlarının güvenliğini tehlikeye atacak şeklinde olduğu söylenebilir bulgusuna yer vermişlerdir.

Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin ifade ettikleri görüşlerin *dil ve iletişim sorununa yönelik çözümler, disiplin sorunlarına yönelik çözümler, ders durumu sorunlarına yönelik çözümler ve sosyo ekonomik durumu sorunlarına yönelik çözümler* şeklinde dört alt temada yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcılar, yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik farklı öneriler sunmuşlardır. Aşağıda bu çözümlere ilişkin bulgular yer almaktadır.

En önemli sorun alanlarından bir tanesi dil farklılığıydı. Dil farklılığı nedeniyle öğrencilerin tamamıyla başlarda anlama ve anlamada problemler yaşanmıştır. Dolayısıyla öğrenciler, dil sorununu çözüme ulaştırmak amacıyla öncelikle Türkçenin öğrenilmesi gerektiğini anlamışlar ve dili öğrenmeye çalışarak, mümkün olduğunca bunu öğrencilerle iletişim kurma yoluyla geliştirmişlerdir. Sarıtaş, ve diğ. (2016), öğrencilerin bu problemi Türkiye'ye daha önce gelen ve Türkçeyi bilen öğrenciler, aileler ve okuldaki diğer öğrencilerle iletişim kurmaya çalışarak aştıklarını ve bu yöntemin etkili bir çözüm olduğunu belirtmiştir.

İkinci olarak, istenmeyen davranış sorunu dikkat çekmektedir. Yine önceki alt tema olan dil ve iletişim problemleri nedeniyle, öğrencilerin kendilerini fark ettirmek amacıyla bazı olumsuz davranışlar sergiledikleri ve neticesinde disiplin sorunu ortaya çıkmıştı. Disiplin sorununun ise öğrencinin ders başarısına olumsuz etki edeceği söylenebilir. Yani, istenmeyen davranış sorunu olan öğrencilerin okula uyum gösteremediklerini, derslere karşı ilgisiz olduklarını, bu durumun neticesi olarak da başarısız olduklarını söylemek mümkündür. Literatür tarandığında davranış ve başarı arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğuna dair Runzilli ve ark., 1971; Fishkin ve Johnson, 1998; Oakland ve ark., 1996; Schaefer, 2004 gibi birçok araştırmaya ulaşılabilir (akt., Taşdemir ve Taşdemir, 2010). Bu araştırmada katılımcılar, bu davranış problemlerinin çözümünü öğretmen ve okul yönetimlerinin sağlaması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılara göre sınıf öğretmenleri bu problemleri çözüme kavuşturmak için, ödül-ceza ya da görmezden gelme gibi farklı yöntem ve teknikleri kullanmışlardır.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik şu öneriler geliştirilebilir:

1. Suriyeli aile üyelerinin meslek analizlerinin yapılarak iş-kur aracılığıyla işe yerleştirilmeleri, işe yerleştiremeyenlerin ise sosyal yardımlardan düzenli olarak faydalanmaları sağlanmalıdır. Ancak, işe yerleştirme ve yapılacak sosyal yardımın şartlarından biri ailenin çocuklarını okula göndermesi ve eğitimlerine devam etmeleri olabilir.
2. Suriyeli öğrenciler için okullarda veya halk eğitim merkezlerinde ders saatleri dışında veya hafta sonları yaş gruplarına uygun olarak ek Türkçe dersler verilebilir.
3. Suriyeli öğrencilerin okullara ulaşımı için ya ücretsiz belediye otobüsleri ya da indirimli özel servisler sağlanabilir.
4. Suriyeli öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunları çözmek amacıyla, okulların ilk, orta ve lise şeklinde gruplaması yapılarak her grup için imkânlar dahilinde Arapça bilen bir koordinatör öğretmen görevlendirmesi yapılabilir.
5. Ailelerine maddi destek sunmak amacıyla çalışmak zorunda kalan çocuklar için hem çalışıp hem de eğitimlerine devam ederek diploma almalarını kolaylaştıracak uzaktan eğitim/açık öğretim gibi sistemler geliştirilebilir.
6. Okullarda, rehberlik ve psikolojik danışman öğretmenleri tarafından travma yaşayan Suriyeli öğrenciler başta olmak üzere tüm Suriyeli öğrencilere psikolojik destek verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akgül, A., Kaptı, A., ve Demir, O. Ö. (2015). Göç ve kamu politikaları: Suriye krizi üzerine bir analiz. *The Global: A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Journal of International Social Research*. 5(20). 292-303.
- Chomsky, A. (2007). *They take our jobs!" and 20 other myths about immigration*, Boston: Beacon Press.
- Çopur, A., ve Demirel, M. (2016). Suriyeli mültecilerin yükseköğrenim sorunu: Göç süreci ve sonrası. Pegema. *Doi: <http://dx.doi.org/10.14527/9786053183563.002>*
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi, temel eğitim politikaları*. Ankara: SETA Analiz, 153. .

http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf (Erişim tarihi 02.08.2017)

- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi* 1(1), 26-42.
- Galloway, F. J. ve Jenkins J. R. (2005). The Adjustment Problems Faced by International Students in the United States: A Comparison of International Students and Administrative Perceptions at Two Private, Religiously Affiliated Universities. *NASPA Journal*, 42(2), 175-187.
- Güngör, F. (2015). *Yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin eğitim-öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Karpat, K. (2003). *Türkiye’de toplumsal dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye’de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 216-229.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6 (1). 84-110.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. ve diğ. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. *Canadian Guidelines for Immigrant Health*. <http://psychiatry.utoronto.ca/wp-content/uploads/2012/12/Kirmayer-et-al-2011-common-mental-health-problems-in-immigrants-and-refugees.pdf> (Erişim tarihi 12.08.2017)
- Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A. ve Ateşok, Z. Ö. (2016). Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 185-219.
- Özoğlu, M., Gür, B.S. ve Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında Türkiye’de uluslararası öğrenciler*. SETA yayınları, 17.

http://file.setav.org/Files/Pdf/20130819150502_uluslararası_ogrenci_web.pdf (Erişim tarihi 02.08.2017)

- Polat, F. (2012). *Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu ilköğretim öğrencilerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Sarıkaya, H.S. (2014). Belçika Flaman bölgesi eğitim sisteminde Türk kökenli çocukların yaşadığı temel eğitim sorunlarının incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8) 246-260.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü., ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 208-229.
- Sirin, S. R., ve Rogers-Sirin, L. (2015). *The educational and mental health needs of Syrian refugee children*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Taşdemir, M., ve Taşdemir, A. (2010). Okullarda başarı ve başarısızlık olgusu: tipik öğrenci davranışları yönüyle bir durum araştırması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 471-503.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) (2017). *2016 Türkiye göç raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29 - 63.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf) (Erişim tarihi 12.08.2017)
- UNHCR. (2017). *Syria regional refugee response*. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi 20.08.2017)
- UNİCEF Araştırma Ofisi. (2015). <http://www.unicef-irc.org/knowledge-pages/Migration-and-children>. (Erişim Tarihi: 06.08.2017).

- Uzun, E. M. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9.Baskı). Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Yüksel, U., Bulut, M. N. ve Mor, Z. (2014). *İnfografik rapor: Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler*. Ankara: Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi.
<http://imprhumanitarian.org/tr/infografik-rapor-turkiyede-bulunan-suriyeli-multeciler>. (Erişim tarihi 15.08.2017)

İŞSİZLİK, GELİR DAĞILIMI VE TÜRKİYE'DEN GÖÇ

Yrd. Doç.Dr. Mustafa BAYLAN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü*

Türkiye birçok ülkeye göç vermektedir. Bunun birçok nedeni vardır. Türkiye ekonomisinin önemli sorunlarından başında işsizlik ve gelir dağılımı gelmektedir. Bu araştırmanın amacı Türkiye'den göç ile işsizlik ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Engle Granger Eşbütünleşme testi sonucuna göre değişkenler arasında eş bütünleşme vardır. Var Granger Nedensellik Testi'nden elde edilen bulgular göre %5 anlamlılık düzeyinde gelir dağılımından giden göçe doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Beklenilenin tersine, işsizlikten giden göçe doğru nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Göç, İşsizlik, Gelir Dağılımı

Turkey emigrates to many countries. There are many reasons for this. Main problems of the Turkish economy are unemployment and Income Distribution. The aim of this research is to determine the relationship between emigration and unemployment and income distribution in Turkey. Empirical results of Engle Granger cointegration test suggest an evidence of a co-integration and long-run realtion between unemployment, income distribution and migration from Turkey. The result of VAR Granger causality test showed that there was not causality from unemployment to migration from Turkey. However, there was causality from income distribution to migration from Turkey.

Keywords: Turkey, Emigration, Unemployment, Income Distribution

1. GİRİŞ

Tarihte toplumlar birçok sebeplerden dolayı gönüllü veya gönülsüz olarak yaşadıkları mekânı terk etmişlerdir. İnsanların yer değiştirdiği nüfus hareketlerine göç denilmektedir. Nüfus hareketliği ülke sınırları içinde bir bölgeden diğerine ise iç göç, ülke sınırlarını aşması halinde ise dış göç meydana gelmektedir. Göçü yaratan en önemli sebeplerden biri ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenler arasında da istihdam ve gelir düzeyi farklılığı önemli yer tutmaktadır.

1950'lerde daha çok bireysel girişimlerle sınırlı sayıda başlayan Türkiye'den göç, 1960'larda ikili anlaşmalara dayalı düzenli ve planlı

olarak gerçekleşmiştir. Günümüzde ise Türkiye'nin yurtdışındaki vatandaşları yalnızca göçmen işçi değil, aynı zamanda yurtdışında işveren durumuna da geldiği gözlemlenmektedir.

Bu çalışmada, işsizlik ve gelir dağılımı bozukluğunun Türkiye'den göçün üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada, konuyla ilgili literatür taramasından sonra göç ile ilgili bilgi verilmiştir. Takip eden bölümde Türkiye'den göç kronolojik olarak incelenmiş ve Türkiye'de işsizlik ve gelir dağılımı hakkında bilgi verilmiştir. Veri setleri kullanılarak işsizlik, gelir dağılımı ve Türkiye'den göç arasında nedensellik ilişkisi yapılan analizler yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Neo-klasik ekonomik teoriye göre göçün en önemli nedeni bireylerin gelirlerini maksimize etme çabalarıdır. Göç, istihdam ve gelir düzeyi arasındaki ilişki birçok çalışmada ele alınmıştır. Örneğin, Alonso (2011)'e göre sürekli iş imkanı, gelecek dönem gelirdeki risk azlığı ve sosyal-profesyonel promosyonlar göç nedenleri arasında işsizlik ve gelir düzeyi farklılığından daha fazla öneme sahiptir.

Massey ve diğerleri (1993)'e göre gelişmemiş ülkelerdeki işsizlik oranındaki yükseklik ve işsizlik sigortasının olmaması işçileri göçe zorlamaktadır. Ayrıca, hanehalkı çalışanlarını yurtdışında sadece mutlak gelirlerini iyileştirmek için değil, aynı zamanda diğer hane halklarına göre gelirlerini arttırmak ve dolayısıyla bazı referans gruplara kıyasla göreceli yoksunluklarını azaltmak için göndermektedir.

Hnatkivskyy (2015)'e göre Ukrayna'dan göç işsizliği azaltmış olmasıyla birlikte Ukrayna'da işgücü ve entelektüel birikimi azaltmaktadır.

Şahin ve Yiğit (2016), Türkiye'deki iç göç hareketlerinin işgücü piyasaları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmanın bulgularına göre işsizlik göçün nedeni değil fakat göç işsizlik yaratmaktadır.

Palat (2011)'in çalışmasında Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'daki net göç oranı ile işsizlik oranı arasında belirgin bir korelasyon ortaya çıkmasına rağmen Polonya ve Slovakya'da aynı oranlar arasında benzer sonuç elde edilmemiştir.

Castles (2000)'e göre göçün en belirgin nedenleri ülkeler arasındaki istihdam oranı, gelir düzeyi ve sosyal refah düzeyindeki farklılıktır.

3. GÖÇ

İnsanlık tarihinin başlangıcıyla beraber toplumlar birçok sebeplerden dolayı gönüllü veya gönülsüz olarak yaşadıkları mekânı terk etmişlerdir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketlerine göç denilmektedir. Nüfus hareketliği ülke sınırları içinde bir bölgeden diğerine ise iç göç olarak adlandırılmaktadır (Özkaya, 2013:7). Nüfus hareketliği ülke sınırlarını aşması halinde ise dış göç denilmektedir (IOM, 2017).

Göçün birçok nedene dayanmaktadır. Göçü etkileyen en önemli sebeplerden biri ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenler arasında da istihdam önemli yer tutmaktadır. Neo-klasik ekonomik yaklaşımın makro teorisine göre ülkeler arası ücretler ve istihdam koşullarındaki farklılıkların göçün temel nedeni olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda uluslararası göçün hacminin ücret farklılıklarının boyutuyla ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Neo-Klasik Mikro Göç Kuramına göre, göçe neden olan faktör, iş piyasalarındaki makro olgularla birlikte özellikle bireyin kendisidir. Bu kurama göre bireyler; rasyonel düşünce sistemlerini kullanarak maliyet/kar hesabı yapmak suretiyle daha yüksek bir kazanç elde edecekleri hesabının sonucunda göç etme kararı vermektedir. Bu kararlar, insan sermayesine yapılan bir çeşit yatırım olarak da değerlendirilmelidir. Yeni ekonomi kuramına göre, göç etme kararı tek tek bireyler tarafından değil, bir hane halkının tüm fertleri hatta bazen bir topluluğun tümü gibi birbiriyle ilgili çok sayıda kişi tarafından alınmaktadır (Güllüpınar, 2012: 60-62).

İstihdam haricinde diğer nedenler ise düşük hayat standardı, ekonomik fırsat ve sonuç eşitsizliği, kötü çalışma koşulları, yüksek tahsilli insanların ihtisas alanları dışında farklı sektörlerde istihdam edilmesi ve bunun sonucu olarak madden ve manen tatminsizlik gibi birçok ekonomik etken göçe sebep olmaktadır (Kaya, 2014:283).

Göçün diğer bir nedeni de can güvenliğini ortadan kaldıran nedenlerdir. Savaş ve çatışmalar. 1988 ve 1991 yıllarında Irak'tan 549bin, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345bin, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20bin, 1999 yılında Kosova'dan 17.7bin ve son olarak 2016 yılı sonu itibarıyla Suriye'den yaklaşık 6 milyon kişi savaş

ve çatışmadan dolayı başka ülkelere göç etmişlerdir (21.09.2017, www.goc.gov.tr).

Yolsuzluk, kötü kalitede eğitim ve sağlık hizmetleri içeren Yönetim ve Kamu Hizmeti 'de göçün bir başka nedenidir. Depremler ve iklim değişiklikleri ise göçün çevresel nedenlerini oluşturmaktadır (IOM, 2013).

Göç farklı nedenlere dayandığı gibi farklı ve önemli sonuçlarda yaratmaktadır. Göçün kaynak ülke üzerindeki en önemli etkisi işçi dövizleridir. İşçi dövizleri hedef ülkeden kaynak ülkeye bir gelir transferidir. İşçi dövizleri genellikle ailenin, kaynak ülkede kalmak durumunda olan diğer bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmesi için kullanılır ve GSYH içinde önemli yere sahiptir. İşçi dövizleri/GSYH oranı Tacikistan'da %48, Kırgızistan'da %31, Moldova'da %24'dür (WB, 2013:5).

Göçün kaynak ülke açısından diğer önemli sonucu ise beyin göçüdür. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelişmişlik düzeyi ve gelişme sürecinde negatif etki yaratmaktadır. Ancak uzun süre yurt dışında kalıp bilgi ve becerilerini arttırdıktan sonra kendi ülkesine dönmesi sonucunda da tam tersi bir durum söz konusu olmaktadır (Gökbayrak, 2008:76). Yurt dışına yerleşen ülke vatandaşlarının kendi ülkelerine bilgi, teknoloji transferinde bulunması olumsuz sonucu olumluya çevirmektedir.

Göç kaynak ülkede istihdam ve ücret üzerinde etki yapmaktadır. Göç veren kaynak ülkedeki iş gücü piyasaları üzerindeki baskının hafiflemesidir. İşsizliğin azalmasında ve ücretlerin yükselmesinde rol oynamaktadır. Ancak bu etki çok da büyük değildir (ILO, 2010:47).

Görüldüğü gibi göç ekonomik nedenler başta olmak üzere birçok nedenden kaynaklanabilmektedir. Yine söz konusu göç önemli sonuçlar yaratmaktadır. Önceleri negatif olarak görünen sonuçlar, ilerleyen zamanlarda bir nebze de olsa pozitifte dönebilmektedir.

4. TÜRKİYE'DEN GÖÇ

1950'lerden başlayıp günümüze kadar devam eden dış göç süreci beş dönemde ele alınabilir (Yavuz, 2013: 612): Birinci aşama dış göç hareketinin başladığı 1950'li yılları kapsar. Bu yıllarda daha çok bireysel girişimler ya da özel aracılarla sınırlı sayıda göç gerçekleşmiştir.

İkinci aşama 1960 yılından sonraki dönem olup siyasal düzenlemede gerçekleşen ikili anlaşmalara dayalı olarak düzenli ve planlı göçlerin yaşandığı dönemdir. Bu dönemde 31 Ekim 1961'de Türk-Alman İşçi Mübadelesi Anlaşması yapıldıktan sonra sırasıyla 1964 yılında Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965 yılında Fransa ve 1967 yılında İsveç'le işgücü anlaşmaları yapılmıştır (Aydın, 2014: 16). Bu dönemde işgücü göçü ile yurtdışına işçi olarak gidenler genel anlamda vergi yükü en az olan tarım kesiminden çıktıkları için, bu işgücü göçünün vergi gelirleri üzerinde negatif bir etki yaratmamıştır. Diğer taraftan, işçilerin Türkiye'de kalan ailelerine gönderdikleri dövizler dış ticareti açığı üzerinde pozitif etki yaratmıştır (İŞKUR, 2011:7).

Üçüncü aşama 1970'li yıllar ve özellikle 1973 yılındaki Petrol Krizi, Batı Avrupa ülkelerinin işgücü talebini azaltmalarına neden olurken işgücü göçü de Suudi Arabistan, Libya ve Irak gibi petrol zengini Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yöneldi (İŞKUR, 2011: 4). Bu dönemi karakterize eden diğer iki unsur ise yasadışı göçmenlere yasal statü kazandırılması ve aile birleşmeleridir (Yavuz, 2013: 613). Bu dönemin sonuna kadar dış göç ağırlıklı olarak kırsal kesimden ve kalifiye olmayan işgücünden gerçekleşmiştir. Göç büyük bir oranla Almanya'ya gerçekleşmiştir.

Dördüncü aşama 1980 sonrası dönemdir. Bu dönemde Türkiye'de artan siyasi gerilim ve sonrasında ilan edilen sıkıyönetim misafir işçi olarak göç edecek olanları bu yıllarda sığınmacı yapmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2014:212).

Beşinci dönem ise 1990'lardan günümüze kadar olan dönemdir. Bu dönemde Rusya, Suudi Arabistan, Irak ve Libya gibi ülkelere ihale alan Türk müteahhitlik firmalarının beraberinde götürdükleri işçiler çoğunluktadır. Diğer yandan seyahat özgürlüğü gibi küreselleşme aktörlerinin bu dönemde göç olgusuna ivme kazandırdığı görülmektedir. Bu dönemde, 30 yıllık bir dış göç deneyimine sahip olan Türkiye'nin yurtdışındaki vatandaşları yalnızca göçmen işçi değil, aynı zamanda yurtdışında işveren durumuna da geldiği gözlemlenmektedir (İŞKUR, 2011: 5).

ÇSGB verilerine göre 1.400.414'ü çalışan olmak üzere toplam 3.768.175 vatandaşımız yurtdışında bulunmaktadır (8.10.2017, www.csgb.gov.tr).

5. TÜRKİYE’DE İŞSİZLİK VE GELİR DAĞILIMI

İşsizlik, 1950’li yıllardan beri Türkiye ekonomisinde ciddi bir problem olarak yer almaktadır. Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme hareketleriyle artan işsizlik, yaşanan ekonomik krizlerle daha da ciddi boyutlara ulaşmıştır. Hatta Türkiye “İşçi Mübadelesi Anlaşmaları”nı işsizlikle mücadele için politika aracı olarak kullanmıştır. Ne yazık ki, işsizlik oranında önemli düşüş görülmemiştir. Kalkınma Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de son otuz yılın işsizlik oranlarının ortalaması %9,52 olarak gerçekleşmiştir. 1987-1996 yılları arası işsizlik oranı ortalaması %8,63 iken bu oran 1997-2006 ortalamasında %9,22’ye 2007-2016 ortalamasında ise %10,7’ye çıkmıştır. Dolayısıyla onar yıllık dönemlerde işsizliğin arttığı söylenebilir.

Tablo 1. 1987-2017 Arası Türkiye’de İşsizlik Oranları (Türkiye Kalkınma Bakanlığı: www.kalkinma.gov.tr)

Yıllar	İşsizlik %	Yıllar	İşsizlik %	Yıllar	İşsizlik %
1987	8,83	1997	7,27	2007	10,30
1988	8,43	1998	7,42	2008	11,00
1989	9,11	1999	8,21	2009	14,00
1990	8,54	2000	7,04	2010	11,90
1991	8,74	2001	8,91	2011	9,80
1992	9,03	2002	10,78	2012	9,20
1993	9,37	2003	10,98	2013	9,70
1994	9,09	2004	10,80	2014	9,9
1995	8,07	2005	10,60	2015	10,3
1996	7,07	2006	10,20	2016	10,9
ORTALAMA	8,63		9,22		10,70

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli dönemler içinde yaratılan gelirin fertler, hanehalkları veya üretim faktörleri arasında paylaştırılmasıdır (TÜİK, 2012: 6). Gelir dağılımı ile yoksulluk düzeyi arasında sıkı bir ilişki vardır. Gelir dağılımında adaletsizlik yoksulluğun yayılmasına neden olmaktadır. Adaletsiz bir gelir dağılımı ve yoksulluk sosyal gerginlik ve siyasi hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Dolayısıyla, gelir dağılımının adil olması gerekir. Adil gelir dağılımı ise farklı gelir grupları arasında büyük farklılıkların oluşmasına meydan vermeyen gelir dağılımıdır (DPT, 2001: 3-68). Adaletsiz bir gelir dağılımı sosyal gerginlik ve siyasi hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Bu durum Castles’e göre göçün en belirgin nedenlerinden biridir (Castles, 200: 272).

Tablo 2. Yüzde 20'lik grupların gelirden aldığı paylar, 2006-2016 (Türkiye İstatistik Kurumu: www.tuik.gov.tr)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
P80/P20	9,6	8,1	8,1	8,5	7,9	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7

Türkiye’de gelir dağılımı adaletinin en çok bozulduğu yılların genel olarak ekonomik kriz yılları olduğu göze çarpmaktadır. 1994, 2001 ve 2008’i takip eden yıllarda gelir dağılımındaki bozulmalar net bir şekilde görülmektedir. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre; 2016 yılında en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak %47,2, en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun aldığı pay 0,1 puan artarak %6,2 olmuştur. Tablo 2’de görüldüğü gibi; toplumun en zengin %20’sinin gelirinin en yoksul %20’sinin gelirine oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,6’dan 7,7’ye yükselmiştir. 2012-2015 yılları arasındaki P80/P20 oranındaki düşüş trendi yerini yükselişe terk etmiştir.

6. ARAŞTIRMANIN VERİ SETİ VE EKONOMETRİK MODEL

Bu bölümde, işsizliğin ve gelir dağılımı adaletinin Türkiye’den göç üzerine etkisi incelenmiştir. Bu analiz için 1986-2012 yılları arası yıllık serileri kullanılmıştır. Bu çalışmada işsizlik (İSZ) oranları Kalkınma Bakanlığı’ndan, giden göç (GDNGOC), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’dan, Türkiye’de gelir dağılımını yansıtan uzun dönemli bir veri seti mevcut değildir. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) Theil indeksini hesaplamamaktadır. Bundan dolayı Elveren ve Galbraith (2009) “Pay Inequality in Turkey in the Neo- Liberal Era, 1980-2001” çalışmasından 1975-2008 yıllarına ilişkin Theil²⁶ endeksi verilerine ulaşılmıştır. 2009 ve 2010 yıllarına ait endeksler ise Elveren, 2011- 2012 Theil değerleri de İpek ve Sekmen (İpek ve Sekmen, 2016: 368) tarafından hesaplanmıştır. Çalışmada kullanılan Theil indeksi, genel gelir dağılımının trendini yansıtan Theil T istatistiği ile hesaplanan imalat sanayindeki ücret eşitsizliği indeksidir. Değişkenlerimizin önüne gelen “Log” değişkenlerin logaritmasının alındığını göstermektedir.

* Aynı veriler Elveren, Örnek ve Akel (2012) “Internationalisation, Growth and Pay Inequality: A Cointegration Analysis for Turkey, 1970–2007” çalışmasında da kullanılmıştır.

Tablo 3. Değişkenlerin Tanımı

<i>Değişkenler</i>	<i>Değişkenlerin Tanımı</i>	<i>Semboller</i>
Giden Göç	Giden Göç/Toplam Nüfus	LogGDNGOC
İşsizlik	İşsizlik Oranı	LogİSZ
Theil Endeksi	Gelir Eşitsizliği	LogTHEIL

6.1. ADF Birim Kök Testi

Zaman serisi verilerinin analizinde sonuçların doğru ve tutarlı olabilmesi için durağan olması gerekmektedir. Bir serinin birim kök içermesi ise durağan olmadığını ifade eder. Durağan olmayan serilerin kullanımı da regresyon sonuçlarının gerçekçi olmasını engeller. Zaman serilerinin durağanlığını tespit etmek için en çok kullanılan yöntemlerden birisi ADF birim kök testidir. Eğer bir zaman serisinin ortalaması, varyansı ve kovaryansı zaman boyunca sabit kalıyorsa, serinin durağan olduğu söylenebilir (Gujarati, 2012:739-741).

Tablo 4. ADF Birim Kök Test Sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>ADF t istatistiği (Düzy)</i>	<i>ADF – t istatistiği (Birinci Fark)</i>
	Sabit	Sabit
LogGDNGOC	-1.861962	-6.463485
LogİSZ	-1.782336	-4.404746
LogTHEIL	-2.673484	-4.902538
Anlamlılık % 1	-3.711457	-3.724070
Düzyi % 5	-2.981038	-2.986225
% 10	-2.629906	-2.632604

Düzyde yapılan ADF testlerinde her 4 değişken için de düzyde durağanlık sağlanamadığından, H0 hipotezi(seri durağan değildir.) kabul edilmiştir. Birinci dereceden farkları alındığından her üç değişken için de durağanlık sağlanmıştır. Dolayısıyla I(1) olarak kabul edilmiştir. Tüm serilerin aynı dereceden bütünleşik olmasından dolayı bu seriler arasında koentegrasyon testi yapılması mümkün olmaktadır.

6.2. Gecikme Uzunlukları

Türkiye’den giden göçün, Theil endeksi, işsizlik oranları ve kayıtdışı istihdam değişkenleriyle arasındaki uzun dönemli ilişki

incelenmiştir. Bunun için belirlenen gecikme uzunluklarına baktığımızda;

Tablo 5. Gecikme Uzunluğu Test Sonuçları

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-6.431766	NA	0.000456	0.820154	0.968261	0.857402
1	38.27777	73.86793*	2.06e-05*	-2.285023	1.692592*	2.136028*
2	43.26761	6.942387	3.07e-05	-1.936314	-0.899558	-1.675573
3	50.31327	7.964661	4.13e-05	-1.766371	-0.285292	-1393884
4	67.52614	14.96771	2.64e-05	2.480534*	-0.555130	-1.996300

* Kriterler tarafından belirlenen gecikme seviyesini göstermektedir.

Not: Bilgi Kriterine göre gecikme uzunluğunun 1 olmasına karar verilmiştir.

6.3. Engle Granger Eşbütünleşme (Koentegrasyon) Testi

Eşbütünleşme testi değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediklerini ortaya koyar. Değişkenler arasındaki uzun dönemde birlikte hareket etme eğiliminin sağlanabilmesi için ise belli bir ilişki etrafında dalgalanması gerekmektedir (Tarı, 2012:415). Türkiye’den giden göç (LogGDNGOC), işsizlik (LogİSZ)ve gelir dağılımı (LogTHEIL) verileri arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı test edilmiştir. Eşbütünleşme testi sonucuna bakıldığında; Olasılık değerinin 0.05’ den küçük olmasından dolayı değişkenler arasında eş bütünleşme vardır. Yani uzun dönemde birlikte dengeye gelmektedirler.

Boş Hipotez: RESID01 birim köke sahiptir.

Eksojen: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=5)

	t-istatistiği	Olasılık*
Augmented Dickey-Fuller test istatistigi	-6.592390	0.0000
Test Kritik Değerleri		
1% Düzey	-3.724070	
5% Düzey	-2.986225	
10%Düzey	-2.632604	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

6.4. Var Granger Nedensellik Analizi

Nedenselliğin tespiti, elde edilen sonuçların anlam kazanması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla nedensellik testi yapılmaktadır. Var Granger Nedensellik analizi ile GDNGOC, İSZ ve THEİL değişkenleri arasında nedenselliğin ortaya konularak değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amaçlanmıştır. Var Granger Nedensellik Testi'nden elde edilen bulgular Tablo 6'da özetlenmiştir. Buna göre %5 anlamlılık düzeyinde gelir dağılımından giden göçe doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Beklenilenin tersine, işsizlikten giden göçe doğru nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Tablo 6. Var Granger Nedensellik Testi Sonuçları

<i>Boş Hipotez</i>	<i>Gözlem Sayısı</i>	<i>Anlamlılık düzeyi</i>	<i>Olasılık Değerleri</i>	<i>Sonuç</i>
LogTHEIL LogGDNGOC' un Var Granger nedeni değildir.	26	0.05	0.0022	LogTHEIL LogGDNGOC'un nedenidir
LogİSZ LogGDNGOC'un Var Granger nedeni değildir.	26	0.05	0.5282	LogGDNGOC LogİSZ'nin nedeni değildir.

7. SONUÇ

Bireyler kendilerince haklı bir nedenden dolayı kendi ülkelerini terk etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Genel yaygın kanıya göre iktisadi nedenler göç nedenlerinin başında gelmektedir. Türkiye'den göç 1950'li yıllarda daha çok bireysel girişimler ya da özel araçlarla sınırlı sayıda gerçekleşmiştir. Sonraki dönemde gerçekleşen ikili anlaşmalara dayalı olarak düzenli ve planlı göçler yaşanmıştır. Günümüze kadar uzun bir dış göç deneyimine sahip olan Türkiye'nin yurtdışındaki vatandaşları yalnızca göçmen işçi değil, aynı zamanda yurtdışında işveren durumuna da gelmiştir.

Bu çalışmada işsizliğin ve gelir dağılımı adaletinin Türkiye'den göç üzerine etkisi incelenmiştir. Eşbütünleşme testi sonucuna göre işsizlik ve gelir dağılımı adaleti Türkiye'den göçü etkilediği tespit edilmiştir. Nedensellik testi sonucuna göre; %5 anlamlılık düzeyinde gelir dağılımından giden göçe doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Beklenilenin tersine, işsizlikten giden göçe doğru nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Sonsöz, Türkiye’den özellikle 1950 ve sonrasında dış göç yaşanmıştır. Gelir dağılımı adaletinin Türkiye’den göçün nedeni olduğu ampirik olarak desteklenmiş, ancak işsizliğin Türkiye’den göçün nedeni olduğu ampirik olarak desteklenememiştir. Bundan dolayı da gelir dağılımı adaletini iyileştirici ve işsizliği azaltıcı politikalar Türkiye’den göçü engelleyecektir.

KAYNAKÇA

- Alonso, J. A.. (2011). International Migration and Development: A review in light of the crisis, CDP Background Paper No. 11(E)ST/ESA/2011/CDP/11(E)
- Aydın, F.. (2014). Uluslararası İşgücü Anlaşmaları. T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın No: 07, Ankara, 2014
- Castles, S.. (2000). International Migration At The Beginning Of The Twenty-First Century: Global Trends and Issues, International Social Science Journal, 52(165): 269-281.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2016) Faaliyet Raporu(2017), www3.csgb.gov.tr.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2001). Gelir Dağılımının İyileştirilmesi Ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Douglas S. M. Joaquin A. Hugo, G. Kouaouci, A. Pellegrino, A. ve Taylor, J. E.. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal, Population and Development Review, 19(3): 433-466.
- Egemen, İ. ve Sekmen, Ö.. (2016). Türkiye’de Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik Profili, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 6(12): 359-374.
- Elveren, A. Y. ve Galbraith, J. K.. (2009). Pay Inequality in Turkey in the Neo-Liberal Era: 1980-2001, European Journal of Comparative Economics. 6(2):177-206.
- Elveren, A. Y. Örnek, İ. ve Akel, G.. (2012). Internationalisation, Growth and Pay Inequality: A Cointegration Analysis for Turkey, 1970–2007, International Review of Applied Economics, 26(5):579-595.
- Güllüpnar, F.. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2(4): 53-85.

- Gujarati, N., ve Down, C. P.,(2012). , Temel Ekonometri. İstanbul: Literatür Yayıncılık Dağıtım.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017) Düzensiz Göç 2015, ,www.goc.gov.tr
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017) Düzensiz Göç 2015, ,www.goc.gov.tr
- Gökbayrak, Ş.. (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(3): 65-82.
- Hnatkivskyy, B.. (2015). Labour Migration and Its Impact On Ukraine's Economic Development, International Business and Global Economy, Vol:34.
- International Labour Organization, (2010), International Labour Migration A Rights-Based Approach, Geneva.
- International Labour Organization, (2010). International Labour Migration A Rights-Based Approach (2017), www.ilo.org
- International Organization for Migration, (2017). Glossary on Migration, 2nd Edition, ISSN 1813-2278, www.iom.int
- İçduygu, A. Erder, S. Ve Gençkaya, Ö.. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, MiReKoç Proje Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291, Eylül 2009, İstanbul Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- İpek E. ve Sekmen Ö.. (2016). Türkiye de Gelir Dağılımının Sosyo Ekonomik Profili, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11): 359-374.
- Kaya, A.. (2014). Uluslararası Sosyal Politika, İstanbul Siyasal Yayınevi.
- Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino,J. Edward Taylor (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal: Population and Development Review, Vol. 19, No. 3 (Sep., 1993), pp. 431-466Published by: Population CouncilStable URL: <http://www.jstor.org/stable/2938462>.
- Palat, M.. (2011). Economic Causes And Consequences Of International Migration Of Labour, Estonian Discussions on Economic Policy, 19(2): 121-137.
- Şahin, A. ve Yiğit, M.. (2016). Göç ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği (1980:2015), Turkish Migration Conference, Vienna, http://tplondon.com/books/9781910781364/9781910781364_09.pdf

- Tarı, R.. (2012) Ekonometri, Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2012). www.tuik.gov.tr
- Türkiye İş Kurumu, (2011). İstihdamda 3İ, Temmuz- Ağustos- Eylül,(3): 4-7.
- Türkiye Kalkınma Bakanlığı, (2017) [Ekonomik ve Sosyal Göstergeler](http://www.kalkinma.gov.tr) 2017, www.kalkinma.gov.tr
- Yavuz, S.. (2013), Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa’da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (26): 610-623.
- World Bank, (2013). Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook 2013-2016.

TÜRKİYE’DE GÖÇ ÖRGÜTLENMESİNİN DÖNÜŞÜMÜ ÜZERİNE YÖNETSEL BİR YAKLAŞIM

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ALTUNOK

Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

Emre ALAKUŞ

Bolu İl Göç Uzman Yrd.

Göç, güvenlik, ekonomi, istihdam, sosyo-kültürel ihtiyaçlar gibi pek çok faktör nedeniyle gerçekleşen bir olgudur. Ülke içinde yer değiştirilmesi veya bir ülkeden başka bir ülkeye gidilmesi şeklinde gerçekleşen göç hem kuramcıların üzerinde önemli araştırmalar yaptığı hem de devletlerin politika geliştirmek zorunda kaldığı temel alanlarından biri olmuştur. Göç alan ülkeler, gelen yeni nüfusun boyutuna bağlı olarak siyasal-yönetsel tüm mekanizmalarda değişiklikler yapmak zorunda kalabilmektedir. Kamu hizmetlerinin rutin işleyişi, hizmet verilmesi gereken yeni kitlelerin ve onlara bağlı olarak da yeni ihtiyaç ve sorun alanlarının ortaya çıkmasıyla değişmektedir. Başlangıçta durumun ivediliğine göre oluşturulan ve çoğunlukla geçici olarak düşünülen yapı ve mekanizmalar, yeni nüfusun o ülkede kalma süresi, geri dönme ya da başka ülkeye geçme ihtimalleri karşısında sürekli olarak değişime hazır olma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Göç meselesi, niceliksel ve niteliksel farklılıklarına rağmen bu coğrafyanın her dönem gündem konusu olmuştur. Ulusal ve uluslararası boyutları bulunan bir gerçeklik olarak göçten en fazla etkilenen ülkeler arasında Türkiye yer almaktadır. Bu etkilenme özellikle son yıllarda Türkiye’de hem düzenli ve düzensiz göçlerin artması, hem de hedef ülkelerden biri haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte devletin bir yandan uluslararası antlaşma ve politikalara uyum sağlaması gerekmekte, diğer yandan ulusal düzeyde siyasal-yönetsel mekanizmalarını yeniden dizayn etme zorunluluğu doğmaktadır. Bu zorunluluk nedeniyle Türkiye’de göç ile ilgili somut ilk oluşum 2002 yılında Göç Çalışma Grubu ile gerçekleşmiştir. Bu çalışma grubu; Genel Kurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahip Güvenlik Komutanlığı olmak üzere altı alt birimden oluşmuştur. 2013 yılında gelindiğinde ise, Türkiye’nin son yıllarda gündeminin merkezine yerleşen en önemli politika alanlarından biri olarak artan göç sürecine yoğunlaşmak zorunda kalmış ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Oldukça hızlı bir örgütlenme sürecine girilmiş olmasına rağmen günümüzde örgütlenmeye dair pek çok yapısal ve işlevsel sorun ortadadır. Göç olgusu gündeme geldiğinde genellikle sosyo kültürel veya iktisadi boyutu ön plana çıkmaktadır. Oysa bu bir yönetsel çalışma alanıdır. Dolayısıyla bu bildiride Türkiye’de göç yönetim süreci, örgütlenme

boyutunun geçirdiği dönüşüm, sorunlar ve çözüm önerileriyle yönetsel bir perspektif altında incelenmeye çalışılmaktadır.

AN ADMINISTRATIVE PERSPECTIVE ON THE TRANSFORMATION OF MIGRATION ORGANIZATION IN TURKEY

Migration is a phenomenon that occurs as a result of various factors such as safety, economy, employment, and socio-cultural needs. Occurring as moving within the country or moving from one country to another, migration is one of the fundamental fields of politics on which theorists do important researches and countries need to develop policies. Immigrant-receiving countries may be obliged to make changes in all political-administrative mechanisms depending on the size of the new population. Routine processes of public services change as a result of emerging needs and problems caused by new population that needs to be served. Initially established in accordance with the urgency of the situation and mostly considered as temporary, these structures and mechanisms create obligations to be ready for changes that can be caused by the possibilities such as the period new population stay in the place, their return, or their moving to another country.

In spite of quantitative and qualitative differences, the topic of migration has always been an agenda topic of this geography. As a reality accepted nationally and internationally, Turkey is among the countries which are effected by themigration most. This impact results from the fact that regular and irregular migration to Turkey has increased especially in recent times and Turkey has become one of the target countries. In this process, the government should comply with international treaties and policies; and on the other hand, the obligation to redesign political-administrative mechanisms on the national level has risen. Because of this necessity, the first entity about migration was formed in 2002 with Migration Study Group. This study group consists of six sub-units and these are Turkish General Staff, the Ministry of Foreign Affairs, the Under secretary at of Customs, General Directorate of Security, General Commandership of Gendarmerie, and Coast Guard Command. In 2013, as one of the most important political fields that has recently become a central issue in Turkey, the need for focusing on the process of migration emerged and the General Directorate of Immigration Authority was established. Although the government entered into a rapid organization process, it is obvious that today there are still some structural and functional problems about organization. When the migration phenomenon is the topic, generally socio-cultural or economic dimensions come to the forefront. However, this is a field of administrative work. Therefore, in this report, migration management process in Turkey, and the transformation

that the dimension of organization has had is attempted to be analysed with problems and solution offers through an administrative perspective.

1. GİRİŞ

Göç, insanların sosyal, siyasal, ekonomik nedenlerle yer değiştirmeleridir. Bu yer değiştirme, belirli bir ülke sınırları içinde gerçekleşebileceği gibi uluslararası sınırların geçilmesiyle de gerçekleşebilir. Yönetim, iktisadi ve sosyal bakımından insan topluluklarının örgütlenmesi olarak tanımlanmıştır. Burada örgütlenen, insan topluluklarının iktisadi ve toplumsal ilişkileri ile etkinlikleridir (Güler, 2011: 15). Göç olgusu insanların ekonomik ve sosyal etkinliği olarak ele alındığında bu gerçeklik alanının yönetilmeye yani örgütlenmeye muhtaç olduğu söylenebilir. Uluslararası göç; dil, din, ırk ve yaşam biçimi gibi birçok sosyo-kültürel farklılığı içinde barındıran coğrafyalar üzerinde gerçekleşen bir insan hareketliliğidir. Bu farklılıkların da ötesinde, uluslararası göç gerçekliği; başta ulusal sınırlar olmak üzere çok çeşitli yönetsel farklılıklara haiz, en az iki ulus devletin dâhil olduğu uluslararası yönetsel bir alandır. Sürece ilişkin eşgüdümün gerek uluslararası hukuk gerekse fiili durum itibarıyla bir zorunluluk haline gelmesi bun noktada önemlidir. Bu bağlamda konunun uluslararası hukuksal çerçevesi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya konulmuş birtakım uluslararası hukuk metinleri ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, öteden beri göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir coğrafya içinde bulunmaktadır. Özellikle 21. yüzyılda içinde bulunduğu coğrafyada yaşanan siyasi çözümsüzlük ve çatışmaların artmasıyla Türkiye'nin hem göç alan hedef ülke, hem göç veren kaynak ülke, hem de göç akınlarının içinden geçtiği transit ülke olma özelliği ön plana çıkmaktadır. Suriye başta olmak üzere Irak, Afganistan ve İran gibi ülkelerden gelen göçmenler, göç yönetiminin Türkiye için özellikle son yıllarda oldukça ivedi, kapsamlı ve önemle ele alınması gereken bir konu olduğunu ortaya koymuştur. Suriye ve Irak'ta yaşanan gelişmelerin güncel olması ve kitlesel akınlara yol açması, hayatta kalmak amacıyla ülkelerinden ayrılan sayıları milyonlarla ifade edilen ve kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen zorunlu göçmenlerin sorunlarının hızlı bir şekilde yönetilmesi ve muhtaç oldukları korumanın sağlanması karşılanması gereği ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede bu alanda mevcut ulusal hukuki düzenlemeleri bir araya getiren, uluslararası standartlara uygun bir hukuksal mevzuat ile göç yönetimini ve bu mevzuatın uygulanmasını

üstlenecek uzmanlaşmış bir kurumsal yapıya ihtiyaç doğmuştur. Bu çerçevede 04.04.2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Kanunun kabulü ile birlikte İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

2. GÖÇ KAVRAMI ÜZERİNE

Genel olarak ele alındığında Göç, insanların çeşitli nedenlerle uluslararası sınırları geçmek suretiyle veya bir devlet içinde, süresi, yapısı ve sebepleri fark etmeksizin yer değiştirmesi olarak tanımlanmıştır (IOM, 2009). Yine Türk Dil Kurumu'na göre göç: "ekonomik, toplumsal, siyasi sebepler ile bireylerin ve toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret veya muhaceret" olarak tanımlanmaktadır. (TDK, www.tdk.gov.tr). Başka bir yaklaşımda ise: "Göç, düzenli ve saf olarak algılanan sabit sınırların aşıldığı bir akıştır. Göç politikaları ise arzulanan ve arzulananmayan akışları ayırmaya yarayan bir çabadır, bir nevi muğlak ve melez kültürle karşı mücadele olarak da adlandırılabilirler" (Diken, 2007: 42). Uluslararası göç, tek boyutu ile ele alınabilecek, tanımlanmasında ve anlamlandırılmasında uzlaşılabilecek basit bir olgu olmaktan uzaktır. Sürekli değişim halinde, karmaşık, dinamik, çok boyutlu ve farklı bağlamlarda farklı biçimler alabilen ve gelişen bir olgudur (Öner, 2012: 13).

Uluslararası göç olgusu ve yönetimi incelerken açıklanması önem taşıyan diğer kavramlar düzenli ve düzensiz göç kavramlarıdır. Düzenli göç²⁷ (*orderly migration*), kişilerin menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak ikamet yerlerini değiştirmesi olarak tanımlanmıştır (IOM, 2009). Uluslararası yer değiştirmenin yasal olmasını sağlayan en temel belge, sınır kapılarındaki giriş ve çıkışlarda kullanılan, kişinin uyruğunu ve diğer bazı biyometrik kimlik verilerini gösteren pasaportlardır. Ancak ülkeler ikili antlaşmalarla karşılıklı olarak sınır kapılarında pasaport ibraz edilmesi zorunluluğunu kaldıran düzenlemeleri yürürlüğe koyabilir. İkamet izni kavramı da düzenli göç başlığı altında ele alınabilir. Yabancılar kaynak

²⁷ Yaygın kullanım bu şekilde olduğu ve konuyla ilgili tartışma belli bir yer tutacağı için bu çalışmada düzenli göç ve düzensiz göç kavramları kullanımına yer verilmiş olmakla birlikte, düzenli göç kavramı yerine izinli göç veya yasal göç; düzensiz göç yerine ise izinsiz göç veya kaçak göç ifadelerinin daha anlamlı olacağı değerlendirilmektedir. Bu konunun detaylı bir şekilde ele alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

ülkelerinden başka bir ülkeye yasal yollarla gittiklerinde, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden fazla kalmak istemeleri durumunda ikamet izni almalıdır. İkamet izni, Uluslararası Göç Örgütü tarafından devlet tarafından yabancılara verilen ve yabancının o devlet sınırları içinde yaşama hakkı olduğunu gösteren belge olarak tanımlanmıştır (IOM, 2009). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi ikamet izni, vize veya vize muafiyeti ile düzenli olarak başlayan bir göç hareketinin süresinin yasalara uygun olarak uzatılması olarak da tanımlanabilir. Burada ele alınması gereken başka bir konu ise düzenli göçün veya düzenli göçmenin bu düzenli olarak adlandırılan yasal olma durumunun, aynı zamanda bir mülteci olmasına ya da sonradan mülteci olmasına engel teşkil etmeyeceği, bu iki kavramın birbiri ile kesişebileceğidir.

Düzensiz göç (*irregular migration*) kavramı ise Uluslararası Göç Örgütü tarafından gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normları dışında gerçekleşen hareketler olarak tanımlanan, düzenli göçün karşıt anlamında kullanılabilecek bir kavramdır (IOM, 2009). Düzensiz göçe ve düzensiz göçmene yönelik yetkisiz (*unauthorized*) veya belgesiz (*undocumented*) göç(men) gibi farklı adlandırmalar da yapılmıştır. Bu bakımdan ele alındığında bir ülkeye kaçak veya sahte belgelerle giriş, vize süresinden fazla ülkede kalış, ülkede kalış amacıyla gerçek olmayan evlilikler yapılması veya öğrenciliklerin başlatılmasının da düzensiz göç kapsamında olduğu söylenebilir. Bazı göçmenler bir ülkeye girebilmek veya orada kalabilmek için kaçakçılık yollarına başvurmakta ve insan ticareti mağduru olabilmekte bazıları ise ülkede kalış amacıyla uluslararası koruma yollarına başvurabilmektedir. Bu görüşe göre, düzensiz göçmen, ekonomik göçmen, sığınmacı veya mülteci kavramlarının birbirlerinden net bir biçimde ayrılmasının her durumda mümkün olmadığı söylenebilir (Rittersberger-Tılıç, 2015: 80-107).

Düzenli ve düzensiz göç kavramları, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre düzenli göç "Yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını" ifade etmektedir. Düzensiz göç ise, "Yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını" kapsamaktadır.

3. GÖÇ ÖRGÜTLENMESİ

Türkiye'de göç örgütlenmesinin kökeninin Osmanlı Devleti döneminde bu alanda faaliyet göstermek üzere kurulmuş olan

Muhacirin Komisyonları'na kadar götürmek mümkündür. Muhacirin Komisyonları Osmanlı Devleti ile Rusya 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan Kırım Savaşı sonucunda (bu süreçte çoğunluğu Müslüman olan yüz binlerce insanın hicreti söz konusudur) Osmanlı Devleti'ne göç eden nüfusun en uygun ve güvenli bir biçimde sevk ve iskanını sağlamak için oluşturulmuştur. Muhacirlerin çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesi ve geldikleri yeni ortama uyumlarının sağlanması Muhacirin Komisyonlarına verilmiş görevlerden bazılarıdır. Ayrıca göçmenlerin sevk ve iskanlarının daha düzenli bir biçimde yapılmasına yönelik hazırlanan İskan-ı Muhacirin Talimatnameleri ile görevliler ve ihtiyaçların hangi koşullarda karşılanacağı gibi konular düzenlenmiştir (Demirtaş, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca uluslararası göç alanında dönemsel gereklilikler ve koşullara uygun olarak çeşitli hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bu konuda yeknesaklığı sağlayacak hukuki düzenleme ve kurumsal yapının oluşturulmasının 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yayımlandığı 2013 yılına kadar geciktiği ifade edilebilir. 1934 tarihli ve 2510 sayılı, 2006 yılında yapılan değişiklikle 5543 sayılı İskan Kanunu adını alan düzenleme göçmen, münferit göçmen, serbest göçmen ve toplu göçmen gibi farklı göçmen tanımlarını kapsamıştır. Ancak soydaş (Türk soyundan olanlar) odaklı ve sınırlı bir yapı öngörmüştür (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016: 27). İskan Kanunu dışında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunundan önceki diğer yasal düzenlemelere bakıldığında uluslararası göç kapsamındaki iş ve işlemlerin 1950 tarihli 683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 1950 tarihli 5683 sayılı Pasaport Kanunu ve 2003 tarihli 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun gibi kanunlar içinde dar kapsamlı olarak ele alındığı söylenebilir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun yürürlüğe girmesi ile bu kanunların tamamının yürürlükten kaldırıldığı veya işlevsizleştiği söylenemez. 6458 sayılı kanun ile birlikte önceki kanunların ilgili kısımları güncellenerek uluslararası göç konusu özel olarak düzenlenmiş, günün koşullarına ve uluslararası gerekliliklere uygun düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'de doğrudan sığınma olaylarına yönelik hazırlanan ilk genel düzenleyici belge, 30 Kasım 1994 tarihinde yayımlanan "1994 Yönetmeliği" olarak kabul edilmektedir. *"Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla*

Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” adının taşıyan bu yönetmelik, 1990’lı yılların başlarında Türkiye’ye komşu olan ülkelerde yaşanan sorunlar neticesinde bireysel ve kitlesel sığınma olaylarının artması sonucu çıkarılmıştır. Dayandığı bir kanun bulunmayan 1994 Yönetmeliği, bu alandaki hukuki boşluğu doldurmak ve fiili duruma yönelik yönetsel-yasal çözümler oluşturmak amacıyla çıkarılmıştır (Kaya, Eren, 2015: 22).

Türkiye’de göç yönetiminin uluslararası gerekliliklere uygun olarak yapılandırılması ve katılım öncesi süreçte AB politikalarıyla uyumlu bir politika geliştirilmesi amacıyla iltica, Göç ve Dış Sınırların Korunması Görev Gücü kapsamında kurulmuş olan *Göç Çalışma Grubunu* anlamda ilk oluşum olarak kabul edilebilir. Bu çalışma grubu; Genel Kurmay Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahip Güvenlik Komutanlığı olmak üzere altı alt birimden oluşmuştur (www.goc.gov.tr). Bu kapsamda 2002 yılı ve sonrasında bazı hukuki düzenleme ve yenilikler yapılarak yasa dışı göç ile mücadele, geri kabul ve sınır dışı gibi konularda çeşitli adımlar atılmaya çalışılsa da göç yönetimi alanında uzmanlaşmış kurumsal yapının inşası daha sonra gerçekleşmiştir.

Sınır dışı, idari gözetim ve uluslararası koruma alanlarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Türkiye Cumhuriyeti aleyhine verilen ihlal kararlarının artması ve Avrupa Birliği uyum sürecindeki gereklilikler neticesinde Başbakanlık tarafından 25 Mart 2005 tarihinde “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda göç ve uluslararası koruma alanında gerekli hukuki ve kurumsal yapının oluşturulmasına yönelik çalışmaları yürütmek ve üstlenmek üzere 15 Ekim 2008 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı kısa adıyla iltica ve göç bürosu olarak bilinen İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu kurulmuştur. Adının uzunluğundan ve karmaşıklığından büronun oluşumunun aceleye geldiğini değerlendirmek mümkündür. İlerleyen süreçte bu büro Göç İdaresi genel Müdürlüğü’ne dönüşecektir.²⁸ Kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum

²⁸http://madde14.org/index.php?title=%C4%B0%C3%A7i%C5%9Fleri_Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_G%C3%B6%C3%A7_M%C4%B0daresi_Genel_M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC&redirect=no

kuruluşlarının, akademisyenlerin görüşleri alınarak ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Göç Örgütü'nün teknik desteğiyle Büro bünyesinde kanun taslağı oluşturulmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016: 27). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve YUKK, İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu çalışmalarının bir neticesidir. Bu sürecin özellikle son döneminde artan uluslararası göç hareketlerinin etkisiyle hızlı bir örgütlenme sürecine girildiğini vurgulamak gerekir.

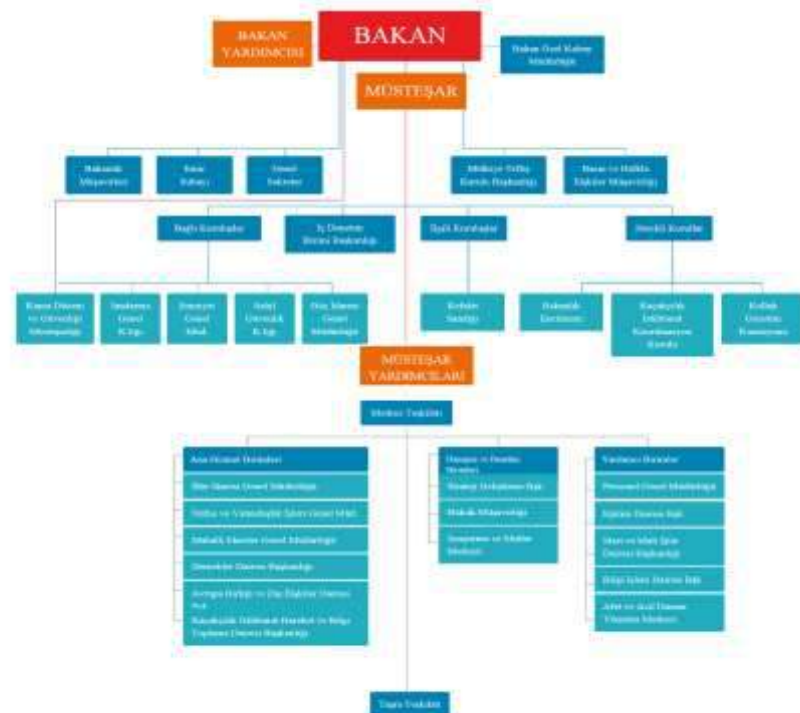
11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun çıkarılması ve bu kanunla İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla uluslararası göç konusunun bütüncül olarak ele alınabileceği bir mekanizma oluşturulmuştur. Bu Kanunun 103. maddesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün görevleri belirlenmiştir. Bu görevler; Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek şeklinde sayılmıştır.

Kanunun yayımı tarihinden bir yıl sonra 11 Nisan 2014 tarihinde, bu tarihe kadar Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılan iş ve işlemler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaya başlamıştır. 18 Mayıs 2015 tarihine gelindiğinde ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü fiziki altyapı, donanım, personel istihdamı ve eğitimi, alt mevzuat çalışmaları ve GÖÇ-NET yazılım sistemi ve donanımı çalışmaları büyük oranda tamamlayarak 81 ilde eşzamanlı olarak teşkilatlanmıştır. 18 Mayıs 2015 tarihine kadar İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlükleri tarafından yapılan yabancılara ait bütün iş ve işlemler İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından yürütülmeye başlanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016: 29).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün idari teşkilat içinde nereye konumlandırıldığından yola çıkılarak Türkiye'de kurulan ve kurulmakta olan yeni göç yönetim sistemi hakkında yorum yapılabilir. Şekil 1'deki İçişleri Bakanlığı teşkilat şemasından anlaşılabileceği üzere İçişleri Bakanlığı'nın bağlı kuruluşları arasında yer almaktadır. Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı, Göç İdaresi

Genel Müdürlüğü dışındaki diğer İçişleri Bakanlığı Bağlı Kuruluşlarıdır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Bakanlık teşkilatı içine konumlandırılmasının yukarıda sayılan güvenlik ağırlıklı birimlerle aynı olmasının, göç olgusuna ve göç yönetimi konusuna güvenlik eksenli yaklaşılması neticesinde gerçekleştiği ileri sürülebilir. Bu önermenin ne derece doğru ya da ispatlanabilir olduğu bir yana bırakılıp, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile bu kurumlar arasındaki zorunlu ilişki ve eşgüdüm çalışmaları incelendiğinde ilk göze çarpan konu ortak çalışma alanlarının oldukça fazla olduğudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin jeopolitik konumu ve özellikle son yıllarda çevresinde yaşanan terör ve diğer şiddet olayları sonucu kitlesel göçlere maruz kalması ve göçmenlerin büyük çoğunluğunun doğrudan çatışma bölgelerinden gelmesinin de konunun güvenlik bakımından ele alınmasının önemini artırdığı söylenebilir. Öte yandan hudut kapılarının da yukarıda sayılan güvenlik birimlerinin kontrolünde olması göç yönetimi süreçlerinin bu kuruluşlarla koordineli hale getirilmesini zorunlu kılmıştır.

Şekil 1: İçişleri Bakanlığı Teşkilat Şeması

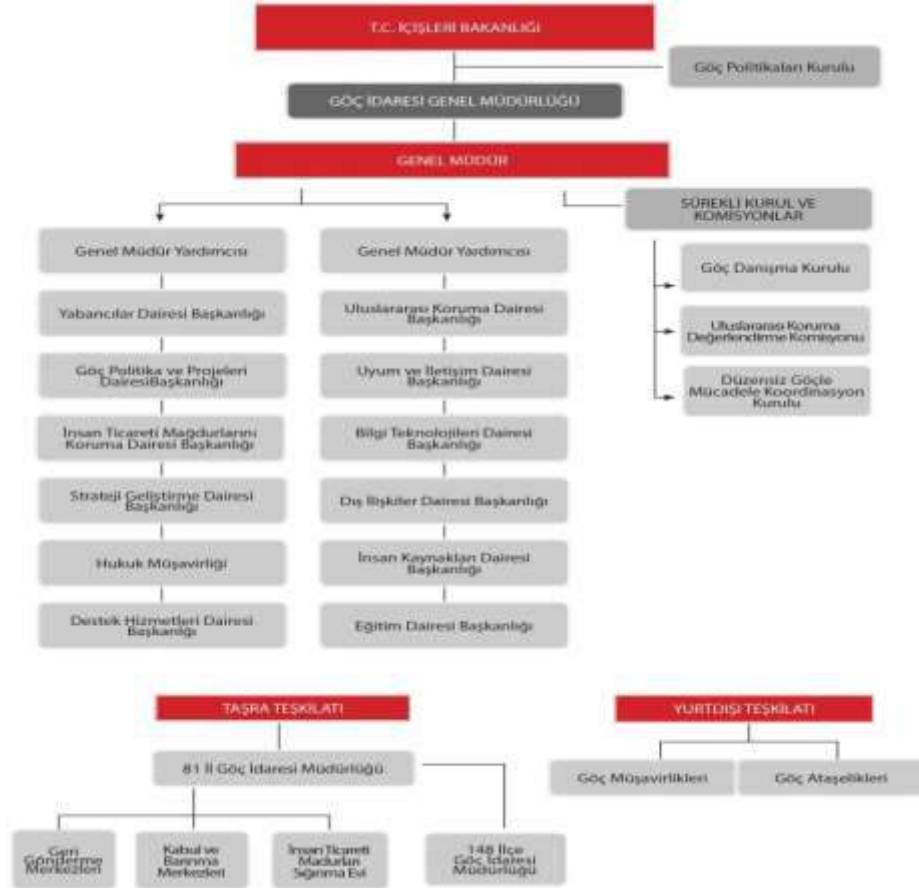

(Kaynak: <https://www.icisleri.gov.tr/teskilat-semasi5>).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü merkez teşkilatı, 81 ili kapsayan taşra teşkilatı ve yurt dışı teşkilatından oluşmaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Yurt dışı teşkilatı başlığı altındaki 110. maddesinde *“Genel Müdürlük, 13.12.1983 tarihli ve 189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname esaslarına uygun olarak yurt dışı teşkilatı kurmaya yetkilidir.”* hükmü yer almaktadır. Bu kapsamda yurt dışı teşkilatı kuruluş çalışmaları devam etmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 21).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yetkilerini saydığı 104. maddesinde *“Göç Politikaları Kurulunun sekretarya hizmetini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek”* hükmü yer almaktadır. Şekil 2'deki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü teşkilat şemasında görüldüğü gibi Göç Politikaları Kurulu, Genel Müdürlük ile İçişleri Bakanlığı arasında konumlandırılmıştır. Dolayısıyla Göç Politikaları Kurulu'nun yeni göç yönetim sisteminin Genel Müdürlük teşkilatının da üzerinde bulunan temel politika ve strateji belirleyici organı olduğu ifade edilebilir. Kanunun 105. maddesinde Göç Politikaları Kurulunun kimlerden oluşacağı sayılmıştır. Buna göre; *“Göç Politikaları Kurulu, İçişleri Bakanının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşur. Toplantı gündemine göre, konuyla ilgili bakanlık, ulusal veya uluslararası diğer kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri toplantıya davet edilebilir”*.

Şekil 2: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması

(Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik6/teskilat-semasi_273_274_281).

2013 yılı itibarıyla Türkiye’de göç gerçekliği bugünkü yönetsel yapısına kavuşmuştur. Bu tarihe kadar genellikle dile getirilen dağınıklık 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun kabulü ile giderilmeye başlanmıştır. Söz konusu kanun aynı zamanda yönetsel anlamda da bir sistem oluşturarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluşu düzenlenmiştir.²⁹

²⁹ 6458 sayılı kanunun genel çerçevesini çizdiği bu yeni göç yönetim sisteminin mevcut sistemin birçok eksikliğini ortadan kalmakla birlikte, uygulamada yaşanan eksiklik ve sorunlardan dolayı teknik ve hukuki açıdan sürekli olarak güncellenme ihtiyacının ortaya çıktığı ve bu sorunlara yönelik kalıcı çözümler üretme çalışmalarının devam ettiği sıklıkla dile getirilmektedir. Bu doğrultuda göç örgütlenmesine yönelik kritik için (bkz: Altunok, 2017).

4. YÖNETSEL DEĞERLENDİRME

Yukarıdaki teşkilat şemasından da anlaşılacağı üzere göç örgütlenmesinin merkezinde işleri bakanlığına bağlı olarak oluşturulmuş olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yer almaktadır. Göç konusu bir kamu politikası konusu olduğuna göre Genel Müdürlüğün faaliyet alanları ve bu alanlardaki görev ve sorumluluklarını düzenleyen başlıca metinler ise, kamu politikası metinleridir. Bu metinler izlenerek ülkenin gelecek göç projeksiyonunu görmek mümkündür. Türkiye'nin Göç Politikasını biçimlendiren başlıca politika belgeleri hazırlanmış olan stratejik planda iki grup altında toplanmaktadır. Bunlar Temel Üst Politika Belgeleri ve Diğer Üst Politika Belgeleridir (2017-2021 Göç Stratejik Planı: 37-38.) Göç politikası metinlerinden başlıcalarını aşağıda Tablo1'deki gibi Ulusal Nitelikli Temel Göç Politikası Belgeleri ve Uluslararası Nitelikli Temel Göç Politikası Belgeleri olarak sıralamak mümkündür.

Tablo:1- Göç Politikası Temel Belgeleri					
Ulusal Nitelikli Temel Belgeler			Uluslararası Nitelikli Temel Belgeler		
✓	Anayasa, Yasa, Tüzük ve Yönetmelikler		✓	İnsan Hakları evrensel bildirgesi	
✓	Hükümet Programları,		✓	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	
✓	Kalkınma Planları,		✓	Mültecilerin Hukuki durumuna ilişkin Sözleşme	
✓	İçişleri Bakanlığı stratejik Planları,		✓	Göçmen işçiler ile ilgili Uluslararası Sözleşmeler,	
✓	GİGM Stratejik Planları		✓	Katılım Ortaklığı Belgeleri	
✓	İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı		✓	AB ilerleme Raporları	
✓	Göç Strateji Belgesi,				
✓	İltica Strateji Belgesi				

Yukarıdaki belgeler göz önünde bulundurulduğunda göç politikasının önemli ölçüde uluslararası gelişmelere ve mevzuata dayandığı görülmektedir. Çünkü Türkiye'nin temel göç politikasını belirleyen bu belgelerden ulusal nitelikli olanların da ya doğrudan uluslararası etkileşim ile veya en azından uluslararası gereksinimleri gözetererek hazırlandığını söylemek mümkündür. Çünkü doğası gereği göç politikası çok aktörlü ve çok faktörlü bir politika alanıdır. Ancak ulusal öncelikler ile bazen uluslararası beklentiler birbirlerini karşılamayabilmektedir. Bu politika alanı düzenlenirken konunun hem ulusal öncelikler hem de uluslararası bağlayıcılıklar kısmı birlikte değerlendirilmek zorundadır. Temel ilkeler düzeyinde Türkiye'nin orta vadede edilgen bir konumdan kurtularak temel aktörler arasına girmesi önemlidir. Bu aşamaya ulaşmaya kadar olan dönemi içeren kısa vadeli projeksiyonda ise temel önceliklerden biri uluslararası aktörleri etkileyebilme yollarının işletilmesinin yollarını bulmaktan geçmektedir. Tüm bu yol ve süreçler işletilirken asıl olarak politika inşa bölümünün ulusal öncelikler hiyerarşisine göre yapılması zorunluluğu olduğu unutulmamalıdır. Bu çerçevede yapılan eksikliklerinin giderilmesi veya gerekli revizyonun yapılması önemlidir.

Yukarıdaki belgeler içerisinde en somut olanlardan biri 2017 tarihli olarak çıkmış ve gelecek projeksiyonu olarak sunulmuş olan Stratejik Plandır. İlgili planda yapılmış olan SWOT analizine bakıldığında zayıf yönler olarak belirtilen unsurların çalışan sayısındaki yetersizlik, çalışanların alması gereken eğitim açısından yetersiz olması, fiziki imkân yetersizlikleri ve örgüt birim sayısı eksiklikleri gibi daha çok biçimsel ve niteliksel eksikliklere vurgu yapıldığı görülmektedir (2017-2021 Göç Stratejik Planı: 56-57) Bu durumda gelecek yıllarda personel sayısının, yurt içi ve yurtdışında açılacak birim sayısının, alt yapı ve teknolojik yatırımların artması dolayısıyla kurumun ölçek ve bütçe açısından büyümesi beklenmelidir. Oysa temel zayıflıklardan birinin ülke gerçekliğini referans alan bir örgütlenme sorunu olduğuna ilişkin bir tespit bulunmamaktadır. Göçün bir düzenli akışkan boyutu bir de konjonktürel niteliği olduğu düşünülürse önceliğin kurumu büyütmek değil onu işlevsel kılmak olması gerektiği daha net anlaşılabacaktır. Önümüzdeki yıllarda atıl hantal bir göç örgütlenmesi sorununun maddi ve işlev temelli sorunlarını yaşamamak adına göç örgütlenmesinin yeniden gözden geçirilmesine ve daimi göç temelli sınırlı bir örgütlenme ile dönemsel göç dalgalanmalarına cevap verebilecek esnek bir niteliği birlikte

barındıracak bir yapılanmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu anlamda ikinci önemli nokta ise SWOT analizinin tehditler kısmında birden çok kez vurgulanan coğrafi konum meselesidir. Türkiye'nin coğrafi konumu dezavantaj ve tehdit gibi görünmektedir. Ancak yukarıda verilen özellikle ulusal nitelikli belgelerin ihtiyaca göre yeniden düzenlenerek fonksiyonel örgütsel yapılanmasıyla entegre edilmesi durumunda bölgesel ve konjonktürel dezavantajların minimuma indirilmesi hatta avantaja çevrilmesi mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Altunok, Mustafa (2017). "Türkiye'nin Göç Gerçekliği Ve Örgütlenmesi Üzerine Bir Tartışma", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.9, S.22.
- Demirtaş, Mehmet (2009). Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskanları. A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (41), 215-238.
- Diken, Bülent (2007). Göç: Eleştiri ve Politika Ötesi. A. Kaya ve B. Şahin (ed.) *Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri* (41-62) içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güler, B. Ayman (2011). *Türkiye'nin Yönetimi Yapı* (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaya, İbrahim ve Yılmaz Eren, Esra (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hak ve Yükümlülükleri*. İstanbul: Seta (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Yayınları.
- Öner, N. Aslı Şirin (2012). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. N. A. Ş. Öner ve S. G. I. Öner (ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* (ss. 13-27) içinde. Ankara: İletişim Yayınları.
- IOM, (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü Yayını, Ankara.
- Rittersberger-Tılıç, Helga (2015). 'Managing' Irregular Labor Migrants in Turkey. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(1).
- TDK, Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option>, (Erişim Tarihi: 12.02.2017).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2016 Yılı İdare Faaliyet Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara: Mayıs 2017.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 2015 Yılı Türkiye Göç Raporu, Nisan 2016.
- 2017-2021 Göç Stratejik Planı, http://www.goc.gov.tr/files/files/stratejik_plan_sitede_yay%4b1nlanan.pdf.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/teskilat-semasi_273_274_281_icerik, (Erişim Tarihi: 30.06.2017).
<https://www.icisleri.gov.tr/teskilat-semasi5>, (Erişim Tarihi: 30.06.2017).
http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-strateji-belgesi_327_344_694_icerik, (Erişim Tarihi: 11.07.2017).

ORTADOĞUDA YAŞAYAN SURİYELİ SİĞİNMACILAR,

Doç. Dr. Sadettin PAKSOY

Kilis 7 Aralık Üniversitesi,

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Ela BULUT

Adnan Menderes Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Arap Baharı 2010 yılı Aralık ayında Tunus'ta bir kişinin kendisini yakmasıyla başlamıştır. Daha sonra Ortadoğu ve Kuzey Afrika Arap ülkelerinde halk ayaklanmaları başlamıştır. Arap Baharı, Suriye'yi de 2011 Ocak ayında etkileyerek iç savaşa neden olmuştur. İç savaş sonucunda Suriye nüfusunun büyük bir kısmı komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum Ortadoğu genelindeki nüfus dağılımının değişime neden olmuştur.

Bu çalışma da Suriye'den Ortadoğu ülkelerine (Irak, Lübnan, Ürdün ve Türkiye) sığınan Suriyeliler ele alınmıştır. Bilindiği gibi, Suriye'de iç savaş başladıktan sonra en fazla Suriyeli Türkiye'ye gelmiştir. Ortadoğu ülkelerinden Ürdün, Lübnan ve Irak'a da önemli ölçüde Suriyeli göç etmiştir. Ortadoğu ülkelerine göç eden Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmı kamplarda yaşamaktadır. Öte yandan, kamp dışında yaşayanlarda oldukça fazladır. Özellikle şehir merkezlerinde ev kiralarak yaşayanlar ve çalışanlar vardır. Çalışmanın verilerini ikincil kaynaklar oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Suriyeli sığınmacılar, Göç.

SYRIAN ASYLUM LIVING IN THE MIDDLE EAST

The Arab Spring started in Tunisia in December 2010 with the burning of a person himself. Later on, popular uprisings began in the Middle East and North African Arab countries. Arab Spring also affected Syria in January 2011, causing civil war. As a result of the civil war, a large part of the Syrian population had to migrate to neighboring countries. This situation has caused the change in population distribution in the whole of the Middle East.

In this study, Syrian refugees from Syria to Middle Eastern countries (Iraq, Lebanon, Jordan and Turkey) were dealt with. As it is known, after the war started in Syria, Syria came to Turkey the most. Syria has also migrated significantly to Jordan, Lebanon and Iraq. A significant number of Syrian asylum seekers migrating to Middle Eastern countries live in the camps. On the other hand, it is quite excessive when living outside the camp.

Especially there are Syria living in the city centers renting houses and they are working. The study's data are secondary resources.

Keywords: Middle East, Syrian asylum seekers, Migration.

1.GİRİŞ

Arap baharının bir yansıması sonucunda Suriye’de Ocak 2011’de Hükümete karşı olaylar yaşanmaya başlamıştır. Tüm dünya bu olaylarında diğerleri gibi birkaç ay içinde sonuçlanacağını beklemekmiştir. Fakat ESED rejimi beklenmedik bir tutum sergileyerek devrime karşı direnmiştir. Suriye rejimi arkasına Rusya ve İran’ın desteğini alarak daha da sert bir tutum sergilemiştir. Bu sert tutumu Suriye içindeki etnik gurupların daha fazla tepkisine yol açmış ve iç karışıklık hızla artmıştır. Mart ayına gelindiğinde ise artık ülkede bir iç savaş ortaya çıkmıştır. Muhalefet olan grupların bir ittifak oluşturamaması sonucu Esad ülke içindeki diğer gruplardan da destek alarak gücünü arttırmıştır. PYD ile işbirliği yaparak terör örgütlerini de kendi yanına alarak harekete geçirmiştir. Bu sırada 2014 yılında Irak’ta Amerika karşıtı direniş örgütü olarak IŞİD terör örgütü ortaya çıkmıştır. Bu bölgelerdeki istikrarsızlığı fırsat bilerek bir çok Suriye kenti de dahil olmak üzere hakimiyet alanı bulan bu örgütten de kaçan Suriyeliler çareyi komşu ülkelere sığınmakta bulmuştur. Arkası gelmeyen bu olaylar zincirinde birçok insan evlerini ve akrabalarını geride bırakarak vatanından göçmek etmek zorunda kalmıştır.

İlk göç dalgası 29 Nisan 2011 tarihinde Cilvegözü sınır kapısından 252 Suriyeli vatandaşın Türkiye’ye sığınması ile başlamıştır. Daha sonrasında 2012 yılı ocak ayında Suriye’nin Komşu ülkeleri Ürdün, Lübnan ve Irak Suriye’den yoğun olarak göç almaya başlamıştır. Suriye’den göç edenlerin sayısı 2017 yılına gelindiğinde 5 milyona ulaşmıştır. Komşu devletlerin 6 yıl boyunca sığınmacılara kapılarını açmaları, zaten etnik yapı olarak çeşitlilik gösteren Ortadoğu devletlerini her ne kadar aynı dili konuşan ve bir birine yakın toplumlar olsalar bile ülkelerin kendi içinde de karışıklığa neden olmaktadır. Zaten gelişmekte olan ülkeler içinde yer alan ve kalkınma sürecinde olan ülkelerin ekonomik dengeleri sığınmacılarında nüfusa eklenmesiyle zor dönemden geçilmesine sebep olmaktadır.

Bu çalışmada Suriye’nin komşusu olan Lübnan, Ürdün, Irak ve Türkiye’nin sosyal ve ekonomik durumu veriler ile incelenmeye çalışılmıştır. Dört ülke göçmen sayıları, makroekonomik dengeleri,

sağlık harcamaları gibi kalkınmışlık göstergeleri veriler ışığında incelenmiştir.

2.ORTADOĞU COĞRAFYASI

Ortadoğu halkları çok çeşitli etnik kökene, ortak tarih ve kültüre sahip olan grupların bir arada yaşadığı topluluklardır. Köklü tarihi ve bulunduğu coğrafi konumunda etkisiyle zengin bir kültürel geçmişe sahiptir. Baharat ve ipek yolu güzergâhını da içerdği için tarih boyunca hep saldırı altında kalmıştır. Osmanlı idaresinden ayrıldıktan sonra bu toplumlarda iktidar sahipleri genellikle diktatör rejimler yürütmüştür.

Ortadoğu diğer adıyla oryantalist toplumlar her zaman batı kültürleri için gizemli ve tehlikeli olarak kabul edilmiştir. Bu sebepten dolayı da kontrol edilmesi gereken toplumlar olarak görülmektedir. Bu durumu Bernard Lewis'in Arap baharı için söylediği şu sözler batı toplumların Ortadoğu'ya bakış açısını açıkça ifade etmektedir;

“Arap kitleleri elbette değişim istiyor. İyileşme istiyor. Ama demokrasi istediklerini söylediğiniz zaman, bu ... Arap, İslam dünyasında tarihi, kaydı kuydu olmayan bir siyasal kavram... Bizler özellikle batı dünyasında, demokrasiyi kendi kurallarımıza göre... kendi tarzımızda belli aralıklarla seçime gitme anlamında düşünme eğilimindeyiz. Ama bence Ortadoğu'yu bu kurallara göre düşünmeye çalışmak büyük bir hata ve halihazırda çeşitli yerlerde gördüğünüz gibi ancak felaketle sonuçlanabilir. Serbest ve adil seçimler yapılması, (Müslüman partilerin) kazanma olasılığı çok yüksek ve bence bu bir felaket olur” (Dabaşı, 2015: 55).

Bu ifadeler bugüne kadar Ortadoğu toplumlarının batı medeniyetleri tarafından yönetildiğinin ve kontrol edildiğinin açık bir sonucu olarak algılanabilir. Bu durum Arap baharının sebeplerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Rejimlerin diktatör tutumlarının yanında batı toplumlarının da kontrolü ile kalkınma ve gelişimlerinin açıkça kontrol edildiği gerçeği bu ülkelerde süregelen problemlerin çözümsüz kalmasına sebep olmaktadır. Arap baharı aynı zamanda bu durumun bir uyanışı olarak algılanmaktadır.

3.ARAP BAHARI

Arap Baharı; Ortadoğu'daki Arap toplumlarının özgürlük, demokrasi ve insan hakları talebi sonucu ortaya çıkmış; bölgesel ve toplumsal bir tepkidir. Arap Baharında, mitingler, gösteriler, protestolar ve iç çatışmalar yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. İlk olarak Tunus'ta sonrasında Mısır, Bahreyn, Libya, Cezayir, Suriye, Ürdün ve Yemen'de büyük ayaklanmalar; Suudi Arabistan, Moritanya, Umman, Lübnan, Fas ve Irak'ta ise daha küçük oranda etkileri olmak üzere ve tüm Arap dünyasında protestolar, mitingler ve silahlı çatışmalar olmuştur ve etkileri hala devam etmektedir. Suriye ise Arap Baharı'nın başladığı fakat hala sürecin tamamlanmadığı, çatışmaların ise iç savaşa dönüştüğü, iktidar değişiminin de aslında ne zaman olacağının tahmin edilemediği bir ülke haline gelmiştir (Paksoy, 2013: 1).

Arap Baharı 17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'un Sidi Bouizid kentinde seyyar satıcıların tezgahlarına zabıta görevlileri tarafından el konulması ile başlamıştır. Ayaklanmanın fitilini ateşleyen olay ise meyve-sebze satıcısı olan Muhammed Buazizi'nin tezgahına el konulmasına isyan ederek kendini ateşe vermesidir. Hastaneye kaldırılan seyyar satıcı bütün çabaların neticesiz kalması sonucu iki hafta sonra hayatını kaybetmiştir (Kırık, 2012:90). Muhammed Buazizi isimli genç yapmış olduğu eylemde sadece kendini yakmamış aynı zamanda Arap baharının da fitilini ateşlemiş ve etkisi de birçok ülkeye sıçramıştır. Arap baharı sonucunda bazı ülkelerde yönetimde değişiklik nedeni ile seçimler yapılmıştır, ayrıca bazı ülkelerde iktidarlar reformlar yapmak zorunda kalmıştır (Buzkıran ve Kutbay, 2013: 149). Tunus'un ardından benzer sorunlar yaşayan ülkelerde domino etkisi oluşmuştur. Protestolar ilk olarak Tunus'ta (Yasemin Devrimi) başlamıştır. Sonra Mısır (Mısır Devrimi 2011), Libya (Libya iç savaşı), Yemen (Yemen Ayaklanması 2011-2012), Bahreyn (Bahreyn Ayaklanması 2011-2012) sonrasında ise Cezayir ve Ürdün'de de protesto ve ayaklanmalar gerçekleşmiştir. Ortaya çıkan ayaklanmalar Tunus ve Mısır'da başarılı olmuştur, 23 yıldır iktidarda olan Zeynel Abidin Bin Ali ve 30 yıldır Mısır'ı yöneten Hüsnü Mübarek görevlerinden ayrılmışlardır. Suriye'de ise aynı başarı gerçekleşmemiş ve iç savaşa dönüşmüştür (Paksoy, 2013: 7).

Arap baharının ortaya çıkmasında dört temel neden bulunmaktadır. Bunlar; 1) Ekonomik Nedenler; İşsizlik, enflasyon, gıda sıkıntısı ve zor yaşam koşulları, 2) Siyasal Nedenler; diktatör rejimler ve demokratik olmayan yönetimlerin varlığı, bireysel özgürlüklerdeki

kısıtlamalar, baskıcı, usulsüz, kötü ve yozlaşmış yönetimler, 3) Kültürel Nedenler: Küreselleşen dünya sebebiyle iletişim ve ulaşım imkanlarındaki artış sonucunda halkın, bilhassa gençlerin sosyal medya sayesinde daha demokratik ülkelerden haberdar olması ve bu ülkelere özenerek var olan sisteme karşı isyan etmeleri, 4) Uluslararası Nedenler: ABD öncü olmak üzere bir çok devletin halk ayaklanmalarına verdiği destek ve askeri yardımlar olarak sayılabilir (Paksoy, 2013: 10).

Yaşanan bu olayların sonucunda yıllardır baskı altında olan Suriye halkı da Esad yönetiminin baskıcı tutumuna daha fazla dayanamayarak ayaklanmışlardır. Fakat Esad askeri güç kullanmaktan çekinmemiştir. Avrupa ve ABD ise yaşanan olaylara tepkisiz kalmış Libya'da uyguladığı halk ayaklanmalarını destekleyici tutum Suriye için sergilenmemiştir. Ayrıca Esad arkasına İran, Rusya ve Çin gibi devletleri alarak güçlenmiş ve herhangi bir müdahale için geç kalınmıştır. Suriye konusunda Türkiye yalnız bırakılmış ayrıca mülteciler için verilen maddi yardım sözleri de yerine getirilmemiştir. Suriye'de yaşanan olayların ardından birçok Suriyeli göç etmiştir. En çok göç Türkiye'ye doğru yaşansa da Lübnan, Ürdün ve Irak ülkeleri de Suriyelilere kapılarını açmışlardır.

4.ORTADOĞUDA YAŞAYAN SURIYELİ SİĞİNMACILAR

Mülteci veya sığınmacı kavramı bütün milletler nezdinde BM'nin 1951 yılında mültecilerin statüsü ile ilgili olarak belirlediği tanıma göre "ırkı, tabiiyeti, dini, siyasi düşünceleri veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti sebebiyle, zulme uğrayacağı gerekçesiyle korktuğundan dolayı vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve vatandaşı olduğu ülkenin korumasından faydalanamayan veya korku duyduğu sebepler nedeniyle, yararlanmak istemeyen, ya da belirtilen sebeplerden dolayı ülkesine dönemeyen, dönmek istemeyen kişi" olarak belirlenmiştir (BM, 1951:1). BM Mülteci örgütü 2016 yılı verilerine göre dünya da 65,6 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. Toplam 22,5 milyon insan mülteci durumundadır. 40,3 milyon kendi ülkeleri içinde yer değiştirmiş durumda iken 2,8 milyon kişi ise sığınmacı durumundadır (BM, 2016). Dünyanın birçok ülkesinde ortaya çıkan sorunlar sonucunda çoğu insan başka ülkelere sığınmak durumunda kalmıştır. Suriye'de yaşanan olaylar ise mülteci sorununu daha derinleştiren olaylar zincirini de başlatmıştır. Ortadoğu'da Arap baharı neticesinde ortaya çıkan hala çözülememiş

istikrarsızlıklar ve yaşanan talihsiz olaylara bir de terör örgütleri eklenmiştir. Terör örgütlerinin de Suriye ve çevre ülkeler üzerinde ciddi derecede olumsuz etkileri olmuştur. Savaş ortamının daha çok işin içinden çıkılmaz bir hale gelmesi sonucunda zaten komşu ülkelerde sığınmacı olan Suriye vatandaşlarına yenileri de eklenerek ülkelerini terk eden bu insanların sayısı artmış ve 5 milyona ulaşmıştır. AFAD'ın Suriye (2017 Eylül) raporuna göre Mart 2011 yılında Suriye'de başlayan olaylar sonucunda en az 500 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Bu süre zarfında 20 milyon Suriye vatandaşının 13,5 milyonu insani yardıma muhtaç hale getirilmiştir. 6,3 milyon yerinden edilmiştir ve 5 milyon kişi çareyi komşu ülkelere sığınmakta bulmuştur. BM Mülteci örgütü verilerine göre Suriyeli mültecilerin 3.168.757 kişi ile en çok Türkiye'de bulunmaktadır. 1.001.051 kişi ile Lübnan takip etmekte ve sırasıyla 654.582 kişi Ürdün ve 244.235 kişi Irak'ta bulunmaktadır. Toplam 5.233.712 mültecinin 122.203'ü Mısır'da iken 42.884 kişi ise başka ülkelere göç etmiş bulunmaktadır.

4.1. Türkiye

Türkiye nüfusunun %3,9'u oranında Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Nüfusuna oranla Suriye'nin komşuları arasında en az göçmen barındıran ülke Türkiye gibi görünse de en çok göçmene ev sahipliği yapan ülke konumundadır. UNCH'ın en son verilerine göre Türkiye 3.168.757 göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'de ayrıca başta Irak olmak üzere birçok bölge ülkesinden de göçmen bulunmaktadır.

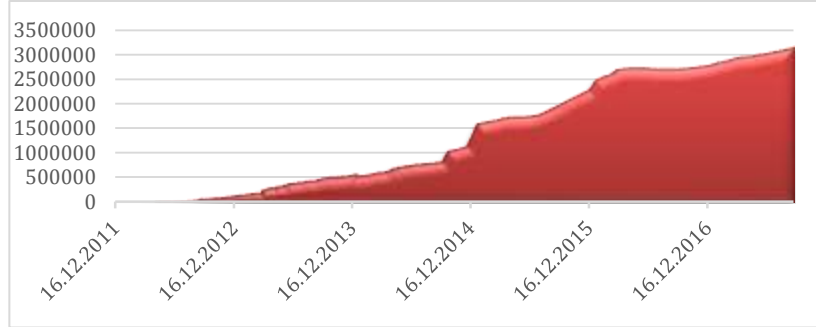
Tablo 1. Demografik Yapı (23.09.2017)

YAŞ ARALIĞI	KADIN (% 46,8)	ERKEK (% 53,2)
0 - 4	% 6,6	% 7,1
5 - 11	% 8	% 8,2
12 - 17	% 6,8	% 8
18 - 59	% 23,6	% 28,3
60 +	% 1,7	% 1,6

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>, 2017.

Tablo 1 verileri Türkiye’deki göçmenlerin demografik yapısını göstermektedir. Tabloya göre Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin çoğunluğunu %51,9 oranıyla 18-59 yaş aralığı oluşturmaktadır. Bu durumu %44,7 oranıyla 0-17 yaş arası çocuk nüfusu takip etmektedir. Çocuk nüfusunun yoğunluğu 0-11 yaş arasındadır. Bu durum bağımlı nüfusun yüksek oranda olduğunun göstergesidir.

Grafik 1. Türkiye Günlük Göçmen Sayıları (23.09.2017)

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>, 2017.

Türkiye ilk yoğun göçü 16 Aralık 2012 tarihinde 8000 kişinin sınırdan geçmesiyle almıştır. Grafik 4 verilerinden gözlemlendiği kadarıyla en hızlı göç 2014 yılı sonlarından 2016 yılına kadar olan dönemde yaşanmıştır. Göçmen sayısı bugün 3,168,757 ‘ye ulaşmıştır. Diğer ülkelerin aksine Türkiye hala ciddi oranda göç almaktadır. Bunun sebeplerinden biri Suriye’nin Türkiye sınırındaki çatışmalar ve IŞİD saldırılarından kaynaklandığı söylenebilir. Diğer ülkelerin sınırlarında Baas Yönetiminin hâkimiyeti daha fazladır.

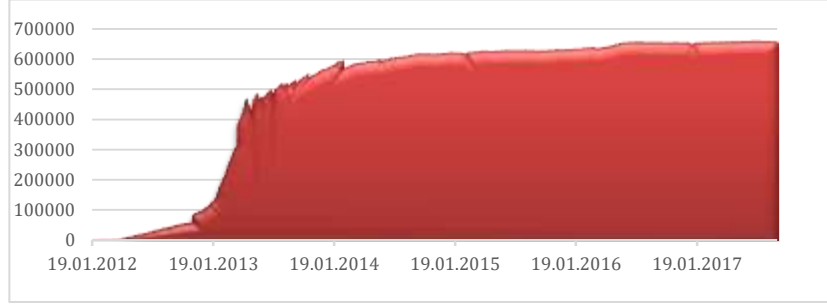
4.2. Ürdün

Suriye’nin bir diğer komşusu olan Ürdün nüfusunun %10’u oranında göçmen barındırmaktadır. Ürdün nüfusu ve coğrafyası dikkate alındığında bu oran oldukça yüksek bir rakamdır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği 2016 verilerine göre Ürdün’de kayıtlı olan göçmen sayısı 654.582 kişidir. Göçmenlerin 140.471’i kamplarda bulunmaktadır. (18.09.2017)

Tablo 2’de Ürdün’e göç eden nüfusun demografik yapısı görülmektedir. Tabloya göre Göçmen nüfusunun %45,2’sini 18-59 yaş aralığı, % 51’ini 17 yaş ve altı çocuk nüfusu oluşturmaktadır. Çocuk nüfusunun çoğunluğunu %21,3 oranında 5-11 yaş arasındaki çocuklar oluşturmaktadır.

Tablo 2. Demografik Yapı (18.09.2017)**YAŞ ARALIĞI** **KADIN (% 50,5)** **ERKEK (% 49,5)**

0 - 4	% 7,5	% 8
5 - 11	% 10,7	% 11,3
12 - 17	% 6,6	% 6,9
18 - 59	% 23,4	% 21,8
60 +	% 2,2	% 1,5

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>, 2017**Grafik 2.** Ürdün Günlük Göçmen Sayısı (18.09.2017)Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>, 2017.

Grafik 2 Ürdün'e yapılan günlük göç grafiğini göstermektedir. Grafiğe göre 18.09.2017 yılında Ürdün'e yapılan göç en yüksek seviyesine ulaşmıştır. İlk göç 19.01.2012 yılında 2.749 kişinin göç etmesiyle başlamıştır. 2013 yılında göçmen sayısı 131.113'den 2014 yılına kadar çok hızlı bir artış sergileyerek 15 Ocak 2014'te 576.354 kişiye ulaşmıştır. En çok göç 2013 yılında yaşanmıştır.

Tablo 3. Yerleşim Yerine Göre Göçmenlerin Dağılımı (18.09.2017)

BÖLGE	TOPLAM NÜFUS	ORANI (%)
<i>Amman Governorate</i>	179.977	27,5
<i>Mafrqa Governorate</i>	157.709	24,1
<i>Irbid Governorate</i>	134.171	20,5
<i>Zarqa Governorate</i>	107.657	16,4
<i>Balqa Governorate</i>	18.622	2,8
<i>Dispersed in Jordan</i>	7.758	1,2
<i>Madaba Governorate</i>	11.100	1,7
<i>Jarash Governorate</i>	9.318	1,4
<i>Ajlun Governorate</i>	7.411	1,1
<i>Karak Govenorate</i>	8.488	1,3
<i>Maan Governorate</i>	7.365	1,1
<i>Aqaba Governorate</i>	3.462	0,5
<i>Tafilah Govenorate</i>	1.544	0,2

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=107>, 2017.

Ürdün'deki göçmenlerin yerleşim yerlerine göre dağılımı Tablo 3'te gösterilmektedir. En çok göçmen sırasıyla Amman, Mafrqa, Irbid ve Zarqa bölgelerinde barınmaktadır. Suriye sınırına Mafrqa ve Zarqa bölgeleri Amman'dan daha yakın olmasına rağmen göçmenlerin Amman bölgesini daha çok tercih ettiği tablo verilerinden anlaşılabılır.

4.3. Lübnan

Lübnan nüfusunun %16,66'sı oranında göçmen barındırarak nüfusuna oranla en çok göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Lübnan Suriyeli göçmenler haricinde İsrail zulmünden kaçan Filistin halkına da ev sahipliği yapmaktadır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği 2017 verilerine göre Lübnan'da kayıtlı olan göçmen sayısı 1.001.051 kişi ve 231.530 hanedir. (30.06.2017)

Tablo 4'de görüldüğü gibi Lübnan'da bulunan göçmenlerin 42,6'sını 18-59 yaş aralığında aktif nüfus oluşturmaktadır. % 16,6'sını

0-4 yaş arasındaki çocuklar, % 24,2'sini 5-11 yaş arasındaki çocuklar, % 13,9'unu da 12-17 yaş arasındaki çocuklar oluşturmaktadır. Göçmenlerin çoğunu % 54,7 ile çocuk nüfusu oluşturmaktadır.

Tablo 4. Demografik Yapı (30.06.2017)

YAŞ ARALIĞI	KADIN (% 52,5)	ERKEK (% 47,5)
0 - 4	% 8,1	% 8,5
5 - 11	% 11,8	% 12,4
12 - 17	% 6,8	% 7,1
18 - 59	% 24,3	% 18,3
60 +	% 1,5	% 1,2

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>, 2016.

Tablo 5. Yerleşim Yeriine Göre Göçmenlerin Dağılımı (30.06.2017)

BÖLGE	TOPLAM NÜFUS	ORANI (%)
BEKAA	357.303	35,69
BEİRUT	270.608	27,03
KUZEY LÜBNAN	253.332	25,30
GÜNEY LÜBNAN	119.808	11,96

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122>, 2017.

Göçmenlerin yerleşim yerlerine göre dağılımı tablo 5 verilerinde gösterilmektedir. En çok göçmen barındıran bölge % 35,69 oranıyla Bekaa bölgesidir. Sırasıyla % 27,03 oranıyla Beyrut ve % 25,30 oranıyla Kuzey Lübnan bölgesi takip etmektedir. Güney Lübnan Suriye'ye uzaklığı da dikkate alındığında en az göçmen bulunduran bölgedir.

4.4. Irak

Irak'taki Suriyeli göçmen rakamları dikkate alındığında nüfusun 0,6'sı oranında göçmen barındırdığı görülmektedir. Suriye'nin komşuları dikkate alındığında en az göçmen barındıran ülke olduğu anlaşılmaktadır. Irakta siyasi güven ortamının bulunmaması ve IŞİD terör örgütü faaliyetleri sonucunda ülkedeki karışıklıktan dolayı Suriyeli göçmenlerin daha az tercih etmesine neden olmuştur. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği 2017 verilerine göre Irak'ta kayıtlı olan göçmen sayısı 244.235 kişi ve 80.191 hanedir. Göçmenlerin 89.604'ü

kamplarda bulunmaktadır. (31.08.2017) Ayrıca Irak içinde bulunduğu siyasi karışıklık ve IŞİD terör örgütünün faaliyetleri sebebiyle komşu ülkelere göç veren bir ülke konumundadır.

Tablo 6. Demografik Yapı (31.08.2017)

YAŞ ARALIĞI	KADIN (% 43,8)	ERKEK (% 56,2)
0 - 4	% 7,9	% 8,3
5 - 11	% 8,3	% 8,7
12 - 17	% 4,6	% 5,2
18 - 59	% 24	% 30,4
60 +	% 1,4	% 1,2

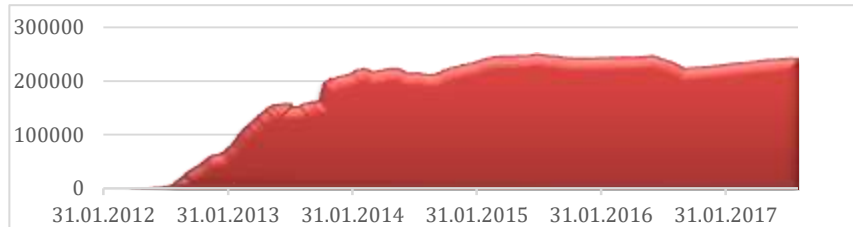
Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=103>, 2017.

Irak'a göç edenlerin demografik yapısına bakıldığı zaman (Tablo 6) bu bölgeye % 54,4 oranında 18-59 yaş aralığındaki genç ve aktif nüfusun göç ettiği görülmektedir. % 43 oranında çocuk nüfusu bulunmaktadır. % 17 oranıyla çocuk nüfusunun çoğunluğunu 5-11 yaş aralığı oluşturmaktadır.

Grafik 3 verilerine göre Irak ilk göçü 31 Ocak 2012 yılında 8 kişinin sınırdan geçiş yapmasıyla almıştır. Sonrasında 29 Şubat 2012'de 180 kişinin giriş yapması ile göç dalgası başlamıştır. Bu durum 31 Ocak 2013 ve 31 Ocak 2014 tarihleri arasında dalgalanmalarla birlikte hızlı bir artış sergilemiştir. En yüksek rakama 251.690 kişiye 31 Temmuz 2015 tarihinde ulaşmıştır. Irak'ta bugün ise 244.235 göçmen bulunmaktadır.

Tablo 7 verilerine göre göçmen Nüfusunun %36,9'u ile Erbil ülkedeki en fazla göçmen barındıran şehirdir. %13,4 ve %13,3 oranlarıyla bu bölgeyi Duhok ve Domiz kampları takip etmektedir. Diğer ülkelere göre Irak'ta göçmenler ülke içine daha çok dağılmışlardır.

Grafik 3. Irak Günlük Göçmen Sayıları – (31.08.2017)

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=103>, 2017.

Tablo 7. Yerleşim Yerine Göre Göçmenlerin Dağılımı – (29.02.2017)

YERLEŞİM YERİ	GÖÇMEN SAYISI	ORANI (%)
<i>Erbil Non-Camp</i>	90.158	36,9
<i>Duhok Non-Camp</i>	32.660	13,4
<i>Domiz 1 Camp</i>	32.450	13,3
<i>Sulaymaniyah Non-Camp</i>	23.469	9,6
<i>Darashakran Camp</i>	11.339	4,6
<i>Domiz 2 Camp</i>	9.280	3,8
<i>Arbat Permanent Camp</i>	8.455	3,5
<i>Gawilan Camp</i>	8.426	3,4
<i>Kawergosk Camp</i>	7.919	3,2
<i>Qushtapa Camp</i>	7.443	3,0
<i>Anbar Non-Camp</i>	4.455	1,8
<i>Basirma Camp</i>	3.115	1,3
<i>Ninewa Non-Camp Refugees</i>	1.602	0,7
<i>Refugees Dispersed in Iraq</i>	1.277	0,5
<i>Akre Settlement</i>	1.177	0,5
<i>Kirkuk Non-Camp Refugees</i>	1.010	0,4

Kaynak: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=103>, 2017.

5. SURİYE'DEN GÖÇ ALAN ÜLKELERİN EKONOMİK GÖSTERGELERİ

5.1.Türkiye

Tablo 5 verileri incelendiğinde Türkiye'nin büyüme oranlarına bakıldığında 2010 yılından 2016 yılına kadar olan 7 yıllık süreçte yılda ortalama 6,71 oranında büyümüştür. GSYH 2016 yılında 15 Temmuz darbe girişimine rağmen çok fazla kayıp yaşamayarak 857 milyar dolara ulaşmıştır. İthalatın milli gelir içindeki payı son 6 yılda azalmış görülmektedir. Fakat ihracatın payı ile karşılaştırıldığında ihracat ve ithalat oranları birbirine yakın hareket etmektedir. Bu durum Türkiye'nin ithalata bağımlı ihracat yapısını hala içerdiğini

göstermektedir. İhracatın payı son 7 yıllık periyotta % 20,64 oranından %22,06 oranına ulaşmıştır. Bu durum kişi başı enerji kullanımındaki %6'lık artışı da açıklar niteliktedir. Milli gelirin artması ile birlikte ihracat ve elektrik tüketimi rakamları da doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir. Doğrudan Yabancı Yatırımların GSYİH içindeki payı dikkate alındığında en yüksek yatırım oranları 2006-2007 yıllarında gerçekleşmiştir. Lakin sonraki yıllarda bu oran azalmıştır. Türkiye'nin dış politikası ile ülkeye yeterince yabancı yatırımcı çekemediği yargısına ulaşılabilir. Yurt içi tasarruf oranları dikkate alındığında bu süre zarfında tasarrufların azalan bir trend sergilediği görülmektedir. Enflasyon oranlarına baktığımız zaman yüksek enflasyon oranlarından tek haneli enflasyon oranlarına 2005 yılında geçildiği görülmektedir. 2005 yılından sonra enflasyon ortalaması 7,55 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye nüfusu son 7 yılda %8,8 oranında büyüme sergilemiştir. Nüfus artış hızı son yılda %1,55 oranında gerçekleşmiştir. Aktif nüfusta aynı ölçüde artış göstermektedir. İşsizlik oranları dalgalı bir görünüm sergilemektedir. 2009 yılında işsizlikte en yüksek rakama %12,55 oranıyla ulaşılmıştır. Kriz dönemi sonrasında 2011 yılında işsizlik rakamları 8,8 oranına gerilemiştir. Milli gelir ile birlikte doğumda yaşam beklentisi de artış sergilemektedir. İnternet kullanım verilerine baktığımızda 2000 yılında %3 oranında internet kullanımı gerçekleşmekte iken şimdi teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile gelirdeki artışlar neticesinde %58.35'e ulaşmıştır. Bu durum Türkiye'deki her iki kişiden biri internet kullanıcısı demektir. Petrol tüketimi de milli gelir artışı ile birlikte artmış bir görünüm sergilemektedir (Tablo 8-9).

Tablo 8. Türkiye'nin Sosyo - Ekonomik Göstergeleri 1

	<i>GSMH (MİLYON \$)</i>	<i>K.B. GSMH \$</i>	<i>GSMH BÜY. HIZI %</i>	<i>İHR. (% GSYİH)</i>	<i>İTH. (% GSYİH)</i>	<i>D.Y.Y. (NET GİRİŞ % GSYİH)</i>	<i>Y.İ. TAS. (% GSYİH)</i>	<i>ENF. OR.</i>
2000	272,979.39	4,316.55	6.64	19.45	22.55	0.36	20.70	49.34
2001	200,254.10	3,119.64	-5.96	26.58	22.82	1.67	21.89	52.92
2002	238,423.91	3,660.01	6.43	24.46	23.00	0.45	22.70	37.57
2003	311,825.95	4,718.50	5.61	22.24	23.36	0.55	21.36	23.32
2004	404,776.33	6,040.73	9.64	22.75	25.37	0.69	22.59	12.45
2005	501,422.83	7,384.35	9.01	21.02	24.42	2.00	23.63	7.10
2006	552,504.96	8,034.87	7.11	21.65	26.50	3.65	24.71	9.37
2007	675,754.12	9,709.49	5.03	21.22	26.07	3.26	23.86	6.22
2008	764,322.93	10,850.69	0.85	22.83	27.08	2.60	24.68	12.04
2009	644,656.54	9,036.50	-4.70	22.57	23.36	1.33	22.23	5.40
2010	771,876.94	10,672.06	8.49	20.45	25.45	1.18	21.97	7.01
2011	832,546.46	11,341.13	11.11	22.26	30.40	1.94	23.13	8.19
2012	873,981.84	11,720.31	4.79	23.67	28.58	1.56	23.39	7.42
2013	950,595.64	12,542.94	8.49	22.27	28.08	1.36	23.97	6.27
2014	934,167.77	12,127.23	5.17	23.76	27.65	1.37	25.15	7.42
2015	859,383.64	10,979.53	6.06	23.33	25.96	2.04	25.72	7.80
2016	857,748.99	10,787.61	2.88	22.06	25.02	1.43	25.72	7.72

Kaynak: www.wb.org, 2016.

Tablo 9. Türkiye'nin Sosyo - Ekonomik Göstergeleri 2

	NÜFUS (MİLYON)	AKTİF N. (15-64 YAŞ) %	İŞS. OR.	D.Y. BEK.	K.B. SAĞLIK HAR. \$	İNT. KULL. (%)	K.B. ENJ. K (PETROL KG)
2000	63.24	63.30	6.49	70.00	206.75	3.76	1,201.09
2001	64.19	63.55	8.38	70.56	156.34	5.19	1,094.20
2002	65.14	63.84	10.36	71.08	189.96	11.38	1,139.39
2003	66.09	64.16	10.54	71.57	243.47	12.33	1,178.44
2004	67.01	64.45	10.84	72.03	312.93	14.58	1,204.72
2005	67.90	64.72	10.64	72.45	386.19	15.46	1,240.17
2006	68.76	65.00	8.72	72.83	447.24	18.24	1,354.68
2007	69.60	65.24	8.87	73.18	559.69	28.63	1,436.84
2008	70.44	65.46	9.71	73.50	627.89	34.37	1,401.35
2009	71.34	65.68	12.55	73.81	522.03	36.40	1,370.79
2010	72.33	65.89	10.66	74.09	565.87	39.82	1,474.67
2011	73.41	66.05	8.80	74.37	557.47	43.07	1,546.20
2012	74.57	66.21	8.15	74.64	555.06	45.13	1,585.40
2013	75.79	66.36	8.73	74.90	588.20	46.25	1,542.97
2014	77.03	66.49	9.88	75.15	567.63	51.04	1,577.83
2015	78.27	66.61	10.24	75.41		53.74	1,656.80
2016	79.51	66.73	10.33			58.35	

Kaynak: www.wb.org, 2016.

5.2.Ürdün

Eski çağlardan bu yana birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Ürdün insanoğlunun dünya üzerindeki ilk yerleşim yerlerinden biridir. 1921'de "Transjordan" ismiyle İngiliz sömürgesi olarak kurulmuş, 1920-1946 yılları arasında yine İngilizler tarafından yönetilen Ürdün 25 Mayıs 1946 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır. Krallıkla yönetilen ülkenin Kralı II. Abdullah Kral Hüseyin'in ölümünden sonra 1999 yılında tahta geçmiştir. Aşiret ve aile bağları ülkede önem arz etmektedir, ayrıca çok sayıda siyasi parti de mevcuttur. Parlamento temsilciler meclisi ile Senato olarak iki sisteme sahiptir. Yargı bağımsızlığı 1952 Anayasası ile güvenceye alınmıştır. Hukuk kuralları

ise Fransız Hukuk sistemi ile İslam Hukuk sistemini içermektedir (Yağış, 2011a:3).

Tablo 10-11 verileri Ürdün'ün Sosyo - Ekonomik yapısını göstermektedir. GSMH oranına bakıldığında 15 yıllık dönemde yaklaşık olarak % 78 arttığı gözlenmiştir. Bu artışın %19'luk bir kısmının son 5 yıl içerisinde gerçekleştiği görülmektedir. Büyüme hızı 2004-2007 yıllarında %8 oranında gerçekleşse de aynı başarıyı 2010 yılından sonraki dönemde gösteremeyerek küresel krizin etkisinde kaldığı yargısına ulaşılabilir. Yüksek ihracat ve ithalat oranlarına sahip olan Ürdün tablo 10 verileri dikkate alındığında yüksek dış ticaret açığı sorunu ile karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. 2016 yılındaki ihracat – ithalat farkı -20,82 oranında gerçekleşmiştir. Ürdün 2005 - 2009 yıllarında 5 yıllık bir dönemde GSYH 'ya oranla ortalama 15,52 düzeyinde Doğrudan Yabancı Yatırımcı çekmiştir. Fakat sonraki 5 yıllık periyotta ise bu oran azalarak ortalama 5,26 seviyesine gerilemiştir. Yüksek tasarruf açıkları veren ülkede enflasyon oranları da 2008 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2014 yılına gelindiğinde enflasyon oranı 3,44 düzeyinde gerçekleşmiş bu oran 2016 yılına geldiğinde ise %1 seviyesine kadar inmiştir. Bu durum ülkede talep daralması meydana geldiğinin göstergesidir. Çünkü %2 oranında enflasyonun gerçekleşmesi ülkelerin sürdürebilir bir büyüme sağlamaları açısından önemlidir. Lakin Ürdün'de bu durum devam ederse sürdürülebilir bir büyüme sağlanamayacaktır. 2000'li yılların başında yüksek işsizlik oranları görülse de 2014 yılında % 11,10 seviyesine gelerek azalış sergilemiş, 2016 yılına gelindiğinde ise işsizlik %13,24 ile tekrar artışa geçmiştir. Kişi Başı Sağlık harcamaları, İnternet Kullanımı ve Doğumda Yaşam Beklentisi istatistiklerine bakıldığında ise genel olarak ülkenin 15 yıllık dönemde refah seviyesinin artış gösterdiği yargısına ulaşılabilir.

Tablo 10. Ürdün'ün Sosyo-Ekonomik Göstergeleri 1

	<i>GSMH (MİLYON \$)</i>	<i>K.B. GSMH \$</i>	<i>GSMH BÜY. HIZI %</i>	<i>İHR. (% GSYİH)</i>	<i>İTH. (% GSYİH)</i>	<i>D.Y.Y. (NET GİRİŞ % GSYİH)</i>	<i>Y.İ. TAS. (% GSYİH)</i>	<i>ENF. OR.</i>
2000	8,460.42	1,657.89	4.25	41.83	68.50	10.79	-4.31	-0.41
2001	8,975.69	1,728.26	5.27	42.13	67.15	3.05	-3.96	0.78
2002	9,582.45	1,812.29	5.78	47.51	66.62	2.49	0.98	0.92
2003	10,195.66	1,889.21	4.16	47.37	68.33	5.36	-0.12	2.15
2004	11,411.39	2,061.46	8.57	52.57	82.43	8.21	-2.48	3.09
2005	12,588.67	2,203.08	8.15	53.33	94.21	15.76	-6.73	2.01
2006	15,056.93	2,537.30	8.09	54.47	87.87	23.54	-5.06	10.65
2007	17,110.59	2,762.81	8.18	54.86	91.76	15.32	-6.63	5.05
2008	21,972.00	3,385.61	7.23	57.80	87.51	12.87	0.18	19.87
2009	23,820.23	3,492.13	5.48	46.44	69.10	10.13	3.64	2.83
2010	26,425.38	3,679.19	2.31	48.26	69.03	6.39	3.25	8.43
2011	28,840.26	3,807.32	2.59	47.65	73.86	5.15	-0.75	6.39
2012	30,937.28	3,870.75	2.65	46.25	74.26	4.89	-1.12	4.50
2013	33,593.84	3,992.87	2.83	42.35	71.95	5.37	-1.55	5.60
2014	35,826.93	4,066.94	3.10	43.33	69.74	5.61	1.57	3.44
2015	37,517.41	4,096.10	2.39	37.59	60.49	3.40	1.20	2.27
2016	38,654.73	4,087.94	2.00	35.12	55.94		1.27	1.01

Kaynak: www.wb.org, 2016.

Tablo 11. Ürdün'ün Sosyo-Ekonomik Göstergeleri 2

	<i>NÜFUS (MİLYON)</i>	<i>AKTİF N. (15-64 YAŞ) %</i>	<i>İŞS. OR.</i>	<i>D.Y. BEK.</i>	<i>K.B. SAĞLIK HAR. \$</i>	<i>İNT. KULL. (%)</i>	<i>K.B. ENJ. K (PETROL KG)</i>
2000	5.10	57.48	13.70	71.78	171.34	2.62	953.47
2001	5.19	57.73	15.80	71.96	183.25	4.71	927.55
2002	5.29	58.04	16.20	72.13	187.84	6.03	956.95
2003	5.40	58.36	15.40	72.30	185.10	8.47	958.59
2004	5.54	58.65	12.40	72.47	199.75	11.66	1,123.29
2005	5.71	58.85	14.80	72.64	209.68	12.93	1,168.40

2006	5.93	59.02	14.00	72.80	220.13	13.87	1,154.93
2007	6.19	59.14	13.10	72.96	247.94	20.00	1,164.01
2008	6.49	59.21	12.70	73.12	320.87	23.00	1,089.24
2009	6.82	59.27	12.90	73.28	362.73	26.00	1,093.37
2010	7.18	59.33	12.50	73.44	341.27	27.20	988.98
2011	7.57	59.43	12.90	73.59	357.76	34.90	932.80
2012	7.99	59.56	12.20	73.75	354.06	37.00	982.14
2013	8.41	59.72	12.60	73.90	336.79	41.40	918.46
2014	8.81	59.93	11.90	74.04	358.91	46.20	928.52
2015	9.16	60.21	13.10	74.19		60.11	
2016	9.46	60.43	13.24			62.30	

Kaynak: www.wb.org, 2016.

5.3.Lübnan

Lübnan nüfusu 6 milyon olan bir ülke olarak barındırdığı mülteci sayısının nüfusuna oranı % 16,66 seviyesindedir. Nüfusuna oranla en çok Suriyeli mülteci barındıran ülke olan Lübnan aynı zamanda Filistinli 277 bin mülteciye de ev sahipliği yapmaktadır. Lübnan nüfusunun din ve mezheplere göre dağılımını gösteren net bilgiler bulunmamakla birlikte, yaklaşık eşit bir dağılımı olan Şii ve Sünnilerden meydana gelen Müslüman nüfus ülkenin çoğunluğunu, yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. Geriye kalan nüfusun ise büyük bir kısmını Katolik Maronilerin temsil ettiği Hristiyan bir grup da nüfusun yaklaşık %30'unu kapsamaktadır. Ayrıca ülkede % 10 oranının altında Dürzilerde yaşamaktadır (Yağış, 2011: 3).

Tablo 12. Lübnan'ın Sosyo - Ekonomik Göstergeleri 1

	<i>GSMH (MİLYON \$)</i>	<i>K.B. GSMH \$</i>	<i>GSMH BÜY. HIZI %</i>	<i>İHR. (% GSYİH)</i>	<i>İTH. (% GSYİH)</i>	<i>D.Y.Y. (NET GİRİŞ % GSYİH)</i>	<i>Y.İ. TAS. (% GSYİH)</i>	<i>ENF. OR.</i>
2000	17,260.36	5,334.90	1.34	14.18	35.94	5.76	-1.35	-2.09
2001	17,649.75	5,253.12	3.87	15.60	39.95	8.24	-1.53	-1.56
2002	19,152.24	5,436.60	3.42	16.10	34.94	6.98	-0.10	4.93
2003	20,082.92	5,425.67	3.22	16.74	37.35	14.24	-1.46	1.59
2004	20,955.22	5,424.22	5.91	36.22	58.30	9.06	0.64	-1.48
2005	21,287.56	5,339.44	2.73	37.82	58.55	12.32	1.99	-1.12
2006	21,796.35	5,372.07	1.56	36.68	57.97	12.27	-0.93	0.82
2007	24,577.11	6,014.27	9.35	38.23	63.06	13.74	-0.72	3.12
2008	28,829.85	7,012.78	9.13	39.65	69.86	15.03	-2.52	7.49
2009	35,139.64	8,400.27	10.30	34.12	58.63	13.67	1.79	10.50
2010	38,009.95	8,763.83	7.96	36.26	61.86	11.26	-0.77	0.19
2011	40,078.94	8,734.90	1.98	36.23	64.18	8.71	-1.21	3.39
2012	43,205.10	8,787.95	2.20	56.49	77.06	7.31	8.83	5.48
2013	44,352.42	8,406.29	0.90	56.87	71.16	6.09	16.12	1.74
2014	45,730.95	8,161.46	1.80	57.50	69.36	6.35	19.31	1.28
2015	47,084.70	8,046.63	1.30	56.96	64.97	4.97	19.58	1.64
2016	47,536.80	7,914.00	1.76	54.49	66.47		15.73	-0.79

Kaynak: www.wb.org, 2016.

Tablo 13. Lübnan'ın Sosyo - Ekonomik Göstergeleri 2

	<i>NÜFUS (MİLYON)</i>	<i>AKTİF N. (15-64 YAŞ) %</i>	<i>İŞS. OR.</i>	<i>D.Y. BEK.</i>	<i>K.B. SAĞLIK HAR. \$</i>	<i>İNT. KULL. (%)</i>	<i>K.B. ENJ. K (PETROL KG)</i>
2000	3.24	64.25	8.79	74.43	579.03	7.95	1,516.69
2001	3.36	64.09	8.10	74.92	571.03	6.78	1,565.70
2002	3.52	64.04	8.12	75.41	544.44	7.00	1,483.73
2003	3.70	64.07	8.47	75.90	496.31	8.00	1,413.63
2004	3.86	64.25	7.85	76.38	483.33	9.00	1,368.53
2005	3.99	64.63	8.13	76.83	449.54	10.14	1,264.72
2006	4.06	65.18	8.40	77.25	474.40	15.00	1,181.62
2007	4.09	65.88	8.98	77.63	535.63	18.74	1,033.93
2008	4.11	66.69	7.16	77.98	566.25	22.53	1,321.00
2009	4.18	67.42	6.20	78.28	623.90	30.14	1,589.32
2010	4.34	67.88	6.17	78.54	630.23	43.68	1,470.65
2011	4.59	68.05	6.15	78.76	621.85	52.00	1,383.16
2012	4.92	68.05	6.20	78.97	626.09	61.25	1,458.60
2013	5.28	67.92	6.22	79.15	597.19	70.50	1,340.27
2014	5.60	67.81	6.23	79.33	568.71	73.00	1,337.37
2015	5.85	67.87	6.54	79.50		74.00	
2016	6.00	68.11	6.78			76.11	

Kaynak: www.wb.org, 2016.

Lübnan 2007-2010 yıllarında %10 gibi yüksek büyüme oranları gerçekleştirse de bu dönemler haricinde ortalama %2 büyüme oranına sahip bir görünüm sergilemiştir. 2013 yılında ekonomide durgunluk yaşansa da 2014 yılında 3,44 oranında büyüme gerçekleştirmiştir. Lübnan'ın ihracat ve ithalat oranlarına bakıldığında çok yüksek ithalat oranlarına sahip olduğu gözlenmektedir. 2014 yılındaki ithalat-ihracat oranları farkı -30,22 oranında dış ticaret açığı olduğu anlaşılmaktadır. Yurt içi tasarruf oranlarının çok düşük olduğu ülkede bu durum 2013 yılından sonra iyileşme göstermektedir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar yüksek düzeydedir ve en yüksek seviyesine 15,03 oranı ile 2008 yılında küresel krize rağmen

ulaşmıştır. Sonraki yıllarda azalma göstererek 2015 yılında 4,97 düzeyine inmiştir. Enflasyon oranında ciddi dalgalanmalar görülmekte 2016 yılına gelindiğinde ise negatif enflasyon yani deflasyon gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum Lübnan ekonomisinde büyüme oranlarının düşük seviyede gerçekleşmesinin de açıklayıcısı durumundadır. Ülke içindeki talep yetersizliği sonucunda deflasyon yaşanmasına sebep olmuş ve 2016 yılı büyüme oranı düşük seviyede gerçekleşmiştir. İşsizlik oranları ise 2008 yılın kadar %8 seviyesinde iken 2008'den sonra ortalama %6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Lübnan Suriye'den nüfusuna oranla büyük miktarda göç almasına rağmen işsizlik oranlarında bir değişim yaşanmamıştır. Doğumda yaşam beklentisinin 79,50 olduğu Lübnan'da 2016 yılı verileri dikkate alındığında Suriye'nin komşuları arasında en yüksek internet ve en yüksek sağlık harcamalarına sahip ülke olduğu görülmektedir.

5.4. Irak

Ortadoğu ülkeleri arasında Suudi Arabistan ve İran'dan sonra en yüksek petrol rezervlerine sahip ülke Irak'tır. Irak'ın temel doğal kaynakları Petrol, doğalgaz, fosfat ve sülfürdür. BP'nin (British Petroleum) 2008 raporuna göre Irak'ta 2007 yılı itibari ile tespit edilmiş petrol rezervlerinin miktarı tahmini olarak 115 milyar varildir. Irak petrol rezervlerinin yalnızca % 10'unu düzenli bir şekilde çıkartmakta iken keşfedilmemiş rezervleri ile dünyadaki en büyük rezerve sahip ikinci ülke olabileceği düşünülmektedir.. Irak'ın büyük bir kısmında henüz tam olarak araştırma yapılmamıştır ve ulaşılamamış hala 45 ile 100 milyar varil arasında rezerv bulundurduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca Irak'ta oldukça fazla doğalgaz kaynağı bulunmakta ve bu kaynaklar tam anlamıyla kullanılamamaktadır. Irak'ın 2007 yılında hazırlanmış olan BP raporuna göre 3.170 milyar m3 gaz rezervleri bulunmaktadır. bu durum dünya rezervlerinin hemen hemen %2'sini oluşturmaktadır (Küçükaslan, 2011: 5).

Tablo 14. Irak'ın Sosyo - Ekonomik Göstergeleri 1

	<i>GSMH (MİLYON \$)</i>	<i>K.B. GSMH \$</i>	<i>GSMH Büy. Hızı %</i>	<i>İHR. (% GSYİH)</i>	<i>İTH. (% GSYİH)</i>	<i>D.Y.Y. (NET GİRİŞ % GSYİH)</i>	<i>Y. İ. TSRF (% GSYİH)</i>	<i>ENF. ORANI</i>
2000			1.41	75.70	49.63		55.22	43.68
2001			2.31	65.27	61.51		47.19	-19.58
2002			-6.90	70.57	49.19		39.60	6.65
2003			-33.10	77.39	76.84		21.85	7.80
2004	36,627.90	1,391.82	54.16	56.27	63.96	0.82	9.22	16.72
2005	49,954.89	1,849.60	4.40	54.35	61.39	1.03	15.11	32.31
2006	65,140.29	2,351.81	10.16	51.03	38.62	0.59	31.33	18.01
2007	88,840.05	3,129.22	1.38	45.90	28.19	1.09	27.05	15.02
2008	131,613.66	4,521.03	8.23	50.33	30.73	1.41	34.79	30.18
2009	111,660.86	3,735.14	3.38	39.40	39.29	1.43	11.41	-19.52
2010	138,516.72	4,502.75	6.40	39.42	34.08	1.01	21.21	16.59
2011	185,749.66	5,854.61	7.55	44.42	27.75	1.12	32.12	24.69
2012	218,000.99	6,651.12	13.94	44.45	29.10	1.56	28.80	2.67
2013	234,648.37	6,925.22	6.57	39.68	36.01	2.19	30.57	0.98
2014	234,648.37	6,703.07	0.70	41.34	36.95	2.04	30.09	-0.70
2015	179,640.21	4,974.03	4.80	34.96	40.97	1.85	18.39	-26.87
2016	171,489.00	4,609.60	11.00	32.56	39.26		11.80	-12.92

Kaynak: www.wb.org, 2017.

Tablo 15. Irak'ın Sosyo - Ekonomik Göstergeleri 2

	<i>NÜFUS</i> (Milyon)	<i>AKTİF N.</i> (15-64 YAŞ) %	<i>İŞS. OR.</i>	<i>D.Y.</i> <i>BEK.</i>	<i>K.B.</i> <i>SAĞLIK</i> <i>HAR. \$</i>	<i>İNT.</i> <i>KULL.</i> (%)	<i>K.B. ENJ.</i> <i>KULL.</i> (PETROL KG)
2000	23.57	53.58	17.03	69.18			1,101.75
2001	24.25	53.74	16.90	69.09		0.10	1,196.87
2002	24.94	53.96	16.78	68.94		0.50	1,106.75
2003	25.63	54.20	28.10	68.76	16.41	0.60	989.65
2004	26.32	54.42	26.80	68.56	55.83	0.90	991.81
2005	27.01	54.60	17.97	68.38	55.49	0.90	978.59
2006	27.70	54.72	17.50	68.26	59.33	0.95	900.38
2007	28.39	54.79	16.90	68.20	97.30	0.93	893.83
2008	29.11	54.83	15.34	68.21	146.59	1.00	944.21
2009	29.89	54.91	15.22	68.31	146.76	1.06	1,101.99
2010	30.76	55.02	15.24	68.48	144.98	2.50	1,219.37
2011	31.73	55.24	15.22	68.70	164.05	5.00	1,293.56
2012	32.78	55.52	15.27	68.95	294.16	7.10	1,399.27
2013	33.88	55.81	15.14	69.20	339.35	9.20	1,456.66
2014	35.01	56.06	14.98	69.43	292.00	13.21	1,413.50
2015	36.12	56.27	15.48	69.63		17.22	
2016	37.20	56.35	16.05			21.23	

Kaynak: www.wb.org, 2017.

Irak savaşın ardından 2006 yılından itibaren 2014 yılına kadar istikrarlı bir büyüme ile GSMH'sını %75 arttırmıştır. 2014 yılında büyüme oranı 0,70 oranı ile son yılların en düşük oranını gerçekleştirmiş olsa da çabuk toparlanarak 2016 yılında %11 seviyesinde bir büyüme hızını elde etmiştir. Enflasyon oranları incelendiğinde ciddi dalgalanmalar yaşanmıştır. 2001 ve 2009 yıllarında -19 oranında 2015 yılında 26,87 oranında ve 2016 yılında ise 12,92 oranında deflasyonlar gerçekleşirken en yüksek enflasyon oranına 2005 ve 2008 yıllarında 32,31 ve 30,18 oranı ile ulaşmıştır. İşsizlik oranlarına bakıldığında ise 2003, 2004 yıllarında en yüksek 28,10 ve 26,80 düzeylerine ulaşmıştır. 2014 yılında bu rakam 14,98

düzeyine gerilemiş olsa da 2016 yılında 16.05 oranında yüksek işsizlik görünümüne devam etmektedir. Kişi başı sağlık harcamaları artış gösterse de doğumda yaşam beklentisi 69.63 ile aynı seviyede seyretmektedir. İnternet kullanımı alt yapı yetersizliğinin de göstergesi olarak oldukça düşük seviyelerdedir. Son olarak enerji kullanımındaki artış ise internet kullanımındaki düşük orana rağmen kişi başına düşen enerji tüketimi diğer ülkelerle yakın seviyede gözlenmektedir.

6. SONUÇ

İncelenen 4 ülkenin de en belirgin özelliği aktif nüfusunun nüfusa oranı ortalama %60'ın üzerinde olduğu görülmektedir. Genel olarak genç nüfusa sahip olan bu ülkelerde işsizlik kaygısı göçmenlerin sayısı ile birlikte giderek artmaktadır. Bu durum ırkçı söylemlere neden olmakta ve toplumlarda genel olarak bir huzursuzluk meydana gelmektedir. Yabancı karşıtı söylemler görsel medyanın da etkisi ile sosyal medyada hızla yayılmaktadır. Genel olarak çok sağlıklı görülmeyen ülke ekonomilerinde ortaya çıkabilecek bir ayaklanma ile sonuçları ağır olabilecek bir sürece girilme tehlikesi içindedir. Bu sebepten özellikle Türkiye'de güvenlik önemleri OHAL sürecinin de gereği olarak en üst seviyededir.

Göç alan toplumlar Suriyelilerin uzun süren sığınma durumundan şikâyetçi olmaya başladılar ve zamanla istenmeyen misafirlerin geri dönme ihtimali de giderek azalmaya başladı. Bu durum da da Suriyelilerin mecburen kendileri için yeni olan bu ülkelere adapte olmaları arzu etmeseler de kaçınılmaz bir gerçekliğe dönüşmektedir. Ev sahibi olan halklar ile sığınmacılar arasında var olan imkanların paylaşılması konusunda rekabete yol açmakta bu ise sosyo-ekonomik ırkçılığı ve "yabancı düşmanlığını" beraberinde getirmektedir. Ürdün, Irak ve Lübnan'da sığınmacı olan Suriyeliler yerli halkla aynı etnik ve dini/mezhepsel yapıya sahip olsalar da, aynı dili konuşuyor ve bağları kuvvetli olsa iş "ekonomik imkanların paylaşımı" noktasına geldiğinde "yeni gelenleri" ekonomiye entegre etmek ve sistem içinde kabullenmek zordur (Bitkal, 2014: 24). Irak bölgesindeki en son gelişmeler ve yapılan referandumun bir sonucu henüz bağlanamamış olması ve Suriye için yapılan barış görüşmelerinin neticeye ulaşamaması da göz önüne alındığında bu bölgede istikrarın daha uzun süre sağlanamayacağı aşikârdır.

Zengin bir etnik yapıya sahip olan Ortadoğu ülkelerinden Ürdün, Lübnan ve Irak halkları aynı dile ve kökene sahip olsalar da Suriyeliler bu ülkelerde halk ile uyum sorunları yaşamaktadır. Dört ülke kapsamında ekonomik açıdan en iyi durumda Lübnan ve Türkiye'nin bulunduğu söylenebilir. Diğer ülkelere göre avantajlı olsalar da Lübnan'da Tasarruf açığı Türkiye'de ise dış ticaret açığı olduğu veriler ışığında gözlenmektedir. Ekonomik göstergeler ışığında ülkelerin daha fazla göçmen kaldıramayacağı yargısına varılabilir. Ülkelerin işsizlik ve enflasyon oranları dikkate alındığında, göçmenlerin ekonomik hayata katılmaları sonucu bu ülkelerde işsizlik ve kayıt dışı istihdam artarak enflasyonu da olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca Irak ve Suriye bölgesindeki istikrarsızlığın devamı IŞİD gibi başka terör örgütlerinin de ortaya çıkmasına neden olabilir.

KAYNAKÇA

- AFAD (2017). Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf
- BİTKAL, S. (2014). Ulusötesi Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği; <http://akademikperspektif.com/2014/09/12/ulusotesi-gocler-ve-multeci-sorunu-suriye-ornegi/> 12.09.2014
- BM, (1951). Cenevre Sözleşmesi, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>
- BM, (2016). <http://www.unhcr.org/tr/>
- BUZKIRAN D. & KUTBAY, H. (2013). Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik Ve Sosyal Etkileri. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1).
- Dabaşı, H., (2015). Arap Baharı - Postkolonyalizmin Sonu, Çev. Aslı T. Esen, Sümer yayıncılık, İstanbul, 2015.
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=103> 30.09.2017
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122> 29.09.2017
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> 01.10.2017
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/region.php?id=74&country=107> 01.10.2017
- <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> 01.10.2017

- KIRIK, A. M., (2012). “Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya- Birey Etkileşimi Ve Toplumsal Dönüşüm”, 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum, Kuruluş, 2012, ss. 87-98.
- KÜÇÜKASLAN, A. (2011). IRAK Ülke Raporu; T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara – MART 2011
- PAKSOY, H. M. (2013). İç Savaştan Kaçarak Kilis’te Yaşamını Sürdüren Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik Sorunları Üzerine Bir Araştırma Raporu; Ortadoğu Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yayın:1 Ağustos 2013
- YAĞIŞ, M. M. (2011). LÜBNAN Ülke Raporu; T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara – Şubat 2011
- YAĞIŞ, M. M. (2011a). ÜRDÜN Ülke Raporu; T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara – Nisan 2011

ULUSLARARASI HUKUKTA MÜLTECİ KAVRAMI VE TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ DURUMU

Zehra AKSU

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi*

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede diğer Arap ülkelerini de etkisi altına alan halk hareketleri ile Arap coğrafyasındaki baskıcı yönetimlere karşı değişim talepleri dile getirilmiştir. "Arap Baharı" olarak adlandırılan bu halk hareketleri kısa sürede Suriye'ye de sıçramış, baskıcı Esed rejiminin uygulamalarına yönelik demokratik protestolar çok sert polisiye tedbirlerle bastırılmaya çalışılınca olaylar kısa sürede bir iç savaşa evrilmiştir. Suriye'deki çatışmalarla birlikte çok sayıda Suriyeli, açık kapı politikası uygulayan Türkiye'ye sığınmışlardır. Göç edenlerin bulundukları ülkedeki hukuki durumları sahip olacakları haklar bakımından önemli olduğundan uluslararası hukukta ve ülkelerin iç hukuki metinlerinde göçmenlerle ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"yi mülteci olarak tanımlarken Türk hukukunda bu sebepler coğrafi bir sınırlandırmaya tabi tutularak sadece Avrupa'dan gelenler mülteci olarak kabul edilmişlerdir. Türk hukuk sistemine göre mülteci olarak kabul edilemedikleri için 2011 yılından 2014 yılına kadar Türkiye'de bulunan Suriyeliler'e İçişleri Bakanlığı kararıyla geçici koruma statüsü verilmiştir. 2014 yılına kadar İçişleri Bakanlığı'nın bu kararına dayalı olarak Türkiye'de yaşamlarını sürdürmüş olan Suriyelilerin Türkiye'deki hukuki durumları 22 Ekim 2014 tarih ve 29153 sayılı "Geçici Koruma Yönetmeliği" nin çıkarılmasıyla birlikte hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde netlik kazanmıştır. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların hukuki durumlarını ele almayı amaçlayan bu çalışmada, Arap Baharı'na ve Suriye'ye yansımalarına yer verilmiş, uluslararası hukuk ve Türk hukukundaki mülteci tanımlamaları karşılaştırmalı olarak açıklanmış ve Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Suriye, Türkiye'deki Suriyeliler, Mülteci, Sığınmacı

THE CONCEPT OF REFUGEE IN INTERNATIONAL LAW AND THE LEGAL STATUS OF THE SYRIANS IN TURKEY

Popular movements that began at Tunisia in 2011 and soon affected other Arab countries, and demands for change against oppressive

administrations in the Arabian geography. These popular movements, called "Arab Spring", soon spread to Syria, and when the democratic protests against the practices of the oppressive Asad regime were tried to be suppressed with very hard police measures, the situation soon turned into an internal war. Along with the conflicts in Syria, many Syrians have taken refuge in Turkey, which implements open-door policy. The legal status of the immigrants in their country is extremely important in terms of rights, and various regulations have been made in international law and in domestic legal texts of immigrants. The 1951 Geneva Convention of the Statute of Refugees states that "a person who has a right to fear of persecution due to racism, religion, nationality, a certain social group membership or political considerations, and thus is separated from his homeland and does not wish to return or return" These reasons were subject to a geographical limitation and only those from Europe were accepted as refugees According to the Turkish legal system, the Syrians in Turkey from 2011 to 2014 were given temporary protection status by the Ministry of Interior decision because they could not be accepted as refugees. The legal status of the Syrians, who had continued their lives in Turkey until 2014 based on this decision of the Ministry of Interior, became clear enough to leave no doubt with the removal of the "Temporary Protection Ordinance" dated 22 October 2014 and numbered 29153. In this study aiming to address the legal situation of Syrian asylum seekers in Turkey, the reflections of refugees in international law and Turkish law will be explained comparatively and the legal status of the Syrians in Turkey will be discussed by giving a reflection on Arab Spring and Syria.

Keywords: Arab Spring, Syria, Syrians in Turkey, Refugee, Defector

1. GİRİŞ

2010 yılı Ekim ayı içerisinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde bir anda patlak veren ve Suriye'yi de etkileyen Arap Baharı süreci, Tunus, Mısır, Libya ile Yemen'in ardından Suriye'de de halkın demokratik hak talepleri sonucu sokağa çıkması ile birlikte, baskıcı Esed rejimi ve küresel güçler tarafından desteklenen, Suriye içerisindeki çeşitli grupların savaşına sahne olmuştur. Uluslararası kamuoyu bu iç savaşın kısa sürede sonlanacağını öngörmüş; ancak durum beklentiler doğrultusunda gelişmemiştir. Altıncı yılını dolduran ve Suriye halkına çok büyük acılar yaşatan bu iç savaşın sonlanması noktasında uluslararası toplum etkili olamamış, BM ise Güvenlik Konseyi'nin yapısı nedeniyle bu kriz karşısında varlık gösterememiştir.

Etnik bakımdan heterojen bir yapıya sahip olan Suriye'de toplam nüfusun yaklaşık %74'ünü Sünni Müslümanlar, %13'ünü Nusayriler, %10'unu Hristiyanlar ve geriye kalan %3'ünü ise Dürzilik

inancını benimseyenler oluşturmaktadır (Central Intelligence Agency, 2013). Söz konusu heterojen yapının içerisinde rejimin elitleri ülkenin %13'ünü oluşturan ve 1971'den beri aralıksız olarak Baas Partisi ve bu partinin kontrolünü elinde bulunduran, Nusayri toplumundan gelen Esed ailesi olup, azınlıkta bulunan Nusayriler mezhepçi bir anlayışla çoğunluğu yönetmektedir (Akgün, 2012: 3). Artık yönetimde değişiklik isteyen halkın 2011 yılında meşru hak taleplerini dile getirmesi ve barışçıl protestoları Esed tarafından yoğun şiddet kullanılarak bastırılmaya çalışılması sonucu iç savaş meydana gelmiştir.

Yüz binlerce sivilin ölümüne yol açan çatışmalarla ortaya çıkan bu kriz ve istikrarsızlık ortamı Suriyelileri güvenli bölgeler arayışı içinde zorunlu göçe maruz bırakmıştır (Doğan, 2012: 1). Söz konusu insan hareketliliğinin başlamasıyla birlikte, sayıları milyonlarla ifade edilen halk ülkelerini terk ederek Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi komşu ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Yaşanan bu çatışmalardan en fazla etkilenen ülke ise kuşkusuz 2011 yılından beri "açık kapı" politikası izleyen Türkiye olmuştur (Yıldız, 2013: 143). Nitekim sayısı milyonları bulan bu göç durumu eğitim, sağlık, barınma, güvenlik ve hukuki statü gibi çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir.

Türkiye, uluslararası mülteci hukukuna esas teşkil eden ve uluslararası koruma yükümlülüklerinin düzenlendiği 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin tarih ve coğrafi alan sınırlandırması olmaksızın tüm mülteci hareketlerine uygulanmasını amaçlayan 1967 tarihli Protokole taraf olurken, söz konusu mülteci tanımına tarih ve coğrafi alan yönünden sınırlandırma getirerek taraf olmuştur (Topal, 2015: 7). Dolayısıyla Suriye'den Türkiye'ye göç edenlerin mülteci statüsünü kazanabilmeleri mevcut mevzuat çerçevesinde mümkün olmamış; ancak göçmenlerin en azından iç hukuk sisteminde bir hukuki statüye kavuşturulması ihtiyacı bu alandaki bir boşluğun doldurulmasına ve yeni bir kurumsal yapının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.

Temel amacı savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin göç sonucu uluslararası hukukta ve Türk hukukunda farklılık gösteren hukuki durumlarını incelemek olan bu çalışmada, Suriye'yi de etkisi altına alan Arap Baharı süreci ve Suriye iç savaşı ele alınarak göçmenlerin uluslararası hukukta ve Türk hukukundaki statüleri tartışılmıştır.

2. ARAP BAHARI VE SURİYE KRİZİ

Halkın demokratik hak taleplerinin dile getirilmesi ile başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan süreç, 2010 yılı Ekim ayında içerisinde bulunduğu ekonomik kriz sonucunda isyan eden meyve satıcısı Muhammed Bouazizzi'nin, Tunus'ta kendini yakarak hükümeti protesto etmesi sonucu başlamıştır. Daha sonra birkaç ay içerisinde olaylar adeta domino etkisi yaratarak despot yönetimler altındaki Tunus, Mısır ve Libya'ya da yayılmış ve Arap dünyasında halk demokratik ve ekonomik hak taleplerini sokak yürüyüşleriyle dile getirmeye, otoriter iktidar yapılarına itiraz etmeye başlamıştır (Taşgın, 4). Tek adam ve aile yönetimlerinin tahakkümüne ve sıkıyönetim uygulamalarına başkaldıran Arap toplumları bu kalkışma ile; insan haklarının korunması, siyasi özgürlüklerin sağlanması, gelirlerin adil paylaşılması ve işsizliğin giderilmesi gibi sebeplerden ötürü değişim talebinde bulunmuşlardır (Sandıklı ve Semin, 2012).

Arap Baharının ortaya çıkmasındaki siyasi özgürlük taleplerinin nedenleri şu şekilde sınıflandırılabilir (Paksoy, Alancioğlu ve Paksoy, 2013: 177-178):

- **Ekonomik Nedenler:** İşsizlik, enflasyon, zor yaşam koşulları, gıda sıkıntısı.
- **Siyasal Nedenler:** Demokratik olmayan diktatörlük yönetimlerinin varlığı, bireysel özgürlüklerin kısıtlı olması, kötü, baskıcı, usulsüz ve yozlaşmış yönetimlere karşı tepki.
- **Kültürel Nedenler:** Küreselleşen dünyada artan iletişim ve ulaşım imkânlarının sonucu olarak halkın, daha demokratik ülkelere ve toplumlara özenmeleri ve baskıcı mevcut sisteme karşı isyan etmeleri.
- **Uluslararası Nedenler:** Başta ABD olmak üzere Batı dünyasının aktif siyasal desteği, NATO'nun Libya'daki muhalif kuvvetlere Kaddafi güçlerini bombalayarak yaptığı stratejik askeri yardım.

Arap coğrafyasında birbirini tetikleyen bu ekonomik, siyasal, kültürel ve uluslararası nedenlerin sonucunda filizlenen siyasi özgürlük talepleri, Kasım 2010'da Tunus'tan başlayarak Soğuk Savaş döneminin tek adam yönetimlerini derinden sarsmış ve Tunus, Mısır, Libya ile Yemen'in ardından Suriye'de de halk sokağa çıkmıştır (Topal, 2015: 118).

Suriye, 1971'den beri aralıksız olarak Baas Partisi ve bu partinin kontrolünü elinde bulunduran Esed ailesi tarafından yönetilmektedir. Soğuk Savaş yıllarının politik ortamından faydalanarak otoriter rejimine hayat alanı oluşturan Suriye yönetimi Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından dış politikasında strateji

değiştirerek Batıya yaklaşmak istemiştir. Ancak Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde bir anda patlak veren ve Suriye’de de hissedilen Arap Baharı süreci, Suriye’nin hem Türkiye ile olan ilişkilerinde hem de uluslararası toplumla olan ilişkilerinde bir kırılma anı yaratmıştır (Akgün, 2012: 3).

Arap Baharı, 1979 İran Devrimi gibi dinsel yahut Nasır olayında olduğu gibi ideolojik bir olay olmayıp, sıradan insanların temel meselesi olan yüksek fiyatlar, konut sorunu gibi dinamiklerin ortaya çıkardığı bir süreçten oluşmaktadır (Bacık, 2011: 17). Bununla birlikte Suriye krizi, Arap Baharının devamı niteliğinde olmasının da etkisiyle daha başladığı andan itibaren uluslararası kimlik kazanmış bir olaydır. Suriye’de 2011 yılı Mart ayında başlayan meşru hak talepleri Esed rejimince sert polisiye tedbirler alınarak kanlı bir şekilde bastırılmaya çalışılmış, barışçıl protestolara silahlı ve ölümcül müdahalelerde bulunulmuştur. Esed rejiminin göstericilere doğrudan ateşli silahlar kullanması ise Suriye’de bir iç savaşın başlamasına sebep olmuştur (Yılmaz, 2013: 2). Öte yandan Suriye, etnik ve dini bakımdan heterojen bir toplum yapısına sahiptir. 22,5 milyon civarında olan Suriye nüfusunun yaklaşık %90’ı Arap, %9’u Kürt ve %1’i de Ermeni, Çerkez ve Türkmen gibi diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. Toplam nüfusun ise yaklaşık %74’ü Sunni Müslümanlık, %13’ü Nusayrilik, %10’u Hristiyanlık ve %3’ü ise Dürzilik inancını benimsemektedir (Central Intelligence Agency, 2013). Suriye’deki rejimin kimyası ve dayandığı toplumsal taban ise ülkenin en önemli özelliklerinden biridir (Şen, 2013: 60). Ayrıca rejimin elitleri ülkenin %13’ünü oluşturan Nusayri toplumundan gelmekte ve azınlıkta bulunan Nusayriler mezhepçi bir anlayışla çoğunluğu yönetmektedir. Nusayrilerin Suriye’de bu denli etkili olmasının nedenini ise, Fransız Manda Yönetimi’nde Nusayrilerin önemli devlet kademelerine getirilmesi ve 1963 yılındaki askeri darbeyle başa gelen sosyalist Baas Partisi’nin tepe kadrosunun Nusayrilerden oluşması ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Van Dam, 2004: 17-31).

Suriye’de, halkın özgürlük taleplerinden yola çıkan ve 2011’den bu yana devam eden ayrıca yüz binlerce sivilin ölümüne yol açan çatışmalarla ortaya çıkan bu kriz, bölgesel ittifakların Ortadoğu’nun bu havzasında ne denli kırılgan olduğunu bir kez daha göstermiştir (Doğan, 2012: 1). Önceden tutarsız ve koordinesiz olan ayaklanmalar kısa sürede planlı ve büyük halk hareketleri haline gelmiş, ortaya çıkan istikrarsızlık ortamı ise Suriyelileri güvenli bölgeler arayışı içinde zorunlu göçe maruz bırakmıştır. Yaşanan

zorunlu göçler ise hem ülke içerisindeki değişik bölgelere hem de ülke dışına yönelik olarak gerçekleşmiştir (Orhan, 2014: 5).

Söz konusu insan hareketliliğinin başlamasıyla birlikte, sayıları milyonlarla ifade edilen halk ülkelerini terk ederek diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır (Topal, 2015: 6). Birçok insan evlerini, köylerini, şehirlerini terk edip başka ülkelere sığınmaya başlamış ve yakınları olanlar yakınlarının yanına olmayanlar ise kendilerine açık kapı bırakan ülkelerin sığınmacı kamplarına veya maddi durumu olanlar büyük şehirlere olmayanlar ise birden fazla aile ile birlikte tek göz odada yaşamayı göze alarak kamp dışında ki yerlerde hayatlarını devam ettirmeye başlamıştır. Arap Baharı sürecinin oluşturduğu domino etkisinin Suriye'ye de sıçraması ile başlayan bu süreçte, bugün dünyada farklı birçok unsurun içerisine dahil olduğu kaotik bir ortam meydana gelmiştir (İstanbul Fikir Enstitüsü, 2014: 1). Bu kaos durumunun en büyük kurbanı ise her çatışma ortamında olduğu gibi yine sivil halk olmuş, yüz binlerce kişi hayatını kaybetmiş, evsiz kalmış ya da ülkedeki şiddet ortamından kaçarak Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (Tepeciklioğlu ve Tepeciklioğlu, 2015: 172).

Tablo: 1 BM Kriterlerine Göre Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayısı

S. NO	MÜLTECİLERİN BULUNDUĞU ÜLKE	SURİYELİ NÜFUS	ERKEK	BAYAN
1	TÜRKİYE	3.117.069	% 53.2	% 46.8
2	LÜBNAN	1.001.051	% 47.5	% 52.5
3	ÜRDÜN	661.114	-	-
4	IRAK	242.558	% 53.8	% 46.2
	TOPLAM	5.106.969	% 51.5	% 48.5

Kaynak: UNHCR-Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Erişim Tarihi (10.08.2017).

Yaşanan bu çatışmalardan en fazla etkilenen ülke ise şüphesiz Suriye ile 911 km'lik kara sınırı bulunan ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 6 Temmuz 2017 verilerine göre dünya üzerinde en fazla Suriyeli göçmen sayısının bulunduğu Türkiye olmuştur. Nitekim savaşın başlamasıyla yüz binlerce Suriye vatandaşı Türkiye sınırına dayanmış ve tel örgüleri aşarak ülkeye

sığınmışlardır (www.goc.gov.tr). Adeta iç savaştan kaçan Suriye vatandaşlarının sığınma üssü haline gelen Türkiye ise “açık kapı” politikası izleyerek gelenleri misafir olarak ağırlamış, barınma ve konaklamaları için kamplar inşa etmiştir (Yıldız, 2013: 143). Bu ölçekte büyük bir kitlesel göç hareketine hazırlıksız olarak yakalanan Türkiye, bir yandan hukuki boşlukları gidermeye çalışırken diğer yandan da göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kamu ve sivil toplum olarak seferber olmuştur.

3. ULUSLARARASI HUKUKTA VE TÜRK HUKUKUNDA MÜLTECİ

İnsanlar, kimi zaman ekonomik, sosyal veya eğitimsel bakımdan daha iyi yaşam standartlarına erişmek için, kimi zaman ise savaş, iç karışıklıklar (toplumsal hareketler, devrimler gibi), doğal afetler, toplumsal rekabetlerden kaynaklı karşılaştıkları baskı, zulüm, ayrımcılık gibi sebeplerden dolayı yaşadıkları yerleri terk etmiş ve başka coğrafyaları kendilerine mesken edinmişlerdir (SDAM, 2015). Yaşanılan mekânların değiştirilmesi, hele hele bu yönelişin farklı kültürlerle doğru olması ise eğitim, sağlık, barınma, gıda, güvenlik ve hukuki statü gibi çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir.

Nitekim basında ve resmî beyanlarda, savaştan kaçarak Türkiye’ye gelen Suriyelilerin başlangıçta hukuken herhangi bir karşılığı bulunmayan “misafir” şeklinde tanımlandığı ve bu ifadenin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Misafirlikleri sona erdiğinde ülkelerine geri dönecekleri beklentisini içeren “misafir” ifadesinin yanı sıra “mülteci”, “sığınmacı” ve “geçici koruma altındaki bireyler” şeklinde değişik tanımlamaların da kullanıldığı görülmektedir. Yaygın bir şekilde birbirlerinin yerine kullanılan söz konusu kavramlar ise aslında uluslararası hukukta ve Türk hukukunda farklı anlamlar taşımakta ve doğal olarak farklı çağrışımlarda bulunmaktadır (Topal, 2015: 7).

3.1. Uluslararası Hukukta Mülteci Kavramı

İngilizce’deki “refugee” Fransızca’daki “refugie” deyimini gibi birçok karşılığı olan mülteci kavramına, 1936 yılında Devletler Hukuku Enstitüsü tarafından; "vatandaşı olduğu devlet ülkesinde meydana gelen siyasî olaylar sonucunda, ülkesini iradesiyle veya zorla terk etmiş ve başka bir devletin vatandaşlığına da geçememiş ve herhangi bir devletin diplomatik korumasından yararlanamayan kişi" olarak tanımlama yapılmıştır (Devletler Hukuku Enstitüsü, 1936). 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi (1951 Mülteci Sözleşmesi) ile bu Sözleşmeye dair 1967 tarihli Mültecilerin Hukukî

Statüsüne ilişkin Protokol (1967 tarihli Protokol), uluslararası mülteci hukukunun temelini oluşturmaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi mülteciyi; "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu, ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet, ilkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs" olarak tanımlamakta ve kanunun kimlere uygulanacağını belirlemektedir (1951 Mülteci Sözleşmesi). Bu kapsamda akdedilen 1951 Mülteci Sözleşmesi, evrensel düzeyde mülteci konusunu düzenleyen ilk ve tek çok taraflı antlaşma özelliğini taşımakta ve mülteciler için koruma sağlamaktadır (www.goc.gov.tr). Öte yandan Türkiye, bu sözleşmeyi hazırlayan ve ilk imzalayan ülkelerden birisi olup aynı zamanda halen sözleşmenin yürütülmesinden sorumlu olan Yürütme Komitesi (EXCOM) üyesidir (Kap, 2014: 9).

Sığınmacı kavramı da yer yer mülteci kavramının yerine kullanılmakla birlikte esasen farklı bir anlam taşımaktadır. Çünkü sığınmacı "kendi ülkesinin dışında bulunan, ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten haklı sebeplerle kaygı duyan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle geri dönmek istemeyen" kişiyi yani mülteci olabilmek için gerekli ölçütleri taşıyan, ancak kendisine resmi otorite tarafından henüz mültecilik statüsü tanınmayan kişiyi ifade etmektedir (Beter, 2006: 4).

3.2. Türk Hukukunda Mülteci

Türkiye gerek yakın tarihi açısından, gerekse Osmanlı'dan bugüne uzanan çizgide oldukça zengin göç kültürü olan bir ülkedir (Sirkeci ve Erdoğan, 2012: 298). Türk hukukunda ki gelişmelere bakıldığında, göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Kanun; "yurt dışından gelen göçmenlerin, yerleri kamulaştırılanların, göçebelerin ve millî güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı ile köylerin toplulaştırılmasına ve fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin

uygulamaya esas alınacak tedbirlere dair hükümleri" kapsamaktadır (İskan Kanunu, Madde 2). Öte yandan 2006 yılında 2510 sayılı kanunun yerini 5543 sayılı aynı kanun almıştır. 5543 sayılı yeni İskân Kanunu ise göçmen, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen türlerini tanımlamış ise de soydaş odaklı düzenlemelerle sınırlı bir yapı öngörmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen göçmen tanımındaki sınırlayıcı yaklaşım, günümüz koşullarında düzenli, düzensiz göç ve uluslararası koruma alanlarını içeren göç kavramından uzak kalmıştır. İskân Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemler ise 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlarla yürütülmüştür (www.goc.gov.tr, 2013: 12).

Uluslararası koruma (iltica) alanına baktığımızda ise Türk hukukundaki ilk düzenleyici belgenin 1994 Yönetmeliği olarak bilinen “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” olduğunu görmekteyiz (www.resmigazete.gov.tr, Madde 1). 1994 Yönetmeliği ile, bireysel ve kitlesel olarak sığınma amacıyla Türkiye’ye gelen yabancılara uygulanacak usul ve esasların tespit edilmesine ve görevli kuruluşların belirlenmesine ilişkin hükümlere yer verilmektedir (www.goc.gov.tr, 2013: 12). Ancak daha sonra Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 61. maddesi ile 1994 tarihli bu Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

4 Nisan 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanununa göre de uluslararası koruma çeşitleri mülteci, şartlı mülteci ve geçici koruma olarak belirtilmekte ve bunlar şu şekilde tanımlanmaktadır (YUKK, 2013).

Mülteci; "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi"ye denmektedir (Madde 61).

Şartlı mülteci; "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir ve bunlara üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar (Türkiye), şartlı mültecinin o ülkede kalmasına izin verilir" (Madde 62).

Geçici koruma; Madde 91'e göre, "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırlarını geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir". Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü ise, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenmektedir (Madde 91).

Türkiye, uluslararası mülteci hukukuna esas teşkil eden ve uluslararası koruma yükümlülüklerinin düzenlendiği 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin tarih ve coğrafi alan sınırlandırması olmaksızın tüm mülteci hareketlerine uygulanmasını amaçlayan 1967 tarihli Protokole taraf olurken, söz konusu mülteci tanımına tarih ve coğrafi alan yönünden sınırlandırma getirerek taraf olmuştur. Dolayısıyla Sözleşmenin, sadece 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da cereyan eden hadiseler sebebiyle sığınma talep eden şahıslara uygulanması söz konusudur (Topal, 2015: 7). Ayrıca yukarıdaki mülteci tanımından, Türkiye'nin uluslararası hukuktan farklı olarak her iki düzenlemeye de coğrafi sınırlama ile taraf olması ve Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımayacağı da anlaşılmaktadır.

Geçici Koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Bu açıdan Türkiye'nin Avrupa dışında meydana gelen olaylardan kaçarak mülteci durumuna gelmiş kişilere karşı uluslararası hukuki bir yükümlülüğü bulunmamakla

birlikte Avrupalı olmayanlar mülteci statüsü alamamaktadır. Bu nedenle Avrupa vatandaşı olmayanlar Türkiye'ye sadece geçici olarak sığınabilmekte ve uluslararası korumaya gerek duyduğu kabul edilen sığınmacılara ise sadece "bir başka ülkeden sığınma talebinde bulunma izni" verilebilmektedir (EMHRN, 2011). Neticede 2011 yılının Mart ayında, iç karışıklıkların başlamasından bu yana, günden güne sayıları artış gösteren Suriye Arap Cumhuriyeti (Suriye) vatandaşları ise Türkiye'ye uluslararası koruma bulmak amacıyla gelmekte ve Türkiye bu kişilere mülteci değil, "geçici koruma" sağlamaktadır (www.goc.gov.tr).

Bu durum başlangıçta olumsuz ve dezavantajlı gibi görünse de Türkiye'deki Suriyelilerin ekonomik ve toplumsal uyumuna farkında olmadan olumlu katkı sağlamıştır. Keza bilindiği üzere Türkiye, Suriyeli sığınmacılar için açık kapı politikası uygulamış ve savaştan kaçan Suriyeliler için bir kota uygulamamıştır. Öte yandan Suriyelilere mülteci statüsü tanınacak olunsaydı, muhtemelen Türkiye'nin Ağustos 2017'den beri sayıları 3.117.069'a ulaşan bu denli sığınmacıyı kabul etmesi pek mümkün olmayacaktı. Bundan dolayı mülteci statüsünün verilmemesi ise başlangıç aşamasında Türkiye'nin psikolojik sınırının genişlemesine yardımcı olmuştur (Akçiçek, 55).

4. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN HUKUKİ STATÜLERİ

Tarihsel süreç içerisinde kitlesel nüfus hareketleri değişik mekânlarda ve çeşitli boyutlarda ortaya çıkmıştır. Yaşanan göçlerin insanlığın varoluşuyla başladığını söylemek ise abartı olmayacaktır (Ağır ve Sezik, 2015: 3). Öte yandan Türkiye de, coğrafi konumu nedeniyle tarihi boyunca sürekli göçe maruz kalmış bir ülke konumunu sürdürmektedir. Bu göç rotası üzerinde zaman zaman hedef ülke iken çoğunlukla asıl hedefe varmak için geçilmesi gereken transit bir ülke olarak kullanılmıştır (Kaya ve Eren, 2014: 35).

Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketleri Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilanından itibaren yaşanan bu hareketlerin en somut örnekleri ise şu şekilde sıralanabilmektedir (www.goc.gov.tr, 2013: 10):

- 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişi,
- 1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800 bin kişi,
- 1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişi,

- 1988 yılında Halepçe katliamından sonra Irak'tan 51.542 kişi,
- 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi,
- 1991 yılında Birinci Körfez Savaşından sonra Irak'tan 467.489 kişi,
- 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi,
- 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi,
- 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi,
- 2011-2017 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle 3.117.069 milyon kişi.

Örnekler incelendiğinde, Türkiye'de 1922'den günümüze kadar çeşitli tarihlerde kitlesel sığınma olayları yaşandığı ve Türkiye'nin farklı ülkelerden milyonlarca kişiye ev sahipliği yaptığı görülmektedir³⁰. Türkiye'nin maruz kaldığı en büyük göç dalgasını ise kuşkusuz Arap Baharının neden olduğu Suriye iç savaşından kaçan Suriyeli sığınmacılar oluşturmaktadır.

İnsan hakları ihlallerinin sistematik bir devlet politikası hâline geldiği Suriye'de iç savaşın neden olduğu can ve mal kaybı ile uluslararası barış ve güvenliğe yöneltilmiş olan tehdit her geçen gün artmaktadır. Özellikle Rusya, Fransa, İngiltere ve ABD gibi büyük devletlerin vekalet savaşlarının yürütüldüğü bir futbol sahası haline dönüştürülen Suriye'de, halkın yaşamış olduğu dramla bu devletlerin çok fazla alakadar olmadıkları da aşıkardır. Öte yandan bu drama engel olmak noktasında, uluslararası barışın korunmasında evrensel düzeyde en yetkili örgüt olan BM gibi bir kuruluşun etkili olduğunu söylemek ise maalesef mümkün değildir. Uzun bir kara sınırı bulunan ve insancıl tutumu nedeniyle bu çatışmalardan kaynaklanan sıkıntılar ise en çok Türkiye'yi etkilemektedir (Ağır ve Sezik, 2015: 5). Göç dalgasının başladığı 2011 yılında ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisi ise Suriyelilerin Türkiye'deki hukuki statüleri olmuştur.

Suriye'de meydana gelen olaylar Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar kapsamında bulunmamakla birlikte bugün her ne kadar Türkiye, Suriyeli sığınmacılara mülteci gibi davransa da aslında Suriyeli vatandaşların resmi olarak mültecilik statüleri bulunmamaktadır (Doğa, 2016: 42). Bunun ardında Türkiye'nin

³⁰ Söz konusu rakamlara yasal yollarla Türkiye'ye gelen ve çalışma, öğrenim, yerleşme, evlilik gibi nedenlere bağlı olarak Türkiye'de bulunanlar dâhil değildir.

Cenevre Anlaşması'nda ve 1967 tarihli Ek New York Protokol'ünde koyduğu şart ile birlikte kendi doğusundan gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımayacağı ilkesi yatmaktadır (Akçiçek, 55). Ayrıca doktrinde, Suriyelilerin, Avrupa dışından gelmelerine ek olarak, ırklarından, dinlerinden, tabiiyetlerinden, belirli bir toplumsal gruba mensubiyetlerinden veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrama korkusundan değil hükümet rejimini değiştirmek amacıyla başlatılan silâhlı saldırıdan kaçmaları nedeniyle mülteci tanımına girmedikleri de ifade edilmiştir (Ekşi, 2012: 8).

Geçici koruma politikasına ilişkin bir diğer uluslararası belge ise 1994 yılında BMMYK tarafından yayınlanan rapordur (UNHCR, 1994). Söz konusu raporda eski Yugoslavya örneğinden yola çıkarak tanımlanan geçici koruma politikasının temel özellikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin sığınma talep ettikleri ülkeye kabul, menşe ülkeye iade edilmeme ve temel nitelikteki insan haklarına saygılı olunmasını talep etme hakları olduğu belirtilmiştir. Böylece, BMMYK Yürütme Kurulu'nun 1981 yılında çıkardığı 22 numaralı kararında belirlenmiş ve uluslararası alanda kabul edilmiş olan, geçici koruma kapsamında bulunan kişilere insani standartlarla uyum içinde muamele edilmesi ve geldikleri ülkede şartlar düzeldiği zaman geri dönebilmelerini de içeren hakların tanındığı görülmektedir (Kaya ve Eren, 2015: 39).

Bugün sayısı 3 milyonu aşkın olan Türkiye'de bulunan Suriyeli vatandaşlara, Türk hukuk sistemine göre 2011 yılından beri mülteci olarak kabul edilemedikleri için İçişleri Bakanlığı kararıyla geçici koruma statüsü verilmiş ve 2013 yılında da bu karar resmi bir çerçeveye oturturulmuştur. Yeni bir uygulama olan geçici korumanın kuralları, şartları ve sınırları ise evrensel kurallarla belirlenmediği için, kitlesel akına maruz kalan ülkeler kendi şartlarında ve kendi yorumlarıyla bu statüyü belirlemekte ve bu statünün sığınmacılara sağladığı haklar yahut ilgili ülkeye fiilen de olsa yüklediği sorumluluklar, iç ve dış etmenlere bağlı olarak yerine getirilmektedir (Fitzpatrick, 2000: 279).

Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerle ilgili ilk hukuki düzenleme İçişleri Bakanlığı'nca yürürlüğe konulan 30 Mart 2012 tarih ve 62 sayılı, "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılması"na ilişkin yönerge'dir (Ankara Barosu, 2015: 117-120). Türk hukukunda göçmenlerin durumuyla ilgili genel hükümler içeren yasal

düzenlemelere 2013 yılına kadar yer verilmediği için söz konusu yönerge Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeliler için 2013 yılına kadar kullanılmıştır. Ayrıca bu tarihe kadar göç eden kişiler Bakanlar Kurulu Kararnamesi ve bazı durumlarda özel kanunla belli ülkelerden gelenlerin göçmen kategorisi içerisine alınmıştır (Başak, 2011: 5). 2013 yılında çıkarılan 6458 Sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" (YUKK) ve bu kanunun 91. Maddesine dayalı olarak hazırlanan "Geçici Koruma Yönetmeliği" ise bu alandaki yasal eksikliği gidermiştir (Ağır ve Sezik, 2015: 8). 6458 sayılı kanun Türk yabancılar hukukunda ilk kez ortaya konan bir kanunlaştırma özelliği taşımaktadır (Doğan, 2016: 17).

Göç ve uluslararası koruma alanını düzenleyen hukuki, fiziki ve kurumsal altyapının Türkiye'nin bugünkü ihtiyaçlarını karşılama kapasitesinin artırılması ve Avrupa Birliği müktesebatıyla uyum süreçlerinin hızlandırılması, kanunun hazırlanmasına gerekçe teşkil eden belli başlı hususlar olmuştur. Ayrıca kanun düzeyinde kapsamlı bir düzenlemenin olmayışı, özellikle sınır dışı ve idari gözetim işlemleriyle uluslararası koruma (iltica) konularında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından Türkiye aleyhine verilen ihlal kararlarındaki artış, kapsamlı mevzuat çalışmalarını zorunlu hale getirmiştir (www.goc.gov.tr, 2013: 18).

Bütün bu etkenlerden dolayı Türk ulusal mevzuatında geçici koruma statüsü kanun düzeyinde ilk kez YUKK'un 91. maddesinde düzenlenmiş ve yasal bir zemine oturtulmuştur. Madde hükmüne göre; "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir". Ayrıca aynı maddede kanunun amacı da, "yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları; Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını" düzenlemek olarak belirtilmiştir (YUKK, 2013: Madde 91).

2013 tarihli YUKK ile her ne kadar geçici koruma yasal bir altyapıya kavuşmuş olsa da, ayrıntılı düzenleme ve uygulama için yönetmelik çıkarılması öngörülmüştür. Bu yönetmelik ise, 22 Ekim 2014 tarihinde "Geçici Koruma Yönetmeliği" olarak yürürlüğe girmiştir (Kaya ve Eren, 2015: 39). Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre kitlesel akınla gelen yahut bireysel olarak ülkeye giriş yapmış olsa dahi

kitlesel akına neden olan olay sonucunda gelen kişiler, geçici koruma kapsamında sayılacaktır (Ekşi, 2014: 71). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesinde "geçici koruma", "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma" olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımда Türkiye'ye gelen yabancıların, ister kitlesel olsun isterse bireysel olsun Türkiye sınırlarına gelmesi, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış olması, ayrıldığı ülkeye geri dönememesi, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla gerçekleşmesi şartıyla kabul edilmiştir (Doğa, 2016: 35). Öte yandan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin üçüncü maddesinde ise ilk kez kitlesel akın tanımının yapıldığı görülmektedir. Buna göre kitlesel akın, "aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumlar" olarak belirtilmiştir. Geçici koruma sağlanacak kişiler ise Madde 7'de, "ülkeden ayrılmaya zorlanmış" kişiler olarak belirtilmiştir ve geçici koruma statüsü kural olarak belli bir süreye tâbi tutulmamıştır. Geçici koruma kapsamına alınmayacak yabancılar da özel olarak, yönetmeliğin 8. maddesinde sıralanmıştır³¹. Bununla birlikte aynı

³¹ Geçici koruma kapsamına alınmayacak yabancılar (Madde 8);

a) Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28/7/1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar.

b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar.

c) Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler.

ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar.

d) Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler.

e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler.

f) Türkiye'de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler.

g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler.

maddede geçici korumanın sağlanması için gereken üç temel şart da belirtilmiştir (Ekşi, 2014: 92);

1. Geçici korumadan yararlanacak yabancıların, kitlesel olarak ülkeden ayrılmaya zorlanmış olmaları,
2. Ayrıldıkları ülkeye geri dönememeleri,
3. Acil ve geçici koruma ihtiyacı içinde olmaları gerekir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun uygulanmasına ilişkin halihazırdaki son Yönetmelik ise 17 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Doğan, 2016: 17). 29656 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”te yönetmeliğin amacı; "yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek" olarak belirtilmiş ve Suriyeli sığınmacılara ilişkin bazı hususlara da bu yönetmelikte yer verilmiştir (www.resmigazete.gov.tr, 2016).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’deki Suriyeliler’in Türk hukuk sisteminde “mülteci” olarak değerlendirilemeyecekleri, çünkü Türk hukuk sisteminde mülteci statüsünün coğrafi sınırlama ile sadece Avrupa ülkelerinin vatandaşlarına verilebileceği, Suriyelilerin Türkiye’ye göç ettikleri 2011 yılından 2013 YUKK ve bu kanuna dayanarak 2014 yılında çıkarılan “Geçici Koruma Yönetmeliği” ne kadar hükümet kararları doğrultusunda Türkiye’de yaşayabildikleri, bu düzenlemelerden sonra ise “Geçici Koruma Altında Bulunan Yabancılar” olarak hukuki bir statü kazandıkları anlaşılmaktadır. Suriyelilere sağlanmış olan bu geçici korumanın sonlandırılmasına ise Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de bulunan Suriyelilerin hukuki durumlarıyla ilgili herhangi bir yasal boşluk iç hukuk bakımından bulunmamaktadır.

6. SONUÇ

Arap Baharı son dalga olarak yakın komşumuz Suriye’ye de sirayet etmiş ve 15 Mart 2011 tarihinde Suriye muhalefeti mevcut BAAS rejimini yıkmak için silahlı mücadele başlatmıştır. Dünyanın en büyük insani ve güvenlik krizlerinden birini oluşturan ve sayısız hukuk ihlallerine sahne olan bu iç savaşın en ağır sonuçlarından biri de güvenli bölge arayışı içine giren Suriyelilerin ülke içinde yer

ğ) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde yer alan suçlardan birini işleyenler.

değiştirmeleri veya toplu hâlde komşu ülkelere sığınmaya başlamaları olmuştur. Yaşanan bu çatışmalardan en fazla etkilenen ülke ise Suriye ile 911 km'lik kara sınırı bulunan Türkiye olmuştur. Nitekim savaşın başlamasıyla yüz binlerce Suriye vatandaşı güvenli bölge arayışı içinde Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye'de uluslararası koruma talep eden Suriyeliler için "açık kapı politikası", zorla geri göndermeme, kalma süresinin sınırlandırılmaması ve kamplarda insanî yardım sağlanması gibi olanaklar sağlamıştır.

Coğrafi konumu ve tarihsel nedenlerle göçlerin hedef ülkesi olmuş olan Türkiye son olarak Suriye'den kitlesel bir göç olayına maruz kalmıştır. Türkiye, başlangıçta yaşanan kitlesel akının geçici bir durum olduğu, iç savaşın sona ermesiyle birlikte Suriyelilerin ülkelerine döneceklerini düşünerek hareket etmiş ve politikalarını bu doğrultuda şekillendirmiştir. Ancak aradan geçen altı yılın sonunda Suriye'deki iç savaş sonlanmamış ve bu süreçte açık kapı politikası uygulayan Türkiye'ye üç milyondan fazla Suriyeli göç etmiştir.

Türkiye, uluslararası mülteci hukukuna esas teşkil eden ve uluslararası koruma yükümlülüklerinin düzenlendiği 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin tarih ve coğrafi alan sınırlandırması olmaksızın tüm mülteci hareketlerine uygulanmasını amaçlayan 1967 tarihli Protokole taraf olurken, söz konusu mülteci tanımına tarih ve coğrafi alan yönünden sınırlandırma getirerek taraf olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin uluslararası hukuktan farklı olarak her iki düzenlemeye de coğrafi sınırlama ile taraf olması ve Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımayacağı anlaşılmaktadır. Türk hukuk sistemi içerisinde mülteci olarak nitelendirilemeyecek ve hiçbir hukuki tanımın içerisine konulamayan Suriyeli göçmenler yapılan yasal düzenlemeler ile hukuki statüye kavuşturulmuşlardır.

2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve bu kanuna dayandırılarak çıkarılan "Geçici Koruma Yönetmeliği" Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumlarını açıklığa kavuşturmuştur. Daha sonra çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun uygulanmasına ilişkin bir diğer yönetmelik ise 17 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir. YUKK ve YUKK'a dayalı olarak çıkarılan yönetmelikler Türk hukuk sistemindeki önemli eksikliklerden olan yabancılar hukuku alanında önemli aşama kaydedilmesini sağlamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'de bugün sayısı 3 milyonu aşkın olan Suriyeli göçmenler uluslararası hukukta çok karşılığı olmasa da Türk

hukuk sisteminde “Geçici Koruma Altındaki Yabancılar” olarak nitelendirilmektedirler. Geçici koruma rejimi Suriyelilere sınırsız kalış, zorla geri gönderilmemeye karşı koruma ve acil ihtiyaçlara yanıt veren kabul, düzenlemelere erişimi içerecek şekilde koruma, ekonomik yardım yapılması ve çalışma izni verilmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- AĞIR, O. ve SEZİK, M.. (2015). Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum*, 5(9), 95-123.
- AKÇİÇEK, A.. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyum. *Liberal Düşünce Dergisi*, (80).
- AKGÜN, B.. (2012). Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler. *SDE Analiz*, 1-72.
- Ankara Barosu. (2015). <http://www.ankarabarusu.org.tr/default.aspx>, 117-120.
- BACIK, G.. (2011). Arap Baharı’ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika’nın Geleceğine Bakmak. *Müsiad Çerçeve Dergisi*, (57), 16-22.
- BAŞAK, C.. (2011). Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler. Ankara: TC İçişleri Bakanlığı Yayını, No:686.
- BETER, Ö.. (2006). Sınırlar Ötesi Umutlar. Ankara: Sabev Yayınları.
- Central Intelligence Agency. (2013). CIA. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>.
- DOĞA, E.. (2016). Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar. *TBB Dergisi*, (124), 10-80.
- DOĞAN, E.. (2012). Türkiye Dış Politikası için Bir Test: Suriye Krizi. İstanbul: TESEV, 1-8.
- EKŞİ, N.. (2012). Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *Legal Hukuk Dergisi*, 10(119), 3-22.
- EKŞİ, N.. (2014). The New Turkish Law on Foreigners and International Protection an Overall Assessment, Baden Baden, (The New Turkish Law), 92.
- EKŞİ, N.. (2014). Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve

- Geçici Korumanın Sona Ermesi. İstanbul Barosu Dergisi, 88(6), 71.
- EMHRN. Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı. (2013). Belirsizlik: Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Durumunu En İyi Anlatan Kelime, Kopenhag.
- FITZPATRICK, J.. (2000). Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime. American Journal of International Law, 94, 279-281.
- İstanbul Fikir Enstitüsü. (2014). Suriyeli Sığınmacılar Raporu, İstanbul, 42.
- KAP, D.. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. Akademik Perspektif Dergisi, 30-35.
- KAYA, İ. ve Y. E. E.. (2014). Türkiye'de ki Suriyelilerin hukuki durumu arada kalanların hakları ve yükümlülükleri. İstanbul: SETA.
- KİRİŞÇİ, K.. (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin Suriyeli Mülteciler Sınavı. (Çev.) Sema Karaca. Uşak: Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği. Erişim Tarihi (13.06.2017).
- ORHAN, O.. (2014). Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler. Ankara: ORSAM Yayını, No: 189.
- PAKSOY, S., ALANCIOĞLU, E. ve PAKSOY, H. M.. (2013). Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(46), 169-182.
- SANDIKLI, A. ve SEMİN, A.. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye. BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/>. Erişim Tarihi (15.06.2017).
- SDAM. (2015). Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, Türkiye'de Suriyeli Mültecilerin Hukuksal Statü Problemi.
- SİRKECİ. İ. ve Erdoğan, M. M.. (2012). Göç ve Türkiye. Migration Letters, 9(4), 297-302.
- ŞEN, Y.. (2013). Suriye'de Arap Baharı. Yasama Dergisi, 23, 55-78.
- TAŞGIN, C. Arap Baharı ve Suriye İç Çatışması. https://www.academia.edu/10169148/Arap_Bahar%C4%B1_ve_Suriye_%C4%B0%C3%A7_ve_T%C3%97rkiye_%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1, Erişim Tarihi (12.06.2017), 1-28.

- TEPECİKLIOĞLU, A. O. ve TEPECİKLIOĞLU, E. E.. (2015). Teoriden Pratiğe: Suriye Krizi ve Uluslararası Toplum. SBF Dergisi, 70(1), 163-193.
- TOPAL, C.. (2015). Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen. KTU Sosyal Bilimler Dergisi, (9), 117 -122.
- UNHCR. Note on Temporary Protection in a Broader Context. (1994). <http://www.refworld.org/docid/3ae6b32514.html>, Erişim Tarihi (10.07.2017).
- UNHCR-Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php#_ga=2.96537183.176540556.1500368480-784270399.1499280524. Erişim Tarihi (03.08.2017).
- VAN D. N.. (2004). Suriye’de İktidar Mücadelesi, (Çev.) Semih İdiz. İstanbul: İktidar Yayınları, 292.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/yabancılar_ve_uluslararası_koruma_kanun.pdf. Erişim Tarihi (14.06.2017).
- YILDIZ, Ö.. (2013). Türkiye Kamplarında Suriyeli Sığınmacılar, Devletler Hukuku Enstitüsü. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 16(1), 141-169.
- YILMAZ, H.. (2013). Türkiye’de Suriyeli Mülteciler- İstanbul Örneği- Tespitler. İhtiyaçlar ve Öneriler. Mazlum-Der. <http://www.goc.gov.tr/files/files/multecilerin hukuk statusune ilişkin ozlesme.pdf>. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi (01.08.2017).
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>, İskan Kanunu. 46(26301).
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127-2.htm>. 1994 Yönetmeliği. 9(6169).
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>. (2016). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. Erişim Tarihi (03.08.2017).

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SUÇUNDA MAĞDUR KAVRAMININ TESPİTİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

Arş. Gör. Ahmet ÖZDEMİR

*Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı*

Göçmenler, ülkelerindeki iç karışıklıklar, ekonomik istikrarsızlıklar, işsizlik vb. gibi nedenlere bağlı olarak daha iyi bir yaşam bulacakları ülkelere göç etmeyi arzulamaktadırlar. Yaşam standartları daha yüksek olan bu ülkeler ise kamu düzeninin ve ekonomik hayatın bozulmaması için yabancıların ülkeye girişlerine ve ülkede kalmalarına bir takım kısıtlamalar getirmektedir. Söz konusu kısıtlamalar, göçmenlerin gelişmiş ülkelere yasal yollarla girme ve orada kalma imkânını ortadan kaldırmaktadır. Yasal olarak ülkeye giremeyen göçmenler ise yasadışı yollara başvurmakta ve göçmen kaçakçılarına yönelmektedir.

Göçmen kaçakçılığı suçunda göçmenler, insan onuruyla bağdaşmayan muamelelere maruz kalmakta ve içinde bulundukları zor durumdan istifade edilerek kaçakçılar tarafından maddi yönden sömürülmektedirler. Bu kötü muameleler ve sömürü, göçmenlerin bu suçun yasal mağduru olduğunu düşündürebilir. Ancak uygulamada ve doktrinde, göçmenlerin bu suçun mağdurunu mu yoksa konusunu mu oluşturdukları meselesi tartışmalıdır. Göçmenlerin suçun yasal mağduru kabul edilmesi halinde, zincirleme suç hükümlerinin uygulanarak failin cezasının artırılması söz konusu olabileceğinden, bu mesele hukuki sonuçları açısından da önem arz etmektedir. Bu çalışmada, göçmen kaçakçılığı suçunda mağdur kavramı uluslararası sözleşmeler, doktrinde benimsenen görüşler ve yüksek mahkeme içtihatları çerçevesinde ele alınmış ve hukuki sonuçlarına temas edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, Göçmen Kaçakçılığı, Mağdur Kavramı, Yasadışı Göç

DETECTION AND LEGAL RESULTS OF THE VICTIM CONCEPT IN THE CRIME OF THE SMUGGLING OF MIGRANTS

Migrants want to migrate to the countries that they will find a better life due to the internal conflict in their countries, economic instability, unemployment and so on. These countries with higher standards of living have some requirements for foreigners to enter the country and their stay in the country in order not to disturb public order and economic life. These requirements minimize the possibility of immigrants entering and staying in developed countries legally. Immigrants who cannot legally enter the country resort to illegal roads and tend to migrant smugglers.

In the case of migrant smuggling, immigrants are exposed to incompatible treatments of human dignity and exploited by the smugglers due to the difficult situation they are in. These mistreatment and exploitation may suggest that immigrants are the legal victims of this crime. However, in practice and in doctrine, the issue of whether immigrants are the victims of this crime or whether they constitute the subject is controversial. This matter is also important in terms of its legal consequences. In the case of immigrants being considered as legal victim, as it may be a matter of increasing the punishment of the offenders by applying the provisions of the chained crime. In this study, we dealt with the concept of victim in the crime of migrant smuggling within the framework of international contracts, opinions adopted in the doctrine, and high court case-law, and tried to touch on its legal consequences.

Key Words: Migrant, Migrant Smuggling, Concept of Victim, Illegal Migration.

GİRİŞ

Küreselleşmenin getirdiği önemli avantajlardan birisi olan iletişimin hızlanması ve ucuzlaması, dünyanın çeşitli bölgelerinden olan insanların rahatlıkla haberleşmelerine ve birbirlerinin yaşamlarından haberdar olmalarına olanak sunmaktadır. Farklı ülkelerdeki insanların birbirlerinin yaşam standardından haberdar olması ise, göç hareketlerinin gün geçtikçe artmasına yol açmaktadır. Ekonomik, siyasi, sosyal vb. nedenlerde ülkelerinden ayrılmak isteyen ve daha iyi bir yaşam sürmek isteyen kişilerin bir kısmı yasal yolları denemekte, başarısız olması durumunda yasadışı yollara başvurmaktadır. Yasal yollardan sonuç alamayacağına kesin gözüyle bakanlar ise doğrudan yasadışı yolları tercih etmektedir.

Özellikle refah düzeyi yüksek olan gelişmiş ülkelerin uygulamış olduğu katı vize politikaları, göçmenlerin yasal yollarla bu ülkelere girme ve çalışma imkânlarını kısıtlamış görünmektedir. Ancak konulan yasaklar, getirilen engeller ve alınan tedbirler ne olursa olsun insanların göç etme eğilimlerini durdurmak oldukça zordur. Bu nedenle yasadışı göç bir “yaşam alternatifi” olarak öne çıkan bir tercih haline gelmiştir (Çiçekli ve Demir, 2013:103). Yasadışı göçün en yaygın şekillerinden biri olarak karşımıza çıkan göçmen kaçakçılığı suçu, son yıllarda gerek ülkemiz, gerek diğer tüm ülkeler bakımından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Daha iyi bir yaşam bulma ümidiyle yola çıkan göçmenlerin birçoğu, hayatlarını tehlikeye atan

bu yolculuk boyunca insan onuruyla bağdaşmayan muamelelere maruz kalmakta veya feci şekilde can vermektedir.

Göçmen kaçakçılığı doktrinde, *“ekonomik, siyasi, sosyal veya herhangi bir nedenle yaşamakta olduğu ülkeyi terk etmek isteyen kişilerin, ülkeden yasadışı yollarla çıkmalarına veya başka bir ülkeye girmelerine veya o ülkede yasal olarak ikamet etme hakkı olmayan kişilerin ülkede barınmasına imkan sağlamak”* şeklinde tanımlanmaktadır (Koray, 2008:25). 2000 Tarihli Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne³² Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığı Karşı Protokol’e³³ göre ise göçmen kaçakçılığı, doğrudan veya dolaylı olarak, mali ya da diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin, vatandaşı olmadığı ya da daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin (temini) sağlanmasıdır.

Bu çalışmada ilk olarak Türk Ceza Hukuku’nda göçmen kaçakçılığı suçuna, kanunda düzenleniş şekliyle birlikte genel hatlarıyla değinilecektir. Daha sonra mağdur kavramının doğru tespiti için bu kavramla yakından ilişkili olan bu suçla korunmak istenen hukuksal yarar ve suçun konusu açıklanacaktır. Ardından mağdur başlığı altında, önce mağdur kavramı açıklanacak sonrasında ise, asıl çalışma konumuz olan göçmenlerin suçun hukuki konusu mu suçun mağduru mu olduğu meselesi sonuçlarıyla birlikte tartışılacak ve bir sonuca varılacaktır.

1. TÜRK CEZA HUKUKUNDA GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SUÇU

Göçmen kaçakçılığı suçu, ülkemiz tarafından da onaylanmış bulunan Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek, Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol’ün (bundan sonra yalnızca *“Protokol”* olarak anılacaktır) gereğinin yerine getirilmesi amacıyla, 2003 yılında 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’na 201/a maddesinin eklenmesi yoluyla hukuk sistemimize girmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu’nda ise *“Uluslararası Suçlar”* başlıklı birinci kısmının *“Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti”* başlıklı ikinci bölümünde 79. maddede düzenlenmiştir.

³² 30.01.2003 gün ve 4800 sayılı kanun ile onaylanmıştır.

³³ 30.01.2003 gün ve 4803 sayılı kanun ile onaylanmıştır.

Türk Ceza Kanunu madde 79'da göçmen kaçakçılığı "(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan,
b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan,

Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Suçun, mağdurların;

a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması,

b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

(3) Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır.

(4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur." şeklinde düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre, üzere göçmen kaçakçılığı suçu " yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokmak veya ülkede kalmasına imkan sağlamak" şeklinde veya " yasal olmayan yollardan bir Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkan sağlamak" şeklinde işlenebilir. Görüldüğü üzere bir Türk vatandaşının yasal olmayan yollardan ülkeye sokulması suç olarak düzenlenmemiştir, çünkü AİHS'e ek 4 no'lu protokolde ve Anayasa'mızın 23. Maddesinin son fıkrasında "vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ve ülkeye girme hakkından yoksun bırakılamayacağı" açıkça ifade edilmiştir. Ancak Türk vatandaşının yasadışı yollardan ülkeye (Türkiye'ye) girdiğinde göçmen kaçakçılığı suçu kapsamında cezalandırılması mümkün değilse de Pasaport Kanunu kapsamında cezai sorumluluğu gündeme gelebilir (Yenidünya, Alşahin, 2009:27).

Göçmen kaçakçılığı suçu seçimlik hareketli bir suçtur. Söz konusu fiillerden birinin gerçekleştirilmesi, suçun oluşması için yeterlidir. Ayrıca bu suç serbest hareketli bir suçtur, fiilin gerçekleştirilme şekli önem arz etmez. Göçmen kaçakçılığı suçunun faili herkes olabilir, fail olabilmek için herhangi bir özel koşul öngörülmemiştir. Göçmen kaçakçılığı suçunda failin, maddi menfaat elde etme "özel kastı" ile hareket etmesi gerekir. Göçmen kaçakçılığı suçunda önem arz eden bir başka husus da teşebbüs meselesidir.

Göçmen kaçakçılığı suçu bir kalkışma (teşebbüs) suçudur. Bir başka ifadeyle, suç teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile failler tamamlanmış suç gibi cezalandırılır (Artuç, 2007:57 vd.).

2. KORUNAN HUKUKSAL YARAR

Suç teşkil eden her fiil, aynı zamanda bir hukuki değeri ihlal etmektedir. Dolayısıyla bir hukuki değerle ilişkilendirilemeyen bir suçtan veya daha genel bir ifadeyle haksızlıktan bahsedilemez. Suç oluşturan fiilin işlenmesiyle, o suç ile korunmak istenen hukuki değerler ihlal edilmiş olur (Ünver, 2003:614).

Bir fiilin kanunda suç olarak düzenlenmesiyle bir veya birden çok hukuksal yarar korunmak istenmiş olabilir. Örneğin hırsızlık suçu, kişinin malvarlığı hakkını koruyan bir suç olarak düzenlenmiştir. Buna karşılık, yağma suçu ile kişinin hem vücut dokunulmazlığını, hem irade hürriyetini, hem de malvarlığı hakkını korumak amaçlanmıştır (Özgenç, 2016:160).

Göçmen kaçakçılığı suçunda, göçmenlerin bulundukları ülkeyi terk ederek başka ülkelere yerleşmesini veya ülkede kalmasını sağlayan kişiler, bunu bir maddi menfaat karşılığında yapmakta ve eylemlerinde kanuna aykırı yöntemleri kullanmaktadırlar. Bu yönüyle göçmen kaçakçılığı suçunda birden çok hukuki yararın ihlal edildiği ve ceza kanunlarında bu suça yer verilerek birden fazla hukuki yararın korunmak istendiği görülmektedir (Bayraktar, Evik, vd., 2016:120). Bir başka ifadeyle, göçmen kaçakçılığı suçu, *“birden çok hukuki menfaati koruyan/çok konulu”* bir suç tipidir.

Ceza hukukunda her suçun asli ve zorunlu mağdurunun devlet olduğu ifade edilir. Göçmen kaçakçılığı suçu söz konusu olduğunda da devlet, ülkeye yasadışı yollarla giren ya da yasal olarak ülkeye girdiği halde sonradan yasadışı duruma düşen göçmenlerin beraberinde getirdikleri problemlerle uğraşmak zorunda kalmakta; bu kişilerin suç işlemesini veya bulaşıcı hastalık yaymasını önlemeye çalışmakta, yine göçmenlerin sebep olduğu ucuz işgücü sebebiyle vatandaşlarının kayıplarını gidermeye çalışmaktadır. Ayrıca kaçak göçler devletin sınır güvenliği ihlal etmekte, göçmen kaçakçılığı suçunu işlemek amacıyla hazırlanan sahte kimlik veya belgeler, bu belgelere duyulan güvenin sarsılmasına dolayısıyla kamu düzeninin ve güveninin sarsılmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, bu suç ile korunmak istenen ilk ve öncelikli hukuki yarar, kamu düzeni ve kamu güvenidir (Çetin, 2003:119).

Göçmenlerin vücut bütünlükleri ve malvarlıkları bu suç ile korunmak istenen bir başka hukuksal yarar olduğu söylenebilir.

Kaçakçılar tarafından yasal olmayan yollardan ülkeye sokulmak istenen göçmenler genellikle yük taşımacılığında kullanılan kamyon, tır, gemi vb. gibi ulaşım araçlarıyla genellikle konteynır gibi havasız ve aşırı kalabalık bölmelerde taşınmaktadır. Böyle kötü şartlarda yapılan yolculuklar sonucunda birçok göçmen ölmekte veya en iyi ihtimalle yaralanmaktadır. Ayrıca göçmenler hedefledikleri ülkelere ulaşmak için büyük miktarda malvarlıklarını da göçmen kaçakçılarına kaptırmaktadırlar. Bu suçta göçmenlerin genellikle insan onuruyla bağdaşmayan muamelelere maruz kalması sebebiyle, insan onuru da korunmak istenen hukuksal yararlar arasındadır (Koray, 2008:100).

Göçmen kaçakçılığı suçunda, binlerce göçmenin yasadışı bir şekilde ülke değiştirmesi, uluslararası toplum düzenini ihlal etmektedir. Bunun yanında, göçmen kaçakçılığı suçu, organize suç örgütlerinin önemli faaliyet alanında birini oluşturmaktadır. Bu durum da uluslararası toplum düzeni açısından büyük bir tehlike yaratmaktadır. Bu nedenle bu suç ile korunmak istenen hukuksal yararlardan bir diğerinin de uluslararası toplum düzeni olduğu söylenebilir. Ayrıca, kanunda düzenlenme yeri tartışma konusu olan göçmen kaçakçılığı suçunun “uluslararası suçlar” başlığı altında düzenlenmiş olmasında, bu hukuki menfaatlerin etkili olmuş olabileceği ifade edilmektedir (Bayraktar, Evik, vd., 2016:121).

3. SUÇUN KONUSU

Her suçun mutlaka bir konusunun olması gerekir, konusuz bir suç düşünülemez. Suçun konusu, eşya veya şahsın fiziki, maddi yapısı veya bünyesidir. Bir başka ifadeyle, suçun konusu, hareketin yöneldiği kişi ya da şeydir. Örneğin mala zarar verme suçunda, “taşınır ya da taşınmaz mal” suçun konusunu oluşturur. Bazı suçlarda suçun konusu ile mağdur iç içe geçebilir. Ancak mağdur ile suçun konusunu birbirine karıştırmamak gerekir. Örneğin kasten yaralama suçunda mağdur yaralanan kişidir, konu ise bu kişinin vücududur. Hırsızlık suçunda suçun konusu çalınan taşınır mal iken, suçun mağduru çalınan eşyanın sahibidir (Özgenç, 2016:199).

Suçun konusu ile mağduru birbirinden farklı kavramlar olmakla birlikte, bazı suç tiplerinde her ikisi de aynı şeyi ifade eder. Örneğin, insan ticareti suçunda, eylem doğrudan mağdurun maddi ve manevi varlığı üzerinde gerçekleştirilmektedir. Bu suçta söz konusu olan fiillerin, suça konu bireyleri nesne haline getirmesi, bir eşya gibi alınır satılır, sevk edilir hale getirmesi sebebiyle, bu suçun mağduru olan insanlar aynı zamanda suçun konusunu da teşkil etmektedir.

Ancak bu durum, suç tipinin özelliğinden kaynaklanan istisnai bir durumdur (Yenidünya, 2007:1).

Suçun konusunun belirlenmesi, cezanın artırılması ve eksiltilmesi sebeplerinin uygulanması sırasında cezanın bireyselleştirilmesi aracı olarak önem arz eder. Gerçekten, Türk Ceza Kanunu'nun "*Cezanın Belirlenmesi*" başlıklı 61. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendine göre, hakim temel cezayı belirlerken suçun konusunun önem ve değerini göz önünde bulundurur (Artuk, 2016:285).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında göçmen kaçakçılığı suçunun konusu, suçun üzerinde işlendiği "göçmen" kişi olduğunu söyleyebiliriz. Protokol'ün 5. maddesinde de, "Göçmenlerin Cezai Sorumluluğu" başlığı altında, göçmenlerin, " bu Protokol'ün 6. Maddesinde öngörülen eylemlerin konusu olmaktan dolayı bu Protokol'e göre, cezai kovuşturmaya tabi tutulamayacakları" ifadesine yer verilerek suçun konusunun göçmenler olduğu vurgulanmıştır.

Göçmen kaçakçılığı suçunda "göçmen" ifadesi ile neyin kastedildiğinin üzerinde durulması gerekmektedir. Uluslararası düzeyde, evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen kavramı sözlükte ve yabancılar hukuku mevzuatında "muhacir" kelimesinin karşılığı olarak kullanılmakta ve bu kavramdan sadece "yerleşmek amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye göç eden' sınırlı sayıdaki kişiler anlaşılmaktadır. Göçmen kaçakçılığı suçu açısından ise göçmen kavramı, sadece sınırlı sayıdaki bu kişileri değil, herhangi bir nedenle ülkesinden ayrılmak durumunda olan daha geniş bir kitleyi ifade etmektedir (Evik, 2005:128). Göçmen kavramı, bireyin göç etme kararını zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmadan kişisel endişelerle ve kendi özgür iradesiyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler de göçmen kavramına dahil edilmektedir (IOM,2004: s.40). Dolayısıyla göçmen kaçakçılığı suçu açısından göçmen kavramı, muhacir, mülteci, sığınmacı ve vatansız, yabancı ve Türk vatandaşı kavramlarını kapsamaktadır.

4. MAĞDUR

Suçun maddi unsurların biri de mağdurdur, dolayısıyla mağduru olmayan bir suç düşünülemez. Mağdur kavramı genel

anlamda, bir suç işlenmesi veya sosyal kurallardan birinin çiğnenmiş olması dolayısıyla zarara uğrayan veya bu gibi eylemlerden etkilenen kişi olarak da tanımlanmaktadır (Yücel, 2007:38). Ceza hukuku bakımından ise mağdur; işlenen suçun konusu kişilik hakları veya malvarlığı üzerindeki mülkiyet hakkı olması nedeniyle suçtan doğrudan doğruya zarar görmüş veya zarar görme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış olan kişidir. Dolayısıyla bir kişinin suçun mağduru olması için, suçun konusunun kendisine ait olması' işlenen suçun kişilik haklarını veya mülkiyet hakkını ihlal etmiş olması ve ihlal sonucunda doğrudan doğruya zarar görmüş veya zarar görme tehlikesi geçirmiş olması gerekir (Kunter, Yenisey vd., 373).

Bu itibarla suçtan zarar gören ile mağdurun aynı şey olmadığını da ifade etmek gerekir. Suçtan zarar gören kavramı, mağdur kavramına göre daha geniştir. Suçtan zarar gören, bir suçun işlenmesiyle hukuken korunan menfaatleri doğrudan veya dolaylı olarak ihlal edilen kimsedir. Bir suçun mağduru, işlenen suç ona karşı bir haksızlık teşkil ettiğinden aynı zamanda suçtan zarar görendir. Örneğin, kasten yaralama suçunda vücut bütünlüğü ihlal edilen kimse hem mağdur hem suçtan zarar görendir. Buna karşılık, bazı suçlarda suçun mağdurundan başka kimseler de zarara uğramış olabilir. Kasten öldürme suçunun mağduru yaşama hakkına son verilen kişi olduğu halde, bu suç sonucu hakları zarara uğrayan eş, çocuk, anne-baba gibi yakınları da suçtan zarar gören konumundadır (Artuk, 2016:288).

Bununla birlikte sadece gerçek kişiler suçun mağduru olabilir. Tüzel kişiler, bir suçtan ancak zarar gören konumunda olabilir. Hemen belirtmek gerekir ki suçta mağdurluk ve faillik sıfatının birleşmesi söz konusu olamaz. Bir başka ifadeyle bir kimsenin aynı suçun mağduru ve faili olması da mümkün değildir (Hakeri, 2016:141).

Göçmen kaçakçılığı suçunda, göçmenlerin suçun mağduru mu yoksa konusu mu olduğu hususu doktrinde ve uygulamada tartışmalı olduğu gibi sonuçları açısından da son derece önemlidir. Suçun mağdurunun göçmenler olduğunun kabul edilmesi halinde, birden fazla göçmenin söz konusu olduğu bir olayda faile tayin olunacak cezanın zincirleme suç³⁴ hükümleri çerçevesinde arttırılması gündeme gelecektir. Ancak göçmenlerin suçun konusu olduğunun kabulü

³⁴ Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda TCK m.43/2 gereği zincirleme suç hükümleri uygulanır. Aynı neviden fikri içtima olarak da ifade edilen bu durumda faile tek ceza verilir, ancak bu ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Detaylı bilgi için bkz: Demirbaş, 2016:542.

halinde ise göçmenlerin sayıca çok olması, TCK.'nın 61. maddesi uyarınca alt sınırdan uzaklaşarak ceza verilmesini gerektiren bir durum olarak dikkate alınacak olup, zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır.

Bir görüşe göre, göçmen kaçakçılığı suçunun mağduru, içinde bulundukları çaresizlikten faydalanılarak, kaçakçılar tarafından kendilerinden maddi menfaat sağlanmak üzere insan onuruyla bağdaşmayan bir şekilde yasal olmayan yollarla ülkeye sokulan, ülke dışına çıkarılan ve malvarlıkları ile maddi ve manevi vücut bütünlüklerini kısmen veya tamamen kaybeden göçmenlerdir (Arslan, 2003:119; Evik, 2005:140; Hakeri, 2004:5). Bu görüşü savunanlara göre, uluslararası toplum, bu suçun mağduru olamaz. Çünkü uluslararası toplum soyut bir kavramdır ve tıpkı devletin mağdur olması gibi dolaylı ve belirsiz bir özelliğe sahiptir (Bayraktar, Evik, vd.. 2016:124).

Kanunun lafzına bakıldığında, suçun mağdurlarına (göçmenlere) karşı nitelikli hallerin işlenmesi halinde cezanın arttırılacağı öngörülmektedir. Bu nedenle kanunun göçmenleri mağdur olarak kabul ettiği söylenebilir. Gerçekten TCK m.79'daki *"Suçun, mağdurların; a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması, b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi"* şeklinde ifadeler yer verilmek suretiyle göçmenlere mağdur sıfatı açıkça tanınmıştır. 765 sayılı TCK m. 201 ve 5237 sayılı TCK m. 79'un gerekçesinde ise *" Bu suçta asıl mağdurlar, çaresizlik ve yoksulluk nedeniyle kendilerine bir ekmek kapısı açmak için çırpınan insanlardır"* tespitine yer verilmiştir. Ancak Erel'e göre madde gerekçesinde belirtilen bu ifadeler, hukuksal anlamdaki mağduriyeti değil sosyal anlamdaki mağduriyeti işaret etmektedir (Erel, 2007:270).

Yargıtay ise verdiği kararlarda göçmenlerin suçun mağduru değil suçun konusunu olduğunu vurgulamaktadır. *"...Sosyal olarak suçtan zarar gören durumunda bulunan göçmenlerin göçmen kaçakçılığı suçunun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusu oldukları, suçun yasal mağdurunun uluslararası toplum olduğu, göçmenlerin sayıca çok olmasının TCK.nun 61. maddesi uyarınca alt sınırdan uzaklaşarak ceza tayin edilmesini gerektireceği gözetilmeden, zincirleme suç kabulü ile 5237 sayılı TCK.nun 43/2. madde ve fıkrasının uygulanması suretiyle ceza tayini..."* (Y. 8. CD, 25.4.2006/2028-3617, 25.4.2006/1442-3616, 24.4.2006/1087-3557, 18.12.2006/3628-9363). Ancak Yargıtay bu kararları oy çokluğu ile

almaktadır. Yargıtay 8. Ceza Dairesi Üyesi H.Y. Aktan ise göçmenlerin bu suçun mağduru olduğu görüşündedir. Konuyla ilgili kararlara yazdığı karşı oy gerekçeleri şunlardır: *“Göçmen kaçakçılığı suçunda, göçmenlerin mağdur sayıldıklarında tartışma bulunmamaktadır. Nitekim Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokolün 5. maddesi de göçmenlerin cezai kovuşturmaya tabi tutulmayacaklarını öngörmektedir. Diğer taraftan TCK’nın 43. maddesinin 2. fıkrasında “aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda” zincirleme hükmünün uygulanacağı öngörülmektedir. Bu nedenlerle mahkemenin sanıklar hakkında TCK’nın 43/2. maddesinin fıkrasını uygulamasında bir isabetsizlik görmediğimden çoğunluk görüşüne katılmamaktayım.”* (Y 8. CD 25.4.2006/2028- 3617, 25.4.2006/1442-3616).

Protokol’ün 5. maddesinde “Göçmenlerin Cezai Sorumluluğu” başlığı altında, göçmenlerin, “ bu Protokol’ün 6. Maddesinde öngörülen eylemlerin konusu olmaktan dolayı bu Protokol’e göre, cezai kovuşturmaya tabi tutulamayacakları” belirtilmektedir. Bu aslında göçmenlerin hukuksal anlamda suçun mağduru olmadıklarını ortaya koyan bir düzenlemedir. Zira uluslararası sözleşmede ve sözleşmeye ek söz konusu protokolde suçun hukuksal anlamda mağduru göçmenler olarak düşünülseydi, göçmenlerin bu suçtan dolayı cezalandırılmayacağına ilişkin ayrıca bir düzenleme öngörülmezdi. Çünkü bir kimsenin mağduru olduğu suçtan dolayı cezalandırılması veya mağduru olduğu suça iştirak nedeniyle sorumlu tutulması mümkün değildir. Erel’e göre, Protokol’deki bu düzenleme ile suçun sosyal anlamda mağduru konumunda olan göçmenlerin ayrıca göçmen kaçakçılığı suçundan da cezai kovuşturmaya tabi tutularak daha da mağdur edilmelerinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Erel, 2007:270).

Doğan, suçun asıl mağdurunun uluslararası toplum ve onu oluşturan devletler olduğunu, suçun uluslararası suçlar kısmında düzenlenmiş olmasının da bu görüşünü desteklediğini dile getirmektedir. Bundan başka, suçun oluşumu bakımından göçmenlerin zarar görmüş veya zarar görme tehlikesi geçirmiş olması şartının aranmaması, dolayısıyla göçmenlerin bu suçtan zarar görmelerinin onları suçun yasal mağduru haline getirmeyeceğini ifade etmektedir. Gerçekten insan ticareti suçunda bireyler gerçekten mağdur konumundadır, çünkü bu suçta tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden

yararlanmak şeklindeki hareketler söz konusu iken göçmen kaçakçılığı için bu hareketlerin varlığı şart değildir (Doğan, 2008:114). Keskin'e göre ise, bu suçun hukuksal anlamda mağduru toplumu oluşturan bireylerdir. Çünkü devlet bir tüzel kişi olduğu için, bir suçtan ancak zarar gören konumunda olabilir. Göçmen kaçakçılığı suçu ile ülkenin kamu düzeni ve sınır güvenliği ihlal edilmekte ve dolayısıyla ülkede yaşayan her birey bu suçun mağduru haline gelmektedir (Keskin, 2011:85).

Değinilmesi gereken bir başka mesele ise, göçmen kaçakçılığı suçunda göçmenlerin rızalarının bulunmasıdır. İlgilinin rızası TCK m.26/2'de *"Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez"* şeklinde, hukuka aykırılığı kaldıran genel bir hüküm olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla Türk Ceza Kanunu'muzda korunan hukuki değer tamamen bireyin kişisel durumu ile ilgili olduğu suç tiplerinde ilgilinin (mağdurun) rızası, fiili hukuka uygun hale getirmektedir. Göçmen kaçakçılığı suçunda da, göçmenler, kaçakçılar tarafından tamamen kendi rızaları dahilinde kaçırılmakta, onlarla işbirliği yapmakta hatta kaçakçılara bunun karşılığında maddi menfaat sağlamaktadırlar. Üstüne üstlük göçmenler, bir şekilde göçmen kaçakçılarına ulaşarak başka bir ülkeye yasadışı yollardan girmeyi ve/veya orada kalmayı bizzat talep etmektedirler. Göçmen kaçakçılığı suçunu insan ticareti suçundan ayıran temel noktalardan birisi de budur. Her ne kadar göçmenlerin vermiş oldukları bu rızanın, bir ülkeye giriş-çıkış ve orada kalmaya ilişkin kamusal düzen ve kurallar üzerinde etkili olamayacağı dile getirilmekte ise de ortada bir rıza vardır. Çocukların cinsel istismarı gibi bazı istisnai suç tipleri hariç olmak üzere, fiile rıza gösteren kişiyi suçun hukuksal anlamda mağduru olarak kabul etmek, hakkın kötüye kullanılmasına yol açacağı için, ceza hukukunun genel prensipleriyle bağdaşmaz. Bu sebeple, söz konusu istisnai suç tiplerinden biri olmayan göçmen kaçakçılığı suçunda, kendi istekleri doğrultusunda kaçakçılar tarafından kaçırılan göçmenleri suçun mağduru olarak kabul etmemiz mümkün değildir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, göçmen kaçakçılığı suçunda göçmenleri mağdur olarak kabul etmek, başarılı bir şekilde gerçekleşen, bir başka ifadeyle, can kaybı, insan onuruna aykırı muamele, maddi yönden sömürü gibi hususların söz konusu olmadığı göçmen kaçakçılığı organizasyonu açısından da pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü böyle bir durumda makul seviyede bir ücret

karşılığında ve yasal yollarla girme imkanının bulunmadığı ülkeye giren göçmenlerin bu suçtan zarar gördüğü iddia edilemez, aksine göçmenler böyle bir durumdan yarar sağlamaktadır. Ayrıca, göçmen kaçakçılığı suçunun seçimlik hareketlerinden biri olan bir yabancının ülkede kalmasına imkan sağlamanın sahte pasaport düzenlenmesi suretiyle gerçekleştiği bir durumda da, ülkede yasadışı şekilde kalmaya devam eden göçmenin suçtan zarar gördüğü ve dolayısıyla suçun mağduru olduğu söylenemez. Ancak ister can kaybı, yaralanma, kötü muamele, sömürü vb. gibi durumlar yaşansın ister yaşanmasın her durumda uluslararası toplum düzeni sarsılmış olacaktır. Bu nedenle göçmen kaçakçılığı suçunun daimi ve asıl mağduru uluslararası toplumdur.

SONUÇ

Göçmen kaçakçılığı suçunun düzenlendiği Türk Ceza Kanunu m.79'da suçun mağdurunun göçmenler olduğunu çağrıştıran ifadeler kullanılmış ve madde gerekçesinde " *Bu suçta asıl mağdurlar, çaresizlik ve yoksulluk nedeniyle kendilerine bir ekmek kapısı açmak için çırpınan insanlardır*" tespiti yer verilmişse de; bu ifadeler, Yargıtay kararlarında da vurgulandığı üzere, hukuksal anlamda bir mağduriyeti değil, sosyal anlamda mağduriyeti işaret etmektedir.

Göçmen kaçakçılığı suçunda, göçmenlerin rızasının fiili hukuka uygun hale getirmemesi, göçmenlerin hukuksal anlamda suçun mağduru değil, suçun konusu oldukları görüşünü destekler niteliktedir. Çünkü ceza hukukunda ilgilinin (mağdurun) rızası, hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir durumdur. Ayrıca, suçun kişilere karşı suçlar yerine uluslararası suçlar kısmında düzenlenmiş olması, suçun oluşumu bakımından göçmenlerin zarar görmüş veya zarar görme tehlikesi geçirmiş olması şartının aranmaması, hatta göçmenlerin bazı hallerde bu suçtan fayda görmesi gibi nedenler ve Protokol'ün 5. maddesinde, göçmenlerin, " bu Protokol'ün 6. Maddesinde öngörülen eylemlerin "*konusu*" olmaktan dolayı bu Protokol'e göre, cezai kovuşturmaya tabi tutulamayacakları" ifadesine yer verilmesi, göçmenlerin, göçmen kaçakçılığı suçunun yasal mağduru değil konusu olduğunu, suçun asıl mağdurunun uluslararası toplum olduğunu göstermektedir.

Bu çıkarıma göre, birden fazla göçmenin söz konusu olduğu bir olayda faile verilecek cezanın zincirleme suç hükümleri çerçevesinde arttırılması söz konusu olmayacaktır. Suça konu göçmenlerin sayıca çok olması, yargılama makamı tarafından TCK.'nın 61. maddesi

uyarınca alt sınırdan uzaklaştırılarak ceza verilmesini gerektiren bir durum olarak değerlendirilecektir.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Ç.. (2003). Göçmen Kaçakçılığı Suçları. AÜHFD, 53(4): 113-145.
- ARTUÇ, M.. (2007). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. Terazî Hukuk Dergisi, 16: 53-68.
- ARTUK, M. E., GÖKÇEN, A. ve YENİDÜNYA, A. C.. (2016). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi.
- BAYRAKTAR, K., EVİK, V. S. ve KURT, G.. (2016). Özel Ceza Hukuku, Uluslararası Suçlar. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- ÇİÇEKLİ, B. ve DEMİR, O. Ö.. (2013). Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler. Ankara: Karınca Yayınları.
- DEMİRBAŞ, T.. (2016). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- DOĞAN, K.. (2008). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- EREL, K.. (2007). Yargıtay Kararları Işığında Göçmen Kaçakçılığı Suçu. TBB Dergisi, 71: 264-299.
- EVİK, H. A.. (2005). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(3-4): 125-179.
- HAKERİ, H. (2016). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi.
- HAKERİ, H. (2004). Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçları. Kamu Hukuku Arşivi Dergisi, 1: 1-18.
- KESKİN, İ. (2011). Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçları. Adalet Dergisi, 41: 69-105.
- KUNTER, N., YENİSEY, F. ve NUHOĞLU, A.. (2010). Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.
- ÖZGENÇ, İ.. (2016). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÜNVER, Y.. (2003). Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YENİDÜNYA A. C. ve ALŞAHİN, M.E.. (2009). Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK. m.79). TBB Dergisi, 82: 1-50.
- YENİDÜNYA, A. Caner.. (2007). İnsan Ticareti Suçu (TCK m.80). Ankara.
- YÜCEL, M. T.. (2009). Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

www.kazancı.com

International Migration Law Glossary on Migration, International Organization for Migration (IOM), Geneva, Switzerland, 2004, s.40,

http://www.iomvienna.at/sites/default/files/IML_1_EN.pdf

(Erişim Tarihi: 10.07.2017).

SURİYELİ MÜLTECİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRENİM GÖRDÜĞÜ OKULLARDA YAŞANAN SORUNLARA İLİŞKİN TÜRK VE SURİYELİ VELİLERİN GÖRÜŞLERİ

Doç.Dr. Necdet KONAN

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı*

Durdu ÇAVUŞOĞLU

*İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi*

Feyzi OĞUZ

MEB, Pazarcık Cengiz Topel İlkokulu Okul Müdürü

Bu araştırmada temel olarak, Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördüğü okullarda yaşanan sorunlar, bunların nedenleri ve bu sorunların olası çözüm yollarına ilişkin Türk ve Suriyeli öğrencilerin velilerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu araştırmayı gerçekleştirmek için olgu bilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma evrenini Kahramanmaraş ilinde Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördükleri okullardaki Türk ve Suriyeli öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu ise, Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ilçesindeki Suriyeli mültecilerin çocuklarının öğrenci olarak bulundukları okullarda öğrenim gören öğrencilerin, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle belirlenen, 6 Türk ve 6 Suriyeli veliden oluşmaktadır. Araştırmanın verilerine ulaşmak için, uzman görüşü alınarak hazırlanan ve iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Görüşme formunun birinci bölümünde, araştırmanın çalışma gurubunda yer alan, Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördükleri okullardaki Türk ve Suriyeli öğrencilerin velileri ve bu velilerin öğrencilerinin kişisel bilgilerini belirlemeyi amaçlayan sorular yer almaktadır. İkinci bölümde ise Suriyeli mültecilerin çocuklarının öğrenci olarak bulunduğu okullarda öğrenim gören Türk ve Suriyeli öğrencilerin velilerinin, Suriyeli mülteci çocukların öğrenim gördüğü okullarda yaşanan sorunlar, bunların nedenleri ve bu sorunların olası çözüm yollarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanan açık uçlu sorular yer almaktadır. Yarı-yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda *sosyo-ekonomik durum, eğitim öğretim, dil ve iletişim, insani ilişkiler* ve *diğer* şeklinde beş problem alanının varlığı tespit edilmiş olup bu problemlerin çözümüne ilişkin de yine *eğitim öğretim, dil ve iletişim, insani ilişkiler* ve *diğer* şeklinde dört temada öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Suriyeli mülteci, mültecilerin eğitimi, Suriyeli veli

OPINIONS OF THE TURKISH AND SYRIAN STUDENTS' PARENTS ON THE PROBLEMS IN THE SCHOOLS OF SYRIAN REFUGEE LEARNERS

In this research basically, it is aimed to determine the opinions of Turkish and Syrian students' parents on the problems experienced in the schools where Syrian refugee children are educated, reasons of the problems and possible solutions of the problems. In order to carry out this research, a qualitative research in phenomenological design has been designed. The universe of the research is the Turkish and Syrian students' parents in the schools where Syrian refugee children are studying in Kahramanmaraş. The working sample of the research, which is determined by the method of maximum diversity sampling, consists of six Turkish and six Syrian parents of the students in the schools in Kahramanmaraş, Pazarcık where Syrian Refugees' children are studying. In order to gather the data of the study, a semi-structured interview form consisting of two parts and prepared by expert opinion was utilized. In the first part of the interview form, there are questions aiming to determine the personal information of the students' own and the parents of the Turkish and Syrian students in the schools where the Syrian refugee children are studying. In the second part of the interview form, there are open – ended questions aiming to reveal the opinions of Turkish and Syrian students' parents about the problems encountered in schools where Syrian refugees' children are studying, reasons of the problems and possible solution proposals to the problems. The data obtained from the semi-structured interview forms was analyzed by content analysis method. As a result of the research, five problem areas in the form of socio - economic status, education and training, language and communication, human relations and other have been determined and solution proposals to solve these problems have been presented in again education and training, language and communication, human relations and other.

Key words: Refugee, Syrian refugee, education of refugees, Parents of Syrian students

1. GİRİŞ

Kavram olarak II. Dünya savaşından sonra yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanan göç, aslında insanlık tarihi kadar eskidir. Göç kavramıyla ilgili birçok tanım yapılmıştır. Akgür (1997)'den aktaran Ağır ve Sezik'e (2015) göre göç, belirli bir yerleşim bölgesinde yaşayan nüfusun belli bir kesiminin çeşitli ve farklı nedenlerle, bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere yerleşmek üzere, ya da nispeten sürekli

olarak gitmesidir. Castles (2003) ise göçü, doğal felaketler, ekonomik ya da etnik nedenler, dini veya siyasi zulüm yüzünden hareket etmek zorunda kalmak ya da daha iyi istihdam ve yaşam umutlarını aramayı seçmek şeklinde tanımlamıştır.

Castles'ın tanımında geçen nedenlerden tek tek her biriyle ilgili tarihte gerçekleşmiş birçok göç örneği bulunabilir. Bu nedenlerden en dikkat çekici olanı ise siyasi zulüm nedeniyle olanıdır. Zira burada insan veya toplum hayatına kasıt vardır ve söz konusu zulme maruz kalmış insan veya toplumun farklı bir yere veya ülkeye göç etmekten başka çaresi yoktur. Tarihte bunun birçok örneği vardır. Bu anlamda; 1492 yılında on binlerce Yahudi İspanya'dan Osmanlı İmparatorluğu topraklarına göç etmiştir. İkinci dünya savaşı esnasında ve sonrasında yine Yahudilerin Filistin'e göç ettirilmesi ikinci örnek olarak verilebilir. 1945'e kadar Yunanistan, Balkanlar ve Almanya'dan 1 milyonu aşkın insanın Türkiye'ye gelmesi (Karpas 2003), 1990'lı yıllarda Irak başta olmak üzere, Balkan ülkelerinden yaklaşık 900 bin kişinin yine ülkemize gelmesi de diğer örnekler olarak verilebilir. Son olarak 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı nedeniyle milyonlarca Suriyeli ülkemiz dâhil birçok komşu ülkeye ilaveten AB ülkeleri başta olmak üzere dünyanın farklı ülkelerine göç etmek zorunda kalmışlardır.

Ne yazık ki Suriye örneğinde olduğu gibi göç, günümüz toplumlarını ve kültürlerini çok yoğun bir biçimde etkileyerek onları şekillendirmektedir. Dünya genelinde, istisnasız her ülke az veya çok göçten etkilenmiştir. Tarihin hemen her döneminde rastlanabilecek olan kitlesel göçe, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan oranlarda şahitlik edilmiş, buna bağlı olarak da göçmen nüfusu yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızlı bir artış göstermiştir. Nitekim Birleşmiş Milletler verilerine göre göçmen nüfusundaki mevcut artış, şuan ki hızıyla artmaya devam ederse, 2050'de dünyadaki uluslararası göçmen sayısının 400 milyonu geçmesi beklenmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2015). Yine BM verilerine göre mevcut durumda en fazla göçmen barındıran ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye, hem coğrafi konumu nedeniyle hem de coğrafyasında yaşanan krizler karşısında mazluma kucak açan politikalar benimsemesiyle söz konusu göç hareketinden en fazla etkilenen ülkedir. Ülkemiz benimsediği politikalar ve sağladığı ekonomik ve siyasi istikrar neticesinde çoğu göçmen için hedef ülke olurken bazı göçmeler için de AB ülkelerine geçiş güzergâhında bulunan transit ülke konumundadır.

Arap baharı süreci çerçevesinde, 2011 yılında komşumuz Suriye de karışmış ve gerek rejim güçleri, gerekse de sayıları yüzlerle ifade edilen örgütler insanların hayatına kast etmiş ve neticede sayıları milyonları bulan birçok Suriyeli çareyi Türkiye başta olmak üzere çevre ülkelere göç etmekte bulmuştur. Ülkemiz şuan milyonlarca Suriyeli insana ev sahipliği yapmaktadır. Suriye'deki mülteci krizine dünya kamuoyunun duyarsız kalmasına rağmen, ülkemiz, Suriyelileri “açık kapı” politikası gereği Geçici Koruma Statüsü altında misafir etmiş ve etmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre, çatışma ve savaşın başladığı 2011 yılından itibaren milyonlarca Suriyeli yaşadığı yeri terk ederek gerek ülke içinde yer değiştirerek gerekse de ülkesini terk ederek Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi komşu devletlere sığınarak mülteci durumuna düşmüşlerdir. Tablo 1, ülkeler bazında kaç kayıtlı Suriyeli mültecinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Ülkelere Göre Kayıtlı Suriyeli Mülteci Sayıları

Ülke	Mülteci sayısı	UNHCR veri güncelleme tarihi
Türkiye	3.106.932	27.07.2017
Lübnan	1.001.051	30.06.2017
Ürdün	660.422	20.08.2017
Irak	244.605	31.07.2017
Mısır	122.203	31.07.2017
Kuzey Afrika	30.104	30.04.2017
Avrupa ülkeleri	866.831	15.02.2017
Toplam	6.032.148	

(Kaynak, UNHCR)

Tablo 1'deki veriler incelendiğinde, en fazla Suriyeli mültecinin bulunduğu ülke Türkiye iken onu sırasıyla Lübnan ve Ürdün'ün izlediği görülmektedir. Irak, Mısır, Kuzey Afrika ve Avrupa ülkelerindeki mülteciler de dahil edildiğinde 6 milyonu aşkın Suriyeli mülteci olduğu görülmektedir (UNHCR, 2017).

Aynı kaynaktaki verilere göre Türkiye'de geçici koruma altına alınan Suriyeli mültecilerin sayısı 3.106.932 kişidir. Bu sayının 1.388.798'i çocuk, 789.161'i kadın, 928.973'ü ise erkektir. Zorunlu göç yapmış mültecilerin bir kısmı Türkiye dâhil Suriye'ye komşu

ülkelerde inşa edilen/düzenlenen kamplarda kalmaktadırlar. Ancak kamplarda kalan sayının onlarca katı mülteci il, ilçe ve kasaba merkezlerinde kiradıkları evlerde kalmaktadırlar. Türkiye’de geçici koruma amaçlı çeşitli şehirlerde toplam 14 kamp/bölüm - çadırkent, ve 9 konteynerkent kurulmuştur. Söz konusu bu kamplar, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sevk ve idare edilmektedir. Tablo 2’de, geçici koruma altına alınan Suriyeli yabancıların iller bazında dağılımına ait veriler sunulmuştur. (Tablo 2’de tüm iller yerine en fazla ve en az Suriyeli mültecinin bulunduğu illerden birkaçı verilmiştir.)

Tablo 2 Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Yabancıların İllere Göre Dağılımı

Sıra no	İl adı	İl nüfusu	Suriyeli Mülteci Sayısı			Yüzde
			Toplam	Yerleşim yerlerinde	Barınma Merkezlerinde	
1	Kilis	130.825	122.327	85.857	36.470	93,50
2	Hatay	555.165	379.141	359.919	19.222	24,38
3	Şanlıurfa	940.627	405.511	291.293	114.218	20,90
4	Gaziantep	974.244	318.078	278.991	39.087	16,11
5	Mardin	796.237	93.504	89391	4.113	11,74
8	Kahramanmaraş	112.634	86.964	68996	17.968	7,82
16	İstanbul	804.116	438.861	438.861	----	2,96
78	Iğdır	192.785	81	81	----	0,04
79	Sinop	205.478	71	71	----	0,03
80	Artvin	168.068	40	40	----	0,02
81	Bartın	192.389	31	31	----	0,02
	70 il	742.303	989.832	962365	27.467	34,93
	81 il toplamı	14.871*	834.441	2575896	258.545	100

(Kaynak, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Nisan-2017 ***Tuik, 31 Aralık 2016**)

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde, kayıt altına alınan Suriyeli mültecilerin nüfusa oranla en fazla olduğu il Kilis (%93.50) iken, bu ili %24.38 ile Hatay; %20.90 ile Şanlıurfa, %16,11 ile Gaziantep izlemiştir. 81 il içinde Kahramanmaraş 8. sırada bulunmaktadır. Nüfusa oranlama yapılmadan en fazla Suriyeli sırasıyla İstanbul (438.861), Şanlıurfa (405.511) ve Hatay’da (379.141) yaşamaktadır.

En az Suriyeli mültecinin yaşadığı iller ise Iğdır, Sinop, Artvin ve Bartın'dır. Nisan 2017 itibarıyla 258.545'i kamp ve barınma merkezlerinde olmak üzere toplam 2.834.441 Suriyeli mülteci ülkemizde yaşamaktadır.

Bu sayılar, hem Türkiye'ye göç eden Suriyeli mülteciler açısından hem de Tablo 2' deki iller başta olmak üzere tüm Türkiye açısından birçok sorun anlamına gelmektedir. Alan yazın incelendiğinde, bu sorunların genel olarak *göç öncesi*, *göç esnası* ve *göç sonrası* şeklinde üç başlıkta ele alındığı görülecektir. Mültecilerin geldikleri ülkede yaşadıkları travmatik olaylar, sahip oldukları tüm varlıklarını geride bırakma, bir kısım aile üyelerinden, dost ve sevdiklerinden ayrılma, göç öncesi faktörler arasındadır. Göç sırasında ise yaşanan olayları, kayıpları, göç ederken yaşanan zorlukları, zaman zaman şiddete maruz kalmaları, beslenme sorunlarını sayabiliriz. Son olarak, hedef yere/ülkeye yerleşme, çevreye ve kültüre uyum sağlama, sosyal ve sağlık hizmetlerine erişim, ayrımcılık ve sosyal dışlanmayla karşılaşma, dil engeli, eğitim hizmetlerine erişim gibi bileşenler ise göç sonrası sorunlardır (Measham, ve diğ., 2014). Bu problemlerin elbette göç eden herkesi etkilediği ancak en çok kadınları ve çocukları etkilediği söylenebilir. Çocukları etkileyen bu problemlerin hiç biri çocuğun tüm hayatını şekillendirecek olan eğitim ve eğitime erişim probleminden daha önemli değildir.

Eğitim, yerli / öz veya mülteci ayrımı olmaksızın bütün çocukların faydalanması gereken bir haktır. Türkiye, eğitim hakkını koruma altına alan birçok uluslararası sözleşmeye taraftır. Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bu sözleşmelerden birkaçıdır (İnsan Haklarını İzleme Örgütü (İHiÖ), 2015). Ülkedeki mülteci çocuklar dahil tüm çocuklara eğitim verme sorumluluğu Türkiye'nin 1995 yılında taraf olduğu "Çocuk Hakları Sözleşmesi" çerçevesinde ele alınmaktadır (Seydi, 2014). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2. Maddesi:

"Taraf Devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler

nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.”

şeklinde. Bu madde ile, vatandaşlık hakkına sahip olmasalar bile Suriyeli çocuklar, Türkiye sınırları içerisinde bulundukları için eğitim hakkından faydalanabilirler ve bu bir gerekliliktir. Suriyeli göçmen çocukların toplumsal uyumu ve insani değerlerin korunması adına Türkiye, mültecilere eğitim imkânı sunmak amacıyla önemli adımlar atmıştır. Bu bağlamda, 2013 yılında “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ile geçici koruma altındaki Suriyeli mülteci çocukların “ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanabileceğini” belirtmiştir. Ekim 2014’te ise Türkiye, Geçici Koruma Yönetmeliğindeki, yabancılara “... eğitim hizmeti verilebilir” maddesi çerçevesinde yabancılara eğitim faaliyetlerinin sağlanması teminatını vermiş ve bu faaliyetlerin “geçici barınma merkezlerinde veya barınma merkezleri dışında Suriyelilerin yaşadığı diğer yerlerde, Milli Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda ve ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülür” demiştir (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2015). Suriyeli mültecilerin çocuklarının eğitimi, bu düzenlemelerle yasal bir çerçeveye oturtulmuştur. Yani, Suriyeli çocuklar eğitim hizmetlerine kamp içi ve dışı, geçici eğitim merkezleri ve Suriyelilerin bulunduğu yerlerdeki devlet okulları aracılığıyla ulaşabilmektedir.

Suriyeli mültecilerle ilgili sosyal, ekonomik ve eğitim başlıklarında birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Literatür tarandığında, mültecilerin eğitime ve karşılaştıkları sorunlara dair Emin (2016), Tunç (2015), Kap (2014), Seydi (2014) ve Seydi (2013) gibi araştırmacılar tarafından yapılmış çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak konuya dair araştırma sayısının sınırlı sayıda olduğu gerçeğinden hareketle, göçün eğitim üzerindeki etkilerinin derinlemesine incelemenin faydalı olacağı kanısına varılmış ve göç olayından etkilenen ana karakterlerden olan Türk ve Suriyeli velilerin görüşlerinin alınması anlamlı ve önemli görülmüştür.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan problemlere ilişkin Suriyeli ve Türk öğrenci velilerinin görüşlerinin alınması ve problemlere ilişkin olası çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu temel amaç doğrultusunda, araştırmada yanıtı aranan sorular şunlardır:

1. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlar nelerdir?
2. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada derinlemesine bilgi elde edebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi esas alınmış olup uygulamaya ilişkin ayrıntılı ve kapsamlı bir incelenme ve değerlendirmenin yapılabilmesi amacıyla araştırma olgu bilim deseninde tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır. Olgu bilim ise, bize tümüyle yabancı olmayan, ama aynı zamanda da tam olarak kavrayamadığımız olguların araştırıldığı çalışmalar için uygun bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.2 Çalışma Grubu

Araştırma Kahramanmaraş ilinin Pazarcık İlçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Suriyeli Mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü resmi okullardaki Suriyeli Mülteci öğrencilerin velileri ve Türk öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme (Yıldırım ve Şimşek, 2013) tercih edilmiştir. Bu amaçla, Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü her okuldan bir Suriyeli mülteci öğrenci velisi ve Suriyeli mülteci öğrencinin bulunduğu sınıftan bir Türk öğrenci velisi araştırmanın çalışma gurubunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda veriler, 6 Suriyeli mülteci öğrenci velisi (SV1, SV2, SV3..... şeklinde kodlanmış) ile 6 Türk öğrenci velisi (TV1, TV2, TV3) olmak üzere toplam 12 katılımcıdan toplanmıştır. Çalışma gurubuna ait kişisel bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 Çalışma Gurubuna Ait Kişisel Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Okul	Çocuğunun	Kaç yıldır
TV1	Erkek	42	Polis	İlkokul	2	2
TV2	Kadın	35	Öğretmen	İlkokul	3	2
TV3	Erkek	36	Esnaf	İlkokul	3	2
TV4	Kadın	40	Ev hanımı	Ortaokul	6	2
TV5	Erkek	39	Öğretmen	Ortaokul	6	2
TV6	Erkek	46	İdari amir	Ortaokul	6	2
SV1	Kadın	31	Öğretmen	İlkokul	2	2
SV2	Erkek	37	S. Meslek	İlkokul	2	2
SV3	Kadın	55	Ev hanımı	İlkokul	3	2
SV4	Kadın	38	Ev hanımı	Ortaokul	6	2
SV5	Kadın	37	Öğretmen	Ortaokul	6	2
SV6	Erkek	39	Teknisyen	Ortaokul	6	2

Tablo 3 incelendiğinde, Türk katılımcılarda erkek ve kadın sayısının eşit olduğu; Suriyeli katılımcılardan 2'sinin erkek 4'ünün ise kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşları 31 ile 55 arasında değişmektedir. İlkokul kademesinde çocuğu bulunan katılımcıların çocukları 2 ve 3. sınıf seviyesindeyken ortaokul kademesinde Türk olsun Suriyeli olsun katılımcıların çocuklarının hepsi 6. sınıftadır.

2.3 Veri toplama araçları

Araştırmada nitel veri toplama aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken alan yazındaki benzer çalışmalar incelendikten sonra araştırmanın amaçları doğrultusunda taslak görüşme soruları belirlenmiştir. Bu taslak, Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında uzman öğretim üyesinin görüşlerine sunulmuş ve onun kapsam, dil ve anlaşılabilirlik açısından görüşleri temel alınarak her bir katılımcı grup için 11 sorudan oluşan soru formları şeklinde yeniden düzenlenmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

2.4 Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri 2016-17 eğitim öğretim yılının yaz döneminde toplanmıştır. Öncelikle, ilgili kurumlardan gerekli izinler

alınmıştır. İkinci olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formları katılımcılara uygulanmadan önce okul yönetimleriyle birlikte görüşmelerin yapılacağı katılımcılar telefonla aranmış ve onlardan kendilerine uygun tarih ve saatte okulda bulunmaları rica edilmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin velileri, bu araştırmayı yapan araştırmacılardan Arapça bilen yazar tarafından aranmıştır. Ses kaydının alınmasına izin veren katılımcılar ile yapılan görüşmeler, ses kayıt cihazına alınmış ve sonrasında Suriyeli mülteci öğrencinin velisine ait ses kaydı Arapça bilen araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilerek deşifre edilirken, Türk öğrenci velilerinki de diğer araştırmacı tarafından deşifre edilerek yazıya aktarılmıştır. Ses kaydına izin vermeyen katılımcılarla yapılan görüşmeler ise, görüşme esnasında notların alınmasıyla elde edilmiştir. Görüşmeler genellikle okul müdürünün odasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında okullara birkaç kez gidilmiştir. Görüşmelerin süresi Suriyeli mülteci öğrencilerin velileriyle yarım saat ile bir saat arası sürerken, Türk öğrenci velileriyle 25 ile 45 dakika arası sürmüştür.

2.5 Verilerin Analizi

Yarı-yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi aşamalar halinde yapılmıştır: (a) yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular ve katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar ses kaydına alınmış ve bu ham veriler iki kez dinlenmiş, (b) Arapça olanların Türkçeye çevrilmesine müteakip verilerin tamamı bilgisayar ortamına deşifre edilerek aktarılmış, yazım ve dilbilgisi açısından kontrol edilmiş ve cümlelerin anlamını değiştirmeyecek şekilde yazım ve dilbilgisi hataları düzeltilmiş, (c) verilen cevaplardan yola çıkarak ortak noktalar bulunmuş ve ayrı ayrı kodlar oluşturulmuş, (d) kod ve temalar organize edilmiş ve temalar, bulguların daha kolay anlaşılabilmesi için tablolaştırılmış, (e) oluşturulan kodlar ve temalar İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünden bir öğretim üyesiyle birlikte yeniden kontrol edilmiş ve (f) katılımcıların düşüncelerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek raporlaştırılmıştır.

2.6 Geçerlik ve Güvenirlik

Öncelikle, literatür taraması yapılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye bağlı kalarak sorular hazırlanmıştır. Görüşme formunun hazırlanma sürecinde İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümünde görev yapan bir öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Çalışma grubunda maksimum çeşitliliğin sağlanması amacıyla farklı özelliklere sahip (ilkokul, ortaokul; Türk ve Suriyeli veli) katılımcılar araştırmaya dâhil edilmişlerdir. İkinci olarak, görüşme formuna geçilmiş ve elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Elde edilen bulguların daha önce oluşturulan kavramsal çerçeve ve ilgili literatürle ne kadar örtüştüğüne bakılmıştır. Bulgular üç okul yöneticisinin görüşlerine sunulmuş ve onlara göre bulguların araştırma ortamından elde edilebilecek bulgular oldukları anlaşılmıştır. Üçüncü olarak, araştırma sürecinde yapılanlar (araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması) ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Son olarak, katılımcıların ifadeleri herhangi bir yorum yapılmadan veya yorum eklemekten doğrudan verilmiştir. Ayrıca, araştırmaya ait ham veri olarak tüm yarı yapılandırılmış görüşme formları, ses kayıtları ve deşifreler saklanmaktadır.

3. BULGULAR

3.1 Türk ve Suriyeli öğrenci velilerinin görüşleri çerçevesinde Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaştıkları /yaşadıkları sorunlara ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda karşılaştıkları sorunlara ilişkin Suriyeli ve Türk öğrenci velilerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaştıkları / yaşadıkları sorunlar Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Suriyeli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullarda Yaşadıkları/Karşılaştıkları Sorunlar

Tema	Kodlar	Katılımcılar	f
Sosyo - ekonomik durum	Geçim zorluğu, yoksulluk,	TV1, TV3, TV4, TV5, SV1, SV3, SV6	7
	Barınma	TV1, TV4,TV5, SV5, SV6	5
	Türk kültürüne uyum	TV1, TV2,TV4,TV5	4
	Çalışma zorunluluğu	SV2, TV5	2
	Güvensizlik	TV4	1
	Kaymakamlık yardımı	SV6	1
Eğitim öğretim	Öğrencilere uyum	TV1, TV2,TV3,TV5, SV4	5
	Devamsızlık (Çalışma	TV3, SV2, SV4, SV5, SV6	5
	Devamsızlık (diğer nedenler)	TV5, SV2, SV4, SV5, SV6	5
	Ders işlenişini olumsuz	TV2, TV3, TV4, TV5	4
	Okul/sınıf düzenini bozma,	TV2, TV3, TV5	3
	Türk öğrencilerle aynı sınıfta	TV2, TV5, SV3	3
	Ders/leri başaramama	SV3, SV4, SV6	3
	Materyal eksikliği	TV1, SV2, SV6	3
	Veli ilgisizliği, yardımcı	TV3, SV4	2
	Ödevi anlamama	SV1	1
	Öğretmen ilgisizliği, hızlı	SV1	1
Dil ve iletişim	Sınırlı Türkçe/ Türkçe bilmeme	TV1, TV2, TV3, TV4, TV5, SV1, SV2,	10
	Sınırlı iletişim/ iletişimsizlik / Okul harici iletişimin olmaması	TV1, TV2, TV3, TV4, TV5, SV1, SV2, SV3, SV5	9
	Dil becerilerindeki yetersizlikler (okuma, yazma,	TV2, TV5, SV1, SV3, SV5	5
	Anadil (Arapça) kullanımı		
İnsani ilişkiler	Ayrımcılık, dışlama, olumsuz	TV1,TV2,TV3,TV4,TV5,SV1,SV2,SV3,	10
	Öğrenciler arası iletişim, dil	TV1, TV2, TV3, TV4, TV5, SV1, SV2,	8
	Veliler arası iletişim ve dil	TV1, TV2, TV3, TV4, TV5, SV1, SV6	7
	Kötü-kaba davranış, kavga	TV1, TV4, SV1	3
	Okul harici ilişki ve iletişimin	TV3, TV4, SV2	3
	Alay etme	TV3, SV2, SV5	3
	Türk öğrencileri olumsuz	TV1, TV3, TV5	3
	Suriyelilerin ayrıcalıklı olduğunu düşünmesi	TV4, TV5	2
	Öğretmenle anlaşamama	TV1, TV3	2
	Yaramazlık	TV1, SV3	2
	İrkçılık	TV5	1
	Küfür, Sarkıntılık	TV1	1
	Ayrı oynama	TV3	1
Diğer	Travmalar	TV5, SV4, SV5	3
	Savaşı bahane edip Türkiye'ye	TV4	1
	Suriye'ye ilişkin düşünceler	SV6	1
	Servisin olmaması	SV6	1
	Çevreyi kirlilemeleri	TV4	1

Tablo 4 incelendiğinde, *sosyo - ekonomik durum, eğitim öğretim, dil ve iletişim, insani ilişkiler* ve *diğer* şeklinde beş alt temanın oluştuğu görülmektedir. En fazla kodun (13 kod) çıktığı tema, *insani ilişkiler* temasıyken, bunu 11 kodla *eğitim öğretim* teması izlemiştir. Sonrasında sırasıyla altı, beş ve dört kodlu, üç tema vardır.

Tablo 4, *sosyo- ekonomik durum* alt teması bakımından incelendiğinde, altı kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, *“geçim zorluğu, yoksulluk, fakirlik”* kodu 7 kez tekrarlanırken, onu *“barınma”* ve *“Türk kültürüne uyum gösterememe”* kodları izlemiştir. Bu alt temada, *“çalışma zorunluluğu”* iki kez, *“güvensizlik ve kaymakamlık yardımı”* kodları ise birer kez belirtilmiştir. *“Geçim zorluğu, yoksulluk, fakirlik”* kodu (TV1, TV3, TV4, TV5, SV1, SV3, SV6) ile *“barınma”* kodunun (TV1, TV4, TV5, SV5, SV6) hem Suriyeli hem de Türk katılımcılar tarafından dillendirilmesi, bir problemin varlığına işaret etmektedir. *“Türk kültürüne uyum gösterememe”* kodu, yalnız Türk katılımcıların (TV1, TV2, TV4, TV5) ifadelerinde vardır. Her ne kadar Suriyeli katılımcılar kültüre uyum noktasında bir görüş belirtmeseler de, yine de onların Türk kültürüne uyum gösterdikleri çıkarımı yapılamaz. Bu alt temadaki kodlara genel olarak baktığımızda Suriyelilerin *sosyo - ekonomik durum*larının iyi olmadığını söylenebilir. *Sosyo-ekonomik durum* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“En büyük sıkıntıları ev sıkıntısıdır. Barınma sıkıntısı. Çok kötü durumdalar. Bazen ben onları sokakta çöp karıştırırken görüyorum gencecik kadınları. Kimse onlara güvenmiyor, onlara iş vermiyor. Büyük sıkıntı içindeler. Ev bulma sıkıntısı yaşıyorlar, kimse ev vermek istemiyor. Çok kötü evlerde oturuyorlar, apartman benzeri yerlerde kesinlikle oturmuyorlar. Daha çok harabe benzeri evlerde kalıyorlar.” (TV4)

“Tek sorun olarak Suriyeli vatandaşların, ülkemiz kurallarına ülkemiz kültürüne karşı duyarsızlığı, ülkemiz insanların onlara karşı bakışlarındaki olumsuzluğun temel sebebi diye biliriz.”(TV2)

“Bir sorunumuz yok, fakat bazılarında sorun var. Tabii ki savaş herkesi olumsuz etkiledi. Para az ama yeterli, geçimimizi zor da olsa sağlıyoruz. Eşim bir gün çalışıyor, on gün çalışmıyor. Bu yüzden çocuklar da çalışıyor. Kirada oturuyoruz.” (SV3)

Tablo 4, *eğitim öğretim* alt teması bakımından incelendiğinde, 11 kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan, “*Öğrencilere uyum gösterememe*” ve gerek “*çalışma zorunluluğu*” nedeniyle olan, gerekse de “*diğer*” nedenlerden dolayı olan *devamsızlık* kodları beşer kez tekrarlanırken, onu bir tane dört frekanslı dört tane de üçer frekanslı kodlar izlemiştir. Bu alt temada, *veli ilgisizliği*, *yardımcı olamaması* iki kez, *ödevi anlamama* ve *öğretmen ilgisizliği*, *hızlı anlatması* kodları ise birer kez belirtilmiştir. Hem *çalışma zorunluluğu* (TV3, SV2, SV4, SV5, SV6) hem de *diğer* nedenlerden dolayı (TV5, SV2, SV4, SV5, SV6) olan *devamsızlık* kodlarını hem Suriyeli hem de Türk katılımcılar ifade etmişlerdir. Ancak bu kodlarda görüş belirtenlerin çoğunluğu yine de Suriyeli veli katılımcılardır. İki kodda toplam on frekansın olması, devamsızlığın eğitim öğretimi olumsuz etkileyen bir problem olarak görüldüğünün bir işaretidir. *Ders/leri başaramama*, *ödevi anlamama* ve *öğretmen ilgisizliği ve hızlı anlatması* kodlarını yalnız Suriyeli veliler ifade ederken, *Suriyeli öğrencilerin ders işlenişini olumsuz etkileme ve okul/sınıf düzenini bozma* kodları ise yalnız Türk veliler tarafından dile getirilmiştir. Eğitim öğretim sorunsalına ait farklı kodların farklı guruplarca ifade edilmesi durumu, Suriyeli velilerin olaya kendi penceresinden, Türk velilerin de kendi penceresinden baktıkları şeklinde yorumlanabilir. *Eğitim öğretim* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Benim çocuğum devam ediyor, ancak hastalandığında devamsızlık yapıyor. Ancak, bazıları çalıştıkları için bazıları da okulu sevmediklerinden dolayı devamsızlık yapıyorlar. Çalışmak zorunda olan öğrenciler var.” (SV6)

“Öğretmen Suriyeli öğrencinin de tam olarak öğrenmesi için çabaladığı zaman, bu Türk öğrenciler için “çok tekrar” anlamına geliyor ve bir süre sonra sıkılıyor, ayrıca Türk öğrenciler için zaman ve bilgi kaybına neden oluyor. Bu durum dersi de çocuğumu da olumsuz etkiliyor”. (TV5)

“Kızım matematik dersini sevmiyor, çünkü anlamıyorum diyor. Türkçeyi anladığı için seviyor.” (SV4)

Tablo 4, *dil ve iletişim* alt teması bakımından incelendiğinde, bu temada 4 kodun bulunduğu; bunlardan *sınırlı Türkçe / Türkçe bilmeme* kodunda on, *sınırlı iletişim/ iletişimsizlik / okul harici*

iletişimin olmaması kodunda dokuz, *dil becerilerindeki yetersizlikler (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)* kodunda beş, ve *anadil (Arapça) kullanımı* kodunda da iki görüşün olduğu görülmektedir. *Sınırlı Türkçe / Türkçe bilmeme* kodunda hem Türk hem de Suriyeli 10 katılımcı (TV1, TV2, TV3, TV4, TV5, SV1, SV2, SV3, SV4, SV5) görüş belirtmiştir. Yalnız bu koddaki frekansa bakarak Suriyeli öğrencilerin *dil bilmeme/Türkçeyi bilmeme* sorunlarının olduğu kesin bir şekilde söylenebilir. Bu sorun, tüm diğer sorunlardan daha önce üstesinden gelinmesi gereken bir sorundur. Zira ne olup bittiğini anlamayan öğrenciden başarı da beklenemez, olumlu insani ilişkiler beklemek de güçtür. Ayrıca bu kod, *anadil (Arapça) kullanımı* koduyla da birlikte değerlendirilebilir, çünkü hedef dili anlamayan öğrenci zorunlu olarak anadilini kullanacaktır. Bu durum da Türk öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında *dil ve iletişim problemine* yol açacaktır. *Dil becerilerindeki yetersizlikler (okuma, yazma, konuşma, anlama vb.)* kodunda beş katılımcı (TV2, TV5, SV1, SV3, SV5) görüş belirtmiştir. Bu kodlarda, görüş belirtenlerin biri hariç yine hepsinin Türk öğrencilerin velisi olması dikkat çekmektedir. Suriyeli öğrencilerin velileri, öğrendikleri Türkçenin çocuklarına yeterli olduğunu düşünüyor olabilirler, ama okuma, yazma, anlama gibi temel becerilerin iletişimi ilerlettiğini bildikleri söylenemez. Zira *okul harici iletişimin olmaması* da bunu destekler niteliktedir. Okul harici iletişimin olmamasının nedeni Suriyeli öğrencilerin okul harici zamanlarda ya çalışmak zorunda kalmalarından ya da yine kendi aralarında oynamalarından kaynaklanıyor olabilir. Toplamda 21 frekansın olduğu dil ve iletişim temasında ciddi sorunların olduğu söylenebilir. *Dil ve iletişim* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Uyum da, iletişim de, dil de problem olarak yaşandı, yaşıyor da.” (TV3)

“Öncelikle dil problemi yaşıyorlar, aynı dili konuşamıyorlar. Kültür çatışması var, Türk öğrenciler ile Suriyeli öğrenciler arasında.” (TV5)

“En büyüğü dil problemidir. Önceleri çok kötüydü ama şimdi biraz biraz anlaşıyoruz... iletişimimiz genellikle okulla sınırlı. Türk velilerin evlerine gitmiyoruz, onlar da bize gelmiyorlar ama ev sahibinin evine gidip geliyoruz, onlar da bizim eve gelip gidiyor.” (SV4)

Tablo 4, *insani ilişkiler* alt teması bakımından incelendiğinde, 13 kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodlardan 10 frekans ile en çok vurgulanan kodun “*Ayrımcılık, dışlama, olumsuz bakış*” kodu olduğu görülmektedir. Bu kod hem Suriyeli hem de Türk velilerce (TV1, TV2, TV3, TV4, TV5, SV1, SV2, SV3, SV4, SV5) dile getirilmiştir. Bu durumda okullarda karşılaşılan problemlerden bir tanesinin bu kod olduğu söylenebilir. İkinci olarak “*öğrenciler arası iletişim, dil sıkıntısı*” koduyla “*veliler arası iletişim, dil sıkıntısı*” kodlarının birbirlerini desteklediği ve tamamladığı söylenebilir. Zira dil aileyle başlar. Türk bir ailenin komşusu Suriyeli bir aileyle iletişimi varsa, bundan etkilenen Türk öğrencinin de sınıfta Suriyeli öğrencilerle iletişiminin olması muhtemeldir. Aksi durumda, yani ailelerin yoksa öğrencinin öğrenciyle de iletişiminin olmayacağı söylenebilir. Son iki kodun her ikisi de *okul harici ilişki ve iletişimin olmaması* koduyla pekiştirilmektedir. *Kötü-kaba davranış, kavgaya* (TV1, TV4, SV1), *alay etme* (TV3, SV2, SV5), *yaramazlık* (TV1, SV3) gibi kodlar da yine hem Türk hem de Suriyeli velilerce ifade edilmiştir. Ancak her üç davranışın da frekansının az olması kısmen iyi bir duruma işaret etmektedir. Yine de üzerinde durulması gereken kodlardandır. Zira yaramazlık ve alay etme davranışları önü alınamazsa, *şiddete ve kavgaya* hatta daha sonraları *ırkçılığa* kadar yol alabilir. Son olarak, bu alt temada *Türk öğrencileri olumsuz etkileme* kodu dikkat çekmektedir. Yalnız Türk velilerin (TV1, TV3, TV5) dile getirdiği bu kod, Türk velilerin Suriyeli öğrencilerin kendi çocuklarını olumsuz etkileyeceği endişesini yaşadıklarını göstermektedir. *İnsani ilişkiler* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Bazı Türk öğrenciler Suriyeli öğrencileri dışlıyor bazıları da arkadaşlık kuruyor, bazıları bunlar “suri suri, pis” diyorlar.” (SV5)

“Öğrenciler arasında ayrımcılık otomatik olarak oluşuyor. Bunun nedeni çoğunlukla biz velileriz. Çünkü biz “bu aile Suriyeli” dediğimizde çocuk onu alıyor ve kendisi de kullanıyor. Ama şeklen kullanıyorlar.” (TV1)

“Ben dâhil Türk velilerin birçoğunun, Suriyeli velilere bakışı maalesef olumsuz.” (TV1)

Tablo 4 son olarak, *diğer* alt teması bakımından incelendiğinde, biri üç, diğerleri birer koddan olan beş kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu alt temada, 3 frekans ile en çok vurgulanan

kodun “*Travmalar*” kodu olduğu görülmektedir. Bu kod hem Suriyeli hem de Türk velilerce (TV5, SV4, SV5) dile getirilirken, “*savaşı bahane edip Türkiye’ye gelme*” ile “*çevreyi kirletmeleri*” kodları yalnız Türk katılımcılar tarafından, *Suriye’ye ilişkin düşünceler*” ile “*servisin olmaması*” kodları da yalnız Suriyeli katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Savaşın Suriyeli çocuk olsun büyük olsun farklı travmalara neden olduğu bu alt temadan anlaşılabilir. Ancak bunu bahane ederek Türkiye’ye yerleşmek amacıyla gelen ya da Türkiye’yi transit kullanarak AB ülkelerine geçmek isteyen Suriyeliler de olabilir. Diğer alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Bazen çocuklarım istediklerini alamıyor. Savaş bizi mahvetti, evimiz malımız yok. Ekonomik durumumuz orta durumda.” (SV2)

“Savaş büyük küçük her Suriyelide bir takım travmaya yol açmıştır. Bu travmaları giderecek bir takım rehberlik faaliyetleri yapılmalı.” (TV2)

3.2 Türk ve Suriyeli öğrenci velilerinin görüşleri çerçevesinde Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan / yaşanan sorunların çözümüne ilişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda karşılaşılan / yaşanan sorunların çözümüne ilişkin Suriyeli ve Türk öğrenci velilerinin yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan / yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Suriyeli Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullarda Karşılaşılan / Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Tema	Kodlar	Katılımcılar	f
Eğitim öğretim	Farklı sınıfta/okulda olmalı	TV2, TV3, TV4	3
	Dersleri sevmeli	SV1, SV4	2
	Sosyal etkinlikler arttırılmalı	TV5, SV6	2
	Başarmak için daha fazla çalışmalı	SV2, SV3	2
	Öğretmenler daha ilgili olmalı	TV2, SV1	2
	Denklik sınavı yapılmalı	TV3, TV5	2
	Arkadaşları yardımcı olmalı	SV1, SV4	2
	Servis verilmeli	SV6	1
	Aynı sınıfta olmalı	TV1	1
	Okul/sınıf kurallarına uymalı	TV1	1
	Türk ve Arap öğretmenler eğitim	TV4	1
	Ara eğitimler verilmeli	TV4	1
	Her veli kendi çocuğuna sahip çıkmalı	SV3	1
	Öğrenci yetenekli olduğu alanda	TV5	1
Dil ve iletişim	Türkçe öğrenmeli /Türkçe kursuna	TV1, TV3, TV5, SV1, SV2,	6
	(Daha fazla) iletişimde bulunmalı	TV1, SV4, SV5, SV6	4
	Tercüme yapılmalı-tercüman olmalı	TV5, SV3	2
	Kendi evlerinde de Türkçe	SV1	1
İnsani ilişkiler	Suriyelilere yardım edilmeli	TV4, TV5, SV4, SV6	4
	Ülkemize ve kültürümüze uymalı	TV1, TV2, TV3, TV5	4
	Problemler iletişim yoluyla veya konuşarak çözülmeli	TV1, TV5, SV3	3
	Kardeşlik, dostluk, hoşgörü ve kabullenme olmalı	TV5, SV5	2
	Türk öğrencilere uyum göstermeli	TV1, TV5	2
	Suriyeliler birlik olmalı	SV2	1
	Herkes kendi hakkına riayet etmeli	SV3	1
	Birlikte oynamalı	TV5	1
Diğer	Rehberlik ve psikolojik danışmanlık desteği verilmeli	TV1, TV3, TV5	3
	Suriyeliler ülkelerine dönmeli	TV1, TV4	2
	Suriyeli kadınlar da çalışmalı	TV4	1
	Devlet öncelikle Türk fakirlere destek	TV4	1

Tablo 5 incelendiğinde, *eğitim öğretim*, *dil ve iletişim*, *insani ilişkiler* ve *diğer* şeklinde dört alt temanın oluştuğu görülmektedir. En fazla kodun (14 kod) çıktığı tema, *eğitim öğretim* temasıyken, bunu 11 kodla *insani ilişkiler* teması izlemiştir. Sonrasında dörder kodlu, iki tema vardır.

Tablo 5, *eğitim öğretim* alt teması bakımından incelendiğinde, en fazla frekansın Türk ve Suriyeli öğrenciler *farklı sınıfta/okulda olmalı* kodunda ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kodu, TV2, TV3, TV4

rumuzlu katılımcılar ifade ederken, bir kişinin (TV1) ifade ettiği bir başka koddan (*aynı sınıfta olmalı*) ise bunun tersi ifade edilmiştir. Türk katılımcıların, Türk ve Suriyeli öğrencilerin farklı sınıflarda eğitim görmesini istemelerinin nedeni çocuklarının Suriyeli öğrencilerden olumsuz etkilendiğini düşünmeleri olabilir. *Dersleri sevmeli, başarmak için daha fazla çalışmalı, öğretmenler daha ilgili olmalı, arkadaşları yardımcı olmalı, sosyal etkinlikler arttırılmalı ve denklik sınavı yapılmalı* kodları ikiye katılımcı tarafından belirtilirken, diğer altı kod yalnız birer katılımcı tarafından belirtilmiştir. Bu kodlar aslında yalnız Suriyeli öğrenciler için değil aynı zamanda Türk öğrenciler için de anlamlıdır. İster Suriyeli olsun ister Türk olsun, öğrenci öncelikle dersi ve öğretmenini sevdiğinde, sonrasında o derste başarılı olmak için daha fazla gayret gösterdiğinde başarılı olacağı söylenebilir. *Eğitim öğretim* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Öğrencimizin Suriyeli öğrencilerle aynı okulda/sınıfta olmasının hiçbir anlamı yoktur. Çünkü Suriyeli ailelerin çocuklarını okula göndermelerindeki amaç eğitim değil sadece devlet desteğinden yararlanmaktır. Buna bağlı olarak da sınıftaki ister istemez düşen eğitim ortamını yükseltmenin tek yolu Suriyeli öğrencileri tek çatı altında toplamak.” (TV2)

“Öğrencilere öncelikle dil eğitimi, ardından uyum eğitimi verilmelidir, sonrasında denklik sınavı yapılarak normal okullarda hangi sınıf seviyesinde olacaksa o sınıf seviyesinde eğitime alınmalıdır. Belli bir kademeye kadar okulları farklı olmalıdır.” (TV3)

“Özellikle matematik dersini hepsi kolay öğreniyorlar, çünkü matematiğe daha fazla çalışıyorlar. Kızlar daha başarılı çünkü evde veya okulda erkeklere göre daha fazla çalışıyorlar.” (SV2)

Tablo 5, *dil ve iletişim* alt teması bakımından incelendiğinde, en fazla frekansın (n=6) *Türkçe öğrenmeli / Türkçe kursuna gitmeli* kodunda ortaya çıktığı görülmektedir. Bunu, (*daha fazla*) *iletişimde bulunmalı* kodu izlemektedir. Her iki kodu da hem Suriyeli hem de Türk katılımcılar ifade etmişlerdir. Bu durumda, katılımcıların problemlerin çözümünün başlangıcı olarak Türkçeyi öğrenmeleri ve iletişimde bulunarak bunu geliştirmeleri gerektiğini bildikleri söylenebilir. Bu alt temada diğer iki kod ise, *tercüme yapılmalı*-

tercüman olmalı kodu ile *kendi evlerinde de Türkçe öğretilmeli* kodlarıdır. *Dil ve iletişim* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Aslında bir tercüman lazım. Bir problem olduğunda tercüman vasıtasıyla daha rahat çözülebilir.” (SV3)

“Çok bir iletişimleri yok. İletişim olmayınca uyum da tam olmuyor. Bunun çözümü zaman ve de Türkçe öğrenmeleri. Onlar zamanla Türkçeyi öğrendikçe uyumları ve iletişimleri de artacaktır.” (TV1)

“Dil problemi biraz yaşadılar. Dil problemini okula göndererek ve bazen Türklerle iletişime geçerek bu problemi aştık. Zaten Türkiye’ye gelmeden önce de biraz Türkçe biliyorduk.” (SV4)

“Çözüm olarak, Türkçe kursuna gitmek istedik ama Pazarcıkta yok, olması lazım.” (SV1)

Tablo 5, *insani ilişkiler* alt teması bakımından incelendiğinde, *Suriyelilere yardım edilmeli* kodu ile *ülkemize ve kültürümüze uyum sağlamalı* kodları en fazla frekansa (n=4) sahip kodlardır. Birinci kodu hem Suriyeli hem de Türk katılımcılar (TV4, TV5, SV4, SV6) dile getirirken, ikinci kod yalnız Türk katılımcılar (TV1, TV2, TV3, TV5) tarafından dillendirilmiştir. Özellikle ikinci kodun Suriyeli katılımcılarca belirtilmemesinin nedeni, daha önceki alt problemde de görüldüğü üzere Suriyeli yetişkin olsun, öğrenci olsun Türk ailelerle okul dışında iletişimlerinin olmaması nedeniyle uyum sağladıklarını düşünmeleri olabilir. Problemler *iletişim yoluyla veya konuşarak çözülmeli* (TV1, TV5, SV3) kodu ile *kardeşlik, dostluk, hoşgörü ve kabullenme olmalı* (TV5, SV5) kodları birbirini destekler niteliktedir. Burada tek bir katılımcının belirtmesine rağmen dikkat çeken kod, *birlikte oynamalı* kodudur. Aslında çocuğun oyunla öğrendiği, sosyalleştiği bilinmektedir, dolayısıyla Türk ve Suriyeli öğrencilerin birlikte oynamaları uyum, iletişim gibi birçok problemin daha baştan itibaren ortaya çıkmasını önleyebilir. *İnsani ilişkiler* alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“İletişimleri çok fazla değil ama bir haksızlık durumunda onlara destek oluyor. Suriyelilerin de Türk çocukların kendi aralarındaki oyunlara girmesi gerektiğini söylüyor.” (TV2)

“Onlar, bizim kültürden biraz farklı bir kültüre sahipler. Ama onlar bize uyum sağlayacaklar, biz onlara değil.” (TV1)

“Kardeş, dost olduğumuzu bildiğimiz zaman problem çözülebilir. Birbirimize yardım etmeliyiz.” (SV5)

Tablo 5, diğer alt teması bakımından incelendiğinde, 4 kodun ortaya çıktığı görülmektedir. Buradaki dört kodun dördünün de Türk katılımcılar tarafından belirtildiği dikkat çekmektedir. İhtiyaç dâhilinde olsun veya olmasın, savaş nedeniyle ülkesinden ayrılarak göç etmek zorunda kalmış insanlara verilecek *rehberlik ve psikolojik danışmanlık desteği* ile Suriyeli mültecilerin zihinlerindeki olumsuzluklar kısmen hafifletilebilir. Yine bu alt temadaki *Suriyeliler ülkelerine dönmeli* kodu dikkat çekmektedir. Diğer alt temasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri:

“Okul yönetimi gerek rehberlik çerçevesinde, gerekse de insanlık çerçevesinde bu problemi çözmeli ama bu konuda başarılı olduklarını söyleyemem.” (TV3)

“Problem Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleriyle aşılabılır. Ya da sınıfları bölünebilir ve onlar ayrı bir sınıfta eğitim görürler.” (TV4)

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Konuya ilişkin ilgili literatür tarandığında, araştırma verilerinden elde edilen bulgularla örtüşen birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Katılımcıların Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunlara ilişkin ifade ettikleri görüşlerin sosyo - ekonomik durum, eğitim öğretim, dil ve iletişim, insani ilişkiler ve diğer şeklinde beş alt temada yoğunlaştığı görülmektedir.

Suriyeli öğrencilerin Sosyo-ekonomik durum açısından karşılaştıkları sorunlar genel olarak yoksulluk ve fakirlik ile Türk kültürüne uyum gösterememe bağlamında ele alınabilir. Öğrenciler dâhil Suriyeli mültecilerin çalışmak zorunda olmaları ve kaymakamlık yardımına ihtiyaç duymaları ve barınma gibi problemlerin de yine yoksulluk ve fakirlik bağlantılı olduğu söylenebilir. Araştırmanın bu bulgusu, Dorman'ın (2014) yaptığı araştırmayla benzerlik

göstermektedir. Söz konusu araştırmada her beş katılımcıdan dördü yiyecek bulmakta sıkıntı yaşadıklarını, değerli eşyalarını sattıklarını ve bunlar bitince de (çoğunlukla düşük ücretlerle) çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Aynı benzerliğe, Özçetin (2013) tarafından yapılan araştırmada da rastlamak mümkündür. Ona göre, yabancı uyruklu öğrencilerin karşılaştığı sorun alanlarından bir tanesi de barınma sıkıntısıdır. Akgül, Kaptı ve Demir'in (2015) ve Özer, Komşuoğlu ve Ateşok'un (2016) çalışmasında da benzer bulgulara rastlanmaktadır.

Bu alt temada ikinci olarak mültecilerin Türk kültürüne ve toplumuna tam olarak uyum gösteremedikleri anlaşılmaktadır. Her ne kadar Suriyeli katılımcılar kültüre uyum noktasında bir görüş belirtmeseler de, Türk katılımcılar bunun aksini belirttikleri için yine de onların Türk kültürüne uyum gösteremedikleri çıkarımı yapılabilir. Benzer bulguya Çopur ve Demirel'in (2016) çalışmasında da rastlanmaktadır. Söz konusu çalışmaya göre, farklı bir ülkeye giden mülteciler, gittikleri ülkede toplumsal uyum sorunlarıyla karşılaşmaktalar. Uyum sorunu ise onların günlük hayatlarını ve eğitim yaşantılarını negatif yönlü etkilemektedir. Özoğlu, Gür ve Coşkun (2012) raporunda sosyo-kültürel uyumsuzluğun uluslararası öğrencileri etkileyen sorun başlıklarından birisi olarak ifade edilirken, Özçetin (2013) tarafından yapılan araştırmada ise yabancı uyruklu öğrencilerin Türk kültürüne uyum sağladıkları görülmüştür.

Araştırmada, mülteci öğrencilerin gerek Türk öğrencilere uyum gösterememesi, gerek geçimlerini sağlamak için çalışma zorunluluğu, gerekse de "diğer" nedenlerden dolayı devamsızlık yaptıkları veya eğitime hiç katılmadıkları tespit edilmiştir. Bu durum, UNCHR raporunda da net bir şekilde belirtilmektedir. Rapora göre, Suriye'de savaş öncesi okula gitme oranı %94 iken, bu oran 2016 itibarıyla %60'a gerilemiştir. 2 milyonun üzerinde okul çağındaki öğrenci, eğitim görememektedir. Aynı rapora göre, Suriye'ye komşu ülkelere sığınan mültecilerin toplamda 900000'e yakını eğitime katılamamaktadır. Mültecilerin eğitime katılımları ise Lübnan'da %40, Ürdün'de %70 ve Türkiye'de %39 oranındadır (UNCHR, 2016). Korkmaz (2016), araştırmasında eğitime katılamama nedenleri olarak "iki dilli eğitimden kaynaklanan sorunlar, Suriyeli çocukların okula gönderilmemesi, ekonomik kaygılar, çocuk işçilik gibi sorunları belirtmiştir. Watkins (2016) tarafından hazırlanan raporda da Türkiye'deki mülteci öğrencilerin birçok problemle karşılaştıkları belirtilmektedir. Dil problemleri, mültecilerin yoksul olmaları

nedeniyle öğrencilerin çalışmaları, servis giderleri, karşılaşılan problemlerden yalnız birkaçıdır.

Bu alt temada ikinci olarak mülteci öğrencilerin, Türkçeyi tam bilmediği için verilen ödevi anlamaması, öğretmen ilgisizliği veya öğretmenin hızlı anlatması gibi nedenlerle ders/leri başaramaması bir problem olarak görülmüştür. Yüksel, Bulut ve Mor (2014) çalışmasında mültecilerin Türkçeyi öğrenmekte zorlandıklarını belirterek onların eğitim sistemimizle bütünleşemediklerini, bunun neticesi olarak da mülteci öğrencilerin akademik başarılarının düşük olduğunu belirtmişlerdir. Giani (2006), akademik başarısızlığın nedenini öğrencinin okula ilgisinin azlığına ve öğretmen - öğrenci arasındaki olumsuz ilişkiye bağlamaktadır. Bu durum PISA sonuçlarına da yansımıştır. PISA verilerine göre, Avrupa ülkelerine gelen göçmen çocukları, ev sahibi ülkenin dilini öğrenirken, o ülkenin sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlamaya çalışırken ve eğitimini tanımaya çalışırken bir takım zorluklar yaşamaktadır. Bu problemlere bağlı olarak da çocukların akademik başarıları düşmektedir (E.U., 2012).

Daha önce yapılan birçok araştırmada olduğu gibi araştırmanın en çok dikkat çeken ve vurgulanan bulgusu dil ve iletişim sorunudur. Hem Türk hem de Suriyeli mülteci katılımcılar dil ve iletişim sorunu yaşandığını belirtmişlerdir. Türkçe bilmeme, neticesinde okulla sınırlı iletişim ve de okul harici iletişimin olmaması gibi nedenlerden Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında iletişim sıkıntısı yaşanmaktadır. Dil ve iletişim sorunu alan yazındaki hemen her çalışmada bir problem başlığı/kodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özçetin (2013) tarafından yapılan araştırma sonucunda yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe konuşmada oldukça zorlandıkları belirtilmiştir. Benzer bulgulara Bağdaş (2011) tarafından yapılan çalışmada da ulaşılmaktadır. Ona göre, öğrenciler temel dil becerilerinde (okuma, dinleme, konuşma ve yazma) çeşitlilik gösteren güçlükler yaşamaktadırlar. Bu alt temaya ilişkin diğer çalışmalar Özer, Komşuoğlu ve Ateşok (2016), Güngör (2015), Polat (2012), Çöllü ve Öztürk (2010), Şahin (2008) ve Köylü (2001) tarafından yapılmıştır.

Araştırmanın bir başka bulgusu ise, insani ilişkiler alt temasında ortaya çıkan sınırlı iletişim veya iletişimsizlik, ayrımcılık, dışlama, olumsuz bakış, yaramazlık, kötü-kaba davranış, kavga ve alay etme gibi sorunlardır. Bu sorunlar için de, yalnız Suriyeli öğrencilerin değil aynı zamanda Türk öğrencilerin de gerçekleştireceği davranışlar vardır ve bu problemlerin üstesinden gelinebilir; ancak özellikle iş

ayrımcılığa ve kavga boyutuna taşındığında sorunların üstesinden gelinmesinin zor olacağı söylenebilir. Forbes-Mewett ve Nyland (2013) Avustralya'da yaptığı bir araştırmada yabancı öğrencilerin dil ve kültürel zorlukların yanı sıra, sınırlı akran ilişkileri ve danışman öğretim elemanlarıyla ilişkilerinde bazı zorluklar yaşadığı bulgusuna ulaşmıştır. Kiroğlu, Kesten ve Elma (2010) ise yaptıkları araştırmada öğrencilerin yaşadıkları ekonomik sıkıntılara, aile ve ülke özlemlerine değinilmiştir. Ancak yine aynı araştırmada öğrencilerin Türkiye'de herhangi bir ön yargı ve dışlanmayla karşılaşmadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Apak (2014) ise Suriyeli mültecilerin genel olarak Türkiye'de olmaktan memnun olduklarına ve ayrımcılığa maruz kalmadıklarına işaret etmektedir. Kaya'ya (2015) göre ise Suriyeli mülteciler, ülkemizde yabancılık duygusu yaşamamışlardır.

Araştırmanın ikinci alt problemi bağlamında, Suriyeli mülteci öğrencilerin öğrenim gördüğü okullarda karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin ifade edilen görüşlerin eğitim öğretim, dil ve iletişim, insani ilişkiler ve diğer şeklinde dört alt temada yoğunlaştığı görülmektedir. Çözüm önerilerine genel olarak baktığımızda Türk ve Suriyeli öğrenciler hem farklı okulda / sınıfta eğitim görmeliler şeklinde hem de ayrı sınıflarda eğitim görmeli şeklindeki birbiriyle çelişen görüşlere ilaveten başarmak için daha fazla çalışmalı, öğretmenler daha ilgili olmalı, arkadaşları yardımcı olmalı, sosyal etkinlikler arttırılmalı ve denklik sınavı yapılmalı, rehberlik ve psikolojik danışmanlık desteği verilmeli, dil kursu, tercümanlık hizmetlerinin verilmesi gibi çözüm önerileri de sunulmuştur. Ereş (2014) çalışmasında göçmen çocukların okula başlamadan önce dil ve uyum açısından bir hazırlık eğitimi almalarını, Türkçeyi örgün eğitime başlamadan önce öğrenmeleri gerektiğini, göçmen öğrencilerin sınıf denkliğinin yapılarak kendilerine uygun sınıflarda olmadıklarını, ailelerin eğitim konusunda bir yetişkin eğitimi almalarını ve öğretmenlerin de bu yönde bir hizmet içi eğitime alınması gibi öneriler sunulduğunu belirtmiştir. Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş (2016), öğrencilerin Türkçe problemini Türkiye'ye daha önce gelen ve Türkçeyi bilen kişiler vasıtasıyla aşmaya çalıştıkları şeklinde bir bulgu belirtmiştir. Aydın (2017) çalışmasında, danışmanların, psikologların, psikiyatristlerin ve rehber öğretmenlerin göçmen olup olmama durumlarını dikkate alarak da danışma hizmetini yerine getirmeleri gerektiğini belirtmiş ve bunun hem sorunun doğru tespiti hem de çözümü adına göçmen bireyler için faydalı olacağını eklemiştir. Sezgin

ve Yolcu (2016) ise, sosyal, kültürel, sportif faaliyetlerin düzenlenmesi ve kalıcı hale getirilmesiyle farklı kültürlerin kaynaşmasının sağlanabileceğini ve insani ilişkilerin olumlu yönde geliştirilebileceğini bu durumun da göçmenlere kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacağını belirtmiştir. Bunların yanı sıra; yardım gruplarının oluşturulması, çevirmenlik hizmetinin sağlanması ve yeterli hale getirilmesi ve halk eğitimi programları ile sunulabilecek hizmetler de göçmen bireylerin psikolojik yapıları üzerinde olumlu etkiler sağlayacağı söylenebilir.

Bu bağlamda özellikle eğitim kurumlarında mültecilerin sorunlarının belirlenerek, eğitim kurumunun kendisinin çözebileceklerinin öncelikle eğitim kurumu paydaşlarınca sonrasında ise devlet kanalıyla çözüme kavuşturulması mültecilerin kaygılarını giderecek ve güvenlerini arttıracaktır. Türkiye yeni ve önemli bir öğrenme deneyimi yaşamaktadır ve sürecin zorlu olacağı öngörülmektedir. Bu sürecin kolaylaştırması adına ilgili tüm paydaşların üzerine bir takım görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bunun için ülke düzeyinde ve uzun vadeli projeksiyonlar yapılarak, gerek makro gerekse mikro düzeyde yapılacaklar belirlenmeli ve kararlılıkla uygulanmalıdır. Boyutları ve sonuçları, tam ve doğru biçimde belirlenemeyen Suriyeli göçmenlerin durumunun, ideolojik, anlık ve duygusal bir tutumla değerlendirilip yorumlanmaya çalışılmasından özenle kaçınılmalıdır. Bu amaçla göçmen ve mülteciler konusunda deneyimleri yoğun olan ülkelerin akılcı ve insancıl uygulamalarından esinlenerek çözümler üretilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağır, O. ve Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum*, 5(9), 95-123.
- Akgül, A., Kaptı, A., ve Demir, O. Ö. (2015). Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz. *The Global: A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22.
- Apak, H. (2014). Suriyeli göçmenlerin kente uyumları: Mardin örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.
- Aydın, C. (2017). Göçmenlerin Karşılaştıkları Ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz.

Proceedings Book of 2nd International Scientific Reseaches Congress on Humanities and Social Sciences (IBAD-2017) April 20-23, 2017. Istanbul, TURKEY

- Bağdaş, F. Ş. (2011). *Hava harp okulunda öğrenim gören yabancı öğrencilerin Türkçe öğrenmede karşılaştıkları güçlükler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Castles, S. ve Miller, J. M. (2008). *Göçler çağı, modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çopur, A., ve Demirel, M. (2016). Suriyeli Mültecilerin Yükseköğrenim Sorunu: Göç Süreci Ve Sonrası. Pegema. *Doi: <http://dx.doi.org/10.14527/9786053183563.002>*
- Çöllü, E. F. ve Öztürk, Y. E. (2010). Türk Cumhuriyetleri, Türk ve akraba topluluklarından Türkiye'ye yükseköğrenim görmek amacıyla gelen öğrencilerin uyum ve gelişim sorunları: Konya Selçuk Üniversitesi Örneği. *Journal of Azerbaijani Studies*, 223-239.
- Dorman S. (2014). Educational Needs Assessment For Urban Syrian Refugees In Turkey, Duke University. <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=7898> (Erişim tarihi 15.08.2017)
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimi, temel eğitim politikaları*. Ankara: SETA Analiz, 153. . http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf (Erişim tarihi 02.08.2017)
- Ereş, F. (2014). Türkiye'de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 017-030.
- EU (2012). Migration and Education. Conference Proceeding Book, Larnaca, 15 –17 October.
- Forbes-Mewett, H., & Nyland, C. (2013). Funding international student support services: Tension and power in the university. *Higher Education*, 65(2), 181-192. doi: 10.1007/s10734-012-9537-0
- Giani, L. (2006). Migration and education: Child migrants in Bangladesh. <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=mwp33.pdf&site=252> (Erişim tarihi 15.08.2017)

- Güngör, F. (2015). *Yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin eğitim-öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- İnsan Hakları İzleme Örgütü. (2015). *“Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller-kayıp nesil olmalarını önlemek”*.https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Karpat, K. (2003). *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaya, M. (2015). Komşuda misafirlik: Suriyeli sığınmacılarca kurulmuş mülteci derneklerinin perspektifinden Türkiye’de yaşamak. *International Journal of Social Science*, 39, 263-279.
- Kıroğlu, K., Kesten, A. ve Elma, C. (2010). Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu lisans öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2). 26-39.
- Korkmaz, A. (2016). Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(6), 83-116.
- Köylü, M. (2001). Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesine devam eden yabancı uyruklu öğrencilerin fakülte hakkındaki düşünce, sorun ve beklentileri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12-13), 131-153.
- Measham, T., Jaswant, G., Rousseau, C., Pacione, L., Blais-McPherson, M. ve Nadeau, L. (2014). Refugee children and their families: Supportin gpsychological well being and positive adaptation following migration. https://www.researchgate.net/publication/262921658_Refugee_Children_and_Their_Families_Supporting_Psychological_Well-Being_and_Positive_Adaptation_Following_Migration (Erişim tarihi 19.08.2017)
- Özçetin, S. (2013). *Yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal uyumlarını etkileyen etmenler*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, Y. Y., Komşuoğlu, A. ve Ateşok, Z. Ö. (2016). Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi: sorunlar ve çözüm önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 185-219.

- Özoğlu, M., Gür, B.S. ve Coşkun, İ. (2012). *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*. SETA yayınları, 17. http://file.setav.org/Files/Pdf/20130819150502_uluslararası_ogrenci_web.pdf (Erişim tarihi 02.08.2017)
- Polat, F. (2012). *Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyraklı İlköğretim Öğrencilerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü., ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyraklı öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 208-229.
- Seydi A. R. (2013). Türkiye’deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye’deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 217-241.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Sezgin, A. A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci. *Humanitas*, 4 (7), 417-436.
- Şahin, M. (2008). Güvenlik bilimleri fakültesinde öğrenim gören yabancı öğrencilerin Türkçe öğrenirken karşılaştıkları zorluklar (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye Göç Raporu (2015). 2015 Türkiye Göç Raporu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129-186.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GiGM) (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29 - 63.
- UNHCR. (2016). UNHCR Reports Crisis In Refugee Education. <http://www.unhcr.org/news/press/2016/9/57d7d6f34/unhcr-reports-crisis-refugee-education.html> (Erişim tarihi 18.08.2017)
- UNHCR. (2017). *Syria regional refugee response*. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (Erişim tarihi 20.08.2017)

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9.Baskı). Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Yüksel, U., Bulut, M. N. ve Mor, Z. (2014). *İnfografik rapor: Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler*. Ankara: Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi.
<http://imprhumanitarian.org/tr/infografik-rapor-turkiyede-bulunan-suriyeli-multeciler>. (Erişim tarihi 15.08.2017)
- Watkins, K. (2016). No Lost Generation – Holding To The Promise Of Education For All Syrian Refugees. Theirworld and the Global Business Coalition for Education.

**TÜRKİYE'YE DIŞ GÖÇLE GELEN SİĞİNMACILARIN
SOSYO-EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ŞANLIURFA YEREL
YÖNETİM BİRİMLERİ VE STK'LARIN ROLÜ**

Öğr. Gör. Emel ABA ŞENBAYRAM

Harran Üniversitesi, Sırtçı MYO İşletme Yönetimi Bölümü

Uzm. Gülben ÇELİK BOZKAYA

Günümüzde Ortadoğu'da yaşanan iç savaşlar ve kaos ortamı, milyonlarca insanın yurtlarını terk etmelerine sebebiyet vermiştir. Özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş insanlık tarihi boyunca yaşanmış en trajik zorunlu göçlerinden biridir. Dünya kamuoyunun büyük bir kısmının bu duruma kayıtsız kalması ile sığınmacıların az sayıda ülkeye akın etmesine sebep olmuştur. En başından beri açık kapı politikası uygulayan Türkiye'de sığınmacıların gelişile ülke nüfusun %2.1'lik artış yaşanmıştır. Kuşkusuz bu ani nüfus artışı ülkede kısa sürede ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurmuştur. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların şehirlere orantılı olarak dağılmayıp, başta sınır illeri olmak üzere bazı illerin ekonomik ve sosyal açıdan ciddi olarak etkilenmesi olası bir durumdur. Sığınmacılardan önceki sosyo-ekonomik göstergeler ile sığınmacıların geliş sonrasındaki sosyo-ekonomik göstergeler karşılaştırıldığında durumun önemini daha net görmek mümkündür.

Türkiye'ye dış göçle gelen sığınmacıların, en kısa sürede normal hayatlarını idame edebilecekleri yaşam alanları oluşturulmuş ve onların topluma uyum süreçlerini rahatlatmak adına gerekli imkânlar sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı; dış göçle gelen sığınmacıların sosyo-ekonomik açıdan değerlendirilerek, yerel yönetimler ve STK'ların bu husustaki faaliyetlerinin değerlendirilmesidir. Çalışma, Türkiye'de en fazla sığınmacı nüfusunu barındırması bakımından önem teşkil eden Şanlıurfa ilindeki yerel yönetim birimleri ve STK'larla bir saha araştırmasını içermektedir. Elde edilen bulgular, sığınmacıların ülkelerine geri dönmeleri veya uzun bir süre daha misafir kalmaları durumunda, mevcut normlar ve idari yetki ve imkânlarla, kentte başta sosyal ve ekonomik olmak üzere birçok açıdan ciddi sıkıntıların yaşanacağı yönündedir. Şanlıurfa'nın demografik yapı ve ekonomik gelişimindeki değişiklikler söz konusu bu sıkıntıların bir kanıtı niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Göç, Sığınmacı, Sosyo-Ekonomik Çıktılar, Şanlıurfa, Suriye

**SOCIO-ECONOMIC EVALUATION OF REFUGEES
WHO EMIGRATED TO TURKEY: ROLES OF ŞANLIURFA THE LOCAL**

GOVERNMENT UNITS AND CSO'S

Nowadays civil wars and chaos existing in Middle East causes millions of people to leave their homeland. Particularly, civil war in Syria is one of the most tragic immigration occurred through the human history. Since most of the world public opinion keep silent against this painful situation, refugees swarm to a few countries. From the very beginning Turkey has been carrying out open-door policy so the population of Turkey has increased at 2.1% after the refugees came. Without a doubt this sudden population increase has resulted in economic and social problems in a short time. Furthermore, Syrian refugees have not been proportionally distributed to the cities so it is probable that some provinces firstly border provinces might be seriously affected both economically and socially. When comparing socio-economic indicators before refugees came to the socio-economic indicators after refugees came, it is possible to see the importance of the situation more clearly.

Living areas have been supplied for refugees emigrated to Turkey in order to maintain normal daily lives in the shortest time and it has been trying to provide necessary opportunities for them to have better process in terms of fitting into society. In this regard, the purpose of the study is to evaluate the activities performed by local government units and CSOs by evaluating the refugees socio-economically. The study includes a field research made by local government units and CSOs in Şanlıurfa Province which has an importance in terms of hosting the most refugee population in Turkey. According to the result acquired from the study, in case refugees do not turn back their homeland or stay for a longer time, having this current norms and administrative authority and opportunities, there will be serious problems in this city because of various reasons firstly socially and economically. The changings shown on the demographic structure and economic development of Şanlıurfa are seen as a proof of these aforementioned issues

Keywords: Emigration, Refugees, Socio-Economic Outputs, Şanlıurfa, Syria

1. GİRİŞ

Beş yılı aşkın bir süredir dünya gündeminden düşmeyen ve şimdiye dek yaşanan en büyük insani kriz olarak nitelik kazanan Suriyeli sığınmacılar sorunu, Suriye ile 911 km'lik sınır komşusu olan Türkiye'nin de gündeminde yer almaktadır. Bu durumu iç savaşın başladığı ilk günlerden beri insani bir sorumluluk olarak gören ve bu doğrultuda yapılabilecek her türlü faaliyetten kaçınmayan Türkiye'de,

3 milyona yakın Suriyeli sığınmacı olduğu tahmin edilmektedir. Suriye'deki karışıklığın bir süre daha devam edeceği ve nihayetinde iyileştirme sürecinin çok uzun süreceği görüşü, Türkiye'ye yerleşerek kendilerine yeni bir hayat kurmaya çalışan sığınmacıların bir kısmının, belki de kendi ülkelerine hiç dönmeyecekleri ihtimalini yükseltmektedir. Ülkedeki huzur ve barış ortamının sağlanması konusundaki beklentilerin boşa çıkması, yeni sınır girişlerine yol açmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki sığınmacıların doğum oranları da dikkate alındığında Suriyeli nüfusun her geçen gün arttığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla bu durum, uzun vadeli ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim, sağlık barınma, iş hayatı gibi birçok açıdan değerlendirilmesi gereken bir stratejiye dayanmaktadır.

Türkiye en başından beri büyük fedakârlık göstererek sığınmacıların yaşam koşullarını biran önce iyileştirmeye çalışmıştır. Bu konuda birçok yasal ve idari düzenleme yapmış, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelerin aksine sığınmacıların insani haklarını göz önünde bulundurmıştır. Ayrıca sığınmacıların toplum içerisinde kabul görmesi, güvenlik, eğitim ve sağlık hakları gibi öncelikli alanlarda çalışmalarında da bulunmuştur. Tabi idari çerçevede yapılan bu girişimlerin yanında toplumun hoşgörülü, sağduyulu ve sabırlı tutumunu da göz ardı etmemek gerekir. Manevi duygularla yaşamayı, misafire hürmet göstermeyi, zor durumda olana yardım eli uzatmayı ezelden beri iyi bilen bu toplum, sığınmacıların yerleştikleri bölgelere adaptasyonunu hızlandırmıştır. Bu sebeptir ki belirli bir yaşam kalitesine kavuşmuş olan bir kısım sığınmacı, kendi ülkelerine geri dönmeyi düşünmektedir. Elbette ki bu, hiç olumsuz bir durumun yaşanmadığı veya yaşanmayacağı anlamına gelmemektedir. Göçün yaşandığı ilk yıllarda geçici bir misafirlik olarak düşünülen bu durum, Suriye'deki kaos ortamının uzun bir süre daha devam edeceği düşüncesi ile yerini kalıcı hatta ülke vatandaşı olmaya bırakmıştır. Değişiklik gösteren bu süreç, toplumsal huzursuzluk ve gelecek kaygısı gibi toplumsal etkiler yaratırken, iç ve dış ticaret, işsizlik oranı, ücret düzeyi, enflasyon (gıda fiyatları ve kira enflasyonu), konut satışları, eğitim ve sağlık hizmetleri ve maliyeti gibi ekonomik değişkenler üzerinde de etkili olmuştur. Bu çerçevede konunun siyasi ve uluslararası ilişkiler boyutları bir yana, ülkede bulunan sığınmacıların Türkiye'nin sosyal, ekonomik, kültürel, demografik ve güvenlik yapılarına nasıl entegre edileceği hususunda bütün kesimlere bir takım görevler düşmektedir. Tabi bu entegrasyon çalışmaları sırasında ülke vatandaşlarının huzur ve refah ortamlarının

bozulmamasına dikkat etmek gerekmektedir. Kuşkusuz bu doğrultuda atılan ve atılacak olan adımlar, uzun vadeli planlar ve stratejilerle mümkün olacaktır.

İç veya dış göçlerle gelenlerin öncelikle tercih ettikleri yerler kent merkez ve çevreleri olmaktadır. Bu durum, alt yapısı ve imkânların belirli bir nüfusa göre düzenlenmiş olan kentlerin yapısında aksaklıklara sebep olmaktadır. Bu noktadan hareketle asıl sorumlu ve yetkili yerel yönetimlerin olmaktadır. Kısa, orta ve uzun vadede önemli görev ve yetkilere sahip olan yerel yönetimlerin, idari ve yasal mercii ile toplum arasındaki bağı sağlayan STK'lar, kamu ve özel kurum ve kuruluşlarca desteklenerek söz konusu entegrasyon sürecini minimum zararlarla atlatılmasını gerekmektedir. Suriye'ye en uzun sınır hattına sahip olan Şanlıurfa coğrafik koşullar, kültürel yakınlık, yerel imkânlar gibi sebeplerle Türkiye'nin en çok Suriyeli sığınmacı barındıran ili durumundadır. 400 binden fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Şanlıurfa'da ekonomik sosyal dengeler değişmektedir. Daha da önemlisi bu değişiklikler son zamanlarda gözle görülür boyutlara ulaşmış olması yerel halkın tedirginliğini ve gelecek kaygısını arttırmaktadır. İthalat ve ihracatın olumsuz etkilenmesi, konut kira ve satış fiyatlarındaki düzensizlik ve artış, işgören ücretlerindeki düşüş, iç göçteki azalış, enflasyon oranındaki artış vb. etkenler sığınmacıların Şanlıurfa'ya ekonomik etkileri arasında sayılabilmektedir. Diğer taraftan, asayiş ve suç oranlarındaki artış, demografik yapıdaki değişiklik, çok eşliliğin yaygınlaşması, toplumsal ve ahlaki değerlerin yozlaşması vb. gibi etkenler de ilin toplumsal etkilerini göstermektedir. Bunlara rağmen Şanlıurfa, sığınmacıların yaşadığı diğer illere nazaran ekonomik ve toplumsal açıdan sıkıntılardan en geç etkilenen ildir diyebiliriz.

Bu çalışma ile amaçlanan, dış göçle Şanlıurfa'ya gelen ve gelmeye devam eden Suriyeli sığınmacıların kentte yarattıkları soyo-ekonomik etkilerin değerlendirilmesi ve bu belirsizlik ortamında il yerel yönetim ve STK'ların söz konusu etkilere bakış açılarının ve süreçteki rollerinin tespiti. Şanlıurfa ili yerel yönetim birimleri ve STK'lar ile yapılan yüz yüze mülakatlar sonucunda elde edilen bilgiler ve süreçle ilgili öneriler çalışmaya aktarılmıştır.

2.GÖÇ VE TÜRKİYE

Göçler, kişilerin daha iyi yaşam koşulları elde etmek umuduyla kendi bireysel tercihleri sonucu olduğu gibi savaş, sürgün, afetler

vb. durumlar gibi zorlayıcı bir güç tarafından da gerçekleşebilmektedir. Göç olgusu, geniş bakış açısında sahip olması ve birçok alanda olumlu/olumsuz etkiye sahip olması sebebiyle genel çerçevesini kesin sınırlarla belirlemek mümkün olmamaktadır. Ancak göçü, nedenleri (zorunlu ve gönüllü göç), amaçları (çalışma, sığınma) ve hedefe varmakta kullanılan yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı kriterlere uygun olarak tanımlamak mümkündür. (Yılmaz, 2014: 1687) Ayrıca ekonomi, sosyoloji, tarih, psikoloji siyaset bilimi gibi birçok farklı disiplin için göç, farklı bakış açılarına sahiptir.

Göç ile birlikte yer değişikliği yapan sadece bireyler değil aslında insanlığın ta kendisiydi. Diğer bir deyişle, insanlık tarihi boyunca süregelen göç hareketleri beraberinde kültürün maddi–manevi öğelerini, ekonomik araçları, yenilik ve buluşları, hastalıkları, fikir ve akımları da taşımıştır. Endüstrileşme hareketleriyle birlikte Batı’ya doğru başlayan ve her dönemin ihtiyaçlarına göre “kölelik, sözleşmeli işçi, planlı göç” gibi çeşitlilik gösteren göç hareketleri, 80’li yıllarda işgücü açıklarının kapanmasıyla sınırlandırılmıştır. Zaman içerisinde uluslararası ekonomik ilişkilerin artması ülkeleri birbirine bağımlı hale getirmiştir. Özellikle küreselleşmenin etkisiyle dünya ekonomisinin daralması, ülkelerin sahip olduğu askeri/güvenlik gücün, dünyadaki hâkimiyet düzeyini belirlemede yeterli olmadığı kanıtıdır. Ticari fonksiyonların öne çıktığı “ticari devlet” anlayışına geçilmiştir. Dolayısıyla ülkeler arası ticari ilişkilerin gelişmesinde ve gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılığı belirlemede önemli bir yere sahip olan insan hareketliliği, ülkelerin “güç-çıkart” anlayışını, “göç-çıkart” anlayışına çevirmiştir. Göçlerin, hedef ülkedeki ekonomik, siyasi, eğitim, kültür, sağlık gibi alanlardaki muhtemel olumlu ve olumsuz etkileri düşünüldüğünde ciddi strateji ve düzenlemelerin gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Yakın zamanda Ortadoğu’da patlak veren ve Arap Baharı olarak da bilinen halk devrimlerinin en kanlı ve çatışmalı örneği 2011 yılından itibaren Suriye’de yaşanmaktadır. Ülkedeki iç savaşın etkisiyle, giderek artan sayıda Suriyeli ülkesini terk etmiş başta Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmak üzere komşu ülkelere sığınmıştır (Efe, 2015:7). Türkiye, Suriyelileri uluslararası hukuka ve insan hakları evrensel ilkelerine uygun bir şekilde “açık kapı politikası” ve “geri göndermeme” ilkeleri çerçevesinde “geçici koruma” sağlayarak ülkeye kabul etmiştir. Sığınmacıları genel yaşam hakları göz önünde bulundurularak ülkelerinde yaşamış oldukları trajik durumun etkisinden bir an önce çıkmaları için gereken girişimde

bulunulmuştur.

Türkiye'ye ülkelerinden kaçarak gelen Suriyeli sığınmacılar, ülkedeki birçok kentte çok daha karmaşıklaşan bir yapının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mevcut nüfus ve ihtiyaçlara göre yapılan düzenleme ve faaliyetler, sığınmacıların gelişile, ulusal ve yerel yönetimleri niteliksel ve niceliksel boyutta bir değişim ve gelişime mecbur bırakmıştır. Bu durum toplumda ekonomik kaynakların, eğitim- sağlık hizmetlerinin yetersiz kalacağı, iç ve dış ticaretin etkileneyeceği, dini, ahlaki, kültürel ve demografik yapıda değişmelerin yaşanacağı, asayiş ve güvenliği bozulacağı, gibi endişelerin türemesine sebep olacaktır. Sığınmacıların gelişile ulusal ve yerel toplumun ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan bu denli etkilenmesi elbette ki tek taraflı bir durum değildir. Sığınmacıların, geldikleri yerlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk, maddi ve manevi sömürölme, suça teşvik ve azmetme gibi sorunlarla baş etmek durumunda kalabilmeleri muhtemeldir. Özellikle gelen sığınmacıların, sosyo-politik ve kültürel değerlere sahip olmaları onların yerleştikleri kentlerde uyum sorunu yaşamalarına sebep olmaktadır. Sığınmacıların çoğunluğunun kırsal kesim kültürüne sahip olmaları, onların kısa sürede kent kültürüne uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Bu durum, sığınmacılar, geldikleri yerlerde kendilerini kabul ettirme çabalarıyla sonuçlanmaktadır. (Apak, 2014: 58). Bu noktada önemli olan yerel halkın sığınmacılara karşı tutum ve davranışlarıdır. Bir an önce toplumda yer bulmaya çalışan ve aile fertlerinin geçimlerini sağlamak için her türlü işte çalışmaya razı olan sığınmacıların, kötü niyetli kişiler tarafından sömürölmeleri ve kötü amaçlı işlerde kullanılmaları uyum sürecinde yaşanan diğer bir olumsuz durumdur. Göçmenlerin uyum sorunu kentsel mekânla doğrudan ilişkili olup birçok kurum, kuruluş ve kentsel alanda aktif birçok oluşumun katılımını gerektiren bir niteliğe sahiptir. Sosyal ve ekonomik düzenlemeler, sağlık ve eğitim hizmetleri, iş olanaklarının artırılması, sağlıklı konut alanlarının temini göçmen nüfusun kapsamlı bir biçimde uyumu için temel taşları oluşturmaktadır (Kaya, 2009:17). Özellikle göçmenin iş sahibi olması kentte dışlanıp, marjinal hale gelmek ile uyum sağlayıp, yaşadığı kentin bir parçası olmak arasındaki ince çizgide hayati bir rol oynamaktadır (Thieme ve Laux, 1996:144-147). Bu anlamda kentle uyum sorunu zorunlu bir dönüştürmeden ya da bütünleşmeden çok, toplumu oluşturan farklı grupların bir uyumunu anlatmaktadır. Kentle uyum süreci kente yeni gelen

göçmenin kendi değer, davranış biçimleri ve yargılarından tümüyle vazgeçmesine gerek olmadan, yeni yaşamaya başladığı topluma anlamlı katkılar sunduğu bir süreci ifade etmektedir. (Karasu, 2016: 998)

Genel olarak Suriyelilerin Türkiye’de yarattığı toplumsal, ekonomik, siyasi ve güvenlikle ilgili etkileri incelendiğinde önemli ayrıntılara rastlamak mümkündür. Öncelikle ülke sınırı ve civarındaki illerde yaşayan yaklaşık 10 milyon nüfusa 3 milyon civarında yeni nüfus eklenmiş, eklenen bu Suriyeli nüfusun % 85’i kamplar dışında yaşamakta ve Sağlık Bakanlığı verilerine göre, 2011-2016 yılları arasında 177 bin 568 Suriyeli doğumu gerçekleştirmiştir. Bu bilgiler ışığında Suriyeli sığınmacıları Türkiye’ye ekonomik ve sosyal açıdan muhtemel etkilerden kısaca şu şekilde sıralayabiliriz (ORSAM, 2015:7):

- Dil, kültür ve yaşam tarzı farklılıkları toplumsal uyumu güçleştirmektedir.
- Yerel halk arasında çok eşlilik yaygınlaşmakta, buna bağlı olarak boşanma oranları artmaktadır.
- Etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı tetikleyebilecek zemin oluşmaktadır.
- Çarpık yapılaşma artmaktadır.
- Bazı sınır illerinde demografik yapıda (nüfus artış oranı, doğurganlık oranı) değişiklikler olmaktadır.
- Suriyelilerin yaşam koşullarının zorluğu ve eğitim imkânından faydalanmıyor olması uzun vadede suç oranlarındaki artış da dâhil bazı sosyal sorunlara uygun zemin hazırlamaktadır.
- Kiralarda artış gözlenmektedir ve kiralık ev bulmak giderek zorlaşmaktadır.
- Sınır illerinde enflasyon artışı ortaya çıkmıştır.
- Özellikle küçük işletmelerde kaçak ve çocuk işçi çalıştırma yaygınlaşmaktadır.
- Kaçak Suriyeli çalıştıran ve çalıştırmayan firmalar arasında haksız rekabet ortaya çıkmaktadır.
- Suriyelilerin sınır illerinde işgücü açığını kapatması bölgedeki yatırım ortamına olumlu katkı sağlarken ücret düzeyinde önemli düşüşler gözlenmektedir.
- Yerel halk iş fırsatlarının ellerinden alındığına inanırken iş dünyası açısından bakıldığında bu iddianın karşılığının olmadığı görülmektedir.

ABD ve Avrupa ölçeğinde (Türkiye de dâhil) gerçekleştirilen

Transatlantik Eğilimler Araştırması Raporuna göre, “göçün ülkeleri için bir fırsat mı, yoksa sorun mu” olduğu şeklindeki soruya Türkiye’de yanıt verenlerin %54’ü göçü daha çok sorun olarak değerlendirmektedir. “Göçmenlerin ülkede doğanların elinden işlerini alıp almadığı” sorusuna Türkiye’de yanıt verenlerin %70’i, göçmenlerin ülke vatandaşlarının işlerini ellerinden aldığına inanmaktadır. Göçmenlerin ulusal kültür için tehdit olup olmadığı” sorusuna ise, Türkiye’de yanıt verenlerin %55’i göçmenlerin ulusal kültür için tehdit teşkil ettiği kanaatindedirler.(Ünal, 2014: 72)

3.ŞANLIURFA’DA YAŞAYAN SURIYELİ SİĞİNMACILAR

Geniş Ortadoğu coğrafyasında Arap Baharıyla birlikte başlayan ve birçok ülkenin siyasal yapısında değişikliğe sebep olan akım, binlerce kişinin hayatlarını kaybetmesine neden olurken, milyonlarcasının ise ülkelerini terk etmeye zorlamıştır. Dünya gündeminde geniş yer bulan fakat hala kalıcı bir çözüm bulamayan Suriyelilerin durumu, tarihi süreçte yaşanan en trajik göç dalgası olarak görülmektedir. Yasal veya yasa dışı yollarla kendilerine yeni yurtlar bulma arayışında olan Suriyeliler, en başından beri ılımlı ve açık kapı politikası uygulayan Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeye geçici olarak sığınmıştır. Bölgedeki kaos ortamının giderilememesi ve göçlerin devam ediyor olması, durumun uzun bir süre daha devam edeceğinin göstergesidir.

Üç milyon Suriyeliye barınma imkânı sağlayan Türkiye şüphesiz bu durumdan en çok etkilenen ülkedir. İstanbul, Bursa, İzmir gibi büyük şehirler ve Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Hatay, Mardin, Şırnak gibi sınır illerinde Suriyeli sığınmacının yoğunluklu bulundukları yerlerdir. Kültürel özellikler, akrabalık ilişkiler, kentte kullanılan dil (Türkçe, Arapça, Kürtçe), tarımsal arazi ve iş imkânlarının varlığı gibi sebeplerle yaşamak için Suriyelilerin en çok tercih ettikleri il Şanlıurfa’dır. Başlarda geçici bir süreç olarak düşünülen Suriyeli sığınmacıların durumu, şimdilerde bir süre daha devam edecek hatta bir kısım Suriyeli için kalıcılığa dönüştüğü düşünülmektedir. Dolayısıyla bu durum ülke vatandaşlarının tepkisine yol açarken yerel halkın endişelerini arttırmaktadır.

Yapılan bir araştırmada, Suriyelilere savaş sonrası ülkelere dönüp dönmeyecekleri sorulmuştur. Suriye’de barış olduğu takdirde Suriye’ye dönmek isteyenlerin oranı % 71,9, Suriye’ye dönmek istemeyenlerin oranı ise % 28,1’dir. Çapraz veri sorgulamasında,

Suriye'ye gitmek istemeyen Suriyeli sığınmacıların % 67,5'inin hâlihazırda Şanlıurfa'da bir işte çalıştığı görülmektedir. Nispeten gelir ve yaşam düzeyinin yüksek olduğu Türkiye çalışan Suriyeliler için fırsatlar sunmaktadır. Bu durum bize bir işte çalışmanın kentle uyum sürecinde ne derece etkili bir faktör olduğunu göstermektedir. 18-29 yaş aralığındaki Suriyeliler Türkiye'de kalma konusundaki en istekli gruptur. Üniversite mezunu Suriyeliler ise Türkiye'de kalmayı en az isteyen gruptur.(Karasu, 2016:1006)

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi verilerine göre, Türkiye'de bulunan 2 milyon 749 bin 140 Suriyelinin 401 bin 68'i Şanlıurfa'da yaşamaktadır. Ancak yasa dışı yollarla ülkeye giriş yapan ve kayıtlı olmayan sığınmacıların varlığı da düşünüldüğünde bu sayının olduğundan daha fazla olduğu iddialarının gerçeklik payı yükselmektedir. Şanlıurfa sığınmacı sayısının en yüksek olan il olmasına rağmen bu geçici misafirliğin kent genelinde sebep olduğu muhtemel huzursuzluğun diğer illere nazaran daha az olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Akçakale, Harran ve Ceylanpınar ilçe halkının ağırlıklı olarak Arap vatandaşlardan oluşması sebebiyle, yöre halkı Arap kültürüne aşinadır. Ayrıca zaten akraba ilişkileri ile kültürler arasında sağlanmış olan bağ ve Kürt – Suriyeli Aşiret büyüklerinin mensubu oldukları toplumsa nizamı sağlama çabaları, sığınmacıların dışlanması veya sömürülmesini engellemiştir diyebiliriz. Bu durum farklı dil ve kültür çatışmalarının yaşanmasını büyük ölçüde azaltmıştır. Gerginliği azaltan ikinci faktör STK'ların sığınmacıların uyum sağlama süreçlerinde göstermiş oldukları faaliyetler ve halkı bu doğrultuda doğru yönlendirilmesidir. STK'lar, Suriyeliler arasında kanaat önderlerini bir araya getirmiş ve yerel kültüre uyum sağlanması, suça bulaşılmaması, bir Suriyelinin yapacağı hatanın tüm topluma mal edileceği gibi telkinlerle sığınmacıların tutumlarını olumlu yönde etkilemiştir. (ORSAM, 2015:23)

İlk yıllarda sığınmacılar, yerel halk ve yönetim açısından bir sorun görülmemekteydi ancak belirsizlik ortamının bir süre daha devam edebileceği düşüncesi bir takım endişelerin doğmasına sebep olmuştur. Şanlıurfa'nın en büyük kaygısının güvenlik olduğu söylenebilir. Suriyeliler arasında istikrarsızlık çıkarmak isteyen gruplar olabileceği endişesi halk genelinde hâkimdir. Sınır ili olması nedeniyle bu kaygı doğrudan hissedilmektedir. Sivil toplum önderlerinin en büyük korkusu herhangi bir asayiş olayı ya da terör saldırısının sığınmacılara karşı nispeten iyi olan havayı çok kolay şekilde değiştirmesi riskidir. (ORSAM, 2015:23) Özellikle son iki yılda artan

sığınmacı sayısı ile birlikte ildeki sosyo ekonomik değişkenler iyiden iyiye değişiklik göstermiştir. Şanlıurfa'nın sığınmacılardan önceki ekonomik göstergeleri ile sığınmacıların gelişinden sonraki ekonomik göstergeler karşılaştırıldığında söz konusu bu değişikliklerin ciddiyeti daha net anlaşılmaktadır. ORSAM'ın 2015 yılı raporuna göre Suriyeli sığınmacılar olmamış olsaydı ithalat ortalama olarak yıllık %39, ihracat ise ortalama olarak yıllık %45 daha fazla olacaktı. Bu durum Şanlıurfa'nın Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle ithalat ve ihracat dengesinin olumsuz etkilendiğinin göstergesidir. Diğer taraftan enflasyon ortalama olarak yıllık 1.4 baz puan daha az olmuş olacaktı. Şanlıurfa'da kamplarda yaklaşık 80 bin sığınmacı yaşamaktadır. Ancak bu nüfusun neredeyse dört katından fazlası kamp dışında yaşamaktadır. Bu durum kentteki ev kira ve satış bedellerinin de aşırı artmasına sebep olurken ev bulma hususunda da sıkıntılar yaşanmasına sebep olmaktadır. Yine aynı rapora göre; sığınmacılar olmamış olsa idi ildeki toplam ev satışları ortalama olarak yıllık %11 daha az olurdu.

Özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı kentte, Suriyeli çalışanlar, bu alandaki işgücü ihtiyacını azaltırken, sığınmacıların düşük ücretle çalışmaya razı gelmeleri tarımsal işçilerin tepkisine yol açmıştır. Sığınmacılar gelmeden önce tarımsal işlerde çalışan bir işgörenin günlük yevmiyesi 40- 50 TL iken, sığınmacıların kente yerleşmesi ve tarımsal işlerde çalışmaya başlamasıyla birlikte günlük yevmiye 30-35 TL'ye düşmüştür. KARASU (2016)'nın Şanlıurfa'daki Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yaptığı çalışmaya göre, Suriyeli sığınmacıların % 37,9'u aylık 250-500 TL arasında gelire sahipken sadece %5.5'i aylık 2500 TL üzeri gelir etle etmektedir. Aylık 250-500 TL gelir elde eden sığınmacılar ise toplam Suriyeli sığınmacı nüfusun 1/3'den fazladır. Diğer taraftan sığınmacıların % 31,7'si okur-yazar değilken, sadece % 4,7'si ise üniversite mezunudur. Bu oranlara bakıldığında eğitim ve gelir düzeyindeki paralellik ve yetersizlik açıkça görülebilmektedir. Yine aynı çalışmaya göre Suriyeli sığınmacıların % 68,4 ü halihazırda bir işte çalışmamakta aldığı yardımlar veya günlük işlerle geçimini sağlamaktadır. Suriyeli sığınmacıların önemli bir bölümünün çalışmaması hatta bir kısmının çalışmayı dahi düşünmemesi birçok toplumsal sorunu da beraberinde getirmektedir. Başta dil sorunu, eğitimsizlik, emek sömürüsü gibi nedenlerle çalışma hayatından uzaklaşan sığınmacıların yanında yapılan yardımların mecburiyet ve sürekliliğini düşünen sığınmacıların varlığından da bahsetmek gerekir.

Kentteki en büyük endişe, Suriyeli sığınmacı sayısının toplam nüfusun %10'unu geçmiş olmasıdır. Genel kanaat bu oranın düşürülmesi için sığınmacıların başka illere dağılımını sağlayarak maddi ve manevi yükün hafifletilmesi gerekmektedir. Yerel halkın diğer bir ciddi tepkisi de Arap kültüründe yaygın ve meşru olan çok eşliliklerdir. Bu hususta trajik hayat hikâyeleri bulunmaktadır. Çok sayıda kadın ve çocuğun mağdur edildiği bu konuda, devletin yapabileceklerinin sınırlı olması endişe ve tepkileri arttırmaktadır. Dolayısıyla aile kurumunun zarar görmesine bağlı olarak oluşan sosyal sorunlar, toplumun ahlak ve normlarının değişmesine sebep olmaktadır.

4.ALAN ARAŞTIRMASI

4.1.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Şanlıurfa'da ikamet eden Suriyeli sığınmacı sayısı resmi rakamlara göre 400 bini aşmıştır. Geçici bir misafirlik olarak düşünülen bu durumun, zamanla sığınmacıların yatırım ve mülk edinme imkânları da göz önünde bulundurulduğunda kalıcı hale gelmesi endişeleri artırmıştır. Kent halkı, Arap kültürüne aşina ve alışkın olmasına rağmen toplumsal düzenin değişmesinden endişe duymaktadır. Özellikle göçlerin yaşandığı ilk yıllarında kamplarda ve çadır kentlerde kontrollü olarak ikamet ettirilen Suriyelilerin önemli bir bölümü günümüzde kent merkezlerinde yaşamaktadır. Bu durum kentin profilinin hızla değişmesine ve yerel halkın gelecek endişesi yaşamasına sebep olmuştur. Bu çalışma ile amaçlanan, Suriyeli sığınmacıların Şanlıurfa'ya sosyal ve ekonomik anlamda ne gibi etkilerinin olduğunu tespit ederek etkilere karşı oluşan muhtemel tepkileri yerel yönetim ve STK'lar açısından ele almaktır. Ayrıca Sığınmacıların kente uyum süreçlerinin akıbetinde önemli ölçüde sorumlu olan bu mercilerin konu ile ilgili girdi ve çıktıların neler olduğu vurgulanmıştır. Yapılan çalışmada, nitel araştırma tekniği kullanılmış, yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalar durumları ve olayları katılımcıların bakış açılarından anlamaya çalışırlar. Bu bakımdan nitel araştırmalarda araştırmacılar çoğunlukla doğrudan araştırmanın içinde yer almaktadırlar (Büyüköztürk vd., 2010:24). Araştırma çerçevesinde, yerel yönetim birimleri ve STK'lar ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Araştırma için önceden hazırlanmış olan sorular konuyla ilgili kurum ve

kuruluşlardaki yetkili kişilere sorulmuştur. Yapılan mülakatlar esnasında konuşmanın gidişatına göre yeni sorular eklenmiş ve katılımcılara sorulmuştur. Elde edilen verilerin, özgün biçimlerine sadık kalınarak, bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Yapılan görüşmelerde yerel yönetim ve STK'ların, sığınmacıların kente uyum sürecinde yürüttükleri sosyo-ekonomik çalışmalarının tespiti amaçlanmıştır. Ayrıca süreç içinde karşılaşılan sorunlar tespiti ve yapılabileceklerle ilgili çıktılarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

4.2.Araştırma Bulguları

Yerel yönetim ve STK yetkilileri ile yapılan mülakatlar, salt hali ile aşağıda verilmiştir.

Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Nihat ÇİFTÇİ (6.04.2016): Sığınmacıların şehre adaptasyonunu sağlamak adına eğitim merkezleri, kreşler, kadın kültür merkezleri gibi çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Sığınmacıların eğitim olanaklarından yararlanmaları ve sadece onlara yönelik programların mevcut olduğu sosyal mekânlar açılmıştır. Sığınmacılara yönelik çalışmalar, genellikle gençler, kadınlar, çocuklara yöneliktir. Ayrıca yönetim olarak sığınmacıların iş hayatına atılmaları desteklenmiş, iş kurma veya mesleklerinin icra edilmesi hususunda kolaylık sağlanmıştır. Özellikle sağlık, eğitim ve sosyal alanda projeler oluşturulmuş ve bu ilçe belediyelerince de desteklenmiştir. Sığınmacılarla ilgili olarak, valiliğin oluşturduğu koordinasyon birimlerine belediyelerce destek verilmekte ve paylaşımlarda bulunmaktadır. Sığınmacıların kaldıkları barınaklar, konteyner ve çadır kentlerin alt yapı ve temizlik gibi gereksinimlerinin giderilmesi belediyemizin görevleri dâhilindedir. Bu konuda STK'lar ile koordineli hareket edebilmeyi sağlamak adına kurulan birimin amacı kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlayarak gelen yardımların düzenlenmesini yapmaktır. Bu süreçte elbette ki bir takım olumsuz durum meydana gelmiştir. Çalışmaların bütünlük içerisinde yürütülmesine rağmen mekân ve alt yapı yetersizliği, içme suyu, ulaşım, temizlik, eğitim ve kamuya açık sosyal alanlar gibi birçok konuda sıkıntılar yaşanmıştır. Yerel yönetim birimleri olarak olanakların mevcut nüfusa imkân tanıdığını ancak kayıtlı olmayanlarla birlikte 500 bin sığınmacının da mevcut nüfusa eklenmesi ile yönetimlerin yetersiz kaldığı noktalar ortaya çıkmaktadır. Kayıt altına alınmayan sığınmacıların ivedilikle

resmi işlemlerinin yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan, kayıtlı sığınmacıların neredeyse %10'una çalışma izninin verilmiş olması kentte bir rahatlama sağlamaktadır. Sığınmacıların topluma entegrasyonu açısından eğitim oldukça önemli bir unsurdur. Bu sebeple 55 bin civarındaki çocuğun eğitim imkânından yararlanması için gereken adımlar atılmalıdır. Entegrasyon sürecinin diğer önemli unsuru ise sığınmacıların ikamet yerleridir. Yani sığınmacıların sadece kamp merkezlerinde yaşamlarını sürdürmeleri ile topluma uyum sağlamaları beklenmemelidir. Onların birey olarak kent merkezinde yaşayabilmelerini sağlayacak sosyo-ekonomik imkânların sağlanmalıdır. Ancak yerel yönetimlerin sığınmacılarında dâhil edildiği topluma nüfus üzerinden bütçelendirilip desteklenmesi gerekmektedir. Zira mevcut bütçe ile çok daha fazla bir nüfusa hizmet verilmesi ile hizmet kalitesinde düşüşlerin yaşandığının vurgulanması gerekmektedir.

Şanlıurfa Eyyübiye İlçe Belediye Başkanı Mehmet EKİNCİ (6.04.2016):Eyyübiye ilçesinde yaşayan 170 bin kayıtlı sığınmacı bulunurken, 300 bin civarında da kayıtlı olmayan sığınmacının olduğunu tahmin edilmektedir. 378 bin kişilik nüfusa sahip olan ilçenin nüfusu ikiye katlanmıştır. Sığınmacılar için sosyo-ekonomik açıdan gerekli faaliyetlerin yürütüldüğünü belirtmek gerekmektedir. Fakat sığınmacıların gerek sosyal yaşama gerekse de iş yaşamına adaptasyonu hususunda ilçe belediyesi olarak yapılan özel bir çalışma bulunmamaktadır. Sığınmacılar, belediyecilik hizmeti anlamında kente yük olmaya başladığı düşünmekteyiz. Fakat olaya sosyal açıdan bakıldığında, insani bir vazife olarak düşünülebilir. Kendine yetebilen bir ülke olarak Türkiye bu coğrafyada çizmiş olduğu güçlü, manevi değere sahip ülke profilini desteklemekteyiz. Ancak ilçe belediyesi olarak kitle göçlerinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek güçte değiliz. Şanlıurfa'daki sığınmacıların ağırlıklı olarak Eyyübiye ilçesini tercih etmekte ve dolayısıyla bu durum belediyecilik hizmetlerinin kalitesinde ve istikrarında sıkıntılara sebep olmaktadır. İlçe belediyelerinin bu maddi açıdan desteklenmesi beklenmektedir.

Eyyübiye İlçe Belediyesi Meclis Başkan Vekili - Eyyübiye Belediyesi Meclis Üyesi Handan KARATAŞ (10.04.2016): Sığınmacıların gelmeye başladığı günden itibaren, yerel yönetim birimleri ve STK'ların tamamıyla birlikte hareket edilmiş, bu doğrultuda çeşitli kampanyalar yapılmış, yardımlar toplanmıştır. Yerel yönetim birimi olarak sığınmacılara, ensar-muhacir çerçevesinden bakılmaktadır. Şanlıurfa'da bulunan Suriyeli sığınmacıların %60-65'i

Eyyübiye ilçesinde bulunmakta ve bu durum ilçe belediyesi için taşımakta zorlandığı bir yük şeklinde ifade edilebilir. Devletin kitle göçlerine karşı yasal düzenlemelerinin yetersizliği yerel yönetimlerin faaliyet kabiliyetini azaltmaktadır. Bu hususta gerekli düzenlemelerin sağlanması, yerel yönetimin çok daha hızlı ve esnek hareket edebilmelerini sağlayacaktır. Haliliye ve Karaköprü gibi merkez ilçe belediyeleri ile kıyaslandığına 2-3 kat daha fazla bir nüfusa hizmet verilmektedir. Zaten gelir düzeyi düşük halkın ikamet ettiği Eyyübiye ilçesi sığınmacıların gelişile olumsuz etkilenmektedir. Diğer taraftan sığınmacıların meslek edinilmesi ve öğretilmesi hususunda gerekli faaliyetlerin artırılması gerekmektedir. Sığınmacıların iş imkânlarından yararlanabilmeleri için İŞKUR'un girişimleri mevcuttur fakat daha fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca Şanlıurfa'daki çocuk sığınmacıların sadece 25 bininin eğitim imkânlarından yararlanabilmesi, başta MEB olmak üzere gerekli tüm mercilerin faaliyetlerini arttırmaları ve hızlandırmaları gerektiğini göstermektedir.

İnsani Yardım Platformu Başkanı Osman GEREM (7.04.2016):

2011 yılından bu yana Suriye'deki iç savaş nedeniyle yardıma muhtaç Suriyeli sığınmacıların acılarını bir nebze dindirmek amacıyla bu platformun kurulmuştur. Şanlıurfa büyükşehir belediyesi encümeninin lojistik destek sözü ile 2012 Ekim ayında, Şanlıurfa'da faaliyet gösteren 60 STK bir araya gelerek yardım çalışmaları başlamıştır. Şu anki mevcut STK sayımız ise 152'ye ulaşmış ve bu amaç doğrultusunda işbirliği içerisinde çalışmalar devam etmektedir. Şanlıurfa Valiliği'nin desteği ile sınır ötesine 242 tır, Şanlıurfa'da olup kamplar dışında yaşayan sığınmacılar için ise 868 tır insani yardım malzemesi ulaştırılmıştır. Sığınmacı çocuklar için Arapça eğitimin verildiği ilkokulda yine bu platform önderliğinde eğitim vermeye başlanmıştır. 11 ayrı motorize ekip ile Şanlıurfa'da kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların adresleri belirlenmekte ve yardımlar ulaştırılmaktadır. Ayrıca yerel halkın desteği ile açılan bir giyim mağazasında günlük ortalama 300 kişiyi giydirilmektedir. Hasene Derneğinin tahsis ettiği mobil fırında günlük 7.500 ekmek çıkarılmakta ve sığınmacıların yararlanması sağlanmaktadır. Aynı uygulama İstanbul Ak Parti il teşkilatının katkılarıyla kurulan Sadaka Taşı Derneğinin tahsis ettiği mobil fırında da sığınmacılar için günlük ortalama 15.000 ekmek çıkarılmaktadır. Suriye ekmeğini çıkartıp, dağıttıklarını ifade ettiler. Platform olarak asıl amacımız sığınmacıların temel gıda ihtiyacını karşılamaktır. Temel ihtiyaçları giderilmeyen bir

bireyin suça bulaşma olasılığı yüksektir. Bu yüzden ki bu hususta faaliyetlerimiz önem arz etmektedir.

Kızılay Şube Başkan Yardımcısı Şaban KILIÇ (7.04.2016):

Ulusal bir STK olması sebebiyle bölgeye hâkim ve çalışmaları AFAD ile koordineli olarak yürütülmektedir. Uluslararası yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması temel vazifelerimizdendir. BM ile yardımlar konusunda üst düzeyde bir işbirliği mevcut olup, söz konusu bu yardımları gerek ayni gerek nakdi niteliktedir. Diğer STK'larla da (İHH, Deniz Feneri, Şanlıurfa İnsani Yardım Platformu gibi) işbirliği içerisinde faaliyet gösterildiğini vurgulamakta fayda var. İklim koşullarına göre sığınmacıların ihtiyaç duyabileceği tüm gereksinimler ulaştırılmaya çalışılırken öğrenciler için ise burs verilmektedir. Kızılay Genel Merkezi'nin sığınmacılara yönelik geliştirdikleri kart sistemi ile aile bireylerinin her biri için aylık 50 TL 'lik temel ihtiyaçların karşılanacağı bir bütçe ayrılmıştır. Çadır kentlerde oluşturulan mahallelere muhtarlıklar kurulmuş ve bu muhtarlıklarla nüfusa göre ihtiyaçların belirtip sevkiyatların yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca Kızılay Genel Merkezi tarafından Şanlıurfa şubesine 10 civarında psikolog gönderilmiş, çadır kentlerdeki sığınmacıların sosyo-psikolojik eğitim ve seminerlerle desteklenmesi sağlanmıştır. Profesör, avukat, doktor, öğretmen gibi meslek mensubu olan sığınmacıların uzmanlık alanlarına göre gerekli mercilerle görüştürülerek görev almaları sağlanmıştır. Suriyeli öğretmenlerin kentte kurulan Suriye okullarında görevlendirilmeleri örnek teşkil etmektedir.

İHH Şanlıurfa Şube Başkanı Behçet ATILLA (8.04.2016):

İHH Uluslararası bir kuruluş olup acil yardım kapsamına giren tüm yardım faaliyetlerini görev kapsamına girmektedir. Sığınmacılara yönelik danışmanlık hizmeti verilmektedir. Örneğin; yasal haklar konusunda gerekli yerlere yönlendirmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları ile bilgi alışverişi yapılmakta ve koordinasyonun sağlanması noktasında gereken yapılmaktadır. Diğer ülkelerin uluslararası STK 'ları ile (Katar, Arabistan, Fransa gibi) işbirliği yapılmakta ve kurumumuza sundukları projeler neticesinde çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'deki STK'lar içerisinde en fazla yardım yapan kuruluş olmamıza rağmen, faaliyetler için yeterli kaynakların temini konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Söz konusu bu kaynaklar tamamen bağışlar ve yerel programlardan (kermesler, kampanyalar) sağlananlardan oluşmaktadır. Bu noktada BM'den bu zamana kadar hiç maddi destek alınmamıştır. Diğer taraftan sığınmacılara Türkçe derslerin verildiği kurslar açılmış, birçok konuda seminer verilmiştir Hedef kitlenin mağdur, ruhsal açıdan

çöküntüde ve gelecek kaygısı taşıyan kişilerden oluşması bazı STK'ların farklı niyetlerini faaliyete geçirmelerine olanak sağlamaktadır. Özellikle yabancı STK'ların insani yardım adı altında misyonerlik çalışmalarını yürüttüğü bilinmektedir.

Ensar-Muhacir Derneği Yönetim Kurulu Üyesi İsa BUNNİ(8.04.2016): Sığınmacıların adaptasyonunu ve asayişini kolaylaştırmak adına Suriyelilerin önde gelen kanaat önderlerinin de üyesi olduğu ve valilik, belediye ve STK'larca desteklenen bir dernek kurulmuştur. Derneğimizin, Türkiye'nin başka hiçbir ilinde örneği bulunmamaktadır. Kürt, Arap ve Türkmenler ailelerin kanaat önderinin üyesi olduğu derneğimiz, sığınmacıların uyum süreçlerinde önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Asıl amacı etnik gruplar arasında olası huzursuzluğu gidermek olan dernek, sığınmacıların toplum tarafından dışlanmamaları ve zaten ruhsal olarak yıpranmış Suriyelilerin toplumun refah ve huzurunu bozacak davranışlar sergilememeleri için olası suça bulaşmalarını hususunda çalışmalar yürütmüştür.

Eğitim Birsen Şanlıurfa Şube Başkanı İbrahim COŞKUN (5.04.2016): Şanlıurfa İnsani Yardım Platformu ile işbirliği içinde, STK olarak üzerimize düşen görevi yerine getirmeye çalışmaktayız. Başta temel ihtiyaçların karşılanması konusunda yardım faaliyetleri yürütülmüştür. Özellikle MEB ile iş birliği sağlanarak sığınmacıların eğitimi imkânlarından yararlanmaları adına bir takım girişimlerde bulunulmuştur. Söz konusu bu girişimlerin en önemlisi; Şanlıurfa'daki iki vardiyalı eğitim verilen bazı okullarda sabah yerel öğrenciler öğleden sonraları ise sığınmacı öğrenciler eğitim görmektedirler. Bu şekilde faaliyet gösteren okulların diğer illerde örneği bulunmamaktadır. MEB'de sığınmacıların eğitim ihtiyacının karşılanacağı özel bir şube oluşturulmuş ve bu şubede özellikle Suriyeli öğretmenler görevlendirilmektedir.

RET Vakfı Merkez Koordinatörü Ayşe TOPRAK (9.04.2016) : Uluslararası bir STK olmakla birlikte özellikle kız çocukları için dil eğitimi ve yaşam becerilerini kazandırma merkezleri kurulmuştur. Vakıf sığınmacılara ağırlıklı olarak Türkçe ve İngilizce dil eğitimleri ve yaşam becerilerini arttırmak için psiko-sosyal destek vermektedir. BM'lerle koordineli olarak faaliyet yürütülmekte ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ortaklığında finansal kaynaklarını temin edilmektedir. Türkçe dil eğitimini geçici eğitim merkezlerinde verilmekte, sonrasında MEB'in oluşturduğu komisyonlar tarafından sınav sonucunda başarılı olan sığınmacı çocuklar Türk okullarında

eğitimlerine devam etmektedirler. Bu çerçevede faaliyet gösteren 4 okulun 2'sinde kız öğrencilere, 3'ünde ise kız-erkek öğrencilere eğitim verilmektedir.

Hayata Destek Derneği Saha Koordinatörü Volkan PİRİNÇİ
(8.04.2016): Derneğin 3 temel çalışma alanı bulunmaktadır: *Birincisi;* Şanlıurfa başta olmak üzere sığınmacıların yaşadığı bazı illerde temelli insani ihtiyaçların giderilmesi hususunda destek programları yapılmaktadır. *İkincisi;* UNICEF işbirliği ile oluşturulan bir proje kapsamında çocuk işçiler hususunda çalışmalar yürütülmektedir. Ayrıca, Şanlıurfa'nın Akçakale ve Harran ilçelerinde e-kart sistemi ile yaşama destek programları yürütmektedir. Söz konusu bu destek programı kapsamında ihtiyaç sahibi aileler kişi başına 50 TL'lik kartlarla anlaşma yapılan marketlerde temel gıda malzemelerini ve 45 TL'lik de hijyen malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Bu sistem iklim koşullarına göre doğan ihtiyaçlar içinde kullanılabilir. Diğer taraftan sığınmacılara psiko-sosyal destek programları düzenlenmektedir. Bu programlar toplum merkezleri aracılığıyla yapmaktadır. Bu merkez Şanlıurfa'da Haliliye İlçesi Süleymaniye'deki 6 mahallede vaka yönetimi, psiko-sosyal destek, ruh sağlığı desteği, dil ve meslek edindirme kursları gibi faaliyetler yürütülmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler ile koordinasyonlu olarak çalışılmaktadır. Özellikle gıda yardımlarının dağıtımı konusunda vali yardımcısı, Akçakale ve Harran ilçe kaymakamlıkları ile ortak çalışma yürütülmüştür. Kaynak sıkıntısı sebebiyle projeye dayalı çalışmalar yapılmaktadır. UNICEF, Sınır Tanımayan Doktorlar, Uluslararası Göç Örgütü gibi kuruluşlar tarafından desteklenmekteyiz. Her ay yaklaşık 15.000 kişiye gıda desteği sağlanırken toplum merkezleri aracılığı ile yılda 20 bin civarında kişiye hizmet verilmektedir. Sığınmacı sayısındaki ani artış olması olasılığına karşı acil durum fonu mevcuttur. Muhafaza edilen acil durum paketlerinde ise battaniye, yatak, hijyen, temel gıda gibi malzemeler bulunmaktadır. maddelerin bulunduğu, acil durum paketlerini dağıttıklarını ifade ettiler. Diğer taraftan Şanlıurfa merkezde yaşamakta olan 2.500 civarındaki Iraklı sığınmacı geçici koruma statüsünde olmadıkları için kurum yardımlardan yararlanamamaktadır. Vakfa başvuran 200 Iraklı aileye gerekli destek sağlanmıştır. Ayrıca Vakfımız il, din, ırk ayırmaksızın ihtiyaç sahiplerine ulaşmaktadır. Yerel halkın Suriyeli sığınmacılara olan bakış açılarında değişiklikler olmaktadır. Halk gün geçtikçe ahlaki sorunları giderek arttığını ve bu durumun toplumda huzursuzluğa sebep

olduğunu dile getirmektedirler. Özellikle Suriyeli kadınların mağduriyetleri sebebiyle toplumda kötü niyetli kişilerce bir meta olarak algılanmaya başlanmıştır.

Sivil Kadınlar Derneği Başkan Yardımcısı Handan KARATAŞ (10.04.2016): Sivil Kadınlar Derneği ulusal bir dernektir. Tüm faaliyetler valilik ve belediye işbirliğiyle gerçekleştirilirken diğer ulusal ve uluslararası STK'larla koordineli olarak çalışıldığını vurgulamakta fayda görmekteyiz. Faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde kullanılan fonlar hayırseverler tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca işbirliği içerisinde olduğumuz diğer; MEB ve Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Sığınmacıların dini ve temel eğitim ihtiyaçları söz konusu bu işbirlikleri ile gerçekleştirilmektedir. Sahada görev alan Suriyeli öğretmenler, okuma çağındaki çocukları tespit edip MEB'e bildirmektedir. Faaliyetlerimizde hedef kitleyi genellikle sığınmacı yetim çocuklar, dul hanımlar oluşturmaktadır. Ayrıca Suriyeli hanımlar için kumaş, dikiş makinesi gibi ekipman desteği sağlanarak kadın destek merkezleri kurulmuştur. Sığınmacıların bu durumundan fayda sağlamak isteyen bazı uluslararası STK'larında varlığından haberdarız. Bu kurumlar yardım adı altında çok daha farklı ve kötü amaçlarla faaliyet göstermektedirler. Diğer taraftan bürokratik işlem ve yazışmaları zaman alması Bu hususta faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların çalışma hızı ve kalitesini düşürmektedir. Kalkınma ve İçişleri Bakanlıklarının hibe programlarının proje başlıklarına sığınmacıları da dâhil etmeleri yerinde bir karar olacaktır.

Danimarkalılar Derneği (DanishRefugeeCouncil) Lojistik Sorumlusu Uğur CAN ve Umut GENÇ (7.04.2016): Derneğimiz valiliklerden ve yerel yönetim birimlerinden gerekli izinleri alınan, uluslararası bir kuruluştur. Yürüttüğümüz faaliyetler içerisinde acil müdahale, psiko-sosyal destek, kadına yönelik şiddet ve çocuklarla ilgili rehabilite programları bulunmaktadır. Ülkelerinde yaşanan kaos ortamında fiziki ve cinsel şiddete maruz kalan kadın ve çocuklara psikolojik destek verilmektedir. Ayrıca ihtiyaç sahibi ailelerin tespiti sonrasında onlara temel gıda ve temizlik malzemeleri ulaştırılmıştır. BM'lerin desteği ile maddi yetersizlikler içerisinde olan sığınmacılara, özel yardım fonları çerçevesinde destek sağlanmıştır. Çalışanlarımız arasında gönüllü Suriyeli çalışanları da bulunmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası toplumun, sığınmacılara imkân tanıma ve onları ülkelerine kabul etme hususundaki adil olmayan tutumu az sayıda

ülkenin büyük sığınmacı nüfusu ile baş etme durumunda bırakmaktadır. Dünyadaki sığınmacı nüfusunun üç milyondan fazlasının ikamet ettiği Türkiye de bu ülkeler arasında yer almaktadır. Bu üç milyonluk nüfusun 2.75 milyonunu Suriyeli sığınmacılardan oluşmaktadır. Türkiye, en başından beri sığınmacılara karşı olumlu bir tavır sergilemiş olsa da sayılarının ilerleyen süreçlerde daha da artması beklenen bu nüfusa karşı henüz yeni şekillenen yasal düzenlemelerin ne kadar süre daha dayanacağı muamma. Ayrıca mevcut sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılayabilme, alt yapı, istihdam, eğitim, sağlık, sosyo-kültürel anlamda ortaya çıkan baskılar, ciddi boyutlara doğru ilerlemektedir. Ülkedeki en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Şanlıurfa için de bu baskılar kaçınılmazdır. Bu hususta Şanlıurfa STK ve yerel yönetim birimleriyle yapılan görüşmelerde ifade edilen genel yargı şu; sığınmacıların ilk yıllarda toplumsal ve yönetsel boyutta ciddi baskılara sebep olmadıkları fakat son zamanlarda bu baskıların toplumsal ve yönetsel açıdan ciddiyet kazandığıdır. Yerel halkın demografik özelliklerinin, toplumsal ve ahlaki değerlerin değişmeye başlaması endişelerin boyutunu gözler önüne sermektedir. Özellikle kültürleri gereği Suriyeli kadınların ikinci veya üçüncü eş olmayı kabul etmeleri ve kentteki çok eşliliğin gün geçtikçe artması yerel halkın –özellikle kadınların- tepkisine neden olmaktadır. Başta çok eşlilik olmak üzere toplumsal değerlerin yozlaştığını düşünen halk gelecek ve çocukları için endişe duymaktadır. Zira bu durum yerel halkı sadece manevi açıdan değil maddi açıdan da olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan özellikle ikinci veya üçüncü eş olarak evlenmek istediği Suriyeli kadınlar tarafından dolandırılan yaşı ilerlemiş erkeklerin sayısındaki artış, ahlaki ve toplumsal değerlerin tehdit altında olduğunun kanıtı niteliğindedir. Fuhuş, dilencilik, duygu sömürsü ile dolandırıcılık gibi ahlaki problemler gün geçtikçe artmaktadır.

Kayıtlı ve kayıtlı olmayan olmak üzere toplamda 500 binden fazla olduğu tahmin edilen sığınmacının yaşadığı Şanlıurfa'nın hali hazırdaki olanakları, yerel halkla birlikte oluşan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyin maalesef ki altında. Dolayısıyla 1 milyon 892 bin kişilik nüfusa göre belirlenen bütçe, altyapı, katı-atık, konut, su yönetimi, eğitim-sağlık-temizlik hizmetleri, istihdam Suriyeli sığınmacılarla paylaşılacak durumundadır. Nitekim söz konusu bu paylaşım, yerel halkın Suriyeli halkına ve kültürlerine yakınlığı ve aşinalığı sebebiyle ilk başlarda beklenilenin aksine sorunsuz yapılırken aynı olumlu hava son zamanlarda sağlanamamaktadır. Bu durumun

en önemli sebebi sığınmacı nüfusunun giderek artması ve beklenen geri dönüşlerin uzun bir süre daha askıya alınması sonucu oluşan belirsizlik ortamıdır. Suriyeli sığınmacıların gün geçtikçe kent merkezlerinde daha çok görülmeye başlaması, mülk sahibi olmaları, geçici koruma altında olmalarından kaynaklı ayrıcalıklara sahip olmaları, rahat tavırları, bir kısmının ülkesine dönmek istememesi, halka açık yerlerde yerel halktan daha onların varlığı ve bir takım imkânlardan yerel halka nazaran onların daha fazla yararlanıyor olması toplumun rahatsızlığını arttırmaktadır. Son iki yılda sığınmacıların sayısındaki artış ve bu artışın hala devam ediyor olması yerel halkın kendisini azınlık olarak hissetmesine neden olmaktadır. Bu durum halkı ümitsiz ve mutsuz ederken, yerel ve ulusal yönetime karşı güven düzeyini düşürmektedir.

Ulusal ve yerel yönetimlerin sığınmacılar konusundaki girişimleri sağladığı imkânlar günümüzde yetersiz kalmaya başladığını söyleyebiliriz. Zaten Türkiye'nin doğum oranı en fazla ili olan Şanlıurfa'da sığınmacıların gelmesi ile bu oran daha da artmıştır. TÜİK'in verilerine göre 2015 yılı itibari kentteki doğum oranı % 3.6 ve doğurganlık hızının ise % 2.17 oranında artmıştır. Bu oranlar Şanlıurfa'nın demografik yapısındaki değişiklikleri kanıtlarken, aynı oranda ihtiyaçların ve maliyetlerinde attığını göstermektedir. ORSAM'ın 2015 verilerine göre Suriyeli sığınmacıların gelişi ile birlikte öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ortalama olarak yıllık %14 artmıştır. Bu oran ise kentteki toplam öğrencilerine eğitim imkânı sağlayan yerel yönetim için ekstra mekân, demirbaş, kırtasiye, öğretmen anlamına gelmektedir. Başta eğitim ve sağlık olmak üzere birçok açıdan yükün daha artması belirli bir kapasite ile görev yapan kamu kurum ve kuruluşu zor duruma sokmaktadır.

Yerel yönetim birimlerinin ve STK'ların en büyük sıkıntısı bütçe ve sığınmacılarla ilgili yasal düzenlemelerin yetersizliğidir. Bağış, kermes ve yardım kampanyaları gibi faaliyetlerle hizmet etmeye gayret gösteren STK'lar, daha çok sığınmacıların sebep olduğu toplumsal sorunlar ve sığınmacıların mağduriyetlerini kullanarak şahsi menfaat sağlamak isteyen kişi ve kuruluşlar hususunda rahatsızlık duymaktadırlar. Özellikle yabancı ülkelere ait bazı STK'ların farklı niyetlerle kentte faaliyet sürdürdüklerini iddia etmektedirler. Başta misyonerlik hizmetleri olmak üzere bir takım amaçlarla kurulan bu STK'ların birçok uluslararası kuruluş tarafından desteklendiği söylenmektedir. Diğer taraftan kentte faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası STK'ların aralarında koordinasyon sağlanamaması,

kuruluşların ortak amaçla işbirliği yapmalarını engellemektedir. Bu doğrultuda atılacak olan adımlar, STK'ların karşılıklı ön yargılarının aşılmasını sağlarken etkin bir işbirliğinin oluşmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca sığınmacıların kente uyum sürecine yönelik yapılan sosyo-ekonomik faaliyetlerde istenilen sonuçların alınabilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının gerekli prosedür işlemlerini hızlandırmaları gerektiği düşünülmektedir. Sığınmacıların temel ihtiyaçların karşılanması, kente adaptasyonunu, eğitim, sağlık gibi olanaklardan yararlanmalarını sağlamakla görevli olan yerel yönetim birimleri, belediye bünyesinde sığınmacılarla ilgili birimlerin açılması ve uzman kişilerin görevlendirilmesinin fayda sağlayacağını düşünmektedir. Ayrıca yerel yönetim birimleri, Kızılay'ın başlattığı gıda-kart projesinde iletişim halinde olunan yerel esnafın desteklenmesi adına kendilerine bir takım yaptırım imkânın sağlanması gerektiğini ifade etmektedirler. Sığınmacıların eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi adına yapılan girişimlerin kapsamının genişletilmesi, görevlendirilen öğretmen sayısının artırılması ve gerekli mekânların sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- APAK, H.,(2014). "Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği", Mukaddime, 5(2):53-70.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö., KARADENİZ, Ş., ve DEMİREL, F.,(2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi
- DENİZ, O., ve ETLAN, E.,(2009). "Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2):472-498.
- İÇDUYGU, A., (2006). Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları, İstanbul.
- KARASU, M. A., (2016). "Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(3):995-1014.
- KAYPAK, Ş., ve BİMAY, M.,(2016). "Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği", Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 6(1): 1.
- KAYA, A.,(2009). Türkiye'de İç Göçler Bütünleşme mi Geri Dönüşümü, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını,
- ORSAM,(2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Ortadoğu

Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara: 22-24.

THIEME, G. ve LAUX, H. D.,(1996). "Between Integration andMarginalization: ForeignPopulation in TheRuhrConurbation", EthniCity, Rowman&Littlefield, Londra: 123-134.

ÜNAL,S., (2014) "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: "Öteki" Bağlamında yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi", 6(3) ,ZeitschriftfürdieWelt der Türken.

YILMAZ, A.,(2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", TurkishStudies, 9(2):1685-1704.

SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM TATMİNİ İLİŞKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Prof.Dr.İsmail BAKAN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,*

Dr. İnci Fatma DOĞAN

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü*

Uzm. M. Tuncer OKUMUŞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B. F. İşletme Bölümü

Genel olarak sosyal, politik, ekonomik, kültürel alanlarda bazı birey ve grupların haklara ulaşmasını engelleyen, yetersiz sosyal uyumu ve bütünleşmeyi ifade eden sosyal dışlanma kavramı, 1980'li yıllarda yaygın olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Yoksulluk, göç, işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, sosyal güvencesizlik, eğitim düşüklüğü gibi nedenlerden kaynaklı olarak ortaya çıkan sosyal dışlanma neticesinde dışlanmaya maruz kalan bireyler kendilerini toplumun bir parçası olarak görmemeye başlarlar. Bireylerin yaşam tatmini üzerinde oldukça etkili olan sosyal dışlanmanın olumsuz etkilerini minimize etmek açısından ise sosyal destek en önemli savunma mekanizmalarından bir tanesidir.

Bu çalışmadaki temel amaç, ülkemize göç etmek durumunda kalan bireylerin sosyal dışlanma algılarının yaşam tatmin düzeylerini etkileyip etkilemediğini ortaya koymak suretiyle iki kavram arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla bir alan çalışması kapsamında Kahramanmaraş ilinde bulunan, ülkelerindeki sorun nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş bireylerin sosyal dışlanma algılarının yaşam tatminleri üzerindeki etkisi araştırılmak istenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket sonucu elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla frekans, korelasyon ve regresyon analizlerine tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Sosyal Dışlanma, Yaşam Tatmini

THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL EXCLUSION AND LIFE SATISFACTION: A FIELD RESEARCH

The concept of social exclusion, which indicates inadequate social cohesion and integration, which prevents the access of some individuals and groups in social, political, economic and cultural fields in general, has been widely used in the 1980s. Individuals exposed to exclusion due to social exclusion arising from reasons such as poverty, immigration, unemployment, income distribution inequity, social insecurity, and low education, do not see themselves as a part of society. One of the most

important defense mechanisms in terms of minimizing the negative effects of social exclusion, which is highly effective on the life satisfaction of individuals, is social support.

The main aim of this study is to examine the relation between the two concepts by showing whether the individual's social exclusion perceptions affect the level of their life satisfaction. It is also desirable to investigate whether the social support provided to these individuals has an impact on social exclusion. For this purpose, it is aimed to investigate the effects of the social exclusion perceptions on the life satisfaction of the individuals in Kahramanmaraş province that migrated to Turkey due to the problems in their countries. Survey method was preferred as data collection method in the study. The results of the questionnaire were subjected to frequency, correlation and regression analysis through SPSS program.

Key Words: Migration, Social Exclusion, Life Satisfaction

1. GİRİŞ

İşgücü piyasalarına erişimin engellenmesi gibi ekonomik; eğitim, sağlık hizmetlerine erişimin engellenmesi gibi sosyal; oy kullanamama gibi yasal; dil, din ve ırkla ilişkili olarak toplumdan dışlanma, toplum tarafından istenmeme gibi kültürel boyutları olan sosyal dışlanma ve sosyal dışlanmaya neden olan unsurlar tüm dünyanın ortak sorunudur (Bombongan, 2010: 16-17; Karataşoğlu ve İslamoğlu, 2016: 38). Her biri bir diğerini etkileyen ve besleyen çok boyutlu bir kavram olan sosyal dışlanma, çeşitli nedenlere bağlı olarak sistemin dışında kalan bireylerin, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel süreçlerden de uzak kaldığı dinamik bir süreçtir (Adaman ve Keyder, 2005: 1; Tartanoğlu, 2010:9). Günümüzde eşitsizliklerin, adaletsizliklerin, güvencesizliklerin giderek yaygınlaşması neticesinde artan sosyal dışlanma göçmenler açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri toplumlarda yaşadıkları dışlanma ve dışlanmanın neticesinde ortaya çıkan sorunlar daha çok vatandaşlık konusu üzerinden yapılan tartışmalarla gündemde olan konular arasında yerini almaktadır (Dedeoğlu, 2011:29).

Sosyal dışlanmalar neticesinde ortaya çıkan sorunlardan bir tanesi bireylerin yaşam tatmin düzeylerinin azalması durumudur. Bireylerin, işte ve iş dışında geçirdikleri zamanların tamamı olarak tanımlanan yaşamı değerlendirmeleri sonucunda oluşan yaşam tatmini, bireysel bir olgudur (Özdevecioğlu ve Doruk, 2009: 77; Dikmen, 1995:117). Bireylerin kendi ihtiyaç ve isteklerine, yaşamlarına ilişkin genel yargıları, sübjektif değerlendirmeleridir

(Bayram vd., 2010: 82). Yaşam tatminini etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Bireylerin fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini iyi hissedip, yaşamdan memnuniyet duyabilmeleri için kendilerini ekonomik olarak güvende hissetmeleri, istek ve beklentilerinin karşılanması, ihtiyaçlarının giderilmesi, çevresindeki insanlarla olan sosyal ilişkilerinin iyi düzeyde olması, çeşitli aktivitelere katılımlarının sağlanması gibi birçok konuda bireyler pozitif değerlendirmelere sahip olmalıdır.

Yaşam tatminini etkileyen unsurlar ele alındığında sosyal dışlanmanın da yaşam tatmini üzerinde oldukça önemli bir etkisinin olduğu dikkat çekmektedir. Ne var ki yapılan literatür taraması sonucunda sosyal dışlanma ile yaşam tatmini arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların yeterli olmadığı görülmüş ve bunun üzerine bu çalışmada sosyal dışlanmanın yaşam tatmini üzerinde etkisinin olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Bu bağlamda belirlenen amaç doğrultusunda öncelikle ilgili literatür incelenmiş, anket formları hazırlanmış ve hazırlanan anketler ülkelerindeki sorun nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş, Kahramanmaraş'ta bulunan, sosyal dışlanma riskinin yüksek olduğu gruplar arasında yer alan göçmenler üzerinde uygulanarak elde edilen bulgular çalışmada sunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyal Dışlanma

Yoksulluğun hem nedeni hem sonucu olan sosyal dışlanma, 1970'li yıllarda Fransa'da ortaya çıkmış bir kavramdır. Fransız hükümetinin ekonomik ve sosyal kazanımlarından "dışlanan" Fransız toplumundaki insan çeşitliliğini anlatan, Fransa'nın sosyal işlerden sorumlu bakanı Rene Lenoir tarafından yazılan "Les exclus: un Français sur dix" kitabının basımı ile gündeme gelmiş bir kavramdır (Bombongan, 2010: 5). Ekonomik büyümeden pay alamayan bireylerin dışlanması ve dışlanmışlığa uğrayanların toplam nüfusun %10'unu oluşturması neticesinde sosyal dışlanma ile ilgili tartışmaların temeli atılmıştır (Aktaş, 2014: 12). Daha sonra sosyal dışlanma kavramı yaygın olarak 1980'lerden itibaren Avrupalı politikacılar tarafından kullanılmaya başlanmıştır (Gordon, 2007: 193; Akt. Deniz, Ekinci vd., 2016: 22). Sosyo-ekonomik açıdan insanların sadece kendilerini düşünür hale geldiği, aşırı bireyselleşmiş toplumsal hayatta kendi kendine yetmeyen ve toplumun gerisinde kalan bireylerin toplum tarafından bir kenara atılması sosyal dışlanmayı

günümüzün önemli sorunlarından biri haline getirmiştir (Yusufoğlu ve Kızmaz, 2016: 31).

Bireylerin kendilerini içinde bulundukları toplumun bir parçası olarak görmeleri, kendilerini tam olarak topluma ait hissetmeleri olarak ifade edilen sosyal bütünleşme kavramının tersi olan sosyal dışlanma, bireylerin, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel süreçlerden uzak kalması durumudur (Aktaş, 2014: 14; Tartanoğlu, 2010: 9). Bireylerin toplumsal hayattan kısmen veya tamamen uzaklaşacak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk çekmeleri, yaşamlarını ve haklarını koruyamaz hale gelmeleri, sosyal desteklerden yararlanamamaları sosyal dışlanma olarak ifade edilmektedir (Yepez Del Castillo, 1994: 164; Akt. Çakır, 2002: 83). Sosyal dışlanma kaynaklara, haklara, mal ve hizmetlere erişimin engellenmesi veya kısıtlanmasını içermekte olup bireylerin ve tüm toplumun yaşam kalitesini etkileyen bir kavramdır (Levitas vd., 2007; Akt. Jakubowska ve Rosa, 2016: 133). Sosyal dışlanma bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmeleriyle başlayan ve giderek bireylerin toplumla olan ilişkilerinin zayıflamasına ve hatta kopmasına yol açan dinamik bir süreçtir (Sapançalı, 2005: 54).

Sosyal dışlanma, yoksulluk, gelir adaletsizliği, gecekondulaşma, işsizlik, kayıtdışı çalışma, yetersiz sosyal korunma, sosyal desteklerden mahrum olma, suçlu olma, dil, din, ırk, cinsiyet farklılığı ve göç gibi temelde birbirine bağlı ve karşılıklı etkileşim içinde olan çeşitli nedenlerden kaynaklı oluşabilmektedir (Aktaş, 2014: 17-21). Bu sayılan nedenler sosyal dışlanma riskini yükselten unsurlar olarak görülmektedir. Sonuçta hangi nedenden kaynaklı olursa olsun sosyal dışlanmanın bireyler ve toplum açısından olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireylerin temel ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadıkları, işgücü piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere rahatlıkla ulaşamadıkları, eğitim-öğretim, sağlık, kültür harcamalarında çeşitli zorluklar yaşadıkları, dilediklerinde toplumsal hayata katılamadıkları, yabancılaştıkları görülmektedir (Adaman ve Keyder, 2005: 6).

2.2. Yaşam Tatmini

Yaşam tatmini genel olarak bireylerin kendi yaşamlarından duydukları memnuniyet olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin yaşamlarına karşı gösterdikleri duygusal tepkiler, olumlu değerlendirmeler yaşam tatmini olarak ifade edilmektedir (8; Lapa,

Ağyar vd., 2012: 54). Shin ve Johnson (1978: 478)'a göre de yaşam tatmini, bireylerin kendi seçtikleri kriterlere göre kendi yaşam kalitelerine ilişkin değerlendirmeleridir. Bireylerin kendi koşullarını, olması gerektiğini düşündükleri uygun standartlarla karşılaştırmaları durumudur (Diener, Emmons vd., 1985: 71). Başka bir ifade ile, bireylerin kendi yönlendirdikleri hayatlarından ne kadar çok hoşnut olduklarıdır. Yaşam tatmini, aile, akraba, iş gibi yaşamın belirli alanlarından tatmin seviyesinde değerlendirilebileceği gibi yaşamın geneli içinde değerlendirilebilmekte olup duygusal mutluluğun bir ölçüsü olarak görülmektedir (Veenhoven, Akt, Aşan ve Erenler, 2008: 206).

Bireylerin yaşam tatminlerini etkileyen birçok faktör mevcut olup literatürde başlıca dört faktörden bahsedilmektedir. Bunlar: bireylerin olay ve durumlara karşı olumlu veya olumsuz değerlendirmelerini içeren kişisel değişkenler; bireylerin yaptıkları işe ve çalışma ortamına ilişkin beklenti ve değerlendirmelerini içeren işle ilgili değişkenler; bireylerin yaptıkları iş dışındaki çevrelerine ait algılarından oluşan çevresel değişkenler ile bireylerin aile, akraba ve genel olarak çevresi ile olan ilişkilerini içeren toplumsal değişkenlerdir (Diener, 1984; Farrell ve Rusbult, 1981; Akt.Özdevecioğlu, 2003: 697).

2.3. Sosyal Dışlanma ve Yaşam Tatmini İlişkisi

Sosyal dışlanma ve yaşam tatmini ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu kavramların ayrı ayrı farklı kavramlar ile birlikte ele alındığı bir çok çalışma olduğu görülmektedir.

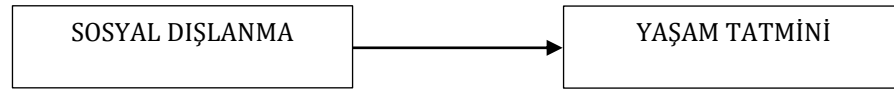
Adaman ve Keyder (2005), Türkiye'nin altı ilinin gecekondu ve kentiçi çöküntü alanlarında yaptıkları çalışmalarında sosyal dışlanma ile yoksulluk ilişkisini araştırmışlar ve katılımcıların ekonomik, kültürel, politik ve mekânsal dışlanmalara maruz kaldıklarını görmüşlerdir. Bask (2005) çalışmasında İsveç'teki göçmenler üzerinde sosyal dışlanma konusunu ele almış ve sosyal dışlanma ile göçmenlerin refah sorunları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Erol (2013) çalışmasında işsizliğin sosyal dışlanma üzerindeki etkisini teorik olarak incelemiştir. Özpinar, Özpinar vd. (2013), Türkiye'de üç büyük kentte farklı gelir grupları bağlamında yaşanan sosyal dışlanmanın cinsiyet açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Genç, Taylan vd. (2015) Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde, okul derslerinde yetersiz kalmaları ve başarısız olmalarında sosyal dışlanma algılarının rolünü araştırmışlardır. Deniz, Ekinci vd. (2016), Gaziantep ve Kilis'te

yatıkları çalışmalarında Suriyeli sığınmacıların maruz kaldıkları sosyal dışlanma deneyimlerini mekânsal, ekonomik, kültürel, politik ve söylemsel düzeyler boyutları bağlamında incelemişler ve sonuçta Suriyeli sığınmacıların birçok boyutta sosyal dışlanmanın kurbanı oldukları bulgusuna ulaşmışlardır. Krishna ve Kummitha (2016) sosyal dışlanma ile sosyal girişimcilik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Karataşoğlu ve İslamoğlu (2016), gelir düzeyi ile sosyal dışlanma ilişkisini Mardin ili özelinde incelemişler ve gelir seviyesinin yükseldikçe tüm yaşam alanlarında sosyal dışlanmanın azaldığı bulgusunu elde etmişlerdir.

Yapılan literatür taraması sonucunda yaşam tatmini kavramının da iş tatmini, örgütsel bağlılık, akademik başarı, motivasyon gibi farklı kavramlarla ilişkisinin incelendiği görülmüştür. Bununla birlikte literatürde göçmenlerin yaşam tatmin düzeylerinin incelendiği çalışmalara rastlanılmıştır. Vohra ve Adair (2000), göçmenler için başarı seviyeleri, maddi zenginlik ya da eğitimsel ve mesleki kazanımlar yerine yaşam tatminlerinin oldukça önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Kim (2000) Amerika’da kentte yaşayan 127 Koreli yaşlı göçmen ile yaptığı çalışmaya göre; yaşam tatmininin artan boş zaman aktivitelerine katılım ve kültürelleşme ile arttığı bulgusunu elde etmiştir. Kim ve Noh’un 2013 yılında Kanada’da yaşayan Koreli göçmenler üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre; göçmenlerin yaşam tatmin düzeylerinin değişik etnik gruplar arasında önemli derecede farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Yine yaşam tatmininin incelendiği bir başka çalışmada Gunasekara vd. (2014) Avustralya’da yaşayan Hindistan ve Sri Lanka’lı yetenekli göçmenlerle yaptığı çalışmada dil becerileri ve göçten sonraki yılların yaşam tatmini ile ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Şeker ve Sirkeci (2014) Birleşik Krallık’taki Türkiye kökenli kadınların yaşam tatminlerini incelediği çalışmalarında etnik grup, medeni durum, Türkiye’de yaşam geçirilen yer, gelir, dini kimlik düzeyleri ve bütünleşme stratejisinin yaşam tatminini anlamlı düzeyde açıkladığı sonucuna ulaşmışlardır. Göçmenlerin yaşam tatmini ile ilgili olarak Akhan ve Batmaz (2015) da Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç edenlerin tatmin düzeylerinin belirlenmesinde sosyo-ekonomik değişkenlerin önemli olduğu ve meslek ve niteliklerine uygun iş bulabilenlerin diğerlerine göre daha fazla memnun olduklarını saptamışlardır. Calvo vd. (2017) de Amerika’da yapmış oldukları çalışmada eğitim, ABD’deki yıl sayısı, kadın olma, zenginlik, gönüllülük, evlilik gibi faktörlerin

yaşam tatmini ile pozitif, fonksiyonel sınırlamaların negatif ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Sosyal dışlanma ile yaşam tatmini arasındaki ilişkiyi birlikte inceleyen çalışmaların ise literatürde oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmüştür (Bayram vd., 2010; Bayram vd., 2012; Song, Won vd., 2017). Oysa ki toplumun geri kalanıyla ciddi anlamda bir ilişki kopuşuna yol açan sosyal dışlanma (Adaman ve Keyder, 2005: 7) neticesinde bireylerin zamanla yaşam tatmin düzeylerinin azaldığı düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada sosyal dışlanmanın yaşam tatmini üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda “H1: Bireylerin sosyal dışlanmışlık algıları arttıkça yaşam tatmin düzeyleri azalır” ana hipotezi geliştirilmiştir. Araştırmanın modeli Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmada, ülkelerindeki sorun nedeniyle Türkiye’ye göç etmiş, Kahramanmaraş ilinde bulunan ve bir kamu kuruluşundan eğitim alan bireylerin sosyal dışlanma algılarının yaşam tatmin düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılmak istenmiştir. Ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel çeşitli unsurlar nedeniyle yaşadıkları yerleri terk edip göç eden bireylerin gittikleri yerde kabul görmeleri ve oraya uyum sağlamaları sıkıntılı bir süreçtir. Göçmenlerin gittikleri yeni yerleşim yerlerinde toplum tarafından kabul görmeyerek istenmemeleri, dilediklerince yaşayamamaları ve dışlanmaları olasılığı bulunmaktadır. Bu amaçla Kahramanmaraş’ta yaşayan sosyal dışlanma riskinin olabileceği varsayılan 116 göçmen ile bir anket uygulaması gerçekleştirilmiş ve ülkemize göç eden bireylerin sosyal dışlanma algılarının yaşam tatmin düzeylerini etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Ayrıca araştırmada göçmenlerin sosyal dışlanma algılarının cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumu, sosyal güvence durumu, herhangi bir yardım alıp almama durumu değişkenlerine göre de bir farklılık gösterip göstermediği araştırılmak istenmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formunda açık ve kapalı uçlu soruların yanında Likert tarzı önermelere yer verilmiştir. Araştırmanın amacında yer alan yoksulluk, temel hak ve özgürlüklerden mahrumiyet, toplumsal hayata istediğince katılamamayı ifade eden sosyal dışlanmayı ölçmeye yönelik 18 soru katılımcılara yöneltilmiş olup bu sorular konuyla ilgili literatürden türetilmiştir. Yaşam tatminini ölçmeye yönelik ise Diener, Emmons vd., (1985) tarafından geliştirilen 5 sorudan oluşan ölçek kullanılmıştır. Ancak yaşam tatminini ölçen bir soru güvenilirliği düşürmesi nedeniyle analiz kapsamı dışında tutulmuştur. Ölçek, “1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Kararsızım, 4:Katılıyorum ve 5:Kesinlikle katılıyorum” şeklinde beşli Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen veriler SPSS istatistik paket programı kullanılarak frekans, korelasyon ve regresyon analizlerine tabi tutulmuştur. Göçmenlerin bazı demografik özelliklerine göre sosyal dışlanma algılarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek için ise parametrik testlerden t testi ve ANOVA analizleri kullanılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Ankette yer alan araştırma değişkenlerinin güvenilirliği, literatürde yaygın olarak kullanılan Cronbach Alfa değerleri ile ölçümlenmiştir. Buna göre sosyal dışlanmayı ölçen soruların Cronbach Alfa değeri 0,655; yaşam tatmini için Cronbach Alfa değeri 0,607 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre değişkenlerin tamamının değeri Özdamar (1999)’ın orta güvenilir düzey olarak tanımladığı 0,61 ve üzerinde bulunmuştur (Yaşar, 2014: 63).

Ankete katılanların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, gelir düzeyi gibi demografik değişkenlere ait durumları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Cinsiyet			Medeni Durum		
Kadın	56	48,7	Bekar	60	44,2
Erkek	59	51,3	Evli	50	53,1
Yaş			Eğitim Durumu		
20 yaş ve altı	37	32,7	İlkokul	6	5,4
21-30	44	38,9	Ortaokul	12	10,8
31-40	17	15,0	Lise ve Dengi Okullar	52	46,8
41-50	10	8,8	Meslek Yüksek Okulu	7	6,3
51 yaş ve üstü	5	4,4	Üniversite	32	28,8
Göç Durumu			Çalışma Durumu		
Ailesi göç etmiş	74	65,5	Çalışanlar	35	30,7
Kendisi göç etmiş	36	31,9	Çalışmayanlar	77	67,5
Çalışma Süresi			Gelir Durumu		
1 aydan az	6	17,6	500 TL ve altı	1	0,9
1-3 ay	6	17,6	501- 750 TL	2	1,8
4-6 ay	7	20,6	751-1000 TL	6	5,2
7 ay- 1 yıl	5	14,7	1001-1250 TL	7	6,1
2- 3 yıl	6	17,6	1250 TL ve üstü	6	5,2
4 yıl ve üstü	4	11,7			
Haneninizdeki Toplam Gelir Durumu			Sosyal Güvence Durumu		
500 TL ve altı	3	2,7	Sosyal güvencesi yok	102	95,3
501- 750 TL	6	5,2	Yeşil Kart	3	2,8
751-1000 TL	41	35,5	SGK	2	1,9
1001-1250 TL	3	2,6			
1250 TL ve üstü	23	19,9			

Yapılan analiz sonuçlarına göre katılımcıların %48,7'si kadın, %51,3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların medeni

durumlarının dağılımına bakıldığında %53,1'inin evli olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşları dikkate alındığında %32,7'sinin 20 yaşın altında olduğu ve %38,9'unun 21-30 yaş aralığında, %15'inin 31-40 yaş aralığında, %8,8'inin 41-50 yaş aralığında yer aldığı ve sadece %4,4'ünün 51 yaş üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu durum çeşitli nedenlerle ülkemize göç etmek durumunda kalan bireylerin oldukça genç yaşta göç olayını yaşadıklarına işaretler. Katılımcıların neredeyse yarıya yakınının (%46,8) lise düzeyinde eğitim seviyesine sahipken, %28,8'inin üniversite mezunu olduğu dikkat çekmiştir. Katılımcıların %30,7'si (35 kişi) herhangi bir işte çalışırken, %67,5'i (77 kişi) bir iş sahibi olmayıp çalışmamaktadır. Çalışan kesime bakıldığında da genel anlamda katılımcıların yaptıkları işlerde uzun süreli çalışmadıkları görülmektedir. Katılımcıların gelir düzeyleri dikkate alındığında asgari geçim düzeyinin altında bir gelir düzeyine sahip oldukları dikkat çekmektedir. Bu bilgilerin yanında katılımcıların sosyal güvence durumları incelendiğinde %95,3'ünün herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında geliştirilen "H1: Bireylerin sosyal dışlanma algıları arttıkça yaşam tatmin düzeyleri azalır" hipotezi test edilmeden önce modelde bulunan değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerinin istatistiksel açıdan derecesine bakılmıştır. Değişkenler arası korelasyon analiz sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Değişkenlerinin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5
1.Sosyal Dışlanma	1,000				
2.Yaşam Tatmini	-,280**	1,000			

* Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, sosyal dışlanma ile yaşam tatmini arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Korelasyon analizi sonuçları araştırmanın hipotezini destekler doğrultuda çıkmış olup, sosyal dışlanma ve yaşam tatmini arasında anlamlı, negatif ilişkiler olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile sosyal dışlanma arttıkça göçmenlerin yaşam tatmin düzeyleri düşmektedir.

Bu çalışmada öne sürülen hipotezi test etmek amacıyla regresyon modeli oluşturulmuş ve bulgular Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Sosyal Dışlanmanın Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkisine Yönelik

Regresyon Analizi			
Değişkenler	Beta	t değeri	p değeri
Yaşam Tatmini	-,280	-3,117	,002
	$\Delta R^2 = ,07$	$F = 9,717$	,002

Bu çalışmada geliştirilen “H1: Bireylerin sosyal dışlanmışlık algıları arttıkça yaşam tatmin düzeyleri azalır” hipotezini test etmek üzere yapılan regresyon analizi sonuçları istatistiksel olarak anlamlıdır ($F = 9,717$; $p < 0,05$). Bağımsız değişken olan sosyal dışlanma bağımlı değişken olan yaşam tatmin düzeyini %7 oranında açıklamaktadır. Başka bir ifade ile yaşam tatmininin oluşmasında %7 oranında sosyal dışlanmışlığın etkili olduğu söylenilebilir. Bu sonuca göre H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırmaya katılan göçmenlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumu, sosyal güvence durumu, herhangi bir yardım alıp almama durumu gibi demografik özelliklerinin sosyal dışlanma algıları ile yaşam tatmin düzeylerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla bağımsız iki örnek t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Araştırma sonuçlarında sadece anlamlı farklılık gösteren değişkenler ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların yaşları, eğitim durumları, sosyal güvence durumları ile sosyal dışlanma algıları; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumu, sosyal güvence durumu ve herhangi bir yardım alıp almama durumu ile yaşam tatmin düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı için bu değişkenlere ilişkin sonuçlar aşağıda tablolarda yer almamaktadır.

Tablo 4’de göçmenlerin sosyal dışlanma algılarının cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin t testi analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyetleri Açısından Sosyal Dışlanma Algılarının Farklılaşması

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama	Std.Sap.	Serb.Derecesi	t	p
Sosyal Dışlanma	Kadın	56	1,617	,1018	113	1,063	,009
	Erkek	59	1,591	,1530			

Elde edilen bulguya göre; göçmenlerin cinsiyetleri ile sosyal dışlanma algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t=1,063$; $p<0,05$). Kadın göçmenlerin erkek göçmenlere göre daha fazla sosyal dışlanmışlık yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 5’de göçmenlerin sosyal dışlanma algılarının ve yaşam tatmin düzeylerinin medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin t testi analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Medeni Durumları Açısından Sosyal Dışlanma Algılarının Farklılaşması

Değişken	Medeni Durum	N	Ortalama	Std.Sap.	Serb.Derecesi	t	p
Sosyal Dışlanma	Bekar	60	1,603	,1043	108	,532	,029
	Evli	50	1,615	,1491			
Yaşam Tatmini	Bekar	60	2,412	1,005	108	1,037	,035
	Evli	50	2,595	,8032			

Tablo 5’de görüldüğü üzere göçmenlerin medeni durumları ile sosyal dışlanma algıları ($t=,532$; $p<0,05$) ve yaşam tatmin düzeyleri ($t=1,037$; $p<0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Evli göçmenlerin sosyal dışlanmaya ilişkin görüşlerinin ortalamalarının (ort.=1,615) bekar göçmenlerin sosyal dışlanmaya ilişkin görüşlerinin ortalamalarından (ort.=1,603) daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda evli olanların daha fazla kendilerini sosyal dışlanmış hissettikleri ifade edilebilir. Ayrıca bekarların yaşam tatmin düzeyleri evli olanlardan daha düşük düzeyde çıkmıştır.

Tablo 6’da göçmenlerin sosyal dışlanma algılarının herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin t testi analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Herhangi Bir İşte Çalışıp Çalışmama Durumları Açısından Sosyal Dışlanma Algılarının Farklılaşması

Değişken	Çalışıp-Çalışmama Durumu	N	Ortalama	Std.Sap.	Serb.Derecesi	t	p
Sosyal Dışlanma	Evet	35	1,599	,1746	110	-,211	,007
	Hayır	77	1,605	,1082			

Tablo 6’da görüldüğü gibi herhangi bir işte çalışanların sosyal dışlanmaya ilişkin görüşlerinin ortalamalarının (ort.=1,599) çalışmayanların sosyal dışlanmaya ilişkin görüşlerinin ortalamalarından (ort.=1,605) daha düşük düzeyde olduğu ve çalışmayanların sosyal dışlanmışlık algılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çünkü göçmenlerin çalışıp çalışmama durumları ile sosyal dışlanma algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t=-,211$; $p<0,05$).

5. SONUÇ

Gerek sanayileşmiş ülkeler gerekse gelişmekte olan ülkelerde en büyük sorunlardan biri toplumun dışına itilmiş, dışlanmış bireylerdir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler herhangi bir nedenden dolayı toplumsal ve ekonomik hayattan çıkarılıp yok sayılmakta, kısmen veya tamamen toplumun dışında bırakılmaktadırlar. Sosyal dışlanmanın önemli nedenlerinden biri de göçte yaşanan artışlardır. Göç, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından çok önemli bir sosyal dışlanma riski taşımaktadır. Göçmenlerin sosyal dışlanmaya maruz kalmaları olasılığı oldukça yüksektir. Göçmenler, göç ettikleri ülkelerde gerek dil, din, ırk gerekse kültürel ve sosyal farklılaşmalar nedeniyle toplumun dışına itilmektedirler. Bu durum göçmenlerin göç ettikleri yere uyum sağlamaları, hiçbir destekleri olmadan toplumsal hayata katılmaya

çalışmaları, toplumla bütünleşmeleri anlamında onların yaşamlarında ciddi sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır.

Bu araştırma kapsamında da Kahramanmaraş ilinde bulunan göçmenlerin sosyal dışlanma algıları ile yaşam tatmin düzeyleri ilişkisi üzerinde durulmuştur. Göçmenlerin sosyal dışlanma algılarının yaşam tatmin düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen hipotezi test etmek için öncelikle değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizi yapılmıştır ve sonuçta araştırma kapsamında ele alınan değişkenler arasında anlamlı ve negatif ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla elde edilen bu bulgunun Bayram vd. (2010) tarafından yapılan çalışma ile benzer sonucu taşıdığı görülmüştür. Araştırmada yapılan regresyon analizi sonucunda da sosyal dışlanmanın yaşam tatmini üzerinde %7 oranında bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılanların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, bir işte çalışıp çalışmadıkları, sosyal güvence durumları, herhangi bir yardım alıp almama durumlarına göre sosyal dışlanma algıları ile yaşam tatmin düzeyleri arasında bir farklılığın bulunup bulunmadığını tespit için yapılan analizler neticesinde de cinsiyet, medeni durum, bir işte çalışma durumu değişkenlerinde katılımcıların sosyal dışlanmışlık anlamında farklı görüşlere sahip olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların medeni durumları ile yaşam tatmin düzeyleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu sonuçlar dikkate alındığında kadınların erkeklere göre daha fazla sosyal dışlanmışlık hissine kapılmalarının ardında yatan nedenin erkeklerin herhangi bir sıkıntılı durumla karşılaştıklarında kadınlara oranla sorumluluklarından dolayı daha kısa zamanda toparlanabilme yeteneklerinin olması ifade edilebilir. Yine evli olanların bakmakla yükümlü oldukları aile bireylerini düşününce ekonomik anlamda maruz kaldıkları çeşitli sorunlardan dolayı bekarlara oranla daha fazla sosyal dışlanmışlık hissettikleri söylenilebilir. Bir diğer elde edilen bulguya göre de bir iş sahibi olmayanların herhangi bir işte çalışanlara göre sosyal dışlanma algılarının yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Çünkü herhangi bir yerden farklı bir yere göç etmek durumunda kalan bireylerin ırk, dil, din gibi çeşitli farklılıklar sebebiyle gittikleri yere uyum sağlayamamalarının, iş bulmakta çeşitli zorluklarla karşılaşmalarının ve işsiz kalmalarının onların toplumla bütünleşmelerine engel olup sosyal dışlanma algılarını yükselttiği düşünülmektedir.

Yapılan t testi sonucunda katılımcıların medeni durumları açısından evli olanların bekarlara göre yaşam tatminlerinin daha fazla olduğu da elde edilen bir başka olgudur. Evli olanların yaşama tutunmalarını sağlayan, onlara huzur veren bir aile ortamlarının olmasının, kendilerine destek olan eşlerinin olmasının, mutluluk kaynağı çocuklarının olmasının önemli unsurlar olduğu ifade edilebilir.

Bu çalışmadaki en önemli sınırlılık örnekleme dair sınırlılıktır. Elde edilen bulguların Kahramanmaraş'ta bulunan tüm göçmenler için genellenmesi mümkün değildir. Bunun yanında örneklem büyüklüğü sınırlı olmasına rağmen çalışma literatürdeki konuyla ilgili boşluğu doldurması sebebiyle oldukça önemli bir çalışmadır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, A.. (2014). Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar Ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Aşan, Ö. ve Erenler, E.. (2008). İş Tatmini ve Yaşam Tatmini İlişkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2): 203-216.
- Bayram N., Sam N., Aytaç S. ve Aytaç M.. (2010). Yaşam Tatmini Ve Sosyal Dışlanma. İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 10(4): 79-92.
- Bayram, N., Aytac, S., Aytac, M., Sam, N. and Bilgel, N. (2012). Poverty, Social Exclusion, and Life Satisfaction: A Study From Turkey. Journal of Poverty, 16(4): 375-391.
- Bombongan, D.. (2010). The Concept of Social Exclusion: An Overview. Çeviri: Senem Burkay, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 3 (1): 1-27.
- Calvo R., Carr D.C. ve Matz-Costa C.. (2017). Expanding the Happiness Paradox: Ethnoracial Disparities in Life Satisfaction Among Older Immigrants in the United States. Journal of Aging and Health, 29(1): 1-25.
- Chow H.P.H.. (2007). Sense of Belonging and Life Satisfaction among Hong Kong Adolescent Immigrants in Canada. Journal of Ethnic and Migration Studies, 33(3): 511-520

- Çakır, Ö.. (2002). Sosyal Dışlanma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(3): 83-104.
- Dedeoğlu, S.. (2011). Türkiye’de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır-Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 66(1): 27-48.
- Deniz, A.Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, A.B.. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları. SBARD, 14(27): 17-40.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. and Griffin, S.. (1985). The Satisfaction with Life Scale. Journal of Personality Assessment, 49 (1): 71-75.
- Diener, E.. (1984). Subjective Well-Being. Psychological Bulletin, 95(3): 542-575.
- Dikmen, A. A., (1995). İş Doyumu ve Yaşam Doyumu İlişkisi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 50 (3-4), Haziran-Aralık, 115-140.
- Farrell D. and Rusbult, C.E.. (1981). Exchange Variables as predictors of Job Satisfaction, Job Commitment and Turnover: The Impact of Rewards, Costs, Alternatives and Investments. Organizational Behaviour and Human Performance, 28: 78-95.
- Gordon, David, History and Development of Social Exclusion and Policy, (Eds.) Dominic Abrams, Julie Christian & David Gordon, In, Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion Research, John Wiley & Sons Press, Chichester, England 2007, 193-210.
- Gunasekara A., Rajendran D. ve Grant S.. (2014). Life Satisfaction of Sri Lankan and Indian Skilled Migrants in Australia. Asian and Pacific Migration Journal, 23(4): 475-499.
- Jakubowska, A. and Rosa, A.. (2016). Social Exclusion in Rural Areas of the European Union - A Comparative Approach. 25th International Scientific Conference, September 14-16, Prague.
- Karataşoğlu S. ve İslamoğlu E.. (2016). Gelir Seviyesi ile Sosyal Dışlanma İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Çalışma İlişkileri Dergisi, 7(1): 12-41.
- Kim I. Ve Noh S.. (2015). Changes in life satisfaction among Korean immigrants in Canada, International Journal of Culture and Mental Health, 8(1): 60-71.
- Kim M. S.. (2000). Life Satisfaction, Acculturation, and Leisure Participation Among Older Urban Korean Immigrants. World Leisure Journal, 42(2): 28-40.

- Lapa T.Y., Ağyar, E. ve Bahadır, Z.. (2012). Yaşam Tatmini, Serbest Zaman Motivasyonu, Serbest Zaman Katılımı: Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenleri Üzerine Bir İnceleme (Kayseri İli Örneği). SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2012, X (2): 53-59.
- Özdamar, K. (1999). Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdevecioğlu M. ve Doruk, N.. (2009). Organizasyonlarda İş-Aile ve Aile İş Çatışmalarının Çalışanların İş ve Yaşam Tatminleri Üzerindeki Etkisi. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33: 69-99.
- Özdevecioğlu, M.. (2003). İş Tatmini İle Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. 11.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 22-24 Mayıs 2003, Afyon.
- Özpınar Ş, Özpınar Ö. ve Çondur F.. (2013). Türkiye’de Üç Büyük Kentte Cinsiyete Göre Sosyal Dışlanma, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 5(2): 31-44.
- Sapancalı F.. (2005), Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. Çalışma ve Toplum, 2005/3, 51-106.
- Shields M.A., Price S. W., Wooden M.. (2009). Life Satisfaction and The Economic and Social Characteristics of Neighbourhoods, J Popul Econ, 22: 421–443.
- Song, I., Won, S. and Song, Y.. (2017). Social Exclusion, Social Capital, And Life Satisfaction Of Older Adults With Disability, Innovation in Aging, 1(1): 157–158.
- Tartanoğlu, Ş.. (2010), Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası, Sosyoloji Konferansları Dergisi, 42: 1-13.
- Vohra N. ve Adair J.. (2000). Life Satisfaction of Indian Immigrants in Canada. Psychology and Developing Societies, 12(2): 109-138.
- Yaşar, M. (2014). İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik Ve Güvenirlik Çalışması. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 36 (Temmuz 2014/İl), 59-75.
- Yepez Del Castillo, I.. (1994). A Comparative Approach to Social Exclusion, International Labour Review, 133 (5-6): 613-633.
- Yusufoğlu Ö. Ş. ve Kızmaz Z.. (2016). Parçalanmış Ailelerde Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: Elazığ Örneği. Social Sciences (NWSASOS), 11(1): 27-40.

BAŞLANGIÇ SEVİYE TÜRKÇE ÖĞRENİMİ GÖREN ORTA VE YÜKSEK EĞİTİMLİ GÖÇMEN NÜFUSUN İŞSİZLİK VE İSTİHDAM DURUMU

Yrd. Doç. Dr. Kemal YILDIZ

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

İİBF-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'ye göç etmiş olan ve iyi Türkçe bilmeyen orta ve yüksek eğitimli kişilerin istihdamdaki durumunu ve işsizlik seviyesini ortaya koymaktır. Çalışmada öncelikle konu ile ilgili literatürün özeti ortaya konmuş, daha sonra sahadan toplanılan veriler analiz edilmiştir. En sonunda da bu verilerin sonuçları üzerinde tartışılmıştır. Türkiye Ekonomisinin 1990'larda iyice liberalleşmesi ile açık bir pazar haline gelmesi ve Birinci Körfez Savaşı'nın etkileri sonucunda ülkeye önemli sayıda göçmen girişi olmaya başlamıştır. 2011 yılında patlak veren Suriye Savaşı sebebiyle de yaklaşık 3 milyon Suriyeli göçmen Türkiye'ye giriş yapmış, toplamda da yaklaşık 3,5 milyon göçmen olmuştur. Çalışmada İstanbul Büyükşehir Belediyesi İSMEK Dil Merkezi'nde başlangıç seviye Türkçe öğrenimi gören 60 lise ve üstü eğitimli göçmenle birebir anket yapılmıştır. Eğitimli bu kesimin genelde yaklaşık %57'sinin, kadınların yaklaşık %70'inin, erkeklerin ise %44'ünün işsiz olduğu tespit edilmiştir. Yine bu kesimden çalışanların genelde yaklaşık %55'inin, kadınların yarısının, erkeklerin ise yaklaşık %60'ının yetersiz istihdamda (niteliğine uygun olmayan daha düşük işlerde çalıştığı) olduğu tespit edilmiştir. Bu oranlar oldukça yüksek olup, bu kişilerin Türkçe ve bürokratik problemlerinin çözülüp, işsiz olanların istihdama kazandırılması, yine eksik istihdamda olanların eğitim ve niteliklerine uygun mesleklerde ve tam zamanlı işlerde istihdam edilmeleri ülke ekonomisi açısından büyük faydalar sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, İşsizlik, Eksik İstihdam

UNEMPLOYMENT AND EMPLOYMENT STATUS OF MEDIUM AND HIGH EDUCATED IMMIGRANT POPULATION WHO BASIC LEVEL TURKISH LEARNING

The aim of this study is to reveal the employment situation and unemployment level of middle and high educated people who have migrated to Turkey and do not speak Turkish well. In the study, first the summary of the literature about the subject is studied, then the data collected from the field is analyzed. Finally, the results of these data are discussed. With the liberalization of the Turkish Economy in the 1990s, it became an open market and as a result of the effects of the First Gulf War, a significant number of immigrants entered the country. Due to the Syrian War that broke out in 2011, about 3 million Syrian immigrants entered Turkey and there were about 3.5 million migrants in total. In the study, one-

to-one questionnaires were conducted with 60 high school and above educated immigrants in the Istanbul Metropolitan Municipality ISMEK Language Center. It has been determined that about 57% of these educated people are in general, and that about 70% of the women and 44% of the men are unemployed. It has also been determined that about 55% of the employees, half of the women and about 60% of the men are inadequate employment (working at lower jobs, which is not appropriate). These ratios are quite high and they can provide great benefits for the country economy by solving the Turkish and bureaucratic problems, recruiting the unemployed, and employing them in the professions of the trainings and qualifications and full time of the incomplete ones.

Keywords: Immigrant, Unemployment, Incomplete Employment

1. Giriş

Göç, insanlığın varoluşundan beri ekonomik ve siyasi olaylardan en fazla etkilenen sosyal olgulardan birisidir (Doğan ve Karakuyu, 2016:302). Göç, bir kişinin ya da bir grup insanın bulunduğu ülkenin sınırını geçip başka bir ülkeye gitmesi (dış göç) veya aynı ülke içerisinde başka bir yere gitmesi (iç göç) olarak tanımlanmaktadır. Tarihin ilk çağlarından beri var olan göç olgusu bazen gönüllü bazen de zorunlu yer değiştirmeleri ifade etmektedir (Özsoy, 2016:1184, 1185). Aynı ülke içerisindeki göç hareketlerinde niteliğe uygun olmayan istihdam ve dil problemi fazlaca yaşanmazken, başka ülkelere yapılan göçlerde niteliğe uygun olmayan istihdam ve dil problemi önemli bir olumsuzluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde her 35 kişiden biri uluslararası göçmen statüsündedir ve bu oran küreselleşen dünyada giderek artmaktadır (21. YY'da Global Güç ve Eğitim Sempozyumu, 2009:1). Göçmenlerin niteliği, ev sahipliği yapan ülkeyi de hem sosyal hem de ekonomik olarak etkilemektedir. Artan terör, iç savaşlar, kötü ekonomi ve kötü eğitim koşulları göçün bilinen en yaygın sebepleridir (Ereş, 2015:17,18). Özellikle savaş mağduru göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde başta ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşadıkları birçok araştırma ile ortaya konmuştur (Ceylan, Algan, vd., 2017: 596).

Türkiye, 1980'lerden itibaren uluslararası göç hareketlerinin odağı haline gelmiştir. Ülke Asya, Afrika ve Doğu Avrupa'nın birçok bölgesinden göç almaktadır (Akpınar, 2010:2). Türkiye'deki göçmen sayısı oldukça yüksek olup, Türkiye nüfusunun yaklaşık %4'üne tekabül etmektedir (Duruel, 2016:1403). Yani ülkede 3 milyonu aşkın

göçmen yaşamaktadır. Avrupa Birliği Göçmen Entegrasyon Politikaları Merkezi Raporu'na göre "Türkiye en çok göç alan ülkelerin başında gelmesine rağmen, göçmen eğitime yönelik politikaların üretilmesinde yetersiz kalmıştır (Ereş, 2015:22). Bu kadar yüksek sayıda göçmen bulunduran Türkiye, göçmenlerin istihdam ve eğitim problemlerini biran önce çözmek zorundadır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün 2015 yılında yayınladığı göç raporunda göçmenlerin iş piyasasına girişini zorlaştıran unsurlar şöyle sıralanmıştır.

- a) Göçmenlerin niteliklerine uygun olmayan istihdam biçimleri
- b) Göçmenlere vasıfsız işlerin teklif edilmesi
- c) Göçmenlerin niteliklerinin farkına varılamaması
- d) Göçmenlerin bulundukları ülkelerin dilini bilmemesi
- e) İş ve sosyal ağlara erişimlerdeki zorluklar
- f) Ayrımcılık
- g) Göçmenin düşük olan motivasyonu
- h) Kayıt dışı ekonomi
- i) Dışlanma (Ereş, 2017:94)

Örgütün raporunda da belirttiği gibi göçmenlerin niteliğine uygun iş bulamaması ve dil problemi bu çalışmanın ana konusunu teşkil etmektedir. Türkiye'de yabancıların Türkçe eğitimi konusu özellikle son 20 yılda büyük önem kazanmıştır (Barın, 2003:311). İstihdama katılma, nitelik uyumu ve dil arasındaki zorunlu ilişki göz önüne alındığında, ekonomik fayda açısından konunun ehemmiyeti anlaşılabılır.

Yine Türkiye'de yaşayan göçmenler konusunda Suriyeliler önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Suriyeli Göçmenler Türkiye'deki göçmenlerin yaklaşık %85'ini oluşturmaktadır. Bu çalışmadaki katılımcıların da yaklaşık %70'i Suriyeli Göçmenlerden oluşmaktadır. 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta pazarcılık yapan bir üniversite mezununun tezgâhına el konulması sonucunda kendisini yakması "Arap Baharı" denen hareketlenmenin başlangıcı olmuştur. Bu hareketlenme 2011 yılının Mart ayında Suriye'ye ulaşmış ve bir iç savaşa sebebiyet vermiştir (Sandal, Hançerkıran, vd., 2016:462). Savaştan kaçan insanlar öncelikle sınır komşusu olan, Suriye'ye göre daha güvenli ve güçlü ekonomiye sahip Türkiye'ye sığınmışlardır (Sandal, Hançerkıran vd., 2016:479). Başta "geçici" olarak görülen Suriyeli göçmenlerin sadece beslenme, sağlık ve güvenlik konuları

öncelenmiş, eğitim ikinci planda kalmıştır (Duruel, 2016: 1399). Ancak bu Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri mi dönecekleri yoksa önemli bir kısmının burada mı kalacağı tartışma konusudur (Kurtuluş, 2015:45). Suriye Krizinin Türkiye'ye savaş sebebiyle sınır kapılarının kapanması, ticaretin azalması ve turizmin azalması gibi ekonomik olumsuzlukları olmuştur. Bu olumsuzluklar ciddi maliyetlerdir. Gerçi Gaziantep ve Hatay gibi illerin ihracatının artması olumlu gibi görünse de, bu krizin Türkiye'ye faydasından çok zararı olmuştur (Altundegir ve Yılmaz, 2016:296-298). En iyi ihtimalle hatırı sayılır sayıdaki Suriyelinin ülkede kalacağı tahmin edilmektedir. Hem de savaşın daha ne kadar süreceği kestirilememektedir. Bu durumda bu kesimin eğitilmiş kısmından faydalanmak eğer dil bilmiyorlarsa bunlara dil öğretmek akıllıca bir davranış olacak, bu eğitim ekonomiye olumlu katkı sağlayacaktır.

Tüm göç alan ülkelerde göç alımına ve göçmenlere karşı çıkmaktadır. Bu davranışın sebeplerinin altında göçmenlerin potansiyel dönüşüm ve değişim etkileri yatmaktadır. Yerli halkın göçmenlerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyeceği düşüncesi değişim olgusunun bir parçası olarak karşımıza çıkar. Sosyal bir problem olan bu karşı çıkış, eğitimsel yetersizlik ve kültürel farklılıklardan beslenmektedir (Doğan, 2017:1289). Bu karşı çıkışı dindirmenin yollarından biri olan eğitimsel yetersizliklerin giderilmesi, daha iyi bir hayat yaşamayı sağlayacak kaliteli istihdam olanaklarının yolunu açacaktır.

Yine birçok uluslararası hukuk belgesine göre mülteci ve sığınmacıların belirli bir gelir elde ederek insani bir hayat sürdürebilmeleri için çalışma imkânlarının sağlanması gerekmektedir (Kaya, 2016:189). Uluslararası insan hakları norm ve ödevlerinin yerine getirilmesi açısından da nitelikli istihdam için dil öğretiminin önemli olduğu açıktır.

2. Araştırma Metodu ve Materyal

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anketlerin uygulanması Mayıs-Haziran/2017 aylarında gerçekleştirilmiştir.

Ankete katılanlar konu hakkında genel olarak bilgilendirilmiş ve gönüllü olarak katılımları talep edilmiştir. Anketler yüz yüze, sakin bir ortamda katılımcıların birbirinin cevaplarını denetleyemeyeceği bir düzen sağlanarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek

Eğitimi Kursları Fatih Dil Okulu'nda başlangıç seviye Türkçe eğitimi gören toplam 60 kişiye uygulanmıştır. Bu kişilerin tamamı lise ve üstü eğitim seviyesine sahiptir. Tanımlayıcı nitelikte olan bu çalışmada elde edilen veriler cross-tab, ki-kare testi ve frekans dağılımları ile analiz edilmiştir.

Türkçe bilmeyen eğitilmiş yabancılar için yönelik yapmış olduğumuz anket formu 2 bölümden oluşmuştur; ilk bölümde uyruk, cinsiyet, yaş, eğitim gibi demografik durumlarını ölçmeye yarayan sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise kişilerin istihdam durumuna yönelik sorular sorulmuştur.

Araştırmanın veri değerlendirme işlemi betimleyici (deskriptif) frekans analizi yöntemi, cross tab, ki-kare testi ile SPSS Version 23 (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3. Araştırma Bulguları ve Tartışma

Araştırmanın birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek üzere toplanan verilerle Tablo 1 oluşturulmuştur. Tablo 1'de görüldüğü gibi ankete katılanların, %46,7'si erkek %53,3'ü kadın, yaklaşık dörtte üçü yükseköğretim (%76,7), dörtte biri de lise (%23,3) mezunudur. Yani katılımcılar eğitilmiş kişilerdir. Katılımcıların yaklaşık %70'i Suriye uyrukludur. Yine anket uygulamasına katılanların yaş grubu incelendiğinde 25-44 yaş arası orta yaşlıların yoğun olduğu, gençlerin ve 44 yaşı geçenlerin daha az oranlarda olduğu dikkat çekmektedir. Ankete katılanların hepsi çalışma çağındadır.

3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Tablo-1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Uyruk	Frekans	Yüzde	Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Afganistan	1	1,7	Erkek	28	46,7
Azerbaycan	1	1,7	Kadın	32	53,3
Bosna	1	1,7	Toplam	60	100,0
Endonezya	1	1,7	Yaş	Frekans	Yüzde
Irak	1	1,7	15-24	9	15,0
İran	2	3,3	25-34	20	33,3
Kamerun	1	1,7	35-44	20	33,3
Kolombiya	2	3,3	44-54	8	13,3
Mısır	3	5,0	55 ve üstü	3	5,0
Rusya	1	1,7	Toplam	60	100,0
Somali	1	1,7	Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Suriye	41	68,3	Lise	14	23,3
Tacikistan	1	1,7	Yükseköğretim	46	76,7
Türkmenistan	1	1,7	Toplam	60	100,0
Ukrayna	1	1,7			
Ürdün	1	1,7			
Toplam	60	100,0			

Katılımcılar hem cinsiyet hem yaş hem de uyruk(özellikle Suriyeliler) itibariyle Türkiye'nin genel göçmen demografisine yakın homojen bir dağılım göstermektedir.

3.2. Katılımcıların İstihdama İlişkin Bilgileri

Tablo-2: Katılımcıların Çalışma Durumu

Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	22	36,7
Hayır	38	63,3
Toplam	60	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin %36,7'sinin çalıştığı, %63,3'ünün ise çalışmadığı tespit edilmiştir. Cinsiyete göre çalışma durumuna baktığımızda ise;

Tablo-3: Cinsiyete Göre Çalışma Durumu

		Çalışma Durumu		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Erkek	14	14	28
	Kadın	8	24	32
Toplam		22	38	60

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,019 ^a	1	,045		
Continuity Correction ^b	3,015	1	,083		
Likelihood Ratio	4,053	1	,044		
Fisher's Exact Test				,062	,041
Linear-by-Linear Association	3,952	1	,047		
N of Valid Cases	60				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,27.

b. Computed only for a 2x2 table

Ki-kare testi Asymptotic Significance (2-sided) değeri 0,045<0,05 olduğundan bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki vardır. Erkeklerin çalışan ve çalışmayan sayıları aynı iken, kadınlarda çalışmayanların sayısı çalışanların üç katıdır.

Çalışmayan 38 kişi arasından işsizleri tespit edebilmek için, çalışma istek ve gücünde ve iş arayışı içinde olan ve 15 gün içerisinde işbaşı yapabilecek kişiler tespit edilmiş ve Tablo 4 oluşturulmuştur.

Tablo-4: Katılımcıların İşsizlik Oranları

İşsizlik Oranları	Frekans	Yüzde
İşsizler	30	50,0
İşsiz Tanımı Dışındaki Çalışmayanlar	8	13,3
Çalışanlar	22	36,7
Toplam	60	100,0

OECD verilerine göre Türkiye'deki göçmenlerin ortalama işsizlik oranı %12'ler civarında (Hürriyet, 2016:1) iken araştırma bulgularına göre iyi Türkçe bilmeyen eğitilmiş göçmenlerin işsizlik oranı $30/(30+22)=\%57,6$ 'dır. Aradaki bu büyük farkın sebebinin göçmenlerin nitelikli işlere kabul edilmemesi ile dil bilmemesi sorunundan kaynaklandığını düşünmekteyiz. Eğitilmiş olan bu grubun yüksek işsizliği ekonomik açıdan ciddi bir kayıptır.

Tablo-5: Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

		İşsiz		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet	Erkek	11	3	14
	Kadın	19	5	24
Toplam		30	8	38

OECD verilerine göre Türkiye'deki erkek göçmenlerin işsizlik oranı %10,5 civarında iken, araştırma bulgularına göre iyi Türkçe bilmeyen eğitilmiş erkek göçmenlerin işsizlik oranı $11/(11+14)=\%44$ 'tür. Yine OECD verilerine göre kadın göçmenlerin işsizlik oranı %15'ler civarında iken, araştırma bulgularına göre iyi Türkçe bilmeyen eğitilmiş kadın göçmenlerin işsizlik oranı $19/(19+8)=$ yaklaşık %70 olarak bulunmuştur (Hürriyet, 2016:1). Burada da aradaki farkın sebebinin göçmenlerin nitelikli işlere kabul edilmemesi ile dil bilmemesi sorunundan kaynaklandığını düşünmekteyiz. Bu veriler doğrultusunda eğitilmiş kadın göçmenlerin işsizlikten daha fazla etkilediği söylenebilir.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,606 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	43,169	2	,000
Linear-by-Linear Association	15,175	1	,000
N of Valid Cases	52		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,29.

Ki-kare testi Asymptotic Significance (2-sided) değeri $0,00 < 0,05$ olduğundan iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yani cinsiyet ile işsizlik oranı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Zaten katılımcı kadınların işsizlik oranı, katılımcı erkeklere göre oldukça yüksektir.

Araştırmanın bir başka konusu da eksik istihdam olgusudur. Ekonomik gelişmeyi olumsuz etkileyen eksik istihdamı TÜİK 2 çeşit olarak şöyle tanımlamıştır:

Zamana bağlı eksik istihdam: Referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde toplam olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla süre çalışmak istediğini belirten ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir.

Yetersiz istihdam: Zamana bağlı eksik istihdam kapsamında yer almamak koşuluyla, referans haftasında istihdamda olan, son 4 hafta içinde mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramış olan ve böyle bir iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir (TÜİK, 2017).

Tablo-6: Niteliğine Uygun İşte Çalışma Durumu

Kendi Mesleğinde Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde
Kendi mesleğimde çalışıyorum	10	45,5
Mecburen başka meslekte çalışıyorum, mevcut işimi değiştirmek istiyorum. Bana uygun iş olursa 2 hafta içerisinde işimi değiştirebilirim	12	54,5
Toplam	22	100,0

Zaten düşük çalışma yüzdesine sahip eğitilmiş göçmenlerin de yarısından fazlası yetersiz istihdamda bulunmaktadır. Bu da başka bir ciddi ekonomik kayıptır. Cinsiyete göre yetersiz istihdam durumuna bakarsak;

Tablo-7: Cinsiyete Göre Niteliğine Uygun İşte Çalışma Durumu

		Kendi Mesleğinde Çalışma Durumu		Toplam
		Kendi mesleğimde çalışıyorum	Mecburen başka meslekte çalışıyorum	
Cinsiyet	Erkek	6	8	14
	Kadın	4	4	8
Toplam		10	12	22

Eğitilmiş erkek göçmenlerin yaklaşık %60'ı, kadın katılımcıların %50'sinin yetersiz istihdamda olduğu görülmektedir.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,105 ^a	1	,746		
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,105	1	,746		
Fisher's Exact Test				1,000	,546
Linear-by-Linear Association	,100	1	,752		
N of Valid Cases	22				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,64.

b. Computed only for a 2x2 table

Ki-kare testi Asymptotic Significance (2-sided) değeri $0,746 > 0,05$ olduğundan bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. İyi Türkçe bilmeyen eğitilmiş erkek göçmen ile kadın göçmenlerin yetersiz istihdam oranları birbirine yakın olup, bu kişiler çok büyük ihtimalle eğitim seviyelerine uygun olmayan vasıfsız işlerde çalışmaktadırlar.

Araştırma kapsamında çalışan 22 kişinin de 17 tanesi kısmi zamanlı çalıştığını, bunlardan 10 tanesi tam zamanlı bir iş bulduğu vakit tam zamanlı olarak çalışabileceğini söylemiştir.

Tablo-8: Zamana Bağlı Eksik İstihdam Durumu

Tam zamanlı bir işte çalışmak ister misiniz?	Frekans	Yüzde
Evet	10	58,8
Hayır	7	41,2
Toplam	17	100,0

Kısmi süreli çalışan katılımcıların yaklaşık %59'u tam süreli bir işe geçme isteğini bildirmiş olup, bunların tam süreli işlerde istihdamları ekonomik bir kazanç olacaktır.

4. Sonuç

Son dönemlerde savaş, açlık, yetersiz eğitim ve istihdam olanaklarının olmaması gibi insana yaraşır olmayan durumlardan dolayı refah seviyesi daha yüksek olan ülkelere göç artmaktadır. Hem Türkiye'nin refah seviyesinin birçok ülkeden iyi olması hem de kavşak bir noktada bulunması bu süreçte göç yükünü oldukça ağırlaştırmıştır. Özellikle Suriye iç savaşının başlamasından sonra ülkede bulunan yabancı nüfus yaklaşık yedi kat artmıştır. Başta geçici ve kısa süreli olarak görülen bu nüfusun belli bir kısmının kalıcı olacağı ve savaşın da kısa bir süre içerisinde sona ermeyeceği görülmeye başlanmıştır. Hal böyle iken bu insanların ekonomiye yük getiren barınma ve beslenme ihtiyaçlarından ziyade, önce ekonomiye yük sonra kazanç getirecek olan eğitim ve istihdam problemlerinin çözülmesi elzemdir. Göçmenlerin güç ve niteliklerinden azami seviyede yararlanılması ülkeye yüklenen maliyetin yerini kazancın almasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada orta ve yükseköğretim bitirmiş, eğitimli ancak iyi Türkçe bilmeyen göçmenlerin istihdamdaki durumları irdelenmiştir. Katılımcıların ancak %36,7 gibi düşük bir oranının çalıştığı, cinsiyet yönünden bakıldığında ise erkeklerin yarısının, kadınların sadece dörtte birinin çalıştığı tespit edilmiştir. OECD verilerine göre Türkiye'deki genel göçmen işsizlik oranı %12 civarında iken katılımcıların işsizlik oranı %57,6 çıkmıştır. Yine OECD verilerine göre Türkiye'deki erkek göçmenlerin işsizlik oranı %10,5 civarında iken katılımcı erkeklerin işsizlik oranı %44, OECD kadın göçmenlerin işsizlik oranı %15 civarında iken katılımcı kadınların işsizlik oranı %70'ler civarında çıkmıştır. Türkiye'de göçmenlerin niteliksiz düşük işlerde çalıştırılması ve dil bilmemenin eğitimli bu kişilerin işsizlik oranlarını

bu kadar yükselttiği kanaatindeyiz. Eğitimli göçmen kadınların daha yüksek oranda işsizlik yaşadıkları görülmektedir.

Bir başka olumsuzluk da zaten düşük oranda olan çalışanların yarısından fazlasının niteliğine uygun olmayan işlerde yetersiz istihdamda bulunduğuudur. Bu kişilerin de eğitimlerine uygun işlere giremedikleri mecburen niteliksiz işleri kabul ettikleri görülmektedir. Yine kısmi süreli çalışanların %59 gibi büyük bir kesimi tam süreli bir işe girip zamana bağlı eksik istihdamdan kurtulmak istemektedir.

Görülmüştür ki, iyi Türkçe bilmeyen eğitimli göçmenler, işgücü piyasasında diğerlerine karşı dezavantajlı bir duruma düşmektedir. İşsizlik, yetersiz istihdam ve zamana bağlı eksik istihdam bir ekonominin gelişmesini önleyen en büyük olumsuzluklardır. Bu niteliklerdeki göçmenlerin bu olumsuzluklardan bir an evvel kurtarılması bürokratik engellerin kaldırılması ve iyi Türkçe öğrenmeleri ile mümkündür. Göçmenlere Türkçeyi öğretecek öğretmenlerin ve yabancılara Türkçe öğreten Yunus Emre Enstitüsü, TÖMER gibi kurum/kuruluşların geliştirilip, desteklenmesi oldukça önemlidir (Duruel, 2016: 1412).

Türkçeyi öğrenen eğitimli göçmenlerin istihdam kurumları aracılığı ile eğitimlerine uygun nitelikli ve tam zamanlı işlerle eşleştirilmesi Türk Ekonomisine olumlu katkı yapacak, ülkenin uluslararası arenadaki imajını da olumlu yönde etkileyecektir.

Kaynaklar

- Akpınar, T. (2010). Türkiye'ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65-3: 1-22.
- Altundegir, N., Yılmaz, M. E. (2016). İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.21: 289-301.
- Bahçeşehir Üniversitesi, (2009). 21. YY'da Global Güç ve Eğitim Sempozyumu, www.bahcesehir.edu.tr
- Ceylan, V., Algan, C. vd. (2017). Suriyeli mülteci ve sığınmacıların çeşitli psikolojik faktörler açısından incelenmesi: Batman örnekleme. International Journal of Social Sciences and Education Research, Vol. 3(2): 596-606.
- Doğan, B., Karakuyu, M. (2016). Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 33: 302-333.

- Doğan, İ. (2017). Göç ve eğitim: Suriyeli sığınmacılar örneği. Eğitim bilimlerinde yenilikler ve nitelik arayışı: 1281-1296
- Duruel, M. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 5: 1399-1414.
- Ereş, F. (2015). Türkiye’de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2): 17-30.
- Ereş, F. (2017). Mesleki Eğitim Merkezine Devam Eden Göçmenlerin Meslek Kurslarına Yönelik Sorunları. TÜBAV, Cilt:10, Sayı:2: 93-101.
- Erol, B. (2003). Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi. TÜBAR-XIII-/2003-Bahar: 311-317.
- Hürriyet, (2016). İşgücüne katılım ve istihdam oranında göçmen işçiler Türkleri geçti, <http://www.hurriyet.com.tr/isgucune-katilim-ve-istihdam-oraninda-gocmen-isciler-turkleri-gecti-40059967>
- Kaya, A. (2016). Ülkemize Suriyeden Sığınanlar ve Onların İnsan Onuru. TAAD, Yıl:7, Sayı:28: 173-205.
- Kurtuluş, B., (2015). Victims of the War: Turkey’s Syrian “Guests”. Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 2: 45-60.
- Özsoy, B. (2016). İç Savaşın Dışta Kalan Mağdurları: Gaziantep’li Kadınların Göçle Değişen Yaşamları Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 44: 1184-1191.
- Sandal, E.K., Hançerkıran, M. vd. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlindeki Yansımaları. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15(2): 461-483.
- TÜİK, (2017). Tanımlar, www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html.

GÖÇ VE AVRUPA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ

Arş. Gör. Zeynep YILDIRIM

*Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü*

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, sadece insanların yer değiştirmesini ifade etmemektedir. Beraberinde sosyal, ekonomik, siyasi düzenin de değişmesini ifade etmektedir. Bu değişim hem göç eden ülkenin vatandaşları için hem de onları ülkelerine kabul eden ülkenin vatandaşları için geçerli olan durumdur. Göç olayının öznesi olan insanlar yani göçmenler genellikle doğal afetler, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı bu faaliyeti gerçekleştirmekte ve göçün yönü genellikle batıya doğru olmaktadır. Fakat Batı 2000'li yıllardan itibaren göç olaylarına mesafeli yaklaşmakta, göçmenlere ikinci sınıf vatandaş muamelesini alenen yapmaktadır. Genel olarak Batı'da son yıllarda yükselen aşırı sağ partilerin seçim propagandalarında göçmenlere yönelik uygulanacak tecrit politikaları geniş yer kaplamakta ve bu da tabanda destek bulabilmektedir. Batılı ülkelerde göçmenlere karşı alınan tavrın arkasında sadece ekonomik sebepler değil, aynı zamanda terör ve güvenlik sebepleri olduğu gibi kültürel sebeplerde vardır. İşte bu ortam İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra destekleyicisi olmayan aşırı görüşlerin yeniden toplumsal hayatta uyanmasına ve siyasi arenada söz sahibi olmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Aşırı Sağ Partiler, Batı, Göç

MIGRATION AND EXTREMELY RIGHT IN EUROPE

The phenomenon of migration, which is as old as the history of humanity, does not just mean that people are relocating. It also expresses the changing social, economic and political order together. This change applies both to the citizens of the migrating country and to the citizens of the country that has accepted them. People who are the subject of immigration, that is immigrants, usually perform this activity because of natural disasters, political and economic reasons, and their migration direction is usually towards the west. However, from the years of the West 2000, it has moved away from the immigration incidents and has made the second-class citizen treatment of immigrants publicly. In general, the isolationist policies of immigrants in the election propaganda of extreme right-wing parties, which have risen in recent years, are taking up a great deal of space, which can find support. Behind the attitude towards immigrants in Western countries lies not only economic reasons but also cultural reasons such as terror and security reasons. This environment causes the extreme views, which are not supporters after the Second World War, to awaken again in social life and to have a say in the political arena.

Keywords; Extreme Right Parties, West, Migration

GİRİŞ

Göç kavramı toplumu değiştiren önemli bir olgudur. Neden sonuç ilişkisi bağlamında toplumsal dönüşümü açıklamaya muktedir bir süreçtir. Sonuç açısından bakıldığında politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal dönüşümün göstergesi olarak birçok insanın yerleşim yerlerini kimi zaman gönüllü kimi zaman zorunlu değiştirmelerini ifade eder. Neden açısından bakıldığında ise, insan hareketliliği hem kendi yaşamlarını hem de ayrıldıkları ve vardıkları toplumların yaşamlarını bir şekilde etkilemektedir. Kişilerin içinde doğup, büyüüp, kendi kişilik değerlerini oluşturduğu toplumun, içinden çıkıp farklı olan yaşam tarzı, kültür, kimlik, gelenek gibi yabancı olduğu yaşamın içine girmek hem göç edenlerde hem de göç edilen toplumlarda değişimin yaşanacağını kaçılmaz olması bir gerçektir (Koyuncu, 2015, 231-232).

Göçmenler göç ettikleri ülkelerde dil, kültürel ve sosyal çevreye uyum, yeni statüye alışma ve diğer insanlarla ilişkilerini yeniden düzenleme konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Ülkenin kendi vatandaşlarına tanıdığı çoğu sosyal haklardan faydalanamamaktadırlar. Kayıt dışı göçmenler ise hiçbir sosyal haktan faydalanma imkânına sahip değildirler. Göçmenler psikoloji ve fiziki birçok konuda istismara uğramaktadırlar. Unutulmaması gereken ise, göçmenlerin terk ettikleri ülkelerinde çözemedikleri sorunları vardır ve göç etmeleri bu nedenledir (Cohen, Sirkeci, 2011, 110). Göçün yönü genel olarak Batı'ya doğru olmakta, Batılı ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmelerinden faydalanmak ve geçimlerini idame ettirebilmek adına göçmenler için Avrupa ülkeleri sığınacak liman olarak görülmektedirler.

Avrupa kendi tanımlamasını yaparken ve sınırlarını belirlerken tüm Avrupa tarafından ortak algılanacak tehdit öğelerden faydalanmaktadır. Ortaçağ'da İslam, 19. yüzyılda Rusya, 20. yüzyılda Sovyetler Birliği ve Nazi Almanyası Avrupa için tehdit öğeleridir (Çırakman, 2001, 31). 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa'da yaşayan göçmenler Avrupa için temel tehdit unsuru olarak görülmüş, sert söylem ve uygulamalar ile dışlayıcı tutum sergilenerek göçmenler gündemde sürekli yer almıştır. Avrupa'da merkez partilerin sorun olarak algılanan durumlara çözüm bulamayışı sonrasında vatandaşlar aşırı sağa destek vererek, sempati duyarak mevcut duruma tepkilerini göstermiştir. Aşırı sağ parti ve gruplar için göçmenler önemli bir propaganda aracı haline gelmiştir. Göçmenlerin ekonomik kaynaklara ortak olması, Avrupa'nın kültürel dokusuna verdikleri zararlar, dini

farklılıklar, vb. nedenler ileri sürülerek kabul edilmelerinin zor olduğu ve Avrupa yaşam tarzına adapte olamayacakları sıklıkla dile getirilmektedir.

Avrupa’da aşırı sağın hem yerel seçimlerde hem de ulusal seçimlerde aldığı oy oranları, aşırı sağ örgütlenmelerin ve şiddet olaylarının artışı göçmenleri ve Avrupa’yı endişelendirici boyutlara ulaştırmıştır.

1. GÖÇMENLER

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski bir kavram olması ile birlikte son dönemlerde teknoloji ve iletişim imkânlarının artmasına paralel bir şekilde yoğunluğu artmıştır. Göç kavramı ulus-ötesi nitelik gösteren insan hareketliliğinin yoğunlaşması sonucu önemli bir durum haline gelmiştir(Sirkeci, Erdoğan, 2012, 298). 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Batı Avrupa’da ekonomi genişlemeye başlamıştır fakat istihdam edecek işçi sayısı yeterli düzeyde olmadığından dolayı hükümetler farklı ülkelere geçici işçi alımını uygulamaya koymuştur (Ireland, 1991, 458). Almanya Fransa, Belçika, vb. ülkeler ucuz iş gücü için Güney Avrupa, Türkiye ve Kuzey Afrika’dan işçi kabul etmiştir. Misafir olarak kabul ettikleri işçilerin ekonomik büyüme sağlandıktan sonra ya da yaşanacak ekonomik durgunluk dönemlerinde geldikleri ülkelere döneceklerini düşünmüşlerdir (Hansen, 2003, 26). 1973 yılında yaşanan petrol krizi ile birlikte Batı Avrupa ülkeleri misafir işçi statüsünde göçmen alımını durdurmuştur (Ugur, 1995, 980). Yaşanan durum Batılı hükümetlerin misafir işçiler ile ilgili öngörülerinin isabetsiz olduğunu ortaya koymuştur. Misafir işçiler bu dönemde ülkelere geri dönmemişlerdir. Misafir işçi alımı durdurulmuş olmasına rağmen bu ülkelerde zaten çok sayıda göçmen yaşıyor olmasından dolayı aile birleşmesi yoluyla ve diğer yollarla gelen göçlerle birlikte göçmen nüfusunun artması yıllar içinde gözlenen bir durum olmuştur(Alkan, 2015, 759).

1970’lerden sonraki dönemlerde hem Avrupa ülkelerini hem de AB’nin göç gündeminin temelini, göçü sınırlandırmak ve ülkelerinde yaşayan göçmenlerin yaşadıkları ülkelerin kültürlerine, yaşam şekillerine entegrasyonunun sağlanıp, göçmen karşıtı ve yabancı düşmanı düşünce ve uygulamaların yaşanmasının engellenmesi oluşturmaktadır (Alkan, 2015, 759). Farklı kültür yapılarından gelen insanların farklı nedenlerle farklı ülkelere göç etmesi göç edilen ülkelere yerel halk ile aralarında karşılıklı sorunlar yaşanmasına neden olmuştur ve olmaktadır. Farklılıkların karşı karşıya gelmesi ötekileştirmeyi, izole etmeyi ve göçmenleri geldikleri yere

gönderme isteğini ortaya çıkarmaktadır (Sayın, Candan, 2016, 41). Zaman içinde göçü sınırlandırmanın yanında yabancı düşmanı ve göçmen karşıtı tavırları engellemek için AB kurumları, Haziran 1986 yılında Avrupa’da artan ırkçı tutumları ve yabancı düşmanlığını kınamışlardır. 1997 yılında Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı ve Yahudi Karşıtlığı İzleme Merkezi kurulmuştur. Yine 1997 yılında Amsterdam Antlaşması’nın 13. maddesi ile ırk, etnik köken, din, milliyet, vb. temelli ayrımcılık yasaklanmıştır. Diğer yandan 1997 yılı “ırkçılığa karşı AB yılı” ilan edilmiştir. 2000 yılında Irksal Eşitlik Direktifi yayınlanmış ve özellikle istihdam alanında ırk veya etnik kökenden kaynaklanan ayrımcılığının engellenmesi amaçlanmıştır. 2000 yılında Avrupa Parlamentosu yayınladığı raporda Avrupa’da artan ırkçılık ve yabancı düşmanlığına dikkat çekmiş ve üye devletleri bu konuda uyararak mücadeleye davet etmiştir (Alkan, 2015, 760).

Avrupa nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan göçmenler, aşırı sağ için güçlü bir argüman oluşturmaktadırlar. Ülkede ya da bölgede yaşanan sıkıntıların kaynağı olarak göçmenler gösterilmekte ve yine göçmenler güvenlik sorunu olarak kabul edilmektedir. Göçmenler güvenliğin sağlanamamasına ya da mevcut güvenliğin zayıflamasına neden olan sebeplerden biri olarak aşırı sağ partiler tarafından kullanılmaktadır. Irak, Libya, Suriye gibi İslam ülkelerinde yaşanan çatışmalar ve çatışmalardan kaçan göçmenlerle ile artan göç yoğunluğu ve göç alan ülkelerde görülen bir takım hadiseler göçe karşı bu ülkelerde karşıt tavırların çoğalmasına neden olmaktadır (Sirkeci, Erdoğan, 2012, 298). 11 Eylül, Madrid, Londra, Paris saldırıları Avrupa’nın gündeminde güvenliği ilk sıraya yerleştirmiştir. Saldırıyı gerçekleştiren kişilerin göç yollarını kullanarak Avrupa’ya gelmiş olmaları ve gerçekleşen saldırılarda Avrupa’da ikamet eden göçmenlerin katkısı olduğu düşünülerek, güvenlik ve göçmen ilişkisi nedeniyle göçmenler güvenliğe yönelik tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmıştır (Akçapar, 2012, 563-567).

Güvenlik ile özgürlük arasında doğru orantının olduğu varsayımından hareketle özgürlüğün artması ile birlikte güvenliğin artacağı kabul edilir. Fakat 11 Eylül ve benzeri terör eylemlerinin de etkisi ile korkuların arttığı ve güvenlik için özgürlüklerden vazgeçildiği döneme girilmiştir. Göçmenler ve Müslümanlar korkunun kaynağı olarak kabul edilip, ötekileştirilerek, özgürlüklerin kısıtlanmasının meşruiyet kazanmasına imkan sunar hale gelmiştir (Songülen İnanc, Çetin, 2011, 7).

1.1. Müslüman Göçmenler

Avrupa’da 11 Eylül sonrasında İslam, korkulan bir durum haline gelmiştir. Avrupa yerli halkında yaşamı birlikte paylaşma kültürünün İslam ile bağdaşmadığı yönünde düşünenlerin gün geçtikçe sayısı artmakta ve Müslüman göçmenlerin Avrupa kıtasında varlıkları korku oluşturan bir hale bürünmektedir.

11 Eylül saldırıları ile başlayan terör olaylarının sorumlusu olarak görülen kişilerin İslam coğrafyasından çıkmış olması ve daha sonra yaşanan terör eylemlerinin de etkisiyle İslam’a terörü destekleyici argümanlar sunan bir din algısı ile yaklaşılmaktadır. Avrupa’da ciddi bir durum arz eden “islamofobi” kavramı Müslümanlara karşı ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaları gerekçelendirmektedir (Songülen İnanç, Çetin, 2011, 11). İslamofobinin Avrupa’da yükselişi ile birlikte yeni “ötekiler” Müslüman göçmenler olmaya başlamıştır.

Avrupa’nın 2008 yılından itibaren yaşadığı ekonomik krizle birlikte artan işsizlik ve ekonomik sorunlar, göçmen karışıklığını arttırmıştır. Göçmenlerin ve özellikle Müslüman göçmenlerin Avrupa’daki yoğunluğunu ve kendi nüfuslarının artış oranının düşüklüğünü vurgulayarak aşırı sağ partiler hem ulusal kimliğin hem de Avrupa kimliğinin zayıfladığını ileri sürmektedirler (Ecevit, Ünal, Öner, Özdemirkıran, 2014, 2). Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi tarafından yayınlanan raporda Avrupa’da yaşayan Müslümanların etnik kimliklerine dinsel yaklaşımlarına bakılmaksızın eğitim, iş, barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaştıkları belirtilmekte bu ayrımcılığın göçmenlere ve azınlıklara yönelik ırkçı ve yabancı düşmanı bağlamında ele alınması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Müslümanların eğitim alanında başarının altında, işsizlik oranı olarak ise ortalamanın üzerinde olduğu belirtilmekte, barınma koşullarının asgari barınma şartlarının altında olduğu, fazla vasıf gerektirmeyen ya da vasıfsız işlerde çalıştıkları ve düşük ücretli istihdam alanlarında yoğun oldukları raporda yer almaktadır. Raporda Müslümanlara yönelik ırkçı ve ayrımcı tutumların, toplumsal bütünleşmeye ve iletişime mani olduğu vurgulanmaktadır (https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf). Irkçılık ve yabancı düşmanlığının kurumsal boyutunu oluşturan aşırı sağ hareketlerin göçmen nüfusun entegrasyonu yerine izolasyonu büyük bir sorun olarak görülmektedir (Songülen İnanç, Çetin, 2011, 17). Aşırı sağ partiler 2. Dünya Savaşı öncesinde ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve Yahudi karışıklığı üzerinde

dururken, son zamanlarda Avrupa'nın Hristiyan ve Yahudi geçmişine vurgu yapmakta, Yahudilerin entegre yada asimile sürecine uyum sağlayabildikleri fakat Müslüman göçmenlerin bu süreçte zorlandıkları vurgulamaktadırlar (Öner, 2014, 169). Müslümanlara yönelik sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda yapılan ayırım ve ötekileştirme Müslüman göçmenlerin içinde bulundukları kültüre yabancılaşmasına, kabul edememesine ve giderek marjinalleşmesine sebep olmaktadır. Bu durum sağ politikacılar tarafından kullanılmakta ve Müslüman göçmenlerin entegrasyona karşı isteksiz olukları söylemiyle gündem oluşturulmaktadır (Kepenek, 2016, 68).

Fransa'nın aşırı sağ partisi olan Ulusal Cephe'ye göre Avrupa'nın kültür atmosferi Kelt, Germen ve Greko-Latin geleneğinden oluşmuştur. Fransız ulusal kimliği de bu kültürün bir ürünüdür. Geçmiş yıllarda gelen göçmenler Avrupa'nın kendi içinden geldikleri için kültürler arası çatışma yoğunluğu çok olmamış ve asimilasyon süreci kolay gerçekleşmiştir. Fakat Avrupa dışından gelen göçmenlerde entegrasyon süreci zorlu olmaktadır ve gelen göçmen nüfus "etnik gettolar ve bölgeler" oluşturma çabası içindedir. Bu durum ise entegrasyonun zorluğuna, bütünleşmeden ziyade ayrılmaya ve sosyo-kültürel anlamda birbirini dışlamaya sebep olmaktadır (Betz, 2003, 196-197).

Hollanda'da aşırı sağ görüşler Müslümanların kadınlara ve eşcinsellere ayrımcı davrandığını ve bu davranışın eşitlikçi kültürle uzlaşmayacağını vurgulamıştır. Göçmenlerin ve Hollanda kültürünün birbirine zıt olduğu düşüncesi uzun yıllardan beri söylene gelmektedir. İslam'ın demokrasi ile ve Hollanda kültürü ile uyuşmadığı yönünde yapılan tartışmalar bu algının güçlenmesinde etkilidir. Hollanda 90'lı yıllarda Janmaat'ı "Hollanda doldu.", "Kendi halkıma öncelik verilmeli." gibi cümlelerinden dolayı yargılamışken bugün aşırı sağ partinin lideri Wilders ve diğer siyasetçilerin ırkçı ve katı söylemlerde bulunmalarına rağmen yargı yoluna gidilmemektedir. Başbakan Mark Rutte'nin "Normal davran ya da ülkeyi terk et." cümlesi direk göçmenlere söylenmiş gibi olmasa da bu sözle kime hitap edilmekte olduğu açıktır (Özdemir, 2017).

Avrupalı yerel halk göçmenleri sosyal, ekonomik ve kültürel risk olarak kabul etmektedir. "Avrupa kültür birikimi" aşırı sağ için sıklıkla referans alınan bir kavramdır. Aşırı sağ bu kavramı kullanarak göçü durdurmak ve göçmenlerin Avrupa kültürüne uyum sağlayamayacaklarını belirtmek için kullanılmaktadırlar. Entegrasyonun nasıl olması gerektiğini belirlemeye çalışmaktadırlar. Liberal değerler

kültürün parçası olarak kabul edilmekte fakat göçmenler bu değerleri tehdit eden unsur olarak gösterilmektedir (Mandacı, Özerim, 2013, 120). Ancak küreselleşme ile birlikte toplumların kendi kültürel ve geleneksel değerlerini korumaları kolay değildir. Kültürel ilişkilere girmek yeni kültürel oluşumların önünü açmak demektir. Avrupa kültürünü korumak ve “homojen” devam ettirmek zor olmaktadır. Göçmenler yeni toplumsal hayata girdikleri andan itibaren entegrasyon sürecine dahil olmuş olmaktadırlar, unutulmaması gereken göçmenlerin bu süreçte kırılğan oldukları ve kendilerine özgü kültürel yapılarından, alışılmış yaşam tarzlarından dolayı belirli ihtiyaçlarının da olmasıdır. Bu ihtiyaçları görmezden gelmek ya da şiddet kullanarak bastırmak çözüm olamamakta ve yeni şiddet olaylarının gerekçesi olarak gösterilebilmektedir. Avrupa ülkelerinde entegrasyon politikalarının yoksunluğu AB’nin kıtada yerleştirmek istediği eşitlik, demokrasi ve insan hakları gibi değerlerin yıpranmasına neden olmaktadır (Koçak, Gündüz, 2016, 72-73). Göçmenlerden kendi kültürlerine uyum sağlamasını bekleyen ve politik söylemlerini bu doğrultuda oluşturan aşırı sağ görüş ve hareketlerin şu gerçeği de bilmesi gerekmektedir: kişinin içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi yaşama ve çalışma koşulları ile bağlantılıdır. Oturduğu evin rahatsız, işinin güç, parası az olan göçmenlerin dili, kültürü, yaşam biçimi, toplumsal alışkanlıkları farklı bir topluluğa uyum sağlayabilmesi zor olmaktadır (Aldoğan, 1978, 159).

2. AŞIRI SAĞIN GÜÇLENMESİNİN SEBEPLERİNDEN BİRİSİ OLARAK GÖÇMENLER

Geçtiğimiz son yıllar, Avrupa’nın istikrarlı demokrasilerinde aşırı sağ partilerin güç kazandığı dönemleri oluşturmaktadır. Aşırı sağın yükselmesinde işsizlik, yolsuzluk, suç, uyuşturucu gibi birçok neden vardır. Aşırı sağın yükselmeye etkin eden faktörlerden birisi de göçmen sorunlarıdır. Aşırı sağ oluşumlar Kanada, Yeni Zelanda, Avusturya gibi demokrasi geleneği köklü ülkelerde de güçlenmektedir. Ülkelerde farklı gündemlere sahip olan bu partiler ortak özelliklere de sahiptirler (Uzunçayır, 2014, 132). Aşırı sağ partiler otoriter, radikal, popülist, milliyetçi, ırkçı eğilimler göstermektedirler ve küreselleşmeye karşı oldukları gibi Avrupa’nın entegrasyonu fikrine de mesafelidirler. Hâkim etnik grup ve din “biz”, diğerleri ise “ötekiler”dir. Göçmenleri ötekileştirip, sorunların kaynağı olarak göstermektedirler (Ecevit, Ünal, Öner, Özdemirkıran, 2014, 2).

Göç alma eylemi yıllar içinde geleneksel hale gelmiş ülkelerde sıradanlaşan göçmene yönelik ayrımcı politikalar ve söylemler aşırı sağ partilerin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır (Sirkeci, Erdoğan, 2012, 298). Toplumun en zayıf ve dezavantajlı kısmını oluşturan göçmenler, sıklıkla ekonomik krizlerin yaşanmasından ve işsizlik sorunun artmasından kaygı duyan Avrupa toplumunun hedefinde yer almaktadır. Sosyo-ekonomik sorunların derinleşmesinde, azımsanmayacak oranda Avrupalı için, sebep göçmenlerdir. Ekonomik büyüme, borçların artması ve işsizlik gibi sorunlar ve sorunların çözümsüz kalmaları ile birlikte aşırı sağcı eğilimlerin artacağı öngörülmektedir (Songülen İnanç, Çetin, 2011, 17-24).

Aşırı sağın yükselişinin sebebi, modernleşmenin sonuçlarından memnun olmayan, zarar gören kimselerin mevcut sisteme verdiği tepkidir. “Modernleşmenin kaybedenleri” olarak nitelenen toplumsal kesimler tarafından küreselleşme, kültürel, ekonomik ve politik güvensizlik ortamını hazırladığı düşünülmektedir. Aşırı sağ partiler ana akım partilerin göremezden geldiği fakat nüfusun büyük bir kısmını endişeye sevk eden suç yolsuzluk, göç ve entegrasyon gibi meseleler üzerinde güçlü söylemler geliştirebilmektedir (Mudde, 2011, 9). Sistemi kabul etmeyen, yabancılaşan ve düzeni protesto etmek isteyen seçmenler aşırı sağ partileri desteklemekte böylece sistemi bir şekilde eleştirmiş olmaktadır (Rydgren, 2007, 251). Batı Avrupa ülkeleri hem Avrupa dışından gelen göçmenler hem Eski Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa’dan gelen göçlerle birlikte yüksek oranda göçmen nüfusa ulaşmıştır. Göçmen karşıtı aşırı sağ partiler, göçmenlerin işsizliği ve suç oranlarını yükselttiğini ileri sürerek süreçten memnun olmayan kişileri saflarına katmayı başarmaktadırlar (Karapın, 1998, 214). Oy kavgası ve siyasal mücadelenin en önemli araçlarından birisi haline gelen göçmen karşıtlığı, siyasi liderler tarafından topluma zarar veren bir kanser gibi görülmemekte ve oluşturulan korku üzerinden oluşturulan politik söylemlerle aşırı sağın güç kazanması mümkün olmaktadır (Songülen İnanç, Çetin, 2011, 19).

AB’nin genişleme dalgalarının göç faktörüyle ekonomik açıdan ileride yeni katılacak ülkelere gelecek göçmenlerle birlikte AB vatandaşının işlerini ellerinden alacağını kullanan aşırı sağ kitlelerin endişesini artırmaktadır (Yılmaz, 2008, 57-58). AB ülkeleri arasında 1995 yılında yürürlüğe giren gümrüklerde serbest geçişi sağlayan Schengen Antlaşması ile ulusal sınırlar anlamını kaybetmiş ve serbest dolaşım başlamıştır. İlk önceleri birlik vatandaşları bu durumdan

memnun iken zaman içinde göçmenlerle daha sık karşılaşmaya başlayınca kaygılar artmıştır. Çok kültürlü ve kapsayıcı bir oluşum inşa etmek isteyen Avrupa demokrasileri, göçmenlere tehdit kaynağı olarak yaklaşmışlar ve göçmenleri terörizm ile ilişkilendirmişlerdir (Songülen İnanç, Çetin, 2011, 7).

Avrupa ülkelerinin göçmenlere uyguladıkları politikalara baktığımızda örneğin Fransa yabancı karşıtlığı konusunda sabıkalı bir ülkedir. Ulusal Cephe partisinin eski lideri Jean-Marie Le Pen, ırkçı ve nefret söylemlerine ek olarak Nazi dönemindeki gaz odalarını “tarihte bir detay” olarak nitelemiş, bu söylemi için para cezasına çarptırılmıştır (www.hurriyet.com.tr > Dünya). Parti liderliğinde babasının yerine geçen Marine Le Pen 2017 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sandıktan ikinci olarak çıkmıştır. Marine Le Pen ekonomik büyümenin %0 olduğunu, gençler arasında işsizliğin yaygınlaştığını, göçmenlerin Fransızların işlerini ellerinden aldıklarını ve ekonomik krizin yaşanmasında AB’nin sınırlama ve yükümlülüklerinden kaynaklandığını seçim kampanyalarında kullanmıştır (Ecevit, Ünal, Öner, Özdemirkıran, 2014, 3).

Polonya ise göçmenlerin güvenliğini sağlayacak durumda olmadığını ileri sürerek göçmenlerin ülkelerine gelmelerini kabul etmemektedirler. Avrupa, sadece başka kıtadan gelenlere ve Müslümanlara karşı kabullenmeme sorunu yaşamamaktadır, Avrupa kıtasındaki ülkeler arasındaki göç hareketliliğini kabul etmemektedir. Örneğin, Kukiz15 gibi halk hareketleri Polonya-Ukrayna sınırına duvar çekilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Hollanda parlamentosunda Geert Wilders liderliğindeki Özgürlük Partisi güçlü bir partidir. İslam karşıtlığını, göçmen karşıtlığı ve AB karşıtlığını her fırsatta dile getirmektedir. Sırbistan’da da aşırı sağcı Ulusalcılar son seçimlerde parlamentoya girme hakkı kazanmışlardır (Elbir, 2016).

Muhalefet partileri olmalarına rağmen aşırı sağ partilerin İsveç’te de oy oranlarını arttırdığı görülmektedir. İsveç Demokratları Partisi yabancıların varlığını istemeyen Avrupa partisidir. Norveç’te ise göçmen sorunu öyle hale gelmiştir ki, 2015 yılında Göç ve Uyum Bakanlığı kurulmuştur. Tüm Avrupa ülkelerinde son zamanlarda yapılan seçimlerde aşırı sağ partilerin iktidara gelemeseler bile güçlü oy potansiyeli olduğu ve gündemi belirlediği gözlenmektedir (Elbir, 2016). Almanya’da 2014 yılında ortaya çıkan Pegida (Patriotic Europeans Against the Islamization of the West) kısa sürede destekçi sayısını arttırmıştır ve Pazartesi günleri yürüyüş düzenlemektedirler (Alkan, 2015, 283). “Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever

Avrupalılar” ifadesiyle ortaya çıkan Pegida suç işleyen göçmenlerin sınır dışı edilmelerini göçmenlerin tek noktada toplanmayıp Almanya’nın çeşitli eyaletlerine dağıtılmalarını, sınır dışı edilecekleri biran önce sınır dışı etmeyi ve geri kalanların kısa sürede Almanya’ya uyum sağlayacak şekilde kurslara gönderilmeleri gerektiğini belirten manifestoyu yayınlamıştır (Alkan, 2015, 285-286).

Aşırı sağ partiler genel olarak meclis desteğini sağlayarak iktidar ortağı haline gelmektedirler. Bununla beraber merkezde konumlanan partiler, liderler ve medya aşırı sağ partilerin temalarını benimseyerek, aşırı sağın söylemlerini normalleştirmektedirler. Ülkelerine kabul edilen göçmen sayılarını düşürmek, artan oranda sert tutum ve ihraç kararlarını uygulamak, göçmenlerin sosyal yardım ve hizmetlerden faydalanmasını engellemek, belli grupları hedefe almak ana akım iktidar partilerinin söylemlerinde ve uygulamalarında görülmektedir (Kallis, 2015, 9). Aşırı sağ partilerin yükselişini gören merkez partiler, özellikle Hristiyan Demokrat partiler de oy kaygılarıyla aşırı sağ partilerin söylemlerini içselleştirmekte ve özellikle göçmen politikalarını sertleştirmektedir (Öner, 2014, 165). Siyasi kanadın ucunda yer alan ideoloji ve uygulamalar merkeze doğru kaymakta ve küreselleşen dünyada “ötekiler” oluşturularak paradoksal bir gelecek bizlere sunulmaktadır.

SONUÇ

Avrupa’da artan göçmen karşıtı söylemlerin ve politikaların, göçmenlerin Avrupa’ya yıllar içinde katmış olduğu artı değer göz ardı edildiğini göstermektedir. Misafir işçi statüsü ile gelen göçmenlerin Avrupa’nın ekonomik kalkınmasına yaptığı katkı ortadadır. Avrupa’nın sıkıntılı durumlarında özellikle ekonomik gerileme dönemlerinde sebep olarak göçmenlerin kültürel ve etnik farklılığın gösteriliyor olması isabetli bir tutum değildir (Alkan, 2015, 764).

Göçmen karşıtı söylemlerle meşruiyetini pekiştiren siyasi liderlerin bu tutumlarını “evrensel bir köy” haline gelen dünyada çok kültürü yapıyı tehdit eden problemlerden birisi olarak görmeleri gerekmektedir. Ötekileştirme demokrasi, insan hakları, farklılık içinde birlik gibi ilke ve değerlere ters düşen uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlanan Avrupa’nın ilerde daha fazla göçmene ihtiyaç duyacağı düşünüldüğünde Aşırı sağ partilerin söylem ve uygulamaları sadece göçmenler için değil aynı zamanda Avrupa’nın barış ve

huzurunu tehdit eden sorunları oluşturduğu görülmektedir (Öner, 2014, 181).

Aşırı sağ partiler ideolojilerini yabancı düşmanlığı ve dışlayıcılık üzerine inşa etmektedirler. Ötekileştirdikleri ve “yabancı” olarak betimledikleri göçmenlerin varlığı bir anlamda aşırı sağ yapılanmaların varlık nedenini oluşturmaktadır. Geçmiş dönemlerde Yahudileri öteki olarak gören aşırı sağ bugünün Avrupa’sında öteki olarak göçmenleri ve Müslüman göçmenleri görmektedir. İstihdam alanında yerli-yabancı iş gücünün rekabeti, terör eylemlerinin Hristiyan Avrupa’nın Müslüman göçmenlere güvensizlik duymasına neden olması ve kültürel bütünleşmenin seküler ve dini boyutta mümkün görülmemesi göçmenlerin Avrupa’da kabul edilebilirliğini azaltmaktadır ve yaşanan kabullenmeme durumu göçmenlerin Avrupa kültürü ile uyum içinde yaşama yeteneğini azaltmaktadır. Göçmenler genel olarak yaşamlarını kendi ülkelerinde standart düzeyde yaşayamadıkları için başka ülkelere göç etmek durumunda kalmakta ve asgari düzeyde hayatlarını idame ettirmek için çaba harcamaktadırlar. Dolayısı ile gittikleri ülkelerde huzursuzluk çıkarıp, tehlike oluşturma niyetlerinin olmadığı kabul edilmelidir. Gelen göçmenlerin ülkeye uyum sağlayabilmesi için ekonomik alanda işe erişimde ve görülen işin ücretlendirilmesinde eşitlik sağlanmalı, eğitim ve yüksek öğrenimde ayrımcı tavırları güçlendiren politikalardan uzak durulmalı ve her alanda fırsat eşitliğinden yararlanma imkânı tanınmalıdır.

Süreç eğer bu şekilde devam ederse ötekiler adı altında göçmenlere fiziki, psikolojik ve ekonomik baskı uygulanırsa ve sürekli sorun kaynağı olarak görülürse bir süre sonra göçmenlerin radikalleşmesi ve şiddet olaylarına başvurusu muhtemeldir.

KAYNAKÇA

Akçapar Köşer, Şebnem (2012), “Uluslar arası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu”, İhlamur S.G ve Öner N.A.Ş.(der), Küreselleşme Çağında Göç, İstanbul, İletişim Yayınları, 563-577

Aldoğan, Yazgülü (1978), “Fransa’daki Türk İşçiler”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Eylül-Aralık, Cilt:XXXIII, No:3-4, 17

Alkan, M. Nail (2015) “Avrupa’da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği”, Akademik Bakış, 8 (16), ss. 275-289

Alkan, Ufuk (2015), "Avrupa'da Refah Devleti ve Göç ilişkisi: Refah Şovenizmi Örneği", Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt 70, No:3, ss: 751-768

Betz, Hans-Georg (2003) "Xenophobia, Identity Politics and Exclusionary Populism in Western Europe", Socialist Register, 39: 193-209.

Cohen, Jeffrey H. ve Sirkeci, İbrahim (2011), Cultures of Migration: The Global Nature of Contemporary Mobility, Austin

Çırakman, Aslı (2001), "Avrupa Fikrinden Avrupa Merkeziliğe", Doğu Batı, Şubat, Sayı 14, ss: 28-46

Ecevit, Yüksel Alperen ve Ünal Özgür, Selcen Öner, Merve Özdemirkıran (2014), "Avrupa Parlamentosu Seçimleri ve Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi", BETAM Araştırma Notu 14/167

Elbir, Hazel Çağan (2016), "Avrupa'nın Aşırı Sağ Haritası: Zenofobi, İslamafobi ve Türkfobi", AVİM Yorum, No: 2016/34, Haziran 14

Hansen, Randall (2003), "Migration to Europe since 1945: Its History and Its Lessons", Sarah Spencer (der.) The Politics of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change, Oxford: Blackwell Publishing, ss: 25-38

Ireland, P.R (1991), "Facing the True Fortress Europe: Immigrant and Politics in the EC", Journal of Common Market Studies, Vol 29, No.5, September, ss: 457-480

İnanç, Zeynep Songülen ve Çetin, Selvet (2011), "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık" SDE Analiz, Aralık

Kallis, Aristotle (2015), "Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi", SETA, Mart, Sayı 119

Karapın, Roger (1998), "Radical Right and Neo-Fascist Political Parties in Western Europe", Comparative Politics, 30 (2), ss: 213-234

Kepenek, Büşra (2016), "Güncel Raporlar Işığında Avrupa'da Yükselen İslam Düşmanlığı", Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, ss. 68-73

Koyuncu, Ahmet (2015), Kentleşme ve Göç, İstanbul, Hikmetevi Yayınları

Mandacı, Nazif ve Özerim, Gökay (2013), "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 39, (Güz 2013), ss. 105-130

Mudde, Cas (2011) "Who's Afraid of the European Radical Right", Dissent, 58,(4): 7-11.

Öner, Selcen (2014), “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni Ötekiler ve Türkiye’nin AB Üyeliği”, Akara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 13, No 1, ss. 163-184

Özdemir, Meryem (2017), <http://www.perspektif.eu/2017/04/12/hollandada-asiri-sagin-sandiga-yansimayan-zaferi/> (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

Rydgren, Jeans (2007) “The Sociology of Radical Right”, The Annual Review of Sociology, 33: 241-262

Sayın, Eylem ve Candan, Hakan (2016), “Küresel Irkçılığın Yükselişi”, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 4, Güz, ss. 35-46

Sirkeci, İbrahim ve Erdoğan, M. Murat (2012), “Göç ve Türkiye” Migration Letters, Volume:9, No:4, ss: 297-302

Ugur, Mehmet (1995), “Freedom of Movement vs. Exclusion: A Reinterpretation of the ‘Insider’-‘Outsider’ Divide in the European Union”, The International Migration Review, Vol. 29, No. 4, ss: 964-999

Uzunçayır, Cihan (2014), “Göçmen Karşıtlığından İslamafobiye Avrupa Aşırı Sağ”, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, Eylül, ss: 131-147

Yılmaz, Fatma (2008), Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı, Ankara, USAK Yayınları

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf (Erişim Tarihi:26.08.2017)

YARGITAY KARARLARI ÇERÇEVESİNDE “GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SUÇUNUN” DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Ali Hakan EVİK

*İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku ABD*

Bilindiği üzere; dünya üzerindeki gelişmiş tüm ülkeler, sınırlarının hemen ardında meydana gelen olumsuz gelişmeler (iç savaş, kabile çatışmaları, cinsel baskılar, ekonomik yetersizlikler, açlık, işsizlik, yaşanan çevreyi beğenmeme vs) nedeniyle sınırlarına yönelik gerçekleşen bireysel müdahaleler, toplu göçler ile mücadele amacıyla çeşitli idari ve adli yöntemler geliştirmeye çalışmaktadırlar. İdari yöntemlerin başında; sınır güvenliğini sağlamlaştırmak, legal yollardan ülkeye girişi (hatta transit geçişleri bile) sınırlamak/zorlaştırmak, yasadışı şekilde ihlalde bulunanları sınır dışı etmek gelmektedir. Adli önlemlerin başında da, tıpkı bizde olduğu gibi, yasadışı göçle mücadele amacıyla mevzuatlarında “yasadışı göçün en çok işlenme şekillerinden biri olan göçmen kaçakçılığı” ile etkin bir şekilde mücadele edebilmek amacıyla belirli bazı eylemleri suç olarak değerlendirip, hürriyeti bağlayıcı ceza ile yaptırım altına almak gelmektedir. Göçmen kaçakçılığı, gerek hukuki, gerek siyasi, gerek ekonomik, gerek insani boyutu olan çok yönlü bir suç tipi olarak karşımıza çıkmakta ve tıpkı “*insan ticareti suçu*” gibi gelişmekte olan tüm dünya ülkelerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Göçmen kaçakçılığı suçu TCK’da düzenlenmiş olmakla birlikte, uygulamaya Yargıtay’ın ilgili Ceza Dairesi kararları ile yön verilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda; göçmen kaçakçılığı suçunun unsurları, suçun faili, mağduru, yapısal unsurları, suça etki eden nedenler, özel görünüş şekilleri, ilgili Yargıtay kararları çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Ceza Hukuku, Suç, Uluslararası Suçlar, Göçmen Kaçakçılığı Suçu, Yargıtay, Yargıtay Kararları.

THE EVALUATION OF IMMIGRANT SMUGGLING CRIME IN THE FRAMEWORK OF TURKISH SUPREME COURT DECISIONS

As is known; all developed countries around the world, are trying to develop various administrative and judicial methods in order to combat with the collective immigration and the individual interference with their borders due to negative developments (civil war, clan struggles, sexual oppressions, economic insufficiencies, hunger, unemployment etc.) just behind their borders. The top administrative methods are strengthening border security, limiting/obstructing entrance into country by legal

methods (even transit pass), and deporting illegal immigrants. Primary judicial measure, as is the case with us, in order to combat illegal immigration effectively is struggling with “illegal immigration smuggling which is one of the most illegal forms of illegal immigration”, by criminalizing and sanctioning with imprisonment certain acts. Immigrant smuggling appears as a multi-dimensional crime with legal, political, economical, and humanistic dimensions and just as *“human trafficking crime”*, it affects negatively the developing countries all over the world. Even if the immigrant smuggling crime is regulated within the Turkish Penal Code, the legal practice is guided by the decisions of the Penal Chambers of the Supreme Court. For this reason; in our study, the elements of immigrants smuggling crime, offender of the crime, victim, structural elements, influencing factors, special forms (types) of crime will be dealt with within the framework of the decisions of the Supreme Court Decisions.

Keywords: Immigration, Immigrant, Criminal Law, Crime, International Crimes, the Crime Of the Smuggling of Immigrants, Supreme Court, Supreme Court Decisions.

1. Giriş

Bilindiği üzere; dünya üzerindeki gelişmiş tüm ülkeler, sınırlarının hemen ardında meydana gelen olumsuz gelişmeler (iç savaş, kabile çatışmaları, cinsel baskılar, ekonomik yetersizlikler, açlık, işsizlik, yaşanan çevreyi beğenmeme vs) nedeniyle sınırlarına yönelik gerçekleşen bireysel müdahaleler, toplu göçler ile mücadele amacıyla çeşitli idari ve adli önlemler geliştirmeye çalışmaktadırlar. Bu idari önlemlerin başında; sınır güvenliğini sağlamlaştırmak, legal yollardan ülkeye girişi (hatta transit geçişleri bile) sınırlamak/zorlaştırmak, yasadışı şekilde ihlalde bulunanları sınırdışı etmek, adli önlem olarak da; sınır komşuları ile işbirliği içerisinde hareket etmek, polisiye tedbirler almak ve tıpkı bizde olduğu gibi, yasadışı göçle mücadele amacıyla mevzuatlarında, “yasadışı göçün en çok işlenme şekillerinden biri olan göçmen kaçakçılığı” ile etkin bir şekilde mücadele edebilmek amacıyla belirli bazı eylemleri suç olarak değerlendirip, hürriyeti bağlayıcı ceza ile yaptırım altına almaya çalışmak gelmektedir.

Önlem alma dışında bu türden eylemlerin suç olarak düzenlenmesindeki diğer bir amaç da; ülkemizin de taraf olduğu bazı uluslararası sözleşmelerdeki (örneğin; “*Sınırlar Ötesi Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*” hükümlerini hayata geçirmeye

yönelik olarak çıkarılan “Göçmenlerin Kara, Deniz ve Hava Yollarıyla Kaçırılmalarına Karşı Protokol”) yükümlülükleri yerine getirmektir. Göçmen kaçakçılığı; sınıraşan niteliği olan, uluslararası suç örgütlerince sıklıkla işlenen, bu nedenle cezalandırılması açısından birden fazla ülkenin işbirliğini gerektiren bir suç tipi olduğundan, uluslararası toplumu ilgilendirmekte ve uluslararası düzenlemelere konu olmaktadır (Önok, 2005: 177).

Kısaca; “ekonomik, sosyal, dinsel, cinsel veya siyasi bir takım nedenlerden dolayı, iş bulma veya iltica gibi istekleri olan kişilerin, başka ülke sınırlarından yasadışı geçişleri organize ederek geçimlerini sağlayan kaçakçılar tarafından, menfaat karşılığında farklı ülkelere götürülmesi” şeklinde tanımlayabileceğimiz “Göçmen Kaçakçılığı Suçu”, mülga Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) olduğu gibi, 5237 sayılı TCK’da da suç olarak yaptırım altına alınmıştır (Göçmen Kaçakçılığı suçu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 69-89; Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 114-157; Doğan, 2008; Evik, 2005: 125-179; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 55-86; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016, 85-104; Yenidünya-Alşahin, 2009: 29-78).

Göçmen kaçakçılığı, gerek hukuki, gerek siyasi, gerek ekonomik, gerek insani boyutu olan çok yönlü bir suç tipi olarak karşımıza çıkmakta ve tıpkı “*insan ticareti suçu*” gibi gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkelerini giderek olumsuz anlamda etkilemekte, suç örgütlerinin faaliyet alanı kapsamında olduğundan (Önok, 2005: 177) uluslararası toplumu tedirgin etmektedir. Avrupa’nın, özellikle de Avrupa Birliği’nin gelişmiş ülkelerinin günümüzde ülkemizde bulunan Suriyeli mültecilere, onların kendi sınır kapılarına dayanacak olma ihtimaline yönelik üst düzey yetkilileri aracılığıyla dile getirdikleri endişeleri de, bu durumu açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Pek tabi ki, sayıları neredeyse milyonları bulan bu mültecileri en iyi şekilde barındırmaya çalışan ülkemizin karşı karşıya kaldığı sorunlar (bunlara yönelik barınma, yiyecek, su, eğitim vs) da her geçen gün bizim açımızdan da geçerli olan bu tedirginliği, endişeleri arttırmaktadır.

Göçmen kaçakçılığı suçu Türk Ceza Kanunu’nun ikinci kitabının ikinci bölümünün 79. maddesinde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

“(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan,

b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan,

Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Suçun, mağdurların;

a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması,

b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

(3) Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır.

(4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.”

uç esas itibariyle TCK’da düzenlenmiş olmakla birlikte, uygulamaya, işlevi gereği pek tabi ki Yargıtay’ın söz konusu suça bakmakla yetkili Ceza Dairesi/Daireleri ve Ceza Genel Kurulu, güncel ulusal ve uluslararası mevzuatı da dikkate almak suretiyle kararları ile yön vermektedir. Bu çalışmamızın amacı; göçmen kaçakçılığı suçunun unsurlarını, ilgili Yargıtay kararları çerçevesinde ele almaktır. Çalışmamızda izlenecek metod; suçun faili, mağduru, konusu gibi yapısal unsurları, suça etki eden nedenler, suçun özel görünüş şekilleri, yaptırımı hakkında eğer varsa (olmaması durumunda sadece kısaca teorik açıklamalar yapılacaktır) ilgili Yargıtay kararları uyarınca açıklama ve değerlendirmelerde bulunmaktır. Metod kapsamında; belirli bir konuda aynı doğrultuda birden fazla karar varsa ve bu kararlardaki sorun ortak ise, bunların değerlendirmesi ortak bir şekilde yapılacak, farklı olanlarına ayrıca değinilecektir. Sadece tek bir kararın konusunu oluşturan sorunlar ise şahsi görüşümüz açıklanmak suretiyle ele alınacaktır.

Netice itibariyle çalışmamızda ulaşılmak istenen de; ortaya konulan bulgular yani söz konusu suça ilişkin Yargıtay kararlarını irdelemek, belirtilen yorum ve görüşlerden hareketle naçizane bir senteze ulaşmak, böylelikle gelecekteki Yargıtay kararlarına yani bir anlamda uygulamaya küçücük de olsa katkı sağlamaktır.

2. Korunan Hukuki Yarar

Kanaatimize göre; insanların bulundukları ülke sınırını hukuka aykırı şekilde aşp, başka bir ülkenin sınırını yine hukuka aykırı yöntemlerle ihlal edip, onların farklı ülkelere hukuka aykırı bir biçimde yerleşmelerinde, maddi menfaat karşılığında dolaylı veya doğrudan aracı olan kişilerin suç teşkil eden bu eylemler ile birden fazla hukuki yarar ihlal edilmektedir.

Söz konusu suçla korunmak istenen hukuki yararların; suçun düzenlendiği yer, yönelik olduğu şahıslar (hukuka aykırı şekilde göç ettikleri ülke vatandaşları), suçun konusunu oluşturan şahısların (göçmenlerin) ihlale uğrayan, uğrama tehlikesi ile karşı karşıya oldukları hak ve özgürlükleri dikkate alındığında; zaman zaman serbest iradeleri hilafına doğdukları, büyüdükleri, yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kaldıklarından dolayı kişi özgürlükleri, yine çoğu zaman göç esnasında ölümle burun buruna geldiklerinden yaşam hakları, kurtulsalar bile göç esnasındaki kötü şartlar nedeniyle vücut bütünlükleri ile sahip oldukları maddi varlıklarını kaybettiklerinden dolayı malvarlıkları, göç esnasında veya sonrasında içinde bulundukları durum itibariyle insan onuru, sınırların ihlali sebebiyle devletin sınır güvenliği, kamu düzeni ve kamu ekonomisi (iç güvenliğe, kamu düzen ve barışına yönelik toplumun ortak menfaatleri), son olarak da örgütlü suçun konusu olması, tüm ülkeler açısından geçerli olan olumsuz etkileri nedeniyle uluslararası toplum düzeni olduğunu değerlendirmekteyiz (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 72; Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 120-123; Doğan, 2008: 97 vd; Evik, 2005: 137 vd; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 56; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 87).

Uluslararası toplum düzeni korunan bu değerlerden en sonuncusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, Yargıtay'ın muhtemelen suçun düzenlendiği yeri dikkate almak suretiyle suçla korunmak istenen değerlerden sadece *“uluslararası toplum*

düzenine” değinmesi (18. CD’nin 31.03.2015 tarih ve 2015/54, 2015/28 sayılı kararı) vurgu yapması bizce yerinde olmamıştır.

3. Suçun Unsurları

3.1 Maddi Unsurlar

3.1.1 Fail

Kanunda, suçun faili hakkında herhangi bir özellik aranmadığı, yani “*özgü suç*” şeklinde düzenlenmediği görülmektedir. Bu itibarla, suçun faili herhangi bir kimse olabilir. Uygulamaya bakıldığında; suçun eylem unsurunu (sınırı geçmek, hukuka aykırı şekilde bir yerde kalmak için imkân sağlamak vs) gerçekleştirmek bakımından çoğunlukla kamu görevlisinden yardım almak gerektiğinden, kamu görevlisi, somut olayın özelliğine göre diğer faillerle birlikte, suçun faili veya şeriki olabilmektedir.

3.1.2 Mağdur

Suçun mağdurunun kim olduğu, göçmenlerin suçun mağduru olup olmadığı hususunda öğretilerde hala görüş birliğinin bulunmamasına karşın Yargıtay’ın suçun ilk düzenlendiği tarihten bu yana istikrarlı bir biçimde (8. CD’nin 25.04.2006 tarih ve 2006/2028, 2006/3617; 8. CD’nin 01.03.2010 tarih ve 2008/5729, 2010/2979; 8. CD’nin 10.11.2009 tarih ve 2007/8995, 2009/14022; 9. CD’nin 14.02.2013 tarih ve 2012/10093, 2013/2299 sayılı kararları) göçmenleri suçun mağduru olarak değil, konusu olarak kabul ettiği görülmektedir. Örneğin; Yargıtay’ın eski tarihli bir kararında; “*...Sosyal olarak suçtan zarar gören durumda bulunan göçmenlerin göçmen kaçakçılığı suçunun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusu oldukları, suçun yasal mağdurunun uluslararası toplum olduğu...*” (8. CD’nin 25.04.2006 tarih ve 2006/2028-3617 sayılı kararı), yeni tarihli bir kararında da; “*Göçmen kaçakçılığı suçunda korunan hukuki yarar uluslararası toplum düzeni olup, menfaat karşılığı ülkeye sokulan, ülkede kalmasına veya yurt dışına çıkmasına imkân sağlanan kişilerin suçun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusunu oluşturdukları...*” (18. CD’nin 31.03.2015

tarikh ve 2015/54, 2015/28 sayılı kararı) açık ve net bir biçimde ifade edilmektedir.

Öğretide; suç ile zarar verilen veya tehlike ile karşı karşıya olan hukuki yararın sahibi mağdur olarak kabul edilmektedir. Buradan hareketle suçun mağduru; ceza hükmünün koruduğu hak ve yararın maliki veya bunlar üzerinde tasarruf yetkisi olan kişi olarak kabul edildiğinde, bu suçla korunan birden fazla hukuki menfaat arasında göçmenlere ait bir takım yararların da bulunması sebebiyle, göçmenlerin kimilerince (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 124; Evik, 2005: 140-141; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016, 88) suçun konusunun yanısıra mağduru olarak da kabul edildikleri görülmektedir.

TCK'nun 79. maddesinin gerekçesinde yer alan; *"Bu suçta asıl mağdurların, çaresizlik ve yoksulluk nedeniyle kendilerine bir ekmek kapısı açmak için çırpınan insanlar"* olduğu şeklindeki değerlendirmeye rağmen 2005 yılında kaleme aldığımız *"Göçmen Kaçakçılığı Suçu"* başlıklı çalışmamızdaki tespitimizin aksine artık, Yargıtay'ın yukarıdaki kararlarında ulaşılan netice'nin daha doğru ve gerçekçi olduğunu, bu itibarla göçmenlerin suçun mağduru olmayıp, konusunu oluşturduklarını (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 80-81; Doğan, 2008: 114; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 60) değerlendirmekteyiz.

Göçmenlerin her somut olayda peşinen mağdur olmadıklarını çünkü göçmenlerin bulundukları ülkeden savaş, iç savaş, açlık vs nedenlerden dolayı her zaman kaçmak zorunda kalan kimseler olmadıklarını, içinde bulunduğu ortamı, koşulları, siyasi iktidarı beğenmeyen bir kimsenin de zaman zaman yasa dışı göçe başvurduklarını, göç esnasında her daim zor koşullarda kalmadıklarını, sanıklara ödedikleri bedelin karşılığını aldıklarında, göçmenler açısından bir mağduriyetin de söz konusu olmayacağını (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 81) düşünmekteyiz.

Yargıtay'ın; *"suçun yasal mağdurunun uluslararası toplum olduğu"* (8. CD'nin 01.03.2010 tarih ve 2008/5729, 2010/2979; 8. CD'nin 10.11.2009 tarih ve 2007/8995, 2009/14022) yönündeki görüşüne ise kısmen katılmaktayız. Zira bu suçun esasında; göçe maruz kalan ülkede yaşayanların huzur ve güvenlik içinde yaşamalarını tehdit eden bir niteliği bulunduğunu, O'nların ekonomik haklarına bir anlamda saldırı şeklinde (daha zor iş bulmalarına, sağlık

giderlerinin artmasına, okul ihtiyaçlarının sekteye uğramasına neden olduğu için) gerçekleştiğini ve bu nedenle artık, asıl mağdurun doğrudan göçe konu ülkelerin vatandaşları, o toplumu oluşturan bireyler (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 80) olduğu, (suçun birey olarak mağdurunun bulunmadığı yönündeki görüş için bkz: Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 60), diğer bir deyişle, uluslararası toplumun, ancak dolaylı mağdur olabileceği veya suçtan zarar gören konumunda olabileceği kanaatini taşımaktayız.

2010 yılında 6008 sayılı Kanun’la TCK’nun 79. maddesinde yapılan değişiklik ile maddenin ikinci fıkrasının; *“Suçun, mağdurların; a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması, b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır”* şeklindeki düzenlenmesiyle “kanun koyucunun, göçmenlere açıkça “mağdur” sıfatı tanımış olduğu yönündeki iradesinin madde hükmüne yansıdığı” (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 125) görüşüne bir önceki paragrafta yer verilen düşüncelerimiz nedeniyle peşinen katılmanın mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Göçmenlerin her zaman değil, yukarıdaki gerekçelere ek olarak, ancak fıkra da belirtilen şekilde hayati tehlikeye, onur kırıcı muameleye maruz kalmaları durumunda, hem suçun konusunu oluşturacaklarını, hem de mağduru olacaklarını (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 80-81) değerlendirmekteyiz.

3.1.3. Suçun Konusu

Göçmen kaçakçılığı suçunun konusu, suçun üzerinde işlendiği kişi yani göçmendir. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığı’na Karşı Protokol’ün 5. maddesinde de; “göçmenlerin suçun konusu oldukları, bu nedenle cezai kovuşturmaya tabi tutulmayacakları” belirtilmektedir. TCK madde 79 incelendiğinde; suçun hareket unsuruna göre iki farklı kişinin; **a)** Yasal olmayan yollardan kişiyi ülkeye sokma ya da kişinin ülkede kalmasına imkân sağlama bakımından bir “*yabancı*”nın, **b)** Yurt dışına çıkmaya imkân sağlama bakımından ise bir “*yabancı*” veya “*vatandaş*”ın, suçun konusu olabilecekleri neticesi çıkmaktadır.

Bu düzenleme doğrultusunda; suçun başlığının göçmen kaçakçılığı olmasına karşın, “*göçmen*” kavramının içerisine yabancılık unsuru taşıyan kimselerin (*mülteci, sığınmacı, vatansız, özel statülü*

yabancı), hatta “*vatandaş*”ın da dâhil edildiği, daha geniş bir anlam ifade edilmek istendiği (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 81; Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 126; Doğan, 2008: 101-109; Evik, 2005: 140-146; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 57-58) değerlendirilmektedir. (“Suçun konusunun göçmenlerin yanı sıra O’nların malvarlığı değerleri olduğu” yönündeki görüş için bkz: Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 87)

Suçun konusunu oluşturan “*vatandaş*”ı; içinde bulunduğu ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi, “*yabancı*”ı; bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddia hakkı olmayan, bir devlete oranla kendi uyruğunda olmayan kimse şeklinde tanımlayabiliriz (Yılmaz, 1996: 858, 871). Yabancı; başka bir devletin vatandaşı olabileceği gibi, vatansız, özel statülü yabancı, birden çok vatandaşlığı olan bir kişi veya mülteci de olabilir. “*Vatansız*”; hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan ve herhangi bir devletin yasalarına göre vatandaş sayılmayan kişi, “*özel statülü yabancılar*” da; diplomatik temsilciler ve diğer yabancılardan farklı birtakım ayrıcalıklara sahip veya yasal düzenlemeler nedeniyle özel bir statüye tabi kişilerdir.

Yabancı kavramı içinde yer alan “*göçmen (muhacir)*”ler; kendi ülkelerinden ayrılarak, yerleşmek için başka ülkeye giden kimseler; “*sığınmacı (mülteci)*”lar; ırk, din, milliyet, siyasi düşünce ve belirli bir sosyal gruba mensubiyet gibi sebeplerle baskı ve zulme uğrayacağı gerekçesiyle haklı nedenlerle korku içinde vatandaşı olduğu ülke sınırları dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslardır. Göçmen ile sığınmacı arasındaki fark; göçmenin, vatandaşlığını taşıdığı ülkeden diğer bir ülkeye giden kişi olmasına karşılık, sığınmacının, vatandaşlığını taşıdığı ülkeden başka bir ülkede bulunup bu ülkeden korunma talep eden kişi olmasıdır (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 126-127; Evik, 2005: 144-145).

Göçmenlerin suçun mağduru olmayıp, konusu oldukları hakkında bir önceki bölümde ayrıntılı açıklamalarda bulunmuş olduğumuzdan, tekrardan kaçınmak amacıyla burada sadece o kısma atıf yapmakla yetinmekteyiz. Bu vesileyle, Yargıtay’ın bu yöndeki görüşlerine (8. CD’nin 25.04.2006 tarih ve 2006/2028, 2006/3617; 8. CD’nin 01.03.2010 tarih ve 2008/5729, 2010/2979; 8. CD’nin 10.11.2009 tarih ve 2007/8995, 2009/14022; 9. CD’nin 14.02.2013

tarih ve 2012/10093, 2013/2299 sayılı kararları) aynen iştirak ettiğimizi de tekrar etmek isteriz.

3.1.4. Hareket

3.1.4.1 Genel Olarak

Yargıtay kararlarında da yerinde bir biçimde zikredildiği üzere (CGK'nun 05.04.2011 tarih ve 2010/8-204, 2011/39; 25.12.2007 tarih ve 149-277; 05.02.2008 tarih ve 234-16; 15.4.2008 tarih ve 33-83; 10.2.2009 tarih ve 221-20 sayılı kararları); göçmen kaçakçılığı seçimlik hareketli bir suç olup, bunlar; yasal olmayan yollardan, **a)** Bir yabancının "Ülkeye sokulması" veya **b)** "Ülkede kalmasına imkân sağlanması" ya da **c)** Bir Türk'ün veya yabancının "Yurt dışına çıkartılmasına imkân sağlanması"dır.

Hareketin niteliğine göre tasnif ettiğimizde suçun, hareketin; **a)** Önemi yönünden "serbest", **b)** Şekli yönünden hem "icrai", hem de "ihmal", **c)** Sayısı yönünden de yukarıdaki Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere; "seçimlik" hareketli bir suç olduğu (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 127-128; ; Evik, 2005: 158-159; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 90) söylenebilecektir. Bu seçimlik hareketleri ayrı ayrı incelemek doğru olacaktır.

3.1.4.1.1 Bir Yabancının Yasal Olmayan Yollardan Ülkeye Sokulması

Konusunu sadece yabancının oluşturduğu "bir yabancının yasal olmayan yollardan ülkeye sokulması" şeklindeki seçimlik hareket; ülkeye sınır kapılarının dışından girilmesinin sağlanması anlamına gelmektedir. Suç; giriş kapısı olarak belirlenmemiş yerlerden veyahut giriş kapılarından pasaport ya da pasaport yerine geçen belge ve/veya giriş vizesi bulunmaksızın ya da Türkiye'ye girişi yasak olan yabancının ülkeye girmesinin sağlanması ile meydana gelecektir. Yasal olmayan yollara örnek olarak; "yasal yolları düzenleyen 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümlerine aykırı hareket etmek, sahte belge kullanmak, yetkili kamu görevlilerini hata, tehdit, cebir, hile gibi vasıtalarla aldatmak" gösterilebilir.

Peki, yabancıyı ülkeye sokmak ne anlama gelmektedir? Acaba, suçun gerçekleşmesi açısından göçmen kaçakçısıyla birlikte sınırın geçilmesi de şart mıdır, yoksa buna gerek yok mudur? Birinci görüşü benimsemek; suçun uygulanma alanını olabildiğince daraltacağından, kanaatimize göre; ülkeye sokulan kişinin faille birlikte veyahut O'nun refakatinde/yanında bulunması şart değildir. Ülkeye yasa dışı şekilde girmek açısından gerekli yolların gösterilmesi, hazırlıkların yapılması, bir takım maddi olanakların sağlanması bu hareketin gerçekleştiğini kabul bakımından yeterlidir (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 130; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 63; ; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 92).

Bu nedenle, 8. CD'nin 01.11.2004 tarih ve 7796/8304 sayılı kararında yer alan; *"...Meriç Nehri'nin ve yol güzergâhının durumu hakkında diğer sanıklara bilgi verdikleri, göçmenleri taşıyan araçların geçişinden önce yolu kontrol ettikleri ve göçmenleri sınırdan geçiren kılavuz tabir edilen kişileri dönüşlerinde İstanbul veya Keşan'a götürdükleri, sanık Ü.G.'nin de, göçmenlerin içine binerek gizlenip sınırı geçmeleri için maddi menfaat karşılığı TIR temin ettiği, yine İpsala'ya taşınmaları için araç bulunmasına yardım ettiği anlaşılmış bulunmasına göre; kanıtlanan eylemleri TCK'nun 201-a/2. madde ve fıkrasında tanımlanan göçmen kaçakçılığı suçunu oluşturduğu..."* şeklindeki değerlendirmeye aynen katılmaktayız.

3.1.4.1.2 Bir Yabancıнын Yasal Olmayan Yollardan Ülkede Kalmasına İmkân Sağlanması

Konusunu yine sadece yabancıların oluşturduğu "bir yabancıнын yasal olmayan yollardan ülkede kalmasına imkân sağlanması" şeklindeki hareket de; ülkeye yasal yollardan veya yasal olmayan yollardan girmiş, zaten ülkede bulunan bir yabancıнын Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer alan hükümlere aykırı şekilde ülkede kalmasına devam etmesi açısından gerekli işlemlerin yapılması demektir. Örneğin; ikamet izni olmayan bir yabancıya sahte ikamet izni temin ederek kalmasının sağlanması, izin süresi biten yabancıya kalması için yer, olanak vs sağlanması, sahte çalışma izni belgesi temini gibi.

Bu seçimlik hareketteki *"imkân sağlamak"* da; bir yabancıнын ülkede kalmasına yönelik elverişli ortamın sağlanmasıdır. Örneğin; suçun nasıl işleneceği konusunda yol göstermek veya fiilin

işlenmesinde kullanılan araçları, ulaşım araçlarını temin etmek, görevlilerle rüşvet anlaşması yapmak, sahte pasaport temin etmek gibi. Burada önemli olan; “yabancınnn ülkede kalması” hedefine ve bu amacın gerçekleşmesine yönelik bir takım hareketlerde bulunmaktır. Bu itibarla; maddi menfaat karşılığında göçmene kalabileceği yer veya çalışabileceği bir iş temin etmek, para yardımıyla bulunmak, mütemadiyen yiyecek ve içecek getirmek vs suçun tamamlanması açısından yeterlidir (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 133; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 67; ; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 93; Yenidünya-Alşahin, 2009: 22).

Kanaatimize göre ülkede kalmaya imkân sağlama; “yabancınnn yasadışı yollardan ülke dışına çıkarılmasını sağlamak için geçici olarak bir yerde gizlenmesi ya da barındırılması” şeklinde de gerçekleşebilir. Çünkü maddede geçici veya uzun süre kalmak yönünde açık bir düzenleme yok, dolayısıyla birkaç gün bile (temadi teşkil edebilecek bir süre) kalsa suç zaten bu eylem açısından gerçekleşmiş demektir. Buna karşılık 8. CD’nin bu türden eylemleri hatalı bir şekilde; “...mağdur göçmenlerin beyanı ve dosya içeriğine göre yasa dışı yollardan Türkiye’ye gelmiş ve buradan Yunanistan’a gitmek isteyen göçmenlerin zaman içerisinde dörder beser kişilik gruplar halinde kaldıkları evden götürüldükleri, evde kaldıkları süre içerisinde ihtiyaçlarının sanık tarafından karşılandığı, sanığın kanıtlanan bu eyleminin göçmenlerin yurt dışına çıkmalarına imkân sağlama...” (8. CD’nin 25.06.2009 gün ve 7581-9843 sayılı kararı) şeklinde değerlendirdiği, CGK’nun da bu görüşe, “...incelenen dosya içeriğinden; Sanığın, Yunanistan’a gitmek üzere ülkemize yasa dışı yollardan giren Pakistan uyruklu 14 göçmeni, İstanbul ili Eminönü İlçesinde kendisine ait evde maddi menfaat karşılığı barındırdığı ve 09.11.2008 tarihinde kolluk görevlilerince bu göçmenler ile kendilerine yiyecek getirmekte olan sanığın yakalandığı anlaşılmaktadır. Yasal olmayan yollardan yurt dışına çıkartılmak istenen bir göçmenin, bu amacın gerçekleştirilmesi için geçici olarak bir evde, otelde vb... saklanması eylemi, “yasal olmayan yollardan ülkede kalmaya imkân sağlama” şeklindeki seçimlik hareketi değil, “göçmenin yurt dışına çıkartılmasına imkân sağlanması” biçimindeki seçimlik hareketin kapsamında değerlendirilmelidir. “Ülkede kalmaya imkân sağlama”, başka bir ülkeye gitme amacı bulunmayan ve ülkemizde sürekli olarak kalmak isteyen göçmenlerin yasal olmayan yollardan ülkede

kalmalarına imkân sağlamaya yöneliktir...” (CGK’nun 05.04.2011 tarih ve 2010/8-204, 2011/39 sayılı kararı) diyerek katıldığı görülmektedir.

Biz buradaki Daire ve Genel Kurul kararına iştirak etmeyerek, karara muhalif kalan üyelerin; “...elinde 5 adet büyük alışveriş torbası olduğu halde yanında bir kişi ile sanığın geldiğini ve kaçak göçmenlerin bulunduğu eve girdiğini gördükleri, yapılan baskın sonucunda da sanığa ait evde 11 ve aynı sokaktaki bir başka evde de sanık tarafından temizlik ve boya işlerinde çalıştırılan 3 Pakistan uyruklu kaçak göçmenlerin yakalandığı...Göçmenlerin ifadelerinde; kendi ülkelerinden kaçakçılar vasıtasıyla İran’a oradan da yaya olarak Van’ın bir köyüne geldiklerini, üzeri branda ile kapalı bir araba ile Van merkeze getirildiklerini, konteynıra bindirilerek İstanbul yakınlarında ormanlık bir alana indirildiklerini, buradan da taksi ile yakalandıkları eve bırakıldıklarını, burada 12 gün kadar kaldıklarını bu süre içinde evden 4'er 5'er kişilik gruplar halinde Yunanistan'a gidenlerin olduğunu, kendilerinin telefonları olmadığını, evdeki telefonla memleketlerindeki aileleri ile konuştuklarını, bir ihtiyaçları olduğunda yine bu telefon ile İran’da bulunan K. adlı bir kişi ile konuştuklarını, bunun üzerine sanığın gelerek ihtiyaçlarını karşıladığını söylemişlerdir...Sanık hakkındaki davada; göçmenleri barındırmak ve ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle ülkede kalmalarına imkân sağlamak suçunun düzenlendiği 5237 sayılı TCK’nın 79/1-a maddelerinden açılmıştır. Sanığın bu göçmenleri yurt dışına çıkarmak gibi bir görevi yoktur. Onun eylemi ülkede kalmalarına imkân sağlamaktır. Parayı da bunun için almıştır. Olayda göçmenlerin yasal olmayan yollarla ülkeden çıkmalarına imkân sağlamaya teşebbüs hükümlerinin uygulanma olanağı bulunmamaktadır...” (CGK’nun 05.04.2011 tarih ve 2010/8-204, 2011/39 sayılı kararı) yönündeki değerlendirmelerine aynen katılmaktayız.

3.1.4.1.3 Bir Türk veya Yabancıнын Yasal Olmayan Yollardan Ülkeden Çıkarılmasına İmkân Sağlanması

Konusunu hem yabancıların, hem de Türk vatandaşlarının oluşturduğu “bir Türk veya yabancıнын yasal olmayan yollardan yurt dışına çıkartılmasına imkân sağlanması” şeklindeki seçimlik hareket ise; Pasaport Kanunu’nda yer alan hükümlere aykırı şekilde çıkış kapıları dışında veya pasaportsuz veya yurt dışına çıkışta kısıtlamaya tabi tutulmuş ülkeye yasal yollardan veya yasal olmayan yollardan

girmiş, zaten ülkede bulunan bir yabancıнын veya vatandaşın yurt dışına çıkışının sağlanmasıdır.

“Elinde gideceği ülkenin vizesi olmayan kişinin oğluna sahte vize temin eden sanığın eylemini” yurt dışına çıkılmasına imkân sağlanması açısından ele aldığımızda ise; bu eylemin bu kapsamda olmadığını düşünmekteyiz. Zira suçun düzenlenmesindeki amaç yasal olmayan yollardan yurt dışına çıkılmasına imkân sağlanmasıdır. Hâlbuki mevzuatımıza göre, bir kimsenin elinde gideceği ülke vizesi bulunmasa bile yurtdışına çıkmasında herhangi bir yasal engel yoktur. Vizenin olmaması gideceği ülkeyi ilgilendiren bir husus olup, bizim göçmen kaçakçılığı suçuna yönelik düzenleme ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu itibarla, “...pasaportu bulunması nedeniyle yurt dışına çıkmasında bir engeli olmayan müdahilin oğluna sahte vize temin etmesinin “...yasal olmayan yollardan... Türk vatandaşının yurt dışına çıkarılmasına imkân sağlamak biçimde, göçmen kaçakçılığı suçunu oluşturmayacağı gözetilmeden hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir ...” (8. CD’nin 18.10.2006 tarih ve 2006/5015, 2006/7663 sayılı Kararı) şeklindeki değerlendirmeye aynen katılmaktayız.

Suçun failinin maddi menfaat karşılığı, hem yabancıнын, ülkeye yasal olmayan yollardan girmesine, hem de aynı yabancıнын yasal olmayan yollardan yurt dışına çıkışına imkân sağlayan bir kişi olması durumunda bizce ilk seçimlik hareket yapılmış olmakla suç da zaten gerçekleşmiş olmaktadır. Buna karşılık, bunlar dışında kalan bir eylemin anılan suçu oluşturduğundan bahsetmek hukuken mümkün olmayacaktır. 9. CD’nin 26.12.2013 tarih ve 2012/5789, 2013/3031 sayılı Kararı ile ortaya koyduğu; “...Göçmen kaçakçılığı suçunun oluşabilmesi için failin yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokması ya da yabancıнын ülkede kalmasına veya Türk vatandaşı ya da yabancıнын yurt dışına çıkmasına imkân sağlamanın gerektiği, sanığın dosya kapsamına uygun iddia ve kabul edilen eyleminin Yunanistan’dan aldığı yabancı uyruklu şahısları yasal olmayan yollardan Avrupa’nın diğer ülkelerine götürmekten ibaret eyleminin, göçmen kaçakçılığı suçunu oluşturmayacağı...” şeklindeki görüşüne aynen iştirak etmekteyiz.

“Bir Türk veya yabancıнын yasal olmayan yollardan yurt dışına çıkartılmasına imkân sağlanması” şeklindeki seçimlik hareketin neticesi de; ülke karasuları, hava sahası veya kara sınırlarının dışına

çıkılmasına ilişkin çeşitli eylemlerde bulunmaktır, bizatihi göçmenin fiilen yurt dışına çıkarılması, O'nun yanında olunması şart değildir (Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 65). Yurt dışına çıkmaya imkân sağlama hareketindeki “*imkân sağlama*” bakımından giriş için imkân sağlama hakkında yukarıdaki açıklamalarımız (çıkış için gerekli maddi olanakların sunulması, bunun için elverişli ortamın hazırlanması) aynen geçerlidir. Örneğin; yurt dışına nasıl çıkılacağına yönelik yol göstermek, fiilin işlenmesinde kullanılan araçları/ulaşım araçlarını ya da sahte pasaport temin etmek gibi. Buna karşılık; sadece basit bir şekilde yurtdışına çıkılmasının teşvik edilmesi, bu yönde sadece nasihatla bulunulması durumlarında bizce anılan suçun gerçekleştiğinden bahsetmek mümkün değildir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 79; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 66; ; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 94).

Bu nedenle, 8. CD'nin 27.02.2007 tarih ve 5435/1576 sayılı kararındaki; *“...sanıklar M. ve B.'ün illegal yollardan Türkiye'ye giriş yapan ve Yunanistan ülkesi Midilli adasına gitmek isteyen Afganistan uyruklu 10 göçmeni alıp, 13.8.2004 tarihinde Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesi Kozlu köyü Deveboynu Tepe mevkiinde sahile getirerek bıraktıkları ve botla Midilli adasına gidebileceklerini belirttikleri, yine 12.9.2004 tarihinde sanık B.'ün illegal yollardan Türkiye'ye giriş yapan ve İstanbul'dan Balıkesir ili Edremit ilçesine gitmelerini sağladığı 4 Afganistan uyruklu göçmeni yine Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesi Kozlu köyü Deveboynu Tepe mevkiinde sahile getirip 'karşısı Yunanistan, şişme bot ile geçersiniz' diyerek olay yerinden ayrıldığı, ancak sınırı kendi imkânlarıyla geçemeyen göçmenlerin sahilde kolluk görevlilerince yakalandığının anlaşılması karşısında, sanıkların eylemlerinin göçmenlerin yurt dışına çıkmalarına imkân sağlama niteliğinde olup, suçun tamamlandığı...”* yönündeki görüşüne aynen iştirak etmekteyiz.

Buna karşılık 2015 tarihli yeni bir kararında zikrettiği; *“...kendisi İstanbul'a dönerek mağdurları İ.'e yasa dışı yollardan taşınmak üzere teslim ettiği, sanığın bu şekildeki eyleminde hukuki sorumluluğunun göçmen kaçakçılığına teşebbüs olduğu...”* (18. CD'nin 01.07.2015 tarih ve 2015/30988 Esas, 2015/3863 Karar sayılı kararı) şeklindeki görüşüne ise katılmamaktayız. Karara konu bu olayda; sanık, göçmenleri belirli bir yere kadar getirmiş, O'nları yurt dışına çıkarması amacıyla bir başkasına teslim etmiş, göçmenler bot ile yurt

dışına çıkarken botun batması sonucu yurt dışına, ulaşmak istedikleri ülkeye ulaşamamışlardır. Bize göre; burada sanık yurt dışına çıkmak açısından gerekli ortamı sağlamış, başka bir takım nedenlerden dolayı göçmenin fiilen yurt dışına çıkarılması söz konusu olamamıştır. Dolayısıyla artık burada, suçun neticesi gerçekleşmiş, zaten tamamlanmıştır.

Benzer gerekçelerden hareketle CGK'nun 05.04.2011 tarih ve 2010/8-204, 2011/39 sayılı kararındaki; *"...yurt dışına imkân sağlama açısından, neticenin, ülke karasuları, hava sahası veya kara sınırlarının dışına çıkılmasıyla tamamlanacağı..."* yönündeki değerlendirmelerine ise iştirak etmemekteyiz.

Sanığın gerçekleştirdiği hareketlerin; göçmenlerin "ülkede kalmasına imkân sağlamak" mı, yoksa "yurt dışına çıkmasına imkân sağlamak" mı olduğu sorusuna; failin kastının, seçimlik eylemi de kapsamı gerektiğinden, somut olayda failin kastının ülkede kalmaya imkân sağlamaya mı, yoksa yurt dışına çıkmaya imkân sağlamaya mı yönelik olduğunun tespitinden sonra cevap verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu itibarla; örneğin yurt dışına çıkarmak için uygun zamanı yakalamak amacıyla göçmenlerin bir müddet belirli bir yerde barındırılması, iaşelerinin sağlanmasını ülkede kalmaya imkân sağlamak olarak değil, yurtdışına çıkmasına imkân sağlamak şeklinde değerlendirmekteyiz (Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 68). Bu nedenle, 9. CD'nin 19.03.2013 tarih ve 2012/8-1085, 2013/96 sayılı kararında yer alan; *"...yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkarılmak istenen göçmen ya da göçmenlerin, bu amacın gerçekleştirilmesi için geçici bir süre ile ev, otel ya da benzeri yerlerde saklanması fiili, "yabancıların yasal olmayan yollardan ülkede kalmasına imkân sağlama" biçimindeki hareketin değil, "göçmenlerin yurt dışına çıkmasına imkân sağlamak" şeklindeki seçimlik hareketin kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir..."* şeklindeki yorumlarına katılmaktayız.

3.1.4.2 Netice

3.1.4.2.1. Genel Olarak

Suçun neticesinde bir zarar doğmuş olmasının aranmamasından; *"tehlike suçu"*, madde metninde tehlikeye yönelik somut bir vurgu olmamasından da; *"soyut tehlike suçu"* olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır. Göçmenler açısından seçimlik

eylemlerin gerçekleştirilmesi esnasında herhangi bir zarar meydana gelmemiş olsa, hatta göçmenler çok konforlu bir şekilde, iyi yaşam şartlarında sınırdan geçirilmiş olsa bile anılan suç gerçekleşecektir (Evik, 2005: 159-160; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 68). Suçun neticesine seçimlik eylemler açısından baktığımızda aşağıdaki değerlendirmelere ulaşmak mümkündür.

3.1.4.2.2. Yabancınn Ülkeye Sokulması Açısından

Netice açısından bu durumda suç; *“neticesi harekete bitişik”* ve *“anı”* suç görünümünde olmaktadır (Evik, 2005: 161; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 68). Suç; göçmenin sınırdan içeriye yasa dışı yollardan sokulması ile sınırın geçilmesi ile tamamlanmış olur. Netice bakımından başkaca bir özellik bulunmamaktadır.

3.1.4.2.3. Yabancınn Ülkede Kalmasına İmkân Sağlanması Açısından

Netice açısından bu seçimlik hareketi diğerinden ayıran husus; 8. CD’nin 11.04.2006 tarih ve 1631/3028 sayılı kararında yer alan; *“...olayda ülkede kalmaya imkân sağlama amacının ve bu eyleminde var olması gereken temadi unsurunun bulunmadığı...”* (8. CD’nin 11.04.2006 tarih ve 1631/3028 sayılı kararı) şeklindeki değerlendirmesinde de belirttiği üzere; diğerlerinin aksine mütemadi (kesintisiz) suç niteliğinde olmasıdır. *“Kalmak”*, hareketi devamlılık gerektirdiğinden bu netice ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle; göçmenlere bir defaya mahsus yiyecek vermek, sadece bir gün barınma imkânı tanımak anılan suçun oluşmasına sebebiyet vermeyecektir. (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 78; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 69; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 94; Yenidünya-Alşahin, 2009: 23). Konuyla ilgili olarak hareket kısmındaki açıklamalarımıza, değerlendirdiğimiz Yargıtay kararlarına bakılabilir.

Mütemadi suç niteliğinde olan bu durumda, suçun tamamlanma anı; kalmaya yönelik elverişli hareketlerin yapılmaya başlandığı, bitme anı ise; göçmenlerin herhangi bir nedenden ülkede kalmaya devam etmelerinin sona erdiği andır.

3.1.4.2.4. Türk veya Yurtdışına Çıkmasına İmkân Sağlanması Açısından

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere; bu durumda göçmenin sınırı geçmiş yani yurtdışına çıkmış olması şart değildir. Gerekli ve yeterli olan, bu yönde elverişli bir takım hareketlerde bulunmaktır (Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 69). Söz konusu hareket açısından ani suç niteliğinde olup, elverişli hareketin (sahte pasaport temini, sınıra kadar geçirmek vs) yapılması ile suç tamamlanmış olur. Tekrardan kaçınmak amacıyla konuyla ilgili olarak hareket kısmında yaptığımız açıklamalara, değerlendirdiğimiz Yargıtay kararlarına atıf yapmakla yetinmekteyiz.

3.1.4.3 Teşebbüs

Ani ve neticesi harekete bitişik suçlarda (çalışmamızda; suçun “ülkeye sokmak veya yurt dışına çıkmasına imkân sağlamak” şeklindeki hallerinde), hareket ile netice meydana geldiğinden, teşebbüs mümkün değil gibi gözükmekle beraber hareket çeşitli parçalara bölünebildiğinde, teşebbüs söz konusu olabilecektir. Hatırlanacağı üzere; mülga 765 sayılı TCK’da göçmen kaçakçılığı suçunun düzenlendiği 201/a maddesinin ikinci fıkrasında, suçun teşebbüs aşamasındaki hali ile tamamlanmış halinin cezası arasında fark yoktu. Buna karşılık, 5237 sayılı TCK’nun 79. maddesinin ilk yürürlüğü esnası bu yönde bir hüküm yer almadığından, teşebbüs söz konusu olduğunda genel kural olan TCK md 35 uygulanmaktaydı.

2010 yılında 6008 sayılı Kanun ile TCK md 79/1’e eklenen; “Suç teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur” şeklindeki cümle ile mülga 765 sayılı TCK’daki sisteme dönülmüş olup, artık suçun teşebbüs aşamasında kalması ile tamamlanmış olması arasında ceza bakımından fark kalmamıştır. Yargıtay’ın yeni tarihli kararlarında; sübut bulmuş ve teşebbüs aşamasında kalmış eylemin, tamamlanmış suç gibi cezalandırılmasına hükmetmeyen yerel mahkeme kararlarını; “...saniğin teşebbüs aşamasında kalan eyleminin tamamlanmış suç gibi cezalandırılmasının gerektiği düşünülmeden, tayin olunan temel cezadan T.C.K.nın 35. maddesi uyarınca indirim yapılmak suretiyle eksik ceza tayini kanuna aykırıdır...” (18. CD’nin 30.03.2015 tarih ve 2015/53, 2015/6 sayılı kararı); “...Göçmen kaçakçılığı suçundan

sanığın 5237 Sayılı T.C.K.nın 79/1. maddesine 6008 Sayılı Kanunla eklenen "suç teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur" cümlesinin suç tarihinde yürürlükte olduğu nazara alındığında sanık hakkında teşebbüs hükümlerinin uygulanmaması gerektiği gözetilmelidir..."; (18. CD'nin 31.03.2015 tarih ve 2015/96, 2015/47 sayılı kararı); "...sanığın bu şekildeki eyleminde hukuki sorumluluğunun göçmen kaçakçılığına teşebbüs, cezai sorumluluğunun ise TCK'nın 79/1. maddesinin son cümlesi uyarınca tamamlanmış suçun karşılığı olduğu..." (18. CD'nin 01.07.2015 tarih ve 2015/30988, 2015/3863 sayılı kararı) yönündeki değerlendirmeleri ile haklı bir biçimde bozduğu görülmektedir.

Ceza bakımından artık bir fark bulunmadığından suçun teşebbüs aşamasında mı kaldığı, yoksa tamamlanmış olduğu mu yönündeki Yargıtay uygulamalarında yer alan tartışmaların da pek bir anlamı kalmamakla birlikte, somut olayda cezalandırılabilir bir hareketin bulunduğundan bahsedebilmek için, TCK madde 35/1 uyarınca elverişli hareketlerle suçun icrasına başlanmış olması koşulu bulunduğundan, teşebbüsün söz konusu olup olmadığı hususunun yine de araştırılması gerekmektedir (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 139; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 77).

"Yurt dışına çıkmaya imkân sağlama" hareketi bakımından ise, suçun tamamlanma anı konusundaki tereddüdün, teşebbüs konusunda farklı uygulamalara sebebiyet verdiği görülmektedir. Örneğin; sanıkların 5 Türk vatandaşı ile 1 yabancı uyruklu kişiyi yasa dışı yollardan yurt dışına çıkarmak amacıyla geminin ambarına sakladıkları, ancak bu kişilerin ambardan çıkmaları üzerine gemi personeli tarafından yakalandıkları olayda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, "Türk vatandaşları ve bir yabancının Türk Kara Hudutları içerisinde, yurt dışına çıkmalarına imkân sağlamak için kuru yük gemisinin ayarlanması fiili ve gemiye bindirilmesine iştirak eden sanığın, yurt dışına çıkmaya imkân sağladığı kabul edilmelidir. Zira kaçakların gemiye bindirilerek ambara saklanmaları ile sanığın yapacağı bir iş kalmamış ve eylem tamamlanmıştır. Bu nedenle olayda tamamlanmış bir göçmen kaçakçılığı suçu söz konusudur" görüşü ile itiraz etmiştir.

Buna karşılık Ceza Genel Kurulu 2007/8-234, 2008/16 sayılı kararında yer alan; "...suçun seçimlik hareketlerinden "yurt dışına çıkmaya imkân sağlama" bakımından neticenin gerçekleştiği anın,

ülke karasuları, hava sahası veya kara sınırlarının dışına çıkıldığı an olduğu, olayda göçmenlerin Türk karasularında demirli bulunan gemide ve sınır dışına çıkmadan yakalanmaları nedeniyle göçmen kaçakçılığı suçunun kalkışma aşamasında kaldığı...” yönündeki değerlendirmeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının yukarıdaki itirazını reddetmiştir.

8. CD’nin 27.02.2007 tarihli kararında ise “yurt dışına çıkmaya imkân sağlama” ibaresini, “...sanıklar M. ve B.’ün illegal yollardan Türkiye’ye giriş yapan ve Yunanistan ülkesi Midilli adasına gitmek isteyen Afganistan uyruklu 10 göçmeni alıp, 13.8.2004 tarihinde Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesi Kozlu köyü Deveboynu Tepe mevkiinde sahile getirerek bıraktıkları ve botla Midilli adasına gidebileceklerini belirttikleri, yine 12.9.2004 tarihinde sanık B.’ün illegal yollardan Türkiye’ye giriş yapan ve İstanbul’dan Balıkesir ili Edremit ilçesine gitmelerini sağladığı 4 Afganistan uyruklu göçmeni yine Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesi Kozlu köyü Deveboynu Tepe mevkiinde sahile getirip ‘karşısı Yunanistan, şişme bot ile geçersiniz’ diyerek olay yerinden ayrıldığı, ancak sınırı kendi imkânlarıyla geçemeyen göçmenlerin sahilde kolluk görevlilerince yakalandığının anlaşılması karşısında, sanıkların eylemlerinin göçmenlerin yurt dışına çıkmalarına imkân sağlama niteliğinde olup, suçun tamamlandığı” yönündeki yorumu ile bizim görüşümüzü destekler mahiyette çok farklı bir biçimde yorumlamıştır.

“Yurt dışına çıkmaya imkân sağlama” şeklindeki hareketin tamamlanamadığı hallerde ise, suçun teşebbüs aşamasında kaldığının kabulünün gerektiğini düşünmekteyiz. Nitekim 8. CD’nin de 06.03.2007 tarih ve 5046/1705 sayılı kararındaki; “...yasadışı yollardan Türkiye’ye gelmiş ve buradan Yunanistan ülkesine gitmek isteyen 36 göçmeni yurtdışına çıkacakları tarihe kadar geçici olarak muhafaza etmek amacıyla ormanlık bölgeye götürüp saklayan ve yapılan ihbar sonucu kolluk görevlilerince yakalandıkları anlaşılan sanıkların kanıtlanan bu eylemlerinin, göçmenlerin yurt dışına çıkmalarına imkân sağlamaya teşebbüs aşamasında kaldığı...”; 8. CD’nin de 29.11.2011 tarih ve 2009/2335, 2011/14012 sayılı kararındaki; “...yasadışı yollardan Türkiye’ye giren yabancı uyruklu göçmeni Van’dan alıp Erciş ilçesine götürürken yapılan ihbar üzerine kolluk görevlileri tarafından yakalanan sanıkların eyleminin göçmenlerin yurt dışına çıkmalarına imkân sağlamaya teşebbüs aşamasında

kaldığı...”, CGK’nun 05.06.2012 tarih ve 2012/8-322, 2012/221 sayılı kararındaki; “...yasal olmayan yollardan Türkiye’ye giriş yapan göçmenlerin sanık tarafından ülkeye sokulduğuna ilişkin herhangi bir kanıtın elde edilememiş olması karşısında sanığın eyleminin göçmen kaçakçılığı suçunun “göçmenin yurt dışına çıkartılmasına imkân sağlanması” şeklindeki seçimlik hareketi oluşturduğu ve göçmenler yurt dışına çıkartılmadan sanığın yakalanmış olması nedeniyle de eylemin teşebbüs aşamasında kaldığı...” şeklindeki değerlendirmesi ile görüşümüzü desteklediği anlaşılmaktadır.

Yargıtayın bu görüşünü istikrarlı bir biçimde yeni tarihli kararlarında da (8. CD’nin 11.01.2010 tarih ve 2007/10601, 2010/1759; CGK’nun 09.03.2013 tarih ve 2012/8-1085, 2013/96; 18. CD’nin 30.03.2015 tarih ve 2015/49, 2015/20; 18. CD’nin 31.03.2015 tarih ve 2015/91, 2015/16; 18. CD’nin 02.04.2015 tarih ve 2015/10, 2015/91 sayılı kararları) devam ettirdiği de görülmektedir.

Buna karşılık mütemadi suçlarda (suçun “ülkede kalmaya imkân sağlamak” şeklindeki halinde) ise kanaatimize göre; teşebbüs mümkün görünmemekle birlikte, 8. CD’nin 02.04.2007 tarih ve 2006/5743, 2007/2640 sayılı kararındaki; “*sanığın, İstanbul’da çalışmak amacıyla yasadışı yollardan Türkiye’ye girmiş yabancı uyruklu 34 göçmeni Hatay ili Ovakent Beldesinde bulunan evinde birkaç gece barındırması şeklindeki eyleminin, göçmenlerin nihai amacı ve sanığın evinde kalış süreleri dikkate alındığında, ülkede kalmalarına imkân sağlamaya teşebbüs aşamasında kaldığı*” yönündeki değerlendirmesi ile bunun aksini düşündüğü görülmektedir.

Türkiye’nin transit geçiş amacıyla kullanıldığı durumlarda acaba ne olacaktır? Amaçları; göçmenleri Türkiye üzerinden transit olarak geçirerek yasadışı yollarla başka bir ülkeye sokmak olan failler, göçmenleri geçici bir süre ülke içinde barındırabilmektedir. Bu durumda kanaatimizce; göçmen kaçakçılığı suçunun tamamlanmış olduğunu değil, asıl amacın bu kişilerin yasa dışı yollardan yurt dışına çıkmasını sağlamak olduğu göz önüne alınarak, fiilin teşebbüs aşamasında kaldığını kabul etmek gereklidir (Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 101). Yargıtay’ın da bu yönde kararlarının var olduğu görülmektedir. CGK’nun 05.04.2011 tarih ve 2010/8-204, 2011/39 sayılı kararında yer alan; “*yasal olmayan yollardan yurt dışına çıkartılmak istenen bir göçmenin, bu amacın gerçekleştirilmesi için*

geçici olarak bir evde, otelde vb. saklanması eylemi, ‘yasal olmayan yollardan ülkede kalmaya imkân sağlama’ şeklindeki seçimlik hareketi değil, ‘göçmenin yurt dışına çıkartılmasına imkân sağlanması’ biçimindeki seçimlik hareketin kapsamında değerlendirilmelidir. Ülkede kalmaya imkân sağlama, başka bir ülkeye gitme amacı bulunmayan ve ülkemizde sürekli olarak kalmak isteyen göçmenlerin yasal olmayan yollardan ülkede kalmalarına imkân sağlamaya yöneliktir” şeklindeki kararı gibi.

3.2. Manevi Unsur

TCK md 79’un başında yer alan; *“doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadı ile”* şeklindeki düzenleme suçun, *“genel kast”* veya *“olası kast”* ile işlenemeyeceği, ancak *“özel kast”* ile işlenebileceğini ortaya koymaktadır. Maddi menfaat, doğrudan göçmenden ya da üçüncü şahıstan dolaylı bir şekilde de temin edilebilir. Somut olayda maddi menfaatin elde edilmiş olması şart değildir. Cinsel ilişki sağlamak gibi bir manevi yarar suça sebebiyet vermeyecektir. Ayrıca menfaatin haksız olması da şart değildir, zira kanunda bu yönde bir düzenleme yoktur (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 84-85; Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 143; Doğan, 2008: 140-141; Evik, 2005: 167-168; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 74-76; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 94-95). 8. CD’nin 25.10.2004 tarih ve 6004/8050 sayılı kararındaki; *“...göçmen kaçakçılığı suçunun doğrudan veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla işlenmiş olmasının gerekmesi karşısında...”* yönündeki içtihadı da bu yöndedir.

Failin kastının; göçmenlerin yasa dışı yolları kullandıklarını bilmeyi ve O’nlara bu yönde imkân sağlamayı istemeyi kapsamalıdır. Yargıtay’ın, yerinde bir şekilde eski ve yeni tarihli kararlarında bu yöndeki kastın varlığının kesin ve net bir şekilde ispatlanamaması durumunda beraat kararı verilmesi gerektiği yönünde içtihad geliştirdiği görülmektedir. 9. CD’nin 21.04.2014 tarih ve 2014/2101, 2014/4908 sayılı kararında yer alan; *“...Saniğin, kayınbiraderi ve arkadaşının kardeşini aracı ile yurt dışına götürmek isterken Gümrük Müdürlüğünde yapılan kontrolde yakalanması şeklindeki eyleminde doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde ettiği veya bu maksatla atılı eylemi işlediği kanıtlanamamış olduğundan beraatine hükmedilmesi gerekir...”*; 18. CD’nin 31.03.2015 tarih ve 2015/83, 2015/49 sayılı kararında yer alan; *“...Göçmen kaçakçılığı*

suçundan sanığın göçmenlerin bir süre kalmaları amacıyla evini tahsis ettiği, kolluk kuvvetlerinin ihbar üzerine arama yapacağı sırada evinde mülteci olmadığını beyan etmiş ve balkonda çok sayıda ayakkabı görülmesi üzerine yabancıların bulunduğunu ikrar edip, insani amaçlı olarak yardımcı olduğunu beyan etmiştir. Anılan suç bakımından, maddi gerçeğin kuşkuyla meydan vermeyecek şekilde ortaya çıkarılması bakımından, sanığın yakalandığında üzerinde ele geçen cep telefonunun özellikle göçmenler arasında bulunan Özbekistan uyruklu şahısla ilişkili olabileceği de değerlendirilerek geriye dönük sanığa ait cep telefonunun suç tarihi öncesi ve sonrasındaki baz istasyonu verilerini içeren raporların getirtilip incelenmelidir...” şeklindeki kararlarında olduğu gibi. Aynı doğrultudaki eski tarihli diğer bir kararı da; 8. CD’nin 03.05.2004 tarih ve 1488/4062 sayılı kararıdır (söz konusu karar için bkz: Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 75).

3.3. Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanunda; bu suça ilişkin özel bir hukuka uygunluk nedenine yer verilmemiştir. Akla; “*ilgilinin rızasının*” hukuka uygunluk nedeni olup olamayacağı gelmektedir. Göçmenler bu suçta, mağdur olmayıp, suçun konusunu oluşturduklarından isteyerek, rıza göstererek diğer bir ülkeye girmek ya da yurttan çıkmak isteseler de, bu suçta ilgilinin rızası, bir hukuka uygunluk nedeni oluşturmayacaktır (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 143; Doğan, 2008: 138 Evik, 2005: 144; Evik, 2005: 166; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 74; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 96).

4. Suçu Etki Eden Nedenler

4.1. Genel Olarak

Kanundaki düzenlemeye baktığımızda; bu suç bakımından herhangi bir hafifletici nedene yer verilmemiş olduğu, buna karşılık TCK md 79’un 2. ve 3. fıkralarında ağırlaştırıcı nedenlere yer verildiği görülmektedir. Aşağıda bunlara yönelik değerlendirmelerde bulunulacaktır.

4.2. Göçmenlerin Hayatı Bakımından Tehlike Oluşturması

Göçmen kaçakçılığı suçunun çoğunlukla, göçmenlerin olumsuz şart ve koşullara maruz bırakılmak suretiyle (deniz sınırını aşmaya

uygun olmayan çok küçük tekne veya botlarda ya da yeterli havalandırması bulunmayan nakliye araçlarında çok sayıda insanın istiflenmesi suretiyle taşınmaları gibi) işlendiği ve bu şekilde işlenen suç neticesinde de; göçmenlerin hayatı açısından bir tehlike veya zararın gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol'un 6/3 maddesinde de; taraf ülkelerin bu somut olumsuz durumu mevzuatlarında ayrıca düzenlemeleri yönünde hüküm bulunmaktadır.

Tüm bu gereksinimlerden hareketle kanun koyucu 2010 yılında 6008 sayılı Kanun'la; TCK'nun 79. maddesine eklediği 2. fıkra (a) bendi ile "mağdurların hayatı bakımından bir tehlike oluşturmaları" bir ağırlaştırıcı neden olarak düzenlemiştir. Bu ağırlaştırıcı nedenin uygulanması için, suçun işlenmesi sırasında mağdurlar bakımından hayati tehlikelerin ortaya çıkması yeterli olacaktır. Maddede kullanılan "tehlike" ibaresi; suçun işlenmesi sırasında mağdurların yaralanmaları ya da ölmelerinin gerekli olmadığı, bu olasılıkları yaratmaya elverişli koşulların bulunmasının yeterli olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin; mağdurların kapasitesinin çok üzerinde doldurulan küçük bir tekne ya da botla deniz yoluyla taşınmaları ihtimalinde, kimse yaralanmamış ya da ölmemiş olsa da bu tehlikenin oluştuğu kabul edilmelidir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 82; Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 147; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 73; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 97). 18. CD'nin 01.07.2015 tarih ve 2015/30988, 2015/3863 sayılı kararına konu; *"...olay günü mağdurları götüren teknenin istiap haddinden fazla yolcu taşınması ve gerekli güvenlik önlemlerine sahip olmaması sebebiyle batması sonucu mağdurların boğulma tehlikesi geçirmesi..."* şeklindeki değerlendirmesi de görüşümüzü destekler mahiyettedir.

Ancak, 18. CD'nin 01.07.2015 tarih ve 2015/30988, 2015/3863 sayılı kararında yer alan; *"...belirtilen göçmenleri yurt dışına çıkarmak isteyen diğer kişilere tesliminden sonraki olaylardan sanığın sorumlu tutulamayacağı gözetilmeden, tayin olunan temel cezanın TCK'nın 79/2-a maddesiyle arttırılması sonucu fazla ceza tayini bozmayı gerektirmiştir..."* şeklindeki haklı nitelemesinde de vurgulandığı üzere; ağırlatıcı nedenin olası suç failleri hakkında uygulanabilmesi için, söz konusu tehlike veya zarar neticesinin suçun işlendiği esnada gerçekleşmesi gerekmektedir. Suç tamamlandıktan sonra, faillerin hareketleri ile arasında nedensellik bağı olmaksızın göçmenlerin

sağlığında meydana gelen zarar veya tehlikeden, göçmen kaçakçılığı suçunun faillerini sorumlu tutmak hukuken doğru değildir.

Somut olayda; tehlike halinin değil de, somut bir zararın (mağdurun ölmesi, sakat kalması vs) meydana gelmesi durumunda ise; failin ayrıca gerçekleşen bu zarardan da (yaralama veya ölüme neden olma şeklinde) sorumlu tutulması gerekmektedir.

4.3. Suçun Göçmenlerin Onur Kırıcı Bir Muameleye Maruz Bırakılarak İşlenmesi

Yine aşağı yukarı bir önceki kısımda yer alan gerekçelerden hareketle kanun koyucu 2010 yılında 6008 sayılı Kanun’la; TCK’nun 79. maddesine eklediği 2. fıkra (b) bendi ile bu sefer de; “suçun onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesini” bir ağırlaştırıcı neden olarak düzenlemiştir. İnsan onuru ile bağdaşmayan bir şekilde göçmenlerin ülkeye sokulması, ülke dışına çıkarılması ya da barındırılması halinde bu nitelikli halin uygulanması söz konusu olacaktır. Hangi davranışların onur kırıcı muamele sayılacaklarına dair maddede ve değişiklik gerekçesinde herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Mülga Kanundaki düzenleme ile o tarihlerdeki uygulama ve öğretisi görüşlerinden hareketle; “suçun işlenmesinde başvurulan yöntemlerin, suça konu olan kişilerin, insan olmaktan kaynaklanan ve doğuştan sahip oldukları onuru hiçe sayan nitelikte, bu açıdan belirli ağırlığa ulaşan davranışlar” olarak değerlendirmek kanaatimizce mümkündür. Örneğin suça konu kişilerin, havalandırması olmayan bir nakliye aracında eşya gibi istiflenerek taşınmaları yahut çok fazla sayıda kişinin küçük bir odada kilitlenerek bir arada barındırılmaları gibi haller (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 148; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 73).

4.4. Suçun Bir Örgütün Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi

Hatırlanacağı üzere; Göçmen Kaçakçılığına Karşı Ek Protokol md 6/2 (c)’de; “suçları işlemek üzere başkalarını örgütlemek veya yönetmek” biçimindeki eylemlerin suç haline getirilmesi için taraf devletlerin ulusal hukuk sistemlerinde gerekli yasal düzenlemeleri yapacaklarına dair hükme yer verilmişti. Sözleşmeye uygun olarak, bizde de TCK md 79/3’de; “suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde cezanın yarı oranında arttırılacağı” düzenlenmiştir.

TCK md 79/3'de düzenlenen "örgütten" ne anlaşılması gerektiğine yönelik 8. CD'nin 05.04.2005 tarihli; "Yasadışı yollardan Türkiye'ye giren şahısları yurt dışına çıkarmak amacı ile Seferihisar Sığacık limanında bekleyen tekneye bindirmek için İstanbul'dan Seferihisar'a getirdiklerinde yakalanan sanıklar hakkında uygulanan TCK'nun 201/a maddesinin son fıkrasında ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmiş bulunan "örgüt" ten eylemsiz bir anlaşmanın kastedilmediği, sınıraşan örgütlü suçlara karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 1. maddesinde tanımı yapılan örgütlü suç kavramının, aynı Sözleşmeye ek, Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün 1. maddesiyle birlikte yorumlanmasında örgütten kastedilenin maddi çıkar elde etmek amacıyla var olan üç veya daha fazla kişiden oluşan hiyerarşik biçimde yapılanmış sürekli ve disiplinli bir işbirliği öngörmesi ve amaca yönelik suçları işlemek için oluşturulmuş bir grubun anlaşılmasının gerektiği" şeklindeki örnek kararına aynen katılmaktayız.

Yine bilindiği üzere; "Suç işlemek amacıyla örgüt kurma" suçu TCK md 220'de düzenlenmiş olup, madde; "Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" şeklindedir. 10. CD'nin 19.02.2013 tarihli yeni bir kararına göre TCK md 220 kapsamında bir örgütten söz edebilmek için; "en az üç kişinin, suç işlemek amacıyla hiyerarşik bir ilişki ve süreklilik içerisinde, elverişli araç ve gereçlerle amaç suçları işlemek üzere bir araya gelmesi", "üyeler arasında soyut bir birleşme değil, gevşek de olsa hiyerarşik bir ilişkinin bulunması", "suç işlenmese bile suç işlemek amacı etrafında fiili bir birleşmenin olması ve niteliği itibarıyla devamlılık göstermesi" gereklidir. 9. CD'nin 11.03.2014 tarihli yine yeni bir kararında da; hiyerarşik ilişkinin merkezi, gevşek veya sıkı, menfaate, güvene, korkuya veya başka bir sebebe dayalı, müstakil veya başka bir hiyerarşie paralel olabileceği belirtilmiş ve örgütün devamlılığının belirlenmesi noktasında yalnız amaç suçların sürekli bir şekilde işlenmesinin değil, öncelikli olarak amaç suçları sürekli biçimde işleme kararlılığının mevcut olup olmadığının araştırılması zorunluluğuna vurgu yapıldığı görülmektedir (söz konusu kararlar için bkz: Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 150-151).

18. CD'nin 15.02.2017 tarih ve 2015/31219, 2015/1740 sayılı kararında yer alan; *"...suç işlemek amacıyla örgüt kurma, göçmen kaçakçılığı suçlarına ilişkindir. Somut olayda; örgüt oluşturmak için sanık sayısı yeterli ise de, sanıkların aralarında gevşek de olsa hiyerarşik bir ilişki ile işbölümü ve suç işleme iradesinde devamlılığın saptanamadığı anlaşılmakla, "suç işlemek amacıyla örgüt kurma" suçunun unsurları itibarıyla oluşmadığı gözetilmelidir..."* yönündeki değerlendirmesi ile yukarıdaki içtihadını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Buna karşılık; 8 CD'nin 02.04.2009 tarih ve 19283/5248 sayılı; *"...Sanık hakkında suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçundan açılmış bir dava bulunup bulunmadığı araştırılıp, açılmış ise davaların birleştirilmesi, açılmış bir davanın olmaması halinde hakkında TCK'nun 220 nci maddesi uyarınca suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçundan dava açılması sağlanarak..."* şeklindeki yorumuna ise iştirak etmemekteyiz. Zira suçun, örgüt kapsamında işlenip işlenmediğinin tespiti açısından, ayrıca örgüt suçundan dolayı da dava açılmasının şart olmadığını, göçmen kaçakçılığı suçuna yönelik muhakemeyi yapacak olan Mahkemenin, iddianamede de gösterilmiş olmak kaydıyla, somut olayda örgüt kurma suçuna yönelik irdelemeyi de yapabileceğini değerlendirmekteyiz. Davaların birlikte görülmesinin, "usul ekonomisi ve delillerin vasıtasızlığı açısından da" daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

5. İştirak

Göçmen kaçakçılığı suçu; iştirak açısından herhangi bir özellik göstermediğinden, iştirakin her şeklinin gerçekleşmesi mümkündür. Suça iştirak edenlerin, 8. CD'nin 07.06.2012 tarih ve 7935/19705 sayılı; *"...yasa dışı yollardan yurtdışına çıkmak isteyen sanık Emrah İltaş'a sahte pasaport yaptıran ve sanık Emrah'ı yurt dışına götürmesi için yurtdışına gidecek olan otobüse götüren sanık Ali Çelik'in atılı suçları TCK'nun 37. Maddesi kapsamında fiileri birlikte işlemekten sorumlu tutulması yerine yazılı biçimde yardım eden kişi olarak kabul edilip cezasından indirim yapılması..."*; 22.02.2012 tarih ve 18901/5368 sayılı; *"...yasadışı yollardan Türkiye'ye gelmiş ve buradan Avrupa ülkelerine gitmek isteyen Afganistan uyruklu "4" göçmeni şoförlüğünü yaptığı ticari taksi ile İzmir Basmane meydanından alıp Aliğa'ya götürmek üzere yola çıkan fakat yapılan ihbar üzerine Yeni*

Şakran Kasabası yakınlarında göçmenlerle birlikte yakalanan saniğin, TCK'nun 37/1 maddesine göre asli fail olduğu gözetilmeksizin aynı yasanın 39/2 maddesi uyarınca yardım eden sıfatı ile sorumlu tutularak cezasından indirim yapılması aleyhe temyiz bulunmadığından bozma nedeni yapılmamıştır..."; 01.06.2011 tarih ve 3120/4186 sayılı; "...fiilin işlenişi üzerinde doğrudan hâkimiyet kurmayan ve tekne sahibi beraat eden sanık Kemal'in teknesini Antalya'ya götürmemesi için onu oyalayarak diğer sanıkların suç işlemlerini kolaylaştıran sanık Erdal'ın suçun icrasındaki rolü ve katkısı gözetildiğinde TCK'nun 39. Maddesindeki yardım eden sıfatıyla suça katıldığı kabul edilerek hüküm kurulması yerine suçun iştirak halinde işlendiğinden bahisle yazılı şekilde karar verilmesi..."; 11.11.2010 tarih ve 16061/13124 sayılı; "...Sanık Erol AKKUŞ'un yasadışı yollardan ülkeye girmiş bulunan ve yurtdışına çıkmak isteyen göçmenleri İzmir'den alarak Çeşme'ye kendine ait araç ile taşıması eyleminde suçun asli faili olduğu gözetilmeden, hakkında TCK'nun 39. Maddesi uyarınca indirim yapılması..."; 25.02.2010 tarih ve 4372/2823 sayılı; "...Saniğin göçmen kaçakçılığı suçuna kaçak göçmenlerin taşındığı kamyonu yol göstermek suretiyle iştirak ettiği anlaşıldığı halde mahkûmiyeti yerine beraatine karar verilmesi..." şeklindeki kararlarında da vurgulandığı üzere müsterek fail mi, yoksa yardım eden mi olduklarının tespiti gerekmektedir.

6. Suçların Birleşmesi

Suçu etkileyen nedenler bahsinde de ele aldığımız üzere; "göçmen kaçakçılığı suçunun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi cezanın ağırlaştırılmasını" gerektirmektedir. Burada, bir suç, diğer suçun ağırlaştırıcı nedeni olmakta, yani TCK'nun 42. maddesinde düzenlenen bileşik suç kurallarının uygulanmasını gerektiren bir durum söz konusudur. Takdir edileceği üzere; bu durumda fail hem göçmen kaçakçılığı, hem suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçundan dolayı cezalandırılmamalıdır. Ancak, TCK madde 220/4'de yer alan; "örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur" şeklindeki düzenleme gereği olası suç failinin cezası hem TCK md 79/3 gereği yarı oranında arttırılacak, hem de ayrıca TCK md 220 uyarınca cezalandırılacaktır. Bu uygulama nedeniyle failin ağır bir ceza ile karşı karşıya kalacak olmasından dolayı somut olayda TCK'nun 42. maddesindeki bileşik

suç kuralının esas alınması ve failin, TCK md 220'den ayrıca cezalandırılmaması gerektiğini düşünmekteyiz (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 152; Doğan, 2008: 156; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 71).

Kanaatimize göre; suçun işlenmesi nedeniyle göçmenlerin hayatı bakımından bir tehlike, ölüm veya yaralanma durumu söz konusu olmadıkça, göçmenler suçun mağduru olamayacak (konusu olacak) ve suç da “zincirleme suç” şeklinde işlenemeyecektir (Artuk, Gökcen ve Yenidünya, 2015: 87; Doğan, 2008: 52; Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 81). Bu itibarla; 18. CD'nin 15.02.2017 tarih ve 2015/31219, 2015/1740 sayılı kararında yer alan; “...Cumhuriyet Başsavcılığının iddianame anlatımına göre, sanıklara atfedilen göçmen kaçakçılığı eylemlerinin farklı tarihlerde ve farklı mağdurlara yönelik olarak gerçekleştirildiğinin belirtilmiş olması karşısında, farklı tarihlerdeki göçmen kaçakçılığı suçunun ayrı bir suç oluşturacağı düşünülmeksizin ve hangi tarihteki eylemin suç olarak kabul edildiği açıklanmadan tek bir göçmen kaçakçılığı suçundan hüküm kurulması isabetsizdir. TCK'nın 79/1. maddesi uyarınca, göçmen kaçakçılığı suçunda hapis cezası yanında ayrıca adli para cezasına da hükmedilmesi gerektiğinin gözetilmemesi doğru değildir...” şeklindeki görüşüne aynen iştirak etmekteyiz.

“Birden fazla göçmenin tek bir araç içinde ülkeye sokulması durumunda, aynı suçun birden fazla mağdura karşı tek bir fiille işlenmesi nedeniyle TCK md 43/2 uyarınca zincirleme suçun uygulanmasından” (Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 152), ancak “göçmenlerin hayatı bakımından bir tehlike, ölüm veya yaralanma durumunun gerçekleşmesi” şartıyla bahsedilmesi, aksi takdirde, failin tek bir göçmen kaçakçılığı suçundan sorumlu tutulması, göçmenlerin birden fazla olmasının, somut cezanın tayininde dikkate alınması gerektiğini (Artuk, Gökcen ve Yenidünya, 2015: 87; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 102) düşünmekteyiz. 8. CD'nin, 2006/1242, 2006/3616; 2006/2028, 2006/3617 ve 2007/5885, 2007/5823 sayılı kararlarındaki; “...suçun yasal mağdurunun uluslararası toplum olduğu, göçmenlerin ise suçun mağduru durumunda olmayıp suçun konusunu teşkil ettikleri gerekçesiyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanma yeri bulunmadığına, tek bir göçmen kaçakçılığından ceza verileceğine, göçmenlerin sayıca çok olması nedeniyle TCK'nın 61. maddesi uyarınca alt sınırdan uzaklaşılarak ceza belirlenebileceği...”

şeklindeki görüşlerine aynen iştirak etmekteyiz. 18. CD'nin, Ceza Genel Kurulunun bu görüşünü çok yeni tarihli bir kararında (18. CD'nin 31.03.2015 tarih ve 2015/54, 2015/28 sayılı kararı) aynen benimsediği görülmektedir.

Somut olayda suça sebebiyet verebilecek seçimlik hareketlerin aynı fail tarafından birden fazlasının yapılması (Örneğin, yasal olmayan yollardan bir yabancıyı ülkeye sokan failin aynı zamanda bu kişinin ülkede kalmasına imkân sağlaması durumunda), seçimlik hareketli suçların özelliği gereği fail tek bir göçmen kaçakçılığı suçundan dolayı sorumlu olacak, zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır (Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 56; Yenidünya-Alşahin, 2009: 18).

Göçmen kaçakçılığı suçu ile insan ticareti suçu arasında bariz benzerlikler bulunmakla birlikte; somut olayda (göçmenleri yasa dışı yollarla ülkeye sokan failin, daha sonra cebir, şiddet, tehdit gibi araçlara başvurarak ya da çaresizliklerinden yararlanmak suretiyle rızalarını elde ederek bu kişileri fuhuş yaptırmak ya da zorla çalıştırmak gibi maksatlarla barındırması örneğinde) göçmen kaçakçılığı ile insan ticareti arasında suçların içtimainına dair herhangi bir ihtimalin ortaya çıkmasının mümkün olmadığını, bu nedenle böyle bir durumda, failin iki ayrı suçtan ayrı ayrı cezalandırılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Göçmenlerin sınırdan sahte pasaport ile geçirilmeleri ya da yine sahte olarak düzenlenmiş belgelerle göçmenlerin ülkede kalmalarına imkân sağlanması hallerinde, TCK'nun 212. maddesinin *"Sahte resmi veya özel belgenin bir başka suçun işlenmesi sırasında kullanılması halinde, hem sahtecilik hem de ilgili suçtan dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunur"* biçimindeki açık düzenlemesi karşısında; hem belgede sahtecilik hem de göçmen kaçakçılığı suçlarından ayrı ayrı ceza verilmesi gerekecektir.

Son olarak; göçmenlerin suçun işlenmesi sırasında yaralanmaları ya da hayatlarını kaybetmeleri halinde, fail, kanaatimize göre; kasten veya taksirle yaralama (TCK md. 86-89) ya da kasten veya taksirle öldürme (TCK md. 81-85) suçundan dolayı ayrıca cezalandırılmalıdır (Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 76; Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 98; Yenidünya-Alşahin, 2009: 45).

. Yaptırım

Kanunda; suçun yaptırımı olarak üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası öngörülmüş ve suçun teşebbüs aşamasında kalması halinde de aynı yaptırımın uygulanacağı düzenlenmiştir.

Her somut olayda hâkim cezaya hükmederken, CGK'nun 09.10.2012 tarih ve 2011/8-335, 2012/1804 sayılı kararında yer alan; *"...yerel mahkemece temel ceza belirlenirken, "5237 sayılı TCK. 61. maddesi uyarınca suçun işleniş biçimi, suçun işlendiği yer ve zaman, sanığın kastının ağırlığı, güttüğü amaç ve saik" şeklinde kullanılan alt sınırdan uzaklaşma gerekçesi TCY'nın 61. maddesi anlamında yasal, yeterli ve dosya içeriğine uygundur. Yargılama süreci boyunca maddi gerçeğe ulaşma ve adaleti sağlama yolunda çaba harcayan, sanığı birebir gözlemleyen yerel mahkemece, alt sınırı 3 yıl hapis ve 5 gün adli para cezası, üst sınırı ise 8 yıl hapis ve 10.000 gün adli para cezası olan göçmen kaçakçılığı suçunda temel cezanın 4 yıl hapis ve 1200 gün adli para cezası olarak tayin ve takdir edilmesinde isabetsizlik bulunmamakta olup, bu uygulama 5237 sayılı TCY'nın 3/1. maddesinde düzenlenen "orantılılık" ilkesine de aykırılık oluşturmamaktadır. Bu nedenle, suçun işleniş biçimi ile sanığın güttüğü amaç ve saik dikkate alınarak temel cezanın, işlediği fiil ile orantılı olacak şekilde belirlenmesi dosya kapsamı ile uyumlu, adalet ve hakkaniyet ilkelerine uygun olduğu..."* yönündeki kararında da yerinde bir şekilde vurguladığı üzere; *"suçun işleniş biçimi, suçun işlendiği yer ve zaman, sanığın kastının ağırlığı, güttüğü amaç ve saik" gibi esasları dikkate alacaktır. 18. CD'nin, Ceza Genel Kurulunun bu görüşünü çok yeni tarihli bir kararında (18. CD'nin 30.03.2015 tarih ve 2015/53, 2015/6 sayılı kararı) da aynen benimsediği görülmektedir.*

Yine 8. CD'nin 26.09.2011 tarih ve 2011/5509 Esas, 2011/10061 Karar sayılı kararındaki; *"...Olayın oluş şekli, dosya kapsamı, yakalanan göçmen sayısı ve yakalandıkları yer dikkate alındığında, adli para cezasına esas alınan birim gün sayısının alt hadden uzaklaşılmasına rağmen hapis cezası hükmedilirken alt haddin üzerinde ceza tayini gerektiğinin gözetilmemesi..."* şeklindeki değerlendirmelerine, *"somut olayda kanunda öngörülen para cezasının alt haddinin üzerine çıkılmasını gerektiren bir durumun olduğu neticesine ulaşılması durumunda, hapis cezasının alt haddinin de üzerine çıkılmasının cezada orantılılık ilkesi uyarınca şart olduğu..."*

düşüncesinden hareketle aynen iştirak etmekteyiz. Yargıtay'ın bu yöndeki görüşünü çok yeni tarihli bir kararında; *"...temel hapis cezası alt sınırdan belirlendiği halde yasal ve yeterli gerekçe de gösterilmeksizin temel adli para cezasının alt sınırı olan "5 gün "den uzaklaştırılarak "1200 gün karşılığı" biçiminde tayin edilmesi yasaya aykırıdır..."* (18. CD'nin 30.03.2015 tarih ve 2015/49, 2015/20 sayılı kararı) diyerek tekrarladığı tespit edilmiş bulunmaktadır.

Göçmen kaçakçılığı suçu bakımından ikinci ve üçüncü fıkarda suçun üç ayrı nitelikli hali öngörülmüş ve cezanın buna göre farklı oranlarda artırılacağı düzenlenmiştir. İkinci fıkranın (a) ve (b) bentlerine göre; suçun mağdurlarının hayatı bakımından bir tehlike oluşturması ve onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi hallerinde verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılacaktır. Buna karşılık, suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde ceza yarı oranında artırılacaktır.

8. Muhakeme

Göçmen kaçakçılığı suçu, takibi şikâyetle bağlı suçlardan olmadığı için soruşturma re'sen yapılacaktır. Görevli mahkeme; *"Asliye Ceza Mahkemesi"*dir. Yetki bakımından ise; genel kural olarak CMK'nun 12/1 maddesine göre suçun işlendiği yer mahkemesi yetkili olacaktır. Özellikle sınıraşan bir suç biçiminde işlenebilmesi nedeniyle, göçmen kaçakçılığı suçunda CMK'nun 13 ila 15. maddelerindeki özel yetki kurallarına başvurulması mümkündür.

9. CD'nin 21.02.2013 tarih ve 2012/5752, 2013/2478 sayılı kararındaki; *"...Göçmen kaçakçılığı suçunda; davada hakkındaki hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen sanığın denetim süresi içinde işleyerek mahkûm olduğu kasıtlı suç nedeniyle açıklanan hükümdeki cezanın ertelenmesine yasal olarak bulunmadığı gözetilmelidir..."* şeklindeki kararına; *"hükmün açıklanmasının geri bırakılması müessesesinin uygulanabilmesi için gerekli şartlardan birinin var olmaması durumunda, somut olayda uygulanmasının mümkün olmamasından"* hareketle iştirak etmekteyiz.

18. CD'nin 31.03.2015 tarih ve 2015/54, 2015/28 sayılı kararındaki; *"...hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının" sanık*

hakkında uygulanıp uygulanmayacağını tartışılmaması kanuna aykırıdır...” değerlendirmesinin de yerinde olduğunu düşünmekteyiz.

9. Sonuç

Çalışmamızda da görüldüğü üzere; Yargıtay’ın, göçmen kaçakçılığı suçuna yönelik eski ve yeni tarihli birçok kararı bulunmaktadır. Bundan; ne yazık ki bu suçun, TCK’da ilk düzenlendiğinden bu yana ülkemiz sınırları kapsamında pek çok kez işlendiği, işlenmeye çalışıldığı, böylelikle sınırlarımızın yasadışı yollarla ihlal edildiği sonucu çıkmaktadır.

İrdelediğimiz kararlarda genelde; “suçun mağduru ve konusu, eylem unsuru, tamamlanma anı, teşebbüs aşamasında kalıp kalmadığı, suça etki eden nedenlerin nasıl uygulanacağı” gibi sorunların tartışıldığı görülmektedir. Bu tartışmalar neticesinde varılan değerlendirmelerin bazısına katılmak mümkün iken, bazısına ne yazık ki hiçbir şekilde iştirak etmek mümkün değildir.

Eski ve yeni tarihli kararlar karşılaştırıldığında, bazı kararlara katılmasak da, yine de olumlu bir gelişmenin söz konusu olduğu, uygulamanın söz konusu suç işlenmeye devam ettikçe, somutta; özellikle ülkemiz sınırları çevresinde yaşananları, meydana gelen göçmen ölümlerini, uluslararası gelişmeleri de dikkate alarak olumlu yönde bir atılım sağlamaya, kararlarına bir istikrar kazandırmaya çalıştığı, üniversitelerin de görevleri kapsamında bu tarz kongreler düzenleyerek, bu gelişime kendilerince katkı sağladıkları anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Artuk, M. E., Gökcen A. ve Yenidünya A. C.. (2015). Ceza Hukuku Özel Hükümler. 15. Baskı. Ankara: Adalet.
- Bayraktar, K., Evik, V. S. ve Kurt, G.. (2016). Ceza Özel Hukuku, Cilt I, Uluslararası Suçlar. On İki Levha: İstanbul.
- Doğan, K., (2008). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. 2. Baskı. Ankara: Seçkin.
- Evik, A. H.. (2005). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt IX, S. 3-4: 125-179.

- Önok, M.. (2005). 5237 sayılı TCK'ya Göre Uluslararası Suçlar. Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Yıl 2, Sayı 5, Nisan.
- Özbek, V. Ö., Doğan K., Bacaksız, P. ve Tepe İ.. (2016) Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. 8. Baskı. Ankara: Seçkin.
- Tezcan, D., Erdem M. R. Önok, M.. (2016). Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku. 13. Baskı. Ankara: Seçkin.
- Yaşar, O., Gökcan T., Artuç M.. (2014). Yorumlu ve Uygulamalı, Türk Ceza Kanunu, C: II, Adalet, Ankara.
- Yenidünya, C., Alşahin, M. E.. (2009). Göçmen Kaçakçılığı Suçu. TBB Dergisi, S. 82: 29-78.
- Yılmaz, E.. (1996). Hukuk Sözlüğü. 5. Baskı. Ankara: Yetkin.
8. CD'nin 25.10.2004 tarih ve 6004/8050 sayılı kararı için bkz: Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 94.
8. CD'nin 01.11.2004 tarih ve 7796/8304 sayılı kararı için bkz: Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 66.
8. CD'nin 11.04.2006 tarih ve 1631/3028 sayılı bkz: Özbek, Doğan, Bacaksız ve Tepe, 2016: 67.
8. CD'nin 25.04.2006 tarih ve 2006/2028-3617 sayılı kararı. (2017). Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
8. CD'nin 18.10.2006 tarih ve 2006/5015, 2006/7663 sayılı kararı sayılı kararı için bkz: Tezcan, Erdem ve Önok, 2016: 92.
8. CD'nin 27.02.2007 tarih ve 5435/1576 sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökcan ve Yenidünya, 2015: 79.
8. Ceza Dairesi 06.03.2007 tarih ve 5046/1705 sayılı kararı için bkz: Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 141.
8. CD'nin 02.04.2007 tarih ve 2006/5743, 2007/2640 sayılı kararı için bkz: Bayraktar, Evik ve Kurt, 2016: 140.
- CGK'nun 25.12.2007 tarih ve 149-277 sayılı kararı. (2017). Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
- CGK'nun 05.02.2008 tarih ve 234-16 sayılı kararı. (2017). Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
- CGK'nun 15.4.2008 tarih ve 33-83 sayılı kararı. (2017). Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
- CGK'nun 10.2.2009 tarih ve 221-20 sayılı kararı. (2017). Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
- 8 CD'nin 02.04.2009 tarih ve 19283/5248 sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökcan ve Yenidünya, 2015: 84.
8. CD'nin 25.06.2009 gün ve 7581-9843 sayılı kararı. (2017). Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com

8. CD'nin 10.11.2009 tarih ve 2007/8995, 2009/14022 sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 80.
8. CD'nin 11.01.2010 tarih ve 2007/10601, 2010/1759 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
8. CD'nin 25.02.2010 tarih ve 4372/2823 sayılı sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 86.
8. CD'nin 01.03.2010 tarih ve 2008/5729, 2010/2979 sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 80.
8. CD'nin 11.11.2010 tarih ve 16061/13124 sayılı sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 86.
8. CD'nin 01.06.2011 tarih ve 3120/4186 sayılı sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 86.
- CGK'nun 05.04.2011 tarih ve 2010/8-204, 2011/39 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
8. CD'nin 26.09.2011 tarih ve 2011/5509, 2011/10061 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
8. CD'nin de 29.11.2011 tarih ve 2009/2335, 2011/14012 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
8. CD'nin 22.02.2012 tarih ve 18901/5368 sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 86.
- CGK'nun 05.06.2012 tarih ve 2012/8-322, 2012/221 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
8. CD'nin 07.06.2012 tarih ve 7935/19705 sayılı kararı için bkz: Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2015: 86.
- CGK'nun 09.10.2012 tarih ve 2011/8-335, 2012/1804 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
9. CD'nin 14.02.2013 tarih ve 2012/10093, 2013/2299 sayılı kararı için bkz: Yaşar, Gökcan ve Artuç, 2014: 2460.
9. CD'nin 21.02.2013 tarih ve 2012/5752, 2013/2478 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
- CGK'nun 09.03.2013 tarih ve 2012/8-1085, 2013/96 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
9. CD'nin 19.03.2013 tarih ve 2012/8-1085, 2013/96 sayılı kararı için bkz: Yaşar, Gökcan ve Artuç, 2014: 2445.
9. CD'nin 26.12.2013 tarih ve 2012/5789, 2013/3031 sayılı kararı. (2017). Kazancı İctihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com.
9. CD'nin 21.04.2014 tarih ve 2014/2101, 2014/4908 sayılı kararı. (2017). Kanunum Mevzuat-İctihat Bilgi Bankası. www.kanunum.com

18. CD'nin 30.03.2015 tarih ve 2015/49, 2015/20 sayılı kararı. (2017).
Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
18. CD'nin 30.03.2015 tarih ve 2015/53, 2015/6 sayılı kararı. (2017).
Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
18. CD'nin 31.03.2015 tarih ve 2015/91, 2015/16 sayılı kararı. (2017).
Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
18. CD'nin 31.03.2015 tarih ve 2015/54, 2015/28 sayılı kararı. (2017).
Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
18. CD'nin 31.03.2015 tarih ve 2015/83, 2015/49 sayılı kararı. (2017).
Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
18. CD'nin 31.03.2015 tarih ve 2015/96, 2015/47 sayılı kararı. (2017).
Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
18. CD'nin 02.04.2015 tarih ve 2015/10, 2015/91 sayılı kararı. (2017).
Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com
18. CD'nin 01.07.2015 tarih ve 2015/30988, 2015/3863 sayılı kararı.
(2017). Kazancı İtihat Bilgi Bankası. www.kazanci.com

GÖÇ ETME İSTEKLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ: KAHRAMANMARAŞ İLİ PAZARCİK İLÇESİ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Yeşim AYTÖP

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Pazarcık MYO, Dış Ticaret Bölümü

Prof. Dr. Cuma AKBAY

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

Yrd. Doç.Dr. Mustafa BAYLAN

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Yrd. Doç.Dr. Gülferah BOZKAYA

Kahramanmaraş Sütçü İmam

*Üniversitesi, Göksun Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans
Bölümü*

Kahramanmaraş ilinde nüfus yoğunluğuna göre kırsal göçün en yoğun yaşandığı ilçe Pazarcık ilçesidir. Bu araştırmanın amacı, Pazarcık ilçesinde kırsal alanda yaşayan bireylerin göç etme istekliliğinin belirlenmesi ve göç etmek istemelerinin altında yatan nedenleri tespit etmektir. Araştırmanın ana materyalini 2017 yılı Ağustos ayında Pazarcık ilçesinde kırsal mahallelerde yaşayan 120 kişi ile yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerinden yararlanılmıştır. Araştırma bulgularına göre anket yapılan bireylerin %39.17'sinin göç etmek istedikleri, göç etmek isteyenlerin %38.3'ünün yurt dışına, %23.40'ının ise başka bir ile göç etmek istedikleri tespit edilmiştir. Göç etmeyi düşündüren ekonomik etkenlerin sırasıyla en çok geçim sıkıntısı, arazi yetersizliği, alet-ekipman yetersizliği olduğu, sosyal etkenlerin ise sırasıyla en çok hayat standartlarının düşük olması sosyal hayatın olmaması ve çocukların yeterli eğitim alamaması olduğu saptanmıştır. Bu araştırmanın sonuçları, karar vericilere ve ilgili paydaşlara çalışmalarında önemli bilgiler sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Göç, Pazarcık, kırsal göç

DETERMINATION OF WILLINGNESS FOR MIGRATION: KAHRAMANMARAS PROVINCE PAZARCİK DISTRICT EXAMPLE

In Kahramanmaras province, according to the population density, rural migration is most intense in the district of Pazarcık. The aim of this research is to determine the willingness of the individuals in Pazarcık district to migrate and the reasons of their desire to migrate. The main material of the study is the data obtained from 120 people in the district of

Pazarcık those obtained from the face-to-face surveys conducted in August 2017. In the analysis of the data, descriptive statistics were used. In the research findings, socio-demographic characteristics of the people who want to migrate and those who do not want to migrate, the factors that are effective in the desire to migrate and the reasons behind the desire to migrate were be expressed numerically. According to the research results; 39.17% of the individuals wanted to migrate. 38.3% of those wanted to migrate to abroad, 23.40% of those wanted to migrate to another city. The economics factors of thinking about immigrating, respectively, lack of livelihood, lack of land, inadequacy of equipment and equipment. The social factors are the lowest in social standards and the children are not educated adequately. The results of this research will provide important information to decision makers and relevant stakeholders in their work.

Key words: Migration, Pazarcık, rural migration

1. GİRİŞ

Türk Dil Kurumuna göre göç kelimesi ‘ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret’ anlamına gelmektedir (TDK, 2017).

Göç, iç göç ve dış göç olmak üzere iki kapsamda değerlendirilmektedir. Nüfusun değişmesinde, iç ve dış göçlerin önemli bir yeri vardır (İkikat Tümer ve ark., 2016). İç göç; ülke sınırları içerisindeki bir bölgeden başka bir bölgeye taşınma, dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye taşınma olarak nitelendirilmektedir. Kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra, kentten kente olmak üzere çeşitli şekilde göç yapılabilir. Kırsal kesimden kentlere olan göçün en önemli sebebi şehrin cazibesi olurken, bunu kırsal iticiliği takip etmektedir (Sağlam, 2006). Türkiye’de göç genellikle Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerden, sanayileşmenin ve gelirin daha yüksek olduğu batıdaki illere doğru olmaktadır. Bunun en önemli nedeni sosyo-ekonomik faktörlerdir. Önceden kırdan kente olan göç, artık kentten kente gerçekleşmektedir. Batı bölgelerindeki illere doğrudur. (Bülbül ve Köse; 2010).

Özellikle kırsal alanlardaki geçim sıkıntısı, arazi yetersizliği, alet-ekipman yetersizliği, tarımsal işgücü teminindeki yetersizlik ve arazi verimsizliği gibi etkenler kırsal göçteki itici ekonomik faktörler olarak gösterilirken, hayat standartlarının düşük olması, sosyal hayatın olmaması, çocukların yeterli eğitim alamaması gibi etkenler sosyal itici faktörler olarak nitelendirilebilir. Bunun yanı sıra göç

edilecek yerlerdeki daha iyi yaşam şartları, daha rahat çalışma isteği, daha fazla gelir elde etme arzusu, iş bulma, şehir hayatından yararlanma ve çocuklarını okutma gibi istekler göçün çekici faktörleri arasında yer alabilir.

Türkiye’de kırsal alandan kente göç konusunda birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, (Aslan ve Boz, 2004; Yavuz ve ark. 2004; Toroğlu, 2007; Güreşçi ve Yurttaş, 2008; Güreşçi, 2009; Güreşçi, 2010; Zırhlıoğlu, 2010) Pazarcık ilçesinde kırsal alandan göçün sosyo-ekonomik boyutlarını inceleyen bir çalışma bulunamamıştır.

Bu araştırmanın amacı Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesindeki bireylerin göç etme istekliliğinin belirlenmesi ve göç etmek istemelerinin altında yatan nedenlerin ortaya konmasıdır. Araştırma alanının Pazarcık ilçesi seçilmesinin nedeni ilçede kırsal göçün yoğun olarak yaşanması ve göç hareketliliğinin hala devam ediyor olmasıdır. Ayrıca Son yıllarda bu bölgede bu konuda yapılmış bir çalışmanın olmaması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmanın ana materyalini, 2017 yılı Ağustos ayında Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi kırsal kesimdeki 37 mahallede 120 bireyle yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Görüşülen bireylerin örnek hacminin belirlenmesinde oransal örnek hacmi formülü kullanılmıştır (Newbold, 1995). Araştırma alanı olan Pazarcık ilçesi nüfusu 68187’dir (TÜİK, 2016). Buna göre, %90 güven aralığı ve %7.5 hata payı için örnek hacmi 120 olarak hesaplanmıştır.

$$\sigma_{p_x}^2 = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}_x}^2 + p(1-p)}$$

n: Örnek hacmi

N: Anakitle

p: oran (maksimum örnek hacmine ulaşmak amacıyla p= 0.5 alınmıştır.)

Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır.

Likert tipi sorularda 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. Değerlendirme dereceleri aşağıdaki gibidir.

- Kesinlikle katılmıyorum, 1

- Biraz katılıyorum, 2
- Orta derecede katılıyorum, 3
- Oldukça katılıyorum, 4
- Kesinlikle katılıyorum, 5'i temsil etmektedir.

Likert tipi 27 değişkenin güvenilirlik analizi sonucuna göre memnuniyet ölçeği oldukça güvenilir ($\alpha=0.894$) ve soruların ortalamalarının birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir. (Hotelling's $T^2=3113.613$, $P<0.01$).

3. BULGULAR

Anket yapılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine ait bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, anket yapılan bireylerin %75'inin erkek, %77.50'sinin evli, %43.33'ünün 31-50 yaş arasında (ort. yaş=42.08 yıl), %55.83'ünün ilkokul mezunu ve altı eğitime sahip olduğu, %74.17'sinin çiftçi olduğu, hanede ortalama 5.82 kişinin yaşadığı ve ailedeki ortalama çocuk sayısının 3.56 olduğu tespit edilmiştir.

Anket yapılan bireyler göç etmek isteme durumuna göre değerlendirildiğinde kadınların %40'ının, erkeklerin %38.89'unun, evlilerin %35.48'inin bekârların %51.85'inin göç etmek istedikleri, 30 yaş ve altında olanların %50'sinin, 31-50 yaş aralığında olanların %42.31'inin, ortaokul mezunu olanların %53.85'inin, çiftçilerin %55.56'sının göç etmek istedikleri belirlenmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1: Anket Yapılan Bireylerin Sosyo Demografik Özellikleri

Demografik özellikler	Göç etmek isteyen Oran (%)	Göç etmek istemeyen Oran (%)	Toplam oran (%)	Toplam Kişi sayısı	Genel Oran (%)
Cinsiyet					
Kadın	40.00	60.00	100.00	30	25.00
Erkek	38.89	61.11	100.00	90	75.00
Toplam	39.17	60.83	100.00	120	100.00
Medeni durum					
Evli	35.48	64.52	100.00	93	77.50
Bekar	51.85	48.15	100.00	27	22.50
Toplam	39.17	60.83	100.00	120	100.00
Yaş					
0-30	50.00	50.00	100.00	34	28.33
31-50	42.31	57.69	100.00	52	43.33
51 ve üzeri	23.53	76.47	100.00	34	28.33
Toplam	39.17	60.83	100.00	120	100.00
Eğitim durumu					
İlkokul Mezunları ve Altı	35.82	64.18	100.00	67	55.83
Ortaokul Mezunları	53.85	46.15	100.00	26	21.67
Lise Mezunları	27.78	72.22	100.00	18	15.00
Önlisans Mezunları ve Üstü	44.44	55.56	100.00	9	7.50
Toplam			100.00	120	100.00
Meslek					
Çiftçi	55.56	44.44	100.00	89	74.17
Emekli	20.00	80.00	100.00	5	4.17
Serbest Meslek	38.20	61.80	100.00	9	7.50
İşçi	27.27	72.73	100.00	11	9.17
Diğer	66.67	33.33	100.00	6	5.00
Toplam	39.17	60.83	100.00	120	100.00

Üreticilerin sahip oldukları tarımsal varlıklar incelendiğinde sahip olunan ortalama arazi büyüklüğünün 34.26 da, sahip olunan büyükbaş hayvan sayısının ortalama 2.03 baş, küçükbaş hayvan sayısının ortalama 13.58 baş olduğu ve bireylerin, çiftçilik tecrübesinin ortalama 16.95 yıl olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2: Bireylerin Sahip Oldukları Tarımsal Varlıklar ve Çiftçilik Tecrübesi

	Min.	Max.	Ortalama	Std. Sapma
Arazi büyüklüğü(da)	0	300	34.26	52.200
Büyükbaş hayvan sayısı (baş)	0	28	2.03	4.244
Küçükbaş hayvan sayısı (baş)	0	230	13.58	33.561
Çiftçilik tecrübesi (yıl)	0	55	16.95	14.581

Pazarcık ilçesi, Kahramanmaraş ilinde en fazla göç veren ilçelerden birisidir. Bu bölümde, anket yapılan bireylerin bulundukları yerden göç etmeyi düşünüp düşünmediği sorgulanmış, bireylerin %39.17'si göç etmek istediklerini bildirmişlerdir. Göç etmeyi düşünen bireylere, ne zaman göç etmeyi planladıkları sorulduğunda %48.94'ü 5 yıl ve daha uzun süre içerisinde, %19.15'inin 6 ay içerisinde, diğer %19.15'inin ise birkaç yıl içerisinde göç etmeyi planladıkları tespit edilmiştir. Göç etmek isteyen bireylerin %38.30'u yurtdışına gitmeyi düşünürken, %23.40'ı başka bir ile taşınmayı düşünmektedirler. İlçe merkezine göç etmeyi düşünenlerin oranı ise yalnızca %6.38'dir. Benzer bir araştırmaya göre; Güreşçi ve Yurttaş (2008), Erzurum ili İspir ilçesinde yapmış oldukları araştırmalarında hane reislerinin %67.03'ünün göç etmeyi düşündüğünü, göç etmeyi düşünenlerin %19.78'inin anket yapılan yıl içerisinde (2005 yılı) göç etmeyi düşündüklerini, %13.18'inin bir sonraki yıl içerisinde, %67.04'ünün ise göç edecekleri zamanı belirlemediğini tespit etmişlerdir.

Çizelge 3: Göç etme isteği ve göç etme bilgileri

	Kişi sayısı	Oran (%)
Göç etmeyi isteme durumu		
Evet	47	39.17
Hayır	73	60.83
Toplam	120	100.00
Göç etmeyi düşündükleri zaman dilimi		
6 Ay İçerisinde	9	19.15
1 Yıl İçerinde	6	12.77
Birkaç Yıl İçerisinde	9	19.15
5 Yıl ve Üzerinde	23	48.94
Toplam	47	100.00
Göç edilmek istenen yer		
İlçe Merkezi	3	6.38
İl Merkezi	10	21.28
Başka İlçe Merkezi	5	10.64
Başka İl	11	23.40
Yurtdışı	18	38.30
Toplam	47	100.00
Göç etmeyi düşünen kişiler		
Aile Reisi	2	4.26
Anne-Baba	4	8.51
Çocuklar	5	10.64
Tüm Aile	36	76.60
Toplam	47	100.00

Göç etmeyi düşünen bireylerin, göç etmek istemelerinin altında yatan nedenleri belirlemek amacıyla itici ve çekici faktörleri 5’li likert ölçeğine göre değerlendirmeleri istenmiş ve itici faktörler, ekonomik ve sosyal faktörler olarak ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Bireyler sırasıyla ekonomik faktörlerden en çok geçim sıkıntısı (3.89), arazi yetersizliği (2.98), alet-ekipman yetersizliği (2.98) nedeniyle göç etmeyi düşündüklerini; en az ise hastalık (1.70) ve yaşlılık sebebiyle çalışamamalarından (1.77) kaynaklı göç etmeyi düşündüklerini bildirmişlerdir.

Sosyal yönden ise bireyler sırasıyla hayat standartlarının düşük olması (4.40), sosyal hayatın olmaması (4.15), çocukların yeterli eğitim alamamasından dolayı (3.60) göç etmeyi düşündüklerini, en az ise akrabalarla ya da komşularla anlaşamama (1.70) ve yaşlılıktan dolayı (1.68) göç etmek istediklerini bildirmişlerdir (Çizelge 4). Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde Adana iline göç eden bireylerin sırasıyla en çok köyde çocuklara daha iyi eğitim verme olanağının bulunmaması (4.28), köyde sağlık koşullarının yetersiz olması (4.24) ve aile olarak daha düzenli bir yaşama kavuşma isteğinden (4.24) dolayı göç ettikleri belirlenmiştir (Aslan ve Boz, 2004). Van ilinde yapılmış başka bir araştırmaya göre ise bireylerin %45.9'unun iş arama/bulma nedeniyle, %21.7'sinin daha iyi bir yaşam için göç etmek istediklerini tespit edilmiştir (Zırhlıoğlu, 2010).

Çizelge 4: Göç Etme İsteğinin Altında Yatan İtici Faktörler

	Ortalama	Std.Sapma
Ekonomik faktörler		
Geçim sıkıntısı	3.89	1.387
Arazi yetersizliği	2.98	1.391
Alet ekipman yetersizliği	2.98	1.437
Tarımsal işgücü teminindeki yetersizlik	2.85	1.642
Arazi verimsizliği	2.62	1.526
Hayvan yetersizliği	2.45	1.599
Yaşlılık sebebiyle çalışamama	1.77	1.272
Hastalık sebebiyle çalışamama	1.70	1.267
Genel ortalama	2.66	
Sosyal faktörler		
Hayat standartlarının düşük olması	4.40	0.712
Sosyal hayatın olmaması	4.15	1.233
Çocukların yeterli eğitim alamaması	3.60	1.556
Köyde kimsenin kalmaması	2.72	1.499
Tedavi olmak için	2.45	1.692
Akrabalarla ya da komşularla anlaşamama	1.70	1.413
Yaşlılık	1.68	1.163
Genel ortalama	2.96	

1>Kesinlikle Katılmıyorum 2>Az Katılıyorum 3>Orta Derecede Katılıyorum 4>Oldukça Katılıyorum 5>Kesinlikle Katılıyorum

Anket yapılan bireylere göçü cazip kılan bazı önermeler yöneltildiğinde sırasıyla en çok daha iyi yaşam şartları (4.55), daha rahat şartlarda çalışma isteği (4.43) ve daha fazla gelir elde etme isteğinden (4.36) dolayı en az ise şehirde çalışıp köyde olmak zor

oluyordu (3.34), şehirde yaşayan çocuklara özleminden (2.74) dolayı göç etmek istediklerini bildirmişlerdir.

Çizelge 5: Göçü Cazip Kılan Faktörler

	Ortalama	Std.Sapma
Daha iyi yaşam şartları	4.55	0.686
Daha rahat şartlarda çalışma isteği	4.43	1.016
Daha fazla gelir elde etme	4.36	0.942
Kendisi ya da çocuklarını iş bulma	4.00	1.367
Şehir hayatından yararlanma	4.00	1.302
Çocuklarını okutma	3.91	1.442
Ev/ iş yeri/arsa satın alması	3.60	1.556
Şehirde çalışıp köyde olmak zor oluyordu	3.34	1.748
Şehirde yaşayan çocuklara özlem	2.74	1.750

1>Kesinlikle Katılmıyorum 2>Az Katılıyorum 3>Orta Derecede Katılıyorum 4>Oldukça Katılıyorum 5>Kesinlikle Katılıyorum

Göç etmeyi düşünen bireylerin kırsal alanda sahip oldukları varlıkları ne yapacaklarına dair aldıkları kararlar Çizelge 6'da incelenmiştir. Göç etmek isteyen bireylerin tamamı eve sahiptir. Göç etmek isteyenlerin %34.04'ü göç edince evlerini satacaklarını, %31.91'i ise evlerinin boş duracağını bildirmiştir. Göç etmek isteyen bireylerin %93.62'si tarımsal araziye sahiptir. Araziye sahip olanların %29.55'i göç ettikleri takdirde arazilerini satacaklarını, %25'i arazinin boş duracağını, diğer %25'i ise kiraya vereceklerini bildirmişlerdir. Göç etmek isteyenlerin %65.96'sı ahıra sahip olduklarını göç ederlerse %38.71'i ahırlarının boş duracağını, %32.26'sı ise satacaklarını bildirmişlerdir. Göç etmek isteyenlerin %59.57'si ağıla sahiptir. Göç etmek isteyen bireylerin %42.86'sı ağıllarının boş duracağını bildirirken alet-ekipmana sahip olan bireylerin %56.82'si satacaklarını bildirmişlerdir.

Çizelge 6: Göç etme durumunda sahip olunan varlıkların durumu

	<i>Ev</i>		<i>Arazi</i>		<i>Ahır</i>		<i>Ağıl</i>		<i>Alet-Ekipman</i>	
	Kişi sayısı	Oran (%)	Kişi sayısı	Oran (%)	Kişi sayısı	Oran (%)	Kişi sayısı	Oran (%)	Kişi sayısı	Oran (%)
Satacağı m	16	34.04	13	29.55	10	32.26	9	32.14	25	56.82
Boş duracak	15	31.91	11	25.00	12	38.71	12	42.86	11	25.00
Kiraya verilecek	5	10.64	11	25.00	1	3.23	2	7.14	2	4.55
Akrabal ar kullanacak	10	21.28	9	20.45	7	22.58	5	17.86	6	13.64
Yıkılacak	2	4.26	0	0.00	1	3.23	0	0.00		
Toplam	47	100.00	44	100.00	31	100.00	28	100.00	44	100.00

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Pazarcık ilçesinde kırsal kesimde yaşayan bireylerin önemli bir kısmının göç etme istekliliği içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. İlçede göç etme hareketliğinin hala devam ettiği söylenebilir. Göç etmek isteyenlerin büyük bir çoğunluğunun yurt dışına göç etmek istemelerinin nedeni, yurt dışında yaşayan akraba ya da tanıdıklarının olması, daha iyi yaşam şartları ve yüksek gelir elde etme arzusudur. Kırsal kesimdeki bireylerin göç etmelerinde ekonomik etkenler önemli oranda yer alsa da asıl etkenin sosyal faktörler olduğu gözlemlenmektedir.

Kırdan kente göçle birlikte kırdaki işgücü kaybı yaşanacak, tarımsal üretimde azalma meydana gelecektir. İlgili kuruluşlar tarafından yapılacak düzenlemeler ile kırsal kesimde yaşayan bireylerin göç etmelerinin önüne geçilerek tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine katkı sağlanmış olacaktır.

6. KAYNAKÇA

- Aslan, M., Boz, İ., 2004. Kırsal Alandan Kentlere Göçü Etkileyen Faktörler: Adana Örneği, Türkiye VI Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat,
- Bülbül, S., Köse, İ., Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi , 39(1):75-94
- Güreşçi, E., 2009. Kırsal Göç Ve Tarım Politikası Arasındaki İlişki, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 22:51-67
- Güreşçi, E., 2010. Türkiye’de Kentten-Köye Göç Olgusu, Doğu Üniversitesi Dergisi, 11 (1):77-86
- Güreşçi, E., Yurttaş, Z., Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği, Tarım Ekonomisi Dergisi, 14 (2):47-54
- İkikat Tümer, E., Akbay, C., Aydınoğlu, M. 2016. Suriyeli Sığınmacıların Adana İli Seyhan İlçesinde Toplumsal, Ekonomik Ve Güvenlik Etkilerinin Analizi, II. Uluslararası Ortadoğu Konferansları Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu, Bildiri Kitabı, 28-29 Nisan, 483-488.
- Newbold, P., 1995. “Statistics for Business and Economics”, Prentice-Hall International, New Jersey, pp:867.
- Sağlam, S. 2006 Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 5: 33-44
- TDK, 2017. Güncel Türkçe Sözlük, Göç, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59cb5eb7d7e324.61755232 (Erişim tarihi: 01/09/2017)
- Toroğlu, E., 2007. Niğde İli’nde Göç Faktörleri ve Göçler, Coğrafi Bilimler Dergisi, 5 (1), 75-96
- TÜİK, 2016. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, <https://biruni.tuik.gov.tr/medias/?kn=95&locale=tr> (Erişim tarihi: 01/09/2017)
- Yavuz, F., Aksoy, A., Topçu, Y. ve Erem, T., 2004. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kırsal Alandan Göç Etme Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Analizi. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat.
- Zırhlıoğlu, G. 2010. İç Göçün Van’ın Tarımı Üzerindeki Etkileri, YYÜ Tarım Bilimleri Dergisi 20(3): 144-152

